CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2025

2026

Volum editat de către:

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI
Bucureşti, str. Ienăchiţă Văcărescu nr. 16, sector 4, cod 040157
tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24; fax: +0211 336 99.04
www.patrimoniu.ro

în parteneriat cu:

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA" SIBIU
MUZEUL ASTRA SIBIU
MUZEUL NAȚIONAL BRUKENTHAL

Volum editat cu consultarea **Comisiei Naționale de Arheologie**

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC:

Dr. Dan Aparaschivei
Prof. dr. Marian Țiplic
Dr. Roxana Munteanu
Dr. Oana Damian
Dr. Raluca Teodorescu

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Dr. Dan Aparaschivei, Dr. Oana Damian, Dr. Roxana Munteanu, Prof. dr. Marian Țiplic,
Dr. Raluca Teodorescu, Dr. George Bilavschi, Dr. Nicoleta Man, Prof. dr. Mircea Negru, Dr. Constantin Băjenaru;
cu sprijinul lui Marius Gavrilă, secretar al Comisiei Naționale de Arheologie.

Grafică, machetare, tehnoredactare: Ruxandra Șerban

Copyright © autorii textelor și INP
Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate.

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2025: www.patrimoniu.ro

COPERTELE I și IV: Miercurea Sibiului - *La Petriș* (necropola gepidă): piese din inventarele funerare ale mormintelor M2, M4 și M5 (foto Daniel Farcașiu)

ISSN 2343 – 919X

MINISTERUL CULTURII

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

COMISIA NAŢIONALĂ DE ARHEOLOGIE

DIRECŢIA PATRIMONIU CULTURAL

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” SIBIU

MUZEUL ASTRA SIBIU

MUZEUL NAȚIONAL BRUKENTHAL

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

C A M P A N I A 2 0 2 5

a LX-a SESIUNE NAȚIONALĂ
de RAPOARTE ARHEOLOGICE

28 – 30 MAI 2026 – SIBIU

Cuprins

Cuvânt înainte al Ministrului Culturii 6

Introducere 7

Lista abrevierilor (instituții) 9

Abrevieri bibliografie 10

Lista rapoartelor de cercetare arheologică sistematică 12

Rapoartele de cercetare arheologică sistematică 17

Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă 454

Rapoartele de cercetare arheologică preventivă 457

Lista rapoartelor de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren 680

Rapoartele de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren 682

Obituaria 839

Lista Cronicilor Cercetărilor Arheologice din România 847

CUVÂNT ÎNAINTE

Cronica Cercetărilor Arheologice din România – Campania 2025

Volumul de față consemnează, încă o dată, o formă esențială de cunoaștere și de responsabilitate față de trecut. Cronica Cercetărilor Arheologice din România, publicație anuală de referință pentru comunitatea științifică, oferă unul dintre cadrele în care rezultatele muncii discrete desfășurate pe șantiere, în laboratoare, arhive și instituții de specialitate devin vizibile și accesibile celor de astăzi și celor care vor veni după noi. Ediția dedicată campaniei 2025 apare într-un moment care reclamă o reflecție mai atentă asupra stării patrimoniului arheologic din România și asupra capacității instituționale de a-l cerceta, administra și proteja.

Anul 2025 a fost marcat de un eveniment dureros, care a readus în atenția publică vulnerabilitatea patrimoniului cultural. În noaptea de 24 spre 25 ianuarie 2025, de la Muzeul Drents din Assen, Regatul Țărilor de Jos, au fost sustrase, în urma unei explozii premeditate, Coiful de aur de la Coțofenești, piesă datată în prima jumătate a secolului al IV-lea î.Hr., de o raritate excepțională în aria artei traco-getice, și trei brățări dacice de aur, toate împrumutate de la Muzeul Național de Istorie a României pentru expoziția *„Dacia! Regatul aurului și argintului”*. Recuperarea coifului și a două dintre brățări, la 2 aprilie 2026, în urma colaborării dintre autoritățile judiciare române și olandeze, cu participarea Eurojust, precum și repatrierea lor solemnă din 21 aprilie 2026, au reprezentat un moment de reparație simbolică, având o profundă rezonanță. Ministerul Culturii a salutat revenirea acasă a respectivelor piese de patrimoniu de importanță excepțională pentru România și pentru memoria culturală europeană. Cu toate acestea, un asemenea deznodământ nu poate substitui nevoia unei reforme structurale a sistemului de protecție a patrimoniului arheologic.

Cercetarea arheologică este esențială atât pentru înțelegerea trecutului, cât și pentru fundamentarea unor decizii responsabile în planificarea și dezvoltarea durabilă a teritoriului. Prin identificarea și documentarea siturilor, prin integrarea lor în studiile de fezabilitate ale marilor lucrări de infrastructură, de la autostrăzi la proiecte energetice, și prin fundamentarea regimurilor de protecție în planurile urbanistice generale, arheologia ajută la evitarea unor costuri uriașe generate de descoperiri fortuite în timpul execuției. România, cu unul dintre cele mai bogate substraturi arheologice din Europa, de la neoliticul carpatic și cultura Cucuteni până la cetățile dacice, castrele romane ale Limesului, fortificațiile medievale, bisericile și mănăstirile, reședințele nobiliare, palatele și fortificațiile bastionare, deține un capital cultural încă insuficient valorificat. Campaniile din 2025, reflectate în paginile acestui volum, adaugă date esențiale unui inventar viu al trecutului nostru.

Protecția patrimoniului arheologic rămâne însă un domeniu vulnerabil, în ciuda progreselor legislative din ultimii ani. Braconajul arheologic, traficul ilicit de bunuri culturale, presiunea dezvoltărilor imobiliare necontrolate și subfinanțarea cronică a cercetării sistematice erodează, adesea în tăcere, un fond ireversibil. Cazul brățărilor dacice, sustrase ilegal după 1990 din situri din zona Munților Orăștiei și recuperate ulterior printr-un efort diplomatic și judiciar de lungă durată, ilustrează costul uman, financiar și simbolic al unei protecții insuficiente. În acest context, asumarea de către statul român a unui rol activ și coerent în prevenirea unor asemenea pierderi, prin finanțarea cercetării de diagnostic, actualizarea Repertoriului Arheologic Național, integrarea riguroasă a zonelor de protecție în instrumentele de planificare teritorială și dotarea adecvată a instituțiilor muzeale, ține de o obligație publică fundamentală, nu de o opțiune discreționară.

Volumul de față apare și ca un semnal categoric al nevoii de reînnoire și refundamentare a sistemului instituțional de cercetare și protecție a patrimoniului arheologic. Structura actuală, moștenită în linii mari din paradigma administrativă a deceniilor trecute, se confruntă astăzi cu provocări pentru care nu a fost gândită: extinderea cercetărilor preventive generate de marile proiecte de infrastructură, integrarea tehnologiilor geospațiale și digitale în metodologia de teren, presiunea standardelor europene privind gestionarea patrimoniului, în special în contextul candidaturilor UNESCO, al Convenției de la La Valetta și al reformei sistemului de management al Limesului Roman, precum și nevoia de transparență și de acces public la datele arheologice. Comisia Națională de Arheologie, muzeele de referință națională și regională, institutele de cercetare și universitățile trebuie să funcționeze într-un sistem coerent, cu roluri clare, resurse garantate și mecanisme de evaluare externă. Reforma nu înseamnă renunțarea la tradiție, ci capacitatea de a o adapta la realitățile prezentului.

Adresez mulțumiri tuturor cercetătorilor, arheologilor de teren, specialiștilor în conservare și restaurare, responsabililor de șantier și echipelor de documentare, care fac posibilă, prin profesionalism și rigoare științifică, această cronică anuală. Patrimoniul arheologic al României aparține tuturor. Tocmai de aceea, răspunderea de a-l cunoaște, de a-l proteja și de a-l transmite mai departe în cele mai bune condiții este una comună.

Demeter András István
Ministrul Culturii
București, 2026

INTRODUCERE

Moment de bilanț și gânduri despre viitorul arheologiei românești

„*Suntem ceea ce facem în mod repetat.*
Așadar, excelența nu este un act, ci un obicei.”

(Will Durant - filosof,
după ideile lui Aristotel)

Din postura conjuncturală de Președinte al Comisiei Naționale de Arheologie ne exprimăm reala bucurie la publicarea noului număr din Cronica Cercetărilor Arheologice din România, aferentă campaniei de cercetări din anul 2025. Acest volum reunește 178 de rapoarte, ceea ce reflectă, în continuare, o activitate arheologică prolifică la nivelul întregii țări.

În ultimii patru ani ne-am străduit să aducem un plus de calitate acestei publicații de referință a arheologiei românești. Pe lângă menirea clasică de a strânge laolaltă rapoartele tehnice rezultate după un an de cercetări de teren, am dorit să devină o publicație științifică mai bine închegată, coerentă, cu norme de publicare unitare. De asemenea, am urmărit să o facem accesibilă atât colegilor arheologi din țară, cât și din afara României, precum și oamenilor interesați de arheologie, dar care nu sunt neapărat specialiști în domeniu. Îmi place să cred că, cel puțin parțial, am reușit ce ne-am propus. Un rol determinant l-au avut, la fiecare volum, colegii din colectivul editorial, membri ai Comisiei Naționale de Arheologie, alături de instituțiile care s-au oferit cu generozitate să publice aceste volume cu costuri deloc neglijabile. În acest an, foarte dificil din multe perspective, trei instituții din Sibiu, cu tradiție și recunoaștere a activității lor științifice, și-au reunit eforturile pentru a publica acest volum și a organiza Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice. Este un bun prilej de a le adresa mulțumiri Universității „Lucian Blaga”, Muzeului Național Brukenthal și Complexului Național Muzeal „Astra”.

Pentru noi, acest an este unul de bilanț după o serie de patru ani provocatori, în care arheologia a trebuit să facă față noilor realități economice, sociale și chiar politice. În fața acestora, din păcate, nici Comisia Națională de Arheologie (CNA), dar nici arheologii din instituțiile de cultură, cercetare și învățământ superior din țară nu au dispus de instrumentele necesare unei tranziții facile. Folosind o imagine preluată din realitățile istorice românești, am putea spune că am fost trimiși la luptă cu furcile împotriva tancurilor. Singura noastră cale de apărare, prevederile legislative adaptate necesităților curente, au lipsit aproape cu desăvârșire. Tentativele repetate de a propune reglementări care să ne fi sprijinit în protejarea, cercetarea și valorificarea patrimoniului arheologic s-au lovit de diverse obstacole insurmontabile. Aceste inițiative sunt descrise în Cuvintele introductive pe care le-am elaborat pentru ultimele trei Cronici ale cercetărilor arheologice din România.

Astfel, singura noastră modalitate de a face față provocărilor a fost perseverența, uneori chiar încăpățânarea de a nu ceda presiunilor și a nu permite distrugerea a ceea ce antecesorii noștri ne-au lăsat spre păstrare și valorificare. Alături mi-au stat colegii membri ai CNA din ultimele două mandate, cărora vreau să le mulțumesc în mod deosebit, dar și secretarilor Comisiei Naționale de Arheologie, funcționarilor din Ministerul Culturii, colegilor din Direcția Patrimoniu Cultural, care, cu resurse limitate, au fost, totuși, dispuși să ajute în situații care, uneori, se profilau a fi fără soluții. Apreciez și faptul că majoritatea colegilor din țară, din Institutele de cercetare, Universități sau Muzee, dar și din Direcțiile Județene de Cultură au înțeles că rolul nostru este acela de a proteja și a valorifica patrimoniul arheologic.

Poate că pe alocuri am părut mai rigizi, poate că unii dintre colegi au considerat nedrepte rezoluțiile emise de către CNA; este posibil să mai fi greșit, dar ceea ce pot să asigur este că aceste decizii luate, uneori în condiții de presiune extremă, de suprasolicitare fizică și psihică, au fost luate cu bună credință și cu scopul mărturisit de a proteja siturile arheologice. Au fost foarte multe situațiile în care ni s-a cerut să fim instanță de judecată între diferiți colegi sau instituții. Chiar dacă am încercat medierea acestor spețe, nu am considerat că acesta este rolul nostru. Pe lângă analiza sutelor de subiecte care erau trecute pe Ordinea de zi a ședințelor, am încercat să empatizăm și să susținem colegii din țară confruntați cu diferite probleme create de autorități, firme sau persoane care încă nu înțeleg importanța patrimoniului cultural pentru o societate contemporană aflată într-o perioadă de transformări și instabilitate dovedite. La mesele rotunde organizate în cadrul Sesiunilor Naționale de Rapoarte Arheologice am lansat spre discuție numeroasele probleme semnalate de colegii din țară; am redactat și înaintat către Ministerul Culturii mai multe memorii legate de nevoia reglementării detectorismului de metale, de organizarea etapelor cercetării arheologice, de autorizarea unitară și alte subiecte arzătoare pentru arheologie și arheologii români. Am dorit să cunoaștem pe tinerii care ajung să ne fie colegi din postura de debutanți, prin invitarea lor în CNA pentru a-și prezenta evoluția lor educațională și științifică,

obiectivele, direcţiile de atins în cariera de viitori arheologi. Încurajăm și credem că este imperios necesar a facilita înmulțirea posturilor de cercetători arheologi din România, cu atât mai mult cu cât, spre exemplu, multe muzee duc lipsă de astfel de specialiști, iar la nivelul Direcțiilor Județene de Cultură arheologii sunt mult mai puțini decât ar fi necesari.

Prin urmare, ținând cont de multitudinea de transformări prin care trece societatea noastră, în ansamblu, și o reformare a funcționării Comisiei Naționale de Arheologie este inevitabilă.

Sincer, nu știu cum vor fi gândite în perioada următoare aceste organisme de avizare și control ale activității arheologice din România, dar îmi exprim doar speranța că, în reașezarea instituțională care se preconizează, nu vor prima interesele mercantile sau „de partid". Cine se va ocupa de destinele arheologiei românești în anii ce urmează trebuie să se gândească, în primul rând, cum apără siturile arheologice de tot felul de intruși, în egală măsură adversari declarați ai patrimoniului, dar și de așa-zișii „arheologi amatori". Până în ultima clipă sperăm să fie folosite, măcar ca bază de plecare, inițiativele noastre de modificări legislative propuse în ultimii ani. Ne referim aici la reglementarea utilizării detectoarelor de metale de către „căutătorii de comori", stabilirea unor criterii cuantificabile de abordare a etapelor de cercetare arheologică, în speță diagnosticele, autorizarea unitară, dar neapărat controlabilă de către Comisia Națională de Arheologie, singurul organism, până în prezent, care are specialiști care pot evalua inclusiv situații excepționale înregistrate în țară. Atragem atenția că modificările care s-ar opera în formarea comisiilor sau în procesul de autorizare, respectiv de evaluare a rapoartelor, fără o monitorizare reală și cu specialiști avizați, ar conduce la grave atingeri asupra siturilor din România, și așa destul de fragil protejate în acest moment.

În final, în ciuda faptului că noi, arheologii români, suntem disipați și pierdem mult din energia unui potențial grup organizat, cred cu tărie că avem pasiunea, dedicarea, gândirea critică, curiozitatea constructivă și spiritul de sacrificiu care confirmă că ceea ce facem nu este doar o meserie, ci o misiune.

Dr. **Dan Aparaschivei**, CS I.
Președinte al Comisiei Naționale de Arheologie

Lista abrevierilor (instituții)

AMU Aix-Marseille Université
BCU „Carol I” București Biblioteca CentralăUniversitară „Carol I” Din postura conjuncturală de Președinte al Comisiei Naționale de Arheologie, apariția unui nou număr din Cronica Cercetărilor Arheologice din România, în aceleași condiții editoriale de excepție, este o reală bucurie. Acest volum, care reunește 178 de rapoarte arheologice, reflectă o activitate arheologică prolifică în campania de cercetări a anului 2025 București
CAU Kiel Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Germania
CICCC Piatra-Neamț Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț
CM Arad Complexul Muzeal Arad
CMN Bistriţa Complexul Muzeal Bistriţa-Năsăud
CMN Neamț Complexul Muzeal Național Neamţ Piatra-Neamţ
CMNM Iaşi Complexul Muzeal Naţional „Moldova”, Iaşi
CNAIR Compania Națională de Autostrăzi și Investiții din România SA
CNMA Sibiu Complexul Naţional Muzeal „Astra” Sibiu
CNMCD Târgovişte Complexul Naţional Muzeal „Curtea Domnească” Târgovişte
CNRS Centre national de la recherche scientifique, Franța.
DJC Alba Direcţia Județeană de Cultură a județului Alba
DJC Harghita Direcţia Județeană de Cultură a județului Harghita
DJC Hunedoara Direcţia Județeană de Cultură a județului Hunedoara
FIUB Facultatea de Istorie a Universității Bucureşti
IA Iaşi Institutul de Arheologie – Academia Română – Filiala Iaşi
IAB Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” – Academia Română – Bucureşti
IAIA Cluj-Napoca Institutul de Arheologie şi Istoria Artei – Academia Română – Filiala Cluj-Napoca
ICAFR București Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc Rainer” Bucureşti
ICEM Tulcea Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea
ICSU Sibiu Institutul de cercetări socio-umane Sibiu
ICUB Institutul de Cercetare al Universității din București
INCDD Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare „Delta Dunării”
INCDFP Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Pământului
INFIN București Institutul Naţional de Fizică şi Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” Bucureşti
INP Institutul Național al Patrimoniului București
ISACCL Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului București
ISER Cluj-Napoca Institutul de Speologie „Emil Racoviţă” Cluj-NapocaM Brăila Muzeul Brăilei
M Caracal Muzeul Câmpiei Romanaților Caracal
MA Mangalia Muzeul de Arheologie „Callatis” Mangalia
MNB Suceava Muzeul Național al Bucovinei Suceava
MBM Reșița Muzeul Banatului Montan Reșița
MC Ministerul Culturii
MCDR Deva Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva
MCG Olteniţa Muzeul Civilizaţiei Gumelniţa Olteniţa
MDJ Călăraşi Muzeul Dunării de Jos Călăraşi
MIE Târgu Neamț Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț
MIPP Galați Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați
MI Turda Muzeul de Istorie Turda
MINAC Muzeul de Istorie Națională şi Arheologie Constanţa
MJ Argeş Muzeul Judeţean Argeş
MJ Botoșani Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău Muzeul Judeţean Buzău
MJ Ialomiţa Muzeul Judeţean Ialomiţa
MJ Mureş Muzeul Judeţean Mureş
MJ Olt Muzeul Județean Olt
MJ Satu Mare Muzeul Judeţean Satu Mare
MJ Teleorman Muzeul Judeţean Teleorman
MJ Vaslui Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea Muzeul Judeţean Vâlcea
MJERG Caransebeş Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș
MJI Braşov Muzeul Judeţean de Istorie Braşov
MJIA Maramureş Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş
MJIA Prahova Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova
MJIA Zalău Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Zalău
MMB Muzeul Municipiului Bucureşti
MN Brukenthal Muzeul Naţional Brukenthal Sibiu
MNB Timișoara Muzeul Național al Banatului Timișoara
MNCR Muzeul Naţional al Carpaţilor Răsăriteni Sfântu Gheorghe

MNIR	Muzeul Naţional de Istorie a României București
MNIT	Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca
MNUAI	Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
M Vrancei	Muzeul Vrancei Focșani
UAIC Iaşi	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ Iaşi
U Bucureşti	Universitatea din Bucureşti
UBB Cluj-Napoca	Universitatea „Babeş - Bolyai” Cluj-Napoca
UDJ Galaţi	Universitatea „Dunării de Jos” Galaţi
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
UNSTPB	Universitatea Națională de Știință și Tehnologie. Politehnica București
UO Constanţa	Universitatea „Ovidius” Constanţa
USM Suceava	Universitatea „Ştefan cel Mare” Suceava
UV Târgovişte	Universitatea „Valahia” Târgovişte
UV Timişoara	Universitatea de Vest Timişoara

Abrevieri bibliografie

AMN – Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
AMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
CA – Cercetări Arheologice, București
CAB – Cercetări arheologice în București, București
CCAR – Cronica Cercetărilor Arheologice din România
CCDJ – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
EAIVR – Enciclopedia arheologiei şi istoriei vechi a României, București
IDR – Inscripţiile Daciei romane
JAHA – Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj-Napoca
MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
MemAntiq – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
RAASI – Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Chișinău
SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SP – Studii de Preistorie, București
StudiaUBB – Studia Universitatis Babeș Bolyai, Cluj-Napoca
Terra Sebus – Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis, Sebeș

1

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ

Lista rapoartelor de cercetare arheologică sistematică

1.	Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanţa *[Tropaeum Traiani]* *Punct: Cetate – Sectoarele: A; C*	17
2	Anina, Steierdorf, jud. Caraș-Severin *Punct: Peștera La Hoțu (Hoților)*	28
3	Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara *Punct: Cetățuie*	31
4	23 August, zona orașului Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]* *Punct: Movila Dulcești*	36
5	Baia, com. Baia, jud. Tulcea *Punct: Goloviţa/Drumul Vacilor*	47
6	Băile Figa, oraş Beclean, jud. Bistriţa-Năsăud *Punct: Băile Figa*	59
7.	Bălăceanca, com. Cernica, jud. Ilfov *Punct: Tell-ul Glina*	63
8	Bârsești, com. Păulești, jud. Vrancea *Punct: Platoul Dumbravă*	68
9	Beidaud, com. Beidaud, jud. Tulcea *Punct: Sectoarele: Spațiul Funerar al Așezării Rurale Romane (SFARR); Așezarea romană rurală (ARR)*	72
10	Bistricioara, com Ceahlău, jud. Neamț *Punct: Bistricioara – Lutărie III*	82
11	Bologa, com. Poieni, jud. Cluj *[Praetorium]* *Punct: Castrul roman (Grădiște)*	85
12	Bordușani, jud. Ialomița *Punct: Bordușani Popina*	89
13	Brusturi, com. Creaca, jud. Sălaj, *tetrapylon – principia* *Punct: Castrul roman (la Ruine)*	94
14	Caransebeș, jud. Caraș-Severin *Punct: Strada Potocului, nr. 22 – Cetatea Medievală Caransebeș – sector Central*	97
15	Carei, jud. Satu Mare *Punct: Bobald*	100
16	Călugăreni, jud. Mureş *Punct: Castrul roman, thermae și vicus-ul militar de la Călugăreni*	102
17	Căpâlna, sat Căpâlna, com. Săsciori, jud. Alba *Punct: Dealul Cetății – Cetatea dacică de la Căpâlna*	106
18	Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași *Punct: D'aia Parte*	110
19	Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș *Punct: Castrul roman de la Câmpulung - Jidova*	113
20	Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău *Punct: Cetățuia*	122
21	Costești, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara *Punct: Costești – Cetățuie*	126
22	Coțușca, jud. Botoșani *Punct: Cotu Miculinți – Gârla Mare*	130

23	Covasna, jud. Covasna *Punct: Cetatea Zânelor, Dealul Cetății*	133
24	Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomiţa *Punct: Piscul Crăsani*	136
25	Cugir, oraș Cugir, jud. Alba *Punct: Dealul Cetate*	139
26	Dobrovăț, jud. Iași *Punct: Pădurea Buda*	144
27	Dudeștii Vechi, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș *Punct: Movila lui Deciov*	151
28	Fetești, com. Adâncata, jud. Suceava *Punct: La Schit*	153
29	Gherăseni, com. Gherăseni, jud. Buzău Punct: *Movila Cremenea*	155
30	Giurgeni, jud. Ialomița Punct: *Orașul de Floci, Grindul 1*	159
31	Grădiștea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara *Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia*	162
32	Igriș, com Sânpetru Mare, jud. Timiș *Punct: Mănăstirea Egres*	167
33	Inlăceni (Énlaka), com. Atid, jud. Harghita *Punct: castrul roman, Cetate/Vár*	172
34	Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]* *Punct: Cetate*	175
35	Istria, com. Istria, jud. Constanța *[Histria]* *Punct: Cetatea – Sectoarele: Templu, Sud, extramuros Poarta Mare – Turnul Mare; Acropolă Centru-Sud*	209
36	Jac, Creaca, jud. Sălaj *[Porolissum]* *Punct: Pometul Jaculuí*	236
37	Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș Severin *[Tibiscum]* *Punct: Peste ziduri*	242
38	Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea *[Argamum]* *Punct: Orgame*	244
39	Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor *Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida*	255
40	Mahmudia, com. Mahmudia, jud. Tulcea *[Salsovia]* *Punct: Cetate*	260
41	Măriuța, jud. Călărași Punct: *La Movilă*	267
42	Mediesu Aurit, com. Mediesu Aurit, jud. Satu Mare *Punct: Șuculeu*	270
43	Mehadia, com. Mehadia, jud. Caraș-Severin *Punct: Zidină*	270
44	Mereşti, Cheile Vârghișului, jud. Harghita *Punct: Cheile Vârghișului: Abri 122, Peştera Mare nr. 14 și Peştera Tătarilor nr. 13, Peștera Albert 1*	272
45	Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba *Punct: Bulza*	277
46	Ocna Sibiului, jud. Sibiu *Punct: Fața Vacilor – La Făgădău*	280
47	Ocnița, orașul Ocnele Mari, jud. Vâlcea *[Buridava]* *Punct: situl dacic de la Ocniţa – Dealul Cosota*	283

48	Oltina, com. Oltina, jud. Constanţa *Punct: Capul Dealului*	290
49	Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța *[Durostorum]* *Punct: Ferma 4*	292
50	Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța *[Ulmetum]* *Punct: Cetatea romano-bizantină*	296
51	Păuca, com. Păuca, jud. Sibiu *Punct: Biserica ungurească*	300
52	Piatra Neamţ, jud. Neamţ *Punct: Valea Doamnei. Poiana Cireșului*	304
53	Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău *Punct: Gruiu Dării*	307
54	Rapoltu Mare, jud. Hunedoara *Punct: La Vie*	311
55	Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]* *Punct: Fortificația lui Filip Arabul*	317
56	Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani *Punct: Holm/Telescu*	320
57	Românești, com. Românești, jud. Iași *Punct: Dealul Urican*	333
58	Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța *[Sucidava Moesica]* *Punct: Fortificația romano-bizantină Sucidava Moesica*	335
59	Sărățeni, jud. Mureş *Punct: Castrul roman de la Sărățeni*	339
60	Săveni, com. Săveni, jud. Ialomița *Punct: La Movile*	342
61	Sânpetru, jud. Brașov *Punct: Biserica Evanghelică Sânpetru*	344
62	Sântana, jud. Arad *Punct: Cetatea Veche*	348
63	Sântion, com. Borș, jud. Bihor *Punct: Dealul Mănăstirii/Kolostordomb*	352
64	Sfântu Gheorghe și com. Ghidfalău, jud. Covasna *Punct: Sfântu Gheorghe – Bedeháza*	356
65	Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea *Punct: Cetatea [L]Ibida*	358
66	Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași *Punct: Gheţărie și Școala Veche*	368
67	Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj *Punct: Valea Căpușului*	372
68	Șincai, com. Șincai, jud. Mureș *Punct: Cetate - Cetatea Păgânilor*	378
69	Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita *Punct: Dâmbul Cetății Várdomb*	381
70	Șoimești, com. Ceptura, jud. Prahova *Punct: Dealul Merez/La Merez*	386
71	Șura Mică, com. Șura Mică, jud. Sibiu *Punct: Șura Mică – Rîșloave*	389
72	Tărtăria, com. Sălișstea, jud. Alba *Punct: Podu Tărtăriei vest [Situl hallstattian Tărtăria – Podu Tărtăriei vest]*	392

73	Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău *Punct: Piatra cu lilieci*	402
74	Târgoviște, jud. Dâmbovița *Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, str. Calea Domnească, nr. 181*	406
75	Topalu, jud. Constanța *[Capidava]* *Punct: Cetate – Sectoarele: VII (intra muros); Est (IV–V); X (extra muros)*	410
76	Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]* *Punct: Parcul „Monumentul Independenței”/Colnicul Hora*	431
77	Turda, jud. Cluj *[Potaissa]* *Punct: Dealul Cetăţii – Castrul legiunii a V-a Macedonica. Sector Canabae Est*	439
78	Unip, com. Sacoşu Turcesc, jud. Timiş *Punct: Dealu Cetăţuica*	445
79	Urlați, jud. Prahova *Punct: La Câmp/La Islaz*	448
80	Urziceni, jud. Satu Mare *Punct: Vade Ret (Vamă)*	452

1. Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanța *[Tropaeum Traiani]*
Punct: Cetate – Sectoarele: A; C

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare urbană), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină)
Cod RAN: 60892; **cod LMI**: CT-I-s-A-02567
Autorizația nr. 20/22.04.2025
Colectiv: Gabriel Mircea Talmațchi (MINAC) – responsabil științific; instituția organizatoare a cercetării arheologice – IAB; Robert Constantin (MA Mangalia/Primăria Mangalia) – responsabil sector; Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni) – responsabil sector; Adriana Panaite (IAB) – responsabil sector; Nicolae Alexandru, Alexandru Alexiu (MA Mangalia/Primăria Mangalia); Carol Căpiță (FIUB); Cristina Talmațchi (MINAC); Ioana Bogdan-Cătăniciu (cercetător independent, Cluj-Napoca); Alexandra Dolea (Institutul de Arheologie Viena), Filica Drăghici (BCU „Carol I" București); Liviu Lungu (MINAC); Monica Mărgineanu Cârstoiu (arhitect, IAB); Constantin Șova, Cristian Cealera (MINAC); Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR); Ioana Paraschiv-Grigore (CNAIR); Alina Streinu (MMB); Marius Streinu, Bianca Grigoraș, Florentina Ghemuț (INP)
Finanțare: MC – 25 000 lei; MINAC – 27 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 1.08–2.09; 1–23.09.2025

Cercetările arheologice din campania 2025 s-au desfășurat în două puncte din Sectorul A – în zona străzilor ABV IV, AV 2' şi AV 3 (Mihai Severus Ionescu) și la nord de Basilica A (Adriana Panaite) – și în Sectorul C (Gabriel Talmațchi).

Sectorul A: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3

Mihai Severus Ionescu (responsabil sector), Filica Drăghici

Cercetările arheologice efectuate la nord de Basilica A, pe parcursul a 22 de campanii, au dezvelit parțial strada ABV IV, precum și alte trei străzi, AV 1, AV 2' şi AV 3. Prima axă de circulație, cea mai importantă, traversa de la est la vest întreaga suprafață a orașului, imediat la nord de *via principalis*. Ea avea lungimea de 280 m, măsurată între stradelele AV 1 și BV 5, care o racordau cu strada principală. Celelalte trei străzi, funcționale în secolele V–VI p.Chr., erau perpendiculare pe prima.

Suprafaţa cercetată, de aproximativ 44 × 23 m (1000 mp) a permis identificarea parţială a șapte clădiri şi a patru străzi aferente acestora, menționate mai sus. Edificiile A 6, A 7 și A 10 sunt amplasate pe flancul sudic al străzii ABV IV, iar edificiile A 12, A 8, A 9 și A 11 pe cel nordic. Dintre cele șapte clădiri, doar edificiile A 8 și A 9 sunt dezvelite integral (Fig. 1).

Edificiul A 8 este amplasat pe latura nordică a străzii ABV IV, fiind compus din patru camere, A 8α, A 8β, A 8γ și A 8δ. Străzile AV 1 și AV 2' delimitează edificiul de alte două clădiri, A 12 la răsărit și A 9 la apus. Strada AV 2' își pierde funcționalitatea la un moment dat, fiind blocată de o anexă a edificiului A 9, între aceasta și edificiul A 8 rămânând un canal pluvial, ce deversa apa într-o construcție circulară din cărămidă, poate un mic bazin (păstrat sub forma unui fragment de zidărie), amplasat în strada ABV IV, care proteja substrucția amenajării de infiltrarea apei (Fig. 2). Cercetarea clădirii a început în anul 2004, când, pe latura nordică a fostei secțiuni S 2, a apărut o porțiune din trotuarul edificiului menționat. În fața acestuia, pe nivelul străzii, au fost descoperite fragmente de sticlă, o mare cantitate de ceramică, precum și două monede de bronz. Secțiunea următoare, orientată E-V, efectuată în anul următor, precum și desființarea martorului stratigrafic, a degajat întreaga latură sudică a edificiului, cu cele trei încăperi, A 8α, A 8β și A 8γ, precum și intrările aferente acestora (Fig. 3–5). Cercetarea edificiului a fost reluată în campaniile din anii 2021–2022 și 2025. Cinci noi secțiuni, trei trasate N-S și două E-V, au dezvelit integral clădirea cu cele patru încăperi, A 8α, A 8β, A 8γ și A 8δ.

Campania din anul 2025 a urmărit desființarea a trei martori stratigrafici rămași din săpăturile mai vechi: cel din sudul fostei secțiuni S 19, care delimitează încăperea A 8δ de A 8γ; cel din nordul fostei secțiuni S 3, care suprapune parțial încăperile A 8α, A 8β și A 8γ; cel din vestul fostei secțiuni S 17, perpendicular pe zidul de nord al încăperii A 8β.

Îndepărtarea primului martor stratigrafic a permis stabilirea unei imagini mai clare a ultimei încăperi a clădirii. Un efort substanțial a fost depus pentru curățarea laturii de est a martorului stratigrafic, care suprapunea parțial construcția circulară, identificată în anul 2023, cunoscută în literatura de specialitate ca „magazie de provizii" (Fig. 6). Două construcții similare au fost cercetate, una în acest sector și o alta la sud de Basilica D. Deși aspectul este similar, ele diferă din punct de vedere constructiv. Se remarcă cea de la sud de Basilica D, care are fundația adâncă de 2,5 m și două niveluri, din cărămidă, de refacere a podelei. Spre deosebire de aceasta, cea cercetată în acest an nu are fundație, dar elevația este compusă din trei asize din blocuri de piatră legată cu pământ, late de 0,65 m. În interior apar două niveluri de călcare, unul inițial, compus din blocuri de piatră (Fig. 7) și un altul din lutuială galbenă, gros de 0,15 m (Fig. 8). Rămâne ca viitoarele cercetări să lămurească destinația acestor construcții. Desființarea martorului stratigrafic rămas din fosta secțiune S 3 a lămurit situația stratigrafică a primei încăperi, A 8α. Așa cum s-a menționat în trecut, desființarea porțiunii din estul secțiunii S 18 a pus în evidență un nou culoar de circulație (fig. 9). Zidul sudic, estic și nordic al încăperii A 8α a fost demantelat. Cel estic a fost înlocuit cu un zid rudimentar, compus din două-trei asize, din piatră neregulată, legată cu pământ (Fig. 10). Cercetarea din anul 2025 a identificat un singur tronson din zidul nordic, suprapus de zidul menționat (Fig. 11).

Noua configurație a estului edificiului A 8 conturează traseul unei noi străzi, AV 1 sau AV 2, care permitea circulația spre nord, între clădirile A 8 și nou identificata A 12, confirmând parțial schema fluxurilor de circulație din perioada secolelor V–VI p.Chr., așa cum apare în monografia cetății, publicată în anul 1979. O monedă Iustin și Sofia, identificată pe blocul de protecție al colțului edificiului A 12, pare a indica o reconfigurare a acestei axe de circulație, cândva, după jumătatea secolului VI p.Chr.

Materialul ceramic este divers. Au fost descoperite amfore specifice pentru *annona militaris*, precum tipul LRA 2, de origine egeeană, din Mediterana de Est, care transportau ulei, sau fragmentele de amfore de tipul LRA 4, care demonstrează prezența importurilor de vin de Gaza. În ceea ce privește ceramica uzuală, se remarcă oalele de bucătărie de producție pontică, dar și capace pentru acestea. Nu în ultimul rând, farfuriile aparținând formei Hayes 10 sunt o prezență obișnuită în zona vest-pontică, databile la sfârșitul secolului VI p.Chr. și începutul celui următor.

Abstract

The 2025 campaign focused on building A 8, consisting of four rooms, A 8α, A 8β, A 8γ, and A 8δ, which was completely uncovered. To complete this task three markers were removed: the one in the south of the former section S 19, which separates room A 8δ from A 8γ, the one in the north of the former section S 3, which partially overlapped rooms A 8α, A 8β, and A 8γ, and the one in the west of the former section S 17, perpendicular to the north wall of room A 8β. On this occasion, a „storage room" was identified, which had two levels of flooring, one initially composed of stone blocks and the other of yellow clay. A passageway was identified in the east of building A 8. Several construction phases of the building were also identified, belonging to reconstructions and re-compartmentalizations. In terms of ceramic material, the LRA 2 and 4 amphorae and Hayes 10 type plates are noteworthy.

Illustrations list:

Fig. 1. Buildings A 8 and A 9.
Fig. 2. Circular structure – annex to building A 9.
Fig. 3. Room A 8α.
Fig. 4. Room A 8β.
Fig. 5. Room A 8γ.
Fig. 6. Storage room.
Fig. 7. Storage room – floor made of stone blocks.
Fig. 8. Storage room – floor made of yellow clay.
Fig. 9. Corridor east of A 8.
Fig. 10. Eastern wall of A 8α.
Fig. 11. Northern wall of A 8α.

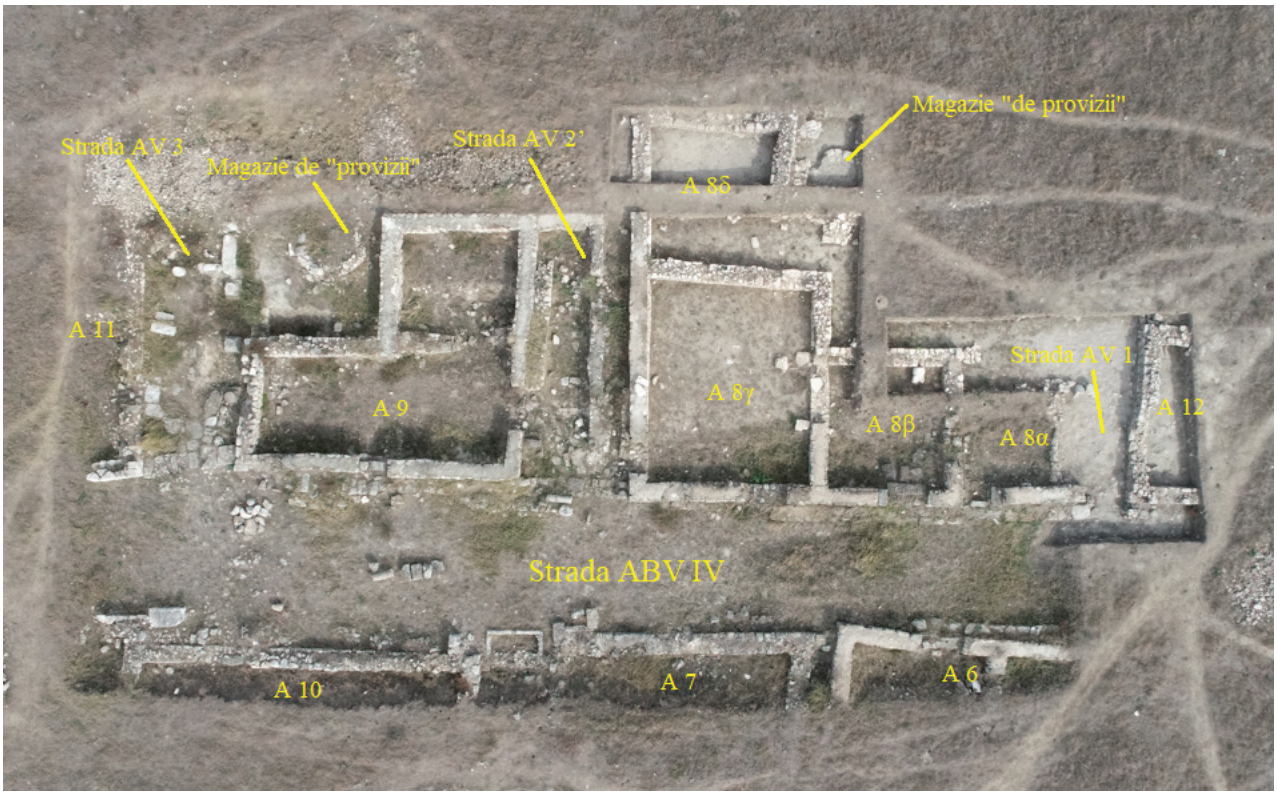

Fig. 1. Edificiile A 8 și A 9

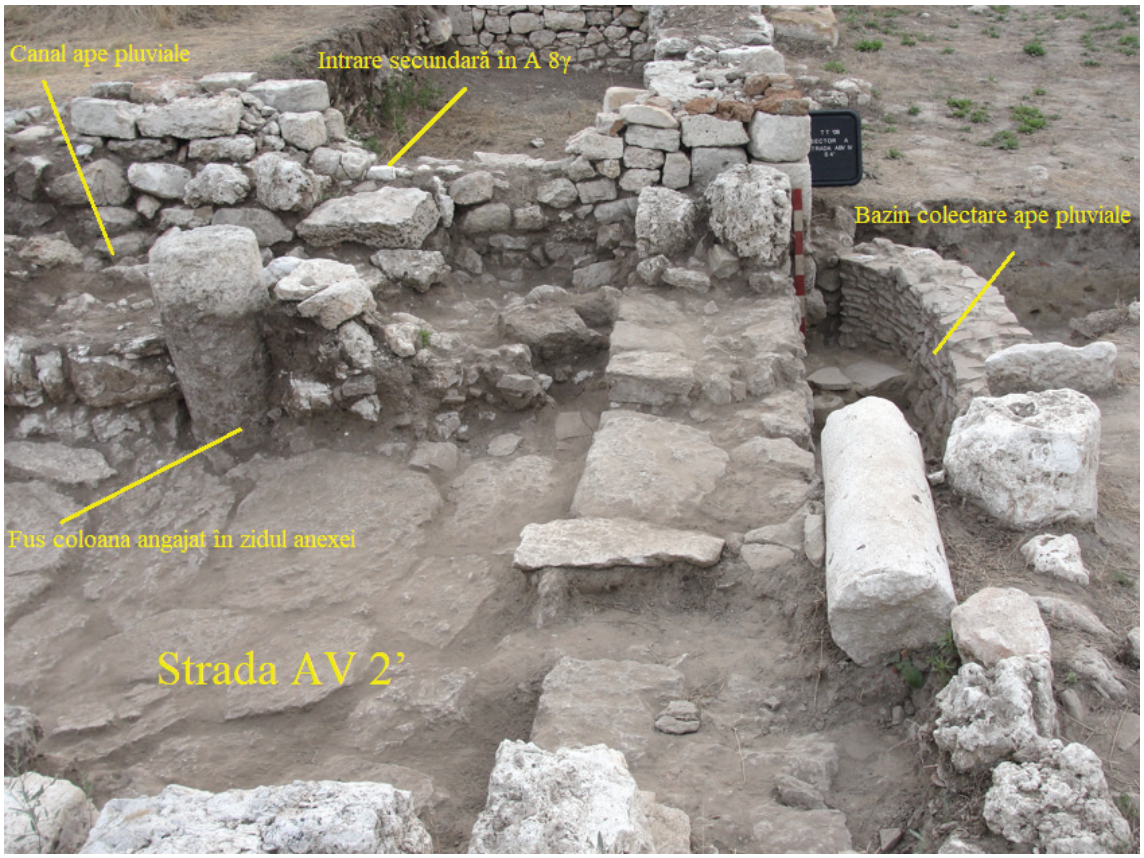

Fig. 2. Construcție circulară – anexă a edificiului A 9

Fig. 3. Încăperea A 8α

Fig. 4. Încăperea A 8β

Fig. 5. Încăperea A 8γ

Fig. 6. „Magazia de provizii”

Fig. 7. „Magazia de provizii” – nivel de călcare din blocuri de piatră

Fig. 8. „Magazia de provizii” – nivel de călcare din lut galben

Fig. 9. Culoar de circulație la est de A 8

Fig. 10. Zidul estic al A 8α

Fig. 11. Zidul nordic al A 8α

Sectorul A: Basilica A, la N de Basilica A

Adriana Panaite (responsabil sector), Bianca Grigoraș, Florentina Ghemuț; voluntari: Darius Covaciu, Răzvan Plederer; Ioan Martini (student FIUB, anul I, practică arheologică)

Cercetările arheologice din campania 2025 s-au desfășurat în luna august, prin continuarea unor secțiuni deschise în anul 2023, dar și prin trasarea unora noi.

Scopul cercetărilor efectuate începând cu anul 2005, în sectorul denumit convențional *Sectorul A la Nord de Basilica A*, situat între edificiul de cult creștin și strada ABV IV, este acela de a descoperi, pe de o parte, clădirile și rețeaua stradală din această zonă a orașului și, pe de altă parte, pe măsură ce săpăturile avansează, anexele Basilicii A pe partea sa nordică. Sunt discutate, de asemenea, aspecte legate de locuințele din perioada romană târzie, stratigrafia generală a zonei și schimbările urbane care au avut loc în perioada cuprinsă între secolele IV și VI/începutul secolului VII. Scopul final este descoperirea și explorarea întregii insule delimitate de străzile *decumanus*, *cardo*, AV1 și ABV IV.

Cercetările arheologice se desfășoară prin trasarea de secțiuni, orientate perpendicular pe latura nordică a basilicii, pornind de la zidul orașului și ajungând până la *cardo*. Până în prezent, au fost cercetate 56 de secțiuni/unități de cercetare cu dimensiuni standard de 5 × 3 m/5 × 2 m, dispuse într-un sistem de grilă, cu distanțe de un metru între ele. Stratigrafia generală a zonei investigate este următoarea: strat vegetal; strat de pământ negru-cenușiu; strat de dărâmătură format din fragmente de țigle, cărămizi, chirpici și pietre; strat de lut galben cenușiu foarte tare și strat de călcare – podea/podele succesive de lut. Până în prezent, unele edificii au fost excavate complet, în timp ce altele doar parțial. Unele dintre ele erau în uz înainte de construirea basilicii, în timp ce altele funcționau în același timp cu basilica.

Începând cu anul 2006, au fost investigate șase edificii (A 15, A 16, A 17, două anexe ale Basilicii A și o anexă a atriumului acesteia), precum și o serie de alte construcții, fără a se putea specifica încă planul, dimensiunea sau destinația acestora. În același timp, o zonă fără construcții, o posibilă curte pentru pelerini, dacă luăm în considerare cripta mare a Basilicii A, a fost identificată în anul 2009, în baza unui studiu geomagnetic. Aceasta ocupă jumătatea vestică a spațiului aflat la nord de Basilica A, reprezentând o suprafață de aproximativ 17 × 20 m (Fig. 1).

După curățarea vegetației uscate de pe suprafața întregului sector și îndreptarea profilelor, am procedat la înlăturarea martorului stratigrafic din încăperea 1 a Edificiului nr. 15, aflat imediat la nord de Basilica A și cercetat parțial în campaniile precedente. A fost pusă, astfel, în evidență, o primă cameră a edificiului, A 15/1, având dimensiunile 8 × 5,60 m și intrarea de pe latura de nord, a cărei deschidere măsoară 1,30 m (Fig. 2).

Din cercetările efectuate în anii trecuți în spațiul dintre acesta și basilică rezultase, în urma observațiilor stratigrafice, că această clădire este mai veche și a fost doar reparată pentru a fi refolosită în momentul ridicării edificiului de cult creștin. Pentru a cunoaște toate fazele constructive și de folosire ale edificiului am continuat să ne adâncim în interiorul camerei nr. 1. Sub ultimul nivel de călcare, se afla un strat de umplutură din lut galben, curat, bine bătătorit, cu o grosime de cca 30 - 40 cm, sub care a fost identificat, de-a lungul zidului estic, și mai puțin a celui sudic, un strat de dărâmătură din pietre nefasonate, de dimensiuni medii. Materialul arheologic recoltat din acest strat este puțin numeros și constă mai ales din ceramică romană târzie, secolele V–VI și puține oase de animale. După înlăturarea acestuia, au fost puse în evidență două resturi de zid, aflate la -0,80 m față de ultima asiză dezvelită a zidurilor și poziționate perpendicular pe mijlocul celor două laturi menționate: pe latura estică a camerei A 15/1 restul de zid are dimensiunile 0,66 × 0,70 m (Fig. 3), iar pe cea sudică, mai prost păstrat, măsoară 0,38 × 0,20 m. Acesta este și nivelul pe care ne-am oprit deocamdată.

În zona fostelor secțiuni 14 - 16, dintre care au fost înlăturați doi martori stratigrafici și unde a fost pusă în evidență latura sudică a edificiului A 17 am continuat să ne adâncim pentru a ajunge la fundație și a cunoaște fazele anterioare ale zidului. Pentru aceasta, am coborât în stratul de umplutură, care este identic cu cel din interiorul camerei A 15/1. Fără ca acesta să fie epuizat, am putut constata că zidul sudic al edificiului A 17 prezintă mai multe faze, fiind constituit din două, poate trei, ziduri adosate (Fig. 4).

O observație similară se referă la zidurile din marginea vestică a acestei suprafețe, unde au putut fi observate două ziduri suprapuse, care delimitează o cale de acces, situate între edificiile A 15 și A 17.

Jumătatea vestică a sectorului este reprezentată de un spațiu liber de construcții, o curte ale cărei limite vestice și nordice sunt asigurate de două ziduri cunoscute anterior, în vreme ce pe latura estică se află edificiul A 15/1, iar la sud, Basilica A. Pentru a verifica dacă și anterior acest spațiu a fost sau nu liber de construcții am trasat două secțiuni de sondaj, în continuare și la N de S 23, cu dimensiunile de 5 × 3 m (S 54), respectiv 3 × 3 m (S 55), lăsând martori stratigrafici de 1 m și acoperind în lungime spațiul până la zidul care închide curtea pe latura nordică. În cele două secțiuni a fost înlăturat stratul vegetal, iar adâncimea maximă la care ne-am oprit este de cca -0,50 m. În S 54, sub stratul vegetal, a apărut un strat de dărâmătură, format din pietre, fragmente rare de cărămizi, țigle și olane, care nu a fost încă epuizat (Fig. 5).

În S 55, dărâmătura lipsește, dar au fost identificate două niveluri de călcare; primul este reprezentat de un nivel de un pământ cenușiu, lutos, cu o grosime de cca 20 cm, sub care, apare mai jos, la cca 20 - 30 cm, un al doilea nivel de lut cenușiu, gălbui amestecat cu pietricele, fragmente de cărămizi, țigle, bulgări de chirpici etc (Fig. 6). Din ambele secțiuni s-a recoltat material ceramic, în special fragmente de amfore, cuie de fier, fragmente de vase de sticlă, toate databile în perioada secolelor V-VI. În S 54 stratul de dărâmătură nu a fost epuizat, iar în S 55 ne-am oprit pe al doilea nivel de călcare.

În secțiunile S 52 și S 53 deschise anterior și corespunzând parțial edificiului A 17 am continuat să ne adâncim pentru a putea stabili fazele de folosire ale acestei construcții. În S 53, la adâncimea de 1,60 m a fost identificată o podea de lut, bine păstrată pe jumătatea nordică a secțiunii și spartă în centrul acesteia, pe toată lățimea secțiunii, sub forma unei adâncituri / șanț (Fig. 7). Am putut observa că podeaua de lut este așezată pe o șapă de mortar, care la rândul ei suprapune o podea anterioară de lut. Deasupra ei, în ambele profiluri ale secțiunii se observă un strat consistent de dărâmătură formată din țigle, olane, bulgări mari de chirpici și mai puține pietre. Același strat de dărâmătură se observă și în profilele S 52, toate aceste structuri fiind poziționate la N de A 17. La curățarea profilului estic al S 52 a fost identificată parțial fața unui zid care merge spre nord (Fig. 8), iar de-a lungul ei o zonă compactă de dărâmătură, care sugerează prezența unui zid anterior, dar care deocamdată a fost curățată doar parțial (Fig. 9). Prin urmare, este foarte posibil ca edificiul A 17 să se continue spre nord cu încă o cameră, iar podeaua din S 53 să reprezinte nivelul de călcare din interiorul acesteia.

În vederea cercetării spațiului aflat la E de A 17 și la N de A 5 am trasat o nouă secțiune, S 56, cu dim. 5 × 5 m, la N de latura vestică a edificiului A 5. Am reușit în această campanie înlăturarea stratului vegetal și a unei părți din stratul următor, cel de dărâmătură. Materialul ceramic recoltat constă, mai ales, din fragmente mari de amfore romane târzii. Totodată a fost curățată latura nordică a edificiului A 5, asupra căreia am putut face o serie de observații, precum și intrarea în A 5 de pe latura estică. Zidul nordic al edificiului suprapune un șir de pietre, care iese în afara zidului cu cca 20–25 cm (Fig. 10), iar intrarea în edificiu măsoară 1,85 m (Fig. 11).

Materialul arheologic rezultat din această campanie a fost spălat, sortat și urmează să fie prelucrat. Secțiunile în care urmează să continuăm cercetarea și unde au fost identificate structuri sensibile ce trebuiau protejate au fost acoperite cu material geotextil și pământ – S 52 și S 53. La fel am procedat și în cazul intrării în edificiul A 5.

Abstract

The systematic archaeological research carried out in Sector A, north of Basilica A, aims to discover and explore the entire *insula* delimited by the *decumanus*, *cardo*, AV1 and ABV IV streets. Since 2006, six buildings have been investigated (A 15, A 16, A 17, two annexes of Basilica A and an annex of its atrium), as well as a series of other constructions, without being able to specify their plan, size or destination yet. At the same time, in the western half of the northern side of the basilica, an open space, a possible courtyard, used as a gathering and celebration space by pilgrims, is known to us from undertaken researches in previous years.

During the 2025 campaign, we continued our research on Edifices no. A15 and no. A 17, and opened new research areas in the courtyard north of the basilica and north of Edifice no. A . Continuing research in room 1 of Edifice no. A 15 led to the identification of earlier walls, about which no details can be given at this time.

For Edifice no. A 17, it was established that its southern side consists of successive linked walls, with different widths, while to the north there is a north-south wall, perpendicular to the northern side of room A 17/3, as well as a floor level, which seems to correspond to it, indicating with high probability that the building continues with another room.

In the courtyard area, we opened two new sections in order to verify the existence of buildings in this part of the city in previous centuries. The research led to the identification of only some floor levels.

North of Edifice no. A 5, a new section was also opened, where we stopped at a level of debris.

Illustrations list:

Fig. 1. General plan of sector A, north of Basilica A (2024).
Fig. 2. Edifice A15 – room 1 (A 15/1).
Fig. 3. Remains of the previous wall, overlaid by the eastern wall of room 15/1.
Fig. 4. Southern wall of Edifice A 17.
Fig. 5. S 54, view to the north.
Fig. 6. S 55, floor level.
Fig. 7. S 53, clay floor (Edifice A 17).
Fig. 8. S 52, wall identified in the eastern profile (Edifice A 17).
Fig. 9. S 52, possible previous wall.
Fig. 10. Northern wall of Edifice A 5.
Fig. 11. Entrance to Edifice A 5.

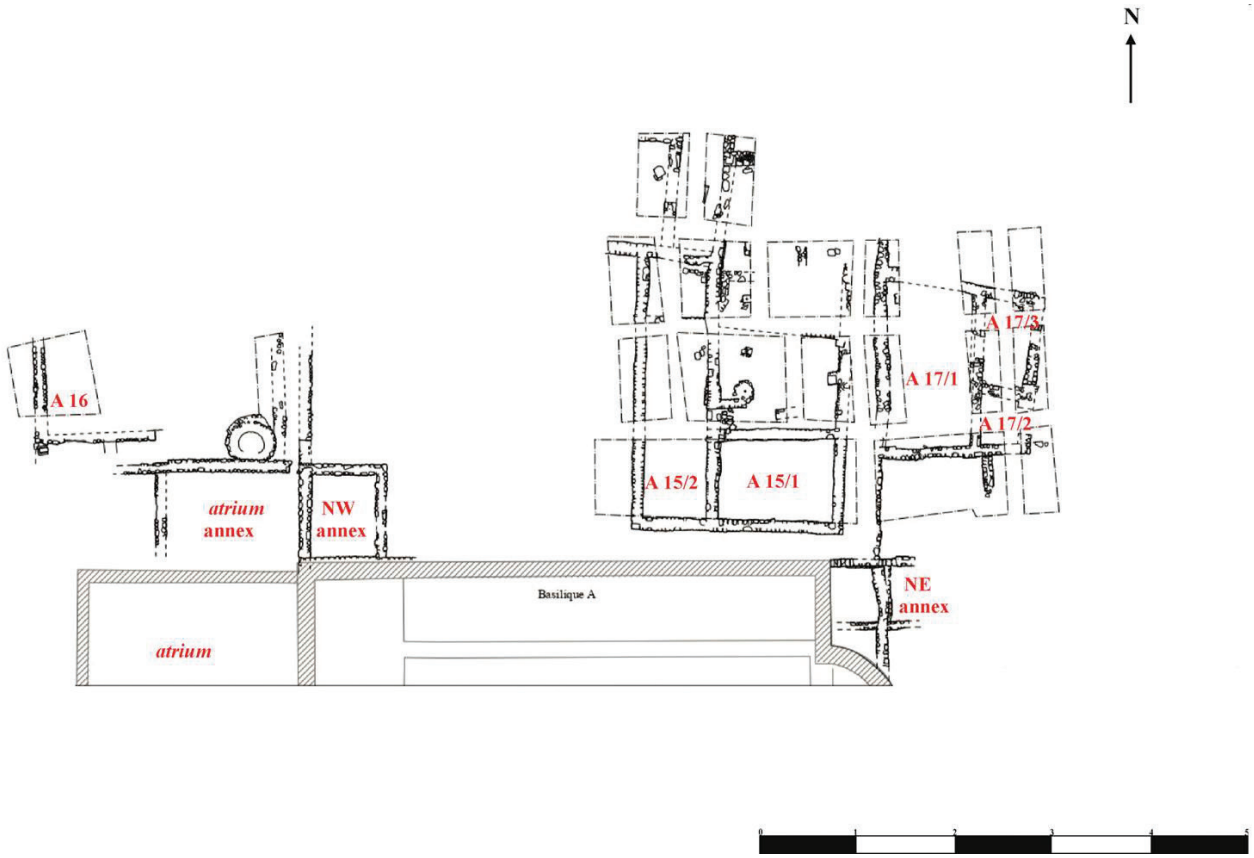

Fig. 1. Planul general al sectorului A, la nord de Basilica A (2024)

Fig. 2. Edificiul A 15 – camera 1 (A 15/1)

Fig. 3. Rest de zid anterior, suprapus de zidul estic al încăperii A 15/1

Fig. 4. Zidul sudic al edificiului A 17

Fig. 5. S 54, vedere către nord

Fig. 6. S 55, nivel de călcare

Fig. 7. S 53, podea de lut (A 17)

Fig. 8. S 52, zid identificat în profilul estic (A 17)

Fig. 9. S 52, posibil zid anterior

Fig. 10. Zidul nordic al Edificiului A 5

Fig. 11. Intrarea în Edificiul A 5

Sectorul C (cartier de S)

Gabriel Mircea Talmațchi (responsabil științific/de sector), Cristina Talmațchi, Constantin Șova, Cristian Cealera

Cartierul de sud al cetății de la Tropaeum Traiani corespunde sectorului C, unde cercetările arheologice sunt desfășurate sub coordonarea științifică a Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, instituția care finanțează și lucrările de specialitate. Obiectivele avute în vedere cuprind identificarea de noi date privind planimetria cartierului şi detalii constructive şi arhitecturale ale clădirii de tip *domus*, descoperită la jumătatea primului deceniu al acestui secol. De asemenea, o parte din activități au fost dedicate finalizării cercetării unor complexe descoperite anterior, spre exemplu prin continuarea cercetării secțiuni S 31 la sud de clădirea de tip *domus* și prin extinderea spre vest a S 10 cu S 10A. De asemenea, a fost deschisă o nouă secțiune, S 32 și, spre finalul campaniei, s-a desființat un martor stratigrafic corespunzător săpăturilor arheologice din anii ’80 ai secolului trecut.

Un alt obiectiv important l-a reprezentat necesitatea continuării cercetării spre vest a laturii de nord a edificiului aflat la sud de clădirea de tip *domus*, descoperită cu aproape un deceniu în urmă, pentru surprinderea lungimii sale totale. Astfel, în acest context s-a prelungit spre vest S 10 cu S 10A (14,5 × 3,5 m), care a intersectat și câteva secțiuni mai vechi, realizate în campaniile anilor ’70 ai secolului trecut, mai ales una cu lungimea de 24 m și lățimea de 3 m, orientată nord-vest-sud-vest. Cu acest prilej, am constatat continuarea laturii de nord până în capătul de vest al prezentei secțiuni-prelungire și prezența unei intrări/treceri (cu lungimea de 3,60 m, lățimea de 0,85 m și înălțimea de 0,50 m). Zidul de nord păstrează pe alocuri între 6 și 8 asize, pentru ca în zona intrării, la baza sa, să fie prezente doar 3 asize. Printre blocurile medii de piatră legate cu pământ pot fi găsite și țigle, poziționate orizontal sau cvasi-orizontal, în tehnica *opus mixtum*. Spre sud, dincolo de intrare, găsim un strat compact și dur de lipitură de culoare galben-cenușie (un nivel clar de călcare), puternic afectat de diverși bolovani căzuți din partea superioară a clădirii. În capătul de nord-vest al secțiunii a fost descoperită o parte a unei construcții circulare (cu diametrul la interior de 3,40 m și la exterior de 4,10 m, respectiv cu 7 asize păstrate), căreia, în acest stadiu al cercetărilor, nu i-am putut încă descifra funcționalitatea. La baza sa se păstrează un „pachet” de piatră de mică și foarte mică dimensiune și foarte mici fragmente de țigle (imaginea oferită este de material mărunțit atent). Între aceasta și latura de nord a fost descoperit un pavaj realizat din fragmente de piatră și țigle fragmentare uniforme ca adâncime și poziționare, bine tasate, într-un pământ cenușos.

Între latura de sud a edificiului de tip *domus* (nr. 3) și cea de nord a edificiului (nr. 5) se păstrează un nivel de călcare compus dintr-o lipitură compactă de culoare cenușiu-verzuie, pe o lungime de aproximativ 6 metri din capătul de est al secțiunii S 10A. Între profilul de sud și latura de nord a edificiului nr. 5 au apărut trei trepte de piatră cu dimensiunile generale de 0,70 × 0,60 m, poziționate nord-sud. În total, latura de nord a edificiului nr. 5 are o lungime de 30 de metri în S 10 și S 10A, dar, la suprafața solului se poate observa, și datorită săpăturilor anterioare din anii 70, o continuare spre vest pe încă aproximativ 8,40 m.

Aceeași prelungire a secțiunii S 10A ne-a oferit un important material specific evului mediu timpuriu. În S 10, în capătul estic, a fost descoperită în urmă cu mai multe campanii o locuință specifică evului mediu timpuriu, adaptată zidurilor deja existente, mai exact laturii de sud a clădirii de tip *domus* și laturii de nord a edificiului cu nr. 5. În S 10A, tot în capătul de est, apare o groapă, în umplutura căreia au fost antrenate și fragmente ceramice medieval-timpurii, care se continuă până în secțiunea mai veche amintită, realizată în anii 70 ai secolului trecut. Astfel, la – 0,23 m au apărut primele fragmente ceramice într-un pământ semi-afânat de culoare brună. Structura umpluturii se continuă până către -0,55 m, unde în partea sa inferioară apar alte fragmente ceramice specifice evului mediu timpuriu. Urmează o zonă cu pământ gălbui-brun tasat, care ocupă o arie de 3,60 m (est-vest) pe 1,30 m (nord-sud), între colțul laturii de sud a *domus*-ului și latura de nord a edificiului nr. 5. Aici au fost descoperite fragmente ceramice, o fusaiolă, o gresie perforată, 3 gresii mici, 7 monede de bronz întregi și fragmentare, databile în secolele X–XII p.Chr. Menționăm faptul că materialul ceramic specific epocii medieval-timpurii a fost descoperit în amestec cu ceramică fragmentară de perioadă romano-bizantină din secolul VI p.Chr.

În secțiunea S 31 am continuat să ne adâncim în jumătatea estică, fără a epuiza peste tot nivelul datat în secolul VI p.Chr. Cea mai importantă descoperire este un mic depozit monetar specific secolului VI p.Chr., compus din 11 monede de bronz de diferite valori (multipli și submultipli: M, K, I). La baza zidului Z3, pe direcția nord-sud, la 0,70 m de profilul de sud și la 2 m de profilul de nord, la o adâncime de 1 m, au apărut lângă un fragment de vas databil în secolul VI p.Chr., un grup de pietre relativ ordonate care stăteau pe o dală de culoare roșie. Sub dală a fost descoperit un depozit monetar pe nivelul unei podele descoperită încă din campania anului 2024. Mai exact, spre exteriorul spațiului de sub pietre, a apărut mai întâi fragmentul de vas ceramic. Continuând săpătura spre interiorul spațiului de sub dală și pietre, au fost descoperite treptat cele 11 exemplare, relativ ușor împrăștiate. Descoperirea s-a făcut într-un pământ de culoare gri-cenușos, care avea în componență bobițe mici de piatră măcinate, amplasamentul fiind înconjurat de o lipitură de culoare galbenă specifică podelei amintite. Finalul acumulării depozitului monetar pare să aparțină evenimentelor petrecute imediat post 574–575 la Tropaeum Traiani și în întreaga provincie Scythia.

În campania anului 2025 a fost deschisă și o nouă secțiune (S 32), orientată vest-est (cu dimensiunile de 15 × 3 m). Detalii constructive din interiorul edificiului nr. 5 corespunzătoare S 32 sunt dificil de identificat datorită distrugerilor constatate. Totuși, au putut fi descoperite două ziduri paralele, orientate nord-sud, aflate la aproximativ 2,50 m unul față de altul. Primul (cu dimensiunile de 0,95 m lungime păstrată și 1,08 m lățime, care pătrunde în profilul de nord) pare să fi suferit o demantelare masivă. Spre vest apare cel de al doilea zid (cu dimensiunile de 2,10 m lungime și 0,90 m

lățime), care se continuă spre sud și intră în profil. Ultimul prezintă patru asize, realizate din blocuri de piatră medii legate cu pământ, fără fragmente de țigle. Între cele două ziduri pare să fi existat un nivel de călcare păstrat azi sub forma unei lipituri dure în partea superioară, de culoare cenușie. În structura zidului din capătul de vest a apărut refolosită o piatră de râșniță (cu diametrul maxim de 0,32 m și grosime de 0,24 m, diametrul orificiului central măsurând 2,5 cm). De asemenea, în zona centrală a secțiunii pare a fi existat o zonă pavată, din care se mai păstrează patru dale, dintre care doar trei par a fi grupate. Reținem spre est și un fragment de fus de coloană (cu dimensiunile actuale de 0,65 m lungime și diametru de 0,33 m), respectiv un mic bloc de piatră (0,32 × 0,28 m) cu un posibil rând de inscripție, ambele în poziție secundară. În general, se poate constata până în prezent un amplu nivel de dărâmătură pe întreaga suprafață a secțiunii, fiind dificile deocamdată orice alte observații cu caracter urbanistic. Pe de altă parte, un spațiul „gol" constatat în S 31 se continuă în S 32 pe aceeași lungime, după cum se poate vedea pe profilul de nord. Este posibil ca aici, în clădirea nr. 5, să fie o posibilă curte interioară sau o parte din interiorul unei camere foarte spațioase. Adâncimea maximă până la care s-a săpat în colțul de sud-est este de 0,91 m, iar în cel de sud-vest de 0,65 m.

De asemenea, a fost desființat încă un martor stratigrafic, cu lungimea de 5,20 m și lățimea de 1,50 m, corespunzător săpăturilor arheologice din anii ’80 ai secolului trecut, efectuate tot de cercetătorii constănțeni. La demontarea acestuia, pe partea dinspre est a *cardo* a fost identificat un trotuar format din două rânduri paralele de pietre poziționate nord-sud. Acestea sunt de dimensiuni diferite, relativ mari la exterior și medii pe partea sa interioară, spre edificiul aflat la est de *domus* (primul rând spre interiorul străzii cu dimensiunile de 0,49 × 0,35 m; 0,49 × 0,39 m; 0,49 × 0,44 m; 0,52 × 0,44 m; 0,77 × 0,49 m; al doilea rând spre interior cu dimensiunile de 0,40 × 0,30 m; 0,36 × 0,25 m; 0,44 × 0,25 m; 0,38 × 0,24 m). *Cardo* în această zonă are o lățime de 3,34 m.

În cursul cercetărilor arheologice din campania anului 2025 s-au descoperit, în strat sau în poziții secundare, numeroase materiale arheologice: fragmente ceramice specifice secolului al VI-lea p.Chr. și secolelor X–XI p.Chr., mai multe fragmente de vase de sticlă (cele mai multe provenind de la picioare de pahare din epocă bizantină timpurie), aproximativ 50 de monede din secolele II–VI și X–XII p.Chr., fusaiole, diferite alte fragmente metalice de fibule, aplice, catarame, cuie, piroane etc.

Abstract

The 2025 archaeological campaign in Sector C was dedicated to completing the research of several complexes discovered previously, for example by continuing the investigation of Section S 31 to the south of the *domus*-type building and by extending S 10 westwards with S 10A. At the same time, a new section, S 32, was opened and, toward the end of the campaign, a baulk corresponding to the archaeological excavations carried out in the 1980s was removed. Another important objective was focused on continuing the research westwards along the northern side of the building located south of the *domus*-type structure, discovered almost a decade ago, in order to capture its total length. Thus, in this context, S 10 was extended westwards with S 10A (14.5 × 3.5 m), which also intersected several older sections excavated during the campaigns of the 1970s. Overall, it was established that the northern side of Building no. 5 has a length of 30 m in S 10 and S 10A; however, at ground surface level, partly as a result of the previous excavations from the 1970s, a continuation westwards of approximately another 8.40 m can be observed. In S 10A, ceramic fragments were discovered, a spindle whorl, a perforated whetstone, three small whetstones, and seven bronze coins, complete and fragmentary, datable to the 10th–12th centuries AD.

In Section S 31 we continued to deepen the excavation in the eastern half, without exhausting everywhere the 6th century level. The most important discovery is a small monetary deposit specific to the 6th century AD, composed of 11 bronze coins of different denominations (multiples and submultiples: M, K, I), whose accumulation ends in AD 574–575.

In the new Section S 32, oriented west–east (with dimensions of 15 × 3 m), the construction details inside Building no. 5 are difficult to identify due to the destruction level observed and the limited depth of the archaeological excavation at this stage of the research.

2. Anina – Steierdorf, jud. Caraş-Severin
Punct: Peştera La Hoţu (Hoţilor)

Tip sit: 115 (locuire în peșteră)
Încadrare cronologică: 11 (paleolitic), 131 (neolitic timpuriu), 14 (eneolitic), 15 (epoca bronzului), 4 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 50905.01
Autorizaţia nr. 55/2025
Colectiv: Sorin Marius Petrescu (Liceul Tehnologic „Decebal" Caransebeş) – responsabil științific; Dimitrie Pavel Negrei (MJERG Caransebeş) – responsabil sector
Perioada desfășurării cercetării: 21.07–08.08.2025

După evaluarea iniţială din anul 2012 şi cercetarea sistematică din anii 2013–2020, obiectivul nostru, începând cu anul 2021, a fost de a continua investigarea prezenţei antropice în situl de la Peştera *La Hoţu* (Pl. I/1). Săpăturile anterioare au dovedit existenţa unor prezenţe umane în timpul mai multor perioade: medievală, epoca fierului, epoca bronzului, neolitic, eneolitic şi epipaleolitic[1]. Dovezi pentru existenţa posibilă a nivelurilor ocupaţionale din paleolitic au fost date de fragmente de cărbune din Peştera *La Hoţu*, datate din Tardiglacial până la începutul Holocenului (13.000 –10.000 BP)[2].

Începând din anul 2013 săpăturile din peșteră s-au desfășurat în două suprafeţe/careuri în Peştera *La Hoţu* (notate convenţional zonele A şi B). (Pl. I/2)

Fostul sistem de caroiaj, realizat în 2005, a fost restabilit şi adaptat pentru săpături viitoare pe o scară mai largă, în interiorul, dar şi în afara peşterii. Cercetarea în zona A a fost, a continuat săpăturile anterioare (din 2009), în zona carourilor: 15A,15B, 16A, 16B, 17A, 17B și 18A, pe o suprafaţă redusă (cca 7 mp). Îndepărtarea sedimentelor s-a realizat prin straturi groase de 3–5 cm.

Au fost cercetate şi carourile 15C-D, unde patul peşterii (sterilul) şi căderile masive de pietre din tavan au oprit cercetarea la adâncimi cuprinse între 0,10 şi 0,40 m; materialul arheologic sărac, ceramic şi osteologic, aparţine secolelor XVI–XVIII[3].

Decizia de a cerceta această zonă este legată de faptul că probabilitatea localizării nivelurilor de locuire din paleolitic este mai mare în zona de intrare a unei peşteri decât în partea din interior.

Toate depozitele din peşteră sunt caracterizate printr-o densitate mare de material clastic, calcaros, cu o prezenţă modestă de material arheologic. Blocurile de calcar sunt încorporate într-o matrice de „argilă" de provenienţă calcaroasă, cu semne de stagnare a apei (concentraţii mari de oxid de fier) în unele părţi. Este posibil ca unele depuneri să se găsească în poziţie secundară, fiind rezultatul spălării pantei de la zona de intrare în peşteră.

Descoperirile sunt izolate, cuprinzând fragmente ceramice, oase şi cărbune.

În stadiul actual al cercetărilor, ceramica descoperită în nivelurile 3.1–3.2 (la o adâncime de 1,48 m), a fost atribuită fazelor II şi III ale culturii Coţofeni (Pl. II/1).

Odată cu nivelul 4.1, s-a atins nivelul neolitic timpuriu Starčevo Criş IIIB (sesizat de noi încă din campania 2005), până la adâncimea de 2,30 m (Pl. II/2). Acest nivel neolitic este mai bogat în ceramică şi piese litice din calcedonie (silex de Plopa), fiind descoperite și trei vârfuri de săgeată (Pl. II/3). După acest nivel, urmează un strat lipsit de materiale aheologice, până la adâncimea de 3,50 m, unde au fost descoperite câteva așchii și lame mici de silex (nivel epipaleolitic).

În anul 2026, cercetarea în zona A va fi continuată în aceleași carouri, pentru a atinge eventualul nivel epipaleolitic, şi va fi extinsă cercetarea.

De anul trecut, peștera este protejată cu poartă metalică prevăzută cu un sistem modern de încuietoare, realizare a Asociației Speologice Exploratorii Reșița (Pl. I/3).

Abstract

The decision to investigate this area was based on the high probability of identifying Palaeolithic occupation levels near the cave entrance rather than deeper inside the cave. Isolated finds were recovered, including pottery, bone, and charcoal fragments.

At the current stage of research, levels 3.1–3.2, down to a depth of 1.48 m, have yielded pottery attributed to phases II and III of the Coțofeni culture (Pl. II/1).

At a depth of 2.30 m, we reached the Early Neolithic Starčevo-Criș IIIB level (level 4.1), which had already been identified during the 2005 campaign (Pl. II/2). This Neolithic level is richer in pottery and lithic artefacts made of chalcedony (Plopa flint), and three arrowheads were also discovered (Pl. II/3).

Below this level, a layer devoid of archaeological material extends to a depth of 3.50 m, where the Epipalaeolithic level was identified on the basis of a few small flint chips and blades.

[1] Lazarovici *et alii* 2005, p. 357–359; Lazarovici *et alii* 2007, p. 343–346; Petrescu *et alii* 2008, p. 288–290; Petrescu 2022, p. 29–30, 65–71.
[2] Petrescu 2022, p. 79.
[3] Petrescu 2022, p. 91, 108.

Bibliografie:

Lazarovici *et alii* 2005 – Lazarovici, Gh. *et alii*, *Steierdorf (oraş Anina), jud. Caraş-Severin, Punct: Peştera Hoţilor (La Hoţu)*, în: *CCAR. Campania 2004*, Constanța, 2005, p. 357–359.

Lazarovici *et alii* 2007 – Lazarovici, Gh. *et alii*, *Steierdorf, (oraş Anina), jud. Caraş – Severin, Punct: Peştera Hoţilor (La Hoţu)*, în: *CCAR. Campania 2006*, Tulcea, 2007, p. 343–346.

Petrescu 2022 – Petrescu, S. M., *Cercetări arheologice în peșteri din bazinul Anina-Steierdorf*, Cluj-Napoca, 2022.

Petrescu *et alii* 2008 – Petrescu, S. M. *et alii*, *Steierdorf, (oraş Anina), jud. Caraş – Severin, Punct: Peştera Hoţilor (La Hoţu)*, în: *CCAR. Campania 2007*, Iași, 2008, p. 288–290.

Illustrations list:

Pl. I. *La Hoțu* Cave. 1. the entrance; 2. the grid system; 3. the metal gate of the cave.

Pl. II. 1. Coțofeni II–III type pottery; 2. Early Neolithic Starčevo Criş IIIB type pottery; 3. arrowheads (Starčevo Criş level); 4. flint chips (Epipaleolithic level).

1

2

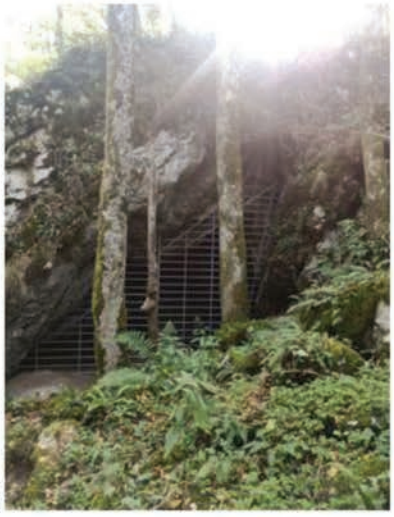

3

Pl. I. Peștera „La Hoțu”.
1. Gura de intrare;
2. Sistemul de caroiere;
3. Poarta metalică a peșterii

Pl. II. 1. Ceramica neolitic timpuriu de tip Starčevo Criş IIIB; 2. Ceramica Coţofeni II-III; 3. Vârfuri de săgeată (în nivelul Starčevo Criş); 4. Aşchii silex (în nivelul epipaleolitic)

3. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara

Punct: Cetățuie

Tip de sit:1 (locuire), 11 (locuire civilă), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 143 (eneolitic târziu), 15 (epoca bronzului), 151 (epoca bronzului timpuriu), 152 (epoca bronzului mijlociu), 153 (epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 161 (Hallstatt timpuriu), 213 (La Tène târziu), 33 (epoca post-romană), 43 (epoca medievală), 431 (epoca medievală timpurie), 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 87870.01; **cod LMI:** HD-I-s-A-03151.01
Autorizaţia nr. 77 /08.05.2025
Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (MCDR Deva) – responsabil ştiinţific; Mihai Cristian Căstăian (MCDR Deva) – responsabil sector, Dorel Micle (UV Timișoara) – responsabil sector; Daniel Spânu (IAB); Andreea Drăgan (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil de sector; Vasile Palaghie (MN Brukenthal) – responsabil sector, Ionuț Socol (independent); Diandra-Natalia Pall-Both (Școala doctorală istorie și arheologie a Academiei Române – IAIA Cluj-Napoca); Cristian Constantin Roman (independent).
Finanțare: surse private – 10 000 lei
Perioada desfăşurării cercetării: 21.07–10.08.2025

În ultimele două decenii și jumătate, cercetările desfășurate la Ardeu (în comuna Balșa, județul Hunedoara), au permis delimitarea mai precisă a sitului *Cetățuie*. El cuprinde dealul cu același nume, terasele aflate pe versanții din partea estică și sudică, între care platoul numit „Dealul Judelui" este cea mai reprezentativă. Tot în cadrul sitului sunt incluse terenurile situate la baza dealului, la sud, în lunca „Văii Ardeului", de o parte și de alta a cursului de apă. Terenurile aparțin Consiliului Local al comunei Balșa (Dealul Cetățuie) și mai multor persoane fizice (celelalte ternuri)

Până în prezent a fost documentată locuirea pe parcursul mai multor epoci istorice: Perioada de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului (cultura Coţofeni), epoca bronzului, Prima epocă a fierului, epoca Regatului Dac, perioada post-romană şi Evul Mediu.

Pentru campania din anul 2025 ne-am propus două obiective:

1. Documentarea unor detalii ale amplasamentului suprafeței pe care fusese cercetat un atelier de fierărie, complex situat pe platoul superior al dealului, pe latura vestică; 2. continuarea cercetării din ultimii trei ani, pe sectorul situat pe Dealul Judelui.

Obiectivul 1

Suprafața pe care a fost construit atelierul și locuința meșterului de pe acropola așezării de la Ardeu a furnizat în ultimele două decenii numeroase obiecte și a dezvăluit structuri care conturează activități precum fierăria, prelucrarea bronzului, a materiilor dure animale și altele[1]. Complexul a fost identificat în partea vestică a platoului superior, într-un loc în care suprafața a fost amenajată în epoca regatului dac sub forma unor terase (Fig. 1) paralele cu creasta principală a dealului[2].

În campania desfășurată în anul 2025 ne-am concentrat atenția asupra părții vestice a acestei suprafețe. Prilejul a fost folosit pentru a finaliza cercetarea unui cuptor pentru pâine descoperit și investigat în timpul campaniei din anul 2010[3]. Încă de la descoperirea sa, am putut constata că a fost amenajat pe stânca îndreptată a dealului, pe o bază puțin înaltă de pietre, peste care a fost amenajată vatra de lut, bine fățuită, cu cel puțin un moment de refacere surprins cu claritate în timpul documentării[4].

Observațiile din anul 2010 descriu un complex cu formă ușor ovală, cu dimensiunile: 116 cm × 102 cm. O parte din zona sudică a cuptorului a fost deteriorată cu ocazia amenjării ulterioare a atelierului, fapt care arată că instalația a funcționat într-o perioadă anterioară celei în care a fost amenajat atelierul. Tot atunci am secționat cuptorul în partea vestică, obținând, în acest fel, un profil stratigrafic, pe baza căruia am putut să distingem etapele amenajării structurii respective.

În acest an, demontând vatra cuptorului și baza realizată din bucăți de piatră locală, concluziile au confirmat observațiile din urmă cu un deceniu și jumătate. Astfel, pot să fie reconstituite etapele amenajării cuptorului. Credem că este util să prezentăm în acest loc descrierea întregului ansamblu, pe baza observațiilor din anul 2010 și din 2025 (Fig. 2). S-a observat că după amenajarea stâncii corespunzătoare acestei terase, pentru construirea cuptorului a fost realizată o altă intervenție asupra stâncii, de formă rectangulară. Acest spațiu a fost acoperit cu un strat ce conținea numeroase fragmente calcaroase, de dimensiuni medii și mici, resturi osteologice, fragmente ceramice preistorice și de epocă dacică, resturi de lipitură, bucăți de cărbune și cenușă, cu o culoare negru-cenușiu, cu grosimi între 12 și 24 cm. În partea superioară a acestui strat, fragmentele de calcar aveau o dispunere mai atentă, cu scopul creării unei suprafețe relativ orizontale, adică a unei baze stabile de susținere a cuptorului. Amenajarea descrisă anterior a fost suprapusă de o lentilă de culoare alb-gălbuie, argiloasă, cu grosimi cuprinse între 2 și 4 cm.

[1] Ferencz, Beldiman 2012, p. 48; Ferencz, Roman, Căstăian 2016, p. 64–65; Ferencz, Căstăian, Cazan 2023, p. 273; Ferencz, Pall-Both 2021, p. 189.
[2] Ferencz, Hegy 2014, p. 14–15.
[3] Ferencz *et alii* 2010, p. 29.
[4] Ferencz *et alii* 2010, p. 29.

Baza propriu-zisă a cuptorului suprapune un strat format din sol de culoare cenușie-negricioasă, cu blocuri mici de calcar în componență și fragmente ceramice, pe care se susținea atât baza cupolei/bolții cât și prima vatră (grosime 1,5–2 cm), bine bătătorită și netezită, ambele confecționate din argilă de bună calitate în amestec cu o cantitate redusă de nisip. Primul element structural în ordine cronologică al acestei instalații a fost vatra, cu aspect plan și urme evidente de folosire la temperaturi ridicate, pe care se susține partea interioară a bolții cuptorului. Din cupolă s-a păstrat *in situ* doar baza[5], a cărei lățime este între 10 și 12 cm. Bolta a fost susținută inițial de un „schelet" realizat din nuiele, cu diametre diferite, ale căror gropi/amprente au fost identificate atât în structura propriu-zisă a cupolei, cât și la contactul dintre aceasta și o masă compactă de căptușeală, formată dintr-un sol argilos cu multă cenușă. La baza cupolei, la interior, a fost remarcată urma unei căptușeli realizată din argilă, nisip și material organic, cu scopul etanșeizării instalației. A doua fază de funcționare a cuptorului este marcată de amenajarea unei noi vetre (grosime 3,5–4 cm), utilizându-se de asemenea argilă de calitate în amestec cu o cantitate redusă de nisip.

Gura cuptorului a fost identificată în partea vestică, sub forma unei deschideri, cu lățimea de 33 cm, situată la baza cupolei. Dimensiunea este apropiată de cele înregistrate în cazul cuptoarelor de la Cugir[6]. În acest microsector, etapa de utilizare a cuptorului este marcată prin identificarea unui strat de culoare alb-gălbui, cenușiu, argilos, în care s-au succedat două niveluri de călcare, evidențiate de urmele de cenușă și cărbune, rezultate în urma combustiei materialului lemnos în cuptor, piatră de mici dimensiuni și de câteva fragmente ceramice dispuse pe orizontală.

În vecinătatea cuptorului au fost identificate, în anul 2010, trei gropi de stâlpi, săpate în stânca de calcar. Două dintre acestea, dispuse în partea nordică au formă circulară și adâncimi diferite (13, respectiv 10 cm). Cea de a treia este dispusă la sud de complex, are o formă triunghiulară cu colțurile rotunjite și se adâncește 28 cm. Ele au fost realizate pentru fixarea unor stâlpi din lemn care puteau să susțină un acoperiș ușor, menit să protejeze instalația de intemperii. În cursul campaniei arheologice din 2025 a fost identificată și cea de a patra groapă de stâlp care asigura susținerea structurii de protecție a cuptorului.

Pentru documentarea profilului vestic al unității de cercetare (notată încă din 2009 cu indicativul: Sp4) am extins suprafața cu 0,5 m spre vest. Cu acest prilej au fost identificate pietre de dimensiuni mari, medii și mici, constituind urmele unei structuri masive, care a căzut peste suprafața atelierului descris anterior. Cel mai probabil, avem de a face cu elevația prăbușită a zidului de incintă.

După documentarea și extragerea urmelor de moloz provenite din dărâmarea zidului, a fost identificat nivelul de călcare corespunzător atelierului, iar mai apoi, la același nivel stratigrafic la care a funcționat cuptorul, am documentat existența unei vetre de foc, cu formă rotundă (Fig. 3). Și această instalație a fost deranjată din epocă, în urma amenajărilor care au vizat atelierul. Diametrul păstrat este de 36 × 30 cm, iar grosimea stratului de lut fățuit de cca 10 cm.

Obiectivul 2

Sectorul în care am urmărit îndeplinirea celui de al doilea obiectiv este amplasat în locul numit de localnici *Dealul Judelui*. În acest loc, cercetările au debutat în anul 2001[7]. După o pauză de două decenii, cercetările au fost reluate, astfel încât pe parcursul campaniilor din 2022 și 2023 au fost identificate două structuri cvasi-circulare, având la suprafață forma unor movile puțin înalte, cu diametrul de cca 4 m. O a treia structură pare să se distingă în colțul nord-estic al unității de săpătură[8].

În 2024, suprafața a fost extinsă spre sud cu un metru, cu intenția de a surprinde și alte complexe de felul celor identificate anterior. În anul 2025 ne-am concentrat atenția asupra nordului ariei de cercetare. În extremitățile acestei arii, solul are o culoare negricioasă și o compoziție bogată în pietre de dimensiuni medii și mari, în timp ce în partea centrală se remarcă un sol roșiatic, diferențiat clar cromatic față de marginile suprafeței. Tot în acel loc a fost observată existența unei amenajări din piatră dispuse într-un plan aproape circular, care pare să delimiteze un spațiu interior în care se păstrează același sediment roșiatic, puternic ars, conținând material ceramic fragmentar. În exteriorul acestei delimitări, stratul are o compoziție diferită, de culoare neagră, cu pigmenți de arsură și rare resturi de cărbune.

Sub acest nivel și sub stratul asociat ringului, a fost descoperit un pat compact de fragmente ceramice dacice, alcătuit din mai multe tipuri de vase, majoritatea fragmentelor fiind de mari dimensiuni, însă în laboratorul de conservare s-a constatat că nici unul dintre vase nu este întreg. După extragerea completă a materialului ceramic, întregul complex a fost conservat pentru continuarea cercetării în campania viitoare.

În partea estică a suprafeței cercetate, corespunzând extinderii cu 1 m realizate în campania din anul 2024, s-au continuat investigațiile. În campania din 2025 au fost identificate mai multe niveluri succesive de depuneri, constând din sol amestecat cu pietre de dimensiuni variate, cel mai probabil rezultate în urma unor procese de alunecare naturală a terenului de pe versantul dealului.

Odată cu adâncirea, a fost sesizat un strat foarte umed, de culoare închisă, intens pigmentat, bogat în resturi de cărbune și fragmente de ceramică nearsă, ceea ce indică o zonă cu infiltrații și conservare parțial anaerobă a sedimentului. După documentarea completă și extragerea acestui strat, s-a conturat o groapă de mari dimensiuni, cu contur neregulat, care pare să fi fost umplută cu sol adus din alte zone ale sitului, în scopul nivelării și amenajării terasei actuale.

[5] Resturile din cupola cuptorului au fost identificate în interiorul acestuia, sub forma unei mase de argilă arsă (degresată cu nisip și material organic, cu urme de netezire).
[6] Căsălean 2020, p. 47.
[7] Pescaru *et alii* 2002.
[8] Ferencz *et alii* 2023; Ferencz *et alii* 2024a; Ferencz *et alii* 2024b.

Această ipoteză este susținută de compoziția sedimentului, care conține numeroase fragmente ceramice aparținând epocii bronzului, precum și resturi de structuri domestice – bucăți de lipitură arsă, fragmente de vatră și material osos dispersat, care indică faptul că materialul provine dintr-un nivel de locuire mai vechi. În acest context, rezultatele cercetării de pe marginea estică a ariei vin să clarifice procesul de formare a depunerilor secundare din acest sector și contribuie la înțelegerea etapelor de amenajare și modelare a teraselor artificiale din zona Dealul Judelui.

La cercetări a participat ca invitat Roxana Cirț, precum și studenții: Raul Andrei Gașpar, Ioana Lugojan, Andrada Nemeș, Alexandra Moțiu, Bolduş Natanael Emanuel, Poliec Andreea și Mureşan Silviu. Ni s-au alăturat și Cosmin Dragomiroiu, Lăcrămioara și Robert Pall-Both, Florin Cazan și Diana Ferencz.

Abstract

The 2025 archaeological campaign at the site Ardeu – *Cetățuie* (Balșa commune, Hunedoara County) continued the long-term research aimed at understanding the spatial organization and evolution of the Dacian settlement. The investigations focused on two main objectives: the completion of the research in the western area of the upper plateau, at the so-called "artisan's workshop," and the continuation of systematic excavations on the sector known as "Dealul Judelui."

On the upper plateau, the work concentrated on the area where a bread oven had been discovered in previous campaigns. The 2025 excavation confirmed the older stratigraphic observations from 2010, allowing the reconstruction of its construction phases and use. The associated archaeological features — including postholes and a collapsed masonry structure interpreted as part of the enclosure wall — provide further insight into the economic and domestic activities carried out in this sector of the Dacian acropolis.

Research on *Dealul Judelui* revealed complex stratigraphic sequences documenting multiple occupation phases. In the northern part of the investigated area, three contexts with distinct soil compositions were excavated, followed by the identification of a circular stone ring enclosing a strongly burnt reddish sediment rich in Dacian pottery fragments. Beneath this feature, a compact layer of large ceramic sherds, many of them restorable, was uncovered. These deposits point to structured depositional practices, possibly related to domestic or ritual activities. In the eastern extension of the area, several mixed layers containing stones of various sizes were documented, likely resulting from natural slope movements. A large pit filled with redeposited soil containing Bronze Age ceramics and domestic remains suggests the reuse of older material for terrace leveling.

The results of the 2025 campaign contribute substantially to understanding the internal organization of the Dacian fortress and its surrounding zones. The site of Ardeu–Cetățuie stands out as a complex settlement combining domestic, craft, and defensive functions, reflecting long-term habitation and adaptation to the geomorphological context of the southeastern Apuseni Mountains.

Bibliografie:

Căsălean 2020 – Căsălean, A. C., *Cetatea dacică de la Cugir. Habitat și teritoriu*, vol. 2, Cluj-Napoca, 2020.

Ferencz, Beldiman 2012 – Ferencz, I. V., Beldiman, C., *Artă şi meşteşug în epoca regatului dac. Artefacte de os și corn. Catalog (Art and craftsmanship during Dacian Kingdom. Bone and antler artefacts. Catalogue)*, Cluj-Napoca, 2012.

Ferencz, Hegy 2014 – Ferencz, I. V., Hegy, A., *A few aspects of the ancient habitat at Ardeu from the perspective of modern research methods*, în: Sargetia S.N., 5 (41), 2014, p. 13–26.

Ferencz, Pall-Both 2021 – Ferencz, I. V., Pall-Both, D.-N., *Aspecte ale economiei în cetatea dacică de la Ardeu. Dovezi arheologice ale procesării cerealelor/Aspects of the economy in the Dacian fortress of Ardeu. Archaeological evidence of grain processing*, în: Zanoci, A., Băţ, M. (eds.), *Economie şi mediu în spaţiul tiso-nistrean în epoca fierului*, Chișinău, 2021, p. 181–209.

Ferencz, Căstăian, Cazan 2023 – Ferencz, I. V., Căstăian, M. C., Cazan, Fl. M., *Lifting and handling heavy objects in Dacia*, în: Zanoci, A., Băţ, M. (eds.), *Artifacts, Technology and Raw Material in the Tisza-Dniester region in the Iron Age. Proceedings of the Saharna Summer Colloquium Saharna, July 27th – July 30th 2023*, Chișinău, 2023, p. 287–306.

Ferencz, Roman, Căstăian 2016 – Ferencz, I. V., Roman, C., Căstăian, M., *Craftsman and gambler. Gaming accessories coming from a Dacian workshop from Ardeu*, în: Tutilă, O., Rișcuţa, N. C., Ferencz, I. V. (eds.), *Archaeological small finds and their significance. Proceedings of the symposium on Games and Toys*, Cluj-Napoca, 2016, p. 59–71.

Ferencz *et alii* 2010 – Ferencz, I. V., Căstăian, M., Dima, C., Popa, C. I., Roman, C., *Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara, punct Cetățuie*, în: *CCAR. Campania 2009*, Suceava, 2010, p. 28–29.

Ferencz *et alii* 2023 – Ferencz, I. V., Căstăian, M. C., Micle, D., Spânu, D., Socol, I., Drăgan, A., *Ardeu – Cetățuie*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 42–44.

Ferencz *et alii* 2024a – Ferencz, I. V., Căstăian, M. C., Micle, D., Spânu, D., Socol, I., Drăgan, A., *Ardeu – Cetățuie,* în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 46–51.

Ferencz *et alii* 2024b – Ferencz, I. V., Drăgan, A., Pall-Both, D.-N., Spânu, D., Palaghie, V., Malanca, R., Căstăian,

M., Micle, D., *Marking the road home. Traces of ritual activities recently investigated at Ardeu*, în: ActaMP, 44, 2023, p. 179–203.

Pescaru *et alii* 2002 – Pescaru, A., Bodó, C., Căstăian, M., Ferencz, I. V., *Ardeu, com Balşa, jud. Hunedoara, punct Cetăţeaua*, în: *CCAR. Campania 2001,* Buziaş, 2002, p. 41–43.

Illustrations list:

Fig. 1. The surveyed area on the western side of the upper plateau. The artificial modeling of the rock in the form of terraces is visible (drone photo by D. N. Pall-Both).
Fig. 2. The bread oven researched at Ardeu (drawing and computer graphics by C. C. Roman).
Fig. 3. Hearth discovered in the 2025 campaign (photo by R. Gașpar).

Fig. 1. Suprafața cercetată în partea vestică a platoului superior. Se observă amenajarea stâncii sub forma unor terase (foto din dronă Diandra-Natalia Pall-Both)

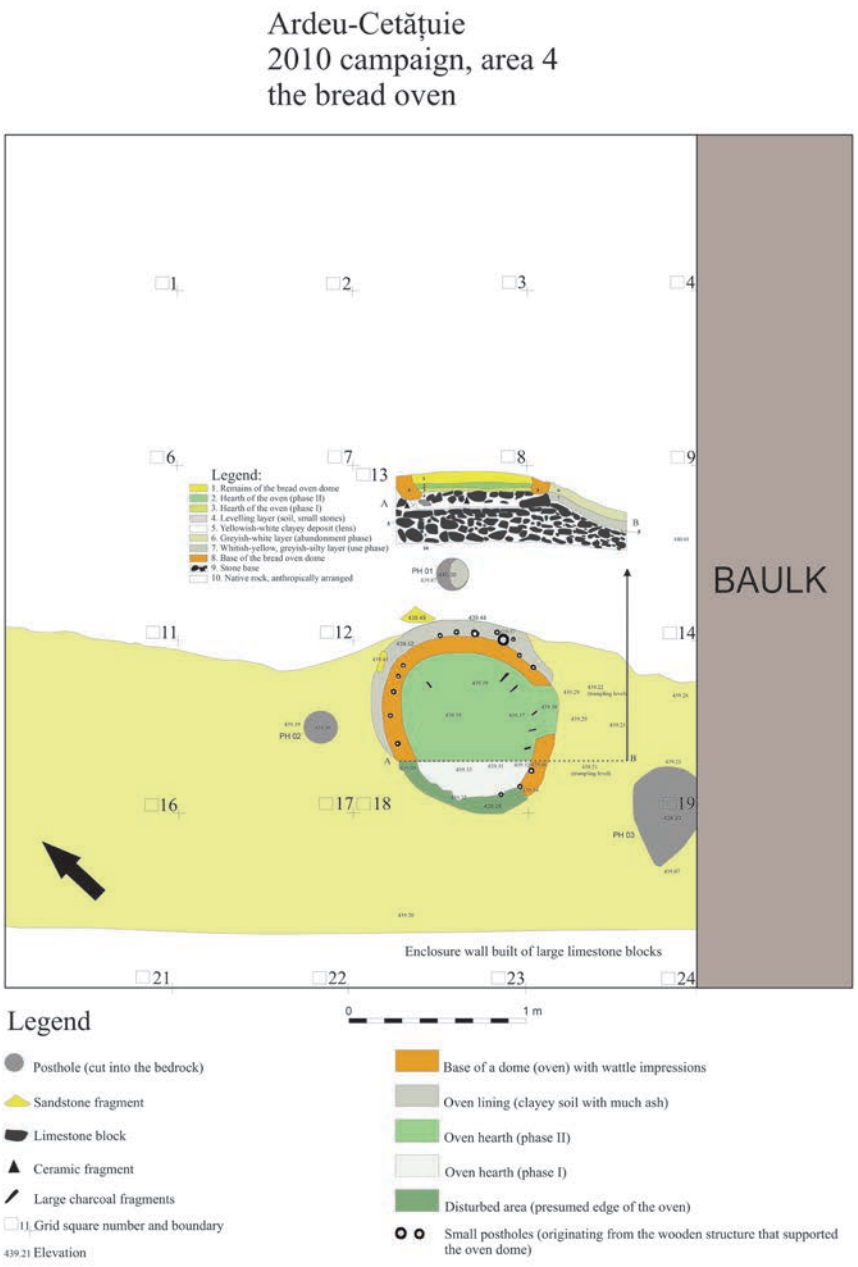

Fig. 2. Cuptorul pentru pâine cercetat la Ardeu (Desen și grafică computerizată C. C. Roman)

Fig. 3. Vatra descoperită în campania din anul 2025 (foto Raul Gașpar)

4. 23 August, zona orașului Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: Movila Dulcești

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică)
Cod RAN: 60491.04
Autorizația nr. 61/06/05/2025
Colectiv: Dan Ștefan (MNCR) – responsabil științific; Maria-Magdalena Ștefan (MNIR) – responsabil sector; Valeriu Sîrbu (IAB); Nicolaie Alexandru, Mihai Ionescu (MA Mangalia/Primăria Mangalia); Diana Sonu (MMB); Călin Șuteu (Gigapixel Art SRL); Răzvan Pantelimon (UO Constanța); Mihai Florea, Cătălin Burtea, Alexandru Dosza, Paul Popa, Corina Borș, Mark Perpits (MNIR); Valentin Ștefan (Metamorfozys SRL); Laurențiu Angheluță (Luthonium Virtual Heritage); Valentina Cetean (Institutul Geologic al României).
Finanțare: MC – 25 000, MNIR – 55 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: iunie – iulie 2025

Localizare și context

Cea de-a patra campanie de cercetări arheologice la Movila Dulcești (situată la 1 km vest de intersecția E87/șoseaua Constanța-Mangalia cu drumul 39C/intrarea spre Neptun, la nord de drumul neasfaltat spre localitatea Vânători), a fost dedicată cercetării sistematice a interiorului cavoului elenistic descoperit la finalul campaniei precedente, în urma unei săpături de mare dificultate, care a coborât până la 12 m sub vârful inițial al mantalei. Movila Dulcești face parte dintr-un grup de tumuli situați în sectorul nordic al teritoriului antic al orașului Callatis, la aproximativ 7 km de poarta de nord a cetății și la circa 3,7 km vest de țărmul actual al mării, în legătură directă cu drumul antic spre Tomis. La momentul începerii cercetărilor arheologice, Movila Dulcești reprezenta unul dintre cele mai mari morminte tumulare încă păstrate în vestul Mării Negre și din Tracia de nord-est. Deși cavoul a fost jefuit încă din antichitate, investigațiile stratigrafice și contextuale au pus în evidență indicii clare ale refacerii și extinderii mantalei după scurgerea unui interval relativ scurt de timp. Această refacere este marcată printr-un ansamblu de depuneri rituale plasate la marginea noii mantale, în sectorul corespunzător intrării în cavou, din care se disting fragmente de amfore ștampilate databile în al treilea sfert al secolului al III-lea a.Chr.

Jaful antic s-a realizat prin săparea unui puț vertical care a coborât deasupra dromosului, în zona de contact cu fațada cavoului. Prin aceeași perforare antică a tavanului coridorului s-a realizat și accesul echipei de cercetare în interior. La momentul descoperirii, dromosul era complet umplut cu pământ și pietre, în timp ce cele două camere ale cavoului nu conțineau depuneri de sol. În interiorul celor două camere s-au păstrat, în stare răvășită, componentele a două paturi funerare de tip *kline*, câte unul în fiecare încăpere. Ansamblul descoperirilor indică existența unei necropole de familie aparținând unor membri foarte bogați ai comunității grecești din teritoriul callatian din secolul al III-lea a.Chr. aflați în relații politice – și probabil matrimoniale – cu elitele regale macedonene, odrise, getice și scitice.

Obiective și metode de cercetare

Campania din 2025 a avut ca obiective principale: (1) documentarea zidăriei și a stratigrafiei; (2) extragerea, documentarea și transportul pieselor de mobilier funerar, în special ale elementelor patului funerar din prima cameră, către Muzeul Național de Istorie a României; (3) cercetarea arheologică sistematică a interiorului cavoului; (4) clarificarea dimensiunilor și configurației dromosului, care, la momentul descoperirii, era umplut cu pământ și pietre.

Prima etapă a constat în documentarea stării monumentului la momentul descoperirii. Situația din iunie 2025 era practic identică celei din noiembrie 2024, întrucât, după identificarea cavoului, nu au fost realizate intervenții, mutări sau îndepărtări de materiale. Accesul personalului de specialitate a fost strict limitat la o inspectare vizuală, iar cavoul a fost imediat sigilat și acoperit cu pământ. Documentarea inițială s-a realizat prin scanare LiDAR, corelând geometric și volumetric exteriorul și interiorul monumentului, precum și prin fotogrammetrie. Interiorul a fost documentat prin aproximativ 1500 de fotografii de înaltă rezoluție, utilizate ulterior pentru realizarea de modele digitale și ortofotoplanuri (de către Gigapixel Art SRL).

Ulterior, s-a trecut la curățarea atentă a suprafețelor accesibile ale podelelor, dintre blocurile de piatră, prin pensulare și colectare sistematică de materiale. Au fost recuperate fragmente de lemn ars și nears, resturi vegetale, fragmente osteologice umane, fragmente de foiță de cupru aurit și bobițe ceramice aurite provenite de la cununi funerare, podoabe și piese de port din aur, sticlă și bronz, artefacte din fier, fragmente de calcar și marmură, precum și mici fragmente ceramice. Bogăția materialului a fost neașteptată, având în vedere jaful antic și lipsa unui strat de sol care să acopere piesele, acestea fiind mascate doar de praf și, pe alocuri, în camera 1, de un strat fin de mâl, infiltrat în interior de la ploile din intervalul în care cavoul jefuit a rămas deschis.

Curățarea și colectarea materialelor s-au realizat pe baza unui grid de carouri cu latura de 1 m, proiectat separat pentru fiecare cameră, cu laturile paralele cu pereții. Fiecare cameră a fost împărțită în nouă carouri. Solul rezultat a fost colectat, scos la suprafață și cernut cu sită foarte fină, permițând recuperarea unor piese cu dimensiuni și de 1–2 mm. Lucrările în interior s-au desfășurat cu echipamente de protecție și iluminare artificială de mare capacitate. Încă de la debutul lucrărilor s-au montat senzori de monitorizare a temperaturii și umidității în interior. Pentru fiecare obiect a fost înregistrată poziția exactă și s-a asigurat documentația fotografică *in situ* și dublul sistem de inventariere (registrul

general al șantierului și inventarul specific al cavoului).

Abia după finalizarea acestei etape s-a trecut la operațiunea complexă de extragere a blocurilor de piatră din interior (realizată de Metamorfozys SRL). În total au fost scoase 51 de blocuri și lespezi, cu o greutate cumulată de peste 5 tone. Manipularea s-a realizat manual, cu chingi și role, până la gura de acces creată de puțul de jaf, de unde au fost ridicate cu ajutorul brațului excavatorului. Fiecare bloc a fost inventariat, fotografiat, scanat și descris; cele cu depuneri organice au fost protejate cu folie geotextilă, iar piesele destinate transportului au fost ambalate în lăzi de lemn realizate special. La ridicarea fiecărui bloc s-au verificat și documentat suprafețele podelelor, fiind identificate, în unele cazuri, piese metalice sau fragmente ceramice încastrate în depunerile organice de pe fețele ascunse ale blocurilor.

Îndepărtarea blocurilor a început în zona dromosului, pentru eliberarea accesului, fiind necesară și scoaterea unui bloc din acoperișul coridorului, deja destabilizat în urma jafului antic. Astfel s-a constatat că părți ale patului funerar din prima cameră fuseseră aruncate de jefuitori și în dromos (bancheta pentru picioare, capitelurile picioarelor). Ulterior, s-a putut începe săpătura arheologică propriu-zisă în interior, pe același sistem de carouri și în straturi foarte fine, concomitent cu degajarea dromosului. Întregul pământ rezultat a fost scos la suprafață și sitat.

După atingerea nivelului podelelor originale din camera 1 și dromos (formate din fragmente de piatră mărunțite amestecate cu mortar), precum și a bazei șanțului de fundare a pereților (în anumite sondaje din camera 2, cameră în care podeaua nu s-a păstrat), s-a reluat documentarea completă a interiorului prin fotogrammetrie și scanare LiDAR, fiind realizate și studii de parament cu ajutorul stației totale și al desenelor manuale. În paralel s-a inițiat și un studiu al tipurilor de calcar utilizat în construcție, a fisurilor și deplasărilor mecanice datorate forțelor de tasare și presiune.

În urma cercetărilor au fost recuperate peste 160 de obiecte individuale din aur, argint, sticlă, bronz și fier, pierdute de jefuitori pe nivelurile originale de călcare, precum și peste 1200 de fragmente osteologice umane, aparținând, conform analizelor preliminare, unui număr minim de patru indivizi. Au mai fost colectate și aproximativ 100 de alte probe (lemn, pigmenți – inclusiv fard –, semințe, oase de pește, fragmente diverse). Conform protocolului de colaborare interinstituțional, toate aceste materiale au intrat în patrimoniul MNIR. Patul funerar este în prezent restaurat și poate fi văzut în expoziția permanentă *Lapidarium*.

Inventarul funerar

În cadrul inventarului se remarcă, în primul rând, cele patru vase din metale prețioase, două de aur (o cupă cu picior și o strecurătoare) și două de argint (o cană *askos* și un castron cu mâner/*Khernibon/patera*). Acestea sunt cele mai vechi obiecte din inventar și totodată cele mai prețioase. Astfel de descoperiri sunt rare pentru întreaga antichitate elenistică, două dintre vase (strecurătoarea din aur și cana din argint) fiind exemplare unicate în respectivele metale. Vasele se pot data ca moment al producției spre finalul secolului al IV-lea a.Chr., iar ca origine pot fi plasate, prin analogii, în zona Regatului Macedoniei. Ele nu marchează neapărat momentul construcției cavoului, care, ca plan și tip de zidărie, aparține mai degrabă secolului al III-lea a.Chr., ci confirmă longevitatea relațiilor stabilite între elita macedoneană și comunitatea din Callatis. Vasele din metale prețioase erau frecvent tezaurizate. Cupa cu picior (*kylix*) forma o pereche cu strecurătoarea cu mânere terminate cu capete de lebădă. Cele două au fost depuse împreună, strecurătoarea în cupă, într-o mică cavitate săpată în nivelul de amenajare a cavoului din prima cameră, înainte de construcția podelei din piatră mărunțită și mortar. Locul de depozitare a acestor vase corespunde poziției ocupate inițial de patul funerar din prima cameră. Vasele de argint formează un set folosit pentru spălarea mâinilor înainte de realizarea sacrificiilor – act ce preceda libațiile atât în context religios, cât și simpotic. Cana cu corp ovoidal, ca de rață, a fost așezată în interiorul castronului cu mâner, perpendicular pe aceasta și împreună au fost depuse în șanțul de fundație săpat pentru pereții cavoului. Mânerul paterei, terminat în cap de leu, a fost identificat încastrat între pietrele ce formau fundația peretelui nordic al primei camere, cele două vase fiind depuse în colțul de NV al acesteia, înainte de ridicarea pereților. Și aceste vase au fost apoi acoperite de sarcofagul din prima cameră, cel mai probabil în zona corespunzătoare picioarelor defunctului. Prin tipologie, asocieri de piese și distribuția acestora pe plan, contextul de la Dulcești se apropie foarte mult de mormintele odrise de la Mezek și Golyamata Kosmatka din Bulgaria centrală și de sud-est, cel din urmă fiind considerat – de cei mai mulți specialiști – a reprezenta chiar cenotaful regelui Seuthes al III-lea. Alte piese și detalii de arhitectură permit stabilirea unor legături apropiate cu mormintele aristocratice din necropola tumulară de la Sboryanovo. Piese de harnașament din argint aurit, în special un fruntar cu cârlig, prezintă analogii cu mediul nord-pontic din secolele III–II a.Chr. din zona Nistrului inferior. Anumite mărgele de sticlă, fragmentele unui vas-afumătoare, precum și o lespede ovală de gresie pot fi de asemenea puse în legătură cu modele funerare nord-pontice, în timp ce arhitectura, vesela și sarcofagele trădează legături directe cu elita macedoneană. Printre piesele de inventar identificate în interior se numără și vârfuri de săgeți din fier, precum și trei cununi funerare întregi din lemn, cu frunze din bronz aurit și fructe din ceramică aurită descoperite în dromos în capătul dinspre intrare. Cele trei cununi au fost depuse ulterior umplerii dromosului cu pământ, înainte de blocarea finală a acestuia cu pietre, prin demantelarea pereților săi laterali. Umplerea cu pământ s-a petrecut ulterior jafului, de aceea și cununile funerare, care au fost descoperite așezate peste pământul de umplutură, trebuie să fie puse în legătură cu resacralizarea locului la momentul reparației. Două dintre cununi imită frunzele și fructele de mirt și o alta pe cele de iederă. Cununile au fost așezate grupat, una lângă cealaltă, imediat sub tavanul coridorului.

Structura funerară

Mormântul se desfășoară pe axa ENE-VSV, pe o lungime de 18,4 m, din care 10,4 m măsoară pe interior dromosul. Doar pe această lungime coridorul a fost golit de sol și pietre și cercetat, pe parcursul campaniei 2025. Capătul său dinspre exteriorul movilei a rămas însă blocat, de jos până sus, cu blocuri masive de calcar, în timp ce pereții laterali par parțial

demantelați și prăbușiți în interior. Din locul în care nu am mai putut să înaintăm prin dromos până la marginea mantalei, mai sunt încă circa 19 m. Ne propunem să cercetăm această porțiune în campania din 2026, dar din exterior. În mod excepțional pentru morminte din epoca clasică și elenistică din estul Mediteranei, zidurile dromosului au fost construite asemeni celor de cetate, în tehnica parament-emplecton. Peretele sudic a fost dezvelit pe o grosime totală de 1,6 m! Ceea ce este foarte mult pentru un coridor cu lățimea de 1,03–1,06 m. Această grosime considerabilă a fost, probabil, considerată necesară pentru a asigura stabilitatea construcției sub presiunea greutății imense a mantalei. Înălțimea spațiului interior din coridor este de 1,58 m. Zidurile dromosului au fost construite odată cu mantaua din lateral, având paramentul exterior sprijinit de aceasta și de aceea, mai scurt, pe când cavoul a fost ridicat complet în elevație, abia apoi completându-se mantaua din jur. Cavoul are plan rectangular, este împărțit în două camere ce au fost numerotate cu 1 și 2 începând dinspre dromos. Zidurile măsoară 82-83 cm grosime, fiind construite din zidărie seacă, cu blocuri finisate fin pe toate laturile, așezate pe două rânduri în grosimea peretelui. Prima cameră, de 2,65 m lungime, este mai scurtă cu o jumătate de metru decât cea de a doua, lățimea ambelor fiind apropiată de 3,08 m, valoare ce corespunde și cu înălțimea la cheia de boltă. Ambele au fost afectate de tasări și deformări ale pereților. Camerele au fost acoperite cu bolți semicilindrice, iar dromosul cu acoperiș plat format din blocuri masive de calcar, sumar prelucrate, sprijinite între paramentele interioare. În ciuda masivității, toate blocurile ce formează tavanul dromosului s-au fisurat transversal, la interior. Pe interior, marea majoritate a blocurilor din bolta semicilindrică poartă marcaje de arhitect, respectiv litere grecești pictate cu vopsea roșie ce indică ordinea punerii în operă, care se pare că era calculată dinspre intrare spre spate și separat pentru fiecare cameră în parte. Anumite zone din pereți, la interior au fost sumar tencuite, pentru a asigura uniformitatea cromatică. De asemenea, rosturile exterioare ale bolții din prima cameră, care a fost foarte puțin dezvelită în zona intrării, s-au dovedit umplute cu mortar de var. Interiorul cavoului a fost alb, calcarul fiind ales special pentru aspectul cretos. Pereții au fost ridicați pe plinte fixate în șanțuri de fundație săpate la rândul lor într-un strat de sol negru adus și bătut în prealabil. Blocurile din dromos au fost mai puțin fin prelucrate, rosturile au fost mai mari, iar marginile rusticate. Dromosul a fost construit, în mod mai neobișnuit, cu peretele interior sudic în continuarea directă a celui sudic al camerelor funerare. Acest plan, cu intrarea în cavou plasată pe un colț și nu pe centrul fațadei, permitea instalarea a câte unui sarcofag în fiecare cameră, unul pe peretele nordic în prima cameră și unul central, pe peretele estic al celei de-a doua camere. În același timp, această soluție a necesitat rezolvarea construcției arcului de boltă al intrării, care a fost construit cu treimea de deasupra intrării goală pe jumătate pe sub boltă – o soluție posibilă datorită structurii duble a zidurilor. Lespezi de prag au fost instalate în ambele intrări. Podeaua, formată dintr-un amestec de calcar sfărâmat, var și sol bătut, a fost găsită doar în dromos și în prima cameră. Podeaua dromosului acoperă lespedea de prag de la ieșirea din cavou și se continuă cu podeaua primei camere, care, la rândul ei, nu suprapune lespedea de prag către a doua cameră. În ciuda acestei diferențe de nivelment, nu avem argumente pentru a considera dromosul construit ca etapă distinctă de utilizare a cavoului.

Săpătura va continua în 2026 în sectorul mantalei corespunzător intrării în dromos. Cavoul a fost protejat cu saci umpluți cu pământ și folie textilă, inclusiv malurile săpăturii, totul fiind apoi acoperit complet cu pământ, iar mantaua parțial refăcută, asigurându-se panta de scurgere a apelor. În interior s-au plasat suporți de susținere metalici și din lemn la cheia de boltă din camera nr. 2, la buiandrugul trecerii dintre camere și la lespedea nr. 4 din plafonul dromosului.

Abstract

The fourth archaeological campaign at the Dulcești Tumulus (summer 2025) focused on the systematic excavation and documentation of the interior of an early Hellenistic stone-built vaulted tomb discovered at the end of the previous season, after a technically demanding excavation reaching 12 m below the original summit of the mound. Dulcești belongs to a tumulus cluster in the northern territory of ancient Callatis, approximately 7 km from the city's North Gate and c. 3.7 km west of the present-day shoreline, in direct connection with the ancient road leading to Tomis. At the start of investigations, Dulcești was among the largest surviving funerary mounds on the western Black Sea coast and in north-eastern Thrace.

Although the tomb had been looted in antiquity, stratigraphic and contextual observations indicate that the mound was repaired and enlarged after a relatively short interval. This episode is marked by ritual deposits placed along the edge of the rebuilt mantle near the sector corresponding to the tomb entrance, including stamped amphora fragments datable to the third quarter of the 3rd century BC. The ancient intrusion occurred through a vertical shaft reaching above the dromos, at its junction with the tomb façade; the excavation team accessed the monument through the same ancient breach in the corridor roof. At discovery, the dromos was entirely filled with earth and stones, whereas the two chambers contained no sediment beyond a thin dust layer (with localized fine silt in chamber 1), allowing the recognition of disturbed components of two funerary klinai, one per chamber. The assemblage supports the interpretation as the wealthy Greek family burial within the Callatian territory in the 3rd century BC, reflecting strong political—possibly marital—connections with Macedonian, Odrysian, Getic and Scythian elites.

The 2025 objectives were: (1) full documentation of masonry and stratigraphy; (2) recovery, recording and transport of the funerary furniture—especially elements of the first chamber kline—to the National Museum of Romanian History; (3) systematic excavation of the tomb interior; and (4) clarification of the dromos length and configuration. The monument's condition at rediscovery (June 2025) was essentially unchanged from November 2024, as the tomb had been sealed

and reburied immediately after discovery and no subsequent interventions were undertaken. Documentation combined LiDAR scanning (linking the exterior and interior geometrically and volumetrically) and photogrammetry; the interior was recorded through c. 1,500 high-resolution images used to generate digital models and orthophotos. Temperature and humidity were monitored with sensors installed from the beginning of the campaign.

Cleaning and recovery proceeded on a 1 × 1 m grid (nine squares per chamber), with all sediment removed from each square, bagged, brought to the surface and dry screened through very fine mesh to retrieve micro-finds (down to 1–2 mm). Finds recovered during cleaning included burnt and unburnt wood, vegetal remains, human bone fragments, gilded copper-leaf fragments and gilded ceramic beads from wreaths, ornaments and dress fittings in gold, glass and bronze, iron objects (including arrowheads), limestone and marble fragments and small ceramic sherds. After this phase, the team undertook the controlled removal of 51 stone blocks and slabs (over 5 tonnes in total), extracted manually using straps and rollers to the looters' shaft opening and then lifted by excavator. Each block was catalogued, photographed, scanned and described; organic-bearing surfaces were protected with geotextile, and selected elements were crated for transport. Removal began in the dromos to reopen access; a destabilized roof block was also removed. This revealed that parts of the first chamber kline (including the foot-bench and leg capitals) had been thrown by the looters into the corridor.

Systematic excavation then proceeded in very thin layers within the same grid system, in parallel with the clearance of the dromos; all resulting soil was sieved. Upon reaching the original walking surfaces in chamber 1 and the dromos (crushed stone mixed with lime and compacted soil), and in targeted soundings in chamber 2 (where the floor was not preserved) down to the base of the foundation trench, the interior was re-documented by LiDAR and photogrammetry, complemented by total-station survey, hand drawings, and a masonry study including limestone characterization and mapping of cracks and mechanical displacements.

The campaign recovered over 160 individual artefacts in gold, silver, glass, bronze and iron—interpreted as items lost by the ancient looters on the original surfaces—alongside more than 1,200 human bone fragments belonging preliminarily to a minimum of four individuals, and c. 100 additional samples (wood, pigments including cosmetic blush, seeds, fish bones and other materials). Under the inter-institutional protocol, all materials entered the collections of the National Museum of Romanian History; the restored funerary bed is currently displayed in the permanent Lapidarium exhibition.

The funerary assemblage is notable for four vessels in precious metals: two gold (a footed cup and a strainer) and two silver (an askos and a khernibon). Produced around the end of the 4th century BC and likely originating in the Macedonian kingdom, these vessels attest to the longevity of elite connections rather than necessarily the construction date of the tomb, whose plan and masonry are more consistent with the 3rd century BC. The gold cup and strainer were deposited together in a cavity within the construction level of chamber 1 before the floor was laid, while the silver askos and patera—interpretable as a hand-washing set used prior to sacrifice and libations—were placed within the foundation trench at the NW corner of chamber 1. Additional finds include gilded silver horse-harness elements with northern Pontic parallels, further artefacts linking both north-Pontic and Macedonian elite spheres, iron arrowheads, and three complete wooden funerary wreaths with gilded bronze leaves and gilded ceramic fruits found in the dromos towards its entrance. The wreaths were deposited after the corridor had been filled with soil but before final blocking with stones, suggesting re-sacralization during the repair phase.

Architecturally, the monument extends along an ENE–WSW axis for 18.4 m; the excavated portion of the dromos measures 10.4 m internally. The outer end of the corridor remains blocked by massive limestone blocks, with partially dismantled side walls collapsed inward; approximately 19 m of corridor/mound remains to be investigated from the exterior in the 2026 season. Exceptionally for Classical/Hellenistic tombs in the eastern Mediterranean, the dromos walls were built in a parament-and-emplecton technique, with the south wall reaching 1.6 m in thickness to withstand the immense mound load over a corridor only 1.03–1.06 m wide (internal height 1.58 m). The rectangular tomb has two barrel-vaulted chambers (walls 0.82–0.83 m thick), built in finely dressed dry masonry laid out on two rows; the dromos roof is flat, formed by massive blocks. Many blocks of the semicylindrical vaults bear red-painted Greek letter construction marks indicating the building sequence. Threshold slabs were installed at both internal doorways. The floors survive in the dromos and chamber 1; while some internal leveling difference is noted, current evidence is for the moment insufficient to treat the dromos as a separate use phase. After completion of the 2025 work, the tomb was fully reburied and the mound partially restored to ensure adequate drainage; fieldwork is planned to continue in 2026 in the mound sector corresponding to the dromos entrance.

Bibliografie:

Irimia, M., *Date noi privind necropolele din Dobrogea din a doua epocă a fierului*, în: Pontica, 16, 1983, p. 69–147.

Sîrbu, V., Ștefan, M.M., Ștefan, D. (eds.), *A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis on the Western Black Sea*, Archaeopress, 2021.

Analiza antropologică preliminară a resturilor umane descoperite în mormântul elenistic de la *Callatis*, Movila Dulcești

Diana Sonu

Prezenta analiză antropologică preliminară se bazează pe materialul osteologic recoltat integral din teren și prin sitarea pământului excavat, vizând identificarea indivizilor, evaluarea demografică și observații paleopatologice. Analiza a fost efectuată respectând standardele actuale, prin aplicarea metodelor macroscopice de observare directă și a măsurătorilor metrice standardizate.

Material și metode

Materialul osteologic a fost recoltat exhaustiv din ambele camere funerare și dromos, incluzând oase izolate și fragmente sfărâmate din antichitate. Totalul resturilor a însumat 1270 de elemente, dintre care 1229 fragmente și 41 oase întregi. Dimensiunile au variat între 3,42 mm și 77,57 mm, iar greutatea între 0,01 g și 10 g. Analiza a implicat sortarea, curățarea și identificarea anatomică a fragmentelor, urmată de alocarea pe indivizi pe baza criteriilor de vârstă, dimensiune și compatibilitate morfologică. Determinarea vârstei la deces s-a bazat pe stadiul de dezvoltare dentară și gradul de osificare al oaselor, iar, unde a fost posibil, determinarea sexului pe trăsături dimorfice. Distribuția spațială a fost realizată utilizând QGIS 3.28.3, iar observațiile paleopatologice au inclus examinarea macroscopică pentru modificări patologice și uzură.

Rezultate

Din totalul fragmentelor osteologice recuperate, 119 au putut fi atribuite cu certitudine unor indivizi distincți, permițând stabilirea unui număr minim de indivizi de patru: doi adulți și doi subadulți. Dintre aceștia, Individul 2 (subadult) este cel mai bine reprezentat din punct de vedere al numărului de fragmente identificate, deși, în ansamblu, osemintele aparținând adulților predomină numeric.

Profilul bioantropologic preliminar al indivizilor identificați este următorul:

- Individul 1 – adult, sex indeterminabil, vârstă la deces de minim 18–20 ani;
- Individul 2 – subadult, sex indeterminabil, vârstă la deces de 9–10 ani;
- Individul 3 – subadult, sex indeterminabil, vârstă la deces sub 1 an (cel mai probabil între 3 și 8 luni);
- Individul 4 – adult, sex masculin, vârstă la deces de minim 20–25 ani.

Distribuția spațială indică o concentrare mai ridicată a osemintelor de adult în camera 2, în timp ce fragmentele de os de subadulți predomină în camera 1. În ceea ce privește starea de reprezentare, dentiția a fost cel mai bine păstrată la subadulți, iar la adulți au predominat oasele mâinilor (carpiene, metacarpiene și falange). Au fost identificați 24 de dinți, majoritatea permanenți, cu prevalență a incisivilor maxilari și molarilor mandibulari. Din punct de vedere paleopatologic, s-au observat depuneri incipiente de tartru dentar pe un incisiv mandibular, precum și un șanț ocluzal atipic pe un alt incisiv. Acesta din urmă reprezintă probabil un marker ocupațional, rezultat al utilizării repetate a dintelui ca unealtă, de exemplu pentru tensionarea și prelucrarea fibrelor textile. Totodată, câteva falange prezintă enteze, considerate markeri de stres musculo-scheletal datorat solicitărilor mecanice cronice repetate, cu o contribuție potențială a factorului degenerativ legat de vârstă. O particularitate notabilă este prezența unui fragment de foiță de aur atașat de un fragment cranian al Individului 3.

Absența totală a oaselor lungi, alături de predominanța fragmentelor mici și foarte mici, indică pierderi accidentale din timpul extragerii scheletelor din cavou. Acestea au fost transportate la suprafață, la lumină, pentru a permite o recuperare mai eficientă a podoabelor și a altor obiecte de valoare. În timpul acestor manipulări, realizate probabil cu coșuri, saci, tărgi rudimentare sau alte mijloace improvizate, oasele mici, dinții și podoabele foarte mici au căzut accidental și s-au dispersat printre pietrele răvășite din interiorul mormântului. Totodată, anumite fragmente osoase au fost zdrobite sub picioare, generând zone cu oase puternic sfărâmate, în special la baza gropii de jaf.

Analiza antropologică preliminară prezentată aici va fi completată în etapa următoare cu studii complementare, printre care analiza ADN-ului antic și a izotopilor stabili. Acestea sunt necesare pentru a clarifica eventualele relații de rudenie între cei patru indivizi identificați, pentru a reconstrui profilul dietetic al populației, precum și pentru a obține informații privind mobilitatea și originea geografică a persoanelor îngropate în acest cavou.

Abstract

The preliminary anthropological analysis is based on 1,270 osteological elements recovered from both chambers and the dromos, including material collected through systematic sieving. A minimum number of four individuals was identified: two adults (one male, one indeterminate) and two subadults (one aged 9–10 years and one infant under one year). Adult remains are more frequent overall, while subadult remains concentrate mainly in chamber 1. Preservation is highly fragmentary, with dentition best represented among subadults and hand bones among adults.

Palaeopathological observations include early dental calculus, an atypical incisal wear pattern interpreted as a possible occupational marker, and enthesal changes consistent with repetitive mechanical stress. The absence of long bones and the predominance of small fragments indicate accidental loss and breakage during ancient looting and removal of the bodies. Further analyses (ancient DNA and stable isotopes) are planned to investigate biological relationships, diet, and mobility of the individuals buried in the tomb.

Raport privind operațiunile de conservare/restaurare a patului funerar descoperit în mormântul elenistic de la *Callatis*, Movila Dulcești

Valentin Ștefan, Sidonia Olea, Magdalena Banu, Andrei Oprea, Sabina Palel

În momentul descoperirii, patul funerar se afla într-o stare de conservare destul de slabă, elementele litice care îl compuneau erau risipite haotic în prima cameră funerară, unele având degradări mecanice – fisuri, fracturi și pierderea materialului original ca urmare a unor șocuri mecanice. De asemenea, pe suprafața litică s-au observat cruste de murdărie ancrasată și depuneri neaderente, care obturau lizibilitatea elementelor sculpturale și detaliile artistice ale patului funerar, fiind necesară îndepărtarea acestora, după prelevarea unor probe pentru analiza lor detaliată. Stratul pictural cu rol decorativ a fost ușor sensibil – aspect datorat tehnicii, respectiv *al secco*, care nu a permis o aderare foarte bună a acestuia, necesitând o consolidare înaintea oricăror operațiuni. De asemenea, analiza macrovizuală a permis observarea unui atac biologic ușor, de tip fungic, care va fi confirmat prin analize biologice, pentru care au fost prelevate probe și trimise unui biolog atestat. În prima etapă au fost realizate o serie de analize (XRF) și au fost prelevate o serie de probe pentru a colecta informațiile necesare înțelegerii contextului istoric, funcționalității și evoluției acestei structuri istorice. În următoarea etapă au fost derulate o serie de operațiuni de conservare/restaurare, necesare punerii în siguranță a pieselor în pregătirea expunerii în cadrul lapidariului MNIR. Zonele pictate, care, din cauza tehnicii (*al secco*) și, probabil, lipsei unui liant, prezentau un grad ușor de desprindere și care puteau fi afectate în timpul celorlalte operațiuni, au necesitat o consolidare prin impregnare cu un consolidant – NANO ESTEL, înaintea oricăror alte tratamente, inclusiv cele de curățire și biocidare, pentru a preveni eventualele distrugeri ale stratului pictural original. Înaintea aplicării exhaustive, au fost realizate două teste pe zone retrase, rezultatul cel mai bun fiind observat la aplicarea consolidantului NANO ESTEL. Îndepărtarea depunerilor neaderente – desprăfuirea s-a realizat prin pensulare și aspirare, dar în prealabil zonele sensibile au fost verificate și preconsolidate. Pe întreaga suprafață a pieselor litice, afectată sau nu de dezvoltări biologice, s-a aplicat tratamentul de biocidare în vederea prevenirii răspândirii acestuia. S-a utilizat pentru combaterea atacului biologic, tratamente cu soluții biocide care să neutralizeze și să distrugă atacul biologic, respectiv utilizarea produsului PREVENTOL, o soluție curativă pentru îndepărtarea algelor, ciupercilor, lichenilor și mușchilor de pe materiale de construcție minerale și suprafețe rezistente la apă. PREVENTOL conține ca substanță activă o sare cuaternară de amoniu (clorură de alchildimetil benzilamoniu). Complexitatea depunerilor necesită alternarea mai multor metode mecanice și fizico-mecanice, pentru a ajunge la un rezultat satisfăcător și care să corespundă următoarelor criterii: să nu provoace degradări directe suprafeței curățate; să permită conservarea patinei, a texturii originale, a stratului pictural și a urmelor uneltelor utilizate; să nu genereze sau să accentueze alte procese de degradare. Din cauza grosimii, îndepărtarea acestor straturi a fost făcută cu mijloace mecanice, respectiv unelte de uz medical (bisturie, incizoare) și pentru zonele sensibile bețișoare de lemn. Piesele fracturate în urma jafului realizat în antichitate au fost lipite înainte de a fi expuse, folosindu-se adeziv mineral alb pentru piatră și rășină poliesterică pentru fragmentele de mici dimensiuni.

Abstract

At the time of discovery, the funerary bed was in poor condition, with its stone elements scattered chaotically in the first burial chamber and affected by mechanical damage (cracks, fractures and material loss). The stone surfaces were obscured by compact dirt crusts and loose deposits, and the decorative painted layer, executed al secco, was particularly fragile and poorly adherent. Preliminary macroscopic examination also indicated a light biological (fungal) attack, later addressed through sampling and analysis. Initial investigations included XRF analyses and material sampling to support historical and technological interpretation.

Conservation–restoration interventions were carried out to stabilise the pieces and prepare them for display in the Lapidarium of the National Museum of Romanian History. The painted areas were first consolidated by impregnation with the consolidant Nano Estel, following preliminary tests, in order to prevent loss during subsequent treatments. Surface cleaning was performed through controlled brushing and aspiration, with sensitive areas pre-consolidated in advance. A biocidal treatment (Preventol) was applied to all stone surfaces to eliminate and prevent biological growth. Thick deposits were removed using fine mechanical methods (medical tools and wooden sticks), preserving the original patina, texture, tool marks and paint remains. Fractured elements were reassembled using mineral stone adhesive and polyester resin for small fragments.

Documentare digitală 3D – piese din sarcofagul de la *Callatis*, Movila Dulcești

Laurențiu Angheluță

Contextul cercetării: Piesele digitizate aparțin unui sarcofag de tip pat funerar, descoperit în mormântul tumular de la Dulcești, în cadrul cercetărilor arheologice desfășurate de MNIR. Materialul constitutiv al blocurilor de piatră este calcar și marmură. La momentul realizării documentării digitale 3D, piesele se aflau într-o etapă avansată a procesului de conservare, fiind parțial desprăfuite și în curs de pregătire pentru expunerea publică. Unele piese prezintă urme de pigment roșu, aplicat pe suprafață, în timp ce restul suprafețelor sunt naturale, cu urme vizibile de prelucrare mecanică.

Înregistrarea datelor fotogrammetrice a fost realizată într-un spațiu special amenajat pentru activitățile de conservare a blocurilor din piatră, aflată în subsolul muzeului.

Obiective:

Principalul obiectiv al documentării digitale a fost înregistrarea fidelă a geometriei și aspectului suprafețelor vizibile ale pieselor, în special înainte ca acestea sa fie asamblate pentru spațiul expozițional. Această documentare va servi ca sursă de studiu pentru cercetările ulterioare asupra sarcofagului. Un alt scop important este valorificarea în mediu virtual/ digital a cavoului de la Movila Dulcești prin recompunerea sarcofagului, așa cum ar fi arătat înainte de dezmembrarea sa în timpul jefuirilor din antichitate și repoziționarea acestuia în spațiul original în modelul digital 3D al cavoului, scanat în prealabil. În final, modelul reasamblat al sarcofagului va servi la modelarea 3D pentru o reconstituire virtuală a interiorului cavoului, așa cum ar fi arătat el înaintea intervențiilor umane.

Metoda de documentare: Pentru documentarea digitală 3D a fost utilizată fotogrammetria. Procesul de achiziție a datelor a presupus manipularea minimă a elementelor documentate, în principal doar pentru facilitarea accesului în jurul acestora. Achiziția imaginilor a fost realizată cu o cameră digitală mirrorless cu senzor full-frame (rezoluție 42 megapixeli), utilizând un obiectiv Tamron 28-75 mm f2.8. Fotografiile au fost înregistrate în format RAW, pentru a asigura păstrarea integrală a informației cromatice și tonale și a permite corectarea ulterioară a acesteia, fără pierderea de informație. Iluminarea a fost asigurată cu două panouri LED montate pe stative și poziționate, astfel încât să completeze iluminarea deja existentă a spațiului de lucru și să estompeze cât mai mult umbrele pe suprafața elementelor scanate. A fost folosit și un martor pentru balansul de alb și unul pentru culoare pentru corecții ulterioare. Prezența luminilor de lucru deja existente în spațiul de documentare a generat ocazional zone cu iluminare cu temperaturi de culoare neuniforme, aspect corectat în procesul de editare a imaginilor. Piesele digitizate au fost poziționate cu fețele care nu prezentau interes morfologic sau decorativ (fețe care, în ansamblul original, erau orientate spre sol, perete sau aflate în contact structural) către sol, acestea nefiind înregistrate în procesul de documentare. Această decizie a fost luată împreună cu echipa de restauratori pentru a reduce riscurile de deteriorare a suprafețelor de interes, care ar fi putut apărea în urma rotirii și sprijinirii pieselor pe fețele decorate sau vizibile. În total au fost realizate 11 302 fotografii, dintre care 11 244 utilizate în procesarea 3D (restul fiind cu martorii de culoare, balans de alb sau documentare foto), pentru fiecare piesă înregistrându-se între 442 și 944, în funcție de dimensiunile și complexitatea suprafeței. Fluxul de lucru nu a inclus intervenții interpretative asupra suprafețelor documentate (modificări de culoare, tonalitate sau geometrie), fiind bazat pe o metodă standard de procesare a datelor brute. Nu au fost realizate completări ale suprafețelor, ci exclusiv eliminarea elementelor parazite din scenă (de exemplu podele, paleți sau alte obiecte de sprijin). Imaginile în format RAW au fost corectate cromatic pe baza martorului de culoare, fiind generat câte un profil de culoare pentru fiecare piesă în parte. Fiecare set de imagini corespunzător unei piese a fost procesat individual. Reconstrucția geometrică a fost realizată cu ajutorul programului Agisoft Metashape PRO, versiunile 2.2 și 2.3, utilizând fluxul de procesare bazat pe generarea de Depth Maps (fără generarea norului dens de puncte). Etapele parcurse au inclus alinierea imaginilor, orientarea scenei, scalarea, optimizarea și generarea mesh-ului brut. Scalarea modelelor a fost realizată pe baza țintelor codate amplasate în proximitatea obiectului în timpul achiziției datelor. Mesh-ul brut a fost ulterior curățat și decimat, rezultând două variante de model 3D: o variantă de rezoluție ridicată, care păstrează geometria aproape intactă (aproximativ 5.000.000 de poligoane); o variantă optimizată, cu rezoluție redusă (aproximativ 10.000 de poligoane), destinată utilizării în fluxuri de lucru viitoare.

Abstract

The digitally recorded objects are stone elements (limestone and marble) belonging to a funerary bed–type sarcophagus from the Dulcești tumulus, documented during conservation work carried out for the National Museum of Romanian History. At the time of recording, the pieces were in an advanced conservation stage, partially cleaned and prepared for exhibition; some preserve traces of red pigment, while others show tool marks on untreated stone surfaces. The main objective was the accurate 3D recording of geometry and surface appearance prior to assembly, to support future research and to enable a virtual reconstruction of the sarcophagus in its original position within the digitally scanned tomb.

Three-dimensional documentation was performed using close-range photogrammetry, with minimal handling of the objects. Over 11,000 high-resolution RAW images were acquired under controlled lighting conditions and processed individually for each piece using a non-interpretative workflow in Agisoft Metashape Pro. The result consists of high-resolution and optimized 3D models, preserving geometry and surface detail, intended for scientific study, digital reconstruction of the tomb interior, and future virtual and public dissemination.

Investigații petrografice preliminare la complexul funerar de la *Callatis*, Movila Dulcești

Valentina Cetean

Investigațiile petrografice preliminare au avut două obiective principale:
1. descrierea vizuală a elementelor de piatră puse în evidență în incinta funerară din Movila Dulcești, în ceea ce privește mărimea și forma blocurilor, integritatea lor fizică (gradul de compactare, prezența fisurilor tipice rocilor și a celor rezultate prin încărcările de tip geotehnic ale ansamblului funerar), rolul lor în fiecare spațiu (zidărie, susținere a tavanului boltit, plintă, pat funerar, podea etc.);
2. caracterizarea macroscopică *in situ* a blocurilor de piatră, cu gruparea pe categorii a tipurilor de rocă utilizate (puse în evidență la interior și pe probele scoase la exterior în timpul campaniei, urmând ca acestea să fie susținute și/sau detaliate de observațiile microscopice care urmează a se efectua). S-au colectat și date privind culoarea, gradul de alterare, componenți mineralogici, minerale formate prin procese secundare (dizolvări și redepuneri, levigări de material, etc.). Acolo unde a fost posibil, s-a identificat și marcat pe schițele de lucru tipul de calcare din care au fost confecționate blocurile.

S-a realizat documentarea fotografică a complexului funerar, din punct de vedere petrografic, atât la interior, cât și la exterior. S-au recoltat și înregistrat probe de piatră, pentru analize mineralogice ulterioare, acolo unde a fost posibil, astfel încât să nu afecteze materialul arheologic. De asemenea, au fost făcute observații privind suprafața terenului unde este amplasată Movila Dulcești, cu identificări bibliografice privind zone probabile de aflorare a rocilor, care ar fi putut fi arie-sursă pentru blocurile utilizate.

Se prevede ca etapa următoare din anul 2026 să includă:

- lucru în laborator, cu analiza și descrierea macroscopică a probelor recoltate (peste 40), eșantionarea celor de interes pentru a fi analizate microscopic, confecționarea de secțiuni subțiri și analiza propriu-zisă (minim 10 probe);
- identificarea, selectarea și pregătirea susținerii geologice privind zona (hartă geologică, geomorfologică, hidrografia) și posibile arii-sursă (tip formațiuni, zone de aflorare), în vederea prospectării și recoltării de probe spre analiză comparativă.

Abstract

Preliminary petrographic investigations at the Dulcești Mound funerary complex aimed to document and characterize the stone materials used in the construction of the tomb, focusing on block morphology, physical integrity, structural function, and macroscopic lithological properties. *In situ* visual analysis was carried out on masonry, roofing, flooring, and funerary furniture elements, recording block dimensions, compaction, fracture patterns, alteration features, and mineralogical components, including secondary formations. Stone types were grouped into preliminary macroscopic categories, supported by systematic photographic documentation of both interior and exterior surfaces. Select stone samples were collected for future laboratory analyses without affecting the archaeological fabric, and observations were made regarding potential geological source areas based on local geomorphology and published data. The next research phase, planned for 2026, will involve laboratory-based macroscopic and microscopic analyses (thin sections) and comparative sampling from identified potential source outcrops, in order to refine lithological attribution and provenance assessments.

Illustrations list:

Pl. I. a. Excavations in front of the tomb's western side, view towards north-east; b. 3D scanning the dromos after excavation; c. localisation of the tomb within the mound; d. plan of the tomb with the position of the finds discussed in the report.
Pl. II. a. Funerary wreaths nos. 2 and 3 at the moment of discovery; b. funerary wreath no. 3 in the laboratory.
Pl. III. Metal vessels discovered in the first burial chamber: a. gold kylix cup and strainer; b. silver askos jug and khernibon.
Pl. IV. a. Extracting the funerary furniture elements from the tomb; b. the funerary bed form burial chamber no. 1, reassembled in the Lapidarium of the National History Museum of Romania.
Pl. V. a. Hand bones from Individual no. 1; b. stone elements from the funerary bed found in the first burial chamber, 3D models.

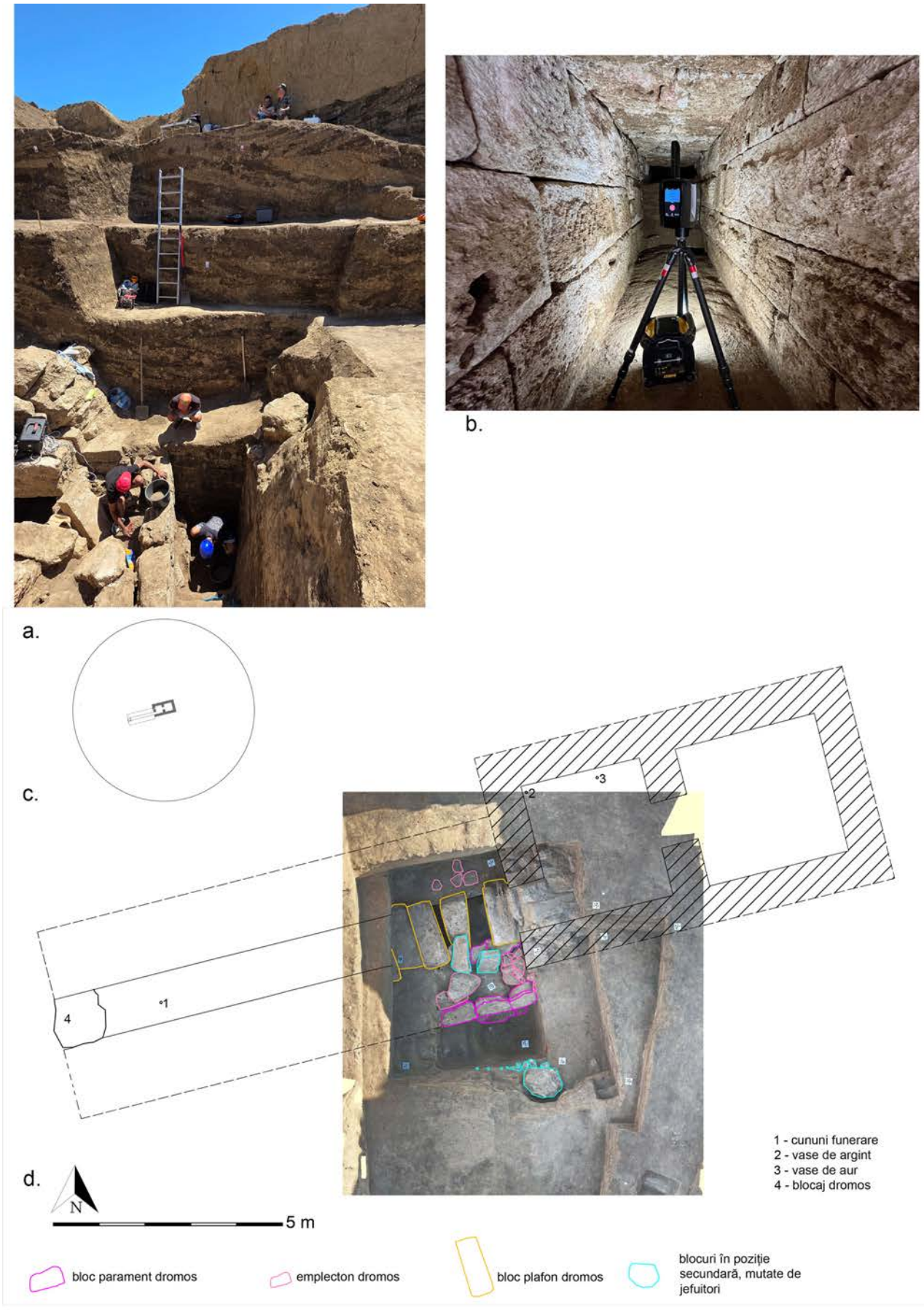

Pl. I. a – aspect din timpul săpăturilor, vedere spre nord-est; b – scanând 3D coridorul după golire; c – amplasarea cavoului în cadrul movilei; d – schița cavoului cu localizarea descoperirilor discutate în raport

Pl. II. a – cununile funerare 2 și 3 la momentul descoperirii; b – cununa funerară nr. 3, în laborator.

Pl. III. a – cupă kylix și strecurătoare din aur; b – cană askos și khernibon din argint

Pl. V. a – Oase aparținând mâinilor individului nr. 1; b – piesele de piatră ale patului funerar din prima cameră, modelări 3D

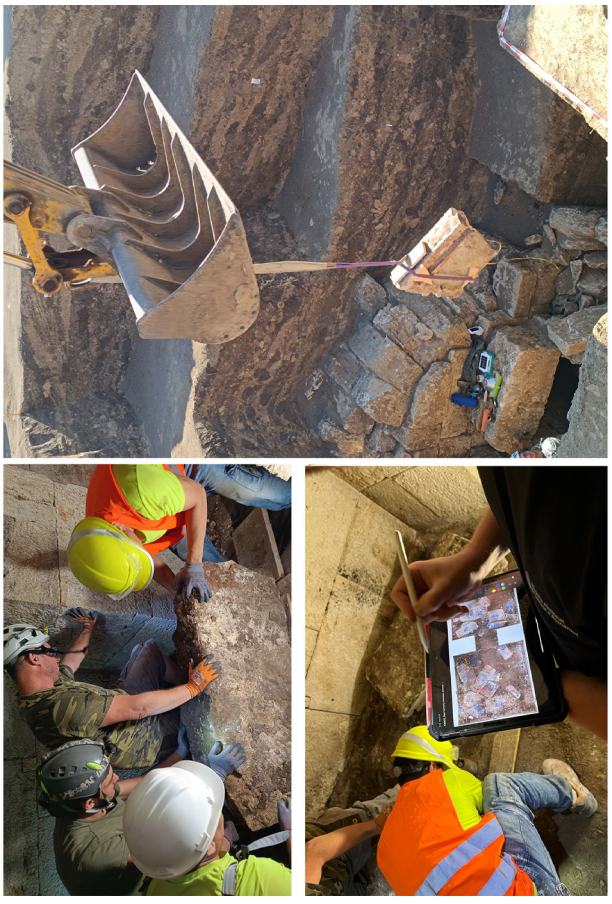

a.

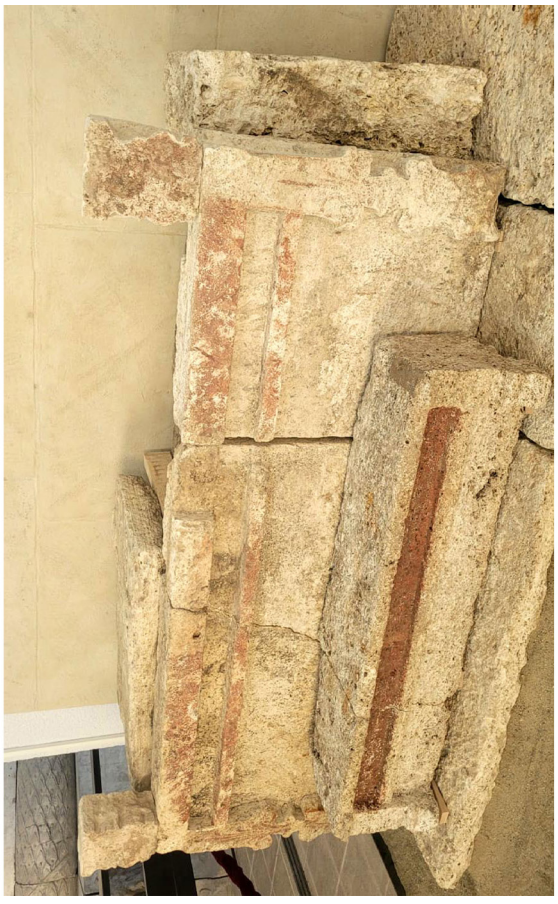

b.

Pl. IV. a – extragerea pieselor de mobilier funerar din cavou; b - patul funerar din prima cameră reconstituit în sala Lapidarium a Muzeului Național de Istorie a României

5. Baia, com. Baia, jud. Tulcea
Punct: Goloviţa/Drumul Vacilor

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 15 (epoca bronzului), 32 (epoca romană), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 159794.01; c**od LMI**: TL-I-s-A-05737
Autorizaţia nr. 43/2025
Colectiv: Cristian Micu (ICEM Tulcea) – responsabil ştiinţific; Florian Mihail, Sorin Cristian Ailincăi, Adelina Dogaru (ICEM Tulcea); Constantin Haită, Valentin Radu (MNIR); Raluca Kogălniceanu (Univ. Alba Iulia); Adrian Bălăşescu (IAB); Mihai Constantinescu (ICAFR Bucureşti), Laurent Carozza, Albane Burens, Philippe Valette (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse); Jean-Michel Carozza (Université de La Rochelle); Noelle Provenzano, Robin Furestier (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier); Laurence Manolakakis (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris); Nikoleta Nikolova, Desislava Hristova (Muzeul Regional Dobrich); doctoranzi/masteranzi/studenţi: Delia Tarcan, Eva Ştefănescu, Vlad Bănică, Ioan Laurenţiu Chiru (FIUB)
Finanţare: MC – 25 000 lei; Ministerul Afacerilor Externe Franţa – 15 000 euro
Perioada desfăşurării cercetării: 07.07–08.09.2025

Introducere

Cercetările realizate în anul 2024 pe situl de la Baia, punctul *Goloviţa/Drumul Vacilor* au condus la identificarea unei importante zone de locuire atribuită culturii Hamangia, cu un strat arheologic bine conservat, în care au fost evidenţiate posibile zone destinate unor activităţi specializate. Pentru o mai bună cunoaştere a caracteristicilor aşezării, am considerat necesare extinderea săpăturilor începute pe suprafaţa S29, prelucrarea datelor LiDAR înregistrate an şi continuarea prospecţiunilor geofizice pe parcelele agricole disponibile.

Prezentarea rezultatelor imediate ale cercetării

1. Analiza datelor LiDAR a avut în vedere prelucrarea informaţiilor înregistrate în anul 2024, pe o suprafaţă de 100 ha, ce cuprinde o parte semnificativă a sitului şi zone din apropierea acestuia, spre sud. Aceasta a permis în final stabilirea microtopografiei sitului, pe care se conturează câteva complexe tumulare, cu înălţimi de 3-4 m, orientate pe o axă nord-vest – sud-est, paralel cu malul lacului Goloviţa, în mare parte afectate de lucrările agricole (Pl. I).

2. Cercetările din suprafaţa S 29.

Un obiectiv principal al cercetărilor organizate pe situl „Goloviţa"/„Drumul Vacilor" este acela de a cunoaşte caracteristicile unei locuiri neolitice dispuse pe o suprafaţă ce se evidenţiază prin dimensiunile sale considerabile. O atenţie deosebită este acordată modului de organizare a spaţiului, identificării structurilor de locuire şi zonelor de desfăşurare a diferitelor activităţi. Săpăturile din anul 2024, realizate în jumătatea de sud a sitului, au permis înregistrarea primelor informaţii ce privesc succesiunea stratigrafică şi formularea unor prime ipoteze legate de modul de organizare a spaţiului într-un anumit punct al aşezării. Pentru o mai bună cunoaştere a naturii descoperirilor realizate, în special a contextului formării secvenţei stratigrafice, am decis extinderea limitelor suprafeţei S29, în anul 2025 cercetările desfăşurându-se pe 200 mp. Datele înregistrate sunt cu adevărat importante pentru atingerea obiectivelor stabilite (Pl. II).

Astfel, săpăturile realizate în carourile G-J/1-7 au evidenţiat existenţa unei mici depresiuni (pe care s-au scurs, probabil, apele de pe platou) cu un traseu neregulat, profil variabil, adâncime de aproximativ 40 cm şi o lăţime maximă de 2,60 m, formată în stratul natural de loess. În umplutura sa (US 2022), care este rezultatul activităţii unor factori naturali şi antropici, au fost individualizate cinci faze de acumulare (Pl. III/1). Materialul ceramic descoperit în acest context, atribuit culturii Hamangia, este asociat cu resturi de faună şi, rar, foarte mici fragmente de lemn ars. Prezenţa acestei structuri geomorfologice poate sugera existenţa unei reţele de mici depresiuni pe suprafaţa platoului de loess pe care s-au stabilit primele comunităţi neolitice, element care ar fi putut influenţa modul de organizare a spaţiului locuit.

Imediat deasupra substratului de loess (care prezintă o serie de neregularităţi) pe o suprafaţă de aproximativ 22 mp (carourile G/3-7; H-I/1-7 şi J4-7), a fost înregistrat un sediment nisipos, bej-deschis, denumit convenţional **US 2018**. Prezenţa unei cantităţi importante de fragmente ceramice (575 resturi, ce reprezintă o masă de 5,78 kg), resturi faunistice şi utilaj litic reprezintă, fără îndoială, dovada naturii sale antropice (Pl. III/2). În acest context ar trebui amintită prezenţa a peste 300 piese de silex răspândite pe o mică suprafaţă de formă aproximativ ovală din caroul J5, cu un diametru mediu de 15 cm, ce poate constitui rezultatul unui singur episod de acumulare a deşeurilor menajere pe sit (Pl. IV/1).

Contemporană cu US 2018 este o acumulare de resturi ale unei structuri de combustie într-o depresiune naturală de formă circulară (aproximativ 1,10 m în diametru), cu o adâncime de 10 cm, individualizată în carourile J3-4 - **US 2021** (Pl. IV/2).

US 2018 este suprapusă de un sol argilos, eterogen, compact, galben-închis până la brun-deschis, cu o grosime de aproximativ 20 cm, care nu acoperă întreaga suprafaţă cercetată (mai ales limita de sud a S29) – **US 2011**. Cercetată în campaniile 2024-2025, aceasta a fost împărţită în trei niveluri ce corespund unui număr similar de depuneri de deşeuri menajere, fără a fi observate diferenţe majore din punct de vedere al caracteristicilor sedimentologice. În anumite zone se conturează depuneri coerente, continue, orizontale de material arheologic (Pl. V-VI). Uneori, apar fragmente mari de vase în conexiune (Pl. VI). În directă legătură cu US 2011 este groapa **Fs 2020** (Pl. VII/1–2). De formă circulară, cu un diametru ce depăşeşte cu puţin 3 m, acest complex a fost cercetat în carourile F-I/7-10, pe o adâncime de 1,10 m.

Două etape principale au fost individualizate în procesul de umplere a gropii. Partea inferioară a acesteia (în care au fost individualizate 13 unități stratigrafice) poate fi caracterizată printr-o o alternanță de niveluri de deșeuri menajere și faze de eroziune a pereților. Partea superioară (în care au fost individualizate 5 unități stratigrafice), relativ omogenă prin structura sa, corespunde unei etape de depunere lentă a resturilor menajere. Inventarul gropii include o cantitate importantă de fragmente ceramice, resturi faunistice, utilaj litic (62 piese din silex, 3 herminete) și piese din categoria industriei materiilor dure animale (8 piese).

Așa cum s-a precizat și în raportul consacrat cercetărilor din anul 2024, succesiunea stratigrafică urmează un sol argilos, eterogen, puțin compact, brun-deschis, identificat pe aproape 180 mp din suprafața cercetată – **US 2010**. Acesta este asociat cu o cantitate apreciabilă de resturi de faună (în cea mai mare parte de mamifere), numeroase piese litice (materialul litic cioplit este predominant) și fragmente ceramice atribuite culturii Hamangia (Pl. VII/3-4). Și în structura US 2010 au fost identificate trei niveluri corespunzătoare unor etape distincte de acumulare a deșeurilor menajere. În directă legătură cu acestea au fost individualizate complexele **Fs 2016, Fs 2023**, **Fs 2017**, Fs **2013**, **Fs 2024**, și **F 2015** (Pl. VIII).

Fs 2016 este o groapă de formă ovală (D – 1,50 × 1 m), cu o adâncime de 80 cm, înregistrată în carourile C-D/13-14. Secțiunile transversale indică mai degrabă un profil în forma literei V (Pl. VIII; IX/1). În umplutura sa au fost identificate patru etape principale de acumulare. Alături de puținele resturi faunistice și fragmente de lemn ars amintim cele 348 fragmente ceramice inegal repartizate în unitățile stratigrafice identificate.

O situație aparte a fost înregistrată în zona carourilor D-G 14-17 unde s-a conturat un grup de gropi amenajate la distanțe mici unele în raport cu celelalte. În unele cazuri s-a observat afectarea suprafeței unor complexe prin amenajări ulterioare.

Groapa **Fs 2023** a fost cercetată în carourile E/15-16 (Pl. VIII), pe o mică suprafață din cea inițială, datorită intervențiilor ulterioare, determinate de amenajarea gropilor Fs 2013 și, probabil, Fs 2024 care i-au afectat structura. Groapa, cu o adâncime de 90 cm, a avut un profil ovoid. Au fost individualizate 6 etape de umplere. Au fost înregistrate fragmente ceramice (297 fragmente), resturi faunistice, fragmente de rocă, mici fragmente de chirpici.

Groapa **Fs 2017** a fost cercetată în carourile D-F/14-15 (Pl. VIII; IX/2). Forma sa este ovală (D. – 1,30 × 1 m), profilul neregulat, adâncimea maximă de 65 cm. Au fost individualizate 8 etape de umplere. Se poate evidenția diversitatea formelor tipologice (112 elemente de formă și decor) în cazul fragmentelor ceramice descoperite (289 fragmente), unele dintre acestea fiind chiar refolosite. În același complex a fost descoperit și un fragment de statuetă din lut ars.

Groapa **Fs 2024** a fost cercetată în carourile F-G/15-16 (Pl. VIII; X/1). Structura sa a fost afectată de amenajarea Fs 2013. Forma gropii este circulară, profilul tronconic, adâncimea păstrată de 55 cm. Au fost evidențiate cinci etape principale de umplere. Inventarul ceramic este redus, în baza de date fiind înregistrate doar 64 fragmente ceramice.

Groapa **Fs 2013** a fost cercetată în carourile E-H/14-17 (Pl. VIII; X/1). În suprafață se conturează o formă neregulată cu dimensiunile de aproximativ 3,70 × 3,20 m. Adâncimea maximă este de 1 m. În general, baza gropii este plană și pereții evazați. Au fost evidențiate cinci etape principale de umplere. Inventarul gropii include o cantitate importantă de fragmente ceramice și resturi faunistice, la care se adaugă mici fragmente de lemn ars.

F 2015 reprezintă o mică depresiune de formă ovală, cercetată în carourile B-C/11-12 în care au fost înregistrate foarte puține fragmente ceramice, un rest de faună și o rocă (Pl. VIII; X/2).

Stratul cultural neolitic a fost afectat de amenajarea a două gropi atribuite perioadei contemporane – **Fs 2014** și **Fs 2019** (Pl. VIII).

Materialul litic cioplit descoperit în situl arheologic Baia – *Goloviță*

Laurence Manolakakis, Florian Mihail

Pe parcursul campaniilor arheologice 2023-2025 au fost descoperite 1037 piese de piatră cioplită. Acestea sunt repartizate stratigrafic, după cum urmează: 300 exemplare provin din US 2002, 2010, 2011, alte 279 din gropi și 463 din zona depresionară aflată în jumătatea de vest a suprafeței cercetate.

Identificarea unui număr ridicat de așchii de fasonare face probabilă ipoteza practicării acestei etape a prelucrării în așezare sau în imediata sa apropiere.

Principalul tip de materie primă exploatată este reprezentat de un silex local din Cretacicul Superior, căruia îi corespund aproape 90% din elementele studiate. În mică măsură sunt prezente silicifieri grezoase locale și silex de Ludogorie (nord-estul Bulgariei).

Cele nouă nuclee descoperite corespund debitării unor lame și lamele sau sunt bulgări al căror potențial a fost testat și care au fost ulterior abandonați în acest stadiu. Materialul identificat pe parcursul acestor campanii indică practicarea debitajului de lame și așchii pe acest sit.

Așchiile, obținute în mare parte din silex de Cretacic Superior, sunt prezente întregi (95) sau sub forma unor fragmente proximale (66), distale (39) și foarte rar mediane (10). Marea majoritate a fost obținută prin tehnica percuției directe dure (71), iar restul, prin percuție directă cu percutor moale (55) și indirectă (24). Din punctul de vedere al formei și taliei, grupul este uniform, lungimile fiind încadrate între 2,15 și 3,6 cm iar lățimile între 1,7 și 3,1 cm.

Din cele 173 lame, 147 au fost debitate din silex de Cretacic Superior, 19 din silex de Ludogorie, pentru restul neputând fi determinat tipul de materie primă. În mare parte, lamele au fost obținute prin percuție directă, executată cu

percutor moale și, foarte rar, prin percuție indirectă.

Din întreg grupul, 200 de elemente constituie obiecte finite. Adesea, acestea au fost pregătite pe lame și așchii, în puține situații fiind vorba de blocuri de silex.

Așchiile au servit preponderent pentru obținerea gratoarelor și în mai mică măsură pentru piese cu retuș marginal sau retuș de utilizare.

Grupul de obiecte finite este dominat de gratoar (79), pregătite atât pe așchii, cât și pe lame. Restul tipurilor atestate sunt: lame retușate (30), lame utilizate (28), inserții seceră (24), așchii retușate (14), vârfuri (7), așchii utilizate (10) și străpungătoare (2).

Raport arheozoologic preliminar

Adrian Bălăşescu, Valentin Radu

Fauna analizată în prezentul raport, descoperită în cadrul cercetărilor realizate în perioada 2023-2025, reprezintă un eșantion reprezentativ pentru așezarea neolitică de la Baia „Goloviță". Precizăm că un studiu complet al întregului lot faunistic va fi realizat în perioada următoare.

Fauna prezintă toate caracteristicile unor deșeuri menajere: o fragmentare accentuată, determinată atât de intervențiile antropice (urme de tăiere, dezarticulare și descărnare, arsură etc.), cât și de diverse și complexe procese tafonomice, în special îngheț/dezgheț, umiditate, pH-ul solului, procesele digestive, intervențiile plantelor/rozătoarelor etc.

Determinările anatomice și taxonomice ale faunei de la Baia au fost realizate cu ajutorul colecțiilor de anatomie comparată din Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București și Muzeul Național de Istorie a României București. Din punct de vedere metodologic au fost folosite metodele stabilite de V. Radu[1] pentru moluște, pești și reptile și de A. Bălășescu[2] pentru mamifere.

Materialul faunistic

Eșantionul analizat cuprinde 3106 resturi faunistice atribuite mai multor clase de animale: moluște, pești, reptile, păsări și mamifere (Tabel 1). Cele mai numeroase sunt cele care aparțin mamiferelor (79,6%). Această cantitate destul de bogată de material analizat, ce poate fi pusă pe seama sitării sistematice realizate în timpul săpăturilor, permite conturarea unei imagini relativ complete a spectrului faunistic.

Moluștele

Au fost analizate 32 de resturi. În lotul analizat domină bivalvele din genul *Unio* și *Anodonta* (97%). Au fost identificate, de asemenea și valve de *Cardium* sp., o specie marină.

Peștii

Au fost inventariate 427 de resturi. Cele mai multe dintre acestea aparțin unor specii de apă dulce: sturioni (Acipenseridae, *Huso huso*), știucă (*Esox lucius*), crap (*Cyprinus carpio*), somn (*Silurus glanis*) și șalău (*Sander lucioperca*). Au fost identificați și câțiva taxoni marini: babușca de Marea Neagră (*Rutilus frisii*) și dorada (*Sparus aurat*a). Cele mai frecvente specii determinate sunt sturionii (39,3%) și ciprinidele (23,4%). Talia indivizilor este mijlocie și mare în special pentru somn și șalău, mare pentru crap.

Reptile

Resturile determinate corespund unor fragmente de carapace și plastron aparținând țestoasei acvatice (*Emys orbicularis*) – 42,3% și țestoasei de uscat (*Testudo graeca*) – 57,7%.

Păsările

Resturile de păsări sunt în general fragmente ce aparțin membrelor. În stadiul actual al cercetărilor au fost determinate preliminar specii caracteristice zonelor umede: cormoran, rață sălbatică, stârc și lebădă. (Tabel 1)

Mamiferele

Din cele 2472 resturi de mamifere studiate doar 1173 (47,5%) au fost determinate până la nivel specific. Lista speciilor este destul de scurtă, fiind identificați 12 (enumeră 5 taxoni domestici și 7 sălbatici): vită (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*) și câine (*Canis familiaris*) și șapte sălbatici: bour (*Bos primgenius*), cerb (*Cervus elaphus*), căprior (*Capreolus capreolus*), cerb lopătar (*Dama dama*), mistreț (*Sus scrofa*), vulpe (*Vulpes vulpes*) și cal (*Equus ferus*).

Se observă că resturile de animale domestice predomină, cu 93,5%; dintre acestea, caprinele (52,3%) și bovinele (38,8%) sunt cel mai bine reprezentate. La mare distanță se află câinele (2,05%) și porcul (0,3%). Vânătoarea are o importanță destul de redusă – 3,1% din numărul de resturi. Comunitatea neolitică a vânat în special animale de talie mare, cum sunt cerbul (1,1%), și foarte mare, cum este bourul (0,7%).

Concluzii preliminare

Prezentul studiu arheozoologic sugerează că activitatea de creștere a animalelor (în principal caprine și bovine) ar fi jucat un rol de prim ordin în cadrul comunității neolitice de la Baia. Porcul – animal domestic crescut în special pentru consum – este foarte slab reprezentat în lotul analizat; importanța sa este extrem de redusă, fapt ce a fost observat și în

[1] Radu 2011.

[2] Bălășescu 2014.

cazul altor comunități Hamangia[3].

Vânatul are o importanță foarte redusă în dieta comunității, dar se observă preferința pentru animale de talie mare.

Propsecțiuni geofizice

Andrei Asăndulesei

În vara anului 2025 au fost continuate măsurătorile non-invazive pentru situl Baia –*Golovița/Drumul Vacilor*, tot prin intermediul prospectărilor magnetometrice, precum în etapele anterioare. La achiziția datelor a stat același gradiometru cu poartă de flux, cu cinci senzori, instalați la interval de 0.5 m pe un cadru mobil. Înregistrarea datelor s-a făcut prin legarea magnetometrului la un rover GPS, conectat la rândul său prin radio la o stație fixă.

Suprafaţă prospectată se află mai la sud de zonele investigate anterior și însumează 3 hectare (Pl. XI-XII). Condițiile din teren au impus dificultăți în colectarea datelor din cauza unor resturi de la culturile agricole rămase netăiate și care se loveau permanent de probele magnetometrului, generând un zgomot greu de eliminat.

Datele magnetometrice înregistrate evidențiază o serie de anomalii care sugerează existența unei zone de locuire aparținând sitului. Harta magnetometrică (Pl. XIII) prezintă un spectru variat de semnale, diferențiate atât prin amplitudinea lor, cât și prin morfologia acestora, permițând conturarea unor posibile structuri antropice vechi.

În partea de nord și centru-nord a suprafeței investigate, în proximitatea săpăturii arheologice deschise, se disting grupări de anomalii cu forme ovale sau circulare, de dimensiuni moderate, interpretate preliminar ca urme ale unor gropi sau structuri semi-adâncite. Acestea se caracterizează prin contraste magnetice relativ ridicate, sugerând prezența unor posibile procese de ardere sau de acumulare a unor sedimente puternic magnetizate în urma locuirii îndelungate.

Pe marginea sudică și sud-vestică a prospecțiunii se observă trei structuri liniare discontinui, cu orientare SV-NE, considerate a fi perturbații moderne. Tot în jumătatea sudică a măsurătorilor se pot observa (vezi imaginea color), destul de discret, anomalii circulare posibil de la baza movilelor prezente în acest segment al prospecțiunii.

Dispersat în întreaga suprafață apar anomalii punctiforme, cu valori magnetice ridicate, cel mai probabil generate de fragmente sau deșeuri de metal de la suprafața solului sau de la mică adâncime. Totodată, o parte dintre semnale prezintă *pattern*-uri ritmice și alungite, atribuibile intervențiilor agricole moderne, care se disting clar de anomaliile de natură arheologică.

Résumé

La campagne 2025 a permis d'ouvrir une fenêtre de fouille de plus de 250 m^2 sur le site de Baia „Goloviţa" dans le but de reconnaître une zone d'habitat stratifiée. Pour ce faire, nous avons réalisé un décapage sur une surface longue de 25 mètres et large de 10 m. La fouille a permis de mettre en évidence une stratigraphie puissante de plus de 0,80 m, composée de trois phases d'occupation et de 7 surfaces ou paléosols. Il est particulièrement intéressant (car peu fréquent) de disposer d'une telle séquence stratigraphique sur un habitat de plein air. La campagne de fouille 2025 a mis en évidence que cette stratigraphie se développe dans un paléo-vallon naturel incisé dans le loess qui drainait les eaux du plateau. Son comblement est intervenu lentement à compter de 4700 BC et les données chronométriques montrent que l'occupation s'achève au plus tard vers 4650 BC.

Bibliografie:

Bălăşescu 2014 – Bălășescu, A., *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Muzeul Național de Istorie a României, Colecția Muzeului Național, Seria Cercetări Puridisciplinare XIV, Cluj-Napoca, 2014.

Bălăşescu, Radu 2003 – Bălășescu**,** A., Radu, V., *Studiul arheozoologic preliminar al materialului faunistic de la Cheia (jud. Constanţa). Campania 2001*, în: Pontica, 33–34, 2003, p. 25–30.

Bălăşescu, Radu 2021 – Bălășescu, A., Radu, V., *Fauna de la Techirghiol Dealul Minerva-Paloda. Studiu arheozoologic preliminar*, în: Pontica, 54, 2021, p. 45–80.

Radu 2011 – Radu, V., *Le Néolithique de la Roumanie Méridionale : Exploitation des ressources aquatiques dans les cultures Boian et Gumelniţa*, Sarrebruck, Editions Universitaires Européennes, 2011.

Liste d'illustrations:

Pl. I. Image LiDAR brute de la zone.
Pl. II. Surface S29. Diagramme stratigraphique.
Pl. III. 1. US 2022; 2. US 2018.
Pl. IV. 1. US 2018; 2. US 2021.
Pl. V. US 2011.
Pl. VI. US 2011.
Pl. VII. 1–2. Fs 2020; 3–4. US 2010.

[3] Bălăşescu, Radu 2003; Bălăşescu, Radu 2021.

Pl. VIII. Plan US 2010.
Pl. IX. Baia – *Goloviţa/Drumul Vacilor*. 1. Fs 2016; 2. Fs 2017.
Pl. X. Baia – *Goloviţa/Drumul Vacilor*. 1. Fs 2013 şi Fs 2024; 2. F 2015.
Pl. XI. Baia – *Goloviţa/Drumul Vacilor*. Zones étudiées par magnétométrie (2024–2025).
Pl. XII. Baia – *Goloviţa/Drumul Vacilor*. Cartes des zones étudiées par magnétométrie.
Pl. XIII. Baia – *Goloviţa/Drumul Vacilor*. Secteur D. 1. Carte d'anomalies; 2. Carte d'anomalies en couleur.

Specie/US	**2002**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**F 2014**	**2015**	**2017**	**2018**	**2019**	**F 2020**	**2022**	**2023**	**Total**	**%**
Unio tumidus	1		1	1							1			4	
Unio sp.		13	3	3				1	1				4	25	
Anodonta sp.											2			2	
Cardium sp.			1											1	
Total Mollusca	**1**	**13**	**5**	**4**				**1**	**1**		**3**		**4**	**32**	
Esturgeons	2	12	34	23				3	28		62		4	168	39.34
Esox lucius				2					2		1			5	1.17
Cyprinus carpio		6	19	17				3	6		27		4	82	19.20
Cyprinidae		1	4	4				6	1		2			18	4.22
Rutilus frisii											1			1	0.23
Silurus glanis			3						3		2			8	1.87
Sparus aurata			1						2					3	0.70
Sander lucioperca		1		10					1		7		2	21	4.92
Pisces indet		3	24	21		3		5	9		52		4	121	28.34
Total Pisces	**2**	**23**	**85**	**77**		**3**		**17**	**52**		**154**		**14**	**427**	**100**
Emys orbicularis	1	7	22	9	1			2	3		24			69	
Testudo graeca	1	6	11	9				3	30		32		2	94	
Reptilia	**2**	**13**	**33**	**18**	**1**			**5**	**33**		**56**		**2**	**163**	
Aves			**7**	**3**							**2**			**12**	
Bos taurus	31	131	130		44	1	2	2	74		29	11		455	38.79
Ovis/Capra	33	122	164		66			18	95	1	34	7	1	541	46.12
Ovis aries	3	10	19		10	1		1	9		3	3		59	5.03
Capra hircus		5	3		4				2					14	1.19
Sus domesticus		1	1					1			1			4	0.34
Canis familiaris	2	10	6		2				2		2			24	2.05
Equus ferus		4	1											5	0.43
Bos primigenius	1	3	1						3					8	0.68
Cervus elaphus	1	6	2						3		1			13	1.11
Capreolus capreolus		1	1						1					3	0.26
Dama dama								1						1	0.09
Sus scrofa		1	3									1		5	0.43
Vulpes vulpes									1					1	0.09
Sus domesticus/Sus scrofa		3	6		1				2					12	1.02
Bos taurus/Bos primigenius		7	10		1		1		4		3	2		28	2.39
Total mammiferes determines	**71**	**304**	**335**	**0**	**128**	**2**	**3**	**23**	**196**	**1**	**73**	**24**	**1**	**1173**	**100.0**
indet mammiferes de grande taille	37	116	87		39	1		6	61		12	5		364	
indet mammiferes de moyenne taille	46	298	350	1	79	2		12	103	1	28	12		932	
Total mammiferes	**154**	**718**	**765**	**1**	**246**	**5**	**3**	**41**	**360**	**2**	**113**	**41**	**1**	**2469**	
bois de cerf		1						1	1					3	
Total restes	**159**	**767**	**895**	**103**	**247**	**8**	**3**	**64**	**446**	**2**	**328**	**41**	**21**	**3106**	

Tabel 1. Repartiţia resturilor faunistice pe unităţi stratigrafice.

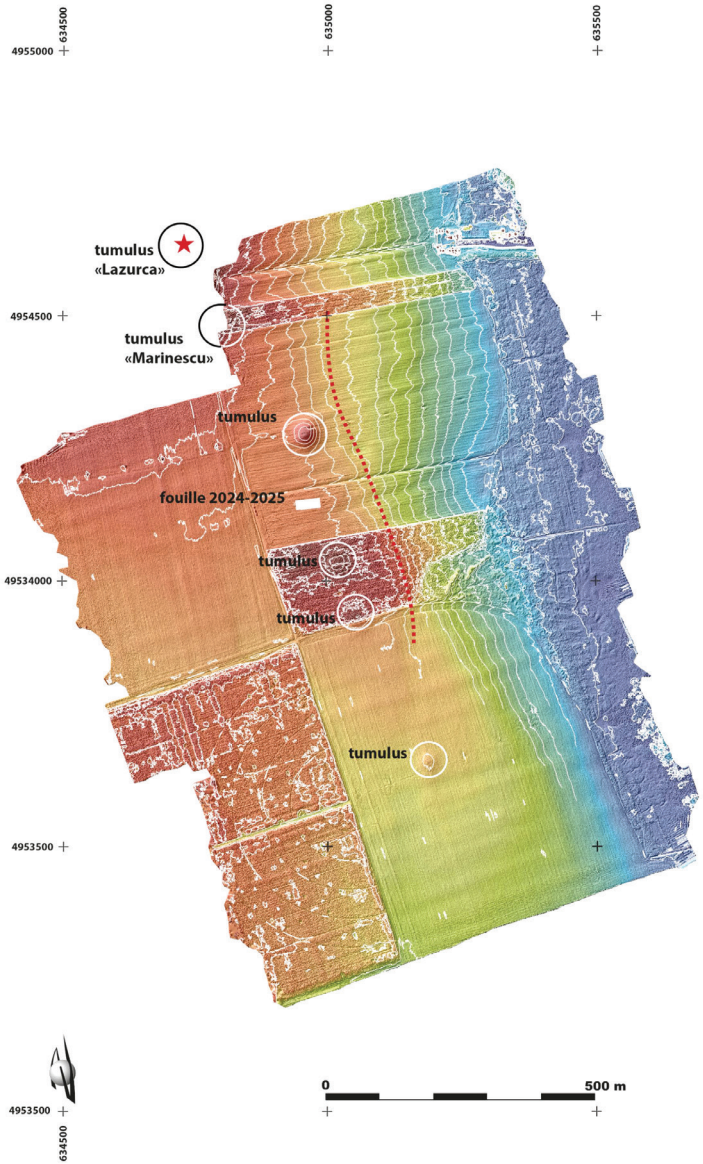

Pl. I. Imagine LiDAR

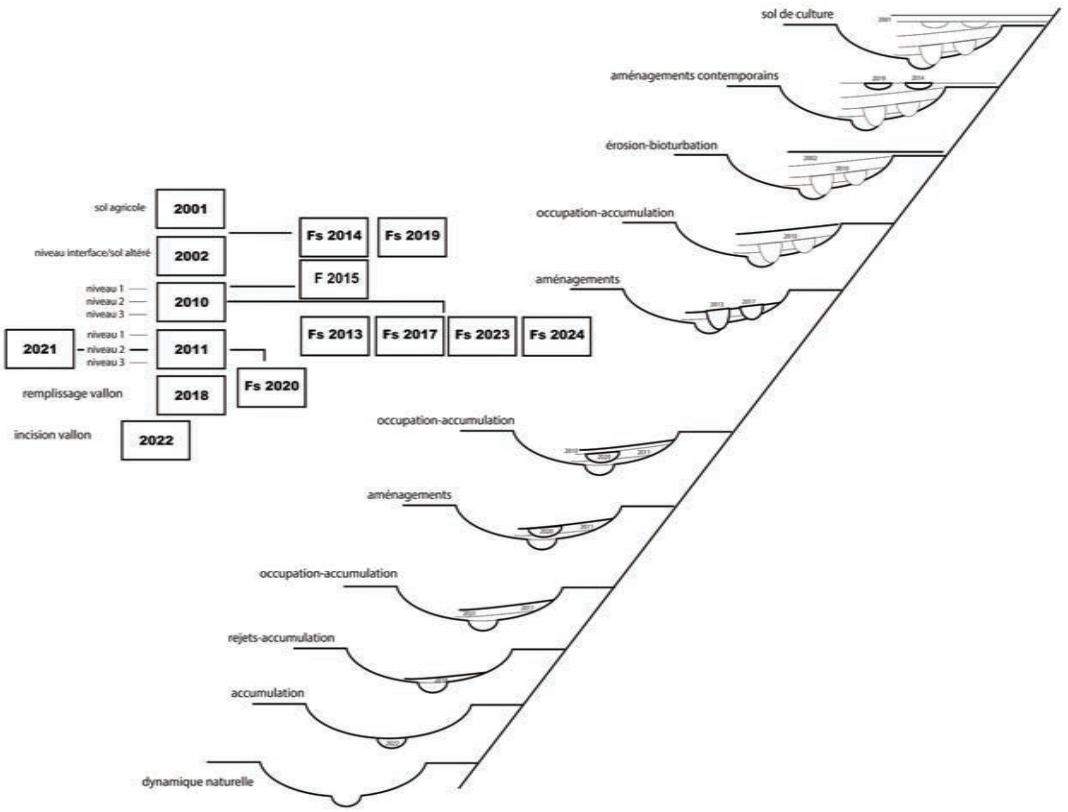

Pl. II. Suprafața S29. Secvența stratigrafică

1

2

Pl. IV. 1. US 2018; 2. US 2021

1

Pl. III. 1. US 2022; 2. US 2018

1

2

Pl. VI. US 2011

1

2

Pl. V. US 2011

1

2

3

4

Pl. VII. 1-2. Fs 2020; 3-4. US 2010

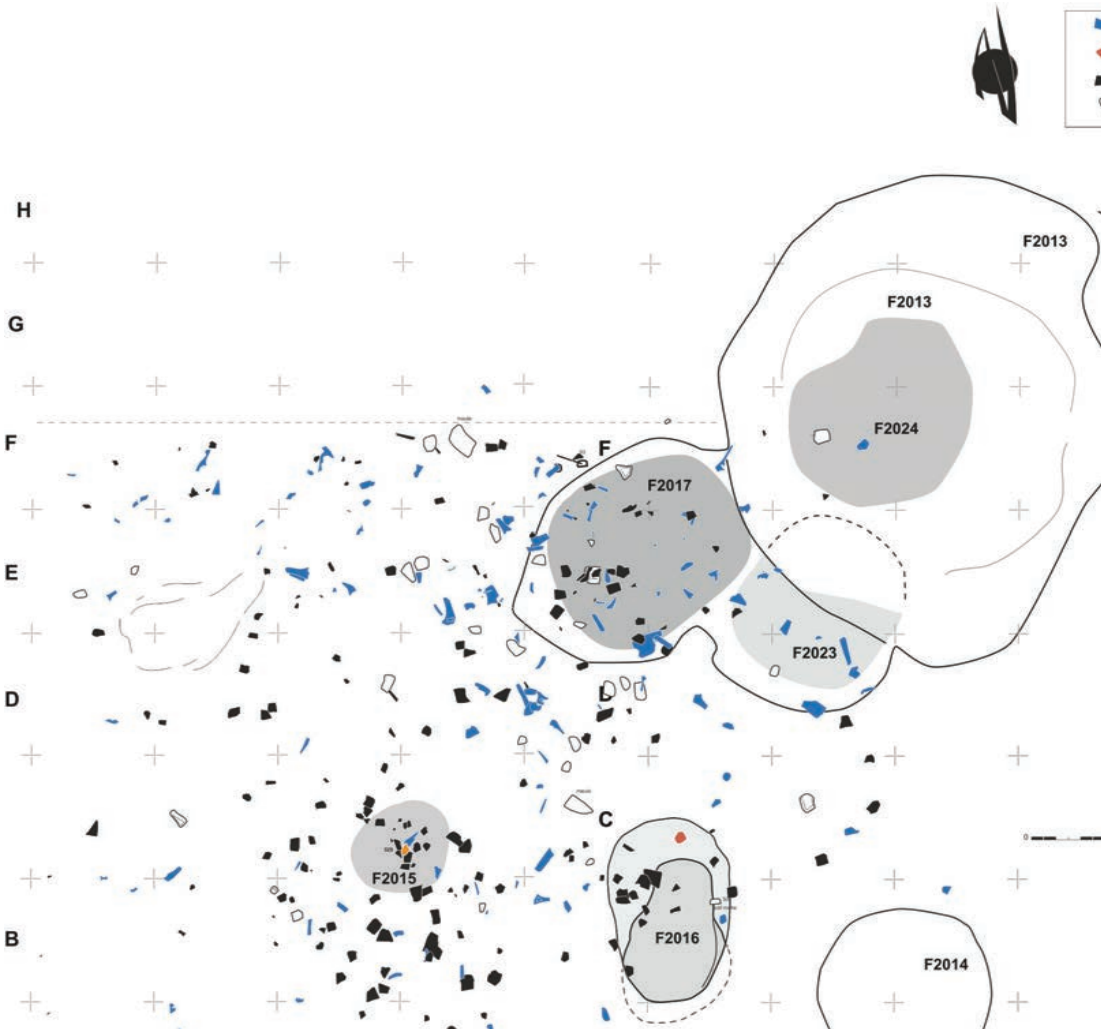

Pl. VIII. Plan US 2010

1

2

Pl. IX. 1. Fs 2016; 2. Fs 2017

1

2

Pl. X. 1. Fs 2013 și Fs 2024; 2. F 2015

Pl. XI. Dispunerea suprafețelor prospectate magnetometric în perioada 2021–2025

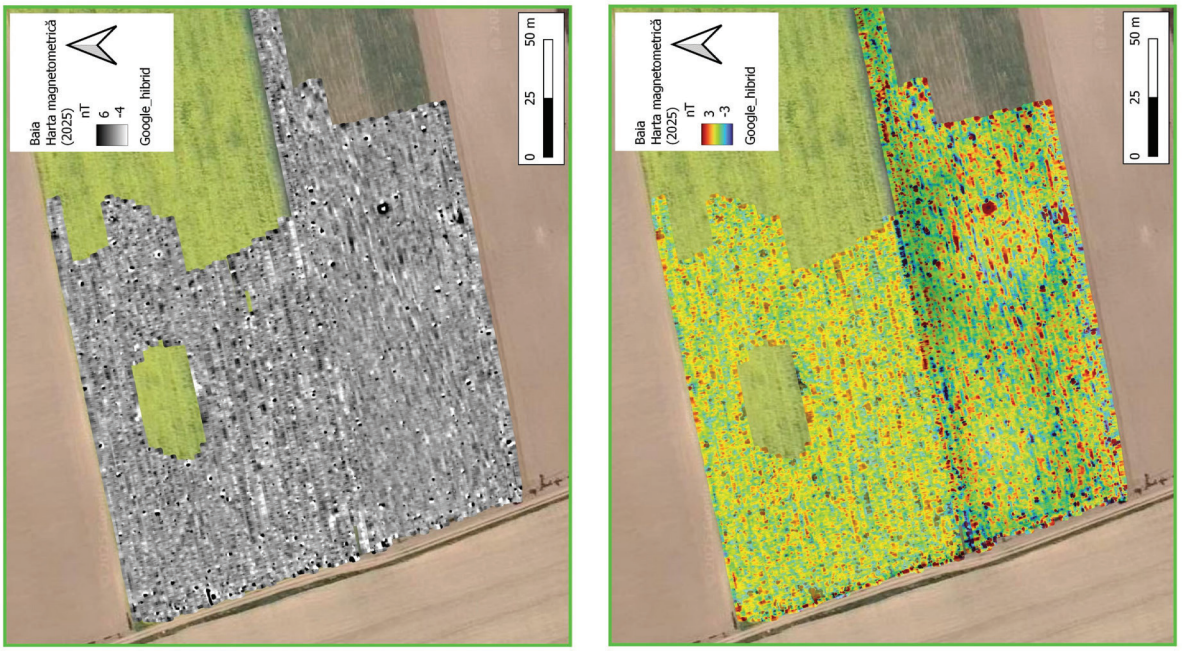

1 2

Pl. XIII. Sectorul D. 1. Detaliu; 2. Detaliu color

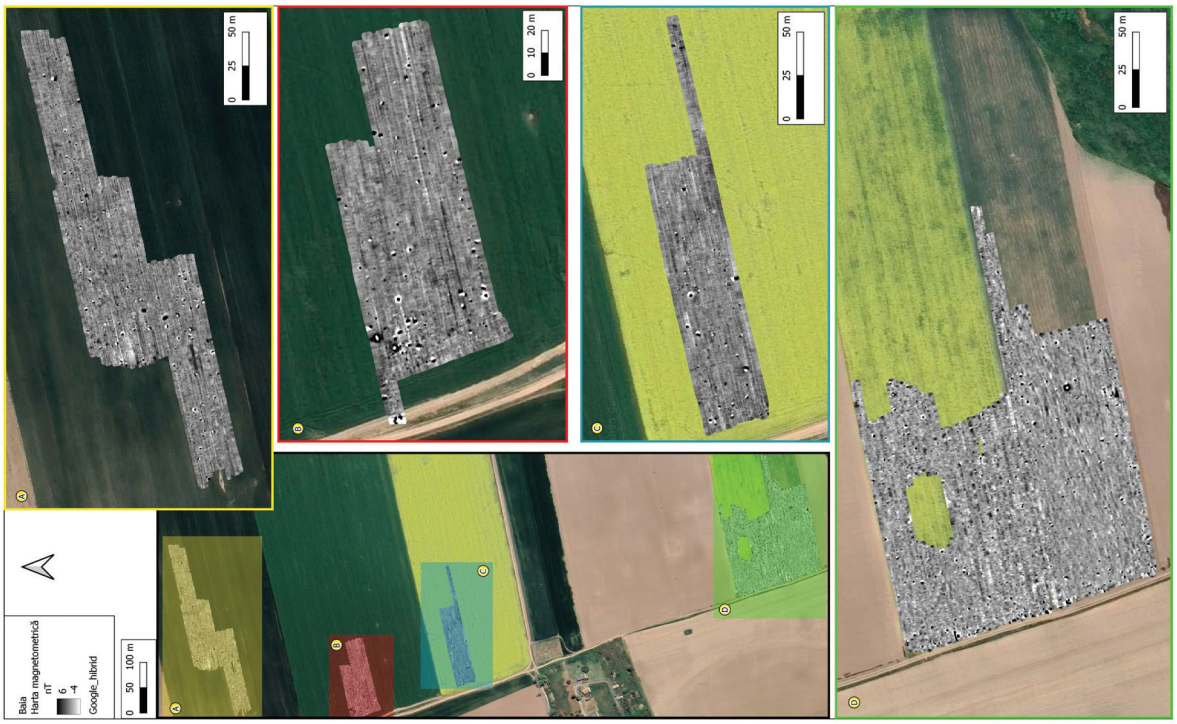

Pl. XII. Detalii cu fiecare sector prospectat magnetometric

6. Băile Figa, oraş Beclean, jud. Bistriţa-Năsăud

Punct: Băile Figa

Tip de sit: 4 (exploatare/carieră); 41(exploatare minieră)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 2 (protoistorie), 15 (epoca bronzului), 153 (epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 21 (La Tène), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 32492.02; 32492.01
Colectiv: Valerii Kavruk (MNCR) – resposabil științific; Dan-Lucian Buzea, Călin-Dan Ștefan, József Puskás (MNCR); Radu Iustinian Zăgreanu (CM Bistrița-Năsăud)
Autorizația nr. 11/22.04.2025
Finanțare: MC – 37 500 lei; MNCR – 40 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 15.05–20.12.2025

Băile Figa este singurul sit arheologic de exploatare a sării din spațiul intracarpatic cercetat sistematic și, totodată, unul dintre cele mai relevante situri de acest gen din Europa. În plus, datorită abundenței în lemn arheologic bine conservat, acest sit prezintă un potențial, nebănuit până de curând în Europa de sud-est, pentru cercetări privind diverse aspecte ale exploatării pre- și protoistorice a lemnului, precum și pentru elaborarea scării dendrocronologice regionale. Din punct de vedere socio-economic, vecinătatea sitului de un centru de agrement cu aflux turistic ridicat oferă oportunități deosebite pentru dezvoltarea laturii culturale a turismului local.

Cercetările arheologice efectuate în acest sit în anii 2006–2024[1] au scos la lumină urme consistente de exploatare a sării datând de la eneoliticul final până în zilele noastre. Dintre acestea predomină vestigiile de la finalul epocii bronzului timpuriu (cca 2300–1900 BC), epoca bronzului târziu (cca 1600–800 cal BC) și cea de-a doua epocă a fierului (cca 400–150 cal BC).

În ultimii cca. 12 ani, săpăturile arheologice de la Băile Figa au fost efectuate în mod predilect în sectorul central-sudic al acestui sit, respectiv în S. XV (2013–2022) și S. XXV (2023–2025), situate la 11 m una de alta. Cercetările efectuate în aceste secțiuni au dezvelit urmele unui complex format din diverse compartimente delimitate de garduri de lemn, „fântâni", precum gropi și șanțuri săpate în roca de sare, toate acestea fiind interconectate. Acestora li se adaugă numeroase artefacte: instalații, unelte și ustensile de lemn, ciocane de piatră pentru minerit, etc. Toate acestea datează din cca 1200 – 850 cal BC, însă marea majoritate – din cca 1000–900 cal BC. Structurile și artefactele descoperite în această parte a sitului, în marea lor majoritate, după toate aparențele, aparțineau unui sistem complex de extragere și procesare a sării geme și apei sărate. De altfel, vestigiile descoperite în sectorul central-sudic al sitului se deosebesc net de celelalte sectoare ale acestuia, ceea ce sugerează că în cadrul sitului, pe parcursul secolului X cal BC, au funcționat mai multe zone distincte de producție, interconectate și reciproc complementare.

În anii 2022–2024, în cuprinsul S. XXV, au fost descoperite urme a numeroase structuri de lemn, printre care o structură de formă rectangulară, realizată din scânduri de stejar înfipte în sol în poziție verticală, urme ale unor construcții înalte de cel puțin 2 m, ale căror pereți se sprijineau pe pari masivi înfipți în sol, precum și urmele unor structuri cu pereții din pari și nuiele împletite. Alături de acestea, au fost descoperite cel puțin trei „troace" masive de lemn, aliniate de-a lungul unei linii drepte ce traversează Pârâul Sărat, precum și numeroase artefacte de lemn. Spre finalul campaniei din anul 2024, sub malul estic al S. XXV, au fost observate urmele unei structuri de formă arcuită, realizată din pari și nuiele împletite care părea să semene mult cu o „fântână" descoperită anterior în S. XV. Totodată, una dintre troace intră sub malul vestic al secțiunii.

Cercetările efectuate la Băile Figa în anul 2025

Cu scopul de a dezveli complet „fântâna" și „troaca" sus-menționate, în anul 2025, S. XXV a fost lărgită în direcția estică (cca 4 m) și vestică (cca. 2 m), astfel încât spre finalul campaniei S. XXV a ajuns la 12 (N-S) × 9 (E-V) m.

În anul 2025 s-a continuat dezvelirea, cercetarea și documentarea structurilor surprinse în campania anterioară și, totodată, au fost cercetate două noi structuri, respectiv două fântâni aflate în partea estică a S. XXV (Pl. I; Pl. II/ 1-2).

Fântâni. Prima fântână a fost similară cu cea din S. XV, aflată la cca. 21 m sud. Ea se afla în stratul de nămol cu fundul atingând roca de sare gemă și avea pe fundul ei un șanț îngust și adânc săpat în roca de sare. Este o fântână cu puț tronconic săpat în nămol (Pl. III/1). Pereții puțului sunt căptușiți cu o împletitură de nuiele orizontale susținută de pari verticali. La marginea sudică a fundului puțului a fost descoperit un șanț săpat în roca de sare, lat de 0.3–0.4 m și adânc de peste 0,5 m. Puțul a fost împrejmuit de un gard circular realizat din împletitură de nuiele orizontale și pari verticali de susținere. Umplutura puțului a fost formată din nămol sărat. În interiorul puțului – în nămol – au fost descoperite câteva artefacte de lemn și piatră de excepție (Pl. II/2; Pl. III/2; Pl. IV/1–6). Acestea constau din două vase de lemn, prevăzute cu mâner, în interiorul uneia s-a descoperit și un ghem de sfoară împletită), un ciocan de piatră cu mâner de lemn împletit, un ciocan de piatră, precum și o strachină prevăzută cu patru apucători. Pe lângă aceste obiecte au fost depuse și mai multe ace de lemn de la troace, la capăt având sfori împletite, un corn de bovină, mai multe fragmente de lemne și un trunchi de copac gros, cu ambele capete tăiate. În anul 2025 au fost prelevate și trimise la laboratorul din Debrecen mai multe probe prelevate din obiectele descoperite, precum și din nuielele fântânii. Conform datelor 14C obținute, vârsta

[1] Harding, Kavruk 2013.

combinată cea mai probabilă a acestor probe se încadrează între 1010– 802 cal BC.

A două „fântână" se afla în imediata apropiere de prima. Ea se deosebea de prima prin lipsa șanțului săpat în roca de sare.

Artefacte descoperite

În anul 2025, în cuprinsul S.XXV s-au descoperit 205 de obiecte, asociate și izolate, fragmentate sau întregi. O parte dintre acestea provin de la structuri dezmembrate de lemn, iar altele sunt unelte și ustensile. Dintre acestea, 67 au fost extrase și se află în curs de desalinizare și conservare. Dintre obiectele cele mai importante menționăm: două castroane din lemn (Pl. IV/3,5), o găleată rectangulară alungită prevăzută cu mâner din sfoară (Pl. IV /2), o găleată rectagulară alungită prevăzută cu mâner din nuia de lemn (Pl. IV /1), un ciocan din piatră cu mâner din nuiele împletite (Pl. IV /6), un mâner de celt (Pl. IV /4) și un ciocan de piatră prevăzut cu șanțuri/canale pentru fixarea legăturii și câteva fragmente de „troace", jgheaburi, nuiele despicate, baroase, capace, legături de nuiele ș. a.

Interpretarea descoperirilor

Cercetările din S.XXV au dezvăluit un context arheologic privind exploatarea sării cu ajutorul „troacelor", (*trough salt production technique* – A. Harding, 2015) mult mai complex decât am crezut anterior. Noile rezultate sugerează că structurile și artefactele din cca 1000–900 cal BC descoperite în sectorul central al sitului au fost folosite atât la extragerea sării geme cât și la procesarea apei sărate.

Diseminarea publică a cercetărilor

Săpăturile și expoziția de sit au fost efectuate în fața numeroșilor localnici, turiști, arheologi și reprezentanți ai administrației locale și centrale. În luna iulie 2025 a fost organizată la Băile Figa – „Ziua Porților Deschise" și deschisă pentru publicul vizitator, „Milenii de sare la Băile Figa: O istorie fascinantă".

Conservarea vestigiilor

La finalul sezonului de săpături arheologice, cu sprijinul Primăriei Beclean, S.XXV a fost acoperită, iar malurile și complexele arheologice, consolidate prin amenajarea unor structuri de lemn. Obiectele de lemn descoperite se află la laboratorul de conservare unde sunt în curs de desalinizare și conservare.

Perspectivele cercetărilor

Pentru următorii trei ani, colectivul își propune finalizarea cercetărilor în S. XXV.

Abstract

Research at Băile Figa continued in 2025 in the central-southern sector of the site, specifically in trench S. XXV. This trench was extended eastwards and westwards to reveal the structures beneath the trench wall. This revealed two new 'wells'. The first of these was found in salty mud, with its base reaching the rock salt massif. It was conical in shape, with walls made of wattle. Several exceptional artefacts were found inside this "well', including wooden vessels and plugs that were used to close the holes in troughs. Most notably, a stone mining hammer with a twisted twig handle was discovered in this "well'. Additionally, wooden structures and many wooden tools and utensils were investigated in trench XXV in 2025. The most notable of these were three large troughs and several gutters. Radiocarbon dating performed by the Debrecen laboratory provided around 20 dates, most of which fall between c. 1000 and 900 cal BC.

Bibliografie:

Harding, Kavruk 2013 – Harding, A., Kavruk, V., with contributions by Krzysztof Bukowski, Andrea Chiricescu, Richard Brunning, Adela Kovács, Dan Buzea, Marion Uckelmann, Dan Ştefan, Eszter Bánffy, Tomasz Ważny, Ionel Popa, Anca Semeniuc, Gelu Ţiculeanu, Rowena Gale, Nyssa Mildwaters and Steven J. Allen: *Explorations in Salt Archaeology in the Carpathian Zone*, Budapest, 2013.

Kavruk, V., Buzea, D., Puskás, J., Ștefan, D., Ștefan, M.-M., Harding, A., Alexianu, M., Roibu, C., Zăgreanu, R., *Cercetări efectuate la Băile Figa în anii 2016 – 2019 și considerații privind deslușirea valențelor unui peisaj salin hibrid / Research carried out at Băile Figa during 2016 – 2019 – Revealing the potential of a hybrid saltscape*, în: Angvstia, 23, 2019, p. 9–107.

Kavruk, V., Buzea, D. L., Harding, A., *A Bronze Age salt production technique from Transylvania and western Ukraine*, în: Antiquity, 2023.

Illustrations list:

Pl. I. Trench XXV – Plan; *Legend*: a – clay mixed with gravel; b – salty mud; c – rock salt; d – timbers structure; e - wooden artefacts

Pl. II. Trench XXV – Plan. location of wells 1 and 2; Well 3 – vertical aerial photography

Pl. III. Well 1 – vertical aerial photography; Well 2 – vertical aerial photography

Pl. IV. Well 2 – artifacts: 1–5. wood; 6 – wood and stone; 1, 2, 3, 5 – wooden vessels; 4 – wooden axe handle; 6 – stone hammer with wooden handle.

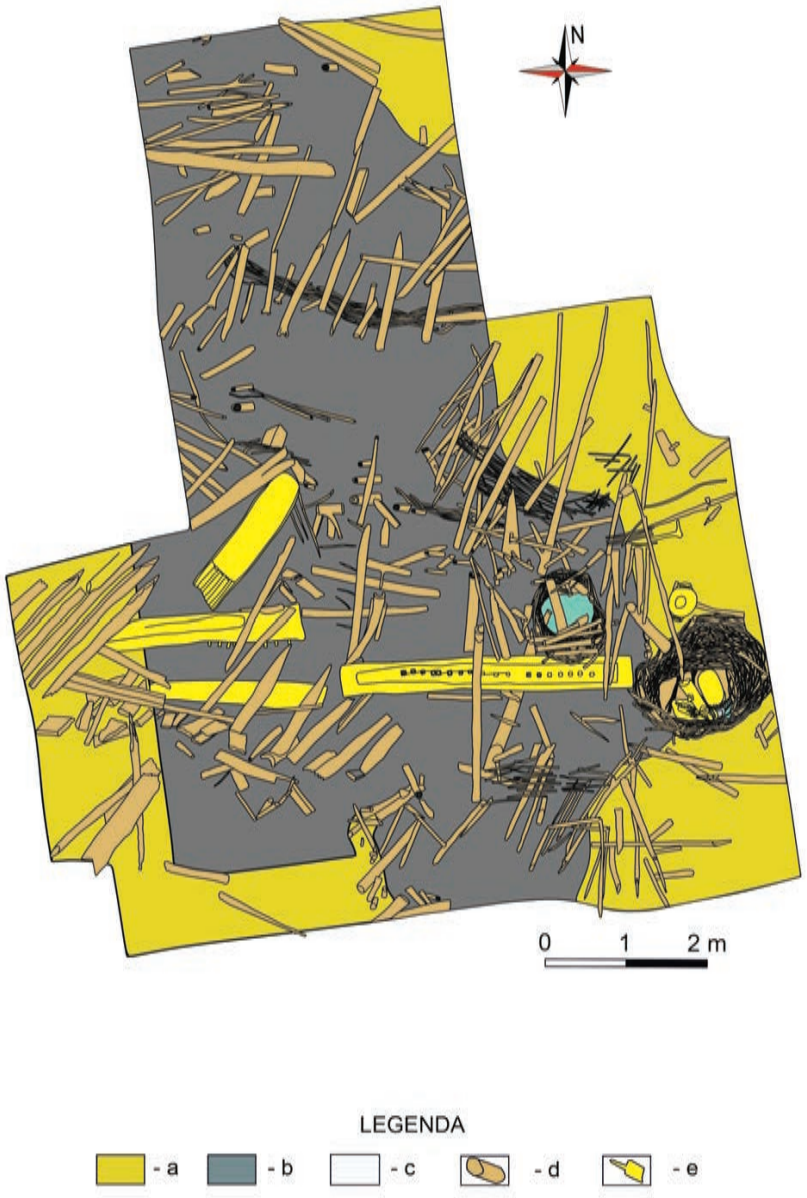

Pl. I. Plan S.XXV – Structuri și artefacte din lemn: Legendă: a - lut galben în amestec cu pietriș; b – nămol sărat (cenușiu-închis); c – roca de sare; d – stâlpi din lemn; e – artefacte din lemn

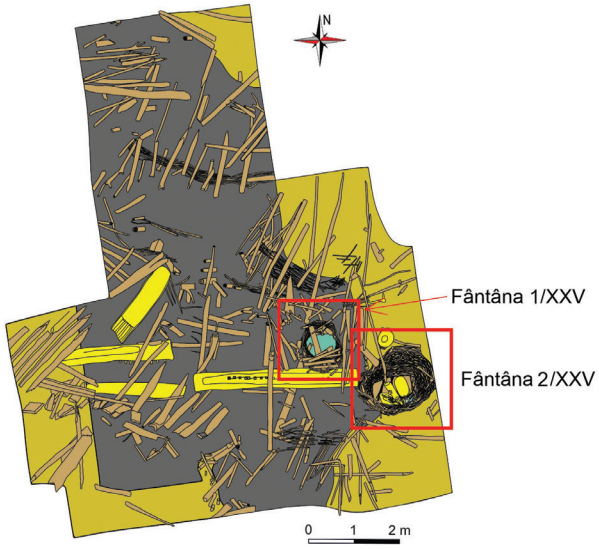

Pl. II. Secțiunea XXV – Plan cu localizarea fântânilor 1 și 2; Fântâna 2 - Aerofotografie verticală.

1

2

Pl. III. Fântâna 1 - Aerofotografie verticală; Fântâna 2 - Aerofotografie verticală

1 – recipient/găleată oval alungită cu mâner dintr-o ramură subțire de copac;
2 - recipient/găleată oval alungită cu mâner din nuiele împletite;
3 – castron cu 4 apucătoare așezate în cruce;
4 – mâner de celt;
5 – covată/castron cu două apucătoare așezate în bandă și prevăzute cu câte patru perforații;
6 – ciocan de minerit din piatră prevăzut cu mâner din nuiele împletite.

Pl. IV. Fântâna 2 – artefacte: 1–5 lemn; 6 – lemn și piatră

7. Bălăceanca, com. Cernica, jud. Ilfov
Punct: Tell-ul Glina

Tip de sit: 1 (locuire), 117 (tell), 2 (descoperire funerară)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 15 (epoca bronzului)
Cod RAN: 101760.02; **cod LMI**: IF-I-s-A-1514
Autorizația nr. 92/08.05.2025
Colectiv: Vasile-Octavian Opriș (MMB) – responsabil ştiinţific; Mihai Constantinescu (FIUB) – responsabil sector; Theodor Ignat (MMB) – responsabil sector; Sorin-Cristian Ailincăi (FIUB) – responsabil sector; Radu Băjenaru (IAB) – responsabil sector; Cătălin Lazăr (ICUB) – responsabil sector; Adrian Bălășescu (arheozoolog, IAB); Elena Gavrilă, Adelina Darie, Vlad Bîndea (MMB); Mădălina Voicu (MNIR); Cristian Roth (U București); Alexandru Ciornei (IAB); Bogdan Manea, Cristina Covătaru (ICUB); Mihai Florea (MNIR); Cornelis Stal (HoGenT); Mihaela Golea (IAB); Dan Pîrvulescu (MMB); Valentin Radu (arheoihtiolog și malacolog, MNIR); Adrian Șerbănescu (prospecțiuni non-intruzive); Cristian Eduard Ștefan (IAB); Alfred Vespremeanu-Stroe, Luminița Preoteasa, Laurențiu Țuțuianu (geomorfologi, ICUB); studenți de la Facultatea de Istorie și Facultatea de Geografie (U București)
Finanțare: MMB – 12 200 lei; U București – 10 000 lei; CNCS-UEFISCDI – 8 127 lei (= 30 327 lei)
Perioada desfășurării cercetării: 23.06–18.07.2025

Amplasare, istoricul cercetărilor și starea de conservare

Situl arheologic Tell-ul Glina (sau Glina – *La Nuci*) este situat în Câmpia Română, pe o prelungire îngustă a terasei înalte de pe marginea luncii râului Dâmbovița, între localitățile actuale Glina și Bălăceanca (jud. Ilfov), la cca. 400 m sud de cursul actual al râului și la cca 500 m nord de DJ 301A, la nr. cadastral 56684.

Este un sit de tip tell pluristratificat, cu o grosime a depunerilor de aproximativ 4 m, care cuprinde niveluri succesive aparținând culturilor Boian (faza Vidra și sporadic Spanțov), Gumelnița (fazele A1 și A2) și Glina (epoca bronzului timpuriu), precum și materiale mai târzii (Tei, Hallstatt timpuriu, getic) în nivelurile superioare.

Descoperit de Radu Vulpe și cercetat sistematic începând cu anii 1926–1927 de Ion Nestor, situl are o importanță istoriografică majoră, deoarece aici a fost stabilită pentru prima dată succesiunea stratigrafică Boian–Gumelnița și a fost definită cultura Glina III–Schneckenberg, situl devenind astfel eponim pentru această cultură a bronzului timpuriu. Cercetările au continuat în anii 1943–1948 (M. Petrescu-Dîmbovița) și în 1969–1970 (E. Comșa și M. Petrescu-Dîmbovița), însă o mare parte a documentației a rămas nepublicată.

Relația cu mediul este strâns legată de poziționarea pe terasa dominantă a luncii Dâmboviței și de proximitatea Bălții Glina-Bălăceanca care comunica cu râul, oferind atât protecție naturală, cât și acces facil la resurse acvatice. Existența unui șanț de apărare, probabil din faza Boian-Vidra, indică o organizare defensivă timpurie a așezării. Din punct de vedere regional, Glina se integrează într-o rețea densă de așezări eneolitice și din bronzul timpuriu din zona Dunării de Jos. Starea actuală de conservare este afectată de cercetările vechi și de intervenții neautorizate din ultimele trei decenii. Situația era mai gravă în partea de nord a sitului, unde eroziunea activă afecta depunerile arheologice (Fig. 1).

Reluarea cercetărilor arheologice sistematice la Glina în anul 2025 s-a realizat în cadrul proiectului de cercetare multidisciplinară intitulat „Preistoria de la porțile de sud-est ale Bucureștiului. Cercetări arheologice multidisciplinare în siturile preistorice de la Glina și Bălăceanca”, implementat de Muzeul Municipiului București, Universitatea din București, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române și Muzeul Național de Istorie a României.

Obiectivele științifice principale urmărite de proiectul de cercetare din campania 2025 au vizat următoarele:

1. evaluarea potențialului arheologic al siturilor preistorice din zona de studiu cu tehnici non-invazive și minim-invazive, combinând o gamă largă de metode moderne pentru a le stabili limitele, stratigrafia, organizarea internă, cronologia și starea de conservare;

2. stabilirea cadrului cronologic (relativ și absolut) al siturilor studiate și evidențierea relațiilor temporale dintre acestea;

3. setarea cadrului geomorfologic și paleoecologic al zonei siturilor studiate, în vederea stabilirii mediului caracteristic fiecărei secvențe crono-culturale investigate;

4. explorarea organizării interne, culturii materiale, paleoeconomiei și structurii populaționale în cadrul diferitelor tipuri de așezări preistorice din zona de studiu (tell, așezări plane, necropole), pentru a identifica caracteristicile domestice și funerare specifice secvențelor crono-culturale investigate;

5. prevenirea degradării sau distrugerii siturilor arheologice din zona de studiu prin evaluarea stării de conservare în raport cu riscurile și pericolele reale pentru a stabili măsuri concrete de monitorizare și conservare;

6. punerea în valoare pentru circuitul științific și turistic, ținând cont de potențialul arheologic determinat și de proximitatea principalelor căi de acces din zona de sud-est a Bucureștiului.

Rezultate şi interpretare preliminară

Cercetările din campania 2025 au condus la o evaluare detaliată a potențialului arheologic al tell-ului Glina-Bălăceanca prin corelarea observațiilor stratigrafice din secțiunea SII (2 × 6 m) amplasată în zona centrală a movilei, cu rezultatele investigației extensive a secțiunii SI (suprafețele A, B, C, fiecare de 6 × 6 m, cu martori de 1 m între ele), amplasată în zona de nord a tell-ului. Deschiderea controlată a SI și SII a condus la documentarea a 119 unități

stratigrafice care au permis definirea secvențelor de locuire și delimitarea principalelor zone de activitate.

În zona de nord a movilei, a fost amplasată secțiunea SI (Fig. 2), unde în cele trei suprafețe care o compun au fost identificate contexte arheologice din eneolitic și epoca timpurie a bronzului. Pe baza observațiilor stratigrafice și analizei preliminare a ceramicii, succesiunea identificată este cea deja cunoscută din cercetările anterioare, respectiv Boian – Gumelnița – Glina. Elementul specific pentru această zonă a movilei, relevat de cercetările din campania 2025, constă în lipsa unor niveluri pluristratificate consistente, specifice așezărilor eneolitice de tip tell. Majoritatea contextelor de tip adâncit (gropi, șanțuri, bordei) ating nivelul de sol natural (loess) indiferent de epoca în care au fost săpate. La partea superioară sunt parțial afectate de eroziune datorită pantei cu înclinație de cca 15%, care a condus și la formarea unui nivel de coluviu în care au fost descoperite materiale fragmentare amestecate, majoritatea provenind din pământul din vechile săpături.

Din perioada eneoliticului timpuriu (cultura Boian, faza Vidra) au fost identificate și cercetate parțial trei gropi cu resturi menajere (Cx 3, Cx 6 și Cx 7) și o zonă adâncită care acoperă partea de NV a secțiunii, cel mai probabil un șanț defensiv sau de delimitare (Cx 23), care urmează să fie cercetat în campaniile următoare. Pe lângă ceramica specifică, descoperită în cantități modeste, ies în evidență mărgelele fusiforme din lut ars descoperite în groapa Cx 3 (Fig. 3), însumând peste 70 de piese.

Cele mai abundente sunt contextele din perioada eneoliticului dezvoltat (cultura Gumelnița, fazele A2-B1), care sunt concentrate în două zone, uneori cu suprapuneri stratigrafice între ele, formate din gropi, mai multe șanțuri pentru fixarea stâlpilor, gropi de stâlpi individuale, o vatră și zone menajere. Dintre acestea au fost cercetate integral cinci gropi cu resturi menajere (Cx 4, Cx 5, Cx 13, Cx 19 și Cx 25) și 26 de gropi de stâlp. Restul contextelor (șanțuri, locuințe adâncite, gropi cu resturi menajere și o vatră) au fost cercetate parțial și vor fi finalizate în campania din anul 2026. Raportat la materialele colectate, amintim ceramica fragmentară în majoritatea contextelor, plăcuțe de vatră, unelte întregi din os și silex, figurine zoomorfe și un ac de cupru cu dublă volută (Fig. 4).

Perioada bronzului timpuriu (cultura Glina) este reprezentată în secțiuna 1 de trei gropi cu resturi menajere (Cx 9, Cx 14 și Cx 29) și un șanț îngust (Cx 16) cu urmele unor gropi de stâlp și de cărbune în bază (posibil palisadă cu rol defensiv), situat în partea de NE (Fig. 5). Încadrarea cronologică relativă a fost realizată mai ales pe baza ceramicii specifice (decor cu găuri-buton, forme evazate, pastă cu nisip și pietricele), abundentă în umpluturile gropii Cx 9 și a șanțului Cx 16, însă în cantități reduse în Cx 14 și Cx 29, unde majoritară era ceramică eneolitică remaniată.

În zona centrală a fost amplasată o secțiune (SII) pentru verificarea stratigrafiei, cercetând marginea unei vechi secțiuni arheologice, parțial colmatate. A fost documentată o stratigrafie antropică complexă, cu o grosime de peste 3 m, din care stratul superior, vegetal (gros de 15-20 cm), suprapune un nivel de 20-30 cm în care au fost abundente materiale din perioada timpurie a bronzului (în special ceramică specifică tradiției Glina), iar la baza lui a fost identificată și parțial cercetată o vatră din aceeași perioadă, amenajată din lut (Fig. 6). Restul stratigrafiei (cca 2,9 m), până la nivelul de loess din bază, era formată din niveluri succesive care pot fi încadrate pe baza ceramicii în perioada eneoliticului dezvoltat (cultura Gumelnița). Interesant că în această zonă nu au fost identificate contexte care ar putea fi datate în eneoliticul timpuriu (cultura Boian, fazele Vidra și Spanțov), deși atât în vechile săpături, cât și în secțiunea SI din campania 2025 au fost descoperite numeroase resturi și vestigii din această perioadă. Pentru stabilirea unor repere privind cronologia absolută a activităților din această zonă a așezării, au fost recoltate probe de os din nivelurile superioare și inferioare pentru datare prin metoda radiocarbon.

Toate materialele arheologice din campania 2025 de la Tell Glina se află depozitate la Muzeul Municipiului București și se află în curs de prelucrare în vederea publicării.

Tehnici de cercetare utilizate

Colectarea datelor geo-spațiale brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice şi altimetrice, s-au realizat cu ajutorul unui receptor GNSS (Global Navigation Satellite System), la care s-a adăugat o staţie totală Leica TCR 407 Power. Datele geo-spațiale au fost completate cu informații colectate prin intermediul zborurilor cu UAV-ul (LiDAR, multispectral), precum și prin integrarea surselor cartografice existente. Prospecțiunile non-intruzive (ERT, magnetometrie) au delimitat zonele cercetate în funcție de tipul de depozit arheologic reperat în vederea stabilirii sectoarelor de săpătură, atât pe tell cât și în situl plan Platforma de la SSV de tell și în zona Bălții Glina-Bălăceanca, unde au fost realizate două carotaje sedimentologice de 7, respectiv 8 metri.

Tehnica de săpătură arheologică aplicată a constat în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităţilor stratigrafice (U.S.-uri), în cadrul unor registre de unităţi stratigrafice şi contexte, fiind utilizate fişe tipizate.

Sedimentul din complexele cercetate a fost recoltat contextual şi ulterior sitat, fapt care a permis identificarea artefactelor și ecofactelor de mici dimensiuni, precum mărgele din diverse materiale, semințe carbonizate, cărbune sau așchii de silex. Probe eșantionate de sediment au fost colectate pentru tamisare și/sau flotare ulterioară. Finalizarea procesului de studiu va consta în trierea materialelor rezultate și analizarea acestora pe categorii.

Din contextele cercetate au fost recoltate 15 probe pentru datări absolute (14C), aflate în curs de analiză în laboratoare AMS de la Măgurele, România (4) și Berna, Elveția (11).

Diversele categorii de artefacte și ecofacte vor fi studiate și analizate în laboratoarele Muzeului Municipiului Bucureşti, Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, Universității din București și Muzeului Național de Istorie a României. Alte analize interdisciplinare pe diverse categorii de artefacte și ecofacte vor fi realizate la Institutul Național pentru

Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” Măgurele, Muzeul Municipiului București, Universitatea din București, Muzeul Național de Istorie a României, dar și în cadrul unor laboratoare din străinătate.

Obiectivele cercetărilor viitoare

În campaniile viitoare vom urmări finalizarea cercetării complexelor din SI și extinderea suprafaței SII. De asemenea, vom continua prospectarea siturilor plane de pe terasa alăturată prin metode non-intruzive și sondaje de verificare. Obiectivele urmărite sunt subscrise celor șase deja enumerate mai sus, fiind integrate în planul multi-anual de cercetare al acestui sit (2025-2029).

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Cercetarea a evidențiat o conservare bună a nivelurilor eneolitice și din perioada bronzului timpuriu, în pofida unor intervenții mai recente și a proceselor naturale de eroziune. În zona de nord a movilei, cea mai afectată de procese active de eroziune, a fost depus pământul din săpătura din campania 2025 (Fig. 2), acțiune care, cel puțin pentru o perioadă, va stopa eroziunea nivelurilor arheologice. Suprafețele afectate de săpătura arheologică au fost acoperite cu folie și sediment la finalul cercetării, urmând să fie îndepărtate la începutul campaniei din vara anului 2026. De asemenea, documentarea detaliată a stratigrafiei și a contextelor permite evaluarea zonelor cu risc crescut și fundamentarea unor măsuri viitoare de monitorizare și protecție a sitului.

Pe parcursul campaniei, situl a fost integrat activ în circuitul de diseminare prin organizarea a două evenimente majore pentru public: Atelierul „Arheolog pentru o zi” (5 iulie) și „Ziua Porților Deschise” (17 iulie, Fig. 7), cu peste 100 de participanți cumulat.

Aceste activități, alături de promovarea constantă în mediul online, au contribuit la creșterea vizibilității sitului și la consolidarea potențialului său educațional și turistic, valorificând proximitatea față de București și accesibilitatea ridicată.

Abstract

The systematic archaeological campaign carried out between 23 June and 18 July 2025 at the Glina-Bălăceanca site (Glina Tell, Ilfov County) had as its main objectives the assessment of the site’s archaeological potential, the establishment of its chronological framework, and the characterization of the internal organization of Eneolithic and Early Bronze Age habitation. The research focused on two trenches (SI and SII), with particular emphasis on SI, subdivided into three excavation areas (A, B, C), where 119 stratigraphic units were recorded and 46 archaeological contexts were investigated. The identified stratigraphic sequence confirms the presence of levels attributable to the Boian, Gumelnița, and Glina cultures, with a clear predominance of Gumelnița contexts. In the northern sector of the tell, the investigations revealed an erosion-affected stratigraphy, with cut features frequently reaching the loess substrate. Refuse pits, postholes, ditches, hearths, and sunken-featured dwellings were identified, as well as a possible defensive ditch belonging to the Boian–Vidra phase and a palisade trench dating to the Glina period. The recovered archaeological assemblage includes abundant pottery, lithic industry, faunal remains, beads, zoomorphic figurines, bone tools, and a copper pin. In the central trench (SII), an anthropogenic stratigraphy exceeding 3 m in thickness was documented, dominated by Gumelnița levels, with an Early Bronze Age intervention marked by a clay-built hearth. Fifteen samples were collected for radiocarbon dating and are currently under analysis. Geophysical surveys were conducted on the tell and on the south–southwest terrace (ERT and magnetometry), while in the Glina-Bălăceanca pond area two sedimentological cores and one ERT profile were carried out.

Bibliografie:

Nestor, I., *Fouilles de Glina*, în: Dacia 3–4, 1933, p. 226–252.

Petrescu-Dîmboviţa, M., *Raport asupra săpăturilor de la Glina, jud. Ilfov, 1943*, Raport asupra activităţii ştiinţifice a Muzeului Naţional de Antichităţi în anii 1942 și 1943, București, 1944, p. 65–71.

Ştefan, C. E., *Scurtă notă cu privire la trei locuinţe eneolitice de la Glina – La Nuci*, în: Pontica, 48–49, 2016, p. 137–145.

Vornicu, D.-M., Minea, B., *Techno-typological and use-wear insights on the chipped stone items discovered in the Glina tell (in 1969)*, în: Dobrescu, R., Boroneanț, A. (eds.), *Piatra: de la teorie la experiment, Workshop, 6 aprilie 2023, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”*, MCA S.N., Supplementum II, București, 2025, p. 53–72.

Mulțumiri: Această lucrare a fost susținută parțial printr-un grant al Ministerului Cercetării, Inovării și Digitalizării, CNCS-UEFISCDI, proiect numărul PN-IV-P2-2.1-TE-2023-0876, în cadrul PNCDI IV. De asemenea, aducem mulțumiri Primăriei Cernica pentru întregul sprijin logistic.

Illustrations list:

Fig. 1. The Glina tell in March 2025. View from the north, showing the area affected by erosion.
Fig. 2. The Glina tell in July 2025. View from the north, showing the two trenches opened (SI and SII), as well as the covering of the eroded northern area with soil from SI as a protective measure.
Fig. 3. Pit feature Cx 3 (Boian-Vidra), after partial excavation.
Fig. 4. Eneolithic copper pin, *in situ* (Cx 20).

Fig. 5. The Early Bronze Age ditch (Cx 16) during excavation (view from the south-east).
Fig. 6. Hearth from the Early Bronze Age (Cx 2), partially excavated.
Fig. 7. Visitors and archaeologists at the site on the occasion of the “Open Day” (17 July 2025).

Fig. 1. Tell-ul Glina în martie 2025. Vedere dinspre nord cu zona afectată de eroziune

Fig. 2. Tell-ul Glina în iulie 2025. Vedere dinspre nord cu cele două secțiuni deschise (SI și SII), precum și acoperirea zonei erodate de la nord cu pământ din SI ca metodă de protejare

Fig. 3. Groapa Cx 3 (Boian-Vidra) după golirea parțială

Fig. 4. Ac de cupru cu dublă volută eneolitic in situ (Cx 20)

Fig. 5. Șanțul din perioada timpurie a bronzului (Cx 16) în timpul cercetării (vedere dinspre SE)

Fig. 6. Vatră din prima epocă a bronzului (Cx 2), cercetată parțial

Fig. 7. Vizitatori și arheologi pe sit cu ocazia Zilei Porților Deschise (17 iulie 2025)

8. Bârsești, com. Păulești, jud. Vrancea
Punct: Platoul Dumbravă

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Cod epocă: 152 (epoca bronzului mijlociu)
Cod RAN: 175233.01; **cod LMI**: VN-I-s-A-06351
Autorizația nr. 26/8.05.2025
Colectiv: Emilian Teleaga (IAB) – responsabil științific; Emil Grigorescu (MJIA Prahova); Monica Drăghici (FIUB); A. Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov", Academia Română, Filiala Iași); Aurora-Emilia Apostu (M Vrancei)
Finanțare: M Vrancei, Fundația „Alexander von Humboldt"
Perioada desfășurării cercetării: 13.08–21.12.2025

Cercetările perieghetice și topografice, efectuate în anii 2022-2024 în partea centrală și de vest a platoului *Dumbravă* de lângă satul Bârsești, au dus la identificarea mai multor tumuli, dintre care, în anul 2022, tumulii 45–46, 49, 50 au fost prospectați geomagnetic și prin scanare cu echipament GPR, iar tumulul 46 a fost cercetat sistematic[1] (Fig. 1).

Cercetările geomagnetice și scanarea cu echipament GPR nu permit datarea movilelor funerare, pe platoul *Dumbravă* aflându-se atât o necropolă hallstattină târzie, cât și mai mulți tumuli aparținând culturii Monteoru. De aceea, tumulul 50 din partea vestică a platoului, prospectat în 2022, a fost săpat sistematic în campania din 2025.

Tumulul 50 a fost înălțat pe un promontoriu orientat est-vest, care urmează panta descendentă a platoului spre vest; el era situat la sud de șoseaua Bârsești-Păulești, pe terenul cumpărat recent de Costică Ichim. Tumulul pare a fi de formă ovală (23 × 15 m), cu înălțimea aparentă de circa 1,6 m. El a fost cercetat prin patru secțiuni triunghiulare, despărțite de un martor orientat est-vest (lung de 26,2 m, lat de 1 m) și de unul orientat nord-sud (lung de 14 m, lat de 0,9 m).

Tumulul avea o groapă de tragere centrală, rotundă, umplută cu pietriș, și un șanț vestic în formă de „T", probabil din timpul Primului Război Mondial.

Prospecțiunile geomagnetice noninvazive indicau o movilă întreagă, cu puține intervenții ulterioare. Ele au documentat limita tumulului înspre parcela din marginea lui nord-vestică și două anomalii în marginea lui sudică, care s-au dovedit a corespunde unei ciste (mormântul 4), respectiv unor morminte de incinerație cu depunere pe sol (mormintele 1–2). Tranșeea în formă de „T" din marginea vestică a tumulului și groapa de tragere centrală, vizibile și astăzi, nu au lăsat urme în prospecțiunile noninvazive (Fig. 2).

Învelișul de bolovani al tumulului se contura, sub formă de șaibă, până la adâncimea de 1,1 m și părea nederanjat de gropi de jefuire. El era înconjurat de un inel care s-a dovedit a fi o structură de pământ argilos. Prospecțiunile geomagnetice nu au permis identificarea mormintelor principale, adâncite în stratul steril de sub învelișul de bolovani; de asemenea, segmentul de arc de cerc din pietre situat la marginea de est a tumulului și cista situată spre est de învelișul de bolovani (mormântul 5) nu au putut fi identificate.

Săparea secțiunilor mari ale tumulului prin straturi documentate succesiv de sus în jos și profilele martorilor arată modul de construcție a monumentului funerar. El a fost înălțat pe o platformă ușor înclinată dinspre SE spre NV cu circa 20–30 cm, realizată prin nivelarea promontoriului. Tumulul consta dintr-un nucleu tronconic de bolovani, cu diametrul exterior de circa 10,5 m și dintr-un inel de pământ argilos care sprijinea construcția de piatră spre exterior. Nucleul tronconic consta dintr-un ring de bolovani mari așezați pe șase nivele suprapuse, având înălțimea de aproximativ 0,8 m, iar spre interior, din pietre mari și mici așezate pe rânduri orizontale sau piezișe, nu aruncate întâmplător. Înălțimea construcției tronconice în partea centrală era de circa 1,2–1,3 m (Fig. 3–4). Acest nucleu era mărginit spre exterior de un inel de pământ argilos, lat spre est și vest de circa trei metri, care spre nord a fost distrus de arătură. Inelul consta dintr-un nivel inferior cafeniu cenușiu, foarte compact, și unul superior cafeniu gălbui, nivele separate spre NV de un strat de arsură.

Atât ringul de bolovani mari al construcției de piatră, cât și inelul de pământ argilos lipsesc complet în marginea sud-estică a tumulului, din cauza amenajării mormintelor de incinerație și a cistelor de piatră secundare, pe de o parte, dar și a înclinării puternice a terenului spre sud, pe de altă parte.

În marginea de est a tumulului, în nivelul al treilea, s-a dezvelit un arc de pietre cu fragmente ceramice, inclusiv grupe de fragmente ceramice cu caneluri, probabil din faza Monteoru II, deja identificată pe platoul Dumbravă[2].

În al șaselea nivel, în partea de sud-est a tumulului, s-au descoperit trei morminte de incinerație cu resturile depuse pe loc (mormintele 1–2 și mormântul 3), primul fiind săpat și documentat. În același nivel, la marginea sudică, s-a descoperit o cistă de piatră, a cărei parte sudică lipsește (trei plăci depuse pe cant, fără placa sudică), anume mormântul 4: pe un pat de pietre depus peste o arsură roșietică se aflau oasele unui membru inferior îndoit pe stânga, fără elementele plantare, și un vas depus cu gura în sus. Sunt două posibilități: a) cista conținea în partea distrusă oasele membrului inferior drept chircit pe dreapta și restul scheletului; b) membrul inferior chircit și vasul constituie o ofrandă (Fig. 5).

[1] Teleaga *et alii* 2026, sub tipar.
[2] Teleaga, Simalcsik 2025.

La est de această cistă, în pământul cafeniu-gălbui cu urme de arsură roșietică, în nivelul al șaselea, s-a găsit un strat de bolovani, sub care se afla mormântul 5, în cistă din dale de piatră de peșteră (probabil de la Alghean), cu două schelete: din scheletul sudic s-a păstrat craniul, oasele antebrațului cu urme de arsură și oasele membrelor inferioare chircite pe stânga; scheletul nordic zăcea în poziție foetală, cu craniul în sus spre nord, la dreapta lui cu un kantharos și un askos, coastele erau parțial înnegrite (Fig. 6).

În al treilea nivel, la marginea sud-vestică a învelișului de bolovani, s-a găsit o ceașcă, iar pe nivelul al șaselea, spre centru, o tibie de copil, izolată.

În sectorul de SE al tumulului, pe al șaselea nivel de înregistrare, s-a descoperit un al doilea mormânt de incinerație, cu resturile depuse pe loc, și o cistă de piatră, probabil un mormânt de inhumație, acestea nefiind săpate.

Sub construcția de piatră a tumulului, în zona centrală, au fost descoperite trei gropi de morminte adâncite în stratul steril, probabil mormintele principale; nici aceste morminte nu au fost încă săpate.

În campania anului 2025 au fost cercetate în totalitate trei dintre cele patru sferturi ale tumulului (sud- vestic, nord-vestic și nord-estic) și doi dintre cei patru martori (vestic și nordic). Sectorul sud-estic al tumulului nu a fost cercetat în totalitate, martorii estic și sudic nu au fost cercetați; cel puțin un mormânt de incinerație, o cistă și trei morminte principale vor fi cercetate în campania anului 2026 (Fig. 7). După datele anului 2025, totalul pietrelor descoperite folosite la construcția tumulului însumează 63,1 m^3. Împreună cu partea nesăpată, tumulul conținea estimativ 70 m^3 de pietre.

Abstract

Site Bârsești (Dumbravă plateau), Păulești commune, Vrancea county

In the 2025 campaign, more than two-thirds of the tumulus 50 on the western side of the Dumbravă plateau were excavated. The mound was built of a truncated cone-shaped stone core with a ring of large stones on the edges (diameter: 10.5 m, height at the edges 0.8 m and at the center 1.2–1.3 m). The core was bordered on the outside by a ring of clayey soil, about three meters wide.

The southeastern edge of the mound was destroyed by secondary cremation graves. Two stone slab cists with skeletons or parts of skeletons and pottery were uncovered in this area. The pottery discovered probably belongs to the Monteoru II phase.

Three main graves, deepened in the plateau layer and the lower layers of the southeastern sector with adjacent baulks are to be investigated in 2026.

Bibliografie:

Teleaga, Simalcsik 2025 – Teleaga, E., Simalcsik, A., *New results concerning the barrows of the Monteoru culture at Bârsești*, în: SCIVA, 76, 1–4, 2025, p. 5–34.

Teleaga *et alii* 2026 – Teleaga, E., Riese, T., Zickgraf, B., Hajdas,I., *Contributions to Research on the Late Hallstatt Necropolis at Bârsești*. Part 2, în: Prähistorische Zeitschrift, 101 (1) 2026 (sub tipar). https://doi.org/10.1515/pz-2025-2012.

Illustrations list:

Fig. 1. Ortho-photo-plan of the Dumbravă plateau (central and western parts) with topographic elevations and scattered barrows

Fig. 2. Prospected area of barrow 50: A) Interpretive redrawing of the magnetometer prospection; B) Combination of interpretive redrawing of magnetometer prospection and the GPR.

Fig. 3. Western half of the northern profile of the EV baulk, M 1:75.

Fig. 4. Western profile of the NS baulk.

Fig. 5. Grave 4: stone cist, its southern part is missing.

Fig. 6. Grave 5: slab cist with the fragmentarily preserved southern skeleton and the northern skeleton in fetal position and vessels to its right.

Fig. 7. The mound 50 one week before the end of the 2025 campaign. Subsequently, the northern baulk and another level from the southeastern sector were excavated.

Fig. 1. Ortofotoplanul platoului Dumbravă (partea centrală și vestică) cu ridicarea topografică și tumulii risipiți

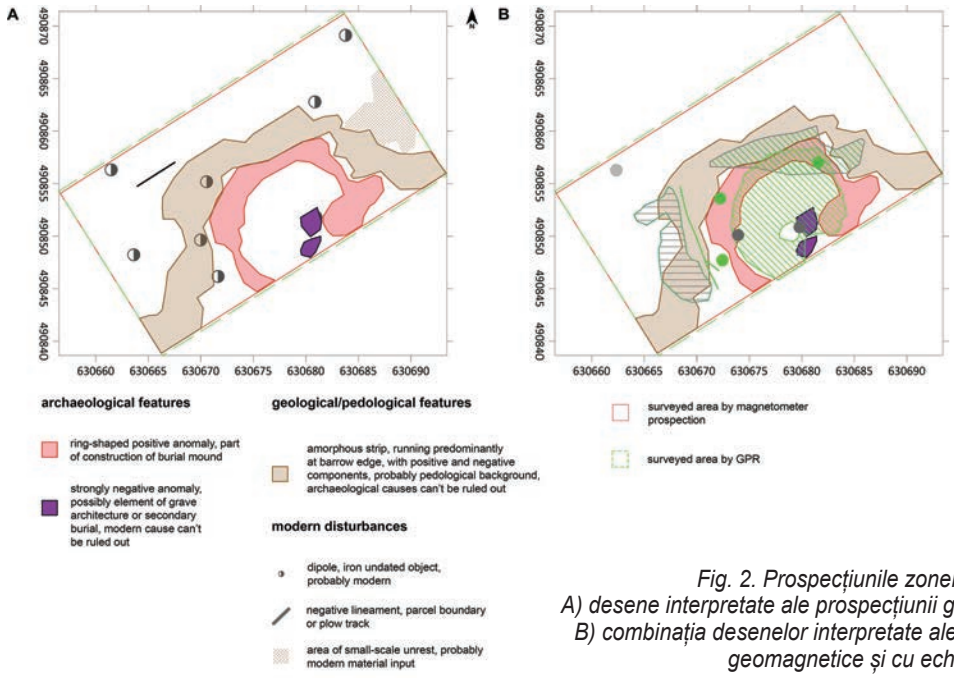

Fig. 2. Prospecțiunile zonei tumulului 50,
A) desene interpretate ale prospecțiunii geomagnetice;
B) combinația desenelor interpretate ale prospecțiunii geomagnetice și cu echipament GPR

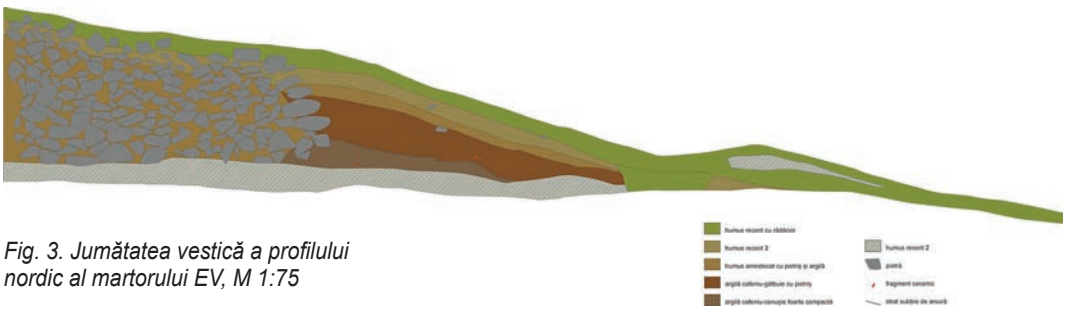

Fig. 3. Jumătatea vestică a profilului nordic al martorului EV, M 1:75

Fig. 4. Profilul vestic al martorului NS

Fig. 5. Mormântul 4: cistă de piatră a cărei parte sudică lipsește

Fig. 6. Mormântul 5: cistă din dale cu scheletul sudic păstrat fragmentar și scheletul nordic în poziție foetală cu vase la dreapta lui

Fig. 7. Tumulul 50 cu o săptămână înainte de încheierea campaniei din 2025. Ulterior a fost săpat martorul nordic și încă un nivel din sectorul sud-estic

9. Beidaud, com. Beidaud, jud. Tulcea

Punct: Sectoare: Spațiul funerar al așezării rurale romane (SFARR); Așezarea rurală romană (ARR)

Tip de sit: 212 (necropola tumulară); 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 3 (epoca antică), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN: 159856.06 – 159856.25; 159856.04; **cod LMI**: TL-I-s-B-05744
Autorizația nr. 75/08.05.2025.
Colectiv: Valentin Bottez (FIUB) – responsabil științific; Sorin Ailincăi (ICEM Tulcea); Elodie Caserta (Aix-Marseille Université – AMU); Răzvan Cernamoriți (ICEM Tulcea); Vlad Ciur (ICEM/FIUB); Gaëlle Granier (AMU); Iulia Iliescu (FIUB); Radu Octavian Stănescu (ICEM Tulcea); Adrian Șerbănescu (ICUB); Alexandra Țârlea (FIUB); studenți FIUB[1].
Finanțare: U București – 50 500 lei; MC – 25 000 lei (= 75500 lei).
Perioada desfășurării cercetării: 01–15.06.2025 (ARR); 01–21.09.2025 (SFARR)

Sectorul Spațiul funerar al așezării rurale romane (SFARR)

G. Granier, V. Bottez, I. Iliescu, E. Caserta, R. O. Stănescu

Obiectivele cercetării:

Obiective 2025: Săpăturile arheologice realizate în 2025 aduc informații noi referitoare la comportamentul manifestat în cadrul ceremoniilor funerare desfășurate la T01, T02 și T03 (Fig. 1). În T01 au fost cercetate două structuri funerare (SF14 și SF16) de cremație, în T02 trei structuri funerare de cremație (SF01, SF04, SF05) și două structuri funerare de inhumație (SF08, SF09). Tot în T02 au mai fost identificate minim trei alte structuri de cremație (dreptunghiuri roșii pe plan), dintre care una a fost delimitată pentru a fi săpată, iar celelalte două urmează să fie delimitate complet în campania viitoare. În T03 au fost identificate minim trei structuri funerare de cremație, ce urmează a fi delimitate și cercetate în campaniile viitoare.

Rezultatele cercetărilor arheologice și interpretarea lor:

T01 (Fig. 2)

Stratigrafia T01 cuprinde trei straturi generale (vegetal, mantaua și primul nivel de formare al tumulului), prezentate și în rapoartele anterioare (vezi raportul pentru campania 2024 pentru profil). În S06, 07 și 08 mai apare, sub primul nivel al tumulului, un strat argilos gălbui (grosime 6–30 cm), reprezentând un posibil strat pre-existent.

SF 14 (Fig. 3)

Localizare: în T01, S06, la nord de SF13 și la vest de SF16. Săpată în US 6005 (prima amenajare a colinei tumulului) și a fost identificată la 148,50 m ASL[2]; suprapusă de US6001 (mantaua tumulului). Cota inferioară a fost identificată la 148,15 m.

Tipologie: structură primară de cremație de tip rug în groapă.

Stare de conservare: incompletă (extremitatea sud-estică a fost distrusă de SF13, realizată posterior). Nivelul superior, ce corespundea părții superioare a umplerii gropii, a fost afectat parțial de decaparea mecanică, ceea ce ne împiedică să știm cu precizie dacă și ce elemente mai erau prezente pe nivelul de călcare de la care a fost realizată fosa. Cu toate acestea, majoritatea umpluturii gropii și a reziduurilor umane de dedesubt s-au conservat, ceea ce permite înțelegerea structurii în sine.

Datare: epocă romană (secolele II–IV)

Structură și amenajări: groapa (context 3014) este orientată NV-SE; rectangulară, colțurile rotunjite. Dimensiunile: L_p = 2,22 m; l = 0,91 m; H = 0,35 m. Pereții ușor înclinați și formează un unghi cu fundul gropii, care este aproape plan și săpat parțial în roca nativă (nivelul cel mai de jos identificat la 148,15 m, în extremitatea sud-vestică). Pereții prezintă o rubefiere neregulată (US6009), groasă de 1–5 cm, prezentă în mod neregulat și pe fundul gropii. Nu a fost identificată o amenajare a pereților sau a fundului gropii.

Umplutura: umplutura gropii (US6007) este un strat omogen, afânat, de sol brun, cu incluziuni de aschii de calcar, pietricele și fragmente de cărbune de lemn. Este gros de 20–25 cm și suprapune reziduul cremației (US6008), păstrat pe fundul gropii.

Reziduul cremației: US6008 constituie partea de reziduu necolectată după finalizarea cremației. Limita sa superioară este foarte neregulată, iar stratul este foarte subțire (1–8 cm). A apărut la o cotă ce variază între 148,30 m și 148,25 m și se păstra pe întreaga suprafață a gropii. Conține foarte puțin cărbune și foarte puține resturi osoase. Menționăm descoperirea unui fragment de lemn din rug, care a fost colectat separat. Săpătura reziduului a fost făcută cu ajutorul unui caroiaj de 14 pătrate cu latura de 0,33 m. Pe lângă această subdivizare orizontală, a fost practicată și una verticală, reziduul fiind colectat în maxim două pase succesive de 5 cm grosime.

Mobilier: nu a fost identificat niciun element.

SF 16 (Fig. 4)

Localizare: structura a fost identificată în T01, S06, la est de SF13 și de SF14. A fost săpată în US 6005 (prima

[1] Bottez *et alii* 2025.
[2] Above Sea Level.

amenajare a colinei tumulului) și a apărut la cota de 148,36 m ASL, fiind suprapusă de US6001 (mantaua tumulului). Limita inferioară a structurii a fost identificată la cota de 147,98 m.

Tipologie: structură primară de cremație de tip rug în groapă.

Stare de conservare: incompletă; limita sa sud-estică a fost afectată de decaparea mecanică, însă partea superioară a umpluturii, ca și nivelul de călcare înconjurător, se păstrau intacte. În ciuda afectării extremității de sud-est, majoritatea umpluturii, cât și a reziduului nu au fost afectate și deci înțelegerea structurii nu prezintă probleme.

Datare: epocă romană (secolele II–IV)

Structură și amenajări: groapa (US6010) este orientată NV-SE; formă rectangulară, colțurile rotunjite. Dimensiunile: L = 1,40 m; l = 1,05 m; H = 0,38 m. Pereții sunt ușor înclinați și formează un unghi cu fundul gropii, identificat la 147,98 m. Pereții și fundul gropii prezintă o rubefiere (US6011) regulată, de culoare roșie, de 5 cm grosime în medie și nu prezintă nici o amenajare. Nu există nici un marker de suprafață. Însă pe nivelul de călcare, la vest de groapă, a fost descoperit un fragment ceramic.

Umplutura gropii: umplutura gropii, US6012 este un sediment brun argilos afânat, omogen, cu incluziuni din așchii de calcar, pietricele și rar cărbune de lemn. Pornește de la marginea gropii și atinge adâncimi de 13 cm (la sud-est) – 22 cm (la nord-vest). Suprapune reziduul cremației (US6013), care a fost lăsat pe fundul gropii.

Reziduul cremației: US6013 constituie partea de reziduu ne-colectată după finalizarea cremației. Limita sa superioară era neregulată – aproape plată spre sud, unde apărea la 148,23 m; cobora către nord-vest, unde se păstra de la 148,14 m. Identificat pe întreaga suprafață a gropii, conținea foarte puțin cărbune și puține resturi osoase. Săpătura reziduului a fost făcută cu ajutorul unui caroiaj de 12 pătrate cu latura de 0,35 m (cu excepția carourilor A3 și A4, din dreptul suprafeței afectate de săpătura modernă). Pe lângă această subdivizare orizontală, a fost practicată și una verticală, reziduul fiind colectat în trei pase succesive de 3 cm grosime.

Mobilier: a fost identificat un opaiț întreg (tip Loeschcke VIII) așezat răsturnat deasupra reziduului (US6013), în colțul nord-vestic (iso6012-1; caroul C1); a fost identificat un cui de la rug (iso6012-3), asociat cu un fund de vas, posibil o oală (iso6012-2), ambele așezate peste reziduu, în colțul sud-estic (între carourile B3 și B4).

T02 (Fig. 5)

Stratigrafia T02 cuprinde patru straturi generale (vegetal, mantaua, primul nivel de formare a tumulului și un strat argilos gălbui, probabil pre-existent (US1003/3003; grosime 10 – 45 cm), descrise în rapoartele despre campaniile 2023 și 2024.

SF 01

Localizare: identificată în T02, S01, la est de SF03 și la nord de SF02. Săpată în prima amenajare a colinei tumulului, US1008 (=2003=3005=4006) și suprapusă de US1001 (mantaua tumulului), structura a fost identificată de la 149,01 m ASL. Limita inferioară a fost găsită la 148,51m.

Tipologie: structură primară de cremație de tip rug în groapă.

Stare de conservare: structura completă în plan, neafectată de amenajările posterioare. Nivelul superior al umpluturii a fost ras de decapajul mecanic, ceea ce poate a afectat orice amenajări de suprafață; partea inferioară a umpluturii și reziduul nu au fost afectate, ceea ce permite înțelegerea structurii.

Datare: epocă romană (secolele II–IV).

Structură și amenajări: groapa (US1005) este orientată E-V; formă rectangulară în plan, cu laturile neregulate și colțurile ușor rotunjite la nord-est și la sud-est. Dimensiunile: L = 2,16 m; l = 1,20 m; H = 0,50 m. Pereții verticali pe laturile scurte și ușor înclinați pe cele lungi, formând un unghi cu fundul gropii (148,51 m), prezintă urme de arsură de culoare roșiatică (US1003). Pereții și fundul nu prezintă nicio amenajare, dar prezintă o rubefacție (US1006) neregulată, ce variază coloristic de la roșu la violet-brun și groasă de 2-5 cm; nu avem cum să știm dacă existau amenajări la suprafață.

Umplutura: US1007 era un strat de sol argilos de culoare brun, afânat, cu incluziuni de așchii de calcar, pietricele și rar cărbune de lemn. Stratul umplea fosa până la limita superioara păstrată, având o grosime de 50 cm și suprapunea reziduul (US1010) lăsat pe fundul gropii.

Reziduul cremației: US1010 constituie partea de reziduu ne-colectată după finalizarea cremației. Păstrat în trei perimetre reduse de sediment cu cărbune în dreptul pereților de nord și sud și în nord-estul suprafeței. Gros de numai 1–2 cm, conține cărbuni de talie medie și fragmente osoase. Conservarea sa minimală indică o colectare aproape totală a reziduului după finalizarea cremației, fără triere. Contextul nu a impus instalarea unui caroiaj; cele trei zone în care se păstra reziduul au fost delimitate înainte de colectare, fără să fie nevoie să fie săpate în pase.

Mobilier: nu a fost identificat niciun element.

SF 04

Localizare: identificată în T02, S03, la sud de SF07 și la vest de SF05. Săpată în nivelul de călcare US3006 (2002=4002) și în prima amenajare a colinei tumulului (US3005) de sub acesta (=1008=2003=3005); suprapusă de US3001 (mantaua tumulului); identificată la 149,15 m, iar limita sa inferioară a fost găsită la 148,63 m.

Tipologie: structură primară de cremație de tip rug în groapă.

Stare de conservare: structura incompletă în plan, colțul său de nord-vest fiind tăiat de instalația posterioară SF07. Însă, cum majoritatea umpluturii și întregul reziduu au rămas neatinse, înțelegerea structurii nu întâmpină dificultăți.

Datare: epocă romană (secolele II–IV).

Structură și amenajări: groapa (US3010) are orientarea N-S; formă rectangulară în plan, colțurile ușor rotunjite.

Dimensiunile: L = 1,28 m; l = 0,90 m (sud) / 0,97 m (nord); H = 0,52 m. Pereții sunt ușor înclinați către interior și formează un unghi cu fundul gropii; acesta este neregulat, fiind săpat parțial în roca nativă și prezintă o ușoară curbură de la nord la sud, concavitatea fiind mai accentuată pe latura estică și se diminuează pe substratul de șist spre vest. În această concavitate, excavarea stâncii a atins cota minimă de 148,63 m. Pereții prezintă o rubefacție (US3011) neregulată, absentă în unghiul sud-estic și pe latura sudică, care variază coloristic între gălbui și roșu, având o grosime de 1–5 cm; aceasta a fost identificată doar în anumite zone ale fundului gropii. Pereții și fundul gropii nu prezintă nicio amenajare. Nu am identificat niciun element la suprafață.

Umplutura: deasupra reziduului cremației (US3015) au fost depuși noduli de argilă gălbuie (US3014), care sigilează nivelul. Această depunere a fost identificată pe o distanță de 48 cm de la limita peretelui sudic și de la unghiul său sud-estic. Alți noduli au fost răspândiți pe suprafața reziduului. După aceste depuneri, fosa a fost umplută cu un sediment argilos brun, afânat, omogen, cu incluziuni de așchii de calcar, pietricele și noduli de rubefacție, noduli de argilă gălbuie și câteva fragmente de cărbuni de lemn și de oase arse (US3012). Această umplutură este groasă de 30–34 cm și urcă până la buza gropii, suprapunând reziduul cremației (US3015) lăsat pe fundul acesteia.

Reziduul cremației: US3015 constituie o parte din reziduul lăsat pe loc după finalizarea cremației. Limita superioară este relativ plană, iar grosimea variază între 8 cm (vest) și 18 cm (în centru) și a fost identificat între cotele 148,75 m și 148,81 m pe întreaga suprafață a gropii. Conține în mod uniform foarte mult cărbune și multe resturi osoase. Au fost descoperite *in situ* două fragmente de lemne din rug, care au fost colectate separat (iso3015-1 și iso3015-2). Lungimea fragmentului de rug iso3015-1 (38 cm) indică faptul că acea parte a reziduului nu a fost deranjată. În timpul săpării stratului a fost folosit un caroiaj format din opt carouri cu latura de 0,32/0,45 m. Pe lângă această subdivizare orizontală, a fost practicată și una verticală, reziduul fiind colectat în două până la cinci pase succesive de 5 cm grosime.

SF 05

Localizare: identificată în T02, S03, la sud de SF07 și la est de SF04. Săpată în prima amenajare a colinei tumulului – US3005 (=1008=2003=3005) – și probabil pornea de la nivelul de călcare US3006 (=2002=4002). A apărut la cota de 148,89 m, fiind suprapusă de US3001 (mantaua). Limita inferioară a fost identificată la cota de 148,63 m.

Tipologie: structură primară de cremație de tip rug în groapă.

Stare de conservare: structura incompletă în plan, colțul de sud-est fiind afectat de decaparea mecanică, ca și nivelul superior al umpluturii, limitele gropii fiind dificil de identificat. Însă partea inferioară a umpluturii și reziduul nu au fost afectate, ceea ce permite înțelegerea structurii.

Datare: epoca romană (secolele II–IV).

Structură și amenajări: groapa (US3007) este orientată N-S și este de formă rectangulară neregulată, cu colțurile rotunjite. Dimensiunile: L = 1,68 m; l = 0,70 m (N) / 0,83 m (S); H = 0,26 m. Pereții nord și sud sunt verticali, în timp ce ceilalți doi sunt înclinați, unindu-se în pantă cu fundul gropii, care este plan, ușor înclinat de la sud la nord. Pereții prezintă o rubefacție (US3008) neregulată (absentă pe pereții nord și sud și în colțul nord-vestic). Acolo unde apare, este de culoare roșie, cu o grosime ce variază între 1 cm și 5 cm. Această rubefacție este prezentă neuniform și pe fundul gropii. Pereții și fundul gropii nu prezintă nicio amenajare. Nu putem ști dacă existau alte elemente la suprafață.

Umplutura: groapa a fost umplută cu un sediment argilos brun, afânat, omogen, cu incluziuni de așchii de calcar, pietricele, mici noduli de rubefacție și câteva fragmente de cărbune de lemn și de oase arse (US3009). Această umplutură era groasă de 22 cm și ajungea până la limita superioară păstrată a gropii, suprapunând reziduul cremației (US3016), lăsat pe loc pe fundul acesteia.

Reziduul cremației: US3016 constituie o parte din reziduul lăsat pe loc după finalizarea cremației. Limita sa superioară este relativ plană, urcând ușor către peretele vestic. Reziduul se găsea direct pe fundul gropii, având o grosime de 6 cm (sud) – 12 cm (nord). A fost identificat la cota de 148,72 m și se acoperea întreaga suprafață a gropii. Conține, în mod uniform, foarte mult cărbune și multe resturi osoase. În timpul săpăturii a fost instalat un caroiaj format din 10 carouri cu latura de 0,30 m. Pe lângă această subdivizare orizontală, a fost practicată și una verticală, reziduul fiind colectat în două până la trei pase succesive de 3 cm grosime.

Mobilier: opaiț fragmentar așezat răsturnat peste reziduul cremației (US3016).

SF 08

Localizare: a fost identificată în T02, S04, la est de SF09. Este săpată în nivelul de călcare US4002 (=2002=3006) și în US4006 (=1008=2003=3005), fiind suprapusă de US4001 (mantaua). Fosa a apărut la cota de 149,18 m, iar limita sa inferioară se găsea la 148,92 m. Pietre de șist verde, așezate vertical, atingeau cota maximă de 149,30 cm (6 cm deasupra nivelului de călcare antic).

Tipologie: sepultură de inhumație.

Stare de conservare: structura completă în plan, nefiind deranjată de instalații posterioare. Nivelul de călcare (US4002) de la care pornea s-a păstrat, asigurând conservarea totală a structurii. Se păstrează și amenajările de la suprafață.

Datare: epoca romană (secolele II–IV).

Structură și amenajări: fosa (US4003) este orientată E-V; este de formă ovală neregulată, cu extremitățile estică și vestică rotunjite. Dimensiunile: L = 1,11 m; l = 0,67 m; H = 0,26 m. Peretele vestic este vertical, însă ceilalți sunt înclinați spre interior. Peretele nordic este oblic față de fundul gropii, în timp ce ceilalți trei se unesc printr-o curbă cu acesta, care este plat, cu o ușoară înclinație nord-sud. În vârful structurii se păstrează trei pietre (US4004) așezate în linie pe axul

longitudinal, în poziție centrală. Pietrele din centru și din est sunt așezate pe cant, cel de la vest este așezat pe latura plată. Cum acestea depășeau în mod clar nivelul solului, ele serveau ca markere ale structurii la suprafață.

Umplutura: în partea sa inferioară, pornind de la fundul gropii și pe o grosime de 22 cm, structura a fost umplută cu un sediment argilos brun, afânat, omogen, cu incluziuni de așchii de calcar și pietricele (US4007). Profilul superior al acestuia este plat și a servit drept suprafață de poză pentru cele trei pietre-marker (US4004). După așezarea acestor pietre, partea superioară a gropii a fost umplută cu un sediment (US4005) similar cu US4007, gros de 4 cm.

Mobilier: nu a fost identificat niciun element.

SF 09

Localizare: structura a fost identificată în T02, S04, la vest de SF08. Fosa a fost săpată în nivelul de circulație SF4002 (=2002=3006) și în US4006 (=1008=2003=3005), fiind suprapusă de US4001 (mantaua tumulului). Groapa a fost identificată de la cota de 149,26 m, iar limita inferioară la 148,90 m. Pietrele puse deasupra ating cota de 149,43 m, adică 17 cm deasupra nivelului antic de călcare.

Tipologie: sepultură de inhumație.

Stare de conservare: structura completă în plan și nu a fost deranjată de instalații posterioare. Nivelul de călcare (US4002) de la care pornea s-a păstrat, asigurând conservarea totală a structurii. Se păstrează și amenajările de la suprafață.

Datare: epocă romană (secolele II–IV).

Structură și amenajări: fosa (US4008) este orientată E-V și de formă ovală, rotunjită la extremitatea vestică, dar cu extremitatea estică dreaptă (colțuri rotunjite). Dimensiunile: L = 1,08 m; l = 0,66 m; H = 0,36 m. Pereții sunt ușor înclinați și formează un unghi clar cu fundul gropii. Fundul gropii este ușor curbat pe axul est-vest, însă este plan pe axul nord-sud. Pe fundul gropii a fost depus un strat de nivelare (US4011), gros de 4–8 cm, pentru a obține un plan orizontal. Pe acest strat au fost așezate pietre de șist și dale de calcar pentru a forma un cofraj cu secțiunea triunghiulară (US4009). Dimensiunea pietrelor a fost aleasă în așa fel ca unele să depășească limita gropii, pentru a marca la suprafață localizarea acesteia.

Umplutura: deasupra lui US4011 și după așezarea cofrajului US4009, groapa a fost umplută complet cu un sediment argilos brun, afânat, omogen, cu incluziuni de așchii de calcar și pietricele (US4010), gros de 28 cm.

Mobilier: nu a fost identificat niciun element.

*

Resturile osoase: în cazul structurilor de cremație, toate resturile osoase sunt în curs de analiză. În cazul structurilor de inhumație nu au fost descoperite resturi osoase. Dimensiunile reduse ale gropilor implică inhumarea unui subiect imatur extrem de tânăr. Dispariția oaselor slab calcifiate a indivizilor extrem de tineri este un fenomen răspândit, datorându-se acidității solului. În cazul structurilor de inhumație, lipsa resturilor osoase împiedică realizarea analizei tafonomice în scopul restituirii posibilelor dispozitive din materii perisabile.

Scurtă descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse:

Au fost colectate 125 de pachete de material ceramic, osteologic, din metal, descoperiri mărunte și probe. Toate materialele osteologice au fost preluate prin proces-verbal în vederea studiului la Laboratorul de Arheologie din cadrul Facultății de Istorie, Universitatea din București. Materialele ceramice și obiectele din metal au fost predate la ICEM Tulcea pentru inventariere și restaurare.

Tehnici de cercetare utilizate, analize: În tumulul T01 a fost terminată săpătura în S06 (carourile 11-16A-B, reprezentând o suprafață de 12 m^2), fiind încheiată cercetarea în întregul tumul. În tumulul T02 a continuat cercetarea în S01 și S03 (începute în 2023) și a fost decapat stratul vegetal, până la primul nivel de structuri funerare, în S02 și S04 (ambele de 6 × 6 m; suprafața totală cercetată 80 m^2). În T03 au fost trasate patru secțiuni (S01-S04 de 12 × 12 m), reprezentând cadrane aliniate pe punctele cardinale, a fost decapat mecanic stratul vegetal până la primul nivel de structuri funerare (suprafață totală cercetată 576 m^2).

Materialul a fost colectat și înregistrat pe fiecare context stratigrafic (au fost utilizate fișe tip MoLAS). Toate măsurătorile topografice au fost realizate utilizând un GPS diferențial (Trimble), în STEREO70, cotele au fost măsurate cu nivela optică de la Borna 5 (150,42 m). A fost realizat planul general și cele detaliate, ale structurilor funerare. Fotografiile au fost realizate atât cu aparatul de fotografiat, cât și cu drona.

Obiective viitoare:

În campania următoare vom finaliza cercetarea la T02 și vom continua cercetarea T03 din aliniamentul respectiv de tumuli.

Propuneri de conservare și punere în valoare:

În vederea protejării descoperirilor (în special a structurilor funerare necercetate), acestea au fost protejate cu geotextil (T02 și T03). În cazul T01, unde cercetarea de teren a fost finalizată, săpătura a fost acoperită cu pământ.

Abstract

The tumular funerary space of the Roman rural settlement at Beidaud (Fig. 1): in the 2025 campaign we excavated two cremation funerary structures in T01 (SF14 and SF16 – Figs. 2–4); in T02 (Fig. 5) we excavated three cremation structures (SF01, SF04 and SF05), two inhumation structures (SF08-09), and we identified three possible cremation structures (Figs. 6–10). In T03 we identified three possible cremation structures (Fig. 1).

Bibliografie

Bottez, V., *The Beidaud Archaeological Microzone Research Project. Preliminary report on the 2020 and 2021 campaigns*, în: CA, 29(1), 2022, p. 35–56.

Bottez, V. *et alii*, *Beidaud, com. Beidaud, jud. Tulcea Punct: Sector Spațiul Funerar al Așezării Rurale Romane (SFARR)*, în: CCAR. Campania 2024, Constanța, 2025, p. 49–55.

Sectorul Așezarea rurală romană (ARR) – Campania geofizică

A. Șerbănescu, V. Bottez

În 2025 au fost continuate cercetările în așezarea rurală de epocă romană de la Beidaud (Sector *ARR*) cu investigații georadar și magnetometrice.

Obiectivele cercetării:

Investigațiile de magnetometrie au avut ca scop identificarea unui potențial drum/cale de acces între așezarea rurală și spațiul funerar situat la vest, în imediata apropiere a așezării. A fost cercetat un coridor de 50 m lățime și 360 m lungime, orientat N-S, care acoperă desfășurarea așezării rurale pe direcția menționată (Fig. 11).

Investigațiile georadar s-au concentrat pe o zonă deja cunoscută unde în campania din 2022 a fost identificată o locuință de tip roman cu o curte interioară. Scopul acestor cercetări a fost de a pune în context structura descoperită și a identifica alte componente ale gospodăriei (Fig. 12).

Rezultatele cercetărilor arheologice și interpretarea lor:

Pe lângă elemente de geologie (straturi de șisturi verzi ce apar și la suprafață în anumite locuri) și elemente de eroziune eoliană și pluvială, o serie de trei anomalii magnetice pozitive liniare apar în partea sudică a zonei cercetate, primele două la o distanță de 5–6 m una de cealaltă, în timp ce a treia e situată la circa 8 m în partea estică și divaghează, fiind situată la 15–16 m în partea vestică. Din păcate, prezența vegetației a făcut imposibilă cartea întregului traseu. Pentru a confirma că aceste anomalii lineare pozitive sunt într-adevăr urme ale unor căi de acces sau au altă origine, vor fi necesare investigații viitoare atât la est, pentru a face joncțiunea cu datele colectate în așezare, cât și înspre vest, pentru a observa traseul lor și a determina o posibilă origine a lor.

În urma investigației georadar au fost identificate o anomalie ce reprezintă delimitarea gospodăriei (gard/zid de împrejmuire), o a doua structură rectangulară la sud-vest, ce poate constitui o anexă, împreună cu alte structuri conexe. Se poate observa organizarea gospodăriei și structurile prezente, precum și relația cu alte posibile gospodării vecine sau unele parcele ce este posibil să aparțină aceleiași gospodării.

Tehnici de cercetare utilizate, analize

Pentru colectarea datelor magnetometrice a fost folosit un sistem Sensys DLM98 cu trei senzori FGM650/3 montați pe un cărucior non-magnetic. Rezoluția datelor este de 0,10 × 1 m. A fost folosit un GPS cu capabilități RTK (Real Time Kinematic) Hi-Target V60 pentru georeferențierea suprafeței cercetate. Procesarea datelor s-a făcut în programul MAGNETO®.

Pentru colectarea datelor georadar a fost folosit un echipament MALÅ cu antenă ecranată de 500 MHz. Rezoluția datelor este de 0,05 × 0,25 m. Pentru georeferențierea ariei investigate a fost folosit un GPS RTK Hi-Target V60. Procesarea datelor s-a făcut în programul ReflexW.

Obiective viitoare:

Intenționăm – pe deoparte – să continuăm eforturile de identificare a căilor de acces la așezarea romană prin metoda magnetometriei, cât și – pe de altă parte – să cartăm cu mare precizie structuri specifice din interiorul acesteia prin metoda georadarului.

Abstract

In 2025 we tried to identify the road leading into the Roman rural settlement at Beidaud from the West, using magnetometry (Fig. 11), and we mapped in detail, using georadar, certain structures inside the settlement (Fig. 12).

Bibliografie:

Șerbănescu, A., Bottez, V., Roth, C., *Investigations at an Early Roman vicus in Moesia Inferior – the tale of the Beidaud site (Tulcea County, Romania)*, în: Wunderlich, T., Hadler, H., Blankenfeldt, R. (eds.), *Advances in On- and Offshore Archaeological Prospection. Proceedings of the 15th International Conference on Archaeological Prospection*, Kiel, 2023, p. 257–260. DOI: https://doi.org/10.38072/978-3-928794-83-1/p51

Șerbănescu, A., Bottez, V., Roth, C., *Beidaud, the first Roman rural site in Moesia Inferior fully mapped using geophysics*, în: ArchéoSciences, 49(1), 2025, p. 39–42 = *ICAP2025: 16TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON ARCHAEOLOGICAL PROSPECTION, Gand, 16th–19th September 2025*, https://doi.org/10.4000/14nql

Illustrations list:

Fig. 1. General plan of the excavation in the SFARR Sector in 2025 (V. Bottez).
Fig. 2. Detailed plan of the excavation in T01 in 2025 (V. Bottez).
Fig. 3. SF14 (V. Bottez).
Fig. 4. SF16 (V. Bottez).
Fig. 5. Detailed plan of the excavation in T02 in 2025 (V. Bottez).
Fig. 6. SF01 (V. Bottez).
Fig. 7. SF04 (V. Bottez).
Fig. 8. SF05 (V. Bottez).
Fig. 9. SF08 (V. Bottez).
Fig. 10. SF09 (V. Bottez).
Fig. 11. The N-S corridor investigated using magnetometry (-5/+5 nT) in 2025 (A. Șerbănescu).
Fig. 12. The georadar survey (2025) superposed on the magnetometry data, with slices at different depths (A. Șerbănescu).

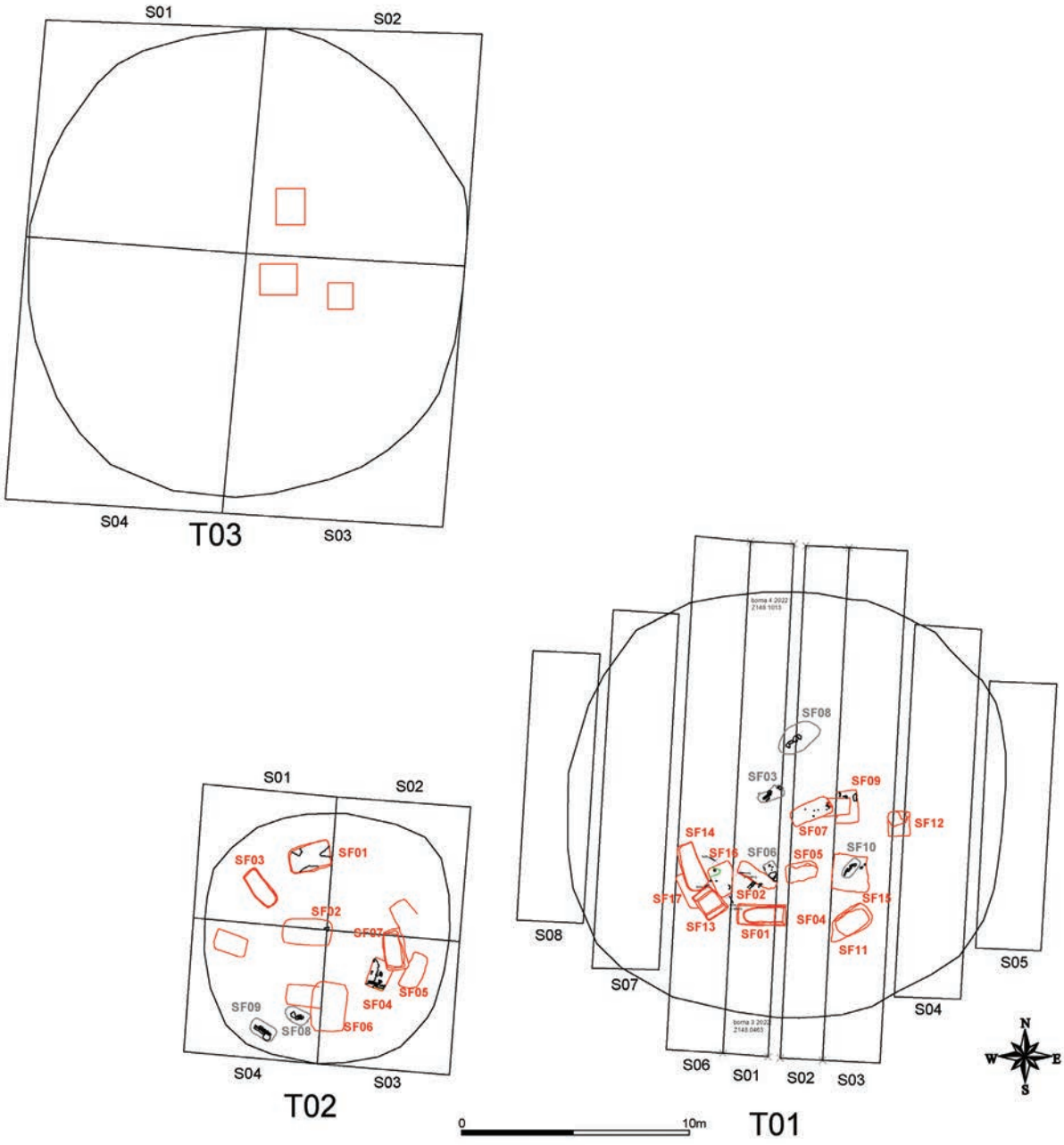

Fig. 1. Planul general al săpăturii în Sectorul SFARR în 2025 (V. Bottez)

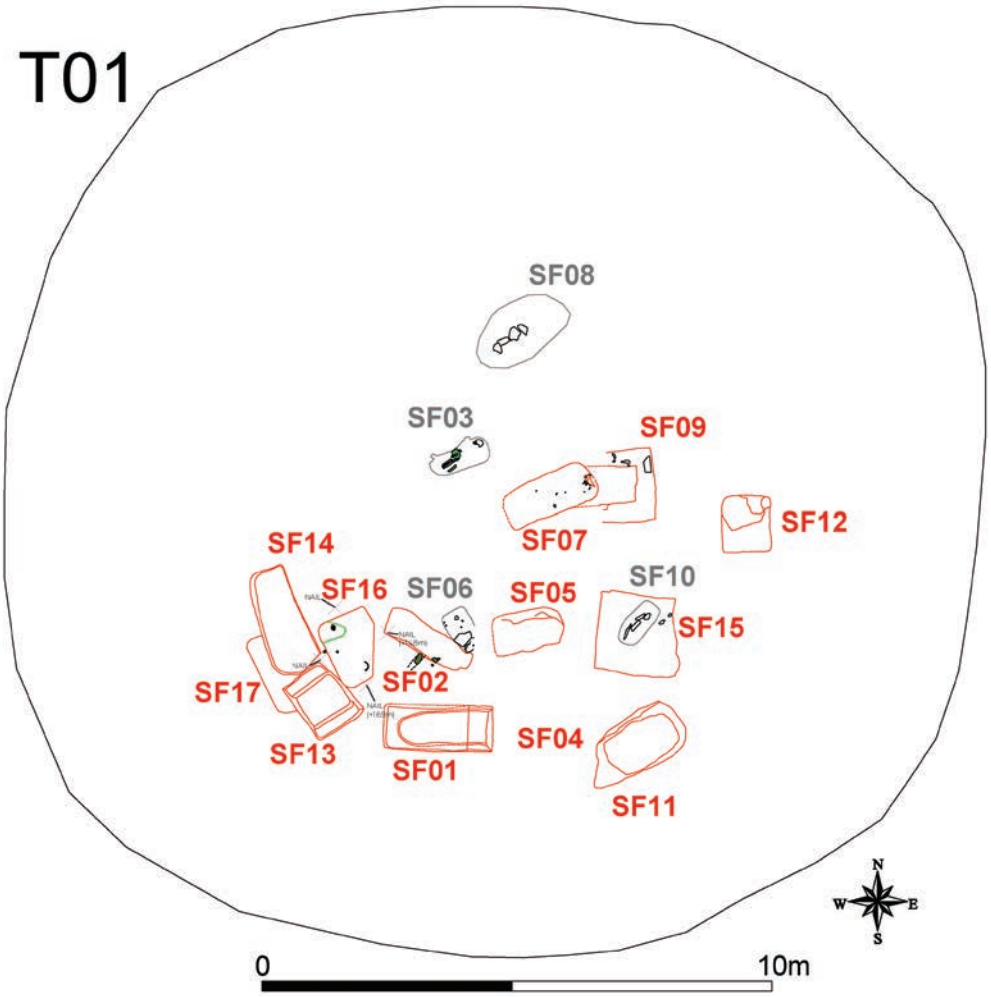

Fig. 2. Plan detaliat al săpăturii în T01 în 2025 (V. Bottez)

Fig. 3. SF14 (V. Bottez)

Fig. 4. SF16 (V. Bottez)

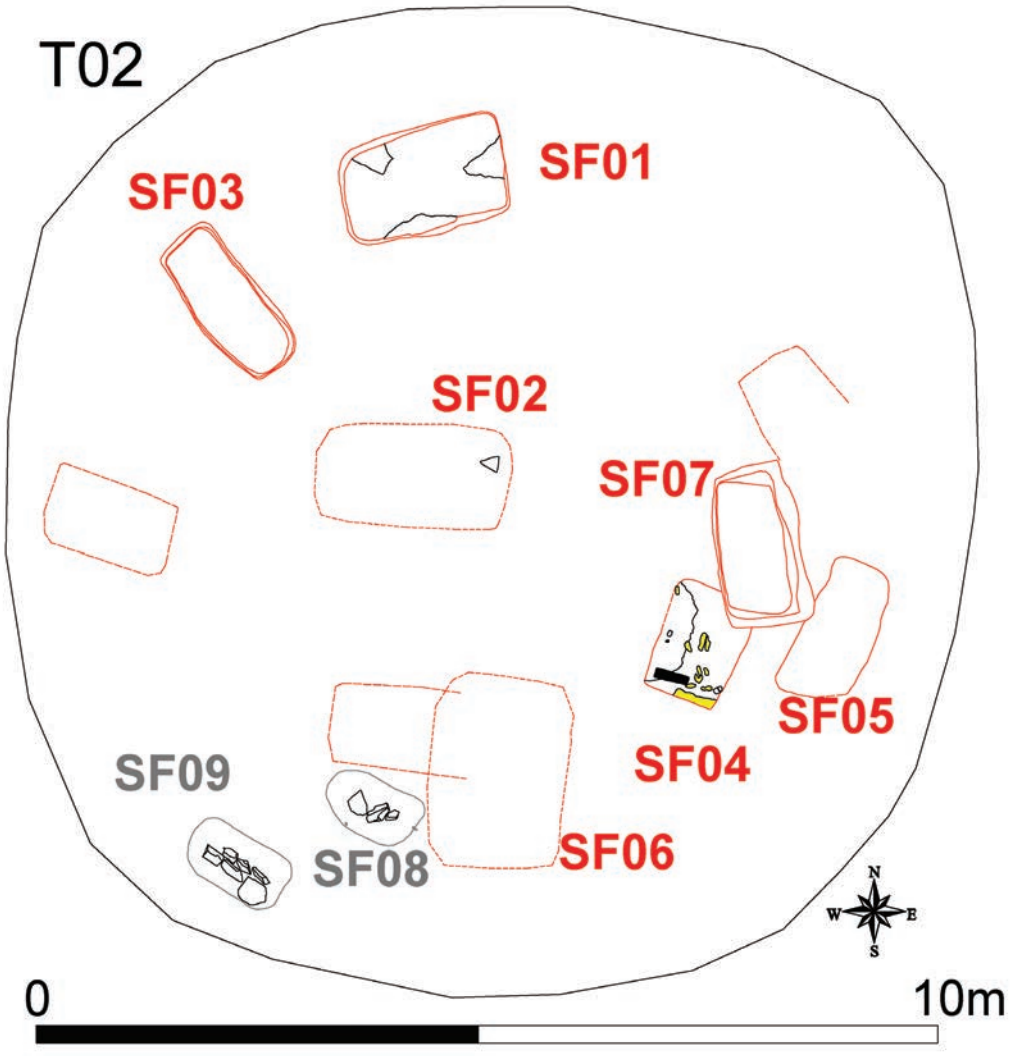

Fig. 5. Plan detaliat al săpăturii în T02 în 2025 (V. Bottez)

Fig. 6. SF01 (V. Bottez)

Fig. 7. SF04 (V. Bottez).

Fig. 8. SF05 (V. Bottez)

Fig. 9. SF08 (V. Bottez)

Fig. 10. SF09 (V. Bottez)

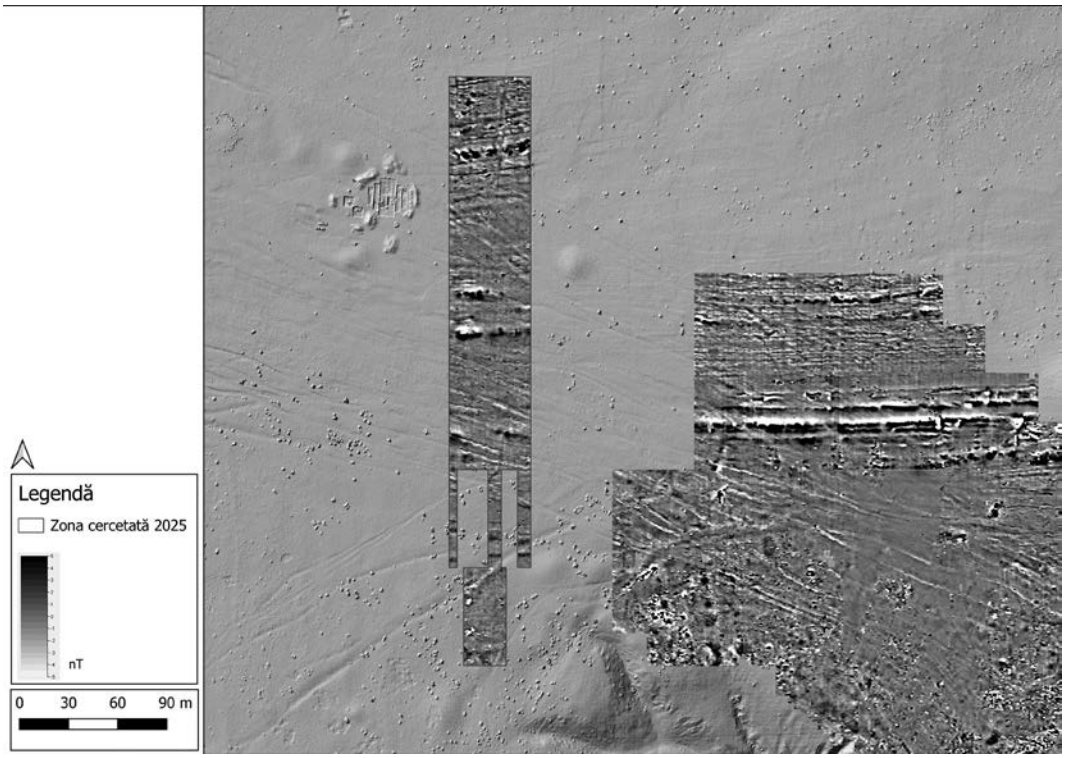

Fig. 11. Coridorul N-S cercetat prin metoda magnetometriei (-5/+5 nT) în 2025 (A. Șerbănescu)

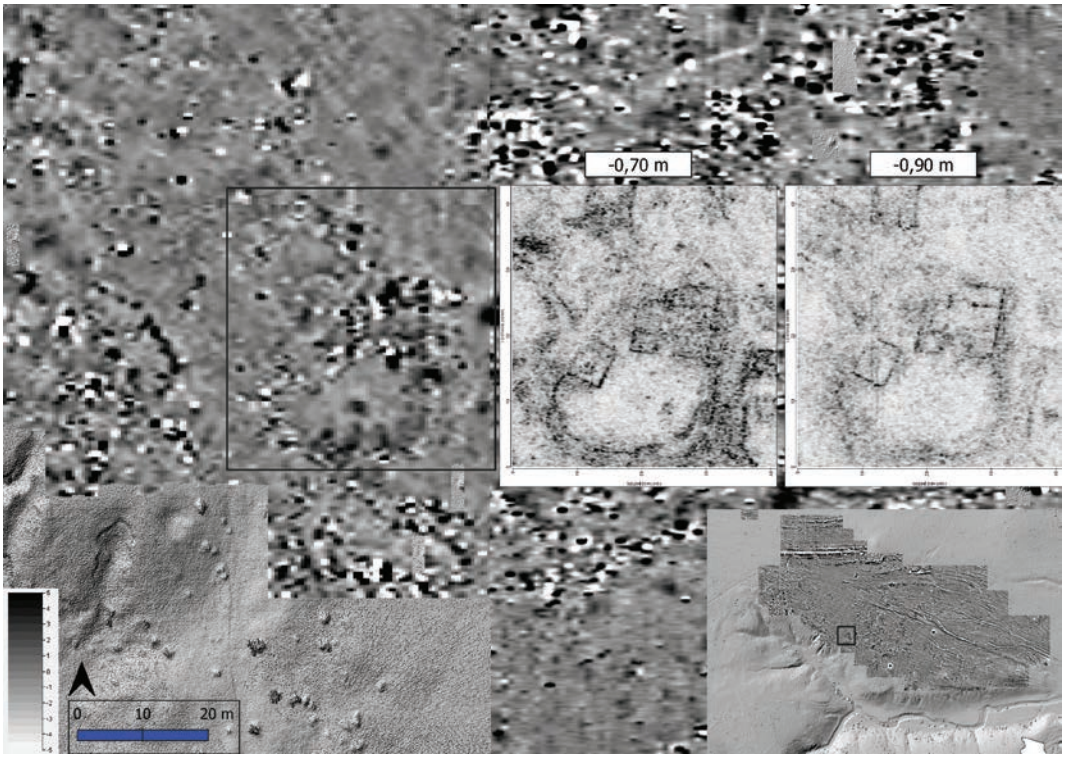

Fig. 12. Investigațiile georadar (2025) suprapuse peste datele magnetice, cu planșe la diferite adâncimi (A. Șerbănescu)

10. Bistricioara, com Ceahlău, jud. Neamț
Punct: Bistricioara – Lutărie III

Tip de sit: 116 (locuire sezonieră)
Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)
Cod RAN: 122043.03
Autorizația nr. 16/22.04.2025
Colectiv: Mircea Anghelinu (UV Târgoviște) – responsabil științific; Marc Händel (Austrian Archaeological Institute); Andreas Maier (Universitatea din Köln); Loredana Niță (UV Târgoviște); Cristina Cordoș (IA Iași); Daniel Veres (ISER Cluj-Napoca); Alexandru Ciornei (IAB); Laëtizia Demay (Muséum National d'Histoire Naturelle Paris); Constantin Preoteasa (CMN Neamț)
Finanțare: UV Târgoviște, Universitatea din Viena, Austria, Deutsche Forschungsgemeinschaft – 56 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 01–23.08.2025

Scurt istoric al cercetării

Situl paleolitic de la Bistricioara – *Lutărie III* a fost identificat în anul 2007, pe o terasă joasă (15-18 m), în apropierea confluenței dintre Bistrița și afluentul său, Bistricioara. În proximitatea acestui punct (cca 50 m către NE), pe terasa de 10 m, afectată de inundațiile periodice ale lacului Izvorul Muntelui, a fost identificată, tot în anul 2007, o altă secvență de locuire paleolitică (punctul Bistricioara – *La Mal*). Sondajele realizate în 2011 au confirmat că cele două puncte conservă secvențe geologice comparabile, dar și succesiuni arheologice complementare cronologic, atribuite Paleoliticului superior. În consecință, începând cu anul 2022, cercetarea celor două puncte ale sitului s-a realizat în paralel.

Descrierea sitului, problematica științifică, metodologie de cercetare

Secvența geologică și succesiunea arheologică conservate în punctul Bistricioara – *Lutărie III* au făcut obiectul unor publicații detaliate[1]. Situl se extinde, după cum indică sondajele cu carotiera, pe minim 2000 mp (Fig. 1–2). Până în anul 2025, cercetările arheologice, concentrate în perimetrul nordic, expus eroziunii și intervențiilor antropice, au acoperit 40 mp (T0-2008/T7-2024). Secvența lito-stratigrafică, dominată de aportul coluvial, este alcătuită din loess și derivate loessice suprapuse depozitelor aluviale, și care ating, în anumite zone ale sitului, adâncimea de 9 m. Cronologia generală a depozitului geologic se întinde, conform datărilor OSL, TL și radiocarbon, pe un interval amplu, acoperind virtual în întregime ultimul ciclu glaciar. Arheologic, situl de la Bistricioara – *Lutărie III* conserva**,** în zona cercetată până în anul 2024, șapte etape distincte de ocupație (delimitate ca AH), toate datate în Paleoliticul superior și consistând în urme de combustie, resturi litice și faunistice și amenajări de habitat variabil conservate. Campania curentă a confirmat existența a altor două episoade epigravettiene distincte de ocupare, în partea superioară a depozitului.

Metodologic, sistemul de săpătură și înregistrare, descris detaliat cu alte ocazii[2] a urmărit înregistrarea cu maximă acuratețe a datelor topo-spațiale, documentarea detaliată, strict crono-stratigrafică, a amenajărilor de habitat, recuperarea integrală a seturilor litice și faunistice, completată de documentarea integrală *in situ* a resturilor faunistice nerecuperabile.

Rezultate

Creșterea de nivel a lacului de acumulare Izvorul Muntelui a împiedicat accesul în punctul Bistricioara – *La Mal*, pe toată durata campaniei. Prin urmare, cercetările din campania 2025 s-au concentrat exclusiv asupra punctului de la Bistricioara – *Lutărie III*. În aceeași zonă nordică a sitului cercetată și până acum, a fost deschisă o secțiune (T9) de 10 mp, extinzând spre sud și est secțiunile T7 și T8 cercetate în 2022 și 2023**.** Principalul obiectiv al campaniei din 2025 l-a reprezentat extinderea săpăturii într-o zonă cunoscută deja pentru concentrarea resturilor de ocupație paleolitice.

Campania a întărit observațiile realizate anterior privind succesiunea arheologică conservată în sit, toate orizonturile identificate prin cercetările anterioare (AH 1.1 - AH 2.5) extinzându-se în zona cercetată. Densitatea estimată a fost confirmată, de altfel, de numărul remarcabil de înregistrări: 401 resturi faunistice, 167 de pietre (galeți de gresie, manuporturi), 929 de piese litice înregistrate individual, dar și 427 de ansambluri de piese sub 1 cm recuperate ca ansambluri sau la sită, ceea ce permite estimarea colecției litice totale, aflată curent în studiu, la cca 2500 de artefacte. Două episoade distincte de ocupare (AH 2.14 şi AH 2.15), sugerate deja de repartiţia verticală a descoperirilor în anii anteriori, au putut fi confirmate în zona vestică a suprafeţei cercetate, deasupra concentrării majore AH 2.2. Aflate la contactul cu solul PS1 şi afectate parţial de bioturbare şi de procesele de versant, aceste ocupaţii distincte nu au putut fi separate de AH 2.2, respectiv AH 2.1, în campaniile anterioare.

În partea superioară a secvenței arheologice, orizonturile AH 1.1 (aparținând unui Paleolitic superior final) și AH 2.1 (Epigravettian) se prezintă sub forma unei acumulări de material litic diseminat, identificată în partea superioară a G2 și în cuprinsul unității litologice G1. Colecția recuperată în orizontul AH 1.1 din T9 este mai consistentă în raport cu ansamblurile din anii anteriori. Au fost recuperate și câteva gresii plate, dar și resturi de cărbune aparent *in situ*, ceea ce confirmă variațiile topografice în repartiția resturilor arheologice sesizate și în campaniile anterioare.

AH 2.2 a oferit, ca și până acum, cele mai multe înregistrări individuale de piese litice *in situ*. În cuprinsul acestui nivel, au fost remarcate două structuri de combustie suprapuse, identificate în partea sud-vestică a secțiunii, dar și o gresie (manuport) rectangulară, de mari dimensiuni, asociată probabil unei structuri de locuire.

[1] Anghelinu *et alii* 2021.
[2] Cordoș, Händel, Anghelinu 2021.

În cuprinsul nivelului AH 2.4, aparținând probabil, conform cronologiei (~25 ka calBP), în ciuda materialului litic non-diagnostic, Gravettianului târziu, s-a finalizat documentarea și demontarea unei vetre circulare, pavată cu galeți de gresie și parțial cercetată în campania anului 2023 (Fig. 3).Toate ansamblurile sunt caracterizate de utilizarea unui spectru larg de materii prime locale, regionale sau exotice. Semnificativ, silexul cretacic, prezent în procente mici în ansamblurile epigravettianului timpuriu (AH 2.2 și AH 2.3) înregistrează o pondere crescută în orizonturile mai târzii, în special în AH 1.1, marcând o transformare importantă în circuitele de mobilitate și aprovizionare ale comunităților din partea finală a Pleistocenului.

Setul de analize interdisciplinare realizate asupra secvenței de la Bistricioara s-a lărgit considerabil în cursul campaniei 2025. S-a realizat, astfel, eșantionarea completă a ansamblurilor litice pentru analizele traseologice ce se vor desfășura în cadrul Laboratorului Tracéolab – Universitatea din Liège, Belgia (cca 3000 de piese litice). Au fost prelevate, de asemenea, 10 eșantioane de micromorfologie, pentru înțelegerea contextelor paleoclimatice și sedimentare, ca și pentru evaluarea impactului antropic. De asemenea, 3 galeți de gresie recuperați din contexte arheologice (AH 2.2, AH 2.3) au fost selectați pentru a verifica prezența urmelor de lipide și, implicit, a le clarifica funcționalitatea. 54 de eșantioane de cărbune vor fi evaluate cronometric, pe seama unui protocol superior de pre-tratare, în colaborare cu Universitatea din Bologna (Italia).

Concluzii

Prin deschiderea sa diacronică și conservarea foarte bună a contextelor paleolitice, situl de la Bistricioara – *Lutărie III* ocupă o poziție centrală în înțelegerea dinamicii culturale în intervalul cronologic deschis de Ultimul Maxim Glaciar (cca. 29 ka cal BP). Potențialul de informație conservat de sit a atras atenția comunității științifice europene, instituțiilor deja implicate în cercetarea sitului încă din 2007, alăturându-li-se cercetători de la universitățile din Köln, Aachen, Hanovra și Koblenz (Germania), Bologna (Italia), cercetători de la Institutul de Arheologie al Academiei de Științe a Ucrainei din Kiev, dar și studenți și masteranzi de la Universitatea din Köln. Perspectivele de continuare a cercetărilor sistematice sunt, prin urmare, cât se poate de consistente.

Abstract

The 2025 campaign at Bistricioara – *Lutărie III* focused on the North-Eastern sector of the site, adding T9 (10 sqm) to the existing trenches) the trenches dug in previous campaigns (2022, 2023, 2024). The new excavation improved the knowledge of the succession of Gravettian, Epigravettian, and Final Paleolithic occupations, confirming their better preservation in the flatter terrace area towards the south and west. Two distinct occupations (AH 2.14 and AH 2.15), previously indistinguishable within AH 2.1 and AH 2.2, were identified. A large lithic set has been recovered. A comprehensive micro-morphological sampling of the geo-archive, together with an extensive sampling of the lithic collections for use-wear analyses, was also undertaken during the field campaign in 2025.

Bibliografie:

Anghelinu *et alii* 2021 – Anghelinu, M., Händel, M., Niță, L, Cordoș, C., Veres, D., Hambach, U., Murătoreanu, G., Ciornei, A., Schmidt, C., Sava, T., Mănăilescu, C., Ilie, M., Demay, L., Georgescu, V., *From Gravettian to Epigravettian in the Eastern Carpathians: Insights from the Bistricioara – Lutărie III archaeological site,* în: Quaternary International, 587–588, p. 210–229.

Cordoș, Händel, Anghelinu 2021 – Cordoș, C., Händel, M., Anghelinu, M., *Acknowledging the mess: Implications of a new documentation system for understanding formation processes of two Paleolithic sites in the Ceahlău Basin (NE Romania)*, în: ArhMold, 44, 2021, p. 7–28.

Illustrations list:

Fig. 1. General layout of trenches and core drills at Bistricioara III.
Fig. 2. Aerial view of the two findspots at Bistricioara III.
Fig. 3. Combustion feature, AH 2.4.

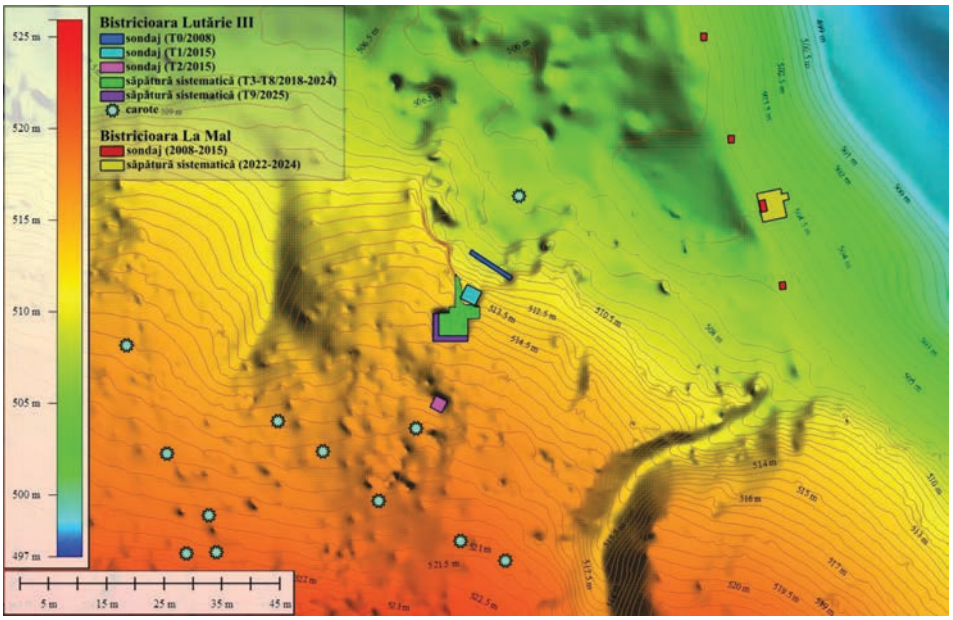

Fig. 1. Planul general al săpăturilor și sondajelor de la Bistricioara III

Fig. 2. Fotografie aeriană a celor două puncte de la Bistricioara III

Fig. 3. Structura de combustie, AH 2.4

11. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj [*Praetorium*]
Punct: Castrul roman (Grădiște)

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană, 106–271 p. Chr.)
Cod RAN: 59069.01; **cod LMI**: CJ-I-s-A-06975
Autorizația nr. 4/22.04.2025
Colectiv*:* Felix Marcu (MNIT) – responsabil științific; George Cupcea, Ioniță Petiș, Ciprian Ciobanu, Ștefania Dogărel, Andra Cezara Comiati (MNIT); Maria-Cristina Marton (UBB Cluj-Napoca)
Finanțare: MC – 31 500 lei
Perioada desfășurării cercetării: 01–24.10.2025

S1/2025

Dimensiuni: L= 9 m; l = 6 m.

Orientare: N-S, trasată pe latura de sud a clădirii, între zidul perimetral de sud și extensia cu abside.

Fazele de piatră

Contexte încadrabile: Z15, Z16, CX12, CX86, CX89

Z15 (h totală = 1.20 m; h fundație = 73 cm; h maximă fundație = 77 cm; l = 57 cm. Z15), care se țese cu Z1, a fost ridicat inițial pentru a închide încăperea determinată de Z1, P5 și P2'. Aceasta ar deveni astfel cea mai mare încăpere din faza I de piatră, poziționată central pe axul N-S al clădirii. Nivelul de călcare în această încăpere era CX12 și acest lucru este demonstrat de unitatea dintre podea și straturile de tencuială care urcă pe fațada estică a lui Z15.

După cum am observat încă din 2016, încăperea aceasta nu era încălzită, în ciuda faptului că nivelul de implantare a lui Z15 este foarte jos.

În urma observațiilor de tehnică și țesere a zidurilor, am constatat că **Z16** este anterior lui Z15, cel puțin cu sectorul lui dinspre nord, de unde rezultă că sectorul lui Z15 de la nord de Z16 este ulterior/adăugat.

Sectorul lui Z15 de la sud de Z16 a primit o față suplimentară de piatră într-o fază ulterioară, în care încăperea determinată de Z16, Z15, Z18 și Z14 a prezentat și podeaua inferioară a sistemului de încălzire. Prin urmare, Z14, în faza în care era la rândul său cămășuit, funcționa odată cu absida de la vest și cu încăperea încălzită, anexată la sud de Z1. În această situație, CX89 este podeaua inferioară a hipocaustului în sub-faza IA; podeaua în sub-faza IB fiind identificată în partea de sud a încăperii și în absida de vest. Probabil cămășuirea lui Z15, fiind similară cu cea a lui Z14', aparține sub-fazei IB.

Diferența de nivel dintre CX86 și CX89 (42 cm), precum și faptul că la nord de Z16, Z15 nu este cămășuit, ne indică faptul că încăperea de la nord de Z16 aparține sub-fazei IA, deci este contemporană cu prima fază a încăperii de la sud de Z16. Spre deosebire de aceasta din urmă, încăperea de la nord de Z16 nu pare să fi fost încălzită. Totuși, nu știm unde se închidea încăperea de la nord de Z16, dar este posibil să se închidă pe traseul lui CX27.

Z15 are două faze de construcție. Prima are traseul ușor deviat înspre N-NV, calibrat cu traseul pereților din fazele de lemn, dar la un moment dat, cel puțin la nord de Z16, a fost demantelat până la nivelul fundației, urmând a se construi un zid ușor deviat înspre est față de traseul original, care pierde și fundația în aproximativ 2–3 m. Acest lucru se observă la golirea lui CX37.

Acest sector de zid va primi numele de **Z15'** și el separă două încăperi, la est, respectiv la vest. La est nivelul de călcare este CX12, iar la vest, CX96. Niciuna din încăperi nu pare să fi avut încălzire sub pardoseală. Ambele se datează, cel mai probabil, în sub-faza IB.

La nord de Z16 exista cu siguranță o încăpere anterioară, care probabil respecta planimetria generală, însă de la care nu ni s-a păstrat nivelul de călcare.

Tot din faza I de piatră face parte și groapa de stâlp CX26, care se încadrează în seria de gropi de stâlp aparținând porticului interior al clădirii.

Fazele de lemn

I: CX6=8, CX7, CX9, CX21, CX22. În principiu este prezentă prin șanțurile câtorva pereți dezafectați și un nivel de călcare (CX22).

II: CX4, CX5, CX10, CX17, CX20=23, CX24, CX28, CX30, CX31, CX33, CX35, CX39, CX40. Este prezentă prin mai multe șanțuri de scoatere a unor pereți, care, spre deosebire de faza I lemn, se pot articula într-un plan coerent. De asemenea, din această fază avem și un nivel de călcare, precum și mai multe urme ale nivelului de distrugere și amenajare în vederea faze I de piatră.

S2/2025

Dimensiuni: L= 10 m; l = 2 m.

Orientare: E-V, trasată pe latura de Est a clădirii, extinsă din zona lui Z2 până la valul castrului.

Faza I de piatră

Contexte: Z2, P2, CX5, CX10, CX3

Faza II de piatră

Contexte: Z2, Z34 și probabil nivelurile succesive de umplere a rigolei de la V de *via sagularis* în vederea amenajării

unui nivel de călcare (CX9).

Faza III de piatră

Contexte: dărâmăturile celor două ziduri; groapa de scoatere a lui Z2 (CX6).

În faza I de piatră clădirea praetoriului era închisă la E de Z2, iar spațiul dintre acesta și valul de pământ era ocupat de *via sagularis*, cu cele două rigole ale sale. Într-o fază ulterioară, probabil că s-a decis închiderea acestui spațiu, motiv pentru care s-a trecut la ridicarea lui Z34 și la umplerea celor două rigole în vederea amenajării unui nivel de călcare. În ultima fază documentată în această secțiune se demantelează parțial Z2 și este posibil să se instaleze un stâlp în mijlocul fundației sale, în mod similar cu cel identificat în 2012 în colțul dintre Z1 și Z2. Credem, deci, că ar trebui să fie pusă în legătură cu această fază, așa-zisă „post-romană".

S3/2025

Dimensiuni: L = 4 m; l = 3 m.

Orientare: E-V, în zona rămasă necercetată dintre S1/2018 și S1/2021.

Stratigrafic, este puternic afectată de groapa modernă care distruge latura de vest a pretoriului, precum și de SG LV.

Faza I de lemn:

Contexte: CX4.

Faza II de lemn:

Contexte: CX1, CX2, CX3, CX5.

Faza I de piatră:

Contexte: Z19, Z22, CX12. Acestea trei, alături de Z23 și Z24 din 2021, alcătuiesc o încăpere patrulateră de 4,5 x 2,5 m, dispusă cu latura lungă pe direcția E-V, și cu o posibilă intrare în colțul de NV (identificată încă din 2021), însă cu un nivel de călcare mult mai jos decât în celelalte încăperi din fazele de piatră. Astfel, pare că a fost construită ca un fel de pivniță și podită ca atare, în vederea impermeabilizării. Deocamdată este greu de stabilit din ce spațiu făcea parte, însă este probabilă o încăpere în colțul de SV al pretoriului, determinată de Z1, Z21 și CX27, și, de ce nu, Z15'.

Faza II/III de piatră:

Contexte: CX6, CX8, CX13

Concluzii

Cele mai importante informații au fost dobândite în urma explorării S1/2025. Colțul de SV al clădirii a rămas cu mai multe detalii neelucidate încă din campania din 2016 (apoi 2022), în privința succesiunii fazelor de construcție în piatră.

Rezultatele din campania 2025 arată clar că avem de-a face cu mai multe refaceri în această zonă a clădirii, în piatră. Probabil că de la simpla compartimentare pe sistemul de casă de tip mediteraneean, lucrurile au început să se schimbe de la amplasarea extensiei sudice pentru absida de E. Odată cu abandonarea acesteia (din motivele enunțate deja în urma cercetărilor din campania 2022), s-a impus mutarea spre V și crearea de noi încăperi adiacente. În pandant, la N de Z1, ia ființă o încăpere de dimensiuni reduse, al cărei scop nu poate fi pus decât în legătură cu această reamenajare a absidei. Ce se întâmplă cu restul zonei din colțul de SV al pretoriului rămâne însă greu de descifrat, în cea mai mare parte din cauza distrugerii aproape în întregime a laturii de V a clădirii în epoca modernă, în urma căreia mai putem surprinde unele detalii interesante, cum este încăperea subterană din apropierea laturii de V.

În privința fazelor de lemn, se confirmă ce presupuneam încă din anii trecuți. Faza I este mai săracă din punctul de vedere al contextelor arheologice, iar planimetria alcătuită din șanțurile pereților conservați nu permite o articulare coerentă. Totuși, a doua fază de lemn deja pare a primi un plan similar cu cel al clădirii de piatră și deci de a consacra destinația construcției – aceea de reședință.

Abstract

As part of the 2025 campaign, being the last opportunity to explore the commander's residence building – *praetorium*, we set out to clarify the last remaining unclear aspects so far. Accordingly, we have decided to open no less than 3 research units (S1, S2 and S3), placed as follows: S1 – the southern limit of the building, between the southern perimeter wall and the extension with apses; S2 – the south-eastern corner of the building, from the eastern perimeter wall to the eastern enclosure of the fort, over the via sagularis; S3 – the south-western corner of the building, the only area left unresearched, among those explored during the 2018 and 2021 campaigns.

Illustrations list:

Fig. 1. Topographic plan of the research in the *praetorium* of Bologa, 2025 campaign.
Fig. 2. Photogrammetry of the research in *the praetorium* of Bologa, 2025 campaign.
Fig. 3. Photogrammetry of S1.
Fig. 4. Photogrammetry of S2.
Fig. 5. Photogrammetry of S3.

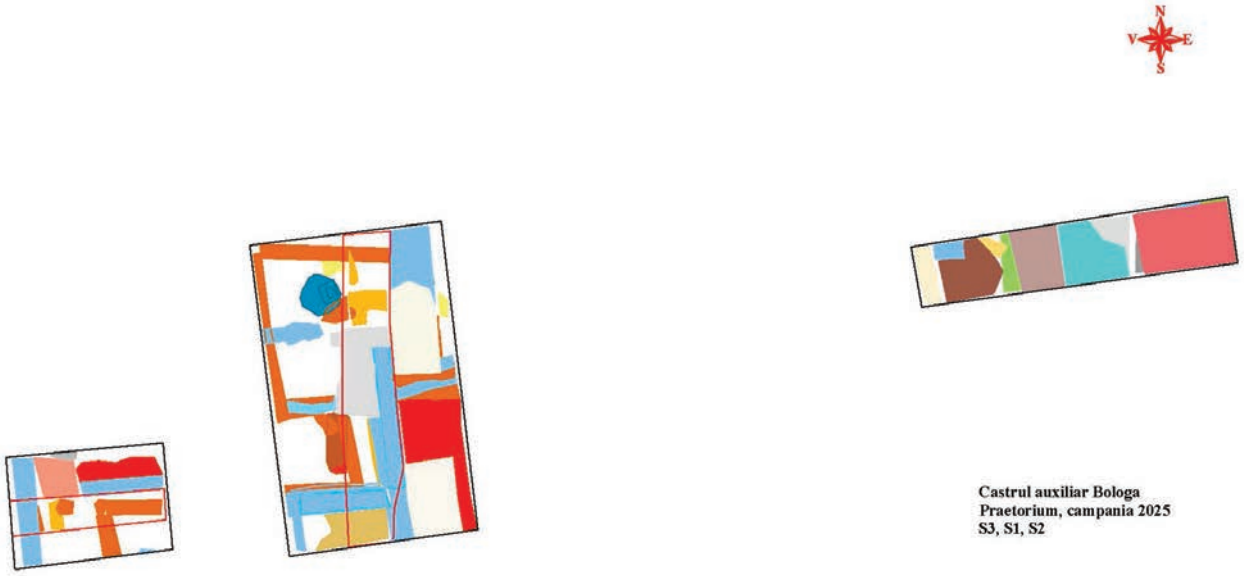

Fig. 1. Planul topografic al cercetărilor din praetorium de la Bologa, campania 2025

Fig. 2. Fotogrammetria cercetărilor din praetorium de la Bologa, campania 2025

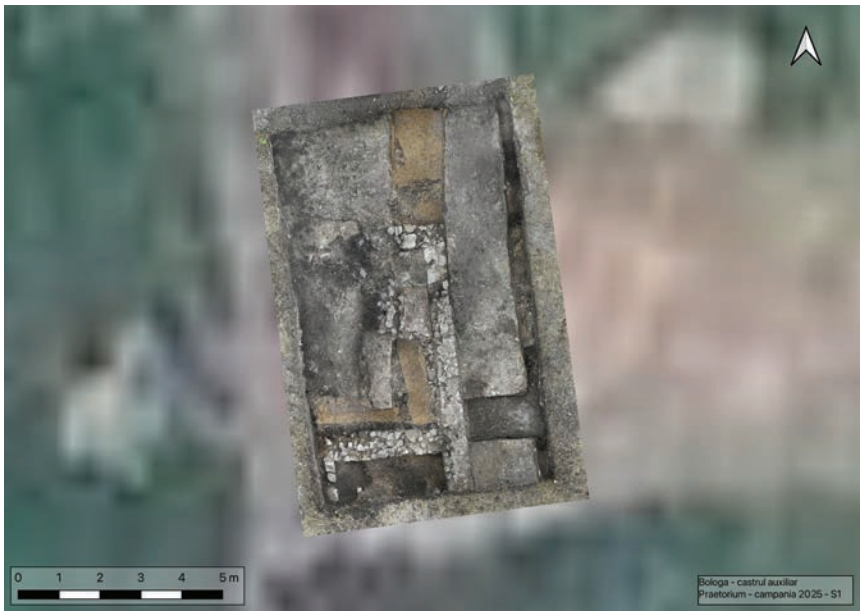

Fig. 3. Fotogrammetria S1

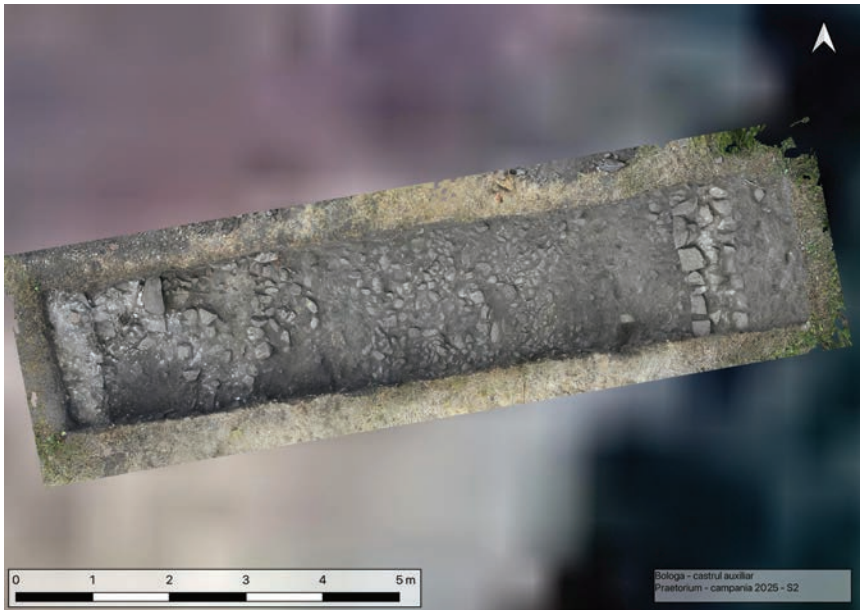

Fig. 4. Fotogrammetria S2

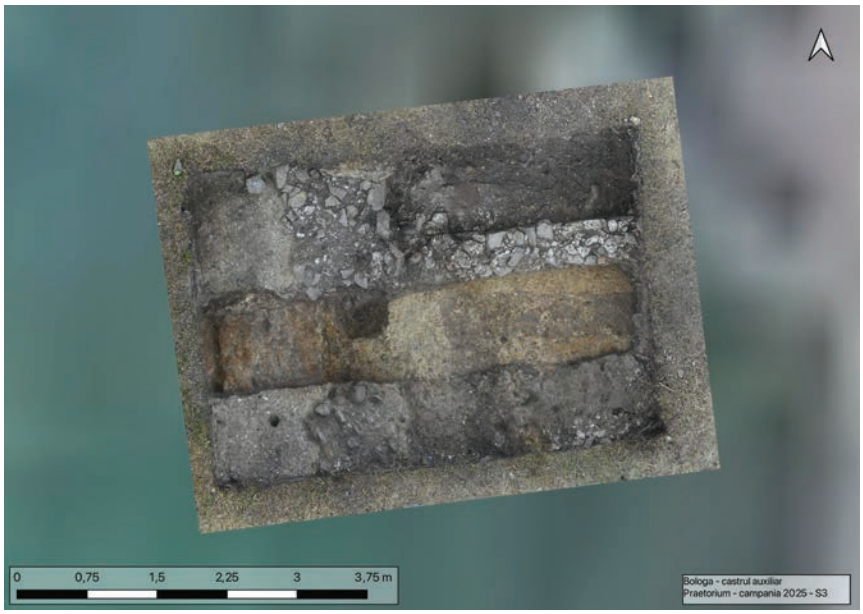

Fig. 5. Fotogrammetria S3

12. Bordușani, jud. Ialomița
Punct: *Popina*

Tip de sit: 117 (tell)
Încadrare cronologică: 142 (eneolitic mijlociu)
Cod RAN: 92998.01; **cod LMI**: IL-I-s-A-14029
Autorizația nr. 14/22.04.2025
Colectiv: Cătălin Bem (MJ Ialomița) – responsabil științific; Florin Vlad, Simona Munteanu, Radu Coman, Ioan Cernău, Cătălina Cernău (MJ Ialomița); Andrei Asăndulesei (UAIC Iași, Centrul de Cercetări Arheoinvest); Tudor Hila (MJIA Prahova); Adrian Bălășescu, Gabriel Vasile, Cătălin I. Nicolae, Mihaela Golea (IAB); Constantin Haită, Valentin Radu (MNIR); Valentin Parnic (MDJ Călărași); la cercetarea de teren au participat și Cristin Groapă, Daniel Cuculescu, Alessandra Piticaș (UAIC Iași)
Finanțare: MC, MJ Ialomița
Perioada desfășurării cercetării: 19.08–19.10.2025

Situl se află la 2 km nord – nord-est de satul Bordușani, pe malul drept al brațului Borcea (la 1,1 km nord de cursul său actual), în Balta Ialomiței.

Unul dintre principalele obiective ale noilor campanii de cercetare a fost inițierea de investigații pentru identificarea eventualelor elemente de delimitare ale *tell*-ului Bordușani *Popină*. Fără îndoială, beneficiam de concluziile cercetărilor similare – intruzive sau nu –, întreprinse în zeci de *tell*-uri de la nord de Dunăre. În consecință am trasat atunci și am început cercetarea suprafețelor cu indicativele Sx1-Sx3, în zona sudică a *tell*-ului. Au fost identificate și cercetate parțial cel puțin șase șanțuri de delimitare, de dimensiuni diferite. Toate sunt abandonate la scurt timp după excavare și, exceptându-le pe cele din exteriorul actual al martorului de eroziune pe care s-a dezvoltat *tell*-ul, sunt suprapuse de complexe de locuire Gumelnița – locuințe neincendiate, zone menajere sau de pasaj –, ceea ce le asigură pe deplin fiecăruia în parte, apartenența stratigrafică și crono-culturală, eneolitică. Traseele unora dintre șanțuri au fost precizate și magnetic și prin ERT (Fig. 1). În plus, o scanare LiDAR – prin curba de nivel 42,20 m – permite sesizarea parțială (între un paleocanal grandios și baza *Popinei*) a traseului celui mai excentric șanț descoperit și cercetat parțial în zona sudică a *tell*-ului, în campania 2021.

Campania anului 2025 a încercat descifrarea relațiilor stratigrafice în spațiul din treimea nordică a suprafeței Sx. O succesiune de construcții Gumelnița – incendiate sau nu (Fig. 2–4) – este suprapusă de o intervenție majoră, getică, – un șanț (Fig. 1) care, cu siguranță, cel puțin în acest spațiu, a modificat configurația movilei antropice. Întreaga succesiune este secționată, prin escarpare pe latura nordică (Fig. 2; 5), fără a fi o terasare propriu-zisă pentru că săparea șanțului a dislocat și sedimentele naturale ale martorului de eroziune iar latura sudică a obstacolului este clar vizibilă (Fig. 6). În zona de maximă adâncime a șanțului a fost secționată și una dintre primele locuințe gumelnițene ale *tell*-ului, construită, simplu, cu o platformă de lut aplicat direct pe un sol antropic (ceea ce presupunea deja existența locuirii) care suprapune fizic lœss-ul martorului de eroziune (Fig. 7).

Fostul drum de acces spre vârful *Popinei*, tangențial ghețăriei din secolul XIX, suprapune în mare parte umplutura șanțului getic, fiind foarte probabil ca alveolarea existentă să fi favorizat amenajarea drumului.

Campaniile viitoare își propun epuizarea stratigrafică a acestei suprafețe (Sx1-2) care, deși nu de mari dimensiuni, păstrează elemente care pot reconstitui o parte importantă a evenimentelor majore ale locuirilor de pe *Popina* Bordușani, inclusiv momentele de abandon gumelnițean urmate, fiecare în parte, de săparea unui nou șanț de delimitare, așa cum precizam cu alte ocazii[1].

În timpul campaniei, din Borcea, în zona Făcăeni (*Ostrovul Borcea*), în aval de Bordușani, la cca 2,7 km vest de *Popină*, a fost recuperat dintr-o plasă de pescuit un harpon din corn de cerb (Fig. 8). Fără îndoială caracteristică industriei gumelnițene, piesa putea proveni din inventarul *tell*-ului, fiind pierdută în timpul vânătorii și remobilizată ulterior.

În sfârșit, din zona așezării Dridu, cunoscută de mai bine de trei decenii și jumătate[2], de la Bordușani *Bacul Vechi* (Fig. 11), au fost recuperate numeroase fragmente ceramice. Vegetația abundentă ne-a împiedicat și acum de a face observații stratigrafice, dar ne propunem pentru campania viitoare o cercetare de salvare, erodarea periodică a malului drept al Borcei punând într-un real pericol stațiunea.

***Abstract**:*

One of the main objectives of the new research campaigns was to initiate investigations to identify the boundaries of the Bordușani Popină tell. Without a doubt, we benefited from the conclusions of similar research – intrusive or otherwise –, undertaken in dozens of tells North of the Danube. Consequently, we then traced and began researching the areas designated Sx1-Sx3, in the Southern area of the tell. At least six boundary ditches, of different sizes, were identified and partially excavated. All of them were abandoned shortly after excavation and, except for those on the current outside of the erosion bank on which the tell developed, are overlapped by Gumelnița residential complexes – unburnt dwellings, household or passage areas –, which fully ensures for each of them, their stratigraphic and chrono-cultural, Eneolithic chronology. The shapes of some of the

[1] Bem *et alii* 2021, p. 166 și urm.
[2] Vlad, Matei 2003–2004, p. 201.

ditches were also recorded magnetically and by ERT (Fig. 1). In addition, a LiDAR scan – through the 42.20 m level curve – allows for the partial detection (between a grandiose paleochannel and the base of Popina) of the course of the outermost ditch discovered and partially researched in the Southern area of the tell, in the 2021 campaign.

The 2025 campaign aimed to clarify the stratigraphic relationships in the space in the Northern third of the Sx surface. A succession of Gumelnița buildings – burnt or not (Fig. 2-4) – is superimposed by a major, Getic intervention – a ditch (Fig. 1) which, certainly, at least in this space, modified the configuration of the anthropic mound. The entire succession is sectioned, by escarpment on the Northern side (Fig. 2; 5), without being a proper terrace because the development of the ditch also dislocated the natural sediments of the erosion bank and the Southern side of the obstacle is clearly visible (Fig. 6). In the area of maximum depth of the ditch, one of the first Gumelnița dwellings of the tell was also sectioned, simply built, with a clay platform applied directly on an anthropic soil (which already implies the existence of habitation) that physically overlaps the loess of the erosion bank (Fig. 7).

The former access road to the top of the Popina, tangential to the 19th century icehouse, largely overlaps the fill of the Getic ditch, it being very likely that the existing hollow of the Iron Age ditch favored the road layout.

Future campaigns aim to complete the stratigraphic excavation of this surface (Sx1-2) which, although not large in size, preserves elements that can reconstruct an important part of the major events of the settlements on Popina Bordușani, including the moments of Gumelnița abandonment followed, each separately, by the excavation of a new boundary ditch, as we have specified on other occasions.

During the campaign, from the Borcea channel, in the Făcăeni area (Borcea Island), downstream of Borduşani, about 2.7 km west of Popină, a deer antler harpoon was recovered from a fishing net (Fig. 8). Undoubtedly characteristic of the Gumelnița industry, the piece could have come from the inventory of the tell, having been lost during hunting and subsequently repurposed.

Finally, from the area of the Dridu settlement known for more than three and a half decades, from Borduşani *Bacul Vechi* (Fig. 11), numerous ceramic fragments were recovered. The abundant vegetation prevented us from making stratigraphic observations even now, but we propose a rescue research for the next campaign, as the periodic erosion of the right bank of the Borcea puts the site in real danger.

(Cătălin Bem)

Bibliografie:

Bem *et alii* 2021 – Bem, C., Vlad, F., Coman, R., Munteanu, S., Cernău, I., Asăndulesei, A., Hila, T., *A new world, the same beginning. Bordușani Popină 2021*, în: Ialomița S.N., 1 (5), 2021, p. 159–177.

Vlad, Matei 2003–2004 – Vlad, F., Matei, Gh., *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Ialomița (I)*, în: Ialomița, 4, 2003–2004, p. 197–220.

Illustrations list:

Fig. 1a. Aerial view of Popina (photo Annabella Gotsman, 2023). The Getic ditch is marked in the Southern area (left of the image) by the two thin yellow lines; the accentuated one represents the area of maximum depth. The red arrow indicates the terraced area of Popina during the Getic period of habitation.
Fig. 1b. The Southern area of Popina with the marking of the maximum depth of the Getic ditch (gray) and the former access road.
Fig. 2. Fragment of the Gumelnița buildings succession cut by the Getic ditch – upper part.
Fig. 3. Fragment of the Gumelnița buildings succession cut by the Getic ditch – upper part (detail).
Fig. 4. Construction detail of the restorations of the platform of a building cut by the Getic ditch.
Fig. 5. Fragment of the Eastern main profile of the Sx surface.
Fig. 6. Detail of the Southern boundary of the Getic ditch (x523, x515, x529); x525 – loess layer of the erosion bank; x520 – x522 – the first Gumelnița deposits, cut by the Getic obstacle.
Fig. 7. The deepest area of the Getic ditch (Cx50), its fill physically overlapping the remains of a Gumelnița dwelling (Cx51), the anthropogenic soil preceding it (x51.1) and the loess of the erosion bank (x525).
Fig. 8. Deer antler harpoon (Făcăeni – *Ostrovul Borcea*).
Fig. 9. Amphora bottom (lower part of the Getic ditch fill).
Fig. 10. Fragment of a Getic classic cup (upper part of the Getic ditch fill).
Fig. 11. The area of the Dridu settlement from Bordușani – *Bacul Vechi*.

Fig. 1a. Vedere aeriană a Popinei (foto Annabella Gotsman, 2023). Șanțul getic este marcat în zona sudică (stânga imaginii) prin cele două linii galbene subțiri; cea accentuată reprezintă zona de maximă adâncime. Săgeata roșie indică zona terasată a Popinei în perioada locuirii getice

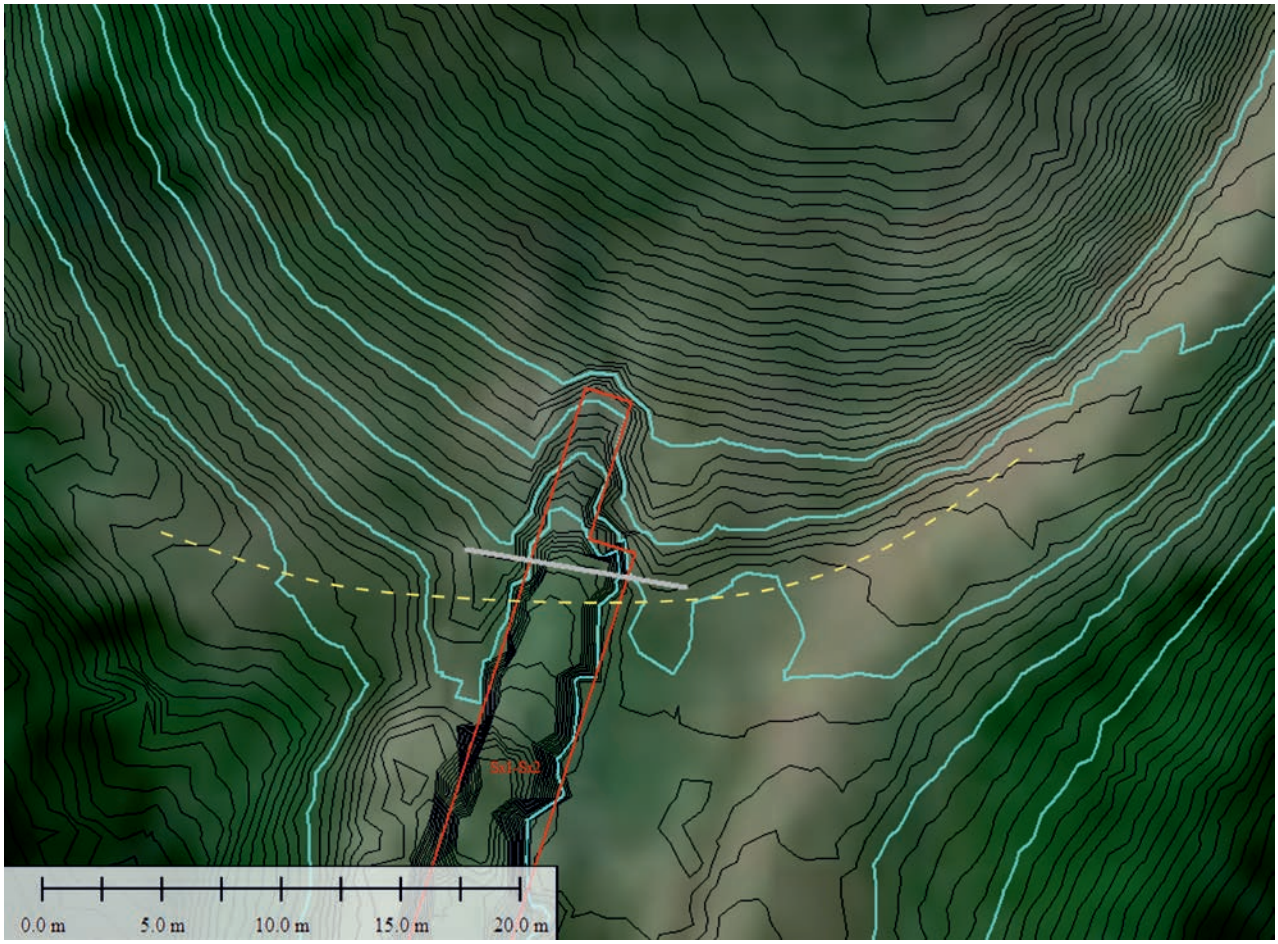

Fig. 1b. Zona sudică a Popinei cu marcarea adâncimii maxime a șanțului getic (gri) și fostul drum de acces

Fig. 2. Fragment al succesiunii de locuințe gumelnițene secționate de șanțul getic – partea superioară

Fig. 3. Fragment al succesiunii de locuințe gumelnițene secționate de șanțul getic – partea superioară (detaliu)

Fig. 4. Detaliu constructiv al refacerilor platformei unei locuințe secționate de șanțul getic

Fig. 5. Fragment al profilului magistral estic al suprafeței Sx

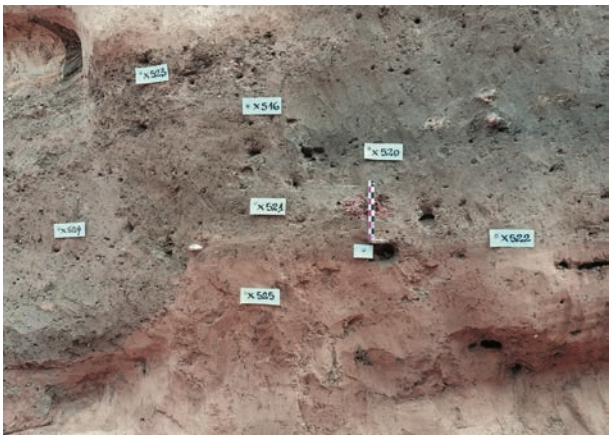

Fig. 6. Detaliu al limitei sudice a șanțului getic (x523, x515, x529). x525 – lœss-ul martorului de eroziune; x520-x522 – primele depuneri gumelnițene, secționate de obstacolul getic

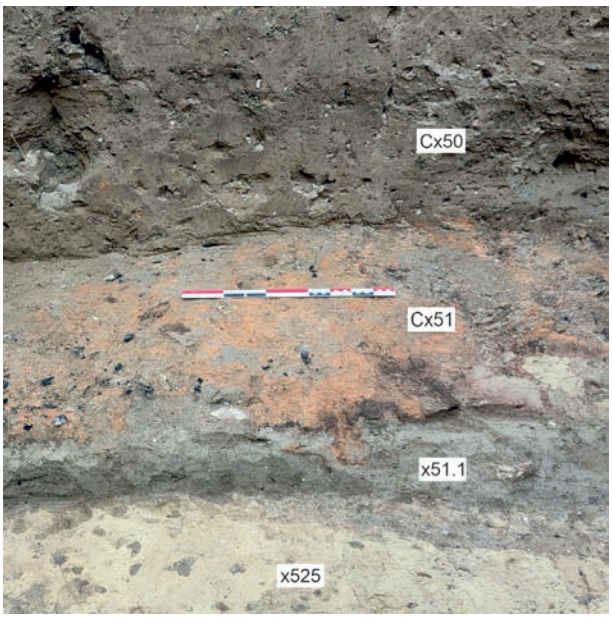

Fig. 7. Zona de maximă adâncime a șanțului getic (Cx50), umplutura sa suprapunând fizic resturile unei locuințe Gumelnița (Cx51), solul antropic anterior acesteia (x51.1) și lœss-ul martorului de eroziune (x525)

Fig. 8. Harpon din corn de cerb
(Făcăeni Ostrovul Borcea)

Fig. 9. Fund de amforă (partea inferioară a umpluturii șanțului getic)

Fig. 10. Fragment de cățuie (partea superioară a umpluturii șanțului getic)

Fig. 11. Zona așezării Dridu de la Bordușani - Bacul Vechi

13. Brusturi, com. Creaca, jud. Sălaj [*tetrapylon – principia*]
Punct: Castrul roman (la Ruine)

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană, 106–271 p.Chr.)
Cod RAN: 140716.01; **cod LMI**: SJ-I-s-A-04859.
Autorizația nr.38/22.04.2025
Colectiv: George Cupcea (MNIT) – responsabil științific; Ciprian Ciobanu (MNIT); Radu Zăgreanu (CM Bistrița-Năsăud); Denisa Murzea (Universitatea din Viena); Cristina Vlad (MNIT); Iris Ostroveanu (UBB Cluj-Napoca)
Finanțare: MC **–** 17 500 lei
Perioada desfășurării cercetării: 01–12.09.2025.

Lista contextelor arheologice:

Cx 127: un posibil capăt de zid, asemănător cu Cx 73, care ar închide spre N o încăpere adosată la Cx 72.

Cx 128: nivel de amenajare localizat chiar în colțul de NV al suprafeței, alcătuit dintr-un strat de lut galben-verzui mărginit la E de Cx 127.

Cx 129: strat de pământ lutos mai cenușiu, identificat sub Cx 128.

Cx 130: groapă de mari dimensiuni aflată între Cx 128, Cx 127 și *via principalis*, umplută cu un pământ negru de consistențe diferite în care mai apar aglomerări de bolovani.

Cx 131: aglomerare de fragmente de țigle localizate la S de Cx 72 care poate face parte in dărâmătura acestuia

Cx 132: substrucția *via principalis* se întinde de la Cx 130 și până la zidul de N al *principiei*, alcătuită dintr-un pietriș amestecat cu nisip de culori și consistențe variabile.

Cx 133: o groapă aflată între Cx 69 și zidul de N al *principiei*, umplută cu bolovani de dimensiuni destul de mari care pare să taie drumul.

Mențiune: pentru contextele apropiate de zidul de N al *principiei* și pentru cele din interiorul cădirii a se vedea raportul din 2018[1].

Completări la **Cx 75**: este un zid N-S care face colț cu Z2. Tehnica este identică cu a lui Z2, adică fundația în tehnica *opus incertum* și elevația în *opus quadratum*, se păstrează o singură asiză din elevație, fiind vizibile 4 blocuri de piatră.

Completare la **Z2**: lățimea zidului este aproape dublă față de Cx 75 (vezi topo și situația de pe partea de E).

Cx 134: șanțul de implantare a lui Z2, la N de acesta, având o lățime de 30 cm.

Observații și concluzii generale:

În desfășurarea campaniei din anul 2025, am decis redeschiderea primei suprafețe cercetate în cadrul obiectivului ***Tetrapylon și intrarea în principia***, adică S1/2018.

La finalul cercetărilor din prima campanie desfășurată la acest obiectiv (2018), ajungeam la următoarele concluzii:

„Putem afirma că s-au confirmat în mare măsură rezultatele măsurătorilor geofizice și că ne aflăm în marginea de V a structurii de tip *tetrapylon*. De asemenea, am identificat foarte probabil stilobatul porticului de N al *principiei*, însă deocamdată ne lipsesc urmele evidente ale unui drum la nivelul la care ne-am fi așteptat în intersecția dintre *via principalis* și *via praetoria*, practic punctul 0 al castrului. Pentru anii viitori ne propunem dezvelirea întregii structuri, printr-o suprafață de cercetare extinsă la E de S1, precum și finalizarea cercetărilor în S1."

După înlăturarea manuală a pământului de umplutură, am surprins și evidențiat **Cx 58/2018**, pe care, după re-documentare, l-am înlăturat. În interiorul *principiei*, am rămas la nivelul atins în campania din 2018.

Putem astfel alcătui un plan mai coerent al structurilor din zona de vest a intrării în *principia*.

Z2/2018 = Cx 20 – zidul de nord al *principiei.*

Cx 75 – zid orientat N-S, care face colț cu Z2/Cx 20.

Z1/2018 = Cx 69/2022 – baza de SV a *tetrapylon*-ului.

Cx 19/2018 = Cx 72/2022 – baza de NV a *tetrapylon*-ului.

Cx 73 – structură zidită rudimentar, fără liant, adosată la E și N de Cx 72, care pare a defini o încăpere înspre nord.

Cx 127 – structură zidită rudimentar, similară cu Cx 73, posibil un pandant, la vest, al aceluia. În acest caz, am avea o încăpere ulterioară *tetrapylon*-ului, definită de Cx 72, Cx 73 și Cx 127.

Lățimea substrucției *via principalis* a fost surprinsă sub forma Cx 132, prezentând numeroase niveluri minore de amenajare.

Starea generală de conservare este bună. Pentru campania din 2026, ne propunem cercetarea întregii suprafețe.

Abstract

During the campaign of 2025, the surface researched in 2018 was re-opened, complementary to the surface researched in 2024. The results confirmed the substructure of a E-S road, a previous phase of via principalis. It proved useful in the delimitation of the western half of the principia entrance, proposed a rudimentary room adjacent to the N-W base of the tetrapylon, and also contributed to the general stratigraphy of the area.

[1] Cupcea *et alii* 2019.

Bibliografie:

Cupcea *et alii* 2019 – Cupcea, G. *et alii, Romita, com. Creaca, jud. Sălaj. Punct: Castrul auxiliar de la Romita-Brusturi,* în: *CCAR. Campania 2018*, Sibiu, 2019, p. 171-172.

Illustrations list:

Fig. 1. Aerial photo of the fort, from the NW.
Fig. 2. Photogrammetry of the researched surface in 2025 (orthophotoplan and DEM).
Fig. 3. Vertical aerial photograph of the researched area in 2025.
Fig. 4. Topographic plan of the researched area (2025).

Fig. 1. Fotografie aeriană a castrului, dinspre NV

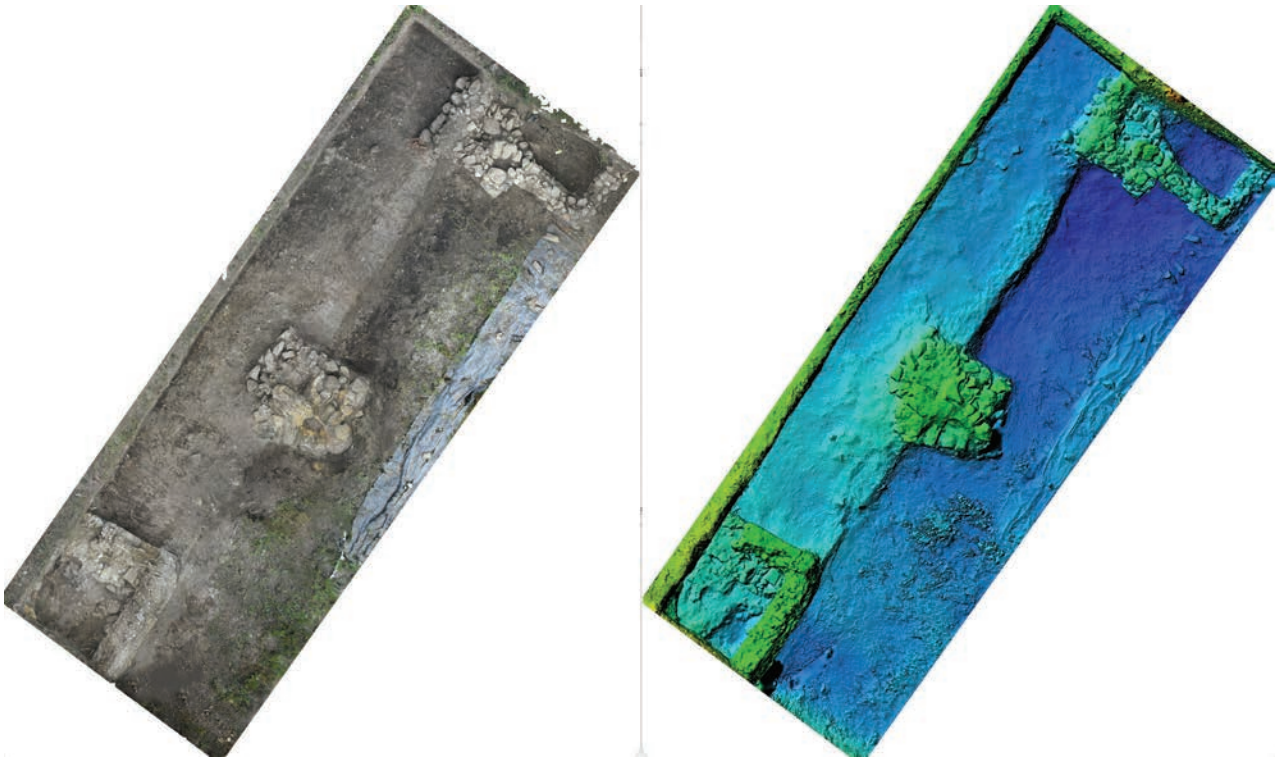

Fig. 2. Fotogrammetria suprafeței cercetate în 2025 (ortofotoplan și DEM)

Fig. 3. Fotografie aeriană verticală a suprafeței cercetate în 2025

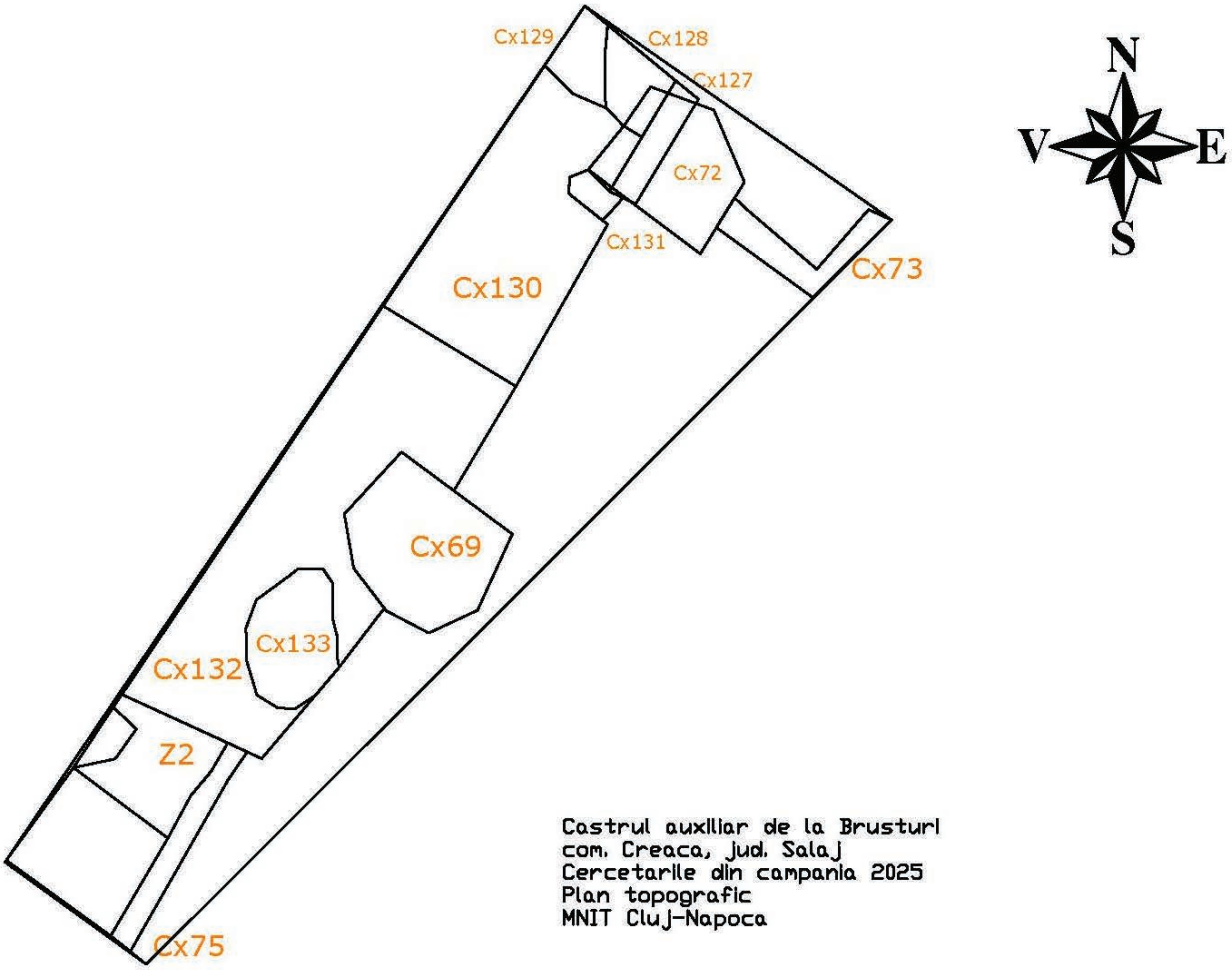

Fig. 4. Planul topografic al incintei castrului și al suprafeței cercetate (2025)

14. Caransebeș, jud. Caraș-Severin
Punct: Strada Potocului, nr. 22 – Cetatea medievală Caransebeș (Sector central)

Tip de sit: 1 (locuire), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 51029.08; **cod LMI**: CS-I-s-B-10806
Autorizația nr. 58/24.04.2025
Colectiv: Silviu Oța (MNIR) – responsabil științific; Adrian Ardeț, Iulian Leonti, Dimitrie Negrei (MJERG Caransebeș)
Finanțare: MNIR – 50 000 lei, MC – 25 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 20.08–19.09.2025; 6.10.2025; 25.11–12.12.2025

În cursul anului 2025, cercetarea s-a concentrat pe o proprietate privată de pe Strada Potocului. Au fost trasate patru casete (Cas. 1/2025, Cas. 2/2025, Cas. 3/2025 și Cas. 4/2025), fiecare cu dimensiunile de 3,00 m × 3,00 m. Între ele a fost lăsat un martor stratigrafic de 0,5 m. Ele au fost dispuse de la vest la est în linie și la sud de casetele 1 și 2/2024[1], cu un martor de 0,50 m. Scopul a fost acela de a surprinde o nouă stradă identificată în cursul campaniei din anul 2024, precum și eventuale locuințe sau ateliere. Un alt obiectiv a fost acela de a vedea relația noii străzi cu cea principală, care străbătea orașul de la nord la sud[2].

În Caseta 1/2025 a fost identificat un fragment din drumul secundar (Pl. I/1) cercetat parțial în anul 2024. În lateralul său, spre sud au funcționat locuințe atelier pentru prelucrarea fierului, dar probabil ocazional și a cuprului. Caracteristicile acestora constau în principal din podelele de lut (Pl. I/2) sau pavate cu piatră măruntă. Grosimea lor este variabilă, în funcție de terenul pe care au fost amenajate (Pl. I/4). În elevație, cel mai probabil pereții au fost din bârne de lemn, deoarece nu s-a identificat chirpic ars în urma distrugerilor sau a demolărilor pentru reamenajarea altor locuințe. Au fost identificate însă linii de pietre de dimensiuni mari pe care au fost ridicate structurile din lemn, anume pereții complexelor de locuire sau atelierele (Pl. I/3). Sursele documentare menționează același aspect, anume că ele au fost ridicate din lemn[3] și mai rar din piatră. În urma reamenajărilor, am mai identificat baze de vetre sau cuptoare pentru prelucrarea fierului pe aproape fiecare fază de funcționare a complexelor, similare cu situațiile din campaniile precedente[4]. Materialele arheologice recuperate constau în bucăți de fier și de zgură de fier, două bucăți de cupru topit, cuie, catarame, ceramică de uz comun și resturi osteologice provenite de la animale.

În Caseta 2/2025, situată la est de precedenta, au fost identificate resturi ale unor locuințe atelier, suprapuse, cu aceeași destinație (Pl. I/6). Spre est, a fost cercetat un fragment din strada principală (Pl. I/5), parțial distrusă în colțul de nord-est al casetei. Inventarul arheologic este destul de sărac și constă în special în resturi osteologice provenite de la animale, monede, piese de fier și ceramică de uz comun.

Cercetarea în aceste două prime casete a continuat până la o adâncime de 1,50 m, fiind identificate inclusiv ceramică medievală timpurie.

În Casetele 3 și 4 a fost cercetat un segment din strada principală (Pl. I/7–8). De acolo au fost recuperate fragmente ceramice de uz comun, bucăți de pipe, resturi osteologice provenite de la animale, dar și piese de fier (potcoave pentru cai și încălțăminte, crampoane, cuie, o lamă de cuțit). S-a observat că pavajul a fost lucrat destul de neglijent spre vest, în caseta 3, iar în caseta 4 era preponderent din piatră mai măruntă. Tot acolo au fost găsite în pavaj și gropi de par, provenite cel mai probabil de la structuri din lemn. Peste pavajul străzii a fost identificat un altul din piatră măruntă amestecată cu nisip grosier, cel mai probabil de la o structură târzie, de la finalul veacului al XVII-lea. Aceeași observație a fost realizată și în Caseta 2/2025.

Abstract

Research during 2025 focused on Potocului Street, like the vast majority of campaigns in previous years. Portions of the main street and another side street were investigated. Along them, ironworking workshops operated, but as a novelty, it is possible that there was a workshop where copper was obtained. The partially investigated complexes, in their vast majority, had hearths or bases of blacksmith furnaces from which pieces of metal were recovered.

The artefacts from the workshops and dwellings in the researched area consist mainly of common ceramics, cream-colored ceramic fragments from a small container, buckles, nails, pipes, horseshoes, knives, coins, and osteological remains from animals. The chronology of the artifacts stretches from the 14th century to 1701.

[1] Oța *et alii* 2025, p. 67–72.
[2] Oța 2019, p. 277–292.
[3] *Călători străini*, II, p. 317.
[4] Oţa, Ardeţ, Negrei 2018, p. 23–24; Oţa, Ardeţ, Negrei 2019, p. 34–35; Oţa, Ardeţ, Negrei 2020, p. 69; Oța 2022, p. 181–193.

Bibliografie:

Călători străini – Holban, M., Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M.-M., Cernovodeanu, P. I., *Călători străini despre Țările Române*, II, București, 1970.

Oța 2019 – Oța, S., *O stradă în Caransebeșul medieval (secolele XVI–XVII). Primele cercetări arheologice*, în: Croitoru, C. (ed.), *Miscellanea historica et archaeologica in honorem Professoris Ionel Cândea septuagenarii*), Bucureşti – Brăila, 2019, p. 277–292.

Oța 2022 – Oța, S., *An Iron Processing Workshop at Caransebeș (17th Century)*, în: Sekelj Ivančan, T., Karavidović, T., Tkalček, T., Krznar, S., Belaj, J. (eds.), *Secrets of Iron – From Raw Material to an object. Proceedings of the 7th International Conference of Mediaeval Archaeology of the Institute of Archaeology Zagreb, 10th – 11th September 2020*, în: Zbornik Instituta za Arheologiju, Serta Instituti Archaeologici, Knjiga/Volume XX, Zagreb, 2022, p. 181–193.

Oța, Ardeț, Negrei 2018 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D. *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: „Strada Potocului, nr. 22”*, în: *CCAR. Campania 2017*, Cluj-Napoca, 2018, p. 23–24.

Oța, Ardeț, Negrei 2019 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, *1. Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: Strada Potocului, nr. 22*, în: *CCAR. Campania 2018*, Sibiu, 2019, p. 34–35.

Oța, Ardeț, Negrei 2020 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D*. Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: Strada Potocului, nr. 22*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 69.

Oța *et alii* 2025 – Oța, S., Ardeț, A., Leonti, I., Negrei, D*. Caransebeș, jud. Caraș-Severin Cetatea medievală Caransebeș (sector Central). Punct: Strada Potocului, nr. 22*, în: *CCAR. Campania 2024,* Constanța, 2025, p. 67–72.

Illustration

Pl. I. 1. Fragment of the pavement of the side street and the pavement of the interior of a contemporary dwelling (Square 1/2025); 2. Fragment of the pavement of a dwelling, after the removal of the two late pavements (Square 1/2025); 3. The base of a dwelling wall for ironworking, marked by a line of stones (Square 1/2025); 4. The eastern profile of Square 1/2025; 5. Square 2/2025 with a fragment of the main street paved with stone and the base of a dwelling wall for the workshop; 6. Fragments of the base of another, earlier dwelling wall, located below the previous one; 7. Square 3/2025, with a fragment of the pavement of the main street; 8. Square 4/2025 with small stone pavement.

1

2

3

4

5

6

7

8

Pl. I. 1. Fragment din pavajul străzii laterale și pavajul interiorului unei locuințe contemporane (Piața 1/2025); 2. Fragment din pavajul unei locuințe, după îndepărtarea celor două pavaje târzii (Piața 1/2025); 3. Baza unui zid de locuință pentru atelier de prelucrarea fierului, marcată de un șir de pietre (Piața 1/2025); 4. Profilul estic al Pieței 1/2025; 5. Piața 2/2025 cu un fragment din strada principală, pavată cu piatră și baza unui zid de locuință pentru atelier; 6. Fragmente din baza unui alt zid de locuință, mai vechi, situat sub cel precedent; 7. Piața 3/2025, cu un fragment din pavajul străzii principale; 8. Piața 4/2025 cu pavaj din piatră măruntă

15. Carei, jud. Satu Mare
Punct: Bobald

Tip de sit: 117 (tell)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 136535.02
Autorizația nr. 65/25.02.2025
Colectiv: Zsolt Molnár-Kovács – responsabil ştiinţific; Liviu Marta, Péter Szőcs, Robert Gindele (MJ Satu Mare)
Finanţare: MC, MJ Satu Mare – 25000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 08–22.09.2025

În anul 2025 s-a continuat cercetarea sistematică a zonei tell-ului de la Carei-Bobald, cu două suprafețe decopertate. Zona din spatele *tell*-ului, supusă cercetării, a fost de 157 m^2. Cercetările au vizat verificarea situației cunoscute în urma investigațiilor arheometrice non-invazive, întreprinse în anii precedenți. Parcela de teren afectată de săpăturile arheologice este poziționată în imediata apropiere a așezării centrale investigate sistematic, aflate la sud de tell, spre localitatea Ghenci. Materialul arheologic a fost colectat pe baza unui caroiaj de 1 × 1 m, pentru a identifica diferitele zone de activități de pe suprafața cercetată. Pământul excavat a fost cernut şi spălat (flotat), din păcate nu s-au descoperit resturi paleovegetale și oase mărunte.

Pe parcursul campaniei de cercetări arheologice din 2025, în suprafața S1 (17 × 7 m) au fost documentate 9 gropi și două cuptoare. Cele două cuptoare medievale (Cx2, Cx7), alături de groapa Cx6, reprezentând groapa de deservire al cuptorului Cx2, aparțin perioadei sfârșitului secolului XIV – începutului secolului XV. Celelalte complexe arheologice identificate reprezintă șapte gropi (Cx1, Cx3, Cx4, Cx5, Cx8, Cx9, Cx11), datate în epoca bronzului mijlociu IIIa (faza clasică), seria complexelor arheologice fiind completată de o groapă de par (Cx10), aparținând aceleiași epoci. Cx3-4 și 5 reprezintă un grup de complexe întretăiate, cu formă neregulată, aflate în partea estică a suprafeței S1.

Suprafața S2/2025 a fost deschisă pentru verificarea întinderii așezării secundare Carei-Bobald III. Cercetările prieghetice, dispersia materialelor și planul magnetometric procesat arată că situl arheologic părea să se continue şi în arealul investigat. S2 a fost plasat la limita posibilă a așezării indicate de topografia zonei. În cadrul suprafeței cercetate S2/2025 au fost descoperite două gropi (Cx1, Cx2) și o groapă de par (Cx3).

Principalul obiectiv al demersurilor din anul 2025 a fost verificarea structurilor arheologice vizibile pe harta magnetometrică a zonei și stabilirea corelației acestora cu complexele învecinate conturate, la același nivel, în suprafața S2, aflată la aprox. 250 m în direcția sud, spre localitatea Ghenci. Cele două suprafețe cercetate sunt despărțite de o mică vale naturală.

Pe parcursul campaniei de cercetare din anul 2025 a tell-ului de la Carei – *Bobald*, am clarificat câteva situații stratigrafice semnificative, legate de întinderea așezării secundare Bobald IIIa. Aceasta reprezintă un pas înainte în înțelegerea modului de viață și a economiei comunităților tell-urilor din zona Careiului, oferind totodată și repere cu privire la structura habitatului din epoca bronzului mijlociu.

Abstract

The systematic investigation of the Middle Bronze Age tell settlement at Carei–Bobald continued in 2025 with the excavation of two surfaces during a short-term campaign, covering a total area of 157 m². The research aimed to verify results obtained through previous non-invasive archaeometric surveys.

Surface S1 (17 × 7 m) yielded nine pits and two ovens. The ovens (Cx2, Cx7) and their associated service pit (Cx6) date to the late 14th – early 15th century, while the remaining features – seven pits (Cx1, Cx3, Cx4, Cx5, Cx8, Cx9, Cx11) and one posthole (Cx10) – belong to the Middle Bronze Age III (classical phase of the Otomani culture). Complexes Cx3–Cx5 form an irregular, intersecting group of features in the eastern part of S1.

Surface S2/2025, opened to evaluate the extent of the secondary settlement Carei–Bobald III, revealed two pits (Cx1, Cx2) and one posthole (Cx3), confirming the continuation of the site as indicated by systematic field survey and magnetometric data.

The investigations clarified key stratigraphic relationships and confirmed the extent of the secondary settlement, contributing to a better understanding of settlement organization and economic practices in Middle Bronze Age tell communities in the Carei region.

Illustration:

Pl. I. Carei – Bobald III A, S1 – S2/2025

Pl. I. Carei – Bobald III A, S1 – S2/2025

16. Călugăreni, jud. Mureş

Punct: Castrul roman, termae şi vicus-ul militar de la Călugăreni

Tip de sit: 12 (locuire militară), 121 (castru), 144 (terme)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 116616.01; 116616.02
Autorizaţia nr. 20/22.04.2025
Colectiv: Nicoleta Man (MJ Mureș) – responsabil științific; Szilamer Pánczél, Daniel Cioată (MJ Mureș) – responsabili sector; Diana Angyus, Lehel Bara-Balázsi, Sándor-Zsolt Bíró, Szabolcs-Zsolt Nagy, Katalin Sidó, Péter Simon, Orsolya Szilágyi, László Szekernyés (MJ Mureș), Lóránt Vass (Universitatea Catolică „Pázmány Péter")
Perioada desfășurării cercetării: 1.07–15.11.2025

În campania de cercetări arheologice 2025 (Fig. 1) s-au continuat săpăturile în cele două sectoare începute în anii precedenți și anume *principia* castrului și băile castrului. Principalele obiective ale campaniei din anul 2025 au fost următoarele: corelarea datelor oferite de geofizică cu realitățile arheologice, stabilirea planimetriei părții de nord-vest a principiei și a laturii sud-vestice a termelor. De asemenea, s-au urmărit fazele de construcție și de reconstituire a secvenței cronologice a structurii și identificarea tipului de activități care au avut loc aici în epoca romană.

Sectorul A. Castrul auxiliar

Prin cercetările arheologice, desfășurate, începând cu anul 2013, în clădirea comandamentului (*principia*) din castrul auxiliar (sectorul A) de la Călugăreni, am reușit să delimităm extinderea exactă a clădirii și să definim funcționalitatea unora dintre încăperi.

Campania din 2025 a vizat identificarea elementelor structurale din curtea interioară, respectiv latura sudică a clădirii și contextele legate de construcția și folosirea clădirii. Pentru atingerea obiectivelor propuse a fost deschisă suprafața denumită A/2025, care s-a suprapus parțial peste suprafețele cercetate în anii anteriori și a avut o suprafață totală de 195 mp (Fig. 2).

Săpăturile desfășurate în perioada iulie – septembrie s-au concentrat pe ultimele niveluri de călcare ale curții interioare, contextele legate de construcția fazei de piatră, nivelurile de călcare ale fazei de lemn și construcția acesteia, respectiv finalizarea cercetării fântânii din centrul curții (Fig. 5), descoperindu-se un bogat material arheologic.

Pe latura sudică a clădirii au putut fi identificate straturi masive de arsură și chirpici, legate de distrugerea, folosința și reamenajarea aripii sudice și au fost cercetate diferitele contexte legate de amenajările din depozitul de armament al încăperii sud-vestice. Materialul arheologic identificat este specific pentru tipurile de activități umane desfășurate într-o asemenea încăpere: foarte multe cuie de *caligae*, vârfuri de săgeți, solzi de la *lorica squamata* (foarte probabil, depozitate în această încăpere) și o cantitate moderată de fragmente de la vase de sticlă, ceramică de uz comun și oase de animale.

Legat de aprovizionarea cu apă a castrului, s-a reușit documentarea unor structuri legate de o cisternă de lemn în partea de nord a curții interioare (Fig. 3), care urmează să fie cercetată în campaniile viitoare.

Sectorul II. Termele castrului roman

Așa cum reiese din prezentarea planului general, cea mai mare parte a clădirii termelor a fost cercetată în campaniile arheologice din anii anteriori. În ultimii doi ani ne-am concentrat atenția asupra relației dintre clădire și spațiul din imediata apropiere. În campania 2025, a fost trasată o suprafață B15, cu dimensiunile de 10 × 5 m, pe latura nord-vestică a termelor (Fig. 4). După înlăturarea stratului vegetal, la adâncimea de 0,40 m, a apărut un strat de demolare, prezent pe toată jumătatea estică, adică în zona adiacentă termelor. În nivelul următor, pe latura de sud-vest a secțiunii, se observă urmele unui șanț, cu o lățime maximă de 1,80 m, caracterizat de un pământ de culoare neagră, cu pigmenți de mortar și alte urme de materiale de construcții (dărâmătură). Șanțul face unghi drept cu un negativ de zid care poate fi observat în colțul S-E al secțiunii. Foarte probabil, acestea reprezintă urmele unor ziduri ale clădirii termelor, cel puțin într-o anumită fază de construcție. Săpăturile s-au oprit pe nivelul antic de călcare. Cercetările din anii următori își propun rezolvarea acestor dileme, precum și stabilirea unor posibile legături cu urmele unor ziduri aflate în partea nordică a clădirii.

În campania anului 2026, cercetarea arheologică a sitului de la Călugăreni se va concentra pe cele două sectoare cercetate în anii precedenți.

Abstract

The excavations at the Roman auxiliary fort at Călugăreni (Area A) continued in 2025, focusing on the headquarters building (*principia*), where trench A/2025 was opened, covering the area of the internal courtyard. Following the excavation of features associated with the destruction of the building's stone phase, contexts related to the latest phases of use were identified. These include the final stepping level of the courtyard, composed of pebbles, along with the levelling layer prepared for it, as well as the most recent phases of the northern and southern *porticus*.

Archaeological investigations conducted since 2013 in the headquarters building (*principia*) of the auxiliary fort at Călugăreni (Sector A) have clarified the building's full extent and the functions of several rooms. The 2025 campaign focused on identifying structural elements in the internal courtyard, especially the southern side and on contexts related

to the construction and use of the building. Excavations in Area A/2025 (195 m²), partly overlapping earlier trenches, examined the latest occupation levels, construction layers from the stone phase, and earlier wooden-phase levels and structures, and completed the excavation of the courtyard well (Fig. 2), yielding rich archaeological material.

On the southern wing, substantial burn daub layers were documented, indicating phases of destruction, use, and reorganization, alongside features associated with the south-western storage room's function. Finds included numerous *caligae* nails, arrowheads, scales from *lorica squamata* (likely stored there), as well as moderate quantities of vessel glass and common pottery fragments, respectively animal bones. Evidence for the fort's water supply was also identified in the form of a wooden cistern in the northern part of the courtyard, slated for future investigation (Fig. 3).

On the southern side of the section (toward Dămieni), traces of a ditch can be seen, characterized by black soil with mortar pigments and other traces of construction materials (debris). The ditch forms a right angle with a wall negative that can be seen in the southeastern corner of the section. These are most likely the remains of the walls of the *thermae*, at least in a certain phase of construction. Research in the coming years aims to resolve these dilemmas and establish possible links with the remains of walls on the Northern side of the building.

Bibliografie:

Man, N., *Ceramica ștampilată descoperită în castrul roman de la Călugăreni*, în: Marisia, 28, 2006, p. 113–117.

Man, N., Cioată, D. M., *Archaeological researches in the military vicus from Călugăreni*, în: Marisia, 32, 2012, p. 85–99.

Gaul, C., Sági, G., Vasáros, Zs. (eds.), *Identitás és kultúra 1 / Identity and culture 1*. Ipartanszék füzetek 1, Budapest, 2014.

Gaul, C., Vasáros, Zs. (eds.), *Identitás és kultúra 2 / Identity and culture 2*. Ipartanszék füzetek 3, Budapest, 2015.

Gaul, C., Vasáros, Zs. (eds.), *Identitás és kultúra 3 / Identity and culture 3*. Ipartanszék füzetek 4, Budapest, 2016.

Pánczél, Sz.-P., *The Roman Fort from Călugăreni (Mureș County, Romania)*, în: Vagalinski, L., Sharankov, N. (eds.), *Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies, Russe, Bulgaria, September 2012*, în: Bulletin of the National Archaeological Institute Sofia, 42, 2015, p. 909–916.

Pánczél, Sz.-P., Bitay, E., Kacsó, I., Tănăselia, C., Nyulas, D., Veress, E., *Vassalak leletek a római limes erdélyi, Maros megyei szakaszáról (Marosvécs, Mikháza, Felsőrépa). FTIR és XRF spektroszkópiai jellemzés / FTIR and XRF Spectroscopic Characterization of Iron Slags Unearthed on the Mureș County Sector (Transylvania, Romania) on the Roman Limes (Brâncovenești, Călugăreni, Vătava)*, în: Bitay, E. (szerk./ed.), *A XXI. Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszak előadásai / Proceedings of the XXIth International Scientific Conference of Young Engineers*, Kolozsvár/Cluj-Napoca, 2016, p. 105–108.

Pánczél, Sz.-P., Höpken, C., Szabó, M., Szabó, A., Fiedler, M., Döhner, G., Kosza, A., *Wachtürme am Dakischen Ostlimes zwischen Brâncovenești und Călugăreni, Kreis Mureș, Rumänien*, în: Archäologisches Korrespondenzblatt, 46/2, 2016, p. 241–254.

Pánczél, Sz.-P., Mustață, S., Dobos, A., *A Mikházi római segédcsapattábor kutatása / The research at the Roman auxiliary fort of Mikháza/Călugăreni. Magyar Régészet / Hungarian Archaeology, 2018 tavasz/spring, 13–20. A mikházi római segédcsapattábor régészti kutatása / Archaeological research at the Roman auxiliary fort of Călugăreni*, în: Dávid, D., Terbe, R., Vasáros, Zs. (eds.): *Identitás és kultúra 5 / Identity and culture 5*, Ipartanszék füzetek 6, Budapest, 2018, p. 12–15.

Pánczél, Sz.-P., Dobos, A., Fiedler, M., Höpken, C., Mustață, S., *Militärlager und vicus in Călugăreni/Mikháza (Kreis Mureş, Rumänien) am Dakischen Ostlimes*, în: Kölner und Bonner Archaeologica, KuBA, 7, 2017, p. 145–154.

Illustrations list:

Fig. 1. Călugăreni. The excavation areas, with the trenches from 2025.
Fig. 2. Trench A/2025 from the principia of the auxiliary fort.
Fig. 3. Detail of the cistern.
Fig. 4. Trench B15 from the baths.
Fig. 5. Detail of the well near the baths.

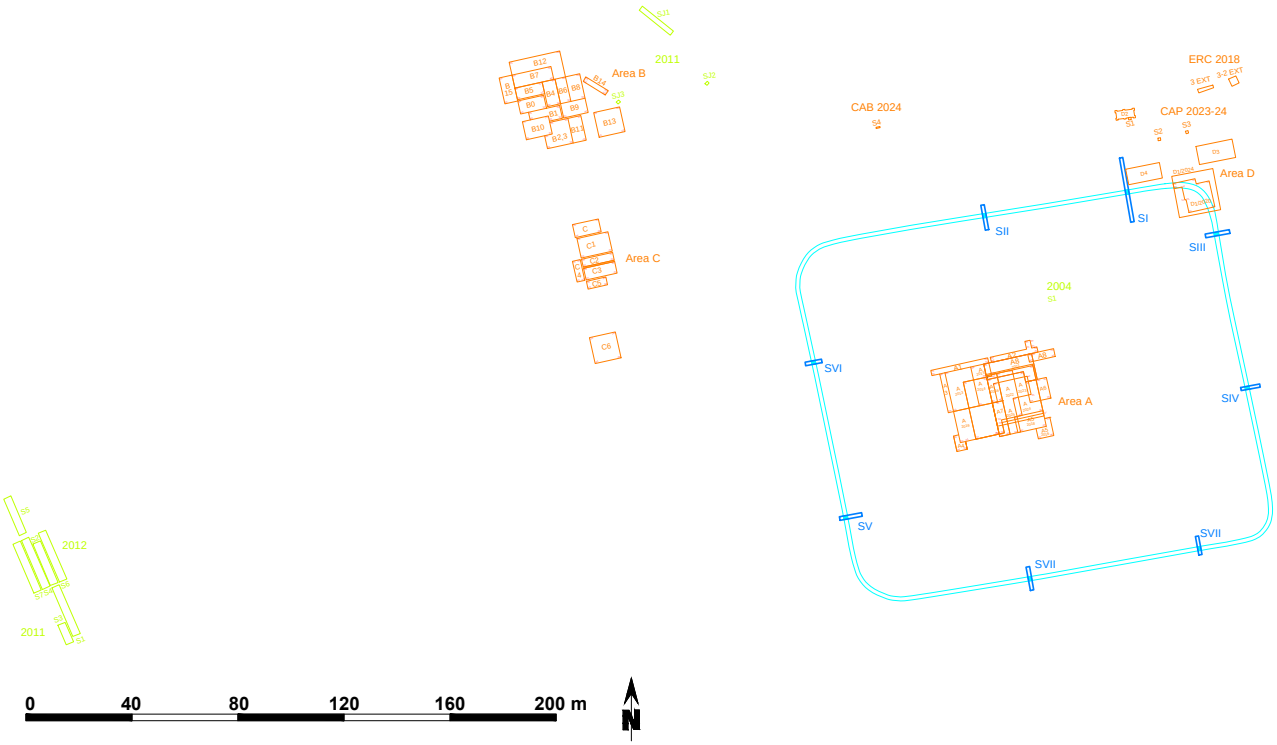

Fig. 1. Sectoarele săpăturilor de la Călugăreni cu suprafețele cercetate în 2025

Fig. 2. Suprafața A/2025 din principia castrului auxiliar

Fig. 3. Detaliu cu cisterna

Fig. 4. Suprafața B15 din termele castrului

Fig. 5. Detaliu cu fântâna de lângă termae

17. Căpâlna, com. Săsciori, jud. Alba
Punct: Dealul Cetății

Tip de sit: 122 (cetate), 125 (fortificații)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu), 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 7115.01
Autorizația nr. 49/24.04.2025
Colectiv: Aurel Rustoiu (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Andreea Maria Drăgan, Mariana Elena Egri, Marina Musteață (IAIA Cluj-Napoca); Gabriel Tiberiu Rustoiu, Gabriel-Dan Balteș (MNUAI); Adrian Cătălin Căsălean (arheolog independent) – membri; Urszula Śmigielska, Jarosław Wójcik (Institute of Archaeology, Slovak Academy of Sciences Nitra) – arheologi; Georgeta El Susi (IAIA Cluj-Napoca) – analize paleozoologice; Roxana Grindean (UBB Cluj-Napoca) – analize polen fosil; Beatrice Ciută (UAB) – analize paleobotanice; Bogdan Lăpușan, Diandra Natalia Pall-Both, Florian Boișteanu (Școala doctorală istorie și arheologie a Academiei Române, SCOSAAR – IAIA Cluj-Napoca) – doctoranzi; Raul-Andrei Gașpar (UV Timișoara); Andrei Crețu, Denis Ionuț Mereuță (UBB Cluj-Napoca) – studenți masteranzi
Finanțare: MC – 50 000 lei, Consiliul Județean Alba, MNUAI – 4 000 (= 54 000 lei)
Perioada desfășurării cercetării: 22.09–24.10.2025

Situl de la Căpâlna – *Dealul Cetății* se găsește în stânga râului Sebeș și la cca 2 km sud față de satul Căpâlna, din comuna Săsciori. Mamelonul pe care se găsește cetatea se află la o altitudine de 610 m, fiind accesibil printr-o șa îngustă de legătură, fiind vizibile o serie de terase antropice în proximitatea platoului superior. Situl și împrejurimile sale au fost investigate în repetate rânduri de-a lungul secolului XX. Menționată prima dată de Téglás Gábor în sec olul al XIX-lea, cercetările arheologice sistematice au debutat în 1939, fiind conduse de M. Macrea și I. Berciu. Acestea au fost continuate în 1942, în în anul 1954, fiind conduse de M. Macrea. Următoarele cercetări s-au desfășurat în anii 1965-1967 sub conducerea lui M. Macrea și H. Daicoviciu, iar ultimele au fost realizate între 1982-1983 de către H. Daicoviciu, I. Glodariu, V. Moga și A. Sion. Toate acestea au condus la descoperirea unui sistem de fortificații format din două valuri de pământ și un șanț care barează accesul pe șaua de legătură. La acestea se adaugă, de jur împrejurul mamelonului, un zid din piatră de calcar fasonată (Fig. 1). Rezultatele acestor investigații au fost publicate în diverse rapoarte sau în cărți de sinteză, monografia dedicată cercetărilor de la Căpâlna fiind editată de I. Glodariu și V. Moga în 1989.

În 2023, investigațiile în situl de la Căpâlna au fost reluate sub coordonarea lui A. Rustoiu, sub forma unui diagnostic arheologic, solicitat de CJ Alba, cu scopul de a pregăti un plan general și de lungă durată în vederea reluării săpăturilor sistematice și de punere în valoare turistică și muzeală a cetății de la Căpâlna. Aceste cercetări au continuat în anul 2024 pe teresa aflată la sud-est de cetate pentru a verifica o serie de date furnizate de investigațiile geofizice anterioare. A fost identificată astfel o zonă rezidențială din epoca dacică având o densitate mare de structuri de habitat. În același an a demarat și cercetarea zidului de incintă (Fig. 1).

În campania anului 2025 cercetările au fost dispuse pe trei sectoare pentru a răspunde la trei chestiuni importante: 1. stratigrafia cetății în interiorul zonei fortificate, săpăturile anterioare nedelimitând clar nivelurile medievale de cele dacice; 2. elementele de habitat din interiorul cetății, astfel de elemente lipsind din planul săpăturilor anterioare; 3. elementele de fortificație din epoca dacică și cele care se pot data în perioada medievală; a fost refolosit zidul dacic în evul mediu?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, a fost continuată S5 (cu dimensiunile de 2 × 4 m) deschisă în anul anterior peste zidul de incintă, în imediata vecinătate a secțiunii S III/1965 (Fig. 2). De asemenea, pe terasa C din interiorul incintei a fost deschisă S6 (dimensiunile de 2 × 6,20 m), care a fost amplasată perpendicular pe așa-numita scară de acces dinspre intrarea în cetate spre punctul cel mai înalt al dealului și la nord și paralel cu secțiunea eta din anii 1939, 1942 sau 1954 (și despre care nu există date documentare), lăsându-se un martor lat de un metru între ele. În sfârșit, S7 (dimensiunile de 1 × 6 m) a tăiat valul nr. 1, aflat pe șaua de acces spre cetate, care, alături de valul 2 și de încă un șanț de la baza șeii, au fost considerate fortificații ridicate de către daci în vremea asediului roman din vremea lui Traian.

Rezultate

S6 a evidențiat faptul că locuirea medievală a fost sporadică în sectorul respectiv, fără a forma un nivel arheologic consistent, materialele arheologice (ceramică în special) fiind descoperite sub humusul vegetal. O aglomerare de piatră locală, amestecată cu fragmente ceramice medievale, indică existența în acel loc a unei amenajări din epoca respectivă, probabil o construcție de suprafață (locuință sau anexă). Imediat sub acest nivel a fost surprinsă o locuință incendiată, de mari dimensiuni, având spațiul compartimentat în mai multe încăperi, care aparține perioadei dacice. Pereții erau ridicați pe tălpi de lemn orizontale (au fost surprinse porțiuni mari de bârne carbonizate). Aceștia erau realizați din bârne fasonate și casete de nuiele, după cum o sugerează lipitura de lut ars aplicată pe pereți. Dărâmătura acestei locuințe incendiate a fost dispusă pe două niveluri, pe alocuri fiind surprinse între ele și porțiuni de podea lutuită, ceea ce ne face să presupunem că această clădire era prevăzută cu parter și etaj. Materialul arheologic descoperit, exclusiv dacic, cuprinde ceramică de toate categoriile: de gătit, de stocat și aparținând serviciului de masă. Au fost descoperite de asemenea materiale de construcție, o râșniță, diverse accesorii vestimentare etc. Săpăturile vor continua pentru dezvelirea întregului edificiu, care ar putea rămâne reprezentativ pentru modul în care au fost realizate elementele de habitat interioare.

Cercetarea S5 a fost încheiată și a adus precizări esențiale cu privire la construcția zidului, dar și referitoare

la evoluția întregului sit. Construcția zidului diferă de tehnica cu două paramente și emplecton, utilizată în majoritatea cetăților dacice. Tocmai de aceea exista suspiciunea reutilizării sale în evul mediu. Zidul a fost dispus pe panta dealului, diferența de nivel dintre baza zidului și partea sa superioară fiind de 2,55 m, iar față de terasa E de cca 7 m. Mai întâi panta a fost nivelată, stânca (un micașist care se desprinde în lespezi neregulate) fiind tăiată orizontal. Apoi aceasta a fost nivelată prin aplicarea unui strat de pământ, lut și piatră sfărâmată, peste care a fost așezat un strat de pământ ars, conținând fragmente ceramice dacice și resturi menajere (oase de animale etc), cu același scop de a îndrepta suprafața pe care urma să se ridice zidul. Pe acest nivel a fost așezată prima asiză din blocuri de calcar fasonate, constituind paramentul exterior al zidului, în fața sa fiind depuse în continuare resturi menajere. Paramentul interior lipsește din cauza diferenței mari de nivel, astfel că el a fost înlocuit cu stâlpi verticali sprijiniți de stânca dealului. De acești stâlpi erau prinse bârnele orizontale fixate în „babele" practicate în blocurile de calcar ale paramentului exterior. Emplectonul, la rândul său, realizat din micașist local, constituia un adevărat zid construit prin depunerea succesivă de blocuri de piatră și de straturi de lut galben. Având aceste caracteristici constructive, este destul de clar că zidul a fost realizat în epoca dacică de către meșteri și pietrari greci (unele dintre blocuri au fost inscripționate cu litere grecești). Calcarul provine, conform analizelor petrografice recente, din cariera de la Ighiu, aflată la cca. 35 km spre nord de Căpâlna, la nord de Mureș, în apropiere de Alba Iulia. Analizele radio-carbon care vor fi efectuate pe probele de cărbune și lemn prelevate din emplectonul zidului și din pământul ars cu conținut menajer de la baza zidului ne vor lămuri mai bine asupra datării fortificației de la Căpâlna.

În ceea ce privește stratul de pământ cu arsură menționat, acesta a fost sesizat și cu ocazia săpăturilor anterioare. H. Daicoviciu considera că el marchează existența unei fortificații cu palisadă anterioară zidului, cu atât mai mult cu cât acesta conținea și o brățară de sticlă albastră, datată în jurul anului 100 a. Chr. Dimpotrivă, I. Glodariu era de părere că pământul ars se datora nivelării stâncii prin foc. Conținutul menajer al acestui strat întâlnit în multe locuri din jurul incintei sugerează însă o altă interpretare. Foarte probabil, în partea superioară a dealului a existat o așezare anterioară, care a fost incendiată la un moment dat, probabil cu puțin timp înainte de nivelarea și terasarea mamelonului, resturile rezultate de la aceste amenajări fiind utilizate la nivelarea stâncii pe care s-a ridicat zidul. Ceramica descoperită în acest nivel cu urme de incendiu are un aspect arhaic. O serie de tipuri de vase aparțin perioadei LT D1 (cca 150 - 50 a.Chr.), fapt care susține această ipoteză.

S7 a lămurit construcția și datarea fortificațiilor exterioare situate pe șaua de acces spre cetate. S-a putut constata astfel că, datorită pantei accentuate a dealului, șanțul a fost practicat în spatele valului. Pământul rezultat din șanț a fost depus în straturi succesive pe pantă, scurgerea sa fiind oprită de o palisadă exterioară ridicată în pantă. După acumularea unui anumit nivel de pământ, a fost ridicată și palisada interioară, spațiul dintre cele două șiruri de „ziduri" de lemn fiind în continuare umplut cu pământ. Apoi șanțul a fost astupat rapid cu pietre și alte resturi pentru a nu împiedica accesul apărătorilor cetății în spatele acestui „zid" de pământ și lemn. Un val asemănător din punct de vedere constructiv a fost sesizat și în cazul cetății medievale de la Florești - *Cetatea Fetei*. Materialul ceramic și cuiele de fier medievale descoperite în șanț indică și epoca în care a fost ridicată această fortificație. Tocmai de aceea este de presupus că celelalte elemente defensive din această parte a cetății se datează tot în perioada medievală.

Concluzii

Dealul Cetate de la Căpâlna a fost locuit pentru prima dată pe parcursul LT D1, mai precis între cca 150 - 50 a. Chr. Această locuire nu a mai fost surprinsă deocamdată arheologic, ea fiind distrusă de amplele lucrări de nivelare și terasare a vârfului dealului.

A doua etapă de locuire începe cândva după cca 50 a.Chr., când au fost construite în piatră incinta fortificată, poarta, turnul-locuință de pe curtină și clădirea adosată acestuia. Această locuire încetează, probabil, în perioada celui de-al doilea război dacic al lui Traian, când cetatea este incendiată.

În sfârșit, a treia etapă de locuire de la Căpâlna aparține epocii medievale, fiind datată în mare în secolele XIII-XIV. Deocamdată locuirea din interior pare a fi sporadică și de scurtă durată. Fortificațiile care pot fi atribuite acestei perioade sunt reprezentate de o palisadă situată în fața fostului turn-locuință și de cele două valuri de pământ.

Din toate cele trei secțiuni au fost recoltate probe de sol în vederea efectuării de analize paleozoologice, paleobotanice și de polen fosil. De asemenea au fost recoltate probe de cărbune pentru analize antracologice și C14. Contextele au beneficiat de măsurători exacte, efectuate cu ajutorul unui GPS digital. Nu în ultimul rând, s-a realizat fotogrammetrie necesară realizării modelelor 3D, alături de reprezentarea grafică a stratigrafiei.

Abstract

The Căpâlna – *Dealul Cetății* site is located on the left bank of the Sebeș River and 2 km south of the current village of Căpâlna. The site is situated on a hill rising to 610 m altitude. It is accessible through a narrow passageway and surrounded by several manmade terraces inhabited during the period of the "Dacian horizon". The site was first mentioned by Téglás Gábor and was investigated systematically in several phases throughout the 20th century. The archaeological investigations led to the discovery of several structures, from the ditches and ramparts blocking the main accessway to the stone block precinct of the "Dacian" fortress. All these investigations have been described in detail in the site's monography.

In 2023, the archaeological investigations were resumed, which included a topographical study and geophysical

investigations, carried out inside the enclosure, but also outside it, on previously uninvestigated terraces, with the purpose of preparing a general and long-term plan for the resumption of systematic excavations and the touristic and museal presentation of the Căpâlna fortress. Based on the results, two small-scale surveys were carried outon the previously uninvestigated anthropic terraces identified to the south of the fortress. Two other trenches were excavated in 2024. Both trenches, which partially confirmed the geophysical measurements, provided the first clear evidence of the existence of habitation structures in this area of the site.

In 2025, the archaeological investigations were carried out in three sectors in order to answer three important questions: 1. What is the stratigraphy of the fortress within the fortified area, because previous excavations did not clearly distinguish between the medieval and Dacian layers?; 2. What are the habitation elements inside the fortress, since such features were missing from the plans of previous excavations?; 3. Which fortification elements date to the Dacian period and which can be assigned to the medieval period?; Was the Dacian wall reused in the Middle Ages?.

To answer these questions, trench S5, opened in the previous year over the enclosure wall, was continued. In addition, on Terrace C inside the enclosure, trench S6 was opened. Finally, trench S7 cut through Rampart No. 1, located on the access col to the fortress. This rampart, together with Rampart No. 2 and another ditch at the base of the col, had previously been considered Dacian fortifications built during the Roman siege in the reign of Trajan.

Trench S6 led to the discovery of a thin medieval layer, beneath which lay a large Dacian wooden dwelling that had been destroyed by fire. Trench S5 showed that the limestone wall belongs to the Dacian period and was not reused in the Middle Ages. Meanwhile, trench S7 indicated that the earthen ramparts on the access col are of medieval date.

Bibliografie:

Glodariu, I., Moga, V., *Cetatea dacică de la Căpâlna,* București, 1989.

Oltean, I. A., *Landscape, colonisation and romanisation*, Routledge, USA – Canada, 2007.

Rustoiu, A., Căsălean, A. C., Egri, M., Drăgan, A., Rustoiu, G. T., Balteș, G.-D., Georgescu, A.-V., Ardelean, A.-C., Sărășan, A., El Susi, G., Grindean, R., Ciută, B., Musteață, M., Lăpușan, B., Pall-Both, D. N., Lăcraru, P.-S., Boișteanu, F. *Căpâlna, com. Săsciori, jud. Alba*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 687–690.

Rustoiu, A., Drăgan, A. M., Căsălean, A. C., Egri, M. E., Rustoiu, G. T., Balteș, G.-D., Fântâneanu, C., Vasilache, Ș., El Susi, G., Grindean, R., Ciută, B., Musteață, M., Lăpușan, B., Pall-Both, D.-N., Boișteanu, F., Gașpar, R.-A., *15. Căpâlna, com. Săsciori, jud. Alba*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 77–80.

Illustrations list:

Fig. 1. The fortress of Căpâlna and the area of the archaeological investigations.
Fig. 2. Trench S5.
Fig. 3. Trench S6.
Fig. 4. Trench S7.

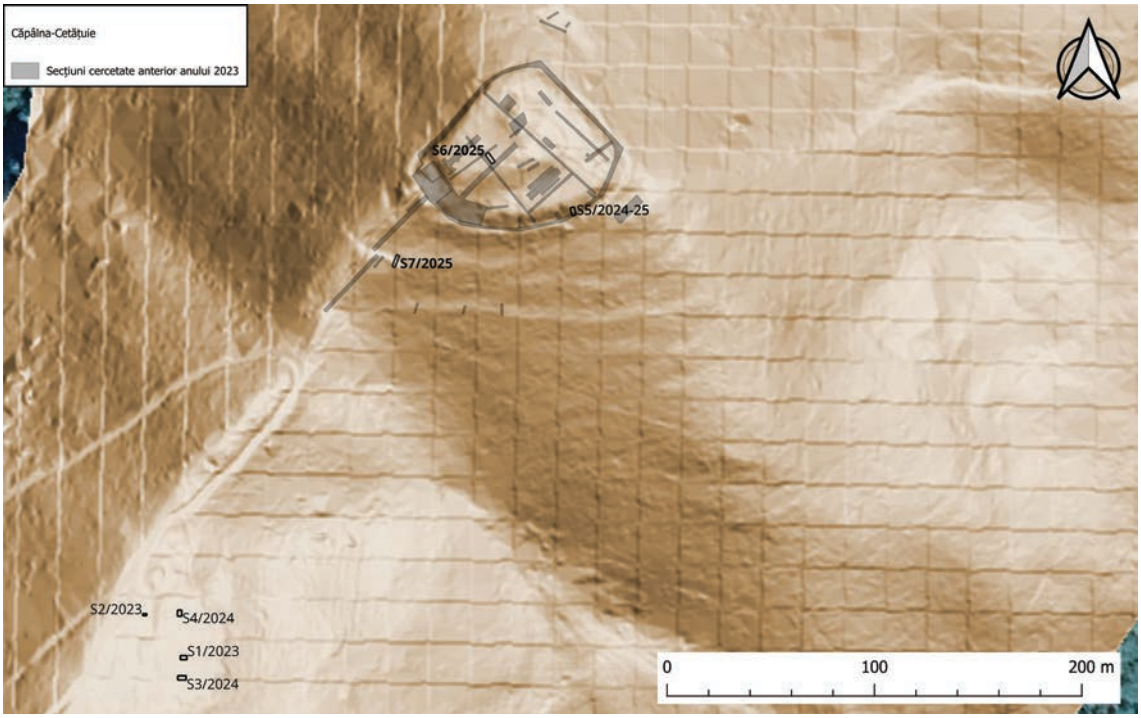

Fig. 1. Cetatea de la Căpâlna și zona cercetată arheologic

Fig. 2. Secțiunea S5

Fig. 3. Secțiunea S6

Fig. 4. Secțiunea S7

18. Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași
Punct: D'aia Parte

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 21 (La Tène)
Cod RAN: 101733.04; **cod LMI**: CL-I-s-B-14533
Autorizația nr. 102/ 08.05.2025
Colectiv: Valentin Parnic (MDJ Călărași) – responsabil ştiinţific; Valeriu Sîrbu (IAB); Paul Damian (MNIR), Ioan Cernău (MJ Ialomița); Anişoara Topârceanu, Andreea Loredana Parnic, Roberta Mădălina Găbudeanu, Virginia Oană (MDJ Călărași)
Perioada desfășurării cercetării: 26.05–13.06.2025

Situl arheologic din punctul de la *D'aia Parte* are o suprafaţă de peste 2 ha fiind situat pe malul de E al lacului Cătălui, la 150 m N de „Ostrovel" (Fig. 1). Situl getic din secolele IV–III a.Chr de la *D'aia Parte* este unul dintre cele mai importante din zonă, datorită remarcabilului sistem de fortificaţii, sanctuarelor descoperite aici și inventarului bogat şi variat, getic sau grecesc. La aceste descoperiri se adaugă atât bogatele vestigii neolitice și eneolitice, cât și cele, în număr mai mic, aparținând altor epoci.

Cercetările arheologice din acest sit au fost reluate în anul 2022, din inițiativa Muzeului Dunării de Jos Călăraşi, pe fondul degradării permanente a sitului arheologic. Prin săpăturile arheologice din această campanie ne-am propus: cercetarea în interiorul sistemului de fortificaţie de pe latura vest şi obţinerea de noi date asupra stratigrafiei aşezării.

În scopul acesta, a fost trasată o secțiune paralelă cu secțiunea (S 3) în zona sanctuarelor cu altar decorat, denumită S.11, care a avut inițial 12 × 2 m, fiind prelungită ulterior spre nord cu încă 4 × 2 m. În S.11 au fost identificate șase complexe (C1-C6), dintre care o zonă menajeră, trei locuințe și două gropi menajere, cercetarea celor șase complexe menționate continuându-se și în campania 2023.

În campania arheologică din 2023 am prelungit secțiunea S 11 cu 2 m spre vest (caroul -1) și am redenumit-o secțiunea S 11A și am extins cercetarea pe latura de vest, cu o secțiune S 11B, cu o lățime de 2 m (din care un martor lat de 0,50 m, care a fost demontat) și o lungime de 14 m. În S 11B au fost descoperite două complexe (C7 - o posibilă groapă menajeră și C8 – o structură de combustie).

Cercetările sistematice de la Căscioarele au fost reluate în 2025 după o pauză de un an. Timpul pe care l-am avut la dispoziție a fost scurt (trei săptămâni) din care una a fost nefavorabilă, din cauza ploii. Deși am curățat întreaga suprafață, lipsa timpului a limitat cercetarea la o mică parte a complexului C2 - locuința L3 (S 11 A-B, carourile 1 și -1) (Fig. 2)

Acest complex s-a conturat în campania din 2022 (S11A, caroul 1) la o adâncime de 0,50 m, prin apariția unor fragmente de pereți cu urme de nuiele și a unor resturi de vatră spartă probabil *in situ*. În campania din 2023, în extinderea S11A caroul -1 au apărut fragmente de chirpic ars din distrugerea L3 la o adâncime de -0,20 m.

În campania din 2025 am demontat locuința L3 (S 11 A-B, carourile 1 și -1), încercând să surprindem limita de vest a acesteia. Locuința a fost tăiată în S11 A-B, caroul 1, de complexul C6 (groapă) (Fig. 3). Partea incendiată de distrugere a complexului L3 are o grosime de 50 cm (grosimea maximă fiind în colțul de SE). Înclinația zonei de distrugere este dinspre S spre N și dinspre E spre V. Distrugerea nu pare să fie perturbată antropic, pereții fiind prăbușiți în cea mai mare parte în poziție orizontală, însă există și situații în care distrugerea de perete este în poziție oblică sau chiar verticală.

Sistemul de construcție al locuinței este cel de paiantă, fiind observate urme de bârne în chirpiciul ars (unele bârne aveau un diametru de 18–20 cm). Unele fragmente de pereți sunt de mari dimensiuni (0,40–0,50 cm) în structura lor observându-se fibre vegetale. La demontarea locuinței a fost observat în profilul de nord o porțiune de perete prăbușit *in situ*, destul de bine conservat.

Arderea a fost inegală pe suprafața locuinței (L3), astfel că, între -0,80–0,90 m, sub nivelul de distrugere masivă incendiată, există un nivel de distrugere neincendiată, gros de aproximativ 10 cm. Temperatura de ardere a locuinței pare să fi fost extrem de ridicată, dacă judecăm după aspectul distrugerii: chirpici ars la roșu, pe alocuri vitrificat, ceramică vitrificată și fragmente ceramice care au fuzionat.

În interiorul locuinței lipită de baza peretelui nordic (ce pare *in situ*) se observă o amenajare din resturi de plăci din lut masive, cu o lungime păstrată de 120 cm, o lățime conservată de 40 cm și o grosime de 4,2 cm. În acest moment, rolul acestei amenajări nu poate fi determinat, însă, judecând după multitudinea de fragmente ceramice descoperite în această zonă (inclusiv fragmente de suport paralelipipedic), presupunem că aceasta a fost utilizată ca o masă „poliță" (Fig. 4). Amenajarea nu a fost poziționată pe podea, deoarece este prăbușită și se află în poziție oblică pe distrugere. Placa este spartă pe loc în fragmente mari, unele cu dimensiunile de 30 × 30 cm. Marginea nordică a plăcii prezintă o ușoară invazare spre interior, iar partea exterioară are o curbură. Fragmente ceramice au fost descoperite și direct pe suprafața plăcii de lut.

Inventarul arheologic de la Căscioarele *D'aia Parte* aparține cu precădere populației Gumelnița, fiind format din: foarte multe fragmente ceramice, unelte de silex întregi și fragmentare, un fragment de daltă din cupru (L3), unelte din piatră.

La finalul campaniei, secțiunea (S11A-B) a fost acoperită cu pământ, pentru a conserva complexele identificate și a putea continua cercetările sistematice în 2026. În campania viitoare ne dorim extinderea suprafeței, pentru a putea cerceta locuința L3.

Abstract

The archaeological site at D'aia Parte (over 2 ha), located on the eastern shore of Lake Cătălui, is a major 4th–3rd century BC Getic settlement, notable for its fortification system, sanctuaries, and rich Getic and Greek finds, alongside significant Neolithic and Eneolithic remains.

Research was resumed in 2022 in order to investigate the western fortification system and clarify the site's stratigraphy. Excavations in sections S11, S11A, and S11B revealed several features, including dwellings, pits, a refuse area, and a combustion structure.

In 2025, investigations focused on dwelling L3 (feature C2), partially excavated due to time constraints. The structure, built in wattle-and-daub technique, was destroyed by intense fire, as indicated by thick burnt debris (up to 0.50 m), vitrified daub and pottery, and fused ceramic fragments. Collapsed wall segments were found largely *in situ*. Inside the dwelling, a large clay installation – possibly a bench or shelf – was identified along the northern wall.

The archaeological inventory, mainly attributed to the Gumelnița culture, includes numerous pottery fragments, flint tools, stone tools, and a copper chisel fragment. At the end of the campaign, the excavated area was backfilled for preservation, with further investigation of dwelling L3 planned for the 2026 season.

Illustrations list:

Fig. 1. General view.
Fig. 2. Feature C2; Feature C3.
Fig. 3. Feature C6.
Fig. 4. Feature C5.

Fig. 1. Imagine generală

Fig. 2. Complexul C2; Complexul C3

Fig. 3. Complexul C6

Fig. 4. Complexul C5

19. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș
Punct: Castrul roman de la Câmpulung – Jidova

Tip de sit: 121 (castru roman)
Încadrarea cronologică: 321 (epocă romană timpurie)
Cod RAN: 13506.02; **cod LMI:** AG-I-s-A-13357.02
Autorizația nr. 24/22.04.2025
Colectiv: Constantin C. Petolescu (IAB) – responsabil științific; Florian Matei-Popescu (IAB); Ion Dumitrescu (MJ Argeș)
Finanțare: MJ Argeș – 55 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 18.08–17.09.2025

Cu scopul de a lămuri situația clădirilor din zona centrală a castrului, în campania 2025, cercetarea arheologică a vizat în continuare sectorul cuprins între *principia*, *via principalis* și latura de est a castrului – *latus pretorii sinistrum*. În acest sector a fost cercetată arheologic, în anii 1978-1982, o clădire de mari dimensiuni, identificată cu pretoriul[1].

Reluarea cercetărilor arheologice în acest sector, în 2015, a fost determinată de faptul că la est de *praetorium*, între aceasta și *agger*, o suprafață relativ mare, de aproximativ 34 × 15,50 m, nu fusese excavată. Dată fiind această situație, ne puneam problema dacă nu cumva și aici va fi existat o construcție. Este adevărat că de la zidul de incintă, o suprafață de 6–6,50 m corespunde lățimii *agger*-lui, la care se adaugă un spațiu, lat de cca 3,5 m, care trebuie să fi fost ocupat de *via sagularis*, însă în spațiul „liber", cu lățimea de cca 4 – 5 m, putea fi intercalată o construcție (Fig. 1).

Proiectarea suprafeței Sp. II, prin care s-a cercetat zona de la est de *praetorium*, a ținut seamă de datele expuse anterior. Astfel, pe lățime s-a urmărit ca în limitele suprafeței să fie prinsă și o porțiune din *via sagularis*, iar lungimea ei a fost determinată de limitele de nord și de sud ale pretoriului. Suprafața deschisă inițial măsura 34 × 7 m. Între Sp. II și zidul estic al pretoriului a fost lăsat un martor cu lățimea de 0,50 m. În campaniile 2018–2023, în porțiunea dintre turnul de curtină identificat prin intermediul secțiunii H (trasată de Emilian Popescu) și limita de nord a pretoriului, Sp. II a fost extinsă până la zidul de incintă. În această porțiune, lățimea suprafeței măsura 15,30–15,60 m. Pentru controlul stratigrafic, au fost păstrați doi martori cu lățimea de 1 m, unul pe limita nordică a SH și altul între zidul absidei (camera D) și zidul de incintă.

Cercetările din anii 2015–2017, efectuate în jumătatea de sud a Sp.II, au relevat prezența unor gropi de stâlpi, indicând existența în această zonă a unei construcții cu structură de lemn. Deocamdată, raportul cronologic dintre această clădire și pretoriu nu a putut fi precizat. Tot în această parte a suprafeței, a fost degajată pe o porțiune de 1 m *via sagularis* și rigola care o mărginea la vest. Pereții și fundul acestei rigole, cel puțin către limita sudică a suprafeței, par a fi fost întăriți cu țigle și olane. În partea superioară rigola avea o deschidere de 0,55 - 0,60 m, iar în adâncime de la conturare, 0,25 m.

Începând din campania 2017, în jumătatea de nord a suprafeței au fost surprinse structuri care indicau prezența unor încăperi cu hipocaust și podele din *opus signinum*. În campaniile 2017–2022, a putut fi stabilit planul a patru dintre aceste încăperi, pe care le vom descrie în continuare.

O primă încăpere a fost identificată imediat la sud de traseul secțiunii H (săpături efectuate de Emilian Popescu și Eugenia Popescu), camera A. Aceasta avea o formă rectangulară și măsura la exterior 4,40 × 3 m, iar la interior 3,60 × 2,16 m. Pereții încăperii avea o grosime de 0,50-0,60 m și au fost în totalitate scoși, traseul lor putând fi urmărit după șanțurile de fundare. Podeaua camerei era realizată din mortar amestecat cu cărămidă pisată mărunt de culoare rozalie (*opus signinum*), având grosimea de 0,12 m. Substrucția podelei avea o grosime de 0,30 m și era amenajată astfel: pe solul viu compus din pietriș amestecat cu lut cleios s-au așezat bolovani mari de râu (cu diametrul de 10-15 cm) peste care au fost puse trei-patru rânduri de bolovani de dimensiuni mici, legați între ei cu un lut nisipos. Peste această substrucție a fost amenajată podeaua din mortar descrisă anterior. Înălțimea totală a substrucției și podelei este de 0,40 m. Dispunerea încăperii a ținut seamă de canalul care mărginea *via sagularis*, între aceasta și încăpere păstrându-se un spațiu lat de 0,60 m.

De asemenea, un spațiu lat de 0,50-0,60 m este prezent și între zidul de est al pretoriului și substrucția podelei încăperii. În acest caz, nu am putut observa dacă a existat un perete care l-ar fi dublat pe cel al pretoriului sau spațiul a rezultat ca urmare a tăierii podelei substrucției camerei la momentul efectuării restaurării clădirii pretoriului.

În interiorul încăperii și la est de aceasta au fost descoperite mai multe fragmente de tuburi de lut, care erau folosite pentru realizarea bolților cu cofraj sec. Pe lângă aceste materiale, în umplutura șanțului de pe latura sudică a încăperii a fost găsită o fibula cu piciorul întors pe dedesubt, care datează din primele decenii ale secolului al III-lea.

La nord de traseul secțiunii D, au fost identificate alte trei încăperi: B, D și E, formând un șir orientat pe direcție V-E. În spațiul dintre camera A și șirul de trei încăperi, depunerile au fost puternic bulversate de trasarea secțiunilor H și D (Emilian Popescu și Eugenia Popescu), dar și de amenajări realizate în anii 1938-1962, în momentul când pe suprafața castrului s-a aflat sediul Întreprinderii Miniere (în zona respectivă a fost amenajată o alee din plăci de beton, dar și alte structuri).

Secțiunea H avea o lățime de 1,50 m, iar secțiunea D în porțiunea cercetată de noi a fost extinsă pe lățimea

[1] Petolescu, Cioflan 1995, p. 17–19.

maximă de 3,00–3,50 m. În ambele secțiuni s-a săpate peste tot până la solul steril arheologic, excepția a făcut canalului de la sud de camera C, care nu a fost scos. Pe planul cercetărilor arheologice de la Jidova din anii 1962–1967, publicat în 1970, Emilian Popescu și Eugenia Popescu marchează pe traseul secțiunii D, la est de clădirea pretoriului un hipocaust, care corespunde cu cel din spațiul camerei C, identificat și de noi (Fig. 1)[2].

În cercetările noastre, în spațiul dintre SH și SD, către *agger*, a apărut un nivel compact de dărâmătură compus din bolovani, cărămizi și țigle romane. Sub acest nivel s-a conturat o alveolare (groapa nr. 12) și câteva cărămizi. Aceasta alveolare este amenajată în capătul de sud al canalului cu pereți de cărămizi aflat la sud de camera C (Fig. 2).

În partea de vest, spre zidul pretoriului, între SH și SD a apărut un nivel de dărâmătură constituit din bolovani, cărămizi (câteva de la pilele hipocaust), țigle și fragmente de tuburi de la bolțile cu cofraj sec. Acest nivel a fost bulversat de o intervenție modernă: amenajarea unui pasaj cu dalaj de beton. În acest nivel au fost găsite câteva fragmente ceramice și un *antoninianus* de la Gordian al III-lea, datat 239 (RIC, VI/3, 20). Sub nivelul de dărâmătura a apărut un strat de pământ galben, argilos, cu mult pietriș în compoziție, posibil un rest de podea. Nivelul este tăiat de un șanț (canal) cu profil în V, cu deschiderea la gură de 0,45 – 0,50 m și adâncimea de la conturare de 0,25 m. Umplutura sa este constituită din pământ brun închis, afânat, având în compoziție, cărbune, lut ars, fragmente de cărămizi și țigle. Rigola era orientate NV-SE, iar capetele ei au fost tăiate de traseele secțiunilor D și H. În plan, se observă că șanțul pornește de la sud de camera B și pare a avea debușeu în rigola care mărginea *via sagularis*. De altfel, umpluturile celor două rigole au culoare și conținut similar.

Având în vedere că în spațiul dintre camerele A și B se afla rigola descrisă anterior, pot fi luate în discuție două ipoteze: fie aici nu a existat o încăpere, iar dacă a existat atunci este de presus că fundațiile ei se aflau mai sus și au fost scoase. Totuși, pe profilul de sud al SD, sub nivelul de lut cu pietriș, care marchează o amenajare de podea (?), nu sunt vizibile șanțurile de implantare ale unor fundații sau alte structuri similare, acestea fiind prezente pe profilul de nord al aceleiași secțiuni, unde se distinge clar șanțul fundației zidului de vest al camerei C.

La nord de SD urmează șirul compus din trei încăperi notate de noi B, C și D și orientate vest-est. Structurile celor trei încăperi sunt destul de bine conservate, excepție fac latura de sud a camerei B și parte laturile de vest și sud ale camerei C care au fost scoase în momentul săpării SD.

Camera B este adosată de zidul estic al pretoriului. Din podeaua ei, realizată în *opus signinum*, s-a păstrat numai o porțiune de 1,60 × 1,30 m. Planul încăperii a putut fi stabilit după suprafața pe care se întindea substrucția podelei.

Podeaua din *opus signinum* a apărut la 0,10–0,15 m față de zidul estic al pretoriului. În partea de sud, podeaua a fost tăiată de traseul secțiuni D, iar restul suprafeței a fost scos în momentul amenajării trotuarului din dale de beton (lucrare realizată în perioada când în incinta castrului a funcționat Întreprinderea Minieră). Sub nivelul vegetal, peste restul de podea, a apărut un strat de dărâmătură compus din bolovani mari. Podeaua era realizată din trei straturi: un strat (cel inferior) constituit din mortar mai fin având în compoziție var și cărămidă pisată mărunt; un al doilea strat compus din bolovani mari (nivel intermediar) legați cu mortar și un al treilea strat, relativ gros, compus din mortar amestecat cu pudră de cărămidă. Cele trei straturi aveau o grosime maximă de 28 cm. Substrucția podelei era realizată din două straturi: un strat de nisip cu consistență lutoasă cu rol egalizator și un strat de pietriș și bolovani, a cărei grosime măsura 0,15 m (nivelul superior).

După cum am subliniat, zidul de sud al încăperii fost scos de secțiunea D, în partea de est, stratul de nisip din substrucția podelei camerei B este delimitat de un șanț lat de 0,50–0,60 m, orientat nord-sud. Acest șanț, pe al cărui traseu a fost identificată și o cărămidă, reprezintă amprenta unui perete. El marchează limita estică a încăperii B. Limita de nord a încăperii este dată tot de un șanț, orientat vest-est și care se interpune între substrucția podelei camerei B și de stratul de pietriș pe care erau așezate pilele de hipocaust din camera E. Spațiul încăperii B nu depășea totuși limita sudică a secțiunii D, deoarece în această zonă depunerile arheologice prezintă o altă consistență. Pe direcția vest-est, camera măsura la interior 4,30/4,40 m, iar substrucția podelei încăperii pe direcție nord-sud este păstrată pe o lungime de 3,30/3,40 m.

La est de camera B se afla o încăpere cu hipocaust, **camera C**. Zidurile ei perimetrale erau în mare parte scoase, mici porțiuni din fundația de cărămidă păstrându-se pe latura sudică (pe o singură asiză) și pe cea estică (două până la trei asize de cărămizi).

În lățime șanțurile din care au fost scoase fundațiile măsoară 0,50–0,60 m. Încăperea măsura la interior 3,90/3,80 m × 3,46 m. Limita vestică a încăperii este dată de șanțul orientat nord-sud, care închidea la est **și** camera B. Limita de sud a camerei C a fost și aici în mare parte distrusă, din fundația zidului păstrându-se numai prima asiză de cărămizi. Zidul avea o grosime de 0,60 m, iar cărămizile (cu dimensiunile 0,40 × 0,28 × 0,06 m) erau legate cu lut și așezate direct pe solul nativ. De asemenea, s-a observat că acest perete era străpuns de canalul cu pereți de cărămidă. Limita de est a încăperii C era marcată de un rând de cărămizi legate între ele cu lut. Cărămizile erau dispuse pe trei asize (dimensiunile cărămizilor sunt: 0,40/0,42 × 0,28/0,29 × 0,06 m).

În interiorul încăperii au fost identificate nouă șiruri de pile de hipocaust pe direcție nord-sud și alte șapte pe direcție vest-est (din șirul dinspre vest s-a păstrat numai baza unei singure pile).

Pilele erau dispuse în interiorul încăperii la 0,35/0,40 m una față de alta, numai între cele două șiruri de pile aflate în continuarea canalului cu pereți de cărămizi s-a păstrat un interval mai mare, de 0,50/0,55 m. Între șirurile de pile și pereții de sud și de est al încăperii, interval este de 0,10–0,20 m. Stâlpii erau formați din cărămizi cubice cu latura de 0,16 m (tip

[2] Popescu, Popescu 1970, p. 252, fig. 1.

utilizat și la realizarea hipocaustului din edificiul situat între *principia* și *horreum*). Bazele erau realizate atât din cărămizi pătrate, cu latura de 0,28 m, cât și din cărămizi de 0,40 × 0,28 × 0,06 m, întregi sau sparte pe jumătate. Pilele au fost așezate pe un strat de pietriș bătut.

În nivelul de dărâmătură, au fost găsite mai multe tuburi de hipocaust cu formă paralelipipedică realizate din lut care se aplicau pe pereți pentru a permite aerului cald să circule, fragmente din podeaua realizată din mortar și mai multe cărămizi care alcătuiau *suspensura* (cărămizi cu dimensiuni de 0,52/0,54 × 0,52/0,54 × 0,06 m).

La 0,40 m vest de rândul de cărămizi, tot în nivelul de dărâmătură, s-a aflat un fragment din marginea podelei de mortar care izola *suspensura*. Podeaua de mortar avea o grosime de 0,15 cm, iar mortarul conținea pudră de cărămizi, mici fragmente de cărămizi/țigle și pietricele. De asemenea, între dărâmături au apărut tuburi de lut ars căzute din bolta tavanului încăperii. Unele dintre aceste tuburi erau umplute cu mortar.

Camera D reprezenta de o absidă și este dispusă pe latura de est a camerei C. Absida avea o deschidere de 2,50 m, iar în adâncime, pe direcție vest-est, măsura 2,04 m. Zidul perimetral al absidei, realizat din cărămidă, s-a conservat destul de bine și se afla la 2,60 m vest față de zidul de incintă. La elevația zidului abside s-au folosit cărămizi cu dimensiuni de 0,40/0,43 × 0,28 × 0,07 m și jumătăți de cărămizi utilizate la pavaje și *suspensurae*. Acestea măsurau 0,53 × 0,30 × 0,065 m. În partea de nord, zidul era mai lat, măsurând 0,85/0,90 m, și mai subțire în partea de sud, unde avea o lățime de 0,70-0,75 m. Prima asiză de cărămizi a fost așezată pe direct pe lutul galben ferm (solul nativ). Cărămizile din zid erau prinse între ele cu lut. În partea de sud, la exterior, zidul absidei prezintă print-un mic decroșaj. Acesta măsura 0,40 m.

Absida era prevăzută cu hipocaust. În interiorul ei au fost identificate cinci șiruri de pile orientate pe direcție vest-est. Ca baze de pile au fost folosite cărămizi cu dimensiuni de 0,40 × 0,29 × 0,06 m. Stâlpii erau compuși din cărămizi de formă cubică, cu latura de 0,16 m. Bazele pilelor erau fixate pe un strat de pietriș bătut, situație observată și în spațiul camerei C.

În vederea amenajării camerei D agger-ul a fost tăiat. Acest aspect a fost foarte bine observat în primă fază pe profilul intermediar de est al Sp. II și apoi reverificat și pe profilurile de nord și de sud ale martorului dintre zidul de incintă și zidul absidei.

La sud de încăperea C a fost identificat un canal cu pereții de cărămidă. El era orientat nord-sud și măsura în lungime 2,60 m (pe lungimea de 1,80 m se află în exteriorul zidului de pe latura sudica a camerei C), 1,40 m în lățime la exterior. Spațiul dintre cei doi pereți de cărămidă măsura 0,55 m. Pereții săi erau realizați din cărămizi puse pe lung și legate cu mortar (cărămizile avea dimensiuni 0,40 × 0,28 × 0,06 m). Elevația pereților canalului atingea o înălțimea maximă de 0,35 m. La interior, spațiul canalului era egal cu lățimea a două cărămizi. De altfel, pe fundul canalului, în punctul unde canalul intersecta zidul sudic al camerei C au fost puse două cărămizi pe lung, una lipită de alta. În rest, fundul canalului era căptușit cu lut puternic vitrifiat alb. În jurul canalului pietrișul depus a căpătat culoare roșie ca urmare a îndelungii expuneri la foc. În interiorul, încăperii canalul se prelungea cu încă 0,60 m.

În campania 2020 s-a observat că la gura canalului, lipit de peretele său estic, se afla un rest de zid / soclu (?) păstrat pe o lungime de 0,75 m și lat de 0,60 m. El era ușor împins mai spre sud față de gura canalului. Starea de conservare a acestui zid/soclu era destul de precară, din întreaga structură păstrându-se numai o bază formată din patru fragmente provenite dintr-un bloc de piatră de Albești fasonată spart, peste care erau așezate trei cărămizi legate între ele cu lut sau mortar de slabă calitate.

În fața gurii de canal a fost observată și o alveolare/groapă, denumită groapa nr. 12. În plan, ea avea formă ovală (1,30 × 0,90 m), cu pereții oblici și fundul alveolat. De la conturare, groapa măsura în adâncime 0,12-0,15 m. Umplutura ei era constituită din două straturi: pe fund și peretele gropii dinspre gura canalului era depus un strat de pământ sfărâmicios, ars până la roșu, deasupra acestuia, depunerea consta dintr-un strat de pământ negru cu mult cărbune.

Având în vedere stare de conservare a structurilor (zona a fost afectată de săparea SD), este greu de precizat dacă structura canalului era integrată sau nu în spațiul unei încăperi. În privința funcționalității lui, dată fiind prezența în umplutura sa a unei cantități mari de cenușă, precum și faptul că în fața sa era amenajată acea groapă/alveolarea (Gr. 12), care avea pe fund lut ars, considerăm că întreaga structură poate fi identificată cu *praefurnium*.

Pe lângă, aceste date tehnice, redegajarea secțiunii D ne-a permis să observăm că amenajarea canalului cu pereți de cărămidă s-a făcut peste *via sagularis*. Astfel, s-a constatat că sub canal era prezent un strat gros de pietriș (0,15-0,20 m) și bolovani de mari dimensiuni. Prezența acestora nu poate fi întâmplătoare, ci au rezultat în momentul în care *via sagularis* a fost dezafectată.

Un al doilea șir de încăperi se dezvoltă la nord de camerele B-C-D. Acest al doilea șir este reprezentat de camerele E și F. În campania 2022, s-a observat că zidul de est al încăperii F tăia parte din *agger*, *via sagularis* fiind desființată și în acest caz. Atât zidul absidei cât și zidurile încăperilor C și F se sprijină pe porțiunea de *agger* cruțată. Limita exterioară a absidei se află la 2,60 m vest față de zidul de incintă la castrului, iar a zidului de est al camerei F la 5,20–5,30 m față de zidul de incintă. Totodată, s-a constatat că șirurile de pile de hipocaust identificate în spațiul încăperilor E și F se continuă sub profilul de nord al SII. Prin urmare, latura de nord a încăperilor cu hipocaust depășea limita pretoriului.

Dată fiind această situație, cu scopul de a urmări traseul încăperilor cu hipocaust, în campania 2024, am extins cercetarea la nord de Sp. II și de clădirea pretoriului. În acest sector, au fost deschise cinci suprafețe de 4 m × 4 m, pe care le-am notat cu litere de la A la E. Prima suprafață – Sp. A a fost amplasată în colțul de NV al pretoriului, celelalte fiind dispuse în continuarea ei, către zidul estic de incintă al castrului (Fig. 2–3). După degajarea stratului vegetal, în patru dintre suprafețe vegetal au apărut structurile dezafectate ale unei „barăci" de la întreprindere minieră și un pavaj

de bolovani situat la vest de baracă. Construcția barăcii a fost încadrată între anii 1938–1940, pe podeaua uneia dintre încăperile ei fiind descoperit un jeton de cantină cu valoarea nominală de 5 lei, datat în această perioadă. În Sp. E, sub stratul vegetal a fost surprins nivelul de dărâmătură romană constituit din bolovani și cărămizi și scurs peste *agger* . Acest nivel era tăiat în parte de vest de fundațiile „barăcii" miniere[3].

În campania 2025, s-a continuat cercetarea în Sp. B, Sp. C, Sp. D și Sp. E, iar la est de Sp. E a fost deschisă o nouă suprafață, Sp. F, de 6 m × 4 m. S-a urmărit prin aceasta degajăm *agger*-ul și traseul zidului de incintă.

În Sp. C, Sp. D și Sp. E, după degajarea resturilor barăcii moderne a fost surprins nivelul de dărâmătură romană constituit preponderent din țigle, cărămizi romane și tuburi ceramice de boltă și bolovani. Sub nivelul de dărâmătură roman, în Sp. C și Sp. D a apărut traseul unei stradele romane.

În **Sp. C, s**tradela a fost surprinsă pe toată lățimea sa. Acesta avea profil bombat și măsura 3,40–3,60 m în lățime. În partea de nord a stradelei, prezența unor fragmente țigle, cărămizi și ceramică, care se grupează pe o lățime de 0,45–0,55 m, indică prezența unei rigole (Fig. 4).

Stradele se continua și în **Sp. B**, în partea de sud, aceasta fiind observată sub pavajul de bolovani. În partea de sud, pavajul și implicit stradela au fost tăiate de suprafața prin care s-a cercetat clădirea pretoriului în anii 1978–1982. Cu scopul de a obține o secvență stratigrafică, profilul de nord al acestei suprafețe a fost taluzat. Astfel, s-a putut observa că pavajul de bolovani era constituit dintr-un singur rând de bolovani, fiind amenajat direct pe stratul de pământ depus natural peste stradela romană. Prin urmare, pavajul de bolovani reprezintă o structură modernă. Stradela avea o substrucție constituită din pietriș, bolovani și amestecat cu lut. Stradela avea o grosime de 0,15–0,20 m (Fig. 5).

În **Sp. D**, stradela a fost tăiată de laturile de vest și de nord a camerei E și de un *praefurnium* dispus pe latura de nord a încăperii. Aici, stradela a fost păstrată pe lățimea de 1,60 m, delimitând în parte de nord încăperea E și *praefurnium*-ul.

Dat fiind faptul că stradela se afla la adâncimea de 0,80 m, pentru amenajarea încăperii E, pornind de la această cotă, în epocă, s-a săpat până la adâncimea de 1,67–1,72 m, pentru a fi implantate fundațiile, și până la adâncimea de 1,56 m, pentru amenajare substrucția de pietriș pe care au fost așezate pilele de hipocaust.

Zidul de est al încăperii E a fost în totalitate scos, șanțul fundației fiind foarte clar vizibil în plan. Acesta s-a conturat la adâncimea de 1,50 m, avea pereții și fundul drepți, lățimea de 0,50–0,60 m, iar umplutura sa era constituită din pământ de culoare brun închis, argilos, compact, având în compoziție cărămizi fragmentare, lut galben pietre, mici fragmente de mortar de culoare rozacee (provenit din podea și pereți). De la conturare, șanțul se adâncea cu 0,25–0,30 m. Acest zid scos nu se afla în prelungirea zidul estic al pretoriului, ci îl dubla. În SII, traseului zidului de vest al camerei E nu fusese identificat, în schimb, se observase faptul că primul șir de pile de hipocaust se află la distanța de 0,80 m față de zidul estic al pretoriului. Absența pilelor de hipocaust din acest spațiu se datorează tocmai faptului că zidul pretoriului era dublat de peretele încăperii E.

Pe latura de nord a camerei E, zidul și fundația acestuia au fost doar parțial scoase. Fundația zidului este constituită din cărămizi legate cu lut, întocmai ca la absida care închidea în parte de est camera D. În unele porțiuni, din fundația zidului s-au păstrat până la patru asize. Dimensiunile cărămizilor puse în operă pe latura de nord a camerei E măsurau 0,39/0,41 m × 0,28/0,29 m × 0,08 m.

Pe porțiunea cercetată a încăperii E, în nivelul de dărâmătură au apărut: fragmente de tuburi de formă paralelipipedică care se aplicau pe perete pentru a permite aerului cald să circule; o cantitate mare de cărămizi, toate fragmentare; bolovani; fragmente de piatră fasonată de Albești, anepigrafice, probabil reutilizate; fragmente din podeaua de *opus signinum*, tuburi de lut utilizate la realizare cofrajelor de boltă.

Între fragmentele de mortar, unul avea o față netezită, iar în el era integrată parte dintr-un tub de lut de tipul celor utilizate la realizarea bolților cu cofraj. Totodată, în stratul de mortar erau vizibile amprentele altor tuburi care împreună formau două coloane. Mortarul avea culoare rozacee, cu pudră și mici fragmente de cărămidă în compoziție (Fig. 8)[4].Tot în nivelul de dărâmătură a fost găsit un denar de la Severus Alexander datat 231 p.Chr. (RIC, 4, 193).

Pe latura de nord a camerei E fost amenajat un *praefurnium.* Acesta era orientat nord-sud, avea aspectul unui canal cu pereții de cărămidă. În lungime, pereții săi laterali măsurau 1,70 m, bine conservat fiind doar cel de vest. Lățimea la exterior a *praefurnium*-ului este de 1,35 m.

Peretele de est al *praefurnium*-ului a fost scos aproape în întregime, groapa de scoatere a zidului fiind vizibilă atât în plan cât și în profil; amprenta peretelui distingându-se în plan după pământul pigmentat cu roșu. Peretele de vest era constituit din cărămizi puse pe lung, în număr de patru pe asiză. În elevație, pe lângă cărămizi cu dimensiunea 0,40 m × 0,29 m × 0,08 m s-au folosit și tegule. În lățime pereții *praefurnium*-ului măsoară 0,35–0,40 m. Vatra are culoare gri și fost constituită din lut, care s-a vitrifiat ca urmare a expunerii intense la foc. Vatra măsoară în lățime 0,45–0,55 m (Fig. 6).

Pentru amenajarea praefunium-ului, a fost săpată o groapă de formă rectangulară largă de 1,35 m, fiind tăiată astfel stradela care mărginea în partea de nord pretoriul. Dată fiind această situație, la exterior pereții *praefurnium*-ului se sprijină în solul nativ, cruțat. Expunerea intensă la foc a făcut ca pământul din jur să capete culoarea roșie. De asemenea, pentru accesul la *praefurnium*, în fața acestuia s-a săpat o groapă în trepte de formă rectangulară, cu lățimea de 2,30 m (Fig. 8).

Forma, dimensiunile și modul în care a fost realizat *praefurnium*-ului identificat pe latura de nord a camerei E sunt similare cu ale canalului cu pereți de cărămizi identificat la sud de camera C. Acesta constituie încă un argument pentru

[3] Petolescu, Matei-Popescu, Dumitrescu 2025.

[4] Pentru modul în care se îmbinau tuburile între ele pentru a forma cofrajul bolțile, vezi pe larg descrierile la: Olivier, Stortz 1983, p. 111–127; Bărbulescu 2019, p. 111–115.

a identifica respectivul canal cu un *praefurnium.*

În partea de sud a **Sp. E**, după degajarea nivelului de dărâmătură constituit din bolovani scurs din zidul de incintă peste *agger*, s-a conturat colțul de NE al camerei F. Aici săpătura a ajuns pe nivelul de dărâmătură al încăperii, urmând ca în campania 2026 să definitivăm cercetarea.

Camerele E și F depășesc limita laturii de nord a clădirii pretoriului, cu 2,40 m. Cele două încăperi măsoară în lățime, la exterior, 8,10 m (pe direcție est-vest).

Suprafața F a fost trasată astfel încât să surprindă pe toată lățimea zidul de incintă și *agger*-ul. În campania 2025, zidul de incintă a fost degajat, acesta are o lățime de 1,74–1,80 m și era foarte bine conservată. În spatele zidului de incintă s-a conturat *agger*-ul, care în această porțiune era constituit din pietriș amestecat cu lut galben.

În campaniile viitoare vom secționa *agger*-ul cu scopul de a observa modul în care a fost constituit și pentru a clarifica situația șirului de gropi de stâlpi identificate sub *agger* și dispuse la 1,40–1,60 m vest față de zidul de incintă.

Concluzii

La est de pretoriu au fost identificate cinci încăperi notate cu litere de la A la F. Așa cum am subliniat și în campaniile precedente, acestea reprezintă o extindere a pretoriului. Un aspect important relevat de campania din 2025 a fost acela că stradela, care se intersecta cel mai probabil cu *via sagularis*, a fost tăiată parțial de latura de nord a încăperilor adosate pretoriului și de *praefurnium*-ul amenajat pe latura de nord a camerei E. Prin urmare, încăperile identificate la est de pretoriu, nu îmbracă și pe nord clădirea pretoriului, ci doar latura de est a acestuia, însă latura lor de nord este împinsă față limita clădirii cu 2,40 m.

Observațiile stratigrafice au arătat că extinderea clădirii se produce în ultima fază de funcționare a castrului de la Câmpulung – *Jidova*, iar din nevoia de spațiu o porțiune din *agger*, *via sagularis*, precum și o parte din stradela care delimita la nord clădirea pretoriului sunt dezafectate. În plus, s-a constatat că la construirea acestor încăperi sunt reutilizate cărămizi, dar și blocuri de piatră fasonate (de piatră de Albești, cele mai multe anepigrafe), sparte și integrate în diferite structuri (ziduri, canale). Din punct de vedere cronologic, această fază constructivă poate fi plasată cu destul de multă certitudine către mijlocul secolului al III-lea. Situația aceasta este similară cu ceea ce se întâmplă în castrul de la Buciumi, tot la mijlocul secolului al III-lea, unde pretoriul este extins spre est (către zidul de incintă) și spre nord[5].

În privința funcționalității încăperilor, putem afirma cu destul de multă certitudine că avem de a face cu un *balneum*. Un argument în acest sens îl constituie prezența la sud de camera B, posibil un bazin cu apă rece (*frigidarium*), a unui canal de scurgere care deversa în rigola ce mărginea *via sagularis*. Un al doilea argument îl constituie și căptușirea pereților rigolei care mărginea *via sagularis* cu cărămizi și olane.

Résumé

Pendant la campagne 2025, afin d'obserer le plan des pièces à hypocauste, nous avons étendu les fouilles archéologiques au nord du bâtiment du prétoire. Le secteur a été délimité en cinq unités de fouille, nommées avec de repères lettrés de A à E. Après le décapage du niveau végétal, dans quatre des unités de fouille, sont apparus les structures désaffectées d'une cabane minière construite en 1938-1940 et un pavage en galets situé à l'ouest de la cabane.

Lors de la campagne 2025, les fouilles archéologiques se sont poursuivies dans les unités Sp. B, Sp. C, Sp. D et Sp. E. Dans le même temps, afin de dégager complètement l'*agger* et le mur d'enceinte du camp, une nouvelle unité de fouilles a été ouverte à l'est de l'unité E, que nous avons nommée Sp. F.

Dans les unités de fouille Sp. C, Sp. D et Sp. E, après avoir fouillé les restes de la cabane minière, on a été mis en évidence le niveau de décombres romains, composé principalement de tuiles, de briques romaines et de fusés céramiques utilisés pour le coffrage des voûtes. Sous le niveau des décombres romains, qui a également été fouillé, dans les unités Sp. C et Sp. D, le tracé d'un chemin romain a été révélé.

Son tracé se poursuivait également dans l'unité Sp. B, sa base étant recouverte par le pavage fait de galets. Dans sa partie sud, ce pavage était interrompu par la tranchée creusée lors des fouilles du prétoire entre 1978 et 1982. Compte tenu de cette situation, nous avons procédé au nivellement du profil nord de la tranchée afin d'obtenir une séquence stratigraphique. On peut donc observer que le pavage de galets représente une structure moderne, puisqu'il repose directement sur la couche de terre naturellement déposée sur le chemin romain. Par conséquent, dans sa partie nord, le prétoire semble être bordé par un chemin composé de galets et de gravier. Ce chemin a été identifié sur toute sa largeur de 3,40 à 3,60 m dans l'unité Sp. C, et est bordé au nord par un fossé.

Un aspect important révélé par la campagne 2025 a été que la rue, qui croisait très probablement la *via sagularis*, était partiellement coupée par le côté nord des pièces attenantes au prétoire et par un *préfurnium*, qui faisait partie du système de chauffage des pièces (hypocauste). Par conséquence, les pièces identifiées à l'est du prétoire ne se développent pas sur le côté nord du bâtiment du prétoire, mais seulement de son côté est, avec la précision que leur façade nord est décalée de 2,40 m au nord de la limite du prétoire.

Du point de vue chronologique, cette phase constructive, représentée par l'agrandissement du prétoire, peut être située avec une certitude considérable vers le milieu du IIIe siècle après J.-C.

[5] Marcu 2009, p. 42.

Bibliografie:

Bărbulescu 2019 – Bărbulescu, M. (coord.), *Termele din castrul legionar de la Potaissa*, Cluj-Napoca, 2019.

Marcu 2009 – Marcu, F., *Organizarea internă a castrelor din Dacia*, Cluj-Napoca, 2009.

Olivier, Storz 1983 – Olivier A., Storz S., *Analyse et restitution d'un procédé de construction antique: réalisation d'une voûte d'arête sur coffrage perdu en tubes de terre cuite*, în: *Recherches archéologiques franco-tunisienne à Bulla Regia I. Miscellanea 1. Rome : École Française de Rome,* (Publications de l'École française de Rome, 28), 1983, p. 111–127.

Petolescu, Cioflan 1995 – Petolescu, C. C., Cioflan, T., *Castrul roman de piatră de la Câmpulung (Pescăreasa, jud. Argeş). Cercetările din anii 1978–1989*, în: Argesis, 7, 1995, p. 17–30.

Petolescu, Matei-Popescu, Dumitrescu 2025 – Petolescu, C. C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș Punct: Castrul roman de la Câmpulung – Jidova*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 81–88.

Popescu, Popescu 1970 – Popescu, Em., Popescu, Eug., *Raport preliminar asupra săpăturilor efectuate în anii 1962–1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidova)*, în: MCA, 9, 1970, p. 251–253.

Liste d'illustrations:

Fig. 1. Le camp romain de Câmpulung – *Jidova* : plan général des fouilles archéologiques.
Fig. 2. Fouilles archéologiques effectuées dans le secteur du prétoire – le plan général.
Fig. 3. Pièces situées à l'est du prétoire – photographies aériennes prise en 2022 et 2025.
Fig. 4. Chemin romain avec fossé adjacent, identifié au nord du prétoire.
Fig. 5. Le pavement moderne qui recouvre le chemin romain.
Fig. 6. La pièce E et le *préfurnium* au moment de la mise en évidence de leur contour.
Fig. 7. Fusés céramiques.
Fig. 8. Limite nord des pièces E et F (photo aérienne – Dan Răcășanu).

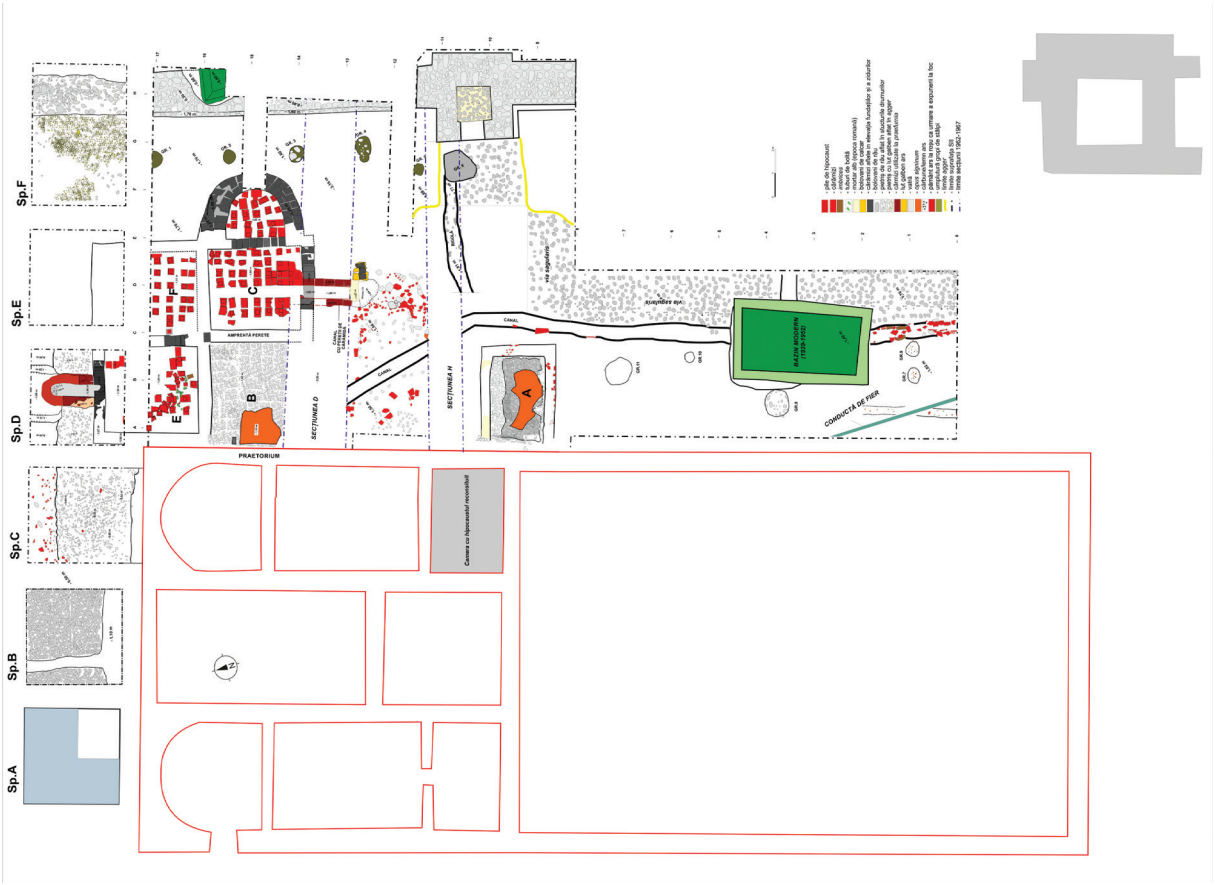

Fig. 2. Cercetările arheologice efectuate în sectorul praetorium – planul general

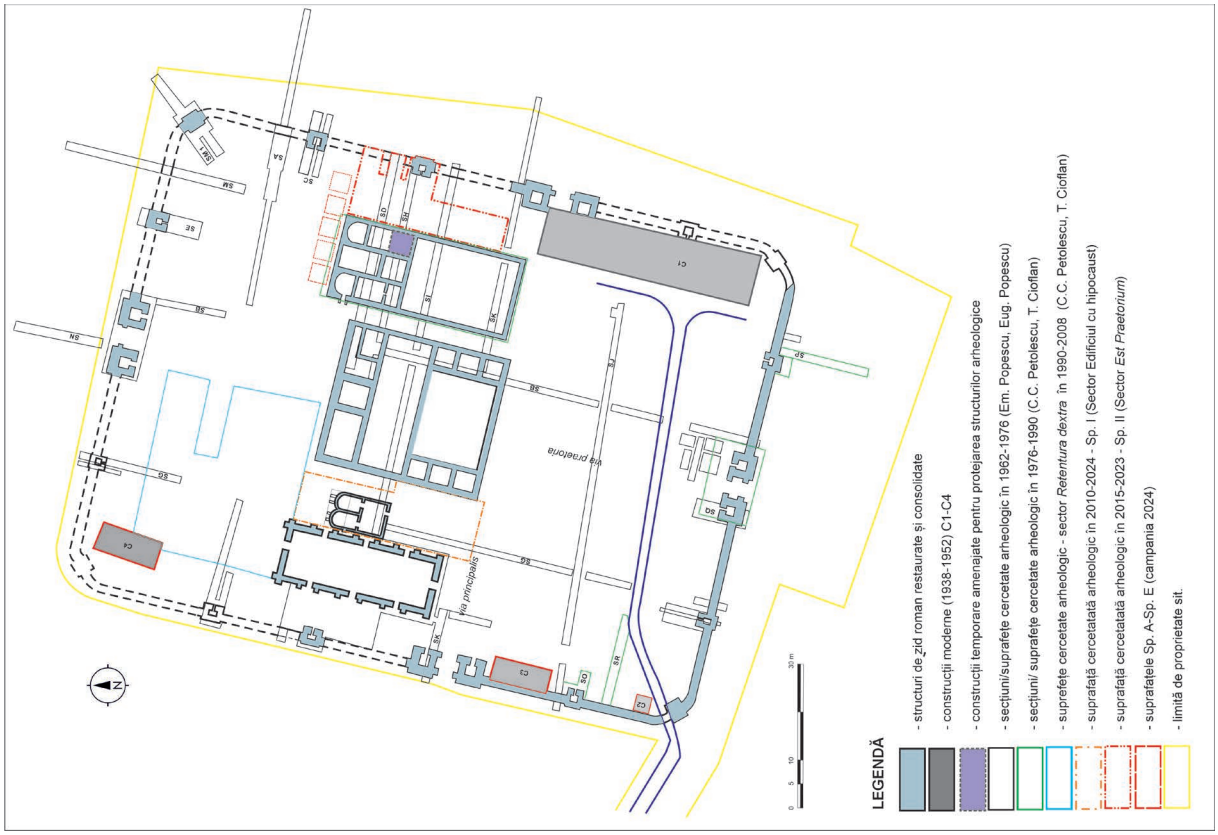

Fig. 1. Castrul de la Câmpulung – Jidova: planul general al cercetărilor arheologice

Fig. 3. Camerele situate la est de praetorium – fotografie realizată cu drona în 2022 și 2025

Fig. 4. Stradela romană cu rigola adiacentă identificate la nord de pretoriu.

Fig. 5. Pavajul modern care suprapune stradela romană

Fig. 6. Camera E și praefunium-ul la conturare

Fig. 7. Tub utilizat la cofrajele de boltă

Fig. 8. Limita de nord a încăperilor E și F (fotografie din dronă – Dan Răcășanu)

20. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău
Punct: Cetățuia

Tip de sit: 111 (așezare deschisă); 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 21 (La Tène)
Cod RAN: 50148.01
Autorizația nr. 1/2025
Colectiv: Sebastian Matei (MJ Buzău) – responsabil științific, Despina Măgureanu, Tiberiu Vasilescu (IAB)
Finanțare: MC – 25 000 lei; MJ Buzău – 30 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 19.08–24.09.2025

În 2025 au continuat cercetările în zona centrală a platoului Cetățuia, în subarealul V5bS și în subarealul V1aS situat în limita de sud.

În ambele suprafețe au fost cercetate 22 de complexe, dintre care cinci au fost identificate în campania din 2024. Au fost investigate 14 gropi menajere sau alveolări, care conțineau materiale arheologice variate, patru vetre, trei complexe, care reprezintă resturi de construcție și o depunere de fragmente ceramice, demarcată de două aliniamente de bolovani.

Suprafața V5bS

Cercetarea în această suprafață a pornit de la o cotă medie de -0,56 m și s-a încheiat la cota medie de 0,81 m.

A fost finalizată cercetarea *complexului 198* identificat în campania din 2023, la -0,30–0,35 m adâncime.

Cpl. 198 reprezintă un șanț cu profil trapezoidal, adânc de cca 0,20–0,25 m, care se continuă în profilele de nord și est. Partea cercetată, dispusă pe direcția NV-SE, măsoară 5,85 m × 1,60 m. În umplutura superioară a șanțului se găsea o depunere liniară alcătuită din două șiruri de bolovani de râu, între care se aflau numeroase fragmente ceramice, rare fragmente de crustă de vatră și extrem de puține oase de animale domestice. Cioburile sunt de la pithoi, kantharoi, borcane și cești-opaiț, unele dintre aceste vase fiind parțial întregibile. În umplutura de la baza șanțului, mai ales spre nord, au apărut zone compacte de bolovani, unii destul de mari, de 15–20 cm lungime. Între pietre și sub acestea, se găseau numeroase cioburi cu indice redus de fragmentare, de la vase parțial întregibile – în special cupe de fructiere și borcane. Tot aici a fost descoperit și un corn de cerb cu urme de prelucrare.

În campania din 2025, în partea de SE a șanțului, la baza sa, a fost descoperită o fibulă filiformă din bronz care poate asigura datarea acestei depuneri în secolul I a.Chr.

În subarealul V5bS au fost identificate resturile a două construcții de mari dimensiuni, din care s-au mai păstrat resturi de podină, zone compacte cu pereți descompuși și gropi de stâlpi.

Complexul 217 s-a conturat în partea de nord a secțiunii, datorită prezenței pe o suprafață de aproximativ 6 × 4 m, a unei podini dezafectate, din lut galben bătătorit. Înregistrată la cotele de -0,60/0,65 m, păstra pe latura de sud două gropi de stâlpi, cu diametrele de 0,40 m. Ținând seama de situarea vetrei Cpl. 210, cercetată anterior, aceasta a fost amenajată pe suprafața acestei podine, în interiorul unei construcții de suprafață demolate în vechime.

Complexul 218 s-a conturat ca o zonă relativ compactă de pământ galben, cu puține intruziuni, întinsă pe o suprafață de 8 × 4 m. Având axul lung orientat NS, acest complex intră în malurile de sud și vest ale secțiunii. Resturile de lut galben au fost înregistrate de la -0,60/ 0,65 m adâncime, devenind compacte la -0,70/0,75 m, pentru ca apoi să dispară. Considerăm că este vorba despre resturile unei construcții dezafectate și nivelate.

În zona complexului 218 s-au identificat mai multe gropi de mici dimensiuni. Sigur unele sunt de stâlpi, dar nu se poate preciza deocamdată dacă toate țin de amenajarea acestei clădiri de suprafață. În limita de SV a podinei a fost cercetată în 2014 o depunere de vase (Cpl. 114), care cel mai probabil se afla la baza acestui complex.

În pământul galben rezultat din descompunerea pe loc a resturilor de pereți nearși ai construcției Cpl. 218 a fost identificată o fibulă filiformă din fier, ruptă din vechime, ce asigură datarea acestei structuri de locuire în secolul I a.Chr., cel mai probabil în prima jumătate a acestuia.

Cel mai numeros tip de complex din așezare îl reprezintă gropile. Au fost identificate și cercetate 13. Datorită uscăciunii excesive a solului și a unor umpluturi relativ uniforme, conturarea acestor complexe a fost dificilă. Unele dintre ele erau simple alveolări care conțineau puține resturi menajere. Doar patru gropi au furnizat material arheologic semnificativ.

Complexul 216 este o groapă de mari dimensiuni. Înregistrată la cota de -0,50/0,55 m, pe o suprafață de cca 1,80 × 2,00 m, datorită umpluturii de pământ cenușiu-deschis, destul de friabil. Conținea numeroase fragmente de borcane și fructiere aruncate alături de mulți bolovani de râu. După adâncimea de 0,65/0,70 m, a sporit abundența ceramicii. Au fost identificate numeroase fragmente de pithoi, fructiere, precum și borcane care se întregeau parțial. Mai notăm o cană întreagă lucrată la roată, precum și un fragment de bol cenușiu, fără decor.

Cele mai spectaculoase descoperiri le reprezintă un bol întreg cu decor în relief și o monedă de tip Dyrrhachium. Bolul a fost descoperit între -0,74–0,81 m, iar moneda în imediata apropiere la aceleași cote. Moneda, identificată de către Theodor Isvoranu, a fost emisă în timpul eponimului Lykiskos și monetarului Meniskos și se datează în anul 89 a.Chr. Asocierea acestor două piese, indică utilizarea complexului adâncit în prima jumătate a secolului I a.Chr., dacă nu

chiar în primul sfert al aceluiași veac.

Tot în subarealul V5bS au fost identificate și două vetre *in situ*, respectiv complexele 231 și 232. Ambele au suprafața puternic afectată de ganguri de animale și de intervenții ulterioare.

Complexul 231 este o vatră simplă, amenajată direct pe sol, înregistrată la 0,80 m adâncime. Crusta păstrată măsoară 0,60 × 0,45 m.

Complexul 232 este o vatră supraînălțată, identificată la cota de -0,60 m, cu baza la -0,70 m. Dimensiunea crustei nederanjate este de 0,80 × 0,60 m.

Suprafața V1aS

Scopul continuării săpăturii în acest subareal este determinat de descoperirea în anul 2023 a unei structuri cu aliniamente de coloane, care au aparținut, cel mai probabil, unui edificiu de cult. Este vorba de două rânduri a câte 4 gropi, dispuse paralel, care se dezvoltă spre sud. Cercetarea a pornit de la cota medie de -0,56 m și s-a încheiat la cota medie de -0,74 m.

În această campanie au fost cercetate integral două complexe identificate în anul 2024, respectiv o vatră supraînălțată, pe pat de pietriș – complexul 212 și o locuință – complexul 215.

Complexul 215 – reprezintă o aglomerare de material arheologic (fragmente ceramice, bolovani de râu și foarte multe fragmente masive de lipitură puternic arsă) dezvelit pe o suprafață cvasi-rectangulară cu dimensiunile de 6,50 × 4,00 m. Resturile arse de pereți au fost înregistrate la -0,45/0,50 m, baza acestora fiind la -0,60 m. În această campanie a fost dezvelită o zonă extrem de densă de lipitură arsă întinsă pe o suprafață de cca 2,50 × 2,00 m, cu aspect de perete prăbușit. În restul suprafeței ce a aparținut clădirii, bucățile de lipitură erau mai dispersate. La est de această aglomerare compactă, în interiorul structurii de locuire au apărut două cești-opaiț, una întreagă și alta păstrată parțial. Demontarea zonei compacte de lipitură arsă a furnizat un fragment de bol cu decor în relief, ceea ce asigură o datare a acestui complex nu mai târziu de mijlocul secolului I a.Chr.

Pe latura de sud a clădirii au fost surprinse mai multe gropi de stâlp, iar după demontarea dărâmăturii arse și a fragmentelor ceramice, au apărut părți din podina din lut galben, compact. Modul de distribuție a resturilor de perete și relația acestora cu podina, indică existența unei construcții ușor adâncite, cu maxim 30 cm, față de nivelul antic de călcare.

Cantitatea de lipitură recoltată doar în această campanie cântărește aproximativ 48 de kilograme. Din totalul de 828 de fragmente de perete, mai mult de jumătate sunt de mici dimensiuni (3-5 cm). Trebuie subliniat că aceste resturi de construcție nu sunt rulate, ci fragmentate pe loc, fiind friabile atât din cauza expunerii diferențiate la foc cât și a modificării gradului de umiditate a solului. Menționăm conservarea a numeroase bucăți de lipitură arsă care depășesc 20 cm lungime, care păstrează urme de nuiele, fățuială și amprente ale unor elemente constructive din suprastructură, din lemn cu suprafața prelucrată.

Materialul arheologic descoperit în această campanie este bogat și variat, fiind recoltat în cea mai mare parte din complexe. Vasele ceramice reprezintă cel mai numeros tip de artefact. Ca forme, pot fi menționate borcane, fructiere, căni, vase de provizii, cești-opaiț, ulcioare, boluri cu decor în relief, precum și vase de import (amfore și veselă fină). Notăm și descoperirea unor fragmente pictate provenind de la căni sau kantharoi. Au apărut multe fusaiole, jetoane realizate din pereți de vase, fragmente de râșnițe și cute din piatră. Piesele din metal puțin numeroase, constau din 4 fibule filiforme de schemă La Tène târziu (trei din fier și una din bronz), conservate destul de precar; un pinten din fier aproape întreg; un vârf de săgeată din fier. Pe lângă verigi, cuie sau împungătoare, un fragment de lamă din fier, de mari dimensiuni, ar putea să provină de la o *sica*. O astfel de piesă, tot fragmentară, a apărut și în campania din 2024. Au mai fost descoperite și alte categorii de artefacte precum: mărgele din sticlă, tuburi din os, un fragment de creuzet, precum și un fragment de soclu de la o statuetă de tip Cârlomănești. Cele mai importante piese sunt, datorită asocierii în același context arheologic, bolul întreg cu decor în relief și o monedă Dyrrhachium datată în anul 89 a.Chr.

În campania din 2026 ne propunem continuarea săpăturilor în subarealul V1aS pentru a documenta complexul cu coloane și finalizarea nivelului de locuire dacic din subarealul V5bS.

Abstract

During the 2025 archaeological campaign, research continued in the northern part of the Cetățuia plateau, in section V5bS, as well as in section V1aS, located in the southern area. The total number of archaeological features investigated in both areas was 22, of which 5 had been identified during the 2024 campaign.

Regarding the functionality of these features, the following distribution was recorded: 14 pits or shallow depressions containing archaeological materials, 4 hearths, three features representing construction remains, and a deposit of ceramic fragments marked by two stone alignments.

The archaeological material uncovered during this campaign is rich and diverse, having been recovered mostly from the features. Ceramic vessels constitute by far the most numerous category of artifacts. Metal objects are relatively few. Notable among them are four fibulae of a late La Tène type (three made of iron and one of bronze), all poorly preserved, an almost complete iron spur, and an iron arrowhead.

The most significant discoveries consist of a complete bowl with relief decoration and a Dyrrhachium coin dated to 89 BC, found within the same feature in close association.

During the 2026 campaign, we intend to continue excavations in section V1aS with the aim of completing the plan of the edifice with pillar/column alignments that was identified in the 2023 campaign, as well as to complete the

investigation of the late La Tène occupational level in section V5bS.

Bibliografie:

Matei, S., Măgureanu, D., Vasilescu, T., *Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu-Mureș, 2024, p.108–111 (cu bibliografia completă).

Matei, S., Măgureanu, D., Vasilescu, T., *Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 94–97.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Aerial view of the site from the southwest; 2. Image of the V5bS surface.
Pl. II. 1. Image of the V1aS surface and complex 215; 2. V5bS surface – complexes 216 and 232.

1

2

Pl. I. 1. Imagine aeriană a sitului dinspre sud-vest; 2. Imagine cu suprafața V5bS

1

2

Pl. II. 1. Imagine cu suprafața V1aS și complexul 215; 2. Suprafața V5bS – complexele 216 și 232

21. Costești, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara
Punct: Costești – Cetățuie

Tip de sit: 122 (cetate); 131 (templu)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Cod RAN: 90379.01; **cod LMI:** HD-I-s-A-03177
Autorizaţia nr. 08/14.05.2024
Colectiv: Răzvan Mateescu (UBB Cluj-Napoca) – responsabil științific; Gelu Florea, Ștefan Vasilache, Liliana Mateescu-Suciu, Nica Ciubotaru (UBB Cluj-Napoca); Cristina Bodó, Cătălin Cristescu, Oana Tutilă, Edmond Nogyi, Emanuel Malinescu (MCDR Deva); Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză (MNIT); Despina Măgureanu (IAB); Ovidiu Țentea (MNIR), Darius Sima
Finanţare: Ministerul Culturii
Perioada desfăşurării cercetării: 7–23.07.2025

În anul 2025, cercetările arheologice sistematice de la Costești – *Cetățuie* au continuat pe terasa *Mălăiște I*, aflată pe versantul sud-estic al cetății.

În campania precedentă au fost descoperite, *in situ*, două baze de calcar aparținând unui templu de tipul aliniamentelor, astfel că obiectivul principal al demersului recent a constat în documentarea unor noi elemente din structura edificiului de cult.

În acest sens, cercetarea a fost extinsă prin deschiderea, în marginea sud-vestică a terasei, a suprafeței notate convențional SP I/2025, la sud-est de suprafața din anul 2024, cu un martor între ele de 0,6–0,9 m. Suprafața nouă a avut o lungime de 8 m, o lățime de 3 m și a fost orientată pe direcția NV-SE.

Extinderea s-a făcut într-o zonă în care terenul prezintă o pantă accentuată, aici fiind taluzul spre terasa superioară, pe care a fost descoperit *templul C*, încă din timpul cercetărilor coordonate de către D. M. Teodorescu (1924–1929).

Imediat după îndepărtarea stratului vegetal, în suprafața SP I/2025 a apărut un strat de pământ cenușiu, lutos, cu o grosime de 0,10–0,15 m, cu mențiunea că, în colțul vestic, datorită configurației terenului, grosimea ajunge până la 0,30–0,35 m. Acesta suprapune un strat cu aspect argilos, gălbui, cu o grosime maximă de 0,30–0,45 m (înregistrată în partea vestică a suprafeței) și care conține numeroase bucăți de dimensiuni medii și mici de rocă locală. Urmează un nivel de amenajare din pământ maroniu, cu un grad de compactare ridicat, cu pigmentație de cărbune și, sporadic, cu bucăți mari de stâncă, care are o grosime cuprinsă între 0,2 m și 0,7 m.

Principalul rezultat al cercetării din acest an este reprezentat de descoperirea *in situ* a patru baze de calcar, cvasi-rotunde, la cota inferioară a ultimului strat de amenajare descris mai sus.

Prima dintre „plinte", dinspre sud, are un diametru de 45–48 cm, a doua de 48–52 cm, a treia de 51–56 cm, iar ultima de 42 cm, cu mențiunea că ea a fost dezvelită parțial, fiind în profilul nordic. Distanța dintre centrele pieselor de calcar este cuprinsă între 2,2 și 2,4 m. Este de notat că dimensiunile antice ale bazelor au fost mai mari cu câțiva centimetri, fiecare dintre acestea având un „înveliș" format în urma degradării calcarului, cu o grosime de 8–10 cm.

Astfel, în cele două campanii de cercetări arheologice au fost identificate șase baze de calcar, dispuse pe două șiruri. Ele au aparținut unui edificiu de cult de tipul aliniamentelor, cele mai bune analogii fiind reprezentate de celelalte temple de la Costești-Cetățuie. Datele arheologice arată că edificiul a fost dezafectat încă din antichitate, în această parte a terasei nefiind ridicată o altă construcție.

Categoriile de artefacte descoperite în campania din anul 2025 sunt reprezentate de materiale de construcție (țigle, cuie, piroane și armături din fier), vase ceramice cu un grad mare de fragmentare (cu precădere vase de provizii, capace și străchini carenate). Este de menționat și un ataș de la un vas de bronz, în stare bună de conservare, obiect de import încadrat cronologic la sfârșitul secolului I a.Chr. – începutul secolului I p.Chr.

Descoperirile au fost documentate prin desen, fotografiere, înregistrare cu stația totală. În diverse etape ale cercetării, contextele arheologice au fost înregistrate și prin scanare 3D.

Artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane, Deva.

Abstract

In 2025, the systematic archaeological research continued at Costești – *Cetățuie* on terrace *Mălăiște I*, located on the southeastern side of the fortress.

Two limestone bases have been discovered *in situ* during the previous campaign. As they were part of a column alignment temple, the main purpose of the current endeavour was to document new structural elements of the cult edifice.

In this regard, the research was extended to the southwestern edge of the terrace by opening surface SP I / 2025 (8 × 3 m, oriented NW-SE), placed South-East of the excavation unit from 2024. This area features a steep slope towards the upper terrace, upon which *temple C* was found during the research conducted by D. M. Teodorescu (1924–1929).

The stratigraphy of SP I / 2025 reveals an upper layer of greyish clay soil (0.10–0.15 m up to 0.30–0.35 m thick), which overlaps a layer of yellowish clay soil (0.30–0.45 m thick) with numerous medium and small pieces of local rock. A levelling layer of brown compact soil follows (0.2–0.7 m thick), containing charcoal pigmentation and some large pieces of bedrock.

The major result of the current research is the discovery, *in situ*, of four limestone column bases, at the lower quota of the aforementioned levelling layer.

The first ”plinth” from the South has a diameter of 45–48 cm, the second of 48–52 cm, the third of 51–56 cm, and the last of 42 cm (partially revealed in the northern profile). The distance between the centres of the bases is 2.2–2.4 m. In antiquity, their diameter was larger, as each base presents a ‘coating’ (8–10 cm thick) due to the degradation of limestone.

Thus, six column bases were found during the two campaigns, arranged in two rows. They belonged to a cult edifice of the alignment type, with best analogies in the other temples known at Costești – *Cetățuie*. According to the archaeological data, the temple was dismantled since antiquity.

The artefacts recovered in 2025 are represented by construction material (roof tiles, nails, spike nails, iron fittings), potsherds (especially storage vessels, bowls, carinated bowls). It is worth mentioning the fitting from an imported bronze vessel, dated at the end of the 1st century BC – beginning of the 1st century AD.

The archaeological contexts were documented by drawing, photography, total station recording, and also by 3D scanning.

The artefacts entered the collections of the Museum of Dacian and Roman Civilization, Deva.

Bibliografie:

Daicoviciu, H., *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972.

Daicoviciu, C., Ferenczi, A., *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, București, 1951.

Daicoviciu, H., Ferenczi, Șt., Glodariu, I., *Cetăţi şi aşezări dacice în sud-vestul Transilvaniei,* Bucureşti, 1989.

Daicoviciu, H., Glodariu, I., *Puncte de reper pentru cronologia cetăţilor şi aşezărilor dacice din Munţii Orăştiei*, în: ActaMN, 13, 1976, p. 71–80.

Daicoviciu, C., Gostar, N., Daicoviciu, H., *Şantierul arheologic Grădiştea Muncelului – Costeşti (reg. Hunedoara, r. Orăştie)*, în: MCA, 6, 1959, p. 331–358.

Finály, G., *A Gredistyei dák várak (három tábla melléklettel és 12 képpel a szövegben)*, în: Archaeologiai Értesítő (U.F.), XXXVI/1–5, 1916, p. 11–43.

Gheorghiu, G., *Dacii pe cursul mijlociu al Mureşului (sfârşitul sec. II a. Ch. –* începutul *sec. II p.Ch.)*, Cluj-Napoca, 2005.

Glodariu, I., *Addenda aux „Points de repère pour la chronologie des citadelles et des établissements daciques des Monts d’Orăştie”*, în: ActaMN, 32, 1995, p. 119–134.

Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A., *Cetăţi şi aşezări dacice în Munţii Orăştiei*, Bucureşti, 1988.

Mateescu R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Vasilache, Ș., Ciubotaru, N., Țentea, O., Bodó, C., Cristescu, C., Tutilă, O., Nogyi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Malinescu, E., Sima, D., 21. *Costești, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Costești-Cetățuie*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 110–114.

Rusu-Pescaru, A., *Sanctuarele Daciei*, Deva, 2005.

Sion, A., *Cetatea dacică de la Costeşti – scurtă privire asupra sistemului de construcţie*, în: Revista Muzeelor şi Monumentelor, 16, 2, 1985, p. 3–12.

Ștefan, A. S., *Les guerres daciques de Domitien et de Trajan: architecture militaire, topographie, images et histoire*, Roma, 2005.

Teodorescu, D. M., *Cetățile antice din Munții Hunedoarei*, în: Teodorescu, D. M., Roska, M. (eds.), *Cercetări arheologice în Munții Hunedoarei*, Cluj, 1923, p. 7–24.

Teodorescu, D. M., *Cetatea dacă de la Costești. Rezultatele generale ale săpăturilor arheologice*, în: Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania pe 1929, 1930, p. 266–298.

Teodorescu, D. M., *Cetatea dacă dela Grădiştea Muncelului (judeţul Hunedoara),* în: Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania (1930–1931), 1932, p. 46–69.

Illustrations list:

Fig. 1. LiDAR image of the fortress from Costești, where the area researched during the archaeological campaign of 2025 is highlighted (processed using ANCPI metadata).

Fig. 2. *In situ* limestone column bases.

Fig. 3. *In situ* limestone column bases.

Fig. 4. The plan of the excavation units SP I / 2024 – SP I / 2025.

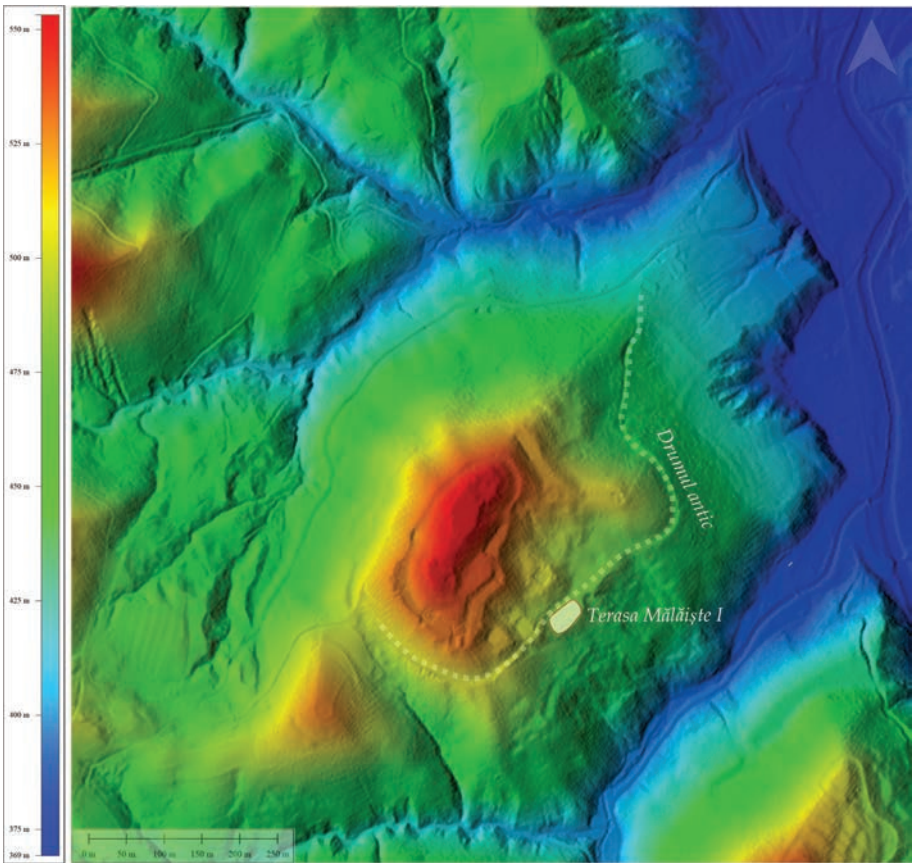

Fig. 1. Imagine LiDAR a cetății de la Costești, cu marcarea locului în care au fost desfășurate cercetări arheologice în anul 2025 (prelucrare după metadate ANCPI)

Fig. 2. Baze de calcar in situ

Fig. 3. Baze de calcar in situ

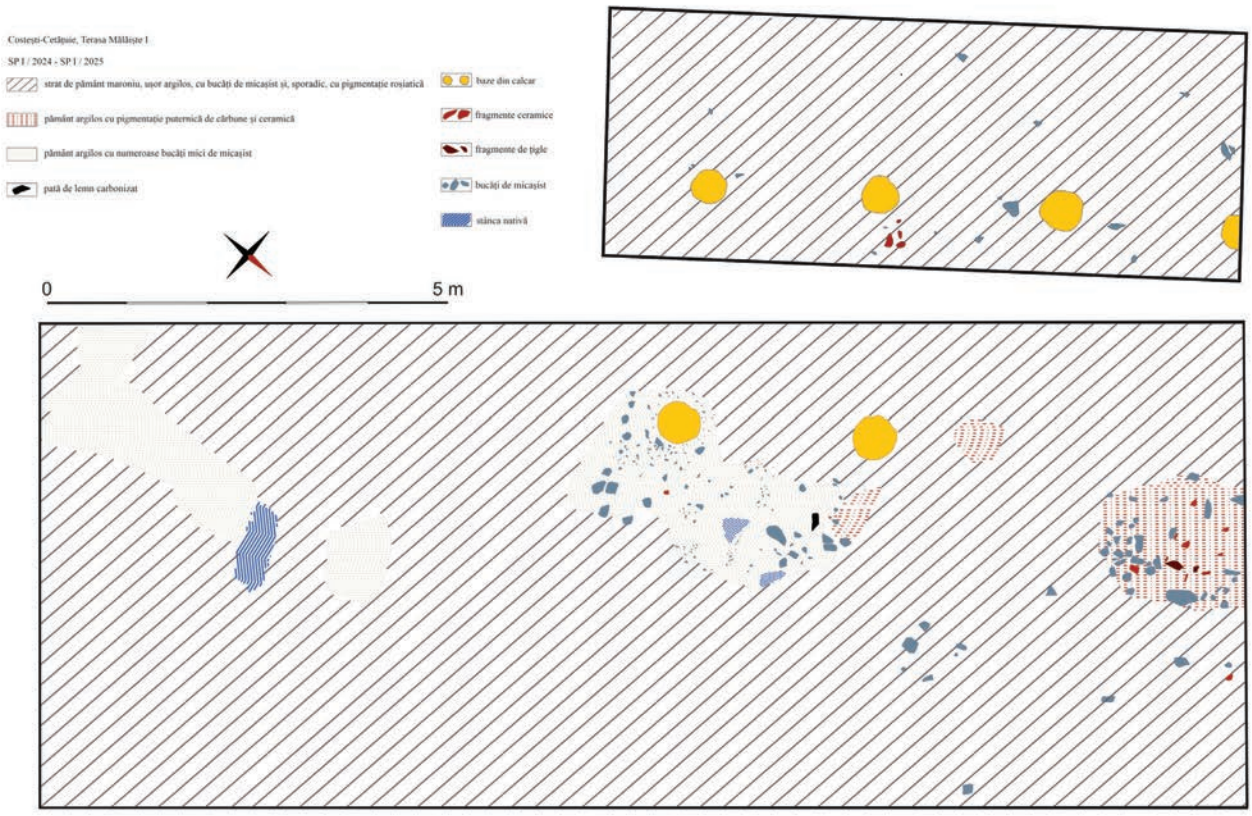

Fig. 4. Planul suprafețelor SP I / 2024 – SP I / 2025

22. Coțușca, jud. Botoșani
Punct: Cotu Miculinți – Gârla Mare

Tip de sit: 116 (locuire sezonieră)
Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)
Cod RAN: 36836.02
Autorizația nr. 94/08.05.2025
Colectiv: Mircea Anghelinu (UV Târgoviște) – responsabil de șantier; Marc Händel (Institutul Austriac de Arheologie, Viena); Andreas Maier (Universitatea din Köln); Loredana Niță (UV Târgoviște); Cristina Cordoș (IA Iași); Alexandru Ciornei (IAB); Daniel Veres (ISER Cluj-Napoca); Mădălina Stănescu (M Vrancei); Adela Kovacs (MJ Botoșani)
Finanțare: Deutsche Forschungsgemeinschaft, UV Târgoviște – 32 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 11–30.10.2025

Scurt istoric al cercetării

Situl arheologic de la Cotu Miculinți – *Gârla Mare* este localizat la sud-vest de satul Cotu Miculinți (jud. Botoșani), pe partea stângă a Văii lui Carpăn, aproape de confluența acesteia cu Prutul (Fig. 1). Situl a fost cercetat, între anii 1977 și 1985, de M. Brudiu, fiind investigată o suprafață de peste 200 mp. Au fost identificate șapte niveluri de locuire, caracterizate prin prezența unor colecții bogate de artefacte (piese litice, resturi faunistice, unelte din os și corn), precum și structuri de combustie. Cele două datări absolute disponibile, provenite din nivelele 5 (~22 ka calBP) și 7 (~24 ka calBP), indicau existența unor locuiri atribuite inițial Gravettianului[1].

Cercetările colectivului nostru au fost inițiate în anul 2021, fiind inițial taluzat un mic profil acoperit de coluviu (T0). În octombrie 2022, a fost efectuat un sondaj (T1), în continuarea profilului curățat în anul precedent, extins pe o suprafață de aproximativ 3,3 mp. Sondajul a atins o adâncime maximă de 2,5 m, dezvăluind trei unități lito-stratigrafice majore: solul Holocen actual (G1, cernoziom), cambisol brun (G2) și o masivă depunere de loess (G3), în cuprinsul căreia se disting numeroase episoade de precipitare/acumulare de carbonați, respectiv episoade de formare de gleiuri/soluri, foarte vizibile în partea inferioară a secvenței. Dată fiind concentrarea masivă de descoperiri, sondajul T1 nu a fost integral epuizat în 2022.

În anul 2023, a fost inițiată o nouă campanie de evaluare, cu scopul de a explora în întregime secvența lito-stratigrafică conservată în T1. Cercetările din 2023 au dus la expunerea întregii secvențe din zona estică a sitului, substratul calcaros fiind atins la o adâncime de cca 3,8 m, pe latura NE a secțiunii. T1 a fost lărgit pe latura de nord-vest cu 1 m (T2/2023). În cursul campaniei 2023, au fost excavate primele trei orizonturi paleolitice în T2, partea necercetată fiind ulterior protejată cu o pânză geotextilă, în vederea cercetării ulterioare.

În campania 2024, s-a continuat cercetarea extensiei T2/2023 către concentrările arheologice majore documentate în partea inferioară a secvenței (AH4/6) și s-a realizat ridicarea topografică a zonei sitului.

Situația arheologică la nivelul anului 2025

Situația arheologică identificată în urma campaniilor 2021–2024 este una complexă, nouă orizonturi arheologice, cu o densitate variabilă de artefacte asociate, fiind preliminar definite:

AH 1: Atribuit unității G1 și parțial G2, acest nivel a fost cel mai expus proceselor post-depoziționale (eroziune, crotovine) materialul paleolitic, în poziție secundară, fiind amestecat cu fragmente de ceramică Cucuteni și chirpici;

AH 2: O aglomerare compactă, identificată la baza unității G2, între aproximativ 0,7 și 1 m adâncime. Aceasta urmează panta spre *Valea lui Carpăn*, cu o înclinație de circa 11°, sugerând o distribuție influențată de topografia locală. Nivelul cuprinde material litic și organic diseminat, fără a conserva însă structuri *in situ*.

AH 3: La o adâncime de aproximativ 1,25 m, acest nivel conține piese litice și resturi faunistice și un percutor de corn. Distribuția spațială a artefactelor sugerează o conservare mai bună comparativ cu AH 1 și AH 2.

AH 4: Cel mai dens și bine conturat nivel descoperit în noile cercetări de la Cotu Miculinți se află între aproximativ 1,65 m și 1,76 m adâncime. Aici a fost recuperată o colecție bogată de piese litice și resturi faunistice, inclusiv un vârf de suliță din corn de ren.

AH 5: Existența acestui nivel este sugerată de prezența unor artefacte dispersate la cca 7 cm sub AH 4, asociate unei matrice sedimentare mai închise la culoare.

AH 6: O nouă concentrare foarte bine delimitată a fost întâlnită între 1,95 și 2,10 m adâncime. În acest nivel a fost expusă parțial o structură interesantă, cu bucăți de calcar puternic degradate termic, acoperite de o lentilă consistentă de cenușă.

AH 7 și AH 8: În partea inferioară a sondajului, au fost descoperite mai multe piese litice, fragmente osteologice și bucăți de cărbune, ce par să sugereze existența a două niveluri arheologice distincte, cu o densitate scăzută de descoperiri în zona cercetată.

AH 9: La o adâncime de cca 3,10–3,20 m au fost identificate șase piese litice și un fragment degradat de os, asociate unui alt nivel de locuire.

Succesiunea stratigrafică corespunde în linii mari cu cea descrisă de cercetările inițiale, însă o corespondență directă între orizonturile arheologice recent identificate și cele descrise inițial rămâne dificilă din pricina diferenței

[1] Brudiu 1979; Brudiu 1980; Păunescu 1999.

de rezoluție a metodelor de săpătură. Evaluările cronometrice recente indică o cronologie post-24 ka calBP pentru orizonturile AH6/AH1 (Epigravettian timpuriu), partea inferioară neoferind, deocamdată, eșantioane organice potrivite datării radiocarbon.

Principalele rezultate ale campaniei 2025

Obiectivul principal al campaniei 2025 l-a reprezentat finalizarea cercetării părții inferioare a T1 și T2, dar și extinderea suprafeței cercetate, pentru înțelegerea mai bună a relațiilor topografice din fiecare nivel arheologic identificat. În acest sens, întreaga suprafață a secțiunilor T1/T2 a fost cercetată până la substratul de calcar, identificat la o adâncime medie de cca 3,9 m. Observațiile din acest an au confirmat densitatea redusă de material arheologic în nivelurile inferioare (AH8 și AH9). Un alt aspect important îl reprezintă dezvelirea unei structuri de combustie bine conservate aparținând nivelului AH7, încă nedatat, în colțul sud-vestic al T3.

În continuare, a fost deschisă o suprafață de 9 mp, extinzând secțiunile anterioare spre NV (T3 – 6 mp) și NE (T4 – 3 mp), suprafață totală cercetată ajungând la 20 mp (Fig. 2). Adâncimea excavării nu a fost uniformă în toate cele 9 carouri, majoritatea fiind excavate până la aprox. 1,6 m (AH3). Densitatea de material arheologic în orizonturile AH2 și AH3 a fost, în cadrul acestei campanii, considerabilă. Astfel, din cele 2840 de piese litice înregistrate individual în toate campaniile, 1304 au fost recuperate doar în 2025. Alături de piesele înregistrate individual, au fost colectate în această campanie 72 de ansambluri de artefacte (dintr-un total de 143), mare parte fiind piese litice, dar și resturi faunistice cu dimensiuni reduse. 18 din aceste ansambluri au rezultat din sitarea sedimentului sub jet de apă. De asemenea, au fost recuperate 300 de fragmente osteologice, colecția faunistică totală atingând un număr de circa 1 300 de piese. În cadrul acestei categorii de descoperiri, în AH2, merită amintit fragmentul de corn de ren prelucrat și un posibil fragment de fildeș, a cărui determinare precisă este încă în curs.

În T4, AH3, a fost identificat un complex constând dintr-o aglomerare impresionantă de piese litice (332 de piese înregistrate individual și peste 2000 de piese de dimensiuni reduse recuperate prin cernerea sedimentului), aparent resturi ale unui singur eveniment de cioplire (Fig. 3).

Cercetările din anul 2025 au permis, prin urmare, completarea evaluării preliminare a pachetului sedimentar, a succesiunii arheologice și a extensiunii generale a sitului paleolitic de la Cotu Miculinți - *Gârla Mare*. Observațiile realizate în teren în această campanie au confirmat potențialul remarcabil de cercetare a acestui sit, a cărui explorare sistematică va continua și în intervalul următor.

Abstract

The main goals of the 2025 systematic research campaign at the Upper Paleolithic site at Cotu Miculinți were (1) the deepening of the T1 and T2 (2022-2024) trenches, and (2) the lateral extension of these trenches towards NW (T3 – 6 sqm) and NE (T4 – 3 sqm) to allow a better understanding of the archaeological layers' layout. The excavations confirmed the previously documented archaeological succession of nine (AH1-9) Upper Paleolithic layers and led to the recovery of a rich lithic and faunistic set. A remarkably dense lithic concentration (>2000 artifacts), indicating a single knapping event, was uncovered on a small surface (1 sqm) in AH3. A well-preserved hearth, associated with horse remains, was also excavated in AH7. The 2025 field campaign confirmed the major research potential of the site.

Bibliografie:

Brudiu 1979 – Brudiu, M., *Rezultatele cercetărilor arheologice din staţiunea paleolitică de la Cotu Miculinţi, com. Coţuşca (jud. Botoşani)*, în: MCA, 13, Oradea, 1979, p. 7–16.

Brudiu 1980 – Brudiu, M., *Cercetări arheologice în stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, județul Botoșani*, în: MCA, 14, Tulcea, 1980, p. 5–12.

Păunescu 1999 – Păunescu, A., *Paleoliticul şi mezoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Siret şi Prut. Studiu monografic, vol I/2*, București, 1999.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of the Cotu Miculinți – *Gârla Mare* site.
Fig. 2. The layout of recent trenches (2021/2025).
Fig. 3. Lithic concentration in AH3 (Cx 9/T4).

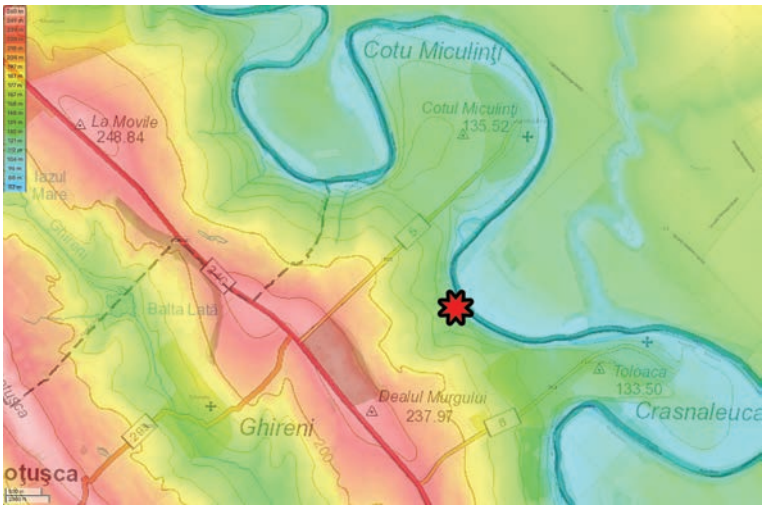

Fig. 1. Amplasarea sitului de la Cotu Miculinți – Gârla Mare

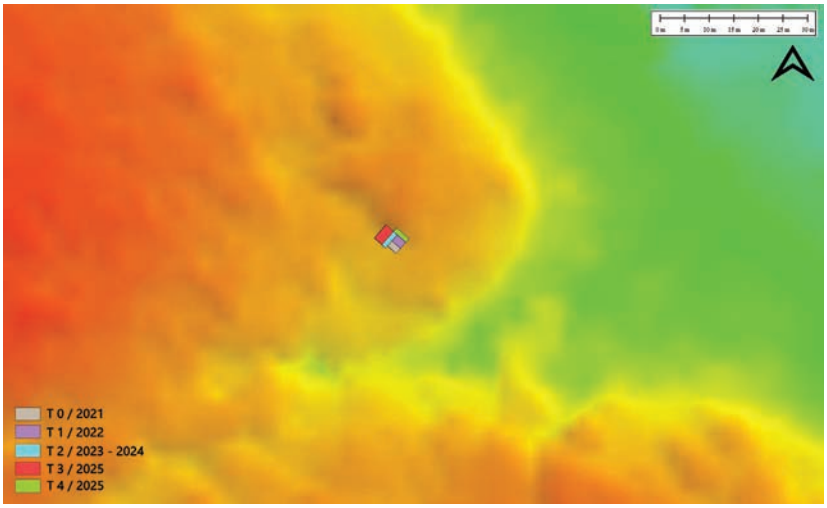

Fig. 2. Amplasarea unităților de cercetare (2021/2025)

Fig. 3. Aglomerare de piese litice în AH 3 (Cx 9/T4)

23. Covasna, jud. Covasna
Punct: Dealul Cetății – Cetatea Zânelor

Tip de sit: 1 (locuire), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 213 (La Tène târziu), 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 63535.01; **cod LMI**: CV-I-s-A-13058
Autorizația nr. 06/22.04.2025
Colectiv: Luca-Paul Pupeză (MNIT) – responsabil științific; Viorica Crişan; Valeriu Sîrbu (IAB); Cătălin Cristescu, Oana Tutilă (MCDR Deva); Daniel Cioată (MJ Mureș); Virgil Apostol (IAB); Dan Buzea, Dan Ștefan (MNCR)
Finanțare: MC – 25 000 lei, MNIT – 1300 lei, MNCR – 2 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2025

Situl arheologic Covasna – *Cetatea Zânelor* este situat la periferia orașului Covasna, pe *Dealul Cetății*. Cele mai numeroase descoperiri din sit aparțin epocii dacice, dar s-au găsit și materiale din epoca bronzului, prima epocă a fierului sau din Evul Mediu. Suprafața amenajată de către daci pe Dealul Cetății a fost de cca 30 000 mp, incluzând aici o acropolă și cel puțin șase terase (numerotate convențional cu cifre romane, de la I la VI) (Pl. I/1). Terasele antropogene au fost susținute și apărate de circa 700 m de ziduri din piatră sumar fasonată, ce aveau în partea superioară o palisadă de lemn. Pe traseul zidului, la intersecția dintre Terasa a II-a și Terasa a III-a, s-a descoperit un bastion patrulater.

Cercetările arheologice s-au concentrat în ultimele campanii în zona bastionului și a zidului de curtină de pe Terasa a II-a (Pl. I/1). De-a lungul timpului, în această zonă au fost deschise mai multe unități de săpătură (S7A-H, S18, SPF I, SPF II) care acoperă cca 800 mp. Aici s-au descoperit urmele a două edificii orientate aproximativ E-V, ce aveau acoperișul susținut de rânduri de stâlpi din lemn, denumite Edificiul I și Edificiul II. În stadiul actual al cercetării, Edificiul I are identificați 27 de stâlpi dispuși pe trei șiruri, câte nouă pe fiecare șir în parte. Edificiul a fost delimitat pe trei laturi: spre nord (stânca pantei dinspre Terasa I), spre sud (aliniament din pietre) și spre vest (stâncă parțial îndreptată). Spre est șirurile de stâlpi ar putea continua, zona nefiind încă cercetată. Edificiul II a fost delimitat de asemenea pe trei laturi: sud (zidul Terasei II), est (stâncă) și vest (stâncă). Până în anul 2025 au fost identificate 36 de gropi de stâlpi dispuse pe patru șiruri: două șiruri a câte zece gropi, un șir cu 11 gropi și un șir cu cinci gropi. Aflat la marginea nordică a Edificiului II, șirul cu cinci gropi identificate nu a fost cercetat în întregime (Pl. I/2).

În anul 2025 cercetările s-au desfășurat în zona nordică a Edificiului II în încercarea de a stabili limita acestuia aici. Nu s-a putut deschide o unitate de cercetare propriu-zisă, spațiul dintre unitățile de săpătură deja deschise (SPF I, SPF II) și panta abruptă dinspre Terasa I fiind unul foarte mic. Ca urmare s-a optat pentru extinderea celor două suprafețe existente cu cca 1,5 m spre nord-est. Noua suprafață a fost denumită S EXT (pentru a nu complica documentația din SPF I sau SPF II; EXT = extindere) și are cca 22 de m lungime, fiind orientată aproximativ NV-SE (Pl. I/3).

Cercetările în S EXT sunt abia la început și nu s-a ajuns la nivelul de amenajare a Edificiului II. În fapt, nu s-a ajuns la vreun nivel antic, în anul 2025 îndepărtându-se mai ales pământul aruncat din săpăturile mai vechi sau cel alunecat de pe pantă. S-au descoperit fragmente de la vase ceramice și oase de animale, la care se adaugă trei jetoane ceramice, două cuie fragmentare din fier și un mâner terminat cu un cap de berbec de la un vas din bronz.

Funcționalitatea edificiilor cu șiruri de stâlpi nu este pe deplin stabilită, dat fiind faptul că nu au fost în întregime conturate, iar materialul care le aparține se află în studiu. Poate fi vorba despre temple, de tipul celor cu aliniamente de coloane (dispuse fie pe trei, fie pe patru șiruri), dar nu poate fi exclusă încă și o altă funcționalitate.

Abstract:

In 2025 the archaeological excavations at Covasna – *Cetatea Zânelor* (Fairy Fortress) were placed on the 2nd terrace, near the bastion (Pl. I/1). Here, the research continued on Edifice II, which had a roof supported by rows of wooden pillars. So far, four rows of pillars have been discovered: two rows with 10 pillars, one with 11 pillars, and a partially uncovered row with 5 pillars. Edifice II was outlined on three sides: south (the wall of Terrace II), east (rock) and west (rock) (Pl. I/2). To determine the northern limit of the edifice, a new excavation unit was opened: S EXT (22 x 1,5 m) (Pl. I/3). Only the soil thrown away from old excavations or that which slid down the slope was removed. Fragments of ceramic vessels or animal bones were discovered; also three pottery tokens, two fragmentary iron nails and a handle with a ram's head from a bronze vessel were found. The Edifice II could be a temple, but other functionality cannot be excluded.

Bibliografie:

Crişan, V., *Cetatea Zânelor de la Covasna*, în: Crișan, V., Sîrbu, V. (eds.) *Dacii din Curbura Carpaţilor*. *Catalog de expoziție*, Sfântu Gheorghe, 2009, p. 59–85.

Crișan, Pupeză 2016 – Crişan, V., Pupeză, P., *Dacian fortresses (almost) without weapons. Covasna – Fairies Fortress*, în: AMN, 53/I, 2016, p. 73–84.

Crişan, V., Sîrbu, V., *Covasna - Fairies Fortress*. *A Carpathian Mountain Fortified by Dacians*, în: Pop, H., Băjenaru,

I. (ed), *Identităţi culturale locale şi regionale,* în*:* Studii de arheologie şi antropologie istorică, Cluj-Napoca, 2010, p. 265–285.

Crişan, V., Sîrbu, V., Popescu, C., *Covasna – Cetatea Zânelor. Un munte fortificat de daci*, în: Cavruk, V. (ed.), *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003, p. 51–72.

Crişan, V., Sîrbu, V., Pupeză, P., *Covasna – Cetatea Zânelor. Un centru de putere dacic din Carpaţii Orientali*, Brăila, 2016.

Mărgineanu Cârstoiu, M., Apostol, V., *La fortification dace la Cité des Fées (Covasna). Analyse des structures construites*, în: Caiete ARA, 10, 2019, p. 89–140.

Ștefan, D., Ștefan, M.-M., Buzea, D., *Rezultate preliminare ale cercetărilor geofizice şi de teledetecţie de la Covasna – Cetatea Zânelor*, în: Cândea., I. (ed.), *Tracii și vecinii lor în antichitate: arheologie și istorie / The Thracians and their neighbours in antiquity: archaeology and history. Studies in honour of Valeriu Sîrbu at his 70th anniversary*, Brăila, 2020, p. 521–534.

Illustration:

Pl. I. Covasna – *Cetatea Zânelor* (Fairy Fortress): 1. Dealul Cetății (Fortress Hill) (after Crișan, Pupeză 2016). 2. Edifice II (2023). 3. SPF I, SPF II and S EXT (2025).

1

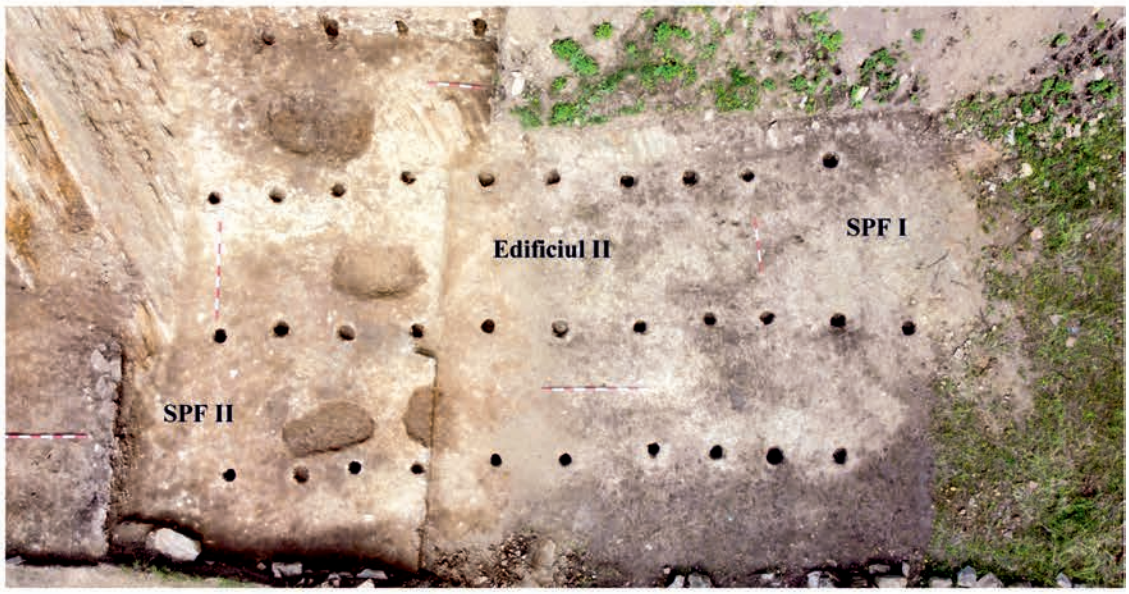

2

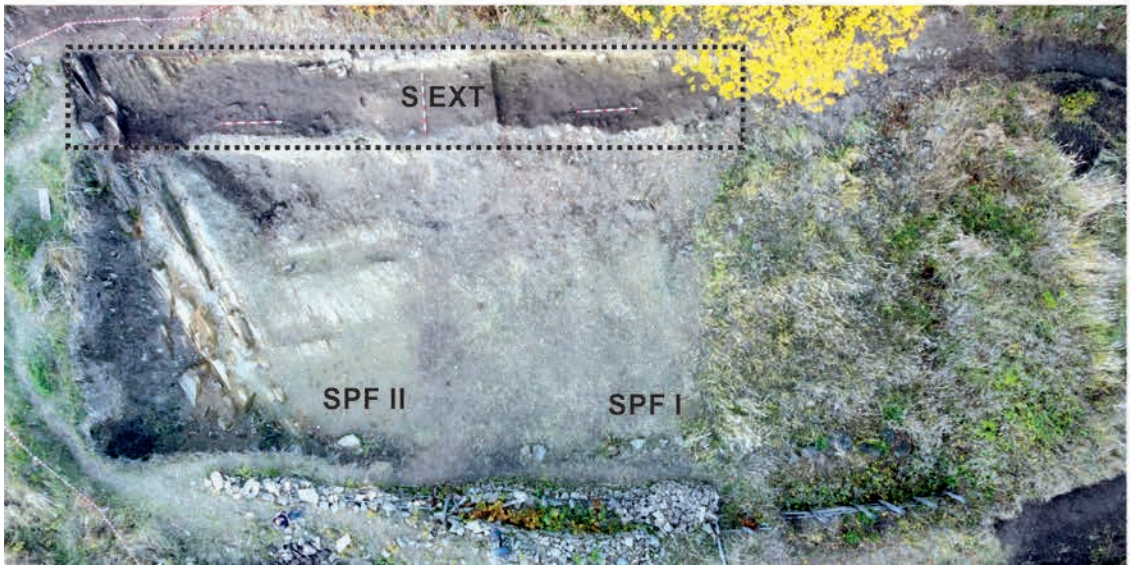

3

Pl. I. 1. Dealul Cetății (după Crișan, Pupeză 2016). 2. Edificiul II (2023). 3. SPF I, SPF II și S EXT (2025)

24. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomiţa
Punct: Piscul Crăsani

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 21 (La Tène), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 92934.01
Autorizaţia nr. 15/22.04.2025
Colectiv: Florin Vlad (MJ Ialomiţa) – responsabil ştiinţific; Valeriu Sîrbu (IAB) – responsabil sector pentru epoca fierului; Ioan Cernău (MJ Ialomiţa) – responsabil de sector pentru neo-eneolitic; Cătălina-Raluca Cernău (MJ Ialomița); Anișoara Topârceanu (MDJ Călărași)
Perioada desfășurării cercetării: 15.09–15.10.2025

Obiectivele campaniei arheologice ale anului 2025 la Crăsanii de Jos – *Piscul Crăsani* au constat în continuarea cercetării stratigrafiei așezării fortificate de pe promontoriul vestic și a verificării unui profil natural cauzat de prăbușirea malului în zona nordică a promontoriului vestic.

Pentru îndeplinirea primului obiectiv au fost continuate cercetările în secțiunile S.VII și S.VIII, trasate pe promontoriul de vest, în 2013. Cele două suprafețe au dimensiunile de 4 × 4 m și sunt poziționate în paralel cu secțiunile V și VI, tot din 2013.

Pentru îndeplinirea celui de-al doilea obiectiv vizat în campania 2025 s-a decis îndreptarea profilului creat prin prăbușirea malului și prelungirea acestuia.

Descrierea selectivă și succintă a rezultatelor

Complexe arheologice cercetate în secțiunea **S.VII**:

- **C191** - groapă getică, puțin profundă, cercetată aproape integral, zona sudică a complexului fiind afectată de complexul posterior - C173. Groapa a fost observată de la – 0,60 m și se adâncea până la -0,90 m, rezultând o adâncime reală de doar -0,30 m. Materialele descoperite sunt din epoca getică (secolele II–I î.Hr.).
- **C176** - groapă getică, cercetată parțial în sud-vestul S VIII și în nord-vestul suprafeței VII. Groapa a fost observată de la – 0,70 m și se adâncea până la 2,50 m rezultând o adâncime reală de 1,80 m. Groapa avea la gură un diametru de 1,50 m. Umplutura gropii avea un aspect eterogen, cu foarte mulți constituenţi antropici în compoziţie, în special ceramici, dar și oase de mamifer de talie mică și medie. Materialele descoperite sunt de epocă getică (secolele II–I a.Chr.).
- **C178** - groapă getică, cercetată parțial în sud-estul S VIII și în nord-estul S VII. Groapa a fost observată de la – 0,50 m și se adâncea până la -1,40 m rezultând o adâncime reală de doar -0,90 m. Groapa avea, la gură, un diametru de 1,30 m. Umplutura gropii avea un aspect omogen cu foarte mulți constituenţi antropici în compoziţie în special ceramic dar și oase de mamifer de talie mica și medie Materialele descoperite sunt de epocă getică (secolele II–I a.Chr.).

Complexele arheologice cercetate în **S.VIII**:

- **C190** - reprezintă o groapă getică observată la -1,90 m, în mijlocul secțiunii SVIII, care avea, în plan, o formă ușor ovală, cu diametrul gurii de 1,30 m pe axa N-S și 1,25 m pe axa E-V. Adâncimea complexului, de la nivelul în care a fost săpată, era de 1,40 m. Groapa avea, în secțiune, o formă ușor tronconică, diametrul acesteia spre bază fiind cu 10 cm mai mare decât cel al gurii. S-au observat trei momente de umplere a gropii: primul un strat consistent de cenușă cu multe fragmente de lipitură de perete, urmat de un sediment relativ eterogen, poros, de culoare brun cenușiu, cu mulți constituenţi antropici în compoziție, iar la partea superioară avem din nou un strat consistent de cenușă. Pe baza fragmentelor ceramice, C190 a fost atribuit secolelor III–II a.Chr., situație confirmată și stratigrafic.
- **C192** - Din cauza unor intervenții antropice mai vechi, în nordul promontoriului vestic, s-a produs o mică alunecare de teren, în malul astfel nou creat fiind observată o stratigrafie complexă. Ca urmare, s-a luat decizia taluzării profilului respectiv și prelungirea acestuia. În urma acestor acțiuni a fost pusă în evidență o locuință semi-adâncită (C192), a cărei lungime observată este de 8 m. Cercetarea acesteia va fi continuată în campania 2026, însă toate materialele descoperite sunt de epocă getică.

Remarcabilă este și varietatea tipologică a inventarului, care include aproape toate tipurile de ceramică locală specifică secolelor II-I a.Chr: borcane, fructiere cu picior plin, căni, vase bitronconice, pithoi, cupe cu picior, vase cu decor în relief, strecurători etc. De menționat este descoperirea unui capac cu protomă zoomorfă în C 191.

Observații finale

În campania 2025 au fost cercetate două secțiuni și un taluz, toate situate pe promontoriul vestic (Mamelonul Vestic) din interiorul așezării fortificate. Au fost înregistrate și cercetate, integral sau parțial, 5 complexe arheologice atribuite perioadei getice. Din cauza reducerii abrupte a fondurilor, a fost modificat programul de săpătură, astfel încât unele dintre situațiile arheologice au rămas de finalizat în campania viitoare.

Abstract

In the 2025 archaeological campaign of Crăsanii de Jos – *Piscul Crăsani* site, two sections were investigated, in the western promontory, inside the fortified settlement. Three archaeological complexes attributed to the Getic period have been recorded and investigated. Research on two other archaeological complexes was also continued and completed.

Bibliografie:

Andrieşescu, I., *Piscul Crăsani*, în: ARMSI, III, Cultura Naţională, Bucureşti, 1924.

Conovici, N., *Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomiţa)*, în: SCIVA, 25, 2, 1974, p. 295–301.

Conovici, N., *Cupele cu decor în relief de la Crăsani şi Copuzu*, în: SCIVA, 29, 2, 1978, p. 165–183.

Conovici, N., *Şantierul arheologic Piscul Crăsani – 1978, Raport preliminar*, A XIII-a Sesiune Naţională de Rapoarte, Oradea, 1979, în: MCA, București, 1981, p. 143–145.

Conovici, N., *Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscu Crăsani*, în: SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571–579.

Conovici, N., *Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani*, în: Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 92–99;

Conovici, N., *Obiecte pentru cult şi magie descoperite la Piscul Crăsani*, în: Pontica, 27, 1994, p. 61–83.

Conovici, N., Neagu, M., *Şantierul arheologic Piscul Crăsani*, A XV-a Sesiune Naţională de Rapoarte, Braşov, 1981, în: MCA, Bucureşti, 1983, p. 193–200.

Neagu, M. *et alii*, în: CCAR 2012, p. 48–50; CCAR 2013, p. 50–52; CCAR 2015, p. 60–62; CCAR 2016, p. 31–32; CCAR 2017, p. 50–52.

Sîrbu, V., Constantin, M., *Geto-Dacian Materials from Piscul Crăsani (Crăsanii de Jos, com. Balaciu, Ialomiţa County). Bogdan and Alexandru Ştefan Collection*, în: Istros, 18, 2012, p. 77–112.

Sîrbu, V., Cernău, I., Cernău, C., Neagu, M., Vlad, F., Ştefan, D., Ștefan, M.-M., Stanc, S., *Cercetările arheologice de la Crăsanii de Jos – Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică,* în: Istros, 20, 2014, p. 207–257.

Sîrbu, V., Cernău, I., Cernău, C., Vlad, F., *Necropola medievală timpurie de la Crăsanii de Jos – Piscul Crăsani, com. Balaciu (jud. Ialomița) / Early Medieval Necropolis from Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, Balaciu Village (Ialomița County)*, în: Istros, 28, 2022, p. 257–303.

Stanc, S. M., Cabat, A., Malaxa, D., Sîrbu, V., Bejenaru, L., *Evaluation of the Animal Resources Used in the Geto-Dacian Fortress at Piscul Crăsani (Ialomiţa County), II-I Centuries BC: New Archaeozoological Data*, în: Istros, 24, 2018 (2019), p. 201–217.

Illustrations list:

Fig. 1. Piscul Crăsani aerial view from the west, positioning of sections S VII, S VIII and C 192.
Fig. 2. S VII, C176, C178, C191.
Fig. 3. S VIII, C 190.
Fig. 4. S VIII, C 190 stratigraphic profile.
Fig. 5. C192.
Fig. 6. C192, detail.

Fig. 1. Piscul Crăsani vedere aeriană, poziționarea secțiunilor S VII, S VIII și C 192

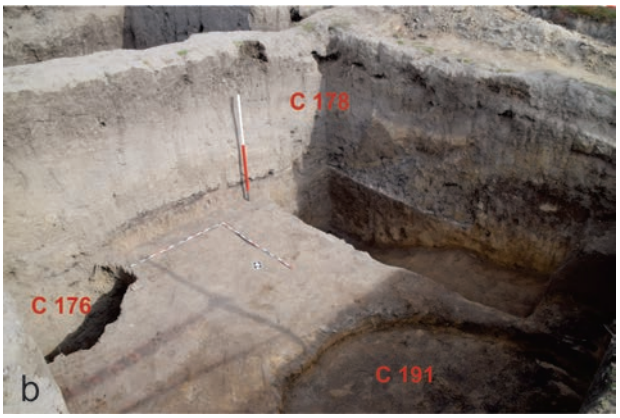

Fig. 2. S VII, C176, C178, C191

Fig. 3. S VIII, C 190

Fig. 4. S VIII, C 190 secțiune transversală

Fig. 5. C192

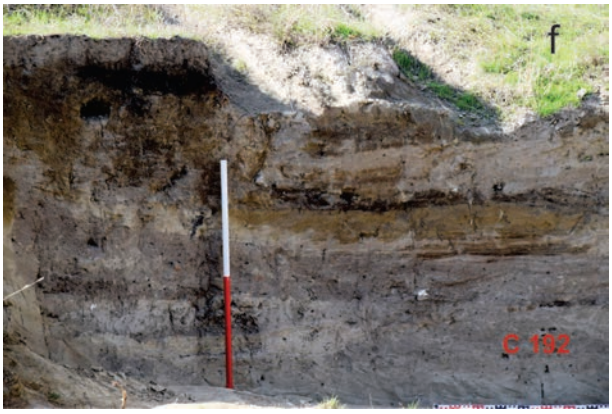

Fig. 6. C192, detaliu

25. Cugir, oraș Cugir, jud. Alba
Punct: Dealul Cetate

Tip de sit: 112 (așezare fortificată); 122 (cetate); 125 (fortificații); 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 213 (La Tène târziu), 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 1703.01
Autorizația nr. 50/24.04.2025
Colectiv: Andreea Maria Drăgan (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Aurel Rustoiu, Mariana Elena Egri (IAIA Cluj-Napoca); Adrian Cătălin Căsălean (cercetător independent); Sorin Cleșiu (MMB); Gabriel Tiberiu Rustoiu, Gabriel-Dan Balteș, Cristinel Laurențiu Fântâneanu (MNUAI); Georgeta El Susi (cercetător independent) – analize paleozoologice; Roxana Grindean (UBB Cluj-Napoca) – analize polen fosil; Beatrice Ciută (UAB) – analize paleobotanice; Marina Musteață (IAIA Cluj-Napoca); Diane-Elisabeta Dobrean, Claudiu Purdea (Centrul Cultural Cugir); Bogdan Lăpușan, Diandra Natalia Pall-Both (SCOSAAR Cluj-Napoca) – doctoranzi; Florian Boișteanu (UBB Cluj-Napoca) – student masterand; Camelia Bartalics (Centrul Cultural Cugir) – colaborator.
Finanțare: Consiliul Județean Alba, MNUAI – 54 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 28.04–18.05.2025

Situl Cugir – *Dealul Cetate* este amplasat în partea sudică a localității Cugir, fiind mărginit la sud de Valea Dății, la est de râul Cugir și la vest de platoul *După Cetate*. Dealul Cetate se ridică până la o altitudine de 495 m și se prezintă ca o formă de relief dominantă în peisajul Văii Cugirului, aflat la capătul sudic al acesteia cu o vizibilitate bună înspre și dinspre Valea Mureșului, mărginind o zonă de acces spre masivul Șureanu.

Dovezi ale antichității acestui sit existau încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în 1868 fiind recuperat, de la poalele dealului, un tezaur cu monede databile în a doua jumătate a secolului al II-lea și primele decenii ale secolului I a.Chr. Alte descoperiri, întâmplătoare sau provenind din activități ale unor amatori sau dascăli locali, au urmat până după mijlocul secolului al XX-lea. Începând cu anul 1977, platoul superior al Dealului Cetate a fost locul primelor săpături sistematice, conduse de Ion Horațiu Crișan, împreună cu colaboratorii Florin Medeleț și Ioan Andrițoiu. Pe parcursul a cincisprezece campanii, până în 1991, cercetările arheologice au scos la suprafață descoperiri aparținând mai multor epoci, de la epoca bronzului mijlociu, la cea de-a doua epocă a fierului și perioada medievală, precum și urmele unor intervenții mai recente în stratigrafia sitului.

Cele mai cunoscute descoperiri aparțin celei de-a doua epoci a fierului, corespunzând perioadei dacice. Cercetările au conturat existența unui spațiu delimitat de structuri de fortificare succesive pe platoul superior și terasele situate imediat sub acesta, la nord, vest și est. Spre sud, a fost identificată în anul 1979 o mică necropolă tumulară. Descoperirile funerare, care includ faimosul mormânt princiar de la Cugir, au putut fi datate în a doua jumătate a secolului II – prima jumătate a secolului I a.Chr. Conform documentației, ele corespund unei prime faze de fortificare a spațiului de pe platou, prin practicarea unui șanț dublat de val din rocă măruntă cu palisadă din lemn, dispuse în jurul platoului superior. Acestui prim orizont îi aparțin și o serie de locuințe semiadâncite și adâncite, mai multe gropi și instalații de foc. A doua fază a fost datată de la mijlocul secolului I a.Chr. până la cucerirea romană a Daciei. În această etapă a fost plasată construcția unui al doilea val, cu o structură similară, la sud-est și parțial suprapunând vechiul val. Pe terasa largă care îmbracă platoul superior pe latura vestică și nord-vestică, a fost surprins un zid din pietre de râu legate cu lut, păstrat însă doar pe două-trei rânduri. Acestei faze îi corespunde atât extinderea suprafeței fortificate, cât și a elementelor de habitat, care coboară pe terasele inferioare platoului delimitat de val. Acest orizont cronologic include mai mult structuri de suprafață decât adâncite și semi-adâncite și marchează apariția unor construcții aparte, precum o clădire cu absidă la nord-est și un „turn” înspre vest, lângă accesul actual pe platou.

În contextul intenției de valorificare a Dealului Cetate din punct de vedere cultural și turistic, precum și al necesității completării informațiilor arheologice obținute anterior, începând cu anul 2023, cercetările arheologice au fost continuate prin colaborarea mai multor instituții. Scopul acestora este, printre altele, de a cerceta aspecte care țin de ocuparea spațiului în diferite perioade, de a obține clarificări stratigrafice și cronologice, dar și de a încerca reconstituirea peisajul antic, inclusiv din punct de vedere faunal, botanic și climateric, prin combinația de săpături arheologice propriu-zise cu metode neintruzive de scanare a structurilor arheologice din subsol, metode topografice și de prelucrare digitală, precum și analize geo-chimice.

Săpăturile, care au început în anul 2023, s-au concentrat pe surprinderea și verificarea elementelor de fortificație ale sitului din perioada dacică, așa cum au fost ele deja înregistrate de săpăturile anterioare. Secțiunea **S1/2023**(6 × 2 m) a fost trasată pe marginea dinspre nord-vest a platoului superior, cu orientarea nord-vest – sud-est, în paralel și între secțiunea Alfa/1977 și suprafața Alfa 19-(-3)/Beta 14-4, cu scopul de a include valul de pământ atribuit fazei a doua a sitului din perioada dacică. Săpăturile din acest an au confirmat traseul valului și au evidențiat construcția lui din straturi succesive de micașist mărunt și sol lutos, bine tasat. Gropile de par identificate în partea superioară indică existența unei suprastructuri de tip palisadă. Analizele probelor de cărbune recoltate au datat însă valul în secolele X–XII p.Chr. Un nivel dacic a fost surprins sub val, printr-un strat consistent, bogat în material specific perioadei dacice. Datarea acestuia a fost confirmată de probele de cărbune pentru secolele II–I a.Chr.

Săpăturile din anul 2024 au continuat în direcția nord-vest, coborând pe terasa largă de la vest și nord-vest de platou, prin două secțiuni, **S2/2024** (6 × 2 m) și **S3/2024** (8 × 2 m), săpate în continuarea S1/2023. Înspre sud-est, a fost surprinsă în continuare coada valului și nivelul de locuire dacic suprapus de acesta, precum și capătul de terasă, amenajat prin îndreptarea patului stâncii. Sub această terasă, începe o pantă relativ abruptă, pe care s-a scurs material din valul menționat mai sus. O altă terasă a fost amenajată la capătul acestei pante, în jumătatea de nord-vest a zonei cercetate. Aici a fost identificată prezența unei gropi de formă elipsoidală, săpată în stâncă, aflată parțial în afara secțiunii. Groapa prezintă aspectul unei structuri de depozitare/păstrare, care a suferit o reutilizare, din umplutura acesteia fiind recuperată multă ceramică, tipică perioadei dacice. Finalizarea recentă a analizelor de probe de cărbune din umplutura de jos a gropii o plasează după mijlocul secolului I a.Chr.

Cercetările din anul 2025 au continuat secțiunile deschise în anii precedenți în direcția nord-vest, prin secțiunea **S4/2025** (7 × 2 m), amplasată în așa fel încât să atingă traseul zidului din piatră legată cu lut documentat în secțiunea Alfa/1977. Cu această secțiune, a fost atinsă marginea spațiului cuprins de elemente de fortificație. Deși nu s-a reușit excavarea până la stâncă, fiind atinsă adâncimea de 30 cm (nord-vest)-60 cm (sud-est), a fost descoperit la marginea de sud-est a secțiunii începutul unei noi terase. În configurația actuală, ea ocupă ultimii patru metri ai terasei largi care îmbracă platoul pe latura vestică. Începând cu metrul 4, suprafața coboară în pantă accentuată înspre nord-vest, în zona care corespunde traseului zidului din piatră. Acesta din urmă a fost dezvelit la o adâncime redusă, între 10 și 30 cm sub nivelul actual al suprafeței, imediat sub stratul vegetal și alte straturi moderne. El este construit în principal din pietre de râu legate cu sol siltic galben, așa cum este descris, de altfel, și de documentația secțiunii învecinate Alfa/1977. Gradul de păstrare este precar, pietrele formând aproximativ două rânduri. Din considerente de timp, nu s-a reușit adâncirea săpăturii în această zonă, urmând să fie realizată în anul 2026. Cercetarea s-a oprit la sud-est de zid pe un nivel pe care prezența pietrelor de râu căzute suprinde un moment al prăbușirii parțiale a zidului, probabil deja slab păstrat, având în vedere cantitatea nu foarte mare de pietre.

Acest nivel servea ca bază pentru o serie de contexte care ocupă jumătatea sud-estică a secțiunii. Acestea nu sunt ilustrate în secțiunea învecinată Alfa/1977, însă se evidențiază clar în planul cercetărilor din 2025, unde se conturează două aspecte. Sub stratul vegetal și straturi mai recente, la 30 cm adâncime, a fost delimitat în zona centrală a secțiunii un strat roșiatic cu un conținut ridicat de lut ars. Stratul apare în legătură cu o instalație de foc de formă semicirculară, alungită, relativ rectangulară în partea inferioară, identificată parțial (50 × 65 cm) lângă profilul sud-vestic.

Un al doilea aspect se conturează sub stratul de arsură și instalația de foc. Acesta se întinde în jumătatea de sud-est a săpăturii (3,6 × 2 m), acoperită de un strat brun cu tente roșiatice, cu mult conținut de micașist mărunt galben, cu pigment de lut ars și ceramică cărămizie, fiind încadrat de două șănțuiri, tăiate drept pe latura dinspre strat. Șănțuirea dinspre sud-est, aflată la limita cu S43/2023, este săpată în stâncă pe latura dinpre sud-est. În interior prezintă o treaptă mai joasă și mai îngustă, având între 12 și 15 cm lățime, bine definită, care capătă forma amprentei unei bârne sau tălpi de lemn. În umplutura acestei șănțuiri a fost descoperită, de altfel, o cantitate mare de cărbune, cu unele bucăți de dimensiuni mai mari. La aproximativ 90 cm spre nord-vest, gropi cu diametru mic, circulare, cu umplutură roșiatică, sugerează prezența unei delimitări pe structură de pari.

Rezultatele disponibile pentru probele de cărbune recoltate indică în acest moment datarea celor două aspecte descrise mai sus în intervale cronologice diferite, ambele ulterioare sitului din a doua epocă a fierului. Probele de cărbune recoltate din instalația de foc au fost datate în secolele X–XII p.Chr., contemporan cu valul suprins în S1/2023. Restul probelor indică sfârșitul secolului III – secolul IV p.Chr.

Așadar, cercetările din anul 2025, coroborate de rezultatele analizelor de cărbune finalizate pentru anii 2024 și 2025, permit concluzii inedite, în special în ceea ce privește posibilitatea unor activități umane pe Dealul Cetății în preajma retragerii administrației romane din Dacia și în secolul următor. Având în vedere că, în acest moment, o prezență pe platou în această perioadă nu este sprijinită de alte descoperiri, precum și lotul restrâns de probe de cărbune analizate, se impune pe viitor verificarea acestor rezultate prin analiza unui număr mai mare de probe, care să fie interpretate în relație cu materialul ceramic, încă în curs de prelucrare. Cercetările din 2026 se vor concentra, astfel, pe efectuarea de analize interdisciplinare suplimentare, precum și pe atingerea orizontului dacic și evidențierea integrală a zidului de piatră în S4/2025. În paralel, se va urmări adâncirea până la stâncă în S3/2024 și suprinderea integrală a gropii secționate de profilul nordic al acestei secțiuni.

Abstract

The archaeological site Cugir – *Dealul Cetate* is located in the southern part of the urban area of Cugir, on a hill that rises to 495 meters. As a visual landmark for the area around it, the hill also offers a good view of the landscape. Vestiges of an ancient presence on the hill were mentioned as early as 1868, when a coin hoard from the second half of the 2nd century–early decades of the 1st century BC was found. Other finds were recorded afterwards from the activities of amateurs or local teachers. Only from 1977 until 1991 did research on the site enter a new phase, when systematic excavations took place under the coordination of Ion Horatiu Crișan and collaborators Florin Medeleț and Ioan Andrițoiu. Their findings illustrated activities on the site dating from the Bronze Age, Late Iron Age to amedieval presence. The Late Iron Age site was highlighted during these excavations, including a Dacian hilltop site with two main phases and a small necropolis. According to the documentation, in a first phase, during the second half of the 2nd century–first half of the

1st century BC, the upper plateau was enclosed by an earth rampart. In a second phase, from the second half of the 1st century BC–first years of the 2nd century AD, a second earth rampart replaced the former, while a dry-stone wall was built lower, on the edge of a large terrace under the upper plateau, to the west. The first phase is contemporaneous with a small tumular necropolis on a southern terrace immediately under the upper plateau.

After a long hiatus, systematic archaeological research began in 2023, using up-to-date methodological approaches, including non-invasive surface scanning, digital documentation, GIS processing, and interdisciplinary collaboration, with the purpose of offering a more integrated perspective on the human presence onCetate Hill and the ancient landscape around it.The excavations, which began in 2023, focus on observing the fortification elements of the Dacian site and the habitation aspects associated with them. Trench S1/2023 (6 × 2 m) explored the edge of the upper plateau, to the northwest. The excavations revealed the earth rampart of the second phase mentioned in earlier documentation, which, after analysis of the Carbon samples, proved to be in fact of the 10th-12th century AD. Under it, a thick layer, rich in ceramic finds, illustrated the Dacian habitation of the site during the 2nd – 1st centuries BC.

In 2024, the excavations continued north-westward to the terrace below, with two trenches (S2/2024 – 6 × 2 m, S3/2024 – 8 × 2 m) continuing S1/2023. The excavations revealed the tail of the earth rampart and the Dacian layer under it, and outlined the limit of the man-made leveling of the bedrock under these structures. On the terrace below, significant findings include an ellipsoidal pit, partially entering the northern profile of S3/2024, also cut into the bedrock. While the storage pit aspect is evident, numerous pottery fragments from the Dacian period indicate reuse. Carbon dating from the lower fill of the pit confirms a date after the middle of the 1st c. BC.

In 2025, research continued the trenches opened in previous years in the northwest direction. S4/2025 (7 × 2 m) stretched on the rest of the large terrace under the upper plateau to the west–northwest, until its edge, where previous excavations indicated the presence of a dry-stone wall. Due to time and weatherconstraints, the excavation did not reach the bedrock, but deepened between 30 cm (northwest) and 60 cm (southeast). It was nevertheless possible to observe the beginning of another man-made terrace, delimited by the boundary with S3/2024. At meter 4, the slope descends în the area where, merely 10–30 cm under the surface, the dry-stone wall was outlined.

To the southwest, the excavation stopped on a layer onto which part of the wall collapsed. This layer served as a levelling for several contexts in the southeastern half of the trench. At approximately 30 cm below the surface, a reddish area with a high concentration of burnt clay covers the central part of the trench. Associated with it is a combustion structure partially entering the southern profile. Carbon dating placed the latter in the 10th–12th c. AD. Under these contexts, two narrow trenches delimit a compact layermeasuring 3.6 m in length. Inside, three small pits suggest an inner delimitation using posts. The results of the Carbon datingshowed, in this case, a date around the time of the Roman withdrawal from Dacia and the following century. Given that we have no other traces of this period known at the site, one of the objectives of future research is to verify this information through further sample analyses and their correlation with pottery analysis, currently underway. The research of 2026 will therefore focus on additional interdisciplinary analyses, as well as on reaching the bedrock in S4/2025 and S3/2024.

Bibliografie:

Căsălean, A.-C., *Cetatea dacică de la Cugir. Habitat și teritoriu*, în: Rustoiu, A. (ed.), vol. II, Cluj-Napoca, 2020.

Crișan, Medeleț, Andrițoiu 2020 – Crișan, I. H., Medeleț, F., Andrițoiu, I., *Cetatea dacică de la Cugir. Arhiva săpăturilor arheologice (1977–1991),* în: Rustoiu, A., Căsălean, A.-C., Georgescu, A.-V. (eds.), vol. I, Cluj-Napoca, 2020.

Drăgan, A. *et alii*, *Cugir, oraș Cugir, jud. Alba, Punct: Dealul Cetate – Cetatea dacică de la Cugir*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 122–126.

Rustoiu, A. *et alii*, *Cugir, oraș Cugir, jud. Alba, Punct: Dealul Cetate – Cetatea dacică de la Cugir*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 704–706.

Illustrations list:

Fig. 1. Map with the localisation of the 2023–2025 archaeological excavations on *Dealul Cetate* at Cugir.
Fig. 2. The aspect of the dry-wall: 1 – S4/2025, 2 – trench Alfa/1977 (Crișan, Medeleț, Andrițoiu 2020).
Fig. 3. 1 – area with a high content of burnt clay, 2 – combustion structure.
Fig. 4. S4/2025 at the end of the 2025 research: 1 – orthomosaic, marked with the position of postholes mentioned above, 2 – DEM generated in Agisoft.

Fig. 1. Hartă cu amplasarea săpăturilor arheologice din 2023-2025 de pe Dealul Cetate din Cugir

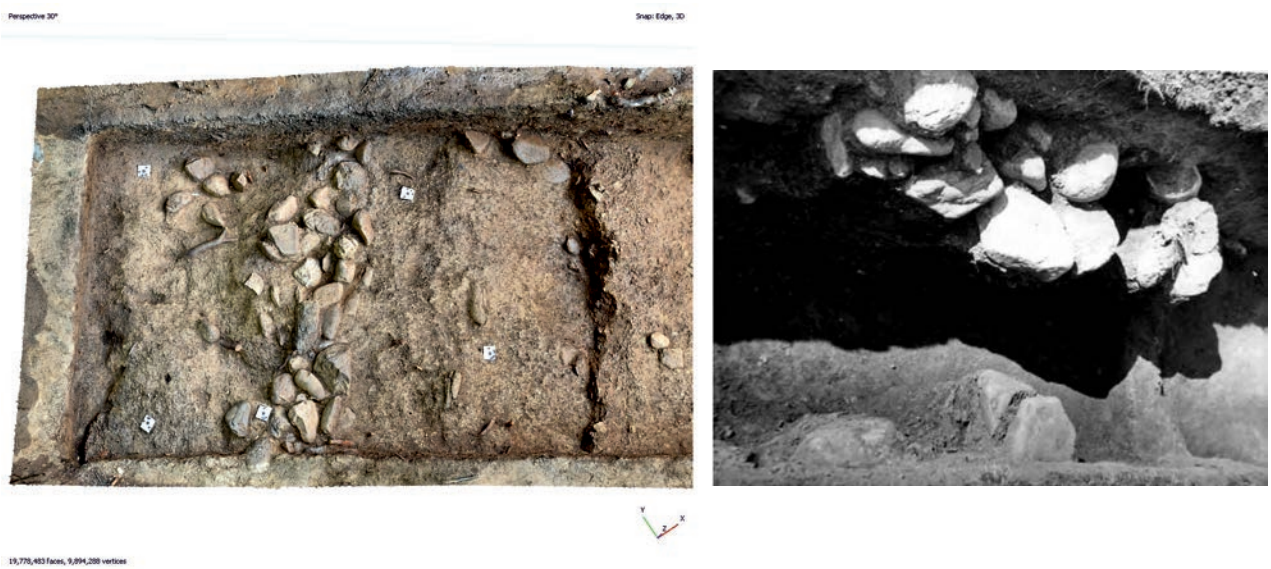

1 2

Fig. 2. Aspectul zidului din piatră: 1. S4/2025, 2. secțiunea Alfa/1977 (Crișan, Medeleț, Andrițoiu 2020)

Fig. 3. 1 – zonă cu conținut ridicat de lut ars, 2 – instalație de foc

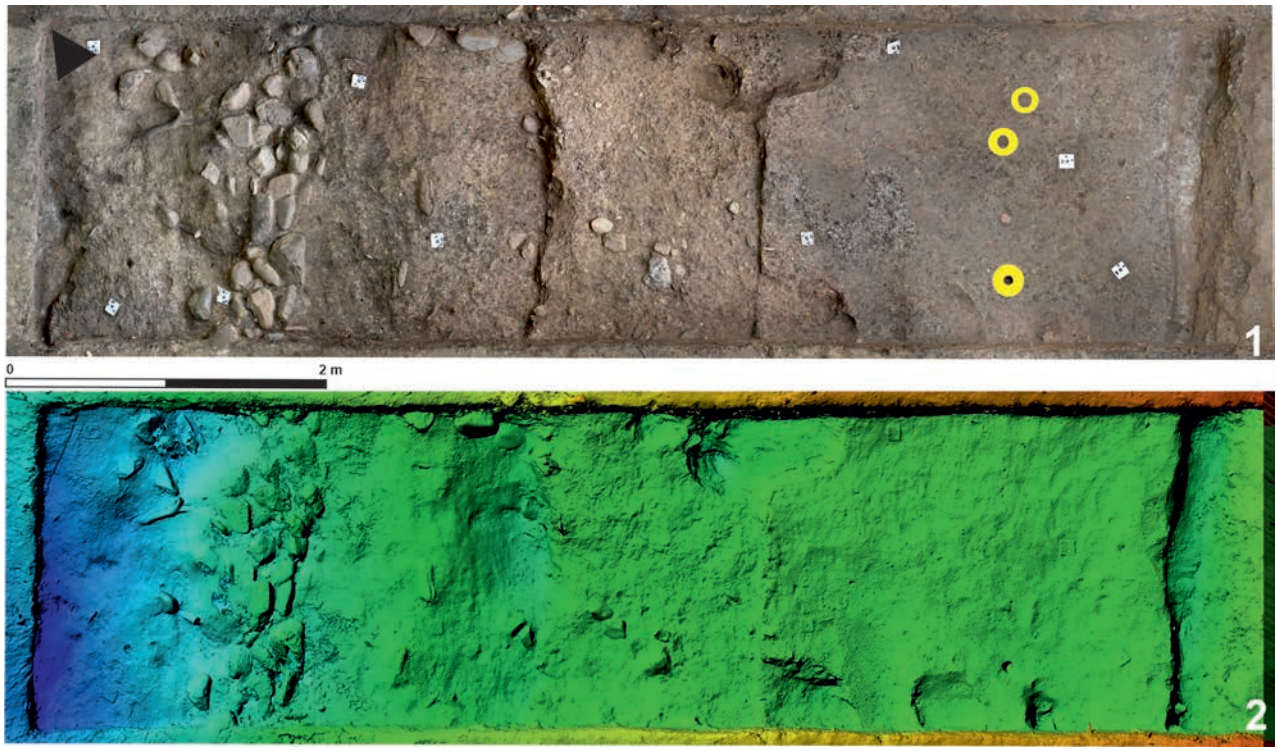

Fig. 4. Situația secțiunii S4/2025 la încheierea săpăturilor: 1. ortomozaic cu evidențierea gropilor de par menționate în text, 2. DEM generat în Agisoft

26. Dobrovăț, jud. Iași
Punct: Pădurea Buda

Tip de sit: 112 (aşezare fortificată)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic)
Cod RAN: 96897.06
Autorizația nr. 37/22.04.2025
Colectiv: Cornelia-Magda Mantu Lazarovici (IA Iași) – responsabil științific; Lăcrămioara Stratulat (CMNM Iași); Mihaela Blagocin (IA Iași, doctorand); Mircea Oancă (Muzeul „Vasile Pârvan" Bârlad); Cristian Oprean (MBM Reșița); la cercetări au mai participat: Ligia Teodor, Mihai Spiridon (Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural de la CMNM Iași); cercetători și doctoranzi din China
Perioada desfășurării cercetării: 1.07–9.09.2025

Istoricul cercetărilor

Prin prospecțiunile din anul 2017 făcute de Carsten Mischka, s-au pus în evidență nouă construcții de locuit (numerotate de la S pre N, L1 – L9), mai multe gropi și un sistem de fortificare pe latura de V a așezării, situate la circa 3 km de marginea de SE a satului Dobrovăț. În 2019, au fost cercetate parțial două locuințe: L4, cu anexe (10 × 8 m), cu mai multe încăperi și un altar central (Altar 1); L3, cea mai mare dintre locuințele din sit, cercetată incomplet în acel an. În 2023, Andrei Asăndulesei a prospectat zona din pădure a așezării (latura de E) unde au mai fost identificate alte 11 locuințe. În campania din 2023 au fost cercetate în întregime locuințele L3 (cu două etape de construcție și prevăzută cu un altar) și L4, ca și alte două locuințe, L6 și L7, deranjate de gropi mai târzii. Au mai fost identificate două bordeie și mai multe gropi, unele cucuteniene, altele mai târzii. S-au verificat și construcțiile identificate în pădure. S-a trasat și o secțiune perpendiculară pe L7, prin care s-a identificat un șanț de apărare atribuit culturii Cucuteni, cu poartă de intrare. În campania din 2024 au fost renumerotate locuințele: L5 este Anexa de N a L4; L6/2023 este L7; L7/2023 este L8. în același an au fost cercetate integral L6 (7,5 × 5 m) și L9 (8 × 6 m), ambele de formă rectangulară, iar L7 parțial. S-a acordat atenție reconstituirii resturilor de la pereți, a podelelor (alcătuite din bârne și acoperite cu un strat consistent de lut), și s-a urmărit punerea în evidență a gropilor de pari de la structura de rezistență a acestora. Și locuințele L6 și L9 au fost afectate de locuirea din cultura Cozia-Saharna, caracterizată prin gropi de diferite dimensiuni. În zona de E a L6 a fost descoperit un mormânt de inhumație al unui copil (Gr. 13), iar în altă groapă apropiată resturile unui purcel de lapte (Gr. 14), posibilă ofrandă pentru mormântul amintit, cu analogii în arealul Cozia-Saharna.

Campania 2025

În 2025 a fost cercetată complet L1 și s-a terminat demontarea ultimei părți din L7. Au mai fost trasate trei secțiuni pentru verificarea unor anomalii considerate a sugera posibile cuptoare și a traseului șanțului de apărare.

Resturile locuinței L1, de formă rectangulară, se întindeau cu goluri pe o suprafață de 12,5 × 11 m (Fig. 1), fiind deranjate de nenumărate gropi aparținând culturii Cozia-Saharna. Locuința a suferit un incendiu foarte puternic, iar resturile ei erau foarte răvășite mai ales pe partea de N. Locuința a fost afectată în mare măsură și de drumul agricol, amplasat exact pe mijlocul ei. De această dată ne-am concentrat mai ales pe reconstituirea resturilor de la podea și nu asupra resturilor de la pereți, care erau foarte sfărâmați. În timpul curățării resturilor locuinței a fost identificat un vas spart *in situ* în carourile C6-C7 (Fig. 6/12), ca și mai multe fragmente de la vase din categoria grosieră de mari dimensiuni de tip pythos, în partea de NE a casei (în carourile C2+C3+C1+D1+D2+D3). În această ultimă parte a fost, probabil, o zonă gospodărească, deoarece aici, pe lângă fragmente de vase mari, au mai fost descoperite resturi grupate de la o vatră de mici dimensiuni (caroul C3, 15 × 14 cm, groase de 1 cm), dar și resturi mozaicate de dimensiuni mai mari (cca 4 cm) de la o altă vatră (caroul C4), care se întindeau pe o suprafață de 1,10 × 0,75 m. După îndepărtarea resturilor de la un vas mare (carourile C2-D2), din pastă grosieră am descoperit un artefact sub forma unui corn, foarte friabil, care s-a dovedit a fi de fapt pulbere de hematit, păstrată probabil într-un înveliș organic, posibil intestin animal (Fig. 6/1). O altă zonă, folosită probabil în scopuri gospodărești, este și colțul de NV al casei (caroul E6), unde de asemenea au apărut resturi de la o râșniță și fragmente de la vase de dimensiuni mai mari. În cadrul L1, fragmentele ceramice au apărut atât la nivelul podelei arse, cât și sub aceasta.

Resturile de la podeaua L1 se întindeau pe circa 8,70 × 8,20 m (Fig. 2–3), fiind foarte deranjate de gropile Cozia. Podeaua casei, bine arsă, era mai bine păstrată în zona centrală și de E, dar erau și porțiuni unde lipsea sau fragmentele au fost foarte friabile și s-a putut reconstitui doar parțial. După demontarea pe carouri a podelei (Fig. 4), s-a observat că aceasta era alcătuită din bârne cu o grosime variabilă (10–25 cm), dar cele mai multe aveau între 15 și 20 cm, fiind dispuse pe direcția N-S. Deasupra lor, stratul de lipitură era destul de consistent, de cca 10 cm. Uneori, mai ales în partea de NE a casei, s-au observat una-două lipituri de la o refacere a acestei părți a podelei cu o grosime de 3–5 cm.

L1 a avut o anexă pe latura de S, unde probabil era și intrarea, deoarece la demontarea resturilor de podea am găsit între carourile A4/A3 și B4/B5 un spațiu liber lat de circa 1 m.

După demontarea resturilor de la podea și răzuire, am descoperit mai multe gropi, atât legate de cultura Cucuteni, cât și de Cozia-Saharna (Fig. 5). Dimensiunile acestora variază și uneori ele conțineau resturi ceramice din ambele civilizații. Pentru cultura Cucuteni cea mai deosebită a fost Gr. 1a/2025, cu un inventar foarte bogat. De aici provin

numeroase fragmente de la diferite vase, printre care un fragment dintr-un vas rectangular din pastă grosieră și un altul dintr-un vas antropomorf, cu redarea feței umane (Fig. 6/8-9).

Inventarul litic este reprezentat atât de artefacte din piatră cioplită (34), cât și din piatră șlefuită (28). În cadrul primei categorii predomină artefactele realizate din gresie (23), față de cele din silex de Prut (11) (Fig. 7). Ca tip de piese predomină răzuitoarele (14 din gresie), dar apar și gratoare (2 din gresie, 2 din silex), alături de lame (3 din gresie, 3 din silex); de asemenea, au fost descoperite și 2 nuclee microlite din silex de Prut, cu urme de desprinderi lamelare, care atestă prelucrarea pe loc a artefactelor. În cazul artefactelor din piatră șlefuită, amintim descoperirea a 7 topoare fragmentare, din care doar unul este perforat (Fig. 8).

În cadrul cercetărilor din L1 au fost descoperiți 5 idoli antropomorfi fragmentari (Fig. 6/11), 3 idoli zoomorfi, o protomă aviformă de la un castron (Fig. 6/7), picioare de altar (4), idoli conici (5), un idol cilindric, ca și un fragment dintr-un scăunel din lut.

Gropile Cozia-Saharna care au deranjat L1, deși erau de mari dimensiuni, aveau un inventar sărăcăcios și foarte fragmentar (Fig. 9/4). Amintim doar Gr. 2 (1,70 × 1,50 m) din carourile C5/D5-C6/D6, unde, alături de mai multe oase de animale, a fost descoperită și o cești fragmentară Cozia, cu toartă supraînălțată (Fig. 9/1). Tot acestei culturi îi pot fi atribuite mai multe fusaiole (Fig. 9/6–8) și mărgele (Fig. 9/2–3).

În ceea ce privește L7, în 2025 s-au demontat ultimele părți din altarul Cucuteni, deranjat de o groapă de mari dimensiuni Cozia-Saharna. S-a reconstituit și în acest caz direcția bârnelor de la podeaua pe care a fost amenajat altarul, iar după răzuire au apărut mai multe gropi de mici dimensiuni, fără inventar.

Pentru verificarea anomaliilor rezultate în urma prospectării din 2017 au fost trasate trei secțiuni. Primele două au vizat anomaliile circulare. În TS0 (3 × 5 m) nu s-a identificat niciun complex, doar mici fragmente ceramice Cucuteni și Cozia-Saharna. În secțiunea TS1 (3 × 3,98 m), pe care nu am săpat-o integral, au apărut două gropi, în care la cca .-1,20 m s-au găsit grupări de pietre care par să indice resturi dintr-un bordei Cozia-Saharna (Fig. 10). Micile fragmente ceramice descoperite aici aparțin acestei culturi. În TS2 (10 × 2 m) am vizat investigarea șanțului de apărare. Într-adevăr aici au fost descoperite două șanțuri (Fig. 11), dar fără inventar arheologic. Ele au apărut la -0,35/0,37 m. Primul șanț (cel dinspre E) are o lățime de 2,50 m și fundul lui este la -1,36 m. Cel de al doilea (dinspre V) are o lățime de 2 m, iar fundul lui este la -1,18 m. Între ele este o zonă cu pământ galben lată de 60 cm.

În timpul săpăturilor a fost cernut tot pământul rezultat. Totodată, fragmentele ceramice au fost spălate, introduse în bazele de date și fotografiate. Ca și în campaniile anterioare ceramica Cucuteni, fragmentară, păstrează în mică parte decorul pictat (Fig. 6/12), probabil din cauza arderii insuficiente, dar și a condițiilor de păstrare în sol. Ca decor, alături de spirale sunt prezente și meandrele, alături de elemente decorative secundare (ove ș.a.). Ca forme predomină cupele, dar sunt și fragmente de castroane, de vase de tip suport sau fructiere. În decursul săpăturilor din 2025 în L1 a fost descoperit un singur fragment care poate fi atribuit culturii Precucuteni.

Ceramica Cozia-Saharna este reprezentată de fragmente de la diferite vase, atât din categoria grosieră, cât și semifină. Ca forme se întâlnesc cănile, cupele, castroanele. Unele fragmente din categoria semifină păstrează urme de decor cu incizii organizate, amplasat pe buză, pe gât sau pe corp (Fig. 9/1, 4–5).

Au fost prelevate mai multe probe pentru datarea prin radiocarbon, ca și probe de pământ pentru analize arheobotanice. Analizele de paleofaună arată din nou preponderența animalelor domestice (mai ales bovine, suine, ovicaprine), comparativ cu cele sălbatice (cerb, mistreț) în cazul comunității Cucuteni. Pentru cea Cozia-Saharna s-a observat de asemenea preponderența animalelor domestice (bovine, cal, suine, ovicaprine) față de cele sălbatice (cerb, mistreț).

Din zona de est a așezării, unde platoul pe care este situl are o cădere bruscă, din îndreptarea malului au fost recuperate mai multe fragmente Cucuteni, dar și un vas suport miniatural (Fig. 6/10), ca și un fragment dintr-un pandantiv de tip topor din lut.

Materialele arheologice descoperite au fost transportate la Complexul Muzeal Național Moldova Iași pentru restaurare și conservare.

Abstract

In 2025, the Cucuteni house L1 was investigated, the research at L7 was completed and some anomalies detected during the magnetic surveys of 2017 were also verified. The remains of L1 were spread over an area of 12.5 × 11 m (Fig. 1). After repeated cleaning, it was observed that the remains of the platform floor covered an area of 8.70 × 8.20 m (Fig. 2–3), disturbed by numerous pits of the inhabitants of the Cozia-Saharna culture. L1 had an annex on the S side, where the entrance was probably also arranged. The remains of the house were affected by a strong fire, as evidenced by the remains of the floor, but also by the ceramic fragments discovered. After lifting the floor fragments, the direction of the beams at its base was reconstructed (Fig. 4), arranged N-S of different thicknesses (10–25 cm). In some areas, traces of floor restoration were observed. In the E part of L1 there was a household area, where remains of two hearths, several fragments of millstones, as well as numerous fragments of large vessels were discovered. Cucuteni pottery is fragmentary and many of the fragments no longer retain the painting due to insufficient firing or the conditions of lying in the soil. We mention the discovery of a broken vessel *in situ* in the western part of L1 (Fig. 6/12). Among the discoveries we mention several anthropomorphic, zoomorphic, a bird-shaped protome, conical idols, but also a stool, all the artifacts being broken from antiquity (Fig. 6/7, 11). The lithic inventory is quite well represented including both carved (Fig. 7) and

polished stone artifacts (Fig. 8). Several pits were outlined under the floor of the dwelling, belonging to both the Cucuteni and Cozia-Saharna cultures (Fig. 5). At L7, the dismantling of the remains from the altar was completed, the orientation of the beams at the base of the floor was recomposed, and the pits found under it, small in size, did not include many archaeological remains (small fragments of Cucuteni Culture). To verify the circular anomalies, three sections were drawn (TS0-TS1). These are not ceramic kilns, as we assumed. Only in TS1 were 2 pits discovered containing stone agglomerations, which we link to a possible Cozia-Saharna pithouse (Fig. 10). In TS2, two ditches were discovered (the first 2.50 m wide; the other 2 m wide), separated by a portion of 0.60 m yellow soil (Fig. 11). Samples were taken for radiocarbon dating, for archaeobotanical analyses; paleofauna analyses indicate for both communities, Cucuteni and Cozia-Saharna, the preponderance of domestic animals over wild ones. Some Cucuteni ceramic fragments were also recovered from the E part of the settlement (Fig. 6/10), in the wooded area, where there is a strong landslide.

Bibliografie:

Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Țurcanu, S., Kovács, A., Oancă, M., Oprean, C., Palaghie, V., Blagocin, M., Rogozea, O., Pintea, D., *Dobrovăț, com. Dobrovăț, jud. Iaşi*, *Punct: Pădurea Buda,* în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 126–133.

Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Kovács, A., Oprean, C., Oancă, M., Blagocin, M., Palaghie, V., Asăndulesei, A., Rogozea, O., Wen, C., Guo, Z., Hao, H., Yang, M., Jin, X., Tian, J., Xiao, S., Narita, H., *Așezarea Cucuteniană Dobrovăţ – Pădurea Buda. Campania 2023,* în: Cercetări Istorice S.N., 43, 2024, p. 9–78.

Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Kovács, A., Oprean, C., Oancă, M., Blagocin, M., Palaghie, V., Asăndulesei, A., Rogozea, O., Wen, C., Guo, Z., Hao, H., Yang, M., Jin, X., Tian, J., Xiao, S., Narita, H., *The excavations at Dobrovăț – Pădurea Buda Cucuteni A3 settlement. The 2023 Campaign*, în: Aparaschivei, D., Bilavschi, G., Bacumenco-Pîrnău, L. (eds.), *Varia Archaeologica IV. Provocări, căutări și certitudini în cercetarea arheologică românească actuală*, Cluj-Napoca, 2024, p. 11–61.

Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Oancă, M., Oprean, C., Blagocin, M., Teodor, L., Dascalache, M., Spiridon, M., Simalcsik, A., Simalcsik, R., cercetători și doctoranzi din China, *Dobrovăț – Pădurea Buda*, *jud. Iași, Campania 2024*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 127–136.

Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Stratulat, L., Oancă, M., Oprean, C., Blagocin, M., Teodor, L., Dascalache, M., Spiridon, M., Simalcsik, A., Simalcsik, R., Wen, Ch., Qin, D., Liu, Q., Meng Wang, W., Wang, M., Yuan, J., Chen, J., *Archaeological research from Dobrovăț – Pădurea Buda from the 2024 campaign*, în: Aparaschivei, D., Bilavschi, G., Bacumenco-Pîrnău, L. (eds.), *Varia Archaeologica V. Cercetarea arheologică românească: între performanță și austeritate,* Cluj-Napoca, 2025, p. 11–28.

Simalcsik, A., Oprean, C., Simalcsik, R.-D., Lazarovici, C.-M., *Dobrovăț – Pădurea Buda*: *An Iron Age burial and its connection to a potential offering,* în: Aparaschivei, D., Bilavschi, G., Bacumenco-Pârnău., L. (eds.) *Varia Archaeologica V. Cercetarea arheologică românească: între performanță și austeritate*, Cluj-Napoca, 2025, p. 29–50.

Illustrations list:

Fig. 1. Drone photo of the remains of the L1 house.
Fig. 2. The remains of the L1 house being cleaned up.
Fig. 3. The remains of the floor/platform of L1
Fig. 4. Dismantling of the L1 floor on the E side and traces of the beams.
Fig. 5. The pits in L1 after dismantling the floor.
Fig. 6. Cucuteni artefacts: 1. hematite powder preserved in animal intestine; 2–6. grinders/polishers for ceramic processing; 7. a bird-shaped protome; 8. anthropomorphic pot; 9. rectangular pot; 10. pot-stand; 11. female idol with incised decoration; 12. painted biconical vessel.
Fig. 7. Chipped stone artefacts.
Fig. 8. Polished stone artefacts.
Fig. 9. Cozia-Saharna artifacts: 1. mug with raised handle and incised decoration; 2–3. beads; 4. fragment of bowl with incised decoration; 5. bowl with incised decoration; 6–8, clay spindle whorls; 9, clay plug.
Fig. 10. The trench TS1, two pits with stones, indicating a Cozia-Saharna pithouse.
Fig. 11. The trench TS2, with defensive ditches, Cozia-Saharna culture.

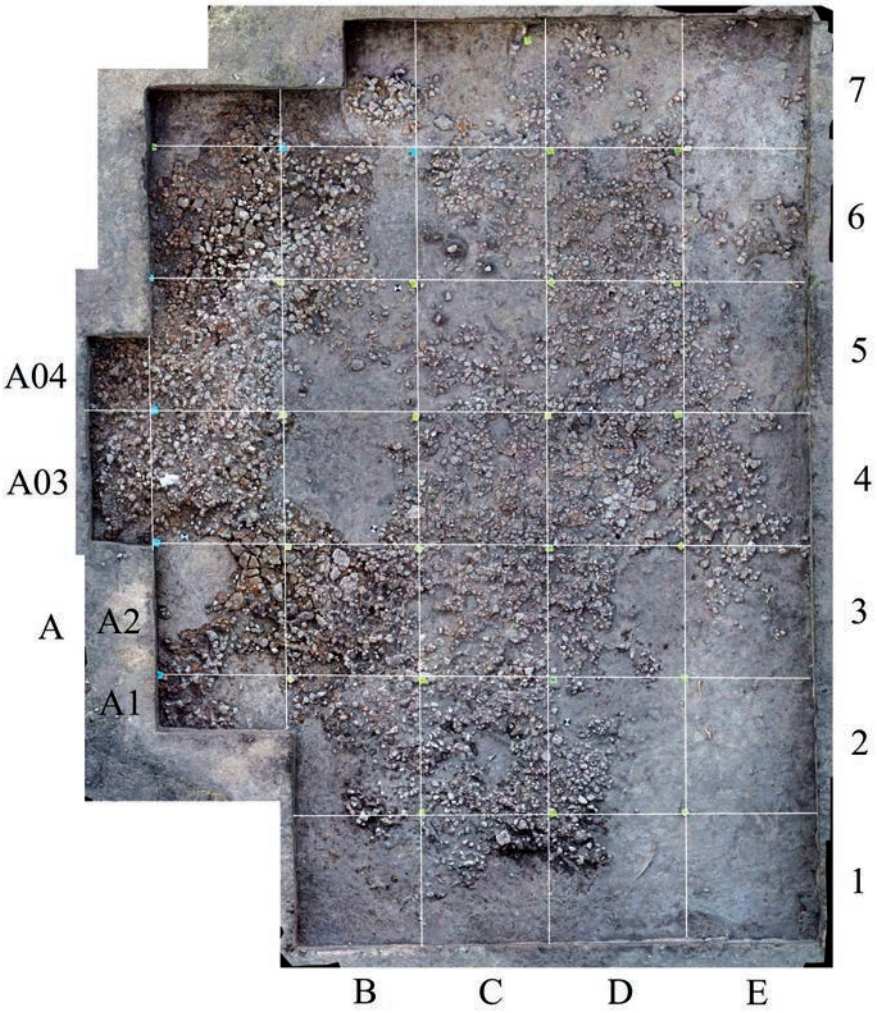

Fig. 1. Fotografie realizată cu drona a rămășițelor casei L1

Fig. 2. Rămășițele casei L1 în curs de curățare

Fig. 3. Rămășițele podelei/platformei casei L1

Fig. 4. Demontarea podelei L1 pe partea de est și urme ale grinzilor

Fig. 5. Gropile din L1 după demontarea podelei

Fig. 6. Artefacte Cucuteni: 1. pulbere de hematit conservată în intestin animal; 2–6. râșnițe/șlefuitoare pentru prelucrarea ceramicii; 7. o protomă în formă de pasăre; 8. oală antropomorfă; 9. oală dreptunghiulară; 10. suport pentru oală; 11. idol feminin cu decor incizat; 12. vas biconic pictat

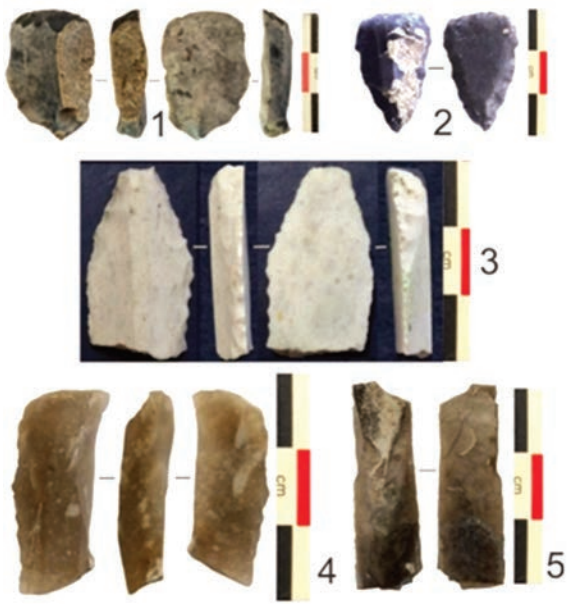

Fig. 7. Artefacte din piatră sculptată

Fig. 8. Artefacte din piatră șlefuită

Fig. 9. Artefacte Cozia-Saharna: 1. cană cu mâner ridicat și decor incizat; 2–3. mărgele; 4. fragment de vas cu decor incizat; 5. vas cu decor incizat; 6-8. fusuri de lut; 9. dop de lut

Fig. 10. Șanțul TS1, două gropi cu pietre, indicând o casă cu gropi Cozia-Saharna

Fig. 11. Șanțul TS2, cu șanțuri defensive, cultura Cozia-Saharna

27. Dudeștii Vechi, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș
Punct: Movila lui Deciov

Tip de sit: 117 (tell)
Încadrare cronologică: 131 (neolitic timpuriu)
Cod RAN: 156721.02
Autorizația nr. 73/08.05.2025
Colectiv: Raiko Krauss (Universitatea „Eberhard Karls", Tübingen, Germania) – responsabil științific; Dan Leopold Ciobotaru, Sofia Bertea (MNB Timișoara)
Perioada desfășurării cercetării: 04–26.08.2025

Cercetările arheologice de la Dudeștii Vechi – *Movila lui Deciov* au fost reluate din anul 2018, printr-o colaborare dintre Muzeul Național al Banatului Timișoara și Universitatea „Eberhard Karls" din Tübingen. Până în anul 2024 au fost finalizate secțiunile reunite A-C și secțiunea D.

Săpăturile din vara anului 2025 în situl *Movila lui Deciov* s-au concentrat pe două zone din vecinătatea așezării centrale din neoliticul timpuriu, care fuseseră descoperite în urma măsurătorilor geomagnetice extinse efectuate în anii precedenți. Studii suplimentare efectuate prin foraje de către o echipă a Comisiei Romano-Germane a Institutului Arheologic German au permis, de asemenea, determinarea adâncimii la care se puteau găsi straturile arheologice.

Două structuri au fost sondate în mod specific cu secțiuni. Prima dintre ele, denumită secțiunea E, a avut dimensiunile de 1 × 2 m și a fost amplasată la marginea amprentei unei case masive de formă alungită, aflată la vest de situl propriu-zis. Având în vedere dimensiunile și forma alungită a locuinței identificate pe planul magnetometric, era de așteptat un context neolitic târziu sau din epoca cuprului. În acest sondaj E, s-a ajuns la un strat de lut ars aflat la o adâncime de 70 cm față de nivelul actual de călcare și care avea o grosime totală de numai 15 cm. Ceramica recuperată din acest context era foarte fragmentată, dar poate fi încadrată în intervalul de timp preconizat (mileniul al V-lea î.Hr.). Un os de animal a fost utilizat pentru datarea cu radiocarbon, dar nu conținea suficient colagen. Planul acestei case și al altora care sunt vizibile în paralel în harta geomagnetică ar trebui să fie excavate pe o suprafață mare în următorii ani, pentru a înregistra mai precis structura locuințelor și a determina vârsta exactă a acestora. Există deja morminte din mileniul al V-lea î.Hr. în zona centrală a așezării din neoliticul timpuriu și este logic să se considere că aceste complexe sunt structurile asociate necropolei.

Cel de-al doilea sondaj, denumit secțiunea F, a avut dimensiunile de 1 × 1,5 m și a fost amplasat la marginea unei structuri de formă rectangulară care apărea pe planul magnetometric extins, fiind posibil să reprezinte o locuință semiîngropată sau groapă aflată la sud-est de tell. Pe baza descoperirii de ceramică atipică, putem considera că structura din secțiunea F pare a fi atribuită provizoriu unei locuiri aparținând epocii timpurii a fierului. Și în acest caz, lucrările de excavare suplimentare vor oferi certitudine cu privire la datarea exactă și structura acestei locuiri.

Abstract

Archaeological research at Dudeștii Vechi – *Movila lui Deciov* resumed in 2018 through a collaboration between the National Museum of Banat in Timișoara and Eberhardt Karls University in Tübingen. By 2024, sections A-C and section D had been completed.

The excavations in the summer of 2025 at the Movila lui Deciov site focused on two areas in the vicinity of the Early Neolithic core settlement, which had been revealed by geomagnetic measurements in previous years. Additional borehole surveys carried out by a team from the Roman-Germanic Commission of the German Archaeological Institute also made it possible to determine the depth at which the archaeological layers were to be expected.

Two structures were specifically probed with small-scale test trenches. One was a 1 × 2 m wide cut on a longhouse to the west (Trench E) and the other was a 1 × 1.5 m wide cut on a pit structure southeast of the tell (Trench F). Based on the shape of the longhouse in the geomagnetic survey image, a Late Neolithic-Early Copper Age date was assumed. In trench E a layer of burnt clay was reached at a depth of 70 cm in the trench and was only 15 cm thick in total.

The pottery finds were highly fragmented, but can be classified within the expected time frame (approx. 5th millennium BC). An animal bone was used for radiocarbon dating, but did not contain enough collagen. This house plan and others that are visible in parallel in the geomagnetic mapping should be excavated over a large area in the coming years in order to record the structure of the houses more accurately and to determine their exact age. There are already burials from the 5th millennium BC in the core area of the Early Neolithic settlement, and it stands to reason that these are the associated settlement structures. Based on the finds, the feature in the south-eastern test trench (F) can be tentatively attributed to the Iron Age. Here, too, further excavation work will provide certainty about the exact date and structure of this feature.

Illustrations list:

Fig. 1. Test Trench E, southern profile.
Fig. 2. Test Trench F, northern profile.
Fig. 3. Location of the trenches on the geomagnetic map.

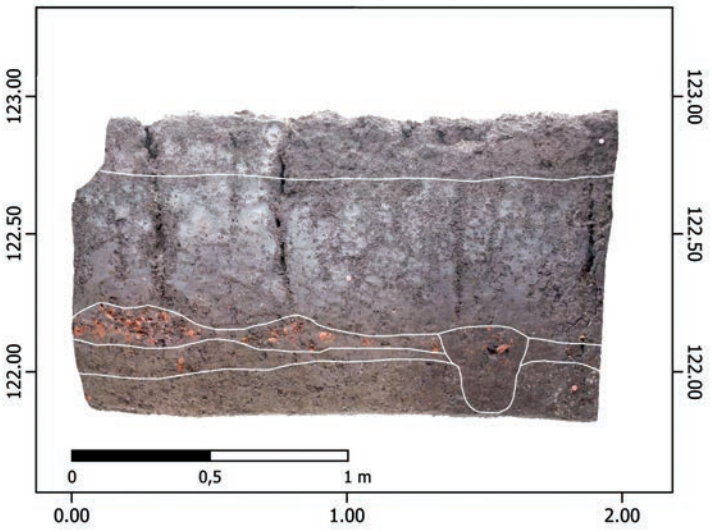

Fig. 1. Sondajul E, imagine profil sudic

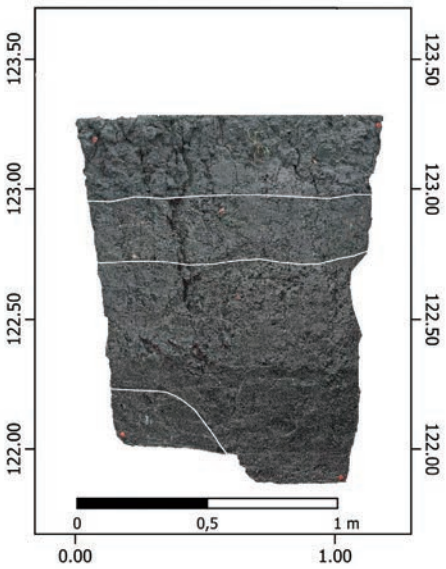

Fig. 2. Sondajul F, imagine profil nordic

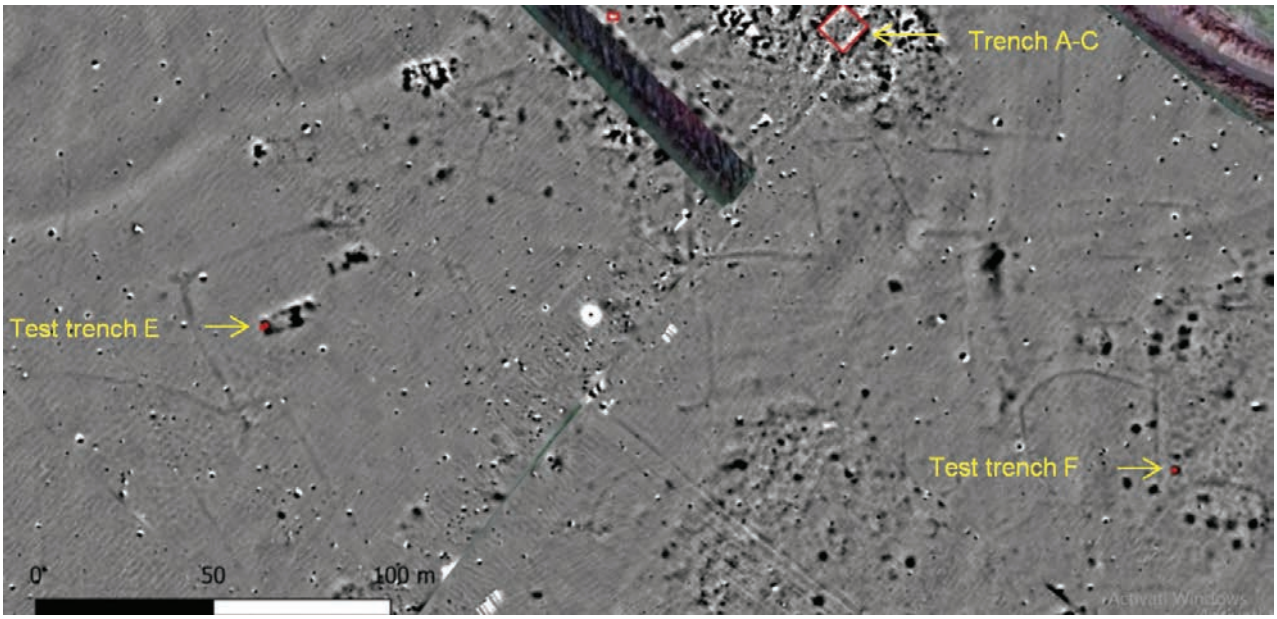

Fig. 3. Dudeștii Vechi – Movila lui Deciov. Amplasamentul secțiunilor pe planul magnetometric

28. Fetești, com. Adâncata, jud. Suceava
Punct: *La Schit*

Tip de sit: 112 (aşezare fortificată), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 142 (eneolitic mijlociu), 143 (eneolitic târziu), 152 (epoca bronzului mijlociu), 211 (La Tène timpuriu), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 146842.01
Autorizația nr. 109 / 08.05.2025
Colectiv: Sorin Ignătescu (USM Suceava) – responsabil științific; Irina Rusu (USM Suceava) – responsabil de sector; Jan Romaniszyn (Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań), Bogdan-Petru Niculică (MNB Suceava); Alexandru Lungu (USM Suceava)
Finanțare: USM Suceava
Perioada desfășurării cercetării: 26.05–08.06.2025

Așezarea și necropola de la Feteşti – *La Schit* se află în apropierea localităţii omonime, pe un platou structural împădurit aflat pe teritoriul comunelor Adâncata și Siminicea. Perimetrul sitului este ocupat de Biserica „Sf. Nicolae" şi cimitirul său, de Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului" şi anexele sale, de o pădure de fag, de Cantonul silvic și livada acestuia, precum și de o plantație de stejari.

În cursul anului 2025, a avut loc prelucrarea datelor obținute prin scanarea întregului platou cu un senzor ZenMuse L2 LiDAR, instalat pe o dronă Matrice 360. Aceste prospecțiuni au fost realizate în cadrul proiectului „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies" (proiect nr. 2023/49/B/HS3/00966), obținut prin competiție de către dr. Jan Romaniszyn de la Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań și finanţat de către Centrul Naţional Ştiinţific din Polonia. Interpretarea datelor și cercetările de suprafață ulterioare au arătat că așezarea a fost delimitată de un al treilea șanț, situat la circa 200 de metri est de cel de-al doilea. La circa 300 de metri mai spre est, în zona tumulului 1, cercetat parțial în anul 2023, au mai putut fi identificate alte patru movile. Un alt grup de monumente funerare se află în partea de nord-est a platoului.

În paralel am continuat cercetările în sectorul pădurii de fag, în zona secțiunilor S VI–IX. Secțiunile VI și VIII au fost prelungite cu 2 metri spre est, iar secțiunile VII și IX cu 0,30 m în aceeași direcție. La nord de S IX a fost deschisă o nouă secțiune, denumită S XV, de 3 × 4 m, care însă nu a putut fi cercetată în întregime.

Cel mai important obiectiv cercetat în anul 2025 în acest sector a fost primul șanț, dinspre interior, al așezării. Groapa 82 din S IX s-a dovedit a fi o alveolare în peretele șanțului și nu o groapă propriu-zisă. Materialele descoperite în aceasta aparțin tipologic fazei Cucuteni A, ceea ce arată că este un rest din umplutura inițială a șanțului.

În S VII șanțul se prezenta, sub nivelul bordeiului B 10 din a doua epocă a fierului, sub forma a trei gropi alungite, paralele, în fapt amenajări succesive ale vârfului de la vest spre est, cu observația că cel de-al doilea vârf a fost săpat în umplutura primului. Vârfurile celui de-al doilea și al treilea nu continuă spre nord, fiind săpate doar în sectorul unde șanțul face o curbă.

Materialele din umplutura tuturor acestor trei amenajări aparțin fazelor A și B (etapa B1) ale culturii Cucuteni, ceea ce arată că după abandonarea șanțului în faza A, vârful acestuia a fost refăcut de trei ori în etapa B1. Groapa de fundare 83, descoperită în anul anterior, posterioară acestor amenajări, poate fi atribuită etapei Cucuteni B2.

Alte complexe din etapa Cucuteni B2 au fost descoperite în partea de est a sectorului. Astfel, groapa 84 a fost identificată în profilul estic al secțiunii S VII, fiind un complex de formă circulară, cu profil simplu, semicircular. O altă groapă a fost cercetată în carourile 21-22 a-b ale S VIII. Forma sa era circulară în plan și tronconică în profil, atingând o adâncime de -1,90 m de la suprafața actuală de călcare. Printr-un șanț lung de 1,25 m, lat de 0,74 m și puțin adânc această groapă era legată de groapa 86, situată la nord-vest, cu un diametru și o adâncime de circa 0,60 m.

Ca și în anii anteriori, cercetările noastre s-au desfășurat cu ajutorul Înaltpreasfinției sale Calinic, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, Părintelui Stareț Grigorie de la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului" Siminicea, pădurarului Adrian Hurmuz, preotului paroh Adrian Costin și Consiliului parohial Fetești, cărora le mulțumim și pe această cale.

Abstract

The settlement and necropolis at *La Schit* are located near the village of Fetești, on a forested structural plateau situated within the administrative territories of the communes of Adâncata and Siminicea. The site perimeter is occupied by the Church of „St. Nicholas" and its cemetery, the Monastery of the "The Cover of the Mother of God" and its annexes, a beech forest, the forestry ranger station and its orchard, as well as an oak plantation.

During 2025, the processing of data obtained through the scanning of the entire plateau using a ZenMuse L2 LiDAR sensor mounted on a Matrice 360 drone was carried out. These surveys were conducted within the framework of the project "The Waves of Kurganization. Multidisciplinary Studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian Barrow Societies" (project no. 2023/49/B/HS3/00966), awarded through a competitive grant to Dr. Jan Romaniszyn of „Adam Mickiewicz" University in Poznań and funded by the Polish National Science Centre. The interpretation of the data and subsequent surface surveys indicated that the settlement was delimited by a third ditch, located approximately 200 m east of the second one. Approximately 300 m further east, in the area of barrow 1, partially investigated in 2023, four additional mounds were

identified. Another group of funerary monuments is located in the northeastern part of the plateau.

The most significant objective investigated in this sector in 2025 was the innermost ditch of the settlement. Pit 82 in section S IX proved to be a recess in the wall of the ditch, rather than a true pit. The materials recovered from it belong typologically to the Cucuteni A phase, indicating that it represents a remnant of the original ditch fill.

In section S VII, beneath the level of pit-house B 10 dating to the Second Iron Age, the ditch appeared in the form of three elongated, parallel pits, which in fact represent successive modifications of the ditch apex from west to east, with the observation that the second apex was excavated into the fill of the first. The second and third apices do not continue northward, having been excavated only in the sector where the ditch curves.

The materials recovered from the fills of all three of these features belong to phases A and B (stage B1) of the Cucuteni culture, indicating that after the abandonment of the ditch during phase A, its apex was reshaped three times during stage B1. Foundation pit 83, discovered in the previous year and stratigraphically later than these modifications, can be attributed to the Cucuteni B2 stage.

Illustrations list:

Fig. 1. Fetești – *La Schit*, LiDAR scanning.

Fig. 2. Fetești – *La Schit*, first ditch, apices 1 and 3.

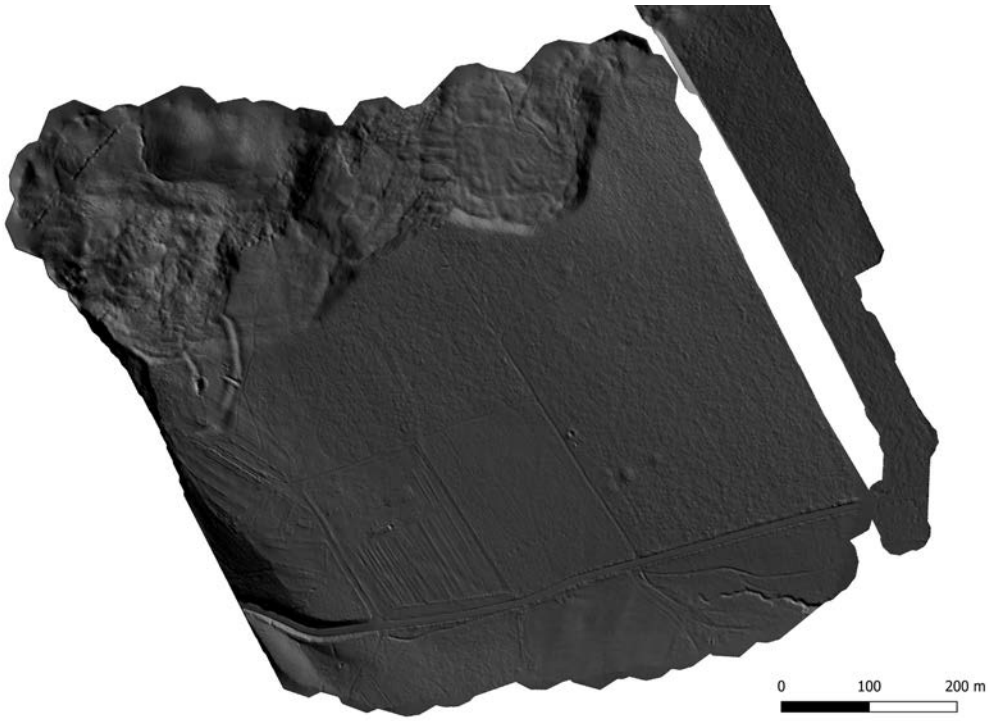

Fig. 1. Fetești – La Schit, scanarea LiDAR

Fig. 2. Primul șanț al așezării, vârfurile 1 și 3

29. Gherăseni, com. Gherăseni, jud. Buzău
Punct: *Movila Cremenea*

Tip de sit: 117 (tell); 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic); 432 (epocă medievală târzie)
Cod RAN: 46812.02
Autorizaţia nr. 3/22.04.2025
Colectiv: Daniel Garvăn (MJ Buzău) – responsabil științific; Roxana Munteanu, Cătălin Dinu (MJ Buzău); Alin Frînculeasa (MJIA Prahova)
Finanțare: MJ Buzău – 15 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 30.06–25.07.2025

Movila se află în marginea de N a satului, pe malul drept al râului Călmățui, la cca 200 m de actualul curs de apă. Este delimitată de grădini, pe laturile de V și S și de strada Călmățui, pe laturile de E și N.

Până în prezent, cercetările s-au desfășurat de-a lungul a trei campanii. În prima campanie (2017), au fost realizate trei taluzări (notate T1–T3) cu dimensiuni diferite, amplasate pe marginile de SE, V și N și un sondaj (S1) pe latura de E, având dimensiunile de 1,5 × 8 m. Cu această ocazie a fost clarificată stratigrafia și, de asemenea, starea de conservare a *tell*-ului.

În următoarea campanie (2023), cercetările au vizat latura de N a *Movilei Cremenea*, într-o zonă ce părea mai puțin afectată de exploatările de lut realizate de-a lungul secolului al XX-lea și care are o pantă ușoară de la S la N. A fost deschisă o suprafață (notată S2), cu orientarea aproximativ V-E și dimensiunile de 4 × 6 m. Cercetările din această campanie au evidențiat existența unui cimitir care a funcționat, pe baza datelor obținute până acum, de-a lungul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Întretăierile de morminte și reînhumările pot indica o perioadă mai îndelungată de utilizare a movilei ca spațiu funerar. Locuirea Gumelnița / Stoicani-Aldeni, deși una consistentă în zona centrală a movilei, așa cum a rezultat în urma sondajului realizat în anul 2017, pe latura de N aceasta nu se păstrează pe o grosime mai mare de 0,30 m, fiind amputată de intervențiile medievale. Identificarea unei locuințe Precucuteni indică o locuire efectivă a acestor comunități pe popina de la Gherăseni, nu doar una sporadică. Totodată a fost reconfirmată anterioritatea culturii Precucuteni față de Gumelnița / Stoicani-Aldeni în nord-estul Munteniei.

În campania din anul 2025 cercetările s-au concentrat tot pe panta de N a movilei, scopul fiind cercetarea integrală a locuinței incendiate Precucuteni, identificată în campania anterioară. Astfel, S2 (deschisă în 2023) a fost extinsă spre NE, în dreptul c. B și C, cu 2,10 m, iar pe latura de SE extinderea s-a făcut pe pantă, până la epuizarea depunerii antropice. La final, suprafața totală cercetată în cele două campanii a S2 a fost de 59 mp.

Descoperiri

Sub nivelul vegetal, gros de circa 0,15 m, a fost identificat un nivel compus din sediment de culoare gri, cu materiale arheologice eneolitice și resturi scheletice umane în amestec, deranjate cu ocazia săpării unor gropi de morminte în perioada medievală târzie sau modernă.

Deoarece ne aflam la marginea movilei, într-o zonă în care terenul are pantă, primele morminte au fost identificate la adâncimea de 0,30 m. Au fost cercetate 16 de schelete identificate *in situ*. Așa cum remarcam și în campania din anul 2023, deoarece cimitirul a funcționat o perioadă mai lungă, există și suprapuneri de morminte, reînhumări și numeroase oase umane împrăștiate în strat. Inventarul mormintelor, nu foarte bogat, constă în monede (multe dintre ele ilizibile) și accesorii vestimentare. Puținele elemente de datare clare avute până în prezent, plasează cimitirul în secolele XVIII–XIX.

Perioadei medievale i-a aparținut și groapa 1/2025. A fost identificată în c. E1-2, la marginea movilei. Era suprapusă de mormintele 13 și 14. Umplutura consta într-un sediment negru, afânat, ce avea în amestec fragmente ceramice eneolitice și medievale.

Pe laturile de NE și E acest cimitir a afectat grav depunerea eneolitică, astfel că, spre marginea movilei aceasta nu se mai păstra. De asemenea, și vizuina unei vulpi a contribuit la distrugerea straturilor mai vechi.

Nivelul Gumelnița / Stoicani-Aldeni consta într-un strat cenușiu, prăfos, perforat de numeroase bioperturbări. Acesta atinge grosimea de 1 m în zona profilului de SV (coboară până la -1,80 m de la nivelul de călcare actual, la profilul de SV) și se subțiază treptat spre marginile movilei. La adâncimea de 1,35–1,45 m au fost observate resturile unei structuri neincendiate. Aceasta consta dintr-o platformă de lut nears, păstrată pe alocuri, având grosimea maximă de 10 cm. Câteva fragmente ceramice pot fi asociate cu siguranță acestei structuri.

Două gropi, surprinse parțial în campania din anul 2023, au fost finalizate, materialul rezultat fiind modest. În ambele cazuri, umplutura consta dintr-un sediment negru, afânat. Ambele au fost afectate de vizuina vulpilor.

În nivelul Precucuteni s-a continuat cercetarea locuinței incendiate (Cx.2/2023). În suprafața cercetată în anul 2025, aceasta păstra o stare de conservare precară. A fost surprinsă pe o suprafață de 1,70 / 2,60 m și avea formă neregulată. Distrugerea se prezenta sub forma unor bucăți de lut ars, cu dimensiuni de 10–15 cm, disparate, unele păstrând urmele unor nuiele. După îndepărtarea acestora a rămas un strat negricios-cărămiziu, constituind podeaua. Pe acest nivel au fost descoperite câteva fragmente ceramice, aflate în conexiune.

La baza depunerilor arheologice, spre margine, a fost identificat și un fragment ceramic Boian-Giulești. Chiar dacă nu a fost descoperit într-un context coerent, pe baza datelor stratigrafice și cronologice avute până în prezent pentru

acest spațiu, putem sugera anterioritatea acestui fragment în raport cu locuirea Precucuteni.

Concluzii

Cercetările din campania anului 2025 de pe *Movila Cremenea* au evidențiat existența unui cimitir care a funcționat cel puțin de-a lungul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a celui de-al XIX-lea. Întretăierile de morminte și reînhumările pot indica o perioadă mai îndelungată de utilizare a movilei ca spațiu funerar.

Locuirea Gumelnița / Stoicani-Aldeni, deși una consistentă în zona centrală a movilei, așa cum a rezultat în urma sondajului realizat în anul 2017, pe latura de N se păstrează pe o grosime de cel mult 0,30 m, fiind afectată de intervențiile din perioadele medievală și recentă.

Identificarea unor complexe Precucuteni – o locuință incendiată și o groapă – aflate sub nivelurile Gumelnița/ Stoicani-Aldeni sugerează o locuire efectivă a acestor comunități pe popina de la Gherăseni, nu doar una sporadică, confirmând totodată relația stratigrafică dintre cele două culturi arheologice din nord-estul Munteniei.

Abstract

The 2025 archaeological campaign at Gherăseni – *Movila Cremenea* focused on the northern slope of the mound, through the extension of trench 2 opened in 2023, with the aim of completing the investigation of a burnt Precucuteni dwelling identified during the previous campaign.

Sixteen graves belonging to a cemetery dated to the 18th century and the first half of the 19th century were investigated. The presence of overlapping burials and reinterments suggests a prolonged use of the mound as a funerary space. Along the northern and eastern margins of the *tell*, the cemetery significantly disturbed the Eneolithic deposits, contributing to the severe thinning or complete removal of earlier layers in these areas.

The Gumelnița/Stoicani–Aldeni level consists of a grey, dusty layer reaching up to 1 m in thickness in the south-western profile and gradually thinning towards the margins of the mound. Within this level, the remains of an unburnt structure, preserved as a clay platform, and two pits were documented. These features were partially affected by later disturbances, including animal burrows.

Beneath this level, the investigation of the burnt Precucuteni dwelling (Cx. 2/2023) was continued. In the area excavated in 2025, the structure was preserved over an irregular surface of approximately 1.70 × 2.60 m, represented by scattered burnt daub fragments, some preserving wattle impressions, overlying a compact floor layer. The stratigraphic position of this dwelling beneath the Gumelnița/Stoicani–Aldeni deposits confirms the precedence of the Precucuteni occupation at Movila Cremenea. A Boian-Giulești sherd recovered at the base of the archaeological deposits, although not associated with a coherent feature, may indicate an even earlier occupation phase.

Bibliografie:

Garvăn, D., *Valea Călmăţuiului în neo-eneolitic*, Biblioteca Mousaios, 17, Târgoviște, 2021.

Garvăn, D., Munteanu, R., Dinu, C., Frînculeasa, A., Haită, C., *Gherăseni, com. Gherăseni, jud. Buzău. Punct: Movila Cremenea*, în: *CCAR. Campania 2017*, Cluj-Napoca, 2018, p. 35–36.

Garvăn, D., Munteanu, R., Dinu, C., *Gherăseni, com. Gherăseni, jud. Buzău. Punct: Movila Cremenea*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 140–143.

Simalcsik, A., Garvăn, D., Cefalan, R., *Biparietal osteodystrophy: An archaeological, morphometric, and palaeopathological insight into a Mediaeval-Modern case from Romania*, în: *Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare*, 7, 2025, p. 297–341.

Illustrations list:

Pl. I. Gherăseni – *Movila Cremenea*. 1. Aerial view from the east; 2. Layout of the excavations during the 2023 and 2025 campaigns; 3. South-western profile from the 2025 campaign.

Pl. II. Gherăseni – *Movila Cremenea*. Burials dated to the Late Medieval–Early Modern period (1–3); anthropomorphic figurines (4–6), a zoomorphic figurine (7), and bone tools (8–10) from the Gumelnița/Stoicani–Aldeni layer.

1

2

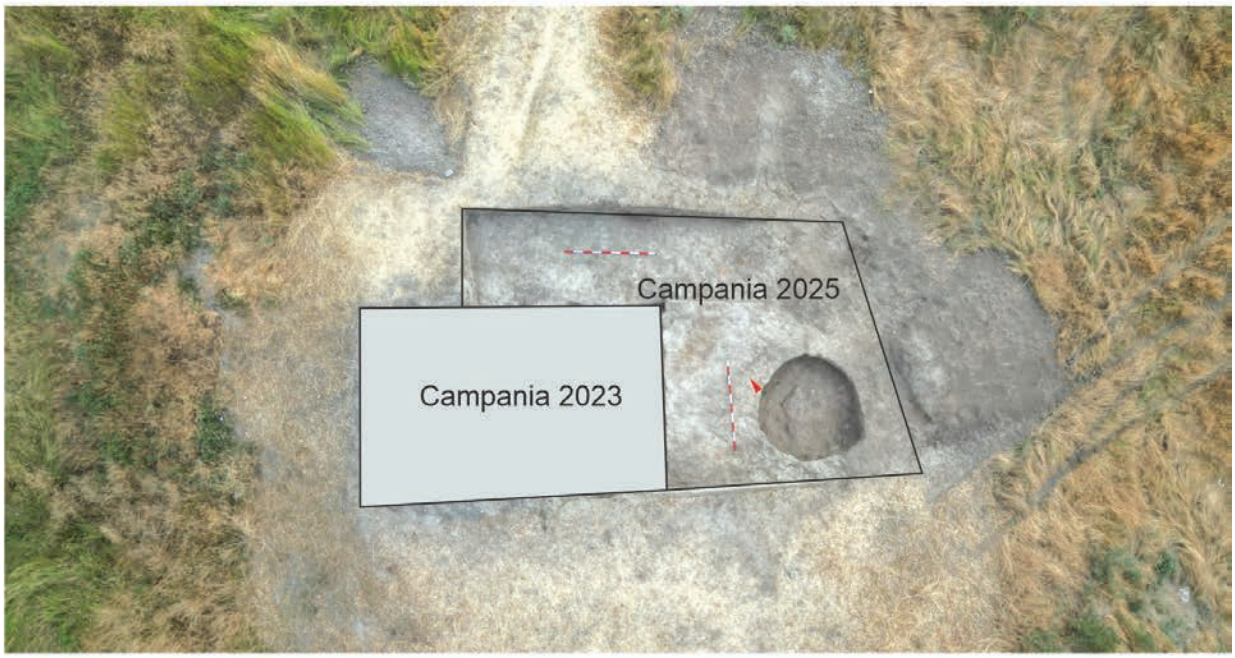

3

Pl. I. Gherăseni – Movila Cremenea. 1. Fotografie aeriană asupra movilei, dinspre E; 2. Dispunerea săpăturilor în campaniile 2023 și 2025; 3. Profilul de SV din campania 2025

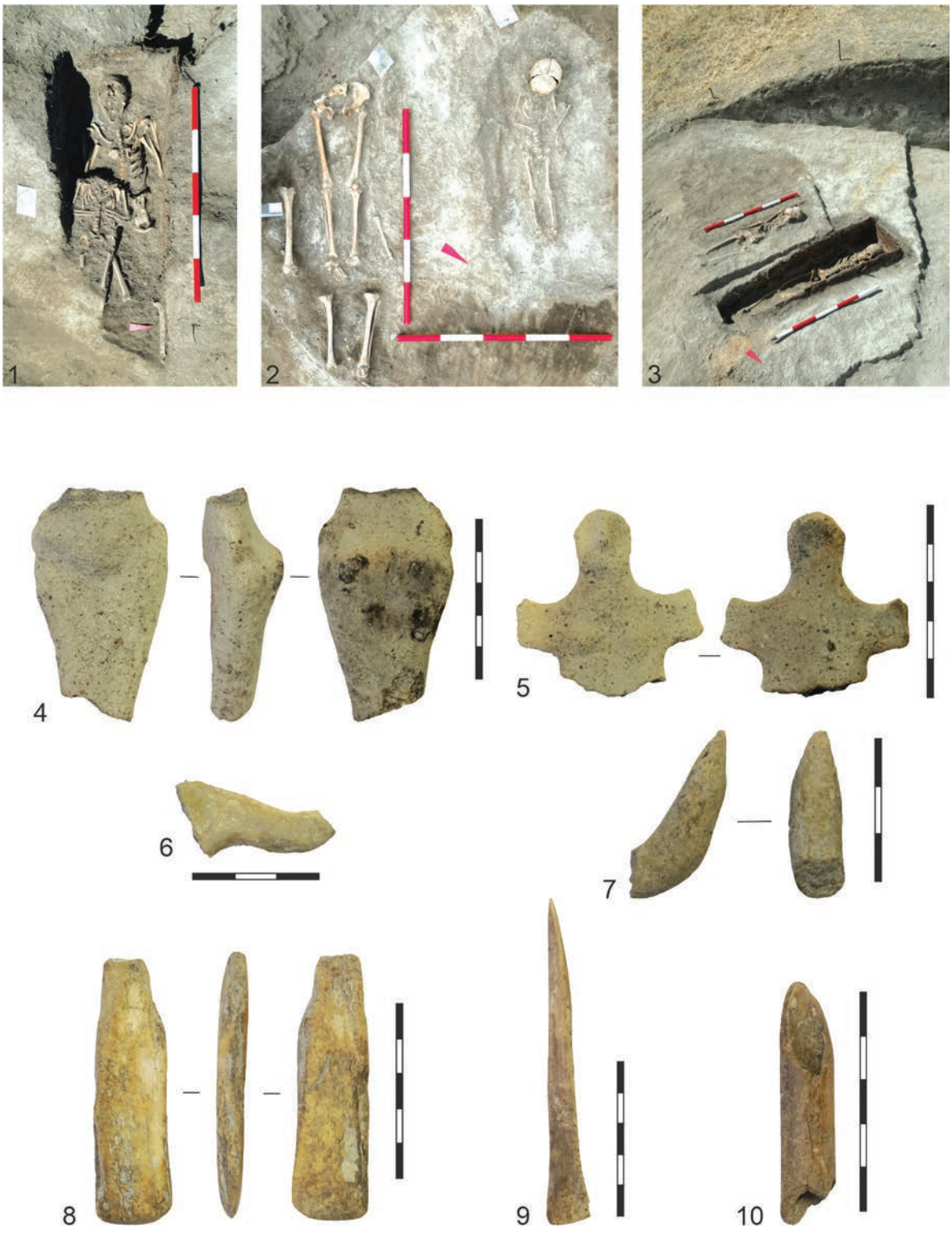

Pl. II. Gheräseni – Movila Cremenea. Morminte din cimitirul din perioada medievală târzie / modernă (1–3); Figurine antropomorfe (4–6), zoomorfă (7) și unelte din os (8–10) din nivelul Gumelnița/Stoicani-Aldeni

30. Giurgeni, jud. Ialomița

Punct: Orașul de Floci, Grindul 1

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 101305.01; **cod LMI:** IL-I-s-A-14051
Autorizația nr. 118/01.04.2025
Colectiv: Daniela Mihai (INP) – responsabil științific; Radu Coman, Simona Munteanu, Florin Vlad (MJ Ialomița)
Finanțare: 30 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: august 2025

Cercetarea arheologică de pe Grindul 1, unul dintre cele mai mari din cadrul așezării urbane medievale, a prilejuit descoperiri importante, printre care enumerăm: Biserica nr. 2 și necropola aferentă (nr. 3); casa descoperită în anii 1996–1997, cu o sobă somptuoasă, decorată cu cahle reprezentându-l pe Sf. Gheorghe. Alături de aceste descoperiri importante, care datează locuirea pe acest grind în a doua jumătate a secolului al XV-lea, descoperirea edificiului civil, de peste 200 mp, pune în evidență caracterul aparte al locuirii pe acest grind, cu caracter rezidențial – administrativ, datat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Secvența cronologică identificată și în acest areal cercetat pe Grindul I demonstrează o dată în plus aspecte interesante din istoria acestei așezări urbane: incendiul din iarna anului 1470, incerta separare a zonelor de locuire de cele rezervate înmormântarilor (cimitire), dezvoltarea așezării urbane și a instituțiilor acesteia (edificiul civil atribuit locului de întâlnire a Județului), locuința cu pivniță și parter înalt (care a aparținut unui locuitor de vază din oraș), Biserica nr. 2, de plan triconc. Aceste aspecte ne determină să credem că acest grind (I) era rezervat mai ales construcțiilor cu caracter mai special, rezidențiale și administrative.

Între edificiul civil și locuința (L.1) descoperită în anul 2017, au fost investigate 20 de morminte, care aparțineau Necropolei nr. 3 și Bisericii nr. 2, cu orientare E-V, cu ritualul obișnuit de înmormântare, dispunând de un inventar sărac, morminte care marchează limita sudică a cimitirului amintit.

Zona cuprinsă între imediata apropiere a Bisericii nr. 2 și Edificiul civil este una de locuire mai timpurie, probabil sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor, perturbată și suprapusă de necropola care a aparținut Bisericii nr. 2, chiar și după ce aceasta a fost dezafectată, fapt consemnat arheologic și prin intermediul observațiilor din spațiul interior al bisericii nr. 2. Acest lucru presupune că memoria cimitirului s-a păstrat multă vreme.

În campania anului 2025 a fost cercetată zona limitrofă edificiului civil aflat pe Grindul 1, reușindu-se și stabilirea limitei sudice a necropolei nr. 3. Astfel, la cca 43 m sud de zidul de fundație al Bisericii nr. 2 și la 2 m est de caseta D/2024, a fost trasată secțiunea SI/2025, 20 × 2 m, orientată est–vest. La adâncimea de -0,30 m, a fost surprins un nivel de distrugere a unei locuințe incendiate, sub forma unei lentile de pământ ars la roșu cărămiziu, în amestec cu lemn ars și cenușă. Pentru cercetarea integrală a locuinței L1 /2025, la sud și nord de S I, cu martori stratigrafici de 0,50 m, au fost trasate următoarele secțiuni: A, 14 × 3 m; B, 14 × 2 m; C, 14 × 1,5 m; D, 10 × 2 m.

Locuința nr. 1 (L.1), descoperită în SI/2023 și cercetată integral în anul 2024, avea dimensiunile de 7 × 5 m, era orientată est-vest, a fost identificată la adâncimea de 0,50–0,60 m și încadrată la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor. Locuința a fost secționată în S.1 de o groapă de mari dimensiuni, situație pe care o întâlnim și în caseta B.

Mormintele de inhumație creștine care au aparținut necropolei nr. 3 (M14, M15, M16, M19, M24, M 27, M33), au perforat podeaua acestei locuințe și două gropi menajere.

Nu s-a putut stabili dacă locuința era compartimentată în mai multe camere. O amenajare ușoară din lemn, pentru intrarea în locuință, a fost identificată lângă peretele de sud, la adâncimea de -0,50–0,55 m. Podeaua de lemn era groasă de circa 2–3 cm și se întindea pe o lungime de 4,20 m. În mijlocul acesteia la -0,60 m, a fost depusă o piatră de calcar fasonată, cu dimensiunile de 0,50 × 0,40 m. Materialul arheologic din inventarul locuinței era destul de sărac, compus din fragmente ceramice smălțuite și nesmălțuite, ceramică de import (Iznik) și câteva pipe de caolin. Locuința cercetată este probabil ulterioară edificiului civil, datat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Tot în această campanie arheologică au fost descoperite și cercetate nouă gropi menajere, datate la sfârșitul secolului al XVI-lea.

Materialul arheologic descoperit, este compus din fragmente ceramice smălțuite și nesmălțuite, oase de animale, păsări, o monedă, un inel din bronz și pipe de caolin. În cercetările viitoare vom putea oferi informații mai amănunțite legate de aceasta. Materialul arheologic a fost spălat, etichetat și depozitat în condiții de conservare optime la Baza de Cercetare și Expunere Muzeală Orașul de Floci, com. Giurgeni, jud. Ialomița.

Abstract

Beginning in 1975, the archaeological investigations within the City of Floci continued uninterrupted, making available to those dealing with the genesis of medieval cities an extremely rich and interesting material. The archaeological research on Grindul 1, one of the largest within the medieval urban settlement, led to important discoveries, among which we list the discovery of Church no. 2 and the related necropolis (3), the house discovered in 1996–1997, with a sumptuous stove, decorated with tiles representing St. George, which apparently belonged to a wealthy resident of the City. Along with these important discoveries that date the habitation on this hill from the second half of the 15th century,

the discovery of the civil edifice, of very large dimensions, highlights the special character of the place on this hill, with a residential-administrative character, dated to the second half of the 16th century.

The objective of this campaign was to survey the area adjacent to the civil edifice located on *Grindul 1*, as well as conducting surveys to find out additional details about its construction technique. A second objective of the campaign was the continuation of the investigation of the house dentified 40 m south of the building, investigated since 2017.

Bibliografie:

Chițescu, L., Păunescu A., *Piua Petri (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în: *Situri arheologice cercetate în perioada 1983–1992*, Brăila, 1996, p. 87.

Coman, R., Rența, E., Matei, Gh., Oța, S., *Raport de cercetare arheologică pe anii 2001–2003 la Orașul de Floci (com. Giurgeni, jud. Ialomița)*, în: CA, 12, 2003, p. 45–56.

Conovici, N., *Delimitarea teritoriului Orașului de Floci în vederea ocrotirii vestigiilor arheologice,* în: Revista Muzeelor și Monumentelor, XII, 2, 1975, p. 63–68.

Mihai, D., *Mormântul unei femei din familia Frangulea, din necropola nr. 1 de la Piua Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, jud. Ialomița*, în: Arheologie Medievală, II, 1998, p. 139–143.

Mihai, D., *Inele sigilare de la Orașul de Floci, secolul XVII*, în: *Istro-Pontica*, Tulcea, 2000, p. 589–592.

Mihai, D., Matei, Gh., Vlad, F., Coman, R., Mehedințeanu, C., *Giurgeni, comuna Giurgeni, județul Ialomița (Orașul de Floci)*, în: *CCAR. Campania 2011*, Târgu Mureș, 2012, p. 58–62.

Mihai, D., Munteanu, S., Coman, R., Vlad., F., *Orașul de Floci, comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 147–148.

Păunescu, A., Mihai, D., *Tipuri de locuințe documentate arheologic la Orașul de Floci, com. Giurgeni, jud. Ialomița*, în: Ialomița. Studii și comunicări de istorie, arheologie, etnografie, III, Slobozia, 2000, p. 85–96.

Illustrations list:

Fig. 1. Details, dwelling 1/2025.
Fig. 2. Floor Details, dwelling 1/2025.
Fig. 3. Outdoor Fireplace, dwelling 1/2025.

Fig. 1. Detalii locuința 1/2025

Fig. 2. Detalii podea, locuința 1/2025

Fig. 3. Vatră exterioară, locuința 1/2025

31. Grădiștea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara
Punct: *Sarmizegetusa Regia*

Tip de sit: 122 (cetate); 121 (castru); 132 (sanctuar)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu), 32 (epoca romană)
Cod RAN: 90397.01; **cod LMI**: HD-I-s-A-03190
Autorizaţia nr. 08/14.05.2024
Colectiv: Răzvan Mateescu (UBB Cluj-Napoca) – responsabil ştiinţific; Gelu Florea, Liliana Mateescu-Suciu, Nica Ciubotaru, Ştefan Vasilache (UBB Cluj-Napoca); Cătălin Cristescu, Cristina Bodó, Oana Tutilă, Edmond Nogyi (MCDR Deva), Daniel Cioată (MJ Mureş); Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză (MNIT); Despina Măgureanu (IAB); Emanuel Malinescu (MCDR Deva); Ovidiu Țentea (MNIR), Darius Sima
Finanţare: MC – 25 000 lei
Perioada desfăşurării cercetării: august – septembrie 2025

În anul 2025, cercetările arheologice sistematice de la Grădiștea de Munte – *Sarmizegetusa Regia* au vizat zona centrală a așezării (terasele a IX-a și a VII-a). Din cauza fondurilor reduse, doar o mică parte a fost alocată săpăturilor de aici, restul sumei fiind destinată cercetării de la Costești-*Cetățuie*, din componența aceluiași șantier arheologic.

După cum s-a notat în rapoartele anterioare, cercetările au fost reluate pe terasa a IX-a în anul 2017, cu o serie de rezultate remarcabile: descoperirea unui nou edificiu de cult de tipul aliniamentelor, datat la sfârșitul secolului I p.Chr. – primii ani ai secolului al II-lea p.Chr., a resturilor incendiate ale unui edificiu dintr-o fază mai veche, a unor multiple amenajări în stâncă, a unor segmente ale zidului de susținere a terasei și, nu în ultimul rând, a unei ramificații a drumului ceremonial (o alee pavată cu dale de calcar, andezit și gresie).

În campania recentă, pe terasa a IX-a au fost deschise două noi suprafețe (SP I și SP II / 2025) și a continuat cercetarea în SP B / 2024. O a patra suprafață (SP III/2025) a fost trasată în marginea estică a terasei a VII-a (Fig. 1).

Informațiile arheologice, mai vechi sau recente, indică transformări considerabile ale formei și dimensiunilor terasei a IX-a între mijlocul secolului I a.Chr. și începutul secolului al II-lea p.Chr., astfel că unul dintre obiectivele majore ale demersului arheologic din ultimii ani a constat în identificarea limitelor acesteia, în diferite faze. Descoperirea în anul 2024, în colțul nordic al suprafeței SP C, a unui șanț amenajat în stâncă (cx 103), în care se păstrează *in situ* patru blocuri de calcar, reprezenta un reper important pentru limita nord-vestică a terasei și impunea extinderea săpăturii.

În acest context, a fost trasată suprafața SP I / 2025, paralelă cu SP C / 2024, cu un martor stratigrafic de 0,5 m între ele; aceasta a avut o lungime de 4,5 m și o lățime de 4 m. Aici nu au mai fost aflate alte elemente din calcar, în schimb a fost observată continuarea șanțului (cx 103), pe direcția est-vest, pe o lungime de 4,8 m și cu o lățime de cca 0,45 m. Este de precizat că pe acest segment s-a păstrat doar partea inferioară a șanțului, pereții săi fiind afectați pe aproape toată înălțimea, cel mai probabil, de lucrările din antichitate (Fig. 2). Tot în SP I a fost documentată amenajarea sumară a stâncii, panta rezultată fiind accentuată (aproximativ 45^0).

Suprafața notată convențional SP II / 2025, cu o lungime de 6 m și o lățime de 4,5 m, a fost amplasată în extremitatea nordică a terasei, suprapunând parțial o săpătură desfășurată în anii 1987-1989. Un rezultat important al cercetării este reprezentat de descoperirea unui segment de zid din blocuri de calcar, în apropierea profilului estic al suprafeței (Fig. 3, 4, 5). Doar paramentul interior a fost dezvelit în această campanie, pe o lungime de 4 m și pe înălțimea a trei asize, cu mențiunea că nu s-a ajuns la baza zidului (tehnica de construcție este de influență elenistică, obișnuită pentru zidurile de susținere a teraselor și pentru fortificațiile dacice din Munții Orăștiei).

Zidul a fost demantelat, parțial, încă din antichitate, cel mai probabil la începutul secolului al II-lea p.Chr., când terasa a IX-a a fost mult extinsă și supraînălțată. Succesiunea de straturi înregistrată aici este similară altor zone în care a fost documentată amenajarea terasei în ultima fază: un strat de arsură, cu o grosime de cca 0,1 m, care „sigila" zidul dezafectat, peste care venea un strat de pământ cu sfărâmătură și numeroase bucăți mari de micașist, cu o grosime maximă de 1 m, iar deasupra un strat de pământ cu sfărâmătură și bucăți de micașist, cu o grosime care ajungea la 1,7 m.

Segmentul nou descoperit este legat, cel mai probabil, de *zidul D* (zidul de susținere a terasei a IX-a), dar poziționarea lui ridică o serie de semne de întrebare. Între paramentul identificat în campania recentă și linia paramentului exterior al *zidului D* este distanță de cca 8 m și, relevant în contextul de față, cele două nu sunt paralele. În etapa de față a cercetării pot fi înaintate diverse ipoteze care să explice o astfel de situație: o schimbare de direcție a *zidului D*, prezența unui turn interior sau a unei căi de acces în partea nordică, dinspre terasa a X-a spre terasa a IX-a, asociată tronsonului de zid nou identificat.

Un alt rezultat semnificativ al cercetării a constat în documentarea amenajării stâncii în antichitatea dacică. În partea vestică a suprafeței SP II, s-a observat că stânca a fost atent nivelată, având aspectul unei platforme cu lățimea de minimum 2 m. Din marginea ei estică, stânca a fost tăiată, la un unghi de 450, pe o înălțime de cca 2,8 m, după care a fost tăiată aproape vertical, pe o înălțime de cel puțin 0,5 m (Fig. 6, 7). Această amenajare a reprezentat o etapă premergătoare construirii zidului amintit mai sus, fiind unul dintre cele mai elocvente exemple ale efortului constructiv, impus de arhitectura monumentală specifică Sarmizegetusei Regia.

În suprafața SP B / 2024 (2025) a fost continuată cercetarea pentru a evidenția fragmentele de perete cu tencuială pictată, din structura edificiului din prima fază constructivă.

Suprafața SP III / 2025, amplasată pe terasa a VII-a, a avut o lungime de 6 m și o lățime de 4 m. În această campanie a fost înregistrată doar prezența unui strat de amenajare din pământ argilos, cu pigmentație de cărbune (cercetarea va fi extinsă în campaniile următoare).

Ca în fiecare an, au fost descoperite numeroase categorii de artefacte: materiale de construcție (țigle, olane, cuie, piroane și armături din fier), piese de bronz și din sticlă, turte (lupe) din fier, fragmente ceramice de la vase de provizii, capace, străchini ș.a.m.d. Artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane, Deva.

Descoperirile au fost documentate prin desen, fotografiere, înregistrare cu stația totală. În ultima etapă a cercetării din această campanie, descoperirile arheologice au fost înregistrate și prin scanare 3D, efectuată de o echipă a Universității Tehnice din Cluj-Napoca, condusă de Călin Neamțu.

Abstract

In 2025, the systematic archaeological research at Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia was performed in the central part of the site, on Terraces IX and VII of the sanctuary. On Terrace IX, the investigations were resumed in 2017, with remarkable results: the discovery of a column alignment type temple, dated at the end of the 1st – beginning of the 2nd century AD, the burnt remains of a previous edifice, segments of the retaining wall of the terrace, a paved alley with limestone, andesite and sandstone slabs, and multiple layout activities of the bedrock.

During the current archaeological campaign, two new excavation units were drawn on Terrace IX (SP I / 2025 and SP II / 2025), whilst research was resumed in SP B / 2024. A fourth surface was drawn in the eastern part of Terrace VII.

Old and recent archaeological information point to major changes concerning the shape and size of Terrace IX between the middle of the 1st century BC and the beginning of the 2nd century AD. Therefore, one of the main objectives of the last campaigns was the identification of its limits in various stages. In 2024, a ditch cut in the bedrock (cx 103) was discovered in the northern corner of SP C / 2024, with four limestone blocks found *in situ*. It represents a significant landmark for the north-western limit of the terrace. Thus, excavation continued this year with SP I / 2025 (4.5 × 4 m), placed parallel to SP C / 2024. Other limestone elements were not discovered, yet the ditch (cx 103) continues, its East-West direction being followed on a segment of 4.5 m (with a thickness of 0.48 m). It was also noted the brief arrangement of the bedrock, with a slope close to 45°.

Surface SP II / 2025 (6 × 4.5 m) was opened in the northern extremity of Terrace IX, partially overlapping an excavation from 1986–1987. An important outcome is the discovery of a segment of a wall with limestone blocks (only the interior side), close to the eastern profile of the excavation unit, on a length of 4 m and the height of three courses.

This new segment is probably linked to *wall D* (the retaining wall of Terrace IX). However, the distance between the two walls (8 m) and the fact that they are not parallel lead to various hypotheses: a shift of direction for *wall D*, the existence of an inner tower or of a northern access way from Terrace X.

In addition, multiple sequences for the arrangement of the landscape in the Dacian period have been documented in SP II. Starting from west, the bedrock was leveled, resulting in a platform at least 2 m wide. The eastern side of the rock was cut at an angle of approximately 45° on a height of at least 2.8 m, then cut almost vertically for 0.5 m.

Several categories of artefacts were found in 2025: construction material (roof and ridge tiles, nails, spike nails and iron fittings), bronze and glass items, iron blooms, potsherds from storage vessels, lids, bowls, etc. All artefacts entered the collections of the Museum of Dacian and Roman Civilization, Deva.

Bibliografie:

Apostol, V., *A Few Indications on the Architecture of Sarmizegetusa Regia. About the Andesite Columns and the Measurement Unit*, în: Caiete ARA, 10, 2019, p. 55–88.

Daicoviciu, C., *Şantierul arheologic Grădiştea Muncelului–Costeşti (reg. Hunedoara, r. Orăştie)*, în: MCA, 6, 1959, p. 331–358.

Daicoviciu, C., Floca, O., Duka, P., Chirilă, E., Ferenczi, Șt., Manoliu, V., Pop, I., Rednic, M., Rusu, M., Teodoru, H., *Studiul traiului dacilor în Munții Orăștiei (Șantierul arheologic dela Grădiștea Muncelului. Rezultatul cercetărilor făcute de colectivul din Cluj, în anul 1950)*, în: SCIV, 2, 1, 1951, p. 95–126.

Daicoviciu, C., Ferenczi, Șt., Bodor, A., Nicolăescu-Plopșor, C., Gostar, N., Radu, D., Detiu, D., Duka, P., *Șantierul Grădiștea Muncelului*, în: SCIV, 4, 1–2, 1953, p. 153–219.

Daicoviciu, C., Daicoviciu, H., Ferenczi, Șt., Vlassa, N., *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*, în: MCA, 8, 1962, p. 463–476.

Daicoviciu, H., Ferenczi, I., Glodariu, I., Rusu, A., *Cercetări arheologice la Sarmizegetusa Regia*, în: MCA, 16, București, 1986, p. 105–108.

Daicoviciu, H., Ferenczi, Șt., Glodariu, I., *Cetăţi şi aşezări dacice în sud-vestul Transilvaniei,* Bucureşti, 1989.

Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Henț, A., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată, D., Andreica, G., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Furcovici, H., Nyulas, D., *13. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia*, în: *CCAR. Campania 2017*, Sibiu, 2019, p. 365–367.

Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată,

D., Henț, A., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Andreica, G., Nogyi, E., *25. Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia*, în: *CCAR. Campania 2018*, Sibiu, 2019, p. 63–65.

Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Mustață, S., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată, D., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Nogyi, E., Dichel, O., *31. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: „Grădiștea de Munte [Sarmizegetusa Regia]”*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 144–150.

Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Iaroslavschi, E., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Mateescu, R., Bodó, C., Cristescu, C., Cioată, D., Vasilache, Șt., Mîndruțău, M., Nogyi, E., *18. Grădiștea de Munte, Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia*, în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 94–98.

Glodariu, I., *Sarmizegetusa Regia durant la règne de Trajan*, în: ActaMN, 26–30, I/1, 1989–1993, p. 19–25.

Glodariu, I., *Addenda aux „Points de repère pour la chronologie des citadelles et des établissements daciques des Monts d'Orăştie”*, în: ActaMN, 32, 1995, p. 119–134.

Glodariu, I., *La zone de Sarmizegetusa Regia et les guerres de Trajan*, în: SAA, VII, 2000, p. 107–121.

Glodariu, Iaroslavschi, Rusu 1988 – Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A., *Cetăţi şi aşezări dacice în Munţii Orăştiei*, Bucureşti, 1988.

Mateescu, R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Cristescu, C., Bodó, C., Cioată, D., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Ciubotaru, N., Vasilache, Ș., *27. Grădiştea de Munte com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: [Sarmizegetusa Regia]*, în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 145–150.

Mateescu, R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Ciubotaru, N., Vasilache, Ș., Cristescu, C., Bodó, C., Tutilă, O., Cioată, D., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Malinescu, E., Teodorescu, A., Sima, D., *29. Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Sarmizegetusa Regia*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 129–134.

Mateescu, R., Florea, G., Mateescu-Suciu, L., Ciubotaru, N., Vasilache, Ș., Cristescu, C., Bodó, C., Tutilă, O., Nogyi, E., Cioată, D., Gheorghiu, G., Pupeză, P., Măgureanu, D., Malinescu, E., Sima, D., 29. *Grădiştea de Munte, com. Orăştioara de Sus, jud. Hunedoara. Punct: Sarmizegetusa Regia*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 143–149.

Ștefan, A. S., *Les guerres daciques de Domitien et de Trajan: architecture militaire, topographie, images et histoire*, Roma, 2005.

Illustration list:

Fig. 1. Plan of the fortification and sanctuary at Grădiștea de Munte – *Sarmizegetusa Regia* (after Virgil Apostol) and the layout of excavation units in 2025.
Fig. 2. Excavation unit SP I / 2025.
Fig. 3. Excavation unit SP II / 2025.
Fig. 4. Wall segment discovered in SP II / 2025.
Fig. 5. Wall segment discovered in SP II / 2025.
Fig. 6. Northern profile of SP II / 2025.
Fig. 7. Northern profile of SP II / 2025.

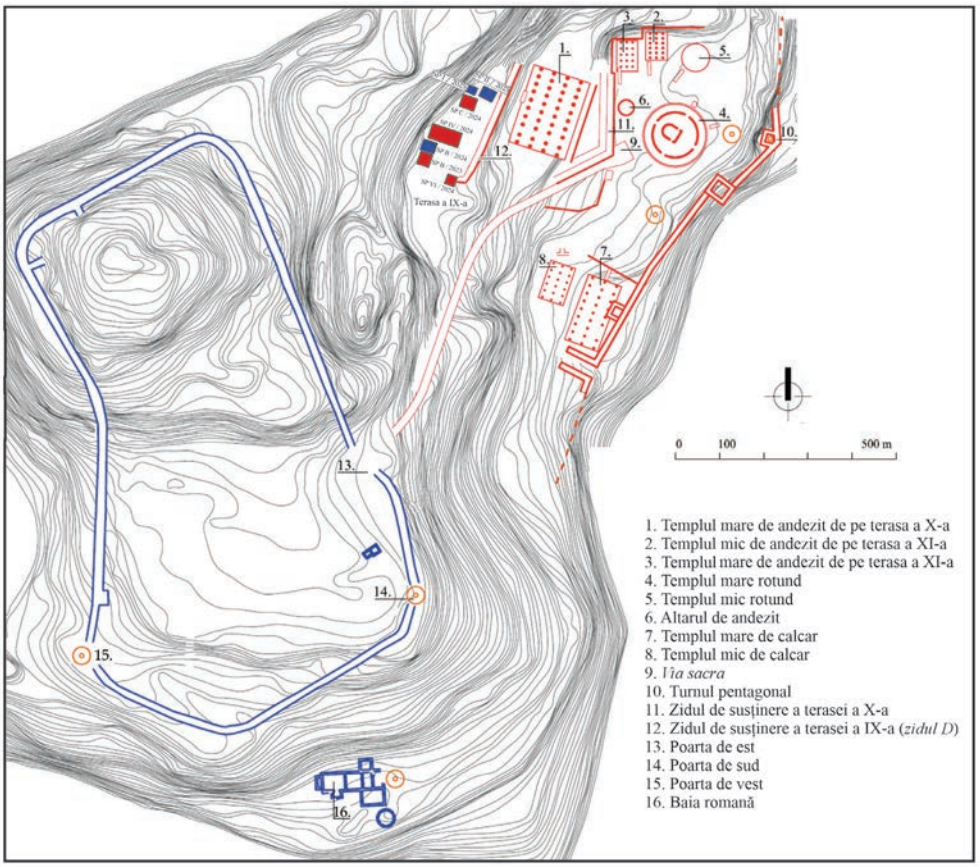

Fig. 1. Planul fortificației și sanctuarului de la Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia (după Virgil Apostol) și dispunerea suprafețelor deschise în anul 2025

Fig. 2. Suprafața SP I / 2025

Fig. 3. Suprafața SP II / 2025

Fig. 4. Segmentul de zid descoperit în suprafața SP II / 2025

Fig. 5. Segmentul de zid descoperit în suprafața SP II / 2025

Fig. 6. Profilul nordic al suprafeței SP II / 2025

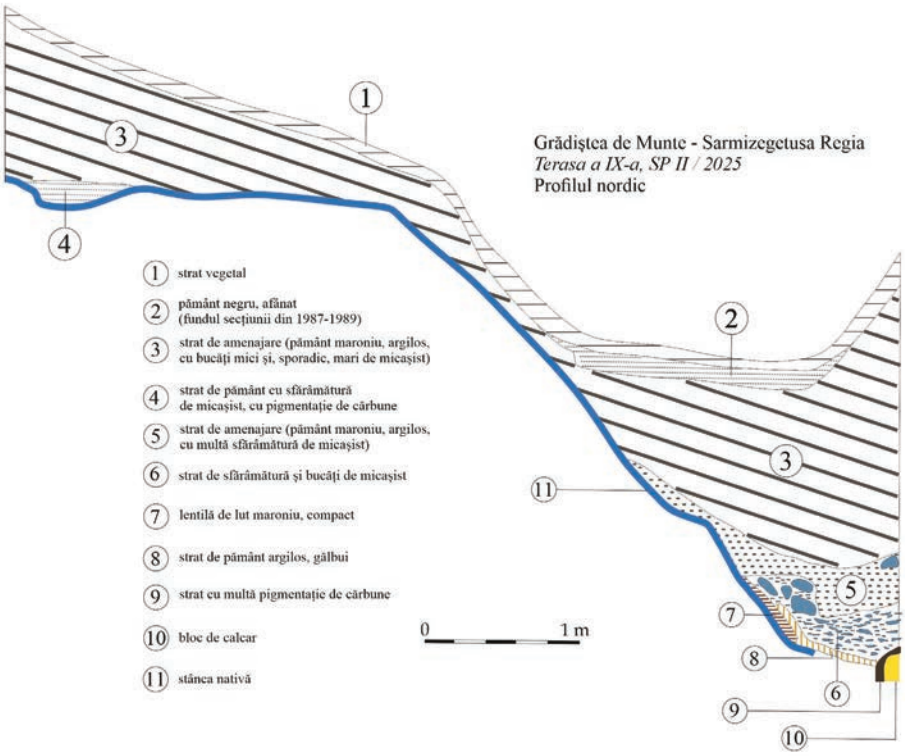

Fig. 7. Profilul nordic al suprafeței SP II / 2025

32. Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș
Punct: Mănăstirea Egres

Tip de sit: 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 158751.04
Autorizația nr. 19/22.04.2025
Colectiv: Daniela Tănase (MNB Timișoara) – responsabil științific; Zsuzsanna Kopeczny, Ștefan Popa (MNB Timișoara); Balázs Major, Keve Jámbor (Universitatea Catolică „Pázmány Péter", Budapesta, Ungaria); Virgil Apostol (IAB)
Perioada desfășurării cercetării: 1–31.07.2025

În luna iulie a anului 2025, s-a desfășurat o nouă campanie de cercetări arheologice sistematice în situl mănăstirii cisterciene Egres de la Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș (ultimele două decenii ale secolului al XII-lea – prima jumătate a secolului al XVI-lea).

În acest an, unul dintre obiective a fost cercetarea unui alt segment al ansamblului mănăstiresc, în partea sa de răsărit, și joncțiunea cu secțiunile cercetate în anul 2019, situate lângă zidul sudic al navei bisericii mănăstirii. Un alt obiectiv a fost dezvelirea colțului sud-vestic al navei bisericii mănăstirii, pentru a preciza limita acesteia în partea sa de sud-vest.

Așadar, s-a continuat cercetarea claustrului în direcția bisericii mănăstirii, dinspre secțiunile săpate în anul 2024, și au fost efectuate săpături în continuarea secțiunii I3/2024, pe axa nord-sud, pe suprafața carourilor F3/2025, G3/2025 și H3/2025, cu dimensiunile de 5 × 5 m. De asemenea, au fost trasate secțiuni pe axa est-vest, la est de zidul exterior, notate I2/2025, F1/2025, F2/2025, F99/2025, cu scopul de a cerceta încăperile situate pe latura estică a corpului de clădire mănăstiresc.

Cu prilejul acestor săpături a fost finalizată dezvelirea zidului exterior dinspre curte, care a fost cercetat și în anul 2024 (Fig. 1). Zidul cu contraforturi a fost clădit din piatră și din cărămidă și are două faze constructive, fapt remarcat deja în 2024 prin descoperirea unui contrafort demantelat în vechime și a refolosirii unor pietre de ancadrament în construcția unor segmente de zid[1]. În capătul de sud-vest al segmentului de zid exterior cercetat în 2025, s-a găsit porțiunea de nord-vest dintr-un șanț care este situat în curtea mănăstirii între contrafortul din secțiunea I3/2024 și contrafortul din secțiunea H3/2025 și care a fost cercetat parțial în anul 2024. Acest șanț, conturat la o adâncime de 1,55 m față de nivelul actual de călcare, are 1,60 m adâncime și aproximativ 1,50 m lățime, iar traseul său sinuos cotește spre nord. Un răspuns cert cu privire la direcția sa îl pot da desigur numai săpăturile arheologice viitoare, deoarece în acest an a fost surprinsă doar o mică porțiune din acesta.

La est de zidul exterior, în secțiunile F2/2025, F3/2025 și G3/2025, s-au descoperit două șiruri paralele de stâlpi și de pari (Fig. 1 și Fig. 2) care indică o compartimentare a spațiului interior într-o fază de locuire care poate fi plasată cronologic cel mai probabil în prima jumătate a secolului al XVI-lea, după abandonarea mănăstirii și transformarea ei în fortăreață.

Tot la est de zidul exterior, într-o încăpere din secțiunea I2/2025, s-a descoperit un fragment de podea din cărămidă și amprenta unei sobe, la o adâncime de 1,10 m față de actualul nivel de călcare. Acest nivel de locuire, foarte probabil din perioada de funcționare a mănăstirii în secolele XIV–XV, a suprapus o groapă dreptunghiulară, conturată la 1,75 m adâncime de la nivelul actual de călcare, care are lungimea de 3,80 m, lățimea de aproximativ 3,00 m și adâncimea de 1,00 m de la nivelul de conturare (Fig. 3). Aceasta a apărut sub forma unei aglomerări de țigle și de cărămizi fragmentare, amestecate cu arsură și funingine. Pământul de umplutură al acestei gropi a fost amestecat cu fragmente de cărămizi, țigle, fragmente arhitecturale din gresie, fragmente de colonete și de lespede din marmură roșie, piese de paviment din lut smălțuit, fragmente de vitralii, fragmente ceramice de la oale și căldări, obiecte din bronz și din fier. Printre aceste artefacte au fost găsite și fragmente de schelete umane (Fig. 4). Acest complex arheologic poate fi pus în legătură cu evenimentele cauzate de invazia mongolă de la 1241.

În secțiunea F3/2025, în curtea mănăstirii, între contrafortul din această secțiune și un contrafort găsit în anul 2019, la adâncimea de 1,75 m de la actualul nivel de călcare, a fost găsit un mormânt orientat V-E (Fig. 5). Groapa acestuia a fost săpată în partea sa inferioară într-un șanț orientat V-E, care s-a conturat la adâncimea de 1,60 m față de nivelul actual de călcare. Șanțul are o adâncime de 1,00 m de la nivelul de conturare și o lățime de 0,50 m la bază și de aproximativ 1,20 m în partea superioară, iar capătul său se oprește în apropierea zidului (Fig. 6). Pământul de umplutură al șanțului este amestecat cu pigment de cărbune, precum și cu fragmente de colonetă din marmură roșie, fragmente de piese de paviment din lut smălțuit, fragmente de ceramică, obiecte din metal, oase de animale. Această depunere este caracteristică gropilor și șanțurilor care pot fi puse în legătură cu invazia mongolă de la 1241. Șanțul secționează nivelul de locuire din epoca bronzului, care în această zonă a curții apare la o adâncime de 1,65 m de la nivelul actual de călcare, sub forma unei pigmentații puternice de chirpici. Acest șanț intră în profilul vestic al secțiunii și aparent traseul său se dezvoltă înspre vest.

În aceeași secțiune, au fost găsite schelete umane orientate V-E și în încăperea situată la est de zidul exterior, în zona unde trebuia să fie sacristia și sala capitulară, conform planului tipic al mănăstirilor cisterciene[2]. Groapa mormintelor

[1] Tănase *et alii* 2025, p. 150–156.
[2] Gaud, Leroux-Dhuys 2013, p. 37–39.

a fost săpată în pământul de umplutură al unui șanț, orientat V-E, în care se găsesc aceleași tipuri de artefacte amestecate cu arsură și cărbune, la fel ca în șanțul din curte. Deși sunt situate pe aceeași linie, în acest stadiu al cercetării nu pare a fi vorba despre un singur șanț secționat de zidul exterior al mănăstirii, ci mai degrabă despre două șanțuri săpate pe aceeași coordonată de o parte și de alta a zidului. O eventuală legătură între aceste șanțuri va fi stabilită doar prin cercetarea exhaustivă a șanțului din interior care urmează a avea loc în campania din anul 2026.

În orice caz, indiferent de destinația acestor încăperi, mormintele din secțiunea F3/2025, situate la o distanță de 8-10 m de zidul sudic al navei bisericii, par să indice limita sudică a arealului în care au fost făcute înmormântări în evul mediu, cu precădere în secolul al XIII-lea. Cert este că deasupra acestor morminte s-a locuit ulterior și în timpul funcționării mănăstirii, deoarece în colțul de nord-est al secțiunii s-a găsit amprenta unei sobe și de jur-împrejur sunt cahle smălțuite databile în secolul al XV-lea. De asemenea, nivelurile de locuire din prima jumătate a secolului al XVI-lea, surprinse în secțiunea F2/2025, despre care am vorbit mai sus, suprapun la rândul lor aceste schelete. Mormintele au fost săpate parțial, urmând ca în campania din 2026 cercetarea lor să fie finalizată.

Săpătura arheologică a fost extinsă spre est cu secțiunile F1/2025 și F99/2025, cu scopul de a se ajunge la zidul exterior care limita corpul de clădire mănăstiresc în partea sa răsăriteană și evident, pentru a stabili destinația spațiilor interioare, inclusiv a celor descoperite parțial în anul 2019. Cercetarea integrală a acestor secțiuni se va face în anul 2026 când săpătura se va extinde totodată spre sud, pentru a dezveli încăperile reperate în cursul cercetărilor din anii 2023–2025.

În acest an s-au reluat cercetările arheologice și pe latura vestică a bisericii mănăstirii, la intrare, unde s-a dezvelit zidul de vest al navei și porțile de acces în interior, găsite în 2021. În secțiunile C9/2025 și D9/2025, s-a continuat cercetarea spre sud și a fost găsit colțul sud-vestic al navei bisericii și zidul sudic al acesteia (Fig. 8). De asemenea, s-a continuat cercetarea în interiorul bisericii, la intrare, în partea de sud-vest a navei, unde la o adâncime de 0,10 m față de actualul nivel de călcare s-a găsit o bază de coloană, ultima din șirul sudic de coloane, iar la o adâncime de 0,65 m față de actualul nivel de călcare a apărut o porțiune din podeaua originală din cărămidă, pe care a căzut un fragment de coloană angajată (Fig. 9).

Rezultatele obținute în urma săpăturilor arheologice din 2025 aduc o contribuție importantă la stabilirea planimetriei bisericii mănăstirii și a corpului de clădire mănăstiresc (Fig. 10).

Se mai cuvine menționat faptul că printre obiectele descoperite în acest an se remarcă fragmente de ancadramente și de ogive din gresie, fragmente de lespede din marmură roșie, fragmente de colonete și de sculpturi din marmură roșie de la sarcofagele regale, monede, ferecături de carte din bronz. Au mai fost descoperite diverse obiecte din bronz și fier, fragmente de vitralii, de vase din ceramică, fragmente de cahle smălțuite, oase de animale.

Abstract

In the 2025 archaeological campaign at the site of the medieval Cistercian abbey Egres in Igriș, Sânpetru Mare commune, Timiș county, one of the goals was the research of another segment of the monastic complex, in its eastern part, and the junction with the trenches researched in 2019 located south of the wall of the monastery church. Another objective was the unveiling of the southwest corner of the church nave, in order to specify the limit of the monastery church in its southwest part.

During these excavations, the investigation of the outer wall from the courtyard was completed (Fig. 1). To the east of the outer wall, two parallel rows of pillars and stakes were discovered, indicating a partitioning of the interior space during a habitation phase in the first half of the 16th century, after the abandonment of the monastery and its transformation into a fortress (Fig. 1 and Fig. 2).

Also, to the east of the outer wall, in a room, a fragment of a brick floor and the imprint of a stove were discovered. This level of habitation from the 14th-15th centuries overlapped a large rectangular pit (Fig. 3). The filling soil of this pit was mixed with fragments of bricks, tiles, architectural fragments of sandstone, fragments of red marble colonnettes and slab, pieces of glazed clay pavement, fragments of stained-glass, ceramic fragments from pots and cauldrons, bronze and iron objects. Among these artefacts, fragments of human skeletons were also found (Fig. 4). Most likely, this archaeological feature can be linked to the events caused by the Mongol invasion of 1241.

In trench F3/2025, in the monastery courtyard, between the buttress in this trench and a buttress found in 2019, a grave was found (Fig. 5), the pit of which was dug in a W-E oriented ditch (Fig. 6). The filling soil of the ditch is mixed with charcoal pigment, as well as fragments of a red marble colonnette, fragments of glazed clay pavement pieces, fragments of pottery, metal objects, animal bones. In the same trench, but in the room located to the east of the outer wall, graves were found whose pit was dug in the filling soil of a V-E oriented ditch, in which the same types of artefacts are found, mixed with burnt material and charcoal, as in the ditch in the courtyard. These deposits are very similar in structure to those in the pits that can be linked to the Mongol invasion of 1241.

Archaeological research on the western side of the monastery church, at the entrance, involved the uncovering of the western wall of the nave and the access gates to the interior, found in 2021. The research continued southwards and found the southwestern corner of the nave of the church and its southern wall (Fig. 8). Research also continued inside the church, at the entrance, in the southwestern part of the nave, where a column base, the last of the southern row of columns, was found, as well as a portion of the original brick floor, onto which a fragment of an engaged column had fallen (Fig. 9).

The results obtained from the 2025 archaeological excavations make an important contribution to establishing the planimetry of the monastery church and the monastic buildings (Fig. 10).

Bibliografie:

Gaud, Leroux-Dhuys 2013 – Gaud, H., Leroux-Dhuys, J.-F., *Cistercian Abbeys. History and Architecture*, Potsdam, 2013.
Tănase *et alii* 2025 – Tănase, D., Kopeczny, Zs., Popa, Șt., Dinu, N., Major, B., Takáts, B., Apostol, V., *Igriș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, Punct: Igriș – mănăstirea Egres*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 150–156.

Illustrations list:

Fig. 1. The outer wall from the courtyard of the eastern side of the monastic complex, view from the north.
Fig. 2. Habitation level from the first half of the 16th century in a room located east of the outer wall, view from the north.
Fig. 3. Pit located in a room on the eastern side of the monastery building, view from the west.
Fig. 4. The filling soil of the pit, detail from the west.
Fig. 5. Grave no. 504, located in the monastery courtyard, west of the outer wall with buttresses, view from the north.
Fig. 6. Ditch located in the monastery courtyard, west of the outer wall with buttresses, below grave no. 504, view from the east.
Fig. 7. Segment of the monastery complex researched in 2025, drone photo.
Fig. 8. The western wall at the entrance to the church and its southwest corner, drone photo.
Fig. 9. Column base, brick floor and engaged column segment from inside the monastery church, in the southwest corner, view from the east.
Fig. 10. General view of the trenches excavated in 2025, drone photo.

Fig. 1. Zidul exterior dinspre curte al laturii estice a ansamblului mănăstiresc, vedere dinspre nord

Fig. 2. Nivel de locuire din prima jumătate a secolului al XVI-lea, dintr-o încăpere situată la est de zidul exterior, vedere dinspre nord

Fig. 3. Groapă situată într-o încăpere de pe latura estică a corpului de clădire mănăstiresc, vedere dinspre vest.

Fig. 4. Pământul de umplutură al gropii, detaliu dinspre vest

Fig. 5. Mormântul nr. 504, situat în curtea mănăstirii, la vest de zidul exterior cu contraforturi, vedere dinspre nord

Fig. 6. Șanț situat în curtea mănăstirii, la vest de zidul exterior cu contraforturi, dedesubtul mormântului nr. 504, vedere dinspre est

Fig. 7. Segmentul ansamblului mănăstiresc cercetat în anul 2025, fotografie realizată cu drona

Fig. 8. Zidul vestic de la intrarea în biserică și colțul de sud-vest al acesteia, fotografie realizată cu drona

Fig. 9. Bază de coloană, podea de cărămidă și segment de coloană angajată din interiorul bisericii mănăstirii, în colțul de sud-vest, vedere dinspre est

Fig. 10. Vedere generală a secțiunilor cercetate în anul 2025, fotografie realizată cu drona

33. Inlăceni (Énlaka), com. Atid, jud. Harghita

Punct: Cetate / Vár[1]

Tip de sit: 144 (terme)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 83829.01.03; **cod LMI:** HR-I-m-B-12670.03
Autorizația nr. 111/08.05.2025
Colectiv: Zsolt Visy (Universitatea din Pécs) – responsabil științific; Ádám Szabó, Szilamér-Péter Pánczél, Katalin Sidó (MJ Mureș), Sorin Cociș (IAIA Cluj-Napoca); Alexandru Popa (MNCR); studenți la Universitatea din Szeged
Finanțare: Institutul de Cercetare pentru Strategie Națională de la Budapesta (NSKI) și comuna Atid
Perioada desfășurării cercetării: 04–22.08.2025

Localizarea exactă a băii a fost dificilă, deoarece harta publicată de Nicolae Gudea[2] era inexactă, marcând baia în afara zonei cunoscute drept *Grădina Palatului/Palotakert*. Secțiunea trasată în zona indicată de N. Gudea nu a furnizat rezultatele scontate, doar în capătul estic apărând un strat de piatră de la o clădire cu fundație de piatră. Deoarece aceasta nu putea aparține băii, am continuat cercetările mai spre sud, unde au fost identificate structurile acesteia. În secțiunea orientată N-S, a fost găsit un canal de drenaj diagonal și camera de ardere a unui *praefurnium*, iar în secțiunea deschisă perpendicular pe acesta, orientată E-V, a apărut peretele sudic al uneia dintre camerele băii, iar în interiorul camerei, pilonii de cărămidă, parțial conservați, ai încălzirii de tip *hypocaust* (Fig. 1–2).

Cărămizile ștampilate descoperite atestă activitatea *cohors I Alpinorum equitata*, iar cărămizi cu ștampilele *cohors IIII Hispanorum* și *legio XIII Gemina* au fost găsite anterior. Unitatea *cohors I Alpinorum equitata* a avut garnizoana la Sărățeni și, probabil, arhitecții acestei trupe aveau experiență în construcția complexă a băilor și au participat la construirea unor astfel de clădiri în apropiere, cum ar fi cazul băilor de la Inlăceni. Acest lucru este evidențiat și de faptul că nu a fost găsită până acum nicio cărămidă cu ștampila *cohors VIII Raetorum* în zona băii de la Inlăceni. Cărămizile unității *cohors IIII Hispanorum* pot data din ultima treime a secolului al II-lea sau, mai degrabă, din prima jumătate a secolului al III-lea. Deoarece construcția băii poate fi datată în prima jumătate a secolului al II-lea, cărămizile trupei hispanice pot data modificarea construcției sau lucrări de reparații ale acesteia.

Săpăturile din anul 2025 pot fi combinate cu acuratețe cu planul publicat al săpăturilor vechi (Fig. 3), prin aceasta obținându-se mai multe concluzii relevante:

1. Baia este mai mică decât se credea (pe baza planului publicat de N. Gudea). Lungimea interioară, E-V, a camerei băii A, nu este de 12,8 m, ci doar de 7 m. Peretele sudic al camerei nu este pe linia marcată pe plan, ci se află la aproximativ 1,3 m la sud de aceasta. Cei doi pereți laterali ai *praefurniumului* sunt mult mai lați și par mai rezistenți decât pereții reprezentați schematic pe plan.

2. Contrar ipotezelor anterioare, s-a dovedit că baia avea o altă cameră pe partea de sud. Acest lucru este dovedit de zidul, de aproximativ 2 m lungime, descoperit prin noile săpături.

3. Canalul de drenaj identificat în partea nordică a secțiunii N-S a servit drept canal de evacuare a bazinului cu absidă.

4. Deoarece doar încăperile A–C erau încălzite, iar D era neîncălzită, se poate presupune că aceasta era *frigidarium*-ul băii, iar bazinul cu absidă, marcat cu sigla E, servea drept pisoar. Acest lucru este, de asemenea, în conformitate cu principiul general de proiectare, conform căruia zona de apă rece a fost amplasată pe partea de nord, iar *tepidarium* și *caldarium* pe partea sudică, expuse la soare. Deși nu este posibil să se determine funcția încăperii C, încăperea B, cu o substructură de *hypocaustum*, era *tepidarium*, iar camera A era *caldarium*, așa cum a indicat deja N. Gudea. Acest lucru este evident și din faptul că *praefurnium*-ul, care are dimensiuni considerabile și un strat gros de cenușă, este amplasat lângă aceasta. Se poate presupune că exista un bazin cu apă caldă în partea estică a *caldarium*-ului. Funcționalitatea încăperii de la sud de *caldarium* poate fi clarificată doar pe baza extinderii săpăturilor. Ținând cont de toate acestea, suprafața cunoscută în prezent a băii (fără a include *piscina frigidarium* și *praefurnium*) era de 12,7 × 8,7 m.

În cursul săpăturilor nu s-au obținut date pertinente privind încadrarea cronologică a construcției băii, dar cărămizile ștampilate atestă faptul că aceasta ar fi putut avea loc în prima jumătate a secolului al II-lea. Cărămizile din încăperea A de la pilonii de *hypocaust*, de diverse forme și dimensiuni, printre care patrulatere și circulare, cu o grosime cuprinsă între 7 și 15 cm, indică, probabil, multiple reparații. Aceste reparații ar fi putut avea loc pe la sfârșitul secolului al II-lea sau în prima jumătate a secolului al III-lea, conform cărămizilor cu ștampila *cohors IIII Hispanorum*.

[1] Campania din 2025 a fost primul an al planului de cercetare cincinal al băilor militare de la Inlăceni. Săpăturile au fost finanțate de Institutul de Cercetare pentru Strategie Națională din Budapesta și comuna Atid. La săpături au participat opt studenți de la Universitatea din Szeged, care și-au desfășurat practica de specialitate. Săpăturile au fost organizate de Muzeul „Molnár István" din Cristuru Secuiesc, unde se păstrează documentația și materialul arheologic descoperit prin săpături. Topograful Gábor Gubacsi a trasat secțiunile arheologice. Colectivul de cercetare își exprimă recunoștința față de toți susținătorii și participanții.

[2] N. Gudea, *Castrul roman de la Inlăceni*, în: AMP, 3, 1979, p. 149–274. Pentru descrierea băii, vezi p. 167–170.

Abstract

The partial excavation of the military bath proved that the bath was smaller and further south than depicted in the previous publication. The investigation resulted in the excavation of the drainage channel of the cold-water basin, the *praefurnium* of the caldarium and part of the caldarium. The furnace between the side walls of the *praefurnium* contained thick ash layers, and two big stone slabs lay under them. The stamped tiles discovered attest to the activity of the *cohors I Alpinorum equitata*. This unit had its garrison in Sărățeni and probably the architects of this unit had expertise in the construction of the baths and participated in building projects nearby, as in the baths in Inlăceni and in Călugăreni. It is to be supposed that an aqueduct brought the fresh water to the bath from fountains of the Hill Firtoş.

The tiles of the *hypocaust* pillars of various shapes and sizes, including quadrilateral and circular ones with a thickness between 7 and 15 cm indicate multiple repairs. While the building of the bath can be dated to the first half of the 2nd century, these repairs could have taken place at the end of this century or in the first half of the 3rd century, according to the tiles with the stamp of cohors IIII Hispanorum.

Illustrations list:

Fig. 1. The southern part of the Roman bath. The trenches, 2025.
Fig. 2. The southern part of the bath. Research in 2025.
Fig. 3. The bath plan.

Fig. 1. Partea sudică a băii, cu secțiunile cercetate în 2025

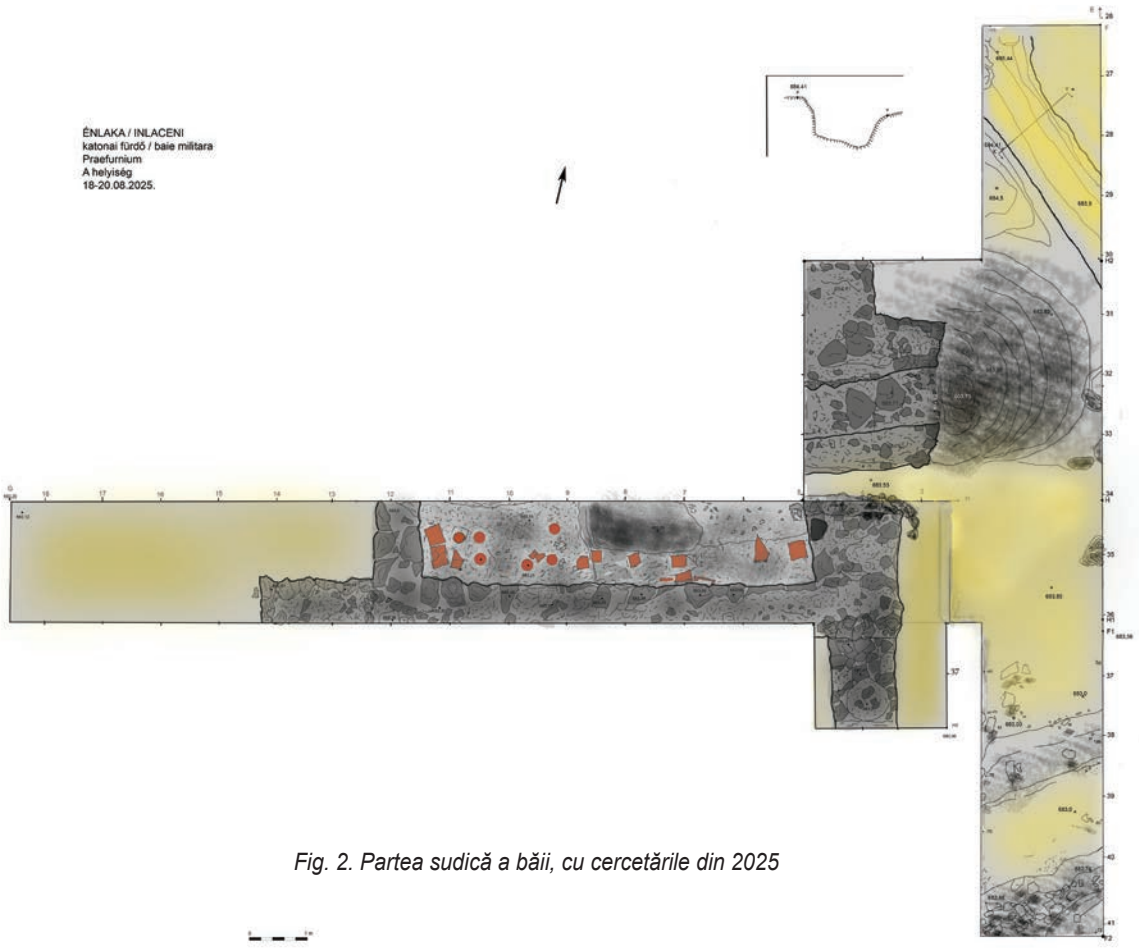

Fig. 2. Partea sudică a băii, cu cercetările din 2025

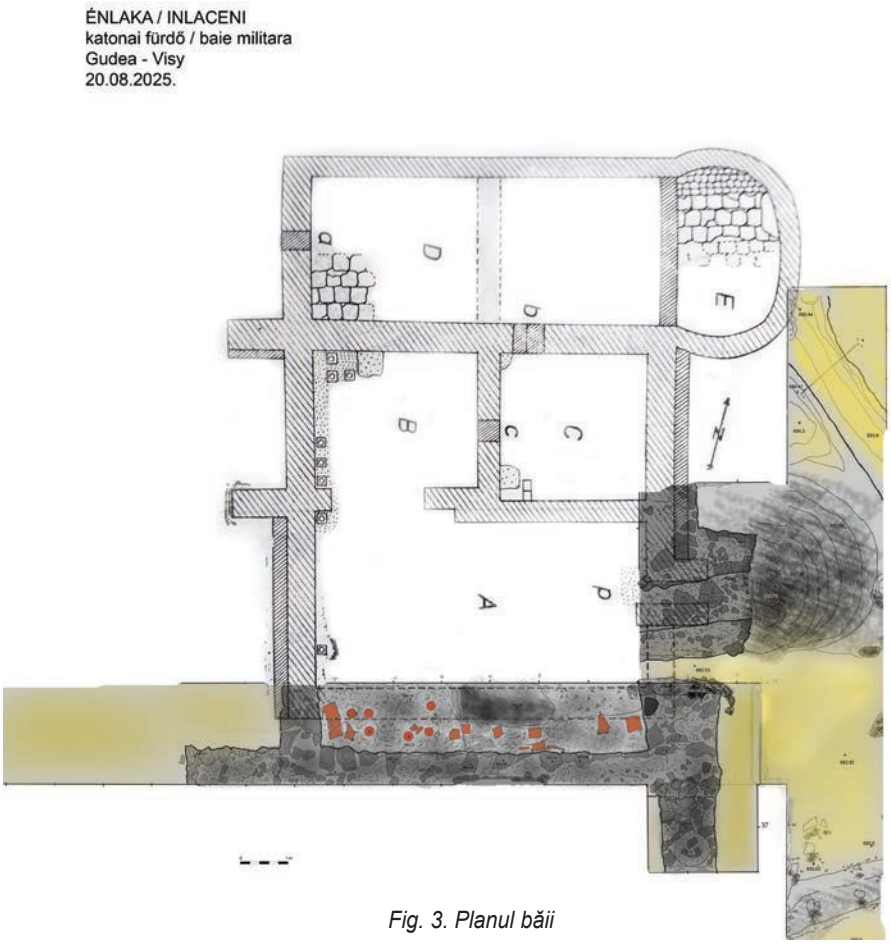

Fig. 3. Planul băii

34. Isaccea, jud. Tulcea *[Noviodunum]*
Punct: *Cetate*

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată), 119 (așezare civilă), 12 (locuire militară), 125 (fortificații militare), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 21 **(**La Tène), 3 (epoca antică), 32 (epoca romană), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină), 41 (epoca bizantină), 4 (epoca medievală), 43 (epoca medievală), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 159696.05; **cod LMI:** TL-I-s-A-05804
Autorizația nr. 64/08.05.2025
Colectiv: Aurel-Daniel Stănică (ICEM Tulcea) – responsabil științific; Marian Mocanu, Vlad Ciur, Răzvan Cernamoriți, Liliana Marcu, Gabriel Dincu (ICEM Tulcea); Sever Boțan, Daniel Malaxa (IA Iași); Mălina-Andreea Libiț (MJ Vaslui); Marius Cristian Streinu, Bianca-Elena Grigoraș, Marian-Ilie Tufaru, Bogdan Șandric, Florentina Ghemuț, Alexandra Pârvan, Oana Borlean, Alin Cîrstian (INP); Oliver Livanov (INCDD); Gabriel Vasile, Aurel Vîlcu, Vigil Apostol (IAB), Ting An (Zhejiang University, Hangzhou); Paula Elena Hristache, Emanuela Țîrdea, Andreea Nicuță, Leonard-Nicolae Fulga, Bianca Milea, Laura Cumpanici (studenți (UAIC Iași); Jiaxin Chen, Junke Yuan, Zheng Tian, studenți (Zhejiang University, Hangzhou); Daniela Stănică, voluntari (Asociația „Pro Noviodunum"), Ovidiu Albert, voluntari (Asociaţia „Muşatinii" Roman), Rodica Miron, Sorina Tiru, voluntari **(**Colegiul Romano-Catolic „Sf. Iosif" București).
Finanțare: MC, ICEM Tulcea, INP, Primăria orașului Isaccea, Asociația „Pro Noviodunum"
Perioada desfășurării cercetării: 19.05–10.10.2026

Campania anului 2025 a avut în vedere următoarele obiective principale:

- cercetări de teren (sectorul *Necropolă livadă*);
- cercetările arheologice sistematice în perimetrul fortificației romane târzii și medio-bizantine;
- continuarea cercetărilor în sectorul *Incinta de Nord*;
- amenajarea depozitului șantierului;
- conservarea primară a monumentelor descoperite;
- prelucrarea materialului arheologic, descoperit în campaniile anterioare, în vederea publicării.

Incinta de Nord

Aurel-Daniel Stănică, Oliver Livanov, Virgil Apostol

Observații asupra Incintei de Nord au fost realizate în cursul campaniei din anul 2024, în scopul evaluării impactului exercitat de apele Dunării asupra structurilor de fortificație. Cu această ocazie, au fost înregistrate segmente de zidărie apărute la sud de Turnul II și între Turnurile IV și V, interpretate ca aparținând unor structuri care flancau o poartă sau o posibilă instalație portuară. Totodată, de la Turnul V spre vest, retragerea apelor Dunării a condus la dezvelirea unor porțiuni ale zidului de incintă.

Îndepărtarea stratului de nisip, pietriș și aluviuni a expus direct structurile de zidărie aparținând fortificației romane târzii, evidențiind un proces activ de eroziune a malului, cu efecte directe asupra conservării vestigiilor arheologice. Aceste constatări indică nu doar degradarea accelerată a incintei nordice, ci și modificări ale regimului hidrologic și ale curenților Dunării în zona cetății, cu implicații majore asupra stabilității și integrității monumentelor.

Cercetările arheologice din anul 2025 au vizat Incinta de nord a fortificației romane târzii de la *Noviodunum*, situată în zona denumită convențional *Faleză sau La Dunăre*, în dreptul așa-numitei Porți de Nord. Investigațiile au avut ca obiectiv revizuirea și completarea datelor referitor la segmentul de incintă, în zona aferentă turnurilor nr. IV și V.

Dosarul arheologic

În anul 1984, Ion și Alexandru Barnea au publicat în revista Peuce (nr. 9)[1], un articol în care au prezentat rezultatele săpăturilor arheologice de salvare desfășurate în anii 1970–1971 la ruinele Incintei de Nord. Intervențiile arheologice au fost motivate de eroziunea accentuată a malului Dunării și au avut loc în septembrie 1970 și octombrie 1971, perioade în care nivelul apelor fluviului era foarte scăzut.

Principalele descoperiri au constat în camere aparținând unor edificii, ziduri și turnuri databile în epoca romană (secolele II–IV) și romano-bizantină (secolele V–VI), precum și două complexe termale cu hypocaust. Au fost identificate atât ziduri late, realizate în tehnica *opus signinum*, cât și ziduri mai înguste, corespunzătoare mai multor faze constructive. Eroziunea accentuată a malului, produsă de apele fluviului, pe parcursul ultimelor patru secole, nu a permis o evidențiere a edificiilor și a etapelor de locuire atribuite perioadei medio-bizantine. Doar punctual au fost înregistrate complexe menajere, instalații de încălzit și gătit, locuințe, precum și numeroase descoperiri mărunte și un bogat material ceramic, care acoperă un interval cronologic larg, cuprins între secolele X–XIV[2].

Realizarea unor comparații pentru zona cunoscută în literatura de specialitate sub denumirile *Incinta de Nord* (*Faleză* sau *Malul Dunării*), a permis o serie de observații, care sugerează o schimbare semnificativă a cursului Dunării,

[1] Barnea, Barnea 1984.
[2] Barnea, Barnea 1984, p. 97–105, 503–518.

cu efecte devastatoare asupra elementelor de fortificație. În perioadele caracterizate prin nivel scăzut al apelor, malul fluviului prezintă configurații diferite, reflectând o dinamică accentuată a proceselor de depuneri aluvionare.

Astfel, preluarea acumulărilor aluvionare din zona de nord-vest a promontoriului și redepunerea acestora în zona vestică a Pontonului Vechi, precum și „dispariția" unor depuneri consistente de nisip (cu o grosime de aproximativ 1,5 m) sau, dimpotrivă, acumularea de noi depuneri aluvionare la vest de acesta, reprezintă observații rezultate în urma monitorizării sistematice a malului Dunării.

Începând cu anul 2002, colectivul de cercetare a monitorizat constant fenomenul eroziunii malurilor Dunării și efectele modificării cursului fluviului asupra Incintei de Nord a cetății, proces care a determinat, în timp, restrângerea sau extinderea ariilor locuite.

Contextul

Săpăturile din campania 2025 se înscriu în continuitatea cercetărilor mai vechi, cu o înregistrare mai detaliată, însoțită de un plan al monumentelor descoperite reluate punctual în 2022 și 2024, în cadrul proiectului *Noviodunum 2030*.

Incinta de Nord reprezintă una dintre cele mai complexe zone ale fortificației romane târzii de la *Noviodunum*, fiind amplasată pe malul Dunării, într-o zonă expusă proceselor de eroziune.

Obiectivul principal al campaniei din 2025 a constat în documentarea zidurilor de incintă și a turnurilor IV și V, a relației dintre curtină și elementele de fortificație etc. Eroziunea provocată de apele Dunării în ultimii aproximativ cinci ani a afectat vizibil acest segment al fortificației. Dacă în anul 2022 era vizibil, în principal Turnul V, îndepărtarea ulterioară a unui strat consistent de nisip și pietriș, care funcționa ca protecție naturală pentru o parte a incintei, a condus la afectarea structurilor arheologice. Intervenția a vizat evaluarea stării de conservare a structurilor de fortificație afectate de apele Dunării și de procesele active de eroziune, precum și completarea documentației planimetrice și tehnice existente. Nivelul scăzut al Dunării a permis realizarea unor observații suplimentare, menite să completeze și să corecteze datele mai vechi. În absența unor dimensiuni precise ale zidurilor incintei nordice în planurile publicate de Ion și Alexandru Barnea, una dintre priorități a fost înregistrarea lățimii acestora, dar și obținerea de informații privind materialul de construcție, mortare, tehnici constructive, efectele eroziunii apelor Dunării etc.

Date arheologice

Cercetarea arheologică s-a concentrat între Turnul IV (TIV) și Turnul V (TV), în dreptul încăperii nr. 17, interpretată ca spațiu interior al unui turn/acces carosabil poartă, situată între cele două turnuri. Autorii cercetărilor au avansat și ipoteza existenței, în acest punct, a unei instalații portuare, pentru zona flancată de cele două turnuri.

Intervenția a presupus deschiderea unei suprafețe în zona încăperii nr. 17, situată între Turnul IV și Turnul V, prin înlăturarea stratului de nisip, pietriș și pietre. A fost urmărită delimitarea acestei încăperi, relația sa cu zidul de incintă și cu cele două elemente de fortificație (Turnurile IV și V), precum și cu cele două segmente de zid, care se prelungesc spre sud și care definesc încăperea nr. 17 (Poartă cu turn interior). Totodată, au fost înregistrate dimensiunile zidurilor, date privind mortarele și rocile utilizate, fiind completat și traseul general al zidului de incintă și al turnurilor.

Zona investigată este delimitată de două turnuri semicirculare (Turnul IV și Turnul V), dispuse simetric față de axul central al accesului (poartă), precum și de segmentele zidului de incintă, care se continuă lateral spre est și vest. Dintre cele două turnuri, Turnul V este elementul de fortificație vizibil în perioadele de retragere a apelor Dunării, în timp ce, pentru Turnul IV, puternic afectat de eroziune, a fost posibilă delimitarea conturului pe baza piloților din lemn, surprinși cu această ocazie. Turnul V este țesut cu zidul de incintă, are forma de „U", o lățime de 9,50 m, iar adâncimea păstrată este 9 m. În cazul Turnului IV, forma este similară, dar cu frontul rotunjit, ca un arc de cerc, are o lățime de 10 m, fiind țesut cu zidul de incintă, iar lungimea estimată este tot de 10 m.

În cazul turnurilor II și III, cercetările efectuate în anul 2002, reluate în anul 2021, au evidențiat prezența unui semicerc de piloți (pari) din lemn, bătuți în solul nisipos. Acești piloți erau dispuși pe două, trei și patru rânduri, fiind delimitați și, totodată, încadrați la vest și est de blocuri paralelipipedice din piatră, alături de pietre de dimensiuni mici.

Datele obținute au condus la concluzia că piloții de lemn au fost bătuți în solul nisipos, iar partea lor superioară a fost ulterior acoperită cu piatră și mortar, acesta din urmă conținând mici fragmente de cărămidă. Această amenajare tehnică a avut rolul de a crea o platformă de stabilizare, utilizată de constructorii antici pentru consolidarea terenului înaintea ridicării masivelor construcții de piatră. Din această platformă se mai păstrează un segment redus, aflat în legătură directă cu zidul de incintă. De asemenea, în interiorul semicercului au fost identificați piloți din lemn, dispuși fie grupat, fie izolat, ceea ce sugerează că, în momentul realizării construcției, întreaga suprafață destinată turnului a fost pregătită prin baterea sistematică a piloților în solul nisipos, cu scopul consolidării și stabilizării terenului pentru platforma bazei turnului.

Turnul V este țesut cu zidul de incintă, are formă de „U", o lățime de aproximativ 9,50 m, iar adâncimea păstrată este de circa 9 m. În cazul Turnului IV, forma este similară, însă cu frontul rotunjit, în arc de cerc; acesta prezintă o lățime de aproximativ 10 m și este, de asemenea, țesut cu zidul de incintă, lungimea estimată fiind tot de circa 10 m**.**

Zidul de incintă are o lățime de 4 m, fiind realizat din blocuri de calcar gălbui, legate cu un mortar alb-gălbui, compact, cu nisip fin și incluziuni de fragmente de cărămidă și calcar pisat. Paramentul este realizat din blocuri paralelipipedice de calcar, iar emplectonul prezintă alternanțe regulate de piatră, cu incluziuni de fragmente de cărămidă și ceramică, toate prinse într-un mortar compact.

Între Turnurile IV și V se conturează un spațiu cu o lățime de aproximativ 8,55 m, interpretat ca zonă de acces și corespunzător unei porți (poartă cu turn interior). Din dreptul celor două turnuri, respectiv din zidul de incintă, pornesc

spre sud două segmente de zid, dispuse la est și la vest, fiecare având o grosime de aproximativ 3 m. Segmentul vestic a fost dezvelit pe o lungime de 7,50 m, iar cel estic pe aproximativ 6 m. Grosimea zidului de incintă în sectorul porții este de circa 4 m.

Cele două segmente de zid delimitează un spațiu interior, care poate fi interpretat ca aparținând unui *turn de poartă* al Incintei de Nord. O astfel de construcție este bine cunoscută în arhitectura defensivă romano-bizantină, fiind documentată la numeroase fortificații de pe limesul dunărean, unde turnurile de poartă îndeplinesc atât funcții defensive, cât și de control al circulației pe Dunăre, prin raportare la situația de față.

Se poate avansa, cu titlu de ipoteză, că această poartă ar fi putut asigura legătura cu un posibil debarcader din lemn, amplasat în fața incintei, ipoteză sugerată doar de proximitatea Dunării. Totuși, în stadiul actual al cercetărilor, această interpretare nu poate fi susținută cu argumente, care să indice existența unei amenajări portuare. O astfel de amenajare a fost documentată în zona Turnului de colț (Turnul I), unde este atestată existența unui port comercial pentru intervalul cronologic cuprins între secolele I–VI d.Hr.

Un alt aspect este reprezentat de dinamica cursului Dunării, care, la momentul funcționării fortificației, era probabil situat ușor mai spre nord față de cursul actual, influențând atât amplasarea structurilor defensive, cât și procesele de depunere de aluviuni. Prezența piloților din lemn, bătuți în solul nisipos (aluvionar), reflectă aceste condiții geomorfologice și indică depuneri succesive realizate de fluviu în perioade cu variații ale nivelului apelor. Această soluție tehnică evidențiază adaptarea constructorilor antici la un teren instabil, prin măsuri de consolidare menite să asigure stabilitatea construcțiilor masive ale incintei.

Date privind materialul litic și mortarele utilizate

O atenție deosebită a fost acordată caracteristicilor zidăriei, fiind analizate tipurile de mortar și materialele litice utilizate. Din punct de vedere litologic, au fost identificate calcar cenușiu, calcar roșu, gresie și bazalt, toate de vârstă trisică. Analiza cantitativă indică o compoziție majoritar calcaroasă (peste 95% calcare triasice cenușii și roșii), un procent estimat de 4% gresii triasice și numai 1% bazalt. Acest tip de compoziție a fost observat pentru cele două ziduri (zona încăperii nr. 17), care corespund laturilor de est și vest ale curții interioare a turnului. Mortarul este preponderent alb spre bej, cu textură nisipoasă, cu fragmente de cărămidă (fragmente mari până la 1 cm), fragmente de scoici (cochilii) în cantități variabile, cuarțit și calcar. Aproape tot materialul litic folosit este de proveniență locală. Răspândirea aflorimentelor de piatră în regiunea Isaccea-*Noviodunum* se poate remarca și în compoziția litologică a zidurilor. Cea mai mare răspândire o au calcarele triasice cenușii, evidențiate și în compoziția zidurilor ca materialul litic cel mai frecvent utilizat. Calcarele roșii, gresiile și bazaltul sunt prezente în regiune dar pe arii mai restrânse. În componența zidurilor, aceste ultime roci menționate, nu depășesc 5%. Singurul material litic care nu este de proveniență locală sunt fragmentele milimetrice cuarțoase din componența mortarului, care au fost aduse din regiuni apropiate (posibil din Munții Măcinului).

În cursul verificărilor ulterioare, s-a constatat că zona cuprinsă între Turnurile V și IV poate fi interpretată ca un spațiu de acces, o poartă, flancată de cele două elemente de fortificație. Au fost identificate blocuri paralelipipedice de piatră, de dimensiuni medii și mari, precum și fragmente ceramice aflate în poziție secundară, integrate în mortar. În interiorul Turnului IV a fost semnalată utilizarea unei pietre locale de culoare roz-roșie-vineție (calcar roșu triasic).

Mortarul asociat acestor structuri este, de asemenea, pe bază de var, nisipos, cu fragmente ceramice pisate. Un element deosebit de important îl constituie identificarea, în zona Turnului IV, a unor piloți de lemn pe latura de nord, utilizați, probabil, în faza inițială de amenajare a fundației, înainte de ridicarea bazei turnului. Acest sector este, în prezent, puternic afectat de eroziune, ceea ce explică atât degradarea structurală a turnului, cât și expunerea elementelor constructive mai vechi.

Curtina 1

Aurel-Daniel Stănică, Daniela Stănică, voluntari (Asociația „Pro Noviodunum"), Ovidiu Albert, voluntari (Asociaţia „Muşatinii" Roman), Rodica Miron, Sorina Tiru, voluntari (Colegiul Romano-Catolic „Sf. Iosif" București).

În anul 2025, cercetările arheologice s-au desfășurat în carourile A1–A3, B1–B3, C1–C4 și D2–D4. Săpăturile din sectorul Curtina 1 au confirmat existența unui nivel de locuire medio-bizantin, aflat în proximitatea zidului de incintă, cercetat intens în ultimii ani. În acest sector predomină complexele de locuire, gropile și depunerile menajere, caracteristice unei locuiri databile în secolul al XIII-lea.

În carourile A1–B1, a fost identificată o amenajare realizată din pământ galben, pietricele și pigment de arsură, care poate fi pusă în legătură cu un posibil nivel de călcare sau o amenajare funcțională, însă în acest stadiu al cercetării este prematură interpretarea acesteia ca podea de locuință. Materialul arheologic recoltat este unul amestecat, incluzând atât fragmente de epocă medio-bizantină, cât și materiale de perioadă romană. Pentru nivelul medio-bizantin se remarcă prezența oalelor-borcan din pastă nisipoasă, a amforelor și torților de amfore tip III (piriforme cu toarte supraînălțate), a panourilor de amfore tip IV (romboidale), a toartelor de urcioare, a castroanelor smălțuite, precum și fragmente de olane și cărămizi, alături de ceramică romană (castroane, oale) și resturi osteologice de animale.

În zona corespunzătoare carourilor C1–B1 (parțial), a fost surprins un șanț, dispus paralel cu zidul de incintă, a cărui umplutură, reprezentată dintr-un sol cenușiu, granulos, cu pigment de arsură. Șanțul a fost afectat de intervenții diferite, în ultima sa fază de funcționare, a fost transformat în groapă menajeră. Materialul arheologic este bogat, fiind

reprezentat de fragmente de oale-borcan, ceramică smălțuită (castroane și boluri de culoare orange), ulcioare cu decor realizat din linii ondulate, fragmente ceramice cu angobă pregătită pentru smălțuire, oale cu toartă din pastă roșie, precum și pietre mari, cu urme de mortar pe bază de var și fragmente de scoici. De asemenea, au fost descoperite amfore aparținând tipului IV, un exemplar de amforă de tip *Uzun Baiîr*, obiecte din fier (o potcoavă, o lamă de cuțit fragmentară), zgură de fier și sticlă, fragmente de tegulae romane, precum și resturi osteologice de animale și pește.

Caroul A2 este caracterizat de un context menajer, reprezentat de un sediment brun, cu tentă gălbuie, din care a fost recoltat un material arheologic variat. Acesta include fragmente de brățări din sticlă, probabil rebuturi de producție, oale-borcan, castroane, ceramică smălțuită (boluri), fragmente de amfore aparținând tipului IV, zgură de sticlă și un frecător de râșniță, indicând activități domestice desfășurate în acest sector.

În caroul A3, solul cenușiu, granulos, conține un material ceramic foarte abundent, dominat de toarte de amfore bizantine aparținând tipurilor III și IV, oale-borcan și oale cu toartă, precum și fragmente de la funduri de vase, inclusiv un fund de vas-borcan purtând un semn de olar și un fund de castron din caolin. Alături de acestea au fost descoperite fragmente de olane, brățări din sticlă, un fragment de gresie (pentru ascuțit), un obiect de fier nedeterminat, zgură de fier și fragmente de cărămizi romane (tegulae), ceea ce indică o depunere menajeră consistentă.

Carourile B2–B3 sunt caracterizate de un sol cenușiu cu multe pietre, din care provine un material ceramic variat, constând din vase-borcan cu buza răsfrântă, fragmente de amfore și torți de amfore aparținând tipului III, capace de amforă, fragmente de cărămizi cu urme de mortar, boluri și castroane smălțuite (orange și olive), fragmente de chirpici, opaițe, olane și oale-borcan cu smalț la interior. Materialul este completat de fragmente ceramice romane, sticlă deformată, fragmente de amfore romane și resturi osteologice animale, sugerând un context menajer complex, cu faze diferite de utilizare.

În caroul C3, contextul este reprezentat de un sol cenușiu, posibil conținut de groapă menajeră, care se extinde și în caroul C2. Materialul arheologic este fragmentar, dar extrem de variat, incluzând oale-borcan, oale cu toartă, amfore și capace de amforă, fragmente de cărămizi și olane, ceramică smălțuită (boluri de culoare orange și bej), opaițe de tip tăviță, toarte de oale lustruite (specifice ceramicii perioadei Hoardei de Aur), un fragment de căldare pecenegă, amfore aparținând tipurilor III și IV, fragmente de toartă (tip codiță spiralată) de opaiț, un fragment de mâner din os cu decor geometric, bombarde ceramice, fragmente de mortar, obiecte din fier (lamă de cuțit), zgură de fier, o așchie de silex, pigment de arsură, elemente de combustie din lemn, chirpici, fragmente de amfore romano-bizantine și resturi osteologice animale.

În carourile D2–D3, există un sol cenușiu, care a furnizat fragmente de oale-borcan, amfore aparținând tipului IV, ceramică smălțuită (culoare bej), olane, cărămizi, o plăcuță din os fără decor, bombarde ceramice, chirpici și oase de animale, indicând un context menajer cu material fragmentar.

Carourile D3–D4 au documentat un context cenușiu-prăfos, interpretat ca posibilă groapă menajeră, caracterizat printr-o cantitate mare de resturi osteologice și material ceramic. Inventarul include oale-borcan, un ac din os, o lamă de cuțit, monede tăiate (stamena devalorizate), bombarde ceramice, un cui din fier, zgură de fier și fragmente de cărămidă, elemente care confirmă caracterul menajer și datarea în secolul al XIII-lea a contextelor cercetate.

În majoritatea carourilor investigate a fost identificat un număr ridicat de monede tăiate (stamena devalorizate), care, în asociere cu restul materialului arheologic, confirmă datarea menționată mai sus.

Printre materialele descoperite se remarcă un număr ridicat de capace de amfore și bombarde ceramice. Astfel, în campania anului 2024, un număr de nouă capace de amfore a fost recuperat din diferite carouri ale suprafeței cercetate, respectiv din B2, D1, D2, C3 și din zona A3–B3. Prezența acestora indică nu doar consumul conținutului amforelor, ci și reutilizarea recipientelor, probabil pentru produse alimentare, în contexte casnice, fapt care explică apariția lor frecventă în depunerile menajere.

Categoria bombardelor este reprezentată prin unsprezece exemplare, descoperite în carourile C1, C3, D2, D3 și D4. Spre deosebire de capacele de amfore, bombardele apar mai frecvent în carourile din zona centrală și sudică a suprafeței cercetate, fiind prezente în depunerile menajere, identificate, de altfel, pe întreaga suprafață. Ambele categorii de materiale se asociază cu ceramică fragmentară (locală sau de import), resturi osteologice de animale și pește, pigment de arsură.

În campania anului 2023, au fost înregistrate nouăsprezece capace de amfore, distribuite în carourile A3–B3, B2, C2, C3, D1, D1–C1, D2–C2 și D2. În aceeași campanie, au fost descoperite unsprezece bombarde ceramice, provenind din carourile B1, C1, C3, D2, D3 și D4.

Campania anului 2022 marchează începutul apariției acestor categorii de materiale, iar datele indică o frecvență mai redusă. A fost identificat un singur capac de amforă, provenind din caroul D2, iar categoria bombardelor este reprezentată prin cinci exemplare, la care se adaugă două bile de praștie, descoperite în carourile C1, C3, D3 și D4.

Analiza comparativă a descoperirilor din campaniile din anii 2022–2024 evidențiază o creștere progresivă a frecvenței capacelor de amfore, ceea ce sugerează o utilizare constantă și generalizată a recipientelor de transport și depozitare. De la apariții sporadice în anul 2022, aceste piese devin frecvente și larg distribuite în 2023 și 2024, reflectând intensificarea utilizării spațiului și consolidarea unui orizont de locuire medio-bizantin bine conturat, databil în secolul al XIII-lea, aspect confirmat și de rapoartele anterioare. La un exemplar se remarcă faptul că acest capac a fost decupat dintr-un panou de amforă bizantină aparținând tipului IV, iar în cazul celorlalte exemplare se observă că acestea au fost debitate manual din olane, cărămizi (unele fragmente prezentând urme de mortar) sau din fragmente ceramice

mai groase, pentru care nu se pot face determinări tipologice.

În cazul bombardelor din ceramică, prezente în toate cele trei campanii, dar concentrate în aceleași carouri (C1, C3, D2–D4), datele pot indica fie existența unui mic depozit din perioada romană, ulterior deranjat de locuirea medio-bizantină, fie reutilizarea acestora în secolul al XIII-lea. În lipsa unor date concrete, nu poate fi susținută o interpretare care să indice utilizarea bombardelor ceramice în activități din perioada medio-bizantină.

Tabel 1. Distribuția capacelor de amforă, bombardelor și bilelor de praștie.

Anul	Carou	Capac amforă	Carou	Bombarde	Carou	Bile praștie
2022	D2	**1**	C1	**5**	B3	**2**
			C3			
			D3			
			D4			
2023	A3-B3	**19**	B1	**11**		
	B2		C1			
	C2		C3			
	C3		D2			
	D1		D3			
	D2		D4			
	D1-C1					
	D2-C2					
2024	A3-B3	**9**	C1	**11**		
	B2		C3			
	C3		D2			
	D1		D3			
	D2		D4			
2025	A3	**4**				
	B2					
	C2					

În ceea ce privește olanele, fragmentele de cărămidă cu urme de mortar și fragmentele de mortar pe bază de var, cu incluziuni de cochilii/scoici, deși starea de fragmentare este una foarte avansată, acestea au permis totuși formularea unei ipoteze privind existența unor construcții civile, databile în intervalul secolul XII – începutul secolului al XIII-lea, ulterior dezafectate.

Asocierea acestor materiale cu contextul reprezentat de depuneri menajere conduce la ipoteza conform căreia respectivele construcții se aflau în *intramuros*, iar zona din fața zidului de incintă a fost utilizată ulterior ca spațiu de „depozitare” a materialelor rezultate din dezafectarea acestora.

Turnul de Colț – *Intramuros*

Aurel-Daniel Stănică

În campania anului 2025, au fost continuate investigațiile în suprafața nou creată, care cuprinde perimetrul situat între Turnul de Colț și Curtina 1.

Date arheologice

În anul 2021, a fost deschis, în partea de vest a primului punct de lucru, un sector denumit convențional Ext 001, înspre Curtina A, cu scopul de a cerceta necropola medio-bizantină, ca urmare a identificării în campania anterioară, în profilul de vest, a două morminte de inhumație, dar și de a uni cele două sectoare de lucru.

Cercetarea arheologică desfășurată în campania 2025 în sectorul TC Intramuros a avut ca obiectiv completarea investigațiilor efectuate în anii anteriori în interiorul incintei bizantine târzii, în imediata vecinătate a turnului de colț (TC1).

În cadrul acestei campanii, săpătura s-a extins spre vest (Extinderea 1), pe o suprafață de aproximativ 2,80 × 1,05 m, cu scopul de a documenta stratigrafia generală, de a urmări limitele nivelărilor medievale (secolul XIII) și de a verifica existența unor posibile complexe funerare. Totodată, s-a avut în vedere și o îndreptare a profilului pe toată lungimea acestuia.

În cursul campaniei au fost identificate cinci morminte de inhumație (M1–M6/2025), o groapă menajeră (Gr.1/2025) și o posibilă podea de locuință, toate aparținând fazei de locuire și utilizare a spațiului din *intramuros*, aflat la sud de Turnul de Colț în secolul al XIII-lea.

Complexe arheologice

M1/2025

Schelet de copil, depus în decubit dorsal, orientat V-E, craniul întors spre stânga, mâinile depuse pe abdomen. Lipsă oasele picioare (tibie și peroneu), posibil înlăturate când s-a realizat Ext. 1.

TC i Ext. 1, c. 7, -0,20 m, L = 0,80 m, l = 0,40 m.

Fără inventar.

Datare: secolul XIII.

M2/2025

Schelet de adult (sex: feminin), depus în decubit dorsal, orientat V-E (cu o ușoară deviație spre SE), membrul superior stâng așezat pe bazin, iar cel drept pe piept; craniul protejat de o casetă alcătuită din trei cărămizi romane, dintr-o construcție care a fost deranjată în trecut. Una dintre cărămizi prezintă ștampila CL(assis) FL(avia) M(oesica). O situație similară este documentată la Isaccea – *Bagola*, mormântul M45.

Groapa mormântului este rectangulară, cu colțurile rotunjite; pe latura dreaptă au fost identificate două pietre care delimitează groapa, iar pe latura stângă o singură piatră.

În pământul de umplutură (cenușiu, prăfos) au fost identificate fragmente ceramice și oase de animale (remarcăm o coastă de bovideu).

TC i Ext. 1, c.8, -0,40 m, L =1,60 m, l = 0,50 m, ad. internă = 0,12 m

Fără inventar.

Datare: secolul XIII.

M3 și M4/2025

Schelet de copil, depus în decubit dorsal, orientat V-E, deranjat, cu elemente osteologice deplasate (fragment craniu deplasat, se păstrează coste și membrul superior drept, iar femurul este rotit față de poziția anatomică inițială). A fost identificată o piatră care marchează latura sudică a gropii.

Între M2 și M3 a fost înregistrat un craniu fragmentar, documentat separat, care poate fi atribuit mormântului M3, explicând astfel posibile intervenții ulterioare care au condus la perturbarea mormântului.

TC i Ext. 1, c.7-8, -0,40 m, L = 0,50 m, l = 0,30 m.

Inventar: cruciuliță simplă bronz (pe coaste)

Datare: secolul XIII.

M5/2025

Schelet de adult (sex: probabil masculin), depus în decubit dorsal, orientat V–E, oase friabile. Membrul superior drept este așezat pe bazin. Mormântul a fost parțial afectat de secțiunea TC I, intervenția fiind observată în zona membrelor superioare.

În umplutura gropii a fost identificată o mărgică din sticlă, iar în zona antebrațului stâng s-a păstrat ½ brățară dintr-o sticlă.

TC I, Ext. 1, c. 7–8, -0,50 m; L = 0,60 m, l = 0,50 m.

Fără inventar.

Datare: secolul XIII.

M6/2025

Schelet de adolescent (probabil masculin), depus în decubit dorsal, orientat V–E (cu o ușoară deviație spre S), cu membrele superioare așezate pe abdomen, membrele inferioare ușor răsucite spre stânga, iar craniul orientat spre stânga.

Sub craniu, pe partea stângă, au fost descoperite trei inele de buclă.

Mormântul a fost deranjat de un complex funerar anterior, oasele aparținând acestuia fiind identificate pe partea dreaptă și în jurul craniului. Pe latura stângă a membrelor inferioare au fost descoperite mărgele din chihlimbar, sticlă și cristal de stâncă. Printre oasele umane din zona craniului au apărut și oase de animale arse, sugerând prezența unui context menajer care a afectat parțial complexul funerar. De asemenea, la vest de craniu au fost observate urme de arsură, posibil indicând existența unei vetre, dar și o amenajare cu pământ galben la nord de acesta.

TC I, Ext. 1, c. 8, –0,55 m; L = 1,30 m, l = 0,47 m, ad. internă = 0,15 m

Inventar: trei inele de buclă, dintre care unul din aur, cu verigă spiralată, iar celelalte două cu verigă simplă, realizate din bronz argintat.

Datare: secolul al XIII-lea.

În caroul 6 (US 0005) a fost identificat un sediment maroniu-roșiatic, cu bucăți de mortar, care pot aparține zidului de incintă dezafectat (secolul VI) sau unui edificiu din perioada romano-bizantină. Contextul conține material ceramic provenit din perioade diferite, incluzând țigle din epoca romană, vase de tip borcan databile în secolele XII–XIV, precum și vase decorate cu rotița, alături de amfore aparținând tipurilor III și IV. Se remarcă, de asemenea, patru fragmente de olane cu semne în relief (K).

În caroul 7, US0013 este reprezentată de o groapă menajeră, cu formă circulară (diametrul de cca 1,60 m și

adâncimea maximă de 0,95 m), care taie US0005, reprezentată de un sol făinos-granulos, de culoare cenușie, cu material ceramic fragmentar (oale-borcan, oale cu toartă, amfore, capace de amforă, boluri, posibil Kashan, cărămizi, piatră), smălțuite (olive, orange) fragmente de brățări, mărgele și vase de sticlă, un jeton, o lamă de cuțit, scoabe (fier), o verigă de cercel, un nasture globular (bronz), scoici, o greutate de plasă de pescuit, olane, bucăți de chirpici și lutuială, un număr mare de monede tăiate, oase de animale, oase de pește, solzi. Pe alocuri, sedimentul din groapă prezintă o culoare maronie, granule de cenușă, pigment de arsură, pietre mici și o frecvență mai ridicată a oaselor de animale.

Pe fundul gropii, la 1,60 m, o grupare de pietre (rocă locală), dar nu pe toată circumferința acesteia.

În acest context, în momentul conturării gropii, a fost descoperită o fusaiolă, realizată prin tăierea unui fragment de amforă și ulterior șlefuită. Această piesă prezintă, pe una dintre fețe, o inscripție în limba greacă, iar pe cealaltă față, desene scrijelite, reprezentând păuni stilizați. Inscripția „+ Κ(ύ)ρ(ιε) βο(ήθη) Δε […]” poate fi tradusă prin „+ Doamne, ajută […]”.

Tot în caroul 7 (US 0011), la nord de complexul menajer, a fost identificată o podea de locuință, care a fost curățată, urmând a fi delimitată în caroul 8. Materialul arheologic este reprezentat de oase de animale, fragmente de oale-borcan, olane cu (Z) sau fără semne în relief, precum și un fragment de olan cu lipitură și urme de arsură, fragmente obiecte din fier (nedeterminate). Podeaua nu a fost delimitată în integralitate, cercetarea urmând a fi continuată.

La vest de podeaua de locuință (c. 8), în spațiul dintre aceasta și profil, există un strat consistent de arsură, cu material de combustie și multă zgură de fier. În caroul 8, în capătul secțiuni spre nord, se conturează o vatră.

La vest de podeaua de locuință (c. 8), în spațiul dintre aceasta și profil, a fost identificat un strat consistent de arsură, cu material de combustie și o cantitate semnificativă de zgură de fier (bucăți mari). În caroul 8, la capătul secțiunii spre nord, se conturează o vatră.

Inventarul arheologic (date preliminare)

Materialul arheologic descoperit în cadrul campaniei din anul 2025, în sectorul TC Intramuros (Ext. 1), este variat și provine, în principal, din activități casnice specifice locuirii medio-bizantine (secolul al XIII-lea). Pe alocuri au fost identificate și materiale ceramice din secolele XI–XII sau din perioada romană.

Materialul ceramic este majoritar și constă din fragmente provenite de la oale-borcan, oale cu toartă, boluri, străchini, capace, precum și amfore de dimensiuni mici și mari, unele lucrate la roată rapidă, din pastă roșie sau cărămizie, de foarte bună calitate. Au fost identificate, de asemenea, fragmente de amfore și olane cu urme evidente de ardere secundară, indicând reutilizarea acestora, precum și câteva fragmente ceramice smălțuite, de culoare verde-oliv și orange, provenind probabil din vase de import bizantin sau din imitații locale.

Piesele din sticlă sunt reprezentate printr-un număr redus de exemplare, dintre care se remarcă mărgele sferice și cilindrice, de culori variate (albastru, verde și transparent), fragmente de brățări, precum și un mic jeton din sticlă albastră. Au mai fost recuperate fragmente subțiri și transparente, provenind de la recipiente cu funcționalitate neprecizată, caracteristice producției medio-bizantine.

În ceea ce privește piesele din metal, se remarcă fragmente de obiecte din fier, cu posibilă utilizare casnică, precum și un număr apreciabil de bucăți de zgură, identificate în caroul 7, spre profilul vestic. Având în vedere faptul că, în același perimetru, în campania anului precedent, a fost înregistrat un număr mare de fragmente de zgură de fier, se poate avansa ipoteza existenței unui mic cuptor pentru prelucrarea metalului.

Din categoria pieselor de inventar funerar, pot fi menționate trei inele, dintre care unul confecționat din aur și două din bronz argintat. Inelele de buclă sunt piese frecvent întâlnite în inventarele funerare, pe un areal geografic extins, dar și în contexte de locuire sau în tezaure. Analogii pot fi identificate atât în cadrul sitului de la Isaccea–*Noviodunum*, cât și la Isaccea–*Bagola*, în contexte similare.

În ceea ce privește materialul faunistic, acesta este reprezentat de oase provenind de la animale domestice (bovine, ovicaprine și porcine), precum și de numeroase oase și solzi de pește. Unele oase prezintă urme de arsură, tăieturi și fracturi, indicând în mod clar caracterul lor de resturi de consum.

Materialul arheologic și numismatic indică o datare în secolul al XIII-lea pentru contextul cercetat, mai exact în prima jumătate a acestuia. După cum s-a menționat anterior, în aceste contexte au fost identificate și materiale aparținând unor perioade anterioare (secolele XII sau XI), precum și din epoca romană, provenind din niveluri evident deranjate de această fază de locuire.

Așezarea Civilă Sud

Marian Mocanu, Sever-Petru Boțan, Daniel Malaxa, Mălina-Andreea Libiț, Vlad Ciur, Răzvan Cernamoriți, Paula Elena Hristache, Andreea Nicuță, Nicolae-Leonard Fulga, Bianca Milea, Laura Cumpanici

În perioada 28 iulie – 9 august 2025 au fost desfășurate cercetări arheologice în sectorul „Așezare Civilă Sud” al șantierului Isaccea – *Noviodunum*. Campania din anul 2025 reprezintă a treia intervenție în această zonă a sitului, după prima cercetare, realizată în vara anului 2021 și continuată în anul precedent.

În campania precedentă au fost cercetate o serie de contexte arheologice, parte dintre ele databile în intervalul secolelor XI–XIII, parte aparținând epocii romane, fiind încadrate cronologic între sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului al V-lea. De asemenea, a fost extinsă suprafața cercetată către vest cu trei metri, fiind îndepărtat stratul vegetal.

Obiectivul principal al campaniei din acest an a fost cercetarea mormintelor medio-bizantine din extinderea suprafeței de cercetare spre vest, cu scopul de a epuiza orizontul funerar și de a atinge straturile de locuire databile în epoca romană. Astfel, au fost cercetate cinci complexe funerare afectate de intervenții antropice ulterioare, mai precis lucrări agricole.

CX 1013 – schelet identificat la finalul campaniei 2024 în carourile 0C-D-E; un individ adult, depus în decubit dorsal, orientat V-E; mâna stângă este flexată și așezată pe piept, în timp ce mâna dreaptă este așezată pe abdomen; mormântul a afectat nivelul roman 1005; fără inventar funerar.

CX 1027 – descoperit în caroul 1F, la adâncimea de 0,40 m; un fragment de calotă craniană, situația arheologică fiind deranjată de intervenții ulterioare. Nu se poate observa groapa unui mormânt. Pe același nivel au apărut fragmente de țigle romane și pietre sumar fasonate. Toate aceste elemente pot face parte din umplutura nivelului 1005.

CX 1028 – descoperit în caroul 2F, la adâncimea de 0,40 m; schelet de copil *(infans*), depus în decubit dorsal, orientare V-E, stare de conservare precară; se păstrează oasele mari de la picioare, fragmente din bazin și fragmente din calota craniană. Nu au fost descoperite elemente de inventar funerar. Pe latura de sud a mormântului au fost așezate pe cant țigle din epoca romană, refolosite în perioada medio-bizantină (obținute prin demantelarea elementelor de locuire databile în epoca romană).

CX 1029 – descoperit în caroul 6D, la adâncimea de 0,30 m; mormânt deranjat de intervențiile ulterioare, din care au fost recuperate vertebre și parte din coaste. Nu există elemente de inventar și nu s-a conturat niciun fel de amenajare funerară sub forma unei gropi sau a unor pietre așezate. Defunctul este în relație cu CX 1032, însă, în momentul de față, nu se pot stabili elemente de anterioritate sau posterioritate.

CX 1030 – descoperit în carourile 4 E/F, la adâncimea de 0,40 m; schelet de copil, în stare de conservare precară, depus în poziție decubit-dorsal, orientat V-E, din care se păstrează craniul, brațele, coloana vertebrală și părți din bazin; craniul întors spre dreapta (sud), mâinile așezate pe piept; groapa mormântului afectează structura 1031. Fără inventar funerar.

CX 1031 – aglomerare de cărămizi și pietre localizate în carourile 5E și 4F, la adâncimea de 0,35 m, cu lungimea de 0,75 și lățimea de 0,40 m; practic este o porțiune de dărâmătură în umplutura stratului 1005, secționat de groapa mormântului 1030, constituită din blochete de calcar sumar fasonate și țiglă fragmentară. În umplutura nivelului apar monede de bronz datate în secolul IV.

CX 1033 – descoperit în carourile 1D-F la adâncimea de 0,75 m; mormânt de inhumație deranjat de intervenții ulterioare, a cărui groapă deranjează o structură anterioară din epoca romană.

CX 1035 – un posibil metacarp de dromader (cameloid), care apare în asociere cu fragmente ceramice din epoca romană.

După cercetarea și îndepărtarea mormintelor medievale, urmează în campania următoare cercetarea nivelurilor și complexelor anterioare (cele asociate locuirii din secolul al XI-lea și cele aferente epocii romane).

Resursele animaliere provenite din nivelul roman de la *Noviodunum*, jud. Tulcea. Campania 2025

Daniel Malaxa

Materialul osteologic excavat pe parcursul campaniei din anul 2025 este divers, cuprinzând resturi faunistice provenite de la mamifere, pești și păsări. Dintre resturile de mamifere, putem enumera resturi de la bovina domestică (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*), cal (*Equus caballus*), cămilă (*Camelus sp.*), dar și câteva fragmente provenite de la om (dinți, falange). Cămila reprezintă o specie întâlnită foarte rar în eșantioanele arheozoologice studiate până în prezent, ea nefiind întâlnită deloc pe teritoriul țării noastre într-un eșantion de epocă romană. Însă, cămila a fost identificată în eșantioane aparținând epocii romane pe teritoriul Serbiei, Ungariei și Bulgariei[3]. Identificarea restului amintit atestă exploatarea cămilelor și în perioada romană, în cadrul acestei așezări fiind identificat un alt rest de la aceeași specie, dar provenind din perioada medio-bizantină (secolul XI)[4]. La o primă vedere, resturile de pește descoperite în această campanie sunt mai numeroase decât cele din campania anterioară, astfel fiind atestat faptul că pescuitul avea un rol important în alimentația acestei comunități.

Materialul faunistic studiat este de origine menajeră, fiind identificate urme de tranșare, ardere, dezarticulare și descărnare.

Așezarea Civilă Est

Marius Cristian Streinu, Bianca-Elena Grigoraș, Bogdan Șandric, Florentina Ghemuț, Alexandra Pârvan, Marian Ilie Tufaru, Oana Borlean

În campania din anul 2025 au fost continuate cercetările arheologice în Suprafața 01 (S.01). Ne-am propus adâncirea în jumătatea de est a suprafeței, în vederea dezvelirii platformei de pietre US.76 pe întreaga ei întindere,

[3] Bălășescu 2014.

[4] Bejenaru 2007.

precum și pentru a observa întinderea totală a acesteia. De asemenea, cercetarea a fost extinsă în colțul de nord-vest, ceea ce a condus la identificarea unor noi complexe arheologice și a unui mormânt.

Unitățile stratigrafice cercetate în campania din anul 2025 sunt în număr de 17, după cum urmează:

US.95 se află aproximativ în centrul suprafeței și reprezintă o vatră de formă circulară, caracterizată printr-un pământ de culoare roșu-cărămiziu.

US.96 se află în jumătatea de nord-est a suprafeței și reprezintă o vatră de formă neregulată, caracterizată printr-un pământ de culoare roșu-cărămiziu, cu nisip și, mai rar, pietriș în compoziție;

US.97 se află în colțul de nord-est al suprafeței și reprezintă un nivel de călcare realizat din fragmente ceramice de mici dimensiuni, pietricele și mici fragmente de oase. Pământul este prăfos, de culoare galben-cenușiu. Nivelul este străpuns de groapa US.101.

US.98 se află în jumătatea de vest a suprafeței și reprezintă un strat de pământ fărâmicios, amestecat cu fragmente de mortar, care se întinde pe întreaga suprafață.

US.99 se află în colțul de sud-est al suprafeței și reprezintă un nivel de arsură amestecată cu chirpici. Pământul are culoare negru-cenușiu, cu inserții de chirpici pe alocuri. Este posibil să fie vorba despre o locuință, cu o vatră probabilă în colțul de sud-est, lângă profil, încă vizibilă în profilul estic. Au fost descoperite fragmente ceramice și oase de animale în cantitate redusă.

US.100 se află în apropierea profilului sudic al suprafeței și reprezintă o groapă de formă cilindrică. Umplutura este cenușie, cu numeroși pigmenți de cărbune. În compoziție au fost descoperite fragmente ceramice, oase de animale și un cercel de tâmplă. La adâncimea de 0,58 m au fost identificate scheletele a cinci câini. La baza gropii se află un strat compact de mortar cu pietre. Adâncimea gropii este de 0,70 m; diametrul părții superioare variază între 1,16 și 1,20 m, iar diametrul bazei între 1,14 și 1,19 m.

US.101 se află în colțul de nord-est al suprafeței și reprezintă o groapă de formă tronconică, cu baza mai largă decât gura. Pământul este negru-cenușiu. În interior au fost descoperite câteva fragmente ceramice, oase, fragmente de cărămidă, câteva pietre și o monedă. Groapa a fost cercetată până la adâncimea de 1,90 m, stratul arheologic nefiind epuizat din cauza pericolului de prăbușire a pereților. Diametrul părții superioare este de 1,20 m.

US.102 se află în partea centrală a suprafeței și reprezintă groapa mormântului M.33. Pământul este gri-cenușiu, afânat, cu numeroși pigmenți de cărbune. Au fost descoperite fragmente ceramice de mici dimensiuni.

US.103 se află în jumătatea de est a suprafeței și reprezintă un strat de pământ negru-cenușiu care suprapune platforma de pietre US.76. Este compus din pigmenți de cărbune și conține puțin material arheologic, constând în fragmente ceramice și oase de animale.

US.104 se află în colțul de sud-est al secțiunii și reprezintă un nivel de pământ afânat, negru-cenușiu, cu bucăți de cărbune și mortar. Au fost descoperite fragmente ceramice și oase de animale.

US.105 se află lângă profilul de est și reprezintă o groapă conturată în platforma de pietre US.76. Aceasta nu a fost încă cercetată. La momentul conturării au fost identificate fragmente ceramice și oase de animale.

US.108 se află în colțul de sud-est al suprafeței, lângă profilul sudic, la vest de US.99, și reprezintă un nivel de dărâmătură, caracterizat printr-un pământ negru-cenușiu cu pigmenți de cărbune și mortar. Au fost descoperite puține fragmente ceramice, oase de animale, pietre și fragmente de cărămidă.

US.109 se află lângă profilul de est al suprafeței și reprezintă groapa mormântului M.35. Pământul este negru-cenușiu, compact, cu pigmenți de cărbune și mici fragmente de mortar alb. Nu au fost descoperite alte materiale arheologice, cu excepția unor fragmente ceramice atipice și a unor rare fragmente de os.

US.110 se află în colțul de nord-vest al suprafeței și reprezintă un strat de dărâmătură de pietre, amestecate cu pământ negru-cenușiu, compact. Au fost descoperite câteva fragmente ceramice și oase de animale.

US.111 se află lângă profilul de vest al suprafeței și reprezintă groapa mormântului M.37. Pământul este compact, de culoare negru-cenușiu. Nu au fost descoperite materiale arheologice.

US.112 se află lângă profilul de est al suprafeței și reprezintă groapa mormântului M.32. Pământul este compact, negru-cenușiu, în compoziția căruia au fost observate doar câteva fragmente de mortar.

Pe parcursul acestei campanii au fost identificate șapte morminte de inhumare (numerotate de la M.31 la M.37), dintre care șase au fost cercetate. Pentru documentarea mormintelor M.32 și M.35 a fost necesară extinderea suprafeței pe profilul de est, printr-o casetă cu dimensiunile de 1,40 m × 0,60 m.

M.31 – mormânt de copil, depus în poziția decubit dorsal, orientat V-E, aflat într-o stare precară de conservare; fără inventar.

M.32 – mormânt de copil, depus în poziția decubit dorsal, orientat V-E; craniul ușor orientat spre stânga, fiind însă strivit de greutatea pământului; mâinile pe abdomen, fără inventar.

M.33 – mormânt de copil, depus în poziția decubit dorsal, orientat V-E; craniul strivit de greutatea pământului; mâinile pe piept; fără inventar.

M.34 – mormânt de copil, depus în poziția decubit dorsal, orientat V-E, cu scheletul într-o stare precară de conservare, cu craniul strivit și oasele friabile.

M.35 – mormânt de adult, depus în poziția decubit dorsal, orientat V-E, cu capul situat mai jos față de picioare; mâna dreaptă așezată pe abdomen, iar cea stângă pe bazin; lângă șoldul stâng se afla o piatră de dimensiuni medii.

M.36 – mormânt de adult, depus în poziția decubit dorsal, orientat V-E; mâna dreaptă era așezată pe piept, iar cea stângă

pe stern; o monedă a fost descoperită în pământul de umplutură din groapa mormântului.
M.37 – mormânt de adult, depus în poziție de decubit dorsal, orientat V-E, necercetat.

În campania anului 2025 a fost dezvelită integral platforma de pietre US.76 pe întreaga suprafață cercetată; totuși, aceasta pare să continue spre nord și est. Au fost confirmate, încă o dată, concluziile formulate în campaniile anterioare, potrivit cărora necropola medio-bizantină se extinde pe o suprafață mult mai mare și suprapune un nivel de locuire. Mormintele nou descoperite prezintă aceleași caracteristici generale precum cele cercetate anterior. De asemenea, a fost surprinsă succesiunea de înmormântări. Nivelul de locuire este demonstrat prin locuința US.99, prevăzută cu vatră și, probabil, cu un cuptor în partea de vest.

Cimitirul medio-bizantin de la *Isaccea – Noviodunum*. Raport antropologic preliminar. Campania 2025

Gabriel Vasile

Material și metode

Resturile scheletice umane analizate provin de la 16 indivizi, cercetați în campania 2025 la Isaccea – *Noviodunum.* Mormintele de inhumație au fost descoperite în trei puncte: Așezare Civilă Est (ACE, șapte morminte, *extramuros*), *A*șezare Civilă Sud (ACS, patru morminte, *extramuros*) și Turnul de Colț (TC, cinci morminte, *intramuros*). Acestea se adaugă celor cercetate și analizate antropologic în precedentele campanii de săpături arheologice, între anii 2017 și 2024[5].

Studiul antropologic a urmărit înregistrarea gradelor de reprezentativitate și starea generală de conservare a scheletelor, determinarea sexului antropologic, estimarea vârstei la deces, calculul staturii scheletice și înregistrarea anomaliilor, patologiilor și traumatismelor osoase și dentare.

Pentru stabilirea gradului de reprezentativitate osoasă a fiecărui schelet, am avut în vedere raportul dintre numărul de oase recuperate și numărul total de oase care ar fi trebuit să fie prezente dacă scheletul ar fi fost întreg. Astfel, am identificat schelete slab reprezentate (sunt prezente mai puțin de 25% din oase), parțial reprezentate (25,0–75,0%) și aproximativ complete (sunt prezente peste 75,0% din oase).

În vederea aprecierii stării generale de conservare a scheletelor, cauzată de modificările produse postmortem, am ținut cont de raportul dintre suprafețele corticale intacte și cele deteriorate. Prin urmare, am stabilit că scheletele sunt relativ bine conservate (mai puțin de 25,0% dintre oase sunt afectate), mediocru conservate (25,0–75,0% dintre oase sunt afectate) și precar conservate (peste 75,0% dintre oase sunt afectate).

Sexul antropologic a fost apreciat exclusiv pentru indivizii adulți. Au fost utilizate atât metode morfologice, bazate în principal pe caracteristicile discriminante ale bazinului și craniului[6], cât și o metodă de validare a acestora, biometrică, care are la bază măsurători ale oaselor coxale, procesate cu ajutorul software-ului DSPV2[7]. Atunci când au lipsit elementele distinctive între cele două sexe, de la nivelul bazinului și craniului, am luat în considerare aspectul general al scheletului[8].

Vârsta la deces a fost estimată, în cazul copiilor și adolescenților, pe baza secvenței de formare, erupție și dezvoltare a dinților[9], prin ecuații de regresie bazate pe măsurători ale diafizelor oaselor lungi[10] și cu ajutorul fuziunii centrilor de osificare primară și secundară[11]. Pentru indivizii adulți, vârsta la deces a fost calculată pe baza valorilor medii obținute prin observarea modificărilor morfologice degenerative ale simfizelor pubiene[12], metamorfoza cronologică a suprafețelor auriculare ale oaselor coxale[13], gradul de obliterare a suturilor bolții craniene[14] și prin analiza morfologică a primei perechi de coaste[15].

Statura scheletică a fost calculată atât pentru subadulți (copii)[16], cât și pentru indivizii adulți[17], cu ajutorul unor ecuații de regresie bazate pe dimensiunile maxime ale oaselor lungi. În cazul adulților, valorile staturilor au fost încadrate în categorii.

Nu în ultimul rând, în vederea înregistrării aspectelor patologice, anomaliilor și traumatismelor osoase și dentare am parcurs literatura de specialitate[18].

[5] Vasile 2018; Vasile 2019; Vasile 2020; Vasile 2021; Vasile 2022; Vasile 2025.
[6] Buikstra, Ubelaker 1994, p. 16–21.
[7] Brůžek *et alii* 2017.
[8] Klales 2020.
[9] Ubelaker 1978, p. 47, fig. 62.
[10] Facchini, Veschi 2004, p. 93, tab. 2.
[11] Nikita, Karligkioti 2019, p. 31–34, fig. 35–45.
[12] Brooks, Suchey 1990.
[13] Lovejoy *et alii* 1985.
[14] Meindl, Lovejoy 1985.
[15] Digangi *et alii* 2009.
[16] Visser 1998, p. 415.
[17] Ruff *et alii* 2012, p. 6, tab. 3.
[18] Ortner 2003; Hillson 2005; Mann, Hunt 2005; Barnes 2012; Mann *et alii* 2016.

În continuare, prezentăm succint, sub forma unui catalog, cele câteva rezultate cu caracter preliminar obținute în urma analizei antropologice.

Rezultate

1. ACE/M.31 – stare de reprezentare: parțial reprezentat; stare de conservare: moderată; sex antropologic: –; vârstă la deces: 0,1–0,6 ani, infant (dimensiuni diafize); statură scheletică: –; patologii: –; anomalii: –; traumatisme: –.
2. ACE/M.32 – stare de reprezentare: aproximativ complet; stare de conservare: moderată; sex antropologic: –; vârstă la deces: 2,7–3,0 ani, infant (dentiție; dimensiuni diafize); statură scheletică: –; patologii: –; anomalii: –; traumatisme: –.
3. ACE/M.33 – stare de reprezentare: aproximativ complet; stare de conservare: moderată; sex antropologic: –; vârstă la deces: 0,5–0,9 ani, infant (dimensiuni diafize); statură scheletică: –; patologii: –; anomalii: –; traumatisme: –.
4. ACE/M.34 – stare de reprezentare: parțial reprezentat; stare de conservare: moderată; sex antropologic: –; vârstă la deces: 1,6–1,8 ani, infant (dimensiuni diafize); statură scheletică: –; patologii: –; anomalii: –; traumatisme: –.
5. ACE/M.35 – stare de reprezentare: slab reprezentat; stare de conservare: relativ bună; sex antropologic: feminin (coxale; altele; scor DSPV2 = 97,6% feminin); vârstă la deces: 59,9 ani, adult bătrân (suprafețe auriculare); statură scheletică: 156,5 cm (supramijlocie); patologii: boli articulare (osteoartroză – osteofite, pe corpurile vertebrale a două lombare); anomalii: –; traumatisme: fractură Colles, în extremitatea distală a radiusului stâng, vindecată.
6. ACE/M.36 – stare de reprezentare: slab reprezentat; stare de conservare: relativ bună; sex antropologic: –; vârstă la deces: 34,7 ani, adult tânăr (suturi craniene); statură scheletică: 150,0 cm; patologii: boli dentare (tartru dentar – pe $C^{\#}$–M^3 stângi; I^1–M^3 drepți).
7. ACE/M.37 – stare de reprezentare: aproximativ complet; stare de conservare: relativ bună; sex antropologic: feminin (coxale; altele; scor DSPV2 = 100,0% feminin); vârstă la deces: 43,0 ani, adult matur (simfize pubiene; suprafețe auriculare); statură scheletică: 157,9 cm (supramijlocie); patologii: boli articulare (hernie intervertebrală – noduli Schmorl, pe șase corpuri vertebrale toracale; un corp vertebral lombar); anomalii: –; traumatisme: –.
8. ACS/CX.1027 – stare de reprezentare: slab reprezentat; stare de conservare: relativ bună; sex antropologic: –; vârstă la deces: –, infant/copil (dimensiuni diafize); statură scheletică: –; patologii: –; anomalii: –; traumatisme: –.
9. ACS/CX.1028 – stare de reprezentare: parțial reprezentat; stare de conservare: relativ bună; sex antropologic: –; vârstă la deces: 2,2 ani, infant (dimensiuni diafize); statură scheletică: –; patologii: –; anomalii: –; traumatisme: –.
10. ACS/CX.1029 – stare de reprezentare: slab reprezentat; stare de conservare: relativ bună; sex antropologic: –; vârstă la deces: 25,3 ani, adult tânăr (prima pereche de coaste); statură scheletică: –; patologii: –; anomalii: –; traumatisme: –.
11. ACS/CX.1030 – stare de reprezentare: parțial reprezentat; stare de conservare: relativ bună; sex antropologic: –; vârstă la deces: 6,7–7,5 ani, copil (dentiție; dimensiuni diafize); statură scheletică: 109,8 cm; patologii: boli dentare (carii dentare – pe m^1 drept, distal); boli infecțioase (osteoperiostită – în perimetrul alveolei M^2 drept); anomalii: –; traumatisme:
12. TC/M.1 – stare de reprezentare: aproximativ complet; stare de conservare: precară; sex antropologic: –; vârstă la deces: 6,0–7,0 ani, copil (dentiție; dimensiuni diafize); statură scheletică: 105,9 cm; patologii: boli metabolice și endocrine (cribra orbitalia – activă, pe plafonul orbitei drepte); boli dentare (hipoplazia smalțului dentar – linii transversale, pe $C^{\#}$ drept; $C_{\#}$ stâng); altele (hipervascularizație și reacții periostale – pe opt corpuri vertebrale toracale; două corpuri vertebrale lombare); anomalii: –; traumatisme: –.
13. TC/M.2 – stare de reprezentare: aproximativ complet; stare de conservare: moderată; sex antropologic: feminin (coxale; craniu); vârstă la deces: 48,8 ani, adult matur (suturi craniene); statură scheletică: 150,8 cm (submijlocie); patologii: boli dentare (a. carii dentare – pe $C^{\#}$ stâng, distal; M^1 stâng, ocluzal și mezial; M^2 stâng, ocluzal; M^2 drept, ocluzal și mezial; b. tartru dentar – pe M^1–M^3 stângi; M^2 drept; M_3 stâng; I_2–M_1 drepți; c. abces dentar – la M^1 stâng; P^2 drept; d. pierderi dentare antemortem – I^1, M^1 drepți; M_2–M_3 stângi; M_2 drept); e. pierderi dentare congenitale – M_2 drept); boli circulatorii (granulații Pacchioni – câte doi loci, pe fiecare dintre parietale); anomalii: spină bifidă ocultă – pe vertebrele S_3–S_5; traumatisme: –.
14. TC/M.3+M.4 – stare de reprezentare: parțial reprezentat; stare de conservare: precară; sex antropologic: –; vârstă la deces: 3,3 ani, copil (dimensiuni diafize); statură scheletică: 82,9 cm; patologii: boli metabolice și endocrine (cribra orbitalia – activă, pe plafonul orbitei stângi); anomalii: –; traumatisme: –.
15. TC/M.5 – stare de reprezentare: parțial reprezentat; stare de conservare: moderată; sex antropologic: probabil masculin (craniu; altele); vârstă la deces: 50,2 ani, adult bătrân (prima pereche de coaste); statură scheletică: –; patologii: boli dentare (pierderi dentare antemortem – edentație totală mandibulară); boli articulare (a. osteoartroză – osteofite, pe corpul vertebral al unei toracale; suprafețe poroase, pe articulația claviculo-humerală stângă; b. hernie intervertebrală – noduli Schmorl, pe un corp vertebral toracal); anomalii: –; traumatisme: –.
16. TC/M.6 – stare de reprezentare: aproximativ complet; stare de conservare: precară; sex antropologic: –; vârstă la deces: 12,0–15,0 ani, adolescent (dentiție; fuziune centri de osificare); statură scheletică: –; patologii: boli metabolice și endocrine (cribra orbitalia – activă, pe plafonul orbitelor); boli infecțioase (osteoperiostită – pe alveola M^3 stâng; ilionul drept, pe toată întinderea fosei iliace); altele (hipervascularizație și reacții periostale – pe patru corpuri vertebrale toracale; patru corpuri vertebrale lombare); anomalii: –; traumatisme: –.

Abstract

The 2025 systematic archaeological research campaign carried out at Isaccea – *Noviodunum* (Tulcea County) focused on the following working areas: the Northern Enclosure, the Curtain Wall 1, the Corner Tower – Intramuros, the Southern Civil Settlement, and the Eastern Civil Settlement. Emphasis was placed on documenting the Middle Byzantine

levels (13th century) and the Late Roman fortification system (the North Enclosure being significantly affected by the erosion processes of the Danube).

In the Northern Enclosure sector, Towers IV and V and the area of the presumed Northern Gate were investigated. The dimensions of the curtain wall (approximately 4 m thick), the construction technique, and the system used to stabilize the ground by means of wooden piles driven into the alluvial soil were recorded. The data confirms the existence of a gate flanked by two semicircular towers and highlights the significant impact of Danube erosion on the structures.

In the Curtain Wall 1 (Curtina 1) sector, an intensive occupation level dating to the first half of the 13th century was confirmed, characterized by rich domestic complexes containing pottery (jar-shaped vessels, byzantine amphora types III–IV, glazed wares), amphora lids, ceramic projectiles, and numerous cut coins.

In the Corner Tower (TC) – *Intramuros* area, six inhumation graves (dated to the13th century) were investigated, some with grave goods (looped earrings made of gold and silvered bronze, beads), as well as a waste pit containing abundant ceramic material, iron objects, building materials, and animal and fish bones.

In the Southern Civil Settlement sector (ACS), five Middle Byzantine funerary complexes (dated to the12th–13th century), disturbed by later agricultural activities, were excavated, together with contexts associated with Roman levels from the 3rd to the5th centuries). The osteological and ceramic material confirms the stratigraphic sequence and the reuse of Roman materials in medieval funerary arrangements.

Archaeozoological analysis revealed a diverse faunal spectrum (cattle, sheep/goat, pigs, horses), including a remarkable discovery represented by camel remains (Camelus sp.) in a Roman level, a rare find in the northern Danube area. The preliminary anthropological study, conducted on 16 individuals, indicates high infant mortality and the presence of degenerative, metabolic, and dental pathologies characteristic of medieval communities.

In the Eastern Civil Settlement sector (ACE), Middle Byzantine graves (extramuros), belonging to the 13th–14th (?) centuries funerary horizon, were investigated, together with contexts that disturbed earlier occupation levels.

The 2025 campaign further consolidates the data regarding the evolution of the Late Roman fortification (Incintă Nord) and the dynamics of Middle Byzantine occupation during the 13th century at Isaccea–*Noviodunum* (Curtina 1, TC, ACS and ACE), while also emphasizing the importance of monitoring fluvial erosion processes for the preservation of archaeological remains.

Bibliografie:

Barnea, Barnea 1984 – Barnea, I., Barnea, A., *Săpăturile de salvare de la Noviodunum*, în: Peuce, 9, 1984, p. 97–105, 503–518.

Barnes 2012 – Barnes, E., *Atlas of developmental field anomalies of the human skeleton: a paleopathology perspective*, Wiley-Blackwell, Hoboken, NJ, USA, 2012. https://doi.org/10.1002/9781118430699.

Bălășescu 2014 – Bălășescu, A., *Camels in Romania,* în: Anthropozoologica, 49 (2), p. 253–264. http://dx.doi.org/10.5252/az2014n2a07.

Bejenaru 2007 – Bejenaru L., *Date arheozoologice privind cetatea medievală şi aşezarea extramuros de la Isaccea Noviodunum (campaniile 2001, 2003-2004),* în: Peuce S.N., 3–4, p. 399–410.

Brooks, Suchey 1990 – Brooks, S., Suchey, J. M., *Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods*, în: Human Evolution, 5 (3), 1990, p. 227–238. https://doi.org/10.1007/BF02437238.

Brůžek *et alii* 2017 – Brůžek, J., Santos, F., Dutailly, B., Murail, P., Cunha, E., *Validation and reliability of the sex estimation of the human os coxae using freely available DSP2 software for bioarchaeology and forensic anthropology*, în: American Journal of Physical Anthropology, 164 (2), 2017, p. 440–449. https://doi.org/10.1002/ajpa.23282.

Klales 2020 – Klales, A. R. (ed.), *Sex Estimation of the Human Skeleton. History, Methods, and Emerging Techniques*, Academic Press, London, UK. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815767-1.09991-0.

Buikstra, Ubelaker 1994 – Buikstra, J. E., Ubelaker, D. H., *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains: Proceedings of a Seminar at the Field Museum of Natural History, Organized by Jonathan Haas*, Arkansas Archeological Survey, Fayetteville, AR, USA, 1994.

DiGangi *et alii* 2009 – DiGangi, E. A., Bethard, J. D., Kimmerle, E. H., Konigsberg, L. W., *A New Method for Estimating Age-At-Death From the First Rib*, în: American Journal of Physical Anthropology, 138 (2), 2009, p. 164–176. https://doi.org/10.1002/ajpa.20916.

Facchini, Veschi 2004 – Facchini, F., Veschi, S., *Age Determination on Long Bones in a Skeletal Subadults Sample (b-12 Years)*, în: Collegium Antropologicum, 28 (1), 2004, p. 89–98.

Hillson 2005 – S. Hillson, *Teeth*, 2nd ed., Cambridge University Press, New York, NY, USA, 2005. https://doi.org/10.1017/CBO9780511614477.

Lovejoy *et alii* 1985 – Lovejoy, C. O., Meindl, R. S., Pryzbeck, T. R., Mensforth, R. P., *Chronological Metamorphosis of the Auricular Surface of the Ilium: A New Method for the Determination of Adult Skeletal Age at Death*, în: American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), 1985, p. 15–28. https://doi.org/10.1002/ajpa.1330680103.

Mann, Hunt 2005 – Mann, R. W, Hunt, D. R., *Photographic Regional Atlas of Bone Disease. A Guide to Pathologic and Normal Variation in the Human Skeleton*, 3rd ed., Charles C. Thomas, Springfield, IL, USA, 2005.

Mann *et alii* 2016 – Mann, R. W., Hunt, D. R., Lozanoff, S., *Photographic Regional Atlas of Non-metric Traits and Anatomical Variants in the Human Skeleton*, Charles C. Thomas, Springfield, IL, USA, 2016.

Meindl, Lovejoy 1985 – Meindl, R. S., Lovejoy, C. O., *Ectocranial Suture Closure: A Revised Method for the Determination of Skeletal Age at Death Based on the Lateral-Anterior Sutures*, în: American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), 1985, p. 57–66. https://doi.org/10.1002/ajpa.1330680106.

Nikita, Karligkioti 2019 – Nikita, E., Karligkioti, A., *Basic Guidelines for the Excavation and Study of Human Skeletal Remains*, Version 1.0, The Cyprus Institute, Science and Technology in Archaeology and Culture Research Center (STARC), Nicosia, 2019. https://repository.cyi.ac.cy/handle/CyI/1172.

Ortner 2003 – Ortner, D. J., *Identification of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains*, 2nd ed., Academic Press, San Diego, CA, USA, 2003. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-528628-2.X5037-6.

Ruff *et alii* 2012 – Ruff, C. B., Holt, B. M., Niskanen, M., Sladék, V., Berner, M., Garofalo, E., Garvin, H. M., Hora, M., Maijanen, H., Niinimäki, S., Salo, K., Schuplerová, E., Tompkins, D., *Stature and Body Mass Estimation From Skeletal Remains in the European Holocene*, în: American Journal of Physical Anthropology, 148 (4), 2012, p. 601–617. https://doi.org/10.1002/ajpa.22087.

Ubelaker 1978 – Ubelaker, D. H., *Human Skeletal Remains. Excavation, Analysis, Interpretation*, Aldine Publishing, Chicago, IL, USA, 1978.

Vasile 2018 – Vasile, G., *Raport preliminar asupra materialului scheletic medio bizantin din campania 2017 de la, Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Turnul de Colț – Intramuros [26]*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate [29]* (Topoleanu, F. *et alii*), în*: CCAR. Campania 2017*, Cluj-Napoca, 2018, p. 52–53.

Vasile 2019 – Vasile, G., *Raport preliminar asupra materialului scheletic medio-bizantin descoperit în 2018 la Isaccea – Noviodunum în punctele Turnul de Colț și Așezare Civilă Est*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate [29]* (Topoleanu, F. *et alii*), în: *CCAR. Campania 2018*, Sibiu, 2019, p. 79–81.

Vasile 2020 – Vasile, G., *Resturi scheletice umane medio-bizantine din campania 2019 de la Noviodunum-Isaccea, Așezare Civilă Est (jud. Tulcea). Raport preliminar*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate [36]* (Topoleanu, F. *et alii*), în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 176–179, 180–181, 184.

Vasile 2021 – Vasile, G., *Necropola medio-bizantină de la Noviodunum – Isaccea. Așezare Civilă Est. Raport antropologic preliminar*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate [23]* (Stănică, A. *et alii*), în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 126–128.

Vasile 2022 – Vasile, G., *Necropola medio-bizantină. Raport antropologic preliminar*, în*: Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], punct: Cetate [36]* (Stănică A.-D. *et alii*), în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 180–181.

Vasile 2025 – Vasile, G., *Necropola medio-bizantină de la Isaccea – Noviodunum. Raport antropologic preliminar. Campania 2024*, în: *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]. Punct: Cetate [32]* (Stănică A.-D. *et alii*), în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 166–168.

Visser 1998 – Visser, E. P., *Little Waifs: Estimating Child Body Size from Historic Skeletal Material*, în: International Journal of Osteoarchaeology, 8 (6), 1998, p. 413–423. https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1212(199811/12)8:6<413::AID-OA430>3.0.CO;2-2.

Illustrations list:

Pl. I. Noviodunum 2025. North Enclosure/Cliff – Plan.
Pl. II. North Enclosure/Cliff – Aerial photograph.
Pl. III. Corner Tower – *Intramuros*. Excavation view.
Pl. IV. Corner Tower – *Intramuros*. Excavation view (M5/M6 and M5).
Pl. V. Corner Tower – *Intramuros*. Excavation view (M6/inventory).
Pl. VI. Corner Tower – *Intramuros*. Excavation view.
Pl. VII. Corner Tower – *Intramuros*. Excavation view (Gr. 1).
Pl. VIII. Corner Tower – *Intramuros*. Excavation view.
Pl. IX. Corner Tower – *Intramuros*. Excavation view. Aerial photograph.
Pl. X. Curtain Wall 1. Excavation view.
Pl. XI. Curtain Wall 1. Excavation view.
Pl. XII. Curtain Wall 1. Excavation view.
Pl. XIII. South-East Enclosure. Corner Tower – *Intramuros*/Curtain Wall 1. Aerial photograph.
Pl. XIV. Southern Civil Settlement. Aerial photograph/CX 1028.
Pl. XV. Southern Civil Settlement. CX 1030–1031/CX 1033.
Pl. XVI. Southern Civil Settlement. CX 1013.
Pl. XVII. Southern Civil Settlement. Aerial photograph/Plan.

Pl. XVIII. Eastern Civil Settlement. Area 1 (S.01)/US 97.
Pl. XIX. Eastern Civil Settlement. US 100.
Pl. XX. Eastern Civil Settlement. M33/Burial sequence/Area 01 (S.01). End of campaign.
Pl. XXI. Noviodunum 2025. Aerial photograph.

Pl I. Incintă Nord/Faleză – Plan

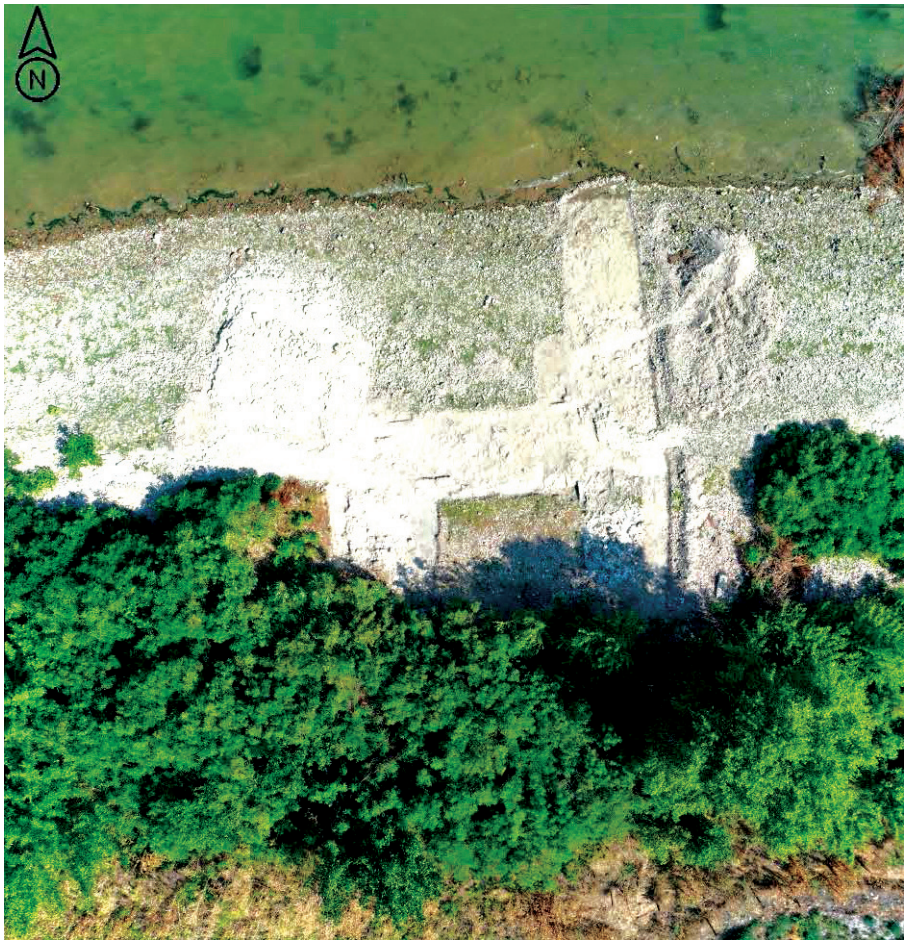

Pl II. Incintă Nord/Faleză. Foto aerian

Pl IV. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură (M5/M6 și M5)

Pl III. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură

Pl VI. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură

Pl V. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură (M6/inventar)

Pl VIII. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură

Pl VII. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură (Gr. 1)

Pl X. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl IX. Turn Colț - Intramuros. Aspect săpătură. Foto aerian

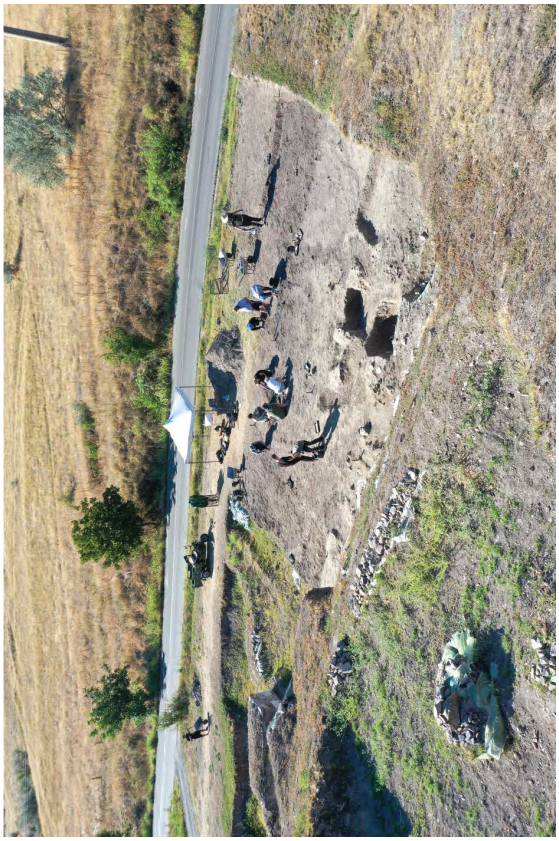

Pl XII. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl XI. Curtina 1. Aspect săpătură

Pl XIV. Așezare Civilă Sud. Foto aerian/CX 1028

Pl XIII. Incinta de Sud-Est. Turn Colț - Intramuros/Curtina1. Foto aerian

Pl XVI. Așezare Civilă Sud. CX 1013

Pl XV. Așezare Civilă Sud. CX 1030 – 1031/CX 1033

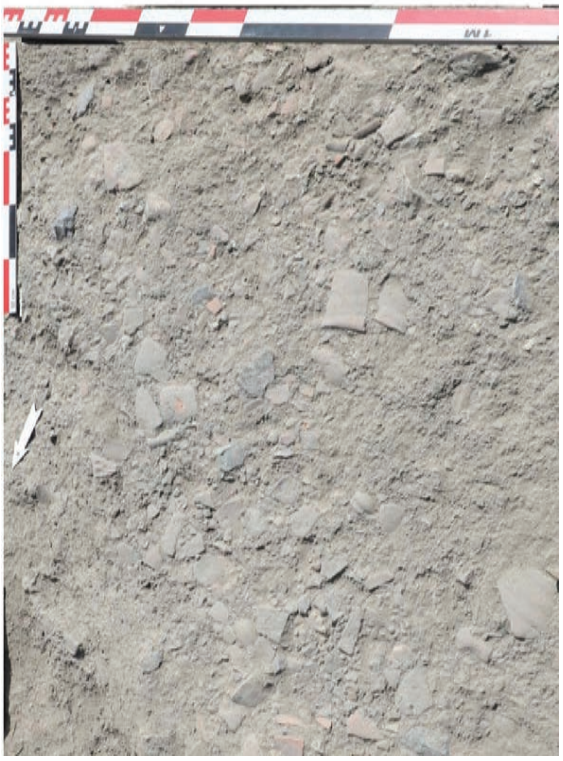

Pl XVIII. Așezare Civilă Est. Suprafața 1 (S.01)/US97

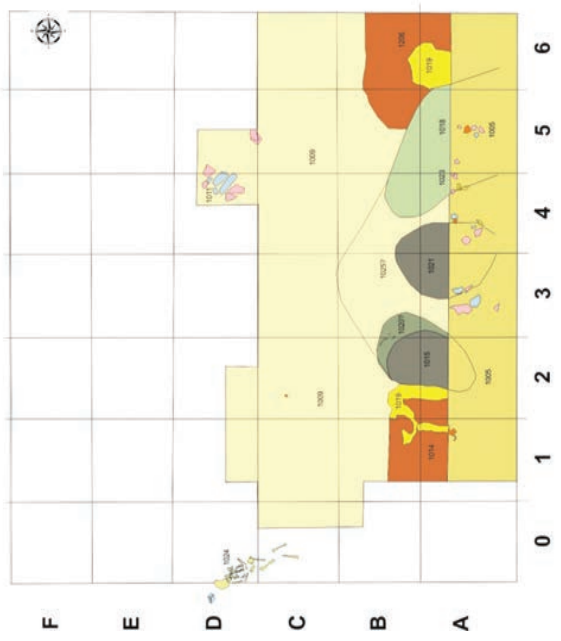

Pl XVII. Așezare Civilă Sud. Foto aerian/Plan

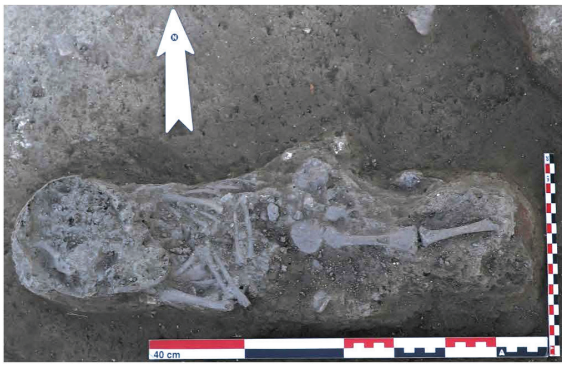

Pl XIX. Așezare Civilă Est. US100

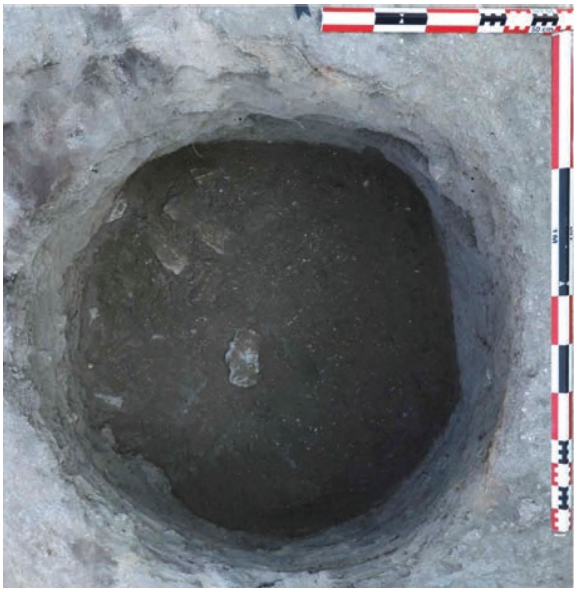

Pl XX. Așezare Civilă Est. M33/Succesiune înmormântări/ Suprafața 01 (S.01). Final campanie

Pl XXI. Noviodunum 2025. Foto aerian

Plant remains from the Noviodunum site (Tulcea County, Romania): a preliminary archaeobotanical report

Ting An, Jiaxin Chen (School of of Art and Archaeology, Zhejiang University, China)

A new campaign of systematic archaeological research was carried out in 2025 at the archaeological site of Noviodunum, with the aim of uncovering and promoting the historical heritage of one of the most important fortifications along the Danube frontier.

With dedication and scientific rigor, the team of the Noviodunum Fortress Archaeological Project approaches, through an interdisciplinary methodology, the relationship between the fortress, the civilian settlement delimited by the three earthen ramparts, and the surrounding hinterland, as well as the excavation of segments of the southern enclosure and intramural buildings. The research also focuses on identifying burial nuclei, access roads, and connections with habitation areas.

In the summer of last year, a team of graduate students from Zhejiang University in Hangzhou, China, led by Associate Professor Dr. Ting An, participated in the archaeological excavations at the Isaccea–*Noviodunum* site.

The activities were carried out under the coordination of Dr. Aurel-Daniel Stănică and Dr. Marian Mocanu (Gavrilă Simion Eco-Museum Research Institute, Tulcea), and Dr. Sever-Petru Boțan (Institute of Archaeology, Iași).

Over the course of nearly two weeks, the Chinese team worked alongside their Romanian counterparts, conducting archaeobotanical investigations and processing soil samples, primarily from two excavation areas: the Corner Tower and the Southern Civilian Settlement.

Recent archaeobotanical investigations conducted during the 2024 and 2025 excavation seasons recovered plant remains from the Southern Civilian Settlement (ACS S1) and the Corner Tower area (TC1 Ex1.1) to explore the region's agricultural evolution. A total of 16 soil samples (425.5 liters) were processed using bucket flotation, with subsequent sorting and identification performed at the archaebotanical laboratory of School of Art and Archaeology, Zhejiang University. This research aligns with broader studies by Professor AN Ting on the westward dispersal of broomcorn and foxtail millet, crops that originated in northern China approximately 10,000 years ago and reached Romania by the Late Bronze Age. The archaeobotanical work at Noviodunum and other Romanian sites aims to identify the earliest millet farmers in the region and explore how its introduction correlates with cultural, demographic and climatic changes over the past 4,000 years.

Identification results revealed charred botanical remains in every sample, though the two studied areas exhibited distinct characteristics: the TC1 Ex1.1 area showed a high average density of 11 remains per liter and was crop-dominated (82.30%), while the ACS S1 area had a lower density of 6 remains per liter and was weed-dominated (59.15%).

The agricultural profile of *Noviodunum* reveals clear diachronic shifts in crop structure, though these trends varied significantly by location (Fig. 1, Table 1). Although wheat remained the primary staple across all eras, its relative dominance was specifically concentrated in the Medieval military sector (TC1 Ex1.1), where it accounted for nearly 60% of the crop assemblage. In contrast, wheat proportions in the civilian settlement (ACS S1) remained remarkably stable at approximately 40%, showing no relative increase from the Roman to the Medieval period (Fig. 2). Within the civilian sector, the most visible evolutionary trend was the decline of broomcorn millet's relative proportion from the Roman period to the Medieval era, paired with a substantial rise in oat (Fig. 2). Furthermore, the transition to the Medieval period was marked by a diversification of the agricultural economy, evidenced by the increased frequency of crops like peas and foxtail millet, which were either rare or entirely absent in the Roman samples (Fig. 1, 3). Despite these varied proportions, wheat, oat and broomcorn millet maintained a constant presence with 100% ubiquity across all samples and periods, underscoring their fundamental importance as the core dietary pillars of the settlement regardless of historical phase or location (Fig. 3).

Agricultural activity also intensified markedly over time, as reflected in the rising concentration of remains (Fig. 1). Within the civilian sector, the standard density of major staples like wheat and broomcorn millet increased significantly from the Roman to the Medieval phase (Fig. 1). The surrounding environment also mirrored this human impact; the prevalence of dryland weeds such as green foxtail (*Setaria viridis*) and nitrophilous *Chenopodium* spp suggests that the site's history was defined by sustained, intensive agricultural activity and human-disturbed habitats.

Table 1. Quantities of various unearthed crop remains (pcs)

	wheat	barley	oat	rye	broomcorn millet	foxtail millet	lentil	pea
the Medieval period (TC1 Ex1.1) (132L)	733	68	103	12	288	4	14	10
the Medieval period (ACS S1) (109.5L)	184	54	111	1	87	5	13	6
the Roman period (ACS S1) (111L)	64	17	22	1	43	1	10	0

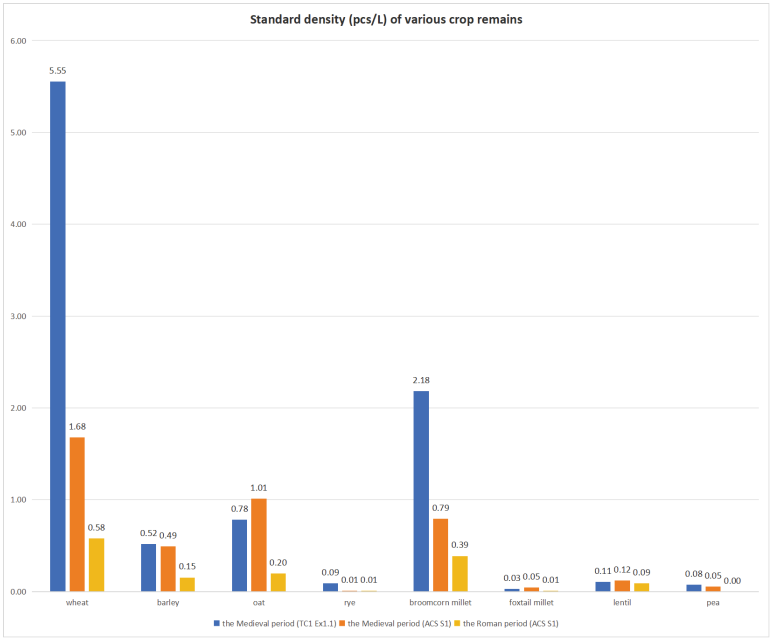

Fig. 1 Standard density (pcs/L) of the main crop remains across different periods and excavation areas at Noviodunum

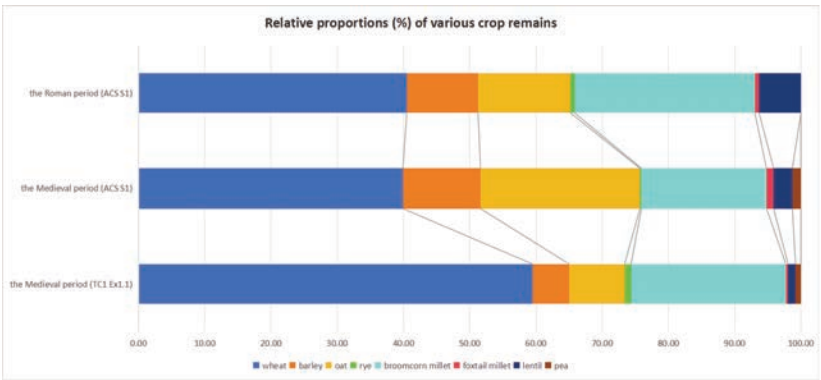

Fig. 2 Relative proportions (%) of various crop remains across different periods and excavation areas at Noviodunum.

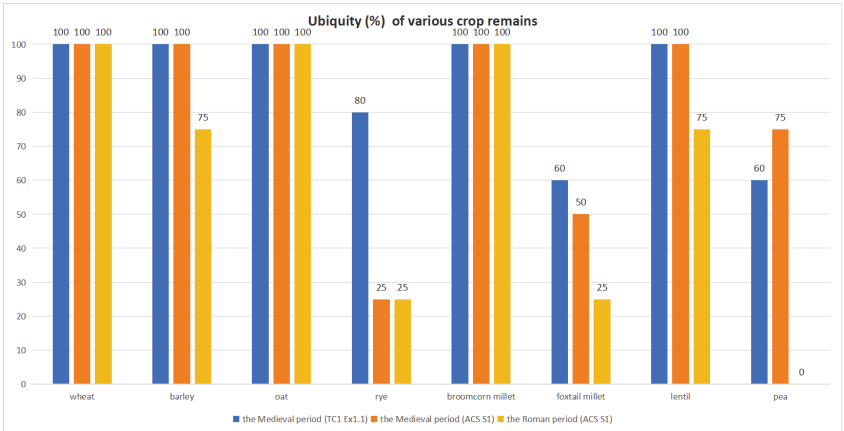

Figure 3 Ubiquity (%) of the main crop remains across different periods and excavation areas at Noviodunum

Overall, the archaeobotanical analysis of *Noviodunum* demonstrates a highly resilient and evolving agricultural economy. While wheat remained the primary staple throughout all periods, its relative dominance peaked in the Medieval military sector, contrasting with its stable proportions in the civilian settlement. A key evolutionary trend was the decline of Roman-era broomcorn millet in favor of rising Medieval oat proportions, alongside broader diversification into foxtail millet and peas. The pronounced difference in crop-to-weed ratios between the military tower and civilian settlement highlights specialized spatial functions. Collectively, these findings provide a unique window into the socio-economic evolution of the Danube frontier over time.

Appendices

Appendix A: Detailed identification data

Table 2 Identification of charred botanical remains from TC1 Ex1.1

Number		FX1	FX2	FX3	FX4	FX5
Context		M2/2025	M3/2025	M6/2025	Gr.1/2025	
Period		the Medieval period				
Square		□8	□8	/	□7	
Layer		/	US12	US12	US7	US13
Sampling volume		17L	37L	27L	16L	35L
Statistics on charred plant remains						
Family	**Genus / Species**	**Quantity (pieces)**				
Crops						
Gramineae	Wheat (*Triticum aestivum*)	51	114	17	170	60
	Wheat (*Triticum timopheevii*)	3	4	0	2	17
	Wheat (*Triticum dicoccum*)	5	30	2	22	20
	Wheat (*Triticum monococcum*)	1	4	0	5	24
	Wheat (*Triticum* spp)	8	48	7	46	73
	Barley (*Hordeum vulgare*)	9	18	13	12	16
	Oat (*Avena* spp)	15	16	21	21	30
	Rye (*Secale cereale*)	0	1	2	1	8
	Broomcorn millet (*Panicum miliaceum*)	32	74	55	21	106
	Foxtail millet (*Setaria italica*)	1	0	2	1	0
Fabaceae	Lentil (*Lens culinaris*)	3	4	3	1	3
	Pea (*Pisum sativum*)	3	4	0	0	3
Total		131	317	122	302	360
Fruits						
Vitaceae	Grape (*Vitis* sp)	0	2	2	0	2

Number		FX1	FX2	FX3	FX4	FX5
Context		M2/2025	M3/2025	M6/2025	Gr.1/2025	
Period		the Medieval period				
Square		□8	□8	/	□7	
Layer		/	US12	US12	US7	US13
Sampling volume		17L	37L	27L	16L	35L
Statistics on charred plant remains						
Family	**Genus / Species**	**Quantity (pieces)**				
Rosaceae	*Rubus* sp	0	0	1	1	0
Solanaceae	*Alkekengi* sp	0	0	0	0	2
Total		0	2	3	1	4
Weeds						
	Setaria viridis	6	11	16	2	9
	Pennisetum alopecuroides	0	0	0	0	2
	Pennisetum sp	0	0	0	1	0
	Lolium spp	0	0	0	0	2
	Bromus hordeaceus	0	0	0	0	1
	Bromus secalinus	0	0	0	0	4
	Bromus sp	0	0	0	0	1
Poaceae	*Digitaria* sp	0	0	0	0	1
	Echinochloa spp	1	3	2	1	3
	Sporobolus spp	3	0	1	1	0
	Eragrostis spp	0	1	1	0	0
	Glyceria sp	0	0	0	0	1
	Stipa spp	2	0	0	0	0
	Aegilops sp	0	0	1	0	0
	Panicum sp	0	0	0	0	1
		0	5	0	1	9
	Chenopodium spp	1	7	6	2	17
Amaranthaceae	*Atriplex* sp	0	0	0	0	2
	Suaeda sp	0	1	0	0	3
Portulacaceae	*Portulaca oleracea*	0	3	2	2	2
Polygonaceae	*Persicaria* spp	3	2	2	4	8
	Trifolium sp	1	0	1	1	0
	Medicago sp	1	0	0	0	0
Fabaceae	*Vicia sativa*	0	0	0	0	1
	Vicia spp	3	3	2	0	3
		0	7	0	2	0
Cyperaceae	*Schoenoplectiella* sp	0	2	0	0	0
	Scirpus sp	0	0	0	0	1
Rubiaceae	*Galium* spp	0	6	3	0	8
Viburnaceae	*Sambucus williamsii*	0	0	0	0	2
Brassicaceae	*Brassica* spp	0	0	0	0	3

Number		FX1	FX2	FX3	FX4	FX5
Context		M2/2025	M3/2025	M6/2025	Gr.1/2025	
Period		the Medieval period				
Square		□8	□8	/	□7	
Layer		/	US12	US12	US7	US13
Sampling volume		17L	37L	27L	16L	35L
Statistics on charred plant remains						
Family	**Genus / Species**	**Quantity (pieces)**				
		1	0	0	0	6
Eriocaulaceae	*Eriocaulon* sp	0	1	0	0	1
Caryophyllaceae	*Saponaria officinalis*	0	0	0	0	7
Lamiaceae	*Clinopodium* spp	1	2	0	0	1
		0	0	1	0	1
Malvaceae	*Malva* sp	10	0	0	0	10
	Hibiscus sp	0	1	1	0	1
Total		33	55	39	17	111

Table 3 Identification of Charred Botanical Remains from ACS S1

Number		FX6	FX7	FX8	FX9	FX10	FX11	FX12	FX13	FX14	FX15	FX16
Context		1021/2024	1021/2025	1015/2025	1030/2025	1032/2025				/	/	/
Period / Dating		the Medieval period				the Roman period				?	?	?
Square		3A 3B 4A	4AB	2AB	5E 5F 4E	2-3 D-F	3F3E 2E2F 4F	2DF	6D	0DEF	1DEF	2DEF
Depth		/	/	/	0.40 m	0.45 m	0.55/0.65 m	0.65 m	0.40 m	0.50 m	0.45 m	0.45 m
Sampling Volume		33.5L	25L	20L	31L	30L	22L	34L	25L	27L	24L	22L
Statistics on Charred Plant Remains												
Family	**Genus / Species**	**Quantity (pieces)**										
Crops												
Gramineae	Wheat (*Triticum aestivum*)	6	28	4	0	0	3	1	12	1	3	0
	Wheat (*Triticum timopheevii*)	2	5	2	0	1	0	0	0	0	0	0
	Wheat (*Triticum dicoccum*)	5	17	29	2	1	1	4	2	1	1	2
	Wheat	2	3	5	0	1	2	1	0	2	1	0

Number		FX6	FX7	FX8	FX9	FX10	FX11	FX12	FX13	FX14	FX15	FX16
Context		1021/2024	1021/2025	1015/2025	1030/2025	1032/2025				/	/	/
Period / Dating		the Medieval period				the Roman period				?	?	?
Square		3A 3B 4A	4AB	2AB	5E 5F 4E	2-3 D-F	3F3E 2E2F 4F	2DF	6D	0DEF	1DEF	2DEF
Depth		/	/	/	0.40 m	0.45 m	0.55/0.65 m	0.65 m	0.40 m	0.50 m	0.45 m	0.45 m
Sampling Volume		33.5L	25L	20L	31L	30L	22L	34L	25L	27L	24L	22L
Statistics on Charred Plant Remains												
Family	**Genus / Species**	**Quantity (pieces)**										
Fabaceae	(*Triticum monococcum*) Wheat (*Triticum* spp)	11	41	19	3	6	4	16	9	3	5	0
	Barley *(Hordeum vulgare*)	25	11	15	3	4	0	9	4	1	2	0
	Oat (*Avena* spp)	37	39	31	4	4	4	2	12	3	3	3
	Rye (*Secale cereale*)	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
	Broomcorn millet (*Panicum miliaceum*)	23	43	12	9	15	8	13	7	7	4	5
	Foxtail millet (*Setaria italica*)	0	3	2	0	0	0	1	0	1	0	0
	Lentil (*Lens culinaris*)	2	1	8	2	1	0	7	2	1	2	0
	Pea (*Pisum sativum*)	1	4	1	0	0	0	0	0	0	2	0
Total		114	195	129	23	34	22	54	48	20	23	10
Fruits												
Vitaceae	Grape (*Vitis* sp)	4	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Rosaceae	*Rubus* sp	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Solanaceae	*Alkekengi* sp	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Ebenaceae	*Diospyros* sp	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Total		7	2	2	0	1	0	0	0	0	1	0
Weeds												

Number		FX6	FX7	FX8	FX9	FX10	FX11	FX12	FX13	FX14	FX15	FX16
Context		1021/2024	1021/2025	1015/2025	1030/2025	1032/2025				/	/	/
Period / Dating		the Medieval period				the Roman period				?	?	?
Square		3A 3B 4A	4AB	2AB	5E 5F 4E	2-3 D-F	3F3E 2E2F 4F	2DF	6D	0DEF	1DEF	2DEF
Depth		/	/	/	0.40 m	0.45 m	0.55/0.65 m	0.65 m	0.40 m	0.50 m	0.45 m	0.45 m
Sampling Volume		33.5L	25L	20L	31L	30L	22L	34L	25L	27L	24L	22L
Statistics on Charred Plant Remains												
Family	**Genus / Species**	**Quantity (pieces)**										
	Setaria viridis	9	19	1	2	0	2	3	0	0	1	4
	Pennisetum alopecuroides	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
	Pennisetum spp	1	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0
	Lolium spp	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bromus secalinus	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bromus spp	7	26	33	0	0	0	0	0	0	1	0
Poaceae	*Digitaria* spp	2	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1
	Echinochloa spp	5	5	2	0	0	0	0	0	0	0	2
	Eragrostis spp	2	8	7	0	1	0	4	1	0	0	2
	Alopecurus sp	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Glyceria spp	4	6	7	0	0	0	0	0	0	2	0
	Stipa spp	5	20	10	0	0	0	0	1	0	0	2
	Poa spp	0	17	0	0	0	0	1	0	0	0	0
		3	6	4	1	1	4	1	1	0	1	1
	Chenopodium spp	18	98	32	7	1	0	11	3	0	0	4
Amaranthaceae	*Atriplex* spp	0	17	2	1	0	0	0	0	0	0	0
	Suaeda sp	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	Bassia scoparia	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Portulacaceae	*Portulaca oleracea*	2	11	4	0	0	0	0	0	0	0	0
	Persicaria spp	3	6	4	1	0	2	2	2	0	0	0
Polygonaceae	*Polygonum* sp	4	2	0	0	1	0	0	0	1	0	0
	Rumex sp	2	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0
	Trifolium spp	3	15	16	3	2	0	2	1	0	0	2
	Medicago spp	1	4	8	0	0	0	1	0	0	0	0
Fabaceae	*Medicago minima*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Vicia ervilia	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	1
	Vicia spp	1	4	5	0	0	2	2	1	0	0	0

Number		FX6	FX7	FX8	FX9	FX10	FX11	FX12	FX13	FX14	FX15	FX16
Context		1021/2024	1021/2025	1015/2025	1030/2025	1032/2025				/	/	/
Period / Dating		the Medieval period				the Roman period				?	?	?
Square		3A 3B 4A	4AB	2AB	5E 5F 4E	2-3 D-F	3F3E 2E2F 4F	2DF	6D	0DE F	1DE F	2DE F
Depth		/	/	/	0.40 m	0.45 m	0.55/ 0.65 m	0.65 m	0.40 m	0.50 m	0.45 m	0.45 m
Sampling Volume		33.5L	25L	20L	31L	30L	22L	34L	25L	27L	24L	22L
Statistics on Charred Plant Remains												
Family	**Genus / Species**	**Quantity (pieces)**										
	Lespedeza sp	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		7	90	13	0	3	3	9	1	1	0	2
	Schoenoplectiella spp	0	2	3	0	0	1	0	2	0	0	0
	Carex sp	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0
Cyperaceae	*Scirpus* spp	0	3	0	0	0	1	1	0	0	0	0
	Cyperus spp	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	1
	Cyperus serotinus	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
		1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rubiaceae	*Galium* spp	4	11	4	0	2	3	4	1	0	0	4
Violaceae	*Viola* sp	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0
Viburnaceae	*Sambucus williamsii*	3	2	1	0	0	0	0	0	0	1	0
Brassicaceae	*Brassica* spp	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0
		2	3	0	1	0	0	1	0	1	0	0
Plantaginaceae	*Plantago* spp	2	2	3	0	0	0	0	0	5	0	0
Caryophyllaceae		2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Clinopodium spp	2	3	8	0	1	0	4	2	0	0	1
Lamiaceae	*Nepeta cataria*	0	85	50	0	0	0	0	0	0	0	0
	Lagopsis sp	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Malvaceae	*Malva* sp	7	2	0	0	0	1	0	0	1	0	0
	Hibiscus sp	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Araliaceae	*Hydrocotyle* sp	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Asteraceae	*Artemisia* sp	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Convolvulaceae	*Ipomoea* sp	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Total		110	477	231	23	13	21	48	20	11	10	28

Appendix B: ***Photographs of selected charred seeds***

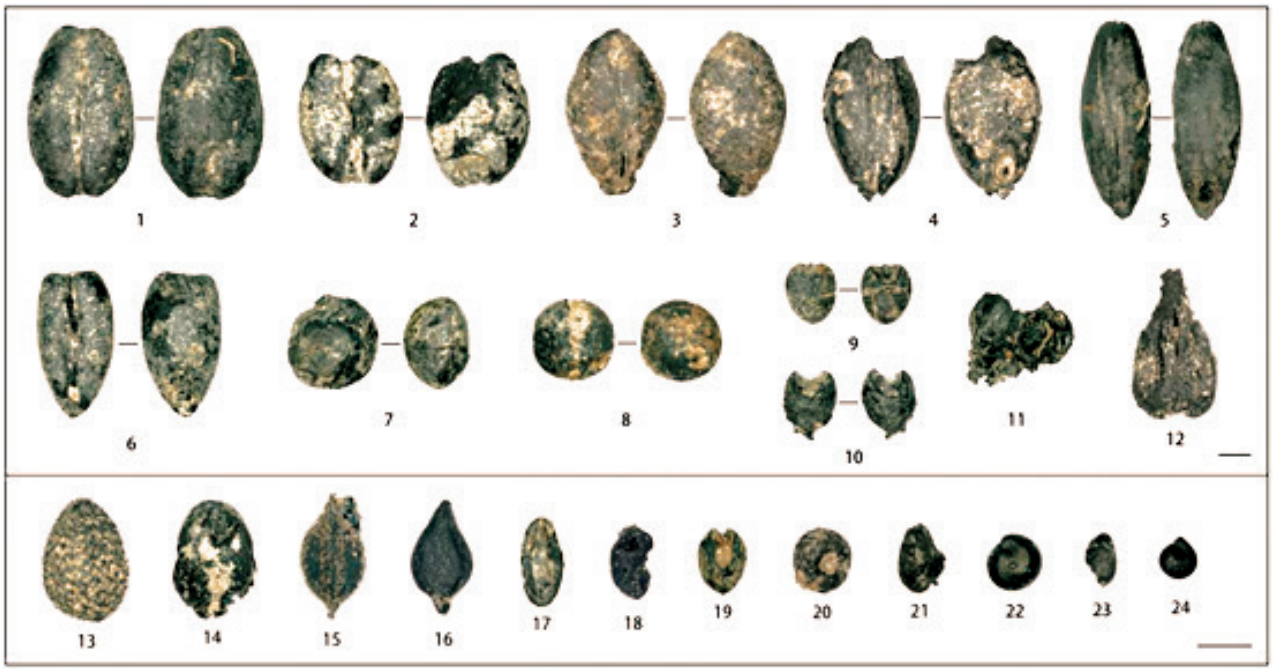

Fig. 4. Selected Charred Seeds from the Noviodunum Site:
1–2. Wheat (Triticum sp); 3–4. Barley (Hordeum vulgare); 5. Oat (Avena sp); 6. Rye (Secale cereale); 7. Lentil (Lens culinaris); 8. Pea (Pisum sativum); 9–11. Broomcorn millet (Panicum miliaceum); 12. Vitis sp; 13. Sambucus williamsii; 14. Echinochloa sp; 15. Rumex sp; 16. Polygonum sp; 17. Plantago sp; 18. Medicago sp; 19. Setaria viridis; 20. Galium sp; 21. Trifolium sp; 22. Chenopodium sp; 23. Eragrostis sp; 24. Portulaca oleracea. Scale bar = 1 mm.

35. Istria, com. Istria, jud. Constanța [*Histria*]
Punct: Cetate – Sectoarele: Templu; Sud; Poarta Mare – Turnul Mare; Acropolă Centru-Sud

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 122 (cetate), 131 (templu), 132 (sanctuar)
Încadrare cronologică: 311 (epoca arhaică), 312 (epoca clasică), 313 (epoca elenistică), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN: 62039.01; **cod LMI:** CT-I-s-A-02681
Autorizația nr. 23/22.04.2025
Colectiv: Mircea Victor Angelescu (IAB) – responsabil științific; Iulian Bîrzescu (IAB) – responsabil sector; Mircea Mihail Dabîca (IAB) – responsabil sector; Adela Bâltâc (MNIR) – responsabil sector; Valentin Bottez (FIUB) – responsabil sector; Florina Panait Bîrzescu (IAB); Liviu Mihail Iancu (ISACCL); Paul Damian, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR); Alexandra Țârlea, Alexandra Lițu, Iulia Iliescu (FIUB); Virgil Apostol (IAB)
Finanțare: MC – 25 000 lei, IAB, MNIR, U București, fonduri proprii, acțiuni de voluntariat și practică arheologică, sponsorizări
Perioada desfășurării cercetării: iulie – septembrie 2025

Histria. Sectorul *Templu*

Colectiv: Iulian Bîrzescu (IAB) – responsabil sector; Florina Panait Bîrzescu (IAB); Liviu Mihail Iancu (ISACCL); studenții: Ramona Andrei (Facultatea de Filologie Clasică, U București), Iris Ostroveanu, Bogdan Sâncrăian (UBB Cluj-Napoca), Flavia Trifu (Facultatea de Filologie Clasică, Kenyon College, Ohio), Răzvan Motroc (elev clasa a XII-a, Liceul „Alexandru Lahovary", Râmnicu Vâlcea).
Finanțare: MC, IAB, fonduri proprii, acțiuni de voluntariat și practică arheologică, sponsorizări private prin Asociația Arheologică „Vasile Pârvan"
Perioada desfășurării cercetării: 01–15.08.2025

Săpăturile din anul 2025 s-au desfășurat în colțul de nord vest al templului A și la nord de acesta, în imediata apropiere (Fig. 1). Între anii 1950 și 1952 aici au avut loc cercetări exhaustive pentru dezvelirea templului A și a stylobatului acestuia, rezultatele fiind publicate de Dionisie M. Pippidi în monografia *Histria* I, București, 1954. Cercetările din acest punct al sectorului urmează campaniile din ultimul deceniu, care au scos la lumină o arie sacrificial-votivă cu numeroase vetre și locuri de depunere, folosită începând cu a doua jumătate a secolului al VII-lea a.Chr., cu mult timp înainte de ridicarea primelor temple din piatră, până la sfârșitul epocii arhaice cel mai devreme. Cele mai concludente urme din aria votivă au fost cercetate de noi la vest de templul A, în interior și la nord de acesta fiind vorba de descoperiri răzlețe, cauzate de lucrările de amenajare a terenului și de amplasare a viitorului templu A. Mai mult, săpăturile vechi au avut ca prioritate scoaterea la lumină a fundației acestuia, fiind mai puțin concentrate pe descoperirile din perioada anterioară ridicării construcției din calcar, cu toate că aceste contexte timpurii nu au lipsit, precum o arată descoperirea unei astfel de vetre-altar în interiorul templului, fără o poziție stratigrafic clară, semnalată în monografia amintită. Săpăturile vechi din anii 1950 în această zonă au urmărit cercetarea straturilor timpurii, doar în cazul în care fundațiile templului s-au așezat pe stâncă sau nu au mai putut fi urmărite alte structuri constructive, astfel că după aceste săpături au rămas câteva mici suprafețe nederanjate, care au putut aduce date noi cu privire la începuturile sanctuarului histrian din colțul de nord-est al cetății. Este vorba de mici votive, precum aryballoi corintici, plăcuțe din bronz etc., descoperite la nord de templu în campaniile trecute, depuse, dar mai ales în poziții secundare.

Campania din anul 2025 a urmat campaniile din 2023 și 2024, în care au fost deschise patru suprafețe la nord de templele A și A'. Dacă în campaniile precedente, pe lângă cercetarea sanctuarului timpuriu, am avut ca al doilea obiectiv și găsirea limitelor de nord ale sanctuarului, anul acesta ne-am concentrat pe cercetarea primelor faze ale acestuia și evident, săpând în interiorul platformei templului, pe identificarea, pe cât posibil, a unor noi elemente constructive ale templului A și a raportului acestora cu descoperirile anterioare. Săpăturile propriu-zise s-au desfășurat între 1 și 14 august, cu o echipă de lucrători redusă ca număr. Au fost deschise două suprafețe, α și β, ale căror limite au fost stabilite în primul rând de trei ziduri ale casei de epocă romană târzie (așa numita „casă constantiniană"), de platforma templului A, dar și de săpăturile mai vechi (Fig. 2).

Suprafața α în partea de sud, lângă templu, are o lungime de 4,30 m de la est la vest, iar în partea de vest 4,90 m. La nord și vest limitele sunt date de fundațiile casei de epocă romană târzie, care prezintă pe cele două părți câte un contrafort cu dimensiuni diferite, cel mai mare, de pe latura de vest, având puțin peste un metru grosime în partea inferioară, iar cel de pe latura de nord are o grosime aproape de două ori mai mică, însă o adâncime mult mai mare, de cca. 70 cm, de peste două ori mai mare decât la contrafortul vestic. Fundațiile zidului ating adesea stânca nativă de șist verde, înspre nord fundația este așezată mai sus, iar stânca coboară ușor. Zidurile folosesc spolii de la monumente mai vechi și pietre de șist, fiind legat cu mortar. În partea de sud, limita suprafeței α este dată de platforma templului A din epoca clasică timpurie, conservată cu ciment în anii 1970 ai secolului trecut. Limita estică a săpături este dată de martorul de 1 m, lăsat față de suprafața cercetată în anul 2024 la nord de templu. Profilul de vest al ultimei suprafețe menționate, S1/2024, a fost din nou curățat anul acesta și folosit ca profil de control pentru suprafața α.

După îndepărtarea stratului vegetal, la fel ca și în campania de anul trecut a apărut în jumătatea de est a suprafeței o dărâmătură de pietre, mai puțin lângă fundația templului, unde în anii 1970 a fost realizat un sondaj în scopul consolidării cu ciment a blocurilor din platforma templului. În primele zile din campanie a fost curățat acest sondaj modern (cum reiese din descoperirile rezultate: sticlă, plastic, metale și monede din perioada respectivă). În partea inferioară a sondajului, anume deasupra stâncii, cel mai probabil stratigrafia nu a fost afectată de intervențiile moderne. În partea de vest a sondajului pe o lungime de ca. 2,50 m a fost descoperită o zonă cu calcar mărunțit (Fig. 3), ca o șapă de grosime variabilă, ceva mai compactă spre templu, nefiind foarte clar dacă are legătură cu faza arhaică a templului sau cu amenajarea ariei sacrificial-votive din a doua jumătate a secolului al VII-lea. Câteva mici descoperiri de pe acest strat de calcar și de pe stâncă indică mai degrabă epoca arhaică a funcționării acestei nivelări cu calcar. Săpătura oprindu-se pe acest nivel, nu avem alte elemente care să lămurească cronologia și funcționalitatea sa, care rămân ca obiective pentru campaniile următoare. Un alt lucru relevat de sondajul de lângă platforma templului privește așezarea primelor blocuri din platforma templului, respectiv blocuri rectangulare din calcar turonian, care, chiar dacă nu erau vizibile, erau bine fasonate, acestea fiind așezate pe o suprafață plană care are în partea de est stânca de șist iar în partea de vest calcarul mărunțit și umpluturi cu pământ întărit. Restaurările moderne nu au ajuns la primul rând de blocuri. Înspre vest contrafortul zidului casei de epocă romană târzie se așează direct pe stâncă lângă platforma templului fără a o afecta. În partea de est a suprafeței săpătura a rămas pe dărâmătura descrisă mai sus care a fost evidențiată și documentată. Acesta măsoară maxim 3,10 m (NS) × 2,10 m (EV). Este încă neclar dacă dărâmătura de pietre, care constau în mare parte din pietre neregulate, șist și calcar, dar și spolii din calcar și marmură, este antică sau modernă; în orice caz partea superioară a acesteia este de dată recentă. De asemenea este încă neclar raportul dintre dărâmătura de pietre, zidul casei romane târzii și mai ales un zid descoperit în anii 50 la est de suprafața noastră, care a fost demantelat după documentare, și pentru care nu se cunosc alte date. În jumătatea de vest a suprafeței (cu excepția șapei de calcar) săpătura a mers până la stâncă, care este neregulată, astfel încât adâncimea variază între 30 și 80 cm. Stratigrafia a fost afectată de intervențiile antice (ex. fundația zidului casei romane) și moderne, rămânând câteva zone în adânciturile stâncii, din care, ca și în anii trecuți, au fost recoltate descoperiri ceva mai relevante (vârfuri de săgeți, cupe atice cu benzi, amfore de transport arhaice etc). Singura zonă amenajată din care s-au mai păstrat urme ceva mai concludente este colțul de NV al suprafeței, unde a apărut o umplutură cu pământ închis la culoare și cărbune, iar ca descoperiri un ac de fibulă de bronz și diverse fragmente ceramice rulate. Groapa din colțul de NV, acoperită cu pietre de calcar, a fost amenajată anterior zidului casei de epocă romană târzie, dar cronologia și funcția ei exactă nu pot fi stabilite decât prin extinderea săpăturilor la nord de casa romană.

Suprafața β se află la sud de suprafața α și este delimitată la sud și vest de zidurile casei de epocă romană târzie („casa constantiniană") pe o lungime de 3 × 3 m (Fig. 4). La nord și est sunt zidurile templului care au impus limitele; la nord latura dinspre fundația platformei este de 3,9 m lungime. Zidul de sud al casei de epocă romană târzie a fost complet restaurat cu ciment, prea multe observații neputând fi făcute. Cât privește zidul vestic însă aici lucrurile stau altfel. Cel mai probabil că acesta a înglobat ziduri mai vechi (ex. monumentul B) și arată o diferență constructivă calitativă de la fundație la elevație, în favoarea primei. În partea inferioară blocurile sunt mai compacte, regulate, folosește mai multe spolii, iar în partea superioară folosește mai mult mortar și mai multe blocuri de șist. Este posibil să avem de-a face cu mai multe faze ale acestui zid.

Ca și în suprafața α, în suprafața β am continuat o săpătură întreruptă la începutul anilor 1950, când a fost dezvelită platforma templului A, respectiv zidul exterior al platformei și fundația naosului de epocă clasică timpurie. Între timp aici s-au adunat numeroase pietre de la săpături mai vechi și au crescut tufe și arbori. După ce am ajuns la nivelul blocurilor din fundația templului dezvelite în trecut, între zidul exterior al platformei și cel al naosului propriu-zis am deschis un mic sondaj de control, orientat est-vest, de 1 m lățime pe direcția unui bloc masiv din piatră (1,2 × 0,65 m, 50 cm ieșit spre vest dincolo de zidul adytonului) adosat colțului de NV al templului propriu zis (Fig. 5**)**. Privitor la acest bloc putem face în acest moment următoarele supoziții. Fie face parte dintr-o reparație de epocă elenistică, fie mai degrabă a fost amplasat odată cu templul de epocă clasică, suprapunând platforma, și ulterior, odată cu dezafectarea platformei pe latura de vest, în perioadă elenistică sau romană, a fost deteriorat. Ceea ce s-a păstrat din acesta indică mai degrabă faptul că și pe latura de nord avem trepte la fel ca pe latura de sud, trepte care au fost dezafectate aproape în totalitate doar la nord. Existența unui templu peripter de epocă arhaică și clasică rămâne pe mai departe la nivelul unor speculații, în schimb lucrurile par să se fi schimbat fundamental odată cu ridicarea monumentului B la începutul epocii elenistice. În colțul de SV al suprafeței β, încorporat în zidul casei de epocă romană târzie se află ultimul bloc păstrat din calcar turonian din postamentul monumentului B așezat aici pe un bloc masiv de șist verde. Rămâne neclar dacă monumentul B se termina sau continua spre est. Cel mai probabil platforma de vest a templului A a fost dezafectată cândva la sfârșitul epocii clasice – începutul epocii elenistice, când templul A a căpătat o altă înfățișare. Această dezafectare timpurie explică și lipsa elementelor constructive de pe latura de vest.

Un alt element constructiv de notat în suprafața β privește redezvelirea platformei templului A. Pe latura de vest în interiorul sondajului au fost scoase la iveală patru rânduri de blocuri din calcar și șist, din care primele două de jos au aparținut fazei arhaice, ulterior fiind înglobate în faza clasică timpurie a platformei, când au fost adăugate și celelalte două rânduri. Blocurile din primul rând ale fazei clasice sunt deteriorate, fiind expuse intemperiilor timp îndelungat. Cât privește faza arhaică blocurile de calcar din partea superioară sunt tăiate regulat și așezate pe un pat din lespezi de șist și calcar. Sondajul efectuat în interiorul platformei în partea de vest a atins stânca nativă de șist. Sub platforma cu

diferitele ei fazei a apărut un nivel dat de un strat de scoici parțial deranjat de groapa zidului platformei. În partea de est a sondajului nivelul este dat de o lutuială compactă bine surprinsă în suprafață, și care este de pus în relație cu una din fazele arhaice ale templului A sau cu un moment anterior monumentalizării templului (Fig. 6). Descoperirile de deasupra lutuielii sunt de epocă arhaică, iar spre est lutuiala continua și sub fundația timpurie a templului propriu-zis. La sfârșitul scurtei noastre campanii am extins în suprafață sondajul amintit dezvelind astfel și zidul exterior al platformei de pe latura de nord. Aici podeaua din lut amintită este distrusă în cea mai mare parte de groapa de fundație a zidului platformei. Rămâne de lămurit cum continua această lutuială spre est și spre sud prin extinderea săpăturilor și prin corelarea cu datele din săpăturile mai vechi și mai noi.

Abstract

The excavations of 1–15 August 2025 in the sector T(emple) focused on the north-west corner of Temple A (of Zeus) and the adjacent northern area, following the results of the previous campaigns of 2023–2024. This zone was investigated in 1950–1952 by Dionisie M. Pippidi, primarily to expose Temple A (*Histria* I, 1954). The researches of the last decade revealed nearby an early sacrificial-votive area, active well before the first stone temple, until at least the Late Archaic period, with the most significant votive features identified west of Temple A; finds north and inside the temple were sporadic and disturbed. Older excavations prioritised the stone temple, often overlooking pre-construction layers, though early contexts (e.g. a hearth-altar) were noted.

The 2025 campaign opened two trenches (α and β), bounded by the foundations of a Late Roman house, Temple A's platform, and prior digs. Trench α, north of the temple, revealed a large layer of stone debris, another layer of crushed limestone next to the stylobate (potentially Archaic screed), remnants of the modern temple consolidation and the native green schist bedrock. The notable finds included fragments of Attic band cups and Archaic transport amphorae, bronze arrowheads and a fibula pin.

Trench β continued the exploration inside the platform, on its north-western corner. The architectural elements that caught the attention were the well-dressed Archaic limestone blocks on a green schist bedding, incorporated into the later platform, and a massive block, evidence for the existence of steps on the northern side of the Classical temple or for Hellenistic repairs. Between the four courses of blocks on the west side of the platform and the temple itself, beneath the Late Archaic layer, there was a shell layer and a compact clay floor, previous of the construction of the temple, partially disturbed. The west platform appears to be decommissioned in Early Hellenistic times, linked to Monument B erection. The chronology of several features remains open for future work.

Illustrations list:

Fig. 1. Sector T. Plan of temple A with the marked areas excavated in 2025.
Fig. 2. Trenches α and β in the first days of the excavation. View from south.
Fig. 3. Trench α south, crushed limestone layer on the bedrock
Fig. 4. Trenches α and β. View from north.
Fig. 5. Trench β, western and northern walls of the temple platform
Fig. 6. Trench β, clay layer.

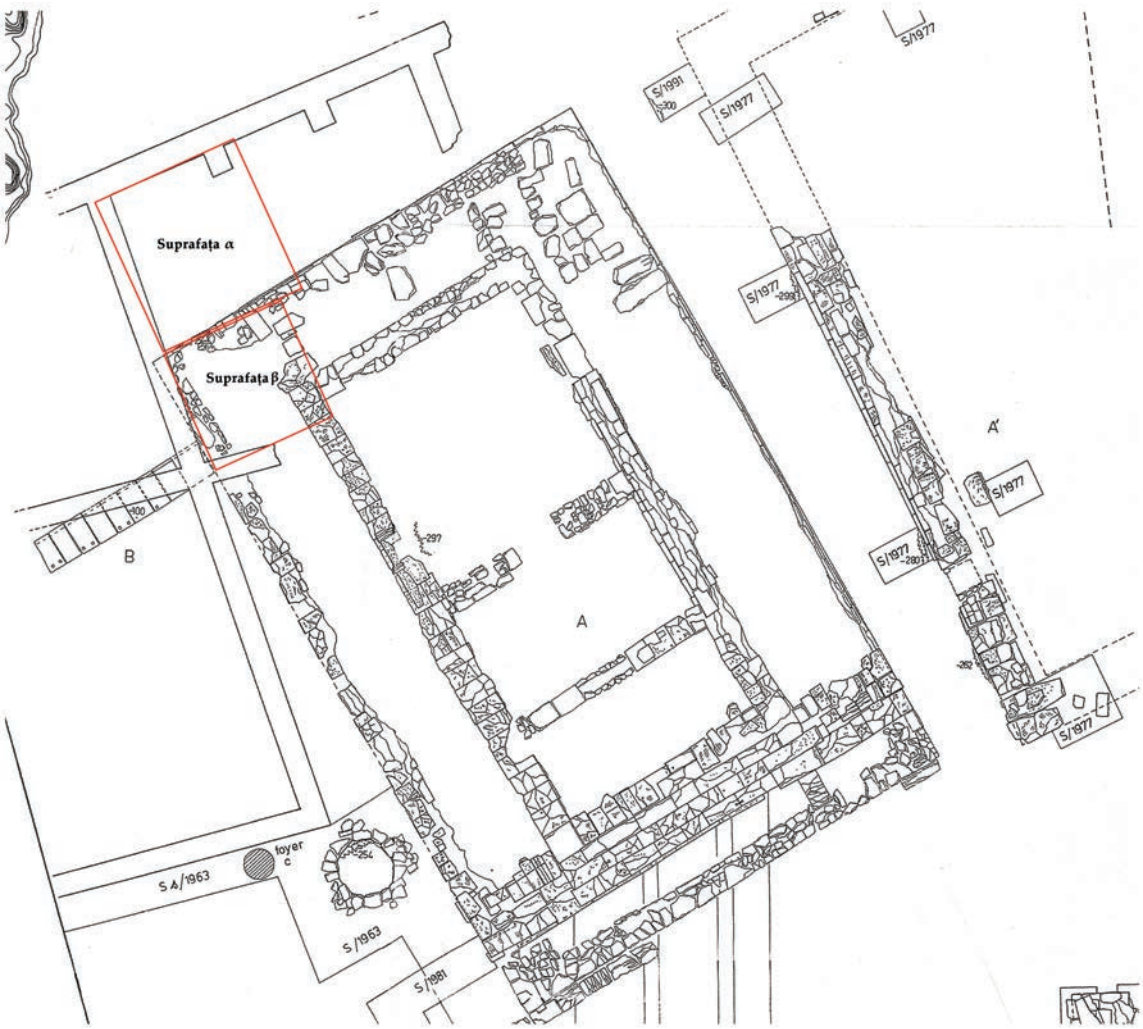

Fig. 1. Sector T. Plan templul A cu indicarea suprafețelor săpate în anul 2025

Fig. 2. Suprafețele α și β în primele zile din campanie. Vedere spre sud

Fig. 5. Suprafața β, zidurile de vest și nord ale platformei templului

Fig. 6. Suprafața β, lutuială

Fig. 3. Suprafața α sud, calcar mărunțit pe stânca de șist

Fig. 4. Suprafețele α și β după curățenie. Vedere spre nord

Histria. Sectorul *Sud*

Colectiv: Mircea Mihail Dabîca (IAB) – responsabil de sector; Demir Zeynel (masterand FIUB); Marc Alexandru Pincovici (student UBB Cluj-Napoca), Irina Preda (doctorandă UB, documentarist la INCFC din MC).
Finanţare: MC, IAB
Perioada desfășurării cercetării: 01–31.08.2025

Din anul 2010 obiectivul principal al cercetării arheologice în ***Sectorul Sud*** de la Histria este punerea în evidenţă, atât din punct de vedere ştiinţific, cât şi muzeistic, a orașului roman timpuriu de la Histria, mai puţin cunoscut şi cercetat în economia investigațiilor arheologice de pe acest sit.

Scurt istoric

În campania arheologică din anul 2012, într-o a treia etapă de cercetare în sub-secţiunea S3b, în caroul 9 şi la adâncimea de -1,20 m, a fost descoperit un zid (Z8) lat de aproximativ 1,80 m, orientat E-V, cu un contrafort în caroul 10 de 0,50 m, zid din piatră de şist verde legată cu mortar. Acesta coboară în adâncime până la -2,45 m, fiind de fapt fundaţia acestui zid. Continuarea acestei structuri constructive impozante a fost identificată în aceeaşi campanie arheologică şi în secţiunea de verificare S 5 (6 m × 2 m) situată la 3,50 vest de S3b, unde s-a surprins continuarea acestui zid atât spre vest, dar şi un colţ al lui care îndreaptă zidul spre nord (Z10). De asemenea, continuarea acestei structuri a fost sesizată şi în extremitatea nordică a S3b, unde la adâncimea de -2,00 m a apărut, după toate probabilităţile, latura de nord a unui posibil edificiu public de mari dimensiuni, aici fiind surprinsă doar o laţime de 1,60 m din laţimea totală a acestui zid (Z9), care mai continuă şi sub martorul dintre S3a şi S3b. Concluzia noastră din campania arheologică din anul 2012 a fost că este foarte posibil ca aceste ziduri de piatră legate cu mortar, Z8, Z9, Z10, cu lăţimi foarte mari, să facă parte dintr-un edificiu de epocă romană timpurie, de mari dimensiuni (aproximativ 20 m lăţime) (Fig. 2), cu o funcţionalitate publică, oficială, având în vedere atât poziţionarea sa în mijlocul oraşului roman timpuriu, cât şi faptul că, în campania din 2011 cât şi în cea din anul 2012 s-au descoperit mai multe fragmente de tencuială pictată între cele două limite de nord şi de sud ale secţiunii S3b. Ca urmare a acestei importante descoperiri arheologice s-a impus nevoia cercetării şi analizării din punct de vedere planimetric a acestei structuri constructive de mari proporţii, de epocă romană timpurie (secolul III p.Chr.), precum şi a structurilor arheologice conexe acestei clădiri oficiale, respectiv orizontul de locuire romană timpurie şi cele două necropole care suprapun acest edificiu.

Histria *Sector Sud*, campania 2025

În campania din anul 2025, cercetarea arheologică în ***Sectorul Sud*** al cetății greco-romane Histria s-a concentrat în suprafață deschisă în campania din anul 2023, S21, situată la est de S16 și S17 (Fig. 1).

În această campanie, obiectivul central al cercetării arheologice din Sectorul Sud a fost continuarea identificării planului arhitectonic al *edificiului roman timpuriu de mari dimensiuni* cu un caracter public, comercial (*horreum*) (Fig. 2), mai exact planimetria laturii sale lungi, de sud. Încă de la începutul cercetării arheologice în suprafața S21, pe latura de sud a ediciului roman timpuriu, pe lângă linia zidului ne-am propus să descoperim și următorii contraforți/pinteni de sprijin de pe această parte a clădirii. Motivul pentru care am decis să continuăm această abordare și în campania din din anul 2025 se datorează descoperirilor din campaniile precedente, când au fost identificați din punct de vedere arheologic alți trei contraforți/pinteni de sprijin, unul pe latura de sud (în campaniile 2012 și 2021, contrafortul nr. 1) și doi pe latura de nord (campania 2016, contrafortul nr. 2 și în campania 2022, contrafortul nr.1) alături de cele două colțuri ranforsate ale clădirii, cel de SV (campania 2012 și 2018) și NV (campania 2014). Am dorit să vedem și dacă se respectă, în continuare, distanțele dintre contraforții/pintenii de sprijin, ca să putem oferi în final, o posibilă reconstituire planimetrică a edificiului roman timpuriu (*horreum*) databil în secolul III p.Chr.

Pentru atingerea acestor obiective am continuat cercetarea arheologică în suprafața S21. Aceasta este situată la est de S16 și jumătatea sudică a S17 (Fig. 1) (8 × 8 m (64 mp)) și face parte dintr-o serie de 7 suprafețe de aceleași dimensiuni, amplasate între fostele secțiuni magistrale S2 și S3, fiind delimitate la vest și est de doi martori magistrali perpendiculari pe laturile lungi ale edificiului roman timpuriu. Am decis această abordare din mai multe motive. În primul rând pentru a cerceta arheologic toata suprafața de teren rămasă și delimitată de „Casa Mare” („Casa Pârvan”) la nord, secțiunea magistrală S3 la vest, aleea principală de vizitare a sitului la sud și secțiunea magistrală S2 la est. Apoi, pentru a putea cerceta nestingheriți complexele funerare din cele două necropole romane târzii care suprapun edificiul roman timpuriu (*horreum*). Și nu în ultimul rând, pentru a avea o imagine arheologică cât mai clară, din punct de vedere planimetric, a jumătății de vest a edificiului roman timpuriu dar și a zonelor de la nord și sud de acesta. La finalul cercetării arheologice a acestor 7 suprafețe vom avea doi martori magistrali peste clădirea *horreum*-ului, ale căror profile arheologice ne vor aduce mai multe informații stratigrafice importante despre edificiul roman timpuriu în sine dar și despre ceea ce avem la nord și sud de acesta. Ordinea cercetării acestor suprafețe se face în funcție de obiectivul major al cercetării noastre, identificarea planimetrică a edificiului de secol III p.Chr.

Revenind la campania din acest an și la suprafața S21, trebuie să menționăm faptul că ea a fost împărțită în 16 carouri de 2 × 2 m pentru a înlesni cercetare arheologică și pentru înregistrarea cât mai bună a materialului descoperit și a situațiilor arheologice.

În suprafața S21, în campania arheologică precedentă, după finalizarea cercetării nivelului de galben cu mortar, în carourile A2-A4, B2-B4, C2-C4, D2-D4 am putut identifica, la adâncimi cuprinse între -0,85 m și -1,09 m, în stratul

de mortar al edificiului roman timpuriu, contururile gropilor a șapte noi morminte din prima necropolă romană târzie atestată în zonă (secolul IV – sfârșitul secolului V p.Chr.) care suprapun edificiul (Fig. 3). Pe acest nivel, în caroul A4 am descoperit și o monedă, un aurelianian din timpul lui Diocleţian emis la Antiochia în anul 285 p.Chr.

În această campanie, am cercetat și documentat arheologic șase morminte din cele șapte conturate anul precedent.

Mormântul M36/2025 (Fig. 4–8) este primul mormânt cercetat și documentat în această campanie, fiind descoperit în colțul de SE al S21, în carourile C4 și D4, groapa lui fiind identificată și conturată la adâncimea de -0,96 m, având o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite și foarte vizibilă în stratul de mortar cu dărâmătură și orientată V-E (Fig. 4). Dimensiunile gropii erau de 1,75 × 0,74 m. M36/2025 este un mormânt de inhumație, în groapă simplă, cu o țiglă de acoperiș pusă pe cant, pe lățimea gropii, în capătul dinspre V al gropii. (Fig. 5). Țigla a fost descoperită la adâncimea de -0,87 m. În momentul săpării gropii lui M36/2025, până la țigla dispusă pe cant, nu am descoperit în umplutura acestuia nimic altceva decât câteva fragmente mici de calotă craniană si mici oase de la un mormânt de copil deranjat probabil în momentul săpării acestei gropi (Fig. 6). În momentul în care am ajuns la baza țiglei de acoperiș dispusă pe cant, și negăsind un schelet în groapă în conexiune anatomică, am continuat sa săpăm de la țiglă înspre capătul E al gropii. Aici la adâncimea de -1,35 m am descoperit un schelet de copil depus în poziție decubit dorsal, cu membrele superioare pe lângă corp, cu inventar funerar (Fig. 7). Scheletul orientat N-S, și nu cum ne-am fi așteptat noi, V-E, a fost descoperit la adâncimea de -1,20 m craniu, -1,33 m bazin și -1,35 m, în zona membrelor inferioare și era foarte bine conservat *in situ* (Fig. 8). Inventarul funerar a fost alcătuit din șapte mărgele de sticlă în zona gâtului și o mărgica roșie din chihlimbar la picioare. Ca observație preliminară, până la o analiza antropologică amănunțită, e de notat hidrocefalia pronunțată a craniului, poate și motivul pentru care s-a recurs la această orientare a mortului în momentul îngropării. Mormântul M36/2025 se poate încadra tipologic și stratigrafic în prima necropolă romană târzie atestată arheologic în zonă, cea de secolele IV – sfârșitul secolului V p.Chr.

Mormântul M37/2025 (Fig. 9–12) este situat la 1,04 m N de M36/2025 în caroul C3 al S21 și a fost identificat și conturat în grund la adâncimea de -1,04 m, groapa având o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite și foarte vizibilă în stratul de mortar cu dărâmătură (Fig. 9). Dimensiunile gropii erau de 1,54 × 0,77 m. M37/2025 este un mormânt de inhumație (un cenotaf), în groapă dublă, cu amenajare din țigle de acoperiș (2 rânduri), dispuse în dublă pantă peste groapa defunctului, cu pietre de șist verde dispuse la baza țiglelor și cu o piatră mare folosită drept capac la picioare (Fig. 10). Amenajarea din țigle a fost descoperită la adâncimea de -1,04 m. Mormântul era orientat SV-NE. După îndepărtarea amenajării din țigle, s-a putut observa groapa propriu-zisă pentru defunctul care nu a mai fost așezat aici, aceasta fiind descoperită la adâncimea de -1,30 m și având dimensiunile de 1,10 × 0,40 m (Fig. 11, 12). În umplutura acestei gropi a fost descoperit un singur cercel (?) sau verigă de bronz, la adâncimea de -1,50 m. Mormântul M37/2025 se încadrează tipologic și stratigrafic în prima necropolă romană târzie atestată arheologic în zonă, cea de secolele IV – sfârșitul secolului V p.Chr.

Mormântul M38/2025 (Fig. 13–15) este situat la 0,67 m S de M37/2025 și la 0,48 m V de M36/2025, în carourile B3-C3 ale S21 și a fost identificat și conturat în grund la adâncimea de -1,06 m, groapa având o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite și foarte vizibilă în stratul de mortar cu dărâmătură (Fig. 13), cu dimensiunile de 1,52 × 0,75 m. M38/2025 este un mormânt de inhumație, cu amenajare din 6 plăci mari din piatră de șist verde dispuse peste groapa defunctului și cu pietre de șist verde dispuse la stânga plăcilor din piatră (Fig. 14). Această amenajare a fost descoperită la adâncimea de -1,45 m la V și -1,62 m la E. Mormântul era orientat V-E. În timpul cercetării acestui mormânt, până la nivelul amenajării din placi din piatră, au fost descoperite în umplutura acestei gropi, 2 monede de bronz, iar după îndepărtarea acestor plăci au mai fost descoperite ale două monede de bronz, dintre care una este posibil sa fie o depunere funerară. După îndepărtarea amenajării de plăci din piatră, am descoperit oase din scheletul foarte prost conservat. Craniu fragmentar în conexiune anatomică, tasat și prost conservat la adâncimea de -1,80 m, tibia și peroneu dreapta la adâncimea de -1,84 m și un fragment de mandibulă descoperită în partea de E a gropii la adâncimea de -1,85 m (Fig. 15). Defunctul a fost, foarte probabil, depus în poziție decubit dorsal, fără alt inventar funerar, în afara monedei menționate mai sus. Mormântul M38/2025 se încadrează tipologic și stratigrafic în prima necropolă romană târzie atestată arheologic în zonă, cea de secolele IV – sfârșitul secolului V p.Chr.

Mormântul M39/2025 (Fig. 16–20) este situat în caroul D3, lângă profilul E al S21 și a fost identificat și conturat în grund la adâncimea de -0,93 m, groapa având o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite și vizibilă în stratul de mortar cu dărâmătură (Fig. 16), cu dimensiunile de 1,20 × 0,84 m. M39/2025 este un mormânt de inhumație pentru un sub-adult, orientat V-E, cu nișă laterală în peretele sudic al gropii, blocată cu plăci de piatră din șist verde și o țiglă de acoperiș (Fig. 17). Nișa a fost efectuată probabil, datorită faptului că, în momentul săpării gropii s-a dat peste fundația și unul dintre contraforții edificiului roman timpuriu, fiind săpate și scoase aici între 3 și 6 asize de piatră legată cu mortar (Fig. 18). În momentul cercetării nișei, la adâncimea de -1,71 m am descoperit doar fragmente de oase, din calota craniană și alte oase mici ale unui sub-adult, dar nu în conexiune anatomică, scheletul fiind foarte prost conservat (Fig. 19, 20). Nu a avut inventar funerar. În umplutura nișei au fost descoperite mai multe cuie, întregi si fragmentare, indicii pentru folosirea unui sicriu probabil. Mormântul M39/2025 se încadrează tipologic și stratigrafic în prima necropolă romană târzie atestată arheologic în zonă, cea de secolele IV – sfârșitul secolului V p.Chr.

Mormântul M40/2025 (Fig. 21–23) este situat la 0,40 m E de profilul sudic al S21, în carourile A3-A4 ale S21 și a fost identificat și conturat în grund la adâncimea de -1,14 m, groapa având o formă dreptunghiulară cu colțurile foarte rotunjite și vizibilă în stratul de mortar cu dărâmătură (Fig. 21), cu dimensiunile de 1,40 × 0,90 m. M40/2025 este un mormânt de

inhumație, în groapă dublă, cu amenajare din 5 pietre mari de șist verde dispuse peste groapa defunctului și cu pietre de șist verde dispuse la stânga plăcilor din piatră (Fig. 22). Această amenajarea a fost descoperită la adâncimea de -1,39 m la V și -1,42 m la E. Mormântul era orientat V-E. În timpul cercetării acestui mormânt, până la nivelul amenajării cu pietre mari, au fost descoperite în umplutura acestei gropi, 2 monede de bronz, dintre care una fragmentară. După îndepărtarea amenajării cu pietre mari, din păcate nu am descoperit niciun os din scheletul care a existat aici, dovadă fiind făină de oase măcinate descoperită în anumite zone din groapă. Defunctul a fost foarte probabil depus în poziție decubit dorsal, fără inventar funerar, într-o cistă de piatră, așa cum par să indice pietrele de șist verde descoperite pe laturile de V, S și E (Fig. 23). În umplutura acestei gropi secundare (cu dimensiunile de 1,42 × 0,50 m) am descoperit doar un cui de fier, la adâncimea de -1,64 m. Mormântul M40/2025 se încadrează tipologic și stratigrafic în prima necropolă romană târzie atestată arheologic în zonă, cea de secolele IV – sfârșitul secolului V p.Chr.

Mormântul M41/2025 (Fig. 24–27) este situat în carourile B2-B3 ale S21 și a fost identificat și conturat în grund la adâncimea de -1,16 m, groapa având o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite și bine vizibilă în stratul de mortar cu dărâmătură (Fig. 24). Dimensiunile gropii erau de 2,03 × 0,90 m. M41/2025 este un mormânt de inhumație pentru un adult, cu amenajare din țigle de acoperiș (3 rânduri), dispuse în dublă pantă peste groapa defunctului, cu pietre de șist verde dispuse la baza țiglelor și cu două pietre mai mari, folosite drept capac la cap și la picioare (Fig. 25–26). Amenajarea din țigle a fost identificată la adâncimea de -1,39 m, la curățarea ei fiind descoperit și un inel (?) de bronz la adâncimea de -1,59 m. Mormântul era orientat SV-NE. După îndepărtarea amenajării din țigle, s-a putut observa că defunctul a fost depus, fără inventar funerar, în poziție decubit dorsal, într-o cistă de piatră, așa cum par să indice pietrele de pe laturile de N, V și S ale gropii (Fig. 27). Scheletul de adult era parțial conservat *in situ*, fiind descoperit la adâncimea de -1,80 m craniul și -1,86 m membrele inferioare. În umplutura gropii au fost descoperite 6 cuie de fier, atât la stânga cât și la dreapta capului și a membrelor inferioare, indicii pentru probabila folosire a unui coșciug. Mai trebuie să menționăm faptul că, acest mormânt a fost săpat, mai mult de jumătate, în fundația zidului sudic al edificiului roman timpuriu. Mormântul M41/2025 se încadrează tipologic și stratigrafic în prima necropolă romană târzie atestată arheologic în zonă, cea de secol IV – sfârșitul secolului V p.Chr.

După cercetarea arheologică a celor șase complexe funerare, am continuat cu săparea nivelului de mortar cu dărâmătură, până la adâncimea de -1,12 m, în jumătatea vestică a carourilor cu morminte (A2-A4, B2-B4, C2-C4, D2-D4), ocazie cu care am mai identificat și alte complexe funerare, unul în colțul de SV al S21, în caroul A4 (Fig. 28) și altul în profilul de E al S21, în caroul A3 (Fig. 29). Am continuat să ne adâncim apoi, doar în jumătatea estică a carourilor cu morminte, unde am descoperit contrafortul nr. 3 (cfS3) de pe latura de sud a edificiului roman timpuriu cu șanțul său de fundare (Fig. 30), în caroul D3, la adâncimea de -1,33 m partea păstrată a lui și la adâncimea de -1,57 m, partea săpată din el, de către cei care au făcut mormântul M39/2025. Apoi am descoperit mare parte din fundația zidului sudic în carourile D2-D3, la adâncimea de -1,34 m (Fig. 30), precum și parte din elevația zidului sudic al edificiului sau parte din baza unui pilon de susținere din interiorul clădirii, în caroul D2 (Fig. 30). Din imaginea pe care o avem în acest moment (Fig. 31), putem spune doar că, peste fundația zidului sudic al edificiului, pe partea opusă contrafortului nr. 3, spre interiorul clădirii, avem o asiză de nivelare cu mortar (la adâncimea de -1,12 m), peste care avem puse două blocuri de calcar de mari dimensiuni (la adâncimea de -0,96 m), apoi un strat de mortar, peste care avem o asiză de cărămidă (la adâncimea de -0,86 m), apoi din nou mortar, după care e posibil să fi avut o asiză de piatră și de cărămidă, la adâncimea de -0,71 m, cota de identificare a acestei structuri. Importante sunt și cele două mici șanțuri de fundare, unul pentru asiza de piatră și celălalt pentru asizele de cărămidă și piatră, observabile atât în profilul de E al S21 (Fig. 32) cât și în microprofilul N (Fig. 31). Rămâne ca în campania viitoare, în măsura posibilităților, să descoperim și restul acestei structuri în jumătatea de N a S21.

În continuare am urmărit, atât cât s-a putut, linia zidului sudic al edificiului roman timpuriu înspre V (Fig. 33–34), dar nu am mai avut timp să descoperim și contrafortul nr. 2 de pe această latură de S, unul din obiectivele noastre. Ce putem spune în acest moment, cu certitudine, este faptul că, acest zid, identificat la adâncimea de -1,23 m, a fost spart în patru, dacă nu chiar cinci locuri de gropile mormintelor din primul orizont funerar documentat aici (Fig. 33–34). Au fost identificate, de asemenea, și cele două niveluri de călcare, reprezentate de două șape de mortar (identificate la adâncimea de -1,51 m, la nivelul fundației zidului sudic al edificiului (Fig. 35); și la adâncimea de -1,46 m) (Fig. 35), la exteriorul edificiului nostru, care au fost sparte de gropile tuturor mormintelor cercetate aici, în această campanie (Fig. 35).

Ca obiectiv pentru campania următoare rămâne terminarea cercetării nivelului de mortar cu dărâmătură și din jumătatea vestică a carourilor cu morminte, pentru ca în felul acesta să putem descoperi contrafortul nr. 2 și să întregim planimetria edificiului în această suprafață S21.

În finalul campaniei arheologice au fost înregistrate rezultatele cercetării arheologice prin fotografie, desen tehnic (grund și profile), ridicare topografică (Cătălin Pavel), fotogrametrie (Eugen Paraschiv-Grigore) model 3D (Luca Angelescu, Irina Preda) și releveu arhitectural (arh. Ana Budurea).

În privința inventarului mobil descoperit în campania arheologică 2025, menționăm fragmente ceramice romane, târzii dar și timpurii, opaițe fragmentare, fragmente din recipiente de sticlă, cuie, piese din bronz, plumb și fier, oase umane și de la animale, precum și opt monede de bronz, dintre care trei fragmentare.

Concluzii preliminare

În actualul stadiu al cercetării arheologice, apare destul de clar că acest mare edificiu public este construit la începutul secolului III p.Chr. (probabil în timpul lui Septimius Severus). Edificiul a suferit o mare distrugere la mijlocul

secolului III p.Chr., probabil cu ocazia faimoasei „distrugeri a Histriei" (*excidium Histriae*) în urma devastatorului raid gotic din anul 251 p.Chr., distrugere evidenţiată arheologic, atât în partea de nord a edificiului, cât şi în cea de sud şi vest. Din punct de vedere numismatic se constată că o bună parte dintre monedele descoperite (un procent de aproape 80%) sunt puternic afectate de efectele unui mare incendiu, multe dintre ele fiind topite sau parţial topite. Distrugerea este urmată de o refacere parţială, timp în care clădirea a continuat să fie folosită, dar la alte proporţii. Conform evidenţei numismatice distrugerea ei definitivă a avut loc către sfârşitul secolului III p.Chr. şi în primul deceniu al secolului IV p.Chr. Terenul pe care a fost amplasat acest edificiu este ocupat ulterior, de prima necropolă romană târzie atestată în această zonă, cea din secolul IV – sfârșitul secolului V p.Chr. De asemenea, nu este exclus ca traseele celor două alei de vizitare a sitului, cea de sud şi cea de vest, să fi reprezentat în antichitate limita dintre zona mai înală a cetăţii (unde este amplasat edificiul roman timpuriu) şi zona cu apa și mlăştinoasă din S şi SV. Astfel se poate vorbi în acest moment, cu titlul de ipoteză de lucru şi despre o posibilă funcţionalitate a acestui edificiu de utilitate publică / comercială, adică antrepozite (*horreum*), orientate cu latura lungă pe direcţia E-V, lonjând în acest fel, zona portuară de S a Histriei.

Abstract

The report presents the main findings of the 2025 systematic archaeological campaign in Histria, Sector South. As in previous campaigns, the primary objective of the research in the South Sector was to continue the investigation of the large Early Roman structure, a public and commercial building identified as a *horreum*. Specifically, the southern part was explored with the goal of uncovering the second and third buttress or support spur on that side. For that, first we had to excavate and research 6 of 7 graves identified here, during last year's archaeological campaign. Further research and surface investigations of the western portion of the structure will help refine our understanding of this monument's layout and provide a clearer view of its overall planimetry.

Illustrations list:

Fig. 1. Histria. General Plan of the South Sector, 2025, with a graphic representation of the area researched during the 2025 archaeological campaign.
Fig. 2. The Early Roman edifice, marked in red.
Fig. 3. S21 at the end of 2024 archaeological campaign.
Fig. 4. S21. Grave M36/2025. View from the East.
Fig. 5 S21. Grave M36/2025. View from the East.
Fig. 6. S21. Grave M36/2025. View from the West.
Fig. 7. S21. Grave M36/2025. View from the East.
Fig. 8. S21. Grave M36/2025. North-South oriented skeleton.
Fig. 9. S21. Grave M37/2025. View from the East.
Fig. 10. S21. Grave M37/2025. View from the East.
Fig. 11. S21. Grave M37/2025. View from the East.
Fig. 12. S21. Grave M37/2025. View from the East.
Fig. 13. S21. Grave M38/2025. View from the East.
Fig. 14. S21. Grave M38/2025. View from the East.
Fig. 15. S21. Grave M38/2025. View from the East.
Fig. 16. S21. Grave M39/2025. View from the West.
Fig. 17. S21. Grave M39/2025. View from the West.
Fig. 18. S21. Grave M39/2025. View from the West.
Fig. 19. S21. Grave M39/2025. View from the North.
Fig. 20. S21. Grave M39/2025. View from the North.
Fig. 21. S21. Grave M40/2025. View from the East.
Fig. 22. S21. Grave M40/2025. View from the East.
Fig. 23. S21. Grave M40/2025. View from the East.
Fig. 24. S21. Grave M41/2025. View from the East.
Fig. 25. S21. Grave M41/2025. View from the East.
Fig. 26. S21. Grave M41/2025. View from the East.
Fig. 27. S21. Grave M41/2025. View from the East.
Fig. 28. S21. New grave identified.
Fig. 29. S21. New grave identified.
Fig. 30. S21. View from the South.
Fig. 31. S21. View from the South.
Fig. 32. S21. View from the West.
Fig. 33. S21. South wall of Early Roman Building, View from the West.
Fig. 34. S21. South wall of Early Roman Building, View from the East.
Fig. 35. S21. View from the North.

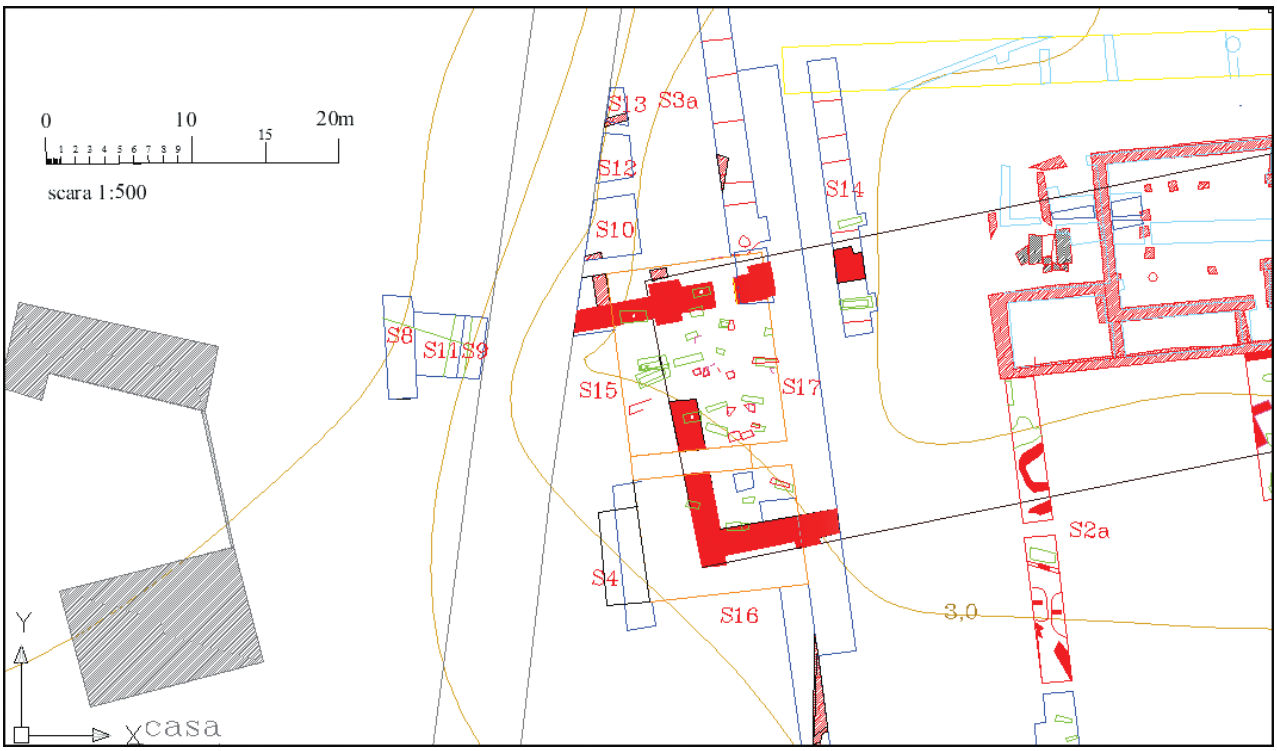

Fig. 1. Plan general Sector Sud 2025, cu reprezentarea grafică a zonelor cercetate în campania arheologică 2025

Fig. 2. Edificiul roman timpuriu, cu roşu

Fig. 3. S21 la sfârșitul campaniei arheologice din aul 2024

Fig. 4. S21 M36/2025. Vedere dinspre E.

Fig. 5. S21 M36/2025. Vedere dinspre E.

Fig. 6. S21 M36/2025. Vedere dinspre V.

Fig. 7. S21 M36/2025. Vedere dinspre E

Fig. 8. S21 M36/2025. Schelet orientat N-S

Fig. 9. S21 M37/2025. Vedere dinspre E

Fig. 10. S21 M37/2025. Vedere dinspre E

Fig. 11. S21 M37/2025. Vedere dinspre E

Fig. 12. S21 M37/2025. Vedere dinspre E

Fig. 13. S21 M38/2025. Vedere dinspre E

Fig. 14. S21 M38/2025. Vedere dinspre E

Fig. 15. S21 M38/2025. Vedere dinspre E

Fig. 16. S21 M39/2025. Vedere dinspre V

Fig. 17. S21 M39/2025. Vedere dinspre V

Fig. 18. S21 M39/2025. Vedere dinspre V

Fig. 19. S21 M39/2025. Vedere dinspre N

Fig. 20. S21 M39/2025. Vedere dinspre N

Fig. 21. S21 M40/2025. Vedere dinspre E

Fig. 22. S21 M40/2025. Vedere dinspre E

Fig. 23. S21 M40/2025. Vedere dinspre E

Fig. 24. S21 M41/2025. Vedere dinspre E

Fig. 25. S21 M41/2025. Vedere dinspre E

Fig. 26. S21 M41/2025. Vedere dinspre E

Fig. 27. S21 M41/2025. Vedere dinspre E

Fig. 28. S21 mormânt nou identificat

Fig. 29. S21 mormânt nou identificat

Fig. 30. S21 vedere dinspre S.

Fig. 31. S21 vedere dinspre S

Fig. 32. S21 vedere dinspre V

Fig. 33. S21 zidul S al edificiului, vedere dinspre V

Fig. 34. S21 zidul S al edificiului, vedere dinspre E

Fig. 35. S21 vedere dinspre N

Histria. Sectorul *Poarta Mare – Turnul Mare*

Colectiv: Adela Bâltâc (MNIR) – responsabil sector; Paul Damian, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR); Virgil Apostol (IAB)
Finanțare: MNIR – 74 450 lei
Perioada desfășurării cercetării: 02.08–05.09.2025

Deschiderea în anul 2000 a sectorului MNIR de la Histria s-a realizat în cadrul programului *Histria romană timpurie*, parte a proiectului „Civilizația greco-romană în zona danubiano-pontică, 1: Cetatea greco-romană Histria" (coordonat de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române). Plasarea acestuia în exteriorul incintei târzii, respectiv între Poarta Mare și Turnul Mare, avea ca scop principal surprinderea unor aspecte ale locuirii romane timpurii, eventual a celei elenistice, dat fiind faptul că, din punct de vedere topografic, sectorul era amplasat la cca 360–370 m est de incinta romană timpurie, deci teoretic în centrul Histriei în perioada Principatului. Descoperirile făcute în cele 19 campanii[1] sunt dintre cele mai importante din punct de vedere al obiectivului propus, fiind cercetate numeroase complexe databile din perioada romană timpurie până în ultimul nivel roman târziu[2]. Datele obținute au impus, după finalizarea cercetării în zona extramurană, și efectuarea unor investigații în interiorul cetății, în aceleași repere topografice. Din punct de vedere al scopului propus, cele mai importante au fost descoperirea unor porțiuni din traseele a trei străzi (dintre care una necunoscută din cercetări anterioare[3]) ceea ce a condus la conturarea pentru prima dată, a unei planimetrii coerente pentru Histria în epoca Principatului.

Dat fiind faptul că cercetarea noastră este limitată în zona intramurană de situația actuală din teren[4], în campania 2025 a fost continuată cercetarea în suprafețele deschise anterior (Fig. 1), obiectivele noastre fiind identificarea cât mai multor elemente din planimetria edificiilor 1–3, traseul arterei **e**[5] spre sud, precum și înregistrarea și cercetarea complexelor arheologice databile în epoca romano-bizantină[6].

Suprafața IV = încăperea 14a[7]

Suprafața a fost deschisă în campania din anul 2021 și din motive de securitate a muncii a fost cercetată doar jumătatea nordică[8]. După epuizarea cercetării, această jumătate a fost acoperită până la nivelul actual de călcare. Încă din campania anului 2021, în profilul de sud, se observa existența unui pavaj, pentru curățarea acestuia a fost îndepărtat stratul vegetal (cca 10–20 cm), urmat de un strat de pământ relativ afânat cu aspect cenușos, cu materiale arheologice specifice secolelor V–VI și o grosime de 30–40 cm. Pe aproape întreaga suprafață cercetată a fost surprins un pavaj (5 × 4 m) realizat în cea mai mare parte din dale de calcar, șisturi și *spolia* (Fig. 2). Cel mai probabil pavajul reprezintă nivelul de călcare al încăperii 14a, contemporan cu nivelul străzii N–S (dinspre Piața Mare spre *tabernae*).

Suprafața V = încăperea 13

Suprafața a fost cercetată în campaniile din anii 2021–2023 doar în jumătatea sudică[9], mai ales din dorința de a obține un profil perpendicular pe incintă. Au fost îndepărtate succesiv următoarele straturi: strat vegetal și de depunere de pământ din săpături anterioare (cu o grosime de 30–50 cm); strat de pământ afânat cu aspect cenușos și textură prăfoasă, materiale arheologice, numeroase fragmente osteologice și pietre (cu o grosime de 60–70 cm), cel mai probabil ultimul nivel al încăperii 13 (databil în secolul VI p.Chr.); strat de pământ cu aspect roșiatic cu fragmente tegulare și de lemn carbonizat, pietriș și lentile de lut, fragmente ceramice și osteologice (grosime de 10–14 cm), probabil nivel de distrugere (databil secolele IV–V p.Chr.); strat de lut bătătorit cu pigmenți roșiatici și de mortar (cu o grosime de 30–60 cm), nivel de funcționare al încăperii 13; strat de dărâmătură cu aspect roșu (de la lutul ars) și negru (de la lemnul carbonizat), cu numeroase fragmente tegulare (țigle, olane, cărămizi), urme de mortar de zid, tencuială, rare fragmente ceramice și osteologice, nivel de distrugere al edificiului nr. 2 (cu o grosime de 40/50–60 cm). În zona de nord a fost identificat un zid, orientat N–S, construit din șisturi și calcare legate cu mortar[10], pe alocuri păstrează și urme de tencuială din mortar (gr = 3 cm), acesta reprezintă un zid interior al edificiului nr. 2. La vest, paralele cu incinta, a fost cercetat un alt

[1] Din motive independente de voința membrilor colectivului, nu s-au desfășurat campanii arheologice în anii 2009–2012, 2015 și 2020.
[2] Despre cercetările din acest sector, vezi Damian, Bâltâc 2003–2004, p. 131–147, cu completările din: CCAR 2006, p. 195–197; CCAR 2007, p. 198–200; CCAR 2008, p. 165–166; CCAR 2009, p. 134–135; CCAR 2014, p. 63–64; CCAR 2015, p. 80–81; CCAR 2017, p. 74–75; CCAR 2018, p. 65–66; CCAR 2019, p. 85–86; CCAR 2020, p. 211; CCAR 2022, p. 222–223; CCAR 2023, p. 199–200; CCAR 2024, p. 222–223; CCAR 2025, p. 199–201.
[3] Pentru această nouă arteră identificată pentru prima oară de către noi în partea extramurană a sectorului, vezi CCAR 2017, p. 75; CCAR 2018, p. 65–66; CCAR 2019, p. 86, iar pentru cea din interiorul acestuia, vezi CCAR 2023, p. 199–200; CCAR 2024, p. 222; CCAR 2025, p. 199.
[4] Reamintim că în zona intramurană au mai fost întreprinse cercetări anterioare, iar ulterior zona a fost supusă unor proiecte de restaurare; cercetarea noastră a fost condiționată de situația actuală din teren (vezi și CCAR 2022, p. 222).
[5] Pentru siglele arterelor rutiere de la Histria, vezi Suceveanu 1982, p. 76–85 și fig. 8–50.
[6] Unele complexe târzii din această zonă a cetății sunt sumar prezentate în *Histria* I (p. 112–115), altele nu sunt amintite și nici măcar marcate pe plan, deși pe teren ele sunt prezente, chiar și sub forma restaurărilor actuale.
[7] Deși astăzi pe teren se pot observa unele încăperi prin zidurile restaurate, ele nu apar înregistrate în planul din *Histria* I; pentru aceste spații prezente pe teren, dar nu și pe plan, am ales să adăugăm sigle alfabetice, precedate de numărul încăperii din plan.
[8] CCAR 2022, p. 222; CCAR 2023, p. 199; CCAR 2024, p. 222.
[9] CCAR 2022, p. 223; CCAR 2023, p. 199–200; CCAR 2024, p. 222–223.
[10] L vizibilă = 3,50 m, l vizibilă = 0,34/0,40 m, h max cercetată = 0,90 m.

zid din cărămizi legate cu mortar[11] și care păstra și urme de tencuială a peretelui, pe latura de vest (gr = 2–3 cm). Aceste ziduri, alături de cel identificat anterior și adosat străzii[12], formează o încăpere a edificiului nr. 2 aflată la intersecția dintre artera **e** cu strada nou identificată de noi. Pe întreaga suprafață a încăperii a fost surprins nivelul de călcare care consta dintr-un pavaj din plăci foarte mari de calcar: 0,70 × 1,30 până la 0,85 × 1,80 m (Fig. 3).

Suprafața SXI = încăperea 13a

Din cauza mai multor complexe târzii dezvelite în campania precedentă care trebuiau menajate, spațiul în care a continuat cercetarea s-a micșorat substanțial. După îndepărtarea nivelurilor de dărâmătură corespunzătoare unor faze mai timpurii ale încăperii 13a, precum și cel al edificiilor timpurii, a fost dezvelită o porțiune din traseul străzii **e**. Din păcate, dalele străzii, realizate dintr-un calcar foarte friabil, erau distruse în totalitate din cauza presiunii stratului de dărâmătură, dar două borduri de la est s-au păstrat. Între acestea era implantat un tub paralelipipedic scobit pe centru, considerăm că este vorba despre o amenajare de strângere a apelor pluviale și evacuarea lor către canalul de sub stradă (Fig. 4). Adosat bordurilor străzii era un zid din calcare și șisturi legate cu mortar, zid ce aparține unei noi clădiri (denumită convențional 2A) la est de strada **e**. S-a executat un sondaj pentru verificarea acestui zid[13], ocazie cu care s-au făcut observații de ordin stratigrafic până la roca nativă.

Suprafața SXII = încăperea 12

A continuat cercetarea doar în jumătatea de vest a casetei, în principal din cauza complexelor târzii. Astfel, a fost îndepărtat stratul de dărâmătură al edificiului nr. 2, spre nord, și s-a constatat că zidul identificat anterior[14] face parte din planimetria edificiului nr. 2, astfel încât, împreună cu situația din SV și SVIII[15] indică cel puțin patru spații ale edificiului în zona intramurană. Stratul de dărâmătură este format din chirpici, fragmente de lut ars, un bogat material tegular (în principal țigle și olane) și alte materiale arheologice. Au fost descoperite și câteva materiale osteologice aparținând unui schelet uman, cel mai probabil de la o persoană surprinsă de incendiu și care a rămas sub dărâmături.

Suprafața SXIII = încăperea nr. 15a

Pentru a surprinde zidul de est al edificiului nr. 3 a fost necesară demontarea celor două ziduri târzii identificate anterior[16]. În zona dintre cele două ziduri a fost descoperită o amforă[17] întreagă, în poziție verticală, care avea pe fund urme de la conținut. A fost dezvelit o parte din zidul de est al edificiului nr. 3 și s-au constata două faze de construire, totodată au fost descoperită și o parte dintr-o amenajare de colectare a apelor pluviale de pe edificiul nr. 3 (Fig. 5).

Suprafața SXIV = încăperea nr. 15

În suprafața deschisă la sfârșitul campaniei 2024, au fost identificate mai multe situații (Fig. 6). În primul rând, s-a constatat existența unei săpături mai vechi pe lângă incintă până aproape de prima plintă a acestuia (–0,80 m față de nivelul actual de călcare). Au fost surprinse fundațiile a două ziduri din șisturi și calcar legate cu pământ (orientat N–S[18], respectiv E–V[19]) ceea ce indică o fază anterioară a încăperii 15. Aceste ziduri erau săpate în nivelul de dărâmătură al edificiului nr. 3, pe alocuri fiind identificat un strat de nivelare al acestei dărâmături, pe care putem să-l considerăm și un nivel de funcționare al acestei prime faze a încăperii 15. După îndepărtarea stratului consistent (cu o gr. 0,80–1 m) de dărâmătură al edificiului nr. 3, format din foarte mult material tegular (cărămizi, țigle și olane), fragmente de tencuială din lut (ars), de perete sau acoperiș, fragmente de chirpici, foarte multe materiale de construcție din fier (piroane, crampoane, cleme etc.), material arheologic divers (mai ales amfore), au fost descoperite patru ziduri construite din șisturi legate cu mortar și tencuite cu lut, care formau o încăpere (2,40 × 1,50 m) a edificiului nr. 3. După materialul lemnos carbonizat de pe toată suprafața încăperii, este de bănuit că nivelul de călcare al încăperii era format dintr-o podea de lemn, care avea ca substructură un strat de pământ lutos/nisipos cu numeroase scoici. Este de menționat că, în stratul de dărâmătură, între plinta incintei și zidul de vest al acestei încăperi, a fost descoperit un mic tezaur din monede și obiecte de podoabă, foarte probabil ținute într-o casetă de lemn. Nu se poate preciza dacă această casetă era ținută/amplasată într-o nișă din perete sau într-o piesă de mobilier. Tot în stratul de dărâmătură a fost descoperită și o stelă onorifică elenistică, cel mai probabil refolosită la construcția acestei încăperi.

Dată fiind situația din teren și imposibilitatea de a mai înainta, dar și pentru faptul că zona supusă investigației, în reperele topografice ale sectorului, a fost epuizată, considerăm că, în sectorul *Poarta Mare – Turnul Mare*, cercetarea a fost finalizată.

Pentru protejarea situațiilor arheologice, toate casetele au fost acoperite cu folie de mulcire și apoi cu pământ excavat din săpătură. Materialul arheologic se află în studiu și, după prelucrarea tuturor datelor, rezultatele cercetării din sectorul MNIR de la Histria vor fi publicate în formă monografică.

[11] Păstrat pe o L = 1,17 m și o h = 0,50 m, cu o l = 0,30 m, zidul este doar o parte din unul mai lung, a cărui urmă se observă în grund (Ltotală = 4 m).

[12] Vezi CCAR 2023, p. 200.

[13] Zidul, cu o L cercetată de 3 m, l = 0,70 m și h max păstrată de 1,70 m, era amenajat pe un strat de lut bătătorit, de cca 10 cm, care nivela roca nativă.

[14] CCAR 2025, p. 200.

[15] CCAR 2024, p. 223.

[16] CCAR 2025, p. 200.

[17] Este vorba despre o amforă egeeană de tip burduf, databilă în secolele V–VI p.Chr.

[18] L cercetată = 6,10 m, l = 0,60 m, h max = 0,50/0,60 m, se adosează zidului de nord al încăperii 15, și traseul continuă către sud.

[19] L cercetată = 2,70 m, h = 0,62 m, hmax = 0,44 m, se adosează zidului de est al încăperii 15.

Abstract

Research in the MNIR sector at Histria, situated outside the late precinct wall, commenced in 2000, with the general objective of investigating the settlement dynamics of the city during the Early Roman period. Over the course of 19 excavation campaigns,[20] numerous archaeological features were uncovered, spanning from the Early Roman period to the Late Roman horizon, including segments of three streets. These discoveries have, for the first time, enabled the reconstruction of a coherent planimetric layout of the city during the Principate.

During the 2025 campaign, intramural investigations continued, focusing on Buildings 1–3, the course of Street **e**, and Romano-Byzantine complexes. In Area IV, a pavement composed of limestone slabs, datable to the 6th century CE, was identified. In Area V, a newly recorded wall belonging to the planimetry of Building 2 was documented, together with a walking surface constructed of limestone slabs. In Areas XIII and XIV, details concerning the planimetry of Building 3 and Street **e** were observed, while additional elements of this street were further investigated in Area XI.

All recorded data contribute to refining the understanding of the three early insulae defined by the aforementioned streets, while also providing new evidence regarding complexes attributable to the Romano-Byzantine period.

Bibliografie:

Histria I – *Histria*. Monografie arheologică, I, București, 1954 (coordonator Em. Condurachi).

Damian, Bâltâc 2003–2004 – Damian, P., Bâltâc, A., *Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare – Turnul Mare (2000–2004)*, în: SCIVA, 54–55, 2003–2004, p. 131–147.

Suceveanu 1982 – Suceveanu, A., *Histria VI*, *Les thermes romains*, Bucarest, 1982.

Illustrations list:

Fig. 1. Histria. The Great Gate – the Great Tower: areas investigated during the 2025 campaign.
Fig. 2. Area SIV (view from the south-east).
Fig. 3. Area SV (aerial view).
Fig. 4. Area SXI (view from the west).
Fig. 5. Area SXII (view from the east).
Fig. 6. Area SXIV (view from the south).

[20] See above notes 1 - 2.

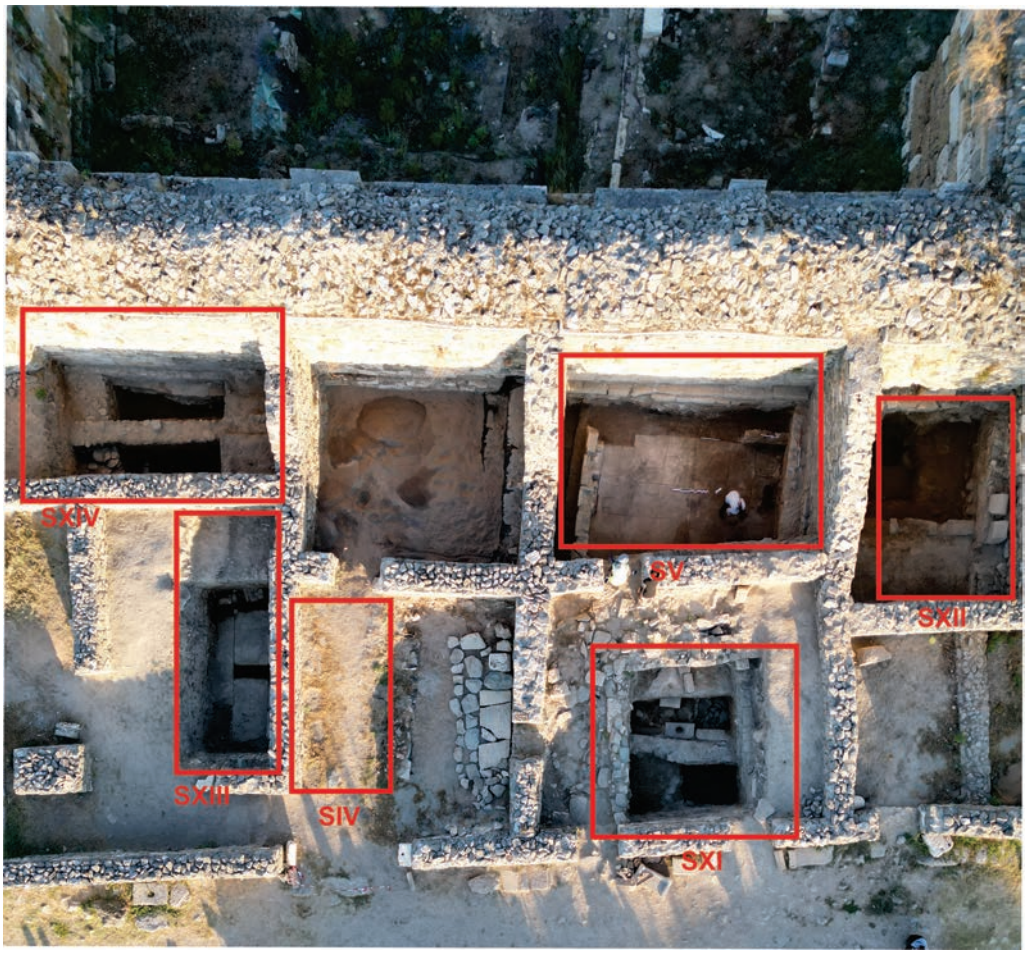

Fig. 1. Histria. Poarta Mare - Turnul Mare, zonele cercetate în campania 2025

Fig. 2. Suprafața SIV (vedere dinspre sud-est)

Fig. 5. Suprafața SXII (vedere dinspre est).

Fig. 6. Suprafața SXIV (vedere dinspre sud)

Fig. 3. Suprafața SV (vedere aeriană).

Fig. 4. Suprafața SXI (vedere dinspre vest)

Histria. Sectorul *Acropolă Centru-Sud*

Colectiv: Valentin Bottez (FIUB) – responsabil sector; Alexandra Ţârlea, Alexandra Liţu, Iulia Iliescu (FIUB); Virgil Apostol (IAB); studenţi**:** Ştefan Călin, Mădălina Cornea, Cristina Grigore, Clementina Ichim, Mihai Mănescu, Amalia Marieanu, Vlad Văduva, Andreea Vizitiu); Radu Penea (voluntar); autorii raportului**:** Iulia Iliescu, Antonio Niculae, Valentin Bottez, Virgil Apostol, Alexandra Ţârlea, Alexandra Liţu
Finanţare: U Bucureşti – 49 500 lei
Perioada desfăşurării cercetării: 01–31.07.2025

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică desfăşurată în Sectorul *Acropolă Centru-Sud* are ca obiective principale stabilirea stratigrafiei în zona sudică a acropolei histriene, între strada C şi zidul de incintă al cetăţii romane târzii, şi cercetarea succesiunii insulelor de locuire din diferitele epoci pentru a înţelege evoluţia urbană din această zonă a oraşului[21]. Obiectivele specifice campaniei din anul 2025 au vizat continuarea cercetării *insula*-ei de locuire Iα, datată în secolele VI–VII, prin: continuarea demersului de epuizare a martorilor stratigrafici din nucleul sudic al sectorului, pentru evidenţierea completă a tuturor structurilor aparţinând acestui complex[22]; continuarea cercetării arheologice, până la ultimul nivel de călcare, într-una dintre încăperile identificate în partea central-nordică a sectorului; continuarea cercetării unei unităţi de săpătură deschisă în partea vestică a sectorului pentru sondarea străzii care delimitează *insula* către Vest (ST02) şi determinarea fazelor sale de funcţionare.

Cu scopul îndeplinirii obiectivelor, în anul 2025 au fost cercetaţi 12 martori stratigrafici, şi anume: C024/C060, C026/C060, C057/C058, C032/C059, C031/C033, C037/C056, C037/C050, C037/C038, C054/C055, C048/C049, C047/C052, şi C051/C052. De asemenea, a fost continuată şi finalizată cercetarea în C060 şi în martorul C048/C053, începută în campania din anul 2024. În plus, am continuat investigarea spaţiului NNSp06 aflat în partea central-vestică a sectorului (Fig. 1).

Tehnici de cercetare utilizate

Asemeni campaniilor anterioare, şi anul acesta a fost respectat sistemul unităţilor de săpătură Wheeler, constând în casete de 4 × 4 m (fiecare cu caroiaj intern de 1 × 1 m), despărţite de martori de 1 m. Martorii stratigrafici au fost cercetaţi folosind acelaşi caroiaj intern de 1 × 1 m. Toate situaţiile arheologice (straturi, structuri constructive) au fost înregistrate prin completarea fişelor de tip MoLAS, prin realizarea de fotografii (cu aparatul de fotografiat şi din dronă) şi prin desen arheologic (de profil şi grund; altimetric – cu nivela optică, de la un punct fix comun – şi cu staţia totală). Pe parcursul campaniei a fost realizată şi prelucrarea primară a întregului material descoperit, constând în curăţare, sortare şi înregistrare. Prelucrarea tuturor materialelor arheologice continuă în laborator, fiind aplicate atât metode standard de studiu, cât şi analize interdisciplinare (analize PGAA pe materialul vitric, analize PIXE şi OM pe material ceramic, XRF pe piese din metal).

Rezultate şi interpretare (Fig. 2)**:**

Descoperirile din această campanie confirmă stratigrafia observată în anii precedenţi, fiind surprinsă următoarea succesiune: primul strat este cel vegetal şi/sau de depunere modernă, corespunzând contextelor 24000/60000, 26000/60000, 31000/33000, 32000/59000, 37000/38000, 37000/50000, 37001/50001, 37000/ 56000, 37001/56001, 47000/52000, 48000/49000, 51000/52000, 54000/55000, 57000/58000. Acesta suprapune cele două niveluri de dărâmătură care marchează distrugerea ultimului nivel constructiv al *insula*-ei Iα. Primul strat este caracterizat printr-un pământ de culoare gri care conţine numeroase blocuri de piatră, de dimensiuni variate; el corespunde contextelor 24001/60001, 26001/60001, 31001/33001, 32001/59001, 37001/38001, 37002/50002, 37002/56002, 47001/ 52001, 48001/49001, 51001/52001, 54001/55001, 57001/58001. Al doilea nivel de dărâmătură este reprezentat de un pământ de culoare galben-roşiatică, ce are în compoziţie o cantitate ridicată de materiale constructive şi prezintă urme puternice de arsură; el corespunde contextelor 60002, 24002/60002, 26002/60002, 31002/33002, 32002/59002, 37002/38002, 47002/52002, 48002/53002, 54002/55002.

Sub acestea apar **structurile constructive** specifice ultimelor faze de funcţionare ale *insula*-ei care, în funcţie de planul clădirii, sunt reprezentate de podele şi/sau substructurile lor, pavaje, trotuare, canale ori străzi.

Podelele se prezintă sub forma unor niveluri de lut de culoare galbenă, foarte puternic solidificate. Segmentele descoperite în campania din anul 2025 au fost înregistrate ca 60007, 32005/59005, 37006/38006, 37005/50005, 47003/52003, 47005/52005, 48003/53003, 48002/49002, 54003/55003.

Pavajele sunt reprezentate de noi segmente ale structurilor identificate în anii precedenţi – **P019** (contextul 51002/52002, identificat în □ B-D_1, la -0,18/-0,33 m, cu o lungime de 3,65 m; şi contextul 51003/52003, identificat în □ A1, la -0,36 m, cu o lungime de 0,75 m) –, precum şi de structuri noi – **P027** (contextul 37004/50004, identificat în □ A-C1, la -0,18 m, cu o lungime de 1,79 m) (Fig. 3–4).

Trotuare. Au fost descoperite două noi tronsoane ale structurii **T006**, înregistrate ca 37005/38005 (identificat în □ A2, la -0,22 m, cu o lungime de 1,16 m), respectiv 37004/56004 (identificat în □ A4, la -0,15 m, cu o lungime de 1,60 m). Acestora li se adaugă un nou tronson ale structurii **T007**, înregistrat ca 57005/58005 (identificat în □ A1, la +0,44 m, cu o lungime de 0,80 m) (Fig. 4–5).

[21] Achim *et alii* 2021, p. 484.
[22] Pentru situaţia de la finalul campaniei 2022, vezi Bottez, Dumitru, Iliescu 2025, p. 573, Fig. 4.

Străzi. Mai multe segmente ale străzii **ST02** au fost evidențiate în unitățile de săpătură C060 (contextul 60003), C024/C060 (contextul 24003/60003), C026/C060 (contextul 26003/60003), C037/C038 (contextul 37003/38003) și C037/C056 (contextul 37003/56003). Strada se prezintă sub forma unui strat compact de lut de culoare galbenă ce are în compoziție scoici, fragmente ceramice și pietre de mici dimensiuni. Strada are o pantă descrescătoare de la N la S, în C026/C060 fiind descoperită la +0,23 m, pe când în C037/C038 a apărut la -0,37 m (Fig. 3, 6).

În ceea ce privește *zidurile*, au fost identificate noi tronsoane din structurile descoperite anterior, după cum urmează: **Z027** (înregistrat ca 24003, identificat în □ C-D2-3 la +0,31 m, cu dimensiunile de 2,25 × 0,60 × 0,46 m; Fig. 3); **Z035** (contextul 31003/33003, identificat în □ A-E1 la +0,95 m, cu dimensiunile de 5,15 × 0,70 m; și contextul 32003/59003, identificat în □ A1 la +0,59 m, cu dimensiunile de 1 × 0,70 × 0,30 m; Fig. 5); **Z047** (contextul 37004/38004, identificat în □ A4 la +0,04 m, cu dimensiunile de 1,29 × 0,64 × 0,43 m; contextul 37003/50003, identificat în □ D1 la +0,07 m, cu dimensiunile de 2,15 × 0,63 × 0,47 m; și contextul 37005/56005, identificat în □ A4 la -0,03 m, cu dimensiunile de 1,53 × 0,47 × 0,15 m; Fig. 6); **Z061** (contextul 47004/52004, identificat în □ A4-5 la -0,02 m, cu dimensiunile de 1,40 × 0,80 × 0,37 m; Fig. 7); **Z063** (contextul 48004/49003, identificat în □ A-D1 la +0,40 m, cu dimensiunile de 3,20 × 0,78 × 0,30 m; și contextul 48004/53004, identificat în □ A1 la +0,26 m, cu dimensiunile de 0,70 × 0,48 × 0,46 m; Fig. 7); **Z064** (înregistrat ca 48004/49004, identificat în □ A-B1 la +0,47 m, cu dimensiunile de 3,50 × 0,80 × 0,30 m; Fig. 7); **Z069** (contextul 60006, identificat în □ B-D1 la +0,25 m, cu dimensiunile de 3,10 × 0,50 × 0,07 m; contextul 26006/60006, identificat în □ A1 la +0,25 m, cu dimensiunile de 0,45 × 0,20 m; și contextul 57003/58003, identificat în □ A1 la +0,65 m, cu dimensiunile de 1,90 × 0,70 × 0,18 m; Fig. 3–4); **Z070** (contextul 57004/58004, identificat în □ A1 la +0,64 m, cu dimensiunile de 1,80 × 0,65 × 0,20 m; Fig. 4); **Z072** (contextul 32004/59004, identificat în □ A1 la +0,46 m, cu dimensiunile de 2,10 × 0,56 m; Fig. 5); **Z077** (contextul 32006/58006, identificat în □ A1 la +0,47 m, cu dimensiunile de 0,90 × 0,60 × 0,10 m).

Zidurile **Z078** (contextul 60008, identificat în □ A-C1 la +0,27 m, cu dimensiunile de 1,50 × 0,50 m; și contextul 26004/60004, identificat în □ A1 la +0,25 m, cu dimensiunile de 0,30 × 0,35 × 0,05 m) și **Z079** (contextul 60009, identificat în □ A1 la +0,25 m, cu dimensiunile de 0,50 × 0,40 m; și contextul 26005/60005, identificat în □ A1 la +0,27 m, cu dimensiunile de 0,40 × 0,45 × 0,13 m) reprezintă noi structuri de acest fel descoperite în campania din 2025 (Fig. 3).

Intrări/Praguri. Contextul 54004/55004 reprezintă o intrare amenajată în zidul Z068, în partea de S-V a insula-ei. A fost descoperită în □ A1, la -0,07 m, și constă în trei dale de șist fasonate și legate cu pământ. Structura are formă rectangulară și dimensiunile de 0,96 × 0,31 m.

Alt complex identificat este *fântâna* descoperită inițial în anul 2024 în C038/C055, a cărei continuare a apărut în campania din 2025 în cadrul martorului C037/C038 (înregistrată ca 37007/38007). Structura are formă rectangulară și dimensiunile de 2,06 × 1,42 × 0,30 m. Interiorul acesteia nu a fost cercetat. Urme ale unei *structuri din chirpici* au fost identificate în martorul C048/C053 (contextul 48006/53006), în □ A1-2 , la -0,23 m. Contextul se întinde pe o lungime de 1 m și o lățime de 0,60 m. Deși în mare parte distrusă, o cărămidă de chirpici este păstrată aproape complet, având dimensiunile de 28 × 20 × 12 cm.

NNSp06 (Fig. 8)

Anul acesta a fost continuată cercetarea în NNSp06, spațiul din nucleul nordic al *insula*-ei Iα care a început să fie investigat sistematic începând cu anul 2024[23]. Au fost cercetate atât contextele identificate în campania trecută, cât și o serie de contexte noi, după cum urmează:

Nivelul de călcare *US06001*, identificat inițial în □ A-C1-2, A5, A8-9, G3-8, a fost epuizat în □ C1 și A8-10, fiind descoperite două noi niveluri de călcare (US06009, respectiv US06027).

Nivelul de dărâmătură *US06002*, identificat în □ C2-5-F2-5, a fost epuizat în campania din 2025, fiind descoperite dedesubt urmele unei structuri rectangulare (*US06014*) prevăzută cu șapte gropi de pari (*US06015*-*US06020* și *US06025*). Fragmentele de *dolium* descoperite anul trecut au fost scoase, putând constata că acestea au fost prelucrate și folosite ca materiale constructive, astfel că ipoteza implantării unui vas de provizii în această zonă nu mai este valabilă. Totuși, pare că structura *US06014* a avut ca scop stocarea de alimente, întrucât o cantitate foarte mare de grâne carbonizate a fost recuperată din gropile de pari și din umplutura structurii. Alte descoperiri notabile din această zonă sunt un fragment de platou nord-african de tip Hayes 105 și o farfurie micro-asiatică de tip Hayes 10B, ambele datate începând cu a doua jumătate a secolului al VI-lea.

Nivelul de dărâmătură *US06005* din partea sud-vestică a încăperii a fost de asemenea epuizat, dedesubt fiind descoperit nivelul de călcare *US06009* și groapa de implantare a unui vas de provizii de mari dimensiuni (*US06031*). În urma cercetării acestui context, foarte aproape de nivelul de călcare, a fost descoperit un opaiț fragmentar de tip Iconomu XXXIII/Hayes 11 cu toarta în formă de cap uman, ce poate fi datat în secolul VI și începutul secolului VII.

Canalul *US06006* a fost de asemenea cercetat, fiind evidențiate noi pietre către est și sud. Astfel, noile dimensiuni ale structurii sunt: 1,65×0,65 m pe direcția E-V și 1,45 × 0,50 m pe direcția N-S. Totuși, structura nu a fost dezvelită în totalitate. Adâncimea la care se păstrează variază, fiind la -0,62 m în □ C4 și la -0,70 m în □ B2. Baza canalului a fost descoperită la -0,75 m. Dedesubt se află nivelul de călcare *US06009*.

Zidul **Z075** (*US06007*) a fost mai bine evidențiat, lungimea totală care se păstrează fiind de 3,70 m. Către vest, latura sudică a zidului delimitează structura *US06014*. De asemenea, către est, zidul este distrus de o altă groapă de implantare a unui vas de provizii (*US06022*).

Nivelul de călcare *US06009* este compus dintr-un pământ foarte puternic solidificat, pietre foarte mici și incluziuni

[23] Bottez *et alii* 2025, p. 184.

de zgură de sticlă și fier. Stratul a fost descoperit în jumătatea vestică a încăperii, la o adâncime ce variază între -0,57 m în □ D1 și -0,67 m în □ C2. Nivelul este delimitat la est de *US06003* și la NV de *US06014* și continuă și sub canalul *US06006*.

Cât privește jumătatea estică a încăperii, aceasta nu a fost cercetată decât parțial în anul 2025, urmând a fi investigată în detaliu în campaniile viitoare. Cele mai notabile descoperiri le reprezintă patru gropi de *dolia* identificate în colțul nord-estic al spațiului (contextele *US06022-US06024* și *US06026*). În pereții gropilor *US06024* și *US06026* se observă foarte bine stratigrafia ce sugerează că diferite amenajări au avut loc în zona aceasta: ultimul nivel de călcare păstrat (podeaua *US06027*) suprapune nivelul de distrugere *US06028*, care la rândul său suprapune o altă podea (*US06032*).

O altă groapă (*US06013*) a fost identificată în partea sudică, în □ A6. Este foarte posibil să reprezinte tot groapa de implantare a unui vas de provizii, asemeni gropii *US06031* aflate la vest.

Scurta descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse

Descoperirile arheologice sunt foarte numeroase, variate și constau în materiale ceramice (principala categorie de material descoperit, aparținând în marea majoritate perioadei romane târzii, urmate de epoca romană timpurie și greacă), arheozoologice, vitrice, numismatice, din metal, precum și într-o serie de fragmente arhitectonice și alte descoperiri mărunte. Materialul a fost colectat exhaustiv, fiind înregistrat și depus inițial în depozitul nr. 5 al sitului; ulterior, o parte a fost luat prin proces verbal pentru studiu la Laboratorul de Arheologie „Dinu Theodorescu" al Facultății de Istorie din cadrul Universității din București. Materialele numismatice (49 de monede) au fost predate pentru studiu la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București. Nu în ultimul rând, descoperirile zooarheologice și arheobotanice (semințe carbonizate, lemn ars) au fost predate Departamentului de Bioarheologie din cadrul aceleiași instituții.

Obiective pentru campania 2026

Cercetările viitoare au ca obiectiv continuarea demersului de epuizare a martorilor stratigrafici din nucleul sudic al sectorului, pentru evidențierea completă a tuturor spațiilor/încăperilor care alcătuiesc *insula* de locuire Iα. Totodată, va continua cercetarea structurilor descoperite în anii anteriori (de exemplu, fântâna din C038/C055 și C037/C038; segmentul străzii ST02 din C057/C058; vasul de provizii din C048 și C048/C053 etc.), precum și a spațiilor care alcătuiesc clădirea (în acest sens, în 2026 va continua cercetarea în NNSp06, în special în partea centrală și de est, pentru investigarea structurilor identificate).

Propuneri de conservare și punere în valoare

Pentru protejarea lor până la următoarea campanie, toate structurile au fost acoperite cu carton bitumat și/sau geotextil și sprijinite cu pietre și pământ. Pe termen lung, după finalizarea cercetării *insula*-ei Iα, este avut în vedere un proiect de restaurare care să protejeze și să valorifice complexul, incluzându-l în circuitul turistic al sitului și, în același timp, permițând continuarea cercetării structurilor anterioare.

Abstract

The 2025 archaeological campaign on the *Acropolis Centre-South* Sector (project coordinated by the University of Bucharest's team) focused on the investigation of the 6th – 7th centuries residential complex, conventionally named *insula* Iα. The main aim was to unveil as many structures as possible (from both the northern and southern nucleus), to entirely delimit the internal spaces that belong to this building. Thus, twelve baulks and a trench were excavated, new segments of previously identified walls (Z027, Z035, Z047, Z061, Z063, Z064, Z069, Z070, Z072, Z075, Z077), sidewalks (T006, T007), streets (ST02), and pavements (P019) being discovered. In addition, a series of new structures, such as walls (Z078, Z079) and pavements (P027), were uncovered.

At the same time, the investigation in NNSp06 continued, where a storage space (*US06014*) containing a high amount of archaeobotanical remains (mainly grains) was discovered. Other notable finds are four *dolium* pits from the north-eastern corner of the space (*US06022-US06024* and *US06026*) and two *dolium* pits from its southern side (*US06013* and *US06031*).

Bibliografie:

Achim *et alii* 2021 – Achim, I., Bottez, V., Angelescu, M., Cliante, L., Țârlea, A., Lițu, A., *A city reconfigured: old and new research concerning Late Roman urbanism in Istros*, în: Tsetskhladze, G.R., Avram, A., Hargrave, J. (eds.), *The Greeks and Romans in the Black Sea and the Importance of the Pontic Region for the Graeco-Roman World (7th century BC – 5th century AD): 20 Years On (1997–2017). Proceedings of the Sixth International Congress on Black Sea Antiquities (Constanța – 18–22 September 2017)*, Archaeopress, p. 477–487.

Bottez, Dumitru, Iliescu 2025 – Bottez, V., Dumitru, A., Iliescu, I.-A., *Preliminary Report of the Excavations at Histria – the Acropolis Centre-South Sector. V. The 2021–2022 campaigns*, în: CA, 32.2, 2025, p. 569–592.

Bottez *et alii* 2025 – Bottez, V., Țârlea, A., Lițu, A., Iliescu, I., Apostol, V., Vasile, C., *Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]. Punct: Sectorul Acropolă Centru-Sud*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 183–190.

Illustrations list:

Fig. 1. Aerial photo of the *Acropolis Centre-South* Sector, with the units excavated in 2025 (V. Bottez).
Fig. 2. Detailed plan of the *Acropolis Centre-South* Sector in 2025 (V. Bottez, V. Apostol).
Fig. 3. Trench C060 and baulks C024/C060 and C026/C060, with walls Z027, Z069, Z078, Z079, and street ST02 (V.

Bottez).
Fig. 4. Baulk C057/C058, with walls Z069 and P070, and sidewalk T007 (V. Bottez).
Fig. 5. Baulks C032/C059 and C031/C033, with walls Z035 and Z072 (V. Bottez).
Fig. 6. Baulks C037/C056, C037/C050, and C037/C038, with wall Z047, sidewalk T006, street ST02, and pavement P027 (V. Bottez).
Fig. 7. Baulks C048/C049, C048/C053, C047/C052 and C051/C052, with walls Z063, Z064 and Z061, and pavement P019 (V. Bottez).
Fig. 8. NNSp06, with structure *US06014* and the six dolium pits (*US06013*, *US06022-US06024*, *US06026* and *US06031*) (V. Bottez).

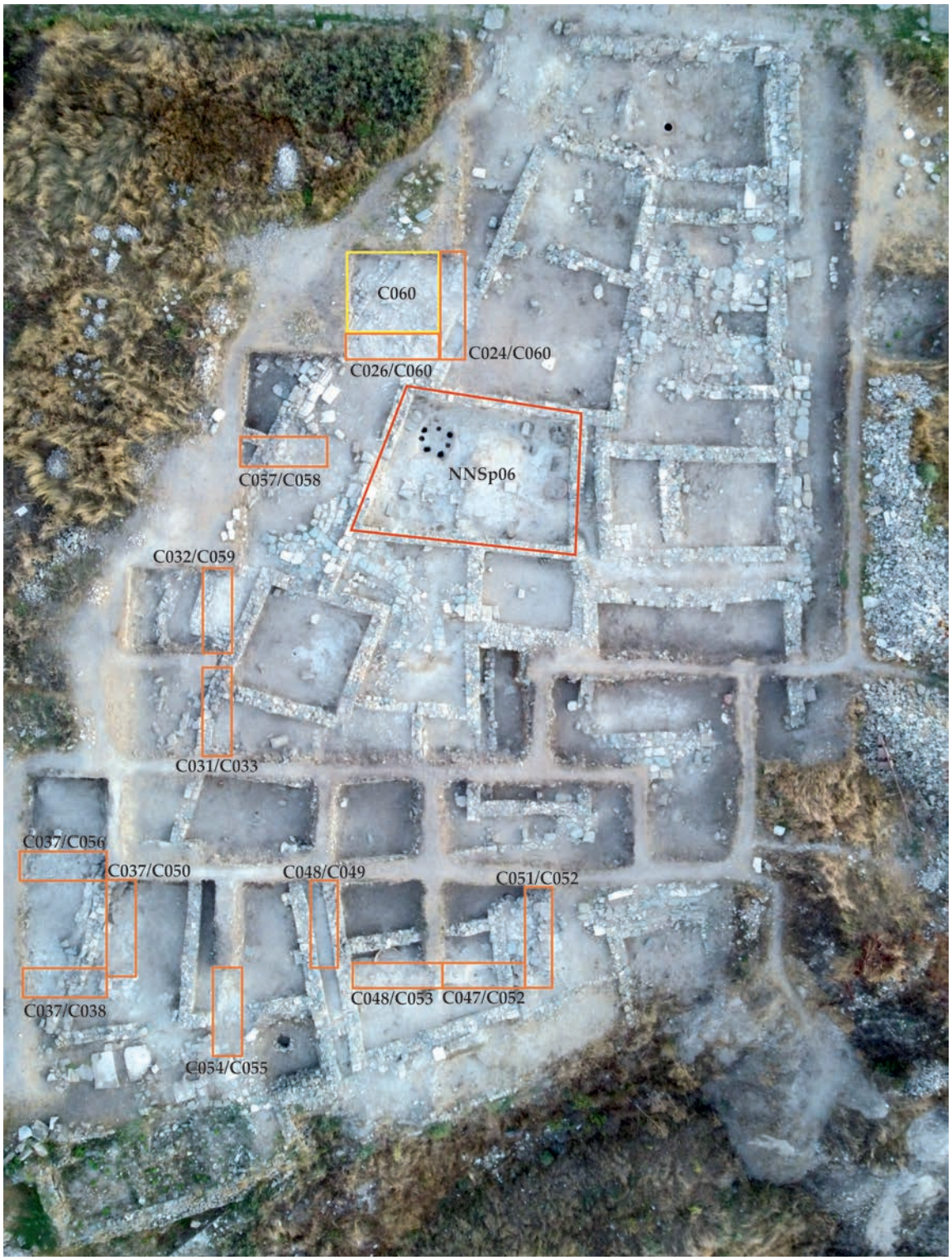

Fig. 1. Fotografie aeriană a Sectorului Acropolă Centru-Sud, cu unitățile de săpătură cercetate în anul 2025 (V. Bottez)

Fig. 2. Planul detaliat al Sectorului Acropolă Centru-Sud în anul 2025 (V. Bottez, V. Apostol)

Fig. 3. Caseta C060, martorii C024/C060 și C026/C060, cu zidurile Z027, Z069, Z078 și Z079 și strada ST02 (V. Bottez)

Fig. 4. Martorul C057/C058, cu zidurile Z069 și Z070 și trotuarul T007 (V. Bottez)

Fig. 7. Martorii C048/C049, C048/C053, C047/C052 și C051/C052, cu zidurile Z063, Z064 și Z061 și pavajul P019 (V. Bottez)

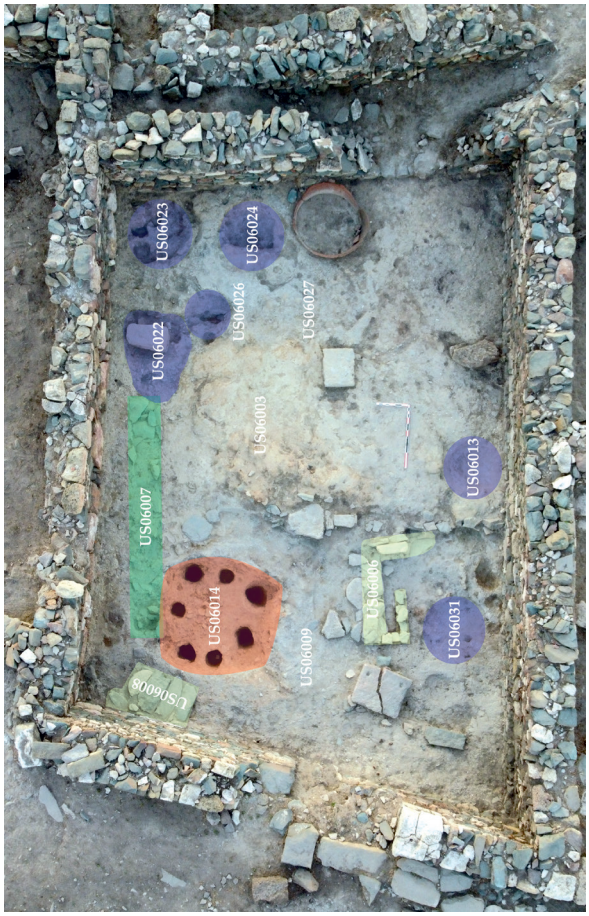

Fig. 8. NNSp06, cu structura US06014 și gropile US06013, US06022-US06024, US06026 și US06031 (V. Bottez)

Fig. 5. Martorii C032/C059 și C031/C033, cu zidurile Z035 și Z072 (V. Bottez).

Fig. 6. Martorii C037/C056, C037/C050 și C037/C038, cu zidul Z047, trotuarul T006, strada ST02 și pavajul P027 (V. Bottez)

36. Jac, Creaca, jud. Sălaj [*Porolissum*]
Punct: Pometul Jacului

Tip de sit: 113 (aşezare urbană), 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 142159.01; 142159.03; **cod LMI**: SJ-I-m-A-04909.01; SJ-I-m-A-04909.03
Autorizația nr. 85/08.05.2025
Colectiv: Coriolan Horațiu Opreanu (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Vlad-Andrei Lăzărescu (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil sector; Mihai Bărbulescu (Academia Română, Cluj-Napoca); Sorin Cociș, Sergiu-Traian Socaciu (IAIA Cluj-Napoca); Dan Deac, Horea Pop (MJIA Zalău); Katalin Vágó (IAIA Cluj-Napoca); Patricia Vărărean, Raluca Berceanu, Mircea-Petru Crețu (UBB Cluj-Napoca) și studenți nivel licență din cadrul UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie și Filosofie, specializarea Arheologie
Finanțare: MC și sponsorizări gestionate prin Academia Română – Filiala Cluj-Napoca
Perioada desfășurării cercetării: 28.07–12.09.2025

Campania arheologică a anului 2025 de la Porolissum a continuat cercetările din anul precedent din zona *praetorium*-ului, pe latura de vest a acestui impozant complex arheologic. Beneficiind atât de sume provenite din Programul național de finanțare a cercetării arheologice sistematice de la Ministerul Culturii, dar și din sponsorizări gestionate prin Academia Română – Filiala Cluj-Napoca, am putut finaliza lucrările începute ăn anul 2024, asigurând în același timp acoperirea cu pământ a întregii suprafețe excavate pentru o mai bună protecție în lipsa unei finanțări pentru punerea în valoare a structurilor arheologice identificate. Din anul 2010, când a avut loc prima prospecție non-invazivă în zonă, dar și ulterior în intervalul 2014–2016 când cercetările geofizice au fost refăcute utilizând metode diverse de investigație (magnetice și electrice) la o rezoluție îmbunătățită, s-a putut delimita un complex arhitectural, compus din cel puțin patru structuri de mari dimensiuni, prevăzut cu o curte centrală de mari dimensiuni (Pl. I).

Am continuat cercetările de pe latura vestică a clădirii P2, la aproximativ 10 m sud de S3/2019, beneficiind de ajutorul studenților Facultății de Istorie și Filosofie ai Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, secția Arheologie. Suprafața S4/2024 (9 × 6 m), care acoperă parțial trei încăperi ale edificiului a fost redeschisă în vederea finalizării sale (Pl. II). Este vorba despre o încăpere de mai mari dimensiuni numită convențional încăperea camera A (9,4 × 8,7 m), amplasată la nord, iar la sud o a doua încăpere prevăzută cu un zid de compartimentare care o împarte în două camere, denumite convențional camerele B (4,1 × 4 m) și C (3,8 × 4 m). Aceste încăperi (Pl. III) erau vizibile pe harta geofizică și par să reprezinte pandantul încăperilor cercetate în anul 2019, într-o zonă situată pe latura de nord a camerei A. Obiectivele principale ale campaniei din anul curent s-au referit la documentarea etapelor constructive ale clădirii în vederea stabilirii succesiunii amenajărilor acestui complex arheologic, dar și la rafinarea cronologiei fazelor de locuire din zonă pentru a determina dacă *praetorium*-ul a fost amenajat în acest loc încă de la începutul ocupației romane a castrului mare de pe Dealul Pomăt. În urma săpăturilor, datele preliminare oferite de prospecțiunile geofizice au putut fi confirmate și cu această ocazie, subliniind atât necesitatea cât și utilitatea unor prospecții geofizice complementare de bună calitate în stabilirea strategiei de cercetare a unor complexe arheologice. După curățarea camerelor B și C, a urmat cercetarea zonei dintre zidul perimetral vestic al structurii și marginea suprafeței, precum și camera A rămasă necercetată pe parcursul anului 2024. De asemenea, in camera C am continuat sondajul în zona începută anul trecut pentru a determina succesiunea straturilor arheologice în vederea corelării realităților din acest areal cu profilul de nord aferent camerei A. Datorită dimeniunilor mari ale camerei A, a fost posibilă documentarea succesiunii stratigrafice din zonă până la cele mai timpurii etape de utilizare ale zonei. Nivelele arheologice identificate documentează o evoluție cronologică de la o fază inițială de lemn, anterioară *praetorium*-ului, la trei faze succesive de piatră ale edificiului propriu-zis, pentru ca în zona din afara clădrii, învecinată cu *via sagularis*, să identificăm un pavaj din material tegular care corespundea etapei de locuire la nivelul căreia funcționa podeaua deja identificată în camera C încă din anul 2024, un element esențial pentru înțelegerea prefacerilor planimetrice și funcționale pe care le-a traversat clădirea de-a lungul existenței sale.

Odată cu finalizarea cercetării S4/2024, au putut fi stabilite principalele etape evolutive ale zonei. Au fost identificate patru etape distincte după cum urmează: o primă fază căreia îi aparține o baracă de lemn documentată parțial în camera A și trei faze de piatră aparținând clădirii *praetorium*-ului în diferite etape constructive. Putem concluziona, astfel, că în etapa timpurie (Traian – Hadrian), zona vizată a făcut parte din *retentura* castrului auxiliar, spațiul constructiv fiind alocat unor serii de barăci de lemn, pentru ca ulterior întreg arealul să fie reorganizat primid o nouă destinație, respectiv aceea de a îngloba o construcție de mari dimensiuni. În prima sa fază de piatră, *praetorium*-ul era prevăzut cu un portic pe latura sa vestică, element păstrat și în etapa ulterioară, respectiv în faza II de piatră. La acest nivel, accesul se realiza probabil și dinspre *via sagularis*, după cum sugerează prezența unui portic pe latura de vest a clădirii. Faza III de piatră aduce noi modificări arhitecturale acestei zone a *praetorium-ului*, acum camera B fiind reamenajată și încălzită cu ajutorul unui sistem de hypocaust. Nu au fost identificate praguri, ceea ce sugerează posibilitatea ca la nivelul acestui palier cronologic, accesul în cele trei camere trebuie să se fi făcut în mod diferit: camerele A și C probabil erau accesate dinspre curtea interioară a zonei P2, pentru ca în camera B să se intre dinspre sud, acolo unde prospecțiile geofizice indică prezența unei alte camere (este de așteptat ca aici avea să se găsească și *praefurnium*-ul care asigura încălzirea camerei B). Zidul perimetral al clădirii pe latura sa vestică prezintă două faze constructive (aparținând fazelor II și III de piatră). Ultima fază

a acestuia a fost construit în tehnica *opus mixtum*, din cărămizi și pietre nefasonate, legate cu mortar. Fundația acestei etape reutilizează practic elevația zidului din faza II de piatră, când sunt refolosite fusuri de coloană provenind de la clădiri deja demantelate. Zidul de compartimentare ce separă camera A de camerele B și C, a fost adosat zidului perimetral, o caracteristică generală a situației arheologice identificate fiind faptul că mai toate zidurile prezintă numeroase urme ale unor reparații sau în anumite cazuri reamenajări în vederea schimbării funcționalității camerelor respective.

În ceea ce privește materialul arheologic descoperit în timpul cercetărilor din teren, ne-am bucurat de recuperarea unui număr impresionant de artefacte mărunte, multe dintre acestea fiind extrem de importante pentru stabilirea datării nivelelor arheologice în care au fost descoperite. Această realitate a permis rafinarea schemei cronologice relative (Harris Matrix) prin adăugarea unui nivel cronologic mult mai fidel realității. Cercetările arheologice din ultimii doi ani din zona *praetorium*-ului au demonstrat complexitatea acestui obiectiv, atât din punct de vedere constructiv, dar și stratigrafic. Analiza succesiunii fazelor de amenajare relevă o evoluție arhitecturală și funcțională coerentă, care se înscrie în tipologia generală a clădirilor de comandament de pe frontiera de nord a Daciei. În urma finalizării cercetării suprafeței S4/2024, datele obținute permit o mai bună înțelegere a etapelor de construcție, dar și formularea unor ipoteze legate de organizarea spațiului interior și de modul de acces în camerele investigate. Lipsa pragurilor și diferențele de nivel între camerele A, B și C indică existența unor accese distincte, cel mai probabil dinspre curtea interioară pentru camerele A și C, respectiv dinspre sud pentru camera B. Această ipoteză urmează a fi verificată prin continuarea cercetărilor arheologice în campania viitoare, prin extinderea suprafeței de săpătură spre zona curții interioare a *praetorium*-ului, cu scopul de a identifica eventualele căi de acces și amenajări asociate.

Totodată, se impune investigarea colțului de sud-vest al clădirii, unde datele geofizice și corelările stratigrafice sugerează prezența *praefurnium*-ului aferent sistemului de *hypocaust* cercetat deja în camera B. Prin urmare, direcțiile principale ale cercetărilor viitoare vor viza: a) extinderea suprafeței de săpătură către curtea interioară a clădirii, în vederea identificării acceselor către camerele deja cercetate (A, B, C); b) deschiderea unei noi unități de săpătură în colțul de sud-vest al edificiului, pentru documentarea completă a praefurnium-ului și a instalațiilor aferente sistemului de încălzire; c) corelarea stratigrafică și arhitecturală a acestor elemente cu cele deja cercetate în anii anteriori, pentru reconstituirea etapelor constructive și funcționale ale *praetorium*-ului.

Abstract

The 2025 archaeological campaign at Porolissum continued previous investigations in the area of the *praetorium*, focusing on the western side of this monumental complex. Funded by the National Programme for Systematic Archaeological Research of the Romanian Ministry of Culture and supported by the Romanian Academy – Cluj-Napoca Branch, the campaign aimed to complete the excavation of trench S4/2024 (9 × 6 m) and refine the chronological sequence of the building's construction phases. The research confirmed the results of earlier geophysical surveys, revealing a coherent architectural evolution from an initial wooden phase to three successive stone phases. The earliest stone building included a western portico, later preserved and modified through subsequent phases, while the final construction stage employed *opus mixtum* techniques. Room B was reorganized and equipped with a hypocaust system, suggesting a heated area within the praetorium. Stratigraphic correlations indicate differential access routes between rooms A, B, and C, likely from the inner courtyard and the southern sector. The study refines the building's relative chronology and functional evolution, highlighting the architectural complexity of the site. Future excavations will target the inner courtyard—to identify the access routes—and the southwest corner of the building, where the praefurnium associated with the heating system is presumed to be located.

Bibliografie:

Opreanu, C. H., Lăzărescu, V.-A. (eds.), *Landscape archaeology on the northern frontier of the Roman Empire at Porolissvm. An interdisciplinary approach*, Cluj-Napoca, 2016.

Opreanu, C. H. , Lăzărescu, V.-A.,*The Roman Headquarters on the Northern limes of Dacia: Porolissum (jud. Sălaj / RO) in the Light of Recent Research*, în: Archäologisches Korrespondenzblatt, 50, 2, 2020, p. 225–240.

Opreanu, C. H. *et alii*, *Jac, Creaca, jud. Sălaj, [Porolissum] Punct: „Pometul Jacului"*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 212–213.

Opreanu, C. H. *et alii*, *Jac, com. Creaca jud. Sălaj [Porolissum] Punct: Pometul Jacului*, în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 153–160.

Opreanu, C. H. *et alii*, *Jac, Creaca, jud. Sălaj, [Porolissum] Punct: „Pometul Jacului"*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 202–207.

Illustrations list:

Pl. I. 1. General plan of the *praetorium* at *Porolissum*, based on geophysical surveys; 2. Results of the first magnetometric investigations within the *praetorium*.
Pl. II. Latest geophysical surveys conducted in the *praetorium* area, with the 2024 excavation area marked.
Pl. III. 1. Hypocaust system identified in Room B; 2. Designation of the identified rooms; 3. Southwest profile through Room B.

Pl. IV. The collapse layer associated with the first stone phase documented in Room A (above) and the wooden phase preceding the stone building (below).
Pl. V. 1. The western wall of Room A, where reused architectural elements from the first stone phase are visible in the foundation of the second stone phase; 2. The southern wall of Room A, showing multiple repairs and reconstructions of the masonry.
Pl. VI. The final plan of the area excavated in 2024 and the general plan of the archaeological and geophysical investigations carried out in the praetorium area between 2017 and 2024.

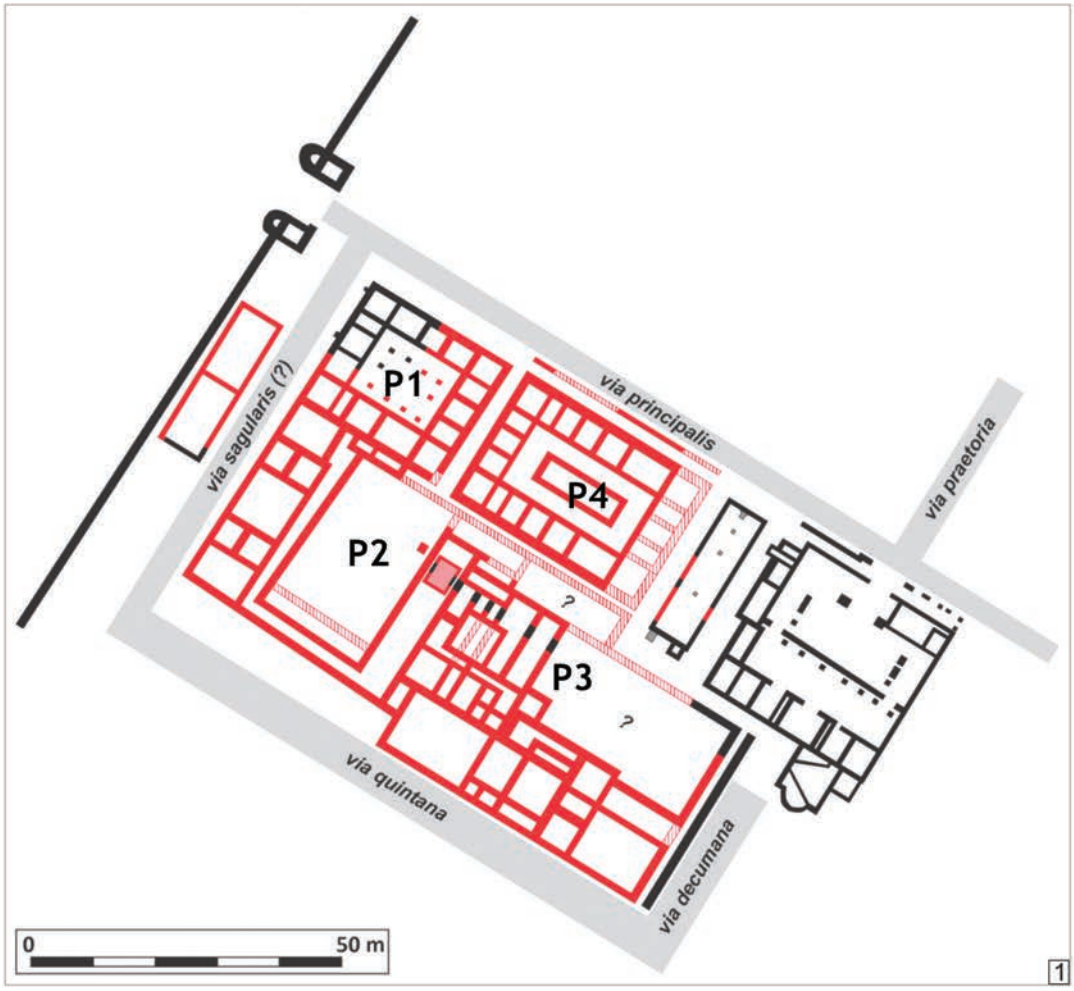

Pl. I. 1. Planul general al praetorium-ului de la Porolissum realizat pe baza prospecțiunilor geofizice; 2. Rezultatele primelor cercetări magnetometrice din cadrul praetorium-ului

Pl. III. 1. Sistemul de hypocaust identificat în camera B; 2. Denominatia încăperilor identificate; 3. Profilul de sud-vest prin camera B

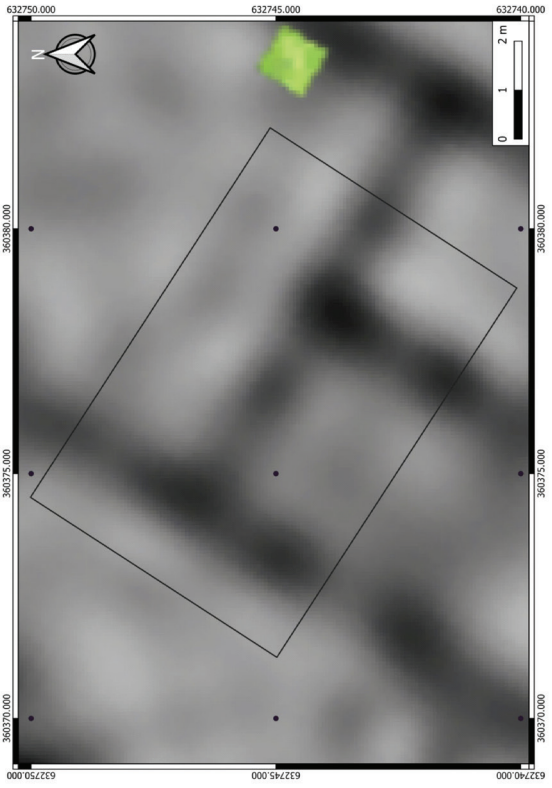

Pl. II. Ultimele cercetări geofizice realizate în zona praetorium-ului având marcată suprafața cercetată în 2024

Pl. V. 1. Zidul de vest al încăperii A unde se pot vedea elemente de arhitectură refolosite din faza I de piatră în fundația fazei II de piatră; 2. Zidul de sud al camerei A unde se observă multiple refaceri ale zidăriei

Pl. IV. Nivelul de dărâmătură aferent fazei I de piatră documentat în camera A (sus) și faza de lemn anterioară clădirii de piatră (jos)

Pl. VI. Planul final al suprafeței cercetate în 2024 și planul general al cercetărilor arheologice și geofizice efectuate în zona praetorium-ului în perioada 2017 - 2024

37. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș Severin
Punct: Peste ziduri *[Tibiscum]*

Tip de sit: 121 (castru); 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 51038.01; **cod LMI**: CS-I-s-A-10805
Autorizația nr. 98/08.05.2025
Colectiv: Simona Daniela Glicheria Regep (UV Timișoara) – responsabil ştiinţific; Adrian Ardeţ (MJERG Caransebeş) – responsabil sector; Mariana Balaci-Crînguş (UV Timișoara) – responsabil sector; Lucia Carmen Ardeţ (Colegiul Național „Traian Doda" Caransebeș) – responsabil sector
Perioada desfășurării cercetării: iulie – august 2025

Scurtă prezentare a sitului

Situat în sud-vestul României, la limita vestică a Daciei romane, într-o zonă depresionară străbătută de râul Timiş şi Bistra, castrul și așezarea de la *Tibiscum* a constituit un punct strategic de importanță majoră în sistemul de apărare militară al provinciei romane.

Cercetările arheologice sistematice de la *Tibiscum* au fost inițiate și coordonate de profesorul Marius Moga, până în anul 1976, moment în care responsabilitatea ştiinţifică a şantierului a fost preluată de prof. univ. dr. Doina Benea. Începând cu anul 2011, cercetările arheologice au fost coordonate de dr. Adrian Ardeț (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș).

Obiectivele cercetării

Cercetările arheologice desfășurate în anul 2025 la situl *Tibiscum* (Jupa, jud. Caraș-Severin) au reprezentat continuarea investigațiilor începute în anii anteriori, concentrându-se asupra a două obiective principale: clădirea XV din *vicus*-ul militar și castrul mare.

***Vicus*-ul militar**

În campania arheologică din anul 2025, cercetarea sistematică în sectorul UV Timișoara din așezarea civilă, s-a concentrat pe realizarea unei ultime secțiuni la clădirea XV, mai exact în imediata sa vecinătate, pentru a încerca să identificăm o cale de acces spre această clădire, dar și dacă a avut sau nu vreo anexă în apropiere. Astfel, s-a trasat o secțiune de 22,3 m pe latura de est a edificiului, la aproximativ 4,5 m de S1/2023. Între S1/2023 și S/2025 se află S1/2019, unde s-a conturat un zid care, ca tehnică de construcție, este diferit față de modul în care a fost ridicat edificiul. Acest zid din S1/2019 este un zid legat cu lut, realizat din piatră de râu și sporadic cu țigle, cercetat pe o lungime de 1,7 m. În secțiunea din 2025 aveam astfel posibilitatea de a vedea dacă acest zid se continuă, bănuind, atunci când a apărut, că poate fi parte dintr-o anexă ridicată în preajma templului. Dar, în urma efectuării secțiunii în vara anului 2025, acest zid nu a apărut.

Pe profilul de nord, stratigrafia este următoarea:

1. strat vegetal -0,00–0,10/0,12 m
2. strat nivelare (cu depunere eoliană) - 0,10–0,25 m; este un pământ afânat, de culoare gri-brun, cu urme foarte rare de țigle și piatră măruntă.
3. strat distrugere templu -0,25–0,45/0,55 m; pământ de culoare gri, cu consistență ușor lutoasă, cu urme dense de țigle și bolovani de râu.
4. stradelă de pietriș -0,45/0,55–0,80m; observată pe toată suprafața secțiunii, deci este mai lată de 2 m, fără a se putea preciza, deocandată, dimensiunile, cu grosimea de 0,20 m.

În campania 2025 săpătura nu s-a adâncit sub această stradelă, care acoperă nivelurile de lemn descoperite în campaniile anterioare, având legătură cu templul.

Printre materialele arheologice recoltate, amintim: o cheie de fier, găsită în urma ridicării stratului vegetal, un buton din bronz provenind de la o cutie, probabil tot din bronz (descoperit în stratul de nivelare), precum și o țiglă cu ștampila MID, care provine din stratul de dărâmătură al templului. De asemenea, au apărut o serie de fragmente ceramice de tipul paterelor, ulcioarelor, mai rar torților de cănițe sau fundurilor de oale.

Odată cu trasarea și cercetarea acestei secțiuni, am încheiat și investigația exhaustivă a acestei clădiri, care a avut un rol religios pentru locuitorii așezării de pe malul râului Timiș.

Castrul mare

Rezultatele cercetărilor din campaniile anterioare, fectuate pe axa care conectează colțul de nord-vest al castrului mare cu colțul de nord-vest al clădirii comandamentului, au determinat continuarea cercetării în zona situată la nord de *principia*. În continuarea acestor investigații, campania din anul 2025 a vizat o nouă suprafață, amplasată la est de cea cercetată anterior (din anul 2024), la o distanță de 1 m. Suprafața deschisă, cu dimensiunile de 3 × 4 m, a avut ca scop descoperirea și documentarea structurii interne a castrului mare, în zona adiacentă laturii nordice a clădirii comandamentului.

Cercetarea arheologică a identificat, la adâncimi cuprinse între 0,30 și 0,80 m, nivelul de locuire corespunzător castrului mare, reprezentat de un strat de pământ de culoare cenușie, care conținea piatră de carieră, fragmente de

mortar și, sporadic, fragmente de cărămidă. Din păcate, o mare parte a suprafeței investigate a fost afectată de intervenții arheologice anterioare, fapt care a limitat potențialul informativ al contextelor și a determinat sistarea cercetărilor în această zonă.

Materialul arheologic recuperat este redus cantitativ, fiind reprezentat exclusiv de fragmente ceramice.

Abstract

During the 2025 archaeological campaign, systematic research carried out in the UVT sector of the civilian settlement focused on opening a final trench near Building XV, more precisely in its immediate vicinity, in order to identify a possible access route to this building and to determine whether or not it had any annexes nearby. Thus, a trench measuring 2 × 2.3 m was laid out on the eastern side of the edifice, at approximately 4.5 m from S1/2023. Between S1/2023 and S/2025 lies S1/2019, where a wall was identified whose construction technique differs from that of the main building. This wall from S1/2019 is bonded with clay and built of river stones and sporadically reused roof tiles. In the 2019 trench, it was documented over a length of 1.7 m. The 2025 trench offered the opportunity to verify whether this wall continued, as it was initially assumed that it might belong to an annex built in the vicinity of the temple. Following the excavation of this trench in the summer of last year, namely in 2025, the wall did not reappear. Of particular interest is the narrow alley uncovered across the entire surface of the trench, with a thickness of 0.20 m.

During this campaign, excavation did not proceed below this alley level, as beneath it lie the wooden levels previously identified in earlier campaigns. However, further excavation below the level associated with the temple was not among the objectives of the 2025 campaign.

Among the archaeological materials recovered, we mention an iron key found during the removal of the topsoil, a bronze button from a box—also believed to be made of bronze—discovered in the leveling layer, as well as a roof tile stamped MID originating from the temple's collapse layer. Additionally, several ceramic fragments were uncovered, including paterae, jugs, and more rarely small jug handles or pot bases.

With the layout and investigation of this trench, the exhaustive research of this building was completed. The structure fulfilled a religious role for the inhabitants of the settlement located on the banks of the Timiș River.

Bibliografie:

Ardeț, A., *The Limes Program and the Integration of the Tibiscum Archaeological Heritage into UNESCO*, în: Integration of Archeological Heritage interpretation into practice: Concepts and case studies*,* Belgrad, 2022, p. 29–40.

Ardeț, A., Zerbini, L., *Tibiscum e le Dacia*, Ferrara, 2023.

Ardeţ, L. C.,*Viaţa religioasă la Tibiscum, Cluj-Napoca*, 2022 (teză de doctorat).

Benea, D., *Castrul roman de la Tibiscum*, Timișoara, 2018.

Benea, D., Regep, S., *Cercetări arheologice în castrul mare de la Tibiscum (I)*, în: Banatica, 24/1, 2014, p. 67–84.

Benea, D., Regep, S., Ștampile *tegulare romane de la Tibiscum*, în: Analele Banatului S.N., 23, 2015, p. 187–205.

Benea, D., Crînguş, M., Regep-Vlascici, S., Ştefănescu, A., *Arta şi tehnica emailului în Dacia Romană*, Timişoara, 2006.

Piso, I., Ardeț, A., Timoc, C., *Inscriptiones Daciae Romanae, Appendix III***,** în: Inscriptiones laterum museorum Banatus Temesiensis, Cluj-Napoca, 2020.

38. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea
Punct: Orgame [Argamum]

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 119 (așezare civilă), 122 (cetate), 13 (structură de cult/religioasă), 133 (biserică), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană), 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 16 (Hallstatt), 3 (epoca antică), 31 (epoca greacă), 312 (epoca clasică), 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină), 41 (epoca bizantină)
Cod RAN: 160653.02.02; 160653.02.03; **cod LMI**: TL-I-m-A-05808.01; TL-I-m-A-05808.02; TL-I-m-A-05808.03
Autorizația nr. 86/08.05.2025
Colectiv: Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea) – responsabil științific; George Nuțu (ICEM Tulcea); Ștefan Honcu, Iulian Moga, Bodan Chiriloaie, Daniel Malaxa, Ana Elena Harhătă, Alina Pop, Emanuel Lungu, Andreea Nicuță, Răzvan Reitu, Sara Lanzos-Ferrando (IA Iași; UAIC Iași); Martin Lemke, Karolina Trusz, Ada Gizińska, Hanna Tręda, Jan Niemski (University of Warsaw, Faculty of Archaeology, Department of Barbaricum and Roman Provincial Archaeology); Michał Pisz, Lucy Benoît (Archaeological and Forensic Sciences, University of Bradford)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – octombrie 2025

Sectorul Incintă Nord (Fig. 1–3)

George Nuțu (ICEM Tulcea), Martin Lemke, Ada Gizińska, Hanna Tręda, Jan Niemski (University of Warsaw, Faculty of Archaeology, Department of Barbaricum and Roman Provincial Archaeology); Michał Pisz, Lucy Benoît (Archaeological and Forensic Sciences, University of Bradford)

Cercetările arheologice sistematice din campania anului 2025 pe sectorul Incintă Nord s-au concentrat pe două direcții. Prima a constat în stabilirea unei stratigrafii generale în această suprafață, prin practicarea unui sondaj în proximitatea incintei – mai exact în încăperea R2 din edificiul 2. În continuare ne-am concentrat pe cercetarea completă a încăperii R2 și cercetarea sumară a încăperilor R3 și R4.

În timpul campaniei din anul 2024, investigațiile din partea de sud a R2 au condus la descoperirea unui cuptor menajer. Din interiorul structurii au fost recuperate cantități mici de fragmente de ceramică, o scoică și patru bucăți de sticlă. Materialul a fost concentrat în principal în partea de vest a cuptorului. Structura în sine a fost construită din lut compact, puternic ars și a fost așezată pe un strat afânat de lut ars la roșu.

Cercetările ulterioare au continuat până la stratul 4500. Acest depozit era format din moloz amestecat cu fragmente de mortar, cărămizi, pietre și cărbune. Descoperirile au inclus, în principal, fragmente ceramice (în particular LRA 2) și oase de animale. În profilul estic al acestui strat, a fost descoperit un fragment dintr-un mortarium de piatră (nr. inventar 2025/R2/1; 60.6585 m a.s.l.). În partea nord-estică a șanțului, a fost înregistrată o concentrație de țigle ceramice (60,48 m a.s.l.). În plus, în colțul nord-vestic, între zidurile 4501 și 4320, a fost descoperită o monedă de bronz datând din secolul al V-lea (nr. inventar 2025/R2/3; 60,7795 m a.s.l.).

Între zidurile 4320 și 4321 se află așa-numita intrare (context 4324). Sub acest depozit, stratul 4600 a fost identificat ca rocă de bază. În interiorul său, fusese săpată o groapă (contextul 4600.1), probabil destinată unui dolium. Groapa era situată în partea de sud a R2, lângă peretele 4307. A fost excavată folosind metoda semi-secțiunii, de-a lungul unei axe est-vest. Umplutura era omogenă, constând din sol afânat, maroniu închis conținând fragmente de cărbune. Descoperirile au inclus mai multe fragmente ceramice, material vitric, scoici și două piroane de fier (nr. inventar 2025/R2/4; 59.7395 m a.s.l.). Groapa măsura 126 × 152 cm. Stratul 4600 în sine era caracterizat de sol compact, dur, gălbui. Este lipsit de material cultural, cu excepția pietrelor neprelucrate, care nu au fost introduse intenționat, ci mai degrabă sunt rezultatul proceselor geologice.

Încăperea R4. În stratul 4300 al R4, a fost recuperată o cantitate substanțială de fragmente ceramice și oase de animale. Din stratul suprapus [4400] au fost descoperite alte materiale ceramice, inclusiv amfore romane LRA 2 și vase de bucătărie din secolul al VI-lea p.Chr., precum și fragmente de obiecte metalice, printre care mai multe piroane de fier (de exemplu, descoperirile nr. de inventar 2025/R4/8; 2025/R4/10). În plus, au fost înregistrate câteva fragmente de material vitric. Ansamblul seamănă foarte mult cu cel din stratul suprapus 4500, deși numărul de descoperiri distinctive selecționate din 4400 a fost semnificativ mai mic.

Stratul 4500 din R4 a fost bogat nu numai în material, precum numeroase fragmente ceramice, majoritar LRA 1 și LRA 2 – dar și într-o gamă de descoperiri selecționate. Oasele de animale au fost frecvente, și au fost identificate mai multe reziduuri mai mari de deșeuri din producția de sticlă (nr. inventar 2025/R4/16). În partea nord-vestică a șanțului a fost descoperit un fragment de amforă cu dipinto (?) (nr. inventar 2025/R4/14; 60,6913 m a.s.l.). De asemenea, au fost recuperate două tipuri diferite de opaițe: primul aparține așa-numitului „tip balcanic” (nr. inventar 2025/R4/17; 60,6793 m a.s.l.) din partea estică a R4; al doilea, conservat în mai multe fragmente, poate fi datat în secolul al IV-lea (nr. inventar 2025/R4/21; 60,7239 m a.s.l.). În plus, în aceeași zonă au fost găsite două agățători de la candele din sticlă (nr. inventar 2025/R4/20; 60,6470 m a.s.l). Două obiecte din fier (nr. inventar 2025/R4/18; nr. inventar 2025/R4/19) au fost, de asemenea, recuperate în partea estică a șanțului. O altă descoperire notabilă a fost un posibil fluier din os (?) (nr. inventar

2025/R4/22; 60.8490 a.s.l.). În ambele straturi 4400 și 4500, au fost identificate trei greutăți, care ar fi putut funcționa fie ca greutăți pentru plase de pescuit, fie ca greutăți pentru războiul de țesut (nr. inventar 2025/R4/9; 2025/R4/12).

Contextul 4304, interpretat inițial ca un zid, s-a dovedit, după o curățare ulterioară, a fi un terasament de pământ, mai degrabă decât un zid. Această clarificare a fost făcută în timpul curățării zone dintre 4304 și 4319. În această zonă, în stratul 4300, a fost descoperită o piesă de joc din os (nr. inventar 2025/R4/5; 61.4523 m a.s.l.). Observațiile arhitecturale din încăperea R4 au confirmat prezența zidurilor estice, vestice și nordice. Limita sudică, însă, și diviziunea dintre R4 și R5 au rămas neclare până în august. Zidul nordic s-a dovedit a fi bifazat: secțiunea superioară corespunde contextului 4323, în timp ce faza anterioară este reprezentată de contextul 4401. Zidul vestic (4402) se unește la colț cu peretele 4401, conectându-se astfel cu faza anterioară a zidului nordic. În R2, o probă pentru datarea cu radiocarbon (C14) a fost colectată din contextul 4324, așa-numita intrare. O probă suplimentară a fost prelevată din R4, mai exact din stratul de cenușă situat direct sub stratul 4500 în partea de nord-est a șanțului.

Încăperea R3. Cercetările în această încăpere s-au concentrat pe stratul 4300. Depozitul s-a dovedit a fi relativ sărac în descoperiri, cu doar un număr mic de fragmente de ceramică și câteva oase de animale recuperate. Stratigrafic, acest strat reprezintă moloz, caracterizat printr-o cantitate mare de pietre de dimensiuni medii și mari și, uneori, prezentând consistența pietrișului. Trebuie subliniat că nu au fost identificate noi caracteristici arhitecturale în acest sezon în R3. Cu toate acestea, în partea sudică a zonei de excavare, a fost înregistrat colțul extern al R3.

Încăperea R5. În această încăpere s-a început cercetarea stratului. Acest depozit a scos la iveală un număr substanțial de fragmente de ceramică și oase de animale, asemănătoare cu ansamblurile înregistrate în încăperea R4. Trebuie subliniat faptul că nu au fost identificate noi caracteristici arhitecturale în acest sezon în R5.

În noua suprafață deschisă în acest an (S 5) au fost efectuate lucrări pregătitoare pentru a facilita viitoarele investigații geofizice. După această etapă, excavarea a început în stratul 5100. Depozitul a produs o singură descoperire distinctivă: o greutate (?) (nr. inventar 2025/S3/15; 61.2028 m a.s.l.).

Zidurile din șanț formează două colțuri, în sud-vest și nord-vest. În colțul de sud-vest, zidul care se întinde spre NS (4319/4322) a fost sprijinit de zidul anterior 4307, în NV cele două ziduri (4319/4322 și 4320) formează un colț (țesut) și sunt, astfel, sincrone. Cele trei straturi divergente de pietre vizibile din zidul (zidurile) NS 4319 și 4322 sunt neclare în interpretare în acest moment; ele ar putea reprezenta faze de construcție diferite sau rezultatul mișcării terenului de-a lungul secolelor. Un argument pentru faze diferite este faptul că pentru stratul de pietre al fazei 2 (4319), care se întinde mai la sud decât faza 1 (4322), un strat de fundație suplimentar a fost creat prin îngrămădirea de moloz. La capătul nordic se pare că a existat o intrare în cea mai veche fază a zidului (care îl împărțea în 4320 și 4321), care a fost închisă la construirea celei de-a doua faze, deoarece un al doilea zid s-a deplasat cu aproximativ 1 m spre nord. Intrarea umplută conține un strat de cărbune, gros de 25 cm, posibil un buiandrug rupt, din care au fost prelevate probe pentru datarea ^{14}C.

În general, atât arhitectura/caracteristicile cu groapa de dolium și vatra, cât și micile descoperiri cu greutăți de pescuit, opaițe și, în special, amfore și fragmente de dolia subliniază interpretarea consacrată a sectorului nordic ca fiind zona de depozitare al orașului din perioada iustinianee, situat într-o parte sigură, dar în același timp periferică a zonei intra muros.

Campaniile viitoare vor stabili dacă acest complex logistic se întinde până la poarta principală (Poarta de Vest) a cetății, spre vest.

Sectorul Poarta Mică (Fig. 4–6)

Ștefan Honcu, Iulian Moga, Bodan Chiriloaie, Daniel Malaxa, Ana Elena Harhătă,
Alina Pop, Emanuel Lungu, Andreea Nicuță, Răzvan Reitu, Sara Lanzos-Ferrando

Cercetările arheologice desfășurate în luna iulie a acestui an au avut ca principale obiective: finalizarea cercetării complexului hallstattian, realizarea unui sondaj între edificiul E1 și canalul de colectare a apelor reziduale, precum și continuarea investigației unităților stratigrafice identificate în campania anterioară.

Astfel, în prima etapă s-a procedat la îndepărtarea vegetației de pe edificiile cercetate anterior și la evacuarea pământului și a foliei geotextile de pe zidurile acestora.

Prima unitate stratigrafică investigată a fost US 0008, conturată la adâncimea de –1,60 m, cu dimensiunile 5,60 × 1,50 m. Această unitate reprezintă o zonă în care au fost descoperite foarte multe resturi menajere, ceea ce sugerează, posibil, existența unei arii utilizate pentru depozitarea deșeurilor. Se compune dintr-un pământ prăfos, de culoare galben-cenușie, afânat, conținând foarte multe oase de pește, fragmente ceramice, oase de animale, fragmente de sticlă și monede databile, probabil, în secolul al V-lea p.Chr.

Unitatea stratigrafică US 0009 s-a conturat tot la adâncimea de –1,60 m, având dimensiunile 4,30 × 4,10 m. Este alcătuită dintr-un pământ prăfos, de culoare cenușie, foarte afânat, cu fragmente de sticlă, blochete medii și mici de calcar, oase de animale și de pește, precum și monede. Unitatea stratigrafică US 0010, conturată la aceeași adâncime de –1,60 m, pe o suprafață de 3,50 × 2,70 m, reprezintă nivelul de distrugere prin incendiere al elevației din chirpici a laturii de sud-vest a unui edificiu (probabil E3) survenit, eventual, în prima jumătate a veacului al V-lea p.Chr. Această unitate este constituită dintr-un pământ tasat, de culoare cărămizie (chirpici descompus și resturi de chirpici), amestecat cu pământ prăfos cenușiu. Au fost identificate fragmente ceramice și oase de animale.

Un alt obiectiv important l-a constituit sondajul efectuat între edificiul E1 și canalul de ape reziduale (carouri 7–9

A–C), unde a fost identificată podeaua edificiului E2. Aceasta constă într-un strat de dale de calcar, dispuse pe șiruri, de dimensiuni mici și medii, care se conturează mai clar în colțul de nord al sondajului. În colțul de sud-est, dalele continuă, fiind în legătură cu șirul din colțul nordic. Deasupra podelei din dale a fost aplicat un strat de lut amestecat cu pleavă, cu grosimea de 1–5 cm, care nu este compact pe întreaga suprafață. În colțul de sud-est podeaua a fost perforată pe o suprafață de aproximativ 60 × 76 cm, probabil datorită căderii bârnelor de lemn în urma arderii acoperișului clădirii. După extinderea sondajului s-a putut identifica, deși precar conservată, latura de sud-est a edificiului E2, cu dimensiunile de 2,85 × 1,55 m.

Ultimul obiectiv al campaniei a constat în finalizarea cercetării complexului hallstattian identificat în sondajul din fața porții. Groapa hallstattiană, aparținând culturii Babadag (faza finală), a primit convențional denumirea US 0006. Aceasta are formă neregulată în plan (continuă spre sud, unde este suprapusă de zidul de incintă) și este orientată pe direcția nord-vest. Umplutura gropii constă dintr-un pământ brun-cenușiu, compact, cu resturi de oase, ceramică și scoici. Adâncimea maximă atinge –0,80 m de la nivelul de conturare și a fost săpată direct în stâncă.

O altă zonă investigată arheologic în cursul campaniei din acest an se află în imediata apropiere de profilul de est al secțiunii, în vecinătatea laturii estice a edificiului E1 (aparținând fazei a doua de construcție a acestuia). Aici, cercetările anterioare evidențiaseră un nivel masiv de distrugere, marcat de o puternică dărâmătură formată din cărămizi, tegule, mortar și fragmente de zidărie amestecate cu pământ ars și cenușă. După îndepărtarea sistematică a acestui depozit de dărâmături (cu grosimi variabile între 0,60-0,70 cm), s-a conturat clar un zid bine conservat în porțiunea inferioară, construit din blochete de calcar de dimensiuni medii spre mari, relativ bine fasonate, legate exclusiv cu pământ galben compact. Zidul are o lățime constantă de aproximativ 1 m și este orientat perpendicular pe latura estică a edificiului E1 și la circa 2,5 m de zidul de incintă, înspre sud. Traseul său sugerează, cu titlul de ipoteză, că ar putea delimita o curte interioară, o alee de acces sau un spațiu anex funcțional (posibil economic sau de serviciu), care la un moment dat obtura intrarea în cetate deoarece traseul acestuia se adosa laturii de est a edificiului E1, deși anterior, cercetările efectuate în anii 80 au afectat puternic segmentul din fața porții.

Descoperirea acestuia aduce informații valoroase privind organizarea spațială intra-muros și dinamica evoluției ansamblului arhitectonic din perioada respectivă, urmând ca extinderea săpăturii să clarifice atât lungimea totală a structurii, cât și eventualele racorduri cu alte elemente de incintă sau pavaje adiacente.

În campania viitoare ne propunem să finalizăm cercetarea noilor unități stratigrafice identificate, să investigăm zona extramurană a incintei cetății și să deschidem noi suprafețe de cercetare care să permită înțelegerea planimetriei, funcției și încadrării cronologice a edificiilor aflate în curs de investigare.

Sectorul Cuptoare Sud (Fig. 7–9)

George Nuțu, Michał Pisz, Lucy Benoît, Martin Lemke

În urma investigațiilor geofizice realizate de către Michał Pisz și Lucy Benoît în zona sudică a orașului, în afara incintei, s-au conturat o serie de anomalii care sugerau existența unor instalații pentru arderea ceramicii și/sau materialelor de construcție. În această parte a orașului antic au mai fost cercetate o serie de cuptoare, atât în sectorul *Capul Promontoriului*, cât și în sectorul *Incintă greacă* (SIG). În campania acestui an am reușit cercetarea parțială a două asemenea instalații care aparțin unui adevărat atelier/nucleu de cuptoare situate în această zonă extramurană a orașului, în proximitatea portului antic. Dispunerea acestor cuptoare în zona joasă, de la sud de oraș, nu a fost întâmplătoare, în condițiile în care a facilitat accesul la apă și lut pentru realizarea recipientelor ceramice și a materialelor de construcție.

Cele două cuptoare identificate sunt situate aproximativ pe aceeași linie, de la N spre S, la o distanță de cca 10 m unul de celălalt.

Cuptorul 1 este situat spre S, spre zona de contact cu amenajările portului antic. Structura apare la 0,40 m sub nivelul actual de călcare și a fost cercetată parțial (segmentul de NV). Având formă rectangulară, maniera de construcție este îngrijită, cu pereții realizați din blochete de calcar de dimensiuni medii, legate cu pământ. Grosimea zidurilor în zonele mai bine păstrate este relativ uniformă, de cca 0,70 m. Grătarul s-a păstrat relativ bine și apare la 0,80/90 m față de cota cea mai înaltă a pereților. O posibilă reparație se observă în cazul segmentului de SV. Pe interior, pereții prezintă o lipitură refractară, groasă de cca 3 cm, cu mult nisip în compoziție. Câteva zeci de orificii au fost identificate în zona cercetată. Materialul arheologic descoperit atât în vegetal, cât și în umplutura grătarului este eterogen din punct de vedere cronologic. Totuși, în acest din urmă context, fragmentele ceramice elenistice (descoperite inclusiv în vegetal) aproape lipsesc, ceramica romană târzie și bizantină timpurie predominând clar. Două monede (secolul IV p.Chr.?) au fost descoperite în vegetal. Alte descoperiri notabile includ o greutate cilindrică, cu muluri, și o bază de calcar fragmentară, cu o depresiune plasată în centru – un posibil fragment de la o roată a olarului(?)

Cuptorul 2 este situat spre N, spre incinta romano-bizantină a orașului. Pentru cercetarea acestuia a fost deschisă o suprafață de 7 × 3 m. Din punct de vedere stratigrafic, imediat sub stratul vegetal [2100] cu grosimea de 0,20 m, s-a conturat un nivel de pământ roșiatic [2200] cu multă arsură și fragmente din pereții cuptorului. La ▼0,40 m sub [2100] au apărut pereții puternic arși ai unui cuptor de formă ovală/eliptică. Grosimea acestora este relativ uniformă, cuprinsă între 0,30/0,40 m, iar fața interioară este dublată de un strat de lipitură refractară, cu mult nisip în compoziție, gros de cca 2 cm.

Suprafața cercetată din cuptorul 2 este de 4,50 × 2,40 m. Peretele este păstrat pe o înălțime de 0,40–0,50 m.

Grătarul a fost realizat din lut, ars ulterior, peste care au fost așezate plăci de calcar plate pentru rigidizare. Până în prezent au fost identificate și delimitate 26 de orificii de tiraj. Exteriorul cuptorului, cel puțin în partea de S, pare să fi fost dublat de un zid realizat din pietre mărunte având grosimea de 0,35 m. În stadiul actual al cercetărilor este dificil să ne pronunțăm dacă acesta avea rol de protecție pe această latură, o reparație ulterioară sau este o componentă a *praefurnium*-ului.

Materialul arheologic descoperit în vegetal sau în umplutura cuptorului este, de asemenea, eterogen cronologic. Ceramica elenistică este reprezentată prin fragmente de amfore sud-pontice, boluri cu firnis negru și ceramică lucrată la mână. În umplutura prezentă pe grătar (stratul [2300]) au fost descoperite o serie de fragmente elenistice, romane timpurii (Pontic Red Slip), dar amforele LRA 1 și LRA 2 primează cantitativ.

În urma cercetărilor efectuate până în prezent, considerăm că cele două instalații pot fi încadrate în perioada romană târzie și bizantină timpurie, secolele IV–IV p.Chr.

Investigații geofizice (Fig. 10–12)
Michał Pisz, Lucy Benoît

Prospecțiunile geofizice au combinat mai multe metode complementare, inclusiv georadarul (GPR), magnetometrie, rezistivitatea solului și fotogrammetria. Achiziția de date a fost finalizată, iar prelucrarea și interpretarea preliminară a datelor au fost efectuate pentru a oferi o primă evaluare a potențialului arheologic al zonelor studiate. Toate datele spațiale au fost colectate și procesate în sistemul de coordonate WGS84 / UTM Zona 35N (EPSG: 32635).

Datele georadarului (GPR) au fost achiziționate utilizând un sistem GPR 3D compact MALÅ MIRA echipat cu un sistem de antene de 500 MHz (10 canale, distanță între canale de 6,5 cm, eșantionare în linie de 4 cm). Sistemul a fost operat în mod 3D continuu și georeferențiat în timp real folosind poziționarea GNSS RTK pentru a obține o precizie spațială centimetrică.

Datele magnetice au fost colectate cu un gradiometru cu fluxgate Bartington Grad601-2, care funcționează cu un interval de traversare de 0,5 m și un interval de eșantionare de 0,25 m, permițând cartografierea magnetică de înaltă densitate a zonelor studiate.

Măsurătorile rezistenței electrice au fost efectuate utilizând un rezistivimetru Geoscan Research RM85 într-o configurație cu trei sonde duble, utilizând distanțe între sondele mobile de 0,5 m, 1,0 m și 1,5 m pentru a obține informații din intervale multiple de adâncime.

Datele fotogrammetrice au fost achiziționate cu o dronă DJI Phantom 4, operată folosind software-ul de planificare a misiunii Ground Station Pro. Datele de imagine au fost procesate în Agisoft Metashape folosind puncte de control la sol măsurate prin GNSS RTK pentru a genera ortomozaicuri de înaltă precizie și modele digitale de teren.

Datele poziționale pentru toate studiile au fost colectate folosind două receptoare GNSS Carlson BRx7 care funcționează într-o configurație RTK bază-rover, asigurând georeferențierea de înaltă precizie atât a studiilor geofizice terestre, cât și a seturilor de date aeriene.

Datele radarului de penetrare a solului (GPR) au fost procesate utilizând pachetul software WAVE GPR. Procedurile aplicate au inclus corecția decalajului zero de timp, filtrarea orizontală trece-sus și trece-bandă, Migrarea Kirchhoff și generarea de anvelope spline. Profilele procesate au fost interpolate 16 în seturi de date volumetrice 3D și ulterior feliate orizontal pentru a produce felii de adâncime (timp) pentru interpretare spațială. Datele magnetice au fost procesate în Geoplot 4, utilizând filtrele Despike, Destagger și Zero Mean Traverse pentru a elimina zgomotul cauzat de perturbațiile magnetice locale, pentru a corecta decalajele de linie induse de operator sau de teren și pentru a standardiza valorile medii ale traverse-ului. Seturile de date privind rezistența la pământ (ER) au fost, de asemenea, procesate în Geoplot 4, utilizând filtre Despike, Low-Pass și Interpolare pentru a reduce erorile de măsurare cauzate de contactul slab al electrozilor și pentru a îmbunătăți continuitatea tendințelor de rezistență ridicată și scăzută.

Seturile de date fotogrammetrice au fost procesate în Agisoft Metashape folosind puncte de control la sol (GCP) derivate din RTK pentru georeferențiere. Modelele digitale de teren (DTM) au fost generate la rezoluții variabile, în funcție de altitudinea de zbor și dimensiunea zonei. Aceste seturi de date raster au fost examinate în continuare într-un mediu GIS pentru extragerea caracteristicilor, analiza terenului și integrarea cu datele geofizice.

Fotogrammetrie. Studiul fotogrammetric cu drone a acoperit vârful peninsulei Dolojman (aproximativ 35 ha). Au fost efectuate două zboruri care au capturat aproximativ 560 de fotografii pe misiune. Optsprezece puncte de control la sol (GCP) derivate din GNSS RTK au fost stabilite în întreaga zonă pentru a asigura o precizie pozițională subdecimmetrică. Ortomozaicul rezultat a atins o rezoluție de aproximativ 3 cm pe pixel, în timp ce modelul digital al terenului (DTM) a atins aproximativ 24 cm pe pixel.

Un studiu de caz fotogrammetric separat, de înaltă rezoluție, a fost efectuat peste Basilica II, implicând 140 de fotografii și 22 de GCP, producând un ortomozaic cu o rezoluție de 0,5 cm pe pixel. Acest set de date a fost destinat utilizării în diseminarea datelor și implicarea publicului, inclusiv vizualizare 3D și prezentare online.

Ortofotoharta și DTM-ul oferă cel mai detaliat model spațial al orașului Argamum de până acum, dezvăluind o gamă largă de caracteristici arheologice și geomorfologice, inclusiv diguri, vestigii structurale, potențiale aliniamente rutiere, structuri de porți, tumuli și urmele unor tranșee de excavare mai vechi. De asemenea, au fost detectate mai multe

tendințe liniare neînregistrate anterior, de origine incertă.

Magnetometrie. Două zone au fost studiate cu magnetometrul Bartington Grad601-2, selectate pentru a aborda întrebări specifice de cercetare derivate din campanii de cercetare anterioare.

- Zona de Nord-Vest (120 × 20 m): a vizat traseul presupus al unui apeduct roman.

- Zona de Sud-Est (40 × 40 m): a avut ca scop localizarea potențialelor instalații de cuptoare. Datele au fost procesate în Geoplot 4 folosind filtre Despike, Destagger și Zero Mean Traverse. În zona de NV, studiul a detectat cu succes mai multe anomalii, inclusiv o caracteristică liniară pozitivă puternică care se întinde aproximativ pe direcția N–S, tendințe liniare suplimentare de polaritate variabilă și mai multe anomalii circulare negative mici care pot corespunde tumulilor, atestați în mod obișnuit în această zonă.

În zona SE, au fost înregistrate patru anomalii magnetice pozitive puternice, dintre care trei au avut o intensitate similară, în timp ce cea din sud-est a fost mai slabă. Anomaliile prezintă semnături magnetice termoremanente, sugerând prezența unor cuptoare, dintre care două instalații au fost identificate în teren.

Interpretare preliminară: datele magnetometrice confirmă prezența structurilor asociate unor instalații pentru arderea materialelor de construcție în zona SE și posibile urme ale unui apeduct și movile funerare în zona de NV.

Georadar. Studiul GPR a acoperit cinci zone distincte abordate drept studii de caz. Datele au fost procesate în software-ul WAVE GPR, aplicând filtre de decalaj zero temporal, trecere înaltă orizontală, trecere bandă, migrare Kirchhoff și înveliș spline. Seturile de date volumetrice au fost interpolate și segmentate orizontal pentru vizualizare și interpretare.

Zona „Apeduct": măsurată în două subzone; partea sudică nu a evidențiat nicio anomalie liniară clară, dar a detectat două reflexii asemănătoare movilelor (potențiale tumuli) și zgomot difuz de posibilă origine arheologică. Subzona nordică a surprins o caracteristică liniară care corespunde anomaliei magnetice, deși a produs o anomalie de semnal atenuată mai degrabă decât reflexii puternice, sugerând o umplere a unui șanț, mai degrabă decât o conductă îngropată.

Zona „Tranșee": s-au înregistrat caracteristici reflective liniare clare la adâncimi mici (0,5–1,0 m adâncime), corespunzătoare zidului fortificației și unei zone adiacente de reflectivitate difuză, reprezentând probabil depozite de moloz. Conductivitatea ridicată a solului a cauzat o atenuare puternică a semnalului.

Zona „Poartă": a produs caracteristici punctuale reflective superficiale (20–30 cm adâncime) și un răspuns liniar dublu din partea zidului fortificației, cu pereți SE și NV apărând la 40 cm și respectiv 50–60 cm adâncime. Un reflector punctual central între ele poate reprezenta o caracteristică a porții. Zona „Colț": s-a studiat pentru a localiza potențiale goluri (cisterne sau thermae), dar nu au fost detectate anomalii clare asemănătoare golurilor.

Zona „Bazilică": în cadrul Bazilicii II, au fost identificate două reflexii liniare E-V la doar 10 cm sub nivelul solului (probabil imediat sub pavaj). Numeroși reflectori punctuali apar de-a lungul lor, iar reflectorii punctuali mai adânci (30 cm sub nivelul actual de călcare din bazilică) se aliniază cu aceste linii – reprezentând posibil baze de piloni sau elemente arhitecturale anterioare ultimei faze a acesteia.

Abstract

The **North Enclosure Sector**. The 2025 archaeological campaign in the North Enclosure Sector focused on establishing a general stratigraphy and completing the excavation of Room R2, with limited work in Rooms R3 and R4. In R2, investigations continued around a domestic oven discovered in 2024, yielding pottery, glass fragments, and animal bones. A rubble layer (4500) produced abundant ceramics – especially LRA 2 amphorae, animal remains, and a 5th-century bronze coin. A pit cut into the bedrock, likely for a dolium, contained pottery, glass, shells, and iron nails.

In R4, layers 4300, 4400, and 4500 revealed rich assemblages including LRA 1 and 2 amphorae, lamps (including a Balkan type), glass waste, iron objects, and possible loom or net weights. Architectural analysis clarified wall phases and identified a bifacial northern wall. R3 yielded limited finds, mainly rubble and sparse ceramics, while R5 produced material similar to R4 but no new architectural features. Preparatory work in the new area (S5) preceded geophysical investigations. Stratigraphic and architectural evidence support interpreting the northern sector as a Justinianic storage area within the city, possibly extending westward toward the main gate.

The **Small Gate Sector**. The archaeological investigations carried out in July aimed to finalize the research of the Hallstatt complex, conduct a trench between Building E1 and the drainage channel, and continue the study of previously identified stratigraphic units. Initial work included clearing vegetation and protective layers from earlier excavated structures. Stratigraphic units US 0008 and US 0009, identified at a depth of –1.60 m, yielded abundant domestic refuse, including fish and animal bones, pottery, glass fragments, and 5th-century AD coins, suggesting waste-disposal areas.

US 0010 represents a destruction layer caused by fire, likely dating to the first half of the 5th century AD, associated with a mudbrick elevation, probably of Building E3. The trench between E1 and the drainage channel revealed the limestone slab floor of Building E2, partially damaged by fire. The Hallstatt pit (US 0006), attributed to the final phase of the Babadag culture, was excavated down to bedrock. Near the eastern side of E1, a substantial limestone wall, about 1 m wide, was uncovered, possibly delimiting a courtyard or annexe. These findings provide important insights into the intra-muros spatial organisation and architectural evolution of the site, to be further clarified in future campaigns.

The **South Kilns Sector**. Geophysical investigations conducted south of the city walls identified anomalies suggesting the presence of ceramic and/or building material kilns. In the 2025 campaign, two such installations were

partially excavated, belonging to a kiln workshop located in the extramural area near the ancient harbour. Their placement in the low southern zone likely facilitated access to water and clay resources. The two kilns lie about 10 m apart on a north–south axis.

Kiln 1, rectangular in shape, features limestone block walls of 0.70 m thick and a well-preserved grate with numerous perforations. The finds are chronologically mixed, but Late Roman and Early Byzantine pottery predominates, alongside two possible 4th – century coins. Kiln 2, oval in plan, preserves strongly fired walls and a clay grate reinforced with limestone slabs, with 26 draft holes identified. Its assemblage includes Hellenistic, Early Roman, and predominantly Late Roman amphorae (LRA 1 and 2). Current evidence suggests both kilns functioned during the Late Roman–Early Byzantine period (4th–5th centuries AD).

Geophysical Investigations. The geophysical survey integrated complementary methods, including Ground Penetrating Radar (GPR), magnetometry, electrical resistivity, and drone-based photogrammetry, to assess the site's archaeological potential. Data acquisition has been completed, and preliminary processing and interpretation provide an initial evaluation of subsurface features. All spatial data were recorded in the WGS84 / UTM Zone 35N coordinate system using high-precision GNSS RTK positioning.

GPR data, collected with a MALÅ MIRA 3D system, were processed into volumetric models and depth slices for spatial analysis. Magnetometry identified strong thermoremanent anomalies in the southeast area, indicating probable kilns, and detected linear features and possible tumuli in the northwest zone. Electrical resistance data complemented these findings by enhancing subsurface contrasts. Drone photogrammetry produced high-resolution orthomosaics and digital terrain models, revealing structural remains, road alignments, harbour features, and previously undocumented linear trends.

Together, these integrated datasets significantly refine the spatial model of ancient Argamum and provide a robust framework for future excavation planning and GIS-based interpretation.

Illustrations list:

Fig. 1. General aerial view of the Orgame – Argamum site (M. Lemke).
Fig. 2. General aerial view of the North Enclosure Sector (M. Lemke).
Fig. 3. Orthophotoplan of the North Enclosure Sector with area E2 in the foreground (M. Lemke).
Fig. 4. The *Small Gate* Sector (Șt. Honcu).
Fig. 5. The *Small Gate* Sector – stratigraphic units investigated during the 2025 campaign; trench carried out between the northern side of Building E1 and the water channel (Șt. Honcu).
Fig. 6. The Wall E3.
Fig. 7. The *South Kilns* Sector. Magnetometry with the identification of the kilns (M. Pisz).
Fig. 8. The kiln no. 1 (G. Nuțu).
Fig. 9. The kiln no. 2 (G. Nuțu).
Fig. 10. Areas investigated through geophysics (M. Pisz).
Fig. 11. Areas investigated using GPR (M. Pisz).
Fig. 12. GPR MALÅ MIRA (M. Pisz).

Fig. 1. Vedere aeriană generală a sitului Orgame-Argamum (M. Lemke)

Fig. 2. Vedere aeriană generală a Sectorului Incintă Nord (M. Lemke)

Fig. 3. Ortofotoplan al sectorului Incintă Nord cu zona E2 în prim plan (M. Lemke)

Fig. 4. Sectorul Poarta Mică (Şt. Honcu)

Fig. 5. Sectorul Poarta Mică – unitățile stratigrafice cercetate în campania din anul 2025; sondajul efectuat între latura de nord a edificiului E1 si canalul de apă (Șt. Honcu)

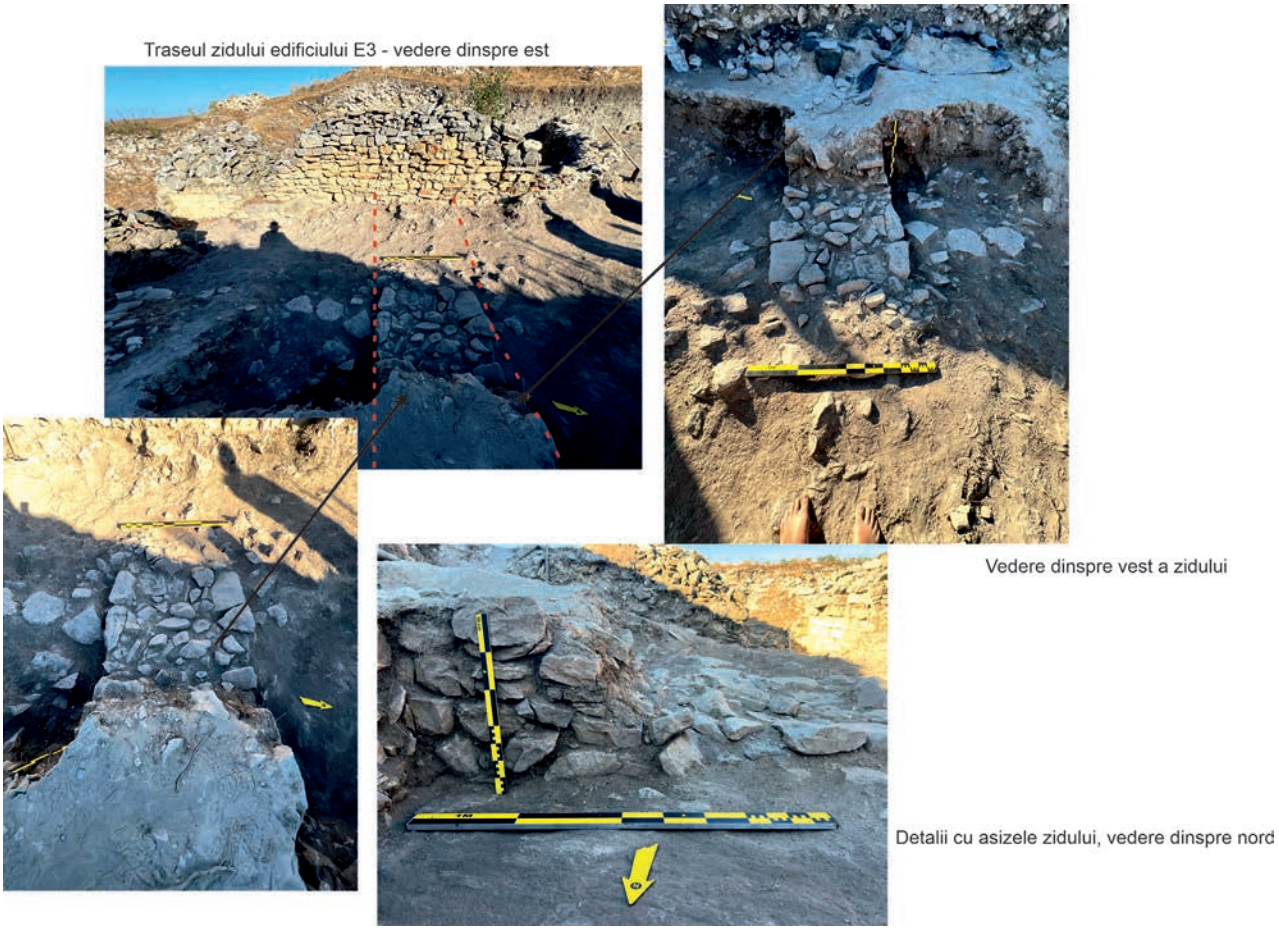

Fig. 6. Zidul E3 (Șt. Honcu)

Fig. 7. Argamum - Sectorul Cuptoare Sud. Magnetometrie cu identificarea cuptoarelor (M. Pisz)

Fig. 8. Cuptorul nr. 1 (G. Nuțu)

Fig. 9. Cuptorul nr. 2 (G. Nuțu)

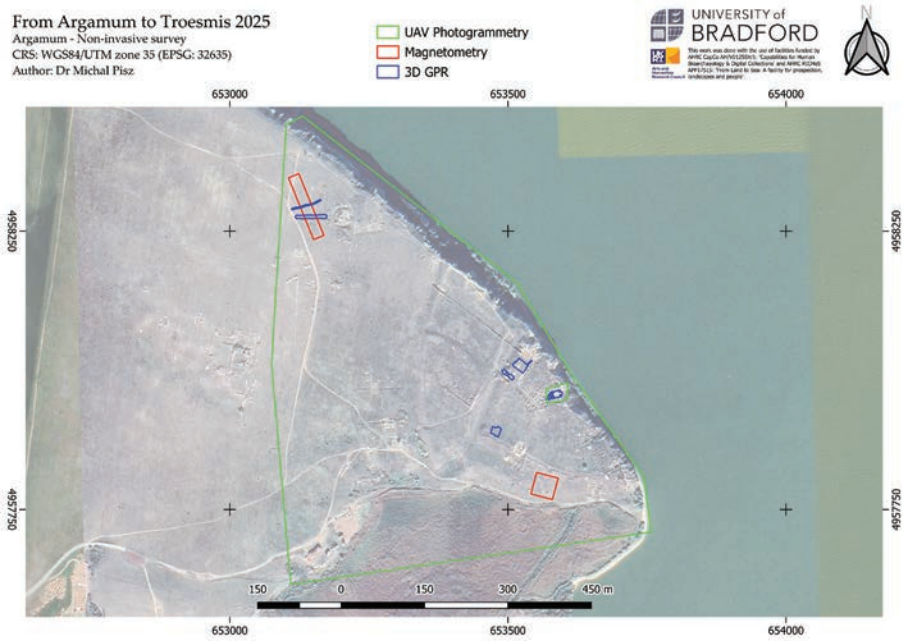

Fig. 10. Zone investigate prin geofizică (M. Pisz)

Fig. 11. Zone investigate prin GPR (M. Pisz)

Fig. 12. GPR-ul MALĂ MIRA (M. Pisz)

39. Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor
Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida

Tip de sit: 2 (descoperire funerară), 115 (locuire în peșteră)
Încadrare cronologică: 132 (neolitic mijlociu), 141 (eneolitic timpuriu), 143 (eneolitic târziu), 151 (epoca bronzului timpuriu)
Cod RAN: 29207.01
Autorizația nr. 93/08.05.2025
Colectiv: Florin Gogâltan (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Andrea Demjén (MNIT); Szilárd Gál (MJ Mureș); Gruia Fazecaș (MTC Oradea); Ioana Meleg (UBB Cluj-Napoca); Viorel Lascu (Spelemat); Bogdan Onac (U South Florida/ UBB Cluj-Napoca); Adrienn Botha-Lőrincz (doctorand U Debrecen); Zoltán Botha, Onoriu Mihai Rus (doctoranzi UBB Cluj-Napoca); Teodora Călin, Erika-Iulia Dánel, Denis Mereuță, Mihnea Negoescu (masteranzi UBB Cluj-Napoca); Octavian Tudor Lucaciu (student UBB Cluj Napoca)
Finanțare: grantul PN-IV-P1-PCE-2023-0717 „Biomoleculele vechi străbătând depozitele din peșteri: descifrarea evoluției ecosistemelor în spațiu și timp” director de proiect dr. habil. Ioana Nicoleta Meleg (Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, UBB Cluj-Napoca) – 170 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 18–30.08.2025

Peştera „Izbucul Topliţei de Vida” face parte din sistemul carstic al Platoului Răcaș (între văile Vida și Albioara) din Munții Pădurea Craiului. Cavitatea este amplasată la o altitudine de 250 metri în resurgența/izbucul văii Toplița, afluent pe partea stânga al râului Vida, la circa 1,5 km pe drumul forestier ce pornește de la barajul lacului de acumulare Vida din localitatea Luncasprie. Ea este greu accesibilă și poate fi vizitată doar în perioadele secetoase. După un pasaj lung de 60 m, aproape complet inundat, se ajunge în „Sala Mormintelor”, o sală lungă de aproximativ 40 m și lată de 6 m (Pl. I). Aici au fost descoperite, de către I. Emődi și G. Halasi, în 1984, schelete umane, vase ceramice și piese de metal atribuite bronzului timpuriu[1].

Cercetările sistematice au început în vara anului 2018, sub coordonarea lui C. Ghemiș, M. Rotea, I. N. Meleg, M. Robu, M. G. Netea și V. Lascu, dar au fost abandonate din cauza lipsei de fonduri. Cu acea ocazie au fost documentate fotografic contextele arheologice și publicate diverse artefacte. De asemenea, au fost recuperate probele din trei schelete în vederea datării absolute[2].

Un alt proiect de cercetare a debutat în anul 2021. Obiectivele propuse în cadrul grantului de cercetare intitulat *Reconstrucția paleodinamicii spațio-temporale de la biomolecule vechi la sisteme interconectate: o privire de ansamblu asupra sedimentelor din peșteri* (Cod proiect: PN-III-P4-ID-PCE-2020-0518-P – 2022-2023), director proiect dr. Ioana Meleg (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca) au fost următoarele: realizarea unei baze de date arheologice și fotogrammetrice a sitului; datarea absolută a descoperirilor; analiza antropologică a osemintelor umane; realizarea de profile stratigrafice și interpretarea lor; analiza dinamicii sedimentelor și semnificația paleohidrologică și paleoclimatică a acestora; analiza demografică, taxonomică și ecologică a faunei din perioada timpurie a epocii bronzului; determinarea și analiza speciilor de plante, pe baza probelor de semințe depuse în peșteră; reconstrucție paleoclimatică pe baza analizei polenului din sedimente și a semințelor descoperite în contextele arheologice. În cursul săpăturilor din campania anului 2021 a fost deschisă o singură suprafață (Caseta 1: 2,30 × 1,0 m) lângă intrare pe partea stângă a „Peșterii uscate”, care se află deasupra părții active a sistemului de peșteri Toplița de Vida. De asemenea a fost spălat sedimentul evacuat din zona de acces în „Sala mare”/„Sala Mormintelor”, în mare parte remaniat datorită viiturilor din peșteră. Au fost recuperate semințe carbonizate, fragmente ceramice rulate precum și material osteologic de microfaună. În luna decembrie, după achiziționarea costumele de scafandru uscate, au fost prelevate primele probe pentru ADN și datare AMS[3].

În vara anului 2022 au fost întreprinse cercetări arheologice și în „Sala mare”/„Sala Mormintelor”. În partea sud-vestică a peșterii a fost trasată caseta C1_CX006 cu dimensiunea de 2,00 × 1,60 m (Pl. I/3). Aici au fost cercetate rămășițele a două schelete umane. Mormântul de copil M1 (*infans* II, în vârstă de aprox. 12–14 ani) era în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția N-S. Craniul, împreună cu mandibula, era dislocat, fiind identificat pe abdomen, respectiv lângă brațul și palma dreaptă a scheletului. În locul craniului am găsit un inel de buclă realizat din cupru. Celălalt mormânt, M 2, era un *infans* I, în vârstă de aprox. 6 ani. Amândouă scheletele au fost datate absolut, oferind date cuprinse între 2570 și 2340 BC. Sub nivelul scheletelor umane (la o adâncime de aprox. 0,20 m), au fost identificate numeroase fragmente ceramice, oase de animale, cereale carbonizate și unelte din piatră calcificate în talvegul peșterii. În colțul nord-vestic al casetei am surprins o zonă cu urme puternice de ardere: cenușă, cărbune, fragmente ceramice, cereale arse. Toate aceste descoperiri sugerează existența în peșteră a unui nivel de locuire, care, pe baza datelor AMS și a fragmentelor ceramice, se datează în etapa finală a neoliticului mijlociu (sfârșitul mileniului VI – începutul mileniului V BC)[4].

În vara anului 2025 au fost reluate săpăturile în „Sala mare”/„Sala Mormintelor” în cadrul grantului de cercetare PN-IV-P1-PCE-2023-0717 *Biomoleculele vechi străbătând depozitele din peșteri: descifrarea evoluției ecosistemelor în spațiu și timp*, director de proiect dr. habil. Ioana Nicoleta Meleg (Institutul de Speologie „Emil Racoviță” al Universității Babeș-Bolyai Cluj Napoca). Obiectivele propuse sunt: realizarea modelelor tridimensionale ale reliefului peșterii

[1] Halasi, Emődi 1985; Molnár, Ghemiş 2003; Ghemiș 2013.
[2] Ghemiș *et alii* 2020.
[3] Gogâltan, Demjén, Ghemiș 2022.
[4] Gogâltan *et alii* 2023.

și zonei de proximitate de la suprafață, documentarea la mare rezoluție a planșeului „Sălii Mari”/„Sala Mormintelor” prin scanare 3D, electrometrie; completarea bazei de date arheologice și fotogrammetrice a sitului; datarea absolută a descoperirilor; analiza antropologică a osemintelor umane; analize ADN ale scheletelor descoperite; realizarea de profile stratigrafice și interpretarea lor; analiza dinamicii sedimentelor și semnificația paleohidrologică și paleoclimatică a acestora; analiza demografică, taxonomică și ecologică a faunei din holocen; determinarea și analiza speciilor de plante utilizate, pe baza probelor de semințe; reconstrucție paleoclimatică pe baza analizei polenului din sedimente și a semințelor descoperite în contextele arheologice.

În prima fază a cercetării au fost realizate fotodocumentări detaliate, scanări 3D și fotogrammetrie, pentru a consemna toate detaliile înainte de începerea săpăturii arheologice (Pl. II/1). Ulterior a fost deschisă o casetă de 4 × 2 m acolo unde am identificat, la suprafață, cei mai mulți indivizi și un bogat material arheologic. Craniile și majoritatea oaselor mari se află în poziție secundară. Această realitate se datorează faptului că defuncții au fost depuși pe talvegul peșterii, și nu îngropați. Ei au fost astfel deranjați de o serie de factori naturali (torente/viituri de apă, animale) și, probabil, de intervenții antropice. Cercetarea a urmărit identificarea oasele aflate în poziție anatomică, în timp ce cele aflate în poziție secundară au fost împachetate separat. În acest mod au fost identificați opt indivizi: șase adulți și doi copii. Defuncții au fost depuși în diferite poziții, pe spate sau chirciți, fiind orientați aleatoriu pe direcțiile est-vest și sud-nord, cu diverse deviații (Pl. II/2–3).

Tot inventarul funerar, constând din vase ceramice, obiecte din cupru sau podoabe din dinți de animale, se afla de asemenea în poziție secundară. Unele piese de dimensiuni mai mici au fost recuperate doar în urma flotării pământului excavat din peșteră și transportat afară. Au fost astfel flotați 580 de litri de pământ (Pl. IV/1–2). După scoaterea celor opt schelete aflate *in situ*, cercetarea a fost sistată, urmând ca săpătura să fie reluată în campania viitoare. Toate cele zece schelete aparțin bronzului timpuriu și au fost datate absolut între 2580 și 2200 BC. Spațiul în care defuncții au fost depuși, ritul și ritualul de înmormântare, existența unor urme de violență și a unor patologii, ne determină să atribuim aceste descoperiri unor practici simbolice legate de comunicarea cu divinitățile pământului/întunericului și ale apei.

Cercetările arheologice au continuat și la intrarea în așa numita „Peștera uscată”, aflată deasupra părții active a sistemului de peșteri Izbucul Topliței de Vida și implicit a „Sălii mormintelor”. Scopul deschiderii acestui sondaj în 2021 (C1/2021) a fost de a reconstitui habitatul uman și în exteriorul peșterii. În acest sondaj, pe parcursul a trei campanii, au fost identificate secvențe de vizitare recente sau din epoca modernă, dar și urme de locuire din bronzul târziu, bronzul timpuriu și epoca cuprului. Săpăturile vor continua pentru a se atinge sterilul din punct de vedere arheologic. Din acest profil stratigrafic, de cca 2,20 m, au fost recoltate probe de sol, luate din 2 în 2 cm, în vederea reconstituirii paleoclimatice, pe baza analizei polenului din sedimente (Pl. IV/3).

Abstract

The “Izbucul Topliţei de Vida” cave is part of the karst system of the Răcaș Plateau (between the Vida and Albioara valleys) in the Pădurea Craiului Mountains. The cave is extremely difficult to access and can be entered only during dry periods. After a 60 m-long passage that is almost completely flooded, one reaches the “Hall of Tombs,” a chamber approximately 40 m long and 6 m wide.

Recent archaeological investigations (2021–2022, 2025) in the “Izbucul Topliţei de Vida” Cave, located in the Pădurea Craiului Mountains (north western Romania), were carried out within two interdisciplinary projects focused on reconstructing human and faunal dynamics in Transylvanian caves during the Late Pleistocene and Holocene (led by Dr. habil I. N. Meleg).

Archaeological contexts identified on the cave floor contain accumulations of human and animal bones, along with complete and fragmentary ceramic vessels, charred cereal grains, gold and copper artefacts, and ornaments made of animal teeth. Bioarchaeological analyses have revealed the remains of around 30 individuals – 19 adults (including at least four females and four males) and 11 children. Evidence of trauma, pathological conditions, and epigenetic traits has been documented. Analyses of ancient DNA are ongoing. Radiocarbon ages (over 20 AMS determinations) securely date the assemblage to between 2600 and 2200 BC.

During the excavations, ten individuals were documented *in situ*. Most skulls, large bones, and grave goods were found in secondary positions, suggesting that the deceased were originally laid directly on the cave floor and that their remains were subsequently disturbed by natural agents (water flows, animal activity) and possibly human interventions. The bodies appear to have been placed in a variety of positions – extended or flexed – without consistent orientation, but generally along east–west or south–north axes, with several deviations.

The funerary context, combined with evidence of violence, disease, and specific ritual behaviour, indicates symbolic practices likely associated with communication with chthonic and aquatic deities-divinities of the earth, darkness, and water. Together, these findings reveal a complex system of mortuary practices and spiritual beliefs during the Early Bronze Age in the Carpathian region. This study underscores the cultural sophistication of these communities and significantly advances our understanding of their ritual landscapes and cosmological frameworks.

Bibliografie:

Ghemiș 2013 – Ghemiș, C., *Izbucu Topliţei*, cat. nr 14, în: Oanţă-Marghitu, R., Oberländer-Târnoveanu, E. (eds.) *Aurul şi argintul antic al României*, Bucureşti, 2013, p.198.

Ghemiș *et alii* 2020 – Ghemiş, C., Rotea, M., Palincaș, N., Netea, M., Emődi, J., Sava, T., Meleg, I., Lascu, V., Robu, M., Baciu, M., Marin, T., Răchită, M., Jeican, I., Gâza, O., Dima, A., *The graves of the Roșia group from Izbucu Topliței cave: A first assessment of their absolute chronology*, în: Forțiu, S. (coord.), *ArheoVest*, nr. VIII: *In Honorem Alexandru Rădulescu*, Szeged, 2020, p. 89–108.

Gogâltan, Demjén, Ghemiș 2022 – Gogâltan, F., Demjén, A., Ghemiș, C., *Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor, Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida*, în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 245–247.

Gogâltan *et alii* 2023 – Gogâltan, F., Ghemiș, C., Demjén, A., Gál, S., Meleg, I., Onac, B., Haliuc, A., Nae, A., Lascu, V., Dumbravă, R., Rus, T., Lőrincz, A., Botha, Z., Oana, M., Mereuță, D., *Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor, Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 237–241.

Halasi, Emődi 1985 – Halasi, G., Emődi, I., *Descoperire arheologică în peștera Izbucul Topliței*, în: SCIVA, 36, 3, 1985, p. 232–234.

Molnár, Ghemiş 2003 – Molnár, Z., Ghemiş, C., *Contribuţii la problematica grupului Roşia. O descoperire provenită din peştera Izbucul Topliţei*, în: Ephemeris Napocensis, 13, 2003, p. 41–92.

Illustrations list:

Pl. I**.** 1. The research team at the cave entrance; 2. The route through the siphon to the Hall of Tombs; 3. General plan of the site with the location of the section researched in 2025.

Pl. II**.** 1. Section CX_007/2025 before archaeological excavation; 2. Images taken during research.

Pl. III**.** 1. The final ground of section CX_007/2025; 2. Section CX_007/2025 with the graves identified *in situ*.

Pl. IV**.** 1. Washing the sediment excavated from the cave; 2. Sorting and drying the washed material; 3. Dry Cave: Northern profile of cassette C1.

Pl. II. 1. Secțiunea CX_007/2025 înainte de săpătura arheologică; 2. Imagini din timpul cercetării

Pl. I. 1. Echipa de cercetare la intrare în peșteră; 2. Traseul de parcurs în sifon până la Sala Mormintelor; 3. Planul general a sitului cu localizarea secțiunii cercetate în 2025.

Pl. IV. 1. Spălarea sedimentului excavat din peșteră; 2. Sortare și uscarea materialului spălat; 3. Peștera Uscată: Profilul nordic al casetei C1

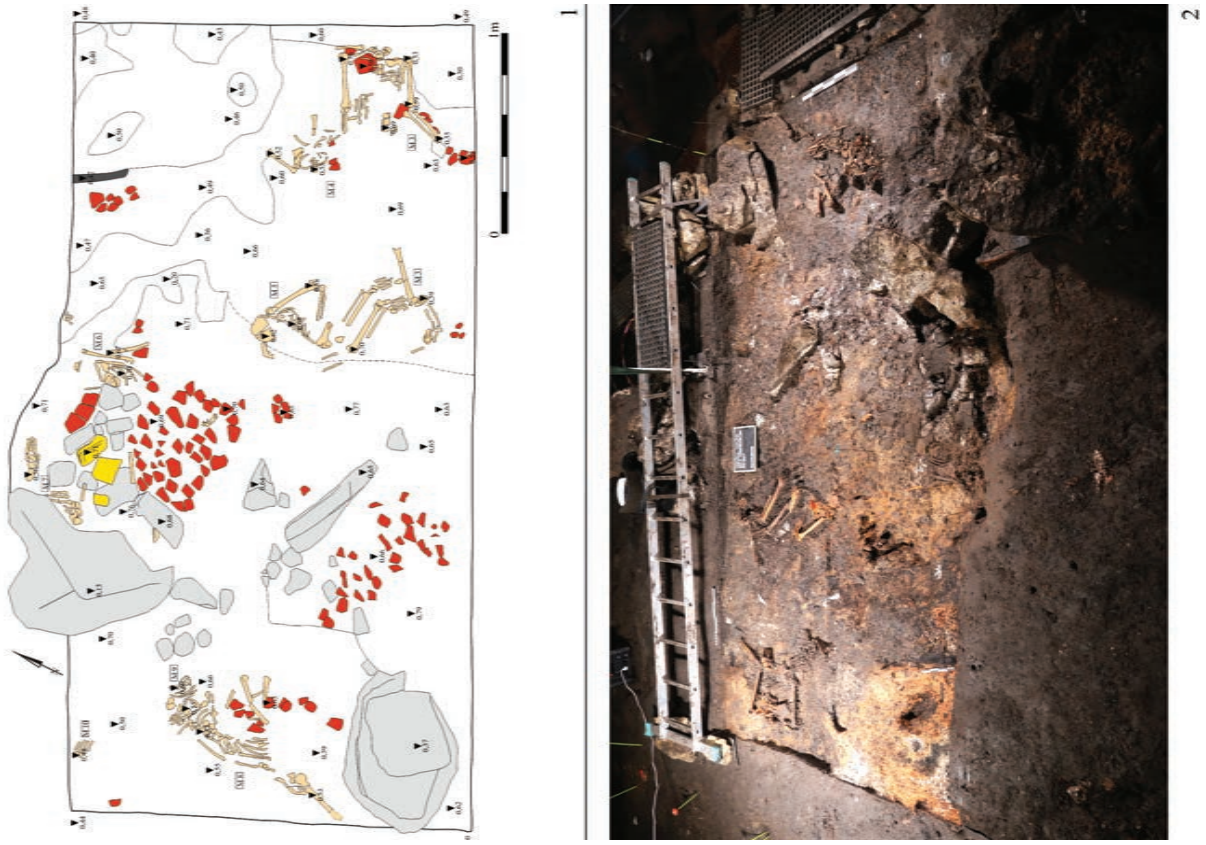

Pl. III. 1. Grundul final al secțiunii CX_007/2025; 2. Secțiunea CX_007/2025 cu mormintele identificate în situ

40. Mahmudia, com. Mahmudia, jud. Tulcea [*Salsovia*]

Punct: Cetate

Tip de sit: 121 (castru), 122 (cetate), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 34 (epoca romano-bizantină)
Cod RAN: 160733.12; **cod LMI:** TL-I-s-A-05833
Autorizația nr. 97/08.05.2025
Colectiv: Dan Aparaschivei (IA Iași) – responsabil științific; Andrei Baltag, Sever Boțan, Ștefan Honcu (IA Iași); Alex Cornea (doctorand UAIC Iași); Bogdan Chiriloaie (doctorand ULB Sibiu), Bogdan Godoci, Vlad Voiniciuc (studenți – UAIC Iași), Alexandru Baltag (voluntar)
Finanțare: Sponsorizare a S.C. ADN PREFABRICATE S.R.L, din municipiul Iași, prin Academia Română - Filiala Iași; Primăria Mahmudia
Perioada desfășurării cercetării: iunie 2025

Cetatea Salsovia, cu așezările civile poziționate în sudul și vestul acesteia, a oferit, fie și în urma puținelor investigații desfășurate până în prezent, de suprafață sau intruzive, multe informații utile în ceea ce privește rolul acestui sit arheologic în angrenajul *limes*-ului roman de la Dunărea de Jos, din secolul I și până, cel puțin, în secolul al VI-lea p.Chr. După cele două campanii de cercetări arheologice sistematice începute de către Institutul de Arheologie din Iași al Academiei Române, în colaborare cu alte instituții de cercetare din țară, incluzând-o și pe cea despre rezultatele căreia vom discuta mai jos, avem elemente interesante pentru a constata că, în perioada romană târzie (romano-bizantină), Salsovia se dezvoltă ca un centru urban important din punct de vedere administrativ, militar și religios pentru zona de *limes*.

Anul 2024 – începutul unui proiect de cercetare arheologică sistematică la Salsovia

Institutul de Arheologie din Iași, al Academiei Române, a demarat un proiect de cercetare arheologică sistematică la Salsovia, pe o perioadă de cel puțin 10 ani, în colaborare cu instituții de profil din Iași și cu colegii de la ICEM Tulcea. Încă din anul 2023 au fost realizate mai multe periegheze în zonă și o documentare fotografică temeinică, pentru ca în primăvara anului 2024 să fie efectuate o serie de noi prospecțiuni geomagnetice de către o echipă de specialiști de la Universitatea din Erlangen, Germania, în special pe latura de sud a cetății și în așezarea civilă din proximitate. La jumătatea lunii iunie 2024, o echipă de arheologi de la Institutul de cercetare ieșean, alături de masteranzi de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, cu fonduri private și cu sprijinul Primăriei Mahmudia, a început cercetarea de teren la cetatea Salsovia.

În prima campanie am trasat o secțiune pe direcția N-S, cu dimensiunile de 16 × 4 m, care să surprindă atât realitatea stratigrafică din interiorul cetății, cât și din afara sa. Obiectivul primar stabilit a fost dezvelirea unui segment de incintă într-o porțiune din cetate cât mai puțin afectată de intruziunea antropică prilejuită de Primul Război Mondial.

Ca rezultate, prezentate pe larg în Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 2024, sub nivelul vegetal, chiar în zona de mijloc a secțiunii S1, am putut identifica un nivel de distrugere a unui edificiu, cu un strat consistent de arsură roșiatică și neagră, cu multe resturi de olane, țiglă și ceramică, în special romană târzie, dar și fragmente mai timpurii.

Spre sud am putut contura zidul unui edificiu, legat cu mortar, dar cu piatră de dimensiuni medii, destul de prost păstrat în partea sa superioară.

Adâncindu-ne spre sud de zidul edificiului sus-menționat (Z1E1) am putut contura atât zidul de incintă al cetății, cât și zona de dărâmătură rezultată din acesta, din *extramuros*.

Înălțimea maximă a incintei surprinsă de noi în această campanie este de 2,10 m, dar nu ajunsesem la fundație. Lățimea sa este de 2,40 m.

Campania 2025. Realizări și perspective

Pornind de la elementele prezentate mai sus, o primă activitate de cercetare în campania anului 2025 a fost aceea de a prelungi S1 cu încă un carou de patru metri, spre sud, respectiv în *extramuros*. A rezultat, astfel, o lungime a secțiunii S1 de 20 m. Intenția a fost aceea de a verifica zona extramurană a cetății pe o suprafață destul de reprezentativă.

În paralel, am trasat secțiunea S2, cu dimensiunea inițială de 16 × 4 m, cu un martor stratigrafic de doi metri raportat la S1.

Secțiunea S1 – continuarea cercetării

În secțiunea S1, deschisă în campania anterioară, am continuat cercetarea în două puncte de lucru: 1. zona intramurană, cu edificiul de la care cunoaștem zidul Z1E1, respectiv posibilele faze ulterioare, cu rămășițe numeroase din structurile adăugate; 2. extinderea de patru metri operată în această campanie în zona extramurană, cu îndepărtarea vegetalului și a straturilor de dărâmătură.

Astfel, în zona edificiului prăbușit, cu multe materiale de construcție din acoperiș, dar și din pereți, am început demontarea acestui strat consistent de moloz. Din caroul 3 al S1, mai ales spre nord, a fost scoasă o cantitate mare de *tegulae* și olane de acoperiș, bârne arse, alături de fragmente ceramice amestecate, dar, în majoritate, de secolele IV–VI, cu fragmente de vase mari de provizii etc. (Pl. I/1). Dacă în campania precedentă am găsit o parte dintr-un *tymiaterion*, în această zonă a edificiului am identificat un alt fragment, probabil din același vas cu utilizare cultică. Interesante sunt și o bază de piatră rectangulară, o altă bază fragmentară din piatră, situată la circa 0,80 m spre est de prima, dar și un al

treilea element de piatră, o bază de coloană, ușor ovală, cu diametre de 0,40 m × 0,30 m, cu un orificiu circular în centru, probabil pentru introducerea unui drug de fier ce ar fi prins între ele tamburile coloanei (Pl. I/2).

O posibilă podea a acestui edificiu târziu, destul de afectată de distrugeri ulterioare și care, cel mai probabil, a fost o fază ultimă a unui edificiu, a ieșit după curățarea părții de sud a secțiunii S1, spre zidul Z1E1. În acest context, avem și o cataramă de bronz cu placă fixă, dreptunghiulară, mai îngustă decât bucla, ce se prindea de curea prin două nituri dispuse simetric în mijlocul plăcii, cu veriga ovală și întreruptă în două locuri, simetric, pe latura exterioară. Nu se păstrează acul cataramei. Cel mai probabil, piesa noastră se datează de la sfârșitul secolului al V-lea, poate chiar spre mijlocul veacul următor de când, probabil, datează și această ultimă fază de funcționare a edificiului respectiv.

Lângă profilul de est al S1, la circa 2 metri nord de Z1E1, au apărut opt pietre de dimensiuni medii, poziționate în linie, ce par a face parte dintr-o structură poziționată pe această podea de lut. Această structură, care pare a fi una improvizată sau, oricum, foarte slab păstrată, a fost surprinsă pe circa 2,10 m, dar ea intră în profilul de est (Pl. I/3).

Adâncind săpătura spre nord de Z1E1, prin secționarea S1, printr-un sondaj (α), pe o lățime de 1,50 m spre nord, am putut identifica și zidul Z2E1 țesut cu Z1E1 (Pl. II). Acest nou zid face un unghi de 90^0 cu Z1E1 și are aceeași tehnică de construcție, îndreptându-se pe direcția N-S. Atât Z1, cât și Z2 sunt construite în *opus mixtum*, cu câte patru asize de piatră în partea superioară (păstrate), urmate de trei asize de cărămidă, sub care urmează alte asize de piatră.

În colțul de sud-est al secțiunii-sondaj (α) am identificat și cercetat o groapă (G1/2025), ovală, cu diametrul mare de 1,30 m, iar diametrul mic de 1,20 m, iar adâncimea maximă de 1,50 m. În compoziția sa, pe lângă pământul cenușiu, prăfos, amestecat cu fragmente de piatră de calcar și *tegulae*, avem fragmente de amfore LR 2, dar și de la oale de gătit, precum și fragmente osteologice animale. De aici provine și un fragment de fibulă de tipul celor cu ”capete de ceapă”, respectiv un braț cu tot cu bulbul sferic și foarte corodat, databil în a doua jumătate a secolului al IV-lea AD, dar și o monedă din același interval cronologic. Mai spre vest, în afara gropii, pământul de umplutură era de culoare galbenă, cu bucăți de piatră de calcar și multe artefacte databile tot în a doua jumătate a secolului al IV-lea. Astfel, avem multe fragmente ceramice de tipul bolurilor pontice, amfore LRI, LR II, fragmente de caserole, un ac de fibulă, dar și un fragment de bol de sticlă cu decor de tipul ”fagure de miere” databil în a doua jumătate a secolului al IV-lea. În acest sondaj am putut identifica și fundațiile zidurilor edificiului E1. Din păcate, speranța că vom identifica o podea mai elaborată pentru faza de funcționare principală a edificiului, din alte materiale decât lut, ne-a fost spulberată de situația stratigrafică ce am consemnat-o aici.

Astfel, în urma executării acestui sondaj avem următoarea stratigrafie: 1. nivelul vegetal, vizibil pe circa 0,30 m deasupra Z1E1; 2. un nivel consistent de dărâmătură, cu piatră măruntă și medie amestecată cu pământ și fragmente de cărămidă, de 0,40 m, urmat de un strat de pământ cu mortar, de circa 0,20 m; 3. strat de pământ galben, tasat, de circa 0,35 m, care poate reprezenta o refacere a unei podele, identificată pe toată suprafața sondajului; 4. strat consistent, de circa 0,60 m, de pământ galben, cu bucăți mari de mortar, cărămidă, mult material ceramic, trei monede de secolul al IV-lea și al V-lea – este o nivelare masivă; 5. în partea de vest a sondajului am surprins doar parțial o podea, tot de lut galben foarte tasat, păstrată mai ales de-a lungul Z1E1 – este o posibilă refacere de secol al V-lea; 6. un strat de mortar cu pământ destul de cenușos, de circa 0,20 m, cu foarte puțin material ceramic; 7. nivel de lut galben tasat care poate reprezenta podeaua de funcționare inițială a edificiului E1, cu o grosime de circa 0,25 m, și care este imediat deasupra fundației zidurilor – aici regăsim puține fragmente ceramice.

Din acest sondaj am putut recolta cantități mari de ceramică, mai ales romană târzie, inclusiv din pastă fină cu decoruri reprezentând pești și păsări, un ac de os, alte fragmente de obiecte de os prelucrat, o lamă de cuțit din fier, greutăți de pescuit, precum și monede, în majoritate de secolul al IV-lea.

Așadar, în acest stadiu de cercetare, este posibil ca E1 să fi fost ridicat cândva în secolul al IV-lea, cu aceste ziduri foarte solide și îngrijit construite. Probabil că, în prima parte a secolului al V-lea, a avut loc o refacere a sa, iar apoi, după o nivelare masivă, a fost refolosit în secolul al VI-lea, când s-au efectuat diferite reamenajări ale spațiului interior, cu acele baze de coloane sau stâlpi, cu recompartimentări făcute cu blocuri de piatră ca fundație și pereți de lut, acoperișul fiind sprijinit pe aceste elemente. Ceea ce constatăm, pe baza materialului arheologic și stratigrafie, este că, spre jumătatea secolului al VI-lea, acest edificiu încetează să mai funcționeze.

În zona extramurană a S1, respectiv în caroul 0, după înlăturarea a circa 0,55 m de dărâmătură, am identificat, într-un context destul de neclar, și o monedă din secolul V, foarte slab conservată. Din nivelul de dărâmătură au rezultat și fragmente ceramice numeroase, de tipul LR II, LR III, Hayse 3, vase de băut, vase de bucătărie, oase de animale, inclusiv de pești.

Adâncindu-ne, am identificat groapa G2/2025, până la circa -1,50 m, un complex cu multă arsură neagră, cu ceramică arsă secundar, oase de animale, fier dar și o monedă de secolul al IV-lea. Aici incinta a fost descoperită până la circa 2,10–2,20 m în adâncime, fără a ajunge, încă, la talpa sa.

Secțiunea S2

Paralel cu S1, la vest de aceasta, și după ce am lăsat un martor de doi metri, am trasat secțiunea S2, de 16x4 m. Și aici, la fel ca în S1, am avut două puncte de lucru: 1. Zona intramurană; 2. Incinta și zona extramurană

În ceea ce privește S2 *intramuros*, la 0,90 m de profilul de est, din incintă, pleacă un posibil zid din piatră medie, legat cu pământ, de circa 0,70 m lățime, din care am putut identifica două asize. După circa 0,80 m spre nord, se poate observa o bucată consistentă din acest zid prăbușită spre vest, pe circa 2,30 m. Zidul acesta (Z1E2) pare a continua spre nord, pe o lungime de circa 5,10 m, dar se găsește într-o stare precară, mai ales în privința paramentului exterior.

Perpendicular pe Z1E2, există un alt zid (Z2E2) care iese din profilul de vest al S2, tot de aceeași lățime, cu aceeași tehnică de construcție, surprins pe circa 2,40 m. Toată zona cercetată *intramuros* din S2 este plină de chirpici din lut, ars secundar, cu țiglă și olane de acoperiș. Tot în profilul de vest se mai observă o aglomerare de pietre, aproape de incintă, ceea ce sugerează un alt posibil zid, imposibil de conturat la această fază. Dărâmătura scoasă din interiorul E2, dar și la nord de aceasta, sugerează o construcție masivă, cu fundații de piatră și pereți de lut, acoperișul, destul de greoi, cum arată cantitatea mare de olane, fiind susținut, probabil, de pari din lemn.

Toate aceste structuri corespund nivelului/podelei din S1, pe care au fost amenajate, în secolul al VI-lea, structurile descrise mai sus. Printre materialele, din acest sector, am identificat multă ceramică tipică perioadei romane târzii, dar și o monedă din secolul al V-lea, greutăți de pescuit, fragmente de obiecte din fier, plumb, sticlă, precum și oase de animale.

În colțul de nord-est al S2, există un alt nucleu de piatră, care sugerează o altă structură edificată, cu dărâmătură masivă. Am reușit conturarea unui zid, în continuarea lui Z1E2, dar după o întrerupere de circa 1,90 m pe direcția N-S. După ce ne vom adânci, în campania viitoare, vom vedea dacă este vorba de un singur zid, rupt la un moment dat, sau sunt două ziduri care fac parte din două edificii diferite separate, eventual, de o cale de acces. Până atunci, denumim acest nou zid Z1E3, el intrând atât în profilul de est, cât și în cel de nord. Din lățime putem vedea doar 0,40 m, iar din lungime 1,15 m. Și acesta este legat cu pământ și se găsește pe același nivel stratigrafic cu celelalte complexe prezentate mai sus.

În ceea ce privește incinta în secțiunea S2, am putut constata că se păstrează pe paramentul interior foarte rău, cu primele asize efectiv smulse. Pe paramentul exterior, ne-am adâncit până la circa 1,25 m, iar încă de la primele asize păstrate aici am avut surpriza plăcută să identificăm un element tehnic în construcția incintei, din câte știm noi unic în regiunea Scythiei pentru această perioadă. Este vorba despre o tencuială a paramentului exterior, executată cu un mortar cu multă cărămidă pisată și care acoperă nu doar rosturile asizelor de piatră, cum se regăsește des la cetățile romane târzii din regiune, ci și părți din corpul pietrelor. Pe această tencuială se observă și un decor format din linii paralele care imită cărămida, așezate atât vertical, cât și orizontal. Această tencuială a fost identificată pe o lungime de circa 0,70 m și o înălțime de circa 0,20 m.

La finalul campaniei, ambele secțiuni au fost protejate prin acoperirea structurilor din piatră cu folie textilă acoperită cu pământ.

În campania următoare, vom continua cercetările în cele două secțiuni deschise, încercând să aducem noi elemente legate de structurile constructive interioare, dar și referitor la incintă și raportul acesteia cu complexele din interiorul și din exteriorul cetății. De asemenea, în limita posibilităților, vom încerca executarea unui sondaj în așezarea civilă de la sud de cetate.

Concluzii

Analiza tuturor elementelor care țin de background-ul istoric al cetății Salsovia, coroborată de rezultatele cercetării intruzive din campaniile de cercetări arheologice sistematice inițiate de Institutul de Arheologie din Iași, încă din vara anului 2024, au condus la concluzia că avem de-a face cu un sit care prezintă un potențial remarcabil, atât din punct de vedere al cercetării științifice, cât și pentru o viitoare restaurare și punere în valoare a ruinelor.

În campania din anul 2025 am continuat cercetările în secțiunea S1, deschisă anterior, unde ne-am concentrat pe studierea edificiului E1, prin executarea unui sondaj în partea sa de sud, lângă incintă. Am putut stabili o stratigrafie destul de coerentă în această zonă, precum și o posibilă evoluție a etapelor de refacere a edificiului. Prin extinderea S1 spre sud, am obținut informații importante și din zona extramurană. În plus, am deschis secțiunea S2, unde ne-am concentrat atenția pe structurile din interiorul acesteia. Însă, abordarea zonei incintei ne-a condus către rezultate interesante referitoare la tehnica de construcție a acesteia.

Prin urmare, încă o dată, putem confirma cu certitudine că fortificația Salsovia va furniza, cu siguranță, multe informații utile în ceea ce privește rolul său în angrenajul *limes*-ului roman de la Dunărea de Jos, din postura de centru militar, administrativ și religios, pornind chiar din secolul I și până, cel puțin, în secolul al VI-lea p.Chr.

Abstract

The analysis of the elements related to the historical background of the Salsovia fortress, corroborated with the results of the intrusive research from the systematic archaeological research campaigns initiated by the Institute of Archaeology in Iași, since the summer of 2024, led to the conclusion that we are dealing with a site that presents remarkable potential both from the point of view of scientific research, but also for a future restoration and enhancement of the ruins.

In the 2025 archaeological campaign, we continued the research in section S1 where we focused on the research of the E1 building, by carrying out a survey-section in its southern part, near the enclosure. We were able to establish a fairly coherent stratigraphy in this area, as well as a possible evolution of the stages of restoration of the building. By extending S1 southward, we also obtained important information from the *extramuros* area. In addition, we opened section S2, where we focused our attention on the structures inside the fortress. However, approaching the enclosure area led us to some interesting results concerning its construction technique. Therefore, once again, we can confirm with

certainty that the Salsovia fortress, but also the civilian settlements positioned to the south and west of it, will certainly provide much useful information regarding the role of this archaeological complex in the mechanism of the Roman *limes* of the Lower Danube, as a military, administrative and religious center starting from the 1st century and up to, at least, the 6th century AD."

Bibliografie:

Aparaschivei, D., Baltag, A., Boțan, S., Honcu, Șt., *Mahmudia, com. Mahmudia, jud. Tulcea [Salsovia], Punct: Cetate,* în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 229–233.

Aricescu, A., *Armata în Dobrogea romană,* București, 1977.

Doruțiu-Boilă, E. (ed.-coord.), *Inscripțiile din Scythia Minor. V. Capidava, Troesmis, Noviodunum*, București, 1980.

Haynes, I., Bogdan, D., Topoleanu, F., *Salsovia: a Roman fort and town on the Lower Danube*, în: L. Vagalinski (ed.), *The Lower Danube in Antiquity (VI C BC – VI C AD)*, Sofia, 2007, p. 131–140.

Pârvan, V., *Salsovia*, Bucureşti, 1906.

Popescu, E. (ed.)., *Inscripțiile grecești și latine descoperite pe teritoriul României*, București, 1976.

Topoleanu, F., Haynes, J., Bogdan, D., Diaconescu, Al, *Raport arheologic. Mahmudia, jud. Tulcea [Salsovia], Punct: La Cetate,* în: *CCAR. Campania 2004*, Constanța, 2005, p. 215–216.

Topoleanu, F., Bogdan, D., Doboş, A., Lumezeanu, A., Haynes, J., Ciauşescu, M., *Raport arheologic. Mahmudia, com. Mahmudia, jud. Tulcea [Salsovia], Punct: La Cetate,* în: *CCAR. Campania 2007*, Iași, 2008, p. 189–191.

Topoleanu, F., Bogdan, D., Haynes, I., *Salsovia: Chronological landmarks*, în: Peuce S.N., 10, 2012, p. 101–144.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Salsovia. Section S1. Structures and artifacts on the clay floor; 2. Column base; 3. Stone structure in the eastern profile of S1.
Pl. II. Section S1. Survey-section α, with layout of the walls Z1E1 and Z2E1.
Pl. III. 1–2. Section S2. Buildings in the *intramuros* area.
Pl. IV. 1 The fortress enclosure in front of S2 (photo from the south); 2. Plaster on the outer facade of the enclosure.
Pl. V. 1. The enclosure wall of the Salsovia fortress (photo from the east of S2); 2. The enclosure wall (photo from the southwest).

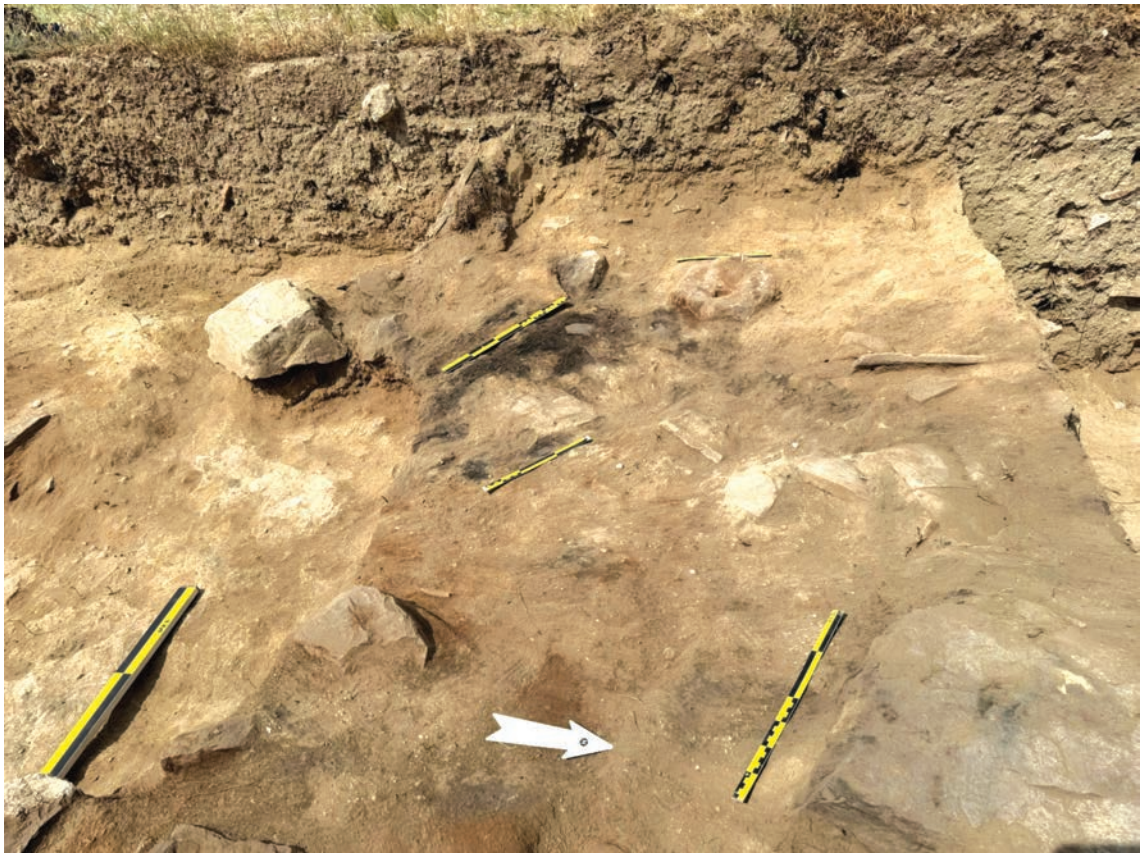

1

2

3

Pl. I.1. Secțiunea S1. Structuri și artefacte pe podeaua de lut; 2. Baza de coloană; 3. Structura din pietre din profilul de est al S1

1

2

Pl. III.1-2. Secțiunea S2. Edificiile din zona intramurană

Pl. II. Secțiunea S1. Sondajul α, cu dispunerea Z1E1, Z2E1

1

2

Pl. IV. 1 Incinta cetății în dreptul S2 (foto dinspre sud); 2. Tencuială de pe paramentul exterior al incintei

1

2

Pl. V. 1. Zidul de incintă al cetății Salsovia (foto dinspre est de S2); 2. Zidul de incintă (foto dinspre sud-vest)

41. Mărițua, jud. Călărași
Punct: La Movilă

Tip de sit: 117 (tell), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic)
Autorizația nr. 104/08.05.2025
Cod RAN: 101136.01
Colectiv: Valentin Parnic (MDJ Călărași) – responsabil științific; Andreea Loredana Parnic (MDJ Călărași); Cătălin Lazăr, Bogdan Manea, Cristina Covătaru (ICUB); Anișoara Topârceanu (MDJ Călărași)
Perioada desfășurării cercetării: 19.08–19.09.2025

În campania arheologică din anul 2025, cercetările s-au desfășurat în punctul *La Movilă*, având drept obiectiv principal investigarea și clarificarea complexelor identificate în campaniile anterioare. Un interes deosebit a fost acordat locuințelor SL 7 și SL 8, considerate printre cele mai relevante descoperiri ale sitului, atât prin caracteristicile constructive, cât și prin materialul arheologic asociat.

Totodată, a fost deschisă o nouă secțiune de cercetare, denumită SI tell, cu scopul de a verifica ipoteza existenței unui posibil sistem de delimitare sau fortificare a tell-ului. Această intervenție a urmărit obținerea unor date suplimentare privind organizarea spațială și limitele locuirii preistorice.

În paralel, a continuat procesul de analiză și interpretare a rezultatelor prospecțiunilor non-intruzive realizate pe terasa situată vis-à-vis de tell, investigații care contribuie la o mai bună înțelegere a extinderii și funcționalității ansamblului arheologic.

Toate informațiile și datele obținute în cadrul campaniei au fost sistematic înregistrate și integrate în Baza de Date a șantierului arheologic, asigurând astfel o documentare riguroasă și coerentă a cercetărilor.

Locuința SL 7

Locuința SL 7 este o construcție neincendiată, cercetată în suprafețele SB (St. 2, 4) și SC (St. 1, 2), pe o suprafață de aproximativ 45 mp. Pentru edificarea acesteia a fost nivelată partea superioară a complexului menajer C 67 (US 1328, US 1408, US 1216, US 1212), care a servit drept strat de amenajare.

Pereții au fost realizați în tehnica paiantă, cu structură de rezistență din bârne îngropate vertical (Ø 12–16 cm), dispuse la intervale de 60–90 cm, între care s-a practicat o împletitură de nuiele, evidențiată prin amprentele păstrate pe fragmentele de chirpici.

Locuința prezintă patru niveluri constructive (refaceri succesive de podea), realizate din lut galben-nisipos, uneori în amestec cu resturi vegetale. Prima podea, cu o grosime medie de 1,5 cm, a fost amenajată direct pe stratul de pregătire; la acest nivel funcționa și structura de combustie C 47. Nivelurile ulterioare, cu grosimi de aproximativ 2 cm, marchează etape distincte de utilizare și reamenajare a spațiului interior.

Distrugerea este reprezentată de pachete de lut cu incluziuni vegetale, cărbune și lentile de cenușă. După abandon, zona a fost reutilizată în scop menajer.

Locuința SL 8

Locuința SL 8 este o construcție neincendiată, identificată în suprafața SB (St. 1, 3), pe o arie de aproximativ 41 mp. Planul nu a putut fi stabilit integral din cauza intervențiilor ulterioare care au afectat zona de NV.

Construcția a fost ridicată pe un strat de amenajare gri-gălbui, rezultat din nivelarea unei zone menajere anterioare, sediment ce conținea chirpici ars și nears, cărbune, scoici, ceramică și cenușă.

Au fost identificate cinci faze constructive, marcate prin refaceri succesive ale podelei, realizate din lut galben cu rare resturi vegetale (grosime 2–3 cm). Pe suprafața locuinței s-a înregistrat un nivel brun-cenușiu, corespunzător activităților desfășurate în interior. În prima fază de funcționare a fost amenajată și structura de combustie C 38.

Locuința prezintă două momente de distrugere: un prim nivel de chirpici galben nears, dezagregat, cu puțin cărbune, urmat de o fază de abandon în care spațiul a fost utilizat ca zonă menajeră (depunere pe cca 4 mp în zona sudică). Distrugerea finală este marcată de un sediment nisipos galben, cu fragmente de cărbune, scoici, ceramică și oase, identificat pe aproximativ 40 mp.

Sistem de delimitare ?

La nivelul de locuire corespunzător locuințelor SL 7 și SL 8, a fost documentat, pe latura estică a acestora, un șanț îngust (cca 0,30 m lățime), orientat paralel cu limita estică a zonei de habitat și amplasat între locuințe și marginea tell-ului. Din punct de vedere stratigrafic, acesta aparține aceleiași faze de funcționare cu cele două locuințe, indicând o realizare contemporană.

Observațiile recente întăresc ipoteza că șanțul reprezintă negativul unui sistem de delimitare din lemn (C 78). În umplutura sa au fost identificate urme de bârne și împletitură prăbușite spre est, păstrate pe o lungime de cca 1–1,30 m de la marginea șanțului. Dispunerea coerentă și direcționată a acestor resturi sugerează existența unei structuri verticale amplasate pe aliniamentul șanțului, care, în urma abandonului sau degradării, s-a prăbușit compact către exteriorul zonei locuite.

Lățimea redusă a șanțului este compatibilă cu o fundație îngustă destinată fixării unor pari sau bârne apropiate, între care a fost realizată o împletitură de nuiele, configurând probabil un gard sau o palisadă ușoară. Lungimea resturilor

conservate poate reflecta înălțimea aproximativă a elevației prăbușite. Direcția unitară a căderii constituie un argument solid pentru existența unei structuri coerente, nu a unei simple depuneri secundare.

În acest context, funcția șanțului este mai probabil una de delimitare clară a spațiului domestic decât exclusiv de drenaj. Amenajarea indică o organizare atentă a frontului estic al locuirii, posibil cu rol de marcare a limitei habitatului, de control al accesului sau de protejare a marginii tell-ului. Faptul că zona estică pare neocupată de locuințe în această fază susține interpretarea sa ca limită funcțională a arealului construit.

În ansamblu, datele stratigrafice și morfologice, coroborate cu distribuția resturilor lemnoase, susțin interpretarea șanțului ca negativ al unui sistem de delimitare din lemn, probabil un gard sau o palisadă ușoară, care marca limita estică a zonei de locuire în această etapă de evoluție a așezării.

În vederea continuării cercetărilor în campania anului 2025, vestigiile arheologice au beneficiat de măsuri de conservare primară, constând în protejarea acestora cu folie de plastic și acoperire cu pământ.

În funcție de resursele financiare disponibile, cercetările viitoare vor urmări continuarea investigațiilor în suprafețele SB și SC, aprofundarea studiului structurilor neincendiate, precum și reluarea cercetărilor în cadrul necropolei eneolitice.

Abstract

During the 2025 archaeological campaign at *La Movilă*, research focused on the investigation and clarification of previously identified features, with particular attention given to the non-burnt dwellings SL 7 and SL 8. A new trench (SI tell) was opened to test the hypothesis of a possible boundary or fortification system of the tell. The analysis of non-intrusive surveys carried out on the terrace opposite the tell also continued. All data were systematically recorded in the site database.

Dwelling SL 7 (c. 45 sqm) was built using wattle-and-daub techniques with vertically set wooden posts and underwent four successive floor refurbishments. A combustion structure (C 47) functioned during its earliest phase. After abandonment, the area was reused for domestic refuse.

Dwelling SL 8 (c. 41 sqm), also non-burnt, showed five construction phases marked by repeated floor renewals; combustion structure C 38 belongs to its first phase. The dwelling experienced two stages of destruction, followed by partial reuse of the space for household waste deposition.

An important feature documented east of the two dwellings is a narrow ditch (c. 0.30 m wide), stratigraphically contemporary with them. The presence of collapsed wooden elements and wattle preserved up to 1–1.30 m east of the ditch strongly suggests it represents the negative trace of a wooden boundary structure, likely a light fence or palisade. This feature probably marked the eastern limit of the inhabited area during this phase, indicating deliberate spatial organization within the settlement.

Illustrations list:

Pl. I. Aerial view – SL 7, SL 8, C 78.
Pl. II. Partial view of C 78.

Pl. I. Vedere aeriană – SL 7, SL 8, C 78

Pl. II. Vedere parțială C 78

42. Mediești Aurit, com. Mediești Aurit, jud. Satu Mare
Punct: Șuculeu

Tip de sit: 113 (așezare) și centru „industrial" de producție ceramică
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Autorizația nr. 60/24.04.2025
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil ştiințific; Liviu Marta (MJ Satu Mare)
Finanțare: MC, MJ Satu Mare
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2025

În ultimii ani, eforturile noastre s-au concentrat asupra continuării măsurătorilor geomagnetice pentru a identifica limita sudică a sitului arheologic, încadrat în secolele II–III p.Chr., spre localitatea Mediești Aurit, în vecinătatea nordică și sudică canalului pârâului Racta.

Investigaţiile noastre au avut ca obiectiv continuarea cartării urmelor de cuptoare de olărit, cunoscute în zonă cu ocazia cercetărilor anterioare. Cercetările s-au concentrat pe două parcele agricole. Investigaţiile de cartare a gradientului vertical al câmpului magnetic în acest sit au cuprins o suprafaţă de circa 4 ha.

Planul magnetic indică o continuare a celor două culoare de ateliere de ars ceramică, dispuse pe axa nord-sud, cu o distanță de cca 30 m între ele.

Abstract

Our investigations aimed to continue mapping the traces of pottery kilns, known in the area during previous research. In this year, our investigations focused on two agricultural plots, covered an area of about 4 Ha. The magnetic plan indicates a continuation of the two corridors of pottery kilns, arranged on the north-south axis, with a distance of about 30 m between them.

43. Mehadia, com. Mehadia, jud. Caraș-Severin
Punct: Zidină

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epocă romană), 322 (epocă romană târzie)
Cod RAN: 53283.01; **cod LMI**: CS-I-s-B-10851
Autorizația nr. 72/2025
Colectiv: Simona Regep (UV Timișoara) – responsabil științific; Victor Bunoiu (Academia Română – Filiala Timișoara); Iulian Leonti (MJERG Caransebeș); Cosmin Matei (MS Bănățean); Horia Ștefan Mariș, Patrick Ostaș
Perioada desfășurării cercetării: 11–29.08.2025

Scurt istoric al sitului

Situl de la Mehadia se află la aproximativ trei km nord spre satul Plugova, în locul numit „Zidină", ce cuprinde fortificaţia romană şi aşezarea civilă. Locul avea o poziţie strategică fiind amplasat la intrarea în culoarul Timiş-Cerna, într-o luncă joasă, formată la intersecţia a două cursuri de apă (Bolvaşniţa şi Belareca).

Prima menţiune asupra vestigiilor antice apare la A. F. Marsigli la începutul secolului al XVIII-lea, pentru ca mai târziu să fie interesaţi de consemnarea şi adunarea obiectelor antice Protopopul de Haţeg şi Generalul Nicolae Cena (care a întreprins primele săpături în castru în anii 1910–1911).

Primele cercetări arheologice sistematice au fost realizate de Universitatea din Cluj sub coordonarea lui M. Macrea, în anii 1942–1943, 1948.

Din anul 2000, un colectiv al Universităţii de Vest din Timişoara, sub coordonarea prof. univ. dr. Doina Benea a reluat cercetările la castrul şi *vicus*-ul militar de la Mehadia. Ele au vizat, în principal, sistemul defensiv cu valul şi zidul de incintă, cu şanţul de apărare sondat pe laturile de vest (2000, 2002) şi de est (2003), porţile de est, sud și nord cu toate modificările constatate în secolele II–IV. Paralel cu cercetările din castru s-au realizat săpături în aşezarea civilă descoperindu-se un lăcaş de cult.

Rezultatele cercetării

Cercetarea din anul 2025 a vizat în continuare sectorul nordic al zidului de incintă al castrului, sector afectat în anul 2021 de o intervenție neautorizată. Cercetarea a fost efectuată în interior, pe latura de nord a acestuia, între turnul de colț nord-estic și *porta praetoria*, cu scopul de a surprinde elementele de fortificare de pe această parte a castrului. A fost realizată o secțiune cu dimensiunile de 10 × 2 m (SI/2025), orientată nord-sud, perpendiculară pe zidul de incintă, paralelă cu SI/2024, lăsându-se un martor stratigrafic de 1 m.

În suprafața cercetată a fost identificat zidul de incintă al fortificației, aparținând epocii romane târzii. Având o lățime de 1,30 m, acesta a fost realizat din blocuri de piatră de culoare roșiatică (gresii conglomerate), provenind din resurse locale. Paramentul zidului roman târziu este dublat de un emplecton din piatră de râu și mortar. *Agger*-ul a fost identificat cu o lățime de 6,00 m. La baza *agger*-ului, între metrii 3,70–6,00, au fost identificate pietre mari de râu cu dimensiuni aproximativ de 80 × 40 cm, 60 × 60 cm, 50 × 50 cm. În partea de sud a valului a fost cercetată o amenajare cu o lățime de 1-1,10 m, realizată din pietre de râu legate cu lut. Această amenajare a mai fost identificată și în campania din anii precedenți (2023 - 2024) și pare a reprezenta o întărire a bazei *agger*-ului.

În fața valului, la adâncimea de -0,60 m, a fost identificată *via sagularis*, cu o lățime de 2,50 - 2,60 m. A fost realizată din pietriș, are o grosime maximă de 15 – 20 cm în zona centrală și de 3–4 cm spre margini. La baza acestei acesteia au fost amplasate pietre de râu cu dimensiuni medii și sporadic pietre mari de râu.

La adâncimea de 2,40 m, lângă zidul de incintă al castrului, a fost descoperit un nivel de amenajare cu bârne din lemn mineralizat, utilizat pentru stabilizarea terenului în zona *agger*-ului. Amprentele bârnelor au lățimea de 8-9 cm, respectiv 11 - 13 cm. În proximitatea zidului, pe o lungime de 57 - 60 cm s-a constatat o dublare a bârnelor din lemn. Sub nivelul de lemn a fost identificat un strat de lut de amenajare, cu grosimea de 15 cm, în apropierea zidului, subțiindu-se treptat la 7 cm, în zona cotei 2,70 m. La adâncimea de 2,50 m, sub lutul de amenajare, a fost documentat un nivel de cenușă, cu lentile subțiri de mortar, gros de 15 - 20 cm, pe o lungime de 1,00 - 1,10 m față de zidul de incintă. La baza stratului de cenușă, la o distanță de 1,75 m spre sud de zidul de incintă, lângă profilul vestic, a fost cercetată o groapă de stâlp, cu diametrul de 30 cm și o adâncime de 20 cm. Nivelul de cenușă cuprindea un bogat material arheologic format din numeroase fragmente ceramice, sticlă, metal, fragmente osteologice animale.

În paralel cu cercetarea arheologică, a fost efectuată și conservarea primară a zidului de incintă al castrului, pe o lățime de 5 m. În prealabil au fost efectuate lucrări de îndepărtare a pământului și a altor depuneri aderente și îndepărtare a resturilor vegetale. Punctual s-au făcut completări cu material recuperat din săpătură (piatră scoasă din dărâmătură, nisip, mortar antic), doar în zonele care necesitau completări cu rol de conservare și stabilizare. Pentru completări și consolidări, s-a utilizat mortar compatibil cu cel antic, rețeta stabilindu-se în urma investigațiilor mineralogice de mortar. Toate intervențiile de conservare primară au fost efectuate sub coordonarea unui specialist restaurare-conservare piatră acreditat de Ministerul Culturii și cu asistență de specialitate din cadrul Institutului Național al Patrimoniului.

În paralel, au fost efectuate cercetări geofizice (magnetometrie) în castrul și *vicus*-ul militar, pe o suprafață însumată de 2 ha.

Abstract

In 2025, the archaeological research focused on the northern sector of the enclosure wall of the fort. The investigations were carried out inside the fort, on the northern side, between the northeastern corner tower and the porta praetoria, with the aim of identifying the fortification elements in this part of the fort. An area measuring 10 × 2 meters (SI/2025) was excavated, oriented north-south, perpendicular to the enclosure wall, parallel to SI/2024, leaving a 1-meter-wide stratigraphic marker. Remains of occupation layer dating from the late Roman period were discovered. The archaeological material uncovered is abundant and includes numerous ceramic fragments, glass, metal and animal osteological remains.

Bibliografie:

Macrea, M., Gudea, N., Moțu, I., *Praetorium. Castrul și așezarea romană de la Mehadia*, București, 1993.

Benea D., *Edificiul de cult roman de la Praetorium (Mehadia)*, Timișoara, 2008.

Benea, D., *Istoria Banatului. Antichitatea* (ediția a II-a revăzută și adăugită), Timișoara, 2016.

44. Mereşti, Cheile Vârghișului, jud. Harghita

Puncte: Abri 122, Peştera Mare – nr. 14, Peştera Tătarilor – nr. 13, Peștera Albert – nr. 1

Tip de sit: 115 (locuire în peșteră), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 11 (paleolitic)
Cod RAN: 85065.04
Autorizaţia nr. 67/8.05.2025
Colectiv: Marian Cosac (UV Târgoviște) – responsabil științific; George Murătoreanu (UV Târgovişte); Alexandru Radu (DC Dâmboviţa); Daniel Vereş (ISER Cluj-Napoca); Ştefan Vasile (U Bucureşti); Walter Alves Neves (USP - Univeridade São Paulo, Instituto de Estudos Avançados, Brazilia); André Strauss (USP, Museu de Arqueologia e Etnologia); Giancarlo Scardia (USP - Instituto de Geociencias e Ciencias Exatas); Ximena Villagran (USP - Museu de Arqueologia e Etnologia); Rodrigo Elias de Oliveira (USP - Instituto de Biociencias); Mark Oliver Rohring Hubbe (Ohio State University, USA), Gabriel Rocha da Silva (USP, Instituto de Estudos Avançados); Leticia Valota, Maria Helena Madalosso Senger (USP, Instituto de Estudos Avançados); Loredana Niţă (UV Târgovişte); Zoltán-József Botha (Muzeul Haáz Rezső Odorheiul Secuiesc); Gabriel Șerbănescu (UV Târgovişte); Dan Lucian Buzea, József Puskás, Iuliana Bartok (MNCR); Horia Ghiţă (CNMCD Târgovişte); Vlăduţ Georgescu, Ionel Geambașu (UV Târgovişte); Mădălina Stănescu, Ionuţ Stănescu (M Vrancei), Mihai Caminschi, Elena Dihoiu, Ioana-Valentina Stoica (U Bucureşti); Florin Danciu (UV Târgovişte); Hunor Flavius Crișan (ANANP – Harghita); Andrei-Victor Pavliuc, Elena-Cristina Constantin, Raluca Toader, Victor Ștefan Oncescu, Andrei Preda, Alexandru Motoroi (UV Târgovişte)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – septembrie 2025

Complexul areal carstic din Cheile Vârghişului nu este înscris în Lista Monumentelor Istorice din județul Harghita (Direcţia Judeţeană pentru Cultură Harghita (patrimoniuharghita.ro)), unde apare menționat doar „Situl arheologic Mereşti – *Pipások dombja* (Dâmbul Pipaşilor), la 734 m deal, la intrarea în Cheile Vârghișului". În Repertoriul Arheologic Național au fost introduse peșterile în care am efectuat cercetări arheologice din anul 2014.

Ansamblul Cheilor Vârghişului se află în raza ariilor natural protejate ROSPA 0027 – Dealurile Homoroadelor şi ROSCI 0036 – Cheile Vârghișului, administrate de Agenția Națională pentru Arii Naturale Protejate. Conform legislației din România, cercetarea arheologică este condiționată de avizarea favorabilă a Comisiei Patrimoniului Speologic şi a Agenției Naționale pentru Arii Naturale Protejate.

Cheile Vârghișului sunt plasate la limita administrativă a județelor Covasna şi Harghita, în aria comunelor Vârghiş şi Mereşti, în aria nordică a Munţilor Perşani, la limita acestora cu Munții Harghita. Acest areal a fost dezvoltat de Vârghiș, afluent de dreapta al Cormoșului (care se varsă în valea Oltului pe partea dreaptă), în sectorul său inferior, la trecerea prin formațiunile calcaroase acumulate în a doua jumătate a jurasicului. Procesul de carstificare a debutat la începutul cuaternarului și a evoluat în mai multe etape care au condus la individualizarea a patru niveluri carstice, în care au fost identificate peste 122 de peșteri.

Începând cu anul 2014, acest areal face obiectul unor cercetări arheologice sistematice, realizate de o echipă interdisciplinară

a. Punctul Abri 122/1200. În campania 2025 nu au fost continuate cercetările arheologice în acest punct, dar au fost analizate, mai în detaliu, resturile faunistice descoperite în anii anteriori.

b. Punct Peştera Mare – nr. 14, este amplasată pe versantul stâng al Cheilor Vârghișului, la aproximativ 18 m deasupra talvegului. Peştera prezintă o serie de săli şi galerii, care totalizează 1100 m. Portalul se deschide sub forma unei bolte arcuite, cu o lărgime de 12 m şi o înălțime de 6 m. În sala principală pachetul sedimentar este uşor ascendent, dar se orizontalizează în sala din stânga acesteia.

Consistentul pachet sedimentar din galeria principală a fost afectat de cercetări arheologice anterioare, cu secțiuni încă vizibile la nivelul de călcare. Cunoaștem autorii acestora (J. Teutsch, Maria Mottl, István Dénes), dar nu cunoaștem decât în mică măsură rezultatele obținute. Din păcate, în acest stadiu al cercetărilor, nu putem identifica paternitatea gropilor/secţiunilor vizibile la nivelul de călcare, singura decelabilă fiind exploatarea de guano.

Obiectivul nostru pentru anul 2025 a fost de a evalua succesiunea şi componenta culturală a etapelor de locuire din Peștera Mare – nr. 14, prin continuarea cercetărilor în S4, deschiderea a două noi secțiuni, S5 – în zona de portal și S6 – în proximitatea intrării secundare (Fig. 1).

Secțiunea S4, de aproximativ 4 mp, este delimitată pe două laturi de pereții peșterii (Fig. 2). Colecția litică recuperată este formată din 36 galeți, 1 percutor și 122 piese cioplite, materiale litice încadrabile în perioada Paleoliticului mijlociu. Acestea din urmă au fost identificate, cu precădere, în jumătatea inferioară a secvenței stratigrafice cercetate anul acesta, în asociație cu elemente faunistice (Fig. 3). Materiile prime provenind din surse locale/regionale sunt reprezentate de cuarțit, argilit, radiolarit și roci vulcanice (bazalt, granodiorit), sau alogene (chert-uri, silex). Cea mai bine reprezentată grupă tehnologică este aceea a suporturilor neretușate – așchii (n = 60), și lame (n = 16), urmată de aceea a produselor secundare de debitaj – fragmente neidentificate și cassons (n = 30), nuclee și produse de întreținere/amenajare ale nucleelor (n = 9) și de aceea a pieselor retușate (n = 7).

Două dintre nuclee sunt piese prismatice, cu negative aparținând așchiilor observabile pe suprafețele de debitaj

dispuse semiturnant sau frontal. Ultima astfel de piesă este un fragment dintr-o așchie corticală, groasă, pe care au fost amenajate două planuri de lovire opuse. Taloanele suporturilor complete și proximale sunt, în majoritate, netede și doar izolat diedre, corticale sau fațetate, cu grosimi medii de 8,4 mm (așchii), respectiv 7,7 mm (lame). Media dimensiunilor pieselor complete este de 38,5 mm lungime, 32,3 mm lățime și 8,7 mm grosime (așchii). Morfologia dorsală a câtorva dintre așchii indică practicarea debitajului de pe nuclee cu cel puțin două planuri de lovire, opuse sau adiacente, sau, într-un caz, centripet (Levallois).

Piesele retușate sunt așchii și lame, complete și fragmentate, din cuarțit, bazalt, radiolarit și silex/chert, modificate prin retușă marginală abruptă/semiabruptă, directă/inversă, continuă/parțială. În două cazuri, retușa este poziționată pe suprafața extremității distale a piesei, în vederea realizării unui racloir transversal, respectiv a unei troncaturi drepte. O lamă mezială prezintă retușă inversă plată parțială, probabil parte din fasonarea unui vârf.

Resturile faunistice recuperate secțiunea S4 constau în 1 598 de specimene, care au putut fi atribuite taxonomic unei specii, unui gen sau unei familii de mamifer mare, sau, cel puțin în mod general, clasei păsărilor. Lista taxonilor identificați include: urși (fie ursul brun, *Ursus arctos*, fie ursul de peșteră, *Ursus spelaeus*, atribuirea taxonomică exactă urmând a fi făcută în urma analizei morfologice și dimensionale de detaliu), lupul (*Canis lupus*), vulpea roșie (*Vulpes vulpes*), pisica sălbatică (*Felis silvestris*), leul de peșteră (*Panthera leo spelaea*), hiena de peșteră (*Crocuta crocuta spelaea*), mustelide nedeterminate (*Mustelidae* indet.), un bovid de talie mare din clasa dimensională a bourului/bizonului de stepă (*Bos/Bison*), ibexul (*Capra ibex*), capra neagră (*Rupicapra rupicapra*), porcul mistreț (*Sus scrofa*), rinocerul lânos (*Coelodonta antiquitatis*), calul (*Equus sp.*), cerbul gigant (*Megaloceros giganteus*), cerbul comun (*Cervus elaphus*), mamutul lânos (*Mammuthus primigenius*), și păsări nedeterminate (*Aves* indet.) (Fig. 4).

Secțiunea S5 a fost deschisă lângă peretele peșterii, în zona de portal, cu o latură delimitată de zidul vizibil în acest spațiu (Fig. 5). Obiectivul principal a fost de a cerceta structura și datarea zidului construit în zona de portal, prin deschiderea unei secțiuni cu dimensiunile de 2 × 1 m. Fundația zidului a fost făcută pe alocuri din blocuri mari de stâncă și din pietre amestecate cu pământ fără mortar, iar zidul din pietre mari și mijlocii legate cu mortar. Rămășițele zidului au apărut deja la suprafață. Pe suprafața secțiunii a fost identificată umplutură modernă amestecată cu fragmente ceramice din epoca bronzului adusă din interiorul peșterii cu eroziune naturală (Fig. 6). Dedesubt, în stratul următor, au fost găsite fragmente ceramice medievale târzii și postmedievale, precum și o monedă din anul 1613 (Fig. 7); în stratul acesta a fost observată și o scurgere de mortar, care, împreună cu materialele găsite în acest strat, indică faptul că zidul a fost construit la începutul secolului al XVII-lea. În continuare au fost cercetate nivelurile cu material din Evul Mediu, din aceste straturi, pe lângă fragmente ceramice medievale, fiind găsit și un pinten din secolul al XII-lea (Fig. 8). Sub acest orizont, au fost săpate straturile care conțin fragmente ceramice amestecate, din epocile cuprului și bronzului (a fost găsită și o podoabă făcută din cupru) (Fig. 9).

Secțiunea 6 a fost amplasată în proximitatea intrării secundare (Fig. 1), cu dimensiunile de 2 × 1 m, separată spațial de restul suprafețelor cercetate în campaniile anterioare. Adâncimea atinsă a fost de 2,40 m. (Fig. 10) Argumentul deschiderii a fost de a verifica informația existentă în cercetările anterioare, ale speologului I. Denes, privind prezența materialului de vârstă paleolitică. Săpătura arheologică a oferit un număr redus de piese (n = 23), distribuite aleatoriu în cuprinsul coloanei stratigrafice, extinsă până la adâncimea de 2,26 m de la suprafața de călcare. Piesele litice descoperite, din cuarțit, argilit și roci vulcanice, pot fi definite drept galeți și fragmente de galeți (n = 4), piese nedeterminate, fracturate longitudinal (n = 2), așchii, majoritar fragmentate (n = 10), lamă sous-entame (n = 1) și piese retușate (n = 6). Acestea din urmă sunt realizate, în egală măsură, pe așchii și lame și definesc tipuri cu variabilitate redusă – o lamă mezială, cu troncatură dublă și o așchie completă, cu troncatură distală, respectiv așchii cu retușă marginală, parțială, directă/inversă, uni/bilaterală și lame retușate direct/invers, semiabrupt, continuu, uni/bilateral.

Materialul faunistic este în curs de prelucrare.

Au fost eșantionate coloanele stratigrafice rezultate, iar sedimentul din C1/S4 a fost transportat şi spălat la tabăra de bază, pentru a îndepărta fracția fin-mare, reducând astfel cantitatea care a fost transportată la Laboratorul de Paleontologie, de la Facultatea de Geologie și Geofizică, Universitatea București, unde va fi din nou cernută și sortată la microscoape binoculare.

Probele prelevate pentru datarea radiocarbon au fost evaluate la IFIN „Horia Hulubei”, iar rezultatele indică vârste peste limita posibilităților de estimare prin această metodă, precum și neconcordanța între vârstele obținute pe os și cărbune.

La finalul campaniei de cercetare arheologică, secțiunea S4 a fost acoperită cu folie, delimitată cu bandă de avertizare, în vederea reluării săpăturii în anul 2026, la fel și S 5, iar S6 a fost acoperită integral cu sediment.

Abstract

The archaeological research campaign of the year was focused on the research in Peștera Mare – no. 14, by continuing the archaeological excavation in section S4 and opening two new sections S5 and S6. The results confirmed the existence of habitation stages from the Middle Paleolithic, Eneolithic, Bronze Age and Middle Ages. Bone or charcoal samples were taken from the accumulations of prehistoric archaeological material for C14 dating.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of sections S4, S5 and S6.
Fig. 2. Section S4.
Fig. 3. Fauna and lithic material.
Fig. 4. Examples of specimens belonging to various taxa from Peștera Mare.
Fig. 5. Section S5.
Fig. 6. Wall structure.
Fig. 7. Coin from 1613.
Fig. 8. Medieval spur from the 12th century.
Fig. 9. Copper ornament.
Fig. 10. Profile S6.

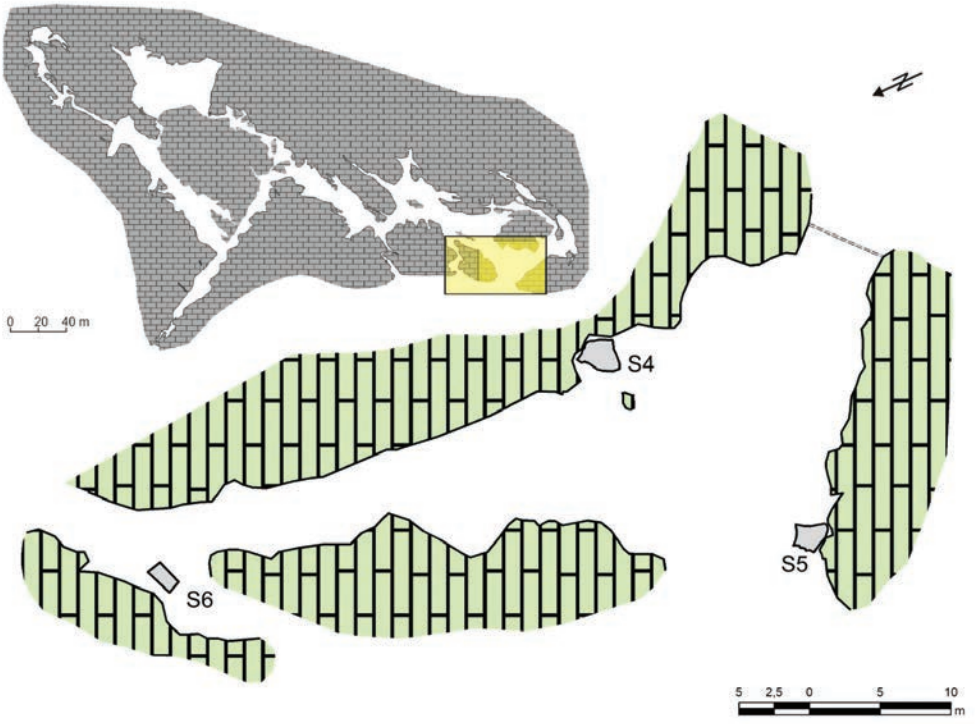

Fig. 1. Amplasarea secțiunilor S4, S5 și S6

Fig. 2. Secțiunea S4

Fig. 3. Faună și material litic

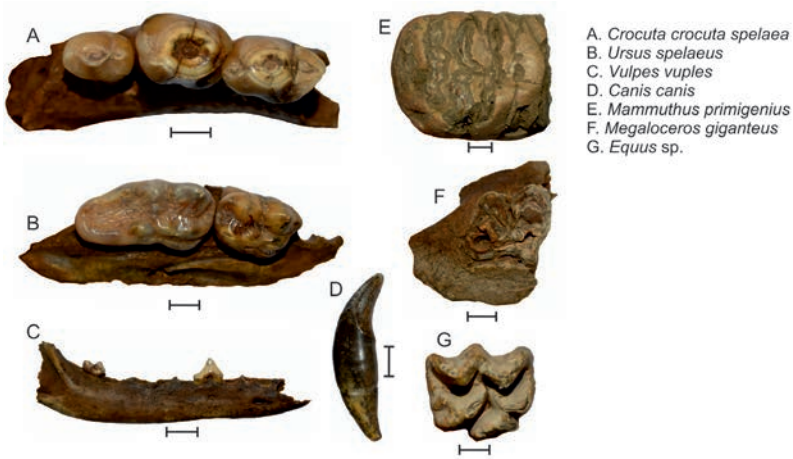

Fig. 4. Exemple de specimene aparținând diverșilor taxoni provenind din Peștera Mare

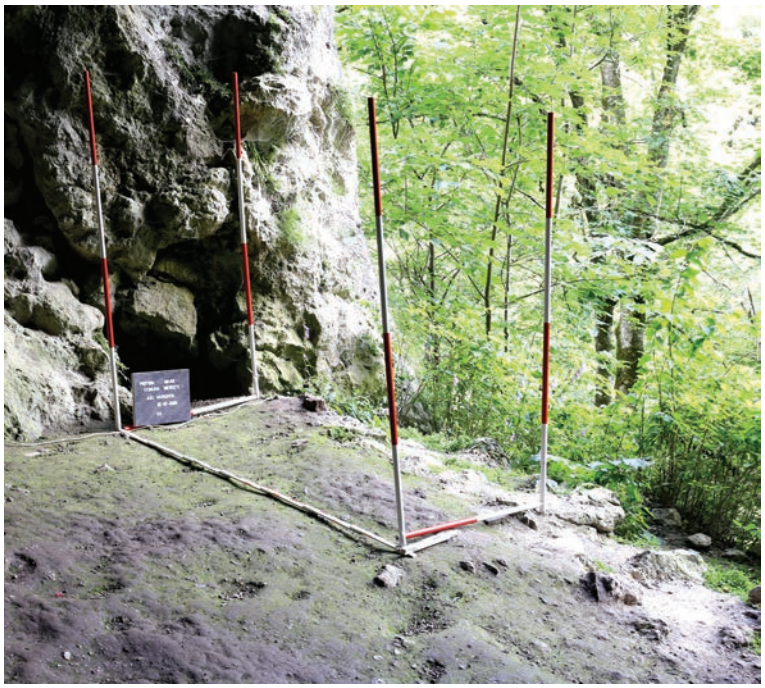

Fig. 5. Secțiunea S5

Fig. 6. Structura zidului

Fig. 7. Monedă din anul 1613

Fig. 8. Pinten medieval din secolul al XII-lea

Fig. 9. Podoabă din cupru

Fig. 10. Profil S6

45. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Bulza

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 118 (villa rustica)
Încadrare cronologică: 16 (Hallstatt), 21 (La Tène), 32 (epoca romană)
Cod RAN: 1053.06
Autorizaţia nr. 48/24.04.2025
Colectiv: Mariana Elena Egri (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Matthew M. McCarty (UBC Vancouver); Andreea Maria Drăgan, Marina Musteață (IAIA Cluj-Napoca) – responsabili sector; Aurel Rustoiu, Georgeta El Susi (IAIA Cluj-Napoca); Gabriel Dan Balteş, Gabriel Tiberiu Rustoiu, Dumitrița Filip (MNUAI); Adrian Cătălin Căsălean (MCDR Deva); Beatrice Elena Ciută (UAB) – membri în colectiv; Diandra Natalia Pall-Both, Bogdan Lăpușan, Florian Boișteanu (SCOSAAR Cluj), Alex Hagler (UBC Vancouver) – doctoranzi; Andrei Creţu (UBB Cluj-Napoca) – masterand; Beth Munro – voluntar; Alexander Minoiu (CU Montreal), Raul Andrei Gaşpar (UV Timișoara), Jesse Clinock, Liam Lester, Hannah Thompson, Chloe Conley, Jade Wilkie, Xinyue Bai, Alex Coleman, Daria Ellis, Janae Lam, Anita Bai, Charlie Kowal, Kiera Skjerpen (UBC Vancouver) – studenți
Finanţare: SSHRC Canada, Consiliul Județean Alba, MC – 80 000 lei
Perioada desfăşur*ării cercetării*: 16.06 – 13.07.2025

Cercetarea sistematică a sitului arheologic de la Oarda–*Bulza* a fost inițiată în anul 2018, în cadrul unui proiect științific internațional – *Apulum Roman Villa Project* (ARVP) – având ca țintă teritoriul rural din jurul conurbației romane de la Apulum. Săpăturile arheologice sistematice, desfășurate începând cu anul 2019, au avut loc în clădirea principală a *villa*-ei *rustica*, convențional denumită A, precum și în „curtea de lucru" aflată la sud de aceasta, unde au fost investigate anexa B, precum și două dintre cele trei *horrea* identificate anterior prin investigații geofizice, convențional denumite C și respectiv D.

În campania arheologică din anul 2025, cercetările sistematice interdisciplinare au continuat în clădirea principală A în două sectoare. În sectorul estic a fost deschisă o nouă suprafață, cu dimensiunile de 4 × 5 m, la vest de suprafața cercetată în anul 2024. Sub stratul vegetal a fost identificat un strat relativ neuniform ca grosime, constând dintr-un sol cenușiu amestecat cu fragmente de material tegular și mortar de dimensiuni reduse, puternic afectat de lucrările agricole. Sub acesta, a fost identificat un strat de dărâmătură, mai consistent în jumătatea sudică și semnificativ mai sărac în materiale arheologice în cea nordică. Această diferență se explică prin recoltarea susținută a materialelor de construcție în perioada post-romană și până în cea modernă, demonstrată de prezența unor gropi de jefuire în apropierea profilului nordic. Toate aceste gropi s-au conturat imediat sub stratul vegetal, conținând invariabil puțin material tegular fragmentar, mult mortar și ocazional piatră de râu din fundații și fragmente ceramice romane, medievale și moderne.

În zona centrală, sub stratul de dărâmătură, a fost identificat segmentul vestic al fundației [1276], orientat E-V, cu o lungime de 3,20 m, o lățime de 55 cm și o înălțime păstrată de cca 30 cm, segmentul estic fiind investigat în campania din anul 2024. Această fundație aparține ultimei faze constructive a clădirii principale, fiind amplasată paralel cu o fundație anterioară [1259], în exteriorul acesteia (Fig. 1). Cea din urmă a fost aproape complet demantelată, probabil concomitent cu demantelarea fundației [1253], amplasată perpendicular pe aceasta, pe direcția N-S, înainte de extinderea clădirii principale A în ultima sa fază. Tot ultimei faze de construcție îi aparține și fundația [1227], orientată N-S, care închidea fundația [1276] și care a fost aproape integral distrusă.

Sub nivelul fundațiilor demantelate a fost identificat stratul de nivelare din faza a doua constructivă, constând dintr-un sol lutos gri-brun, amestecat cu resturi de mortar și diverse fragmente de material arheologic, care a fost observat și în campaniile anterioare în acest sector. Sub stratul de nivelare, la N de fundația [1276] și paralel cu aceasta, a fost identificat un nou segment din latura nordică a șanțului de incintă [1284], aparținând primei faze a *villa*-ei, identificată în campania anului 2024 (Fig. 1). Acest segment are o lungime de 2,30 m și o lățime estimată de 2,10 m, adâncimea maximă păstrată în acest sector fiind de cca 1 m și descrescând gradual spre V, unde șanțul este întrerupt. Șanțul conținea același sol lutos gri-brun observat în campaniile anterioare, dar cu mult mai puține fragmente de mortar sau materiale arheologice, fiind umplut în cursul lucrărilor de nivelare care au precedat lucrările de extindere a clădirii principale A în faza a doua constructivă.

Paralel cu cercetările din sectorul estic al clădirii A, a fost deschisă și o altă suprafață, de 4 × 6 m, în sectorul vestic, în zona uneia dintre cele două camere absidate identificate pe această latură în urma investigațiilor geofizice din anul 2018. Sub stratul vegetal a fost identificat un strat relativ neuniform, constând dintr-un sol cenușiu amestecat cu material tegular fragmentar, mortar și ocazional pietriș. În acest strat, în colțul de NV s-a conturat o groapă de jefuire [1266], de formă relativ circulară, cu diametrul de cca 85 cm în partea superioară și cca 70 cm la bază, cu o adâncime de cca 70 cm. Sub stratul cenușiu a fost identificat un strat consistent de dărâmătură [1221] conținând material tegular, piatră de râu din fundații, mult mortar și pietriș și bucăți de perete și de podea, puternic afectat de lucrările agricole moderne. Sub acest strat de dărâmătură au fost identificate mai multe elemente din structura clădirii principale A.

Astfel, la o distanță de cca 1,20 m de profilul S a fost identificat un segment al fundației absidei [1282], pe direcția E-V, cu lățimea de 46 cm și lungimea păstrată de 4,80 m, în cea mai mare parte distrus. Capătul său vestic de la inserția cu segmentul arcuit al fundației absidei a fost complet distrus de o altă groapă de jefuire [1251], având o formă

neregulată. În zona adiacentă profilului N, având o lungime de cca 5 m și o lățime de cca 1,20 m, a fost identificată parțial *in situ* o podea din mortar hidraulic, cu o substrucție formată dintr-un strat de pietriș și altul de nisip. La cca 0,90 m de profilul N, podeaua prezintă o cădere accentuată pe toată lungimea, în șanțul format acumulându-se material tegular și bucăți de perete, inclusiv unele acoperite cu tencuială pictată (Fig. 2). Cauza acestei căderi parțiale a podelei va putea fi identificată doar prin extinderea cercetărilor din acest sector al clădirii principale A în campania anului 2026.

În zona *horreum*-ului C din așa-numita „curte de lucru", a fost parțial redeschis sectorul sudic al suprafeței cercetate în anul 2024. Acesta a fost extins spre SV, cu o casetă de 1 × 2,5 m, care să cuprindă zona mormântului M4 și fundația vestică [3144] a *horreum*-ului C, ambele identificate în campania din 2024. În aceeași casetă a mai fost identificat încă un mormânt, M6, de asemenea amplasat de-a lungul fundației. Ulterior, suprafața principală a fost extinsă și spre E cu o casetă de 0,50 × 1,50 m, pentru a excava mormântul M5, care era parțial vizibil în profil. Ca și în celelalte patru cazuri anterioare, cele două morminte, M5 și M6, sunt de incinerație cu resturile cinerare depuse în gropi de formă ovală, puțin adânci, acoperite cu bucăți de *tegulae* provenite din acoperișul prăbușit al *horreum*-ului (Fig. 3). Inventarul funerar asociat este extrem de sărac și fragmentar, toate artefactele fiind puternic arse pe rug împreună cu defuncții.

Cercetarea nivelurilor aparținând grupului cultural Cugir-Band (Ha A1), foarte probabil parte a locuirii identificate în campaniile din anii 2022–2024, a continuat în suprafața principală deschisă în anul 2025. Astfel, în zona șanțului, probabil de drenaj, din perioada romană, care a fost excavat în anul 2024, a fost identificată o groapă ovală [3297], aparținând, eventual, unei locuințe, cu dimensiunile păstrate de 1,64 × 1,10 m, care a fost parțial secționată de acest șanț. În apropierea acestei gropi, dar și la V și la N de ea, au fost identificate șiruri de gropi mici de stâlp, cu diametre variind între 6 și 10 cm, care par să fi aparținut unor garduri sau țarcuri. Este posibil ca toate acestea să fi fost asociate cu locuința aparținând grupului cultural Cugir-Band, care a fost cercetată în campania din anul 2022.

Pe lângă cercetările arheologice de teren, au continuat și investigațiile interdisciplinare, cu o nouă serie de analize arheobotanice, arheozoologice, geoarheologice, palinologice și antracologice, dar și cu demararea analizelor bioantropologice și a datărilor radiocarbon ale unor contexte arheologice, care au produs rezultate interesante.

În concluzie, campania arheologică a anului 2025 a adus o serie de noi informații științifice, relevante pentru fazele constructive principale ale complexului agricol roman de tip *villa rustica* de la Oarda – *Bulza*, dar și pentru organizarea internă a acestuia, planimetria clădirii principale A, tehnicile de construcție și funcționalitatea unor structuri asociate. De asemenea, cercetările arheologice au completat și informațiile existente despre locuirea aparținând grupului cultural Cugir-Band în aceeași zonă. În sfârșit, cercetările din zona *horreum*-ului C au completat și informațiile existente privind reutilizarea acestuia în perioada post-romană ca spațiu funerar.

Abstract

The archaeological campaign conducted in 2025 at Oarda – *Bulza* continued the systematic interdisciplinary investigation of the main building A, initiated in 2019, and of the largest *horreum* of the *villa rustica*, conventionally named C.

In the case of the main building A, the main objectives of this campaign were to expand the archaeological investigations in the eastern sector, and to initiate the investigation of one of the apsidal rooms identified in 2018 through geophysical surveys in the western sector. A number of dismantled foundations belonging to different construction phases were identified in both sectors, while more of the enclosure ditch of the first phase of building A was identified in the eastern sector. The western sector also produced a significant quantity of painted plaster.

In the case of the *horreum* C, the main objectives of this year aimed to further clarify its chronology and functions during both the Roman provincial period and the post-provincial period. The excavations unearthed a new segment of the western foundation, which is poorly preserved. Two more cremation burials were unearthed in this area, M5 next to the eastern profile and M6 next to the western foundation. Besides the Roman provincial finds, further archaeological evidence belonging to the Cugir-Band cultural group were also uncovered.

Bibliografie:

Ciută, B., Egri, M., *Archaeobotanical data from villa rustica at Oarda-Bulza (Alba County). The 2019 campaign*, în: Ephemeris Napocensis, 31, 2021, p. 139–150.

Ciută, B., Egri, M., *New archaeobotanical data from villa rustica at Oarda-Bulza (Alba County). The 2021 campaign*, în: Ephemeris Napocensis, 32, 2022, p. 253–266.

Egri, M. *et alii*, *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 247–249.

McCarty, M. *et alii*, *Provincializing Roman Dacia: The Canadian-Romanian Apulum Roman Villas Project 2018-2019*, în: Mouseion, 18.3, 2021, p. 350–378.

Rustoiu, A. *et alii*, *The role of Iron Age settlements at Oarda-Bulza in the agricultural exploitation of the middle Mureş valley*, în: Apulum, 57, 1, 2020, p. 93–112.

Rustoiu, A. *et alii*, *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 255–257.

Rustoiu, A. *et alii*, *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 207–210.

Rustoiu, A. *et alii*, *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 274–277.

Rustoiu, A., *et alii*, *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 268–270.

Illustrations list:

Fig. 1. Stratigraphy of the eastern profile in sector AE with the two foundations [1276] and [1259] and the enclosure ditch of the first phase [1284] in the main building A (photo ARVP).
Fig. 2. Painted plaster discovered in sector AW in the main building A (photo D. Filip).
Fig. 3. Layer of broken ceramic tiles covering grave M5 in sector C (photo ARVP).

Fig. 1. Stratigrafia profilul estic al sectorului AE, cu cele două fundații [1276] și [1259] și șanțul incintei din prima fază [1284] în clădirea principală A (foto ARVP)

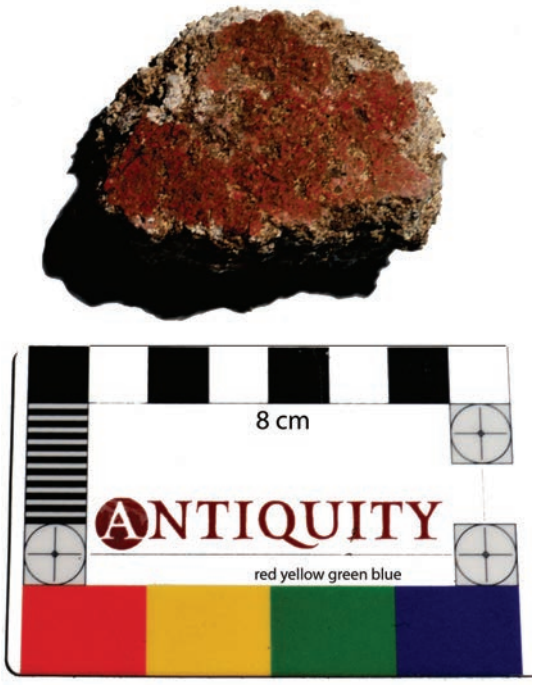

Fig. 2. Tencuială pictată descoperită în sectorul AW din clădirea principală A (foto D. Filip)

Fig. 3. Stratul de material tegular care acoperea mormântul M5 din sectorul C (foto ARVP)

46. Ocna Sibiului, jud. Sibiu
Punct: Fața Vacilor – La Făgădău

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 143860.07
Autorizația nr. 108/08.05.2025
Colectiv: Silviu Istrate Purece (ULB Sibiu) – responsabil științific; Augustin-Ionel Ungureanu, Radu Florescu (ULB Sibiu)
Finanțare: ULB Sibiu
Perioada desfășurării cercetării: 30.06–20.07.2025

Așezarea romană rurală de la Ocna Sibiului, punctul *Fața Vacilor – La Făgădau*, a fost identificată pe prima terasă de pe malul stâng al Visei, la 2 km vest de oraș, fiind foarte probabil ca aceasta să se extindă și în zonele învecinate. Așezarea are o profundă amprentă culturală norico-pannonică, materialul arheologic fiind în mare parte unul tradițional celtic, nelipsind, însă, cel tipic roman, inclusiv ceramica de tip terra sigillata. Cercetările arheologice derulate până în prezent au identificat o locuire timpurie, al cărei început este conectat la fenomenul colonizării traianice. Locuirea se concentrează pe parcursul secolului al II-lea, probabil, până la finalul războaielor marcomanice, elementele ce ar putea fi încadrate în secolul al treilea sunt sporadice și fiind posibil să aibă o încadrare cronologică mai înaltă.

Campania din anul 2025 a urmărit extinderea cercetărilor spre zona centrală a așezării, zonă rămasă în afara ariilor de cercetare, fiind urmărit traseul secțiunii magistrale. Astfel, au fost deschise două secțiuni S1/2025 pe traseul magistralei și S2/2025 paralelă cu aceasta la distanță de 11 m. Secțiunile au urmat orientarea secțiunii magistrale, traseul SV-NE, și au avut fiecare dimensiunea de 6 × 2 m.

În **S1** a fost identificată, la adâncimea de 0,50 m și 0,90 m de profilul de NE, o zonă de aglomerare cu fragmente ceramice și piatră, care face parte dintr-un strat cu materiale arheologice, cu densități diferite, care cuprinde cea mai mare parte a secțiunii, mai puțin zona colțului de nord. Nivelul este impregnat cu arsură de lemn de mici dimensiuni și granule de lut ars. În caroul 2 a fost descoperită o vatră cu diametrul de aproximativ 0,40 m. La baza vetrei au fost depuse o serie de vase în stare fragmentară, unele dintre ele fiind, probabil, întregibile. Groapa în care au fost depuse vasele este puțin adâncită, coborând cu 10 cm sub nivelul de călcare. În apropierea vetrei a fost descoperit un denar de la Hadrianus, iar la aproximativ 2 m față de aceasta un amnar și cremenea asociată cu acesta. Lor li se alătură alte obiecte care vin să completeze imaginea zonei. Este destul de clar faptul că secțiunea a identificat parțial o locuință, cu nivelul de călcare situat la adâncimea de aproximativ 0,78 m, a cărei cercetare va fi continuată în campania următoare.

În **S2** materialul arheologic este mai sporadic, remarcându-se prezența dominantă a celui osteologic, grupuri de oase de vită fiind sesizate în diverse zone ale secțiunii pe nivelul de călcare. Această situație este în contrast cu cea observată în S1, unde fragmentele de oase sunt foarte rare. Și aici, nivelul de călcare este situat la aceleași cote ca în secțiunea S1.

Din păcate, amenajările hidrotehnice din zona văii Visei au dus la săparea unei zone extinse din marginea terasei, puține locuri fiind conservate în forma lor naturală și putând fi cercetate din punct de vedere arheologic. Din acest motiv, am sondat un astfel de punct, zona neafectată fiind extrem de îngustă, permițând încadrarea unei casete de mici dimensiuni. Caseta, C1/2025, a avut laturile de 2 m și a fost orientată după aceleași coordonate geografice ca și secțiunile menționate anterior. În această casetă, materialul arheologic a fost destul de puțin; cu toate acestea, a fost descoperită o fibulă puternic profilată, proprie comunităților norico-pannonice.

Abstract

The 2025 campaign aimed to continue the research along the route of the main trench established in the area of the two sectors investigated so far, sectors located in the eastern and western parts of the terrace. Thus, two sections were opened: S1/2025 along the line of the main trench and S2/2025 parallel to it at a distance of 11 m, following the orientation of the main trench in the eastern area, on a SW–NE axis. Both sections measure 6 × 2 m. In addition, a surface labeled C1, measuring 2 × 2 m, was opened.

The most significant discovery is the dwelling identified in S1; its hearth had fragments of ceramic vessels placed at its base as a foundation deposit. A denarius of Hadrian and a fire striker were discovered in the hearth, while other objects were recovered from the perimeter of the dwelling. Another fibula typical of the Norico-Pannonian cultural milieu was recovered from C3.

Bibliografie:

Popa, D., în: *CCAR. Campania 2005*, p. 240–241; *Campania 2006,* poz.127; *Campania 2008*, poz. 54, *Campania 2010*, poz. 40.

Popa, D., *Aşezarea norico-pannonică de la Ocna Sibiului*, în:. *Relaţii interetnice în spaţiul românesc, II. Populaţii şi grupuri etnice (sec. II î. Hr.-V d. Hr.)*, Bibliotheca Septemcastrensis XXI, Sibiu, 2006, p. 141–166.

Popa, D., *A Roman Steelyard Discovered at Ocna Sibiului*, în vol. *Fontes Historiae. Studia în honorem Demetrii Protase*, Bistriţa – Cluj-Napoca, 2006, p. 523–530.

Popa, D., *Un fragment de vas cu inscripţie descoperit în aşezarea romană de la Ocna Sibiului*, în: Studia Universitatis Cibiniensis, 6, 2009, p. 33–43.

Purece, S. I., *Divvs Augustus and the Arrival of the NoricoPannonians in Dacia. Coins from Ocna Sibiului Fața Vacilor/ La Fagadau Site*, în: JAHA, 8.4, 2021, p. 98–107.

Purece, S. I., Ungureanu, A., *Considerații generale privind prezența ceramicii norico-panonice și producerea acesteia în așezarea romană de la Ocna Sibiului – Fața Vacilor/La Făgădău*, în: Transilvania, 1, 2018, p. 35–40.

Illustrations list:

Fig. 1. S1/2025.
Fig. 2. S2/2025.
Pl. I. 1. Hearth – S1/2025; 2. Fibula - C; 3. Denarius of Hadrian - S1/2025.

Fig. 1. S1/2025

Fig. 2. S2/2025

1

2

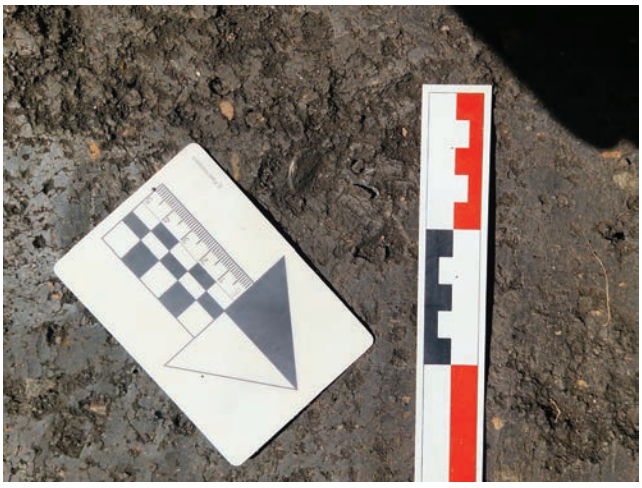

3

Pl. I. 1. Vatra din S1/2025; 2. Fibulă – C3; 3. Denar Hadrianus - S1/2025

47. Ocnița, orașul Ocnele Mari, jud. Vâlcea *[Buridava]*
Punct: Dealul Cosota, Terasa VIII

Tip de sit: 11 **(**așezare), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 21 (La Tène)
Cod RAN: 168194.01-04
Autorizația nr. 29/22.04.2025
Colectiv: Constantin Augustus Bărbulescu (UNSTPB - Centrul Universitar Pitești) – responsabil științific; Sorin Ilie Cociş (IAIA Cluj-Napoca); Ovidiu Udrescu (UNSTPB - Centrul Universitar Pitești); Alexandru Nălbitoru, Claudiu Tulugea, Ion Tuţulescu (MJ Vâlcea); Ion Andi Pițigoi (MJ Argeș); Aurora Pețan (UV Timișoara); Mircea Negru (U București)[1]
Perioada desfășurării c**ercetării:** 22**.07** – 22.08.2025

Cercetarea arheologică din campania anului 2025 a urmărit rafinarea cronologiei sitului, delimitat la N de pârâul Sărat, la V de drumul comunal, la E şi S de Valea Bradului, precum și refacerea planului general al cercetărilor întreprinse de către Dumitru Berciu.

Am decis să reluăm cercetările pe **Terasa VIII**, pornind de la necesitatea de a clarifica unele aspecte legate de modul de amplasament al diferitelor categorii de morminte descoperite aici. Pe Terasa VIII a fost trasată o secțiune, **SVII**, cu dimensiunile de 9 × 4 m, paralelă pe latura de sud cu SI/2016. Tot aici a fost deschisă **SVIII**, cu dimensiunile de 8 × 3 m, paralelă cu SVIa/b. Dimensiunea secțiunilor a ținut cont întotdeauna de amplasamentul arborilor. Totodată, au fost redeschise G1/SII/2024 și M18/SV/2024, ambele amplasate pe **Terasa V** și rămase necercetate în anul 2024.

În **SVII** au fost identificate șase noi complexe, toate amplasate în partea de est a secțiunii (carourile 1–4); în partea de vest, în zona de pantă, au apărut doar materiale sporadice, fără un context anume. Din cele șase complexe, cinci sunt de suprafață (M42, M45, M46, M52, M53) și o groapă săpată în tuf (aceasta nu a fost cercetată în campania curentă, fiind identificată în ultimele două zile).

M42 este un complex de tip cistă, deranjat de rădăcinile copacilor, care a păstrat însă bucăți de tuf și piatră de râu. Inventarul este extrem de bogat: doi pinteni de fier (Fig. 1), fragmente de oase incinerate, un cuțit de fier fragmentar și fragmente ceramice.

M45 este un complex de suprafață, identificat la o adâncime de 45 cm față de nivelul actual de călcare, dar puternic deranjat de rădăcini. Au fost recuperate două verigi din bronz și o fibulă din argint de tip „linguriță” (Fig. 2). S-au mai găsit câteva fragmente de oase, ceramică împrăștiată pe circa 45–50 cm și câteva pietre de râu. Din păcate, cista sau amenajarea nu s-a păstrat.

M46 reprezintă tot o amenajare de suprafață din pietre de râu, tuf și ceramică. Inventarul este unul special: o jumătate dintr-o monedă romană (tăiată intenționat), tip Caesar, datată 47–46 a.Chr. (Crawford 458/1, bătută în Africa) (Fig. 3). Tot din acest mormânt provine un inel cu piatră (având încrustat un cap de bovideu), o dăltiță de bijutier, trei pandantive de bronz și o mărgea de sticlă de mici dimensiuni, alături de oase incinerate și ceramică fragmentară.

M52, situat la o adâncime de 0,32 m, este o structură de tip cistă din piatră, tuf și fragmente ceramice. Inventarul este sărăcăcios, compus dintr-un ac de fibulă (puternic deformat), cenușă și cărbuni.

M53 este o depunere formată din fragmente ceramice, câteva pietre de râu împrăștiate, o fibulă de bronz, o cataramă de bronz cu ac din fier, o verigă de formă dreptunghiulară din fier, fragmente de toartă de la un vas ceramic de tip ulcior (asemănător cu cele grecești de tip *oenochoe*) și fragmente de oase incinerate.

În **SVIII** au fost cercetate cinci complexe de suprafață. Spre deosebire de cele din S7, acestea s-au păstrat extrem de bine, probabil datorită amplasamentului în zona plană a Terasei a VIII-a.

M43 este o depunere formată din ceramică, fragmente osoase incinerate, cărbune, o fibulă de bronz fără ac și o ceașcă (cățuie) așezată cu gura în jos (Fig. 4), care conținea oase incinerate, cenușă și cărbune (Fig. 5). Lângă aceasta s-au găsit un fragment dintr-un torques de fier (cu analogii în campaniile din 2016–2017) și o mărgea de sticlă.

M44 s-a conturat în profilul de sud, sub forma unei aglomerări de ceramică și pietre de râu. Odată cu casetarea martorului, s-a constatat că este o depunere formată dintr-un vas de mari dimensiuni (Fig. 6), orientat spre SE, puternic deranjat de rădăcinile copacilor care crescuseră prin interiorul acestuia (Fig. 7). Alături s-au găsit fragmente puternic arse, un fragment de fibulă de fier, o lamă de cuțit fragmentară și oase incinerate depuse atât în interiorul vasului, cât și împrăștiate în apropiere.

M47 este singura structură cu ring de piatră și bucăți de tuf descoperită în această campanie (Fig. 8). Are formă dreptunghiulară și pătrunde circa 56-60 cm în S8, restul intrând în profilul de sud. Are un diametru de 156 cm pe latura profilului sudic și s-a conturat începând de la 23-25 cm adâncime. Odată cu secționarea acesteia și desființarea martorului, am identificat o depunere formată din cenușă, cărbuni, fragmente ceramice, oase incinerate, o fibulă (Fig. 9) și o monedă (denar roman republican, 115-114 a.Chr.).

[1] La campania anului 2025 au mai participat studenți și voluntari: Duicu Alexandra, Marinescu Gabriela, Cristescu Ionuț, Mitu Ion, Mincă Gabriel, Mocanu Emanuel, Mocanu Valentin, George Liță, Cioboată George, Andrei Frăsineanu, Octavian Bărbulescu, Andrei Udrescu, Sofia Udrescu, Olaru Ștefan, Păun Nicolae, Roșu Oana, Dinu Ionuț, Onofrei Alexia, Pătrașcu Emil, Tărmure Raul, Clipici Bianca Finanțarea a fost asigurată de către Universitatea Politehnica București și Asociația pentru Apărarea Drepturilor Tinerilor Vâlcea.

M48 este o cistă din tuf și piatră de râu (Fig. 10), una dintre cele mai bine păstrate de până acum. S-a conturat în C7. Secționarea sa a permis observarea unei depuneri consistente de oase incinerate, a unui cuțit de mici dimensiuni, a unui fragment de fier și a unei bucăți de zgură. După golirea cistei, s-a constatat că întreg conținutul fusese depus pe un pat de pietre de râu și tuf (Fig. 11).

M50 s-a conturat la 25 cm nord de M47 (Fig. 8), sub forma unei structuri aproape rotunde, compacte, din piatră de râu și tuf. În interiorul structurii am regăsit ceramică fragmentară, cenușă și cărbune. Inventarul constă într-o fibulă foarte bine păstrată (Fig. 12) și un denar roman (probabil de la Augustus) găurit și utilizat, probabil, ca pandantiv, alături de opt mărgele de sticlă.

Pe **Terasa V** am finalizat cercetările în **G1/SII**, o groapă de dimensiuni foarte mari, cu o adâncime maximă de 220 cm față de nivelul actual și de 170 cm față de stâncă. Observațiile de anul trecut au fost completate, putând afirma că avem de-a face cu o umplere în trei niveluri succesive, acestea fiind „căpăcite" cu un strat de bolovani și tuf (Fig. 19). Ultimul nivel al gropii este format din cenușă, cărbune, ceramică (întregibilă sau fragmentară), oase de animale și fragmente de oase incinerate (asupra cărora ne vom putea pronunța după investigațiile de laborator).

M18/SV a fost descoperit în campania anului 2024 și ne-a furnizat una dintre cele mai importante surprize. M18 este o groapă săpată în stâncă, secționată de profilul de vest al SVI (martorul dinspre SII). Forma gropii este ovală (98 × 120 cm), cu o adâncime de 95 cm față de nivelul antic. A fost astupată cu pietre de râu, tuf și ceramică fragmentară. Inventarul din 2024 era compus dintr-o fusaiolă depusă pe fundul gropii, o monedă de la Marcus Antonius, o râșniță spartă, un cățel de vatră, oase incinerate și oase de animale.

În campania din anul 2025 am continuat cercetarea M18, prin extinderea cu un metru a secțiunii SV (fig. 13). După înlăturarea stratului de pietre de râu, a fost identificat un vârf de săgeată. Groapa prezintă în partea de nord o nișă săpată în stâncă; în această nișă a fost depus un copil, orientat spre E-NE, cu corpul ușor arcuit, așezat pe un pat din bucăți de vatră și pietre de râu (Fig. 14). Scheletul s-a păstrat fragmentar, putând fi recuperate părți din craniu, mare parte din oasele bazinului și ale membrelor inferioare (Fig. 15). Copilul purta la gât un colier din mărgele de sticlă translucidă (verde/albăstruie) (Fig. 16). Mărgelele, de dimensiuni foarte mici, au fost înșirate pe un material organic (pânză sau fir) care s-a deteriorat (Fig. 17). În zona toracelui erau depuse două fibule din bronz (Fig. 18) și un fragment dintr-un corn de bovideu. Fundul gropii a fost căptușit cu un strat de ceramică, fragmente de chirpici, bucăți de vatră și cenușă. Lângă acestea au fost depuse oase de animale.

Atât pe Terasa V, cât și pe Terasa VIII, s-a identificat un singur nivel de depunere, care aparține unei etape cuprinse între sfârșitul secolului I a.Chr. și începutul secolului II p.Chr. Analiza resturilor cinerare și a celor înhumate confirmă existența unei zone de necropolă. Se observă deja o repetitivitate a tipului de monument funerar, precum și a inventarului descoperit.

Lipsa unei finanțări consistente ne-a limitat cercetările și în această campanie. Astfel, ne-am concentrat pe Terasa VIII și am definitivat cercetarea complexelor rămase din campania anului 2024 pe Terasa V.

Și în anul 2025, în perioada 7–10 august, s-a desfășurat la Ocnele Mari ArheoPoliFest, workshop-ul de arheologie organizat de Centrul de Cercetare Istorică, Arheologică și de Patrimoniu din cadrul Universității Naționale de Știință și Tehnologie Politehnica București.

Abstract

The ancient site of Ocnița, Vâlcea county, came to the attention of researchers starting from the 60s of the 20th century and became, thanks to Professor Dumitru Berciu, the best-known Dacian settlement from south of the Carpathians.

The resumption of systematic research at Ocnița, in 2016, had as its central objectives the clarification of the site's chronology issues, as well as the role and relationship of this power center with the Roman world, the necropolis issue being considered a secondary one.

The research continued on Terrace VIII and V. New tombs were discovered here, as well as a series of large pits. Their role remains to be decisive in the next stages of research.

The archaeological discoveries in this campaign confirmed the existence on this terrace of a Dacian necropolis belonging to the classical era, 1st century BC – 1st century AD.

Bibliografie:

Babeș, M., Recenzia volumului *Buridava dacică*, în: SCIVA, 33, 2, 1982, p. 250–257.

Bărbulescu, C. A., *Gropi și câmpuri de gropi în perioada clasică a civilizației dacice – Practica nemuririi la geto-daci. O perspectivă arheologică și etnografică (I), în: Miscelanea Historica et Archaeologica in memoriam Dumitru Berciu,* Brăila, 2020, p. 167–188.

Bărbulescu, C. A., Curcă, G. C., Roșu, M., Porosnicu, I., Bita, B. I., Tiseanu, I., Udrescu, O., *An anthropological-multidisciplinary analysis of the cinerary remains discovered at Ocnița – Buridava Pars est in toto et totum est in parte*, în: JAHA, 10.4, 2022, https://jaha.org.ro/index.php/JAHA/index

Bărbulescu, C. A., Cociș, S. I., Udrescu, O. V., Mecu, L., Nălbitoru, A., Tulugea, C., Tuțulescu, I., Pițigoi, I. A., *Ocniţa,orașul*

Ocnele Mari, jud. Vâlcea, [Buridava], Punct: Dealul Cosota, Terasa VIII, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 271–275.

Bărbulescu, C. A., Cociș, S. I., Udrescu, O. V., Nălbitoru, A., Tulugea, C., Tuțulescu, I., Pițigoi, I. A., *Cercetări arheologice la Ocniţa - Buridava, orașul Ocnele Mari, jud. Vâlcea, Buridava, Punct: Dealul Cosota,* în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 267–277.

Bărbulescu, C. A., Cociș, S. I., Udrescu, O. V., Nălbitoru, A., Tulugea, C., Tuțulescu, I., Pițigoi, I. A., *Ocniţa - Buridava, orașul Ocnele Mari, jud. Vâlcea, Buridava,* în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 250–255.

Berciu, Dumitru, *Buridava dacică*, București, 1981.

Berciu, D., Iosifaru, M., Diaconescu, M., *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică, X*, în: Thraco-Dacica, 13, 1–2, 1992, p. 113–119.

Berciu, D., Iosifaru, M., Diaconescu, M., *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică, XI*, în: Thraco-Dacica, 14, 1–2, 1993, p. 149–156.

Udrescu, O. V., Plăiașu, A. G., Bărbulescu, C. A., Ducu, M. C., Moga, S. G., Negrea, D. A., *Analysis of archaeological sword materials from Buridava site*, în: Journal of Science and Arts, Volume 22, Issue 2, p.483–496, 2022. https://doi.org/10.46939/J.Sci.Arts-22.2-b01;

Illustrations list:

Fig. 1. Iron spurs, discovery from M42.
Fig. 2. Spoon-shaped *fibula* (spoon-type brooch), M45.
Fig. 3. Coin, discovery from M46.
Fig. 4. M43 excavation detail.
Fig. 5. M43 incinerated bones deposited in a vessel.
Fig. 6. M44 – image during excavations.
Fig. 7. M44 – details during research.
Fig. 8. M47 and M50 image during research.
Fig. 9. *Fibula*, discovery from M47.
Fig. 10. M48, cist detail.
Fig. 11. M48, details during research.
Fig. 12. *Fibula* from M50.
Fig. 13. M18 details during research.
Fig. 14. M18, the inhumed child.
Fig. 15. M18, detail during research.
Fig. 16. Glass beads, M18.
Fig. 17. Reconstruction proposal of the M18 necklace.
Fig. 18. *Fibulae* discovered in M18.
Fig. 19. Research details G1/T5/2024-2025.

Fig. 1. Pinteni de fier, descoperire din M42

Fig. 2. Fibulă tip linguriță descoperire din M45

Fig. 3. Monedă, descoperire din M46

Fig. 4. M43, detaliu de săpătură

Fig. 5 M43, oase incinerate depuse în vas

Fig. 6. M44, imagine din timpul săpăturilor

Fig. 7. M44, detalii din timpul cercetării

Fig. 8. M47 și M50, imagine din timpul cercetărilor

Fig. 9. Fibulă, descoperire din M47

Fig. 10. M48, cista detaliu

Fig. 11. M48, detalii din timpul cercetării

Fig. 12. Fibulă, descoperire din M50

Fig. 13. M18, detalii din timpul cercetărilor

Fig. 14. M18, copilul înhumat

Fig. 15. M18, detaliu din tipul cercetării

Fig. 16. Mărgele din sticlă, descoperire din M18

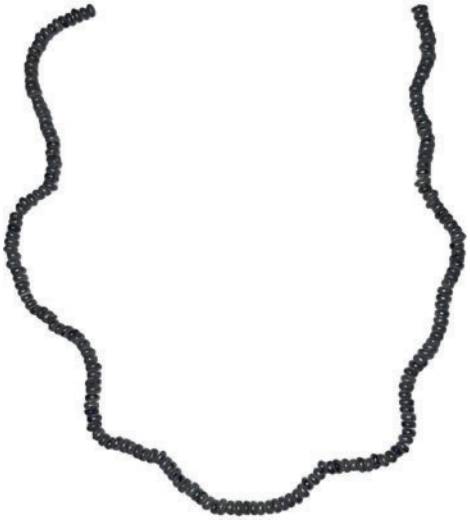

Fig. 17. Propunere de refacere a colierului M18

Fig. 18. Fibule descoperite în M18

Fig. 19. Detalii de cercetare G1/T5/2024-2025

48. Oltina, com. Oltina, jud. Constanţa
Punct: *Capul Dealului*

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 62495.01
Autorizaţia nr. 34/22.04.2025
Colectiv: Cristina Talmaţchi (MINAC) – responsabil științific; Constantin Şova (MINAC)
Finanțare: MC – 24 000 lei, MINAC – 27 646 lei
Perioada de desfăşurare: 1– 22.08.2025

Campania de săpătură arheologică sistematică din anul 2025, în așezarea fortificată din perioada medieval-timpurie de la Oltina – *Capul Dealului*, a vizat sectoarele de vest și est ale sitului, având următoarele obiective: continuarea cercetării sistemului defensiv aflat pe partea de vest a așezării, în vederea obținerii de noi date, care să contribuie la clarificarea tehnicii de construcție, a structurii și a momentului cronologic în care a fost realizat; obținerea de informații care să ajute la determinarea caracteristicilor socio-militare ale unei așezări dobrogene, care a evoluat atât sub influența primului Țarat bulgar, cât și sub administrația Imperiului bizantin, precum și a contextelor culturale specifice celor două etape; determinarea densității de locuire, prin identificarea și înregistrarea de noi complexe; continuarea cercetării unei structuri meșteșugărești; realizarea de analize interdisciplinare (datare radiocarbon și XRF) pentru acribie în interpretarea datelor obținute și pentru dezvoltarea bazei de date a sitului. În zonele cercetate, a fost completată situația planimetrică, pe faze de locuire, prin adăugarea noilor descoperiri.

Sectorul A

În acest sector, a continuat cercetarea în secțiunea S III, dispusă transversal pe sistemul defensiv, pe direcția E-V, doar în zona acestuia, în scopul completării datelor referitoare la tehnica de construcție și structură, respectiv obținerii de repere referitoare la momentul cronologic în care a fost realizat. În 2025, în zona crestei valului, săpătura s-a adâncit într-un nivel de pământ brun, afânat, aflat, pe partea nordică a secțiunii, sub stratul de pământ brun, cu cenușă, bucăți mici de lemn carbonizat și pete de pământ copt, menționat în raportul anterior. Comparativ cu stratul de deasupra lui, din acesta au fost colectate puține materiale, majoritar fragmente ceramice de dimensiuni reduse, cele mai multe medieval-timpurii, cu decor incizat, dar și câteva getice și romane. Sub acesta se află un nivel galben-brun, semi-compact, curat, presupus a fi paleosol. Sub valul de pământ nu s-a ajuns încă la *loess*, care va fi atins, probabil, în următoarea campanie.

Sectorul B

În partea de est a așezării, cercetarea a fost concentrată în carourile 47–66, pe toată lățimea de 7 m. În această secțiune, s-a lucrat în trei complexe nou identificate și în Cpl. 1/2023, o structură meșteșugărească cu rol în prelucrarea metalului.

Cpl. 1/2023 a fost construit de la nivelul solului, având podeaua amenajată din lut galben bătătorit şi structură din lemn în partea superioară, după cum relevă amprentele a patru găuri de pari conservate în podea, din care trei aliniate pe direcția nord-sud, pe partea vestică a încăperii, iar a patra, pătrată, situată pe limita sudică a complexului. Suprafața atelierului s-a conservat pe circa 11,7 mp, circa 0,50 m de pe partea estică surpându-se de la intemperii, limita echivalând cu fosta margine vestică a SIB, înainte de prelungire.

În jumătatea de est, se conserva o bună parte dintr-o vatră deschisă, împrejmuită cu pietre, amenajată la nivelul podelei. La sud de vatră, se afla o casetă dreptunghiulară, dispusă nord-sud, cu suprafața de 1,05 × 0,48 m, puțin adâncită. Din umplutura acesteia, care conținea și puțină cenușă, au fost colectate câteva tăblițe din bronz, mici fragmente ceramice, bucăți de fier și zgură. Pe marginea ei sudică se afla o piatră plată, cu urme de bronz (înverzită).

La 0,10 m vest de caseta dreptunghiulară, respectiv la sud-vest de vatră, se afla o casetă pătrată, adâncită de la nivelul podelei cu 0,49 m. Latura acesteia era de 0,54 m. Avea pereții întăriți cu un strat subțire de lut galben, conservat precar, iar fundul cu un strat compact de lut cenușiu. Umplutura casetei pătrate era din pământ cu multă cenușă, depusă în straturi succesive, compacte, din care au fost colectate fragmente ceramice, plăcuțe din bronz (unele perforate), un nit din bronz, tăblițe din bronz de mici dimensiuni și cu forme diferite (rebuturi), uneori prinse în bucăți de fier, obiecte fragmentare din fier, bucăți de zgură și metal diform, oase de pește, oase de animale, pietre medii sporadice, o cărămidă fragmentară.

În interiorul complexului, nivelul de călcare se evidenția, în partea sudică, prin reziduuri de culoare verde, sugerând o zonă de lucru. De pe suprafața verzuie și din stratul de reziduuri au fost colectate mai multe plăcuțe, unele perforate în colțuri, și tăblițe din bronz, verigi de mici dimensiuni, probabil un spin de la o cataramă, un nit, un cuțit întreg și unul fragmentar, din fier, și bucăți de zgură.

În colțul de sud-est al complexului se păstra o zonă cu depunere de fier, care avea în partea superioară prinse fragmente ceramice. Din nefericire, aceasta se găsește în partea parțial prăbușită a complexului, nefiind conservată integral.

La finalul campaniei din anul 2025 a fost secționată podeaua complexului, urmând a fi demantelată integral în campania arheologică viitoare. Sondajul de verificare a situației a fost dispus nord-sud, evitându-se partea dinspre limita de nord unde se află o galerie de vulpe și prinzând partea de vest a casetei pătrate. La 0,05–0,07 m, sub podeaua atelierului s-a conturat o pată cu cenușă, care are 1,65 m pe axul nord-sud, tăiată de caseta pătrată a atelierului.

Cpl. 1/2025 este un cuptor, care are vatra amenajată pe un pat din fragmente ceramice, la care accesul se făcea printr-o groapă puțin adâncită, situată spre sud-vest.

Cpl. 2/2025 este o locuință, care păstrează în colțul de nord-vest resturile unei tăvi din lut, din pământ copt, din umplutura

acesteia fiind colectate bucăți dintr-o a doua tavă, mai mică, tot din lut, dar necopt. Sunt primele descoperiri de acest fel în situl de la Oltina – *Capul Dealului.*

Cpl. 3/2025 este tot o locuință, situată la vest de complexul anterior, la mică distanță. Aceasta era parțial acoperită cu pereți prăbușiți ai Cpl. 2/2025, care sfârșise într-un incendiu.

În SIB, complexele nou identificate, nefinalizate, au fost supuse conservării *in situ*, urmând a fi finalizate în viitoarele campanii arheologice. Totodată, după adâncirea în SIB, au fost identificate noi posibile complexe, care au fost marcate în teren, respectiv pe înregistrări, pentru a fi verificate în campania viitoare.

Din complexe și din nivelurile de locuire a fost recoltat un divers material de interes arheologic, constând în: ceramică medievală timpurie, arsă în atmosferă reducătoare sau oxidant, ornamentată prin tehnica lustruirii și a inciziei, unele vase având suprafața acoperită cu smalț verde-oliv sau cu vopsea; obiecte din bronz (cruciulițe, un capăt de curea, o cataramă, un inel, un cercel); tăblițe de cupru; obiecte din fier (vârfuri de săgeți, lame de cuțit, cuie); obiecte din sticlă (o mărgea, fragmente de la brățări din sticlă); greutăți din lut pentru plasa de pescuit; obiecte din os și corn (o fusaiolă fragmentară, un împungător, corn ascuțit, o patină, o plăcuță decorativă); monede (bizantine); gresii pentru ascuțit obiecte din metal; ascuțitoare din cărămidă, pentru obiecte din os; silex; material faunistic etc. Toate acestea aparțin secolelor IX–XI. Reduse cantitativ, au apărut și fragmente ceramice specifice perioadei romane și o monedă din perioada otomană.

În campaniile viitoare se dorește continuarea cercetării în toate sectoarele deschise, fiind pe mai departe vizate sistemul defensiv, planimetria și evoluția așezării pe toată perioada ei de existență, pentru obținerea unei imagini cât mai complete. Se urmărește ca, în măsura posibilităților, cercetările arheologice să fie completate cu analize interdisciplinare. Opt noi probe de os sunt în curs de prelucrare pentru datare radiocarbon, la INFIN-HH, Măgurele.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINAC.

Abstract

The 2025 systematic archaeological excavation campaign in the Early Medieval fortified settlement of Oltina – *Capul Dealului* focused on the western and eastern sectors of the site, with the following objectives: continuing the investigation of the defensive system located on the western side of the settlement, in order to obtain new data that could contribute to clarifying its construction technique, structure, and the chronological stage in which it was built; acquiring information to help determine the socio-military characteristics of a settlement in Dobruja that developed both under the influence of the First Bulgarian State and under the administration of the Byzantine Empire, as well as the cultural contexts specific to these two phases; determining the density of habitation by identifying and recording new features; continuing the research of a workshop structure; and carrying out interdisciplinary analyses (radiocarbon and XRF dating) for accuracy in interpreting the obtained data and for the further development of the site's database.

In sector A, research continued in section S III, laid out transversely across the defensive system. In 2025, in the area of the rampart crest, excavation reached a level of loose brown soil, located on the northern side of the section beneath a layer of brown soil with ash, small pieces of carbonized wood, and patches of baked earth, as mentioned in the previous report. Compared to the layer above it, only a small number of materials were collected from this one, consisting mainly of small-sized Early Medieval ceramic fragments with incised decoration, along with a few Getic and Roman pieces. Beneath this layer lies a yellowish-brown, semi-compact, clean level, presumed to be the paleo sol.

In sector B, research focused on squares 47-66, across the full width of 7 m. In this section, work was carried out on three newly identified features and on Complex 1/2023, a workshop structure used for metal processing. In SIB, the newly identified, unfinished complexes were preserved *in situ*, to be completed in future archaeological campaigns.

From the complexes and habitation levels, a diverse range of archaeologically significant material was collected, consisting of: Early Medieval pottery fired in a reducing or oxidizing atmosphere, decorated using burnishing and incision techniques, some vessels having their surfaces covered with olive-green glaze or paint; bronze objects (small crosses, belt end, buckle, ring, earring); copper sheets; iron objects (arrowheads, knife blades, nails); glass objects (a bead, fragments of glass bracelets); clay fishing net weights; bone and antler objects (a fragmentary spindle whorl, awl, sharpened antler, patina, decorative plate); coins (Byzantine); whetstones for sharpening metal tools; brick sharpeners for bone objects; flint; faunal remains, etc., dated to the 9th-11th centuries. In smaller quantities, Roman-period ceramic fragments and a coin from the Ottoman period were also found.

The resulting material was stored at the Museum of National History and Archaeology Constanţa.

49. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [*Durostorum*]
Punct: Ferma 4

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 4 epoca medievală)
Cod RAN: 62547.01; **cod LMI**: CT-I-s-A-02719
Autorizația nr. 114/13.05. 2025
Colectiv: Adela Bâltâc (MNIR) – responsabil științific; Paul Damian, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR); Viorel-Ștefan Georgescu, Ana-Cristina Hamat (MINAC)
Finanțare: MNIR – 59 500 lei; MC – 25 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 28.06–28.07; 17–23.11.2025

Situl de la Ostrov (*Durostorum*) este amplasat paralel cu DN 3 Bucureşti–Călăraşi–Constanţa, în dreptul km 132,100, la aproximativ 10–20 m sud de malul brațului Ostrov al Dunării. Punctul se situează la circa 2–2,5 km în aval de castrul legiunii a XI-a Claudia, cantonată la *Durostorum*. Cercetările perieghetice efectuate în acest perimetru au pus în evidență mai multe vestigii arheologice (cuptoare, ziduri, morminte, fragmente ceramice diverse, fragmente arhitectonice, monede etc.). Tot în această zonă s-a descoperit și inscripția care atestă singurele *canabae* din Imperiul Roman care poartă un gentiliciu imperial — *Aeliae*. Începând din anul 1955, prin săpături de salvare, și din anul 1990, prin cercetări anuale, au fost cercetate 19 cuptoare de ars material din lut, iar din anul 1997 a început cercetarea sistematică a așezării propriu-zise. Pe baza cercetărilor de teren se poate afirma că locuirea antică se întinde pe o suprafață de circa 24 ha. Întreaga zonă a așezării a fost puternic afectată de cultura viței-de-vie, astfel încât unele dintre vestigii sunt într-o stare precară de conservare[1].

Cercetările arheologice din campania din anul 2025 au continuat în Sectorul *Cartier Terme*, având ca obiectiv zona de la nord de edificiul nr. 2, atât pentru completarea planimetriei acestuia, cât și a cercetării complexelor identificate aici. Pentru aceasta au fost deschise cinci noi suprafețe, C30 (9,50 × 6 m) și C31 (9,50 × 6 m) la est de S I Magistral și C32 (8,40 × 7,60 m), C33 (7 × 7,70 m) și C34 (7 × 8 m) la vest de aceasta. Prin deschiderea suprafețelor C31 și C32 s-a ajuns la limita rezervației arheologice, deci și la limita de nord a sectorului.

Cercetarea din campania din anul 2024 a adus indicii despre posibilitatea existenței a două noi clădiri la nord de edificiul nr. 2[2], fără a putea afirma, în acest moment, dacă între cele trei clădiri există o conexiune planimetrică mai amplă. Cercetarea din anul 2025 (Fig. 1) în suprafața C30 a condus la identificarea unui nou zid, construit din piatră de calcar legat cu mortar, surprins pe o lungime de 3,70 și cu o lățime de 0,60 m (denumit Z2), cel mai probabil zidul de sud al noii clădiri identificate, denumită convențional edificiul nr. 4[3]. La 1,90 m nord de Z2 a fost surprinsă o amprentă, orientată tot E-V, deci paralelă cu Z2, vizibilă pe o lungime de 1,73 m și cu o lățime de 0,62 m, formată în principal din fragmente de calcare și tegule, pe alocuri și mortar, ceea ce ar putea fi amprenta unui zid demantelat (denumit Z4). În suprafața C31 a fost identificată o situație asemănătoare, respectiv o amprentă de zid (Z5), sesizată pe o lungime de 3,20 m și o lățime de 0,36 m, și un zid din calcare legate cu mortar (Z3), vizibil pe o lungime de 3,20 m și cu o lățime de 0,70 m. Astfel, în stadiul actual al cercetării, putem considera că ne aflăm în fața unei clădiri cu o suprafață estimată de cca 110 mp, definită de zidurile Z1-3, aflată într-o stare foarte precară de conservare. Este de presupus că Z4 și Z5 sunt ziduri interioare de compartimentare, care, deocamdată, sunt conturate la nivelul unor amprente slab sesizabile. Întreaga zonă este puternic perturbată de lucrările agricole, fapt demonstrat și de prezența unor fragmente osteologice umane[4] (în C31, carourile 4–5) răvășite de arătură, neputând fi identificată groapa mormântului sau alte elemente care să fi aparținut acestuia.

Pentru a continua cercetarea edificiului nr. 5, au fost deschise suprafețele C32–34. Din cauza condițiilor meteo extreme (caniculă și secetă prelungită), precum și a prezenței rădăcinilor de viță-de-vie sălbatică, cercetarea în aceste suprafețe a fost foarte anevoioasă, nereușind în unele locuri să avansăm mai mult de un rând în stratul de arătură, foarte adânc din cauza lucrărilor agricole specifice culturii viticole. Chiar dacă, pentru eficientizarea lucrului, am redus cercetarea în suprafața C32 doar la jumătatea de est, nu am reușit să ajungem decât pe un strat în care erau numeroase fragmente tegulare (preponderent țigle și olane), cel mai probabil provenite de la acoperișul clădirii și/sau de la distrugerea zidurilor din cărămidă[5] (Fig. 2).

Față de zonele cercetate anterior, perimetrul nu oferă un material arheologic foarte bogat (în general material de

[1] Despre problematica anticului *Durostorum*, vezi Damian, Bâltâc 2007, p. 61–70. Pentru date preliminare despre cercetările de aici, vezi Bâltâc, Paraschiv-Grigore, Apostol, sub tipar. Rezultatele cercetărilor arheologice din acest sector sunt publicate în rapoartele anuale (CCAR), perioada 1997–2025. În campania din anul 2015 au fost realizate doar prospecțiuni geofizice, iar în anul 2020, din cauza pandemiei, nu au fost efectuate cercetări de teren.
[2] CCAR 2024 (2025), p. 260–261.
[3] În campania precedentă a fost identificat doar un singur zid, orientat N–S, într-o stare foarte precară de conservare, iar clădirea a fost definită provizoriu cu denumirea de clădirea de est, vezi CCAR 2024 (2025), p. 260.
[4] Reamintim că până în prezent au fost cercetate 16 morminte de inhumație databile de la sfârșitul secolului al IV-lea și în secolul al V-lea p.Chr., Damian, Bâltâc, Paraschiv-Grigore 2023, p. 278 și nota 6.
[5] Clădirea de la vest, identificată în campania 2024, este definită de două ziduri din material tegular legate cu pământ, vezi CCAR 2024 (2025), p. 260.

construcție: calcare și material tegular). Considerăm că această situație se poate datora atât lucrărilor agricole anterioare, cât și apropierii de malul Dunării, care este posibil să fi perturbat zona atât prin alunecări aluvionare, cât și prin inundații ale fluviului.

Cercetări geofizice

Adrian Șerbănescu (FIUB)

În toamna anului 2025 au fost efectuate investigații geofizice prin metoda georadar în interiorul sitului din epoca romană de la Ostrov – *Ferma 4* (Durostorum) (jud. Călărași) pentru a evalua potențialul arheologic la vest de secțiunile deschise până în prezent.

A fost cercetată prin această metodă o suprafață totală de 6150 mp, împărțită în patru zone (suprafețe). A fost folosit un instrument cu antenă ecranată de 500 MHz și un GPS diferențial pentru a georeferenția zonele investigate, iar procesarea datelor a fost făcută în programul dedicat ReflexW. Rezoluția pentru primele două zone a fost de 0,25 × 0,05 m, iar pentru ultimele două a fost de 0,50 × 0,05 m.

Datele indică prezența a numeroase anomalii lineare în intervalul 0,20–0,50 m (Fig. 3). Aceste anomalii lineare sunt, probabil, amprenta unor galerii de cârtițe, fiind observate numeroase mușuroaie de cârtiță în timpul investigațiilor. De asemenea, forma, lățimea și distribuția lor aleatorie sunt indicii în această direcție.

Sub acest nivel au fost observate foarte puține anomalii care ar putea fi conectate cu complexe arheologice aparținând sitului roman. Planul, cu cele patru suprafețe, la adâncimi de 0,70–0,90 m (Fig. 4), relevă faptul că au fost detectate puține anomalii care ar putea fi produse de complexe arheologice, cu atât mai puțin anomalii cu un tipar care să poată fi asociat cu zidurile unor structuri. La acest moment, concluzia este că, din cauza conductivității ridicate a solului, adâncimea de penetrare este redusă. Atenuarea impulsului electromagnetic prin descompunerea componentei electrice face ca identificarea structurilor aflate sub 0,60–0,70 m să fie dificilă. Analize ulterioare ale datelor se vor concentra pentru a încerca atenuarea acestui efect negativ și o mai bună înțelegere a planurilor la adâncimi mai mari.

Abstract

The 2025 excavation campaign provided indications of the possible existence of two new buildings located north of Building 2, although it is not yet clear whether a broader planimetric connection exists between the three structures. Research conducted this year in area C30 led to the discovery of a new wall (Z2), built of limestone bonded with mortar, measuring 3.70 m in length and 0.60 m in width. This wall is most likely the southern boundary of a newly identified structure, conventionally named Building 4. Approximately 1.90 m north of Z2, an east–west oriented imprint (Z4) was recorded, parallel to Z2 and visible over a length of 1.73 m and a width of 0.62 m. Composed mainly of limestone and tile fragments, with occasional mortar, it may represent the trace of a dismantled wall. A similar situation was documented in area C31, where another wall imprint (Z5) and a limestone wall bonded with mortar (Z3) were identified. At the current stage of research, the evidence suggests the presence of a building covering roughly 110 square meters, defined by walls Z1–3 and preserved in a very poor state. Walls Z4 and Z5 are presumed to be internal partition walls, currently visible only as faint traces. The entire area has been heavily disturbed by agricultural activity, as shown by scattered human osteological remains whose burial context can no longer be identified. To continue investigating Building 5, areas C32–34 was opened. However, extreme weather conditions, prolonged drought, and dense wild vine roots made excavation difficult, often limiting progress to the plow layer. Although work in C32 focused only on its eastern half, excavation reached only a layer rich in tile fragments, probably derived from the building's roof or collapsed brick walls. Overall, the zone yielded limited archaeological material, likely due to previous agricultural disturbance and proximity to the Danube, where alluvial processes and flooding may also have affected the site.

Geophysical investigations using ground-penetrating radar were carried out in autumn 2025 to assess the archaeological potential west of previously excavated areas, covering 6,150 m² and revealing numerous shallow linear anomalies likely caused by mole tunnels. At greater depths, very few anomalies associated with archaeological structures were detected, mainly due to the soil's high conductivity limiting signal penetration below approximately 0.60–0.70 m.

Bibliografie:

Bâltâc, Paraschiv-Grigore, Apostol, sub tipar – Bâltâc, A., Paraschiv-Grigore, E., Apostol, V., *In the Shadow of a Fort: the Roman Settlement at Ostrov (Constanța County, Romania), Acts of the 26th Limes Congress, 8–14 September 2024, Batumi, Georgia,* sub tipar.

Damian, Bâltâc 2007 – Damian, P., Bâltâc, A., *The Civil Roman Settlement at Ostrov-Durostorum*, în *International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman and Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC – 4th century AD). Proceedings of the International Colloquium, Galați, 10th – 12th of May 2007*, în: Istros, 14, 2007, p. 61–70.

Damian, Bâltâc, Paraschiv-Grigore 2023 — Damian, P., Bâltâc, A., Paraschiv-Grigore, E., *Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum], Punct: Ferma 4*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 278.

Illustrations list:

Fig. 1. Ostrov/Farm 4, investigation from the 2025 campaign, aerial view.
Fig. 2. Area C32, detail showing the roof of building no. 5 made of tiles and curved tiles.
Fig. 3. Depth plans at 0.35 m.
Fig. 4. Depth plans at 0.75–0.90 m.

Fig. 1. Ostrov/Ferma 4, cercetarea din campania 2025, vedere aeriană

Fig. 2. Suprafața C32, detaliu cu acoperișul din țigle și olane al edificiului nr. 5

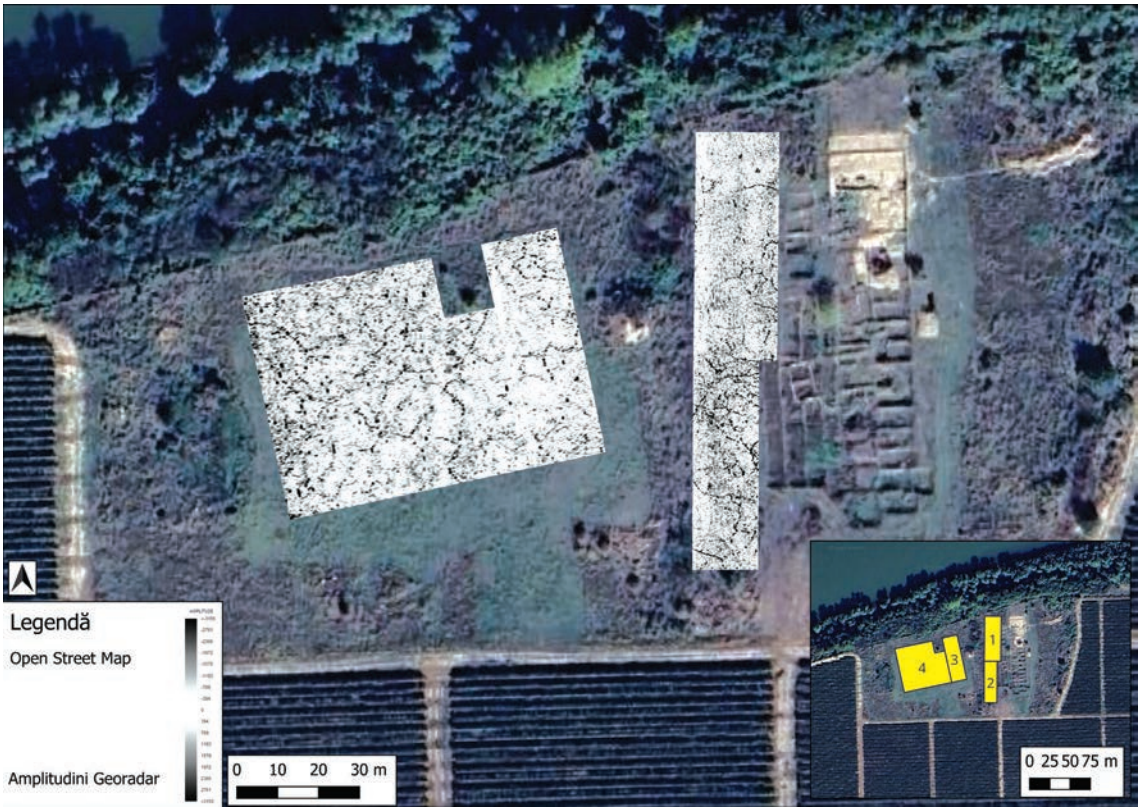

Fig. 3. Planuri de adâncime de 0,35 m

Fig. 4. Planuri de adâncime de 0,75–0,90 m

50. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța *[Ulmetum]*
Punct: Cetatea romano-bizantină

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (aşezare fortificată), 113 (aşezare fortificată), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină)
Cod RAN: 62618.01
Autorizaţia nr. 33 / 22.04.2025
Colectiv: Gabriel Mircea Talmațchi (MINAC) – responsabil științific; Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Dan Vasilescu, Laura Gheorghiu, Ioana Dorcu (MINAC)
Finanțare*:* MC – 37 500 lei; MINAC – 4 000
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2025

Sector T13 extramuros

Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Dan Vasilescu, Laura Gheorghiu, Ioana Dorcu

Cercetările arheologice sistematice de la Ulmetum s-au axat în campania 2025 pe un nou sector de cercetare – T13 *extramuros*. Obiectivul principal al cercetării în acest sector constă în identificarea unui edificiu anterior cetății, pentru care exista doar un indiciu – o porțiune dintr-un zid din piatră legată cu mortar, aflat în interiorul turnului T13, înregistrat de Vasile Pârvan în planul general publicat la finalul campaniei din anul 1914.

Pentru a avea o imagine cât mai clară asupra stratigrafiei sectorului, au fost trasate în acest an trei secțiuni perpendiculare pe turn și pe zidul de incintă de pe latura de NE a cetății. Dimensiunile celor trei unități de săpătură sunt următoarele: S1 – 24 × 4 m, S2 și S3 – 31 × 4 m fiecare. Între secțiuni s-au lăsat martori stratigrafici cu lățimea de 1 m.

În același timp, a fost curățat interiorul turnului T13, cu intenția de a pune în evidență zidul anterior, precum și nivelul la care s-a oprit săpătura Pârvan. Din păcate, stratigrafia internă a turnului a fost total eliminată în perioada respectivă, fiind atins stratul de loess, cu excepția unei mici porțiuni aflate între zidul amintit și peretele de N al turnului.

Stratigrafia generală consemnată în acest sector se prezintă după cum urmează:

- strat vegetal actual;
- șanțurile rămase în urma săpăturilor Pârvan din perioada 1911–1914, colmatate în timp cu pământ și pietre provenite din incintă și turn;
- depozit de pământ provenit din săpăturile Pârvan, aruncat către râpa de la Nord de cetate, (în care s-au identificat câteva materiale arheologice nerecuperate în acea perioadă;
- strat gros de piatră și mortar, provenit din demantelarea sistematică a incintei de Nord în perioada post-antică, cu o grosime mai mare (circa 1 m) în apropiere de incintă și de turnul T13;
- nivelul de călcare de la sfârșitul Antichității, corespunzând în mare parte cu perioada de după refacerea cetății de către împăratul Justinian (a doua jumătate a secolului VI, eventual începutul secolului VII p.Chr.);
- depuneri succesive de pământ brun întărit, cu pigment de mortar și piatră spartă, întărit și de factori naturali sau de trafic intens în jurul turnului și incintei (în special secolul V p.Chr., dar și cu elemente slabe din secolul VI);
- nivel de călcare corespunzător construcției cetății (*Bauschutt*), sub forma unei depuneri compacte și puternic întărite de pământ amestecat cu pietriș, fragmente de țigle sau cărămizi, pigment de mortar (ultimul sfert al secolului IV);
- strat de nivelare cu pământ galben, fragmente de țigle și olane provenite de la acoperișul clădirii anterioare fortificației (secolul IV);
- nivel de călcare în interiorul camerelor edificiului din secolul IV, reprezentat de podele amenajate direct pe stratul de loess, pe alocuri cu urme de pavaje din cărămizi (secolul IV).

În ceea ce privește contextele arheologice descoperite, remarcăm, în primul rând, apariția mai multor trasee de ziduri aparținând edificiului anterior cetății. Acestea compun cu certitudine mai multe încăperi, ale căror dimensiuni finale vor fi cunoscute în campaniile viitoare. În câteva sectoare (interiorul turnului T13, secțiunea S3) s-au păstrat fundațiile din piatră legată cu mortar, dar în multe alte locuri zidurile sunt demantelate total încă din faza de construcție a cetății, în urma lor rămânând doar șanțurile umplute cu pământ amestecat cu pietriș și mortar. Pe nivelul de călcare și în stratul de nivelare au apărut suficiente elemente de inventar arheologic (ceramică, monede) care să permită încadrarea acestei construcții, cel mai probabil, la mijlocul și în al treilea sfert al secolului IV (perioada Constantius II – Valens).

La N de edificiu și la o distanță de aproximativ 17 m spre N față de turnul T13 a fost identificat (în secțiunea S1) un șanț paralel cu incinta fortificației, cu o umplutură formată din pământ cenușos și fragmente ceramice, indicând funcționalitatea sa în secolul V p.Chr. În secțiunea S2 acest șanț este clar acoperit de o platformă din pietre și o structură de zidărie din cărămizi prăbușită, databilă prin context în secolul VI p.Chr.

O descoperire importantă este un vas medieval timpuriu întregibil (secolele IX–X p.Chr.), îngropat intenționat (și acoperit cu un fragment de cărămidă) începând de la nivelul de călcare de la care s-a produs procesul de demantelare a incintei de nord a cetății, un indiciu important privind perioada în care acest proces a debutat.

Abstract

Excavations in the Late Roman fort at Ulmetum focused in the 2025 campaign on a new research sector – T13 *extramuros*. The main objective is to identify a building that predates the fortress, for which there was only one clue – a portion of a mortared stone wall located inside tower T13, recorded by Vasile Pârvan in the general plan published at the end of the 1914 campaign.

Several sections of walls belonging to the building prior to the construction of the fortress have been identified. These certainly form several rooms, the final dimensions of which will be known in future campaigns. In several sectors, the foundations of stone bound with mortar have been preserved, but in many other places the walls have been completely dismantled since the construction phase of the fortress, leaving behind only ditches filled with earth mixed with gravel and mortar. On the tread level and in the leveling layer, sufficient archaeological inventory elements (ceramics, coins) were found to allow dating this construction most likely to the middle and third quarter of the 4th century (Constantius II – Valens period).

Illustrations list:

Fig. 1. Sector T13 *extramuros*. General view of the excavations.
Fig. 2. Sector T13 *extramuros*. Interior of tower T13, with the wall of the previous building.
Fig. 3. Sector T13 *extramuros*. Section S1, the West profile and the interior tread level of the building from the 4th century.
Fig. 4. Sector T13 *extramuros*. Section S2 – stone platform and collapsed brick wall.
Fig. 5. Sector T13 *extramuros*. Section S3 – view to the East profile.
Fig. 6. Sector T13 *extramuros*. Section S3 – orthophoto with the outline of the walls of the building from the 4th century.

Fig. 1. Sector T13 extramuros. Vedere generală a săpăturilor

Fig. 2. Sector T13 extramuros. Interior turn T13, cu zidul edificiului anterior

Fig. 3. Sector T13 extramuros. Secțiunea S1, profilul de vest și nivelul de călcare interior al edificiului din secolul IV

Fig. 4. Sector T13 extramuros. Secțiunea S2 – platformă cu pietre și zid din cărămizi prăbușit

Fig. 5. Sector T13 extramuros. Secțiunea S3 – vedere către profilul de est

Fig. 6. Sector T13 extramuros. Secțiunea S3 – ortofotografie cu conturarea zidurilor edificiului din secolul IV

51. Păuca, com. Păuca, jud. Sibiu
Punct: Biserica ungurească

Tip de sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 42 (epoca migrațiilor)
Cod RAN: 145239.04
Autorizația nr. 95/27.02.2025
Colectiv: Ioan Marian Țiplic (ULB Sibiu) – responsabil științific; George Tomegea (CNMA Sibiu); Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu); studenţi, masteranzi și doctoranzi (ULB Sibiu)
Perioada desfășurării cercetării: 7–25.07.2025

Cercetarea arheologică din anul 2025 a avut drept scop umplerea golului rămas din anii precedenți, la sud de drumul care desparte terenul fermei de incinta îngrădită a bisericii. Până la această campanie au fost descoperite 121 de morminte, dintre care 120 de incinerație și unul de inhumație. Având în vedere faptul că biserica a fost pusă în siguranță prin construirea unui acoperiș, am avut posibilitatea de a ne extinde cercetarea și în interiorul bisericii, pentru a stabili stratigrafia generală.

Necropola de incinerație

Au fost trasate două secţiuni.

S60 (10 × 2 m) a fost trasată la est de S49/2021, cu un martor de 0,20 m între ele. La adâncimea de 0,70 m a fost descoperit un mormânt de inhumație, notat M/2025, orientat SV-NE (cap – picioare). Defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu mâna stângă flexată din cot, adusă pe omoplatul drept și cu mâna dreaptă flexată din cot, adusă pe cotul mâinii stângi. Capul era căzut pe partea stângă. Scheletul, cu lungimea de 1,70 m, s-a păstrat destul de bine. Nu avea nicio piesă de inventar. În zona de deasupra picioarelor, la adâncimea de 0,56 m, trecea o conductă de apă instalată în perioada comunistă pentru aprovizionarea fostului CAP. La adâncimea de 0,50 m a fost descoperit CX12, un complex cu fragmente ceramice preistorice.

S61 (10 × 2 m) a fost trasată la est de S60, cu un martor de 0,20 m între ele. La adâncimea de 0,65 m, în caroul 1 și lipită de profilul de vest, a fost descoperită urna U121 (Fig. 1). Aceasta a fost descoperită cu gura în sus, fiind crăpată din vechime. Vasul este decorat cu benzi de linii în val și linii drepte. În interiorul urnei au fost descoperite mai multe fragmente de oase calcinate, pământ și cenușă amestecate. La adâncimea de 0,64 m, în caroul 2 și aproape de profilul de est, a fost descoperită U122 (Fig. 2). Gura vasului a fost ruptă de plug ca urmare a lucrărilor agricole. Urna era decorată cu linii drepte și în val în partea superioară. În interior au fost găsite oase calcinate și pământ amestecat cu cenușă, dar și un fragment îndoit de la o lamă de cuțit. Printre cele două urne trece țeava de apă găsită în S60. La adâncimea de 0,68 m, în caroul 2, aproape de profilul de vest, a fost descoperită U123 (Fig. 3). Vasul întregibil, de mici dimensiuni, decorat cu benzi de linii în val formând motivul în ochi, era culcat pe o parte cu gura îndreptată spre nord-vest. În interior vasul conținea pământ și foarte puține oase calcinate. La adâncimea de 0,30 m au fost descoperite una lângă alta urnele U124 și U125 (Fig. 4). U124 a fost împrăștiată de plug, fragmente din ea fiind găsite și la aproximativ 1 m spre nord-est. U125 a fost depusă drept, cu gura în sus, care, sub presiunea pământului, a căzut în interior. Vasul de mari dimensiuni, aproape întregibil, era umplut cu oase calcinate, pământ și cenușă, dar și un fragment de fier, probabil de la o lamă de cuțit. Lângă U125 a fost descoperită o mărgea dublă, care, probabil, fusese în U124, fiind împrăștiată de lucrările agricole.

Biserica

În interiorul bisericii au fost realizate patru casete pentru verificarea stratigrafiei. Menționăm că adâncimile au fost luate în funcție de cota absolută stabilită la +1 m față de pragul intrării în biserică.

Caseta C1 (3 × 1,40 m) a fost trasată în colțul de nord-vest, fiind săpată până la adâncimea de 2,70 m (doar o porțiune de 1 m de la peretele de vest). Fundația peretelui de vest a fost amenajată pe un strat de pământ negru, din care au fost scoase fragmente de cahlă și oase umane.

S2A (1,90 × 1,5 0m) (Fig. 5) a fost trasată perpendicular pe axul bisericii, în dreptul intrării, de la jumătatea pragului spre sud, ajungându-se la 2,60 m adâncime.

S3A (2,10 × 1 m) (Fig. 6) a fost trasată perpendicular pe zidul de nord al bisericii, în continuarea S/2016, în dreptul unui gol de ușă zidit. Doar pe o mică porțiune a fost posibilă adâncirea până la 2,40 m.

S5A (2 × 1,50 m) (Fig. 7) a fost trasată la trecerea dintre navă și cor, pe peretele nordic, coborându-se până la adâncimea de 2,0 m.

Stratigrafia generală constă din: strat de dărâmătură din acoperiș, format din țigle și nisip, strat de nisip cu bucăți mici de mortar, care constituie ultimul nivel de călcare, strat de dărâmătură format din cărămidă, mortar și nisip, strat de nisip cu fragmente de mortar reprezentând un nivel de călcare mai vechi, strat de pământ negru cu foarte rare fragmente mici de mortar, strat de dărâmătură alcătuit din cărămizi, pietre, mortar, nisip și fragmente de țiglă, strat de nisip ce reprezintă un alt nivel de călcare și strat de pământ negru, fără materiale de construcție. În funcție de unitatea de cercetare stratigrafia diferă puțin, în sensul că în C1 ultimul strat constă din pământ galben, lutos, iar în S2A sub pământul

negru lutos există un strat de pământ afânat (capătul unei gropi) și parțial pământ afânat amestecat cu pigmenți de mortar și fragmente de lemn, urmat de un nou strat de pământ lutos și un strat de argilă galbenă.

Astfel, ca urmare a cercetărilor din anul 2025, în necropola de la Păuca – *Biserica Ungurească* a fost descoperit un număr de 127 de morminte, dintre care 125 de incinerație, cu resturile cinerare depuse în interiorul unei urne sau direct în groapă și două morminte de inhumație (M1/2016 și M/2025), ultimul databil, probabi,l în secolul XVI. Pe baza analogiilor, necropola se încadrează din punct de vedere cronologic în secolele VII–IX şi face parte din ceea ce Kurt Horedt numea „grupul Mediaş". În ceea ce privește biserica, s-a putut stabili stratigrafia generală, fiind identificate mai multe etape de construcție/reconstrucție.

Abstract

Following the archaeological investigations conducted in 2025, five cremation graves were identified, bringing the total number of documented graves at the site to 127. Of these, 125 are cremation burials, with cinerary remains deposited either in urns or directly within the burial pit, while two are inhumation graves (one of which is dated to the 16th century – Grave M/2025). The archaeological assemblage consists primarily of pottery vessels used as urns, most of which have been affected by agricultural activity, along with a small number of iron artifacts recovered from within the urns, including knife fragments and a double bead. With regard to the church, the investigations allowed the establishment of the general stratigraphic sequence, within which several construction and reconstruction phases were identified.

Bibliografie:

Horedt, K., *Un cimitir din sec. IX–X e.n. la Mediaş*, în: Studia Universitatis Babeş-Bolyai, serie Historia, II, 1965, p. 7–25.

Horedt, K., *Die Brandgräberfelder der Mediaşgruppe aus dem 7.-9. Jh. In Siebenbürgen*, în: Zeitschrift für Archäologie, 10, 1976, p. 35–57.

Horedt, K., *Die Brandgräberfelder der Mediaşgruppe aus dem 7.-9. Jh. In Siebenbürgen*, în: *Rapports du IIIe Congrès International d'Archèologie Slave*, tom I, Bratislava, 1979, p. 385–393.

Tomegea, G., *The analysis of the cremation graves of the biritual necropolises of Transylvania (7th and 9th centuries)*, în: Brukenthal. Acta Musei, VII.1, 2012, p. 101–115.

Ţiplic, I. M., *Necropolele de tip Mediaş din Transilvania*, în: AMN, 39–40, II, 2002–2003, 2005, p. 9–24.

Ţiplic, I. M., Tomegea, G., *Păuca. Necropola de incinerație (secolele VIII–IX)*, Sibiu, 2016.

Illustrations list:

Fig. 1. Cremation grave U121.
Fig. 2. Cremation grave U122.
Fig. 3. Cremation grave U123.
Fig. 4. Cremation graves U124-U125.
Fig. 5. Section S2A.
Fig. 6. Section S3A.
Fig. 7. Section S5A.

Fig. 1. Mormânt de incinerație U121

Fig. 2. Mormânt de incinerație U122

Fig. 3. Mormânt de incinerație U123

Fig. 4. Morminte de incinerație U124-U125

Fig. 5. Caseta S2A

Fig. 6. Caseta S3A

Fig. 7. Caseta S5A

52. Piatra Neamţ, jud. Neamţ
Punct: Valea Doamnei, *Poiana Cireşului*

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă)
Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)
Cod RAN: 120735.04
Autorizaţia nr. 22/22.04.2025.
Colectiv: Marin Cârciumaru (CNMCD Târgoviște; UV Târgoviște) – responsabil științific; Ovidiu Cîrstina, Florin-Ionuț Lupu, Marian Leu (CNMCD Târgoviște); Octavian Rogozea (UV Timișoara); Constantin Preoteasa, Vasile Diaconu (CMN Neamț); Emilia Colan (Colegiul Național „Constantin Carabella" Târgoviște)
Finanţare: MC – 23 811 lei; CNMCD Târgoviște – 9 855 lei
Perioada desfășurării cercetării: 03–23.08.2025

Aşezarea de la Piatra Neamţ – *Poiana Cireșului*, prin descoperirile realizate de-a lungul timpului, este unul dintre cele mai reprezentative situri paleolitice din România și printre cele mai importante situri gravetiene din Europa.

Pentru campania de cercetări din anul 2025, au fost avute în vedere următoarele obiective generale, fiind o continuare a campaniilor din ultimii ani:

- înțelegerea funcției sitului și identificarea ariilor de activitate, prin realizarea unor secțiuni în zone diferite ale sitului, care nu au mai fost săpate în etapele de cercetări sistematice anterioare, și epuizarea tuturor secvențelor ocupaționale;
- continuarea proiectului de precizare a limitelor așezării prin sondaje semnificative;
- abordarea interdisciplinară a cercetării arheologice prin efectuarea de noi analize;
- recuperarea și înregistrarea de noi materiale litice și osteologice în scopul caracterizării modului de exploatare a resurselor animale, gestiunea resurselor minerale și determinarea caracteristicilor tehnice ale industriei litice;
- promovarea și valorificarea rezultatelor;
- îmbogățirea patrimoniului celor două instituții implicate în proiect: Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" din Târgoviște și Complexul Muzeal Național Neamț din Piatra Neamț.

Suprafața săpată în acest an a cuprins 6 mp, împărțiți în carouri de 1 mp, numerotate G1-3, H1-3 (Pl. I). Pentru nivelul Gravetian I (20.000 BP), care este cea mai bogată locuire din așezare, materialele recuperate sunt similare celor din campaniile anterioare, cuprinzând fragmente osteologice, marea majoritate fiind oase de ren, precum și piese litice caracteristice acestei locuiri. Uneltele predominante sunt *burin*-ele (diedre, simple sau duble) și, într-o mai mică măsură, *grattoirs* sau uneltele duble - *grattoir-burin* -, precum și lamelele și micro-lamelele retușate fin marginal, în timp ce lamelele *à dos* nu sunt prea numeroase (Pl. IV). La fel ca în anii precedenți, se remarcă prezența unor zone cu urme de arsură.

În cazul nivelului Gravettian II (23/24 000 BP), în afară de urmele unor vetre, nu s-au evidențiat densități mari de materiale, fiind recuperate, însă suficiente piese litice. Prin urmare, în această parte a sitului, în cazul locuirii din nivelul Gravetian II, urmele activităților umane sunt reprezentate, în principal, prin structuri simple de combustie și o eventuală colibă (Pl. II/3–4). Și în acest nivel densitatea materialului este diminuată vizibil, ca o consecință a aceleiași cauze, ca în cazul nivelului Gravetian I, că ne aflăm spre marginea așezării.

Pentru că, așa cum am constatat pentru Gravetianul I și II, ne aflăm spre marginea așezării, lipsa materialelor din nivelul Gravetian III ne face să credem că pentru acest nivel cultural suntem chiar în afara așezării cu aceste carouri.

O descoperire remarcabilă o reprezintă un nucleu din silex identificat în nivelul inferior, atribuit începutului paleoliticului superior, cu datări de 32 630±190–32 400±180 BP. (Pl. II/9).

Surprinzătoare a fost înregistrarea urmelor de arsură din cel de-al doilea nivel Gravetian, care sunt o continuare a celor identificate în anii precedenți, astfel că suprafața pe care acestea sunt distribuite este destul de mare pentru un sit paleolitic (cca 8 mp). De asemenea, au fost înregistrate două vetre (Pl. II/1–2), bine prezervate și urmele de par ale unei colibe (Pl. II/3–4).

Poiana Cireşului – Piatra Neamț este singurul sit cu locuiri din Paleoliticul superior din România care cuprinde o secvență crono-culturală mare de timp, desfășurată între 37 500 uncal BP și 20 000 uncal BP (42 ka – 23 ka cal. BP) (Pl. I/4). Prin urmare, aceste urme de locuire din nivelurile inferioare (Early Upper Palaeolithic), deocamdată discrete, pot oferi indicii asupra potențialului sitului, iar săparea depozitelor mai vechi va trebui continuată în campaniile viitoare, până la identificarea unor locuiri mai consistente.

Abstract

The excavated area this year covered 6 sq m, divided into 1 sq m squares, numbered G1-3, H1-3. For the Gravetian I level (20,000 BP), which is the richest habitation in the settlement, the materials recovered are similar to those from previous campaigns. Because, as we have found for Gravetian I and II we are towards the edge of the settlement, the lack of materials from the Gravetian III level makes us believe that for this cultural level we are just outside the settlement with these squares. A remarkable discovery is represented by a flint core discovered in the lower level, attributed to an Early Upper Palaeolithic, with dates of 32,630±190–32,400±180 B.P. Poiana Cireşului - Piatra Neamț is

the only site with Upper Paleolithic habitations in Romania that encompasses a large chrono-cultural sequence of time, spanning between 37,500 uncal BP and 20,000 uncal BP (42 ka – 23 ka cal. BP).

Bibliografie:

Cârciumaru, M., Nițu, E.-C., *Symbolic Behaviour and Art on the Territory of Romania from the Middle Palaeolithic to the Mesolithic (55,000-7,500 B.P.); Comportamentul simbolic și arta pe teritoriul României din Paleoliticul mijlociu până în Mezolitic (55.000–7.500 B.P.)*, Târgoviște, 2018.
Cârciumaru, M. *et alii* 2018, *Parures et objets d'art du Gravettien récent de Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Roumanie)*, în: L'Anthropologie, 122, 2018, p. 220–260.
Cârciumaru, M. *et alii* 2024, *A newly-discovered stone pendant from the Upper Palaeolithic of Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Romania) and its wider context*, în: L'Anthropologie, https://doi.org/10.1016/j.anthro.2024.103282.
Lupu, F.-I., *Paleoliticul superior de pe cursul subcarpatic al Bistriței,* Târgoviște, 2024.
Nițu, E.-C. *et alii* 2019, *Mobility and social identity in the Early Upper Palaeolithic: new personal ornaments from Poiana Cireșului site (Piatra Neamț, Romania)*, în: PLOS ONE, 14(4): e0214932m 2019.

Illustrations list:

Pl. I. Poiana Cireșului. Images from the excavations and the density of archaeological material in Gavetian I.
Pl. II. Hearth, hair traces and lithic tools.
Pl. III. Lithic supports and tools from Gravettian I (5-8) and Early Upper Paleolithic (9).
Pl. IV. Blades (1, 3), scrapers (2, 4) and carnivore jaw (5) from Gravettian I.

Pl. I. Imagini din timpul săpăturilor și densitatea materialului arheologic în Gravetianul I

Pl. II. Vatră, urme de par și utilaj litic

Pl. III. Suporturi și utilaje litice din Gravetianul I (5–8) și Early Upper Paleolithic (9)

Pl. IV. Lame (1, 3), gratoare (2, 4) și maxilar de carnivor (5) din Gravetianul I.

53. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău
Punct: Gruiu Dării

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 15 (epoca bronzului), 21 (La Tène)
Cod RAN: 48539.01
Autorizația nr. 2/2025
Colectiv: Roxana Munteanu (MJ Buzău) – responsabil științific; Sebastian Matei, Daniel Garvăn, Laurențiu Grigoraș (MJ Buzău); Valeriu Sîrbu (IAB)
Finanțare: MC, MJ Buzău – 67 836 lei
Perioada desfășurării cercetării: 14.07–18.08.2025

Cercetările arheologice din campania 2025 s-au concentrat, ca și în anii anteriori, asupra sectoarelor de nord și de vest ale platoului principal, urmărind atât extinderea ariei cercetate, cât și clarificarea unor aspecte stratigrafice privind fortificația, locuirile din a doua epocă a fierului și din epoca bronzului.

Cercetarea a fost continuată în secțiunile 22, 25, 28–31, precum și în 26 și 27 (Pl. I/1), totodată fiind deschise două noi secțiuni: 38 (10 × 2 m) pe platoul vestic și 39 (7 × 2 m) a fost amplasată pe platoul nordic, într-o zonă considerată promițătoare prin raportare la rezultatele obținute anterior.

S. 38 a fost trasată pe platoul vestic, în zona traseului presupus al șanțului identificat în urma cercetărilor din anii anteriori[1]. Săpătura a suprapus o anomalie de dimensiuni mai mari, evidențiată prin prospecțiuni magnetometrice și interpretată, pe baza rezultatelor scanării, ca fiind posibil asociată acestui traseu. Cercetarea stratigrafică nu a confirmat însă existența unor intervenții antropice în dreptul acestei anomalii, nefiind identificate structuri sau depuneri.

S. 39 a fost trasată paralel cu secțiunea mai veche S. 19, care furnizase rezultate consistente privind locuirea eneolitică și nivelurile vechi din epoca bronzului. Cu toate acestea, descoperirile au fost modeste. Până la adâncimea de aproximativ 0,50 m au fost surprinse fragmente ceramice rulate, provenind din depuneri amestecate, atribuite în principal eneoliticului și epocii fierului. Caracteristicile materialului arheologic și natura amestecată a depunerilor indică absența, cel puțin în acest sector al platoului nordic, a unei acumulări antropice *in situ*. De la circa 0,50 m în jos sunt prezente depuneri geologice nederanjate.

Secțiunea 26, amplasată pe traseul zidului de incintă, în punctul de joncțiune între laturile de nord și de vest, a furnizat date preliminare importante privind sistemul defensiv din a doua epocă a fierului. A fost dezvelit zidul, păstrat în special la nivelul emplectonului, cu câteva pietre de mari dimensiuni, marcând paramentele. Spre interiorul fortificației, în aceeași unitate de săpătură, s-a observat o aglomerare mai consistentă de blocuri de piatră, posibil indicând existența unui element suplimentar de fortificație, care, în acest stadiu al cercetării, nu este pe deplin lămurit. Traseul documentat în campania actuală (Pl. I/2) nu este coliniar cu cel al fazei a doua a zidului de incintă, vizibil la suprafața solului, ceea ce sugerează că structura surprinsă aparține, cel mai probabil, unei etape anterioare.

În S. 27, la cota de aproximativ 1,95–2,10 m față de nivelul păstrat al zidului, au fost identificate în grund două complexe adâncite – Cpl. 352 și 353. Ambele gropi conțin numeroase pietre și materiale de factură dacică, aflate într-o umplutură cenușie, afânată. Cercetarea acestui sector se află în fază incipientă, astfel că nu putem face mai multe observații.

În S. 22, săpătura a epuizat nivelul getic din secolele IV–III a.Chr., de sub construcția cercetată anul anterior (Cpl. 340), fiind demontat totodată și martorul stratigrafic păstrat în zona vetrei (Cpl. 341). În afară de acesta, complexele din a doua epocă a fierului cercetate în campania 2025 sunt:

– Cpl. 327, o groapă cu diametrul de 1,15/1,20 m, identificată între -1,30–2,00 m, umplută cu un sediment afânat, de culoare cenușie cu zone negricioase, conținând fragmente ceramice lucrate atât la mână, cât și la roată, unele întregibile. În 2025 am cercetat jumătatea vestică a acestui complex, în care am identificat un borcan și o cană întregibilă, precum și fragmente dintr-o amforă, care prezintă pe o toartă un rest de ștampilă. Partea estică fusese cercetată în anul 2022[2]; analiza unitară a materialului ceramic și restaurarea pieselor urmează să fie realizate după integrarea completă a datelor.

– Cpl. 347, o vatră parțial conservată, cu o crustă subțire, aflată la adâncimea de -1,20/1,30 m.

– Cpl. 350, o vatră (cu o suprafață conservată de 0,50 × 0,30 m) situată în același nivel, tăiată ulterior de groapa 327.

În ceea ce privește depunerile din epoca bronzului (Pl. II/1), cercetările s-au concentrat în special în S. 30-31, asupra construcției Cpl. 346, parțial delimitată în campania precedentă. S-a constatat că resturile desemnate anterior prin codurile 346 și 346A aparțin aceleiași construcții, cu o lungime de aproximativ 8 m și orientare vest–est. Aceasta s-a conturat ca un strat de lutuială crudă (probabil o podea), suprapus parțial, în extremitatea vestică, de un strat de lipitură arsă, care poate proveni din elevația distrusă a structurii. Printre bucățile de lipitură arsă s-au găsit fragmente de vase sparte *in situ*, între care un castron și gura în formă de pâlnie a unui vas de mari dimensiuni, probabil un vas de ofrandă.

Vatra construcției se află în partea de vest, având formă circulară, cu gardină parțială. În imediata apropiere au

[1] Munteanu *et alii* 2025.
[2] Sîrbu *et alii* 2023, p. 286.

fost identificate numeroase greutăți piramidale de lut, de mari dimensiuni, căzute în poziții variate, pe o suprafață de circa 1,40 × 0,30 m. Din cauza stării precare de conservare, numărul exact al pieselor nu a putut fi stabilit; au fost recoltate 15 mai bine păstrate, dar fragmentele suplimentare și situația din campania precedentă sugerează un total de până la 20 de exemplare (Pl. II/2).

În S. 25, unde a fost cercetată o parte a nivelului din epoca bronzului, a fost descoperită o aglomerare de pietre, pe o suprafață de circa 4 mp, în colțul de vest al secțiunii. În imediata apropiere s-a observat o concentrare de material osteologic animal, delimitată drept Cpl. 351 — o groapă de formă neregulată, cu deschiderea de aproximativ 1 m. La nord-est de această zonă par să se contureze resturile unei construcții (fragmentar conservată, cu ceramică abundentă și pigmentație de lipitură arsă), care urmează să fie investigată în campania viitoare.

Ceramica provenită din nivelurile încadrabile în epoca bronzului este unitară din punct de vedere stilistic, indicând etapa timpurie a culturii Monteoru (stilul Ic3). Această încadrare este valabilă atât pentru construcția 346 (la adâncimea de -2,00/2,20 m), cât și pentru situațiile cercetate în limitele S. 25 (cca -1,30/1,60 m). Nivelurile atribuite acestei etape formează partea cea mai consistentă a depunerilor din epoca bronzului de la Gruiu Dării, încadrându-se, în linii mari, în intervalul 2200–1800 BC.

Abstract

The 2025 archaeological campaign at Pietroasa Mică – *Gruiu Dării* focused on the northern and western sectors of the main plateau, continuing the systematic investigation of the fortification system and the Bronze Age and Second Iron Age occupations.

Excavations were continued in sections 22, 25–31, and two new trenches were opened. Trench 38 (10 x 2 m), positioned over a large magnetic anomaly interpreted as possibly associated with the previously identified ditch, did not yield any stratigraphic evidence of anthropic intervention corresponding to this signal. Trench 39 (7 x 2 m), opened on the northern plateau in an area previously considered promising, revealed only redeposited ceramic material down to c. 0.50 m, attributable mainly to the Chalcolithic and Iron Age; below this depth, undisturbed geological deposits were recorded, indicating the absence of *in situ* occupation layers in this sector.

In section 26, at the junction between the northern and western sides of the enclosure, the wall was exposed mainly at emplecton level, with large stones marking the faces. A denser accumulation of blocks observed towards the interior may indicate the presence of an additional defensive element. The documented course of the wall differs from that of the later phase visible at the surface, suggesting the identification of an earlier stage of fortification.

In trench 22, the Getic occupation layer (4th–3rd centuries BC) was completely investigated beneath the building explored in 2024. Among the features examined, pit 327 yielded restorable vessels (a jar and a mug) and fragments of a stamped amphora, while two hearths (347 and 350) were recorded within the same occupation horizon.

Bronze Age research concentrated in sections 30–31 on building 346 (previously recorded as 346/346A), now confirmed as a single structure approximately 8 m long, oriented west–east. It consisted of an unburnt clay floor partially overlain by burnt daub, probably originating from the superstructure. *In situ* vessel fragments were recovered from the destruction layer, including a bowl and a large funnel-necked vessel. Near the circular hearth, numerous large pyramidal clay loom weights were found scattered over c. 1.40 × 0.30 m; 15 well-preserved examples were recovered, though their total number likely approached 20. The pottery assemblage from the Bronze Age layers is stylistically homogeneous and attributable to the early Monteoru phase (Ic3 style pottery). The levels assigned to this stage represent the most substantial component of the Bronze Age deposits at *Gruiu Dării* and can be broadly dated to c. 2200–1800 BC.

Bibliografie:

Munteanu *et alii* 2025 – Munteanu, R., Matei, S., Garvăn, D., Grigoraș, L., Sîrbu, V., *Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct Gruiu Dării*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 266–269.

Sîrbu *et alii* 2023 – Sîrbu, V., Munteanu, R., Matei, S., Garvăn, D., Grigoraș, L., *Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct Gruiu Dării*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 286–289.

Illustrations list:

Pl. I. Pietroasa Mică – *Gruiu Dării*. 1. General view of the central plateau; 2. Archaeological situation recorded in S. 26–27, in the area of the Second Iron Age fortification.
Pl. II. 1. General view of sections 22, 25 and 28–30; 2. Detail from Feature 346.

1

2

Pl. I. Pietroasa Mică – Gruiu Dării. Vedere generală asupra platoului central (1). Situația surprinsă în S. 26 - 27, în zona fortificației din a doua epocă a fierului

1

2

Pl. II. 1. Imagine generală a secțiunilor 22, 25, 28–30; 2. Detaliu din Cpl. 346

54. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara

Punct: La Vie

Tip de sit: 11 (așezare civilă)
Încadrare cronologică: 11 (paleolitic), 131 (neolitic timpuriu), 14 (eneolitic), 151 (epoca bronzului timpuriu), 21 (La Tène), 32 (epoca romană), 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 90672.02
Autorizația nr. 76/08.05.2025
Colectiv: Gică Băeștean (MCDR Deva) – responsabil științific; Marius Gheorghe Barbu – responsabil sector; Ioana Lucia Barbu, Daniel-Costin Țuțuianu, Mihaela-Maria Barbu, Antoniu Tudor Marc, Romică Pavel, Roxana Stăncescu (MCDR Deva); Angelica Bălos (DJC Hunedoara); Ioan Alexandru Bărbat (Univ. Alba Iulia) – responsabil sector; Stephen Batiuk, John P. Chamness, Jamieson Livingston, Jamie Bone, Nina Andersen – colaboratori (Archaeotek Canada)
Perioada desfășurării cercetării: 9.06 – 9.08.2025

Campania arheologică din anul 2025 s-a desfășurat în intervalul 9 iunie – 9 august, concentrându-se asupra continuării cercetărilor începute în campaniile anterioare, în suprafețele Sp. I și Sp. II.

Suprafața Sp. I

Săpăturile efectuate în vara anului 2025 în cadrul secțiunii Sp. I s-au concentrat asupra continuării cercetării nivelului neolitic în jumătatea estică și extinderea nordică a secțiunii S. 9, începută în campaniile anterioare.

Ca urmare a extinderii suprafeței Sp. I în partea de nord, în lunile iulie și august au fost continuate cercetările în secțiunea S. 9. Obiectivul principal al acestei campanii de cercetare arheologică a fost verificarea limitelor complexului de suprafață Cx. 93 (Fig. 1), identificat pentru prima dată în partea de sud a secțiunii S. 9, în cursul săpăturilor arheologice sistematice din vara și toamna anului 2021[1].

În campania arheologică din vara anului 2025, Cx. 93 s-a conturat la o adâncime cuprinsă între 0,70 și 0,80 m, cu câțiva centimetri mai sus decât cota la care a fost identificat în timpul săpăturilor arheologice din 2021[2]. Acest lucru poate fi explicat prin caracteristicile geomorfologice ale terenului pe care este amplasat situl *La Vie*, terasa având o pantă ușoară de urcare spre nord. De altfel, se pare că șanțul fundației zidului Z. 7 a afectat partea de vest a complexului neolitic timpuriu, amprenta acestuia fiind foarte slab vizibilă în proximitatea elementului de zidărie romană din secolul II p.Chr.

Asemenea rezultatelor obținute în 2021, Cx. 93 prezenta în partea superioară fragmente neregulate din andezit de *Măgura Uroiului*, șist, travertin, gresie, cuarțit, bucăți de chirpici și materiale osteologice (Fig. 2). După îndepărtarea la șpaclu a nivelului anterior, predominant format din rocă vulcanică și chirpici mărunțit, au fost observate, treptat, diferite piese arheologice. Remarcăm, în special, fragmente ceramice aparținând unei oale globulare, pe suprafața căreia se mai putea distinge slipul lustruit de culoare roșu-sângeriu. Alături de acestea au mai fost identificate alte piese ceramice fragmentare, de mici dimensiuni, precum și resturi de faună, bucățele de chirpici, fragmente de rocă vulcanică etc., toate fiind răspândite pe o suprafață de circa 2,50 × 2,40 m, în colțul de nord-vest al secțiunii arheologice.

Cercetarea sistematică a nivelului arheologic corespunzător contextelor Starčevo-Criș timpurii s-a oprit la circa -0,90 m în vara anului 2025, în jumătatea de nord a lui S. 9. S-a constatat astfel că Cx. 93 continuă și mai mult în zona de nord a lui S. 9, respectiv a suprafeței Sp. I. Totodată, subliniem că săpătura arheologică nu a epuizat partea inferioară a complexului Cx. 93, obiectiv pe care sperăm să-l îndeplinim în cadrul cercetărilor arheologice viitoare.

Suprafața Sp. II

Lucrările efectuate în vara anului 2025 s-au îndreptat asupra cercetării extremităților de nord și de sud ale Sp. II, dar și a săpării majorității martorilor intermediari dintre secțiuni, în vederea obținerii unei suprafețe unitare, cu dimensiunile de 21 m (N-S) × 20 m (E-V) (Fig. 3).

În partea nordică a sectorului, efortul s-a concentrat asupra secțiunii S. 16, amplasată în colțul nord-estic al Sp. II. Aici a fost surprins colțul de nord-est al clădirii din prima fază romană, cu fundație din travertin și elevație din lemn și chirpici, identificată în zona central-nordică a suprafeței încă din campania 2017. Astfel, s-a putut constata că limita nordică a acesteia o constituie fundația Z. 41, care se ține cu fundația zidului estic Z. 33, fiind construite simultan și în aceeași manieră, din bolovani de travertin local lipiți cu pământ. Astfel, s-a putut constata că dimensiunile interioare ale acestei clădiri sunt de 8,60 m (E-V) și 11,70 m (N-S), funcționalitatea ei fiind încă incertă.

Deosebit de interesantă a fost situația surprinsă în cea de a doua fază de funcționare a structurilor romane de la Rapoltu Mare – *La Vie.* După distrugerea prin incendiere a clădirii mai sus amintite, în momentul reluării activității antropice în acest sit (spre finalul secolului al II-lea p.Chr.), nivelul de distrugere a acesteia a fost nivelat și întreaga zonă a avut utilitatea de curte. Pe parcursul secolului al III-lea (cel mai probabil spre mijlocul acestuia), simultan cu acțiunile de compartimentare a camerelor clădirii centrale din faza a II-a de funcționare și cu săparea gropii de provizii Cx. 44, au fost construite și două mici anexe, amplasate la aproximativ 6 m distanță față de latura nordică a clădirii centrale. Prima dintre acestea, identificată și cercetată în campaniile 2022–2023, a folosit ca parament vestic fundația zidului vestic al clădirii dezafectate din prima fază romană, la care au fost adosate alte două fundații (Z. 36 și Z. 37) realizate din pietre mixte (atât andezit, cât și travertin) și fragmente tegulare reutilizate, lipite cu pământ. În cadrul campaniei 2025 s-a putut observa că situația este similară și în colțul nord-estic al clădirii din prima fază, unde fundațiile Z. 33 și Z. 41 au fost

[1] Băeștean *et alii* 2022, p. 289 - 290; Barbu *et alii* 2023, p. 17.
[2] Băeștean *et alii* 2022, p. 289.

reutilizate pentru construirea unei a doua anexe târzii (Cx. 115), cu dimensiuni asemănătoare cu cea descrisă anterior și dispusă în oglindă față de aceasta (Fig. 6).

Dacă fundațiile reutilizate constituie limitele estice și nordice ale anexei târzii, alte două fundații au fost construite pentru a închide spre sud și vest construcția. Z. 39 și Z. 40 au fost adosate lui Z. 33, respectiv Z. 41. Cele două fundații țesute la colț sunt realizate din bolovani de andezit și de travertin, legați cu pământ și au o lățime de 0,45 m. Dacă Z. 40 (fundația de pe latura vestică) este continuă, Z. 39 (fundația de pe latura sudică) este întreruptă pe o lungime de 0,42 m în zona centrală. Din dreptul acestei deschizături din zid, înspre interiorul clădirii și perpendicular pe Z. 39 pornesc doi pereți din cărămidă (Z. 42 și Z. 43), care constituie bazele unei bolți din materiale tegulare reutilizate, lungă de 1,75 m, lată de 0,42 m (spre sud), 0,58 m (spre nord) și păstrată pe o înălțime de 0,30 m. Întreg interiorul construcției (2,50 × 2 m) este pavat cu cărămizi (întregi sau fragmentare) depuse direct pe sol și nelipite cu mortar (Fig. 4). Dacă pavajul camerei constituie nivelul de călcare al clădirii, pavajul fundului bolții centrale este coborât cu 0,15 m față de acesta. În momentul ridicării fragmentelor tegulare prăbușite în interiorul bolții, s-a putut constata faptul că întreg spațiul interior al acesteia era plin cu cenușă, iar cărămizile de pe fund aveau urme de ardere secundară. Astfel, această boltă, înaltă de aproximativ 0,50-0,60 m (după cum reiese din arcul descris de curbura pereților și cantitatea de material tegular căzut în interior), a fost utilizată ca o cameră de combustie, evacuarea fumului rezultat făcându-se în interiorul clădirii monocamerale, prin mai multe fante înguste (3–4 cm), lăsate între elementele constituente ale bolții, precum și prin capătul nordic al acesteia, rămas deschis. În aceste condiții, se pare că ne aflăm în fața unei instalații de deshidratare și/sau afumare a unor produse alimentare (de natură vegetală și/sau animală), cu fundații din piatră lipită cu pământ (două dintre ele refolosind structuri mai vechi), pavaj din cărămizi și elevație din lemn.

În partea sudică a suprafeței Sp. II (în cadrul secțiunilor S. 1 și S. 4), s-a continuat cercetarea nivelului de călcare din curtea aflată la sud de clădirea centrală, în cea de a doua fază de locuire romană. La 0,45 m adâncime fusese dezvelit nivelul de călcare din ultima fază romană. Aici a fost identificată intrarea de pe latura sudică a clădirii, iar la vest de aceasta, o groapă (Cx. 114), care se lipea de zidul de sud (Z. 31) al clădirii. Groapa Cx. 114 s-a dovedit a fi formată prin tasara terenului (ea fiind umplută cu resturi menajere și căpăcuită cu un olan ceramic strâmb (rebut de fabricație). Pentru a identifica motivul tasării pământului, s-a demarat secționarea gropii Cx. 114, perpendicular pe zidul Z. 31. S-a constatat că aceasta suprapune o veche instalație de ardere (*prefurnium*) dezafectată din perioada romană (Fig. 5). Instalația realizată din bolovani de andezit și travertin are o formă semicirculară, cu aspectul unei abside, care se țese cu fundațiile zidurilor Z. 31 și Z. 22, fiind realizate în același timp. Diametrul interior al cuptorului este de 0,90 m, grosimea zidului la nivelul care se păstrează (aprox 10 cm sub nivelul de călcare al curții) fiind de 0,60 m. Finalizarea secționării complexului va fi realizată în cadrul campaniilor următoare, în momentul de față nefiind încă atins fundul acestuia. În acest stadiu al cercetării pare că orificiul de circulare a aerului prin structura zidului Z. 31 a fost acoperit prin obturarea cu un mic zid (Z. 45), realizat rudimentar din pietre de dimensiuni mici, fragmente tegulare și pământ amestecat cu travertin pisat, fapt ce a dus la surparea parțială a zidului Z. 31, în această zonă.

Pentru campaniile viitoare ne propunem finalizarea cercetării celor două suprafețe. În cadrul unității Sp. I, efortul va fi concentrat asupra laturii nordice a acesteia, acolo unde nivelurile aferente perioadelor neolitic și paleolitic pot oferi date importante asupra evoluției structurilor antropice de la Rapoltu Mare – *La Vie*. În cadrul suprafeței Sp. II, se va încerca finalizarea cercetării pe latura de sud a acesteia, în vederea completării informațiilor cunoscute cu privire la clădirea centrală din cea de a doua fază de funcționare a structurilor romane (cu precădere instalația de încălzire) și se va extinde latura nordică a unității de cercetare, cu scopul de a surprinde limita exterioară de nord a clădirii de mari dimensiuni din prima jumătate a secolului al II-lea p.Chr. și de a completa planul celor două anexe târzii de aici (Fig. 6).

Abstract

The 2025 archaeological campaign was undertaken between June 9 – August 9, and focused on continuation of the research begun in previous campaigns in the Sp. I and Sp. II areas. The excavations undertaken in the Sp. I section focused on completing the investigations of the early neolithic level.

As a result of the extension of the Sp. I surface to the north, investigations in section S. 9 continued in July – August. The main objective of this campaign was to verify the boundaries of the surface feature Cx. 93 (Fig. 1), identified for the first time in the southern part of section S. 9 during the archaeological excavations in the summer and autumn of 2021. Similar to the results obtained in 2021, Cx. 93 presented irregular fragments of Măgura Uroiului andesite, shale, travertine, sandstone, quartzite, pieces of adobe and osteological materials in the upper sections (Fig. 2). After the removal of the upper level, predominantly consisting of volcanic rock and crushed adobe, various archaeological remains were gradually observed. We note in particular, ceramic fragments belonging to a globular pot, on whose surface a blood-red polished slip could still be distinguished. Alongside these, other fragmentary ceramic pieces of small dimensions were identified, in addition to faunal remains, fragments of adobe and volcanic rock, etc., all spread over an area of approximately 2.50 x 2.40 m, in the northwest corner of the square.

The investigations of the archaeological level corresponding to the Early Starčevo-Criș contexts ceased at about -0.90 m in the summer of 2025, in the northern half of S. 9. It was thus found that Cx. 93 continues even further in the northern area of S. 9, respectively the Sp. I surface. At the same time, we emphasize that the excavations did not exhaust the lower part of the feature, an objective that we hope to achieve in future seasons.

The work carried out in the summer of 2025 focused on researching the northern and southern extremities of Sp.

II (Fig. 3). In the northern part of the sector, investigations focused on section S. 16, located in the northeast corner of Sp. II. The first phase of the Roman building was identified northeast corner of the trench. Thus, it was possible to establish that the northern limit is the foundation Z. 41. It was identified that the foundations in the northeast corner of the 2nd century AD building were reused towards the middle of the 3rd century AD to create a small household annex. The floor of the annex is made entirely of Roman bricks laid directly on the ground. The central part of the small building is crossed from north to south by a vaulted channel, used as a pyrotechnical installation (Fig. 4). As a result, we are reconstructing a facility for dehydrating and/or smoking food products (vegetal and/or animal nature) whose foundations constructed of stone, bonded with earth (two of which reused older structures), brick pavement and wooden elevation.

Investigations the southern part of the Sp. II surface (within sections S. 1 and S. 4), continued focusing on the level of the trampled surface in the courtyard south of the central building, in the second phase of Roman occupation. Here, the entrance on the southern side of the building was identified, and to the west of it, a pit (Cx. 114) that was adjacent to the southern wall (Z. 31) of the building. Pit Cx. 114 proved to be formed by the compaction of the soil (it was filled with household waste and covered with a crooked ceramic *imbrex* (manufacturing waste). In order to identify the reason for the compaction of the fill, pit Cx. 114 was sectioned perpendicular to wall Z. 31. It was discovered that it overlaps an old combustion installation (*prefurnium*) disused from the Roman period (Fig. 5). The installation was made of andesite and travertine boulders and has a semicircular shape with the appearance of an apse that is bonded with the foundation of wall Z. 31, suggesting contemporary construction.

In future campaigns, we aim to complete the investigations of the two areas. Within the Sp. I unit, the effort will focus on its northern portion, where the levels related to the Neolithic and Paleolithic periods have the potential to provide important data on the evolution of the anthropogenic structures at Rapoltu Mare – *La Vie*. Within the Sp. II area, we will attempt to fulfill the investigations on its southern side, in order to complete the understanding of the central building from the second phase of operation of the Roman period (in particular the heating system). Additionally, we will expand the northern side of the excavation unit in order to capture the northern outer limit of the large building from the first half of the 2nd century AD, and to complete the plan of the two later annexes (Fig. 6).

Bibliografie:

Barbu, M. G., Bărbat, I. A., Băeştean, G., Bălos, A., Gonciar, A., Brown, A., *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare – La Vie, campaniile 2013-2015*, în: Banatica, 26/I, 2016, p. 273–321.

Barbu, M. G., Bărbat, I. A., *Noi informaţii arheologice privind exploatarea andezitului la Măgura Uroiului (jud. Hunedoara)*, în: Banatica, 27/I, 2017, p. 187–231.

Barbu, M. G., Bărbat, I. A., *New Archaeological Information Regarding the Exploitation of Andesite in Măgura Uroiului (Hunedoara County)*, în: Sargetia. Acta Musei Devensis S.N., 8, 2017, p. 71–121.

Barbu, M. G., Bărbat, I. A., Băeştean, G., Barbu, I. L., Barbu, M.-M., Ţuţuianu, C.-D., Marc, A.-T., Bălos, A., Gonciar, A., Brown, A., *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare – La Vie, campania 2017*, în: Banatica, 29/I, 2019, p. 67–93.

Barbu *et alii* 2023 – Barbu, M. G., Bărbat, I. A., Băeștean, G., Bălos, A., Barbu, I. L., Țuțuianu, C.-D., Barbu, M.-M., Marc, A.-T., Gonciar, A., *O prezentare succintă a evoluției locuirilor în situl de la Rapoltu Mare – La Vie (jud. Hunedoara, România)*, în: Sargetia. Acta Musei Devensis S.N., 14, 2023, p. 9–59.

Băeştean, G., Bălos, A., Barbu, M. G., Bărbat, I. A., Gonciar, A., Brown, A., Barbu, I. L., Ţuţuianu, C.-D., Tutilă, O. C., Barbu, M.-M., Codrea, I. C., *Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în: *CCAR. Campania 2016*, Bucureşti, 2017, p. 109–111.

Băeştean, G., Bălos, A., Barbu, M. G., Bărbat, I. A., Barbu, I. L., Țuțuianu, C.-D., Barbu, M.-M., Gonciar, A., *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 286–287.

Băeştean, G., Bălos, A., Barbu, M. G., Bărbat, I. A., Barbu, I. L., Țuțuianu, C.-D., Barbu, M.-M., Tutilă, O. C., Marc, A. T., Gonciar, A., *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 235–238.

Băeștean *et alii* 2022 – Băeștean, G., Bălos, A., Barbu, M. G., Bărbat, I. A., Barbu, I. L., Țuțuianu, C.-D., Tutilă, O. C., Barbu, M.-M., Marc, A. T., Gonciar, A., *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 289–291.

Illustrations list:

Fig. 1. Sp. I – S. 9, aerial view during excavation. Early Neolithic feature Cx.93.
Fig. 2. Sp.I – S. 9, The feature Cx. 93, detail.
Fig. 3. Sp. II, aerial view during excavation.
Fig. 4. Sp. II – S. 16, Late roman annex (mid. 3rd century AD).
Fig. 5. Sp. II – S. 4, Cx. 114 – Dispose *praefurnium.*
Fig. 6. Sp. II – The plan of Roman buildings (drawing S. Batiuk, M. G. Barbu).

Fig. 1. Sp. I – S. 9, vedere aeriană din timpul săpăturii. Complexul neolitic Cx.93

Fig. 2. Sp. I – S. 9, complexul Cx. 93, detaliu

Fig. 3. Sp. II, vedere aeriană din timpul săpăturii

Fig. 4. Sp. II – S. 16. Anexă roman-târzie (mijlocul secolului al III-lea d. Chr.)

Fig. 5. Sp. II – S. 4, Cx. 114 – Praefurnium dezafectat

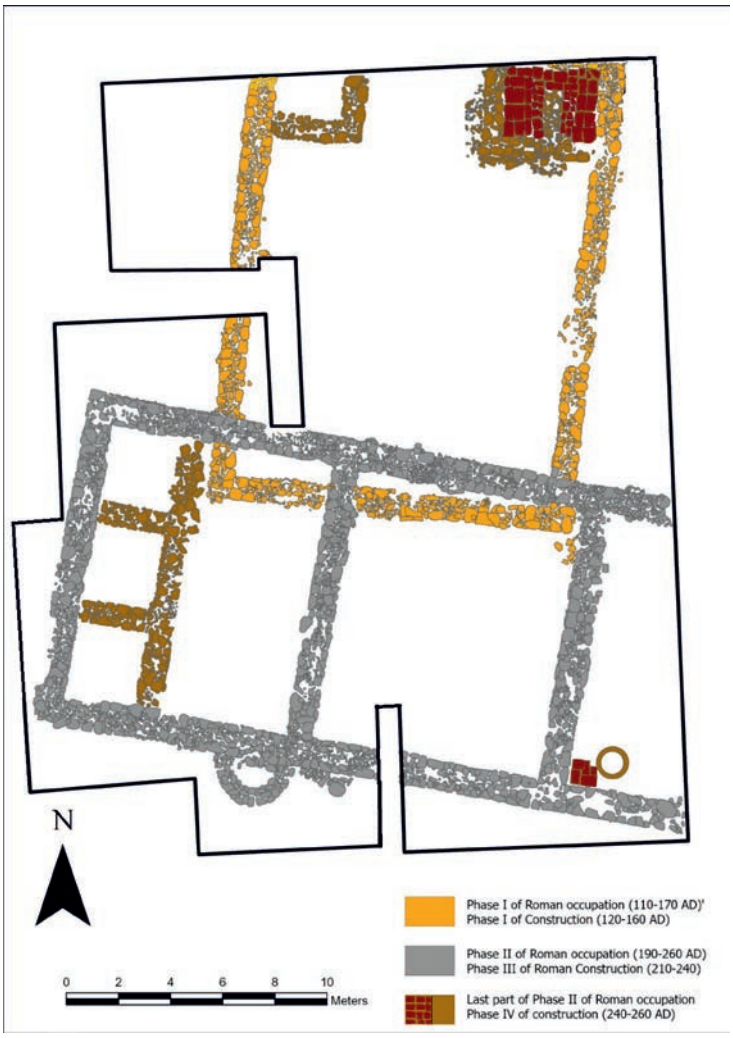

Fig. 6. Sp. II – Planul clădirilor din perioada romană (desen S. Batiuk, M. G. Barbu)

55. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt
Punct: Fortificația lui Filip Arabul [Romula]

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie)
Cod RAN: 126754.01
Autorizație nr. 46/24.04.2025
Colectiv: Mircea Negru (U București - ICUB, USH, Univ. Craiova) – responsabil științific, Constantin Augustus Bărbulescu, Ovidiu Udrescu (UNSTPB - Centrul Universitar Pitești); Sabin Popovici (M Caracal), Maria Nicu (UC, studentă), Valentin Voicilă (masterand, UV Timișoara)
Finanțare: 40 000 lei (Universitatea din Bucureşti și Ministerul Culturii prin Programul Național pentru Finanțarea Cercetărilor Arheologice)
Perioada desfășurării cercetării: 1–30.09.2025

Fortificarea oraşului roman Romula a fost impusă de atacurile repetate ale carpilor şi goților de la mijlocul secolului al III-lea p.Chr. şi ca urmare a abandonării de către romani a *limes transalutanus*, graniţa de răsărit a provinciei Dacia Malvensis. Începând cu anul 245 p.Chr., graniţa Imperiului Roman la nordul Dunării de Jos revenea pe râul Olt (*Alutus*), iar capitala provinciei Dacia Malvensis, aşezată pe terasa înaltă a Oltului, se afla pe noua graniță[1].

Fortificația lui Filip Arabul a fost numită astfel după numele împăratul roman, care în anul 248 p.Chr. și-a stabilit cartierul general la Romula, în cadrul expediției sale împotriva populațiilor barbare din zona extracarpatică, de la est de râul Olt. Aceasta se păstrează pe o lungime de cca 2,2 km, înconjurând cea mai mare parte a orașului roman.

Până în prezent a fost identificat prin cercetări arheologice traseului sectorul de nord al acestei fortificații, numit de noi Segmentul A. Acesta pornea de pe terasa înaltă a Oltului și era orientat aproximativ NE-SV[2].

Metodologia cercetării. Obiectivul campaniei arheologice din anul 2025 a fost surprinderea traseului segmentului B al Fortificației lui Filip Arabul, orientat aproximativ N-S.

În acest sens au fost practicate două secțiuni, denumite S1/2025 și S2/2025. Ele au fost în apropierea punctului în care se întâlnesc segmentele A și B ale Fortificației, fiind la o distanță de 25 m, una de cealaltă. Acestea au fost orientate perpendicular pe traseul fortificației, așa cum reiese el din schița profesorului Dumitru Tudor[3].

Secțiunea nr. 1 (S1/2025), practicată pe proprietatea lui Pârvu Ion, a avut lungimea de 20 m și lățimea de 2.00 m. Ea a fost orientată 95° E-SE, respectiv 275° V-NV, fiind aproximativ perpendiculară pe latura fortificației.

Secțiunea nr. 2 (S2/2025), practicată pe proprietatea de la Nord de cea a lui Pârvu Ion a avut lungimea de 18 m și lățimea de 2.00 m. Ea a fost orientată 95° E-SE, respectiv 275° V-NV, fiind aproximativ perpendiculară pe latura fortificației.

Complexe arheologice. În cursul cercetărilor au fost identificate un număr de 11 complexe arheologice, în cadrul celor două secțiuni practicate. Ele au fost numerotate de la Cx 1 la Cx 11. Elementele fortificației, respectiv *murus, agger, berma* și *fossa* au primit același număr de identificare în ambele secțiuni, pentru că reprezintă aceleași complexe arheologice.

Agger-ul cuprinde un strat de lemn ars gros de cca 10-12 cm, cu lățimea de 1,86 m în secțiunea S1, respectiv 1,60 m în S2.

În cele doua secțiuni practicate nu au fost observate urmele amenajării unei fundații din pietriș pentru zidul (*murus*) de incintă al fortificației. Dar, în secțiunea S2, ultimul rând de cărămizi descoperite a fost în cant, ceea ce indică o așezare intenționată, probabil, cu rol de fundație. În zona centrală a orașului, au fost constate o serie de cazuri în care fragmente de cărămizi au așezate dezordonat, multe în cant, au fost folosite drept fundație.

În secțiunea S1 groapa de demantelare a coborât până la baza fundației, având în profilul nordic o lățime de 2,40 m, în timp ce în secțiunea S2 ea a avut lățimea de 2,14 m. Cum menționea că în cazul din secțiunea S2, groapa a fost lărgită mult la demantelarea zidului, care a dus la luarea aproape tuturor cărămizilor. Zidul a fost surprins pe o lățime de 1,74 m în S1, respectiv 2,04 m în secțiunea S2.

Berma are lungimea de doar 2,04 m în secțiunea S1, respectiv de 4,60 m în S2/2025. În secțiunea S1 este un rest de la un strat anterior arheologic de culoare cenușie ce conține fragmente de cărămizi și țigle, în timp de în secțiunea S2 este un pământ de culoare cenușie cu fragmente foarte frecvente de lemn ars.

Fossa a avut o deschidere de 4,74 m în secțiunea S2. Ea conține ca umplutură un strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă, ce cuprinde numeroase fragmente de cărămizi romane. Majoritatea fragmentelor de cărămizi mai mari, inclusiv întregi, se află la baza *fossa*-ei, fapt ce indică o demolare a zidului la scurt timp după abandonarea fortificației, peste care au fost depuneri de-a lungul timpului.

În afara de elementele de fortificare au mai fost cercetate două gropi cilindrice de mare adâncime (fântâni), respectiv șapte gropi, de diferite forme și utilizare. Dintre acestea, una de mari dimensiuni (Cx 5) traversa secțiunea S1.

[1] Tudor 1978, p. 256; Vlădescu 1986, p. 40.
[2] Tudor 1978, p. 187–188; Negru, Mihai 2007, p. 292–294; Negru, Mihai 2008, p. 39–51; Negru, Mihai 2012, p. 140.
[3] Tudor 1978, p. 187, Fig. 42 H.

Ea avea o lățime surprinsă în secțiune de 4,07 m și și o adâncime de 2,83 m. În umplutura sa, ce cuprinde pământ de culoare cenușie, au fost descoperite numeroase fragmente de vase ceramice și oase de animale, care indică o utilizare de groapa menajeră.

Stratigrafia. Cea mai complexă stratigrafie o întâlnim în secțiunea S1/2025. Primului strat roman îi aparțin cele două gropi cilindrice, folosite ca fântâni (Cx 7 și Cx 8). Celui de al doilea strat roman în aparține o groapă din aceasta secțiune (Cx 9). Stratul al treilea roman cuprinde elementele fortificației, iar ultimul strat este ulterior fazei de funcționare a acesteia. Monedele în curs de restaurare vor putea oferi mai multe informații privind încadrarea cronologică mai exactă a celor patru straturi romane de cultură. În acest context, considerăm că este necesar să așteptăm restaurarea și identificarea monedelor, foarte oxidate, înainte de a ne pronunța asupra unei datări restrânse a fiecărui strat de cultură, cu excepția construirii fortificației, pentru care sursele scrise indică anul 248 p.Chr.

Materialele arheologice descoperite. În cursul cercetărilor au apărut cantități mari de materiale arheologice, cele mai numeroase fiind cele tegulare (cărămizi și țigle) și fragmentele de vase ceramice. Alături de acestea au apărut monede romane, ace din os pentru păr și cusut, obiecte in bronz (aplice), obiecte din fier (piroane, un cuțit etc.).

În gropile de scoatere ale zidului de incintă, pe *berma* și în *fossa* fortificației au fost descoperite numeroase fragmente de cărămizi romane. Majoritatea lor covârșitoare sunt de tipul *sesquipedales*, iar rareori apar si cărămizi de tip *bessales*. Unele dintre aceste cărămizi au urme de labe de câini, de diferite dimensiuni. Pe lângă cărămizi, în cursul cercetărilor, mai puține însă, au apărut și fragmente de țigle de factură romană.

Materialul arheologic cel mai numeros după cel tegular este ceramica. Aceasta cuprinde toate categoriile specifice ceramicii romane: amfore, ceramică fină, ceramică pentru servitul mesei și ceramică de bucătărie. Din ceramică au mai fost realizate statuete, respectiv lămpi. În cadrul obiectelor din bronz remarcăm două fibule și mai multe aplice. Din os au fost realizate o serie de ace, de păr sau pentru cusut.

Cantitatea de oase de animale este surprinzător de mare pentru suprafețele cercetate, iar între ele o mandibulă de cal, atrage atenția.

În cadrul Programului Național Limes, în anul 2025 au fost efectuate investigații geofizice prin metoda electrometriei în sectorul de nord, cât și în cel de sud. De asemenea, a fost efectuat un zbor pentru fotografii lidar, care acoperă cea mai mare parte a sitului. Rezultatele acestor investigații sunt în curs de procesare și vor fi publicate în viitorul apropiat.

Considerații preliminare privind rezultatele cercetărilor arheologice. Cercetările arheologice sistematice întreprinse în luna septembrie la Reșca–*Romula* și-au atins obiectivul principal, respectiv identificarea traseului Segmentului B al Fortificației lui Filip Arabul. Ele sunt un prim pas în cadrul proiectului multianual de delimitare a acestei fortificații urbane, care va continua și în anii viitori, cu scopul de a pune această componentă arheologică pe Lista UNESCO, alături de celelalte patru componente de la *Romula*, deja aflate pe această Listă a Patrimoniului Mondial.

Abstract

The systematic archaeological research undertaken in September 2025 at Reșca–*Romula* has achieved its main objective, namely the identification of the route of Segment B of the Fortification of Philip the Arab. They are a first step in the multi-year project to delimit this urban fortification, which will continue in the coming years, with the aim of placing this archaeological component on the UNESCO List, alongside the other four components at Romula, already on this World Heritage List.

Bibliografie:

Negru, Mihai 2007 – Negru M., Mihai G., *150. Reşca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula] Punct Sectorul de nord. Cartierul de producție ceramică*, în: *CCAR. Campania 2006*, Tulcea 2007, pp. 292 - 294.

Negru, Mihai 2008 – Negru M. , G. Mihai G., *Raport privind cercetarile arheologice de la Romula. Campania din anul 2006*, în: *Argesis, Studii și comunicări,* seria Istorie, XVII, Pitești, 2008, p. 39–51.

Negru, Mihai 2012 – Negru M., G. Mihai G., *Philip`s the Arab Wall of Romula*, XXII Limes Congress. *Abstracts*, Ruse, 2012.

Tudor 1978 – Tudor D., *Oltenia romană*, Ed. IV, București, 1978.

Vlădescu 1986 – Vlădescu C., *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*, Craiova, 1986.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Section S1. 2. The Fortification Wall of Philip the Arab.
Pl. II. 1. Section S2. 2. The Fortification Wall of Philip the Arab.

1

2

Pl. II. 1. Secțiunea S2. 2. Zidul Fortificației lui Filip Arabul

1

2

Pl. I. 1. Secțiunea S1. 2. Zidul Fortificației lui Filip Arabul

56. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani
Punct: Holm/Telescu

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior, Gravettian oriental), 142 (eneolitic mijlociu, cultura Cucuteni A-B1, 4100–4000 BC), 153 (bronzul târziu, Cultura Noua II (1400–1200 BC), 161 (Hallstatt-ul canelat (secolul XI BC), 33 (epoca post romană, cultura Sântana de Mureș-Cernjahov, secolele III–V p.Chr.)
Cod RAN: 38740.03
Autorizația nr. 80/08.05.2025
Colectiv: Dumitru Boghian (USM Suceava) – responsabil științific; Aurel Melniciuc, Adela Kovács, Alexandu Nechifor (MJ Botoșani); Alexandru Pascariu, Irina Rusu, Sorin Ignătescu (USM Suceava); Andrei Asăndulesei (UAIC Iași)
Finanțare: MJ Botoșani – 40 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 30.06–20.07.2025

Campania de cercetarea arheologică sistematică din anul 2025 a avut ca obiective principale: investigarea integrală și reconstituirea elementelor arhitectonice ale megastructurii din secțiunile S. IX.2024–2025 și S. X/2025, stabilirea funcționalității componentelor acesteia, precum și definirea raporturilor cu celelalte complexe din cadrul sitului, cărora le sunt complementare țintele enunțate în rapoartele precedente și urmărite cu consecvență. A fost retrasată și investigată secțiunea S. IX/2024 (metrii 5–30) și a fost trasată și cercetată integral secțiunea S. X/2025 (metrii 5–23), în partea de SSE a megastructurii (Pl. I/1–2). Componentele majore ale megastructurii din suprafața dată (130 mp) au fost integrate elementelor constructive ale structurilor/locuințelor S/L. 5–7 și complexelor adiacente, definite anterior (Pl. II/1–5). Pe lângă activitățile specifice de investigare și înregistrare a datelor, au fost prelevate, pentru valorificare expozițională, vetrele 1 și 2 și bancheta/podiumul din S/L. 6. La finalul lucrărilor, suprafețele investigate au fost acoperite, mecanic, cu pământ[1].

Rezultatele cercetării și descriere complexelor

Pentru buna înțelegere a contextelor arheologice, am asociat o serie de informații, cuprinse în precedentele rapoarte (2023 și 2024), cu observațiile obținute în urma cercetării integrale a S. IX/2024 și S. X/2025. Având în vedere că S. IX–X au fost mai scurte cu 10 m (S. IX – metrii 5–30), respectiv 17 m (S. X – metrii 5–23), nu au mai fost studiate șanțurile de împrejmuire de NNE-ENE și SSV-VSV și aproximativ jumătate din S/L. 5 și S/L. 7 (în S. X), lucrări care rămân în sarcina investigațiilor viitoare.

Descrierea complexelor

Structura/Locuința S/L. 5, mai precis jumătatea de VSV a acesteia, în continuitatea descoperirilor din S. IX/2024 (Pl. III/1–3), a fost identificată și în S. X/2025, □6–7a–c, între -0,60–0,90/-1,05 m. Era caracterizată prin lutuielile arse (argilă nisipoasă; lut amestecat cu materiale vegetale mărunțite), de dimensiuni mijlocii și mici, puține cu amprente de dulapi/scânduri și trunchiuri despicate, căzute oarecum dezordonat, reprezentând partea interioară (jumătatea de VSV) a peretelui de ENE al incintei megastructurii (Pl. III/4–6). Este posibil ca, în dreptul metrului 5,10, să fi existat o groapă de stâlp, care sprijinea substrucția lemnoasă a construcției pe aliniamentul metrului 5c. Printre lutuieli, dar mai ales la partea inferioară a acestora, s-au descoperit fragmente ceramice, puține artefacte de silex (mai ales spărturi), percutoare din piatră și câteva pietricele roșii, mărturii ale activităților desfășurate pe lângă acest perete. Restul spațiului, până la metrul 7, prezenta puține materiale arheologice și lutuieli dispersate.

Structura/Locuința S/L. 6 a fost identificată, în S. X, de la metrul 7a–c, unde se găsea o extensie rectangulară de lutuieli mici și mijlocii, cu aspect de îmbinări, urme de lodbe și panouri de nuiele dispuse paralel, fiind, probabil, o amenajare (atenasă?/intrare?) din apropierea unor stâlpi lutuiți. Vestigiile unui posibil asemenea stâlp se conturau pe profilul martorului longitudinal dintre S. IX și S. X (metrii 7,60–8, -0,35–0,70 m), cu lutuielile căzute de-o parte și de alta, la ENE și VSV.

Cea mai mare concentrare a lutuielilor arse, mijlocii și mari, se găsea între metrii 8,50-21,50, între -0,30/-0,35–0,50/-0,55 m, cu diferențieri de la o componentă la alta (Pl. II/1–3), asemănătoare cu cele din secțiunile S. IV/2016, V/2018, VI/2019, VII/2021, VIII/2022–2023 și IX/2024[2]. Multe lutuieli arse mari, chiar masive (Pl. XI/3–4) în unele cazuri, erau căzute sub formă de șiruri de rupere coerente și continue, care erau asociate cu zone cu lutuieli mai mărunte și medii, oarecum amorfe, deranjate ulterior de locuirea din epoca bronzului, Noua II (Gr. 22–23/2025).

Primul nivel de lipituri arse de mari dimensiuni (S. X/2025) se găsea, cu puține excepții, într-o conexiune relativă, fiind destul de coerent. Unele lipituri aveau fețele drepte, provenite de la tavanul podului, altele prezentau o față dreaptă și cealaltă, căzută pe podea, cu evidente amprente de blăni/dulapi/scânduri și trunchiuri despicate longitudinal. Acestea aveau dimensiuni de până la 20–30 cm și grosimi de 10–15 cm, fiind dispuse adesea ENE-VSV (transversal pe axul lung), și proveneau de la pereți masivi, portanți, care sprijineau etajul și acoperișul. Lutuielile de plafon se găseau, adesea, în zonele în care au fost identificate încăperile cu recipiente *in situ*. Nivelurile al II-lea și, pe alocuri, al III-lea, de lipituri arse mari, prezentau aceleași urme ale substrucției lemnoase masive, orientate tot ENE-VSV, și aveau grosimi

[1] Colectivul de cercetare mulțumește, și pe această cale, societății GEO-EX-CONSTRUCT SRL, manager ing. Sorin Grindei, pentru sprijinul acordat.
[2] Boghian, Melniciuc 2024, p. 51–88, cu toată bibliografia până la data publicării; Boghian *et alii* 2025, p. 279–287.

între 10 și 20 cm și lățimi de 20–30 cm, evidențiind soliditatea construcției etajate, pe anumite porțiuni și componente.

Stâlpii pereților se prezentau ca niște spații circulare, cu lutuieli întrerupte, asociate la ENE și VSV cu niveluri de lutuieli căzute succesiv, de o parte și de alta a substrucției arse sau putrezite. Pe adâncime, partea îngropată era consolidată cu pietre și lutuieli arse, recuperate din alte incendii. În unele cazuri, gropile (ex. Gr. 24–25/2025) au servit, foarte probabil, la îngroparea unor stâlpi robuști, care susțineau pereți masivi, uneori chiar la întâlnirea acestora (colțuri). Aceste gropi de stâlpi aveau corespondențe în S. VIII/2022–2023, precum și în celelalte secțiuni. Sub lutuielile arse, s-au individualizat instalațiile din S. IX–X, amenajările podelelor, în funcție de încăperi, și inventarul din interiorul acestora, pe baza dispunerii planimetrice putându-se decela compartimentările interioare (Pl. II/5; IX).

Vatra nr. 1/2024 (V1) descoperită în S. IX, între metrii 9,90–11,10 a–b, -0,50/-0,55 m adâncime, era de formă rectangulară, cu laturile ușor convexe (dimensiuni: L = l = 1,10/1,20 m; H = 15–17 cm față de podeaua simplă camerei). Vatra V1 era comprimată de prăbușirea pereților casei, păstrându-se mai bine doar rama de pe latura de SSE. Acestă instalație cvasi-pătrată se afla aproximativ în mijlocul unei camere rectangulare, fiind aliniată în conformitate cu pereții încăperii: ENE↔VSV/ NNV↔SSE. Constructiv, este vorba despre o vatră simplă, realizată pe un mic soclu de pământ, care se asemăna cu vatra V2, Deși afectată, pe suprafața mozaicală, destul de subțire (2–3 cm), arsă destul de slab, până la brun-cenușiu, prezenta urmele celor cinci alveolări dispuse cruciform și cardinal, una centrală și patru spre colțuri (Pl. IV/1–4).

Vatra nr. 2/2024 (V2) se găsea în S. IX, între metrii 18,45–19,50 b–c, -0,45/-0,50 m adâncime, având o formă cvasi-pătrată, cu laturile ușor convexe, *in situ* prezentându-se cvasi-trapezoidal (0,82 m, latura mică × 1 m, latura mare × 1,05 m, înălțimea), în urma unei ușoare deteriorări prin prăbușirea pereților și tavanului. Datorită arderii puternice, s-a păstrat foarte bine (Pl. V/1–6**)**. A fost realizată asemănător cu vatra V1/2024, sub forma unui podium cvasi-pătrat, cu o ramă pe toate laturile ușor convexe, care are o înălțime de 12–15 cm deasupra unei podele lutuite și arse. Între baza ramei și podea exista o șănțuire rectangulară, posibil pentru adunarea provizorie a cenușei. Rama a fost turnată, probabil, într-un cofraj, și a fost atent fățuită la exterior, fiind puțin mai înaltă față de suprafața propriu-zisă, ușor ovalizată, a vetrei (d. max. 0,85 × 0,90 m), care era înscrisă în interiorul acestui „pătrat" și mai coborâtă, din cauza tasării pământului de dedesubt.

Pe suprafața vetrei V2, se păstrau plăcuțele sparte mozaicat, arse până la cărămiziu-brun deschis. Oarecum central, au fost practicate cele cinci alveolări cvasi-rotunde, una mai mare, în centru (φ=20 cm), și patru mai mici (φ = 13–15 cm), dispuse cardinal, denotând evidente destinații cultice[3], legate, probabil, de focul sacru și purificare[4]. Deoarece instalația a fost impregnată cu silicat de sodiu și prelevată *in integrum*, nu a fost realizată investigarea completă a modului său de construire, situație care se va remedia la restaurarea acesteia, în condițiile valorificării expoziționale. Cei 0,60 m grosime ai stratului de faeoziom brun, de sub arealul amplasamentului, prezentau numeroase bioperturbații (Pl. V/5–6).

Cuptorul C1/2024 se găsea în interiorul unei încăperi separate (S. IX–S. X; metrii 13–17,15 b–c, -0,30/-0,35–0,55/-0,60 m). Era puternic distrus prin prăbușirea pereților și tavanului ars și de deranjamentele ulterioare (Gr. 23). Porțiunile de pereți păstrate (S. IX, □16–17 b–c; S. X, □16–17 a) arată că a avut o formă de „potcoavă"[5], cu axul lung pe direcția SSE-NNV și partea convexă spre SSE, ca un „podium", unde se afla gura acestuia (S. X, □16–17 a) (Pl. VI/1–6; VII/1–4). Dimensiunile exterioare ale cuptorului C1 erau: L = 2,30/2,40 m; l = 1,60/1,70 m, estimată din cauza distrugerii laturii de ENE. „Podiumul" instalației era înălțat cu aprox. 20 cm față de podeaua camerei și avea o deschidere de 0,50 m, între gura cuptorului și maximul curburii (Pl. VI/6; VII/1–2).

Pereții de VSV și NNV ai C1 se aflau adosați celor ai camerei, fiind confecționați din argilă amestecată cu paie mărunțite și pleavă, aplicată pe o carcasă lemnoasă, potrivit amprentelor păstrate în interiorul lutuielilor. Grosimea acestora era variabilă: 8–10 cm, la baza ușor lățită și dreaptă, și 6-8 cm, în elevație,(Pl. VI/5). Coama și frontonul au fost realizate din argilă mai fină și prezentau indiciile unei/or posibile reprezentări zoomorfe (bucraniu?), așa cum indică fragmentele descoperite în S. X, □17c, -0.40 m. Vatra se păstra parțial la NE și ENE, fiind vorba de două straturi de lipituri mozaicale, din argilă cu nisip fin, care aveau o grosime de 3–5 cm fiecare, fiind puternic arse la cărămiziu intens, datorită utilizării îndelungate a instalației (Pl. VII/3–4). Fragmentele ceramice descoperite sub vatra cuptorului lasă impresia că au făcut parte din „patul" acesteia. În față (SSE) și pe lângă cuptorul C1 (ENE) se găseau mai multe vase întregibile, păstrate *in situ*.

După demontarea ultimului strat de lipituri al peretelui de VSV al S/L 6 (20–21,5 m pe traseul 20,70–21,50 m (S. IX, □21 b–c; S. X, □21-22 a–c, -0,55/-0,60 m) au fost descoperite resturile unei banchete/podium? **(**Pl. VIII/1–5; IX**)**, aliniate longitudinal NNV-SSE, pe o lungime de 5 m (cu întreruperi), la marginea podelei lutuite arse a camerei cu vatra V2 (camera I). Acestea se prezentau, spre ENE, sub forma unor rame de lut ars, la diferite nuanțe de brun, cu profil în unghi aproximativ drept, asemănătoare cu ramele vetrelelor. Din loc în loc (S. X, □22c), se păstrau și unele lipituri de la suprafața plată a banchetei/podiumului?, arse tot la brun. Această banchetă/podium? pare să fi avut 60–70 cm lățime, de-a lungul întregului perete de VSV al încăperii, posibil utilizată pentru așezarea vaselor și altor piese de inventar cultic (ex. recipientele și râșnițele răsturnate).

Sub **structura/Locuința S/L. 7,** cercetată integral în 2024, se găsea **groapa Gr. 1/2024**, renumerotată **Gr.**

[3] Petrescu-Dîmbovița 1966, p. 33, fig. 32; Balaur 2024, p. 44–45, 49, 131–132, fig. 25; Boghian *et alii* 2025, p. 279–287. Colectivul de cercetare mulțumește domnului dr. R. Șt. Balaur pentru informațiile prețioase oferite.

[4] Boghian *et alii* 2025, p. 280.

[5] Boghian *et alii* 2025*,* p. 281, considerat inițial (2024) ca fiind „rectangular".

21/2024–2025, care a arătat că pe lângă peretele de VSV al incintei megastructurii se desfășurau diferite activități gospodărești (Pl. XII/1–2). Această amenajare era suprapusă de resturile unui complex gospodăresc (metrii 27–29,5 b–c, -1,30-1,55 m adâncime). Gr. 21, inclusiv lobul descoperit în S. VIII/2023, avea formă ovală, cu axul lung pe direcția NNE-SSV (metrii 25–29, la -1,60 m), fundul acesteia restrângându-se în dreptul metrilor 25,80–26,80, la -2,95 m. În umplutura acesteia, într-un sol faeoziomic, caracteristic stratului cucutenian de cultură, s-au descoperit numeroase fragmente ceramice Cucuteni A-B, cel de-al doilea fragment al unei măsuțe altar (Pl. XIV), materiale osteologice animale, unelte de os, corn și silex.

Groapa Gr. 22/2025 a fost descoperită în S. X (Pl. XII/3–5), fiind ovală, cu axul lung pe direcția NNV-SSE (metrii 13,40–14,60a–b, φ = 1,50 × 1,20 m, -0,50 m), fundul alveolat găsindu-se la -1,10 m. Umplutura era alcătuită din lipituri mici căzute neregulat, fragmente ceramice cucuteniene și Noua II, ultimele fiind descoperite pe fundul gropii. **Groapa Gr. 23/2025** se găsea în dreptul cuptorului C1 (Pl. XII/6), sub forma unei alveolări ovale Noua II, de mică adâncime (S. IX, □16–17 c; S. X. □16–17 a; -0,30-0,65 m), care a afectat instalația, deja distrusă de prăbușirea pereților S/L. 7.

Groapa Gr. 24/2025 se afla în S. X (Pl. XII/7), fiind circulară, probabil, și surprinsă doar parțial, lângă profilului de SSE (partea superioară între metrii 11,85 și 12,80 c, -0,60/-0,65 m; partea inferioară metrii 12,20–12,60c; între -1 și -1,40 m; un arc de cerc, cu deschiderea de 0,50 m spre NNV), fiind legată de stâlpul robust/stâlpii (?) unui perete interior la îmbinarea cu un perete exterior masiv (?). În umplutura sa, s-au găsit lutuieli arse, asemănătoare cu cele din jur, și lutuieli de consolidare a părții îngropate a stâlpului. Fundul acesteia se continua în zona nesăpată de la SSE. **Groapa Gr. 25/2025** a fost identificată tot parțial (Pl. XII/8**)**, în S. X (metrii 16,60–17,20, la partea superioară; metrii 16,90–17,20, partea inferioară; -0,70–1,70 m; un arc de cerc cu deschiderea de 0,40 m spre NNV). A reprezentat, probabil, groapa unui stâlp de perete, cu lutuielile căzute spre VSV și NNV, pe nivelul -0,50–0,60 m.

Deși ipotetică, compartimentarea interioară a S/L. 6, în S. IX–X, a fost realizată pe baza resturilor de pereți interiori, exteriori și stâlpi, a dispunerii unor instalații și a vaselor, precum și prin asocierea cu situațiile din celelalte secțiuni (S. IV–VIII). Astfel, considerăm că în S/L. 6 (S. IX–X) pot fi decelate, cu un grad de acceptare ridicat, patru încăperi, pe care le-am notat cu cifre romane (Pl. II/5).

Prima încăpere (camera I) considerăm că este **camera-sală** din jumătatea de VSV a S/L. 6, (Pl. II/5; IX) având circa 5,50–5,60 m lungime (S. IX, □a–c; S. X, □a–c), pe direcția NNV-SSE, și 4,50 m lățime (metrii 17–21,50), pe linia ENE-VSV, între peretele interior de la VSV de cuptorul C1 și peretele exterior de VSV. În interiorul acesteia se găseau vatra V2, bancheta/podium ?), adosată peretelui de VSV, și câteva vase răsturnate pe podeaua lutuită și arsă. Spre NNV se găsea un spațiu rectangular (suprafața = 12,25 mp) cuprins între pereți sau într-o ramă de bârne, care alcătuia un mic podium, în mijlocul căruia se găsea vatra V2, reprezentând zona cea mai înaltă a S/L. 6. Podeaua acestuia (3,5 × 3,5 m) era în întregime lutuită și arsă puternic, la roșu-cărămiziu (grosimea lutuielii 3–4 cm). Uniformitatea lutuielii și gradul puternic de ardere oxidantă pun problema incendierii intenționate a podelei acestui spațiu înainte de construirea S/L. 6, și, împreună cu asocierile, pledează pentru o amenajare cu funcționalitate cultică.

Camera a II-a se găsea în mijlocul S/L. 6, unde era cuptorul C1 și setul de vase adiacent, unele dispuse pe lângă instalație, altele aliniate la pereți (Pl. II/4–5; VI/2), și avea, probabil, caracter gospodăresc. Dimensiunile estimate erau: L = 4,80/4,90 m (NNV-SSE); l = 4,50/4,60 m (metrul 12,40, peretele interior ENE – metrul 17, peretele interior VSV). Nu prezenta podea lutuită și arsă sau platformă, dar pe baza urmelor de scânduri arse, putem presupune că a avut porțiuni podite cu lemn. **Camera a III-a (**Pl. II/5), din jumătatea de ENE a S/L. 6, era delimitată de peretele exterior de ENE și cel interior din dreptul metrului 12,40/12,50 (asociat cu Gr. 24/2025), (Pl. X/1–2). Dimensiunile estimate erau: L = 4 m (metrii 8,40–12,40; ENE-VSV); l = 3.50 m (NNV-SSE, mai ales în S. X). Inventarul său era alcătuit din mai multe vase întregibile, dispuse pe lângă peretele de ENE, pe podea și pe polițe, potrivit adâncimilor diferite de descoperire (Pl. II/4–5). **Camera a IV-a**, în care se găsea vatra V1 (Pl. II/4–5), se continua, foarte probabil, spre NNV, în S. VIII/2023. A fost definită doar pentru S. IX, □a–c, între peretele exterior de ENE (metrul 8,30/8,40 și peretele interior din dreptul metrului 12,40/12,50. Nu prezenta podea lutuită și/sau arsă, lutuielile de tavan fiind foarte puține.

Ca **perete interior, despărțitor**, îl menționăm pe cel din dreptul carourilor 13b-c (S. X, metrul 12,40/12,50, Gr. 24/2025)**,** cu substrucție din panouri de nuiele dispuse paralel, lipiturile arse inegal, mai puternic, roșu-cărămiziu, la interior, și mai puțin intens pe suprafețele fățuite, care păstrau culoarea gălbuie a argilei amestecată cu materiale vegetale mărunțite (Pl. X/1–2; XI/1–2). Un alt **perete interior** a fost identificat în dreptul carourilor 17c (S. IX) și 17 a–b (S. X), pe baza lutuielilor care făceau relativ corp comun cu podeaua lutuită și arsă a **camerei-sală**, pe întreaga lungime a acesteia (NNV-SSE), la VSV de cuptorul C1 (Pl. II/5; VI/2,4; IX).

Complexele ceramice se găseau, mai ales, în camerele a II-a și a III-a. În camera I, câteva vase se găseau spre SSE de vatra V2 sau în apropierea banchetei/podium (?). Ca forme, se remarcă: vase miniaturale, paharele cu corpul globular și gâtul cilindric, amforetele cu umăr șănțuit, asociate cu capace de tip „coif suedez”, castroanele, vasele cu picior („fructieră”) etc., decorate în variantele grupelor stilistice α și β (Pl. XIII/1–4**)**. Unele pahare din camerele I și a II-a conțineau pigmenți minerali roșii (hematit).

Situația stratigrafică, constatată pe profilele martorului dintre S. IX–X, pe cel de SSE al S. X, precum și pe martorul transversal (metrii 15–15,30), nu diferă față de cea observată în campaniile precedente, astfel încât nu insistăm asupra descrierii sale.

În concluzie, arătăm că realitățile arheologice din S. IX/2024–2025 și S. X/2025 au adus un plus semnificativ de informații, facilitând înțelegerea detaliilor complexelor și funcționalităților acestora. Noile informații obținute completea-

ză și argumentează, pe lângă complexitatea arhitectonică și constructivă a componentelor megastructurii investigate, destinațiile/funcționalitățile acestora, evidențiindu-se semnificația vădit cultică a unor complexe și contexte arheologice, deocamdată cu caracter de unicat pentru această fază. Rămâne ca investigațiile viitoare să aducă noi date și în acest sens, având în vedere indiciile conturate până în prezent.

Abstract

In the archaeological campaign of 2025 (June 30 – July 20), sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025 (130 sq m) were exhaustively investigated, in the SSE part of the megastructure. New complexes within the structures/dwellings S/D. 5 and 6 were researched, completing previous knowledge. The most important data were obtained for S/D. 6, both in terms of the constructive and architectural elements (storied construction, with massive exterior walls made of wood and clay and interior walls), its compartmentalization: four rooms, each with specific interior complexes and inventories, and regarding their functionalities. In room I (VSV), with a clayed and burnt floor, there was hearth H2, with four alveoli arranged cardinally around a central one, elements of a bench/podium ?, vessels and grinding stones, this having a possible cultic functionality. In room II, quasi-central, there was kiln C1 and pottery complexes. Room III (ENE) stands out for the discovered vessels, some of which can be completed, arranged along the walls, and room IV (NNE) with hearth H1, which also presented five alveoli, one central and four cardinally oriented. The five investigated pits are also important, three Cucuteni A-B (Pits 21, 24–25) and two Noua II (Pits 22–23).

Bibliografie:

Balaur 2024 – Balaur, R. Șt., *Așezarea cucuteniană de la Cucuteni-Dâmbul Morii*, Teză de doctorat, Institutul de Arheologie Iași, Iași, 2024.

Boghian, Melniciuc 2024 – Boghian, D., Melniciuc, A., *Situl arheologic Ripiceni-Holm / La Telescu. Un deceniu de cercetări*, în: Hierasus S.N., Revista de Arheologie a Muzeului Județean Botoşani, I, p. 51–88.

Boghian *et alii* 2025 – Boghian, D., Melniciuc, A., Kovács, A., Nechifor, A., Asăndulesei, A., Pascariu, A., Rusu I., Ignătescu S.*, Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani Punct:Holm / Telescu*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 279–287.

Petrescu-Dîmbovița 1966 – Petrescu-Dîmbovița, M., *Cucuteni*, Colecția Monumentele patriei noastre, București, 1966.

Illustrations list:

Pl. I. 1–2. The location of sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025 in the context of the megastructure and the site (cartographic support: Arheoinvest; graphic processing D. Boghian).
Pl. II. Sections S. IX/2024-25 and S. X/2025. Overview images of the successive stages of research. 1. Section S. IX/2024. Overview after the first cleaning and photography; 2. Sections S. IX/2024-25 and S. X/2025 after the first cleaning. 3. Sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025 after the dismantling of the ceiling and wall plastering; 4–5. Sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025 after the dismantling of all burnt plasters and the specification of the internal and external compartments and features (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. III. Structure/Dwelling 5 (S/D. 5). 1–3. The burnt plasters and the ENE and SSE profiles in S. IX/2024; 4–6. The plasters and the ENE and SSE profiles in S. X/2025 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. IV. Structure/ Dwelling 6 (S/D. 6) in section S. IX/2024–2025. 1-4. Details of hearth H1 before, after consolidation with sodium silicate and preparation for sampling (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. V. Structure/Dwelling 6 (S/D. 6) in section S. IX/2024–2025. 1–6. Details of hearth H2 in different stages of research and preparation for the sampling (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. VI. Structure/Dwelling 6 (S/D. 6) in sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025. 1–4. Details of the kiln C1 during the research; 5. Burnt plasters of the installation; 6. Attempt to reconstruct the lower part of the kiln (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. VII. Structure/Dwelling 6 (S/D. 6) in sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025. 1–4. Details of the kiln C1 during research and dismantling (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. VIII. Structure/Dwelling 6 (S/D. 6) in sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025. 1–4. Details of the bench/podium? (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. IX. Structure/Dwelling 6 (S/D. 6) in sections S. IX/2024–2025 and S. X/2025. Overview image of the VSV room (hall), with the bench/podium?, hearth H2, walls, clayed and burnt floor, ceramic vessels and grinder stones (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. X. Structure/Dwelling 6 (S/D. 6) in section S. X/2025. 1–2. Details of the inner wall between meters 12–13 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. XI. Burnt plasters of walls and ceiling. 1–2. From the inner wall of S. X/2024, meters 12–13; 3–4. Large plasters, with traces of wooden substructure (S. IX/2024–2025 and S. X/2025); (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. XII. Plans and details of the pits. 1–2. Pit 21; 3–5. Pit 22; 6. Pit 23; 7. Pit 24; 8. Pit 25 (photo A. Kovács; graphic processing D. Boghian).
Pl. XIII. Pottery discovered in the archaeological campaign of 2025 (photo Gabriel Azamfirei; Ionut-Andrei Chirilă; graphic processing D. Boghian).
Pl. XIV. 1. Fragment of small altar-table discovered in the archaeological campaign of 2025 Pit 21); 2. Fragment of small altar-table discovered in the archaeological campaign of 2023 (Pit 21); 3. Graphic reintegration of the smal altar-table (photo A. Kovács; Gabriel Azamfirei; Ionuț-Andrei Chirilă; graphic processing D. Boghian).

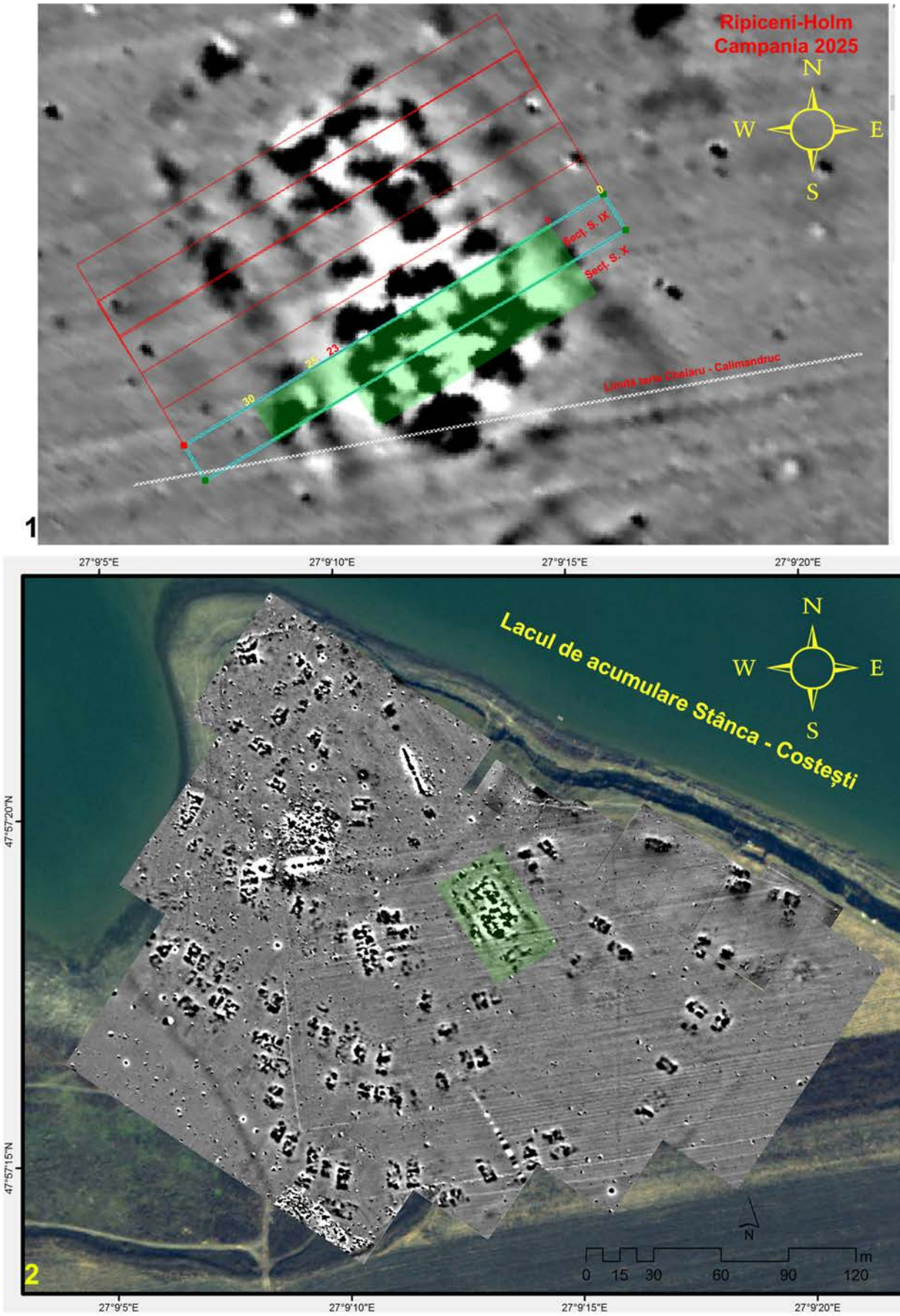

Pl. I. 1 - 2. Amplasarea secțiunilor S. IX/2024 – 2025 și S. X/2025 în contextul megastructurii și sitului (suport cartografic Arheoinvest; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. II. Secțiunile S.IX/2024–2025 și S. X/2025. Imagini de ansamblu ale etapelor succesive de cercetare. 1. Secțiunea S. IX/2024. Imagini de ansamblu după prima curățare și fotografiere; 2. Secțiunile S. IX/2024–2025 și S. X/2025 după prima curățare. 3. Secțiunile S. IX/2024–2025 și S. X/2025 după demontarea lutuielilor de tavan și pereți; 4-5. Secțiunile S. IX/2024–2025 și S. X/2025 după demontare tuturor lutuielilor și precizarea compartimentărilor și complexelor interioare și exterioare (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. III. Structura/Locuința 5 (S/L. 5). 1 - 3. Lutuielile și profilele de ENE și SSE în S. IX/2024; 4-6. Lutuielile și profilele de ENE și SSE în S. X/2025 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. IV. Structura/Locuința 6 (S/L. 6) în secțiunea S. IX/2024 - 2025. 1 - 4. Detalii ale vetrei V1 înainte, după consolidarea cu silicat de sodiu și pregătirea pentru prelevare (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

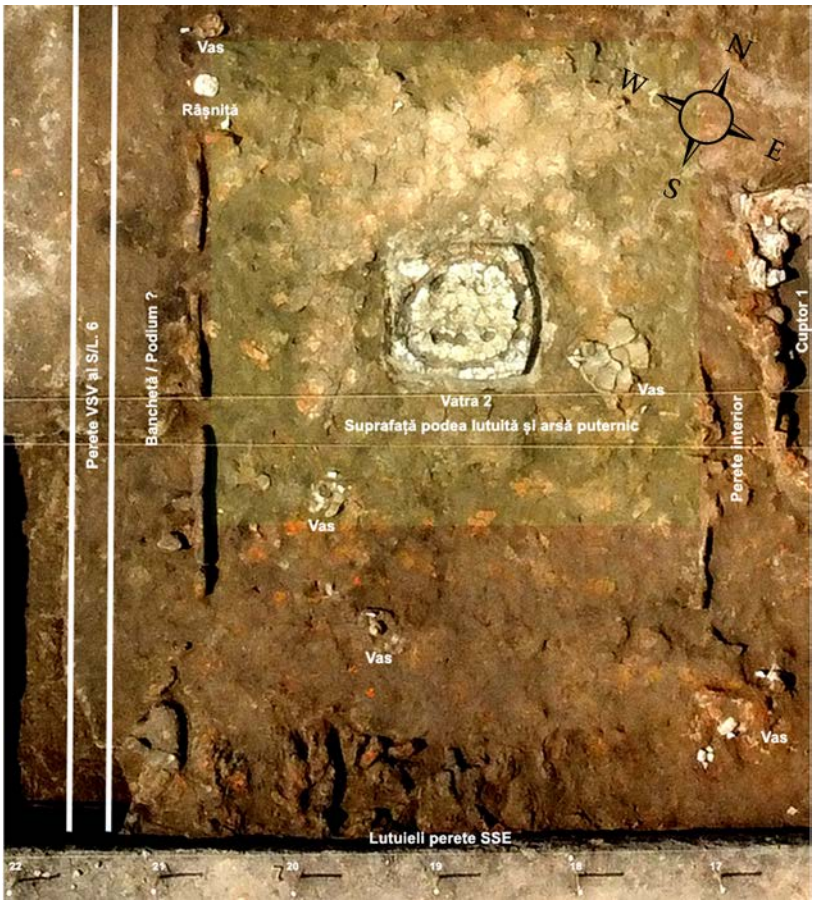

Pl. V. Structura/Locuința 6 (S/L. 6) în secțiunea S. IX/2024 - 2025. 1-6. Detalii ale vetrei V2 în diferite etape de cercetare și pregătire a prelevării (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. VI. Structura/Locuința 6 (S/L. 6) în secțiunile S. IX/2024 - 2025 și S. X/2025. 1 - 4. Detalii ale cuptorului C1 în timpul cercetării; 5. Lutuieli arse ale instalației; 6. Încercare de reconstituire a părții inferioare a cuptorului (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

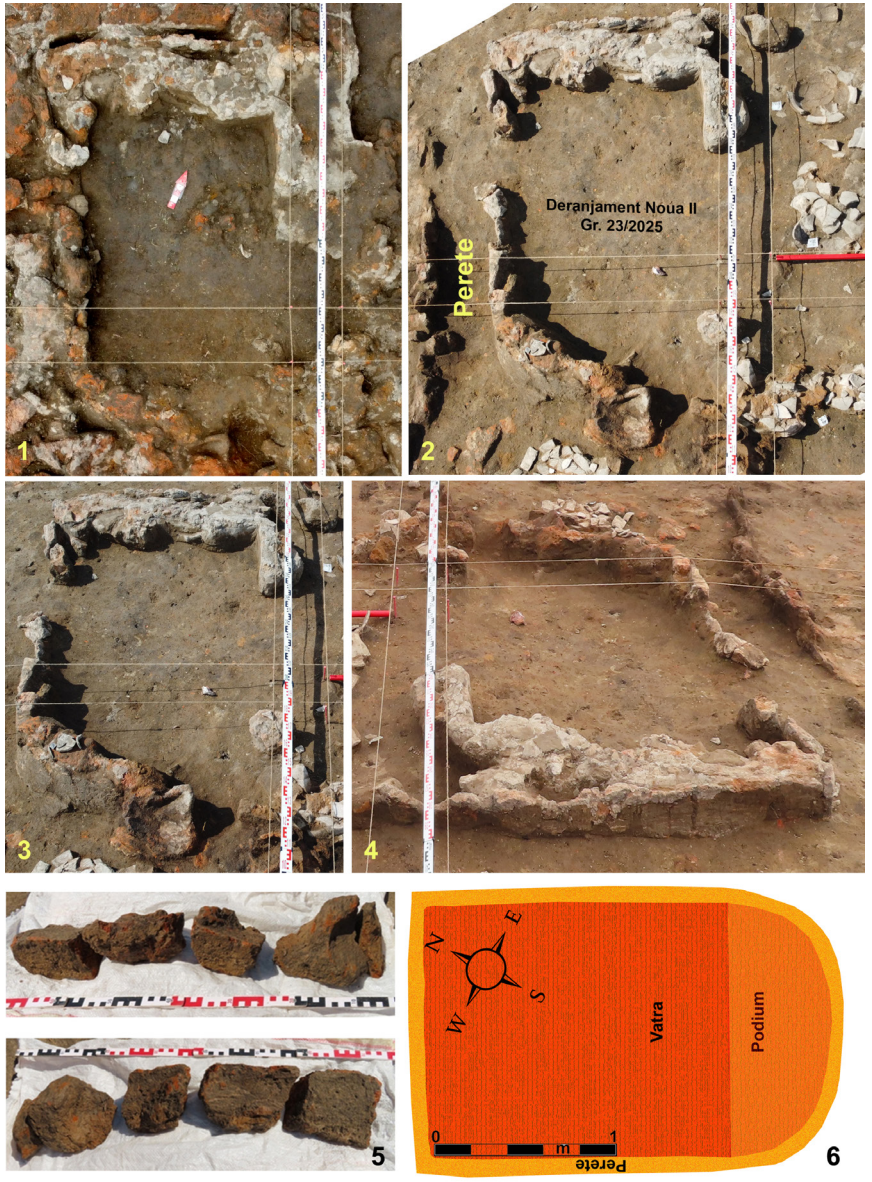

Pl. VII. Structura/Locuința 6 (S/L. 6) în secțiunile S. IX/2024–2025 și S. X/2025. 1 - 4. Detalii ale cuptorului C1 în timpul cercetării și demontării (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. VIII. Structura/Locuința 6 (S/L. 6) în secțiunile S. IX/2024 - 2025 și S. X/2025. 1 - 4. Detalii ale banchetei/podium ? (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian).

Pl. IX. Structura/Locuința 6 (S/L. 6) în secțiunile S. IX/2024 - 2025 și S. X/2025. Vedere de ansamblu a camerei (sala) de VSV, cu bancheta/podium ?, vatra V2, pereți, podeaua lutuită și arsă, recipiente și râșnițe (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. X. Structura/Locuința 6 (S/L. 6) în secțiunea S. X/2025. 1 - 2. Detalii ale peretelui interior dintre m. 12 - 13 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. XI. Structura/Locuința 6 (S/L. 6). Lutuieli arse de pereți și plafon. 1 -2. Peretele interior din S. X/2024, m. 12 - 13; 3 - 4. Lutuieli mari, cu amprente de substrucție lemnoasă (S. IX/2024 - 2025 și S. X. 2025); (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

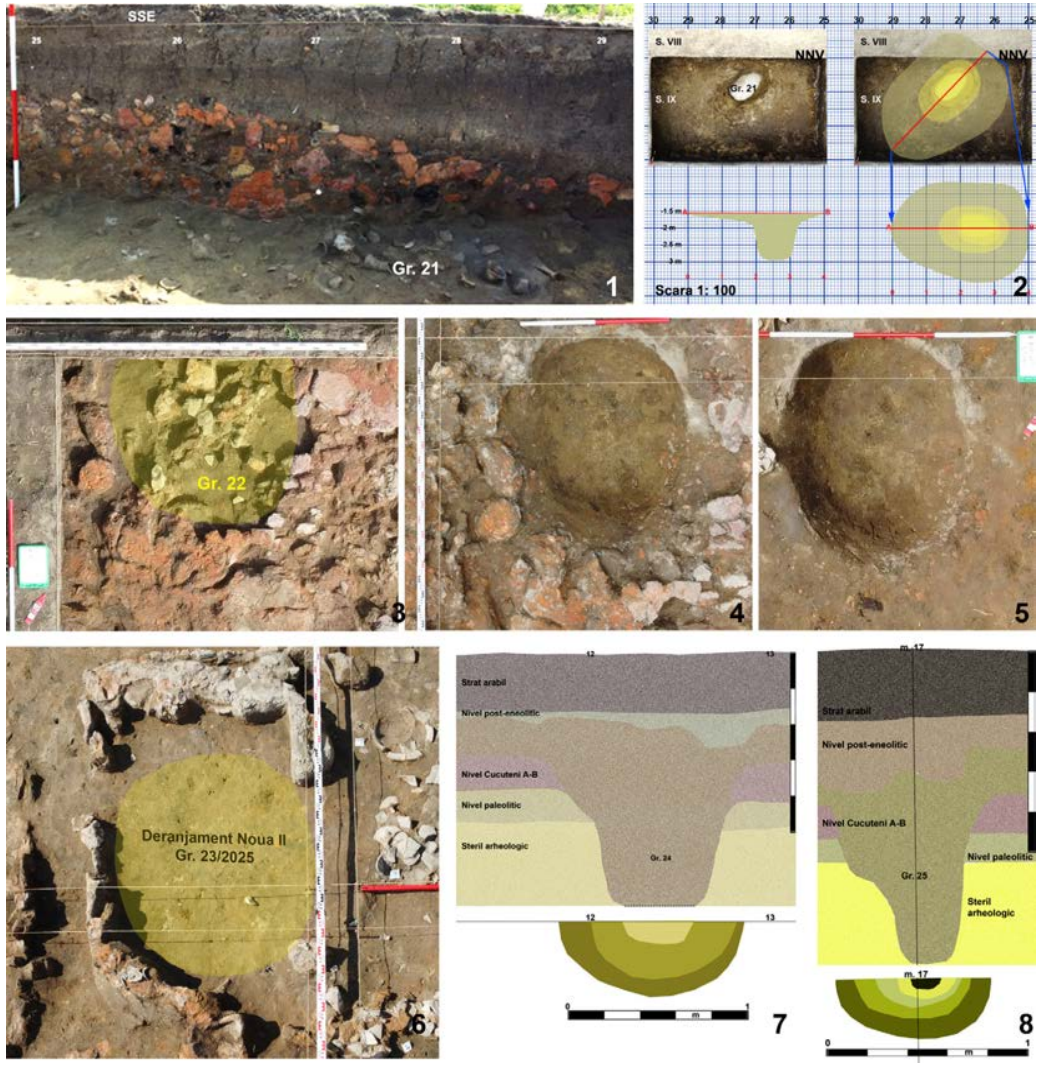

Pl. XII. Planuri și detalii gropi. 1 - 2. Groapa 21; 3 - 5. Gr. 22; 6. Gr. 23; 7. Gr. 24; 8. Gr. 25 (foto A. Kovács; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. XIII. Ceramică descoperită în campania arheologică 2025 (foto: Gabriel Azamfirei; Ionuț-Andrei Chirilă; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. XIV. 1. Fragment de măsuță-altar descoperit în campania arheologică 2025 (Gr. 21); 2. Fragment de măsuță-altar descoperit în campania arheologică 2023 (Gr. 21); 3. Reîntregirea grafică a măsuței-altar (foto: A. Kovács; Gabriel Azamfirei; Ionuț-Andrei Chirilă; prelucrare grafică D. Boghian)

57. Românești, comuna Românești, jud. Iași

Punct: Dealul Uricani

Tip de sit: 111 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 141 (eneolitic timpuriu)
Cod RAN: 98747.01
Autorizația nr. 90/08.05.2025
Colectiv: Diana-Măriuca Vornicu (IA Iaşi) – responsabil științific; masterand Andreea Nicuță, studenții Tudor Ciupercă, Rareș Enache (Facultatea de Istorie, UAIC Iași)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2025

Situl de la Românești – *Dealul Uricani* se află în Câmpia Colinară a Moldovei, în sub-unitatea câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluiului, la sud de actualul sat Românești, în apropiere de Dealul și Valea Părului. Această proximitate a dus la confuzia că situl de pe *Dealul Uricani* este același cu cel repertoriat în anul 1983, de Vasile Chirica[1], în Valea Părului.

Evaluarea de teren întreprinsă în anul 2023 pe *Dealul Uricani*[2] a reliefat faptul că așezarea eneolitică din acest loc este de foarte mici dimensiuni (cinci locuințe și câteva gropi menajere) și se poate încadra, pe baza decorului ceramicii descoperite în timpul cercetărilor, la sfârșitul fazei Precucuteni III-începutul fazei Cucuteni A_1[3]. În același an, a fost trasată o secțiune-sondaj (SI) pe una dintre locuințe (L1), prilej cu care s-au făcut observații cu privire la adâncimea la care se găsește stratul de cultură, la starea de conservare a construcției și la arhitectura interioară a acesteia.

Pentru campania de săpături sistematice din anul 2025, am ales să ne concentrăm pe aceeași structură incendiată, cu scopul de a cerceta integral această construcție preistorică. Astfel, am decis trasarea unei unități de săpătură denumite Caseta 1, orientată NNE-SSV, cu dimensiunile de 11 × 7 m. Am ales să cercetăm locuința printr-o unitate de mari dimensiuni, fără a păstra un martor stratigrafic, având în vedere specificul sitului: 1) stratul de cultură apare imediat sub stratul de pământ arabil (la -0,30 m), fiind chiar deranjat în multe locuri de lucrările agricole contemporane; 2) în timpul evaluării de teren, nu am întâlnit artefacte sau complexe arheologice aparținând altor epoci; 3) situl este compus din cinci clădiri, care, având în vedere și dispunerea acestora în planimetria așezării, reprezintă, cu siguranță, o singură fază de locuire. Caseta 1 a încorporat și o parte a sondajului realizat în anul 2023.

Resturile locuinței L1 (Pl. I/a) s-au conturat la adâncimea de 0,30 m, sub forma a două mase de lutuială arsă distincte, care fac joncțiunea numai într-o mică parte. La ora actuală nu putem estima dacă cele două mase de lutuială reprezintă aceeași locuință, care a fost deranjată ulterior în partea centrală sau reprezintă, în fapt, resturile a două locuințe. Ne vom referi mai jos la cele două mase folosind nominalizarea L1a pentru masa de lutuială dinspre vest și L1b pentru masa dinspre est.

Masa de lutuială arsă dinspre vest (L1a) este dreptunghiulară (3 × 5 m), fiind orientată NNE-SSV. Lutuiala arsă este foarte compactă în partea de nord, fiind, în fapt o platformă (mai probabil podul acoperit cu lut), care s-a prăbușit peste o zonă din locuință în care se afla un complex cu opt vase de mici dimensiuni, tipice pentru sfârșitul culturii Precucuteni, dar și pentru faza A a culturii Cucuteni (Pl. I/b). În colțul de SV al L1a (carourile 2 **-** 3/b–c), am remarcat, sub lutuiala prăbușită, existența unei gardine rectangulare, cu colțurile rotunjite, cu lungimea de 90 cm și lățimea de 70 cm, cu deschiderea spre V (acolo unde era probabil adosată peretelui locuinței). La sud de gardină, în colțul locuinței, se găsea o râșniță.

L1b avea aceeași orientare și dimensiuni ca L1a, fiind alcătuită din lutuială masivă, dar și de mici dimensiuni, cu amprente de nuiele. Și în L1b, se găsea o gardină de lut sub masa de lutuială arsă; această gardină are dimensiuni, amplasare și orientare asemănătoare cu cea din L1a. În L1b se află zona cercetată în 2023, pe care, judecând după dispunerea artefactelor descoperite, am considerat-o atunci ca fiind zona din apropierea unui perete. Nu ne putem pronunța, deocamdată, dacă acesta este un perete despărțitor a două camere ale aceleiași locuințe sau un perete exterior al unei locuințe separate. Resturile dezvelite ale locuinței au fost fotografiate (fotografie orizontală pe carouri, dar și de ansamblu din perspectivă aeriană), după care au fost acoperite cu material geotextil și conservate pentru campania viitoare de cercetări, când va fi finalizat și desenul în plan al locuinței și va fi cercetată în întregime.

În timpul cercetărilor din acest an, au fost conturate câteva complexe adâncite, dintre care doar unul (Cx4) a fost cercetat, urmând ca investigarea celorlalte complexe adâncite să se realizeze în anii următori. Complexul identificat în caroul 1b, lângă profilul de NNV-S al Casetei 1, este o groapă din perioada contemporană, adâncă de 2,10 m, prin raportare la nivelul actual de călcare. A fost intersectată de caseta noastră doar parțial, pe o lungime de 150 cm și o lățime de 68 cm.

Mulțumiri: Recunoștința noastră se îndreaptă către primarul U.A.T. Românești, domnul Ioan Stegariu, pentru sprijinul constant acordat încă de la primele cercetări arheologice în sit. Pentru domnii Dănuț Emanoil Burduja, Adrian Irimia și Tudor Rotaru, avem un gând de mulțumire pentru prețiosul ajutor din timpul săpăturilor arheologice.

[1] La ora actuală este clar că este vorba de două situri diferite: Românești – *Dealul Uricani* și Românești – *Valea Părului*. Situl repertoriat în RAN este Românești – *Dealul Uricani*.
[2] Autorizație de diagnostic arheologic 435/19.07.2023.
[3] Vornicu *et alii* 2024.

Abstract:

The Early Chalcolithic settlement at Românești – *Dealul Uricani* is located in the Moldavian Plain, within the Lower Jijia and Bahlui subunit. The surveys conducted in 2023 demonstrated that the settlement from this location is small sized, consisting of only five dwellings and several pits. Based on ceramic decoration, the site can be dated to the end of the Precucuteni III phase and the beginning of the Cucuteni A1 phase. The 2025 systematic excavation focused on uncovering a burnt building situated in south-western part of the settlement. A large excavation unit (Caseta 1), measuring 11 × 7 m and oriented NNE–SSV, also incorporating part of the 2023 trench. The remains of dwelling L1 appeared at a depth of approximately –0.30 m and consisted of two distinct masses of burnt daub, labelled as L1a (in the west) and L1b (at the east). It is currently unclear whether these represent a single disturbed dwelling or two separate structures. Both areas contained rectangular clay installations with adjacent querns, as well as domestic features composed of small vessels. The features were documented photographically, protected with geotextile, and conserved for future excavation. Additionally, several pits were identified, including one contemporary (Cx4).

Bibliografie:

Vornicu *et alii* 2024 – Vornicu, D.-M., Asăndulesei, A., Țerna, A., Malaxa, D., Pintilie, C., Cioată, V.-D., Iosub, C., *150. Românești, jud. Iași. Punct: Valea Părului/ Dealul Uricani*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 730–733.

Illustration

Pl. I. a. Aerial view of the remains of dwelling L1 (the black square indicates the place of the ceramic feature Cx6);
b. Partial view on ceramic feature (Cx6) from the dwelling.

a

b

Pl. I. a. Perspectivă aeriană asupra resturilor locuinței L1 (chenarul negru indică amplasamentul complexului de vase Cx6); b. vedere parțială asupra complexului de vase (Cx6) din locuința L1

58. Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța *[Sucidava Moesica]*
Punct: Fortificația romano-bizantină Sucidava Moesica

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină)
Cod RAN: 62128.01
Autorizația nr. 115/13.05.2025
Colectiv: Sorin Marcel Colesniuc (MINAC) – responsabil științific; Petre Colțeanu, Ștefan Georgescu (MINAC)
Finanțare: Administrația Fondului Cultural Național și Asociația „Primus Art Laboratory**"** – 278 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 15.09–5.10.2025

Scurtă prezentare a sitului

Datată în perioada secolelor II–VI p.Chr., fortificația romano-bizantină Sucidava Moesica se află pe teritoriul localității Satu Nou, comuna Oltina, județul Constanța, la 3 km aval de satul Izvoarele (Pârjoaia). Cetatea a fost construită de romani pe malul Dunării, pe o terasă înaltă înconjurată de șanțuri scobite de torente.

În prima campanie de cercetări arheologice sistematice, desfășurată în perioada 14 octombrie 2024 – 25 octombrie 2024, am trasat o secțiune (S1) de 10 × 2 m, paralelă cu malul Dunării, în zona de nord a fortificației Sucidava Moesica. Nu am descoperit structuri de ziduri sau complexe arheologice, ci doar dărâmături și materiale arheologice datate în perioada romano-bizantină, constând în: fragmente ceramice, piroane din fier și lamele din fier, fragmente de vase din sticlă, fragmente osteologice zoomorfe, fusaiole din calcar și ceramică, patru piepteni din os (de mici dimensiuni), o lamelă decorată din os, un fragment de inel din fier, trei monede din bronz și altele[1].

Obiectivele cercetării

Cea de-a doua campanie de cercetări arheologice sistematice în cetatea romano-bizantină Sucidava Moesica a urmărit scoaterea la suprafață a unui segment din latura de est a fortificației și evidențierea stratigrafiei intramuros și extramuros.

Mai mult decât atât, cercetarea arheologică fiind cofinanțată de AFCN în cadrul proiectului „Sucidava Moesica – Debutul cercetărilor. Două milenii de istorie şi legende", a avut ca obiectiv valorificarea patrimoniul material și imaterial al sitului arheologic Sucidava Moesica, implicând activ comunitățile din Izvoarele, Lipnița și Oltina. Am lucrat cu forță de muncă locală, iar copiii și tinerii au participat la ateliere de restaurare, educație non-formală și descoperirea trecutului.

La finalul proiectului am organizat un atelier de tip teatru-forum, desfășurat sub forma unei șezători tradiționale, în care legendele, miturile și memoria comunitară au fost readuse în atenția localnicilor contribuind, astfel, la consolidarea identității culturale. În cadrul proiectului a fost creat un site web, am organizat o expoziție de fotografie și o expoziție cu materialele arheologice descoperite, precum și o conferință de presă în care am prezentat rezultatele cercetărilor arheologice sistematice.

Istoricul cercetărilor

În *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2024,* București, 2025, am prezentat istoricul cercetărilor și o scurtă istorie a cetății. Am amintit izvoarele istorice scrise în care apare menționată Sucidava (*Itinerarium Antonini*), dar și acele izvoare istorice scrise și lucrările autorilor în care nu apare Sucidava (*Itinerarium Antonini*) sau apare sub numele de Sagadava (*Tabula Peutingeriană*, A. Aricescu, Pamfil Polonic. M.D. Ionescu) sau Sacedeba (I. Barnea). De asemenea, am prezentat opinia arheologului Petre Diaconu, care localiza cetatea Dafne la Pârjoaia. Totodată, am amintit și cercetările arheologice de suprafață și descoperirile mai importante din anii 1978 - 1984, printre care și tezaurul euharistic alcătuit din 17 piese de argint.

Rezultatele cercetărilor arheologice din campania arheologică 2025

În perioada 15 septembrie – 5 octombrie 2025 am desfășurat cea de-a doua campanie de cercetări arheologice sistematice în fortificația romano-bizantină Sucidava Moesica. În parteneriat cu Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Asociația „Primus Art Laboratory" a depus la AFCN și a primit cofinanțare pentru proiectul intitulat: „Sucidava Moesica – Debutul cercetărilor. Două milenii de istorie și legende". Prin urmare, finanțarea cercetării arheologice a fost asigurată de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN) și Asociația „Primus Art Laboratory".

În proiect au fost prevăzute și cercetări cu tehnologie LiDAR și georadar întrucât, până în momentul demarării celei de-a doua campanii de cercetări arheologice sistematice, nu a existat nicio hartă și niciun plan al cetății Sucidava Moesica. Singura schiță existentă era cea realizată de Pamfil Polonic în prima parte a secolului al XX-lea[2].

Prin urmare, înainte de a demara cea de-a doua campanie de cercetări arheologice sistematice la Sucidava Moesica, am studiat planurile puse la dispoziție de BIM GIS Concept. Pe planurile realizate cu LiDAR și georadar s-au conturat destul de bine laturile fortificației romano-bizantine și bazilica extramuros.

Astfel, am trasat o secțiune (S2) perpendiculară pe latura de est a fortificației Sucidava Moesica, cu lungimea de 25 m și lățimea de 3 m. Secțiunea am împărțit-o în carouri de 3 x 3 m. Scopul pe care ni l-am propus a fost acela de a

[1] *CCAR. Campania 2024,* Constanța, 2025, p. 291–295.
[2] BAR. Mapa Pamfil Polonic, Varia I, desen 181, *apud Limesul Dunărean din România*, editori: Ioan C. Opriș, Florian Matei-Popescu, Ovidiu Țentea, București, 2024, p. 160.

scoate la suprafață zidul de incintă și de a ne edifica în privința stratigrafiei intramuros și extramuros a fortificației.

Cetatea fiind acoperită de pădure (în mare parte uscată în perimetrul în care am trasat secțiunea S2), rădăcinile copacilor, care au coborât până la adâncimea de -1,00 m și chiar mai mult, au îngreunat cercetarea arheologică. În primele zile am îndepărtat stratul vegetal, care s-a demonstrat a avea o grosime cuprinsă între 0,50 și 0,90 m în zona zidului de incintă. În stratul vegetal am descoperit numeroase fragmente ceramice datate în perioada romană târzie, secolele V–VI p.Chr., dar acestea nu se aflau în complexe arheologice. Tot aici au apărut și trei monede de bronz, fără context arheologic.

În al doilea strat excavat s-au profilat construcții prăbușite ca urmare a distrugerilor provocate de popoarele migratoare, în secolul al VI-lea p.Chr. Cercetarea arheologică a continuat, astfel că am scos la suprafață zidurile unui turn de apărare de formă semicirculară, aflat pe latura de est a zidului de incintă.

Printre blocurile de calcar căzute din zid am descoperit și două fragmente de stele funerare din calcar, refolosite în construcția turnului de apărare. Pe una dintre stelele funerare a fost sculptată vița de vie cu un ciorchine, iar pe cealaltă a fost inscripționat numele persoanei înmormântate, alături de alte informații parțial păstrate: pe primul rând se află litera „M" (*Dis Manibus*); pe rândul doi literele „ORIANUS" ce reprezintă terminația numelui celui decedat, care poate fi: Theodorianus, Maximorianus, Gregorianus, Victorianus, Quintorianus, Martorianus, Dorianus, Torianus, Corianus sau Florianus; pe rândul trei s-au păstrat literele „IAV", iar pe rândul patru literele „AN".

În timpul cercetărilor, am mai scos la suprafață: fragmente de vase din sticlă, cuie din fier aflate într-o stare avansată de degradare, o țiglă pe care sunt inscripționate literele „XIC" (cel mai probabil însemnând Legiunea XI Claudia) și o cărămidă pe care se află inscripționate literele „MOE" (cel mai probabil însemnând Moesica).

Printre artefactele mai deosebite, se află o cruce din bronz de care sunt agățate trei sârme din bronz (provenind de la un sistem suspendat de iluminat) și o amuletă sculptată dintr-un corn de cerb, pe care se află un decor de linii întretăiate și grupuri de patru orificii de mici dimensiuni. Tot în acest strat arheologic am mai descoperit alte trei monede, dintre care două de bronz și una de argint.

Materialele arheologice descoperite au fost transportate la Laboratorul de restaurare și conservare din cadrul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, unde au fost spălate, curățate, restaurate și conservate. Ulterior, aceste artefacte au fost expuse în cadrul unei expoziții temporare vernisate în cadrul Conferinței prilejuite de finalizarea proiectului „Sucidava Moesica – Debutul cercetărilor. Două milenii de istorie și legende", după care materialele arheologice au fost transportate la depozitul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Pentru anii următori ne propunem să continuăm cercetările arheologice în cetatea romano-bizantină Sucidava Moesica, să scoatem la suprafață această fortificație aflată pe limesul dunărean și să o includem într-un circuit turistic. Totodată, vom prezenta rezultatele cercetărilor arheologice la sesiuni științifice naționale și internaționale, vom publica studii în reviste științifice de specialitate și vom promova istoria acestei cetăți și patrimoniul arheologic descoperit în reviste de cultură, în mass-media și pe rețelele de socializare.

Abstract

During the period 15 September - 5 October 2025, we carried out the second campaign of systematic archaeological research at the Romano-Byzantine fortification at Sucidava Moesica. Before starting the archaeological campaign, we studied the plans provided by BIM GIS Concept. The objective of our research was to bring to light the enclosure wall and clarify the intramural and extramural stratigraphy of the fortification.

We drew a trench (S2) perpendicular to the eastern side of the fortification at Sucidava Moesica, with a length of 25 m and a width of 3 m. The trench was divided into squares with dimensions of 3 × 3 m.

In the first days, we removed the topsoil layer, which turned out to be between 0.50 and 0.90 m thick in the area of the enclosure wall. In this layer of topsoil, we discovered numerous ceramic fragments dating from the late Roman period (5th–6th centuries AD), although these were not associated with any archaeological features. Three bronze coins, without archaeological context, were also found in this layer.

In the second excavated layer, collapsed stone structures became visible, resulting from the destruction caused by migratory peoples in the 6th century AD. Archaeological research continued, leading to the discovery of the walls of a semicircular defensive tower located on the eastern side of the enclosure wall.

Among the limestone blocks that had fallen from the wall, we also discovered two fragments of limestone funerary steles reused in the construction of the defensive tower. One of the funerary steles is carved with a vine and a bunch of grapes, while the other bears an inscription recording the name of the deceased, along with other partially preserved information.

During the excavations, we also discovered fragments of glass vessels, iron nails in an advanced state of decay, a tile inscribed with the letters "XIC" (most likely referring to Legio XI Claudia), and a brick inscribed with the letters "MOE" (most likely referring to Moesica).

Among the more notable artifacts are a bronze cross with three bronze wires attached to it (coming from a suspended lighting system) and a carved deer antler amulet, decorated with intersecting lines and groups of four small perforations. In the same archaeological layer, we also discovered three additional coins, two in bronze and one in silver.

Bibliografie

Limesul Dunărean din România, editori: Ioan C. Opriș, Florian Matei-Popescu, Ovidiu Țentea, București, 2024.

Illustrations list:

Fig. 1. Sucidava Moesica, area scanned with LiDAR by BIM GIS Concept.
Fig. 2. Sucidava Moesica, the perimeter of the fortification and the extramuros basilica.
Fig. 3. Sucidava Moesica, section S 2, east side of the fortification.
Fig. 4. Sucidava Moesica, section S 2, the ruins of the defense tower.
Fig. 5. Sucidava Moesica, section S 2, the ruins of the defense tower.

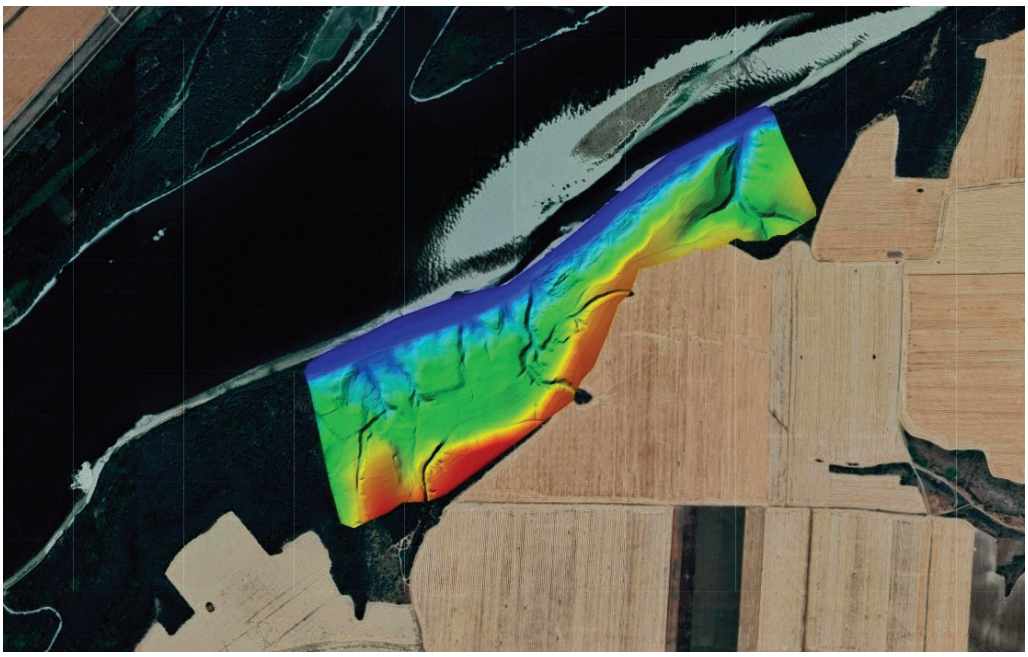

Fig. 1. Zona scanată cu LiDAR de BIM GIS Concept

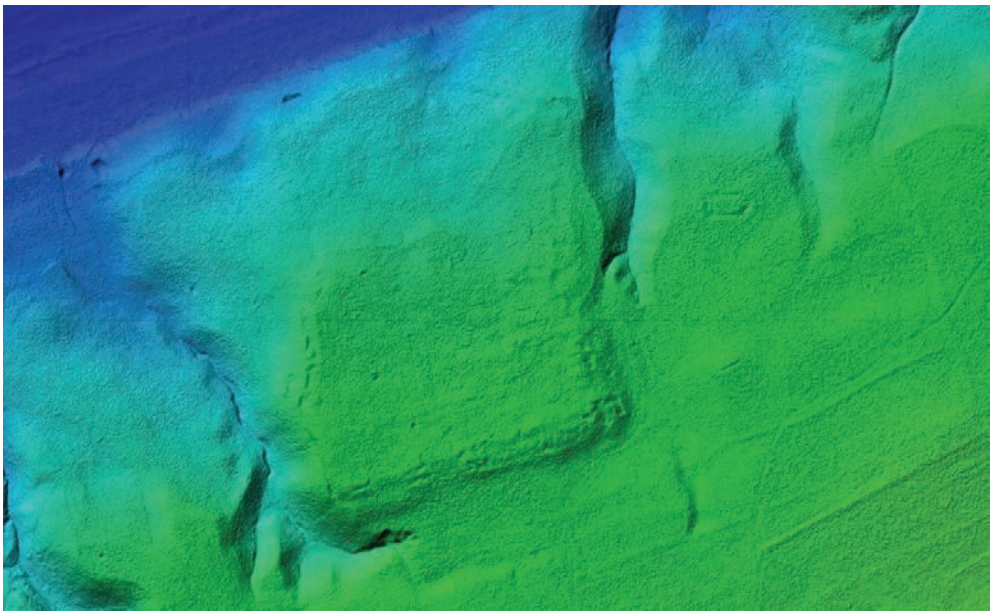

Fig. 2. Perimetrul fortificației și bazilica extramuros

Fig. 3. Secțiunea S 2, latura de est a fortificației

Fig. 4. Secțiunea S 2, ruinele turnului de apărare

Fig. 5. Secțiunea S 2, ruinele turnului de apărare

59. Sărățeni, jud. Mureş
Punct: Castrul roman de la Sărățeni

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 114907.01; **cod LMI**: MS-I-s-B-15416
Autorizaţia nr. 21/22.04.2025
Colectiv: Nicoleta Man (MJ Mureș) – responsabil științific; Daniel Cioată (MJ Mureș) – responsabil de sector; Diana Angyus (MJ Mureș)
Perioada desfășurării cercetării: 11–25.07.2025

Punct militar strategic la granița de est a Daciei, în valea Târnavei Mici, castrul roman de la Sărățeni este așezat la est de pârâul care curge prin mijlocul satului, unde terenul este mai ridicat. Pe ruinele lui s-au construit case. Două drumuri taie castrul pe trei direcții. O stradă secundară secționează latura sudică a castrului. Astăzi castrul este acoperit în totalitate de contrucții moderne, în consecință cercetarea sa exhaustivă este imposibilă.

Ruinele castrului au fost sesizate în secolul al XIX-lea. Săpături arheologice au fost efectuate în 1958 de către Szekely Zoltan. Din cercetările făcute rezultă că castrul avea formă aproape pătrată, cu zidurile din piatră, cu dimensiunile de 140 × 146 m. Colțul de NE, probabil rotunjit era prevăzut cu un bastion rotunjit. Conturul castrului este greu de urmărit pe teren, datorită clădirilor construite pe amplasamentul lui. Săpăturile din 1958 au urmărit să lămurească structura castrului. În cursul săpăturilor au fost dezvelite bastioanele de colț și porțile. Zidul de incintă *(opus incertum)* avea o grosime de 1,50 m. Colțurile rotunjite ale castrului aveau bastioane de formă trapezoidală (5 × 5 m). Porțile erau prevăzute cu două turnuri interioare. Pe latura vestică a fost descoperită o clădire cu diensiunile de 10 × 6 m.

În 2020, cercetările arheologice preventive s-au efectuat pe str. Jakob, singura care intră in reabilitare și care se află amplasată pe castru. Strada a fost supusă de-a lungul timpului mai multor intervenții antropice, fără a beneficia de descărcare arheologică. Pe marginea estică a fost introdusă conducta de apă, pe mijlocul străzii conducta de canalizare. În dreptul fiecărei case există branșamente de apă și canal. În consecință, aproape fiecare complex arheologic a fost tăiat de aceste intervenții. Str. Jakob traversează oblic suprafața castrului in direcția nord-sud. In cadrul cercetărilor au fost surprinse mai multe elemente specifice unui castru: zidul de incintă, un singur șanț exterior, berma, o parte din barăci, *via praetoria* și câteva fragmente de ziduri de piatră, ale cărei apartenență la vreo construcție, este prematur de precizat in stadiul actual al cercetărilor. In zonele in care nu s-a păstrat nivelul roman, am descoperit un nivel La Tène, documentat printr-o locuință incendiată, cu material arheologic specific și câteva gropi.

În vara anului 2024, am efectuat o cercetare arheologică preventivă în curtea unui imobil de pe str. Principală (Casa Sării), unde am descoperit o parte din barăcile castrului și o zonă cu instalații meșteșugărești. Prima amenajare a terenului se poate observa cel mai bine în S1. În lutul steril a fost amenajată talpa zidului exterior al primei barăci (latura sudică a S1). Între barăci și zidul de incintă au fost surprinse și alte construcții și anume o fântână, la 1 m distanță de peterele barăcii și un cuptor surprins parțial lângă malul estic. În profilul secțiunii se văd clar camera de ardere și prefurniul cuptorului, al cărui rol nu l-am putut determina din lipsă de materiale.

După acest nivel, există un strat de demolare-distrugere, surprinsă printr-un strat de pământ negru cu multă arsură și fragmente de materiale de construcție. Peste acest nivel, se instalează ultimul strat de amenajare roman, prin pavarea întregii suprafețe cu un strat de piatră de râu; se păstrează dimensiunile barăcilor, după cum se observă din amplasarea tălpii de zid exterior și a gropilor de stâlpi de pe traseul zidului din S3. In această fază, cel puțin o parte a camerelor sunt podite cu *cocciopesto*, după cum reiese din fragmentele descoperite în S3 și S4.

Cercetările arheologice sistematice au început în 2025, cu o suprafață de 8 × 3 m, amplasată în curtea imobilului de pe str. Jakob, nr. 1, la distanță de 1 m de gardul exterior, astfel încât să poată fi surprinsă continuarea zidurilor identificate în cercetarea preventivă în anul 2020, efectuată cu prilejul proiectului de reabilitare a străzilor din localitate.

Din cauza lipsei finanțării corespunzătoare, cercetările s-au desfășurat doar în iulie 2025. Sub stratul vegetal, cu o grosime de 0,30 m, a apărut un strat de depunere medievală și modernă, documentat prin ceramică specifică, iar de la 0,70 m a apărut nivelul roman, un nivel de dărâmătură cu mult material de construcție, piatră de carieră, zone cu pigment de arsură și chirpici. Printre materialele tegulare, au fost descoperite și țigle purtând ștampila *Cohors I Alpinorum*, singura unitate militară cunoscută că a staționat la Sărățeni. La adâncimea de 1,20 m, după înlăturarea stratului de demolare, a apărut zidul unei connstrucții din interiorul castrului, cu lățimea de 1,00 m. În mijlocul secțiunii, zidul este întrerupt de o intrare cu lărgimea de 1,80 m. Zidul este construit în *opus incertum*, din piatră de carieră și de râu legată cu mortar nisipos. Cercetarea arheologică nu a fost finalizată în această secțiune, urmând a fi continuată în campania din anul 2026.

În anul următor ne dorim stabilirea raportului dintre cele două ziduri cu laturile scurte paralele (foarte probabil în această zonă avem de-a face cu o intrare), precum și cercetarea nivelului de călcare din interiorul și exteriorul clădirii și, pe cât posibil, identificarea funcționalității acesteia în cadrul sistemului de organizare a castrului.

Abstract

The excavations at the Roman auxiliary fort at Sărăteni started in 2025 when we focused on identifying structural elements of the fort. The level of destruction of an important building inside the fort was recorded, as well as the foundation (plus part of the elevation) of two river stone walls bound with mortar. Next year, we hope to establish the relationship between the two walls with parallel short sides (most likely an entrance in this area) and to investigate the floor level inside and outside the building and, as far as possible, identify its function within the camp's organizational system

Illustrations list:

Pl. I. Plan of the excavations in the Sărățeni fort, based on the sketch made by Zoltan Szekely in 1962. Detail of the area proposed for research in the years 2025-2027.
Fig. 1. The excavation areas from Sărăteni and the demolition layer (- 0,80 m).
Fig. 2. Detail of the demolition layer (- 0,80 m).
Fig. 3. Detail with the stone walls at the floor level.
Fig. 4. Detail with the stone walls at the floor level.
Fig. 5. Detail with the stone walls at the floor level.

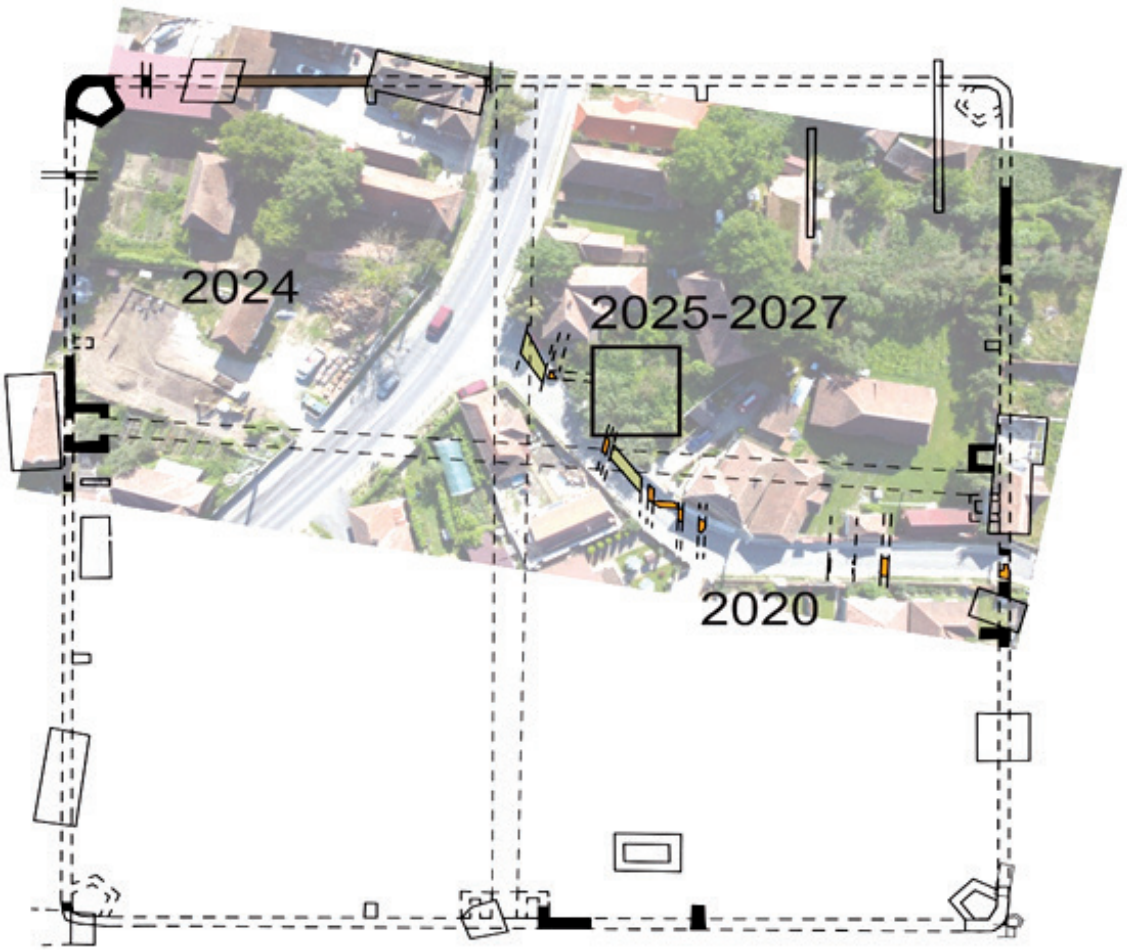

Pl. I. Planul săpăturilor din castrul de la Sărățeni, pe baza schiței realizate de Szekely în 1962. Detaliu cu zona propusă pentru cercetare în anii 2025–2027

Fig. 1. Amplasarea secțiunii și nivelul de demolare (- 0,80 m)

Fig. 2. Detalii cu nivelul de demolare (- 0,80 m)

Fig. 3. Detalii cu zidurile păstrate la nivelul de călcare

Fig. 4. Detalii cu zidurile păstrate la nivelul de călcare

Fig. 5. Detalii cu zidurile păstrate la nivelul de călcare

60. Săveni, com. Săveni, jud. Ialomița

Punct: La Movile

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu)
Cod RAN: 94385.01
Autorizația nr. 13/22.04.2025
Colectiv: Florin Vlad (MJ Ialomița) – responsabil științific; Cătălin Bem, Radu Coman, Simona Munteanu, Cătălina-Raluca Cernău, Ioan-Valentin Cernău (MJ Ialomița); Adrian Bălășescu (IAB); Valentin Radu (MNIR); Robert-Marian Trandafir, Bogdan-Cătălin Radu, Nicolae-Dorin Alexandru (MJ Ialomița)
Finanțare: MJ Ialomița
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – decembrie 2025

Zona arheologică Săveni este situată în Bărăganul Central sau Câmpia Ialomiţeană, care este delimitată la sud de râul Ialomiţa, iar la nord de Călmăţui.

Aşezarea Cernavodă I din punctul *La Movile* se află pe terasa înaltă a râului Ialomiţa în partea de SSE a localităţii Săveni.

În campania anului 2025, unul dintre obiectivele principalele a fost continuarea cercetărilor în suprafața SB pentru finalizarea investigației unor complexe de locuire.

Săpăturile arheologice s-au desfășurat cu precădere în sectoarele 2–4, unde se descoperiseră, încă din campania trecută, unele complexe de locuire a căror cercetare nu s-a finalizat. Ne referim aici la locuința de tip bordei nr. 7 (SL 6) și la C 48.

Descrierea succintă a rezultatelor campaniei de cercetare

1. Bordei nr. 7 (SL 7), a fost descoperit în sectoarele 4–6. În 2025, s-a finalizat, în sectorul 4, cercetarea treimii vestice. De asemenea, după cercetarea complexelor posterioare bordeiului (C 41, C 44, C 46), din sectorul 5, s-a finalizat și excavarea locuinței adâncite. Cercetarea zonei estice, din sectorul 6, urmează să se finalizeze în campania 2026.

În evoluția bordeiului, s-au evidențiat două etape de umplere a gropii:

- US 490, indică prima etapă de umplere, reprezentată de un sediment de culoare gălbuie-cenușie, rar pigmentat cu chirpici ars și mici fragmente de lemn ars. Mai conține fragmente de oase de animale, ceramică și piatră.
- US 454. Ultima etapă este un sediment maroniu închis (brun-cenușiu mediu), conține fragmente ceramice de tip Cernavodă I, oase de animale de la diverse specii, puține fragmente de chirpici, scoici, așchii și unelte din silex.

2. Complexul 48. În sectoarele 2–4 a fost identificat un șanț notat C 48, a cărui cercetare arheologică se află în curs de desfășurare. În acest stadiu, s-au făcut câteva observații:

- C 48 este orientat est-vest cu o deschidere la gură de cca 2,40 m, și a fost cercetat parțial, până la adâncimea de 1,50 m;
- Umplutura șanțului este reprezentată de un sediment de culoare cenușiu-închis, care conține fragmente ceramice, oase de animale, câteva scoici și așchii de silex.
- Din punct de vedere stratigrafic, C 48 este ulterior complexelor de locuire Cernavoda I.

Pe parcursul acestei campanii, au fost descoperite materiale arheologice (ceramică, oase, piatră, silex și scoici) similare descoperirilor Cernavodă I din campaniile trecute.

Cu ocazia evaluării arheologice, pentru reactualizarea Planului Urbanistic General al comunei Săveni, s-a finalizat și delimitarea precisă a sitului Săveni- *La Movile*, eronat înregistrat în evidențele cadastrale și *Repertoriul Arheologic Național*.

De asemenea, în anul 2025, s-a continuat proiectul româno-maghiar *The Domino Effect: Tracking changes in climate, environment and subsistence economy at the collapse of Neolithic lifestyle in Eastern-Central and South-East Europe. (DOMINO-CLIMATE)*, implementat de Universitatea Eötvös Lórand (Ungaria) și Universitatea din București, în cadrul căruia Muzeul Județean Ialomița este unul dintre parteneri.

În campaniile viitoare, ne propunem cercetarea integrală a complexelor din suprafața SB și, de asemenea, se vor verifica arheologic anomaliile magnetice din zona sudică a a stațiunii.

Raport preliminar asupra faunei de la Săveni (jud. Ialomița)

Adrian Bălășescu, Valentin Radu

Eșantionul faunistic descoperit la Săveni (NR = 987) reprezintă o sursă valoroasă de informații, mai ales în contextul lipsei de date privind paleoeconomia comunităților Cernavodă I.

Creșterea animalelor pare să fi avut un rol central în economia comunității, bovinele fiind preferate pentru utilizări multiple: producția de lapte, furnizarea de carne și, posibil, pentru activități utilitare precum tracțiunea. Ovicaprinele, deși prezente în proporții mai reduse, erau exploatate în principal pentru carne, iar secundar pentru lapte și, eventual, pentru lână. Diferențele dintre cele două tipuri de cornute indică strategii distincte de utilizare: bovinele dominau producția de lapte, în timp ce ovicaprinele erau preferate pentru aportul de carne. Porcinele sunt slab reprezentate, ceea ce ar putea reflecta o mobilitate ridicată a comunității și nevoia de a susține pășunatul unui număr mare de animale cornute.

Vânatul juca un rol secundar, cel mai probabil ca sursă complementară de hrană de origine animală, fiind vizate în special speciile de talie mare și foarte mare.

Un studiu izotopic asupra faunei de mamifere a fost inițiat cu scopul de a reconstitui mediul înconjurător, dar și de a surprinde dieta acestor animale.

Abstract

In the 2025 archaeological campaign, research was continued in the SB surface, sectors 2–5. Complexes SL 7 (pithouse 7) and C 48 (ditch) which were partially excavated.

During research, archaeological materials (ceramics, bones, stone, flint and shells) were discovered, similar to the discoveries of Cernavoda I from previous campaigns.

In future campaigns, we aim to fully investigate the archaeological complexes in the SB surface and also verify the magnetic anomalies in the southern area.

Bibliografie:

Bălășescu, A., Vlad, F., Radu, V., *Studiul preliminar al materialului faunistic din nivelul Cernavodă I de la Săveni La Movile (județul Ialomița)*, în: SP, 17, 2020, p. 111–134.

Vlad, F., *Evoluția comunităților preistorice din eneolitic în Câmpia Bărăganului. Culturile Gumelnița și Cernavoda I*, Târgoviște, 2019.

Vlad, F., Coman, R., Munteanu, S., Bem, C., *Cercetările arheologice de la Săveni – La Movile*, în: Ialomița S.N. 1(5), 2021, p. 179–185.

Illustration:

Fig. 1. Săveni – *La Movile*. Ortophotoplan.

Fig. 1. Săveni La Movile. Ortofotoplan

61. Sânpetru, jud. Brașov
Punct: Biserica Evanghelică Sânpetru

Tip de sit: 122 (cetate), 133 (biserică), 322 (monument)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 41934.03; **cod LMI:** BV-II-a-A-11817
Autorizația nr. 31/22.04.2025
Colectiv: Daniela Marcu-Istrate (IAB) – responsabil științific; Sebastian Ovidiu Dobrotă (doctorand IAB); Gabriel Izdrăilă (Muzeul Palatul Principilor Transilvaniei Alba Iulia); Cătălina State (doctorand IAB); Annamaria Diana (Institute for Field Research)
Finanțare: Asociația „Terra Ultra Silvam”, Asociația Culturală „Hieronymus”
Perioada desfășurării cercetării: 15.05–01.10.2025

Localitatea Sânpetru, atestată pentru prima dată în anul 1240, în contextul donației a patru „biserici” din Țara Bârsei, de către rege Ordinului Cistercian, a atras atenția de mult timp, datorită istoriei sale încărcate și ansamblului bisericii fortificate, care se păstrează în localitate (Pl. I). Biserica, probabil inițial o bazilică, înlocuită la sfârșitul secolului XVIII cu actuala clădire, a fost înconjurată cu trei rânduri de fortificații. Incinta interioară a integrat o capelă în turnul ei de nord, iar în elevație zidului de incintă se mai poate observa parțial o veche fază, crenelată, din zidărie de piatră, ce a fost ulterior supraînălțată cu zidărie mixtă și modernizată. Incinta exterioară se mai păstrează numai parțial, pe latura de vest a ansamblului, unde a fost utilizată ca cimitir până în secolul XIX. Din al treilea rând de fortificații, respectiv un șanț de apărare, se mai păstrează numai urme, pe aceeași latură de vest.

Cercetări arheologice organizate au început la biserica fortificată din localitate în anul 1994, când au fost deschise mai multe secțiuni în zona capelei. În anul 2020, în contextul unui amplu proiect de restaurare a ansamblului, cercetările au fost reluate sub egida Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, București (IAB), concentrându-se pe interiorul bisericii și pe curtea din jurul acesteia[1].

Până în prezent cercetarea sistematică a bisericii evanghelice din Sânpetru s-a concentrat pe zona de sud a incintei secundare – Sectorul A al acesteia (Pl. I–II). În această zonă, sub construcțiile incintei principale (școala veche, sala de întruniri), se desfășoară o rețea de beciuri moștenite dintr-o fază mai veche a ansamblului. Pe durata campaniei anului 2025, lucrările șantierului-școală s-au axat pe trei unități de săpătură, două dintre ele nou deschise, iar a treia redeschisă, respectiv:

- Secțiunea S.19 (4 × 2 m), trasată perpendicular pe colțul de sud-vest al beciurilor și al sălii de întruniri care le-a suprapus (Pl. II). Cercetările anterioare au identificat mai multe morminte, inclusiv unul de animal, resturile unui zid demantelat pe latura de nord, dinspre beciuri, și ruina unui alt zid, spart de morminte, în colțul de sud-vest. În cursul acestei campanii a fost investigat un mormânt (M.45) cu sicriu și inventar bogat și au fost conturate gropile mai multor înmormântări.
- Secțiunea S.20 (10 × 2 m), trasată la limita de vest a sectorului A al incintei secundare, până în curtina incintei principale (Pl. II). Caroiată din doi în doi metri, pe parcursul campaniei 2025 numai carourile C.1-C.2 de la nord, respectiv C.4–C.5 de la sud fiind deschise. În partea de nord a fost identificată o masivă depunere de moloz și, la cca 2,9 m de curtina incintei principale, au fost surprinse resturi sumare ale laturii unei clădiri din zidărie mixtă tencuită. În partea de sud, situația consta în principal din umpluturile unor morminte, care se aflau la o adâncime prea mare pentru ca scheletele să fie atinse în campania anului 2025. Au fost descoperite și urme ale zidului anterior identificat în secțiunea S.19, prin urmare cele două unități de săpătură au fost parțial unite prin casetare, de sub martorul stratigrafic apărând altfel cel mai bine păstrat segment al acestei structuri zidite în ruină.
- Secțiunea S.21 (2 × 1,5 m), trasată pe latura estică a gangului de intrare al ansamblului (Pl. III). S-a constatat că fundațiile de pe această latură au mai puțin de un metru adâncime și sunt legate cu ciment, iar totul stă pe o masivă umplutură rapidă cu pământ, piatră și multă cărămidă. Umplutura poate fi corelată cu înlocuirea vechii intrări principale a fortificației și îndeosebi cu anul 1825, când a fost ridicată pe această latură a ansamblului vechea primărie. Descoperirea unei monede de la începutul secolului XIX întărește această interpretare.

Cercetările efectuate până acum în cadrul șantierului școală de la biserica evanghelică din Sânpetru au stabilit că, în interiorul incintei secundare, în dreptul beciurilor (Sectorul A) au funcționat mai multe structuri zidite, unele din zidărie de piatră, altele din zidărie mixtă, a căror periodizare și planimetrie nu poate fi coerent reconstituită deocamdată, necesitând continuarea cercetărilor. Ruinele lor au fost grav afectate de înmormântări, apariția acestora fiind ea însăși o contribuție la avansarea stadiului de cercetare – istoria locală purta numai amintirea utilizării zonei de nord-vest, mult lărgite, a incintei secundare pe post de cimitir. Cercetarea din gangul de intrare a scos la iveală o situație mai puțin complexă, dar a relevat posibile pericole pentru stabilitatea construcțiilor actuale, un factor care se cuvine întotdeauna luat în calcul în cazul lucrărilor vizând monumente.

Provenind din umpluturi de morminte sau din amenajări de nivel antropice, materialul arheologic descoperit a fost foarte amestecat – practic la toate adâncimile a apărut ceramică gri lustruită, din prima parte a mileniului I p.Chr., laolaltă

[1] Marcu Istrate, Dobrotă 2022.

cu fragmente ale unor piese moderne, smălțuite, cu bucăți de cahlă etc. (Pl. III). Inventarul mormântului M.45 a inclus cele mai spectaculoase descoperiri: ac de păr, inel, numeroase mărgele tubulare de sticlă și nasturi din pastă de sticlă albă, dar factura lor sugerează o datare în secolele XVIII–XIX. Alte descoperiri, precum lame de cuțit, catarame, pandantive, un zar și variate alte piese de os prelucrat etc. au apărut în contexte mai puțin coerente. Analizele sunt încă în curs de desfășurare, iar, la finalul lor, descoperirile vor fi predate Muzeului Județean de Istorie Brașov.

Cercetările sistematice de la biserica fortificată sunt planificate să continue în sezonul 2026 al „*Sânpetru Bioarchaeology Fieldschool*”, combinând, ca și până în prezent, arheologia de teren cu bioarheologia de laborator.

Abstract

Archaeological research began at the fortified church in Sânpetru in 1994, and resumed in 2020, in the context of an extensive project to restore the monument. Building on these initial investigations, the ”Sânpetru Bioarchaeology Fieldschool” project launched as an organized research program that integrates field archaeology with bioarchaeology.

The research program focused on the southern area of the outer ward, where a network of cellars, inherited from an early phase of the site, survives. During the year 2025, the field school activities centred on three research units, two of them opened near the cellars (trenches S.19 and S.20) and the third in the main gangway (trench S.21).

The underground near the cellars had been largely disturbed by various burials, some of them quite new, as indicated by surviving coffins, dress elements, etc. Still, it could be established that several built structures functioned inside the outer ward, some using stone masonry, others mixed masonry. Nevertheless, their periodization and planimetry cannot yet be coherently reconstructed, requiring further exploration. Research in the main gangway revealed a less complex situation, with shallow foundations embedded into a massive levelling backfill with many construction materials, likely set in place during the 19th-century modifications of the entrance area. In all research units, the situations consisting mostly of backfills and levelling layers, the archaeological material was mingled, pieces over two millennia apart appearing side by side.

Research at the fortified church is due to continue in the 2026 season of the “Sânpetru Bioarchaeology Fieldschool”, providing new data and clarifying the identified situations.

Bibliografie

Marcu Istrate, Dobrotă 2022 – Marcu Istrate, D., Dobrotă, S. O., *156. Sânpetru, com. Sânpetru, jud. Brașov. Punct: Biserica evanghelică Sânpetru*, în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 696–699.

Illustrations list:

Pl. I. General aspects of the site. 1. The fortified church in Sânpetru, as seen from the west in 2025. 2. Overview plan of the site, with the archaeological research units of the organized research program (red) and the area of the southern cellars (orange).

Pl. II. Research in the secondary ward, sector A. 1. The southern area of the outer ward, after opening trench S.20. 2. Scene illustrating the activity of the field school, with trenches S.19 and S.20. 3. Trench S.19 and squares C.4 and C.5 of trench S.20, with various ruins and burials.

Pl. III. Research in the main gangway. 1. Marking trench S.21. 2. Levelling layers with construction materials and cement-bound shallow foundations in trench S.21. 3. Part of the discovered ceramic material, under analysis as part of the field school activity.

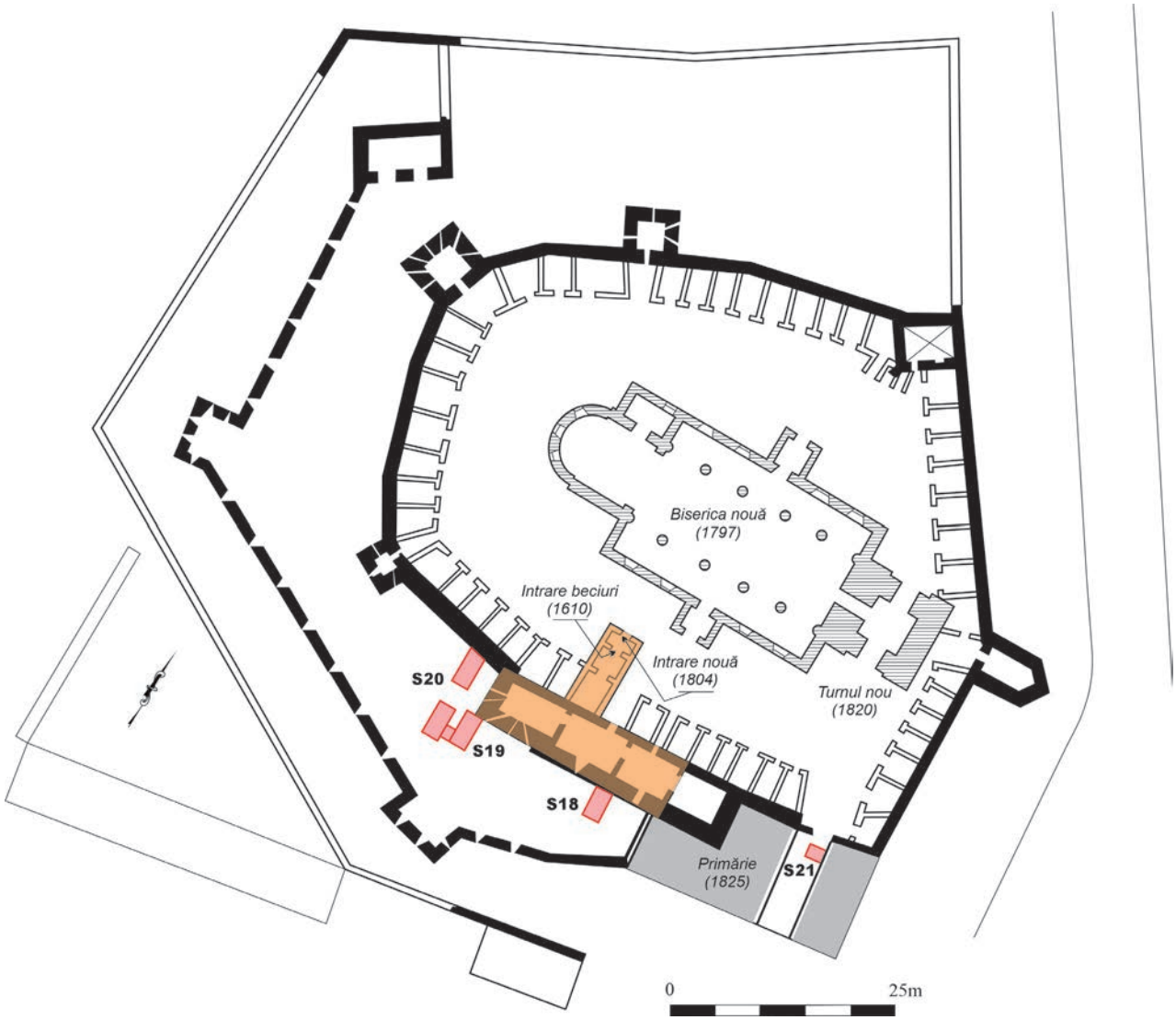

Pl. I. Aspecte generale ale sitului. 1. Biserica fortificată din Sânpetru în 2025, văzută dinspre vest. 2. Plan general, cu marcarea secțiunilor de cercetare arheologică sistematică (roșu) și a zonei beciurilor sudice (portocaliu)

1

2

3

Pl. II. Cercetare în incinta secundară, sector A. 1. Zona de sud a incintei, după deschiderea secțiunii S.20. 2. Scenă de lucru din cursul activității șantierului școală, cu secțiunile S.19 și S.20. 3. Secțiunea S.19 și carourile C.4-C.5 ale secțiunii S.20, cu variate ruine și morminte

1

2

3

Pl. III. Cercetare în gangul de intrare. 1. Trasarea secțiunii S.21. 2. Umpluturi cu materiale de construcție și fundații superficiale, legate cu beton, în secțiunea S.21. 3. Parte din materialul ceramic descoperit, în curs de procesare în cadrul șantierului-școală.

62. Sântana, jud. Arad
Punct: Cetatea Veche

Tip de sit: 125 (fortificație)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu)
Cod RAN: 12108.06
Autorizaţia nr. 112/08/06/2025
Colectiv: Victor Sava (Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu" Timișoara; CM Arad) – responsabil științific; Florin Gogâltan (IAIA Cluj-Napoca); Vlad Murgu, Ioan Cristian Cireap, Daniel Preda, Roberto Tănăsache, Andrei Mărincean (CM Arad); Sorin Felea, Robert Fako, Silviu Gligor (UBB Cluj-Napoca); Zlatoie Țmor.
Finanțare: CM Arad
Perioada desfășurării cercetării: 18.08–08.10.2025

Cercetările arheologice sistematice desfășurate în fortificația epocii bronzului târziu de la Sântana – *Cetatea Veche* au început în anul 2008. Până în prezent, au fost investigate principalele elemente ale sistemelor de apărare, precum și diverse structuri semnificative din interiorul incintelor fortificate (Pl. I/1)[1].

Pe latura sud-estică a fortificației, încă de la prima ridicare topografică iosefină (1769–1772), sunt consemnate trei movile. Dintre acestea, movila centrală se distinge prin dimensiunile sale considerabile, având o suprafață de aproape 10 000 mp și o înălțime maximă de 3,5 m. Aceasta se află între incintele a III-a și a IV-a, în colțul sud-sud-estic al fortificației, la aproximativ 200 m de intrarea principală în fortificația a III-a (Pl. 1/1–2).

Prospecțiunile magnetometrice efectuate în două etape succesive (2018, 2022) au evidențiat în centrul movilei o anomalie semnificativă, cu dimensiuni de aproximativ 45 × 20 m, acoperind o suprafață de peste 800 mp. Forma acesteia este dreptunghiulară și este orientată pe axa nord-vest – sud-est.

Începând cu campania arheologică a anului 2022, ne-am propus investigarea acestei structuri prin săpături sistematice. Astfel, pentru a valida măsurătorile geofizice, a fost deschisă secțiunea S8, cu dimensiunile de 40 × 2,5 m, amplasată pe latura nord-estică a movilei[2]. Campania din 2023 a adus la prelungirea acestei secțiuni pentru a surprinde întreaga latură estică a construcției identificate în 2022[3]. În 2025, o nouă secțiune (S9), cu dimensiunile 16,5 × 23 m, a fost deschisă pentru a cerceta jumătatea estică a acestei structuri.

Rezultatele săpăturilor arheologice au confirmat existența anomaliilor magnetometrice identificate anterior. Săpăturile au relevat faptul că acestea corespund unei gropi de mari dimensiuni, săpată ulterior ridicării movilei. În interiorul acesteia, la o adâncime de aproximativ 1,5–2 m, s-a descoperit o construcție din lemn și lut, care respectă conturul dreptunghiular al gropii. Structura se află ridicată pe o platformă din lut de aproximativ 0,5 m înălțime (Pl. I/3). În aceasta au fost săpate gropi circulare pentru amplasarea de stâlpi triunghiulari, o surpriză de proporții pentru noi, a căror amprentă a fost surprinsă în umplutura gropilor (Pl. II/1–2). Adâncimea acestora depășește semnificativ atât platforma de lut, cât și nivelul de săpare al gropii în care ulterior a fost ridicată această construcție. Acești stâlpi de formă triunghiulară au fost dispuși pe laturile clădirii în cel puțin două rânduri.

Deschizând în august 2025 S9, imediat sub nivelul de arătură au fost observate urmele unor pereți cu grosimea de 10–15 cm, văruiți și la interior și la exterior. Aceștia erau întrerupți de trei intrări, situate pe laturile nordică, sudică și estică. Intrarea estică, care avea o lățime de 3,60 m, a fost cercetată pe parcursul acestei campanii. Pe axa longitudinală a clădirii am identificat un aliniament de gropi de mari dimensiuni, săpate de noi partial în 2025. Nivelul de călcare, atât cât a putut fi cercetat, este reprezentat de un strat subțire de lut care păstrează pe alocuri urme de culoare albă, semn că și acesta a fost vopsit, cel mai probabil cu var. Deasupra nivelului de călcare se află un strat compact de cenușă, care se îngroașă spre centrul încăperii. În acest strat au fost descoperite numeroase oase de animale, fragmente ceramice, piese din bronz de mici dimensiuni, în majoritatea cazurilor trecute prin foc, și o mărgea de chihlimbar. După îndepărtarea cenușii, au fost observate cel puțin două zone unde podeaua prezenta o culoare roșie, semn al unui foc intens *in situ* (Pl. I/3).

Revenind la pereți, spre mirarea noastră, am constatat că ei au fost construiți din lut galben și negru bine tasat, fără a avea o structură firească din pari și nuiele. Urme de pari verticali, meniți să susțină această construcție aparent fragilă, au fost identificați doar la exterior. Pereții au fost ridicați direct pe podeaua de lut și se păstrează astăzi în picioare pe o înălțime de aproximativ 1,4 m. Suprafețele lor interne și externe, bine netezite, au fost acoperite, așa cum precizam, cu un strat foarte probabil de var. La baza pereților, atât pe interior, cât și pe exterior, peste stratul de var a fost aplicată o bandă de pigment negru, cu lățimea de aproximativ 15 cm. Pe anumite porțiuni, au fost identificate urme de pigment roșiatic (Pl. II/3). La exterior, baza pereților a fost marcată de o bordură de lut, lată de 15–20 cm și o înălțime de aprox. 5 cm (Pl. I/3). Întreaga clădire a fost acoperită rapid cu pământ adus din diferite părți, într-o singură etapă.

Asemenea structuri îngropate în tumuli au fost cercetate și la Lăpuș și Susani, dovedind existența unei practici rituale comune pe un spațiu larg al bronzului târziu (cca 1400–1200 BC) din estul Bazinului Carpatic[4].

[1] Pentru istoricul cercetărilor de la Sântana – *Cetatea Veche,* vezi, mai nou, Sava, Gogâltan 2025; Gogâltan, Sava 2025.
[2] Gogâltan *et alii* 2023.
[3] Gogâltan *et alii* 2024.
[4] Metzner-Nebelsick, Kacsó, Nebelsick 2010; Bertea *et alii* 2025.

Abstract

Systematic excavations at the Late Bronze Age megafort of Sântana – *Cetatea Veche*, initiated in 2008, have focused on both defensive features and internal structures. On the south-eastern side of the site, three mounds were recorded as early as the First Military Survey (1769–1772). The central mound, covering nearly 10,000 m² and rising 3.5 m high, lies between Enclosures III and IV. Magnetometric surveys conducted in 2018 and 2022 identified a large rectangular anomaly (c. 45 × 20 m) at its center.

Archaeological excavations begun in 2022 confirmed that the anomaly represented a substantial pit excavated after the mound's construction. At a depth of 1.5–2 m, a rectangular timber-and-clay building was uncovered, erected on a 0.5 m – high clay platform. Circular postholes for triangular posts, arranged in at least two rows along the walls, extended well below the platform level. The walls, 10–15 cm thick and preserved up to 1.4 m in height, were constructed of compacted clay without a typical wattle-and-daub framework; vertical supports were identified only externally. Both interior and exterior surfaces were smoothed and likely lime-coated, with a black pigment band at the base and traces of red decoration.

The structure featured three entrances, and a thin clay floor overlain by a compact ash layer containing animal bones, ceramic fragments, small bronze objects affected by fire, and an amber bead. Evidence of intense *in situ* burning was observed. The building was subsequently covered rapidly in a single depositional event. Similar buried structures are known from Lăpuș and Susani, indicating a widespread ritual practice in the eastern Carpathian Basin during the Late Bronze Age (ca. 1400–1200 BC).

Bibliografie*:*

Bertea *et alii* 2025 – Bertea, S., Bunoiu, V., Leonti, I., Stancheva, V., Georgescu, A., Pinca, R.-I., Calotă, B., Ostaș, P., Diaconescu, D., DiPasquale, R., Marteniuc, I., *The Archaeological Excavations at Susani – Gramurada de la Jupani: Report on the 2025 Field Campaign*, în: Ziridava. Studia Archaeologica, 39, 2025, p. 233–242.

Gogâltan, Sava 2025 – Gogâltan, F., Sava, V., *Războaiele Sântanei. Sfârşitul unui centru de putere al bronzului târziu din zona Mureşul de Jos*, în: AMP, 47/I, 2025, p. 83–107.

Gogâltan *et alii* 2023 – Gogâltan, F., Sava, V., Diaconescu, D., Krause, R., Hegyi, A., Cireap, C.I., Preda, D., Murgu, V., Mărincean, A., Dolog, O., Reiss, I., Scheinberger, K., Mereuță, D., Negoescu, M., Micu, A., Stache, A., Călin, T., *Sântana, jud. Arad, Punct: Cetatea Veche*, în: *CCAR. Campania 2022,* Târgoviște, 2023, p. 329–332.

Gogâltan *et alii* 2024 – Gogâltan, F., Sava, V., Murgu, V., Mărincean, A., Cireap, I. C., Preda, D., Diaconescu, D., Felea, S., Rus, M., Dolog, O., Călin, T., Crețu, A., Mariuțac, H., Mereuță, D., Micu, A., Negoescu, M. Stache, A., *Sântana, jud. Arad, Punct: Cetatea Veche*, în: *CCAR. Campania 2023*, *Târgu Mureș,* 2024, p. 334–335.

Metzner-Nebelsick, Kacsó, Nebelsick 2010 – Metzner-Nebelsick, C., Kacsó, C., Nebelsick. L.D., *A Bronze Age ritual structure on the edge of the Carpathian Basin*, în: Studii și Comunicări Satu Mare, 26/1, 2010, p. 219–233.

Sava, Gogâltan 2025 – Sava, V., Gogâltan, F., *Settlement dynamics in the Lower Mureș region during the 2nd millennium BCE*, în: Communicationes Archaeologicae Hungariae, 2025, p. 139–190.

Illustrations list*:*

Pl. I. 1. Digital Elevation Model, generated from LiDAR scanning, of the Sântana – *Cetatea Veche* megafort, indicating the archaeological research units; 2. Aerial photograph of the megafort and trench S9 (2025 campaign); 3. View of trench S9 highlighting the building currently under investigation.

Pl. II. 1. Posthole documented during the outlining stage; 2. Partially excavated posthole; 3. Exterior wall of the investigated building.

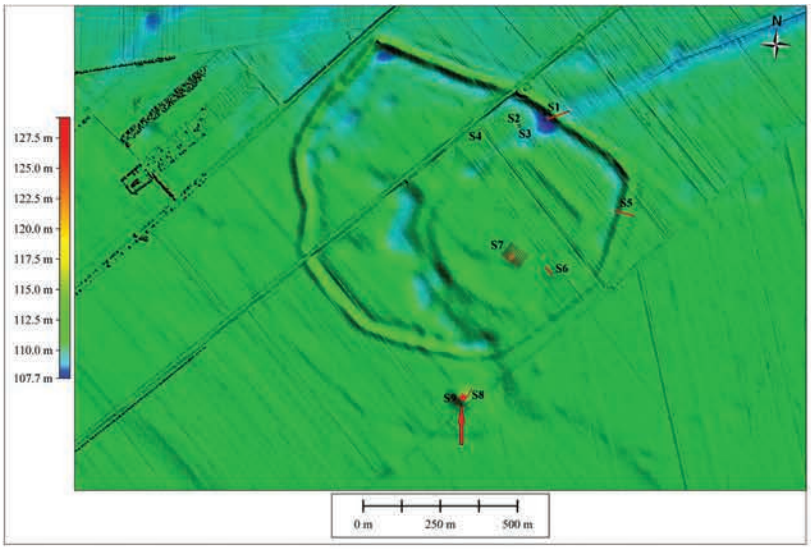

Pl. I. 1. Model digital de elevație (DEM), realizat pe baza scanării LiDAR, al megafortului Sântana – Cetatea Veche, cu indicarea unităților de cercetare arheologică; 2. Fotografie aeriană a megafortului și a secțiunii S9 (campania 2025); 3. Imagine a secțiunii S9, evidențiind clădirea aflată în curs de investigare

Pl. II. 1. Groapă de par surprinsă în etapa de conturare; 2. Groapă de par parțial cercetată; 3. Peretele exterior al clădirii investigate

63. Sântion, com. Borș, jud. Bihor
Punct: Dealul Mănăstirii/Kolostordomb

Tip de sit: 117 (tell), 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 152 (epoca bronzului mijlociu), 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 27677.01
Autorizația nr. 17/22/04/2025
Colectiv: Florin Gogâltan (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Gruia Fazecaș (MTC Oradea); Andrea Demjén (MNIT); Florin Sfrengeu (U Oradea); Sorin Felea, Miruna Oana, Onoriu Mihai Rus (doctoranzi UBB Cluj-Napoca); Teodora Călin, Mircea Crețu, Erika-Iulia Dánel, Denis Mereuță (masteranzi UBB Cluj-Napoca); Octavian Tudor Lucaciu (student UBB Cluj-Napoca); studenți U Oradea.
Finanțare: MTC Oradea – 60 000 lei, MC – 37 500 lei
Perioada desfășurării cercetării: 08.07–08.08.2025

Situl arheologic de la Sântion – *Dealul Mănăstirii*, cunoscut în limba maghiară ca Biharszentjános – *Kolostordomb*, este situat la 1 km sud de localitatea, pe malul drept al Crișului Repede. Așa cum am precizat în repetate rânduri[1], tell-ul din epoca bronzului și mănăstirea medievală au fost distruse în proporție de peste 50% din cauza eroziunii repetate a râului, dar și a unor factori antropici (Pl. I/1). Cercetările arheologice anterioare au stabilit importanța obiectivului și necesitatea de a salva o informație istorică aflată în pericol de a fi pierdută definitiv.

În campania anului 2025 ne-am propus continuarea cercetărilor în secțiunea S4/2024, în zona sa mediană, unde, între zidurile medievale, se mai păstrau niveluri din partea superioară a tell-ului din epoca bronzului (Pl. I/2). De asemenea, în prelungirea estică a acestei suprafețe, am deschis o nouă casetă (S5/2025), cu dimensiunile de 7 × 5,5 m (Pl. II/2; 4). Săpăturile au scos la iveală continuarea zidurilor descoperite în campania anterioară, dar și noi structuri de piatră și cărămidă (Pl. II–IV). Principalul obiectiv al cercetărilor a fost identificarea absidei și delimitarea zidurilor din cărămidă. Spre surprinderea noastră, nu am reușit să găsim terminația zidului din piatră (Z-4). Din acest zid am decopertat aproximativ 14 m, însă capătul său nu a fost depistat nici spre vest, nici spre est (Pl. II/2; 4). Totuși, diversele situații arheologice descoperite ne-au ajutat să restrângem încadrarea sa cronologică. În partea nordică, fundația zidului taie o cistă din cărămidă, iar în partea sudică aceasta se suprapune peste un alt zid din piatră, care, la rândul său, suprapune morminte (Pl. III). Primul mormânt, identificat sub fundația zidului, aparținea unui individ înhumat într-un strat de arsură, iar sub acesta a fost descoperit un al doilea individ, fără urme de cărbune.

În cursul cercetării au fost identificate alte opt morminte, a căror umplutura conținea bucăți de lemn carbonizat și urme de arsură intensă, dar fără inventar funerar. Într-un singur caz am descoperit o suprapunere de schelete: deasupra mormântului cu arsură (M.31) se afla un alt individ, cu un inel de buclă din bronz cu capătul în formă de „S” (M.23) (Pl. III). Zidul din piatră (Z-4), considerat inițial cel mai timpuriu, se datează, cel mai probabil, în secolul al XIV-lea. Din punct de vedere funcțional, presupunem că acest zid reprezintă latura sudică a bisericii mănăstirii, dar, lipsind închiderea, deocamdată este doar o ipoteză.

În partea sudică a casetei am decopertat continuarea zidurilor Z-3 și Z-5, cercetate în anul 2024 (Pl. II–III). Cel mai recent dintre acestea, zidul din cărămidă, aparține ultimei faze de funcționare a mănăstirii. În această zonă, structura zidului prezintă diferențe (Z-3a) și se oprește aproximativ în mijlocul secțiunii. Sub el au fost descoperite mai multe morminte, dintre care unul amenajat într-o cistă de cărămidă. În casetă au fost identificate și alte ziduri aparținând diferitelor faze de construcție (Z-8, Z-9 și Z-10). Deoarece acestea se aflau în ori în fața profilelor estic, sudic și nordic, nu a fost posibilă determinarea funcționalității sau încadrarea lor cronologică.

În acest an, lângă și sub ziduri, au fost documentate 21 de morminte medievale, numărul lor total ajungând la 35. Acestea aparțin diferitelor faza ale cimitirului mănăstirii. Doar un singur mormânt a avut inventar funerar, un inel de buclă din bronz cu capătul în formă de „S”. Cimitirul a fost afectat de mai multe gropi antropice (G-1a și G-2), dar și de intervenții provocate de animale (Pl. III). Din poziții secundare sau din umplutura mormintelor, au fost recuperate câteva piese interesante: un denar din argint emis de regele Ungariei Ferdinand I, o cataramă de bronz, o verigă și o piesă din os sculptată.

În ceea ce privește tell-ul din epoca bronzului, în S4/2024 a fost cercetat solul antic, aflat imediat sub urmele mănăstirii medievale și 13 contexte arheologice (niveluri de abandonare, niveluri de amenajare și de construcție, gropi etc.) aparținând ultimelor secvențe de locuire ale acestei perioade de pe movilă (Pl. 1/2)[2]. Au fost, de asemenea, obținute informații importante despre stilul ceramic utilizat de către comunitatea de aici, care va schimba perspectiva pe care o avem astăzi despre ceea ce este faza a III-a a culturii Otomani. Prezența masivă a unor forme și ornamente ceramice, socotite a fi caracteristice culturii Wietenberg (fazele III-IV/C-D), alături de altele, considerate Otomani II, este ceea ce definește producția ceramicii ultimelor faze din evoluția tell-ului de la Sântion și a celui învecinat de la Toboliu, precum și a așezărilor lor adiacente[3]. Aceste produse ceramice se vor regăsi mai apoi în grupul Cehăluț-Hajdúbagos de la începutul bronzului târziu[4].

[1] Gogâltan *et alii* 2025, cu bibliografia mai veche.
[2] Cele mai târzii date absolute pe care le deținem până în prezent se situează între 1736 și 1630 BC (Fazecaș, Gogâltan, Katócz 2024, Fig. 7).
[3] Vezi Emődi 2002; Găvan *et alii* 2020; Găvan *et alii* 2022; Găvan *et alii* 2023.
[4] Recent Gyurka, Szigeti 2025, cu bibliografia mai veche.

Rezultatele cercetărilor au arătat că avem de-a face cu un sit arheologic complex, cu particularități specifice și cu numeroase faze și subfaze de construcție. Suprafața generoasă cercetată în această campanie (38,5 mp) ne-a oferit, paradoxal, mai multe întrebări decât răspunsuri. Conform izvoarelor istorice, mănăstirea ar fi fost un lăcaș monastic de familie, întemeiat înainte de anul 1215. Mormântul datat cu moneda regelui Andrei I, de la mijlocul secolului al XI-lea, ridică noi întrebări și ne invită să reconsiderăm începuturile acestui ansamblu monastic. Sperăm ca viitoarele cercetări să ne ofere răspunsuri clare privind planul mănăstirii, etapele de construcție și datarea acestora. Un ajutor esențial în acest sens a venit din partea Comisiei Naționale de Arheologie, care ne-a permis finanțarea unui număr important de date absolute, care ne vor lămuri și ele în viitor cu privire la diversele etape cronologice ale acestui sit.

Abstract

In the 2025 campaign, we aimed to continue our research in section S4/2024, in its median area, where levels from the upper part of the Bronze Age tell were still preserved between the medieval walls (Pl. I/2). Also, in the eastern extension of this area, we opened a new trench (S5/2025) measuring 7 × 5.5 m (Pl. II/2; IV). The excavations revealed the continuation of the walls discovered in the previous campaign, but also new stone and brick structures (Pl. II–IV). The main objective of the research was to identify the apse and delimit the brick walls. To our surprise, we were unable to find the end of the stone wall (Z-4). We uncovered approximately 14 m of this wall, but its end was not found either to the west or to the east (Pl. II/2; IV). However, the details we discovered helped us narrow down its chronological framework.

As for the Bronze Age tell, in S4/2024, the ancient soil immediately below the remains of the medieval monastery was investigated, and 13 archaeological contexts (abandonment levels, arrangement and construction levels, pits, etc.) belonging to the last sequences of habitation of this period on the mound were uncovered (Pl. I/2). Important information was also obtained about the ceramic style used by the community here, which will change the perspective we have today about what the third phase of the Otomani culture is. The massive presence of ceramic shapes and ornaments considered characteristic of the Wietenberg culture (phases III-IV/C-D) alongside others considered Otomani II is what defines the ceramic production of the last phases in the evolution of the Sântion tell and the neighboring one in Toboliu, as well as their adjacent settlements. These ceramic products will later be found in the Cehăluț-Hajdúbagos group from the early Late Bronze Age.

According to historical sources, the monastery was a family monastery, founded before 1215. Also, the grave dated with the coin of King Andrew I, from the middle of the 11th century, raises new questions and invites us to reconsider the beginnings of this monastic complex. We hope that future research will provide us with clear answers regarding the monastery's layout, the stages of construction, and their dating.

Bibliografie:

Emődi 2002 – Emődi, J., *O aşezare din epoca bronzului de la Palota Veche*, în: Ephemeris Napocensis, vol. 12, 2002, p. 5–35.

Fazecaș, Gogâltan, Katócz 2024 – Fazecaș, G., Gogâltan, F., Katócz Z., *The time of the Bronze Age tell settlement from Sântion-Movila Mănăstirii*, în: Sava, V., Gogâltan, F. (eds.), *Epoca bronzului de-o parte și de alta a Carpaților. Studii în onoarea lui Tudor Soroceanu la 80 de ani. The Bronze Age on both sides of the Carpathians. Studies in honor of Tudor Soroceanu at 80 years*, Cluj-Napoca, p. 253–270.

Găvan *et alii* 2020 – Găvan, A., Lie, M.A., Kienlin, T.L., *Preliminary report on the 2019 excavation undertaken on the outer settlement of the tell from Toboliu (Bihor County)*, în: Crisia, 50, 2020, p. 59–74.

Găvan *et alii* 2022 – Găvan, A., Lie, M.A., Nolde, N., Zerl, T., Röpke, A., Zickel, M., Kienlin, T.L., Fazecaș, G., *Preliminary Report on the 2021 excavation season at Toboliu*, în: Crisia, 52, 2022, p. 65–84.

Găvan *et alii* 2023 – Găvan, A., Lie, M.A., Kienlin, T.L., *The 2022 gridded surface collection on the outer settlement of the Toboliu tell*, în: Ziridava. Studia Archaeologica, 37, 2023, p. 283–310.

Gogâltan *et alii* 2025 – Gogâltan, F., Fazecaș, G., Katócz, Z., Demjén, A., Sfrengeu, F., Oana, M., *Sântion, com. Borș, jud. Bihor, punct, Dealul Mănăstirii*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 301–305.

Gyurka, Szigeti 2025 – Gyurka, O., Szigeti, A., *From past to present: The research history of the Hajdúbagos–Cehăluș pottery tradition and its territorial distribution in the light of recent research*, în: Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 76, 1, 2025, p. 167–211.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Location of the site; 2. Clay floors of domestic structures from the Bronze Age in S4/2024.
Pl. II. 1. Section S5/2025; 2. Overview with S4/2024 and S5/2025.
Pl. III. General plan of section S5/2025.
Pl. IV. General plan of the excavations.

Pl. II. 1. Secțiunea S5/2025; 2. Vedere generală cu S4/2024 și S5/2025

Pl. I. 1. Amplasarea sitului; 2. Podele din lut ale unor structuri domestice din epoca bronzului în S4/2024

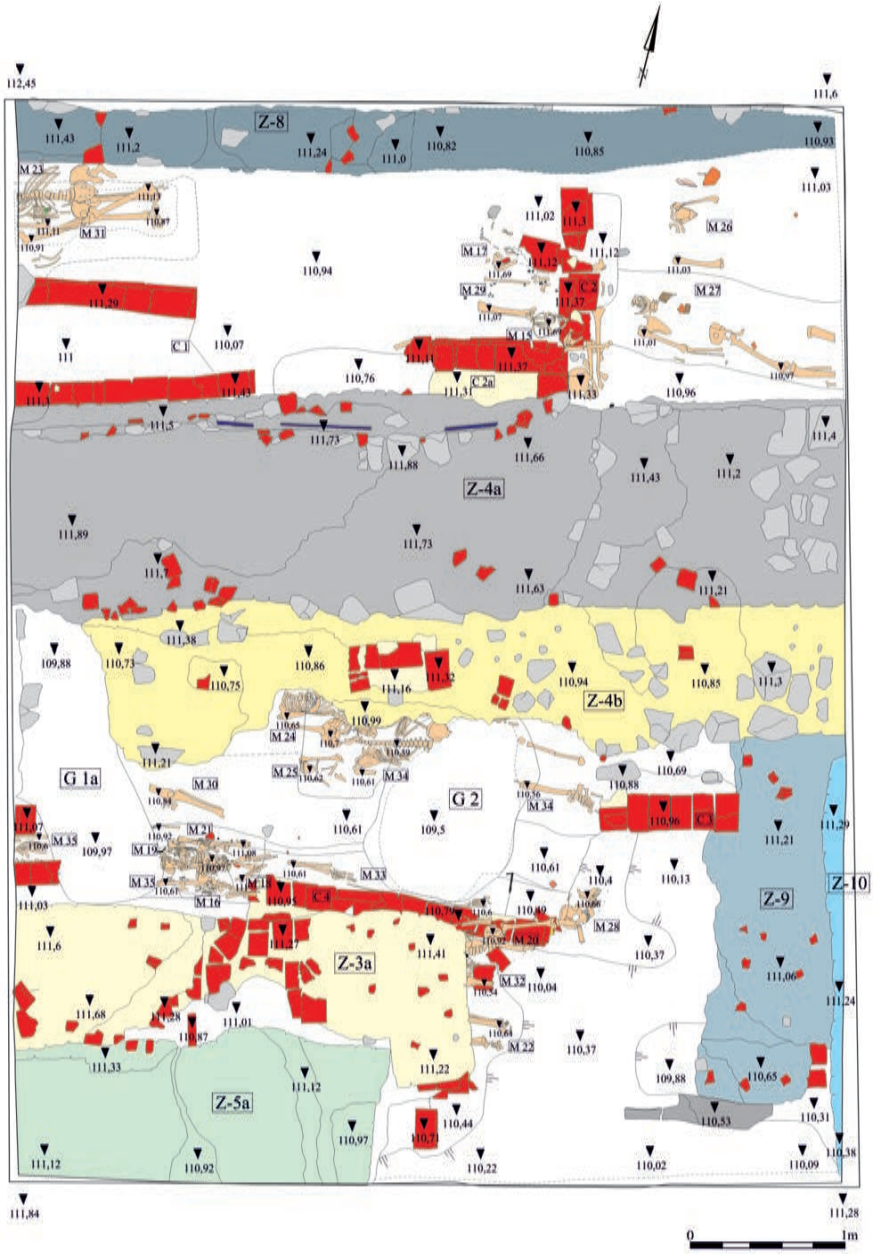

Pl. III. Planul general al secțiunii S5/2025

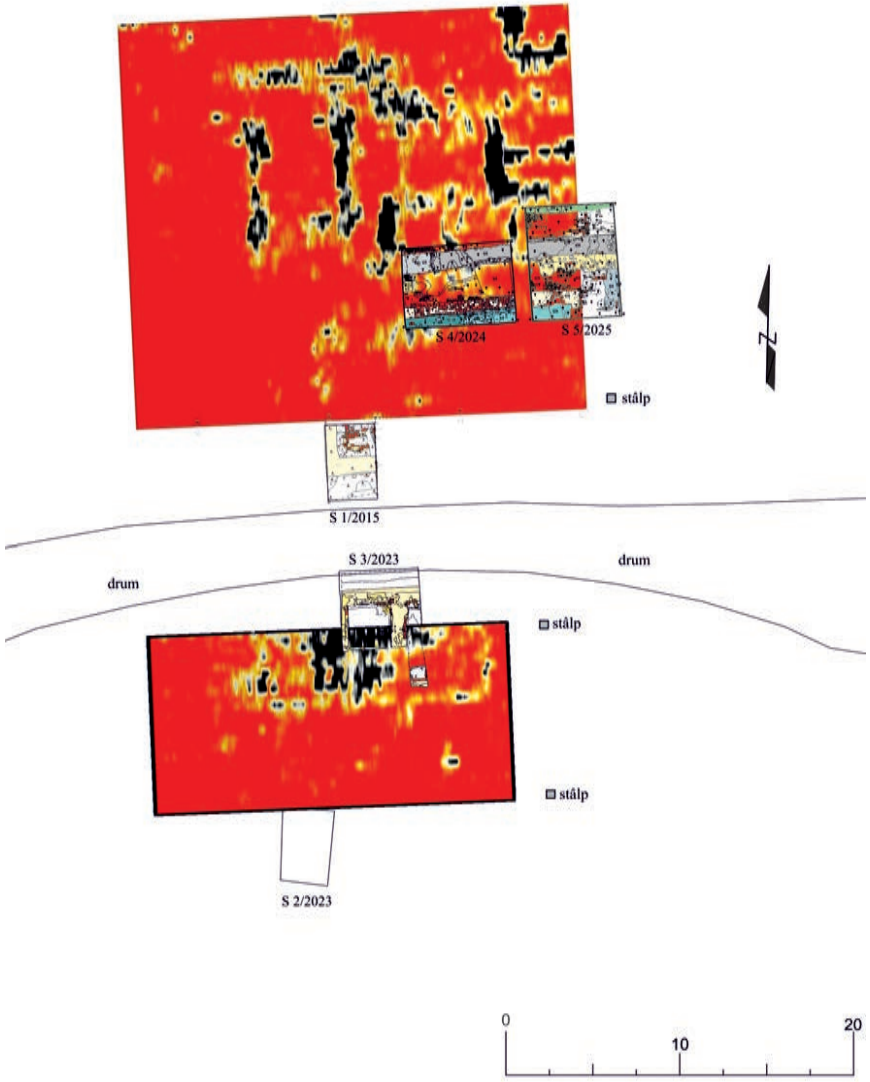

Pl. IV. Planul general al săpăturilor

64. Sfântu Gheorghe și com. Ghidfalău, jud. Covasna
Punct: Sfântu Gheorghe – Bedeháza

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 13 (structură de cult)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 16 (epoca bronzului), 21 (epoca fierului), 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 60491.04
Autorizația nr. 09/22/04/2025
Colectiv: Dan Ștefan (MNCR) – responsabil științific; József Puskás, Dan Buzea (MNCR); Maria-Magdalena Ștefan (MNIR)
Finanțare: MC, MNCR – 30 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: noiembrie – decembrie 2025

Prezentul raport detaliază rezultatele campaniei de cercetare arheologică sistematică desfășurate în anul 2025 în situl de la Bedeháza, aflat pe malul stâng al râului Olt, în dreptul gării din Sfântu Gheorghe, până în satul Ghidfalău. Cercetarea face parte dintr-un proiect multianual, demarat în contextul necesității de a clarifica stratigrafia, extinderea și formele de locuire ale acestui sit complex, a cărui importanță istorică este documentată de peste un secol.

Situl arheologic Bedeháza, identificat inițial în anul 1912, cu ocazia lucrărilor la infrastructura feroviară Sfântu Gheorghe – Miercurea Ciuc, reprezintă un punct de referință pentru locuirea din bazinul superior al Oltului. Investigațiile istorice (Ferencz László, 1912–1914; Mihail Macrea, 1949–1950) au confirmat o ocupare intensă și stratificată, acoperind perioadele: neolitic, epoca bronzului, perioada dacică (predominantă), epoca post-romană și Evul Mediu.

Evoluția cercetărilor recente (2017–2024)

Dinamica cercetărilor din intervalul 2017–2024 a fost dictată inițial de necesitatea unor intervenții preventive, generate de proiecte de infrastructură majore (Varianta Ocolitoare Sfântu Gheorghe) și exploatări de resurse în zona Ghidfalău. Aceste investigații, realizate de Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni și Institutul de Arheologie din București, au reconfigurat înțelegerea spațială a sitului, confirmând o extindere pe axa nord-sud de aproximativ 3 km și o densitate variabilă a urmelor activităților umane din trecut. În aceste condiții, cercetările arheologice contractuale au fost continuate printr-un proiect multianual de cercetare sistematică care a început în anul 2022, în special în sectorul nordic (cariera Ghidfalău) și în sectorul „clasic” (investigat anterior de Kurt Horedt). În acest din urmă sector, cercetările geofizice și săpăturile au fost realizate pe micul platou inundabil de pe malul stâng al Oltului, pe pantă și pe marginea vestică a terasei superioare.

Campaniile recente, și în mod special cea din 2024, au adus corecții semnificative interpretărilor anterioare, în special în ceea ce privește morfologia complexelor. Cercetarea a demonstrat că structurile de mari dimensiuni, considerate inițial locuințe medievale unitare, reprezintă în fapt o convoluție de complexe adâncite care se intersectează, fenomen ce complică lectura stratigrafică. În ansamblu lor, complexele adâncite preistorice pot fi considerate gropi cu depuneri intenționate de vase și fragmente ceramice, oase umane și de animale (uneori prin schelete întregi), fragmente de râșniță, resturi de cărbune și cenușă. S-a reușit stabilirea unei distincții tipologice: gropile din perioada dacică sunt predominant cilindrice și cu adâncimi reduse (sub 1 m, de la cota de identificare), în timp ce gropile medievale prezintă un profil de tip „sac”, cu baza lărgită considerabil și adâncimi ce pot depăși 2 metri. Aceste tipare morfologice sunt valabile doar pentru suprafețele cercetate, situații diferite fiind des întâlnite atât în arheologia celei de-a doua epoci a fierului cât și în cercetările din situri medievale.

Imaginea de ansamblu a sitului a fost completată de descoperirile din 2024 de pe malul opus al Oltului, în zona pârâului Arcuș, puse în evidență în cadrul unui proiect de supraveghere arheologică. Aici a fost documentat un orizont cultural complex, cu ceramică specifică culturii Gava și perioadei dacice și frecvente urme de arsură. Identificarea unor gropi dacice săpate dintr-un nivel superior, care suprapune vestigii din perioada târzie a epocii bronzului, confirmă faptul că zona arheologică de la Bedeháza nu este izolată, ea este parte integrantă a unor orizonturi de activitate umană și de ocupare mai largi, extinse pe ambele maluri ale râului, din preistorie și până în perioada medievală.

Campania din anul 2025

Obiectivul principal al acestei campanii – desfășurată târziu în an, în lunile noiembrie și decembrie, din motive administrative – a fost finalizarea cercetării sectorului vestic al Secțiunii 4 (S4). Încă de la sfârșitul cercetărilor din anul 2024, aici au fost puse în evidență 12 gropi (unele dintre acestea reprezentând convoluții a două sau trei gropi distincte). Suplimentar, tot în S4 au fost identificate urmele uneia dintre săpăturile realizate în campania din 1949-1950 de către echipa condusă de Kurt Horedt, complexe care au fost protejate la momentul respectiv și a căror cercetare a fost reluată acum.

Acest cluster de gropi investigat în 2025 păstrează caracteristicile tipologice enunțate anterior: formă rotundă în plan și adâncime redusă. Interesant este faptul că o parte dintre aceste gropi sunt dispuse pe un traseu linear. Deși aceasta ar putea indica o distribuție intenționată, nu excludem posibilitatea ca alinierea complexelor să fie pur întâmplătoare; o eventuală lărgire viitoare a acestui segment din S4 va oferi argumente decisive pentru una dintre interpretări. În umplutura acestor gropi și pe nivelul inferior au fost descoperite numeroase fragmente de vase, oase de animale, fragmente de râșniță și urme de arsură. Atribuirea cronologică exactă nu a fost încă finalizată, materialul arheologic recuperat fiind în prezent studiat tipologic și spațial. Cu toate acestea, o evaluare preliminară indică apartenența acestor gropi fie la perioada dacică (majoritatea), fie la perioada medievală (secolele XII–XIV). Observațiile stratigrafice au demonstrat că gropile nu sunt conectate prin niveluri arheologice de călcare. Sporadic, în afara complexelor, au fost recuperate fragmente ceramice și din alte perioade (neolitic și epoca bronzului).

Cercetările din anul 2025 au fost completate și printr-o nouă serie de investigații geofizice - magnetometrie și măsurarea susceptibilității magnetice a solului – investigații care au rolul de a contribui la stabilirea limitelor sitului și la punerea în evidență a structurilor arheologice din subsol, în vederea planificării săpăturilor din campanii viitoare.

Abstract

This report details the results of the 2025 systematic archaeological campaign at the Bedeháza site, part of a multi-year project aimed at clarifying the stratigraphy, spatial extent, and settlement patterns of this multi-period archaeological complex located in the upper Olt River basin. Initially identified in 1912, the site has yielded extensive evidence of human occupation spanning the Neolithic, Bronze Age, Dacian period (which is predominant), post-Roman era, and the Middle Ages.

Recent investigations (2017–2024), initially triggered by major infrastructure developments and later continued as systematic research, confirmed the site's impressive north-south extension of approximately 3 km. The 2024 campaign significantly corrected previous interpretations by demonstrating that large-scale structures, initially considered unitary medieval dwellings, are actually complex convolutions of intersecting pits. A clear morphological distinction was established within the excavated areas: Dacian pits are mostly shallow and cylindrical, whereas medieval pits (12th–14th centuries) are deep and sack-shaped. Furthermore, discoveries on the opposite bank of the Olt River (Arcuș stream area) indicate that Bedeháza was part of a much broader habitation macro-system.

The late 2025 campaign (November-December) focused on finalizing the western sector of Trench 4 (S4), an area adjacent to the mid-20th-century excavations led by K. Horedt. The research revealed a cluster of 12 shallow, circular pits, some forming a linear distribution, though whether this alignment is intentional remains to be clarified by future trench expansions. The filling of these features yielded significant quantities of pottery shards, animal bones, quern fragments, and traces of burning. Preliminary typological analyses suggest these pits belong primarily to the Dacian and Medieval periods. Stratigraphic observations confirmed the absence of connecting cultural layers between the features, while sporadic finds outside the pits also indicate Neolithic and Bronze Age presence.

Bibliografie:

Daicoviciu, C., *Granița de est a Daciei și triburile libere de la hotarele de răsărit ale Daciei. Rezultatul cercetărilor de pe șase șantiere din jud. Trei Scaune*, în: SCIV, 1, 1, 1950, p. 115–122.

Horedt, K., *Pătrunderea și așezarea slavilor în Transilvania. Raportul colectivului asupra săpăturilor executate în regiunea Târnava-Mare*, în: SCIV, 1, 1, 1950, p. 123–130.

Horedt, K., Russu, I. G., Mareș, V., *Așezarea de la Sf. Gheorghe-Bedeháza*, în: MCA, 2, 1956, p. 5–39.

László, Ferencz, *Jurnal șantier*, inedit, Muzeul Național Secuiesc, Sf. Gheorghe.

Macrea, M., Buzdugan, L., Ferenczi, G., Horedt, K., Popescu, I., Russu, I. I., Székely, Z., Vasiu, N., Winkler, I., *Despre rezultatele cercetărilor întreprinse pe șantierul arheologic Sf. Gheorghe - Brețcu în 1950*, în: SCIV, 2, 1, 1951, p. 285–311.

Illustration: Fig. 1. Location and boundaries of the archaeological site at Sfântu Gheorghe – Bedeháza.

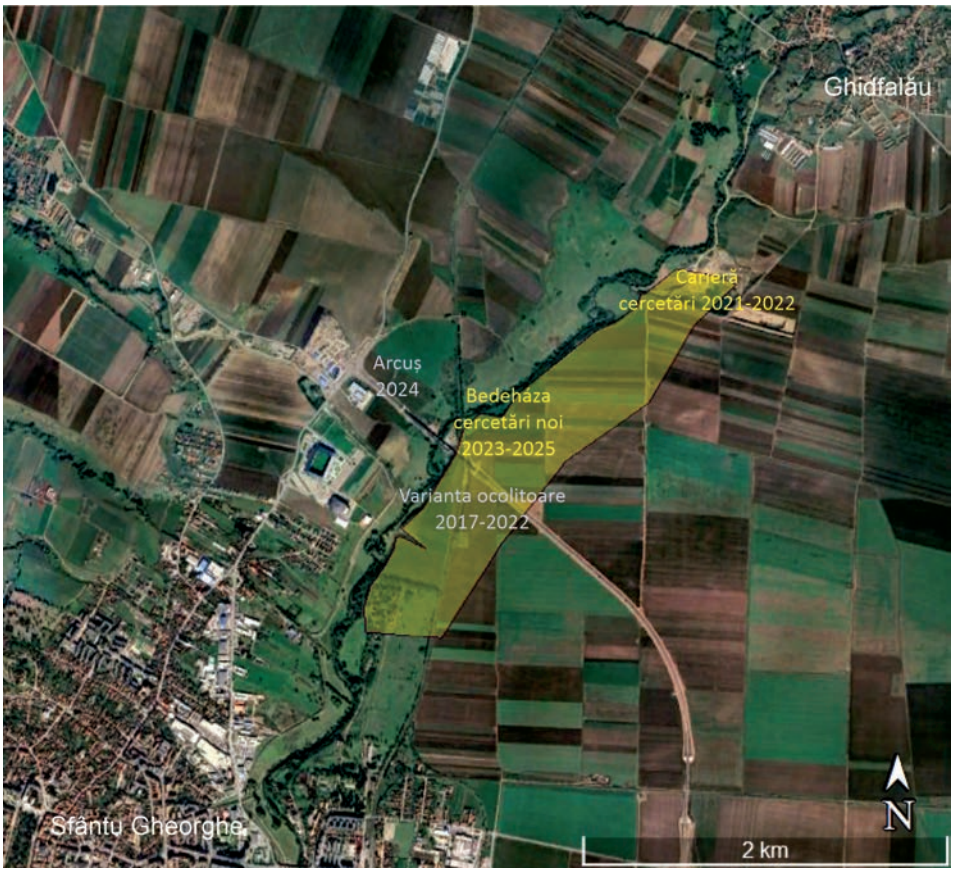

Fig. 1. Localizarea și limitele sitului de la Sfântu Gheorghe – Bedeháza.

65. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea

Punct: Cetatea Ibida

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 119 (așezare civilă), 12 (locuire militară), 122 (cetate), 124 (fort), 13 (structură de cult / religioasă), 133 (biserică), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 11 (paleolitic), 113 (paleolitic superior), 14 (eneolitic), 15 (epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 2 (protoistorie), 21 (La Tène), 3 (epoca antică), 31 (epoca greacă), 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană), 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină), 41 (epoca bizantină), 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 161277.01.01; 161268.01.01; **cod LMI:** TL-I-s-A-05926; TL-I-s-A-05927; TL-I-m-A-21048; TL-I-s-B-05924
Autorizația nr. 63/2025
Colectiv: Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea) – responsabil științific; Mihaela Iacob (MC/UDJ Galați); Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea); Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Andrei Baltag, Daniel Malaxa (IA Iași); Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Ana Odochiciuc, Iulian Moga, Simina Stanc, Alina Elena Pop (UAIC Iași); Andrei-Dorian Soficaru, Ciprian Crețu (IAFR București); Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Națională a Moldovei Chișinău); Alessandro Teatini, Antonio Ibba (Universita degli Studi di Sassara); Decebal Nedu (UDJ Galați); Virgil Apostol, Adrian Doboș (IAB); Dan Bălteanu (DJC Dolj); Mălina Libiț, Ramona Maria Mocanu (MJ Vaslui); Adrian Ioniță, Antonia Paraschiv (masteranzi U București); Adelina Picior, Bianca Vochițoaia, Gabriel Simalcsik, Alexandru Codescu, Alex Cornea, Bogdan Godoci, Andrei Ghițu, Alexandru Ciocan, Ecaterina Gutău, Valeria Pântea, Roxana Dancă, Ștefan Matei Ilie, Emanuel Lungu, Xenia Chifeac, Andrei Morala, Cătălin Mititelu, Teodor-Octavian Petrea (doctoranzi, masteranzi, studenți UAIC Iași); Anca Mihaela Ghiurco, Petru Bîrliba (voluntari)
Finanțare: ICEM Tulcea, Ministerul Culturii, Asociația „Ibida" Tulcea și domnul Gianni Alexandrescu din Iași
Perioada desfășurării cercetării: iulie – august 2025

Sectorul Curtina X – Fortificație (F)

Responsabil sector: Dan Aparaschivei
Membri colectiv: Andrei Baltag, Lucian Munteanu, Adrian Ioniță (masterand, U București), Adelina Picior (doctorand, UAIC Iași), Bianca Vochițoaia (masterand UAIC Iași), Antonia Paraschiv (masterand, U București), Gabriel Simalcsik, Alexandru Codescu, Alex Cornea (doctoranzi UAIC Iași), Bogdan Godoci, Andrei Ghițu, Alexandru Ciocan, Ecaterina Gutău, Valeria Pântea, Roxana Dancă (studenți, UAIC Iași)

Campania de cercetări arheologice din anul 2025 din sectorul *Fortificație* a avut ca obiective fundamentale continuarea cercetării în interiorul TI, pentru a identifica etapele de funcționare, respectiv de distrugere ale acestui obiectiv, extinderea secțiunii SN1, amplasată pe marginea dinspre nord, în vederea clarificării direcției și dimensiunilor curtinei C2F, respectiv prelungirea S1 în dreptul porții de pe latura de nord a fortificației colinare pentru a releva toate componentele zonei de acces. În afară de acestea, am efectuat două sondaje arheologice, α și β, de-a lungul curtinei C2F, în scopul clarificării direcției de înaintare a zidului fortificației de pe latura de nord.

Turnul I

Am prelungit cu un metru suprafața de cercetare în interiorul turnului, spre poarta de vest. Aici ne-am propus să ne adâncim în nivel pentru a confirma stratigrafia anterioară și pentru a ajunge să vedem cum se dezvoltă nivelul de călcare format din cărămidă, cu reparațiile de mortar identificate în cursul campaniei anterioare.

La curățenia dinspre profilul de sud, respectiv la zidul de sud al turnului, am identificat, bine păstrată, o porțiune de podea, de circa 0,80 × 0,80 m cu un strat de cenușă albă compactă și un fragment de cărămidă. Cert este că, stratigrafic, această amenajare apare sub stratul de arsură considerat post antic (nivelul nr. 4) și chiar deasupra celui care a fost considerat inițial distrugerea ultimului nivel de utilizare al turnului (nivelul 6), de început al secolului VII. Ideea este că nivelul de depuneri (nr. 5) se subțiază foarte mult către vestul (intrarea) turnului, iar această podea poate să fi fost conectată cu un nivel „ruralizant" de folosire a turnului I. Oricum, în acest sens avem nevoie de o cercetare mai aprofundată. Amenajarea aceasta este destul de subțire (0,10 m), ceea ce poate însemna că a avut o viață destul de scurtă, dar și că nu a fost de la început una foarte durabilă.

În ceea ce privește nivelul de distrugere masivă (nivelul 6), în prelungirea efectuată de noi în acest an, are circa 0,25 m grosime și se întinde pe toată zona de până la intrarea dinspre vest, cu o intensificare vizibilă lângă zidul de sud al turnului I.

Sub nivelul 6 am regăsit nivelul de depunere consistentă (nivelare), de circa 0,40 m (nivelul 7), cu mortar, cărămidă, țigle, piatră de dimensiuni reduse, dar și arsură. După acest nivel, am mai descoperit unul, destul de mozaicat, format din straturi succesive de pământ și mortar, probabil de la o altă refacere (grosime de circa 0,10 m) (nivel 8). Sub acest strat apare podeaua de lut foarte tasat, tot de circa 0,10 m (nivel 9), de pe care există și mai multe artefacte, inclusiv monede de la Justinian, precum și de la Justin II. De altfel, de la ultimul împărat, astfel de piese au fost descoperite în nivelul imediat următor (nr. 8). Pavajul de cărămidă, identificat încă din campania trecută (nivel 10), apare în această zonă la circa 0,15 m sub podeaua de lut menționată. Din păcate, este destul de prost păstrat, chiar dacă am reușit să îl

descoperim pe o suprafață de circa 1,00 × 0,90 m, iar spre vest este evidentă o reparație cu un mortar dur, probabil dintr-o fază posterioară. Cert este că deasupra pavajului a fost descoperită o monedă de la Justin II.

În ceea ce privește continuarea cercetării, în cursul campaniei viitoare vom încerca să ajungem la intrarea în turn, pe circa jumătate din suprafață, pentru a lăsa și un profil N-S, dar și unul V-E. Aici ne vom adânci, de asemenea, strat cu strat, în ideea de a stabili și mai acurat stratigrafia acestui complex închis.

Prelungire S1 (2025) Poarta de Nord

În dreptul porții de pe latura de nord a fortificației colinare, am efectuat o prelungire a secțiunii S1, de 3 × 3 m, cu scopul de a identifica modalitatea în care se făcea intrarea în fortificație dinspre cetatea mare. De la primele acțiuni de adâncire, în dreptul intrării, pe poarta de N a fortificației, dinspre cetatea mare, am găsit pragul acesteia. Este vorba, probabil, de ultima fază de funcționare, de vreme ce se vede clar că, pe latura de est a intrării, pragul nu este aliniat cu această latură, deci este de presupus că mai jos există un alt prag aliniat, corespunzător primei faze de utilizare. Pragul din faza identificată în această campanie este format din trei blochete de piatră, cu următoarele dimensiuni: cea de lângă latura de est a porții are 0,30 × 0,20 m, cea centrală are 0,40 × 0,70 m, iar cea de lângă latura de vest a intrării are 0,35 × 0,30 m. Înălțimea pragului este de 0,20 m. Probabil că adâncirea săpăturii, în campania viitoare, ne va releva cel puțin un alt prag, anterior, care a fost ulterior nivelat. Devierea pragului în raport cu linia intrării este de circa 0,20 m în partea de est, unde este cea mai vizibilă, respectiv 0,10 m în vest. Interesant este că pentru acest prag nu există un nivel de călcare foarte clar, zona din fața sa fiind constituită din moloz cu piatră măruntă și mortar, ceramică destul de multă, databilă larg în secolul al VI-lea, piroane din fier, probabil din elementele porții, oase de animale, sticlă, zgură etc.

Prin continuarea cercetării spre partea de est a intrării, am avut surpriza de a identifica, la 0,70 m de latura de est, un zid adosat incintei Fortificației, cu o lățime de 0,70 m, construit cu piatră de dimensiuni medii, prins, se pare, cu mortar (Z1P). Acesta este perpendicular pe zidul mare al Fortificației (F), pe direcția NE-SV. Am reușit să îl identificăm pe o lungime de 2,60 m, dar spre capătul de nord este foarte deteriorat. Surpriza a continuat atunci când, din profilul de est al secțiunii noastre prelungite în această campanie și perpendicular pe Z1P, am identificat, pe o lungime de 2,10 m, un al doilea zid, denumit Z2P, cu direcția NV-SE, care are aproximativ aceeași compoziție și lățime. Z2P pare că încalecă Z1P și nu este țesut, cum ne-am fi așteptat, dar detaliile raporturilor dintre ele le vom stabili în campania următoare.

Așadar, această prelungire din zona Porții a relevat o amenajare, pe care o punem în legătură cu modalitatea de accedere în Fortificație dinspre cetatea mare în ultima parte a utilizării lor. Vom insista, fără îndoială, în campania următoare în acest punct de lucru, pentru a lămuri situațiile semnalate.

Prelungire S1 (2025) Curtina 2

În dreptul curtinei nr. 2 am executat o nouă prelungire, de circa 2 m pe direcția N-S și lată de 5,90 m pe direcția V-E, pentru a desluși modalitatea prin care această latură a fortificației se prelungește sau urmează o anumită curbă de nivel pe latura de nord a dealului. Interesant este că lângă edificiul E1, descoperit în anii trecuți, în interiorul căruia am putut delimita o amenajare din pământ și piatră pusă pe seama unei locuiri medievale, după ce am executat prelungirea din 2025, am mai găsit un fragment ceramic cu email olive, caracteristic perioadei medievale, dar și o monedă otomană din secolul XVI, de la Murad II sau Mehmed II. În plus, curtina C2, descoperită de la poarta de nord a fortificației pe direcția V-NV, în această porțiune, săpată de noi în campania din 2025, este puternic demantelată până la asizele de sub nivelarea de cărămidă, ale cărei amprente se mai păstrează în mortar. Se formează, astfel, o platformă destul de bine conturată, care ar fi putut fi utilizată pentru fixarea unui post de control asupra întregii zone din partea de jos a dealului.

În rest, în urma executării acestei prelungiri, am putut identifica circa 7,60 m din incintă, pe paramentul interior și 8,30 m pe paramentul exterior. Lățimea incintei la marginea profilului de nord a prelungirii este de 2,30 m. Cum incinta coboară panta și nu cotește spre vest, cum puteam crede, conform planurilor vechi ale fortificației, am decis executarea unor sondaje de-a lungul curtinei C2, tocmai pentru a vedea cât mai coboară spre partea de jos. Astfel, în 2025 am putut face două astfel de sondaje.

Sondajul α fost plasat la 3 m spre nord de prelungirea S1 (2025) Curtina 2 și are dimensiunile de 2,50 m pe latura V-E și 2,00 pe latura N-S. Aici am putut surprinde paramentul interior al incintei C2 care coboară, spre NV, pe o lungime de circa 1,80 m. Adosat acestei porțiuni de zid am identificat un *dolium* fragmentar, din care se mai păstra fundul, cu un diametru de circa 0,77 m. În profilul de vest al sondajului mai poate fi observată o parte din corpul chiupului. Lățimea zidului identificată în acest sondaj este de 1,20 m, dar curtina avea, cel mai probabil, aceeași lățime ca mai sus, de 2,30 m.

Sondajul β a fost trasat pe aceeași direcție a paramentului interior al incintei, mai jos de sondajul α. Are dimensiunile de 2,5 × 2,5 m. Aici am identificat incinta pe o lățime de circa 1,40 m la intrarea dinspre profilul de sud al sondajului și de 1,50 m la ieșirea dinspre profilul de nord.

După executarea celor două sondaje, din măsurătorile noastre putem afirma că am surprins Curtina 2 a fortificației pe 23 m liniari, pe direcția N-V, dar ea continuă și mai jos, pentru circa 12 metri, până când, conform observațiilor din teren, legate de curbele de nivel, ar face o cotire spre vest.

În ceea ce privește obiectivele campaniei viitoare, ne propunem:

1. Continuarea cercetării în interiorul T I, pentru a identifica etapele de funcționare, respectiv de distrugere ale acestui obiectiv și, în corelație cu celelalte complexe, ale întregii fortificații colinare;
2. Continuarea cercetării în prelungirea S1 (Poarta de Nord), pentru a clarifica noile elemente apărute în preajma și la Poarta de nord a fortificației;
3. Executarea unui nou sondaj, γ, în prelungirea celor două deja făcute în campania din 2025, pentru a surprinde

locul exact în care curtina C2F o cotește spre vest și închide pe această latură fortificația colinară;
4. Continuarea procesului de conservare primară, în perspectiva realizării unui proiect de restaurare a complexelor identificate și aflate, acum, în curs de cercetare.

Sectorul Curtina H

Colectiv: Gabriel Grumăzescu, Dorel Paraschiv, Dan Bălteanu, Roxana Dancă, Ștefan Matei Ilie și studenți UAIC Iași

Cercetările arheologice din campania anului 2025 s-au axat pe continuarea săpăturii în sectorul denumit convențional Curtina H – *intramuros***.** În campania precedentă, cercetările s-au oprit pe nivelul de dărâmătură la -1,60 m, urmând ca în această campanie să definitivăm câteva aspecte cu privire la obiectivele stabilite în campania anterioară. Dacă în campania trecută secțiunea deschisă avea dimensiunile de 7 × 7, în această campanie suprafața a fost extinsă cu încă 3 m spre vest pentru conturarea colțului nord-estic a edificiului C1.

În urma îndepărtării nivelului de dărâmătură (blocuri de calcar fasonate, provenite din paramentul zidului și din bucăți de calcar de dimensiuni mici și neregulate, provenite din emplecton, între care se găsește mortar fărâmițat, desprins de pe pietrele zidului) s-au conturat, pe latura de nord a secțiunii (în proximitatea incintei), blocuri mari din piatră fasonată cu următoarele dimensiuni : L1 – L = 0,90 m; l = 0,72 m; gr = 0,17 cm; L2 – L = 1,10 m; l = 0,64/0,46; gr = 0,17 m; L3 – L = 1,23 m; l = 0,67; gr. = 0,14 m; L4 – L = 1,34 m; l = 0,78/0,64 m; gr = 0, 14 m; L5 – L = 0,88 m, ; l = 0,80 m; gr = 0,19 m; L6 – L = 1 m; l = 0,68 m; gr = 0,18 m; L7 – L = 0,78 m; l = 0,23 m; gr = 0,16 m; L8 – L = 0,97 m; l = 0,20 m; gr = 0,16 m. Blocurile din piatră sunt, cel mai probabil, căzute din zidul de incintă (după refacerea acestuia în timpul împăratului Iustinian).

Continuarea cercetării arheologice a adus noi dovezi cu privire la amenajarea spațiului *intramuros* aflat la sud de curtina H, fiind cercetate până în prezent colțurile a două edificii (C1 și C2). C1, constituit în momentul de față din zidurile Z1 și Z4, se află în partea de SV a secțiunii, motiv pentru care aceasta a fost extinsă cu încă 3 m spre V. Z1 a fost cercetat până în prezent pe o lungime de 4,10 m, acesta conturându-se la -1,90 m față de coama păstrată a zidului de incintă, iar Z4 a fost cercetat pe lungimea de 3,15 m, locuința continuând în profilele de sud și vest.

Z 1 (C1) păstrează o elevație de patru asize, din pietre legat cu pământ cenușiu-gălbui (se observă o tegula utilizată în construcția zidului – probabil provine de la o construcție romană timpurie), având o grosime de 0,70 m. Înălțimea maximă a celor două ziduri este de 0,50 m (Z1) și 0,60 (Z4). Din interiorul C1 a fost recuperată o monedă databilă în secolul V p.Chr. Aceasta a fost descoperită într-un sediment cenușiu amestecat cu pământ galben. După îndepărtarea acestui nivel a fost identificată o podea de lut perforată de dărâmarea zidurilor (Z1-Z4). Pentru C1 (Z1 – Z4) putem atribui un interval larg de funcționare (secolele IV–VII p.Chr). Tot în C1 se conturează un alt nivel – de arsură cu concrețiuni calcaroase în compoziție și lutuială – pe latura de nord a camerei. Cercetarea acestui nivel va avea loc în următoarea campanie arheologică.

Cea de a doua construcție, denumită convențional C2, este formată din Z2 (2,70 m) și Z3 (2,5 m). În cazul acestui edificiu, se păstrează doar fundația zidurilor, pe un singur rând de asize, cu o înălțime de maxim 0,20 m și o grosime care variază între 0,58 și 0,65 m (în funcție de dimensiunile pietrelor). C2 a fost construit, cel mai probabil, după închiderea poternei de pe curtina H, în timpul împăratului Iustinian, fapt justificat prin poziționarea construcției față de această poternă. În interiorul construcției C1, au fost descoperite și materiale ceramice, care pot fi încadrate în secolele VI–VII p.Chr.

Între C1 și C2, în carourile C-F / 4-7 au fost conturate rămășițele unui acoperiș (US 1002), care provine cel mai probabil de la C1 conform înclinației tegulelor. Imediat după documentarea corespunzătoare a acestui nivel, a fost descoperit în caroul E5 un folles din secolul VI (40 nummi), care oferă un reper cronologic pentru perioada de funcționare a edificiilor.

În zona poternei, zidul de incintă se păstrează pe o înălțime de 1,9 m (16 blocuri de calcar fasonate) pe latura de vest a acesteia, iar latura estică se păstrează pe o înălțime de 1,6/7 m (10 blocuri de calcar fasonate) – cel mai probabil degradată/căzută din cauza agenților fizici ori a intervenției antropice (demantelare modernă).

În această campanie s-a continuat cercetarea poternei de pe curtina H, aflată imediat la vest față de turnul 8. În *extramuros* lățimea acesteia este de 1,10 m, iar în interior de 1,70 m, având o deschidere tip evantai, construită prin încastrarea blocurilor de piatră printr-un aranjament radial, care distribuie presiunea deschiderii către laterale.

Spre finalul campaniei, a fost trasat un nou sondaj pe latura *extramuros* a incintei (peste 2 m lățime), pentru a identifica posibila zonă de conexiune dintre turnul 8, pragul porții și modul în care se făcea legătura cu restul așezării din interiorul cetății (în *extramuros* a fost identificată o stradelă în fața porții păstrată precar). În stadiul actual al cercetării, nu a fost reperată decât o posibilă intervenție, pe latura vestică a poternei (asemănător unui șanț), cu sediment brun-cenușiu afânat, grăunțos, în care nu au fost descoperite materiale arheologice pentru a putea încadra cronologic „perforația”. La aproximativ -2,20/-2,30, s-a conturat un prim nivel, constituit din pietre de râu și mortar, pe o lățime de 0,20/0,60 m (în proximitatea porții pe latura de vest), care constituie un prim semn al apariției în curând a plintei – posibil materiale din șanțul de umplere al plintei.

Materiale arheologice descoperite: un fragment de instrument medical din bronz – *auriculum*; diferite materiale ceramice fragmentare (amfore, capace, boluri, vase pentru servirea lichidelor, fragmente de chiup, materiale de construcții – inclusiv cu decor, câteva fragmente de opaițe romane târzii etc.), datate preponderent în secolele V–VI p.Chr.; fragmente de material vitric; șapte monede de bronz; un zar din ceramică; un jeton/dop din ceramică; un pieptene din os, în stare

fragmentară, databil în secolul IV p.Chr.; o fusaiolă.

Începând cu campania 2026, cercetările din zona curtinei H – *intramuros* vor fi incluse într-un proiect mai amplu de cercetare, care vizează zona *intramuros* aflată imediat la sud de curtina G – turnul 8 și curtina H, cu scopul de a lămuri relația dintre spațiul *intramuros* și *extramuros* și relația spațiului interior al turnului 8 cu zona *intramuros* adiacentă.

Sectorul T10

Responsabil sector: Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba

Membri colectiv: Ana Odochiciuc (UAIC Iași - Institutul de Cercetări Interdisciplinare), Alex-Marian Cornea (doctorand UAIC Iași), Emanuel Lungu, Ecaterina Gutău, Xenia S. Chifeac, Andrei Marola, Cătălin Mititelu, Teodor-Octavian Petrea (studenți UAIC Iași), Anca-Mihaela Ghiurco, Petru Bîrliba (voluntari)

A fost continuată săpătura în S8 (zona *extramuros*) în partea de vest a secțiunii. Obiectivul campaniei a fost punerea în evidență a fundației zidului de incintă și a fundației turnului T10 până la solul steril, cu atât mai mult cu cât în campaniile anterioare fuseseră descoperite morminte *in situ* sau reînhumări. În partea de nord-vest a secțiunii, la adâncimea de 3,85 m față de nivelul actual de călcare, a apărut o tegula care delimitează un femur uman, însă restul persoanei defuncte nu a mai fost descoperit. În partea de SV a secțiunii, a apărut o groapă cu resturi ceramice, utilizată probabil atunci când se lucra la ridicarea zidului de incintă. În partea de est a secțiunii, fundația turnului T 10 apare în mod spectaculos întărită, în trepte. Ea atinge o lățime de 0,65 m. Această fundație a fost destinată să susțină nu numai greutatea turnului, ci și presiunea exercitată de zidul de incintă, care avea un grad de înclinare destul de ridicat, urmând configurația terenului. Am deschis sondajul α în partea de est a S8, lângă turnul T 10, în partea centrală a secțiunii. prin adâncire până la nivelul plintei zidului de incintă din partea de nord a cetății. Sondajul a avut dimensiunile 1 × 1 m. În acest sondaj au fost descoperite fragmente de oase umane (reînhumate? deranjate?), fragmente de amforă de epocă romană timpurie și câteva bucăți de fier.

În concluzie, am observat că atât fundația zidului de incintă, cât, mai ales, fundația turnului au avut dimensiuni impresionante, fiind înalte și groase, pentru a face față terenului în pantă din zonă. Construcția a fost astfel adaptată condițiilor terenului. Am început totodată o curățenie în interiorul T10, cu obiectivul de a continua anul următor adâncirea în zona fundației din interiorul turnului.

Sectorul I

Colectiv: Ștefan Honcu, Alexander Rubel, Mălina Andreea Libiț, Laura Cumpănici, Andrei Marola, Răzvan Reitu, Ramona Maria Mocanu

Campania arheologică din anul 2025 de la *Ibida* – Sectorul I s-a desfășurat pe o durată de timp ce a cuprins opt zile, un interval extrem de scurt raportat la complexitatea proiectului de cercetare și a situațiilor arheologice identificate, iar echipa de arheologi a fost una foarte restrânsă, formată din puțini specialiști, care au trebuit să acopere simultan mai multe responsabilități, ceea ce a presupus un efort susținut, o organizare riguroasă și o colaborare permanentă între membri, în condițiile în care resursele financiare au lipsit aproape în totalitate. Însă, în ciuda acestor dificultăți majore, am reușit să ne mobilizăm eficient, să prioritizăm sarcinile esențiale și să valorificăm la maximum timpul scurt avut la dispoziție.

În aceste condiții, campania arheologică de anul acesta de la cetatea Ibida, sector I a avut ca scop finalizarea cercetării unităților stratigrafice identificate în campania anterioară, precum și aflarea planimetriei, stratigrafiei și a funcției edificiului aflat în curs de investigare. Așadar, noua investigație a început prin curățirea de vegetației din secțiunile supuse cercetării și prin îndreptarea profilelor acestora. În urma realizării acestei operațiuni au rezultat o serie de materiale arheologice specifice secolului VI, ceramică (fragmente amforă, oale etc.), oase de origine animală și câteva fragmente de sticlă de geam și o buză de cupă. După această etapă de lucru, am continuat excavarea unităților stratigrafice din S2, în jumătatea vestică a secțiunii, în camera R1 și am identificat noi unități stratigrafice US 00035 și US 00036.

US 00034 are dimensiunile de 1,20 × 3,80 m și grosimea de 0,60 m. Aceasta se situează în colțul de SV al secțiunii și se mărginește la nord cu US 00031, la sud cu US 0005, în partea de SE cu US 00037 și în partea de NE cu US 00036. Pământul din care este compusă această unitate stratigrafică este de culoare cenușie, cu multă cenușă și cărbune în compoziție. De aici au fost recuperate fragmente ceramice ce aparțin ceramicii de transport, amfore LRA 2, ceramică de bucătărie, de masă (forma Hayes 3 și 10), precum și oase de origine animală și de pește. US 00034 reprezintă, cel mai probabil, nivelul de distrugere din perioada romană târzie.

Unitatea stratigrafică US 00035 a fost identificată în partea de est a secțiunii S2 și est de US 00032, pe o suprafață de 5,5 × 3,20 m, cu o grosime cuprinsă între 15 și 20 cm, care a fost cercetată în integralitate. US 00035 suprapune, pe o suprafață de 1,20 mp, US 0005, în partea de est a acesteia. Pământul din care este compusă această unitate stratigrafică este de culoare cenușie cu tente cărămizii, afânat, cu blochete mici și medii din calcar, ceramică medio-bizantină, amfore LRA 2 și ceramică de bucătărie datate în veacul al VI p.Chr. precum și oase de origine animală și de pește. US 00035 reprezintă, cel mai probabil, nivelul de funcționare din perioada medio-bizantină.

După finalizarea excavării acestei unități stratigrafice, a fost identificată una nouă, denumită US 00036, cu dimensiunile de 5,40 × 2,60/2 m și grosimea de 0,20 m. Această unitate stratigrafică se mărginește în partea de sud cu US 0005 și cu US 00037, în partea de nord cu profilul nordic, la est cu profilul estic al secțiunii, iar în partea de vest cu US 00031 și US 00034. Pământul care compunea această unitate stratigrafică era de culoare brun-cenușiu, compact pe toată suprafața, prăfos, cu blochete de calcar, bucăți de chirpici, olane și tegulae în compoziție. Au fost, de asemenea, aflate și resturi de oase de origine animală, ceramică de transport, de masă (formele Hayes 3 și 99), ceramică de bucătărie și resturi de oase de pește. US 00036 reprezintă un nivel de distrugere din perioada romană târzie, datat preliminar în veacul al VI-lea p.Chr.

O ultimă unitate stratigrafică cercetată a fost US 00037, care reprezintă o groapă modernă de extragere a pietrei din zidurile edificiilor cetății. Aceasta are o formă neregulată, în plan, cu dimensiunile de 2,60 m × 1/0,90 m, cu grosimea de 0,50/0,60 m. Astfel, pământul din umplutura gropii este unul de culoare cenușie, foarte afânat, prăfos, cu multe blochete sumar fasonate, de dimensiuni mici și medii, sparte neregulat. US 00037 a distrus parțial US 0005 pe o lungime de 1,90 m, dislocând patru-cinci rânduri de asize din calcar din latura de nord a edificiului E1 faza 1. Din componența acesteia au fost recuperate fragmente ceramice din epocile romană târzie și medio-bizantină.

Au fost identificate, de asemenea, trei chiupuri, în colțul sud-estic a edificiului E2, cercetat parțial în campania 2025.

În campania viitoare ne propunem să finalizăm de excavat secțiunea S 2 și să deschidem noi suprafețe de lucru, care să ne permită să înțelegem planimetria, funcția și încadrarea cronologică a edificiului aflat în curs de cercetare.

Abstract:

The archaeological research at Slava Rusă took place between July and August on four sectors. On sector Curtain X, located on the south-western side of the Late Roman fortress, several structures, such as the Northern Gate and Curtain No 2, have been researched. In this season, only the archaeological levels dated to the sixth century were investigated, and some information on the gate layout and the orientation of the Curtain's No. 2 was obtained. In the following season, the research will be extended to investigate archaeological layers dated prior to the sixth century. Archaeological investigations took place on two spots on the northern side of the Late Roman fortress. The first is located in the *intramuros* area of Curtain H, immediately west of Tower No. 8. Here, the corners of two Late Roman buildings were investigated, with the archaeological dig focusing on layers dated to the sixth and early seventh centuries. The second spot is located to the west, in the area of Tower No. 10. Here, research focused on the extramural area to obtain information about the beginnings of this structure. Another area investigated is located inside the fortress on the northern terrace of the River Slava. Several seasons ago, a very large structure that was used as a storage depot was discovered here. The research aims to document the building's layout and chronology.

Illustrations list:

Fig. 1. Tower I – interior.
Fig. 2. S 1 extension (2025). The Northern Gate.
Fig. 3. S 1 extension (2025). Curtain No. 2.
Fig. 4. The α and β surveys and the extension of the C2F Curtain to the NW.
Fig. 5. Overview of the Curtina X – Fortification (F) sector at the end of the 2025 season (drone photo).
Fig. 6. Building C 1.
Fig. 7. Building C 2.
Fig. 8. Overview of the Curtain H – *intramuros*.
Fig. 9. Overview of the Curtains G and H and Tower 8.
Fig. 10. Curtain H – general plan.
Fig. 11. Tower 10 exterior – the western side (general view).
Fig. 12. Tower 10 exterior – the western side (closeup view).
Fig. 13. Sector I overview.
Fig. 14. Sector I overview.

Fig. 1. Interior Turn I

Fig. 2. Prelungire S1 (2025) Poarta de Nord

Fig. 3. Prelungire S1 (2025) Curtina 2

Fig. 4. Sondajele α și β și prelungirea Curtinei C2F către NV

Fig. 5. Imagine de ansamblu a sectorului Curtina X - Fortificație (F) la finalul campaniei 2025 (foto dronă)

Fig. 6. Edificiul C 1

Fig. 7. Edificiul C 2

Fig. 8. Curtina H – intramuros. Vedere aeriană

Fig. 9. Curtinele G și H, Turnul 8. Vedere aeriană

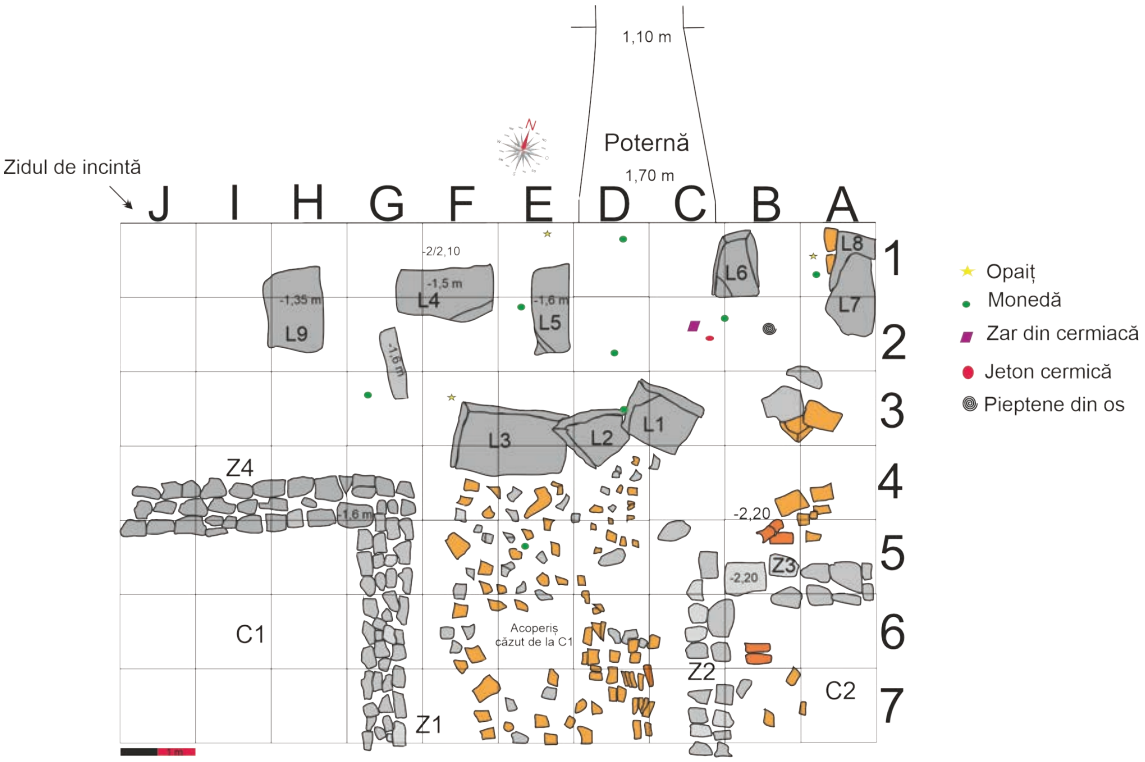

Fig. 10. Curtina H – plan general

Fig. 11. Exteriorul T 10 – latura de vest (vedere generală)

Fig. 12. Exteriorul T 10 – latura de vest (detaliu)

Fig. 13. Sector I – vedere aeriană

Fig. 14. Sector I – vedere aeriană

66. Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călăraşi
Punct: Malu Roşu

Tip de sit: 1 (locuire), 2 (descoperire funerară), 111 (așezare deschisă), 117 (tell), 211 (necropolă plană)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 142 (eneolitic mijlociu), 143 (eneolitic târziu)
Cod RAN: 104216.01, 104216.02, 104216.03, 104216.08, 104216.21
Autorizaţia nr. 65/08.05.2025
Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr (ICUB) – responsabil științific; Cristian Roth, Sebastian Dumitrescu, Adrian Șerbănescu, Marian Voicu, Cristina Covătaru, Bogdan Manea, Gabriel Popescu, Ana Garcia-Vasquez, Aurelien Tafani (ICUB); Theodor Ignat, Vasile Opriş, Adelina Darie, Dan Pîrvulescu (MMB); Adrian Bălășescu, Gabriel Vasile, David Baciu, Franceska Știrbu, Elek Popa (IAB); Valentin Parnic, Andreea Parnic (MDJ Călăraşi); Valentin Radu, Constantin Haită, Mihai Florea (MNIR); Cosmin Moise, Theodor Zavalaș (MCG Oltenița); Alfred Vespremeanu-Stroe, Cristian Grosu (FG-U București); Cornelis Stal (HoGent, Ghent, Belgia), Robert Hofmann, Mila Shatino, Sabnis Shikharani, Jaroslav Drohnov, Vitalii Rud, Sara Jagiolla (CAU Kiel, Germania); studenţi, masteranzi şi doctoranzi FIUB
Perioada desfășurării cercetării: 03.07– 30.08.2025

Începând din anul 2021, cercetările din situl arheologic Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călăraşi, se desfășoară în cadrul proiectului de cercetare intre-, multi-, pluri- și transdisciplinară „The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiștea Valley and Danube Plain (between Oltenița and Călărași)", coordonat de Universitatea din București, în parteneriat cu Universitatea din Kiel (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel / Kiel University – CAU), Germania, HoGent, Belgia, Muzeul Dunării de Jos Călărași, Muzeul Municipiului Bucureşti, Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" București[1].

Cercetările arheologice din campania 2025 au vizat continuarea unor obiective anterioare, atunci când proiectul internațional de față a debutat, dar și investigarea unor obiective noi. Astfel, în 2025 s-au desfășurat cercetări arheologice în aria siturilor Chiselet și Sultana – *Valea Orbului*.

Chiselet – Sectorul Tell

În zona așezării de tip tell din punctul Fundu Chiselet, aparținând culturii Gumelnița, pe baza prospecțiunilor non-intruzive (ERT, GPR, magnetometrie, seismică) și a carotajelor geomorfologice realizate în intervalul 2021–2024[2], s-a decis deschiderea unei cercetări extensive în anii 2021–2022[3]. Aceasta a furnizat date noi privind stratigrafia antropică a tell-ului de la Chiselet, estimată la cca 9 m – cu peste 5 m mai mare decât rezultase din cercetările interbelice ale Hortensiei Dumitrescu[4].

În campania 2025 s-a continuat investigația în sectoarele deschise în 2022, vizându-se S6 și S3. Acestea reprezintă o împărțire virtuală a suprafeței tell-ului, în unități de 10 × 10 m, numerotate. În S6 a fost identificat un nivel de abandon al așezării („closer"), constituit dintr-un strat de vase sparte pe loc, în asociere cu piese de silex, râșnițe, piese miniaturale, pietre, bucăți de chirpici, oase de animale și scoici; se remarcă numărul mare de pietre documentate în 2025. Distribuția vaselor sparte *in situ* și modul de fragmentare indică cel puțin două momente de aruncare a recipientelor ceramice[5].

În S3 a continuat demontarea locuinței începute a fi cercetată încă din 2021; au fost recoltate materialele din nivelul de distrugere, aparținând culturii Gumelnița. În exteriorul locuinței cercetate au fost identificate mai multe resturi osteologice umane, unele în conexiune anatomică, altele în poziție secundară, asociate cu fragmente ceramice Cernavodă I; posibilul/posibilele mormânt/morminte a(u) fost deranjat(e) de o intervenție modernă (o groapă de stâlp de telegraf), semnalată încă din 2022. Analiza antropologică preliminară indică prezența mai multor indivizi în acest lot.

Sultana – Valea Orbului

Necropola de la *Sultana – Valea Orbului*, situată pe malul stâng al Mostiștei, în Câmpia Română (com. Mănăstirea, jud. Călărași), reprezintă unul dintre cele mai vaste și mai bine documentate complexe funerare ale culturii Boian – faza Vidra, datând din a doua jumătate a mileniului V î.Hr. Cercetările sistematice desfășurate între anii 1974 și 2025, sub coordonarea colectivului condus de D. Șerbănescu, au adus la lumină 253 de morminte conținând 257 schelete, dispuse în două sectoare principale. Zona funerară cuprinde 253 morminte / 257 indivizi, datați 4700–4300 î.Hr., orientați E–V, depuși decubit dorsal, cu distribuție echilibrată pe sexe și vârste[6], haplogrupuri mitocondriale K – U – H[7], ritual unitar, ocru și inventare funerare moderate, reflectând o comunitate Boian–Vidra stabilă, integrată în dinamica culturală a Mostiștei și a Dunării de Jos[8].

[1] Lazăr 2023; Lazăr *et alii* 2023; Lazăr *et alii* 2024.
[2] Zolchow *et alii* 2023; Zolchow *et alii* 2025.
[3] Lazăr *et alii* 2023.
[4] Lazăr *et alii* 2023.
[5] Lazăr *et alii* 2023.
[6] Șerbănescu 2022.
[7] Hervella *et alii* 2015; Mattila *et alii* 2023.
[8] Mărgărit, Dimache 2019; Șerbănescu 2022.

În vederea verificării existenței în teren unor complexe funerare suplimentare în continuarea zonelor deja investigate anterior și calibrarea planului publicat cu situația din teren, în campania 2025 a fost deschis Sondajul SON 1/2025 (2 × 15 m) în Sectorul I[9], paralel cu vechile secțiuni (martor 0,50 m între acestea). Săpătura a fost manuală, pe principii microstratigrafice și cu înregistrare pe unități stratigrafice, a avansat controlat până la 2,50 m adâncime (raportându-ne la adâncimile mormintelor publicate). Dincolo de această adâncime s-au executat carotaje manuale la 2–3 m, fără identificarea unor morminte. În 2025 nu s-au descoperit morminte, dar au fost documentate două gropi, una fără materiale arheologice, greu de atribuit, cealaltă conținând un vas păstrat cvasi-complet, încadrarea tipologică și cronologică indicând tranziția de la sfârșitul Epocii Bronzului la începutul Epocii Fierului.

Observațiile de teren au relevat necorelări între planul publicat al săpăturilor[10] și situația efectivă a marginilor secțiunilor recognoscibile pe teren, ceea ce a condus la decizia inițierii unei campanii de prospecțiuni geofizice (ERT – tomografie electrică de rezistivitate) în vederea localizării nivelurilor cu potențial arheologic și a intervențiilor vechi, calibrării planului istoric al săpăturilor cu realitatea din teren (inclusiv datele din SON 1/2025) și integrării rezultatelor într-o bază de date dedicată și în hărți de lucru actualizate.

Prospecțiuni non-intruzive

În vara anului 2025 au fost efectuate o serie de investigații geofizice în punctul, Sultana – *Valea Orbului*, jud. Călărași cu scopul de a identifica un potențial nivel arheologic folosind tomografia electrică (ERT – Electrical Resistivity Tomography), precum și de a cartografia modul de distribuție al vechilor săpături arheologice din zona necropolei în discuție, pe fondul neconcordanțelor constatate între planul săpăturilor publicat și situația din teren documentată în Sondajul 1/2025, care nu confirmă datele publicate anterior privind planul excavațiilor[11].

O serie de profile tomografice au fost efectuate în încercarea de a delimita un nivel arheologic ce ar putea fi asociat zonei funerare adiacente. Un instrument ABEM Mala Terrameter LS2 cu 64 de electrozi a fost folosit. Separația electrozilor a fost de 0,75 m, pentru a putea avea o rezoluție acceptabilă a distribuției rezistivității solului.

Analiza preliminară a datelor indică prezența unui orizont cu o rezistivitate mai ridicată, ce variază ca distribuție în primii 2,0–3,5 m. Distribuția și diferența de rezistivitate de 30-40 Ohm.m ar putea fi indicii cu privire la existența unui orizont antropic în acest interval însă doar câteva anomalii clare pot indica prezența unor complexe arheologice. Analiza completă a datelor și coroborarea lor de informațiile obținute în campania arheologică din acest an, precum și consultarea publicațiilor disponibile vor ajuta la o mai bună înțelegere a datelor geofizice.

* * *

Tehnica de săpătură și înregistrare arheologică aplicată în cadrul proiectului „The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiștea Valley and Danube Plain (between Oltenița and Călărași)" este metoda microstratigrafică. Înregistrarea se realizează în sistemul unităților stratigrafice (u.s.), pe baza registrelor de unități și complexe, utilizând fișe tipizate. Ulterior, informațiile sunt introduse într-o bază de date dedicată. Sedimentul provenit din complexe a fost recoltat și cernut sau flotat. Din toate complexe pretabile au fost prelevate probe pentru datări absolute (^{14}C), pentru studii izotopice stabile (δ^{13}C, δ^{15}N, δ^{18}O, δ^{2}H, δ^{34S}), pentru analize fizico-chimice (fosfați, paleomagnetism, arheomagnetism) și pentru paleoparazitologie și paleogenetică (aDNA).

Materialele arheologice au fost preluate de muzeele partenere (Muzeul Dunării de Jos Călărași, Muzeul Municipiului București și Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița), iar materialele faunistice, umane și carpologice vor fi prelucrate și analizate în teren de echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan" (București), ulterior revenind la Universitatea din București. O parte dintre probele arheobotanice (carpologice, antracologice și palinologice) vor fi analizate la Universitatea din Kiel (Germania). Piesele IMDA vor fi analizate în laboratoarele Universității „Valahia" din Târgoviște. Artefactele litice și ceramice vor fi analizate în laboratoarele Facultății de Geologie și Geofizică, Universitatea din București; materialele ceramice vor fi analizate și la ICUB și MMB. Probele izotopice vor fi analizate în Stable Isotope Laboratory al ArchaeoSciences Platform (ASp-ICUB, Universitatea din București), iar datările ^{14}C AMS sau OSL vor fi realizate la IFIN-HH, LARA-Universitatea din Berna (Elveția) și la Universitatea din Kiel (Germania). Analizele fizico-chimice, precum și studiile pedologice, sedimentologice și micromorfologice se vor desfășura la Universitatea din București și la Universitatea din Kiel (Germania).

În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza: continuarea săpăturilor în situl tip tell de la Chiselet și în cadrul necropolei de la Sultana–Valea Orbului; prospecțiuni geomagnetice, carotaje paleoecologice și sondaje test în zona siturile acoperite de proiect vor continua, de asemenea, în limita finanțării disponibile.

Abstract

Non-invasive surveys (ERT, GPR, magnetometry, seismic) and geomorphological coring conducted at the Gumelnița tell of Fundu Chiselet (2021–2024)[12] motivated extensive excavations in 2021–2022[13], which revised the anthropic stratigraphy to c. 9 m - over 5 m thicker than indicated by interwar investigations. In 2025, fieldwork continued in sectors opened in 2022, targeting S7 and S3 (virtual 10 × 10 m grid units). In S3, we documented a settlement "closer"

[9] Șerbănescu 2022.
[10] Șerbănescu 2022.
[11] Șerbănescu 2022.
[12] Zolchow *et alii* 2023; Zolchow *et alii* 2025.
[13] Lazăr *et alii* 2023.

(abandonment layer) characterized by *in situ* smashed vessels associated with flint tools, grinding stones, miniatures, stones, daub fragments, animal bones, and shells; the spatial patterning and breakage suggest at least two distinct discard events. In S5, dismantling of a house (under excavation since 2021) proceeded, recovering materials from a Gumelnița destruction horizon. Outside the dwelling, multiple human osteological remains – some articulated, others redeposited – were identified in association with Cernavodă I pottery fragments; one or more graves were likely disturbed by a modern intervention (a telegraph pole pit recorded since 2022). Preliminary anthropological assessment indicates the presence of multiple individuals. These results refine local site formation and late 5th – early 4th millennium BC occupation dynamics, while highlighting the value of integrated geophysics–stratigraphy workflows for reconciling legacy plans with on-site realities.

Bibliografie:

Hervella *et alii* 2015 – Hervella, M., Rotea, M., Izagirre, N., Constantinescu, M., Alonso, S., Ioana, M., Lazăr, C., Ridiche, F., Soficaru, A. D., Netea, M. G., de-la-Rua, C., *Ancient DNA from South-East Europe reveals different events during early and middle Neolithic influencing the European genetic heritage*, în: PLOS ONE, 10(6), 2015. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0128810.

Lazăr 2023 – Lazăr, C., *A brief history of tell settlements and archaeological research in the Mostiștea Valley, Romania*, în: SP, 20, 2023, p. 201–234.

Lazăr *et alii* 2023 – Lazăr, C., Covătaru, C., Manea, B. *et alii*, *Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași. Punct: Malu-Roșu*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 362–366.

Lazăr *et alii* 2024, *Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași. Punct: Malu-Roșu*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 364–370.

Mattila *et alii* 2023 – Mattila, T. M., Svensson, E. M., Juras, A., Günther, T., Kashuba, N., Ala-Hulkko, T., Jakobsson, M., *Genetic continuity, isolation, and gene flow in Stone Age Central and Eastern Europe*, în: Communications Biology, 6, Article 793, 2023. https://doi.org/10.1038/s42003-023-05131-3.

Mărgărit, Dimache 2019 – Mărgărit, M., Dimache, M., *Personal adornments discovered in the Boian funerary contexts: Necropolis of Sultana–Valea Orbului (Călărași County, Romania)*, în: SP, 16, 2019, p. 15–39.

Șerbănescu 2022 – Șerbănescu, D., *Necropole eneolitice din Câmpia Dunării*, București, 2022.

Zolchow *et alii* 2023 – Zolchow, M., Pickartz, N., Șerbănescu, A., Erkul, E., Köhn, D., Wilken, D., Dreibrodt, S., Hofmann, R., Müller, J., Lazăr, C., Rabbel, W., *First results from stratigraphic investigation of Chiselet tell (Romania) using seismic full waveform inversion*, în: Wunderlich, T., Hadler, H., Blankenfeldt, R. (eds.), *Advances in On- and Offshore Archaeological Prospection: Proceedings of the 15th International Conference on Archaeological Prospection* Universitätsverlag Kiel | Kiel University Publishing, 2023, p. 315–318. https://doi.org/10.38072/978-3-928794-83-1/p63.

Zolchow *et alii* 2025 – Zolchow, M., Köhn, D., Pickartz, N., Lazăr, C. *et alii*, *Structure of the multiphase Chalcolithic tell Chiselet–Grădiștea Fundeanca (Romania) from SH-wave full-waveform inversion, borehole geophysics and coring*, în: Archaeological Prospection, 2025, p. 1–28. https://doi.org/10.1002/arp.2002.

Illustrations list:

Pl. I. Chiselet: 1. The tell-type site; 2. the Gumelnița house investigated in Sector S5.
Pl. II. Sultana – *Valea Orbului*: 1. Location of the necropolis on both slopes of the valley; 2. one of the ERT pseudosections showing the possible anthropogenic horizon with a highlighted resistive anomaly.

a

b

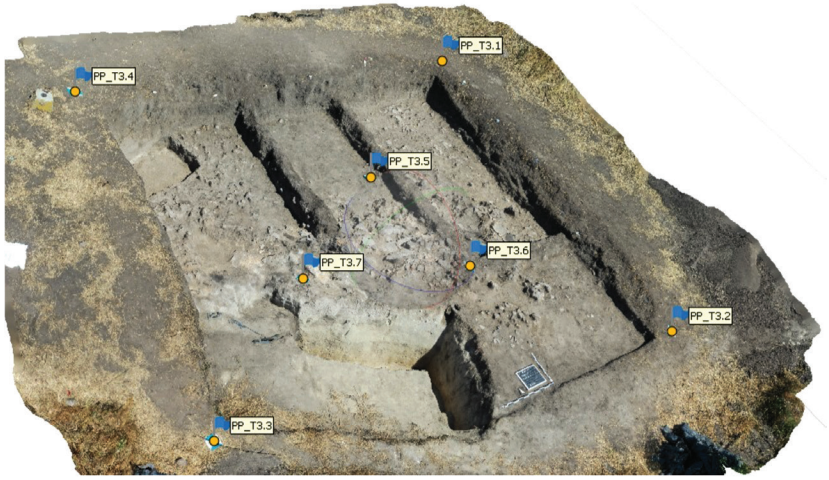

Pl. I. Chiselet: a. Situl tip tell; b. locuința Gumelnița investigată în sectorul S5

a

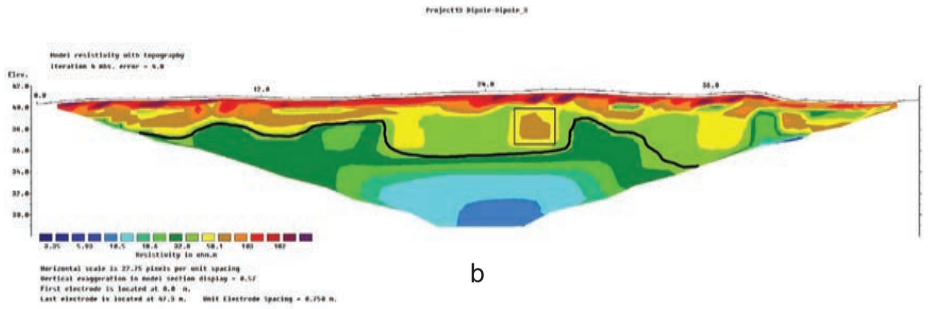

b

Pl. II. Sultana-Valea Orbului: a. Localizarea necropolei pe cei doi versanți ai văii; b. Una din pseudosecțiunile ERT cu posibilul orizont antropic în care este evidențiată o anomalie rezistivă

67. Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj
Punct: Valea Căpușului

Tip de sit: 121 (castru)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 143183.1
Autorizația nr. 78/08.05.2025
Colectiv: Sorin Cociș (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil științific; Vlad-Andrei Lăzărescu (IAIA Cluj-Napoca) – responsabil de sector; Silvia Mustață (UBB Cluj-Napoca); Mihai Bărbulescu (Academia Română, Cluj-Napoca); Coriolan Horațiu Opreanu, Sergiu-Traian Socaciu (IAIA Cluj-Napoca); Szabolcs Ferencz, Dan Augustin Deac (MJIA Zalău); Katalin Vágó, Mircea Crețu, Claudiu Iov, Gelu Copos, Ferencz Szabolcs, Raluca Bercanu, Ioana Mocanu, (UBB Cluj-Napoca); Simon Peter Kovacs Bernadett (Academia Română Cluj-Napoca – SCOSAR), Ovidiu Udrescu (UNSTPB - Centrul Universitar Pitești)
Finanțare: MC – 25 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 01–21.10.2025

În cadrul campaniei arheologice din anul 2025 au fost continuate cercetările din zona principiei castrului de la Sutor, începute în anul precedent. În acest scop este excavată o suprafață de 15 × 7 m (S2/2025), amplasată spre nord, în continuarea suprafeței cercetate anul trecut (Pl. I/1). Astfel, în acest an cercetările s-au extins de-a lungul laturii de nord-est a basilicii principiei, fiind documentat în continuare zidul de pe această latură, precum și prima încăpere de pe latura sud-estică a principiei (Pl. I/2). Zidul basilicii, având o grosime medie de 0,95 m, a fost surprins pe o lungime de 12,85 m. Spre limita de nord-vest a suprafeței cercetate, zidul pare să fie întrerupt, având în capăt o bază solidă, compusă din patru blocuri de piatră fasonate, care formează o platformă dreptunghiulară cu dimensiunile de 1,70 × 1,20 m (Pl. II/1). Zidul este construit în tehnica *opus incertum*, având o fundație adâncă de 1,10 m (Pl. II/2). La o distanță de 6,73 m de profilul sud-estic al suprafeței cercetate, în componența zidului este surprins un bloc de piatră fasonat, acoperit parțial de zidărie. Între acest bloc de piatră și baza de piatră identificată spre limita nord-vestică zidul se subție, fiind lucrat într-o tehnică mai rudimentară, cu o fundație puțin adâncită, compusă din pietre de râu (Pl. III/1). Pentru moment nu ne putem da seama dacă avem de-a face în acest caz cu un prag lucrat rudimentar al unei intrări care făcea accesul dinspre curtea principiei în basilică, sau dacă este vorba despre o blocare mai târzie a intrării. În orice caz, din câte ne putem da seama, intrarea principală în basilică pare să fi fost una dublă, având un pilon central care trebuie să fi avut rol în susținerea arcelor intrărilor și care se sprijinea pe baza din blocuri fasonate identificată spre limita nord-vestică a suprafeței cercetate. Dacă această ipoteză este adevărată, atunci în campania din acest an am reușit să surprindem doar jumătate din intrarea principală în basilică, aceasta urmând să fie cercetată integral în campania din anul viitor.

Pe lângă zidul basilicii, în colțul estic al suprafeței a fost documentată parțial una din încăperile laterale ale principiei, surprinsă și în sondajul de anul trecut, denumită convențional Camera 1. Zidurile laterale ale camerei, sunt adosate la zidul basilicii. În suprafața cercetată în acest an am identificat o parte din zidul vestic al încăperii, construit în tehnica *opus incertum*, fiind surprins pe o lungime de 3,87 m și având o grosime variabilă de 0,57-0,70 m. Fundația acestui zid este mai puțin adâncă decât cea a zidului basilici, ajungând până la adâncimea de 0,58 m de la umărul de fundare (Pl. III/2). În interiorul camerei a fost documentat un nivel de călcare, reprezentat de o podea realizată în tehnica *opus signinum*, surprinsă în profilul sud-estic și păstrată parțial în colțul estic al suprafeței. Din analiza profilului, podeaua pare să fi fost amenajată pe o substrucție sau un strat de nivelare compus din pietre și fragmente de cărămidă (Pl. IV/1). Sub această amenajare a fost surprins un strat anterior de depunere, din interiorul căruia a fost recuperat un denar de la Antoninus Pius, care ne oferă un *terminus post quem* pentru amenajarea încăperilor laterale ale principiei. La exterior aceste încăperi laterale erau prevăzute cu un portic. În suprafața cercetată de noi în acest an am identificat baza unei coloane (0,72 × 0,64 m) aflată la o distanță de 2,30 m față de zidul lateral al Camerei 1 (Pl. IV/2). Pe lângă aceasta, la 2,46 m distanță de bază, în profilul nord-estic al suprafeței pare să fie surprinsă o altă bază de coloană, aflată pe același aliniament cu cea precedentă.

Totodată, în cadrul cercetărilor din acest an am putut documenta parțial o porțiune din interiorul basilicii, precum și o parte din curtea principiei. Din punct de vedere stratigrafic, întreaga suprafață cercetară era acoperită cu un strat de depunere amestecat cu dărâmătura zidurilor basilicii și a încăperilor laterale. Sub acest strat au început să se contureze zidurile și un strat de *tegulae* provenite din dărâmătura acoperișului. Acest strat de cărămidă a fost identificat atât în interiorul basilici și a camerei 1, cât și în curtea principiei, în special în apropierea zidurilor, stratul subțiindu-se și dispărând complet pe măsură ce ne îndepărtăm de ziduri spre limita nordică a suprafeței. Din acest strat au fost recuperate numeroase *tegulae* ștampilate purtând sigla specifică *NMO* în diferite variante. Pe lângă acestea, pe trei *tegulae* ștampilate a fost identificată sigla unei noi trupe militare, *C(ohors) I Hisp(anorum) D (quingenaria)*. Despre această trupă știm că a staționat în castrul de la Romănași, de unde, spre sfârșitul secolului II sau începutul secolului următor au fost trimise loturi de țigle purtând sigla acestei unități militare în centrul de la Porolissum, fiind identificate mai multe ștampile ale acestei trupe în cadrul municipiului severian de aici. Cel mai probabil tot de la Romănași trebuie să fi fost aduse țiglele care au fost folosite la construcția principiei castrului de la Sutor. Tot din nivelul de dărâmătură al acoperișului a mai fost recuperat și un fragment de antefix înfățișând o figură umană, posibil feminină, cu o coafură înălțată, ochii bine conturați cu sprâncene arcuite, urechi clăpăuge, nas borcănat, pomeți proeminenți și buze cărnoase. Totodată, din nivelele de dărâmătură au fost recuperate mai multe fragmente de la o statuie imperială de bronz. Fragmentele de

statuie erau împrăștiate pe o suprafață extinsă, unele provenind din diferite puncte din curtea principiei, dar și din dreptul intrării, în interiorul basilicii. Această distribuție a fragmentelor pare să sugereze că statuia era deja spartă la momentul prăbușirii zidurilor. Din nefericire identitatea împăratului nu a putut fi determinată. Tot din acest nivel de dărâmătură au mai fost recuperate fragmente de piatră prelucrare, cel mai probabil cu rol de ornamente arhitectonice, provenite probabil de la ancadramentul intrării.

Odată îndepărtate nivelele de dărâmătură, în interiorul basilici a fost identificat un nivel de amenajare compus dintr-un strat de lut bătătorit, în care erau fixate bucăți de piatră și cărămidă, peste care s-au pus pietre de râu (Pl. V/1). Această amenajare trebuie să fi reprezentat substrucția unei podele din interiorul basilici, posibil realizată din lemn, a cărei urme nu s-au păstrat. Totodată, spre limita de vest a suprafeței, de-al lungul profilului nord-vestic, după înlăturarea nivelului de dărâmătură s-a conturat o urmă pronunțată de lut ars (Pl. V/2). Cercetările din acest an s-au oprit pe acest nivel, urmând să fire reluate anul viitor. Pentru moment nu putem preciza cu certitudine ce anume poate să reprezinte acest strat de arsură. Cu toate acestea, arsura pare să suprapună urmele valului castrului de lemn, vizibile în prospecțiunile geofizice. Totuși, până la finalizarea cercetărilor nu ne putem pronunța cu certitudine dacă acest strat de arsură se leagă de castrul mic de lemn sau nu.

Prin urmare, putem spună că în urma cercetărilor din ultimii doi ani (Pl. VI/1-2) am reușit identificarea principiei și a basilicii acesteia, precum și orientarea acestora. Basilica principiei este prevăzută cu ziduri masive, construite în tehnica *opus incertum*, fiind întărită la colțuri cu blocuri de piatră fasonate. Accesul în basilică, din câte știm până acum, se făcea prin două intrări, una laterală pe latura de sud-est, cercetată integral anul trecut, și una principală, care permite accesul dinspre curtea principiei, pe care am reușit să o cercetăm parțial în campania din anul acesta. Totodată, cercetările din acest an au scos la iveala prezența unui portic pe latura sud-estică a curții, care trebuie să fie prezent și pe latura opusă.

Pe lângă cercetările efectuate în zona principiei, în cadrul campanie din acest an s-a mai efectuat un sondaj la nord de *vicus*-ul militar al castrului și de zona presupusă a intersecțiilor celor două drumuri care străbat situl de la Sutor, respectiv drumul imperial care venea de la Napoca și drumul secundar care venea dinspre castrul de la Bologa. Scopul acestui sondaj S3 2025 (32 × 1,20 m) a fost acela de a identifica poziția drumului care ieșea din intersecție, mergând mai departe spre Porolissum. Din nefericire, în cadrul sondajului realizat în acest an nu a fost identificat drumului roman în sectorul cercetat (Pl. VII/1-2).

Abstract

The 2025 excavations at Sutor/*Optatiana* continued the exploration of the *principia*, extending the trench northward to clarify the main entrance in the *basilica* and adjoining spaces. Work along the north-eastern *basilica* front documented a massive *opus incertum* wall and a stone-built platform that, together with a narrowed and more rudimentary wall segment, is tentatively interpreted as evidence for a principal double entrance from the courtyard, possibly supported by a central pier. Alternatively, this arrangement may reflect a later blocking episode, to be tested by future excavations. In the eastern sector, partial exposure of a lateral room confirmed its architectural relationship to the *basilica* and preserved an *opus signinum* floor, while a *denarius* of Antoninus Pius from an underlying deposit provides a *terminus post quem* for the construction/arrangement of these side rooms. The identification of column bases aligned parallel to the room façade supports the hypothesis of a portico bordering the courtyard. Collapse deposits yielded abundant stamped roof tiles, including *NMO* variants and stamps of *Cohors I Hispanorum D (quingenaria)*, suggesting organised supply networks (likely linked to the Românași fort), comparable to those documented at *Porolissum*. Notable finds also include an anthropomorphic antefix and dispersed fragments of a bronze imperial statue. Beneath the destruction horizon, a compacted construction layer likely represents the substructure for a lost wooden *basilica* floor, and a burnt clay feature may relate to an earlier timber phase indicated by geophysics. A separate evaluation trench north of the vicus failed to locate the road axis presumed to continue toward *Porolissum*, refining the working model of the site's internal circulation.

Bibliografie:

Cociș, S., Lăzărescu, V. A, Bărbulescu, M., Opreanu, C. H., Bârcă, V., Ferencz, Sz., Socaciu, S., Vágó, K., Crețu, M, Iov, Cl., Copos, G., Simon, P., Udrescu, O., *Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj, Punct: Valea Căpușului*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 332–338 (cu bibliografia anterioară).

Illustrations list:

Pl. I. 1. Location of the areas investigated during the 2024–2025 campaigns; 2. Results of the 2025 archaeological campaign.
Pl. II. 1. Platform built of stone blocks; 2. Foundation of the basilica perimeter wall exposed in a test trench from Room 1.
Pl. III. 1. Highlighted in yellow: rudimentary wall built in the area of the basilica's main entrance; 2. Foundation of the lateral wall of Room 1.
Pl. IV. 1. Stratigraphy inside Room 1 (1); 2. The portico area in front of Room 1.
Pl. V. 1. Construction layer likely serving as the substructure of a floor identified inside the basilica; 2. Burnt clay layer outlined at the north-western limit of the excavated area.
Pl. VI. 1. Results of the 2024–2025 investigations; 2. General plan of the principia of the fort at Sutor.
Pl. VII. Test trench carried out in the northern part of the military vicus to identify the Roman road leading toward *Porolissum*.

1

2

Pl. II. Bază din blocuri de piatră fasonate (1); fundația zidului perimetral al basilicii surprinsă într-un sondaj din Camera 1 (2)

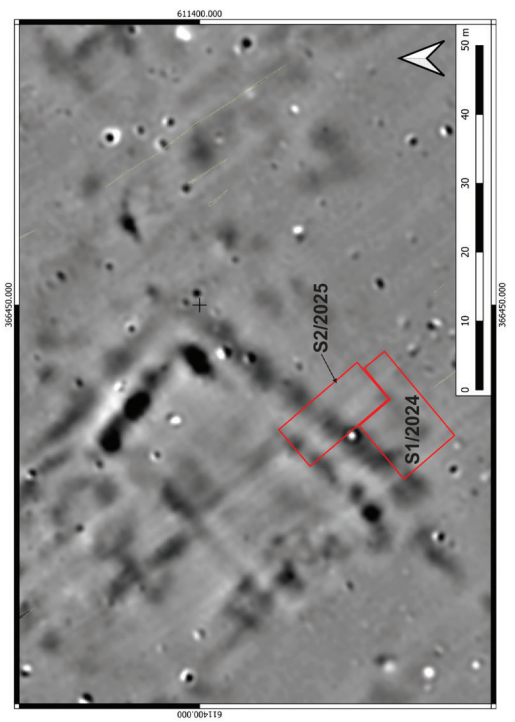

1

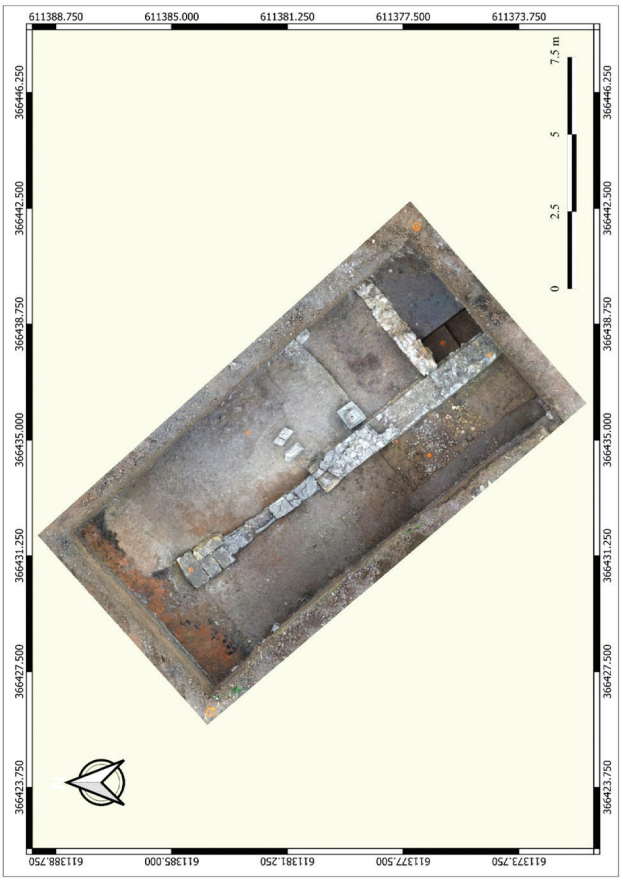

2

Pl. I. Poziționarea suprafețelor cercetate în campaniile 2024–2025 (1); rezultatele campaniei arheologice din anul 2025 (2)

1

2

Pl. IV. Stratigrafia din Interiorul Camerei 1 (1); zona porticului din dreptul Camerei 1 (2)

1

2

Pl. III. În chenar galben: zid rudimentar construit în zona intrării principale în basilică (1); fundația zidului lateral al Camerei 1 (2)

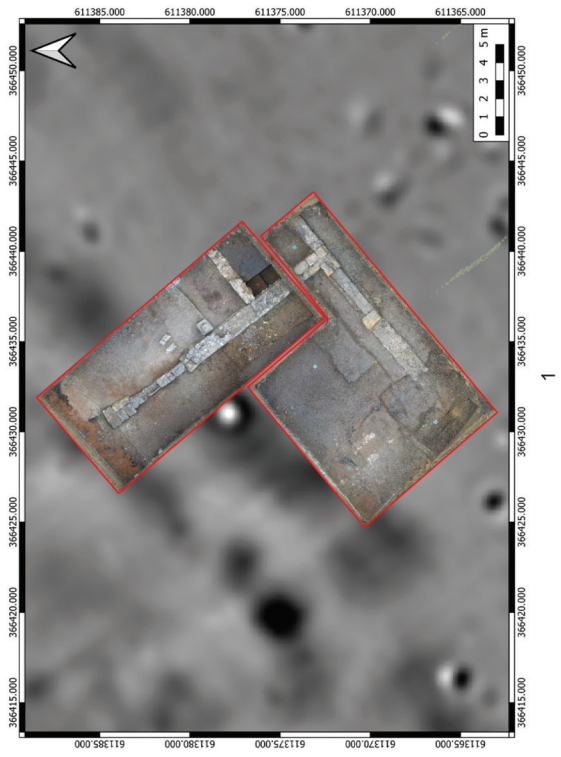

1

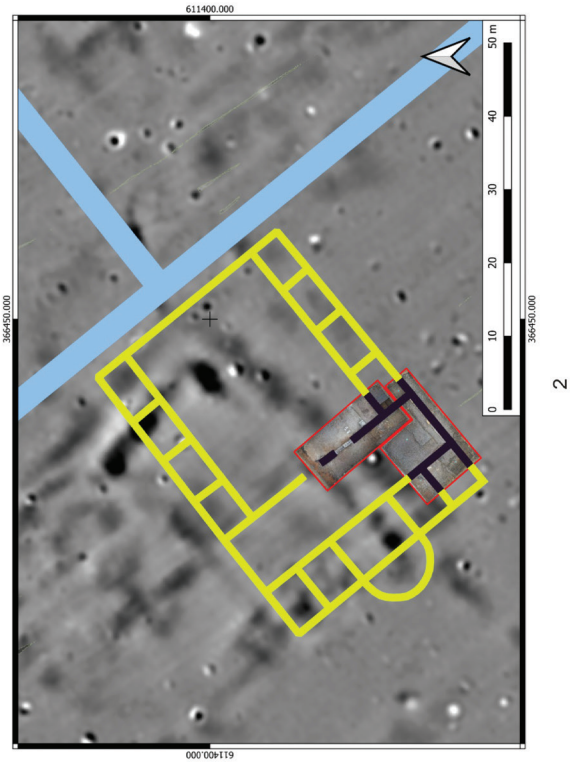

2

Pl. VI. Rezultatele cercetărilor din perioada 2024–2025 (1); planul general al principiei castrului de la Sutor (2)

1

2

Pl. V. Amenajare care a servit probabil ca substrucție a unei podele identificată în interiorul basilicii (1); nivel de lut ars conturat în limita de nord-vest a suprafeței (2)

1

2

Pl. VII. Sondajul efectuat în partea de nord a vicus-ului militar, cu scopul identificării drumului roman ce ducea spre Porolissum

68. Șincai, com. Șincai, jud. Mureș
Punct: Cetatea Păgânilor

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu), 151 (epoca bronzului timpuriu)
Cod RAN: 119812.01
Autorizația nr. 591/07.10.2024
Colectiv: Botond Rezi (MJ Mureș) – responsabil șantier; Rita E. Németh (MJ Mureș); Eszter Fejér, Csaba Bodnár (Universitatea „Eötvös Loránd" Budapesta); Gál Szabolcs Attila, Kis Henrietta, Marosi Ádám (UBB Cluj-Napoca)
Finanțare: MJ Mureș
Perioada desfășurării cercetării: 28.07–15.08.2025

Cercetările arheologice de la Șincai – *Cetatea Păgânilor* s-au desfășurat pe parcursul lunilor iulie și august, cu participarea, alături de membrii colectivului de cercetare, a unor studenți ai Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și ai Universității „Eötvös Loránd" din Budapesta. Studenții au fost implicați în întreg procesul de cercetare şi documentare, ca parte a activității didactice.

În campania din anul 2025, ne-am propus să continuăm investigațiile în regiunea nordică a stațiunii, prin continuarea cercetărilor în suprafața neterminată S2 (Fig. 1). Cu dimensiunile inițiale de 4 × 4 m, aceasta a fost trasată la marginea interioară a platoului inferior, sub panta nord-vestică a acropolei. În 2023, în colțul nord-vestic a suprafeței, la o adâncime de 0,80 m, a fost delimitat Cx02, iar deoarece conturul și orientarea complexului nu au putut fi stabilite, în campania din 2024, săpătura a fost prelungită spre nord cu 3 m, astfel încât aria cercetată a ajuns să aibă dimensiunile de 4 × 7 m. Pentru o mai bună înțelegere a contextelor arheologice din jurul Cx02, în campania din 2025 am extins în continuare suprafața S2 spre est cu 1 m și spre sud cu încă 2 m, astfel ajungând la dimensiunile de 9 × 5 m (Fig. 2).

În interiorul și pe lângă Cx02, la o adâncime de 0,85 m, lângă fundația de ardezie, compactă, fragmentată, stratul subțire lutos-nisipos, de culoare galben-cenușiu, care a fost identificat drept nivelul de călcare al construcției, continuă spre nord până la profil, respectiv spre est până la 1,80–2 m de malul estic. Aici pământul devine mai moale, având culoarea brun-gălbuie, pigmentat cu mult chirpici, ceramică, cărbune și material osteologic. Lângă profilul estic, la adâncimea de 1,82 m, am delimitat Cx12, o platformă de chirpici de dimensiuni mai reduse. La o adâncime de 0,20–0,25 m, sub acest complex și lângă profilul estic, am identificat un alt context antropic, denumit Cx19, care are dimensiunile de 5,50 × 2,30 m și o adâncime de 0,40 m, fundul fiind reprezentat de un strat brun-gălbui, lutos, compact.

Am continuat și finalizat cercetarea celor două gropi, Cx08 și Cx09, care marchează limita longitudinală estică a Cx02, respectiv în colțul sud-estic al locuinței, am identificat un alt complex aproape identic, denumit Cx16, care taie de asemenea stratul lutos-nisipos, de culoare galben-cenușiu (Fig. 3/1–3). Cx08, care s-a conturat la -1,69 m, are un diametru de 1 m și o adâncime interioară de 0,60 m. Umplutura, compusă dintr-un pământ lutos, galben-maroniu, este pigmentată cu chirpici și foarte puțin material arheologic, printre care și un fragment de topor de piatră. Cx09, care s-a conturat la adâncimea de -1,71 m, are un diametru de 0,84 m și adâncimea interioară de 0,80 m, o umplutură poroasă, maro-cenușiu, cu foarte multe fragmente ceramice, unele chiar reîntregibile, respectiv oase a oferit și un fragment de ac de os. Cx16 s-a conturat la adâncimea de 1,67 m, are un diametru de 0,82 m și o adâncime interioară de 0,56 m și conține fragmente ceramice de la cel puțin două vase ceramice, chirpici cu urme de nuiele și oase fragmentare.

În partea sudică a suprafeței de cercetare, dărâmătura compactă de mari dimensiuni, care s-a conturat sub forma unei platforme de chirpici Cx11, continuă spre sud, la o adâncime de 1,60 m. (Fig. 4/1–2). Stratul galben, lutos, extrem de compact, s-a dovedit foarte bogat în materiale antropice, și la o adâncime de -1,73 m s-a conturat un strat de depunere cu foarte mult material ceramic și osteologic, respectiv chirpici. La -1,80 m adâncime, fragmentele ceramice decorate, de mari dimensiuni erau dispuse orizontal, urmând cota unui posibil strat antropic formând un nivel de călcare antic. Această suprafață a primit denumirea de Cx18. Sub aceasta, stratul steril este reprezentat de o depunere nisipoasă-lutoasă, galben-cenușiu.

S-a reușit finalizarea suprafeței de cercetare deschise în anul 2023, cu delimitarea a trei zone diferite de locuire (Cx02 zona profilului vestic, Cx18 zona sudica și Cx19, zona profilului estic).

În campania următoare, se dorește delimitarea unei noi unități de săpătură la est de S2, sub panta acropolei, pentru a cerceta integral Cx12 și Cx19. Planificăm, de asemenea, verificarea, printr-o nouă suprafață de cercetare, amplasată în zona sud-vestică a sitului, pe prima terasă a acesteia, a măsurătorilor geomagnetice efectuate în vara anului 2025.

Abstract

The purpose of the 2025 research campaign was to continue the investigation of the unfinished S2 excavation unit opened in previous years. To fully uncover the Cx02 and to better outline the archaeological features around it we further extended the S2 area by 1 m to the east and another 2 m to the south, thus reaching the final size of 9 × 5 m. Several closed contexts, such as Cx08, Cx09 and Cx16 outlined the eastern edge of the Cx02 house, which on the southern side had a slate slab foundation and a yellow, sandy-clayish floor level inside. The aforementioned features offered archaeological material composed mainly of daub, sherds, charcoal, animal bone fragments and small and medium-sized stones.

In the southern extension of the excavation unit the yellow, clayish, extremely compact layer proved to be very rich in anthropogenic materials, and at a depth of -1.73 m, a deposit layer with a large amount of horizontally arranged ceramic fragments, osteological material and daub was unearthed. Together with Cx10 and Cx11 this new feature labelled Cx18 points towards a new habitation context, different from Cx02.

Near the eastern profile, at a depth of -1.82 m, we identified Cx12, a smaller daub platform, under which a considerable sized feature, labelled Cx19 was unearthed. This last one continues in the eastern profile.

The next campaign aims to delimit a new research unit east of S2, below the slope of the acropolis, in order to fully investigate Cx12 and Cx19. We also plan to verify the geomagnetic measurements taken in the summer of 2025 through a new research area in the south-western part of the site, on its first terrace.

***Bibliografie**:*

Balázs, Á. Cs., *The Coţofeni site from Şincai – Cetatea Păgânilor (Mureş County). The 1996–1997 campaigns*, în: Marisia, 30, 2010, p. 7–24.

Berecki, S., Balázs, Á. Cs., *Discoveries belonging to the Schneckenberg Culture from Şincai, Transylvania*, în: Berecki, S., Németh, E. R., Rezi, B. (eds.), *Bronze Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş*, Bibliotheca Mvsei Marisiensis, Seria Archaeologica, IV, Târgu Mureș, 2011, p. 59–76.

Könyöki, J., Nagy, G., *A középkori várak*, Budapest, 1905.

Lazăr, V., *Aşezarea Coţofeni de la Şincai (jud. Mureş)*, în: Marisia, 7, 1977, p. 17–56

Lazăr, V., *Aşezarea Coţofeni de la Şincai (jud. Mureş) (II)*, în: Marisia, 8, 1978, p. 35–56.

Lazăr, V., *Repertoriul Arheologic al Județului Mureș*, Târgu Mureș, 1995.

Orosz, E., *Mező-Sámsondi ősemberi telepei (1),* în: Erdélyi Múzeum, XV, Kolozsvár, 1898.

Roman, P., *Cultura Coțofeni*, București, 1976.

Illustrations list:

Fig. 1. General overview from the north of the S2 researched area.
Fig. 2. S2, general overview.
Fig. 3. Cx08 (1), Cx09 (2) and Cx16 (3).
Fig. 4. Cx10 and Cx11 (1) and Cx18 (2).

Fig. 1. S2, vedere generală dinspre nord

Fig. 4. Cx10 și Cx11 (1), respectiv Cx18 (2)

Fig. 3. Cx08 (1), Cx09 (2) și Cx16 (3)

Fig. 2. S2, vedere de ansamblu

69. Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita
Punct: Dâmbul Cetății „Várdomb”

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 14 (eneolitic), 151 (epoca bronzului timpuriu), 152 (epoca bronzului mijlociu), 33 (epoca post-romană)
Cod RAN: 83384.01
Autorizația nr. 10/22.04.2025
Colectiv: Valerii Kavruk (MNCR) – responsabil științific; Dan-Lucian Buzea, József Puskás, Călin-Dan Ștefan (MNCR)
Finanțare: MC – 25 000 lei; MNCR – 12 500 lei
Perioada desfășurării cercetărilor: 10.11–20.12.2025

Situl de la Păuleni – *Dâmbul Cetății* este unul dintre cele mai amplu cercetate situri preistorice fortificate din estul Transilvaniei. Situat aproape de granița dintre Transilvania și Moldova (cca 10 km vest de județul Bacău), acesta este unul dintre cele mai relevante repere ale dinamicii interacțiunilor culturale dintre cele două provincii, de la Eneoliticul mijlociu până în perioada post-romană. Cercetările arheologice sistematice efectuate în acest sit din anul 1956 până în prezent[1] au distins în cadrul acestuia urmele a nouă ocupări: 1. Cucuteni A1, 2 / Ariușd I; 2. Cucuteni A-B / Ariușd II / Bodrogkeresztúr; 3. Coțofeni; 4. Jigodin; 5. Ciomortan; 6. Wietenberg II; 7. Wietenberg III; 8. dacică; 9. Poienești-Vârteșcoi(?). Totodată, cercetările au scos în evidență urmele a cinci până la șapte linii defensive, formate din șanțuri și valuri, care înconjoară incinta sitului, care ocupă platoul unui promontoriu natural de cca 90 × 40 m și înalt de cca 3 până la 5 m.

În anii 2019–2024, obiectivul prioritar al cercetărilor a fost dinamica sistemului defensiv aferent sitului. De aceea, aceste cercetări s-au concentrat asupra urmelor valurilor și șanțurilor, dintre care unele se observau cu ochiul liber, iar altele au fost detectate prin prospectări geofizice și teledetecție.

Cercetări de teren efectuate în anul 2025

Din motive obiective, cercetările de teren în anul 2025 – prospectări geofizice și săpături arheologice – s-au desfășurat în cursul lunilor noiembrie și decembrie, în condiții meteorologice nu tocmai favorabile.

Prospectările geofizice au fost realizate în incinta sitului și pe panta sudică a promontoriului ocupat de acesta, precum și pe terasele celor două cursuri de apă care îl flanchează din sud – râul Pustnic (rom.) / Remete (mag.) – și nord – pârâul Păuleni (rom.) / Nyirapataka (mag.). În urma acestor prospectări au fost surprinse anomalii care sugerează, contrar aparențelor, că situl a fost fortificat și în sud, de un val și șanț. Aceste anomalii se suprapun parțial peste urmele slabe ale unui șanț, val și palisadă, surprinse aici cu ocazia săpăturilor arheologice de mici proporții, mai exact în capătul de sud al secțiunii S.I. Din cauza pantei accentuate de pe latura sudică a promontoriului ocupat de sit, urmele structurilor defensive sus-menționate, în urma eroziunii solului cauzate de alunecări de teren, au fost puternic aplatizate și, prin urmare, nu sunt vizibile pe suprafața actuală a terenului nici cu ochiul liber, nici prin teledetecție.

Săpăturile efectuate în S.I/2025

Săpăturile arheologice au fost efectuate în partea estică a incintei sitului, mai exact în S.I, c. I-K/1›-1-3, pe o suprafață de 8 × 3 m (Pl. I/1). Aceste săpături au avut drept scop principal încadrarea cronologică a unui „șanț interior” (Cx. 15), identificat prin săpăturile anterioare de-a lungul marginii interioare a valului care înconjoară incinta sitului.

Cx. 15 (șanț interior). Acest șanț a fost descoperit și cercetat pentru prima dată în campaniile arheologice din anii 2001-2002, în sectorul nordic al S.I. Pe măsura extinderii cercetărilor în anii 2007–2013, acest șanț a putut fi urmărit pe o lungime de 20 m. El avea lățimea de 0,3–0,5 m și adâncimea de 0,2–0,6 m. Pe cea mai mare parte, șanțul are secţiunea în forma literei „U” (Pl. II/3–4), dar pe alocuri, în forma literei „V”. Din loc în loc, în cuprinsul acestui șanț au fost descoperite urmele unor gropi de pari. Cercetările anterioare nu au reușit să aducă indicii certe privind cronologia acestui șanț.

Săpăturile efectuate în anul 2025 au permis cercetarea acestui șanț pe o lungime de 4 m (Pl. I/2). S-a constatat că acest șanț secționează în mod cert un complex arheologic din perioada eneolitică. Umplutura șanțului era formată în partea superioară din bolovani de piatră, similari cu cei care suprapuneau locuințele Wietenberg, amenajate pe panta interioară a valului. Pe alocuri, sub aceste pietre, se aflau cantități semnificative de șist similar cu cel din umplutura valului. Însă, în cea mai mare parte, umplutura șanțului a fost formată din pământ negru afânat. În umplutura șanțului se găseau obiecte din lut ars, piatră și fragmente ceramice, fragmente de lemn carbonizat și lut ars la roșu. Adâncimea la care a fost săpat șanțul de la nivelul solului steril (stânca naturală) variază între 0,2 și 0,6 m, fiind mai adânc acolo unde se conturau gropi de pari de lemn.

În perimetrul șanțului, în anul 2025, a fost descoperită o groapă (Cx. 60), cu gura de formă ovală, de 0,6 × 0,3 m, cu pereții oblici spre fundul sferic, săpată până la ad. de 0,3–0,4 m (Pl. I/3; II/1–2, 5). În cuprinsul acestei gropi se afla o aglomerare formată din fragmente ceramice, pietre și puține oase animaliere. Materialul ceramic descoperit în această groapă – o amforetă (Pl. I/4; II/6) și câteva fragmente de vase de dimensiuni mai mari, toate de tip Ciomortan – se afla în mod preponderent în partea superioară a acesteia.

În stadiul actual al cercetării, nu avem certitudinea că această groapă este sau nu contemporană cu șanțul. Mai precizăm și faptul că fragmentele ceramice descoperite în umplutura șanțului, în afara gropii, nu prezintă elemente care să ne permită încadrarea acesteia. Prin urmare, groapa aparține grupului Ciomortan. În ceea ce privește șanțul, acesta pare să dateze dintr-o perioadă post-eneolitică și anterioară sau, eventual, contemporană cu grupul Ciomortan.

Cx. 31 (locuință de suprafață eneolitică din perioada Cucuteni-Ariușd)

Descoperită la est de Cx. 15, aceasta a fost distrusă în perioada în care a fost săpat șanțul. A fost documentată în cadrul campaniilor anterioare pe suprafaţa de 9 × 7 m. În campania 2025 au fost descoperite bucăţi mari de lipitură (probabil de la pereţi), fragmente ceramice mai multe vase ceramice întregibile, piese din lut ars, o fusaiolă, fragmente de râşniţe, fragmente de lemn şi lut ars. Umplutura locuinței era formată din pământ de culoare roșiatică în amestec cu bucăți de lipitură arsă. Materialul arheologic descoperit aparţine fazei Cucuteni A1, 2 / Ariușd I (cca 4490–4250 cal BC). Locuința a fost conservată pe acest nivel şi urmează a fi cercetată în campaniile arheologice viitoare.

B. Săpăturile sistematice efectuate în vecinătatea sitului

În urma mai multor periegheze arheologice efectuate la sud de situl *Dâmbul Cetăţii/Várdomb*, în apropierea celor două cursuri de apă (Pârâul sezonier *Kúrta-pataka*/Pârâul Kúrta și Pârâul *Remete pataka*/Pârâul Remetea, pe terenul cunoscut sub denumirea locală de *VàrdombAlja*/*Poalele Dâmbului Cetății*)**,** au fost descoperite materiale arheologice neolitice (Starčevo-Criș), din epoca bronzului mijlociu (de tip Ciomortan și Wietenberg), precum și o cantitate semnificativă de zgură de fier (nedeterminată din punct de vedere cronologic).

În scopul obținerii cât mai multor informații în legătură cu prezența materialelor arheologice pe aceste terenuri agricole, în anul 2025 s-au realizat o serie de investigații geofizice (k-metrie și magnetometrie). Conform acestora, situl ocupă o suprafață de cca 3–4 ha. Totodată, s-a realizat un sondaj arheologic (S.1/2025) de 3 × 1,5 m. În acest sondaj au fost observate două depuneri arheologice bine conturate: unul din epoca bronzului, care încă nu poate fi definit cultural, iar altul din perioada neolitică, cu ceramică de tip Starčevo-Criș.

Astfel, în zona satului Șoimeni, comuna Păuleni-Ciuc, se află două situri distincte: situl bine-cunoscut de la *Vàrdomb*/*Dâmbului Cetății* (aflat pe o formă de relief la înălțime) și jos, în valea pârâului Remetea și a afluenților secundari ai acestuia*,* se află un alt sit, denumit *Vàrdomb Alja*/*Poalele Dâmbului Cetății*. În stadiul actual al cunoașterii, putem afirma că este unul dintre cele mai vechi situri neolitice descoperite în depresiunea Ciucului. Acesta prezintă urme de ocupare din neolitic (Starčevo-Criș), epoca bronzului mijlociu (grupul Ciomortan și cultura Wietenberg), precum și dintr-o perioadă, încă nedefinită, asociată urmelor de metalurgie a fierului.

Concluzii şi teme pentru cercetările viitoare

Principala observație în urma cercetărilor din anul 2025, cu privire la gradul de ocupare a sitului în perioada preistorică, constă în faptul că, prin investigațiile care s-au realizat în vecinătatea sitului de la *Vàrdomb*/*Dâmbului Cetății,* la sud de acesta, a fost descoperit un nou sit, denumit *Vàrdomb Alja*/*Poalele Dâmbului Cetății* (Pl. III/1).

Majoritatea materialului arheologic descoperit în anul 2025 este format din fragmente ceramice și câteva obiecte individuale (Pl. III/2–3). Acestea aparțin perioadelor de ocupare Starcevo-Criș, Ariușd, Ciomortan-Costișa și Wietenberg, precum și resturi de zgură de fier (?).

Cercetările efectuate la Păuleni-Ciuc/*Dâmbul Cetății (Várdomb)* în anul 2025 au confirmat ipoteza inițială conform căreia șanțul (Cx. 15), descoperit în zona estică a incintei, reprezintă urmele unei structuri amenajate în epoca bronzului mijlociu, în perioada grupului Ciomortan sau într-o perioadă anterioară acestei ocupări.

Prezența locuirii din perioada neolitică Starcevo-Criș pe valea din apropierea *Dâmbului Cetății* va constitui unul dintre principalele obiective ale viitoarelor cercetări.

Abstract

In 2025, research on the territory of Păuleni-Ciuc commune, Harghita county was carried out in two distinct adjacent sites: the Păuleni-Ciuc – *Dâmbul Cetății* fortified site and the open settlement *Vàrdomb Alja/Poalele Dâmbului Cetății*. The research included geophysical survey and small excavations in the both sites.

A geophysical survey of the fortified site at Păuleni-Ciuc – *Dâmbul Cetăţii* revealed anomalies that suggest the site was fortified not only from the west, north and east, but also from the south which was previously unknown. Excavations at the same site have revealed a narrow, shallow ditch running along the inner edge of the defensive rampart. Excavation of the ditch has shown that it represents the remains of a fence made of vertical posts. It cut through an Eneolithic dwelling and, in turn, was cut by a roundish pit (0.3 x 0.6 m) containing Ciomortan-style pottery. This suggests that the fence was erected between ca. 4000 and 1900 cal BC.

Research at the *Vàrdomb Alja/Poalele Dâmbului Cetății* site, located approximately 200 metres south of the fortification, has revealed significant geophysical anomalies indicating intense occupation. A surface survey and small excavation have revealed evidence of Neolithic (Starčevo-Criș-style pottery), Middle Bronze Age (Ciomortan and Wietenberg-style pottery) and iron slag of an undetermined age.

Bibliografie:

Cavruc, V., Buzea, D., *Noi cercetări privind epoca bronzului* **în** *aşezarea Păuleni (Ciomortan). Campaniile din anul 2001-2002*. Raport preliminar, în: Angvstia, 7, 2002, p. 41–88.

Kavruk *et alii* 2023 – Kavruk, V., Buzea, D., Puskás, J., Ștefan, D., *The Păuleni-Ciuc – Dâmbul Cetății fortified site at the Crossroads of trans-mountain Connection Routes: the Dynamics of Cultural Diversity. Interplay, Ritual and Power in the Southeast Carpathian Region from ca. 4500 BC to 350 AD*, în: Sîrbu, V., Ștefan, D., Ștefan, M.-M. (eds.), *Hidden Landscapes. The Lost Roads, Borders and Battlefields of the South-Eastern Carpathians*, Târgoviște, 2023, p. 97–150.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Trench I/2025, vertical aerial photograph from medium altitude where the surveyed area is located; 2. Cx. 15, the inner ditch, vertical view; 3. Cx. 60, the upper level of deposits; 4. Cx. 60, Costișa-Ciomortan amphora, detail.
Pl. II. 1. Cx. 15 and Cx. 60, view from the south; 2. Cx. 15 and Cx. 60, profile detail; 3. Cx. 15, profile, view from the north; 4. Cx. 15, profile detail; 5. Cx. 15 and Cx. 60, view from the west; 6. Cx. 60, amphora (pottery) – detail.
Pl. III. 1. The sites of Vàrdomb/*The Fortress Hill* and *Vàrdomb Alja*/Foothills of *The Fortress Hill,* aerial photograph from low altitude, view from the north; 2. Survey (S.1/2025) - 3d plan; 3. Survey (S.1/2025) – southern profile (general view from the north).

Pl. I. 1. Secțiunea I/2025, aerofotografie verticală de la altitudine medie în care este localizată suprafața cercetată; 2. Cx. 15 – șanțul interior, vedere verticală; 3. Cx. 60 – nivelul superior al depunerilor; 4. Cx. 60 – amforetă Costișa-Ciomortan, detaliu

Pl. II. 1. Cx. 15 și Cx. 60 – vedere dinspre sud; 2. Cx. 15 și Cx. 60 – detaliu profil; 3. Cx.15, profil – vedere dinspre nord; 4. Cx.15 – detaliu profil; 5. Cx. 15 și Cx. 60 – profil, vedere dinspre vest; 6. Cx. 60 – amforetă (ceramică) – detaliu

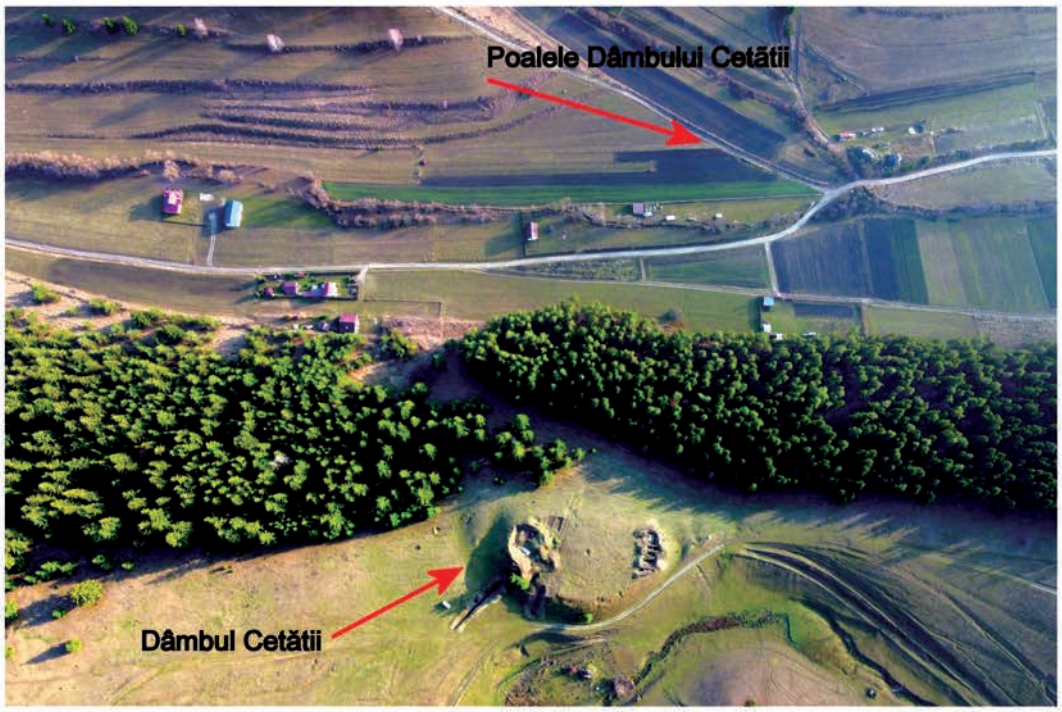

1

2

3

Pl. III. 1. Siturile Vàrdomb/Dâmbul Cetății și Vàrdomb Alja/Poalele Dâmbului Cetății, fotografie aeriană de la altitudine joasă, vedere dinspre nord; 2. Sondaj (S.1/2025) - plan; 3. Sondaj (S.1/2025) – profilul sudic (vedere generală dinspre nord).

70. Șoimești, com. Ceptura, jud. Prahova
Punct: Dealul Merez/La Merez

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu), 151 (epoca bronzului timpuriu), 152 (epoca bronzului mijlociu), 42 (epoca medievală)
Cod RAN 132565.01; **cod LMI:** PH-I-s.B-16214
Autorizația nr. 71/08.05.2025
Colectiv: Alin Frînculeasa (MJIA Prahova) – responsabil ştiinţific; Octav Negrea (MJIA Prahova)
Finanțare: Ministerul Culturii – 25 000 lei, MJIA Prahova – 5 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 01–31.08.2025

Situl arheologic Șoimești *„Dealul Merez/La Merez"* se află la V de satul Șoimești, la N de Valea Semanului (localitate componență a orașului) Urlați, pe *Dealul Merez* care are o altitudine maximă de 417 m. Dealul are o formă conică, cu zona de nord prăbușită din cauza alunecărilor de teren. Partea superioară a dealului formează un platou cu diametrul de circa 90 m. Locuirea umană este prezentă atât pe platoul respectiv, cât și pe pantele dealului, dar și la baza acestuia, spre zona de acces aflată la sud. Situl se întinde spre sud și dincolo de *Dealul Merez*, fiind dispus inclusiv pe raza localității Urlați. Datorită dimensiunii mari și a topografiei complexe, am segmentat situl în mai multe zone, denumite astfel: *Arealul A* (zona de sud, din apropierea șanțului/viroagă); *Arealul B* (zona de est, în care se află complexul - *depozit de cenușă*); *Arealul C* (zona de nord a platoului *Merez*, aflată la NNV de antenă). În campaniile de săpături arheologice derulate (2014–2022, 2024–2025) am abordat prin săpături arheologice (secțiuni, suprafețe) toate cele trei areale menționate.

În sit sunt suprapuse patru așezări preistorice, care au funcționat succesiv. Cea mai veche, datând din prima jumătate a mileniului IV î.Hr., a sfârșit în urma unui incendiu, care a distrus locuințele construite din lemn și lut. Materialele arheologice descoperite și datele C14-AMS au confirmat prezența aici a unei comunități în care tradițiile Cucuteni B coexistau cu cele de origine estică, care modela o ceramică având cochilii pisate în pastă, uneori decorată cu șnurul. Se remarcă o ceramică de bună calitate, de tradiție Cucuteni (pictura se păstrează foarte rar), dar și prezența unor reprezentări zoomorfe (bovine) realizate din lut. Ulterior, spre mijlocul mileniului III (aproximativ 2700–2500 BC) aici exista, din punct de vedere al artefactelor descoperite, o comunitate mixtă Glina-Schneckenberg, în care regăsim elementele sudice și pe cele transilvănene bine reprezentate. Se evidențiază ceramica, dar și uneltele din os, corn sau piatră. Următoarea comunitate care a ocupat acest deal a fost una monteoreană timpurie/Odaia Turcului (2450–2250 BC.). Ultima locuire, deocamdată marcată de câteva fragmente ceramice specifice, dar și de trei date C14-AMS (realizate pe oase de mamifere și os uman), aparține culturii Monteoru (2200–1900/1850 BC).

În această campanie am trasat patru noi secțiuni arheologice amplasate în *Arealul A* (3) și *Arealul C* (1), principalul obiectiv fiind identificarea amplasării cimitirului/cimitirelor preistorice. Am ales aceste două areale deoarece în campaniile trecute am descoperit un mormânt de inhumație, datând din perioada timpurie a epocii bronzului (în *Arealul A*) și oase izolate, aparținând unor posibile morminte deranjate (*Arealul A* și *Arealul C*). În urma datării a două dintre aceste oase izolate, s-a confirmat că acestea aparțin etapei timpurii a epocii bronzului.

În *Arealul C* (aflat la nord de antenă), au fost descoperite în campaniile anterioare trei locuințe din epoca eneolitică, cultura Cucuteni. În anul 2024 au dorit să observăm dacă, între suprafețele cercetate anterior, mai pot fi alte amenajări (între locuința 1 și locuința 2), spațiul rămas necercetat în campaniile anterioare permițând amplasarea unei construcții. Tot în această zonă se află un bogat material din epoca bronzului, spațiul părând a funcționa ca o rampă menajeră în care a fost degajat de către comunitățile din epoca bronzului materialul abandonat/distrus, foarte bogat din punct de vedere al patrimoniului. De asemenea, în acest areal, în campania din anul 2024 am descoperit trei oase umane în cele două secțiuni arheologice cercetate. Între respectivele secțiuni excavate în anul 2024 a rămas un spațiu necercetat, care avea o lățime (E-V) de 3 m. În anul 2025 am deschis între acestea (păstrând o distanță egală față de fiecare) o altă secțiune arheologică, lungă de 11,5 m și lată de 1,5 m. Secțiunea a fost orientată S-N, paralel cu vechile șanțuri cercetate în campaniile anterioare. În urma cercetării nu am descoperit morminte, ci doar material arheologic specific epocii bronzului, dar și din eneolitic, aflat la baza depunerii arheologice. Remarcăm prezența a numeroase pietre, de dimensiuni medii și mari, cu forme neregulate, eventual râșnițe sparte, fără să observăm conturul vreunei construcții în care acestea să fi fost utilizate.

În *Arealul A* am trasat trei secțiuni arheologice (S.I, S.II, S.III), dintre care una (S.I) în apropierea M.1/2016, celelalte două au fost amplasate ceva mai la nord. Toate secțiunile au fost orientate S-N și au avut următoarele dimensiuni: S.I = 19 × 1 m, S.II = 16 × 1 m, S.III = 10 × 1 m. Nu am descoperit alt mormânt, dar am identificat urme de locuire preistorică (epoca bronzului), contemporană cu cea prezentă în restul sitului de la Șoimești, important fiind bogatul material ceramic aparținând orizontului cultural Odaia Turcului/Monteoru, care pare să confirme o locuire intensă în zona în care am trasat S.II.

Dintre piesele mărunte descoperite în această campanie, menționăm fragmente de la trei topoare cu gaură de înmănușare realizate din piatră, trei cuțite din piatră de tip *Krummesser*, mai multe unelte/arme din os și corn de animale (o dălțiță, un vârf, un împungător), o daltă de piatră șlefuită, râșnițe, jetoane din lut și piatră, bile de piatră pentru praștie, fusaiole, frecătoare, foarte multă ceramică fragmentată etc.

La sfârșitul campaniei arheologice au fost astupate toate secțiunile deschise, terenul fiind adus la starea inițială, așa cum prevede legislația în vigoare.

Abstract

During this archaeological campaign, we opened four new excavation trenches located in Area A (three) and Area C (one), with the main objective of identifying the location of the prehistoric cemetery or cemeteries. These two areas were selected because, in previous campaigns, a burial dating from the Early Bronze Age was discovered in Area A, along with isolated human bones in both Area A and Area C, which were likely associated with disturbed graves. The present investigation did not reveal any burials; instead, it brought to light habitation traces attributed to the Early Bronze Age.

Bibliografie:

Frînculeasa, A., Garvăn, D., Negrea, O., *Cucuteni in northern Muntenia: archaeological research at Șoimești (Prahova)*, în: Ziridava. Studia Archaeologica, 38, 2024, p. 9–62.

Frînculeasa, A., Mărgărit, M., Garvăn, D., Bălășescu, A., *Industria materiilor dure animale din situl preistoric de la Șoimești – Merez (jud. Prahova)*, în: CA, 30/2, 2023, p. 567–588.

Frînculeasa, A., Garvăn, D., Mărgărit, M., Bălășescu, A., Lazăr, I., Frînculeasa, M. N., Soficaru, D. A., Molnár, M., Georgescu, M., *Between worlds and elites at the beginning of Early Bronze Age at the Lower Danube: an pluridisciplinary approach to personal ornaments*, în: Archaeological and Anthropological Sciences, 12, 9, 2020, p. 213, http://doi.org/10.1007/s12520-020-01177-0.

Illustrations list:

Pl. I. Șoimești. *Dealul Merez/La Merez*. Aerial views of the excavated archaeological trenches.
Pl. II. Field photographs of the excavated archaeological trenches.

Pl. I. Imagini aeriene cu secțiunile arheologice cercetate

Pl. II. Fotografii cu secțiunile arheologice cercetate

71. Șura Mică, com. Șura Mică, jud. Sibiu
Punct: Șura Mică - Rîșloave

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 42 (epoca migraţiilor)
Cod RAN: SB-I-s-B-12004; **cod LMI:** 45774.02
Autorizația nr. 95/08.05.2025
Colectiv: Ioan Marian Țiplic (ULB Sibiu) – responsabil științific; Silviu Istrate Purece (ULB Sibiu); Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu); Anamaria Tudorie (ULB Sibiu); Raluca Teodorescu (MN Brukenthal), Larisa-Elena Constantinescu, Radu Florescu (ULB Sibiu); Adrian Șerbănescu (arheogeofizician, Terra Data Surveys, București)
Perioada de desfășurare a cercetării: octombrie 2025

Context arheologic

Cercetările de la Șura Mică – *Râșloave* (jud. Sibiu) (Fig. 1) au evidențiat potențialul arheologic ridicat al zonei. Primele semnalări au fost realizate în urma unei periegheze din anul 1975, care a condus la identificarea unor materiale ceramice dacice și medievale timpurii. Ulterior, între anii 1976 și 1983, au fost desfășurate cercetări arheologice sistematice, confirmând existența unor niveluri de locuire succesive (Fig. 2). Investigațiile recente, realizate prin metode arheogeofizice non-intruzive (magnetometrie), au urmărit evaluarea potențialului arheologic al terenului și corelarea acestuia cu datele existente în Repertoriul Arheologic Național. Rezultatele obținute contribuie la o mai bună înțelegere a dinamicii locuirii în această zonă din centrul Transilvaniei și fundamentează necesitatea unor cercetări viitoare aprofundate. În campania din anul 2025 a fost realizată o cercetare non-intruzivă, prin aplicarea metodei magnetometriei (Fig. 3), având ca scop evaluarea potențialului arheologic al terenului investigat, în vederea fundamentării deciziilor de protejare și gestionare a patrimoniului arheologic.

În RAN sunt incluse trei situri cu trei coduri, după cum urmează:
– Șura Mică (cod RAN 145809.01), cu locuiri La Tène (secolele I a.Chr. – I p.Chr.) și romane (secolele II–III);
– Șura Mică – *Râșloane* (cod RAN 145809.02), cu locuire neolitică;
– Șura Mare – *Râșloave* (cod RAN 145774.02), cu locuiri neolitice, din epoca fierului și medievale timpurii.

Având în vedere suprapunerile toponimice și apropierea geografică a punctelor menționate, se poate presupune existența unor neconcordanțe în baza de date RAN. Totodată, având în vedere că la Șura Mică nu există nici un toponim *Râșloane*, dar există *Râșloave*, avem de a face cu unul și același sit, care a fost înregistrat cu două coduri diferite.

Metodologie și date tehnice

Investigațiile magnetometrice au fost efectuate pe o suprafață de aproximativ 2 800 mp. Terenul este situat între două cursuri de apă și este utilizat în prezent ca pășune, cu vegetație redusă, condiții care au permis desfășurarea optimă a măsurătorilor. Metoda utilizată este una non-intruzivă, adecvată pentru identificarea anomaliilor magnetice asociate structurilor sau complexelor antropice îngropate.

Zone cu complexe arheologice (Fig. 4). În această categorie sunt încadrate patru zone în care apar anomalii care reprezintă foarte probabil complexe arheologice (în special de tip groapă) care sunt foarte apropiate și în număr mare.

Zona 1 este cea mai mare zonă, acoperă o bună parte din vestul și sudvestul suprafeței investigate și conține un număr foarte mare de anomalii magnetice pozitive (de tip groapă) cu valori ale intensității câmpului magnetic de până la 12-15 nT, în general sub 10 nT, indicând un magnetism indus al acestor anomalii. Sunt prezente anomalii cu dimensiuni de până la 2 m (in general rotunde și ovale) în mare parte, dar și anomalii cu forme ovale și alungite, cu dimensiuni de până la 3,5 – 4 m pe latura lungă (lungime), ceea ce ar putea indica faptul că unele dintre ele pot fi locuințe adâncite (bordeie), așa cum reiese din informațiile publicate de autorii cercetărilor arheologice[1]. Zona aceasta poate fi o continuare a ceea ce cercetătorii au identificat în secțiunile arheologice, continuarea zonei de bordeie și gropi de depozitare.

Zona 2 este situată în extremitatea vestică și conține anomalii cu magnetism mai ridicat, care ajung până la 30-40 nT, în unele cazuri chiar până la 80-90 nT. Fiind atât de variate, în primul rând se poate presupune că acestea sunt alte tipuri de complexe, care conțin materiale cu magnetism mai ridicat, chiar remanent, dar și că este posibil ca unele anomalii să fie produse de material modern și astfel să creeze plaja mare de valori detectate.

Zonele 3* și *4 sunt mult mai mici, dar prezintă amprentă magnetică similară cu Zona 2, cu diferența că aici anomaliile sunt mai bine conturate și mai mari, iar valorile magnetice sunt în general sub 30 nT.

Abstract

This report presents the results of a non-invasive archaeogeophysical survey carried out at the site of Șura Mică – *Râșloave* (Sibiu County, Romania) using magnetometric methods. The investigation aimed to assess the archaeological potential of the area and to support heritage protection and management decisions. Magnetometric measurements were conducted over an area of approximately 2,800 m², under favorable field conditions, as the land is currently used as

[1] Glodariu *et alii* 1979; Glodariu *et alii* 1983.

pasture with low vegetation cover. Previous archaeological research in the *Râșloave* area (1976–1983), following a field survey in 1975, identified Neolithic, Dacian, and early medieval material, indicating significant archaeological potential. Although the investigated area is not currently registered as a distinct archaeological site in the National Archaeological Record (RAN), several nearby sites document prehistoric, Iron Age, Roman, and early medieval occupations. Toponymic inconsistencies in the RAN database suggest that the locations referred to as *Râșloane* and *Râșloave* may correspond to the same or partially overlapping archaeological area. The present non-invasive survey contributes to clarifying the archaeological potential of the site and provides a basis for future research and protective measures.

Bibliografie:

Glodariu *et alii* 1979 – Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Nägler, Th., Rill, M., *Raport asupra cercetărilor arheologice întreprinse în 1978 la Şura Mică (județul Sibiu)*, în: MCA, 13, 1979, p. 149–154.

Glodariu *et alii* 1983 – Glodariu Ion, Nägler Thomas, Rill Martin, Iaroslavschi Eugen, *Cercetări arheologice la Şura Mică / Recherches archéologiques à Şura Mică*, în: MCA, 15, 1983, p. 242–245

Luca, S. A., Pinter Z. K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al Județului Sibiu*, Sibiu, 2003.

Popa, D., *Villae, vici, pagi: aşezarile rurale din Dacia romană intracarpatică*, Sibiu, 2002.

Rill, M., Mateescu, R. (eds.), *O (ne)obișnuită așezare. Cercetările arheologice de la Șura Mică – Râșloave*, Cluj-Napoca, 2023.

Illustrations list:

Fig. 1. Satellite image showing the marked locations of the archaeological sites.
Fig. 2. Orthophotoplan with the georeferenced archaeological excavation plan (1976–1983).
Fig. 3. Orthophotoplan indicating the position of the investigated area on the map.
Fig. 4. Orthophotoplan integrating the magnetogram with the interpreted data.

Fig. 1. Imagine satelitară cu marcarea siturilor arheologice

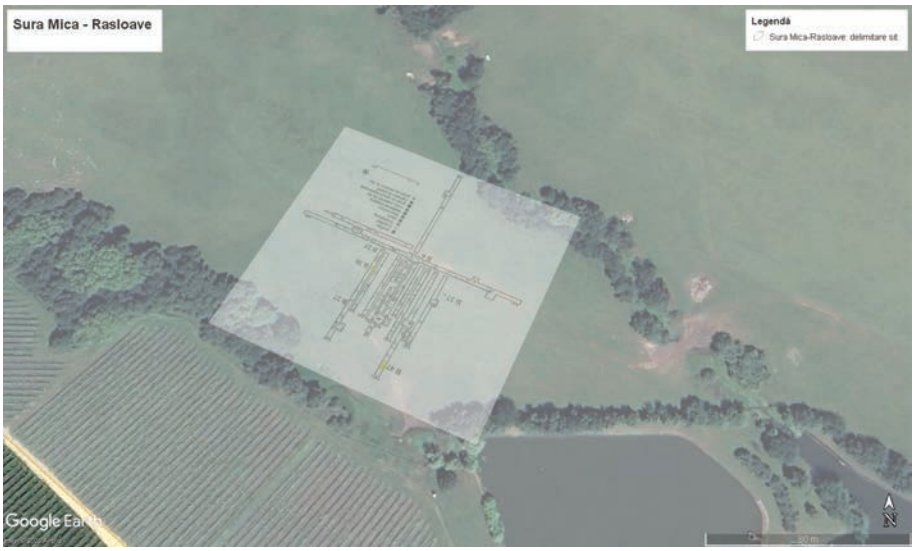

Fig. 2. Ortofotoplan cu georeferențierea planului săpăturilor arheologice din anii 1976-1983

Fig. 3. Ortofotoplan cu poziția suprafeței investigate pe hartă

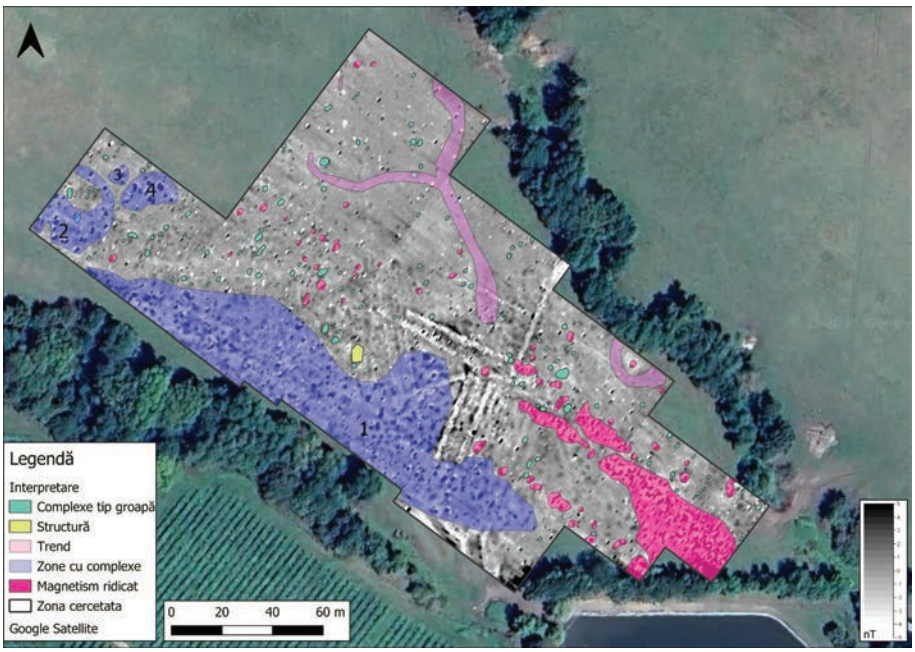

Fig. 4. Ortofotoplan cu integrarea magnetogramei cu interpretarea datelor

72. Tărtăria, com. Sălișstea, jud. Alba
Punct: Podu Tărtăriei vest [Situl hallstattian Tărtăria – Podu Tărtăriei vest]

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 162 (Hallstatt mijlociu, cultura Basarabi)
Cod RAN: 7080.03
Autorizaţiile nr. 115/11.07.2024 și nr. 66/08.05.2025
Colectiv: Corina Borș (MNIR) – responsabil științific; Mihai Florea (MNIR); Annabella Gotsmann, Adrian Vladu (Total Business Land Proiect); Călin Șuteu (Gigapixel Art)[1]
Finanţare: campania 2024: MNIR – 60 750 lei, MC – 25 000 lei; campania 2025: MNIR – 64 250 lei, MC – 25 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 04.–24.11 2024; 03.10–09.11.2025

Scurtă prezentare a sitului

Pentru situl arheologic în discuție au fost publicate mai multe rapoarte de sinteză în volumele *Cronica Cercetărilor Arheologice*, privind campaniile 2016–2019 și 2021–2023, precum și o serie de studii preliminare[2]. Acest important sit preistoric este situat pe partea stângă a văii mijlocii a Mureșului, pe raza administrativă a comunei Sălișstea, satul Tărtăria, județul Alba, imediat înainte de intrarea în această localitate (pe partea dreaptă a DC 705E), pe platoul numit *Podu Tărtăriei*. Inițial, în anii 2011–2012, s-a crezut că această stațiune arheologică preistorică ocupă doar porțiunea sudică a primei terase a râului amintit, dar, începând cu anul 2016, a devenit clar faptul că – în realitate – suprafața sitului este cu mult mai mare (peste 15 ha), respectiv un perimetru amplu în cuprinsul căruia se păstrează importante vestigii arheologice (datând în marea majoritate din perioada mijlocie a primei epoci a fierului – perioada culturii Basarabi), aflate într-o arie delimitată la Nord de traseul DN7 și la Sud de autostrada A1 (tronsonul Orăștie – Sebeș), iar la Est de ruta DC 705E. Rezultatele campaniei de cercetare arheologică preventivă din 2012, dar și ale celor nouă campanii de cercetare sistematică (2016–2019, 2021–2025), dovedesc importanța deosebită a sitului pentru studierea perioadei mijlocii a primei epoci a fierului (perioada culturii Basarabi), salvgardarea acestuia fiind o chestiune de primă importanță, în aceeași măsură cu continuarea și aprofundarea studierii acestei stațiuni cu caracteristici cu totul aparte pentru perioada cronologică menționată.

Obiectivele cercetării

În campaniile 2024–2025, obiectivele cercetării în teren au avut în vedere continuarea și aprofundarea investigațiilor în zona de sud-vest a sitului (Fig. 1), acolo unde prospectările prin metode non-intruzive (realizate sub coordonarea lui Andrei Asăndulesei[3]) au indicat existența unei zone de joncțiune între șanțul sudic de delimitare a locuirii de perioadă hallstattiană (cercetat în anul 2012) și cel vestic (cercetat în campaniile 2018–2019)[4]. Astfel, în această porțiune a sitului, în ultimii doi ani au fost efectuate săpături arheologice, dublate de o serie de noi tipuri de prospectări non-intruzive, atât pentru investigarea acestui element de conexiune a celor două structuri liniare, cât și în cuprinsul sitului și zona imediat învecinată a acestuia, în scopul actualizării și integrării diverselor seturi de date pentru definitivarea documentației de specialitate necesare pentru clasarea sitului în Lista Monumentelor Istorice, fiind absolut necesară demararea acestor proceduri administrative de către autoritățile publice competente (Direcția Județeană pentru Cultură Alba, Institutul Național al Patrimoniului, Ministerul Culturii – Comisia Națională de Arheologie). Astfel, arealul de investigație (inclusiv din perspectiva arheologiei peisajului) s-a concentrat în ultimele două campanii (2024–2025) pe extremitatea vestică, în încercarea de a compara limitele antropice cu cele naturale ale terasei.

Campaniile din anii 2024–2025 au urmărit o strategie dual, îmbinând verificarea prin metode intruzive a unor anomalii anterior detectate prin diagnostic cu metode geofizice de mare rezoluție. Astfel, campania 2024 s-a axat pe reidentificarea și repoziționarea (prin extindere) a suprafeței de cercetare S XIII[5]. Campania 2025 a avut în vederea aprofundarea cercetării în zona mediană a suprafeței de cercetare S XIII, strict pe traseul identificat cert al joncțiunii șanțului de delimitare, fiind proiectate și deschise o serie de casete de cercetare dispuse în „tablă de șah” (6 trasate, 3 cercetate – acoperind în total o suprafață cercetată de peste 47 mp).

Tehnici de cercetare

Luând în considerare indiciile furnizate de prospecțiunile geofizice din anii anteriori (în special 2019 și 2021), respectiv de rezultatele preliminare ale săpăturii arheologice din campania 2021, o primă componentă metodologică importantă a fost reprezentată de documentarea prealabilă digitală și analiza acestor seturi de date și imagini utilizând algoritmul *DStretch*. Practic, identificarea traiectului zonei de joncțiune a celor două șanțuri (sudic și vestic), în scopul proiectării adecvate a amplasării unităților de cercetare în aceAstă porțiune (pentru campaniile din anii 2024–2025),

[1] La campania de cercetare arheologică 2025 au mai participat masteranzii Horia Mariuțac și Denis Mereuță (UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie și Filosofie).
[2] Borș *et alii* 2017; Borș *et alii* 2018; Borș *et alii* 2019.
[3] Lector universitar în cadrul UAIC – Facultatea de Istorie, precum și cercetător științific în cadrul Institutului de Cercetări Interdisciplinare, Centrul Arheoinvest.
[4] Borș *et alii* 2022, p. 364, Fig. 4, p. 365, Fig. 5 (a).
[5] Pentru cercetările din campania 2021, vezi Borș *et alii* 2022, p. 359–360, respectiv p. 364, Fig. 4, p. 365, Fig. 5 (a).

s-a bazat, în cea mai mare măsură, pe analiza cromaticii traseului presupus al conexiunii șanțurilor[6], folosind spațiul de culoare LDS, desigur corelat cu datele de referință furnizate de prospecțiunile non-intrusive.

Algoritmul de analiză a culorilor, cunoscut sub prescurtarea *DStretch* (*decorrelation stretching algorithm – DCS*), reprezintă astăzi un instrument digital esențial în analiza și reliefarea contextelor arheologice, fiind utilizat pentru a amplifica variațiile cromatice subtile, care sunt adesea imperceptibile ochiului liber, ușurând identificarea structurilor stratigrafice verticale sau a celor orizontale. La bază, algoritmul a fost dezvoltat de cercetătorii de la *NASA Jet Propulsion Laboratory (JPL)*[7], în anii 1970, cu scopul de a analiza imaginile multispectrale trimise de sateliți sau de sondele spațiale (Marte), fiind o metodă prin care culorile unei imagini digitale erau extinse[8] pentru a permite identificarea unor compoziții geologice diferite. Dezvoltarea pentru aplicații în domeniul arheologiei se datorează în special lui Jon Harman[9], un cercetător nord-american al picturilor rupestre din zona California și Nevada. Acesta a sintetizat metoda sub forma unui instrument *software* specializat (inițial ca *plugin* pentru programul *ImageJ*, mai nou și o aplicație mobilă), folosit în arheologie în special pentru îmbunătățirea digitală a imaginilor, mai ales în cazul picturilor rupestre. Algoritmul utilizează analiza componentelor principale (*PCA*) pentru a elimina corelația dintre diferite benzi de culoare cum ar fi roșu, verde și albastru (*RGB*) sau diverse benzi hiperspectrale (infraroșu), realizând o redistribuire a valorilor de culoare în spații cromatice specializate (precum *LDK*, *YDS* sau *LAB*). Astfel, pe parcursul desfășurării investigațiilor arheologice, algoritmul *DStretch* oferă un avantaj major prin caracterul non-invaziv și rapiditatea procesării, facilitând documentarea mult mai precisă a unor elemente stratigrafice de multe ori prea subtile pentru a fi percepute de ochiul uman. Cercetările arheologice sistematice de la Tărtăria – *Podul Tărtăriei vest*, realizate în campaniile 2018–2019[10], au identificat, printre altele, prin săpături sistematice și prospecțiuni geofizice (2019, 2021), un sistem de delimitare (fortificare ?) complex evidențiat mai clar pe latura vestică a sitului sub forma unui şanţ, structură liniară despre care s-a considerat – imediat – că ar putea fi pusă în legătură cu șanțul sudic cercetat în campania anului 2012 (când s-a desfășurat o amplă cercetare arheologică preventivă)[11]. Caracteristicile și compoziția specifică ale solului, precum și contrastul cromatic foarte slab între solul natural și complexele arheologice, au necesitat aplicarea metodei *DCS*, realizată în campaniile din anii 2024 și 2025. Au fost utilizate fotografii aeriene și ortofotomozaicuri fotogrammetrice de mare rezoluție, georeferențiate în aplicația *QGIS*, acestea fiind transformate în special prin spațiul de culoare *LBK*, recunoscut ca fiind cel mai puternic instrument de reliefare a nuanțelor de roșu și galben aflate în soluri și roci. Astfel, a fost posibilă identificarea mult mai clară în săpătura sistematică a limitelor (în plan orizontal) șanțului și trasarea cu ajutorul GPS-ului a unor unități de săpătură care să furnizeze posibilitatea efectuării unor observații relevante pentru cercetarea acestei structuri arheologice.

De asemenea, similar campaniilor post 2020, ca parte a cercetării efectuate în campaniile 2024 și 2025 în cadrul acestui sit arheologic, a fost realizată (în continuare) documentarea fotografică și fotogrammetrică a săpăturii arheologice, atât de la nivelul solului, cât și aerian, prin intermediul unui UAV. Pentru documentarea per ansamblu a sitului s-au realizat noi panorame aeriene 360 de grade, din perspective relevante și de la diferite altitudini, deosebit de utile în caracterizarea peisajului arheologic, precum și fotografii aeriene oblice și nadirale pentru zona cercetată. Din documentarea fotogrammetrică de proximitate a rezultat un model 3D, din care au putut fi extrase profile ortografice de mare rezoluție, precum și un model digital al elevației, elemente foarte utile ale documentării cercetării arheologice realizate în această parte a sitului. Urmează ca aceste profile să poată fi (mai apoi) analizate, folosind algoritmul *DStretch* pentru reliefarea cromatică a nivelului de locuire și a complexelor identificate, cu mențiunea că estimăm ca săpătura arheologică propriu-zisă în această zonă să se încheie abia în campania anului 2026.

Un alt obiectiv important al cercetării din campania arheologică 2025 a fost reprezentat de extinderea diagnosticării geofizice, prin măsurători de susceptibilitate magnetică[12], pe o suprafață de circa 10 ha. S-a utilizat un caroiaj sistematic (cu dimensiuni de 17 × 17 m), acoperind perimetrul dintre autostrada A1, DN7, Valea Ciorii și DC 705E. Această etapă a fost dublată de actualizarea documentației digitale prin realizarea unui ortofotoplan de înaltă rezoluție (190 ha la rezoluția de 3,5 cm / pixel) și a unui Model Digital al Elevației (*DEM*), instrumente esențiale pentru înțelegerea micro-reliefului zonei unde este situat situl.

Metodele magnetice sunt considerate a fi cele mai adecvate metode geofizice non-invazive de investigare a subsolului în arheologie, oferind o gamă largă de analize relevante, de la definirea limitelor locuirii umane (stratigrafic și pe orizontală) până la identificarea structurilor și complexelor de interes, fiind larg utilizate asupra tuturor tipurilor de sit arheologic[13]. Prin activitățile inerente locuirii umane, proprietățile magnetice ale solului sunt alterate adeseori semnificativ, prin diverse procese specifice modificându-se amploarea și distribuția oxizilor de fier în matricea solului, în special ca urmare a proceselor biologice de descompunere a materiilor organice (proliferarea bacteriilor magneto-tactice) sau termoremanența structurilor și materialelor de lut ars (cu conținut ridicat de oxizi de fier). Spre deosebire de

[6] Această componentă metodologică, foarte importantă în ceea ce privește investigarea zonei de joncțiune a șantului sudic și a celui vestic, a fost dezvoltată de Călin Șuțeu și Mihai Florea.

[7] Documentul *NASA JPL* este disponibil on-line la adresa web: https://dataverse.jpl.nasa.gov/dataset.xhtml?persistentId=hdl:2014/18630&version=3.0

[8] Gillespie, Kahle, Walker 1986.

[9] Harman 2008.

[10] Borș *et alii* 2018; Borș *et alii* 2019.

[11] Borș *et alii* 2013 (2014).

[12] Realizate de Călin Șuteu, Mihai Florea și Annabella Gotsmann.

[13] Schmidt 2007.

magnetometrie, care permite cuantificarea anomaliilor magnetice de interes arheologic prin măsurarea variațiilor locale ale câmpului magnetic terestru generate de structuri îngropate, susceptibilitatea magnetică a solului permite identificarea siturilor ca fiind orizonturi largi de intervenție antropică asupra unor soluri, contrastante cu nivelul natural înconjurător, nederanjat. Având în vedere această ipoteză de lucru, pe parcursul campaniei arheologice din 2025 de la Tărtăria – *Podu Tărtăriei vest*, au fost efectuate o serie de prospectări de susceptibilitate magnetică (*volume susceptibility, MS*), în diferite configurații și densități de măsurare, utilizând dispozitivul *Bartington MS3* cu antena *MS2D*[14]. Principalul scop a fost acela de a caracteriza locuirea de pe platou, dar, mai ales, de a defini limitele pe latura sudică, precum și potențialul de a analiza, la o scară mai largă, zonele de interes arheologic învecinate. O primă configurație a folosit un grid de măsurare de 17 m (total de 369 puncte), generat automat de aplicația *QGIS*, egal distribuit pe suprafața sitului, menit a corela *MS* cu rezultatele prospecțiunilor magnetometrice detaliate realizate în anii anteriori. Valorile înregistrate pentru zonele cu materiale arheologice la suprafață și concentrări de complexe identificate magnetometric sunt în jurul a 1200 × 10^{-5} SI (κ), iar zonele în afara sitului 600 × 10^{-5} SI (κ), rezultând un contrast evident (Fig. 2a). Pentru a caracteriza potențialul arheologic al teraselor învecinate s-au efectuat măsurători liniare, echidistante (5 m), pe două transecte (dus-întors, cu verificare) sau doar unul (un total de 823 puncte). A fost identificată o terasă la stânga Văii Ciorii, cu potențial arheologic (inclusiv ceramică preistorică la suprafață), pe porțiunea dintre această vale și situl Tărtăria – *Podu Tărtăriei vest* valorile constant scăzute de *MS* indicând cel mai probabil o absență a locuirii (Fig. 2b). O altă aplicație a confirmat, și prin alte metode geofizice, și prezența șanțului de delimitare în cadrul săpăturii deschise în anii 2024–2025, prin măsurători la cota de -1 m, rezultatele indicând chiar și prezența celor două traiecte paralele ale structurii, vizibile prin metoda *DStretch* (Fig. 2c), reconfirmând indiciile furnizate de primele prospecțiuni geo-fizice din anii 2019 și 2021.

Având în vedere complexitatea și varietatea fișierelor și documentațiilor (rapoarte, studii, analize etc.), deja finalizate sau în curs de realizare în cadrul proiectului de cercetare arheologică (inițial preventivă, în 2012 și mai apoi sistematică, începând din 201615) a sitului Tărtăria – *Podu Tărtăriei vest*, s-a impus încă de la începutul cercetărilor din 2012 o gestiune a acestor documentații cu ajutorul *GIS (Geographic Information System)*. Din anul 2022, întregul proiect a fost sintetizat și dezvoltat (de M. Florea) cu ajutorul programelor specifice, platforma de bază stabilindu-se pe programul *open source QGIS16*. Astfel, toată documentația și elementele de analiză pot fi la dispoziția tuturor membrilor echipei de cercetare, iar rezultatele pot fi generate (într-un timp foarte scurt) sub formă de rapoarte cu ilustrațiile necesare. De specificat că întreaga documentație a fost asamblată în sistemul de referință Stereo 70 cu sistemul de cote Marea Neagră 1975, așa cum prevede legislația actuală. Nu în ultimul rând, în acest interval de timp (2022–2025) actualizarea datelor de tip LiDAR, ortofotoplan, hărți topografice și modele digitale ale terenului a fost făcută constant, în fiecare campanie.

Scurtă descriere a descoperirilor. Rezultate şi interpretarea lor

În campaniile 2024–2025, obiectivul a fost reprezentat de continuarea cercetării în cadrul suprafeței S XIII, deschisă în 2021, pornind de la indiciile furnizate de investigațiile geofizice. Poziționarea acestei unități de săpătură a fost stabilită considerând anomaliile geo-magnetice reliefate prin prospecțiunile non-intrusive. Astfel, a fost aleasă deschiderea unei suprafețe de cercetare cu dimensiuni de 25 × 10 m, orientată NNE–SSV, aici estimând că vom putea observa mai clar „zona de joncțiune” a șanțului sudic cu cel vestic, element identificat cert ca rezultat al prospecțiunilor.

Ca urmare, în campania 2024 ne-am concentrat pe redeschiderea și extinderea suprafeței de cercetare S XIII, respectiv pe adâncirea cotei de săpătură pentru identificarea traseului joncțiunii șanturilor. Astfel, am reușit să redeschidem săpătura la cota celei din anul 2021, (re)identificând poziția Cx. 27617 și să efectuăm o serie de răzuieli succesive în scopul de a contura cât mai bine traseul șanțului. Din cauza condițiilor meteorologice specifice lunii noiembrie (ploi, ninsori și temperaturi scăzute), campania (de numai trei săptămâni) s-a oprit după identificarea certă a traseului joncțiunii șanțurilor în plan, la adâncimea de circa 0,65 m/0,7 m (de la nivelul de călcare actual), inclusiv după ce au fost analizate imaginile verticale prin algoritmul *DStretch* (Fig. 3 a, b).

În campania anului 2025, săpătura arheologică a continuat în aceeași suprafață de cercetare – S XIII, dar restrângând cercetarea strict în zona mediană a acesteia, acolo unde fusese identificat cert traseul joncțiunii șanțurilor. Din punct de vedere al metodei de săpătură, am optat pentru cercetarea în casete, fiind proiectate și trasate 6 asemenea unități de săpătură astfel încât să poată fi investigată întreaga porțiune de curbură a șanțului (Fig. 4).

În toamna anului 2025, au fost cercetate integral trei dintre acestea, poziționate „în tablă de șah” – C2 (3 × 5 m), C3 (3,3 × 4 m), C6 (4,3 × 4,4 m) – astfel încât să poată fi efectuate observații cu privire la caracteristicile depunerii în această zonă și să poată fi înregistrate cât mai multe detalii stratigrafice.

Această abordare a permis o primă analiză a stratigrafiei șanțului, posibilitățile de observare a detaliilor de amenajare a acestuia în plan fiind drastic reduse de starea actuală a solului. Anii de secetă au deshidratat straturile succesive ale zonei cercetate, iar rehidratarea prin metode specifice (stropire cu vermorel, rouă/brumă, condens) nu a făcut o mare diferență în ceea ce privește posibilitatea de observare a diverselor detalii.

În aceste condiții, metoda înregistrării fotogrammetrice a profilelor (Fig. 5) pentru identificarea diferitelor contexte (straturi) a rămas singura viabilă, ținând cont de condițiile pedologice și cele meteorologice. Ca urmare a fost posibilă efectuarea unor prime observații (preliminare) importante pentru acest tip de structură (șanț de delimitare – posibilă zonă de acces):

- în stratul (pasa altimetrică) superior (al șanțului), cuprins în intervalul -0,85 m și -1,35 m, pe lângă fragmentele

[14] Îi mulțumim și pe această cale colegului nostru, dr. Dan Ștefan (MNCR) pentru punerea la dispoziție, cu deosebită amabilitate, a acestui echipament.

ceramice sporadice (unele deși de mici dimensiuni, tipice culturii Basarabi), au fost observate și numeroase pietre, cele mai mari având diametrul de cca 0,35 m / -0,40 m (Fig. 6. a, b);
- în următorul strat (pasa altimetrică), cuprins între cotele -1,35 m și -1,85 m, fragmentele ceramice sunt mai numeroase și de dimensiuni mai mari, regăsindu-se și fragmente de vetre sau chirpici ars;
- la cota de adâncime -1,85 m, aproape de partea inferioară a șanțului (Caseta C2), a fost identificat un ac de bronz fragmentar, provenit de la o fibulă specifică perioadei culturii Basarabi;
- în pasa altimetrică cuprinsă între -1,5 m și -2,10 m, concentrat pentru zona centrală a șanțului, s-a putut constata existența unui nivel consistent de pietre (Fig. 7).

Concluziile preliminare ale campaniilor 2024–2025 se referă la: (a) obținerea unui prim set de profilele stratigrafice pentru zona de joncțiune a șanțurilor sudic și vestic, aceasta fiind surprinsă la o cotă de adâncime de circa -0,70 / -0,75 m sub nivelul actual de călcare (similar observațiilor realizate în campaniile 2018–2019 pentru șanțul vestic), aceasta atingând adâncimi considerabile (-2,41 m în caseta C2, -2,51 m în caseta C3 și -2,49 m în caseta C6); (b) referitor la materialul arheologic și amenajările descoperite, se remarcă faptul că în palierul altimetric -1,35 m/ -1,85 m au fost identificate depuneri semnificative de fragmente ceramice Basarabi, dar și resturi de chirpici ars (provenind cel mai probabil de la structuri de tip palisadă incendiate), iar în palierul altimetric -1,50 m/-2,10 m, pe axul central al șanțului, a fost observat un nivel de pietre de mari dimensiuni (0,35 – 0,40 m diametru); (c) o descoperire aparte pentru datarea șanțului, respectiv în caseta C2 (la adâncimea de -1,85 m), a fost identificat un ac de bronz fragmentar, aparținând unei fibule specifice orizontului culturii Basarabi[18], oferind un *terminus ante-quem* solid pentru funcționarea șanțului.

De asemenea, rezultatele obținute prin utilizarea metodei susceptibilității magnetice a solului au revelat un contrast frapant între zonele cu potențial nul (aproximativ 600 × 10-5 SI) și un areal cu valori ridicate (>1000 × 10-5 SI, maxime de 1400). Această zonă de intensitate magnetică ridicată se suprapune „buzei" terasei, într-un sector puternic afectat de eroziune. Interpretarea integrată sugerează că această limită geomorfologică reprezenta, în preistorie, contactul direct cu un braț activ al Mureșului. Valorile ridicate de *MS* indică acumulări masive de material organic și arsură, specifice unui nucleu al locuirii, poziționat strategic pe marginea înaltă a terasei pentru a exploata proximitatea apei, fiind totodată protejat de inundații. Dispariția acestui braț și deplasarea cursului actual al râului la circa 400 m spre Nord subliniază dinamica albiei acestuia, însă vestigiile identificate prin investigațiile de tip susceptibilitate magnetică arată că terasa cunoscută astăzi sub numele „Podu Tătăriei" (Fig. 8) a funcționat – în urmă cu mii de ani – ca un promontoriu fortificat atât natural, cât și artificial.

Cercetările arheologice multidisciplinare din campania 2025 demonstrează o corelație perfectă între anomaliile geofizice și realitatea stratigrafică. Având în vedere că nivelul superior al complexelor apare la doar -0,50 m adâncime, situl este sub amenințarea directă a arăturilor adânci, fiind mai mult decât necesară protejarea sa.

***Obiectivele cercetărilor viitoare**:* Pentru campania 2026 sunt avute în vedere următoarele: continuarea cercetării suprafeței S XIII din zona de SV a sitului (casetele C 1, C 4 și C 5), pentru a documenta cât mai detaliat „joncțiunea" dintre șanțul sudic de delimitare (cercetat în campania 2012) și cel vestic (cercetat în campaniile 2018–2019)[19]; realizarea – în continuare – de prospectări non-intruzive diverse în zona sitului și cea imediat învecinată; reluarea scanărilor LiDAR; definitivarea integrării seturilor de date pentru depunerea documentației de specialitate pentru clasarea în Lista Monumentelor Istorice a sitului conform deciziei și demersurilor administrative ale autorităților publice competente (cărora le va fi adresată corespondența cu informațiile de sinteză furnizate de cercetările arheologice din campaniile 2012, 2016–2019 și 2021–2026).

***Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare**:* Prin dialog și cooperare între specialiști, autoritățile competente și proprietarii privați ai terenurilor este necesară **clasarea de urgență** a sitului și stabilirea unei zone de rezervație arheologică. Mai exact, sunt absolut necesare: (1) inițierea procedurilor de clasare a întregului perimetru de 10 ha investigat geofizic și sondat prin cercetări arheologice sistematice, (2) scoaterea de sub regim agricol a „fâșiei" de maxim potențial arheologic (valorile MS >1000 × 10-5 SI).

Abstract

During the archaeological campaigns of 2024 and 2025 the south-western corner of this important site of the Basarabi culture (middle Hallstatt period) was investigated. The purpose of these excavations, based on previous geophysical surveys was to clearly identify and excavate the "junction zone" between the western outlining ditch (investigated during the 2018–2019 campaigns) and the southern one (investigated during the 2012 campaign). By using the Dstretch algorithm for processing different vertical images of the interest area we were able to identify accurately the outline of this particular area, in order to project and undertake a thorough excavation. This approach aimed to obtain as many observations as possible regarding the deposition characteristics in this part of the outlining structure of the site, as well as to document detailed stratigraphic characteristics.

[18] Ac de fibulă, cu miez de fier supraturnat cu bronz, probabil de la o fibulă de tip *Zweischleifige Bogenfibel* (fibulă cu resort dublu), piesă de port cu diverse variante tipologice, caracteristică pentru perioada mijlocie a primei epoci a fierului; pentru analogii (preliminare), vezi Bader 1983, pl. 23/128–133, 24/134–145, 25/147–160.

[19] Continuarea și aprofundarea cercetării în casetele C1, C4 și C5 din suprafața de cercetare S XIII sunt importante pentru obținerea unui profil transversal complet al sistemului de delimitare (defensiv?) al sitului în porțiunea din zona de SV a acestuia.

Thus, for the 2024 and 2025 campaigns we made use of the DStretch algorithm to precisely identify the horizontal limits of the delineation ditch, as identified by magnetometry in the past years. Using the LDK colorspace, sufficient chromatic contrast was generated and the layout was marked by GPS points. Further geophysical prospections were tested on the site, like MS – magnetic susceptibility of soil (volume κ), in various configurations, from surface grids with 17 m spacings to landscape long transects at intervals of 5 m between measurements. The ditch was also measured with a pace of 1 m and enough contrast was identified, including its two parallel outlines (trajectories). The MS method provides high potential in defining the limits as well as the presence / absence of archaeological horizons (features / vestiges) in broader landscapes, if a correct survey strategy is applied.

Bibliografie:

Bader 1983 – Bader, T., *Die Fibeln in Rumänien*, Prähistorische Bronzefunde, XIV, 6, C.H. Beck'sche Verlagbuchhandlung, München, 1983.

Borș, Rădvan 2019 – Borș, C., Rădvan, R. (eds.), *Meșteșug și prestigiu: depozitele hallstattiene de obiecte din bronz și fier de la Tărtăria. Documentarea unei colecții (I)* / *Craft and prestige: the Hallstatt period hoards of bronze and iron objects from Tărtăria. Documenting a collection (I),* Brăila, 2019.

Borș *et alii* 2013 (2014) – Borș, C., Irimuș, L., Rumega, V., Dobrotă, S., Rișcuța, C., *Un nou sit de tip Basarabi. Raport arheologic preliminar asupra cercetărilor arheologice preventive la Tărtăria – Podu Tărtăriei vest (campania 2012)*, în: *CA*, 20, 2013 (2014), p. 9–102 (https://doi.org/10.46535/ca.20.01).

Borș *et alii* 2017 – Borș, C., Rumega-Irimuș, L., Rumega-Irimuș, V., *Cercetări arheologice sistematice în cuprinsul sitului hallstattian Tartăria – Podu Tărtăriei vest. Raport preliminar al campaniilor 2016–2017*, în: *CA*, 24, 2017 (2018), p. 17–82 (https://doi.org/10.46535/ca.24.02).

Borș *et alii* 2018 – Borș, C., Rumega-Irimuș, L., Rumega-Irimuș, V., Asăndulesei, A., Haită, C., *Tărtăria – Podu Tărtăriei vest – Raport de cercetare arheologică sistematică*, în: *CCAR. Campania 2018*, Sibiu, 2019, p. 201–207, nr. 77.

Borș *et alii* 2019 – Borș, C., Rumega-Irimuș, L., Rumega-Irimuș, V., Asăndulesei, A., *Tărtăria – Podu Tărtăriei vest – Raport de cercetare arheologică sistematică*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 368–370, nr. 79.

Borș *et alii* 2022 – Borș, C., Asăndulesei, A., Bejinariu, I., Tencariu, F., Cociș, H., Vladu, A., *Tărtăria – Podu Tărtăriei vest – Raport de cercetare arheologică sistematică*, în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 357–365, nr. 83.

Gillespie, Kahle, Walker 1986 – Gillespie, A. R., Kahle, A. B., Walker, R. E., *Color enhancement of highly correlated images. I. Decorrelation and HSI contrast stretches*, în: Remote Sensing of Environment, vol. 20, nr. 3, 1986, p. 209–235.

Harman 2008 – Harman, J., *Using decorrelation stretch to enhance rock art images*, în: American Rock Art Research Association (ARARA), 2008, nr. 34, p. 141–150.

Orengo 2015 – Orengo, H., *Open Source Archaeology: Ethics and Practice*, Capitolul V, în Wilson, A. T., Edwards, B. (eds.), *Open Source GIS and Geospatial Software in Archaeology: Towards their Integration into Everyday Archaeological Practice*, Berlin, 2015, p 64–82.

Schimdt 2007 – Schmidt, A., *Archaeology, magnetic methods*, în Gubbins, D., Herrero-Bervera, E. (eds.), *Encyclopedia of Geomagnetism and Paleomagnetism, Encyclopedia of Earth Sciences*, Series Heidelberg, Springer, New York, 2007, p. 23–31.

Illustrations list:

Fig. 1. *Tărtăria – Podu Tărtăriei vest*. Aerial view of the site from the Southeast (October 2025).
Fig. 2. Results of soil magnetic susceptibility surveys: (a) Interpolated data over the main area of the site; (b) Survey transects of areas adjacent to the site, to the southwest; (c) Highlighting by MS measurements of the two 'paths' of the boundary ditch.
Fig. 3. (a) Identification of the ditch's path based on color, using the LDS color space (November 2024); (b) Identification of the ditch's path using the DStretch method, using the LDK color space (October 2025), applied on oblique and nadiral aerial photographs and then georeferenced in QGIS, with the tracing of delimitation GPS points.
Fig. 4. Plan of research area S XIII with excavation units (boxes) C1–C6.
Fig. 5. Stages of performing photogrammetry of the profiles.
Fig. 6. (a) Profiles of excavation units (boxes) C2 and C3, photogrammetry and drawing; (b) Profiles of excavation unit (box) C6, photogrammetry.
Fig. 7. Details regarding the sizes of the stones collected from excavation unit (box) C2, the upper layer of the trench.
Fig. 8. The plan of magnetic susceptibility investigations and their results.

Fig. 1. Vedere aeriană asupra sitului dinspre sud-est (octombrie 2025)

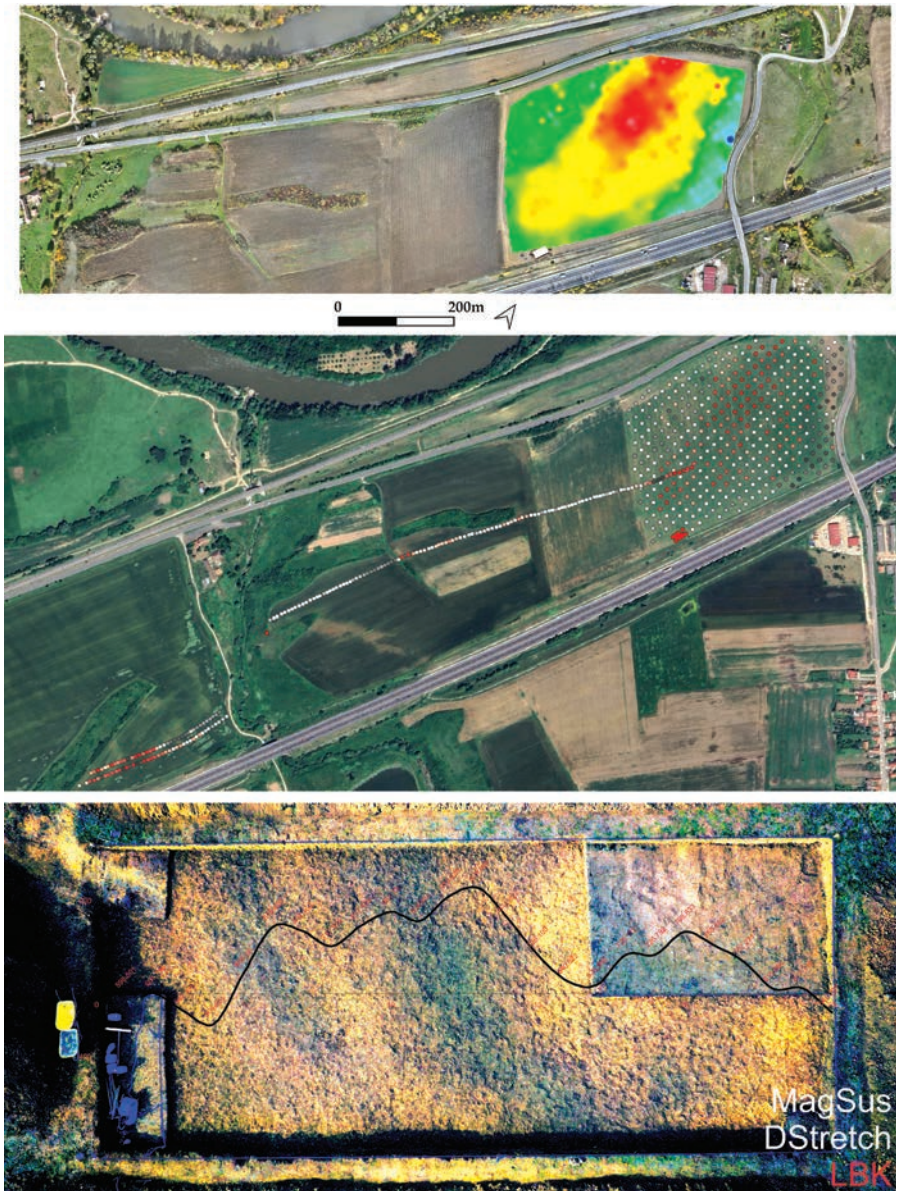

Fig. 2. Rezultate ale prospecțiunilor de susceptibilitate magnetică a solului: (a) Date interpolate pe zona principală a sitului; (b) Transecte de prospectare a zonelor învecinate sitului, spre sud-vest; (c) Reliefarea prin măsurători de MS a celor două „trasee" ale șanțului de delimitare

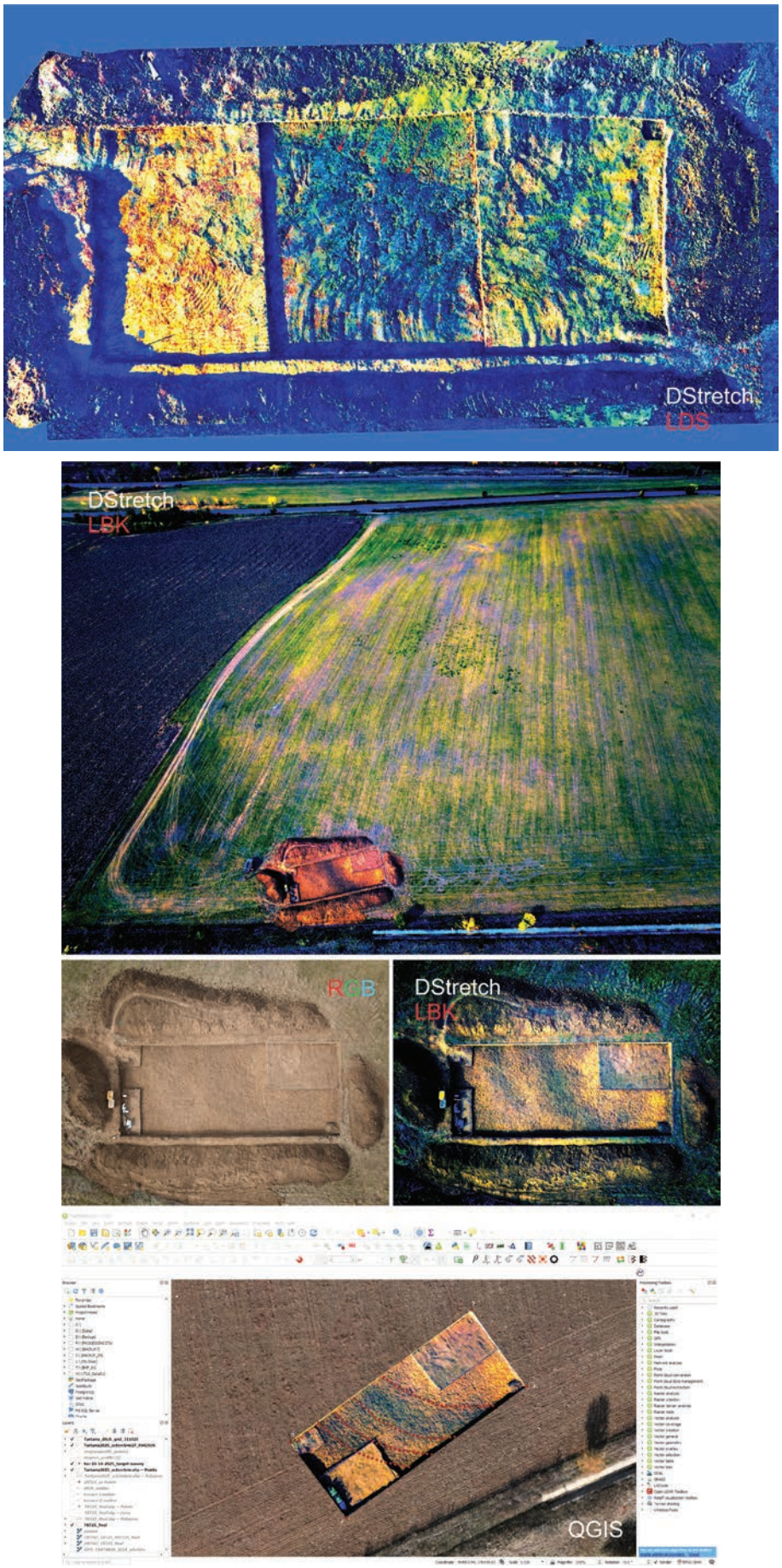

Fig. 3. (a) Identificarea traiectului șanțului pe baza culorii, folosind spațiul de culoare LDS (noiembrie 2024); (b) Identificarea traiectului șanțului prin metoda DStretch, folosind spațiul de culoare LDK (octombrie 2025), aplicat pe fotografie aeriană oblică, nadirală și apoi georeferențiată în QGIS, cu trasarea punctelor GPS de delimitare

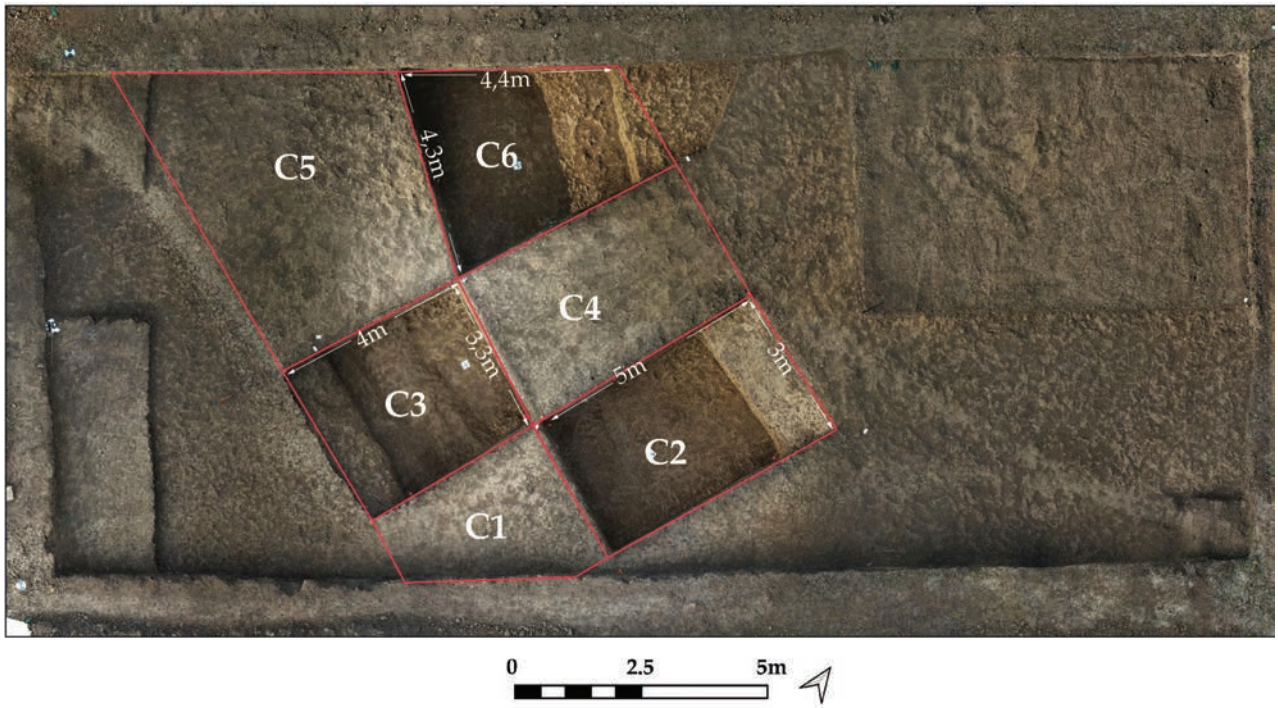

Fig. 4. Planul suprafeței de cercetare S XIII cu casetele C1–C6

Fig. 5. Etape de realizare a fotogrammetriei profilelor

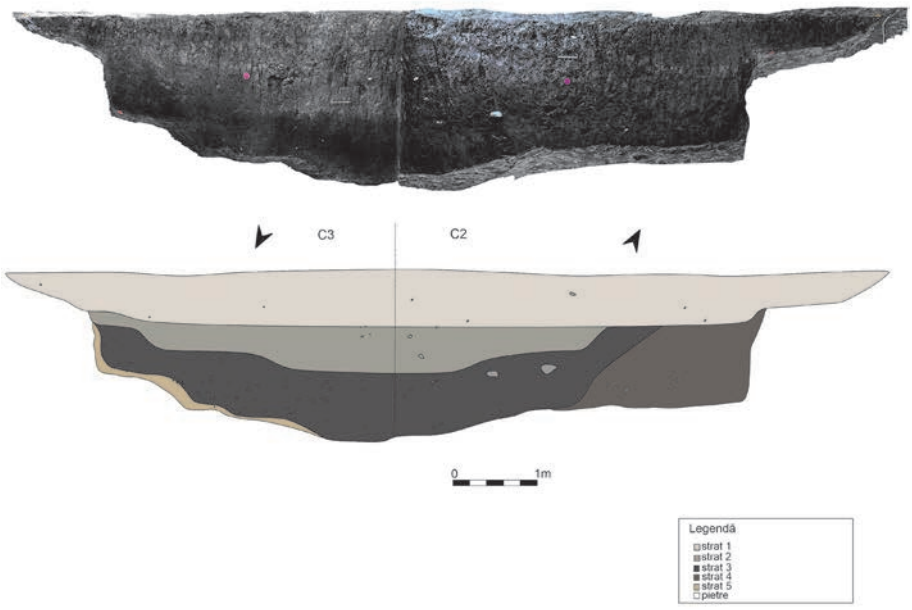

a

b

Fig. 6 (a) Profilele casetelor C2 și C3, fotogrammetrie și desen; (b) Profilele casetei C6, fotogrammetrie

Fig. 7. Detalii privind dimensiunile pietrelor prelevate din caseta C2, stratul superior al șanțului

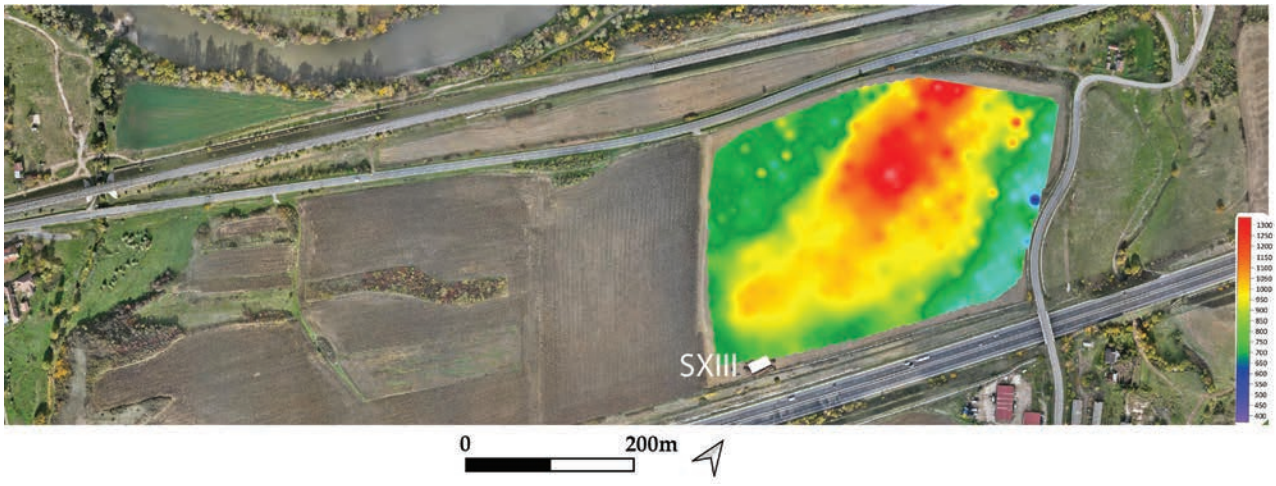

Fig. 8. Planul investigațiilor de tip susceptibilitate magnetică și al rezultatelor acestora

73. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău
Punct: Piatra cu lilieci

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Cod RAN: 48646.01
Autorizația nr. 84/08.05.2025
Colectiv: Sebastian Matei (MJ Buzău) – responsabil științific; Tiberiu Vasilescu (IAB)
Finanțare: MJ Buzău – 27 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 2.06. – 4.07.2025

În campania din anul 2025 săpăturile arheologice s-au desfășurat pe Platou, în secțiunile S35 și S36. De asemenea, a fost deschisă o nouă secțiune, S37, cu dimensiunile de 5 × 3 m, situată în partea de sud a platoului, aproape de zona de acces.

Dintre cele trei secțiuni cercetate, două dintre ele, respectiv S36 și S37, au fost finalizate.

În această campanie au fost cercetate integral sau parțial opt complexe, dintre care unul descoperit în campania anterioară. Dintre cele opt complexe cercetate, cinci aparțin perioadei dacice și două epocii bronzului.

În ceea ce privește complexele dacice avem următoarea situație: o structură de locuire (complexul 143) și patru gropi. Complexele din epoca bronzului sunt reprezentate de două gropi și un complex alcătuit dintr-o vatră, care avea în jurul ei o râșniță, fragmente de vase parțial întregibile și mai multe pietre.

Stratigrafia

Săparea integrală a secțiunilor S36 și S37 ne-a permis obținerea unor profiluri magistrale, care redau situația stratigrafică a locuirii de pe Platou. Vom reda în continuare situația stratigrafică observată pe profilele de nord și sud din S36.

-0 – 0,15/0,20 – strat vegetal de pădure, fără materiale arheologice;
-0,15/0,20 – 0,45/0,50 m – strat negru, cu aspect măzăros, care conține fragmente de factură dacică;
-0,45/0,50 – 0,55/0,60 m – strat cenușiu, ușor gălbui, care conține fragmente ceramice dacice, amestecate cu fragmente ceramice de factură monteoreană;
-0,55/0,60 – 0,75 m – strat cenușiu, relativ compact, care conține materiale de factură monteoreană;
-0,75 – 0,90 m – strat gălbui-cenușiu, compact, cu aspect clisos, care conține materiale ceramice din bronzul timpuriu (Schneckenberg);
-0,90 – 1,00 m – steril arheologic (argilă gălbuie) și stâncă nativă.

Stratigrafia în secțiunea S37 este următoarea:
-0 – 0,15 m – strat negru măzăros (humus de pădure), care conține rare materiale arheologice;
-0,15 – 0,45/0,50 m – strat brun-cenușiu, cu aspect măzăros, care conține numeroase fragmente ceramice și oase de animale;
-0,45/0,50 – 0,50/0,55/0,60 m – strat gălbui, murdar, care conține puține fragmente ceramice dacice, amestecate cu materiale din epoca bronzului.

Descoperirile de epocă dacică

În acest an a fost finalizată cercetarea complexului 143 din S35, care reprezintă un rest de locuință parțial incendiată, din care au fost recoltate numeroase fragmente de vase, provenind de la mai multe recipiente întregibile, precum și bucăți de lipitură. De asemenea, am putut documenta și nivelul de călcare din interiorul construcției, corelat cu nivelul de amenajare a vetrei complexului 144 care se afla în interiorul acesteia, la cota de -0,35/0,40 m față de nivelul actual de călcare. În partea de est a complexului 143, sub nivelul de călcare, au continuat să apară numeroase fragmente ceramice, amestecate cu pământ roșcat și bucăți de lipitură arsă, până la cota de -0,60 m. Prezența acestor materiale, doar în această zonă, comparativ cu restul secțiunii, poate marca existența unei structuri dezafectate și nivelate, aflate spre est, care a fost parțial suprapusă de complexul 143.

În S36 au fost cercetate parțial patru gropi care intrau, în mare parte, în malurile de nord, sud și vest ale secțiunii, observate bine și pe profilele acesteia. Remarcăm groapa 154, de formă tronconică, care avea în umplutură segmentul fix (*meta*) al unei râșnițe din tuf vulcanic. În secțiunea S37 nu au fost depistate complexe arheologice, ci doar strat de cultură de factură dacică până la baza acesteia. În partea de vest a secțiunii, a fost descoperită partea fixă a unei râșnițe (*meta)* din tuf vulcanic care mai păstra încă axul din fier în care se fixa *catillus-ul.*

Descoperirile din epoca bronzului

Cercetările arheologice desfășurate începând cu anul 2022[1] au condus la identificarea unui areal în care locuirea din epoca bronzului de pe Platou s-a păstrat în bună măsură, fiind afectată mult mai puțin de așezarea dacică din secolul I p.Chr. Au fost identificate astfel două niveluri de locuire atribuite etapei Monteoru IC3 și încă unul, cel mai de jos, în care au apărut numeroase fragmente de tip Schneckenberg, ceea ce sugera o datare mai timpurie pentru începuturile utilizării platoului de la Târcov – *Piatra cu lilieci*[2].

Încă din cursul campaniei din 2024 au fost deschise două noi secțiuni, S35 și S36. Prima este situată la 0,5 m sud de S30, cu dimensiunile inițiale de 5 × 2 m, iar ultima, cu dimensiunile de 4 × 4 m, la 4,80 m nord de S30. Ulterior, S35 a fost prelungită către vest cu 3,5 × 1,5 m, lățimea mai mică față de cea inițială fiind determinată de configurația terenului.

[1] Matei 2024, cu bibliografia.
[2] Matei, Vasilescu 2025, p. 351.

În timpul campaniei din anul 2025, în aceste două secțiuni s-au concentrat cercetările arheologice privitoare la locuirea din epoca bronzului.

În secțiunea S35, începând de la adâncimea de 0,60/0,55 m, în funcție de căderea pantei, a fost atinsă depunerea din epoca bronzului. Materialul ceramic este decorat cu incizii, cu motive specifice etapei Monteoru Ic3, existând însă și unele fragmente, mult mai puțin numeroase, cu decor în relief, specific etapei Monteoru Ic2. Dintre descoperiri, iese în evidență un vas întreg, cu o înălțime de circa 9 cm, cu gura răsfrântă, corp aproape globular, și fund inelar, decorat cu benzi și triunghiuri incizate, umplute cu împunsături. Acesta a fost recuperat între cotele -0,70–0,80 m, fiind, probabil, depus într-o alveolare/groapă de mici dimensiuni, care nu a putut fi distinsă în timpul săpăturii. O astfel de situație a fost înregistrată de două ori în S30, în care vase întregi au fost depuse în mici gropi, acestea fiind însă vizibile datorită faptului că au fost săpate în steril. În carourile 2-3 și 4, la adâncimea de 0,70–0,60 m, împreună cu un material ceramic destul de fragmentar, dar cu decor tipic Monteoru Ic3, au apărut foarte multe fragmente de lipitură arsă, unele de dimensiuni de până la 15 cm lungime, multe dintre ele cu urme de nuiele. Despre acestea nu putem afirma, în acest moment, dacă sunt resturi de la o construcție *in situ* sau sunt într-o poziție secundară. Rămâne de asemenea de văzut în ce măsură ele pot fi puse în legătură cu descoperirile de vetre din S30, observate la aproximativ aceeași adâncime. Săpătura a fost întreruptă, fără a se ajunge la sterilul arheologic, urmând a fi continuată și anul următor.

În cursul anului 2025 cercetările s-au concentrat în S36, care a fost și epuizată. Locuirea din epoca bronzului a fost atinsă la adâncimea de aproximativ 0,70/0,65 m pe profilul de sud, și 0,65/0,55 m pe profilul de nord pe toată suprafața, fiind în anumite zone deranjată de complexe dacice. Grosimea depunerii variază între 0,30 m, spre est, spre creasta Platoului, și 0,55 m spre vest, în pantă, și a putut fi separată în două straturi, diferențiate coloristic și ca textură. Cel de deasupra, cenușiu la culoare, relativ compact, are o grosime relativă de aproximativ 0,20–0,25 m și poate fi atribuit, pe baza materialului ceramic, etapei Monteoru Ic3. În acest caz nu am mai putut distinge cele două niveluri observate în cursul anului 2024 în S30. Printre materialele ceramice identificate putem enumera mai multe margini de vase cu gât trompetiform, uneori cu buza răsfrântă, alteori teșită, decorate cu linii sau benzi incizate, un castron tronconic, cu buza ușor teșită, un fragment de capac de pixidă, decorată cu benzi de linii incizate, și mai multe fragmente de cești. Ca material litic, au fost găsite 4 krummessere întregi sau fragmentare și două frecătoare, fiind înregistrate și mai multe străpungătoare din os. O piesă deosebită, descoperită în cursul anului 2025, este reprezentată de o cataramă din os, fragmentară, de tip Mnogovalikovaia.

Cel mai de jos strat are o grosime de circa 0,10–0,12 m și este de culoare cenușie, ușor deschis. Cea mai importantă descoperire este complexul 149, identificat la circa -0,70/0,80 m, aproape de limita de vest a secțiunii. Acesta constă într-o vatră, amenajată pe o placă de gresie, cu o formă aproximativ circulară, cu o grosime de 2–3 cm și cu un diametru de circa 0,30/0,35 m și aflată la cota -0,80 m. În imediata apropiere, la aceeași adâncime și la 15 cm distanță, a fost găsită o râșniță. La cota -0,77 m, la 0,20 m distanță de vatră, a fost găsită o parte dintr-un vas cu toartă și cu decor specific culturii Schneckenberg. Peste vatră și vas, dar și în jurul acestora, se aflau numeroase pietre cu lungimi între 0,10 m și 0,25 m. În acest strat, în afara complexului 149, au fost identificate numeroase alte fragmente ceramice, cu decor specific culturii Schneckenberg, alături de un krummesser și o spatulă din os. La baza stratului, pe profilul de nord, în sterilul arheologic, se observă cel puțin o terasare, de aproximativ 1,4 m lungime.

Pentru cunoașterea locuirii preistorice de la Târcov – *Piatra cu lilieci*, campania din cursul anului 2025 a confirmat existența unei locuiri încă din perioada bronzului timpuriu. În ceea ce privește cultura Monteoru, chiar dacă nu am mai obținut detalii stratigrafice de aceeași finețe ca în anii precedenți, alături de un material ceramic, litic și osteologic bogat, a fost surprinsă din nou practica depunerii de vase în mici gropi/alveole.

Abstract

During the 2025 excavation campaign, archaeological investigations were carried out on the Plateau in sections S35 and S36. In addition, a new section, S37, measuring 5 × 3 m, was opened in the southern part of the plateau, near the access area. Of the 3 sections surveyed, two of them, namely S36 and S37, were completed.

During this campaign, eight archaeological features were investigated either entirely or partially, one of which had been identified during the previous season. Of the eight features documented, five belong to the Dacian period and three to the Bronze Age.

Regarding the Dacian features, the following situation was recorded: one habitation structure (Feature 143) and four pits. The Bronze Age features are represented by two pits and a complex consisting of a hearth, around which a grinding stone, partially restorable pottery fragments, and several stones were found.

The 2025 archaeological investigations confirm a consistent occupation of the Târcov – *Piatra cu lilieci* initiated during the Schneckenberg culture. A significant discovery in S36 trench is the CPL 149 feature, in the lowest level, consisting of a hearth constructed on a sandstone slab, found in direct association with a grinding stone and Schneckenberg pottery. This early chronological horizon, integrated with the previously documented Monteoru culture levels, demonstrates a prehistoric habitation sequence far more complex and substantial than indicated by prior research.

Bibliografie

Matei 2024 – Matei, S., *Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 388 – 390.

Matei, Vasilescu 2025 – Matei, S., Vasilescu, T., *Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 350–352.

Illustrations list:

Fig. 1. Section S36, with Feature 150.
Fig. 2. Section S37 – Dacian level.
Fig. 3. Section S36 – Feature 149 (Early Bronze Age).
Fig. 4. Bronze Age beaker of the Monteoru culture discovered in S35.

Fig. 1. Secțiunea S36 și complexul 150

Fig. 2. Secțiunea S37 – nivel dacic

Fig. 3. Secțiunea S36 – complex 149 (bronz timpuriu)

Fig. 4. Pahar din epoca bronzului, cultura Monteoru, descoperit în S35

74. Târgoviște, str. Calea Domnească, nr. 181, jud. Dâmbovița
Punct: Curtea Domnească din Târgoviște

Tip de sit: 113 (așezare urbană); 122 (cetate)
Încadrare cronologică:4 (epoca medievală)
Cod RAN: 65351.19; **cod LMI**: DB-II-a-A-17237
Autorizația nr. 42/22.04.2025
Colectiv: Florin Gabriel Petrică (CNMCD Târgoviște) – responsabil științific; Minodora Cârciumaru, Ovidiu Cîrstina, Mihai Claudiu Năstase (CNMCD Târgoviște); Adrian Ioniță (IAB)
Finanțare: Ministerul Culturii – 24 907 lei; Consiliul Județean Dâmbovița/CNMCD Târgoviște – 2 627 lei
Perioada desfășurării cercetării: 14.07–1.10.2025

Cercetarea a demarat în ziua de 14 iulie, prin trasarea **S.10/2025** (6,20 × 2,50 m), situată imediat la est de S.8/2024, cu un martor stratigrafic între unități de 1,20 m lățime. Precizăm că pe locul secțiunii proiectate au existat doi pomi (*Prunus cerasifera*), înlăturați în vederea desfășurării cercetării, ale căror rădăcini, adâncite profund în pământ, au avut efecte negative asupra complexelor arheologice situate până la adâncimea de 1,00 m.

În ceea ce privește stratigrafia, la partea superioară se află nivelul vegetal, superficial ca grosime, integrat cronologic unui nivel mai consistent (gros de 0,50 m) de pământ amestecat cu pietriș, bolovani și cloțuri de cărămidă, de vârstă modernă/ contemporană. La adâncimea de - 0,60 m au fost relevate primele oseminte umane asociate necropolei medievale aparținând bisericii Sf. Vineri. Nivelul de înhumări a fost identificat până la adâncimea de aproximativ 1,20 m, după care urmează nivelul de umplutură al locuinței de lemn incendiate, a cărei podină a fost interceptată la cota de - 2,70 m.

La adâncimea de 1,30 m, către profilul de est, în asociere cu ceramică specifică secolului al XIV-lea, a fost descoperit un pandantiv de cupru decorat în stilul bestiarelor, cu figura unui leu. La cota de - 1,50 m, la distanța de 0,50 m față de profilele de est și sud, a apărut partea superioară a unui par de lemn carbonizat, aparținând structurii pivniței de lemn al locuinței. La adâncimea de 1,60 m, din umplutura locuinței de lemn, în capătul de est al secțiunii, a fost recoltat un fragment de mortar de zidărie, gros de circa 4,5 cm. Astfel, cărămizile descoperite de asemenea în același context, aruncate în umplutura locuinței de lemn, pot proveni ipotetic de la o construcție de zid, aflată în apropiere, aceasta putând fi plasată în faza de edificare. La adâncimea de 1,70 m a fost descoperit un fragment de corn, situație întâlnită și în campania anterioară, în S.8/2024, unde au fost descoperite mai multe asemenea piese, probabil rebuturi provenite dintr-un atelier de meșteșugărie, acestea fiind găsite chiar deasupra părții superioare a unui strat de arsură aferentă locuinței de lemn. La cota de - 2,50 m săpătura a relevat prezența unui strat fin de argilă arsă la roșu, care a ridicat problema succesiunii prăbușirii în beci a structurilor aparținând locuinței. Unele cuie cu măciulia mare, descoperite la bază, pot proveni de la una dintre ușile casei.

Tot de pe fundul beciului, la cota de - 2,70 m, pe podina arsă a locuinței, a fost descoperită o grămăjoară de cereale carbonizate, semințele fiind prelevate pentru conservare și datare C14. Câteva fragmente ceramice descoperite în același context stratigrafic pot fi utilizate în a confirma sau îmbunătăți o tipologie aferentă vaselor de uz comun aparținând sfârşitului secolului al XIV-lea și începutului celui următor. Fragmente de lemn carbonizat descoperite pe fundul beciului, altele decât lobdele, aparțin unui coș de răchită și posibil unui arc.

Elemente de morfologie a L2C

Descoperirea colțului de sud-est aparținând locuinței de lemn a prilejuit obținerea unor informații relevante asupra morfologiei pivniței. Astfel, locuința a avut laturile scurte orientate nord/est-sud/vest, fără a putea avea încă posibilitatea de a oferi informații asupra dimensiunilor exacte. Ceea ce putem afirma este că ne aflăm în fața unei locuințe de lemn medievale de dimensiuni considerabile, poate cea mai mare descoperită până acum în Țara Românească, plasată cronologic în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Pivnița are o formă rectangulară, dreptunghiulară cel mai probabil (lățimea acesteia având sigur peste 5 m, iar lungimea peste 10 m). Amplasați pe latura lungă descoperită (cea de sud-est) se aflau pari de lemn verticali, cu diametrul de circa 0,20 m, amplasați la 0,40 m unul de celălalt. De o parte și alta a stâlpilor erau dispuse orizontal lobde de lemn, late de circa 0,35–0,40 m, ce constituiau pereții pivniței. Pe latura scurtă a locuinței, ritmicitatea stâlpilor nu a putut fi, încă, determinată, însă distanța între aceștia este mai mare de 0, 40 m.

Începând cu 01.09.2025, s-a deschis **S.11/2025**, cu dimensiunile de 3,50 × 2,50 m, cu latura scurtă orientată est-nord-est, amplasată la nord de S.10, cu un martor între secțiuni lat de 1,00 m. Scopul trasării a fost acela de a obține informații privind lățimea exactă a locuinței de lemn, prin identificarea colțului de nord-est. Din păcate, acesta nu a fost identificat, lățimea casei fiind mai mare decât anticipasem. Totodată, așa cum indică descoperirile și dovedește stratigrafia secțiunii, partea de nord a unității de cercetare a interceptat complexul de locuire tip șanț, a cărui adâncime este mai mare decât cea a pivniței. Prin urmare, este obligatorie deschiderea spre nord a încă unei secțiuni, spre a se lămuri, în primul rând, situația apărută dar și pentru a putea obține un profil complet al acestui șanț. Nivelul de înhumări din S.11, apare la circa - 0,70 m. O caracteristică a acestui nivel este acela că la partea superioară mormintele au fost deranjate de înhumări mai noi, realizate pe același loc. Astfel, a fost foarte dificilă operațiunea de relevare și atribuire a acestor oseminte unor gropi care nu mai păstrau forma inițială. Astfel, numărul gropilor de înhumație ce au putut fi relevate este mai mic în raport cu indivizii descoperiți. Astfel, singurele morminte nederanjate aparțin lui M.8, M.10 şi M.6.

Materialul descoperit în secțiune nu a fost deosebit de bogat, însă a prezentat relevanță pentru cronologia

complexelor descoperite. Și în această secțiune au fost descoperite fragmente de corn, unul la adâncimea de - 1,10 m, sub primul nivel de înhumări, altul la cota de - 1,80 m, în asociere cu alte materiale ceramice, cărămidă etc. Tot în acest context stratigrafic, relevat în zona de nord a secțiunii, pe care îl asociem în acest moment nu cu umplutura pivniței ci mai curând cu cel al umpluturii „șanțului de apărare", a fost descoperit și un fragment de cahlă disc, într-un strat de steril roșcat purtat. Un fragment de sticlă de geam, tip disc, a fost descoperit către profilul de nord, la cota de - 2,00 m, în nivelul care suprapune prăbușiturile casei. Unele fragmente de cărămidă provenite din umplutură prezintă ștanțe decorative de tipul unor stele.

Prin urmare, (și) descoperirile din această campanie, prezentate succint în acest raport, reprezintă o contribuție științifică importantă pentru cel puțin două dintre secvențele cronologice marcante ale istoriei medievale a vechii cetăți de scaun Târgoviște. Totodată, momente succesive de criză ale țării și capitalei sale, materializate și prin incendierea orașului, dovedite dealtfel și prin numeroase alte descoperiri arheologice mai vechi, sunt aduse la lumină și prin cercetările sistematice actuale. Nu mai puțin important de cercetat în continuare este, așadar, complexul de tip „șanț de apărare", care poate furniza fundamentale informații privind evenimentele militare petrecute la Târgoviște în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Un bun exemplu, ce poate fi ipotetic de luat în calcul cu prioritate, ar putea fi reprezentat de anul 1476, când Târgoviștea devine scena unui amplu teatru de război, iar curtea domnească este fortificată suplimentar în vederea apărării, documentele de epocă stând mărturie existenței aici a unui castel bine întărit. Prin urmare, descoperirea unui complex arheologic de tip „șanț de apărare", în cazul de față interceptat încă din anul 1976, ar putea fi rezultatul unui astfel de eveniment. De aceea, cercetarea în această direcție rămâne prioritară și în cazul campaniilor viitoare.

Abstract

The archaeological research undertaken within the Princely Court Ensemble from Târgoviște in 2025 was carried out in Sector C[1]. The new investigations were part of a continuity strategy linked with the previous campaigns from 2020 to 2024[2]. The research unrolled in the space between the „St. Paraskeva" Church to the east, the Lady Bălașa's Asylum to the north, the enclosure wall to the south and the abbot Dionisie Lupu's House to the southwest, after, in the same area, the previous campaigns unearthed, in addition to numerous complexes, the remains of a medieval dwelling, noted L1C, of which only the cellar walls were preserved. These were carefully made of stone alternating with rows of brick, 0.60 m thick. L1C's cellar had a surface of 16 × 6.20 m, accessible through a tunnel entrance situated on the southeast side. During previous campaigns, the presence of an older complex, a ditch, datable to the second half of the 15th century, superimposed and implicitly chronologically succeeded by the stone dwelling, was found. In turn, the ditch partially overlaps a wooden dwelling with a cellar, of appreciable dimensions for the era in which it was built, namely the 14th century, destroyed by fire. Preliminary, we noted this dwelling L2C. The purpose of the 2025 campaign was to obtain more detailed information about these two last-mentioned complexes, fundamental for the history of the urban habitat before the implantation of the Princely Court in this area.

Bibliografie:

Cârciumaru, M., Petrică, F. G., *În umbra puterii. Interpretări privind locuința de secol XV descoperită la Curtea Domnească din Târgoviște*, în vol. *Artă și civilizație medievală (ediția XXVII) – Familii, reședințe și ctitorii boierești din Moldova și Țara Românească (secolele XV–XVII)*, Suceava, 2023, p. 82–105.

Cârciumaru, M., Petrică, F. G., *Vase din sticlă descoperite la Târgovişte şi împrejurimi (sec. XVI–XVIII). Contribuţii arheologice asupra unui ritual funerar*, în vol. *Artă și civilizație medievală (ediția XXVIII). Lucrurile si cuvintele*, Suceava, 2024, p. 111–161.

Cârciumaru, M., Petrică, F. G., *Imaginea puterii – puterea imaginii. Restaurarea Curții Domnești din Târgoviște în documente și fotografii de arhivă, Târgoviște*, Târgoviște, 2025.

Constantinescu *et alii* 2009 – Constantinescu, N., Ionescu, C., Diaconescu, P.-V., Rădulescu, V., *Târgovişte reşedinţă voievodală (1400 - 1700). Cercetări arheologice (1961 - 1986)*, Târgovişte, 2009, p. 160 - 161.

Petrică, F. G., Cârciumaru, M., *Leul lui Iuda? Despre amuleta descoperită la Curtea Domnească din Târgoviște. Interpretări cu privire la simbolistica artefactului*, în vol. *Artă și civilizație medievală (ediția XXVII) – Familii, reședințe și ctitorii boierești din Moldova și Țara Românească (secolele XV–XVII)*, Suceava, 2023, p. 59–81.

Petrică, Cârciumaru, Ioniță 2024 – Petrică, F. G., Cârciumaru, M., Ioniță, A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița, Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, str. Calea Domnească, nr. 181*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 391 - 395.

Petrică *et alii* 2021 – Petrică, F. G., Cârciumaru, M., Năstase, M.-C., Ioniță A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița, Punct: Curtea Domnească din Târgoviște,* în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 278–285.

Petrică *et alii* 2022 – Petrică, F. G., Cârciumaru, M., Năstase, M.-C., Ioniță A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița, Punct: Curtea*

[1] Sector C includes the space demarcated to the southwest by the Brâncoveanu's wall (ca. 1698), to the north, on south and east by the enclosure wall (cca 1596; 1645), to the northwest by the wall of abbot Dionisie Lupu's stables (1802), including the „St. Paraskeva" Church (15th century), Lady Bălașa's Asylum (1656) and abbot Dionisie Lupu's house (1802). The Princely Court Ensemble of Târgoviște was divided into four large archaeological research sectors, coded A, B, C, and D. To be seen Constantinescu *et alii* 2009, p. 160–161.

[2] Petrică *et alii* 2021, p. 278–285; Petrică *et alii* 2022, p. 366–367; Petrică *et alii* 2023, p. 381–385; Petrică, Cârciumaru, Ioniță 2024, p. 391–395; Petrică *et alii* 2025, p. 353–357.

Domnească din Târgoviște, Sector C, incinta Bisericii „Sf. Vineri”, în: *CCAR. Campania 2021*, Oradea, 2022, p. 366–367.

Petrică *et alii* 2023 – Petrică, F. G., Cârciumaru, M., Năstase, M.-C., Grăjdan, F., Ioniță A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița, Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, str. Calea Domnească, nr. 181*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 381–385.

Petrică *et alii* 2025 – Petrică, F.G., Cârciumaru, M., Năstase, M.-C., Cîrstina, O., Ioniță, A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița, Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, str. Calea Domnească, nr. 181*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 353–363.

Illustrations list:

Pl. I. 1. S.8/2014 and S.10/2025; 2. S.11/2025.
Pl. II. 1. S.8/2014 and S.10/2025; 2. S.11/2025.

Pl. I. 1. S.8/2014 și S.10/2025; 2. S.11/2025

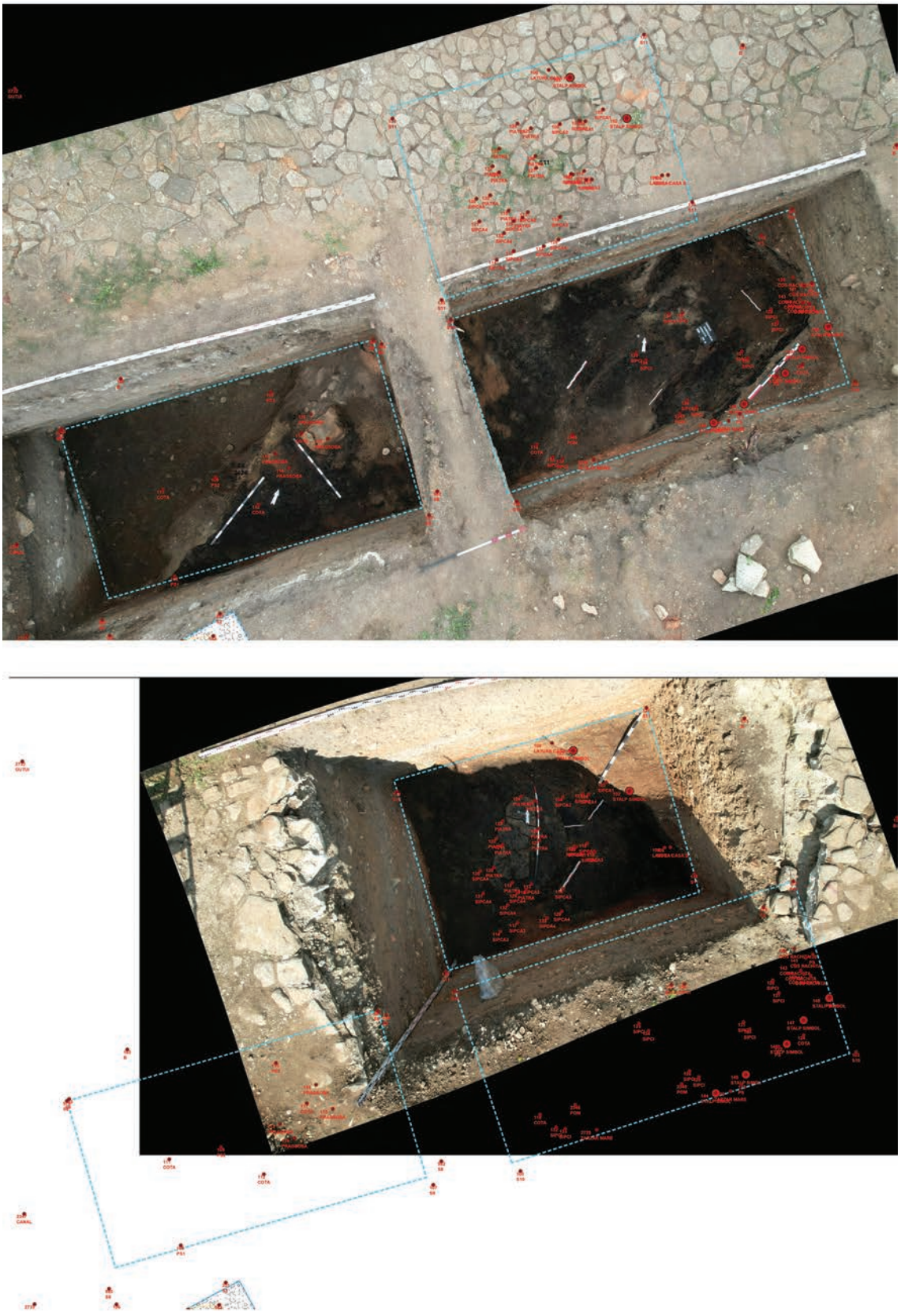

Pl. II. 1. S.8/2014 și S.10/2025; 2. S.11/2025

75. Topalu, jud. Constanța *[Capidava]*

Punct: Cetate – Sectoarele: VII (intra muros); Est (IV–V); X (extra muros)

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 11 (locuire civilă), 12 (locuire militară), 121 (castru)
Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epoca romano-bizantină), 41 (epoca bizantină), 42 (epoca migrațiilor), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 63063.01-12
Autorizația nr. 12/22.04.2025
Colectiv: Ioan Carol Opriș (FIUB) – responsabil științific, instituția organizatoare a cercetării arheologice – MINAC; Alexandru Rațiu (MNIR) – responsabil sector; Tiberiu Potârniche (MINAC) – responsabil sector; Vitalie Bodolică (MINAC); Zeno Karl Pinter (ULB Sibiu/ICSU Sibiu) – responsabil sector; Claudia Urduzia (MN Brukenthal); Raluca Moței, Ioana Manea (MMB); Mihai Duca (INP/MNIR); Beatrice Kelemen (UBB Cluj-Napoca); Simona Maria Cursaru-Herlea (ULB Sibiu); Adrian Stoia (CNMA Astra Sibiu)
Finanțare: MC; MNIR; MINAC; ULB Sibiu
Perioada desfășurării cercetării: iulie – august, octombrie 2025

Sectorul VII (***intra muros***)

Alexandru Rațiu, Ioan Carol Opriș, Raluca Moței, Ioana Manea, Mihai Duca, studenți și doctoranzi (U București)
Finanțare: MNIR – 45 648 lei
Perioada desfășurării cercetării: 27.07–15.08.2025

Cercetarea sistematică din campania 2025 s-a concentrat la vest și est de edificiul consacrat în literatura de specialitate sub numele de „*Principia* romană târzie", unde săpătura propriu-zisă a edificiului cu absidă (*principia*) s-a încheiat încă din campania anului 2019.

Obiectivul/rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2025. În cadrul campaniei 2025 în sectorul VII de la Capidava, am aprofundat cercetarea zonei situată la sud de *principia,* unde în campaniile trecute s-a descoperit o parte a unui *peristyl*. O a doua zonă de interes în cadrul cercetării din anul 2025 a fost strada *beta*, situată la vest de *principia*, stradă la care avea ieșire principală acel edificiu oficial. Extinderea dinspre vest a avut ca scop principal surprinderea colțului *castellum*-ului de începutul secolului VII p.Chr. Această zonă are potențialul de a răspunde mai multor întrebări ridicate pe seama acestei ultime faze de fortificare romană la Capidava.

Cercetarea în teren s-a desfășurat între 27.07 și 15.08.2025, cu un colectiv sub coordonarea MNIR, care mai reunește specialiști de la MMB și studenți de la FIUB.

Metodologie: Prima faza a săpăturii a însemnat, ca în fiecare an, curățarea suprafețelor cercetate în anii trecuți, îndepărtarea materialului geotextil (utilizat pentru conservarea primară anuală) și a vegetației. După faza de pregătire a terenului a început cercetarea arheologică, echipa constând din cinci arheologi, opt muncitori zilieri (plătiți din fonduri MNIR), zece studenți (U București) și trei doctoranzi voluntari. Zonele destinate cercetării au fost împărțite în suprafețe de 4 × 4 m și 6 × 4 m. Suprafața totală cercetată a fost de aproximativ 153 mp, cu o adâncime medie de 1,4 m.

În campania din anul 2025, în sectorul VII, au fost deschise nouă noi unități de săpătură, dintre care opt au avut dimensiunile de 4 × 4 m (S65, S66, S67, S68, S69, S70, S71 și S73), iar una (S72) a avut dimensiunea de 6 × 4 m.

Metodele de înregistrare a rezultatelor săpăturii au fost cele uzuale: desen de săpătură cu scara de 1:20 cm, fotografii digitale, fotografii perpendiculare din dronă, caiet de săpătură și de pachete (fizic și digital). La finalul cercetării s-a făcut o ridicare topografică. Înregistrarea materialului arheologic descoperit s-a realizat contextual.

Stratigrafia generală a săpăturii:

Contextul nr. 1 – nivelul vegetal actual, de culoare brun cenușiu-închis (negru), cu grad de compactare scăzut, frecvente rădăcini şi urme de rădăcini, permeabil, cu foarte puține materiale contemporane remaniate, rar şi materiale arheologice, în special fragmente tegulare; are o grosime de cca 0,10–0,15 m;

Contextul nr. 2 – nivel antropic, sediment de culoare cenușiu-închis, omogen, grad de compactare foarte scăzut, conţine fragmente ceramice de mici dimensiuni, oase animaliere, fragmente rulate de ţigle şi cărămizi şi pietre nefasonate de mari dimensiuni. Acest context reprezintă nivelul de bordeie medio-bizantine de secole IX–XI p.Chr.; are o grosime de maximă de 0,30 m;

Contextul nr. 3 – nivel antropic, sediment de culoare brun-închis, structură granulară, relativ eterogenă, ce reprezintă nivelul de locuire de sfârşit de secol VI p.Chr., ultimul al cetăţii în integralitatea sa. Conţine artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de ţigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca 0,20–0,30 m. Contextul este mărginit la limita sa inferioară de o podea lutuită, de culoare galben-deschis, compactă, cu o grosime de cca 0,15 m. Nivelul este incendiat;

Contextul nr. 4 – nivel antropic, sediment de culoare brun-gălbui, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de secol V p.Chr. Conţine artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de ţigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca 0,15–0,20 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea lutuită, de culoare galben-deschis, compactă, cu o grosime de cca 0,10 - 0,15 m;

Contextul nr. 5 – nivel antropic, sediment de culoare brună, structură granulară, relativ eterogenă, constituind

nivelul de locuire din secolul IV p.Chr. Conţine artefacte din ceramică si fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca 0,15 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea din cărămizi prinse în mortar pe o substrucţie din lut bătătorit;

Contextul nr. 6 – nivel antropic, sediment de culoare galben-maronie, structură prăfoasă, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire din secolele II–III p.Chr. Conține artefacte din ceramică si fragmente din vase de sticlă, dar şi materiale din bronz sau fier. Are o grosime de cca 0,40 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos fie de un pavaj din pietre de râu (în cazul stradelelor), fie de o podea din lut bătătorit.

Descrierea unităților de săpătură din cadrul campaniei 2025

Scurt istoric al săpăturii. În 2018 s-au deschis cinci secțiuni, numerotate S24–S27 şi S30, şi care au fost cercetate până la nivelul nivelului de călcare (podelelor) din secolul IV p.Chr. O parte dintre acesta erau dispuse în interiorul clădirii *principia*, care era principalul obiectiv al cercetării de atunci. De asemenea, s-a deschis şi S27 în colțul de nord al edificiului principal, unde cercetarea a ajuns la nivelul de locuire roman târziu. Cercetarea a continuat și în S23 (deschisă la finalul campaniei anterioare, 2017), unde s-a descoperit o parte dintr-un peristil al unei clădiri de mari dimensiuni. În decursul campaniei din anul 2019 au fost deschise alte 6 noi unități de săpătură, numerotate S31–S36, dar cercetarea a continuat și în alte suprafețe deschise în ani anteriori, astfel definitivându-se cercetarea propriu-zisă a clădirii comandamentului (*principia*) de fază târzie. În 2021 am mai deschis șase noi suprafețe de săpătură, de această dată situate toate la sud de *principia*, numerotate S38-S43, în paralel continuându-se cercetarea și în alte două suprafețe (S29, S34 și S35) deschise anii anteriori. În 2022 s-au deschis nouă secțiuni (S44–S52) și s-a continuat cercetarea în suprafețele deschise anii anteriori (S38, S41–43). Martorul dintre S38, S47 și S32 și S33 a fost demontat, materialul arheologic fiind recuperat și înregistrat cu minuție. În campania din anul 2023, în sectorul VII, au fost deschise trei noi unități de săpătură, numerotate S53 – S55, iar suprafețele S 43, 46 și 48 au fost prelungite cu câte 2 m spre sud. În cadrul campaniei din anul 2024, s-au deschis nouă unități de săpătură, care au primit numerotarea S56–S64.

În campania din anul 2025, în sectorul VII, au fost deschise nouă noi unități de săpătură, denumite convențional S65, S66, S67, S68, S69, S70, S71, S72 și S73.

Suprafața S67 (dimensiuni 4 × 4 m, cu o adâncime a săpăturii cuprinsă între 3,25 și 3,58 m față de cota 0) a fost deschisă la sud de S68 și la est de S56. În campaniile anterioare, în suprafața S56 a fost surprins un zid orientat est-vest ce avea o lungime de aproximativ 3,6 m și o lățime de cca 0,70 m. Cercetarea acestui zid a fost continuată în cadrul campaniei curente și în S67, fiind astfel identificat colțul nord-estic al unei clădiri, suprapus ulterior de zidul de incintă de la începutul secolului al VII-lea p.Chr. (Pl. III/1). Din păcate, eroziunea accentuată a terenului de la sud de zidul de incintă împiedică identificarea altor posibile secțiuni ale acestei construcții.

În această suprafață a fost descoperită o locuință, surprinsă la adâncimea de cca -2,26-2,70 m față de cota 0, aparținând contextului stratigrafic nr. 2, datat în perioada secolelor IX–XI p.Chr. Locuința a primit denumirea convențională 1/2025 (Pl. IV) și poate fi corelată cu locuința medio-bizantină numărul 26, identificată în cadrul cercetările arheologice din anii ’50[1], respectiv cu nr. 281 din planul general. Au fost surprinse o parte din latura sudică, pe o lungime păstrată de aproximativ 1,40 m, latura estică, cu o lungime de cca 3,60/3,70 m, precum și o porțiune din latura nordică, cu o lungime păstrată de cca 2,70 m. Din umplutura locuinței au fost recuperate numeroase fragmente ceramice caracteristice contextului stratigrafic nr. 2.

În această suprafață au fost identificate o fusaiolă din lut, două proiectile de praștie, o verigă din metal, cuie și piroane din fier, o monedă din bronz, numeroase fragmente ceramice caracteristice perioadei medio-bizantine, dar și secolelor V–VI p.Chr.

Suprafața S68 (dimensiuni 4 × 4 m, cu o adâncime maximă a săpăturii de cca 3,58 m față de cota 0) a fost deschisă la sud de S70 și la est de S55. În cadrul acestei suprafețe, la aproximativ 0,85 m nord de locuința 1/2025 a fost surprins un șir din bolovani care par să marcheze latura sudică a unei alte locuințe (2/2025), documentată și în timpul cercetărilor arheologice din anii ’50, când a fost figurată în planul general al cercetărilor cu nr. 282. De asemenea, în profilul estic al suprafețelor S68 și S70, la cotele cuprinse între -2,51–3,55 m, a fost surprins un alt șir de bolovani, care nu poate fi, deocamdată, corelat cu o structură de locuire cunoscută (Pl. VI).

În această suprafață au fost identificate numeroase fragmente ceramice provenind de la platouri, veselă plombiferă sau capace alături de greutăți și proiectile. De asemenea, au fost identificate pahare de sticlă cu picior, piroane din metal și obiecte din bronz.

Suprafața S69 (dimensiuni 4 × 4 m, cu o adâncime a săpăturii de cca -2,96 m față de cota 0) a fost deschisă la sud de S67 și la est de S59. În cadrul acestei suprafețe a continuat cercetarea zidului târziu al incintei romane (Pl. III/3), afectat în suprafața dinspre Dunăre de procese accentuate de eroziune a solului. În această zonă zidul prezintă o grosime de aproximativ 1,90 m. Au fost identificate obiecte din metal, precum piroane din fier, fragmente ceramice glazurate și fragmente de sticlă aparținând contextelor 3–4 ale stratigrafiei generale.

Suprafața S70 (dimensiuni 4 × 4 m, cu o adâncime maximă a săpăturii de 3,58 m față de cota 0) a fost deschisă la sud de S72 și la est de S54 (Pl. V). La aproximativ 0,70 m de profilul estic, au fost surprinse, încă din stratul vegetal, urmele a două locuințe, care pot fi corelate cu locuințele medio-bizantine nr. 20 și 21, identificate în cadrul cercetărilor arheologice din anii ’50, respectiv cu nr. 275 și 276 din planul general. Prima locuință, situată mai la sud, a primit denumirea convențională de locuința 4/2025 și a fost surprinsă la cota de −1,88 m față de cota 0, pe o lungime păstrată de cca 1,65–1,70 m. Din cea de-a doua locuință denumită convențional locuința 3/2025 au fost identificate, la cota de −1,93 m față de

[1] Planul sectorului VII, cf. Florescu, Gr., Florescu, R., Diaconu, P., *Capidava* I, București, 1958, planul general (pl. I).

cota 0, o parte din latura estică (cca 1,80 m) și un segment al laturii nordice (cca 1,90 m).

La aproximativ 2,40 m vest și 1,00 m sud de locuința nr. 3/2025, la cota de −2,77 m față de cota 0, a fost surprinsă o vatră, împreună cu un nivel de pietre, aparținând unei locuințe medio-bizantine anterioare celor două identificate în cercetările din anii ’50; aceasta a primit denumirea convențională de locuința 5/2025. Vatra, în formă de potcoavă, orientată cu deschiderea spre sud, avea pereții realizați din pietre și fragmente de cărămizi. Deschiderea vetrei măsura aproximativ 0,54 m, iar lungimea păstrată era de cca 0,60 m. În interiorul acesteia a fost identificat un nivel consistent de cenușă.

Printre materiale descoperite în S70 în 2025 amintim o brățară din sticlă, o pensetă, fusaiole, greutăți și numeroase fragmente ceramice (opaițe, platouri). caracteristice perioadei medio-bizantine, dar și secolelor V–VI p.Chr.

Suprafața S72 (dimensiuni 6 × 4 m, cu o adâncime variabilă cuprinsă între 2,22 și 3,20 m față de cota 0) a fost deschisă la nord de S70 și la est de S12 și S20. În cadrul acestei suprafețe, în capătul de nord, sub un nivel de dărâmătură provenind de la o locuință cercetată în campaniile din anii ’50 (locuința 2 din Planul sectorului VII) au fost scoase la lumină numeroase obiecte din fier, în special cuie și scoabe, alături de un umbo de scut (-2,34 m față de cota 0).

Suprafețele S65 și **S66** (dimensiuni ~4 × 4 m, cu o adâncime maximă de cca -1,60 m față de nivelul de călcare actual). Cele două secțiuni au fost deschise ca pereche către vest, în încercarea de a lărgi frontul de lucru și pentru a extinde suprafețele S60 și S61, cercetate anterior. S-a urmărit în mod direct curățarea și definirea zidului de incintă, care se observa încă din campania precedentă. Din cauza faptului că în această zonă fusese depus foarte mult pământ de aruncătură în vechile cercetări din interiorul cetății, s-a lucrat destul de intens la degajarea acestor depuneri recente. Ulterior s-a ajuns - ca și în secțiunile S60 și S61 – într-un strat de dărâmătură masiv de aprox. 65 - 80 cm. După degajarea dărâmăturilor s-a evidențiat un posibil emplecton al incintei de vest, prezentat în raportul cercetării din 2024. Se observă clar urme de „rupere” și demantelare a zidului. Secțiunile fiind trasate chiar peste porțiunea de emplecton, a fost imposibil să delimităm în mod clar paramenții. Zona este săracă în material, conținând rare fragmente ceramice, o fusaiolă și, desigur, multă piatra de dimensiuni medii.

Suprafețele S71 și **S73** (dimensiuni ~4 × 4 m, cu o adâncime maximă de cca -1,20 m față de nivelul de călcare actual). Deschise la vest de S53 și S50, în continuarea S60 către nord. Scopul acestor două secțiuni a fost de extindere a zonei studiate în care s-a identificat fragmentul de zid (de incintă?) care suprapune strada β. Aceste extinderi ne-au permis să constatăm că lățimea zidului este de 1,20 m, fapt care se observă foarte clar în S73 și pe fotografia aeriană (Pl. I). Respectivul zid suprapune unul din marginile străzii (trotuarul) β. De menționat faptul că acest zid ar putea fi zidul perimetral al unei alte clădiri și al unui alt aliniament urban, deoarece este cumva paralel cu latura unde se găsea în vechime intrarea în „Principia”. În S71 a fost cruțat un martor pentru a putea stabili relații stratigrafice pe un profil mai lung – S60, S66, S71. În acest stadiu al cercetării putem observa că zidul lat de 1,20 m are un traseu pe axa V-E prin S73, S71, S60 și S61, unindu-se/alipindu-se curtinei de pe latura de sud a fortificației. La joncțiunea dintre acest zid și strada β a fost descoperit un obiect de metal cu mâner de lemn, cel mai probabil un „billhook” (cosor; unealtă ce seamănă cu o seceră cu lama mai lată și alungită, care are pe partea opusă tăișului o proeminență de formă dreptunghiulară), aflat pe stratul imediat superior marginilor străzii, într-un nivel ce pare a reprezenta o nivelare cu lut galben. Cu excepția acestei descoperiri materialul arheologic este foarte puțin și sărăcăcios, fragmente ceramice și multe pietre. În ambele secțiuni s-a conturat în prima fază a săpăturii imediat sub stratul vegetal o structură de piatră săpată în emplectonul acestui zid – cel mai probabil un bordei medio-bizantin, într-o stare de conservare precară, cu câteva vase ceramice fragmentare și urme de ardere.

Obiectivele imediate pentru campania 2026 privesc în mod special încercarea noastră de a găsi răspuns la întrebările despre ultima incintă romană, aceea a fortificației de secol VII. Săpătura va continua în căutarea și urmărirea traseului incintei de sud-vest, urmând a verifica ipoteza existenței unui acces sau a unei amenajări de tip turn de colț. Pentru aceasta va fi proiectată o nouă suprafață de săpătură de 64 mp (4 × 16 m) la vest de S66, S65, S71 și S73. O altă zonă de interes este cea din partea de sud a cercetării actuale, unde, la sud-est de S70, S72, S66, S67 și S69, săpătura va fi iarăși extinsă pentru cercetarea aceleiași incinte dinspre Dunăre și pentru stabilirea relațiilor constructive și cronologice cu edificiile din colțul de sud al cetății.

Abstract

During the 2025 systematic season at Capidava in Sector VII (intra muros) (27 July – 15 August 2025), excavation focused east and west of the Late Roman Principia, where fieldwork on the apsed building ended in 2019. Work targeted (1) the area south of the Principia, continuing investigation of a previously identified peristyle zone, and (2) Street β west of the Principia, the main access route, with extensions aimed at documenting the 7th-century early Byzantine *castellum*`s corner and related fortification questions. The team opened nine new trenches: eight 4 × 4 m units (S65 – S71, S73) and one 6 × 4 m unit (S72). The total excavated area was c. 153 m², with an average depth of c. 1.4 m, using standard contextual recording (plans 1:20, digital/drone photography, notebooks, and final topographic survey). Stratigraphy across the area comprised topsoil, Middle Byzantine pit-house horizons (9th–11th c.), and successive Late Antique occupation layers (6th, 5th, 4th c.), overlying Roman levels of the 2nd–3rd c. AD. The 2026 campaign will aim to further investigate the early 7th-century fortification curtain wall parallel to the Danube line, focusing on its layout, functionality, and relationship with the adjacent internal structures.

Illustrations list:

Pl. I. Orthophotoplan by the end of the excavation season 2025 with overlayed plan of the investigated surfaces.
Pl. II. Plan of the investigated surfaces 2025.
Pl. III. 1. Curtain wall: aerial view; 2. detail with its western part; 3. detail with its southern part.
Pl. IV. Dwellings 1–2/2025.
Pl. V. Dwellings 3/2025, 4/2025 (1–4) and 5/2025 (1, 3).
Pl. VI. Eastern profile of surfaces S68, S70 and S72 (1, 3); row of boulders (wall substruction) near the eastern profile of surfaces 68, 70, and 72 (2) and northern profile of surface S70 (4).
Pl. VII. Finds from surfaces S67–70 and S72.

Pl. I. Ortofotoplan al săpăturii din 2025, cu suprapunerea planului suprafețelor cercetate

Pl. II. Planul descoperirilor arheologice (2025)

1

2

3

Pl. III. Zidul de incintă: vedere generală din dronă (1); detaliu cu latura vestică (2) și detaliu cu latura sudică (3)

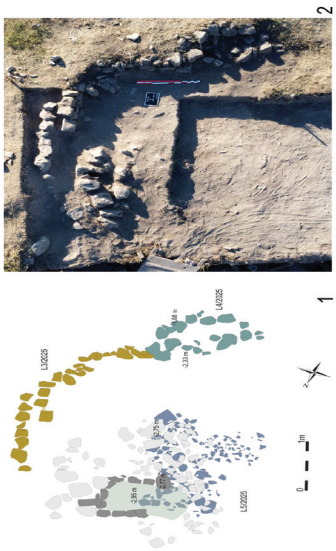

Pl. V. Locuințele 3/2025, 4/2025 (1 - 4) și locuința 5/2025 (1, 3)

Pl. IV. Locuințele 1/2025 și 2/2025

Pl. VI. Profilul estic al S68, S70 și S72 (1, 3); șirul de bolovani descoperiți lângă profilul estic al S68, S70 și S72 (2) și profilul nordic al S70 (4)

Pl. VII. Materiale arheologice descoperite în S67 - 70 și S72

Sectorul Est – **sectoarele IV–V**
Tiberiu Potârniche
Finanțare: MC – 25 000 lei, MINAC
Perioada desfășurării cercetării: 06–31.10.2025

Cercetările arheologice desfășurate în sectorul estic al cetății de la Capidava (Pl. I–II) au început în data de 6 octombrie 2025, având ca scop principal continuarea investigațiilor realizate în campania precedentă în zona încăperii C17. Aceasta se plasează în proximitatea arterei principale, în aria ocupată de carourile Q72-Q73 / R72-R73, potrivit caroiajului general al cetății. Dimensiunile campaniei din anul 2025 nu au permis o extindere semnificativă în suprafață, evoluția înregistrându-se pe verticală, însă rezultatele obținute au adus noi informații referitoare la gradul de ocupare și utilizare a spațiului din aria cercetată.

Încăperea C17 – carourile Q72-Q73 / R72-R73 (Pl. I). Zona este situată în vecinătatea străzii principale, pe partea dreaptă, în sensul accesului dinspre poarta de sud a fortificației. Este delimitată prin prezența unui trotuar supraînălțat, amenajat cu blochete de calcar de talie medie, învecinându-se spre sud cu încăperile edificiului E1, respectiv încăperea C14. Cercetările anterioare au fost sistate după campania din anul 2007. Cu acel prilej au fost demontate o serie de locuințe medio-bizantine (bordeie) investigate anterior, următorul nivel înregistrat fiind cel reprezentat de un strat puternic bulversat, specific distrugerii de la sfârșitul secolului al VI-lea p.Chr. În urma degajării depunerilor amintite, printre multiplele fragmente de elemente de acoperiș au fost descoperite și câteva piese interesante printre care enumerăm un *turibulum* ceramic, precum și o serie de fragmente de marmură provenite de la o *mensa sacra*. Pe laturile de est, respectiv vest erau vizibile parțial extremitățile zidurilor perimetrale ale încăperii C17.

În campania din anul 2024, cercetările au fost reluate și în acest sens suprafața a fost împărțită în două secțiuni dispuse paralel. A fost efectuată o curățare pregătitoare și o îndreptare a martorului existent spre carourile P71 – Q71 – R71, obținându-se astfel primele rezultate și anume latura de nord a încăperii C17.

În anul 2025, cercetarea s-a concentrat în cele două secțiuni menționate. Într-o primă fază, săpătura arheologică a fost efectuată în secțiunea S2, plasată spre edificiul E1 și respectiv încăperea C14.

Sub aspect constructiv, încăperea C17 se remarcă prin câteva particularități: anterior au fost identificate latura de nord **(**Pl. V), dispusă perpendicular pe *via principalis.* Aceasta reprezintă latura lungă a încăperii și măsoară 7,60 m. Au fost cercetate și laturile de est și de vest, care delimitează perimetrul între încăperea C13 și trotuarul conectat la artera principală a fortificației. Pe latura nordică a fost identificat accesul în încăpere, spațiul dedicat acestuia fiind unul generos (-1,20 m). Din zidul perimetral se păstrează 4 asize de piatră legată cu pământ, blocheții de calcar de talie medie și mică fiind organizați îngrijit. Partea superioară a zidului a fost realizată din cărămizi de chirpic dispuse în coloane pe armături de nuiele. Un detaliu al acestei tehnici a putut fi surprins în proximitatea colțului de NV al încăperii (Pl. V). Latura de vest, conectată la strada principală, a fost documentată la rândul său, relevând un zid lat de 0,60 m, realizat din piatră legată cu pământ. Materialele utilizate în alcătuirea acestuia sunt diverse, atât ca morfologie, cât și ca proveniență – blochete de calcar fățuite, piatră măruntă sau monumente epigrafice ajustate. Au fost documentate nu mai puțin de șapte asize păstrate.

Dacă pentru cele trei laturi amintite cercetările au continuat pe acelea inițiate în 2024, latura de sud a fost identificată exclusiv în campania din 2025. Rezultatele sunt reprezentate de identificarea unui nou zid, realizat din piatră legată cu pământ; acesta este orientat NE–SV și dispus paralel față de latura de nord a încăperii C17, închizând practic perimetrul acesteia. Zidul are o lungime de 7,60 m, o lățime de 0,60 m și păstrează în elevație șapte asize de talie mică și medie. Spre sud, acesta prezintă o plintă realizată îngrijit, din blochete de dimensiuni medii (Pl. III–IV).

Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă similar în ambele secțiuni investigate. Cercetările au debutat la adâncimea de -1,70 m față de cota 0 a sectorului și s-au finalizat la adâncimea de -2,55 m. După îndepărtarea resturilor de acoperiș, moloz și alte elemente specifice ale nivelului de dărâmătură a rezultat un nivel de călcare bine delimitat, amenajat pe un strat de sol galben, tasat, ce păstrează într-o proporție însemnată urmele unei șape de mortar alb. În secțiunea S2 a fost înregistrat un strat consistent de pământ galben, cu grad mediu de tasare, ce nivelează ruinele zidului de pe latura de sud. Putem considera ca acesta din urmă a suferit procedee de demantelare până la o cotă convenabilă în vederea amenajărilor mai târzii, terenul fiind ulterior nivelat cu atenție. Materialul arheologic identificat are o densitate scăzută, fiind reprezentat preponderent de fragmente ceramice și câteva elemente metalice de fixare – cuie și scoabe.

Un detaliu care trădează deschiderea mare a încăperii recent identificate este reprezentat de prezența unor baze de stâlpi de formă cvasipatrulateră, realizați din zidărie din piatră medie și acoperiți la partea superioară cu câte o piesă litică de dimensiuni apreciabile. Până în prezent au fost identificate 8 astfel de baze, 7 fiind dispuse echidistant pe laturile de est, nord și vest ale încăperii C17, iar cea de-a opta în zona centrală. În linii generale, cele opt baze păstrează dimensiuni sensibil egale de aproximativ 0,60 × 0,60 m. În absența perforațiilor sau a suprafețelor litice șlefuite, dar și datorită unor analogii recente observate în campaniile din anii 2019–2020 (în interiorul încăperii C9), putem estima faptul că pe aceste baze erau utilizați stâlpi de lemn solizi pentru susținerea acoperișului (Pl. VII).

Alături de săpătura arheologică propriu-zisă, o componentă importantă a activităților desfășurate în sectorul estic al fortificației de la Capidava pe parcursul campaniei din anul 2025 a fost reprezentată de operațiunile de conservare, prin acoperire. Datorită faptului că în anumite perimetre cercetarea arheologică s-a încheiat, fiind efectuată până la nivelul stâncii naturale, am considerat oportună acoperirea suprafețelor cercetate pentru a preîntâmpina riscurile de surpare,

precum și deteriorarea vestigiilor descoperite din fazele mai vechi. După înregistrarea fotografică și grafică, fotografie aeriană, toate complexele au fost învelite cu material geotextil și, ulterior acestei etape, acoperite. În această campanie au fost acoperite parțial complexele identificate în încăperea C7, aferentă edificiului E2, alipit pe latura de est de curtina F.

În concluzie, cercetările arheologice realizate în sectorul estic al cetății Capidava din cadrul campaniei 2025 au fost efectuate pe o suprafață însumând circa 60,00 mp. Pe verticală, excavația s-a produs variabil, în funcție de complexele atinse, înregistrându-se adâncimi între -0,00 m și -1,55 m. Principalele rezultate ale campaniei sunt reprezentate de identificarea și întregirea traseului încăperii C17, precum și a fazelor anterioare de construcție ale acesteia.

Abstract

The 2025 archaeological excavations in the Eastern *intra muros* Sector of the Roman fort at Capidava was carried out in the Q72-Q73 / R72-R73 area, according to the fortification's general grid, where a new room (C17) was previously discovered. Archaeological research explored the three identified sides of the room, but also the newly discovered southern one. The building is located on the *via principalis*, adjoining to the south the building E1, respectively room C14. Unlike previous situations, in this case the access to the room is on the north side, which is the long side of the room, probably through a connection with a possible secondary street. The construction technique of the building is noteworthy: a part of the northern wall could be still observed in elevation and presented fragments of vertically disposed mud bricks reinforced by a wattle structure. The generous interior space revealed the presence of eight stone bases, arranged equidistant and perimetral, on which solid wooden posts must have supported the roof structure.

Illustrations list:

Pl. I. General plan of the eastern sector with the highlighting of the surveyed perimeters.
Pl. II. Aerial view of the Eastern Sector at the beginning of the excavation season (October 2025).
Pl. III. Room C17, surface S2 at the beginning of the excavation.
Pl. IV. Room C17, section S2, at the end of the excavation.
Pl. V. Room C17. 1. Northern profile; 2. Southern profile.
Pl. VI. Room C17, section S2, at the end of the excavation.
Pl. VII. Room C17. 1 Overview; 2. Aerial view by the end of the 2025 season.

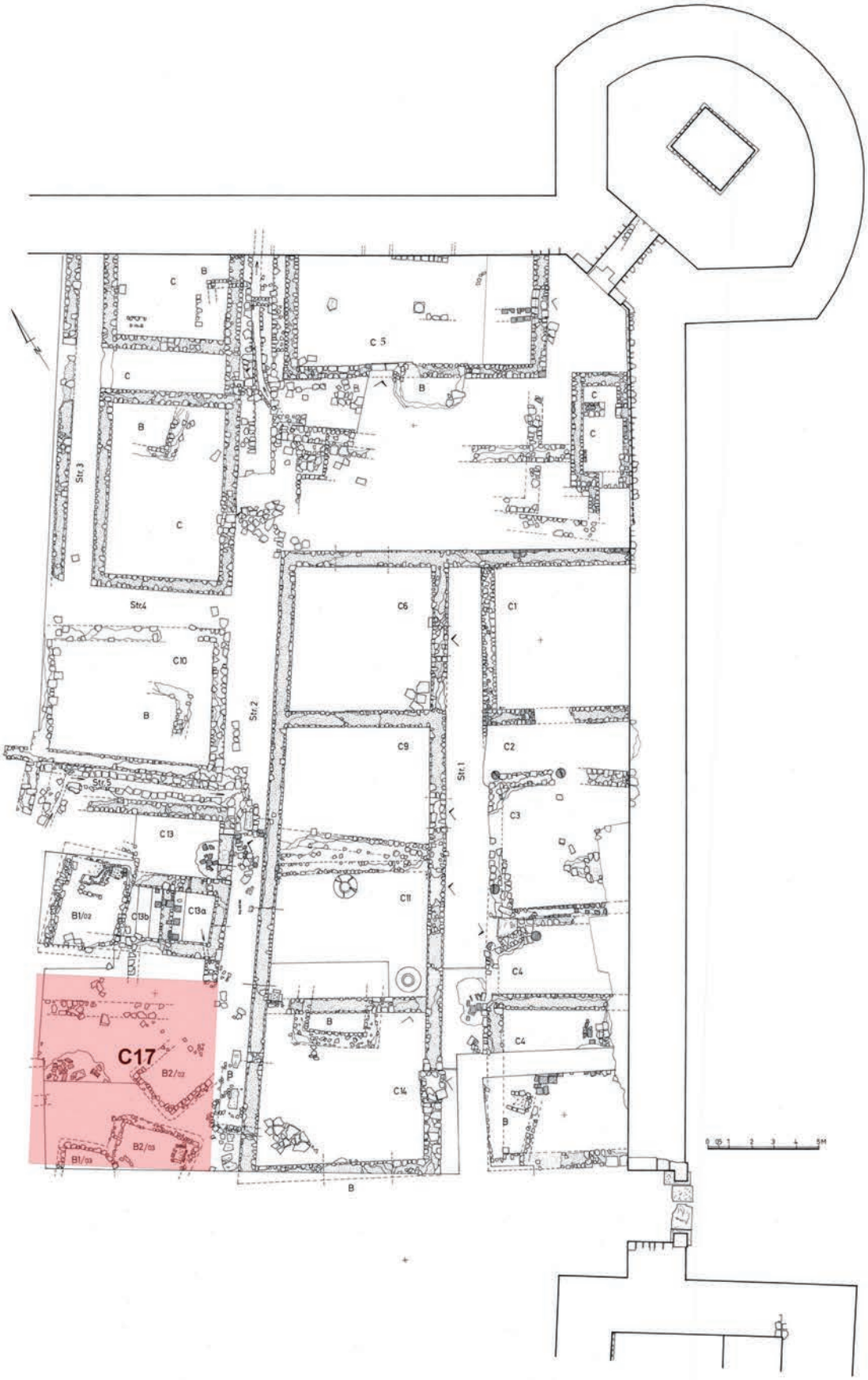

Pl. I. Planul general al sectorului de est și evidențierea perimetrelor cercetate

Pl. II. Imagine aeriană a sectorului de est la începutul lucrărilor (octombrie 2025)

Pl. IV. Încăperea C17, secțiunea S2, la finalul lucrărilor

Pl. III. Încăperea C17, secțiunea S2, la debutul lucrărilor

Pl. V. Încăperea C17. a. Profilul de nord; b. Profilul de sud

Pl. VI. Încăperea C17, secțiunea S1 la finalul lucrărilor.

a

b

Pl. VII. Încăperea C17 a. Imagine de ansamblu la finalul lucrărilor, b. Imagine aeriană

Sectorul X *(extramuros)*

Zeno Karl Pinter, Claudia Urduzia, Vitalie Bodolică, Beatrice Kelemen, Simona Maria Cursaru-Herlea, Adrian Stoia, cadre didactice, doctoranzi şi studenţi ai ULB Sibiu (Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane – Departamentul de Istorie, Patrimoniu şi Teologie Protestantă), cadre didactice şi masteranzi ai UBB Cluj-Napoca, voluntari

Perioada desfășurării cercetării: 07–25.07.2025

Suprafaţa cercetată: Campania din anul 2025 a continuat cercetările anterioare din anii 2010–2024 de la Capidava, sector X, terasa B şi s-a concentrat în special asupra necropolei medievale de aici și a limitei sale sud-estice a acesteia. Cercetarea a fost continuată în secțiunea veche S XII și au fost deschise două noi suprafețe dreptunghiulare în capătul acesteia. Noile suprafețe, de 4 × 2 m fiecare, cu un martor stratigrafic de 1 m între ele și cu secțiunea veche, au fost numerotate convențional S XIII și respectiv S XIV.

Obiectivul/rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2025:

Necropola medievală a cetății Capidava (com. Topalu, jud. Constanța) se află la est de aceasta în sectorul convențional identificat drept „X”. Cercetările din acest sector au dus până în prezent la cercetarea unui număr de 120 demorminte / complexe funerare și a mai multor complexe contemporane sau anterioare din perioada romană și romano-bizantină a cetății. Inventarul mormintelor, ca și analizele radio-carbon făcute până în prezent, indică datarea necropolei în perioada târzie a locuirii de la Capidava (secolele IX-XI), cu accent pe secolul X și începutul secolului următor, perioade din care se păstrează și între zidurile cetății numeroase urme de locuire.

Campania 2025 din sectorul X extramuran al cetății Capidava a continuat cercetarea sistematică a necropolei medievale aflate la est de cetate, mai precis a limitei sale estice / sud-estice (Fig. 1). Până în prezent, au fost cercetate sistematic 69 de morminte în această parte a necropolei: cinci în campania 2010, patru în campania 2013, nouă în campania 2014, șase în campania 2016, șase în campania 2017, patru în campania 2018, cinci în campania 2019, 12 în campania 2021, cinci în campania 2022, cinci în campania 2023 și opt în campania 2024. Campania 2025 a continuat cercetarea în secțiunea veche S XII și au fost deschise două noi suprafețe dreptunghiulare în capătul acesteia (Fig. 2). Noile suprafețe, de 4 × 2 m fiecare, cu câte un martor stratigrafic de 1 m între ele și între ele și vechea secțiune, au fost orientate asemeni unităților mai vechi de săpătură din sector (aproximativ N-S) și numerotate convențional S XIII și respectiv S XIV (Fig. 3).

Cercetările din campania 2025 din sectorul X de la Capidava au scos la lumină cinci morminte, au continuat cercetarea locuinței identificate anul trecut și conturarea și cercetarea a câteva gropi, dintre care una transformată mai târziu în menajeră. Cele cinci morminte se încadrează în tabloul general al necropolei, cu morminte orientate vest-est, schelete dispuse în decubit dorsal și inventar relativ sărăcăcios. Un singur mormânt (M 75) a prezentat inventar, și anume doi cercei din bronz cu pandantiv tip ciorchine, care indică datarea în același orizont de înmormântare ca mormintele identificate anterior. Între complexele funerare din acest an, atrage atenția momântul M 77, al unui adult de sex feminin, dispus aproape perpendicular față de celelalte ale necropolei și care, deși are partea superioară aflată în decubit dorsal, are picioarele flexate spre dreapta în unghi de aproape 90° și îndoite din genunchi într-un unghi asemănător. Scheletul va face fără îndoială obiectul analizei unui studiu antropologic interesant, deoarece prezintă o fractură cu deplasare a humerusului mâinii drepte, produsă în copilărie, care a dus la scurtarea vizibilă a membrului respectiv și cu ale cărei urmări a trăit toată viața de adult.

Mormintele descoperite se prezintă astfel:

M 74 – Mormânt de adult tânăr (evaluat de antropolog, în teren, la o vârstă până în 17 ani), apărut în jumătatea estică a secțiunii S XII, la mijlocul (N-S) acesteia și în afara locuinței conturate anul trecut (L 76). Craniul a fost observat în ultima zi de campanie a anului trecut. Groapa dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (lățime 0,60 m) a fost umplută cu pământ cenușiu prăfos și se distinge greu de solul din jur. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, orientat E-V, cu ambele brațe îndoite din cot și duse spre umăr (palma dreaptă spre umărul drept, palma stângă spre umărul stâng). Nu prezenta inventar. Mormântul taie o lutuială identificată în exteriorul locuinței menționate și, de la genunchi în jos, se află în malul de E al S XII. Adâncime la conturare: -0,95–1,02 m. Adâncime finală totală: 1,06 m.

M 75 – Mormânt de adult tânăr, cu groapa observată și conturată anul trecut în jumătatea estică a secțiunii S XII, în afara locuinței identificate anul trecut (L 76). Mormântul este paralel cu M 74 și aflat aproximativ la 2 m N de acesta și 0,50 m S de profilul de N al secțiunii. Groapa dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (lățime 0,70 m) a fost umplută cu pământ cenușiu prăfos cu rare pietricele și fragmente de ceramică romană. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, orientat E-V, cu falangele drepte pe bazin și cele stângi peste cotul drept. Femurele intră *în malul* estic al secțiunii. Prezenta doi cercei lunulari în zona urechilor (din care unul fragmentar). Adâncime la conturare: 1,00 m. Adâncime finală totală: 1,26 m.

Conform observațiilor făcute în teren de antropolog, deși era tânăr, individul avea dinți în stare proastă: carii la nivelul molarilor pe partea dreaptă și dinți lipsă și maxilar tocit pe partea stângă. Prezintă orbite pătrate (caracteristici negroide).

M 76 – Mormânt de copil surprins în colțul de SE al S XII. Mormântul este paralel cu M 74. Groapa nu se distingea de stratul din jur. Defunctul a fost depus în decubit dorsal și orientat E-V Poziția brațelor nu a putut fi observată, deoarece au fost deranjate la săpat. Nu prezenta inventar. Adâncime la conturare: 0,75 m.

M 77 – Mormânt de adult (femeie, cf. evaluării *in situ* a antropologului), surprins în mijlocul secțiunii S XIII. Groapa mică (1,25 × 0,52 m) dreptunghiulară cu colțuri rotunjite nu respectă orientarea generală surprinsă până acum, fiind

dispusă SV-NE; a fost săpată printr-o podină tare de lut și a fost umplută cu pământ cenușiu afânat, cu monedă ruptă. Defunctul ce avea la cap o pernă de piatră, a fost depus în decubit dorsal până la bazin și are picioarele flexate spre dreapta în unghi de aprox. 90°. Mâna dreaptă, mult mai scurtă decât stânga, prezintă un humerus fracturat cu deplasare, scurt și îngroșat, cu mare parte a osului gol pe interior (cf. antropolog fractură din copilărie vindecată prost, cu infecție a osului de-a lungul întregii vieți). Mâna stângă flexată are falangele pe bazin, falangele mâinii drepte pe lângă corp. Prezenta o aplică de bronz descoperită pe coastele din partea dreaptă, lângă coloană. Adâncime la conturare: 0,85 m. Adâncime finală totală: 1,10 m.

M 78 – Mormânt de copil (până în 10 ani, cf. evaluării *in situ* a antropologului), ale cărui picioare au fost descoperite lângă profilul de vest al secțiunii S XII, de asemenea în afara locuinței L 76, între aceasta și secțiunea S X și aproximativ deasupra gropii G 77. Pentru dezvelirea mormântului s-a casetat profilul. Groapa dreptunghiulară cu colțuri rotunjite a fost umplută cu pământ cenușiu afânat, greu de distins de pământul din jur. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu mâna dreaptă pe lângă corp și stânga pe bazin. În groapă, în jurul defuntului și sub el au fost puse numeroase cochilii de melci. Adâncime la conturare: 1,20 m. Adâncime finală totală: 1,30 m.

L 76 – Locuința de suprafață, identificată încă din campania anului trecut și notată convențional L 76, ocupă mare parte a secțiunii S XII (colțul de N-NV). Este rectangulară (dimensiuni de 3,50 × 3,50 m) și constă într-o singură cameră cu fundații și pereți până la o anumită înălțime din mai multe rânduri de pietre mari legate cu lut. În colțul de sud-est prezintă un cuptor masiv din piatră aproape întreg. Lângă el, aproximativ în centrul locuinței se păstrează groapa (G 76) unui par masiv, împănat cu pietre, care probabil susținea acoperișul. Pe profilele de N și V ale secțiunii se observă pietre mari în rânduri, ce par să închidă structura. La -0,90 m în locuință a fost observat un strat de lutuială tare, din care a fost recuperată o monedă. Sub această luială se observă un strat de cărămidă și apoi iar lutuială. Din umplutura locuinței, dar mai ales din cea a gropii de par, au fost recuperate cantități mari de material ceramic medieval. Adâncime la conturare: 0,30 m. Complexul se află încă în curs de cercetare.

G 76 – Groapă ovală (1,95 × 0,95 m) a unui stâlp mare, împănat cu pietre mari, aflată în interiorul lucuinței L 76. Din umplutura ei cenușie, cu urme de arsură și cărămidă spartă, au fost recuperate cantități mari de material ceramic medieval de tip Dridu și ceramică din lut caolinoid cu șlem roșu, databile în secolul X, ca și oase de animal și cochilii de melci. Adâncime la conturare: -1,05 m. Adâncime finală: -2,42 m (nu am putut săpa până la steril, dar, de la adâncimea de oprire, a fost recuperată o monedă). Complexul se află încă în curs de cercetare.

G 77 – Groapă circulară (diam. 1,20 m), cu pereți verticali, aflată în secțiunea S XII, la 0,50 m de profilul ei de Vest, între locuința L 76 (la 0,50 m de aceasta) și secțiunea S X. Din umplutura ei cenușie cu negru și cărbune, au fost recuperate fragmente ceramice cu caneluri, oase de animal și scoici. Adâncime la conturare: 1,25 m. Adâncime finală totală: 2,25 m.

G 78 – Groapă circulară (diam. 1,64 m), cuptorită/cu pereți alveolați, aflată în secțiunea S XIV. Din umplutura ei cenușie (conturată vizibil în galben) cu cenușă, au fost recuperate oase de pește și de animale (fragmentate, neprelucrate, nearse), ceramică romană și medievală, cărbune, pietre. Groapa prezintă mai multe straturi de umplutură, cu material unitar, apropiate cronologic. Adâncime la conturare: 1,55 m. Adâncime finală totală: 3,00 m.

Inventarul mormintelor descoperite pe această terasă în campaniile anterioare (inele cu pentagramă și cu vultur, cercei-verigă, cercei semilunulari, cercei cu pandantiv tip strugure/tip ciorchine, cercei cu montură biconică pe verigă, butoni-pandantive, verigi, toate din bronz şi pandantive globulare și mărgele din sticlă), cu numeroasele lor paralele în estul Europei, au dus la datarea mormintelor în secolul al X-lea și la începutul secolului al XI-lea[2]. Mormintele descoperite în campania 2025 conțin puțin inventar. Caracteristicile lor indică însă, în general, apartenența la acelaşi orizont de înmormântare și deci o datare similară.

Desene realizate în 2025: Planurile secţiunilor S XIII și respectiv S XIV în actualul stadiu al cercetării, cu figurarea mormântului M 77 și a gropii G 78, completarea planului secțiunii vechi S XII cu figurarea mormintelor M 74 – M 76 și M 78, a locuinței L 76 și a gropilor G 76 și G 77. Planul general al cercetării sistematice.

Fotografii realizate în 2025: Fotografii digitale generale ale tuturor suprafeţelor aflate în lucru şi fotografii generale şi detaliate ale fiecărui mormânt.

Materialul arheologic din anul 2025: Marea majoritate a materialului arheologic recuperat constă în oase umane şi de animale. Oasele umane au fost descoperite în mare parte în conexiune anatomică, în morminte. Cele de animale au fost descoperite disparat, în stratul de cultură din zonă sau în umplutura mormintelor. Ambele categorii au fost trimise pentru analize la Centrul de Biologie Moleculară din cadrul Institutului de Cercetare în Bio-Nano-Ştiinţe al Universităţii „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca. Din straturile de cultură au fost recuperate mai multe materiale ceramice fragmentare (păstrate în depozitul şantierului) și materiale metalice speciale (monede, fragmente fibulă, bile), care se află în curs de restaurare, alături de inventarul mormintelor. Din gropile G 77 și G 78 au recuperate fragmente de vase reîntregibile care se află spre restaurare la Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu, sub îngrijirea dr. Simona Maria Cursaru-Herlea. Cronologic, materialul recuperat din complexele menționate poate fi atribuit secolelor X–XI (cel aflat *in situ*), dar şi perioadei anterioare (în mare parte în poziţie secundară şi asociat cu primul).

[2] Pinter, Z..-K., Urduzia, C., Dobrinescu, C., Kelemen, B., Bodolică, V., Pop, R. C., *Centenarul cercetărilor arheologice de la Capidava. Necropola medievală. I*, Sibiu, 2024, p. 85–101.

Abstract

The systematic research of the necropolis in Capidava (sector X extramuros) initiated in 2010 has continued in 2025. In this campaign there were researched 5 more graves (conventionally named M 74 – M 78) of the Eastern – South Eastern side of the medieval necropolis. All of them were of inhumation, oriented West-East (excepting M 77 oriented South West – North East) and 3 belonged to adults. Although with little inventories, the characteristics of the graves researched in 2025 campaign indicate that they belong to the same necropolis as the others and thus to the same chronological frame. Previous campaigns and previously found inventory of the graves (such as pentagram and eagle bronze rings, earrings – simple, semilunular or with cluster type pendants and glass beads) indicate a dating of these graves and of the necropolis in the 10th century – possibly the beginning of the 11th. Besides the graves of the medieval necropolis, in 2025 were also researched the traces of a 10th century house and three pits which were dated, based on their numerous pottery shards, in the same chronological frame.

Illustrations list:

Fig. 1. Capidava X, aerial photograph overlapped by the plan of the systematic research.
Fig. 2. Capidava X, 2025 campaign. Photography with research trenches S XIII and S XIV in the front, followed by S XI and XII in the middle and S VIII, S XI, S X etc. in the background.
Fig. 3. Capidava X, 2025 campaign. Graves M 75 and M 74.
Fig. 4. Capidava X, 2025 campaign. Grave M 77.
Fig. 5. Capidava X, 2025 campaign. Grave M 78 and pit G77.
Fig. 6–7. Capidava X, 2025 campaign. Pit G 78 in cross-section and emptied.
Fig. 8. Capidava X, 2025 campaign. Pottery from pit G 78.
Fig. 9. Capidava X, 2025 campaign. Pottery from pit G 76.

Fig. 1. Capidava X, planul cercetării sistematice suprapus pe fotografia aeriană (după Pinter et alii 2024)

Fig. 2. Capidava X, campania 2025. Fotografie cu suprafețele S XIII și S XIV în plan apropiat, urmate de S XI și XII în plan median și S VIII, S XI, S X etc. în plan îndepărtat

Fig. 3. Capidava X, campania 2025. Mormintele M 75 și M 74

Fig. 4. Capidava X, campania 2025. Mormântul M 77

Fig. 5. Capidava X, campania 2025. Mormântul M 78 și groapa G77

Fig. 6-7. Capidava X, campania 2025. Groapa G 78 la secționare și golire

Fig. 8. Capidava X, campania 2025. Ceramică din groapa G 78

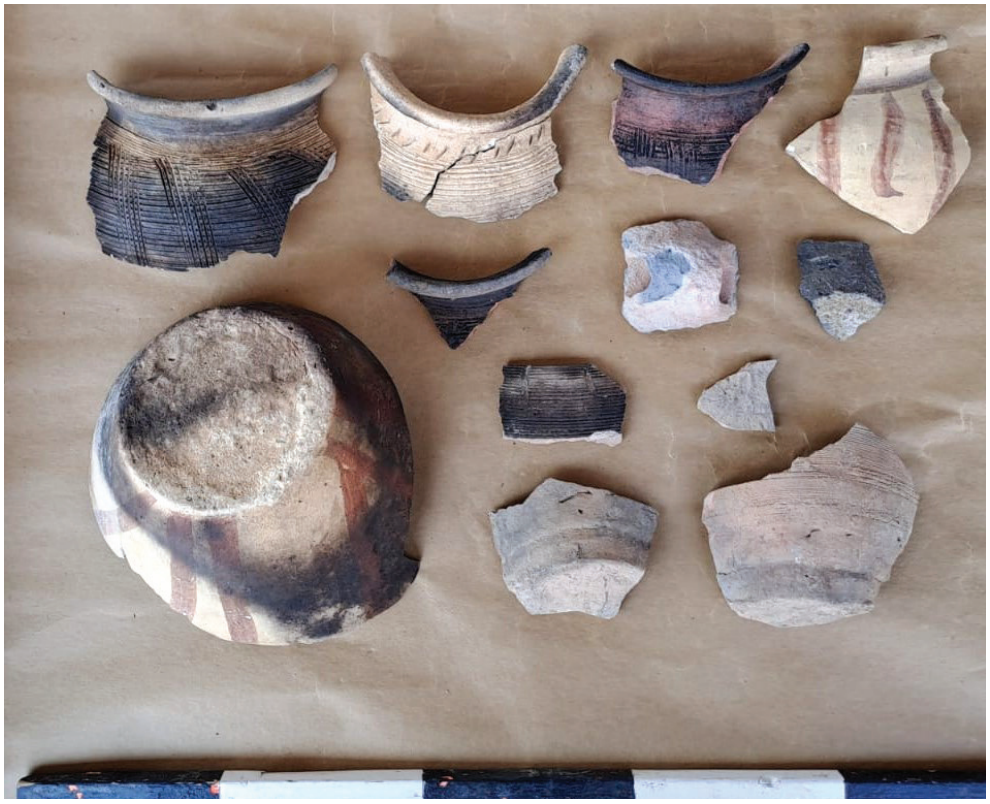

Fig. 9. Capidava X, campania 2025. Ceramică din groapa G 76

76. Tulcea, jud. Tulcea *[Aegyssus]*
Punct: Parcul „Monumentul Independenței" (Colnicul Hora)

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie), 322 (epoca romană târzie)
Cod RAN: 159623.01; **cod LMI**: TL-I-m-A-05718
Autorizația nr. 44/22.04.2025
Colectiv: George Nuțu (ICEM Tulcea) – responsabil științific; Marian Mocanu, Vlad Ciur (ICEM Tulcea); George Bilavschi (IA Iași) – responsabil sector; Dan Aparaschivei, Lucian Munteanu (IA Iași); Michał Pisz, Lucy Benoît (Archaeological and Forensic Sciences, University of Bradford); Martin Lemke (Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Department of Barbaricum and Roman Provincial Archaeology)
Finanțare: MC, ICEM Tulcea
Perioada desfășurării cercetării: august – septembrie 2025

Cercetările arheologice s-au desfășurat pe două sectoare: Aria C și Sector Vest. Totodată, au fost continuate cercetările interdisciplinare în colaborare cu Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, în vederea studierii resturilor osteologice animale descoperite pe parcursul cercetărilor.

De asemenea, în această campanie au fost reluate investigațiile geofizice în colaborare cu Michał Pisz și Lucy Benoît (Archaeological and Forensic Sciences, University of Bradford), prin intermediul unui sistem MIRA (MALÅ 3D Imaging Radar Array) – un GPR 3D de ultimă generație – cea mai eficientă soluție pentru cartografierea GPR pe suprafețe mari (Pl. I).

Sectorul *Vest*

George Bilavschi, Dan Aparaschivei, Lucian Munteanu

Obiectivele campaniei din anul 2025 au fost stabilite încă din timpul campaniilor anterioare (2020–2022 şi 2024) şi reprezintă o componentă importantă a strategiei de cercetare a sitului şi, în mod special, a acestui sector. Prin urmare, activitățile de cercetare din anii 2020–2024 au determinat extinderea Suprafeţei 1 (Sp.1) spre sud cu încă 3 m din următoarele considerente: cercetarea integrală a unor complexe arheologice identificate şi cercetate parţial în anii 2020–2022; obținerea unei imagini de ansamblu cât mai corecte asupra raporturilor dintre diferite situații arheologice înregistrate până în prezent în cuprinsul sitului; cunoașterea evoluției locuirii umane în această parte a cetății, în perioada romană, romană târzie și bizantină; realizarea unui plan cât mai coerent al Sp.1; recuperarea *in situ* a artefactelor pentru a stabili o cronologie absolută a complexelor cercetate şi a nivelurilor de locuire din această parte a sitului *Aegyssus*. Astfel, prin aceste extinderi, Sp.1 avea în 2024 dimensiunile de 9,50 × 10 m. Însă, prăbușirea unor porţiuni de maluri pe latura de nord şi de est a unității de cercetare a determinat lărgirea acesteia cu câte 0,50 m spre nord şi est şi cu 1,0 m spre sud în campania anului 2025. Prin urmare, la sfârșitul campaniei din acest an, Sp.1 măsura 10 × 11,50 m. Altfel spus, pe latura nordică, pe o lungime de 10 m şi o lăţime de 0,50 m, s-a ajuns la -2,35 m spre est şi la -2,05 m spre vest. Pe latura estică, pe o lungime de 11,50 m s-a coborât până la -2,35/-2,40 m, în timp ce pe toată lungimea laturii sudice (10 m) şi pe o lăţime de 1,0 m s-a săpat până la -2,25 m spre est şi -1,35 m spre vest (Pl. III/1).

Încă din primele campanii, am putut observa că numeroasele intervenții moderne care au avut loc odată cu amenajarea parcului „Monumentul Independenței" au răvășit destul de mult nivelurile arheologice specifice locuirii bizantine și au afectat și partea superioară a complexelor arheologice antice. Cu prilejul cercetărilor din anii 2017–2018, au fost surprinse elemente de zidărie de la un complex de locuire datând în secolele V–VI, dar și resturile unei locuințe medievale (secolul XI). Din complexele cercetate au fost prelevate cantități impresionante de material arheologic, în special, monede romane târzii și medievale (secolul XI). În anii 2020–2021, au fost identificate și cercetate parțial patru complexe denumite Cx.1–Cx.4, dintre care Cx.1 şi Cx.3 reprezintă resturile unui complex de locuire bizantin (secolul XI), distrus prin incendiere. În perimetrul celor două complexe au fost descoperite grămezi consistente de moloz cu chirpici și lipituri din lut ars, de culoare roșietică, dar și bârne/scânduri carbonizate, păstrate *in situ*). Pe lângă artefactele clar bizantine, din secolul al XI-lea, printre care şi un *follis* anonim de la începutul secolului XI, au fost recuperate şi fragmente ceramice specifice perioadei romane târzii [fragmente de amforă de tip LR I și LR II; *follis*-i de la Iustin II (și Sophia) și de la Iustinian I], antrenate în pământul de umplutură a acestui complex. Printre bârnele carbonizate din Cx.3, a fost descoperită şi o amforă sferoidală, cu o înălțime păstrată de 0,45 m și un diametru maxim măsurat de 0,40 m. Din imediata apropiere al acestui recipient, dar din pământul de umplutură din Cx.3, au fost recuperate mai multe monede din perioada romană târzie (databile la finele secolului IV și începutul celui următor), dar și un *follis* anonim, clasa A2, 976 (?) – cca 1030/1035. Tot din acest nivel de locuire bizantin provine încă un *follis* anonim, clasa B, cca 1030/1035–1042 (?).

Campania anului 2025 a debutat cu activități de îndepărtare a vegetației crescute și de evacuare a pământului și a pietrelor care au susținut foliile de protecție ale complexelor cercetate în campaniile anterioare, dar și rezultate în urma prăbușirii unor porțiuni din malurile unității de cercetare. În timpul acestor acţiuni au fost recuperate din pământul purtat și materiale ceramice din secolele IV–V şi VI (amfore cu coaste, castroane din pastă roşie, pereţi de dolia, oale din pastă roşietică şi gri-deschis), o monedă din secolul VI (Iustinian I, 527–565), alături de ceramică smălţuită din veacul XIX. Prin

urmare, surparea parţială a malurilor de pe laturile de nord şi est a determinat extinderea Sp.1 cu câte 0,50 m spre nord şi est. Pe latura sudică a Sp.1, în umplutura acestor intervenţii din ultimii 200 de ani, care afectează nivelurile culturale până la -1,75–2,20 m, au fost descoperite materiale arheologice romane târzii (ceramică, sticlă, piese din bronz, plumb şi fier), dar şi din perioada bizantină (ceramică smălţuită), precum şi obiecte specifice epocii moderne. Printre aceste descoperiri menţionăm şi trei monede antice [monedă emisă de Maximianus, 286–305; monedă emisă de Constantius II (337–361); monedă din secolul V], alături de un fragment dintr-o tăbliţă din bronz (probabil o aplică). Cele mai numeroase materiale sunt fragmentele ceramice din secolele V–VI, dar şi din perioada modernă (porţelan oriental şi occidental, ceramică cu smalţ verde, galben şi maroniu), bucăţile de sticlă provenite de la vase (secolele V–VI şi XIX), dar şi părţile unor obiecte din fier (cuie şi piroane, fragmente ale unui ceaun din fontă, o greutate din Pb. pentru plasa de pescuit sau pentru firele undiţelor, o piesă din bronz masiv, care ar putea fi de la echipamentul militar sau harnaşamentul cailor etc.).

Şi în acest an am continuat cercetarea Cx.11/Cx.20, din umplutura căruia au fost prelevate elemente carbonizate din lemn, lipituri din lut ars de culoare roşietică, dar și ceramică specifică secolului XIX, sticlă și părți ale unor obiecte din fier (Pl. III/1). Din umplutură au mai fost recuperate și o monedă de la Carol I, precum și materiale ceramice din secolele V, VI, XI, XIII–XIV şi XIX, fiind antrenate cel mai probabil cu pământul de umplutură al gropii. Cx.11 şi Cx.20 au distrus atât complexul de locuire bizantin (Cx.15), aflat spre nord și cercetat în campaniile anilor 2021 şi 2024, precum și complexele de locuire din perioada romană târzie (Cx.23 și Cx.24), descoperite în campania anului trecut (Pl. III/1).

Sub aceste intervenții moderne, transformate ulterior în gropi cu destinație menajeră, în capătul sudic al Sp.1, în cei patru metri de extindere spre sud a acestei unități de cercetare, la -1,98 m a fost identificată o reamenajare a spaţiului locativ (Cx.24) din perioada romană târzie (secolele V–VI?). S-a observat că Cx.24 a fost distrus spre est de Cx.20. De asemenea, intervenţia din perioada modernă a condus la distrugerea Cx.23, care reprezintă, cel mai probabil, șanțuri de fundaţie ale unei posibile locuințe, din care a fost scoasă aproape toată zidăria din piatră, dar care mai conservă *in situ* câteva blochete.

La jumătatea acestei amenajări din lut galben tasat (Cx.24), la circa 1,45 m spre nord de malul sudic al Sp.1, a fost descoperit în anul 2024 un complex, care conţinea în umplutură argilă galbenă şi lut ars la soare, cu pereții uşor boltiți, parțial prăbușiți spre interior (Cx.16). Din interior au fost prelevate lipituri de perete din lut galben, dar şi lipituri de perete arse de culoare roşietică, alături de câţiva pigmenţi de cărbune şi câteva fragmente ceramice din perioada romană târzie. Partea superioară a Cx.16 a fost interceptată la -1,25–1,30 m faţă de nivelul de călcare de pe malul sudic. Iniţial, s-a crezut că avem de-a face cu o amenajare de uz casnic pentru pregătirea mâncării (un cuptor), însă cercetările din 2025 au demonstrat că este vorba doar de o groapă umplută cu lentile de lut galben amestecat cu lipituri de argilă arsă de culoare roşietică. A fost secţionată şi demontată jumătatea sudică a Cx.16, iar din interiorul acestui complex au fost prelevate doar câteva fragmente, de mari dimensiuni, de amfore, precum şi două fragmente de piroane. Însă din partea superioară a gropii au fost recuperate alte materiale ceramice romane târzii, dar şi un fragment de ceramică bizantină decorat în tehnica *sgraffito*, cu smalţ maroniu-gălbui, cu verde şi incizii circulare, provenind de la un fragment de castron cu bază inelară (cel mai probabil din secolele XII–XIII). De pe nivelul de amenajare a spaţiului locativ antic, din faţa acestui complex, la -2,20 m, a fost descoperită o monedă din secolul V (dinastia teodosiană, cca 400–450). Cercetările din anul 2025 au demonstrat că Cx.24 suprapune un strat de dărâmătură din perioada romano-bizantină, din pământ galben amestecat cu multă piatră, ţigle/olane şi ceramică.

În jumătatea vestică a extinderii sudice a Sp.1, din stratul consistent de umplutură din perioada modernă, au fost recuperate fragmente ceramice din perioada romano-bizantină, alături de părţi de baze ale unor strachini din perioada bizantină (secolele XIII–XIV), cu fundul inelar, înalt (cu o canelură pe inelul bazei), realizate din pastă roşietică, dar care aveau interiorul acoperit cu smalţ galben, decorat în tehnica *sgraffito*, cu benzi de linii paralele care delimitează un şir de puncte trasate cu smalţ verde. Astfel de recipiente au analogii la Păcuiul lui Soare, Garvăn–*Dinogetia*, Isaccea–*Noviodunum*, Tulcea–*Aegyssus*, în Ucraina și Bulgaria etc.

Dintre peretele exterior al Cx.16 şi profilul sudic al Sp.1, în c. 6A, din umplutura cu pământ din perioada modernă, care suprapune un nivel de dărâmătură cu argilă galbenă, piatră, olane din perioada romano-bizantină, la o adâncime de 2,0 m, a fost descoperită o monedă de bronz, cel mai probabil din secolul IV. Din c. 6B, de la -1,90 m, lângă profilul sudic al Sp. 1 a fost recuperat ceea ce pare un fragment dintr-un vârf de săgeată (?). Iar spre vest, din aceeaşi umplutură modernă, la -1,24 m faţă de nivelul de călcare de pe malul sudic (c. 6C), au fost descoperite alte două monede, datând în secolele IV–V (Constantius II, 337–361; monedă din secolul V), alături de un fragment de sticlă din partea superioară a unui pahar din perioada romano-bizantină.

În timpul lucrărilor de extindere a laturii nordice a Sp.1, în stratul de pământ rulat a fost identificată şi o monedă romană târzie din secolul VI (Mauricius Tiberius, 582–602), fiind descoperită la -1,30 m faţă de nivelul actual de călcare de pe malul nordic. În imediata apropiere a locului de descoperire a monedei, la -1,30-1,40 m, au mai fost recuperate mai multe fragmente ale unor obiecte din fier, plumb şi bronz. La lucrările de îndepărtare a pământului căzut în apropierea chiupului (Cx.7), de la adâncimea de -2,10–2,13 m a fost prelevată o monedă romană din secolul IV (Constantius II – Iulian, 337–363). Din groapa modernă de mari dimensiuni (Pl V/1–2), care afectează puternic complexele de locuire din perioada romană târzie (Cx.5 şi Cx.6), la -1,75 m faţă de nivelul de călcare actual de pe malul nordic, a fost recuperată o monedă colonială (cca 200–250 AD), alături de alte fragmente de piroane din fier şi o plăcuţă îndoită din plumb, identificate la -1,65–1,75 m, dar şi de o fusaiolă din lut ars, de culoare roşietic-portocalie, realizată din pastă fină, de formă aproape circulară, cu un orificiu rotund cu diam. de 0,9 cm (diam. piesei este de 3,2–3,4 cm, iar grosimea de 0,9

cm), descoperită la -1,45–1,50 m. Totodată, s-a intervenit în colțul de nord-est al Sp.1, unde a fost descoperit un complex cu zidărie din piatră (probabil fundațiile unui/unor complex/complexe de locuire), care a cunoscut cel puţin o fază de refacere, pentru clarificarea situației în această zonă (Pl. III/1–2; IV/1). Astfel, au fost identificate două faze de existenţă ale acestui complex: o primă fază, din secolele IV–V (Cx.5), care a mai conservat o asiză de piatră de dimensiuni mici şi medii, legate cu pământ, suprapusă de o podea din lut galben tasat cu o grosime de 4–7 cm și o a doua fază (probabil din secolul V sau VI; Cx.6), constituită dintr-o fundație cu asize de piatră de dimensiuni mari şi medii, cu aspect faţetat (18 × 45 cm, 24 × 48 cm), care a fost suprapusă de o lentilă de lut tasat cu o grosime de 7–10 cm (Pl. III/2). Ambele ziduri intră în profilele de est şi de nord ale Sp.1, iar Cx.6 pare să se unească cu Cx.8 (Z 2 descoperit în 2017), care mai păstrează pe alocuri două asize din piatră prelucrată de dimensiuni medii şi mari (18 × 45 cm, 28 × 50 cm), legate cu pământ (Pl. III/2; IV/1). Și traseul acestui zid a fost distrus de montarea chiupului (Cx.7), situat practic între Cx.5, Cx.6 și Cx.8 (Pl. IV/1). De pe podeaua din lut a Cx.5 a fost prelevată o buză din sticlă, cel mai probabil de la un *unguentarium* (secol V). La curăţarea şi îndreptarea profilului nordic din dreptul structurilor din piatră Cx.5 şi Cx.6, s-a constatat la -1,50–1,80 m un strat consistent de dărâmătură cu material ceramic roman târziu, amestecat cu lipituri din lut şi chirpici arşi de culoare roşietică, dar şi cu fragmente numeroase de *dolium*, care suprapune practic aceste complexe. Chiar din această dărâmătură cu chirpici de culoare roşietică şi fragmente de chiup a fost recuperată o monedă Claudius II (268–270) de la -1,95 m adâncime (c. 1B). În această dărâmătura cu piatră au fost identificate inclusiv mai multe fragmente de chiup, ceea ce ne face să credem că aceste ziduri au fost distruse atât de cei care au construit locuinţa Cx.9, în perioada secolelor X–XI, cât şi de intervenţiile din perioada modernă. Este posibil ca acest vas de provizii/depozitare (Cx.8) să fi fost folosit în acest scop şi de cei care au construit locuinţa Cx.9 în perioada bizantină.

În zona mediană a extinderii nordice a Sp.1 (în c. 1.B-C), acolo unde a fost cercetat complexul bizantin din secolele X–XI (Cx.9), se observă aceeaşi dărâmătură consistentă cu chirpici şi lipituri din lut ars de culoare roşietică (documentată în anii 2017–2018 şi 2024), din care au fost prelevate fragmente ceramice de culoare portocaliu-gălbuie, provenite de la oale cu sau fără toartă, specifice secolelor X–XI (Pl. IV/2; V/1). Între Cx.9 și Cx.7 a fost delimitată o zonă cu aglomerare mare de olane ceramice, provenite cel mai probabil de la acoperișul complexului de locuire bizantin (Cx.9), datat în secolele X–XI (Pl. IV/1).

În colţul nord-vestic al Sp.1 au fost identificate, încă din campaniile anilor 2017–2018, două complexe (Cx.10 şi Cx.12), care sunt de fapt două gropi săpate la intervale de timp mari una faţă de cealaltă (Pl. IV/1). În timp ce Cx.10 reprezintă o intervenţie din perioada modernă, care distruge latura vestică a Cx.9, dar şi partea superioară a unei gropi care conţine exclusiv material roman târziu (Cx.12), aceasta din urmă este un complex arhaic. Am continuat golirea acestor două complexe din interiorul cărora am recuperat materiale arheologice deosebit de interesante. Astfel, din Cx.10 (groapă modernă surprinsă chiar în colţul nord-vestic al Sp., care a fost interceptată imediat sub vegetal şi coboară până la -2,20–2,30 m; afectează spre sud Cx.12 şi spre est Cx.9) a fost descoperit un follis anonim clasa 2, Vasile II și Constantin VIII, 976–1025 AD (-1,30 m) şi o monedă din secolul IV (Valentinianus I – Valens, 364–378), identificată pe o piatră cu dimensiunile de 0,20 × 0,28 m, de formă neregulată, aflată la adâncimea de 1,93–1,95 m. La -2,10–2,15 m, au mai fost identificate alte două monede din secolul III (Gordian II/Tranquillina, 238–244; Aurelianus, 270–275), alături de materiale ceramice specifice secolelor IV–VI, dar şi epocii moderne (câteva fragmente de ceramică roşietică cu smalţ verde şi maro şi porţelan occidental - englezesc).

Cx.12 reprezintă o groapă săpată chiar în perioada romană târzie (secolele V–VI), a cărei parte superioară (până la circa -1,15) a fost distrusă de o intervenţie din epoca modernă. Complexul a fost surprins între -1,15/-1,20 şi -1,65/-1,70 m, însă nu s-a reuşit golirea integrală a acestuia. Din interior a fost prelevat pământ cenuşiu-prăfos, amestecat cu piatră spartă, care conţine însă teracotă şi ţiglă romană, dar şi o cantitate apreciabilă de ceramică din aceeaşi perioadă (fragmente de amforă: torţi, buze, părţi din baza şi corpul acestora; amfore cu coaste), precum şi oase de animale, obiecte neidentificate din plumb. Din acest complex au fost recuperate şi cinci monede romane (o monedă Arcadius, 395-408 şi alte patru încă neidentificate, cel mai probabil din secolul IV) din registrul de adâncime cuprins între -1,30 m şi 1,60 m faţă de nivelul actual de călcare stabilit pe malul vestic al Sp.1.

Jumătatea nordică a Sp.1 a fost conservată astfel pentru o cercetare adecvată în campania anului 2026, atenția noastră orientându-se spre jumătatea sudică a unității de cercetare, acolo unde investigațiile au evoluat treptat rezultând mai multe niveluri aflate la diferite cote de adâncime. Prin urmare, răzuielile succesive în perimetrul Cx.15 (Pl. V/2) au condus la surprinderea sub complexul de locuire bizantin (secolul XI) a unui nivel de călcare antic (Cx.21), constituit dintr-un strat de lut galben murdar, pigmentat cu arsură cu cărbune din lemn şi lipituri din lut ars de culoare roşietică. Din acest strat cultural au fost recuperate câteva fragmente de ceramică romană târzie (secolele V–VI), oase de animale şi fragmente de sticlă romano-bizantină. Pe acest nivel, la circa 1,10 m vest față de malul estic (c. 4A), a fost identificată o fusaiolă din secolele V–VI, iar la circa 3,80 vest de acelaşi perete al Sp.1 (c. 4B), lângă o piatră de dimensiuni medii, a fost descoperit un fragment de opaiţ roman târziu (probabil secolele V–VI). În acest perimetru s-a ajuns la adâncimea de -2,27 m față de nivelul actual de călcare stabilit pe malul estic al Sp.1.

Pentru campania anului 2026 ne propunem cercetarea exhaustivă a complexele profilate în acest an, clarificarea stratigrafiei zonei prin adâncirea săpăturii și surprinderea nivelurilor romane din secolele V şi IV, dar și corelarea informațiilor arheologice obținute în acest sector cu rezultatele deja înregistrate în urma investigaţiilor din alte sectoare ale sitului. În mod special se va încerca lămurirea situaţiilor arheologice surprinse în colţul de nord-est a Sp.1 (Cx.5,

Cx.6, Cx.7 şi Cx.8), continuarea cercetărilor în Cx.9 şi stabilirea relaţiilor cronologice şi funcţionale cu complexele din jur, golirea completă a gropilor Cx.10 şi Cx.12, precum şi lămurirea raporturilor dintre complexele identificate spre sudul unităţii de cercetare şi în zona mediană a acesteia. În plus, prezenţa destul de consistentă a monedelor din secolul III (antrenate în pământul de umplutură a unor gropi săpate în perioada modernă, dar şi romană târzie) ne face să credem că în campaniile viitoare vom avea şansa să identificăm nivelul de locuire specific acestei perioade.

Sectorul *Aria C*

Marian Mocanu, Vlad Ciur

Campania din acest an în cadrul sectorului *Aria C* s-a desfășurat în lunile august – septembrie. Cercetările arheologice s-au concentrat în Secțiunea 2 (S2), pe cuprinsul carourilor 6 A-B și 7 A-B (Pl. II/1).

Obiectivul campaniei curente a fost de a continua săpăturile inițiate anterior în S2, pentru o mai bună înțelegere a stratigrafiei și a etapelor cronologice documentate, precum și pentru a putea pune în relație rezultatele cu evoluția istorică a sitului de-a lungul locuirii antice și medievale.

Stratigrafia generală a secțiunii este cel mai bine observabilă în profilul estic al săpăturii (Pl. II/2). Astfel, sub nivelul de strat vegetal, se pot distinge intervenții moderne din perioada amenajării parcului Monumentului (începutul secolului XX), urmat de un strat consistent de depuneri ulterioare locuirii în fortificație care conține monede de bronz tăiate, din epoca medio-bizantină (secolul XIII), cât și materiale ceramice și o cataramă de bronz din perioada romană târzie (secolul VI). Prezența materialelor arheologice din epoci diferite în cadrul aceluiași nivel indică perturbarea nivelurilor stratigrafice de intervenții ulterioare, aspect plauzibil având în vederea succesiunea locuirii în epocile istorice menționate, dar și prin prisma factorilor antropici moderni.

La aprox. 1 m adâncime se observă un nivel de dărâmătură (US-2400), cu incluziuni de pietre de diferite mărimi, materiale de construcție ceramice (*tegulae*). În caroul 6A, sub acest nivel se înregistrează o structură cu puternice urme de arsură (US-2401). În urma desființării acestei structuri, la baza sa a fost descoperită o concentrație de fragmente de amfore de tip LRA 2, sparte pe loc. În caroul 6B, alăturat 2401, se înregistrează o altă structură compusă din dărâmătură și materiale arheologice, 2402, care a fost, de asemenea, desființată. Sub ambele structuri au fost descoperite pietre de mici dimensiuni, șlefuite, reprezentând probabile piese de joc (*ludus latrunculorum*). În carourile 7A-B, o structură similară (2403), a fost de asemenea desființată, fiind descoperite fragmente ceramice din epoca romană târzie (secolele IV–VI).

Sub structurile menționate anterior să regăsește un nivel de călcare antic, reprezentat de o podea din lut gălbui, bătătorit, reperat la o cotă de aprox. -2,10 m adâncime. Pe baza materialului arheologic descoperit, putem plasa cronologic acest nivel în secolul al IV-lea. Podeaua a fost parțial afectată ulterior, prin construirea unui edificiu, din care se pot observa urmele unor tronsoane de ziduri demantelate (2406), caracterizate printr-un sol roșiatic, friabil. Unul dintre tronsoane a fost cercetat pe cuprinsul carourilor 6A-B, având o adâncime variabilă, între 0,10 și 0,20 m; au fost descoperite fragmente ceramice, o mărgică de sticlă, o monedă de bronz, precum și o fibulă de bronz de tip *Zwiebelknopffibel*.

Asociat podelei din secolul al IV-lea, notăm prezența unui vas de provizii de dimensiuni mari (*dolium*), în caroul 6A, lângă profilul nordic al secțiunii (2405), a cărui parte superioară este parțial afectată. Descoperirea acestui vas de provizii oferă informații valoroase despre utilitatea spațiului, în special în relație cu descoperirile precedente ale unor *dolia* în cadrul S1, din campaniile precedente.

Astfel, rezultatele din această campanie au oferit noi informații despre planimetria așezării urbane de la *Aegyssus*, precum și despre succesiunea stratigrafică aferentă etapelor de locuire din Antichitate și Evul Mediu. Cercetările s-au desfășurat până la cota de aprox. 2,20 m adâncime. În total au fost descoperite șapte monede de bronz, unele dintre ele fiind tăiate, cuprinse în intervalul cronologic al secolelor al IV-lea și al XI-lea p.Chr.

Obiective pentru campania 2026

Viitoarele campanii arheologice din cadrul sectorului „Aria C” au ca obiective cercetarea integrală a tronsoanelor aferente US 2406, în vederea unei mai bune înțelegeri a succesiunii stratigrafice a contextelor arheologice, extinderi de suprafață pentru a obține noi informații despre planimetria edificiilor, evoluția urbanistică a așezării și despre considerentele de ordin economic, cultural și social reflectate în descoperirile arheologice.

Investigații geofizice

Michał Pisz, Lucy Benoît

Investigațiile geofizice au constat în folosirea unui GPR 3D, prin intermediul unui sistem MALÅ (MALÅ MIRA 3D Imaging Radar Array). Rezultatele prezentate mai jos sunt preliminare și ar trebui considerate lucrări în curs. Achiziția de date a fost finalizată, iar prelucrarea și interpretarea preliminară a datelor au fost efectuate pentru a oferi o primă evaluare a potențialului arheologic al zonelor studiate.

Seturile de date sunt în curs de procesare și vor fi integrate cu date de excavare, arhive de teledetecție și analize spațiale bazate pe GIS, ca parte a interpretării și planificării continue a campaniilor de teren ulterioare. Toate datele spațiale au fost colectate și procesate în sistemul de coordonate WGS84 / UTM Zona 35N (EPSG: 32635). Această lucrare a fost realizată utilizând facilități finanțate de AHRC CapCo AH/V01255X/1, fundația britanică: „Capabilities for

Human Bioarchaeology & Digital Collections' and AHRC RICHeS APP17515: 'From Land to Sea: A facility for prospection, landscapes and people".

Datele radarului cu penetrare în sol (GPR) au fost achiziționate utilizând un sistem GPR 3D compact MALÅ MIRA, echipat cu un sistem de antene de 500 MHz (10 canale, distanță între canale de 6,5 cm, eșantionare în linie de 4 cm). Sistemul a fost operat în mod 3D continuu și georeferențiat în timp real, folosind poziționarea GNSS RTK pentru a obține o precizie spațială centimetrică.

Datele radarului de penetrare a solului (GPR) au fost procesate folosind pachetul software WAVE GPR. Procedurile aplicate au inclus *Time Zero Offset* correction, *Horizontal High-Pass* and *Bandpass* filtering, *Kirchhoff Migration* și *Spline Envelope* generation. Profilele procesate au fost interpolate în seturi de date volumetrice 3D și ulterior feliate orizontal pentru a produce felii de adâncime (timp) pentru interpretare spațială.

Studiul s-a concentrat pe zonele accesibile, joase, ale sitului Aegyssus (Pl. I). Acestea au inclus trei zone distincte: est, sud și vest, acoperind aproximativ 0,2 ha în total. Zonele de est și vest (fiecare de aproximativ 1000 m²) au fost situate în colțul sectorului împrejmuit cu ziduri și de-a lungul aleilor asfaltate, în timp ce zona sudică (aproximativ 200 mp) a cuprins interiorul zonelor cercetate sau în curs de cercetare.

Studiul a fost georeferențiat folosind GNSS RTK (receptoare Carlson BRx7) și procesat în software-ul WAVE GPR folosind proceduri Time Zero Offset, Horizontal High Pass, Bandpass, Kirchhoff Migration și Spline Envelope. Datele procesate au fost interpolate în volume 3D și secționate orizontal pentru analiză.

În toate zonele, datele prezintă un nivel ridicat de zgomot de fond, reflectând condițiile complexe ale subsolului și prezența numeroaselor perturbații moderne.

Zona Est: au fost detectați numeroși reflectori liniari și punctuali de mare amplitudine, majoritatea corespunzând infrastructurii de servicii moderne (țevi, cabluri). Unele zone reflectorizante ambigue pot reprezenta caracteristici antropice mai profunde, dar acestea rămân neconcludente în această etapă.

Zona Sud: în șanțurile excavate au fost înregistrați mai mulți reflectori liniari, corespunzând, probabil, fundațiilor unor ziduri.

Zona Vest: studiul a întâlnit o conductivitate variabilă a solului din cauza suprafețelor mixte (asfalt, alei cu substrat de piatră, sol). Au fost identificate mai multe reflexii liniare puternice și multiple anomalii liniare cu semnătură similară conductelor, dintre care unele pot corespunde utilităților subterane, în timp ce altele ar putea reflecta urme arheologice de zidărie.

Interpretare preliminară: în ciuda interferențelor semnificative din partea caracteristicilor moderne, datele GPR oferă dovezi ale potențialelor alinieri de ziduri îngropate în Zona Sud și Zona Vest. Rezultatele sunt rafinate în continuare, prin analiza secțiunilor de adâncime și corelarea cu datele obținute în urma excavațiilor.

Abstract

The West Sector

During 2025 the research focused on Surface 1 (Sp.1), which was further expanded due to previous discoveries and profile collapses, reaching final dimensions of 10 × 11.5 m and depths of up to –2.35 m.

Excavations confirmed that modern landscaping works in the "Independence Monument" Park heavily disturbed earlier archaeological layers, particularly those from the Late Roman and Byzantine periods. The stratigraphy includes a modern vegetal layer and extensive modern fill (sometimes reaching –2.10 m), 11th-century Byzantine habitation levels characterised by burnt daub, collapsed structures, and stone foundations, and deeper Late Roman occupation layers (5th–6th centuries) between –1.90 and –2.35 m. In some areas, intact Late Roman occupation floors were identified.

Significant discoveries include Late Roman stone-founded structures with multiple building phases, a well-documented 11th-century Byzantine dwelling, and several pits—both modern and Late Roman—containing rich archaeological material. Beneath modern disturbances in the southern area, Late Roman habitation levels were identified, confirming sustained occupation.

The 2025 campaign yielded 18 coins dating from the 3rd to the 6th centuries, the 11th century, and the 19th century, along with substantial quantities of Late Roman amphorae (including LR I and LR II types), Byzantine pottery, glass vessels, iron tools, bronze and lead objects, and animal bones. The findings demonstrate continuous or repeated habitation from the Late Roman period through the Middle Byzantine era, with indications of even earlier occupation. Future research will aim to clarify stratigraphy, complete ongoing investigations, and contribute to a comprehensive publication of the site.

Area C Sector

During the 2025 campaign, the archaeological excavation undertaken in sector *Aria C* from the Late Roman fortress of *Aegyssus* focused on squares 6 and 7, both located in the trench S 2. The archaeological layers were greatly affected due to the successive periods of habitation in the area, the identified material corresponding with the Late Roman (4th – 6th centuries AD) and medieval (10th – 11th centuries AD) phases of the settlement. The traces of an earthen floor dated in the 4th century AD were identified, alongside the upper part of a *dolium*, placed near the northern profile of the trench. The floor was partially affected by the construction of a building erected in a later phase of the habitation. The walls of the building were dismantled, leaving a trace of red, friable soil, with archaeological material dated between the 4th and the 6th centuries AD. Throughout the excavation, 7 bronze coins were discovered, some of them partially cut, belonging to the Late Roman and medieval periods. Other findings include glass beads and slags, ceramic spindle whorls, board game pieces, a bronze belt buckle and a *Zwiebelknopffibel* type brooch.

Geophysical investigations

The geophysical investigations involved the use of a 3D Ground Penetrating Radar (GPR) system - MALÅ MIRA 3D Imaging Radar Array. The GPR data were collected using a system equipped with 500 MHz antennae (10 channels, 6.5 cm spacing, 4 cm inline sampling). The radar was operated continuously in 3D mode and georeferenced in real time with GNSS RTK, achieving centimetre-level accuracy.

The datasets are still being processed and will later be integrated with excavation results, remote sensing archives, and GIS-based spatial analyses to support continued interpretation and field campaign planning. All spatial data were collected and processed within the WGS84 / UTM Zone 35N (EPSG: 32635) coordinate system. The project was funded by the AHRC CapCo (AH/V01255X/1) and AHRC RICHeS APP17515 initiatives. Data were processed using the WAVE GPR software, applying several key procedures: Time Zero Offset correction, Horizontal High-Pass and Bandpass filtering, Kirchhoff Migration, and Spline Envelope generation. The processed profiles were interpolated into 3D volumetric datasets and sliced horizontally (by depth/time) for spatial interpretation.

The investigation focused on the accessible, low-lying areas of the *Aegyssus* site, covering about 0.2 hectares across three distinct zones - East, South, and West:

The East Zone (~1000 sqm): identified many high-amplitude linear and point reflectors, mostly related to modern utilities (pipes and cables); some ambiguous deeper reflections might represent anthropic features, though inconclusive.

The South Zone (~200 sqm): detected linear reflectors within excavation trenches, likely corresponding to wall foundations.

The West Zone (~1000 sqm): showed variable soil conductivity due to mixed surfaces (asphalt, stone alleys, soil); revealed several strong linear reflections, possibly subsurface utilities or masonry remains.

Overall, the data exhibited a high level of background noise, reflecting complex subsurface conditions and modern disturbances. Despite significant modern interference, the GPR data suggest possible remains of buried wall alignments in the South and West zones. Further refinement is ongoing, including depth-slice analysis and correlation with excavation data, to confirm these preliminary interpretations.

Illustrations list:

Pl. I. Tulcea–*Aegyssus* – areas investigated using geophysical methods (GPR) and the results obtained (M. Pisz).
Pl. II. 1. Aerial photo of the Aria C, S 2 trench; 2. Square 6 A-B, view with the earthen floor (2404), the dolium (2405) and the dismantled walls (2406) (M. Mocanu).
Pl. III. *Aegyssus* – West Sector: 1. Research Unit Sp.1 – Aerial view; 2. Photographic detail with Cx.5 and Cx.6 (G. Bilavschi).
Pl. IV. *Aegyssus* – West Sector (Sp.1): 1. Photographic details with Cx.5, Cx.6, Cx.7, Cx.8, Cx.9, and Cx.13; 2. Photographic details with Cx.9 (G. Bilavschi).
Pl. V. *Aegyssus* – West Sector: 1. Photographic detail showing the northern profile of Sp.1; 2. Photographic detail showing the eastern profile of Sp.1 (G. Bilavschi).

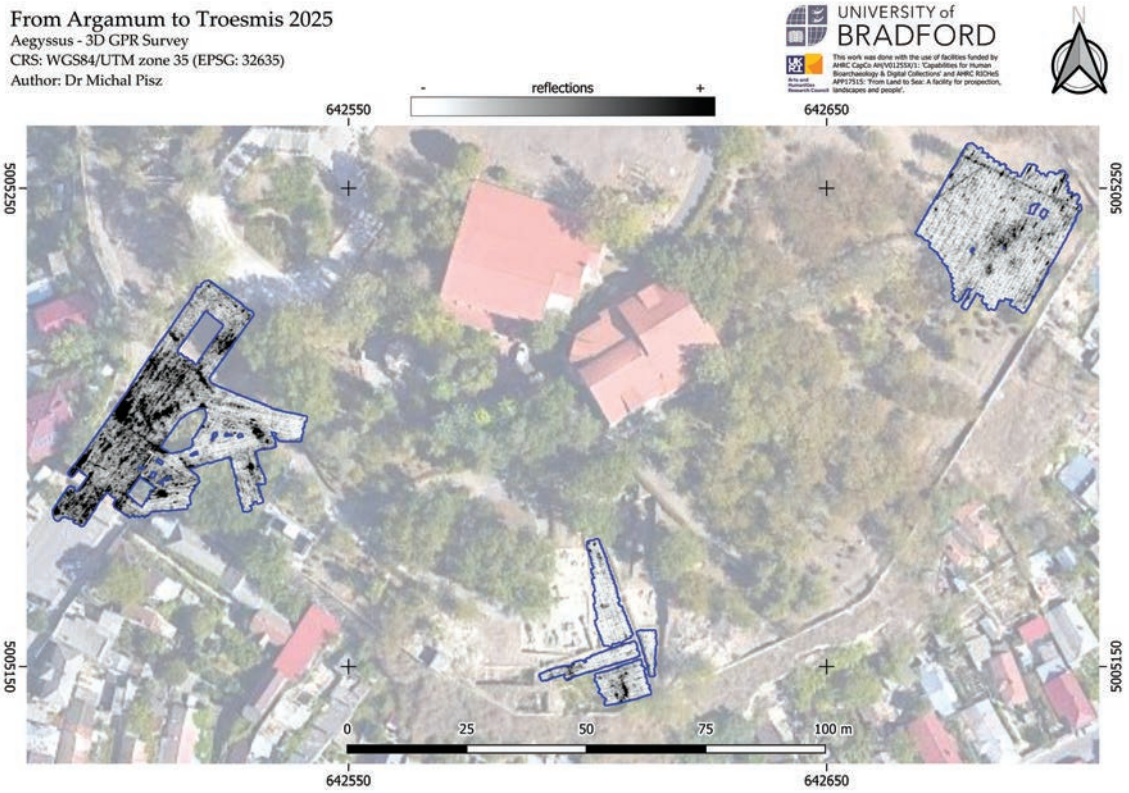

Pl. I. Aegyssus – zonele investigate cu mijloace geofizice (GPR) și rezultatele obținute (M. Pisz)

1

2

Pl. III. Aegyssus-Sector Vest. Unitatea de cercetare Sp.1 vedere aeriană; 2. Detaliu fotografic cu Cx.5, Cx.6. (G. Bilavschi)

1

2

Pl. II. Aegyssus – Fotografie aeriana a sectorului Aria C (M. Mocanu)

1

2

Pl. V. Aegyssus-Sector Vest. 1. Detaliu fotografic cu profilul nordic al Sp.1; 2. Detaliu fotografic cu profilul estic al Sp.1 . (G. Bilavschi)

1

2

Pl. IV. Aegyssus-Sector Vest. Detaliu fotografic cu Cx.5, Cx.6, Cx.7, Cx.8, Cx.9 și Cx.13; 2. Detaliu fotografic cu Cx.9 . (G. Bilavschi)

77. Turda, jud. Cluj *[Potaissa]*

Punct: Dealul Cetăţii – Castrul legiunii a V-a Macedonica. Sector Canabae Est

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 52268.01
Autorizaţia nr. 8/22.04.2025
Colectiv: Sorin Nemeti (UBB Cluj-Napoca) – responsabil științific; Mihai Bărbulescu, Florin Fodorean, Luciana Nedelea, Beáta Barbocz, Andra-Cezara Comiati (UBB Cluj-Napoca); Paul Chiorean (MI Turda); Fábián István (Universitatea „Gh. E. Palade" Târgu Mureș); Irina Nemeti (MNIT)
Finanţare: MC – 50 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 1–30.09.2025

Obiectivele şi scopul proiectului de cercetare arheologică

Prin campania desfăşurată în 2025, s-a urmărit continuarea dezvelirii în suprafață a edificiului identificat în anii 2022–2024, în zona *canabae est.* Suprafețele S01–S04/2025 au dezvelit zona de la intrarea în *domus*, dinspre drumul principal din *canabae*.

Datele din teren şi cercetările anterioare

Cercetările în castrul legiunii a V-a Macedonica de la Potaissa (Turda, jud. Cluj) se desfășoară, fără întrerupere din anul 1971 până în prezent. Au fost cercetate clădirea comandamentului (*principia*), băile (*thermae*), depozitul de grâne (*horrea*) și numeroase barăci (*centuriae*)[1].

Zona civilă de la nord-vest de castru

De-a lungul anilor, s-au descoperit fortuit numeroase artefacte romane (monede, piese mici din bronz, fragmente ceramice etc.) scoase la suprafață în urma lucrărilor agricole. Drumul roman, care ieșea din castru prin *porta decumana*, a fost identificat printr-un strat compact de pietriș, străbătând capătul nordic al parcelelor menţionate. Supravegherea arheologică a lucrărilor de alimentare cu apă potabilă a comunei Sândulești, executate de Muzeul de Istorie Turda în anul 2006, a dus la descoperirea unor importante dovezi de locuire în această zonă în epoca romană. Astfel, în șanțul de amplasare a conductelor, care pornea de la bazinele noi de apă, pe latura sudică a străzii I. I. Russu, pe o suprafață de cca 300 m s-au surprins mai multe ziduri din piatră legate cu mortar, care atestă prezența unor construcții, un pavaj din cărămizi, un drum din pietriș lat de cca 7 m (perpendicular pe drumul care iese din *porta decumana*), un cap de statuie din calcar frumos lucrat (probabil Jupiter), vase din sticlă fragmentare, ace de păr din os și obiecte din os prelucrate parțial, un cap de teracotă si numeroase fragmente ceramice din epoca romană.

În anii 2017–2022, prin cinci campanii de cercetări arheologice, a fost dezvelită o clădire civilă (*Domus* I) cu 13 încăperi, un coridor și o curte interioară[2]. În anii 2022**–**2025, cercetările s-au mutat spre est, lângă un drum principal din *canabae* (*decumanus*), unde au fost sondate trei noi clădiri. În campaniile din ultimii ani a fost dezvelită în suprafață o construcție civilă (*Domus* II), cu anexele ei. Prin urmare, terenul la care facem referire este amplasat într-un punct bine cunoscut pe harta arheologică a Potaissei romane, unde probabil erau *canabae*-le castrului legiunii V Macedonica, acestea nefiind deocamdată atestate epigrafic[3].

Tehnici şi metode de cercetare

Săpătură stratigrafică manuală, suprafeţe de dimensiuni variabile în funcţie de planurile edificiilor dezvelite. Decapaj executat manual, strat cu strat. S-a folosit un caroiaj în tablă de şah pentru suprafețe.

Înregistrarea şi prelucrarea ştiinţifică a informaţiilor obţinute prin prelucrarea tehnică a materialului recoltat (fotografii, desene, analogii), analize aplicate contextelor arheologice și observații ştiinţifice (încadrări cronologice și culturale).

Rezultatele cercetării

A fost aleasă pentru cercetarea din acest an o zonă din *canabae,* la nord-vest de castrul legionar. Sondajele din anul 2022 au identificat mai multe edificii, iar suprafețele din campaniile anului 2023 a avut drept scop dezvelirea extremității sudice a edificiului (*Domus* II) și stabilirea fazelor de evoluție a locuirii în această parte a așezării civile. În campaniile din anii 2024–2025 s-au identificat noi încăperi din zonele nordice și nord-vestice ale edificiului (*Domus* II).

S01/2025, 5,50 × 3.20 m, orientată NS, adâncime maximă – 1,35 m.

Suprafața a fost amplasată spre vest față de unitățile de cercetare din anul anterior, C02/2025 + S02/2022, păstrându-se un martor de 0,50 m. A fost dezvelită partea vestică a coridorului în formă de „T", cu ziduri păstrate parțial sau vizibile doar prin amprenta fundației. Z2 este parțial păstrat, fiind excavat în extremitatea sa sudică, în zona intersecției cu Z4. Are o crepidă peste care se mai păstrează trei asize de piatră de carieră. Din Z1 se mai păstrează doar primul nivel de piatră din fundație, iar din Z3 cinci asize de piatră, mai bine prinsă cu mortar. Partea superioară a zidurilor păstrate apare la -0,45 m, imediat sub nivelul arăturii adânci din secolul XX. Extremitatea zidului Z2 și zidul Z4 sunt complet excavate, fiind identificate prin urma gropii de fundare care apare la -1,10 m. Zidurile păstrate au lățimi variabile între 0,50 și 0,70 m, iar

[1] Bărbulescu 2019; Bărbulescu 2020; Nemeti, Nemeti 2017.
[2] CCAR. Campania 2018, nr. 87, p. 234–237; Campania 2019, nr. 85, p. 410–413; Campania 2020, nr. 57, p. 317–322; Campania 2021, nr. 94, p. 415–419.
[3] Nemeti 2024, p. 239-253.

amprenta zidului Z4 are o lățime de 0,60 m. În profilul nordic se observă gropa de scoatere a zidului Z2, de la -0,30 m, astfel că aceste ziduri sunt excavate în epocă modernă.

În colțul NE al suprafeței se conturează o groapă (G1), observabilă la -0,95 m. Are o formă ovoidală, neregulată și are dimensiunile de 1,70 × 0,60 m. De la nivelul de conturare are o adâncime de 0,40 m și are în umplutură chirpici, cenușă și fragmente ceramice romane. Groapa este acoperită de stratul de lut galben, care sigilează resturile fazei I de lemn din această zonă a așezării civile.

C01/2025, 3 × 3 m, adâncime maximă – 1,25 m. În întreaga casetă, dispus în diagonală, a fost identificat zidul exterior estic al edificiului. Amprenta zidului excavat, orientat NE-SV, se observă în casetă pe o lungime de 3,80 m și o lățime de 0,70 m. Zidul a fost identificat anterior și în alte unități de săpătură (C01/2024, C02/2024, S02/2022). Zidul a fost integral excavat, în toate suprafețele, și groapa de scoatere pornește imediat de sub humusul modern. Paralel cu zidul scos, a fost identificată și aici urma unui perete de pământ și lemn tencuit la exterior cu mortar alb, mai bine evidențiat anterior în C02/2024+S02/2022. Peretele din pământ și lemn este dispus paralel cu zidul scos din faza II a edificiului, la 0,95 m de acesta. Talpa peretelui a fost conturată la -1,05 m. Pe profilele vestic și nordic se poate identifica stratul de lut galben compact la -0,60/-1 m.

S02/2025, 10 × 3 m, orientată EV. În acestă suprafață, trasată pentru a dezveli interiorul edificiului, a fost identificat zidul lung care închide casa spre vest (Z1) și două ziduri de compartimentare (Z2, Z3). Din elevația lui Z1 se păstrează foarte puțin, pe o lungime de cca 1 m, zidul fiind în rest excavat. Unde se păstrează, lățimea zidului era de 0,60 m și se observă de la -0,30 m. Amprenta fundației a fost evidențiată la -1 m. Zidul păstrat și amprenta fundației se văd în suprafață pe o lungine de 3,10 m. Pe acest zid exterior (Z1) cade perpendicular Z2, din care se păstrează doar amprenta fundației pe o lungime de 2,25 m. Aceasta se observă în plan la -1 m și are o lățime de 0,65 m. Groapa de scoatere a zidului Z2 se observă în profilul nordic de la -0.30 m, deci imediat de sub humusul modern, ceea ce indică excavarea lui în epoca modernă. Z3 apare în colțul NE al suprafeței, fiind vizibil pe o lungime de 1 m. Este și acesta complet excavat din epoca modernă, groapa de scoatere vizibilă în profil nordic, începând de la -0,35 m. În exteriorul clădirii, spre vest, apare o aglomerare de material tegular provenit de la acoperișul prăbușit. Se observă în profilul vestic ca o lentilă, cu dimensiunile de 1,20 × 0,20 m. Acoperișul cade și în interiorul construcției, într-o groapă modernă, identificată în colțul SV al suprafeței (G1). Groapa G1 are formă neregulată și dimensiunile de 1,75 × 1,50 m. S-a conturat în plan la -1,05 m și se adâncește până la -1,40 m. Într-o margine a gropii apare o amenajare cu piatră de carieră, cu un diametru de 0,40 m, care poate fi interpretată drept fundul unei gropi de stâlp. În umplutura gropii au fost identificate un nivel de dărâmătură romană (cu piatră, material tegular fragmentar, ceramică) și fragmente ceramice medievale timpurii.

Stratigrafia în interiorul edificiului (pe profilul N):

1. Humus modern, 0/-0,30 m.
2. La -0,30/-0,45 m, în două zone din interiorul camerei, se află un strat de material tegular (țigla acoperișului prăbușit după abandonul clădirii).
3. La -0,50/-0,80 m se află nivelul de lut galben compact, care marchează amenajarea pentru construirea fazei II de piatră.
4. Nivelul de călcare în faza II se află la -0.50 m, la partea superioară a stratului de lut galben compact.
5. La metrul 4, profilul taie o vatră de lut ars, la adâncimea de -0,70/-0,85 m. Nivelul de călcare din faza I, de pământ și lemn, se afla la cca -0,80 m.

S03/2024, 10 × 2 m, orientată NS. În capătul sudic al secțiunii a fost identificat un zid orientat pe direcția SE-NV, care poate fi interpretat drept zidul care închidea edificiul spre nord, spre *decumanus.* Zidul are o lățime de 0,80 m și se păstrează prin cinci asize de piatră din fundație. Este construit din piatră de carieră și în mijloc piatră de râu, cu foarte puțin mortar. Între metrii 3,30 și 7,80, profilul vestic intersectează un pavaj din lespezi de piatră, care se păstrează în secțiune pe o suprafață de 3,30 × 2,40 m. Lespezile sunt așezate pe o substrucție de piatră de carieră și pietriș și au dimensiuni variabile (1 × 0,85 m; 0,50 × 0,30 m, cu o grosime de cca 7–12 cm) și forme neregulate. Acest pavaj făcea legătura între drumul principal din *canabae* (*decumanus*) și intrarea în edificiul *Domus* II. Pavajul are o lățime de cca 2,40 m și cade perpendicular pe zidul exterior nordic al casei. În unele zone lipsesc lespezile, fiind scoase probabil de arătura adâncă. Partea superioară a lespezilor se află la -0,30 m, imediat sub stratul de humus modern. Spre nord de pavaj, între metrii 7,80 și 10, s-a identificat un strat de dărâmătură cu material tegular, sub care se afla un nivel de piatră de carieră și pietriș compact, care poate aparține marginii sudice a drumului principal (*decumanus*).

Între zid și pavaj se mai observă unele amenajări, care aparțin fazei I. Între metrii 3,90 și 4,30, pe o lungime de 1 m și o lățime de 0,20 m, se observă o amenajare cu piatră de râu, la adâncimea de 1 m. Stratigrafic, această amenajare se află sub nivelul substrucției pavajului și sub nivelul de lut galben compact (identificat sporadic la -0,70/-0,80 m), care în spațiile interioare ale edificiului reprezintă nivelarea pentru amenajarea fazei II de piatră. În colțul zidului, pe profilul vestic, la -1,15 m, sub stratul de lut galben, se găsește o altă amenajare de piatră de carieră, piatră de râu și fragmente tegulare. La metrul 4,25, la distanța de 1,10 m de profilul vestic, apare o groapă de stâlp. Groapa circulară se conturează la -1,10 m și are un diametru de 0,50 m și o adâncime de la nivelul de conturare de 0,45 m. Datorită poziției stratigrafice cele două amenajări cu piatră de carieră și groapa de stâlp aparțin fazei I de pământ și lemn.

S04/2025, 5 × 5 m. Suprafața a fost dechisă spre vest de S03/2025, lăsându-se un martor de 0,50 m. Zidul din S03/2025 continuă spre NV, fiind identificat în suprafață pe o lungime de cca 4 m. În unele porțiuni este excavat până la ultima asiză de piatră. În partea vestică, se păstrează patru asize, pe o înălțime de 0,75 m. Zidul are o lățime de 0,80 m.

Acolo unde zidul intră în profilul nordic, se observă groapa de scoatere. Stratul de nivelare cu lut galben compact se oprește la cca 0,25 m de fundația păstrată a zidului, ceea ce indică faptul că groapa de fundare a ziduui construcției din faza de piatră (*Domus* II) a fost săpată după demolarea construcțiilor fazei I de pământ și lemn și nivelarea cu lut galben (provenit din pereții demolați ai acestor construcții).

Între metrii 2,50 și 3,65, lângă profilul vestic, apare o amenajare circulară cu piatră de carieră și lut ars, cu diametrul de cca 1 m. Amenajarea poate fi interpretată ca o vatră deschisă. Pietrele sunt așezate direct pe stratul de lut galben compact, ușor adâncite în acest strat. Partea superioară a vetrei se află la -0,85 m și peste se află stratul de demolare a edificiului de după abandonarea acestuia. Datorită poziției statigrafice, vatra a funcționat în faza II de piatră. Nivelul pe care sunt așezate pietrele care delimitează vatra corespunde cu nivelul de călcare din cameră. Sub nivelul de lut galben compact se află un strat de pământ cenușos, sub care se află un strat de pământ negru cu fragmente ceramice, care corespunde cu stratul de cultură al fazei I. Nivelul de călcare în faza I poate fi identificat la adâncimea de -1,05 m.

Spre NE de zidul care închidea edificiul se mai observă trei lespezi din pavajul din S03/2025. Acest pavaj ajungea până lângă zid și se vedea în S04/2025 pe o suprafață de 1,60 × 0,50 m. Partea superioară a pavajului era la -0,35 m și peste el au căzut tegulele acoperișului prăbușit.

În colțul SV al suprafeței, s-a identificat marginea unui zid din piatră de carieră, paralel cu zidul care închidea edificiul. Zidul este păstrat pe o înălțime de 0,75 m și are patru asize de piatră, așezate pe un pat de pietriș. Distanța dintre cele două ziduri este de 4,80 m, reprezentând lățimea acestei camere.

Concluzii

Prin cele cinci unități de săpătură, cercetările din campania 2025 au reușit să dezvelească partea centrală și nordică a edificiului *Domus* II, identificat în campania din anul 2022. Astfel a fost stabilit planul aproape complet al unei case de tip Streifenhaus, construită în apropierea drumului principal (*decumanus*) al *canabae*-lor. Mai ales din faza a doua de piatră a edificiului provin foarte multe descoperiri de materiale arheologice (ceramică, opaițe, fibule, piese utilitare din bronz, sticlă). Dintre acestea se remarcă o casetă din bronz cu decor de templu, similară templelor miniaturale portabile de la Comacchio Vecchia[4].

Abstract

The 2025 research project proposes the excavation of the eastern part of the military-civil settlement (*canabae*), previously investigated during the 2022–2024 campaigns. Five excavation units (S01–S04/2025, C01/2025) were opened in the northern and western sectors of Building IV, identified during the 2022 archaeological campaign (*Domus* II). Several rooms of a structure with stone foundations were excavated, belonging to a *domus* built along the main road (*decumanus*).

Bibliografie:

Bărbulescu 2019 – Bărbulescu, M. (ed.), *Termele din castrul legionar de la Potaissa,* Cluj-Napoca, 2019.

B*ărbulescu* 2020 – Bărbulescu, M. (ed.), *Principia din castrul legionar de la Potaissa*, Cluj-Napoca, 2020.

Nemeti, Nemeti 2017 – Nemeti, S., Nemeti, I. (eds.), *Castrul legionar de la Potaissa. I. Centuriae din praetentura sinistra*, Cluj-Napoca, 2017.

Nemeti 2024 – Nemeti, S., *Canabae legionis in Dacia. Military presence and municipal evolution at Apulum and Potaissa*, în: Nemeti, S., Timoc, C. (eds.), *Alfred von Domaszewski. Latin epigraphy in the Roman Empire. Acts of the colloquium held in Timișoara in December 14th – 17th 2022*, Cluj-Napoca, 2024, p. 239–253.

***Illustrations list*:**

Pl. I. S01/2025.
Pl. II. C01/2025.
Pl. III. S02/2025.
Pl. IV. S03/2025.
Pl. V. S04, 2025
Pl. VI. Aerial view.

[4] https://archaeologymag.com/2025/10/rare-bronze-temple-facade-box-found-in-turda/

Pl. II. C01/2025

Pl. I. S01/2025

Pl. IV. S03/2025

Pl. III. S02/2025

Pl. VI. Vedere aeriană

Pl. V. S04, 2025

78. Unip, com. Sacoşu Turcesc, jud. Timiş

Punct: Dealu Cetăţuica

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu), 213 (La Tène târziu), 42 (epoca migraţiilor)
Cod RAN: 158519.02
Autorizația nr. 120/04.07.2025
Colectiv: Dorel Micle (UV Timișoara) – responsabil științific; Andrei Stavilă (UV Timişoara); Cristian Floca (Academia Română - Filiala Timişoara)
Perioada desfășurării cercetării: 18.07–05.08.2025

În urma contextului pandemic, cercetările arheologice din cadrul șantierului de la Unip – *Dealu Cetățuica* au fost sistate pentru câțiva ani, fiind reluate prin două campanii desfășurate în anii 2024–2025, perioadă în care a fost investigată o nouă unitate de săpătură, numită **Suprafața 9 (S.9)**. Aceasta a fost amplasată pe latura estică a grindului, în continuarea celorlalte suprafețe, obiectivul principal fiind documentarea stratigrafiei și a dinamicii locuirii pe direcția est–vest.

Unitatea de săpătură a respectat dimensiunile standard prevăzute de metodologia adoptată încă din primele campanii desfășurate în sit, fiind trasată o suprafață cu aria de 36 mp (6 × 6 m). Privind profilul nordic, aflat pe aliniamentul general E-V al platoului (Pl. I/1–3), succesiunea stratigrafică este relativ simplă și constă în:

- Strat 1: 0–0,20 m – sol granulos, negricios, cu conținut de artefacte (nivel arabil);
- Strat 2: 0,20–0,60/0,65 m – argilă de culoare gălbuie cu flecuri de lut albăstrui, compactă și materiale arheologice sporadice (nivel amenajare);
- Strat 3: 0,65–0,80 m – sol nisipos, brun-cenușiu, compact (nivel amenajare);
- Strat 4: 0,80–1,10 m – sol nisipos, brun, compact (nivel amenajare).

După îndepărtarea nivelului arabil, a fost identificat un strat masiv de argilă de culoare gălbuie, cu flecuri albăstrui, interpretat ca nivel de amenajare a marginii estice a grindului. Acest nivel prezintă grosimi variabile și stări diferite de conservare: pe latura estică a suprafeței atinge 0,40–0,45 m, în timp ce spre vest se păstrează într-o mică măsură, fiind perturbat de o serie de structuri arheologice ulterioare. În fapt, de aici, din partea vestică a S.9 începe acest strat, acesta nefiind surprins în cadrul suprafețelor anterioare, dispuse înspre V. Complexele săpate în acest strat se găsesc într-o densitate mare în partea vestică a suprafeței, acolo unde o întreagă rețea de șanțuri și mai multe gropi circulare au fost conturate și cercetate. Următorul strat (Strat 3) a fost documentat pe aproape întreaga arie investigată, cu excepția colțului sud-estic, unde a fost perturbat de groapa unui complex arheologic. Și acest nivel pare să fi avut un rol de amenajare sau nivelare a Dealului Cetățuica. Ultimul strat (Strat 4) a fost identificat pe întreaga suprafață, fără a fi afectat de intervenții ulterioare, păstrând o grosime constantă. La baza acestuia a fost atins solul steril caracteristic zonei, reprezentat de un nisip de culoare galbenă.

Dintre complexele arheologice cercetate, se remarcă depunerea funerară (**C.143**), identificată în zona de nord-est a suprafeței (Pl.1/1–2). Aceasta a fost conturată la adâncimea de 0,25 m, la 1,10 m față de profilul nordic și la 1,40 m față de profilul estic al secțiunii.

Groapa a putut fi delimitată parțial, după diferența de culoare, având o formă ovală, cu dimensiuni de 1,40 m lungime și 1 m lățime. Scheletul, aflat în conexiune anatomică, se păstrează precar și a fost depus în poziție chircită, pe partea dreaptă, cu orientarea NE–SV.

Inventarul funerar este sărac, constând într-o singură mărgea, identificată între oasele păstrate ale mâinii și ale piciorului. Analizele radiocarbon efectuate indică încadrarea cronologică a defunctului în a doua epocă a fierului, în timpul Regatului Dac.

Cuprinsă în profilul sudic al secțiunii şi aflată la 0,70 m de profilul vestic, a fost cercetată groapa **C.149**, care prezintă în plan o formă eliptică. Dimensiunile la nivelul conturării sunt de 0,90 × 0,50 m, iar adâncimea complexului este de 0,30 m. Umplutura este monostratificată, alcătuită dintr-un sol granulos, de culoare negricioasă. De la nivelul de conturare au fost recuperate fragmente ceramice. Din umplutură, în zona centrală, provin un vas ceramic ornamentat cu pieptenele și material osteologic animal, iar din latura estică a complexului a fost recuperat un creuzet.

În jumătatea sudică a suprafeței a fost delimitată o zonă, evidențiată prin diferențe de culoare și consistență ale solului, în interiorul căreia au fost cercetate două complexe, **C.145** și **C.146**. Secționarea a indicat umpluturi simple, formate dintr-un singur nivel, dar cu caracteristici distincte: C.145 conținea un sol negricios, granulos, în timp ce C.146 prezenta o umplutură brun-cenușie, mai afânată. Din punct de vedere stratigrafic, C.145 secționează complexul C.146. Ambele complexe au conținut în nivelul superficial fragmente din vase încadrabile epocii dacice.

Funcționalitatea acestor complexe rămâne dificil de precizat în stadiul actual al cercetării.

În acest plan, de sub nivelul arăturii, se remarcă, în toată partea vestică și mediană a suprafeței, conturarea unei rețele de șanțuri dispuse în același plan, cu mici variații de adâncime, aflată frecvent în relație stratigrafică cu alte complexe, șanțuri care au primit mai multe indicative (**C.150, 152, 161,162**), în funcție de zona suprafeței, pentru o documentare mai precaută. Umplutura monostratificată este formată, în general, dintr-un sol negricios, granulos, cu conținut de artefacte și pigmentație de chirpici (Pl.I/1). Funcționalitatea acestei rețele nu poate fi, deocamdată, precizată.

Pe baza materialelor descoperite și a relației stratigrafice, putem presupune că această rețea de șanțuri a fost săpată în a doua epocă a fierului, însă este necesară o mai atentă analiză în laborator a artefactelor și a datelor obținute.

În cel de-al doilea nivel de amenajare de pe grind (Strat 3), a fost investigat complexul **C.180**, reprezentat de o mică alveolare cu adâncimi cuprinse între 0,10 și 0,15 m și dimensiuni de aproximativ 1,60 × 1 m. Umplutura este formată dintr-un sol prăfos, cenușiu-deschis, cu pigmentații de cărbune și cenușă. Funcționalitatea complexului nu poate fi stabilită.

În același nivel a fost cercetat complexul **C.183**, a cărui jumătate sudică a fost surprinsă în profil. Groapa, de formă elipsoidală, măsoară 2,10 m în lungime și 0,85 m în lățime, având o adâncime de 0,40 m față de nivelul de conturare. Umplutura este omogenă, constând într-un sol galben deschis, cu flecuri de lut alb și pigment feruginos. Pe fundul gropii a fost identificată o groapă de stâlp elipsoidală, cu dimensiuni de 0,20 × 0,30 m și adâncimea de 0,10 m, având o umplutură similară celei a complexului principal. În absența unei perspective complete asupra contextului, funcționalitatea rămâne incertă.

Ultimul nivel de amenajare (Strat 4) a fost lipsit de complexe arheologice.

În concluzie, cea de-a noua suprafață (S.9) investigată pe grindul Dealului Cetățuica de la Unip a furnizat informații relevante privind amenajarea laturii estice și dinamica utilizării acestui spațiu. Observații importante pot fi formulate și asupra topografiei grindului: dacă la nivelul platoului solul natural este atins, în general, la adâncimea medie de 0,60 m[1], în ultimii 6–7 m, către marginea estică, acesta coboară la aproximativ 1 m sau chiar depășește această cotă.

Pentru aducerea zonei la același nivel cu restul platoului și extinderea suprafeței utile, se pare că grindul a fost amenajat în acest sector prin depunerea și compactarea succesivă a unor straturi de pământ. Aceste intervenții au avut un rol de înălțare și au contribuit, cel mai probabil, la configurarea pantei estice și la presupusul sistem de apărare semnalat pe baza cercetărilor din 2019, desfășurate în Secțiunea 1[2]. Din punct de vedere stratigrafic, aceeași situație a fost observată și în Secțiunea 1, unde succesiunea nivelurilor de amenajare este similară. Analiza atentă a artefactelor va avea rolul de a stabili încadrarea cronologică a acestor aparente amenajări, datările preliminare din teren ale acestei acțiuni majori de la nivelul grindului sugerând prima epocă a fierului, cel puțin în privința straturilor de bază (Strat 3 și 4)

Abstract

Archaeological investigations at the UVT training site of Unip – *Dealu Cetățuica* were resumed during the 2024–2025 campaigns, with the excavation of a new research unit (S.9) on the eastern side of the ridge. This intervention sought to document the stratigraphy and settlement dynamics along an east–west axis. The stratigraphic sequence was relatively straightforward, comprising the ploughsoil overlying three successive levelling layers associated with the deliberate modification of the ridge margin. Several archaeological features were identified, including a poorly preserved crouched inhumation burial (C.143), radiocarbon dated to the 2nd century BC – 1st century AD, as well as pits, ditches, postholes, and features of uncertain function, some of which contained ceramic fragments, animal bones, and a crucible. The evidence indicates repeated episodes of ground levelling through the deposition and compaction of soil intended to extend the usable surface and stabilise the eastern slope, possibly in connection with a defensive system previously hypothesised for the site. In sum, the excavation of S.9 yields significant data regarding the anthropogenic modification of the ridge and the patterns of its occupation.

Bibliografie:

Măruia *et alii* 2019 – Măruia, L., Micle, D., Stavilă, A., Floca, C., *Unip-Dealu Cetăţuica. Rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate în anii 2009–2015*, Cluj-Napoca, 2019.

Illustration:

Pl. I. Unip – *Dealu Cetățuica*, S.9. 1. Plan 1A (outlining of the features); 2. Plan 2 (final); 3. North profile.

[1] Măruia *et alii* 2019, p. 38–44, Pl. 114.
[2] Măruia *et alii* 2019, p. 38–41, Pl. 113.

Pl. I. Unip – Dealu Cetățuica, S.9. 1. Plan 1A (conturare), 2. Plan 2 (final), 3. Profil nordic

79. Urlați, jud. Prahova
Punct: La Câmp/La Islaz

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 111 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 152 (epoca bronzului mijlociu), 321 (epoca romană timpurie), 42 (epoca migrațiilor), 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 131639.01
Autorizația nr. 17/17.06.2025
Colectiv: Alin Frînculeasa (MJIA Prahova) – responsabil științific; Octav Negrea, Eduard Ghinea (MJIA Prahova)
Finanțare: MC – 25 000 lei; MJIA Prahova – 1000 lei
Perioada desfășurării cercetării: iulie - august 2025

Începute în anul 2004 și reluate în anul 2013, cercetările arheologice sistematice de la Urlați sunt derulate în cadrul unui proiect care vizează abordarea ariei nordice a culturii Gumelniţa, cu o preocupare pentru locuirea află în zona de deal sau din imediata apropiere a acesteia. Odată cu evoluția cercetării, relevante au devenit și obiectivele datând din epoca bronzului (culturile Tei și Monteoru), secolele II–III și cele atribuite Evului Mediu timpuriu (secolele V–VII) și târziu (secolele XVI–XVIII) și chiar perioadei recente (secolele XIX–XX), fiind descoperite locuințe adâncite/bordeie și gropi de extragere a lutului, precum și materiale arheologice, în special ceramică fragmentară.

În această campanie, ne-am propus finalizarea excavărilor în zona de nord-est a sitului. În urma cercetărilor din anul 2025, situl arheologic a fost secționat pe toată lățimea sa (configurația naturală a terasei), pe o lungime maximă de 83 m și o lățime de 25 m (NE-SV). Săpătura din această campanie a acoperit o suprafață de circa 150 mp, adâncimea a variat între 0,4–1 m, la care se adaugă excavarea în profunzime a complexelor identificate (locuințe adâncite/bordee, gropi).

Între S.III/2024 și S.IV/2024 rămas o zonă nesăpată, care avea 5 m lățime și 20 m lungime, suprafață pe care ne-am propus să o cercetăm în campania din anul 2025, dar și zona în care a fost suprins o locuință adâncită în anul 2024, complex conservat la sfârșitul campaniei anterioare.

În această campanie au fost trasate trei secțiuni și o casetă și au fost demontați martorii dintre secțiunile I și II (carouri 6–7) pentru a cerceta o serie de complexe, după cum urmează:

- ✓ S.I/2025 – a fost amplasată la 0,5 m vest de S.IV/2024, a avut dimensiunile de 19,70 × 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE.
- ✓ S.II/2024 – a fost amplasată la 0,5 m est de S. III/2024, în paralel cu S.I/2025; a avut dimensiunile de 19,70 × 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE.
- ✓ S.III/2024 – a fost amplasată la 0,5 m est de S.IX/2023 și la 0,5 m vest de S.I/2024; a avut dimensiunile de 12,20 × 1,5 m, orientată aproximativ NV-SE; a suprapus parțial caseta G.
- ✓ Caseta J (Cas. J) a suprapus parțial și a completat suprafața dintre S.II/2014 și a ocupat capătul de sud al săpăturii, cu o dezvoltare spre est, dar și spre suprafața rămasă dintre S.II și S.VI/2024; caseta a avut dimensiuni de 4,8 × 4 m; a fost deschisă pentru cercetarea unui bordei din secolele V–VII (B.3/2024), identificat în S.II/2024, carourile 1–2.

În campania de cercetare sistematică din anul 2025 au fost descoperite, identificate și cercetate integral două locuințe adâncite atribuite secolelor XVI–XVII (B.1/2024, B.2/2024), o locuință adâncită care poate fi atribuită secolelor V–VII (cultura Ipotești-Cândești) (B.3/2024), cinci gropi menajere/de extras lutul, dintre care două sunt eneolitice, cultura Gumelnița, celelalte medievale, dar și o zonă care a funcționat ca o rampă menajeră aflată la limita de nord a zonei cercetate, regăsită în toate secțiunile. A fost identificată și o vatră care avea forma ovală, aflată la -0,15 m adâncime, probabil datând din perioada recentă. De asemenea, prin cercetarea S.III, care a suprapus parțial caseta G/2023, am reidentificat și săpat un segment al unei locuințe adâncite cercetate în campania din anul 2023, atribuită secolelor V–VII. Am putut să identificăm și să documentăm integral forma și dimensiunile cuptorului locuinței respective.

Locuințele adâncite (B.1/2025, B.2/2025) aveau forma rectangulară cu colțurile ușor rotunjite, puțin adâncite (nu mai mult de 0,6 m); am identificat și urmele unor stâlpi de lemn folosiți la structura construcțiilor. Ambele locuințe nu au structură de combustie, inventarul este relativ sărăcăcios (ceramică, oase de mamifere, obiecte de fier). În B.2 a fost săpată o groapă adâncă de cca 0,4 m și cu diametrul de 0,45 m, în care am descoperit fragmente ceramice și oase de mamifere. În cazul B.3/2024, cercetată integral în această campanie, descoperită la limita de sud-est a săpăturii, am identificat cuptorul cotlonit în calup rezervat, o groapă circulată (diam = 0,50 m, adâncimea = 0,20 m) săpată spre marginea vestică a acestei locuințe, umplutura de culoare negricioasă; în umplutură am descoperit resturile de la două vase lucrate cu mâna, din care una cu decor alveolat dispus pe buză (din epoca bronzului, probabil antrenată în groapa respectivă).

Dintre cele cinci gropi cercetate, integral sau parțial (secționate de mal/profil), două au aparținut culturii Gumelnița (cu ceramică fragmentară), celelelte sunt medievale. Gropile au avut unele un inventar specific culturii Gumelnița, celelalte au avut un inventar sărăcăcios (ceramică fragmentară, chirpici ars, oase de mamifere). Gropile au dimensiuni și adâncimi variabile, diametrele variază de la 0,60 la 1,2 m; bazele acestora sunt la adâncimi care ating intervalul aflat între 0,50 și 1,2 m. Umpluturile au culori variate (cenușiu, maroniu, roșiatic și negricios), marcând și etape cronologice de utilizare/umplere. Cele care au în plan/umplutură culorile maronie și roșiatică pot fi atribuite culturii Gumelnița, iar cele

negricioase perioadei medievale târzii (secolele XVI–XVII).

În urma săpăturilor arheologice din anii 2024 și 2025, am constatat că în partea de nord a terasei, panta terenului descrisă spre nord era mult mai accentuată, prin raportare la situația actuală. La baza depunerii arheologice am descoperit fragmente ceramice din epoca bronzului, urmate de un strat depus, aluvionar, curat, de culoare maronie. Peste acest strat apar răspândite materiale medievale târzii, dar și mai recente, din secolele XIX–XX (o cantitate mare de cenușă, oase de mamifere, ceramică, obiecte din metal). Zona pare să fi funcționat ca o rampă de gunoi folosită până în secolul al XX-lea.

Abstract

Following the archaeological campaign conducted in 2025, the site at Urlați was cross-sectioned across its entire extent, following the natural configuration of the terrace, over a length of 85 m and a width of 25 m (NE–SW). During this investigation, two sunken-featured buildings (SFBs) dating to the 16th–17th centuries were fully excavated, together with an additional SFB attributable to the 5th–7th centuries and associated with the Ipotești-Cândești cultural horizon. In addition, five domestic pits, interpreted either as refuse deposits or as clay-extraction features, were recorded. Two of these are Eneolithic in date, belonging to the Gumelnița culture, while the others are of medieval origin. At the northern limit of the excavated area, a refuse dump was identified, consistently attested in all investigated sections. Furthermore, an oval-shaped hearth was documented at a depth of 0.15 m, which most likely represents a feature from a more recent occupational phase.

Bibliografie:

Frînculeasa, A., *O evaluare a cercetărilor arheologice de la Urlați (jud. Prahova)*, în: Sava, V., Gogâltan, F. (eds.), *Epoca bronzului de-o parte și de alta a Carpaților. Studii în onoarea lui Tudor Soroceanu la 80 de ani/The Bronze Age on both Sides of the Carpathians Studies in Honour of Tudor Soroceanu at 80 Years,* Cluj-Napoca, 2024, p. 215–251.

Illustrations list:

Pl. I. Urlați. Aerial images from the research.
Pl. II. Photos of the complexes investigated in the 2025 campaign.
Pl. III. Deepened complexes dating from the 5th-7th centuries AD.
Pl. IV. Images from the archaeological research, the 2025 campaign.

Pl. II. Fotografii ale complexelor cercetate în campania 2025

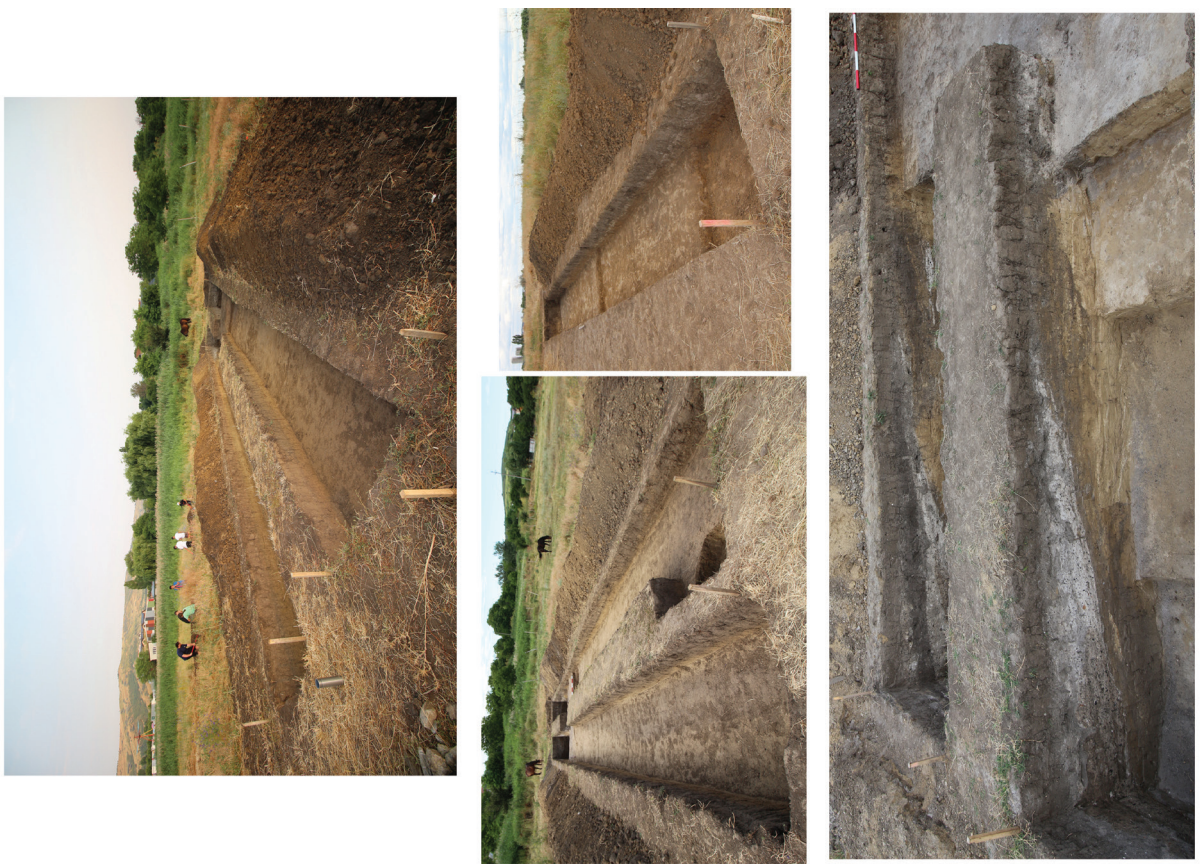

Pl. I. Imagini aerine din timpul cercetărilor

Pl. IV. Imagini din timpul cercetărilor arheologice, campania 2025

Pl. III. Complexe adâncite datând din secolele V-VII d.Hr.

80. Urziceni, jud. Satu Mare
Punct: Vade Ret (Vamă)

Tip de sit: 211 (necropolă plană), 111 (aşezare deschisă)
Încadrare cronologică: 132 (neolitic mijlociu), 14 (eneolitic)
Autorizația nr. 36/05.05.2025
Colectiv: Cristian Virag (MJ Satu Mare) – responsabil ştiinţific; Ciprian Teodor Astaloş (MJ Satu Mare)
Finanţare: MC, Consiliul Județean Satu Mare

Punctul este situat în zona liberă a frontierei româno-maghiare de la Urziceni-Vallaj, pe un grind din valea mlăştinoasă a Pârâului Negru.

Au fost realizate șase unități de săpătură, una (Su I) amplasată pe partea dreaptă a drumului 1F, pe direcția de mers spre Ungaria, și alte cinci (Su II-VI) pe partea stângă a aceluiași drum: Su I (162 mp), Su II (43,5 mp), S III (41 mp), S IV (17 mp), S V (46 mp), S VI (21 mp), fiind cercetată în total o suprafață de 330 mp.

În suprafețele cercetate au fost identificate cinci contexte funerare, opt complexe din epoca neolitică, unul din epoca bronzului, cinci complexe moderne.

M. 133. Mormânt de inhumație în poziție chircită, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, orientat E-V. Inventarul mormântului cuprinde trei vase și două mărgele de scoică.

M. 134. Mormânt de inhumație în poziție chircită, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea dreaptă. Picioarele sunt puternic flexate, din bazin. Inventarul mormântului cuprinde două vase ceramice și ofrandă animalieră.

M. 135. Mormânt de inhumație în poziție chircită, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea stângă. Inventarul mormântului cuprinde trei vase ceramice și un fragment de râșniță.

M. 136. Mormânt de inhumație în poziție chircită, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, orientat E-V. Inventarul mormântului cuprinde două vase ceramice, un străpungător de os, o lamă de silex, o lamă de obsidian.

M. 137. Mormânt de inhumație în poziție chircită, aparținând neoliticului mijlociu, grupul cultural Pișcolt. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea dreaptă. Fără inventar funerar.

Cx 102. Complex de formă neregulată; umplutură: negru-cenușiu, cu foarte puține materiale ceramice.

Cx 103. Complex de formă rectangulară, cercetat parțial, pe latura nordică a Su I/2025; umplutură: negru-cenușiu, cu puține materiale ceramice; aparține epocii neolitice.

Cx 104. Complex de formă circulară, cercetat parțial, pe latura vestică a Su I/2025, dimensiuni: 2,20 × 1,20 m. Complexul se adâncește în trepte, în zona centrală se află o groapă de stâlp. Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică, material osteologic, chirpici, un fragment de râșniță. Complexul aparține neoliticului mijlociu, grupul Pișcolt.

Cx 105. Complex de formă rectangulară, cercetat parțial, pe latura nordică a Su I/2025, dimensiuni: 1 × 0,90 m; umplutură: negru-cenușiu, cu puține materiale ceramice; aparține epocii neolitice.

Cx 106. Complex de formă alungită, cercetat parțial în Su II/2025; umplutură: 1. negru-cenușiu; 2. brun-negricios cu chirpici. Au fost descoperite numeroase materiale ceramice ornamentate prin pictură, aparținând grupului cultural Pișcolt, neoliticul mijlociu. Complexul este suprapus de mormintele 134, 135, 136.

Cx 109. Complex de formă ovală, cercetat în Su I/2025, dimensiuni: 1,20 × 1 m, se adâncește în forma literei „V", adâncime maximă 1,20 m; umplutură: negru-cenușiu, puține materiale ceramice. Complexul aparține neoliticului mijlociu, grupul Pișcolt.

Abstract

The necropolis from Urziceni was discovered in 2003 during rescue excavations in the border area between Romania and Hungary. The excavations were extended in 2005 and, given the spectacular character of the discoveries, the excavations re-started in 2014. At this moment, the necropolis of Urziceni is the biggest Bodrogkeresztúr cemetery ever excavated in Romania being famous also for the numerous discoveries of golden ornaments and other artefacts of big scientific value. The necropolis is dated, based of C14 data, between 4300–4000 B.C. The inventory is spectacular: pottery vessels, copper pieces (ornaments and weapons), ornaments made of Spondylus shell, lithic pieces (arrowheads and blades).

During the campaign from 2025, we found, in the research surfaces, five funerary contexts, eight neolithic features, one bronze age feature, five modern contexts.

2

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă

81	Alba Iulia, jud. Alba *[Apulum]* *Punct: Str. Gemenilor 13*	457
82	Ampoița, com. Meteș, jud. Alba *Punct: Biserica ortodoxă „Sfânta Parascheva”*	461
83	Arbore, com. Arbore, jud. Suceava *Punct: Mănăstirea Arbore, Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul*”	465
84	Biharia, com. Biharia, jud. Bihor *Punct: Cetatea de Pământ*	468
85	București, *situl Piața Unirii* *Punct: Situl Alfa și Situl Beta*	472
86	București, sectorul 6 *Punct: Dealul Ciurel*	477
87	București *Punct: Tei-Toboc*	481
88	Călinești, jud. Teleorman *Punct: CAL 033, Călinești*	487
89	Celei, oraș Corabia, jud. Olt *[Sucidava]* *Punct: Așezarea romană Sucidava. Sector: str. Independenței*	492
90	Celei, oraș Corabia, jud. Olt *[Sucidava]* *Punct: Așezarea romană Sucidava. Sector: str. Mircești*	496
91	Celei, oraș Corabia, jud. Olt *[Sucidava]* *Punct: Așezarea romană Sucidava. Sector: str. Sucidava*	498
92	Cluj-Napoca, jud. Cluj *Punct: Str. Avram Iancu, nr. 1 – Turnul Pantofarilor (Bogdánffy)*	500
93	Constanța, jud. Constanţa *Situl: Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt/XXVI Tocilescu al valului de piatră. Punct: Constanța, B-dul. 1 Mai, nr. 44 și 44 Lot-2*	507
94	Constanţa, jud. Constanţa *[Tomis]* – necropola orașului antic *Punct: Str. Nicolae Iorga, nr. 33 (proprietatea Gheorghe Cartali)*	509
95	Constanţa, jud. Constanţa *[Tomis]* – necropola orașului antic *Punct: Str. Sabinelor, nr. 38*	511
96	Dumbrăviţa, com. Dumbrăviţa, jud. Timiș *Punct: Aşezarea sarmatică de la Dumbrăviţa – Obiectivul 10*	515
97	Dumbrăviţa, com. Dumbrăviţa, jud. Timiș *Punct: Situl arheologic de la Dumbrăviţa – Obiectivul 3*	517
98	Fântânele, com. Scânteiești, jud. Galați *Punct: la NE de Fântânele*	522
99	Hărman, jud. Brașov *Punct: Ansamblul Bisericii Evanghelice Fortificate, str. Pieței, nr. 2*	524
100	Hida, jud. Sălaj *Punct: Castel Hatfaludy*	529
101	Homorod, jud. Brașov *Punct: Ansamblul Bisericii Evanghelice Fortificate*	532

102	Horia, com. Horia, jud. Tulcea *Punct: Horia – Situl 18*	536
103	Iași, jud. Iași *Punct: Iași, str. I. C. Brătianu, nr. 26*	539
104	Lazuri, com. Lazuri, jud. Satu Mare *Punct: Lubi tag*	543
105	Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]* *Punct: str. Corneliu Baba, nr. 19, lot 2*	545
106	Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]* *Punct: str. Libertății, nr. 15B*	550
107	Mănăstioara, com. Udești, jud. Suceava Punct: *Biserica de lemn cu hramul „Intrarea în Biserică”*	554
108	Mănăstirea Humorului, jud. Suceava *Punct: Mănăstirea Humorului - incintă*	556
109	Moșnița Nouă, com. Moșnița Nouă, jud. Timiș *Punct: Obiectiv 4*	558
110	Movilița, jud. Constanța *Punct: Str. Brizei, nr. 36*	564
111	Plăieșii de Jos, jud. Harghita *Punct: Biserica romano-catolică – intravilan, nr. 1681*	570
112	Poarta Sălajului, com. Românași, jud. Sălaj *Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea*	574
113	Popeşti, oraş Mihăileşti, jud. Giurgiu *Punct: la nord de DJ 412 A*	576
114	Racu, jud. Harghita *Punct: Capela Bogat – extravilan, nr. 166*	579
115	Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]* *Punct: str. Ștefan cel Mare. Sector: centrul sitului*	584
116	Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]* *Punct: str. Traian, nr. 36A. Sectorul de Est*	588
117	Richiș, com. Biertan, jud. Sibiu *Punct: Biserica fortificată Richiș*	594
118	Roman, jud. Neamț *Punct: Școala „Costache Negri”/Fosta Școală nr. 5*	597
119	Roman, jud. Neamț *Punct: Spitalul Precista*	604
120	Sântă Măria, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj *Punct: Dealul Bogătului/situl nr. 4 – Autostrada Transilvania, lot 3B2*	613
121	Seini, jud. Maramureș *Punct: Biserica Romano-Catolică „Neprihănita Zămislire”*	614
122	Sighișoara, jud. Mureș *Punct: Cetatea Sighișoara*	616
123	Suceava, jud. Suceava *Punct: Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou” de la Suceava*	619
124	Șag, com. Șag, jud. Timiș *Punct: Așezarea medievală de la Șag – Icloda; Șag – Valul Roman*	623
125	Șagu, jud. Arad *Punct: Șagu – Vest – Situl nr. 9*	628
126	Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj *Punct: cartier Cehei, Strada Nove, nr. 78*	630

127	Șura Mare, com. Șura Mare, jud. Sibiu *Punct: Șura Mare - Str. Atelierului*	632
128	Târgoviște, jud. Dâmbovița *Punct: str. Matei Basarab, nr. 60*	635
129	Târgoviște, jud. Dâmbovița *Punct: Vatra oraşului medieval, str. Poet Grigore Alexandrescu, nr. 22C*	642
130	Târgu Mureș, jud. Mureș *Punct: Biserica „Sf. Ioan Botezătorul”*	646
131	Târgu Mureș, jud. Mureș *Punct: Sinagoga Mare*	649
132	Tecuci, jud. Galați *Punct: Așezarea Sântana de Mureș-Cerneachov Rateș III*	653
133	Turnu Măgurele, jud. Teleorman *Punct: Cetatea Turnu*	658
134	Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare *Punct: Centru de colectare deșeuri prin aport voluntar*	663
135	Vălișoara, com. Bucoșnița, jud. Caraş-Severin *Punct: Situl nr. 6 – Dealul Pădurele 1*	664
136	Vălișoara, com. Bucoșnița, jud. Caraş-Severin *Punct: Situl nr. 8 – Sat Bătrân – Valea Vălișoara*	666
137	Văratec, com. Agapia, jud. Neamț *Punct: Mănăstirea Văratec – Biserica „Adormirea Maicii Domnului*”	671
138	Vinga, jud. Arad *Punct: Dealul Călăcii – Situl nr. 12*	676

81. Alba Iulia, jud. Alba
Punct: str. Gemenilor, nr. 13

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 1026.02
Autorizația nr. 458/18.08.2025
Colectiv: Radu Ion Ota (MNUAI) – responsabil științific; Cristian Titus Florescu (MNUAI); Darius Florin-Groza, Cosmin Ioan Todea (Total Business Land)
Perioada desfășurării cercetării: august – decembrie 2025

Începând din luna august 2025, au început cercetările arheologice preventive pentru obiectivul *„Realizare infrastructură pentru dezvoltare sistem de transport public local/zonal de călători”,* situat în Alba Iulia, str. Gemenilor, nr. 13. Este vorba despre o investiție pentru construirea unei baze moderne de autobuze, cu o suprafață totală de 5358 mp. În această primă campanie de cercetare a fost deschisă o suprafață notată Sp. I, cu următoarele dimensiuni: 167 × 32 × 147 × 12 × 19 × 19 m (5110 mp). O porțiune din zona de sud-vest a fost lăsată nedecopertată, deoarece există o clădire (un vechi hambar) care urmează a fi demolată. Adâncimile s-au calculat de la cota 0 a șantierului, stabilită pe un punct topografic de pe str. Gemenilor, aflată la E. Zona fusese afectată din epoca modernă de numeroase gropi de demolare a zidurilor romane, cu scopul reutilizării pietrei și cărămizilor ca materiale de construcție. Mai mult decât atât, în perioada comunistă au funcționat hambare agricole, care au afectat zona cercetată, mai ales în jumătatea vestică a suprafeței, unde câteva zeci de cuzinești folosiți la fundații au distrus ziduri și pavimente romane, unele până la 1,20–1,40 m adâncime față de nivelul actual de călcare. Cu toate acestea, s-au păstrat destul de bine chiar și în zona vestică, pe alocuri, substrucții de clădiri din piatră și cărămidă, drumuri din dale de gresie, o piațetă și pavimente din cărămidă sau *tesserae* ceramice. Intervențiile din perioada modernă sunt dovedite, de altfel, și de câteva fragmente ceramice smălțuite și un kreutzer emis în anul 1851.

Terenul a trebuit curățat de vegetație și de molozul (cuzinești, plăci de beton și ciment) provenit de la vechile hambare demolate, apoi s-a efectuat decopertarea propriu-zisă. În jumătatea mai puțin afectată a suprafeței dezvelite molozul rezultat de la intervențiile moderne și contemporane a fost identificat până la adâncimea de 0,50 m, iar în jumătatea vestică, până la adâncimea de 0,80 m, uneori chiar mai mult de 1 m, din cauza existenței cuzineților amintiți. Cercetarea arheologică va continua și în viitor, urmând a ne edifica asupra întregii stratigrafii complexe a sitului.

Informații despre *colonia Aurelia Apulensis*

Este vorba despre o așezare de coloniști, apărută odată cu organizarea provinciei Dacia în timpul împăratului Traian în anul 106 p.Chr. Este situată pe malul drept al Mureșului, în centrul provinciei Dacia, la mai mult de 2 km sud de castrul legiunii XIII Gemina. Este un sit cu o valoare deosebită pentru patrimoniul cultural național și universal, fiind cel mai dezvoltat oraș roman din Dacia. Primește statutul de *municipium* în timpul lui Marcus Aurelius, urmând ca sub împăratul Commodus să acceadă la gradul de *colonia*. Dezvoltarea sa deosebită este confirmată de o inscripție din anii 252–253 p.Chr. din timpul împăraților Trebonianus Gallus și Volusianus, care atestă epitetul de *Chrysopolis* („bogat în aur”) adăugat la titulatura orașului[1]. Suprafața orașului se întinde pe aproximativ 75 ha, având o formă rectangulară, de 1500 × 500 m în faza de maximă extindere, limitele acestuia fiind depistate prin cercetările arheologice efectuate între anii 1988–1994 de către Ioan Piso, Alexandru Diaconescu, Ioana Bogdan-Cătăniciu și Coriolan Opreanu[2]. În aceeași perioadă trama stradală principală – *cardo maximus* – și o parte din *forum* au fost identificate de echipa condusă de Vasile Moga[3]. Primele cercetări arheologice au fost efectuate în anii 1911–1912 de către Adalbert Cserni, primul custode al muzeului din Alba Iulia, în zona de nord-vest a orașului, unde a dezvelit o clădire alcătuită din 13 încăperi, care s-a dovedit a fi un adevărat centru meșteșugăresc în care au funcționat ateliere ceramice și de prelucrare a osului și cornului[4]. La aproximativ 150 m nord-vest de această clădire a fost dezvelit sanctuarul lui Liber Pater – Dionysos de către o echipă internațională româno-germano-engleză condusă de Alexandru Diaconescu, Ian Haynes și Alfred Schäfer, în anii 1998–2003[5]. Pe actualul teren al investiției, în anii 1990–1991, echipa condusă de Alexandru Diaconescu a trasat două secțiuni magistrale de 100 m lungime, unde a fost identificat primul nivel de locuire din timpul împăratului Traian, care conținea un material arheologic foarte asemănător cu cel descoperit în *forum vetus*, de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa[6].

Contextul arheologic

A fost dezvelit un cartier aflat în zona de nord-est a orașului roman, care cuprinde mai multe clădiri din piatră și cărămidă, numeroase pavimente din cărămidă și *tesserae* ceramice, o curte interioară a unei case de tip *domus*, o piațetă

[1] IDR III/5, 432.
[2] Diaconescu, Piso 1993, p. 67–70; Ardevan 1998, p. 45–49; Bogdan-Cătăniciu 2000, p. 109–139.
[3] Moga, Ciobanu, Drîmbărean 2000, p. 141–202.
[4] Cserni 1912, p. 282, fig. II; Anghel 2023, p. 236.
[5] Diaconescu 2019, p. 49.
[6] Diaconescu 2004, p. 113.

aflată la intersecția unor străzi, toate aceste descoperiri fiind completate de un numeros material arheologic alcătuit din monumente sculpturale (capiteluri dorice, baze de coloane, altare votive cu inscripție, praguri de intrare, cornișe de la baze de monument, fusuri de coloană etc.), monede, ceramică (*terra sigillata*, olărie de uz casnic, teracote votive, opaițe), piese din bronz (piese de echipament militar, ornamente de mobilier), plumb (ornamente de car sau de mobilier), fier (unelte de uz casnic, proiectil de *balista*), sticlă (pentru geamuri sau veselă casnică) și os (ace de păr și de cusut).

În acest an au fost reperate vestigii aparținând mai ales nivelurilor din secolul III p.Chr, iar în unele situații au fost recuperate artefacte din niveluri aparținând ultimelor două decenii ale secolului II p.Chr. Străzile, piațeta și curtea interioară sunt pavate cu dale masive din gresie albă-verzuie, fiind edificate cel mai probabil din momentul când orașul primise statutul de *colonia*. De-a lungul timpului fuseseră operate reamenajări ale diverselor clădiri și trame stradale, astfel încât se observă eforturi de construire și în perioada târzie a provinciei Dacia, chiar în condițiile de criză de la mijlocul secolului III p.Chr., când două artere orientate E-V (*decumani*) fuseseră construite din materiale reutilizate, fără a avea calitatea construcțiilor anterioare din perioada prosperă a provinciei (dinastia Severilor). Clădirile mai târzii de la mijlocul secolului III p.Chr. sunt edificate din materiale reutilizate, iar cărămizile și *tegulae*-le sunt dispuse oblic, în cant. De asemenea o rigolă din *tegulae* reutilizate, construită extrem de rudimentar, a fost reperată pe unul din drumurile târzii de la mijlocul secolului III p.Chr. Unele încăperi au fost prevăzute cu sistem de încălzire prin hypocaust, foarte slab păstrat în majoritatea cazurilor. O descoperire foarte interesantă, păstrată într-o bună stare de conservare, este un paviment din *tesserae* ceramice în forma cifrei 8 (sau de pișcot), care se întinde pe o suprafață de aproape 29 mp, unic ca dimensiuni păstrate în Dacia romană. Acesta suprapunea un alt paviment, din piatră de râu înecată în *opus signinum*, de pe care s-a recuperat o fibulă de bronz în formă de cataramă (tip 27b3 Cociș), databilă post 180 p.Chr[7]. Acest lucru confirmă datarea pavimentului din *tesserae* (Context 5), care este cronologic mai târziu, în perioada Severilor, epocă de maximă înflorire a Daciei romane. Mai multe pavimente de cărămidă, unele conservate foarte bine, și o curte interioară din dale de gresie albă-verzuie, extrem de bine păstrată, atestă existența unui *domus*. Înspre zona de nord a suprafeței cercetate au fost dezvelite două canalizări din cărămidă, care deserveau edificiile din acea zonă. De asemenea o clădire prevăzută cu absidă, situată spre nord, este posibil să fi avut rolul de baie publică (*thermae*). Din păcate, aceasta a fost foarte afectată de intervențiile din epoca romană până în perioada contemporană. În ceea ce privește materialul monetar, emisiunile cele mai târzii aparțin domniei lui Philippus Arabs cu legenda *Provincia Dacia*.

În zona sudică a suprafeței cercetate, într-un edificiu de piatră cu portic, pe care îl interpretăm în acest stadiu al cercetării drept templu, a fost descoperit un altar votiv de mari dimensiuni (h – 1,15 m), cu inscripție întreagă, dispusă pe opt rânduri, dedicat de către Aurelius Aquilinus, *speculator* al legiunii V Macedonica, zeilor nemuritori și zeițelor nemuritoare, fiind datat, conform contextului arheologic, în ultimele două–trei decenii ale stăpânirii romane din Dacia[8]. Acest personaj, necunoscut până acum, făcea parte, alături de alți 19 *speculatores* proveniți din cele două legiuni ale Daciei (XIII Gemina și V Macedonica), din biroul guvernatorului celor trei Dacii (*tres Daciae*), având atribuții de spionaj, curierat (inclusiv înmânarea mesajelor scrise din partea guvernatorului către împărat), poliție militară (îndeplinirea pedepselor capitale) și justiție[9]. A fost identificată o *tegula* fragmentară, cu ștampila lui [Aurelius] Enthim(us)[10], și o cărămidă cu ștampila producătorului particular LS, ale cărui ștampile au fost găsite doar pe teritoriul acestui oraș[11].

Această cercetare arheologică aduce informații foarte prețioase despre dezvoltarea urbanismului roman la Apulum, servind ca reper pentru înțelegerea dezvoltării orașelor din Dacia. Astfel aflăm despre modul în care au fost construite diverse edificii, funcționalitatea acestora, planimetria urbană și evoluția tramei stradale în diverse etape de locuire. Până în acest moment a fost investigată mai ales locuirea din secolul III p.Chr., iar în campaniile viitoare vom elucida modul în care a evoluat așezarea de coloniști, de la statutul de *pagus* până la primirea primului grad de urbanism, cel de *municipium*. Din primele analize efectuate, putem afirma că cvartalele (*insulae*) nu erau de dimensiuni egale, iar în secolul III p.Chr. au avut loc mai multe reorganizări ale tramei stradale în raport cu clădirile. Unele edificii au fost demolate încă din perioada romană pentru a fi construite altele, în funcție de necesitățile și strategia comunității.

La sfârșitul campaniei din anul 2025 au fost luate măsuri de protejare a vestigiilor în timpul iernii prin aplicarea de tratamente biocide pentru a preveni atacurile biologice, acoperirea cu folie geotextilă, vată minerală bazaltică și un strat consistent de pământ. Această activitate a fost efectuată de o echipă de restauratori experți acreditați (Valentin Ștefan și dr. Sidonia P. Olea).

Valoarea impresionantă a vestigiilor este dată de starea bună de conservare, diversitatea materialului arheologic și elementele de urbanism romane, care oferă date despre dezvoltarea urbanismului roman în provincia de la nordul Dunării. Toate aceste considerente converg spre crearea unui parc arheologic și introducerea acestor vestigii în patrimoniul mondial UNESCO.

[7] Cociș 2004, p. 129–130.
[8] Ota *et alii* 2025, p. 449–458.
[9] Cupcea 2006–2007 (2008), p. 264, 266.
[10] IDR III/6, 151.
[11] IDR III/6, 293.

Abstract

In 2025, a first archaeological excavation campaign investigated an area of 5000 sq m in the urban site of the colonia Aurelia Apulensis, the richest Roman city in Dacia, on a field located in the northeastern area of the Roman city. Private buildings (*domus*-type houses) arranged in quarters (*insulae*), a temple, street patterns, a small square and an inner courtyard belonging to the habitation levels of the 3rd century AD were identified. Among the monuments discovered, representative ones are a limestone relief with the image of a *phallus* and two votive altars dedicated to Jupiter Optimus Maximus, respectively to the immortal gods and goddesses. Archaeological research will continue in 2026. The archaeological inventory is very diverse, consisting of ceramics (pottery, lamps and votive terracottas), bone pieces, iron, bronze, silver coins (*denarii*) and bronze coins (*asses* and *sestertii*). The terrain had been partially affected by interventions in the modern era, when brick and stone were exploited for new constructions. Also in the contemporary era, some granaries had been arranged for storing cereals, in the mid-20th century, whose foundations partially affected the surface of the site, towards the western part of the researched area. However, most of the vestiges were preserved very well, an aspect that will have to be materialized by the creation of an archaeological park in the next years.

Bibliografie:

Anghel 2023 – Anghel, D. G., *Olăritul la Apulum – ateliere, inventar tehnologic și produsele ceramice specifice*, în: Apulum, 60/1, 2023, p. 235–297.

Ardevan 1998 – Ardevan, R., *Viața municipală în Dacia romană*, Timișoara, 1998.

Bogdan-Cătăniciu 2000 – Bogdan-Cătăniciu, I., *Territoire civil et militaire à Apulum*, în: Ciugudean, H., Moga, V. (eds.), *Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire*. Bibliotheca Musei Apulensis, XV, Alba Iulia, 2000, p. 109–139.

Cociș 2004 – Cociș, S., *Fibulele din Dacia romană/The Brooches from Roman Dacia*, Cluj-Napoca, 2004.

Cserni 1912 – Cserni, A., *Jelentés a Colonia Apulensis területéten végzett Ásatáskról*, în: Múzeumi és Könyvtári Értesitö, 6, 1912, p. 106–114, 257–283.

Cupcea 2006–2007 (2008) – Cupcea, G., *Speculatores in Dacia. Missions and carreers*, în: AMN, 43–44/I, 2006–2007 (2008), p. 263–279.

Diaconescu 2004 – Diaconescu, A., *The towns of Roman Dacia: an overview of recent archaeological research*, în: Hanson, W. S., Haynes, I. P. (eds.), *Roman Dacia. The Making of a provincial Society*, Portsmouth, Rhode Island, Journal of Roman Archaeology Supplementary series number fifty-six, 2004, p. 87–143.

Diaconescu 2019 – Diaconescu, A., *Sanctuarul lui Liber Pater de la Apulum/Sanctuary of Liber Pater from Apulum*, în: Timofan, A., Diaconescu, A. (eds.), *Pantheon 3D*, IV, *Dionysos - Bacchus – Liber Pater*, Cluj-Napoca, 2019, p. 49–51.

Diaconescu, Piso 1993 – Diaconescu, A., Piso, I., *Apulum*, în: Alicu, D., Boegli, H. (eds.), *La politique édilitaire dans les provinces de l'Empire romain*. Actes du 1er Colloque roumano-suisse, Deva, 1991, Cluj-Napoca, 1993, p. 67–81.

IDR III/5, 2. 2001 – Piso, I. (ed.) *Inscriptiones Daciae Romanae, Inscriptions d`Apulum*, III/5, 1–2, Paris, 2001.

IDR III/6 – Băluță, C. L. (ed.), *Inscripțiile Daciei romane (IDR), III/6, Apulum – instrumentum domesticum*, București, 1999.

Moga, Ciobanu, Drîmbărean 2000 – Moga, V., Ciobanu, R., Drîmbărean, M., *Recherches archéologiques à Partoș (municipium Aurelium Apulense et colonia Aurelia Apulensis)*, în: Ciugudean, H., Moga, V. (eds.), *Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire*, Bibliotheca Musei Apulensis, XV, Alba Iulia, 2000, p. 141–202.

Ota *et alii* 2025 – Ota, R., Florescu, C. T., Groza, D., Todea, C., *Un speculator al legiunii V Macedonica atestat recent în colonia Aurelia Apulensis*, în: CA, 32/2, 2025, p. 449–458.

Illustrations list:

Fig.1. Location of the researched area.
Fig. 2. Lay-out of the archaeological research.

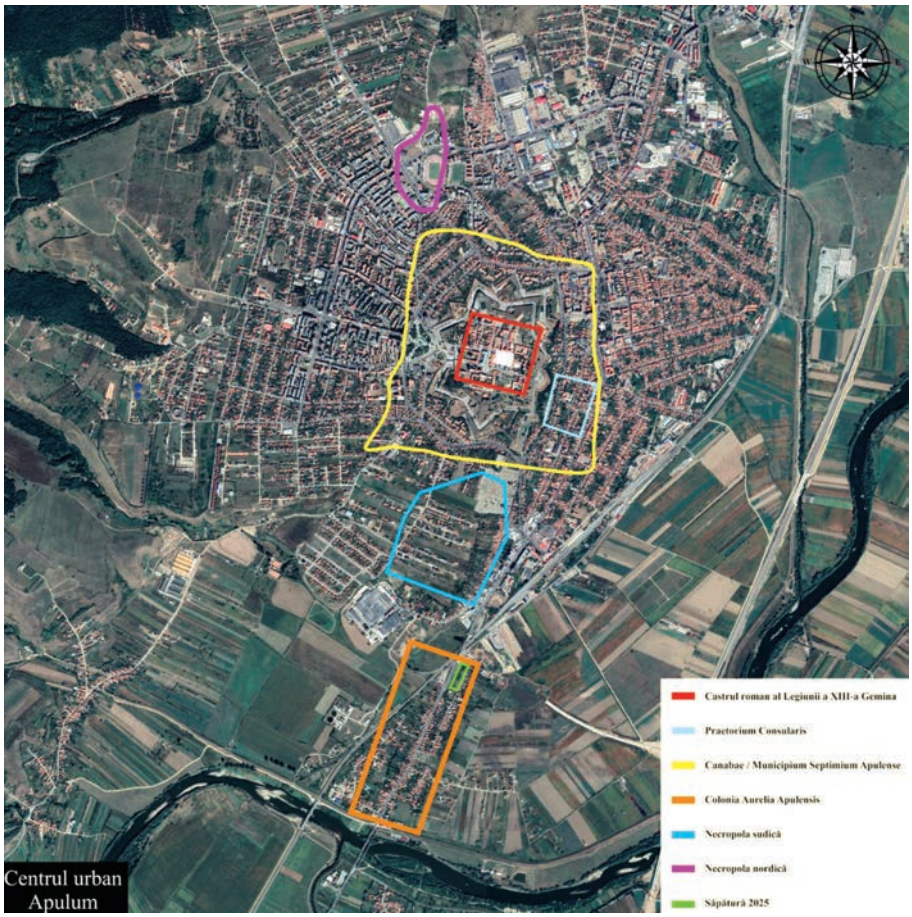

Fig. 1. Amplasarea zonei cercetate

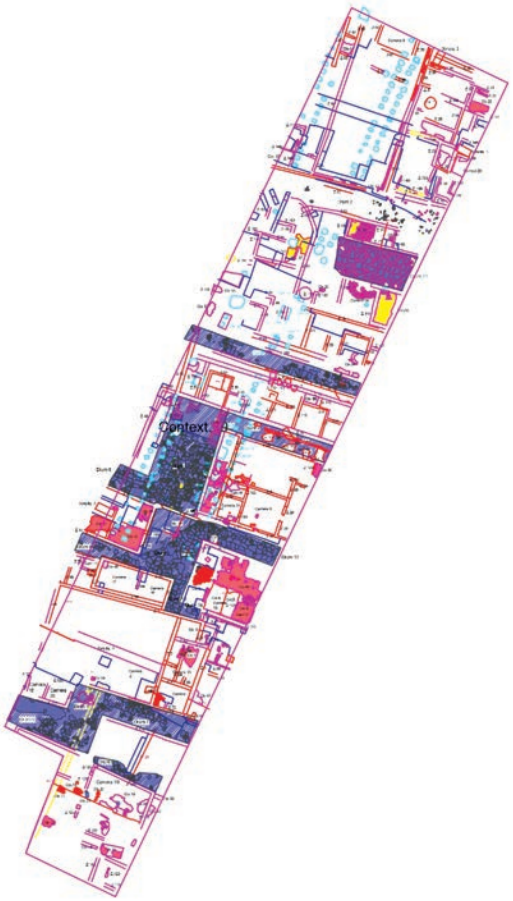

Fig. 2. Planul general al cercetării arheologice

82. Ampoița, com. Meteș, jud. Alba
Punct: Biserica ortodoxă „Sfânta Parascheva”

Tip de sit: 322 (monument)
Încadrare cronologică: 5 (epoca modernă)
Autorizația nr. 563 / 24.09.2025
Colectiv: Daniela Marcu-Istrate (IAB) – responsabil științific; Gabriel Izdrăilă, Jozsef Gabor Nagy (Muzeul Palatul Principilor Transilvaniei Alba Iulia)
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – decembrie 2025

Biserica ortodoxă „Sfânta Parascheva” din satul Ampoița este un monument de cult cu posibile antecedente medievale, amplasat într-o zonă cu potențial arheologic ridicat. În anul 2021 au fost realizate cercetări arheologice preventive limitate la exteriorul edificiului, care au evidențiat existența mai multor faze constructive și a unui cimitir aferent bisericii. Cercetarea arheologică autorizată atunci nu a fost finalizată, iar investigațiile nu au inclus interiorul monumentului.

Rezultatele obținute au indicat diferențe de zidărie și relații stratigrafice complexe între diversele componente constructive ale ansamblului (naos, pronaos, turn-clopotniță, extinderea nordică, cor, contraforturi), care nu pot fi clarificate în lipsa unor intervenții arheologice sistematice în interior. De asemenea, datele preliminare sugerează existența unor etape constructive anterioare, posibil medievale timpurii, ce necesită verificare arheologică directă.

În acest context, se impunea continuarea cercetării arheologice preventive, atât în interiorul, cât și în exteriorul bisericii, în vederea documentării stratigrafiei sitului, a etapelor constructive și a relației dintre elementele arhitecturale, cercetare necesară în cadrul proiectului „Restaurarea și revitalizarea ansamblului Bisericii Ortodoxe «Cuvioasa Paraschiva» din sat Ampoița, com. Meteș, jud. Alba”.

Obiectivele cercetării arheologice preventive:

- documentarea stratigrafiei generale a sitului;
- identificarea și datarea etapelor constructive ale bisericii;
- stabilirea relațiilor stratigrafice dintre fundațiile diferitelor componente arhitecturale;
- cercetarea și înregistrarea cimitirului aferent bisericii;
- evaluarea impactului lucrărilor de restaurare și a rețelelor edilitare asupra vestigiilor arheologice;
- obținerea datelor necesare pentru fundamentarea intervențiilor de restaurare.

Metodologia și unitățile de cercetare propuse

În baza rezultatelor cercetării preliminare din anul 2021, în anul 2025, au fost realizate șase unități de săpătură arheologică, amplasate atât în interiorul, cât și în exteriorul bisericii, după cum urmează:

S.1 A, B – au fost realizate în interiorul corului bisericii, cu un martor stratigrafic de 1 m lățime între ele, astfel încât a fost cercetată aproximativ toată suprafața interioară a corului; scop: observarea tuturor elementelor constructive și a evoluției în timp a corului actual;

S.1C – 1,5 × 2 m, amplasată în exteriorul bisericii, pe axa V–E; scop: surprinderea stratigrafiei exterioare și identificarea etapelor constructive ale edificiului;

S.5 – 2,5 × 2 m, amplasată în exteriorul bisericii, pe latura de sud; scop*:* clarificarea situației arheologice identificate în campania din 2021.

S.8 – 10 × 1,5 m, amplasată în exteriorul bisericii, perpendicular pe latura sudică a turnului; scop*:* documentarea stratigrafiei curții bisericii, în vederea realizării rețelelor edilitare prevăzute în proiect.

S.9 – 7 × 6 m, amplasată pe amprenta viitorului altar de vară; scop: cercetare arheologică preventivă necesară executării noii construcții.

Rezultatele preliminare ale cercetării arheologice preventive din anul 2025

În cadrul campaniei din anul 2025 au fost identificate și cercetate 50 de morminte, aparținând cimitirului medieval și premodern al bisericii, dintre care două au fost surprinse în interiorul edificiului, iar restul în exterior.

Toate mormintele au fost orientate V-E, cu devieri nesemnificative. Umplutura gropilor este, în general, un pământ negru, cu pigment de mortar, pietre mici și medii, uneori cu fragmente de oase de la alte morminte, ceea ce demonstrează o utilizare relativ îndelungată a cimitirului, cu o densitate destul de mare, în special la sud de biserică.

Toate scheletele au fost poziționate în decubit dorsal, cu craniul orientat fie în sus, fie căzut în lateral (stânga sau dreapta). Poziția mâinilor este diversă.

De asemenea, în curtea bisericii a fost cercetată parțial o construcție cu fundații din piatră locală de calcar, legată cu mortar de var cu conținut redus de nisip. Dimensiunile interioare ale clădirii sunt de 5,7 × 2,9 m, grosimea zidurilor fiind de aproximativ 0,5 m. Accesul a fost identificat pe latura de est, cu o deschidere de circa 1 m. Nivelul de călcare este reprezentat de o lutuială, identificată la cota de -1,26 m (W 0,00 m). Materialul arheologic asociat este redus, fiind identificată o monedă datată în anul 1803, cu circulație până în jurul anului 1850, ceea ce permite datarea dezafectării construcției în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

De asemenea, au fost identificate elemente constructive aparținând corului bisericii actuale, precum și un fragment al laturii de nord-est a corului bisericii medievale, acesta din urmă fiind distrus, cel mai probabil, în cursul intervențiilor realizate pentru edificarea corului actual.

Cercetările arheologice preventive vor continua și în anul 2026, atât în interiorul bisericii, dar și în exterior, în funcție de evoluția șantierului de restaurare aflat în desfășurare.

Abstract

The Orthodox Church of “Saint Parascheva” in Ampoița village is a religious monument with possible medieval origins, situated in an area of high archaeological potential. Preventive archaeological investigations carried out in 2021 were limited to the exterior of the building and revealed multiple construction phases as well as a cemetery associated with the church. However, the research was not completed and did not include the interior of the monument.

The 2021 results indicated significant differences in masonry and complex stratigraphic relationships between the church’s architectural components, including the nave, narthex, bell tower, northern extension, choir, and buttresses. These observations suggested a multi-phase construction history that could not be fully clarified without systematic archaeological research inside the church. Preliminary data also pointed to the existence of earlier construction phases, possibly dating to the early medieval period.

Consequently, preventive archaeological research was resumed in 2025 as part of the project “Restoration and Revitalization of the Orthodox Church Ensemble of ‘Saint Parascheva’ in Ampoița, Meteș Commune, Alba County.” The objectives included documenting site stratigraphy, identifying and dating construction phases, establishing stratigraphic relationships between architectural elements, investigating the associated cemetery, assessing the impact of restoration works and utility installations, and providing data necessary for informed conservation measures.

During the 2025 campaign, six excavation units were opened both inside and outside the church. Two trenches were excavated inside the choir, allowing the investigation of most of its interior and the observation of its construction and evolution. Additional trenches were placed outside the church to document external stratigraphy, clarify previously identified archaeological contexts, investigate the churchyard in relation to planned utility networks, and conduct preventive research on the footprint of a future summer altar.

A total of 50 graves belonging to the medieval and pre-modern cemetery were excavated, two inside the church and the remainder outside. The burials were generally oriented west–east and reflect prolonged and dense use of the cemetery. A partially investigated stone-founded building in the churchyard was dated to the first half of the 19th century. Preventive archaeological research will continue in 2026, in parallel with the ongoing restoration works.

Bibliografie:

Izdrăilă, G., Marcu-Istrate, D., *Biserica ortodoxă „Cuvioasa Paraschiva” din Ampoița (com. Meteș, Jud. Alba). Preliminarii arheologice*, în: SCIVA, 76, 1–4, 2025, p. 153–176.

Illustrations list:

Fig. 1. Orthodox church "Saint Paraschiva” in Ampoița village. Layout of the excavation, 2025.
Fig. 2. Orthodox church "Saint Paraschiva” in Ampoița village. Overview of the archaeological research.
Fig. 3. Trench S.9/2025. Overview of the ruined building.
Fig. 4. Trench S.9/2025. Overview of the constructive elements of the choir.

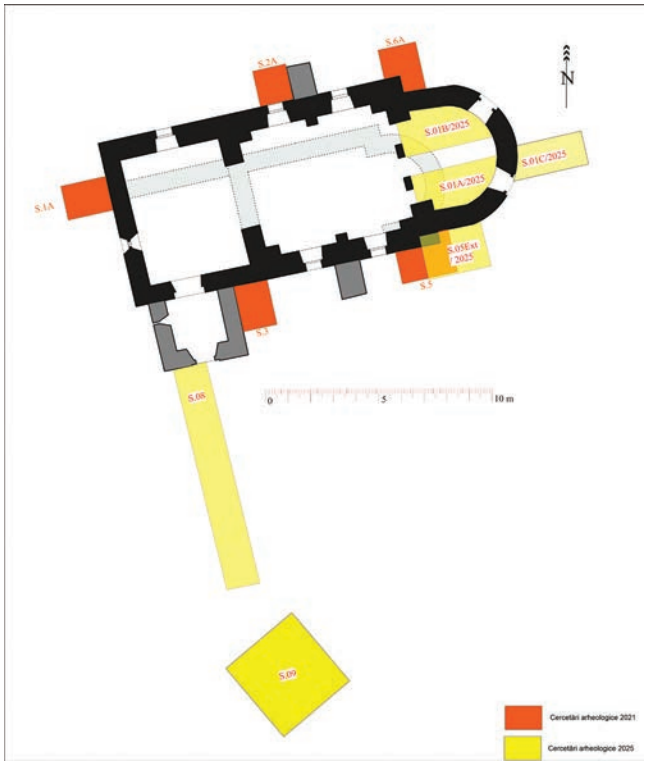

Fig. 1. Plan săpătură Ampoița din anul 2025

Fig. 2. Imagine de ansamblu cu cercetarea arheologică din anul 2025

Fig. 3. Imagine de ansamblu cu ruina clădirii din S.9/2025

Fig. 4. Imagine de ansamblu cu elementele constructive din interiorul corului

83. Arbore, com. Arbore, jud. Suceava
Punct: Mănăstirea Arbore, Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”

Tip de sit: 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 146879; **cod LMI**: SV-II-a-A-05487
Autorizaţia nr. 76/19.02.2025
Colectiv: Monica Dejan (MNB Suceava) – responsabil ştiinţific; Ştefan Dejan, Beatrice Manole, Daniel Amariei (MNB Suceava)
Perioada desfăşurării cercetării: aprilie – noiembrie 2025

Cercetările arheologice desfăşurate la Mănăstirea Arbore au început în anul 2023, printr-un diagnostic în biserică şi în incinta mănăstirii[1]. Acestea au fost urmate de o cercetare arheologică preventivă, desfăşurată între anii 2024 şi 2025[2]. Aceste cercetări au fost realizate în cadrul amplului proiect de restaurare a bisericii şi de punere în valoare a incintei mănăstirii, pe deplin justificat de importanţa ctitoriei lui Luca Arbore, o personalitate remarcabilă a Moldovei medievale. Proprietar al satului Solca (din care se va desprinde mai târziu Arbore), din anul 1502, portarul de Suceava ridică aici o biserică în anul 1503. Deşi astăzi doar această construcţie se mai păstrează, în imediata apropiere, spre sud-est, se găsea şi curtea boierească (menţionată ca atare în izvoarele istorice şi observabilă în teren, de unde au fost recoltate perieghetic numeroase materiale).

Cercetările arheologice preventive s-au realizat în două campanii, 2024 şi 2025. În anul 2024, a fost cercetată exhaustiv biserica şi s-au realizat trei secţiuni magistrale în incinta mănăstirii (la sud, la nord şi la vest de biserică). În interiorul bisericii, au fost descoperite 13 morminte, dintre care 12 au fost jefuite, inclusiv mormântul ctitorului, care a fost deschis de mai multe ori în ultimele trei secole, după cum o dovedesc şalăii, kreutzerii şi leii româneşti descoperiţi în mormânt. O parte dintre morminte, deşi jefuite, au avut inventar: fragmente de textile arheologice, un inel de aur cu piatră încastrată, nasturi globulari decoraţi. Toate mormintele au fost practicate în pronaos. Pentru schelete a fost realizată analiza antropologică[3]. La exterior, în toate cele trei secţiuni magistrale, la distanţă de opt metri de biserică, a apărut fundaţia unui zid paralel cu faţadele acesteia. În anul 2025, a fost continuată cercetarea în exterior, cu scopul de a dezveli cât mai mult din traseul fundaţiei acestui zid, dar şi pentru a intercepta urme de la alte eventuale construcţii, marcate pe cadastrul austriac din anul 1856 ca fiind existente în apropierea bisericii. Datorită secţiunii magistrale nord-sud, realizată la vest de incintă, am putut constata forma curbată a fundaţiei zidului (Pl. I), care a fost confirmată şi pe latura de est. Pe nord, traseul a putut fi dezvelit integral, iar pe sud a fost interceptat pe o lungime de 3,50 m. Talpa fundaţie acestui zid demantelat din vechime se găseşte la aproximativ 1,80 m adâncime, cu mici variaţii pe întreaga sa lungime, de 0,10-0,20 m, adică la aceeaşi adâncime ca fundaţiile bisericii. Totuşi, structura fundaţiei zidului este diferită de cea a bisericii. Dacă fundaţia bisericii este realizată din pietre de mari dimensiuni şi legată cu mortar de bună calitate, ceea ce face biserica să fie stabilă, deşi confruntările din primul război mondial au afectat-o în partea superioară, fundaţia zidului demantelat este realizată din dale de gresie de mari dimensiuni, friabile, care clivează uşor, iar liantul folosit pentru ridicarea structurii de piatră s-a distrus în timp. În aceste condiţii, este de presupus că fundaţia păstrată aparţinea zidului împrejumuitor al bisericii, fără să ne putem pronunţa asupra aspectului părţii superioare şi dacă structura era realizată din lemn sau piatră. Totuşi, rolul acestei construcţii eliptice apare ca fiind destul de clar, acela de a proteja biserica şi preţioasa ei frescă. Demantelarea zidului s-a produs pe parcursul secolului XVII, posibil după momentul în care biserica devine proprietatea mănăstirii Solca (1618), deasupra fiind aşezat un pavaj (Pl. II), realizat din dale de mari dimensiuni, care se păstrează insular la sudul, la nordul şi la estul incintei, la adâncimi de 0,30–0,40 m faţă de actualul nivel de călcare. Pavajul este distrus de orizontul de înmormântări, practicate în imediata apropiere a bisericii începând cu sfârşitul secolului XVII şi continuând până în contemporaneitate. Din acest motiv, amenajarea din piatră a incintei se găseşte numai pe suprafeţe limitate în zonele cercetate şi strict în imediata apropiere a bisericii. Secţiunile magistrale S4, S5, S6 şi S7, realizate în partea de vest a incintei, au relevat lipsa oricărei amenajări umane în această zonă, ceea ce dovedeşte că locul ales de Luca Arbore pentru ctitoria sa nu a fost utilizat anterior, deşi există dovezi documentare că satul Solca se găsea în proprietatea urmaşilor lui Horaeţ Cârstea şi Şandru Gherman, de la care portarul de Suceava cumpără satul, de cel puţin trei generaţii. După cum se poate constata din cercetarea arheologică, întregul ansamblu ridicat de Luca Arbore se găsea, cel mai probabil, în partea de est-sud-est faţă de biserică.

Abstract

Archaeological research carried out at Arbore Monastery began in 2023 through a diagnosis in the church and inside the monastery grounds. The archaeological researches was carried out in two campaigns, 2024 and 2025. In 2024, the church was exhaustively researched and three main sections were carried out within the monastery (south, north and west of the church). Inside the church, 13 tombs were discovered, 12 of which were looted, including the tomb of the founder. In 2025, research abroad was continued. It was discovered the foundation of surrounding wall, which was destroyed probably in the 17th century. Above it, a stone paviment covered the yard, at the ending of the 17th century.

[1] *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 656–661.
[2] Dejan, Dejan, Manole 2025.
[3] Soficaru, Șendroiu, Berceanu 2025.

Bibliografie:

Dejan, Dejan, Manole 2025 – Dejan, M., Dejan, Șt., Manole, B., *Arbore/Arbure. Un sat, o ctitorie, un ctitor*, în: *Contacte şi conflicte în Ţările Române (secolele XIV–XIX)*, volum îngrijit de Monica Dejan, cu un cuvânt înainte de Maria Magdalena Székely, Suceava, 2025, p. 83–114.

Soficaru, Șendroiu, Berceanu 2025 – Soficaru, A., Şendroiu, C., Berceanu, R., *Analiza antropologică a oaselor umane găsite la Mănăstirea Arbore*, în: *Contacte şi conflicte în Ţările Române (secolele XIV-XIX)*, volum îngrijit de Monica Dejan, cu un cuvânt înainte de Maria Magdalena Székely, Suceava, 2025, p. 115–144.

Illustrations list:

Pl. I. Aspect from the archaeological research at Arbore Monastery: the foundation of the surrounding wall.
Pl. II. Aspect from the archaeological research at Arbore Monastery: pavement.

Pl. I. Aspect din timpul cercetărilor arheologice de la Mănăstirea Arbore: fundaţia zidului împrejmuitor

urmele pavajului realizat din dale mari de piatră

Fundația zidului demantelat se găsește sub pavajul din dale de piatră

Pl. II. Aspect din timpul cercetărilor arheologice de la Mănăstirea Arbore: pavaj exterior

84. Biharia, com. Biharia, jud. Bihor
Punct: Cetatea de pământ

Tip de sit: 126 (cetate de pământ)
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 27445.01; **cod LMI:** BH-I-s-A-00951
Autorizația nr. 628/25.11.2024
Colectiv: Ioan Marian Țiplic (ULB Sibiu) – responsabil științific; Maria Emilia Țiplic – responsabil sector (ICSU Sibiu); Ioan Florin Sfrengeu (U Oradea) – responsabil sector; Tamas Emödi (S.C. Restitutor – Atelier de cercetare proiectare); Nandor Mihalca (Primăria Municipiului Salonta); Adrian Nicolae Șovrea, Larisa-Elena Constantinescu (ULB Sibiu)
Perioada desfășurării cercetării: noiembrie 2024 – mai 2025

Zona A (Centrul de Informare)

În urma cercetării arheologice s-a constat existența unui strat arheologic preistoric (sfârșitul epocii bronzului și Hallstatt timpuriu). Au fost cercetate patru complexe arheologice: CX1 – o vatră; CX2 – o groapă cu fragmente ceramice; CX3 – o locuință adâncită parțial; CX4 – o groapă de extragere a lutului/groapă de depozitare.

Zona B (Cetatea de Pământ)

La campaniile 2024–2025 au participat și studenți sau absolvenți de la Universitatea Oradea: Ioana Pantea, Ștefan Fürtós, Dan Simionaș. Cercetarea arheologică s-a desfășurat în mai multe zone ale Cetății de la Biharia. Acestea au fost împărțite în sectoare.

Sectorul de Sud

Cercetările din 2024–2025 au suprapus parțial cercetările arheologice de la începutul anilor 2000. Atunci s-a presupus că a fost dezvelită amprenta unei fundații care putea să țină de o construcție de tip biserică. Acum au fost deschise 3 suprafețe de 6 × 6 m și una de 5 × 6 m și două secțiuni (S1 de 1,5 × 6 m și S3 de 1,5 × 6,5 m) pentru a confirma sau infirma existența unei biserici. Cercetarea a arătat că nu este vorba de o biserică, ci de o construcție târzie (secolele XVII–XVIII). În Suprafața 1 s-a observat un nivel de locuire din preistorie (epoca bronzului și epoca fierului – Hallstatt) și din perioada arpadiană: timpurie (secolele X–XI), intermediară (secolele XI–XII) și târzie (secolele XII–XIII). CX1/Supr.1 este un cuptor de piatră, cu gura la est, realizat din gresii și din piatră de râu (secolele X–XI). În Suprafața 3 este un șanț foarte adânc și lat, care continuă în Suprafețele 1 și 4. Lățimea lui este de 6 m, iar adâncimea de până la 4 m NCA, fiind umplut cu pământ negru lutos compact cu urme de argilă galbenă și rar urme de cărbune și materiale arheologice. Șanțul pare că aparține Evului Mediu. În S1 a fost găsit în stratul de cultură un inel de tâmplă cu un capăt în formă de „S”, specific culturii Bjelo-Brdo, faza târzie. În S3 există o succesiune de vetre simple deschise (CX44 care suprapune CX49 și acoperă sterilul arheologic) cu platformă de chirpici roșiatic. Nivelul medieval acoperă pe cel preistoric. În S6, deschisă la est de celelalte unități, în vatra CX70 a apărut o monedă Ladislau I (1077–1095), iar CX69 arată existența unei locuințe adâncite.

În **Sectorul de Nord** a fost trasată secțiunea S2. O monedă Solomon (1063–1074) datează stratul de la ad. 145–155 cm (în pământ afânat maroniu cu urme de chirpici și cărbune). Pe fundul secțiunii, la -200 cm, se află complexul CX25/S2, care continuă și în S2A și în S2B. Începând cu adâncimea de 150 cm, apare complexul CX51/S2, o vatră simplă de formă ovală. Complexul CX25/S2, la -205 cm, se întinde și în S2A, vatră simplă. Complexul CX61/S2A este un cuptor de piatră cu gresii și se află la ad. 192-196 cm. Un vas întreg datează cuptorul în secolele X–XI. CX25/S2, CX61/S2A și CX71A/S2B arată un prim nivel de locuire (ad. 205 cm), CX51/S2 și CX71/S2B al doilea nivel (-150 cm) și acoperă primul nivel cu vălătuci de lut galben, iar platformele de pietre CX21/S2 (ad. 85 cm) și CX22/S2 (ad. 105 cm) arată ultimul nivel de locuire. Cele trei secțiuni indică suprapuneri de locuire.

În **Sectorul Central** au fost trasate secțiunile S4 și S5 de 2 × 26 m. Aceste secțiuni suprapun în partea de est secțiunile din anii `70. CX29/S4 este o groapă menajeră cu monedă Ștefan II (1116–1131). CX31 este o locuință preistorică. Două morminte, M1 și M2, arată limita de sud a cimitirului din jurul bisericii (vezi sectorul Centru-nord). M2/2025 este de fapt M5/1970. În M2, în zona capului a fost găsit un inel cu un capăt în formă de „S” și o monedă Ladislau I. În S4/caseta C3, la ad. ,73 cm, a ieșit o scăriță de șa (îi lipsea ochiul de prindere al curelei) și are deschiderea între brațe de 13 cm, iar lungimea brațelor este tot de 13 cm, fiind descoperită lângă CX35, un cuptor de piatră, orientat vest-est cu gura la est, realizat din gresii și pietre de râu.

Secțiunea S5 a fost trasată paralel cu S4, la 24 m sud de aceasta. Aici s-a conturat CX39, o vatră preistorică, dar și alte instalații de încălzire medievale: CX40 (cuptor de piatră), CX41 (cuptor de piatră), CX41A (vatră deschisă), CX41B (chirpici roșiatic ars), CX45 (cuptor de piatră).

În **Sectorul Centru-nord** a fost înregistrată amprenta planimetriei unei biserici și a fost cercetat parțial cimitirul din jurul bisericii. Fundația bisericii a fost demantelată până la talpă: umplutura șanțului e din mortar/var/calcar fărâmițat, pietre sparte, gresie spartă. Au fost cercetate 46 de morminte (copii, adulți, gropi cu oseminte redepuse). Acestui cimitir aparțin și M1/S4 și M2/S4. Inventar arheologic: la M14, inel cu capete în formă de buclă, găsit pe umărul drept; la M4, în zona capului un inel cu un capăt în formă de „S” și o monedă de tipul Ladislau I; la M16, groapă cu oase umane reînhumate, monedă de la Ștefan III; la M45, adult, monedă la piciorul stâng (foarte corodată) și o monedă găsită pe partea stângă a craniului, în zona maxilarului (posibil Ladislau I); lângă M28 (copil) a fost găsită o monedă (posibil Ladislau I). La M20

(adult), pe fundul gropii, era foarte mult cărbune (ține de un ritual). Majoritatea copiilor sunt înmormântați lângă corul bisericii. M32, copil, cu o pseudo-cistă din cărămizi (secolul XIII). M30 este un adult cu picioarele adunate și orientarea NV-SE. Morminte descoperite întregi (M1, M2, M14, M13, M18, M20, M25, M29, M30, M31, M32, M34, M38, M45), tăiate parțial de muncitori (M27, M28), parțial *in situ* (M4, M6, M7, M8, M10, M22, M33B, M34, M38, M44, M46), reînhumări/ gropi cu oseminte (M3, M5, M9, M9A, M11, M12, M16, M17, M19, M21, M24, M26, M15M21, M23, M24, M26, M33, M35, M36, M37, M39, M40, M41, M43), groapă de mormânt necercetată (M42); orientarea este în general V-E, excepție SV-NE (M22, M27, M28, M31) și NV-SE (M30); modul de depunere a scheletului este decubit dorsal, excepție decubit dorsal cu picioarele așezate în „Z" (M30); vârsta decedaților: copii (M1, M6, M7, M8, M10, M25, M27, M28, M29, M31, M32, M34, M38, M34, M44), adolescent (M13), adulți (M2, M4, M14, M18, M20, M22, M30, M33B, M46); poziția brațelor: brațele întinse pe lângă corp la majoritatea, excepție brațele întinse pe sub bazin (M22), brațele aduse pe bazin (M6, M20, M32), brațele aduse din cot deasupra bazinului (M45), brațul stâng întins, brațul drept adus de la cot pe bazin (M2), brațul drept întins pe lângă corp, brațul stâng adus din cot pe bazin (M30), brațul drept adus pe piept de la cot, brațul stâng adus de la cot deasupra bazinului (M14), brațul drept adus pe bazin de la cot, brațul stâng întins pe lângă corp (M18), nu se poate preciza (M4, M8, M10).

Cercetarea arheologică a Cetății de la Biharia va continua ca o cercetare arheologică sistematică. Materialele arheologice rezultate în urma cercetărilor arheologice preventive derulate în perioada noiembrie 2024 – mai 2025 încă nu au fost prelucrate pentru a putea avea date mai detaliate privind o cronologie clară a contextelor arheologice descoperite. Cu toate acestea, bazându-ne pe cele câteva monede și piese de armament și harnașament, putem creiona următorul scenariu cronologic:

▪ nu știm când a fost construită fortificația (cercetarea nu a vizat niciun element de fortificație), dar ea suprapune niveluri de locuire din epoca dacică și din epoca bronzului;

▪ există o biserică de plan bazilical cu analogii, atât cât se poate observa la acest moment din planimetria ei, pentru secolele XI–XII, amplasată în zona centrală departe de locul unde Sever Dumitrașcu a bănuit că ar fi;

▪ cimitirul existent în jurul ei a fost în funcțiune cel puțin de la mijlocul secolului al XI-lea și cel puțin până la sfârșitul secolului al XII-lea;

▪ piesele de armament (vârf de săgeată, bolț de arbaletă) și cele de harnașament (scăriță de fier cu intarsii de argint, pinten cu spin), alături de ceramică, ilustrează o perioadă de locuire în cetate din a doua jumătate a secolului al X-lea și până în secolul al XIII-lea.

Abstract

Archaeological investigations at Biharia – *Cetatea de Pământ* involved the opening of twenty-one excavation units, documenting approximately 90 archaeological complexes, including stone ovens, simple hearths, and occupation levels dated to prehistoric periods and medieval phases of the 11th–13th centuries. Excavations in the central–northern sector revealed the ground plan of a church and a partially investigated surrounding cemetery. The church foundations had been deliberately dismantled, with the foundation trench and its infill preserved *in situ*, indicating intentional deconstruction. A total of 46 graves were recorded, including child and adult burials and pits with reburied human remains. Most burials belong to a late funerary horizon dated to the 12th century, while two graves can be attributed to an earlier phase in the 11th century. Numismatic evidence dates the use of the cemetery from the reign of King Ladislaus I to that of Stephen III, suggesting that the church was dismantled toward the end of the 12th century. Georadar and magnetometric data further indicate the presence of additional wall structures in the vicinity of the basilica, pointing to a more complex architectural layout of the fortress.

Illustrations list:

Fig. 1. Research units.
Fig. 2. Orthophoto plan of the basilica.
Fig. 3. Ground plan of the church.
Fig. 4. The stone-built oven from CX1 / Surface 1.
Fig. 5. The grave goods of burial M2 / S4.
Fig. 6. Sections in the southern sector.

Fig. 2. Ortofotoplan al bazilicii

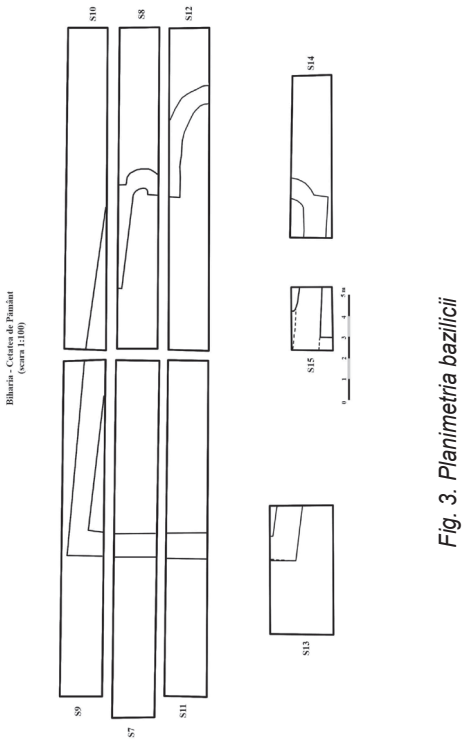

Fig. 3. Planimetria bazilicii

Fig. 1. Unitățile de cercetare

Fig. 4. Cuptor de piatră din CX1/Suprafața 1

Fig. 5. Inventarul mormântului M2/S4

Fig. 6. Secțiunile din sectorul de sud

85. București, *situl Piața Unirii*
Punct: Situl Alfa și Situl Beta

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală), 431 (epoca medievală timpurie), 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 179132.222 – 179132.221; **cod LMI**: B-II-s-B-17910/ B-II-s-B-17911/ B-I-s-B-17862
Autorizația nr. 530/10.09.2025
Colectiv: Theodor-Aurelian Ignat (MMB) – responsabil științific; Raluca-Iuliana Moței, Elena-Florentina Gavrilă, Adelina-Elena Darie, Vlad Ioan Bîndea (MMB); Diana Tală, Sara Cristian, Ana-Maria Ciobanu, Anastasia Tîrcavu (studenți voluntari, FIUB)
Perioada desfășurării cercetării: 25.09–19.12.2025

Colectivul Muzeului Municipiului București a derulat cercetări arheologice preventive în zona Piața Unirii, în cadrul proiectului „Regenerarea spațiilor publice în zona Pasajul Unirii, prin realizarea lucrărilor de consolidare și reabilitare a planșeului de acoperire a râului Dâmbovița în Piața Unirii. Obiectiv 1. Planșeu peste râul Dâmbovița din Piața Unirii; Obiectiv 2. Pasajul Unirii - etapa I", în perimetrul și în aria de protecție a sitului Piața Unirii, cod LMI B-I-s-B-17862, Sit I - cod LMI B-II-s-B-17910, Sit II - cod LMI B-II-s-B-17911 și Sit IIII - cod LMI B-II-s-B-17912, dar și în zona de protecție a mai multor monumente istorice de categorie A și B, care fac parte din Ansamblului de Arhitectură „Str. Halelor" – cod LMI B-II-a-B-1890.

Metoda de cercetare este în suprafață (tip *open-area*), cu control stratigrafic vertical, prin amplasarea unor profile stratigrafice în puncte-cheie, și control stratigrafic pe orizontală, prin folosirea unui sistem de înregistrare pe fișe de US (unități stratigrafice), complexe și ziduri care marchează relațiile de anterioritate și posterioritate între diferitele structuri. Controlul planimetric al suprafeței, al descoperirilor și al stratigrafiei a fost permanent susținut de măsurătorile cu stația totală și de executarea de ortofotoplanuri georeferențiate succesive din dronă efectuate de arheolog Theodor Ignat și muzeograf Vlad Bîndea. Acest demers a fost completat cu un studiu de arhivă, gestionat de arheolog Raluca Moței, prin care am reușit identificarea unor detalii importante pentru istoria zonei, detalii care nu au putut fi surprinse prin stricta cercetare arheologică în teren.

Toate etapele importante ale cercetării arheologice au fost documentate prin ortofotoplanuri succesive georeferențiate. Prin procesarea fotografiilor din dronă și a măsurătorilor cu stația totală cu ajutorul softului Agisoft Metashape, pe lângă obținerea de ortofotoplanuri detaliate georeferențiate, am obținut imagini 3D ale tuturor structurilor arheologice descoperite.

Au fost identificate locuințe de pe ambele părți ale străzii Căldărari, sistemul de canalizare și alimentare cu apă, fragmente din Casa Stolnicului (figurată în Pl. Purcel 1789) – cea mai veche structură din zonă – și zidul vestic al Halei Ghica. Materialele arheologice datează în principal din secolul XIX, cu unele elemente din secolul XVIII (Fig. 3–7).

Strada Căldărari a avut două etape de evoluție: în faza veche, lățimea era de circa 6 m, iar casele (Casa 1 și 2) aveau fundații adânci, ziduri de 40–70 cm și un sistem de canalizare central, improvizat din lemn, piatră și cărămidă, realizat, probabil, în jurul anului 1830. Au fost identificate și o poartă din lemn și un gard.

În faza nouă, fronturile caselor s-au retras, lărgind strada până la circa 8 m. Pe baza planurilor de arhivă au fost identificate imobilele de la Căldărari 4–10. Casele din această etapă aveau fundații între -2,10 și -2,65 m și, în unele cazuri, piloni de lemn sub fundație. Una dintre cele mai importante descoperiri este casa Căldărari 5, cu demisol, trepte din lemn și numeroase creuzete pentru topit metal, monede (un Kreutzer 1816, 2 bani 1867) și resturi de cupru oxidat, indicând existența unui atelier pentru căldări (Fig. 2).

A fost descoperit și zidul vestic al Halei Ghica, din cărămidă industrială (0,94 m grosime), cu urme de hidroizolație și ferestre de demisol, confirmând existența unui asemenea nivel. O altă structură recentă, Zidul 15, suprapune un șanț de canalizare din ciment (Cpl 1, adâncime > 4,5 m), datat, probabil, în anii 1900–1930, a cărui funcțiune exactă rămâne necunoscută.

De remarcat este prezența US 1006, un nivel de inundație cu o grosime de circa 10–15 cm, care conține materiale arheologice (ceramică din secolul XIX, cărămidă, cărbune), suprapus de un alt nivel, nu foarte consistent, de inundație al Dâmboviței, de 20–30 cm grosime, format doar din nisip curat. US 1006 este primul nivel cu material antropic (dar rezultatul unui eveniment de inundație) din zonă și a fost identificat în mai multe puncte în decursul cercetărilor la cote similare (-2,92 m; -2,96 m; -3,05 m). US 1006 suprapune niveluri geologice de nisipuri provenite din depozitele sedimentare ale Dâmboviței și conține materiale arheologice specifice secolului al XIX-lea.

Abstract

Archaeological research conducted as part of the project "Regeneration of Public Spaces in the Pasajul Unirii Area" led to the discovery of residential structures located on the former Căldărari Street (the section south of present-day Halelor Street). These buildings were demolished around 1870 to allow for the construction of the Ghica Market Hall (later known as the Unirii Market Hall), inaugurated in 1872, and to improve access between the new structure and 24 Ianuarie Square.

Bibliografie:

Dugheanu, E., *Echivalența dintre unitățile de măsură arhaice și unitățile lungimii și ariei utilizate în România*, în: Metrologie S.N., 53, 1–4, 2006.

Georgescu, F., *Realizări edilitare în Bucureştii anilor 1831–1848*, în: București. Materiale de Istorie și Muzeografie, 4, 1966, p. 35–68.

Georgescu, F., Cebuc, A., Daiche, P., *Probleme edilitare bucureștene*, Muzeul de Istorie a orașului București, 1966.

Giurescu, C. C., *Istoria Bucureștilor*, București, 1966, p. 303.

Florescu, G. D., *Din vechiul București. Biserici, curți boierești și hanuri între anii 1790–1791 după două planuri inedite de la sfârșitul veacului al XVIII-lea*, București, 1935, p. 120–121.

Lascu, N., *Rectificarea cursului Dâmboviței și integrarea în orașul mod*ern, în: Historia Urbana, 26, 2018, p. 155–162.

LMI 2015, p. 523, nr. crt. 189–190.

Mănucu-Adameşteanu, Gh., *Studiul istoric P.U.Z. Zona Centrului Istoric al Municipiului Bucureşti, Etapa I/2002. Actualizare, Analiză, Diagnoză*.

Illustrations list:

Fig. 1. Overview from North to South of the wall structures identified during archaeological excavations in the Unirii Square area.
Fig. 2. Overview from North to South of the basement described by Z26, Z27, Z28, Z29, Z30.
Fig. 3. East profile (Z 15, Complex no. 17 and stratigraphic units 1043, 1075, 1076, 1077, 1005, 1006).
Fig. 4–5. View from South to North and from West to East with Z20 and Z21, belonging to the Stolnik House (18th century).
Fig. 6. 19th century sewer system (Complex no. 13), front view from West to East.
Fig. 7. Central sewer system (Complex no. 10) with wooden beams – details from the research.
Fig. 8. Fragmentary clay plate dated to 19th century, identified in Complex no. 1.
Fig. 9. Fragment of a candlestick dated to 19th century, identified in SU 1003.
Fig. 10. Fragment of a pipe identified in SU 1000.
Fig. 11. Fragments of Iznik-type faience identified north of Z1 and Z9 in SU 1006.

Fig. 1. Vedere de ansamblu de la N la S cu structurile de zid identificate în timpul săpăturilor arheologice din zona Piața Unirii

Fig. 2. Vedere de ansamblu de la N la S a demisolului descris de Z26, Z27, Z28, Z29, Z30

Fig. 3. Profil E cu surprinderea Z 15, Cpl. 17 și US-urile 1043, 1075, 1076, 1077, 1005, 1006

Fig. 4 - 5. Vedere de la S la N și de la V la E cu zidurile Z20 și Z21, care aparțin Casei Stolnik (secolul al XVIII-lea)

Fig. 8. Fartfurie fragmentară din lut, secolul al XIX-lea, identificată în Complexul nr. 1

Fig. 6. Sistem de canalizare de sec. XIX (Cpl. 13), vedere frontală de la V la E

Fig. 7. Sistem de canalizare centrală (Cpl 10) cu bârne din lemn - detalii din timpul cercetării

Fig. 10. Fragment de pipă identificată în US 1000

Fig. 11. Fragmente din faianță de tip Iznik identificate la N de Z1 și de Z9 în US 1006

Fig. 9. Fragment de sfeșnic, secolul al XIX-lea, identificat în US 1003

Fig. 8. Farfurie fragmentară din lut, sec. al XIX-lea, identificată în Complexul nr. 1

86. București, sectorul 6
Punct: Dealul Ciurel

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 2 (descoperire funerară), 222 (mormânt)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 15 (epoca bronzului), 151 (epoca bronzului timpuriu), 43 (epoca medievală), 431 (epoca medievală timpurie), 432 (epoca medievală târzie)
Cod RAN: 179132.30; **cod LMI**: B-I-s-A-17887
Autorizaţia nr. 477/2025
Colectiv: Sorin-Cristian Ailincăi (ICEM Tulcea) – responsabil științific; Radu-Octavian Stănescu (ICEM Tulcea); Mihai Constantinescu (IAFR); Cristinel Plantos (Arheosib); Delia Tarcan, Claudia Radu (FIUB)
Perioada desfășurării cercetării: 15.09–31.10.2025

Scurtă prezentare a sitului

Dealul Ciurel se află pe o terasă înaltă, în dreapta râului Dâmbovița, în estul Municipiului București. Împrejurimile sunt puternic antropizate, mai ales din anii '80, când a fost creat lacul de acumulare, numit în prezent *Lacul Morii*. Cu această ocazie, dar și în alte contexte, situl a fost grav afectat prin lucrări ample de infrastructură.

Primele mențiuni despre situl arheologic de la București – *Dealul Ciurel* le datorăm lui Constantin Nicolăescu-Plopșor[1] și Dinu V. Rosetti. Acesta din urmă publică o serie de descoperiri care pot fi atribuite epocii bronzului (cultura Glina) și sfârșitului primei epoci a fierului[2]. Tot în această zonă a fost descoperit, în anul 1911, și un tezaur de monede bizantine și bulgărești din secolele XII–XIII[3].

Lucrările masive de infrastructură de după cel de Al Doilea Război Mondial au prilejuit noi cercetări arheologice și pe *Dealul Ciurel*. Acestea s-au desfășurat în mai multe campanii, în anii 1956–1959 și 1961–1962, în diferite zone ale sitului. Sebastian Morintz și Gheorghe Cantacuzino au publicat parțial descoperirile, menționând vestigii atribuite culturii Glina, epocii fierului, epocii migrațiilor și Evului Mediu[4].

Cercetările efectuate mai recent, în anii 1994, 1997, 2008 și 2016, au fost determinate de ritmul rapid al investițiilor și au cuprins suprafețe mai mari, confirmând importanța sitului de pe *Dealul Ciurel*. Descoperirile înregistrate confirmă o ocupare a sitului din perioada timpurie a epocii bronzului, prima și a doua epocă a fierului, secolele VI–VIII, XVIII–XX[5].

Descrierea cercetării

Dezvoltarea unui proiect imobiliar pe situl arheologic București – *Dealul Ciurel* a ridicat problema cercetării unei suprafețe de 5 779 mp. Săpăturile de decapare și răzuire au fost efectuate mecanizat, iar cercetarea structurilor vechi s-a făcut manual. Din cauza lipsei unui spațiu de depozitare a pământului excavat, lucrările s-au efectuat în două etape (Fig. 1).

Încă de la deplasarea noastră în teren, am putut observa numeroasele intervenții antropice recente, concretizate mai ales printr-o depunere consistentă de gunoaie și moloz. Alături de acestea am identificat și o serie de șanțuri sau gropi, unele dintre ele amenajate în scop utilitar.

Din punct de vedere stratigrafic s-au putut observa două sau chiar trei niveluri de moloz contemporan, însumând o grosime de până la 2 m. Sub acestea se afla un strat compact de argilă de culoare brun-închis (0,40–0,60 m), care reprezintă, cel mai probabil, stratul vegetal, sub care se găsește solul steril, dur, argilos, de culoare gălbuie.

În perimetrul cercetat au fost identificate 40 de amenajări arheologice sau intervenții moderne (Fig. 2). Cea mai veche descoperire este un mormânt de inhumație (Cx. 3), ale cărui elemente de ritual funerar sunt asemănătoare înmormântărilor Yamnaya. Groapa avea o formă rectangulară cu colțurile rotunjite. La secționare s-a observat prezența unei trepte pe trei dintre laturi (lipsea spre vest). Pe fundul gropii au fost descoperite resturile osteologice aparținând unui defunct depus în decubit lateral stânga, cu privirea aproximativ spre vest, membrele superioare flexate din cot și așezate în dreptul feței și membrele inferioare chircite moderat, dispuse pe partea stângă. În partea superioară a corpului au fost identificate două inele de buclă. Oasele păstrează urme de ocru (Fig. 3).

În partea de nord a perimetrului cercetat au fost identificate mai multe amenajări, legate, probabil, de o locuire din secolele VI–VIII p.Chr. (Cx. 2, 4–7, 14–16, 37), deja atestată în cercetările mai vechi. Câteva dintre acestea sunt structuri care conțineau și resturile unor cuptoare (Cx. 4, 6–7, 14, 37) (Fig. 4), în vreme ce alte intervenții reprezintă gropi cu diverse utilități. Ceramica descoperită în aceste contexte este destul de unitară din punctul de vedere al formelor și este modelată exclusiv manual. Aceasta are o structură destul de grosieră, cu pietre pisate în compoziția pastei și un tratament neglijent al suprafeței, reprezentând, probabil, veselă folosită la gătit (Fig. 5).

O altă secvență cronologică este marcată de două morminte de inhumație creștine (Cx. 26, 28), foarte slab conservate, a căror datare va fi cunoscută după curățarea monedei de argint din Cx. 26.

Cele mai multe dintre complexele cercetate sunt intervenții relativ recente în sol. Dintre cele 40 de structuri înregistrate, nu mai puțin de 23 sunt recente (Cx. 0, 00, 000, 1, 8, 10–13, 17–25, 27, 29–36). Este greu de presupus

[1] Nicolăescu-Plopșor 1922.
[2] Rosetti 1935.
[3] Mitrea 1976.
[4] Morintz, Cantacuzino, Rosetti 1959; Ionașcu *et alii* 1961; Dolinescu-Ferche 1979.
[5] Negru, Schuster, Moise 1997; Schuster, Negru 2013.

momentul acestor activități intrusive. Din documentele fotografice disponibile, până în anul 1984, *Dealul Ciurel* a fost, probabil, folosit pentru activități agricole. Este posibil ca multe dintre gropile recente să dateze din perioada amenajării *Lacului Morii*, începută în iulie 1985, în 21 august 1986 fiind închis stăvilarul Ciurel.

Concluzii

Comparând cele de mai sus cu descoperirile menționate până în prezent pe *Dealul Ciurel*, putem observa o scădere în densitate a vestigiilor spre zona vestică a promontoriului. În același timp, putem observa că din secvențele cronologice documentate pe sit în cercetările mai vechi, în perimetrul cercetat de noi s-au confirmat doar descoperirile din secolele VI–VIII p.Chr. Mormântul de inhumație din epoca bronzului (Cx. 3) reprezintă un element de noutate.

Abstract

In the fall of 2025 rescue excavations were carried out in the archaeological site of Bucharest – *Dealul Ciurel*. On this occasion an area of almost 5800 square meters was excavated. Of the 40 structures investigated, most are recent interventions (probably from the 1980s). The oldest find is an inhumation tomb whose funerary ritual elements are similar to Yamna burials. In the northern part of the investigated perimeter, several structures have been identified, probably related to a settlement from 6th-8th c.AD, and to the south two inhumation tombs from the early modern period were discovered.

Bibliografie:

Dolinescu-Ferche 1979 – Dolinescu-Ferche, S., *Ciurel, habitat des VIe-VIIe siècles de notre ére*, în: Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, N. S., 23, 1979, p. 179–230.

Ionașcu *et alii* 1961 – Ionașcu, I., Morintz, S., Cantacuzino, Gh., Rosetti, D.V., *Șantierul arheologic București*, în: MCA, 7, 1961, p. 657–680.

Mitrea 1976 – Mitrea, B., *Découvertes monétaires en Roumanie, 1976 (XX)*, în: Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, N. S., 21, 1976, p. 380.

Morintz, Cantacuzino, Rosetti 1959 – Morintz, S., Cantacuzino, Gh., Rosetti, D.V., *Șantierul arheologic București*, în: MCA, 5, 1959, p. 631–654.

Negru, M., Schuster, C., Moise, D. 1997, *O locuinţă din epoca bronzului descoperită la Bucureşti-Ciurel (1994)*, în: Bucureşti. Materiale de Istorie şi Muzeografie, 12, 1997, p. 11–17.

Nicolăescu-Plopșor 1922 – Nicolăescu-Plopșor, C.S., *Urme de noi așezări preistorice în preajma Bucureștilor*, în: Cronica Numismatică și Arheologică, 9–10, 1922, p. 51–55.

Rosetti 1935 – Rosetti, D. V., *Tombes à incinération de l'âge du fer et de l'époque romaine dans la région de Bucarest*, în: Publicaţiile Muzeului Municipiului Bucureşti, 1935, p. 53–68.

Schuster, Negru 2013 – Schuster, C., Negru, M., *Bucureşti, punctul „Dealul Ciurel", aşezarea culturii Glina. O retrospectivă*, în: CAB, 9, 2013, p. 26–65.

Illustrations list:

Fig. 1. Bucharest – *Dealul Ciurel* Site (Google Earth August 2025).
Fig. 2. Plan for archaeological excavations in the fall of 2025.
Fig. 3. Bronze Age inhumation tomb (Cx. 3).
Fig. 4. Residential structures from the 6th–7th century AD. (1–2. Cx. 4 ; 3–4. Cx. 5).
Fig. 5. 6th–7th century AD pottery.

Fig. 1. Situl București – Dealul Ciurel (Google Earth august 2025)

Fig. 2. Planul cercetărilor efectuate în toamna anului 2025

Fig. 3. Mormânt de inhumație din epoca bronzului (Cx. 3)

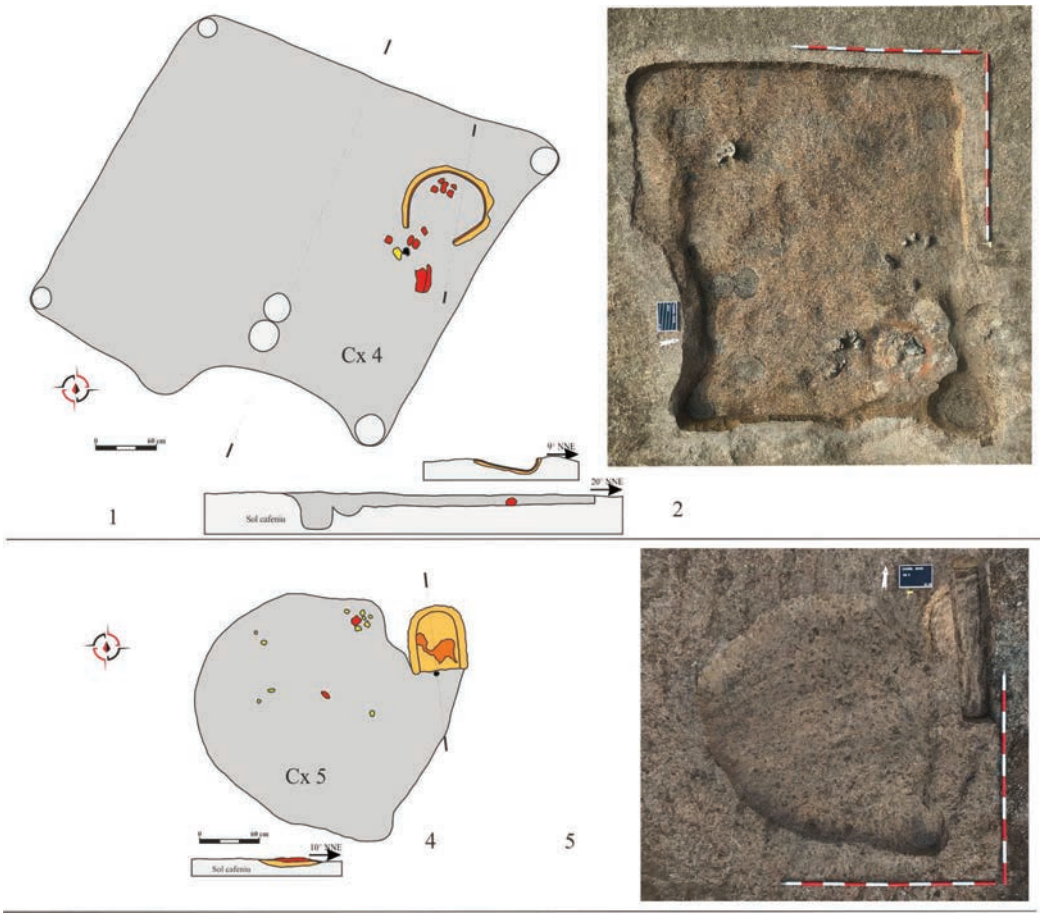

Fig. 4. Structuri de locuire din secolele VI–VII p.Chr. (1–2. Cx. 4 ; 3–4. Cx. 5)

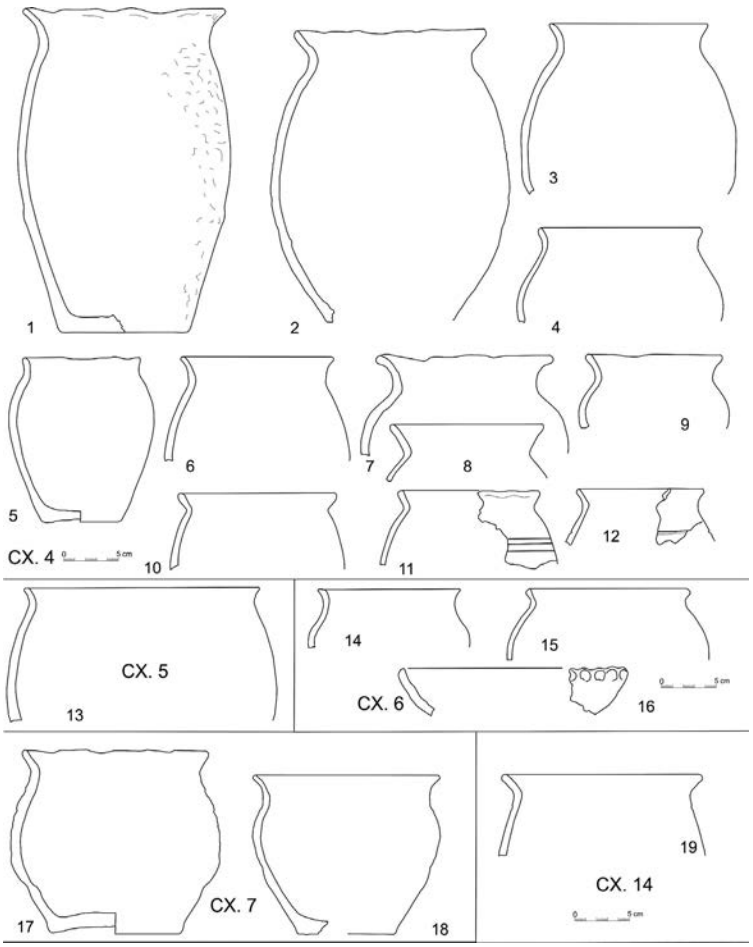

Fig. 5. Ceramică din secolele VI-VII p.Chr. (1–12. Cx. 4 ; 13. Cx. 5 ; 14–16. Cx. 6; 17–18. Cx. 7 ; 19. Cx. 14)

87. București
Punct: Tei–Toboc

Tip de sit: 1 (locuire), 114 (așezare rurală), 2 (descoperire funerară)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 21 (La Tène), 32 (epoca romană), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 179132.27
Autorizația nr. 409/05.08.2025
Colectiv: Corina Borș (MNIR) – responsabil științific; Maria-Magdalena Ștefan, Mihai Florea, Emil Dumitrașcu**,** Sorin Oanță-Marghitu (MNIR); Annabella Gotsman, Adrian Vladu (Total Business Land Project)
Perioada desfășurării cercetării: 22.09–15.12.2025

Scurtă prezentare a sitului

Situl este localizat pe o peninsulă, în zona lacului Tei, la vest de șoseaua Petricani și sediul Regiei Naţionale a Pădurilor – Romsilva S.A., în incinta fostului ștrand Tei-Toboc (zona fostelor terenuri de tenis), pe o proprietate privată E.B.

Peisajul sitului arheologic din suprafața căruia face parte perimetrul cercetat în anul 2025 a suferit numeroase modificări de-a lungul timpului. Înainte de acțiunea de asanare a lacurilor Colentinei, desfășurată în anii 1930[1], situl se afla pe malul de nord al Bălții Tei, formată într-un meandru al râului Colentina. După asanarea acestei bălți, terenul pe care este localizat situl arheologic are aspectul unui pinten de terasă, cu o pantă accentuată E–V, formând o „peninsulă" în partea de nord a Lacului Tei. Pe acest teren, încă din perioada interbelică au funcționat un ștrand și o pepinieră. După 1989, terenul a fost inclus în tendința mai largă de privatizare a spațiului public și de dezvoltare imobiliară, documentația PUG București 2000 indicând aici existența certă a unui sit arheologic[2].

Situl arheologic a fost identificat în urma unor cercetări de suprafață desfășurate de Panait I. Panait și Valeriu Leahu, în anul 1958, în zona *Plumbuita – Toboc*, materialul ceramic recoltat fiind încadrat în epoca bronzului, culturile Glina și Tei[3]. În anii 2016 și 2017, în contextul intenției de a se dezvolta imobiliar o porțiune din suprafața sitului arheologic, s-au desfășurat săpături arheologice preventive[4], coordonate de Andrei Măgureanu (IAB), în zona situată la sud de terenul care a făcut obiectul cercetării noastre; rezultatele cercetării încă nu au fost publicate, *Repertoriul Arheologic Național* menționând descoperiri din epoca bronzului, a doua epocă a fierului, secolele III–IV p.Chr. și secolul VI p.Chr.[5]. De menționat faptul că materiale încadrate în epoca bronzului (stilul Tei) și în a doua epocă a fierului sunt consemnate și în spațiul fostei pepiniere Toboc[6].

Astfel, a fost clar de la bun început că pentru terenul unde beneficiarul intenționează o dezvoltare imobiliară existau indicii semnificative cu privire la prezența unor vestigii arheologice datând din epoca bronzului, La Tène, perioadele migrațiilor (secolele III–IV, VI), medievală și modernă.

Obiective ale cercetării

Cercetarea arheologică preventivă a avut drept scop identificarea eventualelor urme materiale și prezervarea prin înregistrare a potențialului arheologic al zonei pentru care a fost solicitată parcurgerea procedurii administrative necesare pentru obținerea certificatului de descărcare arheologică. Este vorba despre descoperirea, înregistrarea, prezervarea prin studiu, respectiv valorificarea informației istorico-arheologice obținute prin cercetarea exhaustivă a complexelor arheologice aflate în cuprinsul suprafeței afectate a acestui sit, cât și a materialului arheologic astfel descoperit.

Rezultate şi interpretarea lor

Cercetarea s-a desfășurat pe un teren aflat în proprietate privată (format din două loturi), cu o suprafață de circa 1,3 ha, aflat pe malul vestic al peninsulei Tei, parte din terasa înaltă a râului Colentina, într-un areal în care erau cunoscute anterior numeroase descoperiri arheologice (Pl. I). O porțiune de peste 8 000 mp din sectorul sudic al terenului care a făcut obiectul cercetării este suprapus de situl București – *Tei Toboc*, înregistrat în RAN și PUG București 2000. Această porțiune a fost cercetată prin decopertare mecanizată integrală, pe o suprafață de 3 660 mp, restul zonei, pe malul Colentinei – unde nivelul apei din pânza freatică este foarte ridicat, făcând imposibilă săpătura în suprafață – fiind cercetată prin 6 secțiuni (cu dimensiuni de 20 × 2 m). De asemenea, și restul terenului aflat în proprietatea beneficiarului, din exteriorul sitului (delimitat), mai exact în zona de protecție a acestuia, a fost cercetat – pe o suprafață de peste 8 700 mp – prin 12 secțiuni de sondaj (cu dimensiuni de 10 × 2 m).

Cercetarea arheologică preventivă a pus în evidență faptul că zona studiată a fost major modificată, în special

[1] Caranfil 1936; Pavel 1936, p. 45–48.
[2] Vezi în acest sens situl nr. 20 (*Tei – Toboc*), având ca indicii de localizare Parcul Tei – pe malul nordic al lacului cu același nume, conform datelor de refețință cuprinse în PUG București 2000 – *Delimitarea siturilor arheologice*, plan și listă (cu indicii de localizare și detaliere privind încadrarea cronologică a vestigiilor) disponibile on-line la adresa https://urbanism.pmb.ro/Informa%C5%A3ii%20publice/Planul%20Urbanistic%20General/(partea%20scris%C4%83)/Regulament%20local/delimitarea%20siturilor%20arheologice.jpg
[3] Constantiniu, Panait 1963, p. 330, nota 1; Leahu 1966, p. 20, nr. 61, nota 9; Leahu 2003, p. 27, nota 163
[4] Vintilă *et alii* 2024, p. 106, 418.
[5] Vezi datele disponibile on-line la adresa https://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=bucuresti-municipiul-bucuresti-bucuresti-situl-arheologic-de-la-bucuresti-tei-toboc-cod-sit-ran-179132.27
[6] Rosetti 1935, p. 156–157; Turcu 1978, p. 35, nota 5.

printr-un sistem de terasări realizate cu ocazia amenajării ștrandului Toboc în anii 1960–1970. Aceste terasări au excavat în unele zone panta originară a terasei Colentinei, eliminând depunerile arheologice pe o grosime de până la 80 cm, iar în alte sectoare le-au acoperit cu umpluturi formate din argile, pietrișuri, zgură și plăci de ciment, pe grosimi variate, cuprinse între 30 cm și 1,80 m. Numeroase excavații, gropi și fundații, din perioada de funcționare a ștrandului au fost identificate peste tot pe parcursul săpăturii. Nivelul și înclinația pantei originale a terasei (Pl. II) au putut fi reconstituie prin identificarea, în mai multe sectoare ale sitului, a unui strat de argilă cenușiu-verzui, cu urme de oxizi de fier, de 10 până la 30 cm grosime, interpretat ca rezultat al unei bălțiri consistente a apei, cu formarea și degradarea vegetației, deci al existenței unei zone mlăștinoase. Toate situațiile arheologice identificate se află sub acest strat. Cunoaștem din surse istorice faptul că zonele mlăștinoase ale Colentinei au fost asanate în anii 1930. Considerăm că am identificat cu ocazia prezentei cercetări[7] urme ale acestor activități, respectiv excavarea unor porțiuni ale malului terasei combinată cu umpleri de material tasat, menite să le consolideze. În umplutura acestor intervenții de mari dimensiuni am identificat un număr considerabil de oase de animale[8], în special de cai, care par aruncate intenționat, ca deșeuri industriale.

Au fost identificate 29 de complexe cu materiale databile și alte 17 gropi fără materiale. O groapă se poate data (preliminar) în epoca bronzului. Aceasta a conținut pe fund o cantitate considerabilă de fragmente de vetre și de vase lucrate cu mâna. De pe pereții vaselor au fost recuperate boabe de mei carbonizate. Alte patru gropi de dimensiuni mari (diametru și adâncimi în jur de 2 m) pot fi încadrate în perioada secolelor II–III. Acestea au conținut materiale de tradiție La Tène, precum ceramică cenușie sau fragmente de cățui, dar și vase de inspirație romană. Pe fundul uneia dintre aceste gropi a fost depus un purceluș întreg. Cele mai multe dintre situațiile arheologice aparțin unei locuiri rurale din perioada secolelor XVII–XVIII, deși unele materiale, precum ceramica decorată în tehnica *sgraffito*, pot fi încadrate și mai timpuriu, iar altele, precum ulcioarele decorate cu pictură albă, mai târziu. În acest interval mai larg încadrăm șase structuri adâncite de locuire, prevăzute cu gropi de stâlpi pe margini. Dintre acestea cinci erau prevăzute cu cuptor. Tot în această perioadă pot fi încadrate alte 11 gropi, precum și două cuptoare. Majoritatea complexelor oferă indicii pentru utilizarea lor repetată. Acestui nucleu de locuire i se poate asocia, cel mai probabil, și un mormânt izolat creștin, al unui bărbat matur[9], fără inventar.

Scurtă descriere a materialelor arheologice descoperite

Au fost prelevate separat fragmentele ceramice, dar și cele de chirpici, cărămidă, oase, sticlă etc. După colectare, materialele arheologice au fost ambalate potrivit normelor generale de conservare preventivă, fiind trimise la MNIR în vederea conservării și restaurării, respectiv a studiului post-săpătură. Conservarea primară a materialului arheologic, mai exact spălarea și curățarea, a fost realizată de către membrii echipei arheologice, urmând ca restul operațiunilor de restaurare, stabilizare și conservare să se realizeze în laboratoarele MNIR de către specialiști în acest domeniu.

Tehnici de cercetare utilizate, analize etc.

Inițial, suprafața de teren care a făcut obiectul cercetării arheologice preventive era acoperită de o vegetație foarte abundentă. În aceste condiții a fost necesară defrișarea integrală a zonei (Pl. III), desfășurată în perioada lunilor august – septembrie 2025.

Ulterior, într-o primă etapă a cercetării arheologice preventive, în ceea ce privește cele două loturi de teren ale Beneficiarului, au fost realizate – în prima jumătate a lunii octombrie 2025 – un număr de 12 secțiuni de sondaj pentru diagnostic arheologic intruziv, cu scopul de a verifica dacă și aici existau indicii pentru prezența potențialului arheologic. Astfel, metodologia de cercetare a fost determinată de necesitatea de a investiga întreaga suprafață (Pl. IV) care va fi afectată de proiectul de dezvoltare imobiliară (în zona delimitată ca sit) și de verificarea situației în zonele înconjurătoare (zona de protecție a sitului). Abordările noastre s-au adaptat însă și la configurația terenului, mai precis la dispunerea acestuia într-o pantă accentuată, orientată E–V, către malul lacului, terasată în perioadă contemporană în trei trepte, cu ocazia amenajării ștrandului Toboc. În consecință, am optat pentru o cercetare în suprafață (de tip *open-area excavation*), cu păstrarea temporară a unor martori stratigrafici, ulterior și aceștia fiind demontați.

Obiective ale cercetărilor viitoare

Cercetarea arheologică preventivă – din anul 2025 – a acestei porțiuni din situl arheologic București – *Tei Toboc* este încheiată. În perspectivă, urmează etapa de procesare post-săpătură aprofundată a datelor și materialelor arheologice. Orice alte dezvoltări imobiliare preconizate în viitor în perimetrul sitului trebuie să fie condiționate de efectuarea cercetărilor arheologice preventive pentru respectivele loturi de teren.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Ținând cont de amploarea dezvoltărilor imobiliare în zona sitului, de faptul că mai există încă un areal al acestuia – însă mult mai restrâns – care nu a fost cercetat, considerăm ca absolut necesară efectuarea în continuare de cercetări arheologice preventive pe aceste loturi de teren rămase încă neafectate. De asemenea, este recomandabilă publicarea științifică a rezultatelor celor două cercetări arheologice preventive ample, efectuate în cuprinsul sitului București – *Tei*

[7] Decopertarea s-a realizat cu un excavator (cu cupă de taluz lată de 2 m) în pase altimetrice succesive de 5–10 cm, suficiente pentru obținerea unor răzuieli necesare delimitării complexelor. După decapare, complexele au fost răzuite manual, au primit o siglă de complex și au fost descrise preliminar în jurnalul de șantier. Ulterior, complexele au fost fotografiate, desenate la scara 1/20 și 1/10 și înregistrate cu GPS. Etapa următoare a cercetării a constat în secționarea complexelor. După documentarea profilului a fost săpată și jumătatea cealaltă a gropilor ținând seama și de observațiile făcute în profil. Au primit siglă de complex și au fost înregistrate în planul general al săpăturilor arheologice și intervențiile contemporane relevante pentru înțelegerea biografiei sitului arheologic.

[8] Studiul arheozoologic preliminar a fost realizat de dr. Valentin Radu (MNIR), căruia îi mulțumim și pe această cale.

[9] Identificarea antropologică a fost realizată de dr. Diana Sonu (MMB), căreia îi mulțumim și pe această cale.

Toboc (cod RAN 179132.27), în anii 2016–2017 și 2025.

Abstract

The landscape of the archaeological site, part of whose area was surveyed in 2025, has undergone numerous changes over time. Before the cleanup operation (namely drainage and regulation works) of the Colentina lakes carried out in the 1930s. The archaeological site was identified following field surveys carried out by Panait I. Panait and Valeriu Leahu in 1958, in the Plumbuita – Toboc area. In 2016 and 2017, in the context of the intention to develop a portion of the archaeological site, preventive archaeological excavations were carried out, coordinated by Andrei Măgureanu (IAB) in the area located south of the plot of land (with two lots) that was the subject of our excavations in 2025; the results of this research have not yet been published. In autumn / winter 2025 (from September 22nd to December 15th) the preventive archaeological research (made by a team of archaeologist from MNIR and Total Business Land Project) was conducted on a plot of privately owned land (consisting of two lots) with an area of about 1.3 ha, located on the western bank of the Tei Peninsula, part of the high terrace of the Colentina River, in an area where numerous archaeological finds had been previously known. A portion over 8,500 sqm from the southern sector of the land that was the subject of the research is overlapped by the Bucharest – Tei Toboc site. In here 8 excavation units were opened. As a result, a total of 29 archaeological contexts (features) were identified, which based on the archaeological material can be classified (preliminary) into the following periods: the Bronze Age (one pit), the 2nd–3rd centuries AD (four pits), the medieval and modern periods (six sunken constructions — five of which had ovens built into the walls of the pits —, eleven pits with various functions, two external ovens, and one inhumation grave), as well as the contemporary period (two large sunken structures interpreted as installations for stabilizing marshy ground, and one domestic pit). Another 17 pits investigated could not be chronologically classified due to the lack of archaeological material. In addition, the site's protection area was investigated through 12 trial trenches, which provided general stratigraphic benchmarks for surface research and also indicated the sectors located outside the registered boundaries of the site where it was necessary to continue research through surface excavation.

Bibliografie:

Caranfil 1936 – Caranfil, N.G. *Efectele asanării Colentinei asupra Bucureștilor și regiunilor din vecinătate, Asanarea Lacurilor Colentinei*, Uzinele Comunale București, 1936, p. 11–32.

Constantiniu, Panait 1963 – Constantiniu, M., Panait, P.I. O așezare din epoca bronzului la Roșu, în: CAB, 1, 1963, p. 301–338.

Leahu 1966 – Leahu, V., *Cultura Tei*, Muzeul de Istorie a orașului București București, 1966.

Leahu 2003 – Leahu, V., *Cultura Tei. Grupul cultural Fundenii Doamnei. Probleme ale epocii bronzului în Muntenia*, Bibliotheca Thracologica 38, București, 2003.

Pavel 1936 – Pavel, D., *Lucrări hidraulice în curs de realizare în jurul Bucureștilor. Asanarea Lacurilor Colentinei*, în: Uzinele Comunale, București, 1936, p. 35–60.

Rosetti 1935 – Rosetti, D. V., *Civilizaţia tip București. Descriere sumară*, în: Bucureștii Vechi, 1–5 (1930–1934), 1935, p. 155–176.

Turcu 1978 – Turcu, M., *Așezări geto-dacice din zona Bucureștilor*, în: Revista Muzeelor, 9, 1978, p. 35–39.

Vintilă *et alii* 2024 – Vintilă, C., Moței, R., Manea, I., Ignat, Th., *Repertoriul arheologic al municipiului București. Volumul I*, București, 2024.

Illustrations list:

Pl. I. Overview of the preventive archaeological research (November 2025).

Pl. II. Condition of the land at the beginning of the preventive archaeological research, later after the completion of the diagnostic phase in the protection area of the archaeological site (October 2025).

Pl. III. View to the southeast over the area that was to be investigated (August 14, 2025).

Pl. IV. General plan of the archaeological excavations and discoveries. 1. The general plan of preventive archaeological research (2025, MNIR) in relation to the site listed in the National Archaeological Record (RAN); 2. The general plan of preventive archaeological research (2025, MNIR) and of the discoveries; 3. The general plan of archaeological surveys in the site's protection area (2025, MNIR).

Pl. I. Imagine de ansamblu a cercetării arheologice preventive (noiembrie 2025)

Pl. II. Starea terenului la începutul cercetărilor arheologice preventive, ulterior încheierii etapei de diagnostic în zona de protecție a sitului arheologic (octombrie 2025)

Pl. III. Vedere spre sud-est asupra zonei ce urma a fi cercetată (14 august 2025)

a

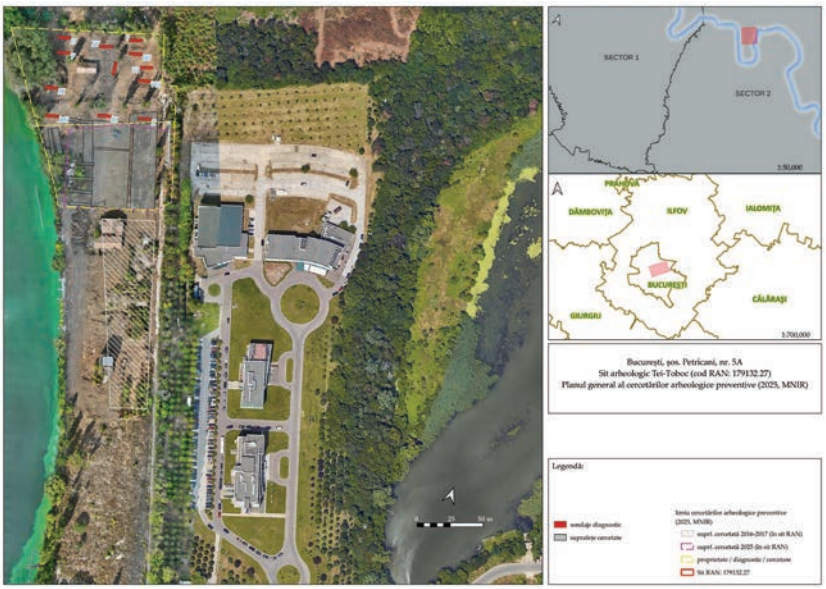

b

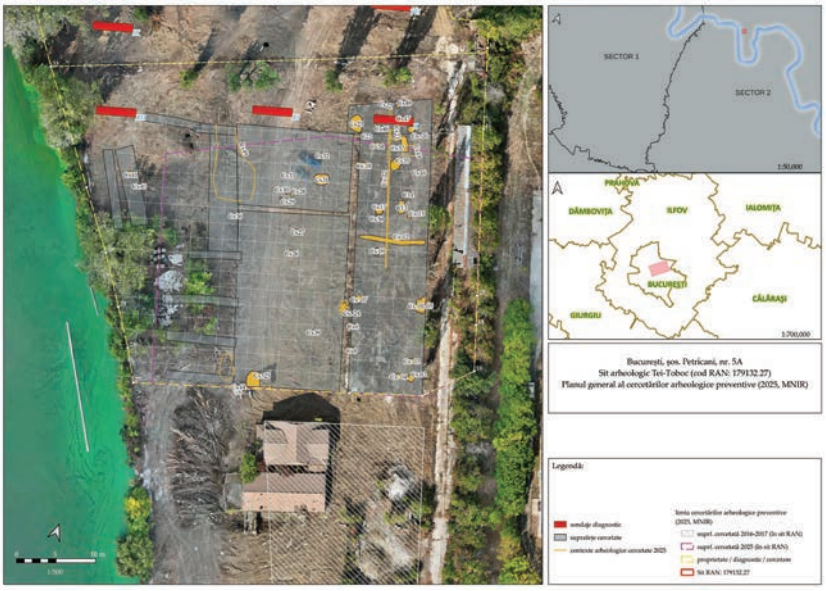

c

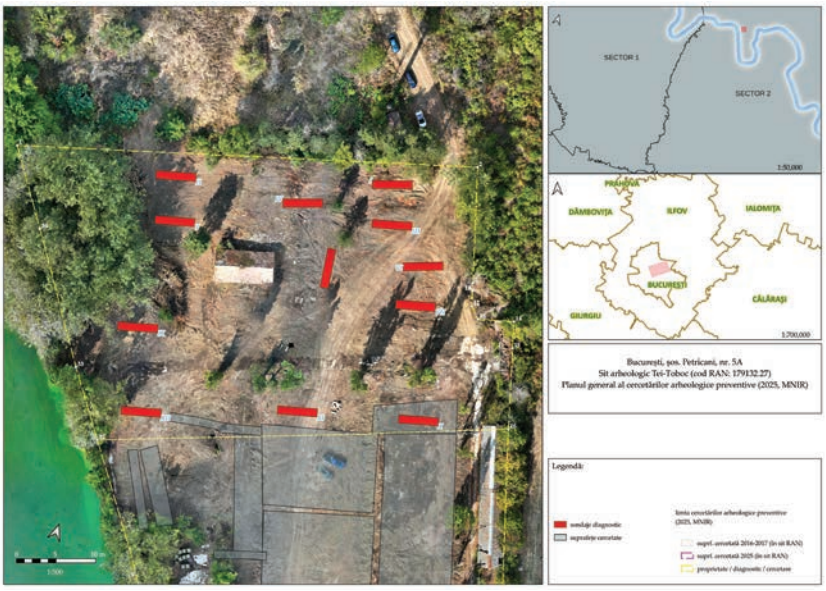

Pl. IV. Planul general al săpăturilor arheologice și al descoperirilor. (a) Planul general al cercetării arheologice preventive (2025, MNIR) în raport cu situl înscris în RAN; (b) Planul general al cercetării arheologice preventive (2025, MNIR) și al descoperirilor; (c) Planul general al sondajelor arheologice în zona de protecție a sitului (2025, MNIR).

88. Călinești, jud. Teleorman
Punct: CAL 033, Călinești

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică*:* 21 (La Tène)
Cod RAN: 152369.11
Autorizația nr. 361/17.07.2025
Colectiv: Pavel Mirea (MJ Teleorman) – responsabil științific; Ion Torcică (MJ Teleorman)
Perioada desfășurării cercetării: 05–12.08.2025

Obiectivele cercetării preventive au fost de a identifica vestigiile arheologice dintr-un sit care va fi afectat în cadrul proiectului investițional „Modernizare drumuri de exploatare agricolă în comuna Călinești, județul Teleorman".

Situl, denumit convențional CAL 033, se găsește la E de satul Călinești din comuna cu același nume și a fost identificat în urma unor cercetări de suprafață[1].

Având dimensiunile estimate la 160 × 70 m (axele E-V/ N-S), este amplasat pe panta de nord a văii Șetraru, în apropierea limitelor administrative dintre UAT-urile Călinești, Mavrodin și Orbeasca, aflat în vecinătatea de nord a DJ 612, fiind traversat de la sud-sud- est la nord-nord-vest de un drum de exploatare care urmează a fi modernizat (Pl. I). Pe baza materialului arheologic recuperat de la suprafața solului – fragmente ceramice lucrate atât la mână cât și la roată, inclusiv un fragment de amforă, import elenistic, fragmente de chirpici ars, două fragmente de râșnițe din granit, respectiv gresie – situl a fost atribuit epocii geto-dacice (secolele II–I î.Hr.).

Situl CAL 033 este traversat de drumul de exploatare pe o lungime de 81,27 m, respectiv pe o lățime (dată de ampriza drumului plus rigolele de scurgere) de 7,16 m, suprafața afectată fiind de aproape 582 mp. Deoarece situl a fost identificat și perimetrat pe baza unei cercetări de suprafață, prin recuperarea materialului arheologic într-un teren recent arat, limitele lui fiind stabilite prin răspândirea și frecvența acestor materiale la suprafața solului, într-o primă etapă, s-a efectuat un diagnostic intruziv, prin practicarea unor secțiuni transversale pe ampriza drumului, cu scopul de a stabili întinderea și caracteristicile sitului pe porțiunea traversată de drumul de exploatare.

În acest sens au fost proiectate 14 secțiuni de sondaj, numerotate S.I – S.XIV, late de 1,50 m, cu lungimea cuprinsă între 7,20 și 8,30 m, la distanță de 4 m între ele. Săparea secțiunilor a fost făcută mecanizat, cu un excavator cu cupă de taluz de 150 cm lățime, iar ajustările necesare au fost executate manual (Pl. II). Soluția a fost adoptată în primul rând din cauza durității foarte mari a solului, puternic tasat, având în vedere faptul că ne situam pe un drum de exploatare agricolă, intens circulat de utilaje, unele de mare capacitate.

Rezultatele cercetării

În secțiunile S.I - S.X. nu a fost identificat nici un nivel arheologic, materialele arheologice prezente în număr foarte mic (fragmente ceramice, rulate, de mici dimensiuni) aflate pe intervalul 0–0,30 m, în nivelul reprezentat de amenajarea propriu-zisă a drumului de exploatare, fiind materiale remaniate.

Un prim complex arheologic (Cpl.1) a fost identificat și cercetat integral în S.XI. Alte două complexe, Cpl.2 și Cpl.3 au fost identificate în S.XII, respectiv S.XIV, motiv pentru care acestor sondaje au fost adosate casetele C.I și C.II, ale căror dimensiuni au fost stabilite în așa fel încât să permită cercetarea integrală a complexelor.

Complexul Cpl.1 A fost identificat în secțiunea S.XI. Dimensiuni: D = 1,10 × 1,20 m (axele NE-SV/ NV-SE); -1,35 m față de nivelul actual de călcare și -0,45 m față de nivelul la care a fost evidențiat.

Groapă de formă a aproape circulară, cilindrică, cu baza plată. Umplutura gropi consta dintr-un sol negru, foarte compact, ușor pigmentat cu pigmenți de chirpici ars, cu puține materiale arheologice, respectiv fragmente ceramice, majoritatea aparținând aceluiași vas (Pl. III/1–2).

Complexul Cpl.2 a fost identificat în secțiunea S.XII și în caseta C.I. Dimensiuni: L = 3,60 m (axa NE-SV); l = 2,40 m (axa NV-SE); - 1,10 m față de nivelul actual de călcare și -0,76 m față de nivelul la care a fost evidențiat.

Groapă de formă aproximativ ovală, alungită spre partea de NV, cu baza albiată, cu o adâncime maximă de 0,76 m în partea centrală. Posibil o fostă locuință-bordei abandonată. Umplutura gropii consta dintr-un sol negru negru-cenușiu, relativ compact, cu pigmenți de chirpici ars și cărbune, cu rare materiale arheologice reprezentate de fragmente ceramice și fragmente de chirpici ars (Pl. III/3, 5).

Complexul Cpl.3 A fost identificat în secțiunea S.XIV și în caseta C.II. Dimensiuni: L = 4,20 m (axa NE-SV); l = 3,80 m (axa NV-SE); -0,80 m față de nivelul actual de călcare și -0,40 m față de nivelul la care a fost evidențiat. Groapă de formă rectangulară, colțurile puternic rotunjite, cu baza plată, cu o adâncime maximă de 0,40 m. Posibil o fostă locuință-bordei abandonată. Umplutura gropii consta dintr-un sol negru-cenușiu, relativ compact, cu pigmenți de chirpici ars și cărbune, cu o cantitate mare de materiale arheologice: fragmente ceramice, oase de animale, fragmente de chirpici ars și plăcuțe de vatră (Pl. III/4, 6).

Materialele arheologice

Materialele arheologice descoperite sunt reprezentate, în primul rând, de ceramică, atât cea lucrată cu mâna, cât și cea lucrată la roată. Dacă pentru complexele Cpl.1 și Cpl.2 acesta a fost sporadică, în complexul Cpl. 3 ceramica a fost

[1] Mirea, Torcică 2024, p. 14, 49, 61.

prezentă în cantitate mare, cea lucrată cu mâna fiind predominantă (cca 70%). Pentru acest complex au putut fi stabilite câteva repere tipologice (Pl. IV).

Vasele borcan lucrate le mână sunt un tip frecvent întâlnit în ceramica geto-dacică. De regulă buza este evazată, corpul arcuit și baza plată. Sunt decorate cu butoni circulari, unii crestați în cruce, butoni cilindrici aplatizați, butoni cu alveole, asociați uneori cu alte aplicații plastice, de tipul brâurilor alveolare și a grupurilor de linii incizate.

Cana tronconică, numită și „cățuie", este întâlnită printre tipurile ceramice lucrate la mână. Corpul este tronconic, buza dreaptă, uneori crestată, baza plată, toarta cilindrică în secțiune.

Strachina este un alt tip des întâlnit în ceramica geto-dacică, având în general buza dreaptă sau invazată, corpul tronconic și fundul drept. Străchinile lucrate cu mâna sunt nedecorate, cu suprafața lustruită.

Un tip care aparține ceramicii lucrate la roată este reprezentat de așa-numita „fructieră". De regulă „fructierele" sunt vase cu buza lată și evazată, corpul tronconic sau semisferic, picior înalt și gol pe interior. Aceste vase au, în general, suprafața lustruită.

Mai multe fragmente cu grosimea de 1-1,20 cm provin de la vase de provizie, de tipul chiupurilor.

O prezență foarte redusă este dată de cinci fragmente provenite de la vase de import din lumea elenistică, respectiv de la amfore.

Pe lângă ceramică, amintim fragmente de chirpici ars și plăcuțe de vatră, precum și o râșniță confecționată din gresie.

Analiza resturilor faunistice de mamifere (David Baciu, IAB)

Din cele trei complexe cercetate doar Cpl.2 și Cpl.3 au furnizat și material faunistic. Fauna analizată numără 25 de resturi (847 g), dintre care 24 resturi de mamifere (96%), ultimul rest fiind de pasăre. Toate resturi au putut fi determinate taxonomic. În acest eșantion sunt prezente atât animale domestice vita (*Bos taurus*), oaia (*Ovis aries*), ovicaprinele (*Capra hircus /Ovis aries*), porcul domestic (*Sus domesticus*) și câinele (*Canis familiaris*) (tabelul 1).

Din cele 25 de resturi, bovinele se situează pe primul loc, cu 12 resturi (50%), urmate de porcine cu cinci resturi (20,83%), ovicaprinele și câinii cu trei resturi fiecare, iar oaia este prezentă printr-un singur rest (tabelul 1).

Specie	NR	%	G	%	NIM	%
Bos taurus	12	50.00	660	78.20	2	25.00
Ovis aries	1	4.17	12	1.42	1	12.50
ovicaprine	3	12.50	26	3.08	1	12.50
Sus domesticus	5	20.83	102	12.09	3	37.50
Canis familiaris	3	12.50	44	5.21	1	12.50
Total domestice	**24**	**100.00**	**844**	**100.00**	**8**	100.00
Aves	1		3		**1**	
Total fauna	**25**		**847**		**9**	

Tabelul 1. Distribuția numerică și procentuală a resturilor faunistice (număr de resturi – NR; greutate – G; număr minim de indivizi – NMI) descoperite la Călinești

Eșantionul faunistic a permis o estimare precisă a numărului minim de indivizi (NMI). Porcinele au cel mai mare număr minim de indivizi, toți fiind determinați pe baza dentiției: unul de 16–20 luni, unul de 18–22 luni și unul de 24–30 luni. De asemenea, pe baza unui canin inferior de pe partea dreaptă s-a putut identifica și o femelă. Pe locul doi avem bovinele, cu doi indivizi determinați pe baza dentiției: unul de 6 luni – 1,5 ani și unul de 8–10 ani. Oaia este reprezentată în eșantion de un individ de 9–12 luni identificat tot pe baza dentiției. Câinele este prezent în materialul faunistic printr-un individ de peste 6 luni pe baza dentiției. Ovicaprinele sunt reprezentate de către un singur individ subadult/adult pe baza unei scapule epifizate de pe partea dreaptă.

Concluzii

Cercetările arheologice preventive efectuate pe o porțiune a sitului CAL 033 de la Călinești, jud. Teleorman au adus date suplimentare privind locuirile din epoca geto-dacică clasică din această parte a Munteniei. Cercetările au putut identifica posibila limită de NV a sitului, prin prezența unor structuri antropice, în condițiile în care, inițial, întinderea acestuia a fost stabilită doar pe baza unei cercetări de suprafață și prin recuperarea materialului arheologic de pe un teren recent arat.

Abstract

The researches carried out at Călinești (Călinești commune, Teleorman county), focused on site that will be partially affected by an investment project („Agricultural Roads Improvement at Călinești commune, Teleorman county"). The site (CAL 033), located east of the village of Călinești, was identified during a fieldwalk in 2020. An agricultural road crossed the site from SSE to NNW on 81.27 m length. The rescue excavation covered an area of almost 582 $m^{2.}$ 14 survey trenches 1.50 m wide and 7.20-8.30 m long were excavated (S.I - S.XIV). No archaeological levels were identified in S.I – S.X. and the archaeological remains consisting in few small potsherds, very eroded, identified in the first 30 cm, most probably reworked materials. Three complexes (Cpl.1-3) were identified in S.XI, S.XII and S.IV and in the extension of these trenches (C.I and C.II).

Cpl.1 was identified in S.XI. Dimensions: diameter 1.10 × 1.20 m, depth 1.35 m from the ground level. It is a pit with an almost cylindrical shape with a flat base, filled with a black soil, very compact, slightly pigmented with burnt adobe pigments, with few potsherds.

Cpl. 2 was identified in S. XII and C. I. Dimensions: length 3.60 m (NE-SW axis); width 2.40 m (NW-SE axis), depth 1.10 m from the ground level. It is an approximately oval-shaped pit, elongated towards the NW side, with a dished base. Probably is a former hut dwelling, filled with a relatively compact black-grey soil, with burnt adobe pigments and charcoal, and few potsherds and burnt adobe fragments.

Cpl. 3 was identified in S. XIV and C. II. Dimensions: length 4.20 m (NE-SW axis), width 3.80 m (NW-SE axis), depth 0.80 m from the ground level. It is a rectangular pit, with rounded corners, with a flat base. Probably is a former hut dwelling, filled with a black - grey soil, relatively compact, with burnt adobe pigments and charcoal, with a large number of potsherds, animal bones, burnt adobe and hearth fragments.

The finds comprise mainly pottery, hand-made and wheel-made. If for the Cpl. 1 and Cpl. 2 they were scattered, for the Cpl. 3 the potsherds were find in large amount, the hand-made being predominant (approx. 70%). A typology of pottery shapes could be established: pots, a cup (so called „cățuie"), dishes, a legged-dish type (so called "fruit bowls") and, storage vessels. Few potsherds belong from Hellenistic vessels can be noticed. Beside the potsherds, burnt adobe fragments, hearth fragments and a sandstone grinder are other findings.

Only Cpl. 2 and Cpl. 3 provided animal bones, mainly of mammals: cattle (*Bos taurus*), domestic pig (*Scrofa domestica*), ship/ goat (*Ovis aries/Capra hircus*) and dog (*Canis familiaris*).

The rescue excavations carried out on an area of CAL 033 site at Călinești, brought additional data on the classical Geto-Dacian habitation in this part of Wallachia.

Bibliografie

Mirea, Torcică, 2024 – Mirea, P., Torcică, I, *Studiu de fundamentare PUG pentru definirea, instituirea și delimitarea zonelor protejate care cuprind patrimoniul arheologic de pe raza comunei Călinești, județul Teleorman*, Muzeul Județean Teleorman, Alexandria, 2024.

Illustrations list:

Pl. I. Călinești. Aerial view of CAL 033 site and the investigated area before the rescue excavation.
Pl. II. The plan of rescue excavation (1). Aerial view of the excavation (2).
Pl. III. Section XI – Complex 1, photograph (1), ground plan and profile (2); section XII – Complex 2, photograph (3) and profile (5); section XIV – Complex 3, photograph (4) and profile (6).
Pl. IV. Potsherds hand (1) and wheel (2) made.

Pl. I. Călinești. Imagine aeriană a sitului CAL 033 și zonei cercetată arheologic, înainte de începerea cercetărilor preventive

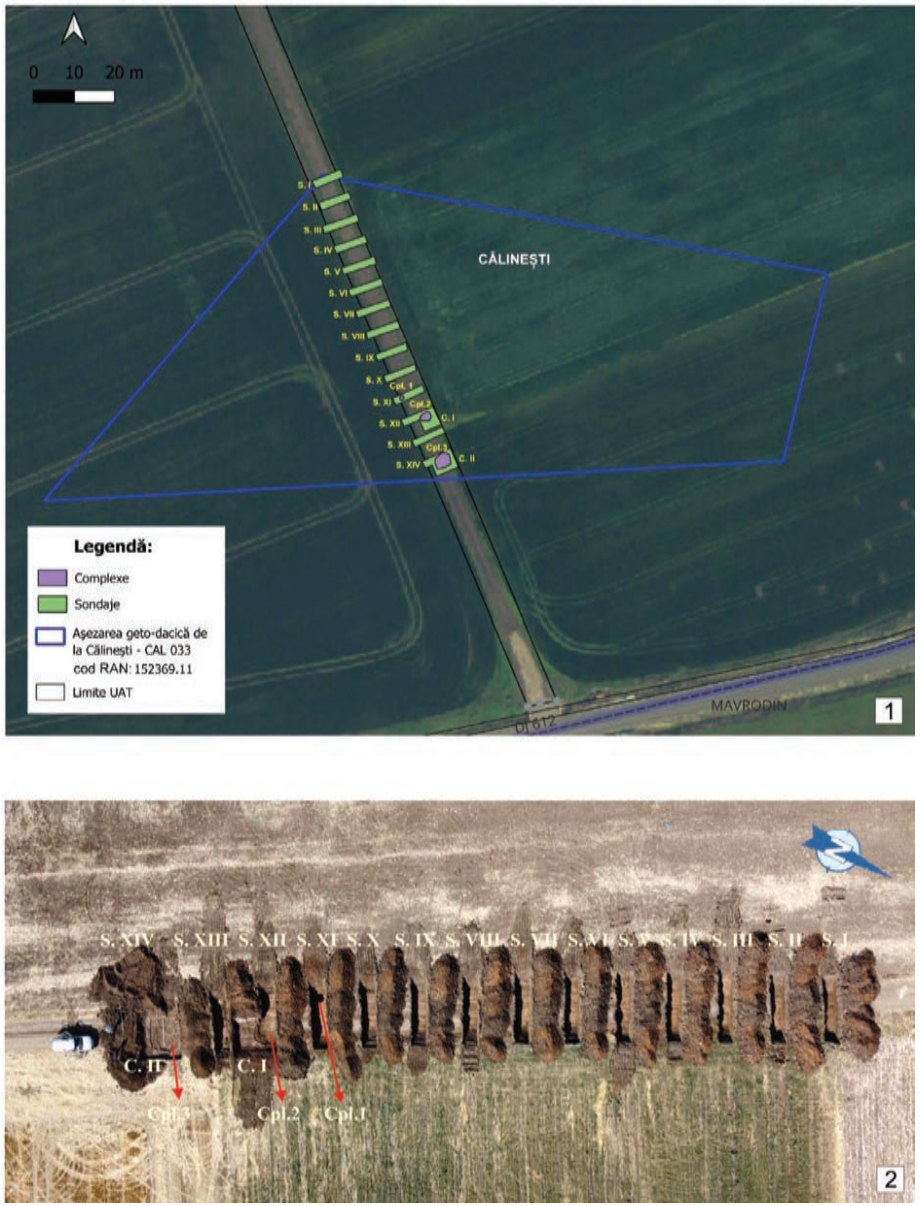

Pl. II. Planul general al săpăturii arheologice preventive (1). Imagine aeriană a săpăturii arheologice preventive (2)

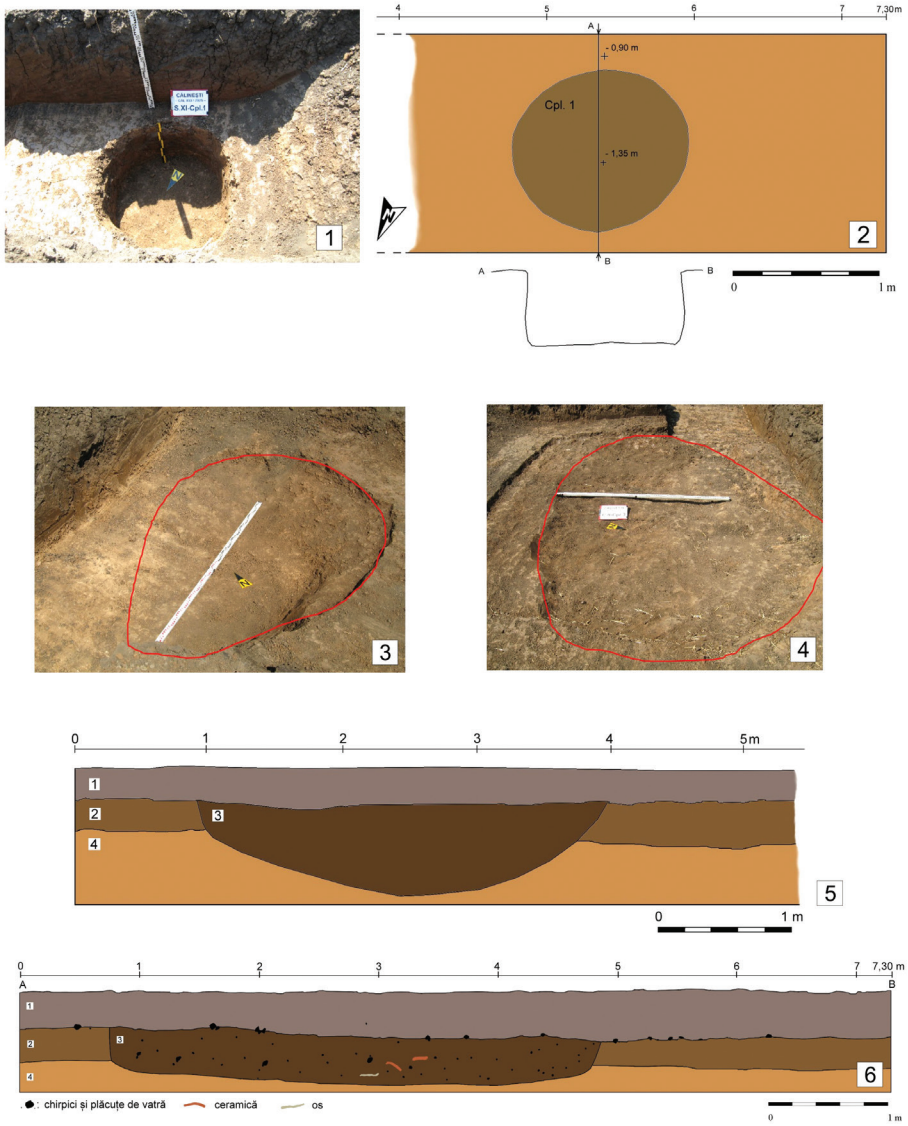

1 - sol negru-cenușiu, parțial amestecat cu pietriș (amenajare drum/ arabil); 2 - sol cenușiu-gălbui, gradual spre gălbui-maroniu; 3 - sol negru-cenușiu, relativ compact, cu pigmenți de chirpici ars și cărbune, cu materiale arheologice (umplutură complexe); 4 - sol gălbui-maroniu, compact, steril arheologic.

Pl. III. Secțiunea S.XI – Cpl.1, fotografie (1), plan și profil (2); secțiunea S.XII – Cpl.2, fotografie (3), profil (5); secțiunea S. XIV – Cpl.3, fotografie (4), profil (6)

Pl. IV. Fragmente ceramice lucrate la mână (1–6) și roată (7–11)

89. Celei, oraș Corabia, jud. Olt *[Sucidava]*
Punct: Așezarea romană Sucidava. Sector: str. Independenței

Tip de sit: 1 (locuire), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 34 (epoca romano-bizantină), 431 (epoca medievală timpurie), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 125551.02
Autorizația nr. 679/24.12.2024
Colectiv: Florin Ciulavu (MJ Olt) – responsabil științific; Mihaela Bleoancă, Răzvan Odangiu, Lucian Truță (MJ Olt); Laurențiu-Florin Comănescu (DJC Olt)
Finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada desfășurării cercetării: martie – august 2025

În perioada martie - august 2025, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv investigarea arheologică a terenului afectat de o investiție care vizează modernizarea străzii Independenței din Celei (antica așezare Sucidava), oraș Corabia, jud. Olt.

În fortificația de la Sucidava au realizat săpături, de-a lungul timpului, Dumitru Tudor, Octavian Toropu, Corneliu Tătulea, Petre Gherghe, Lucian Amon, Mircea Negru și echipele de colaboratori, fiind publicate foarte multe rapoarte de săpături. Rezultatele cercetărilor din intervalul 1969-1983 din cimitirul roman și roman târziu, aflat la nord de așezarea civilă, au fost publicate de către Gheorghe Popilian și Dorel Bondoc.

Au trecut câteva decenii de la ultimele cercetări arheologice sistematice realizate în așezarea civilă, care sunt reprezentate de câteva secțiuni relativ mici și câteva sondaje. De aceea, sunt foarte importante cercetările preventive, prin intermediul cărora pot fi aflate noi informații referitoare la locuirea din epoca romană și din Evul Mediu, mai ales în condițiile în care, în marea majoritate a zonelor din așezarea civilă, nu se pot realiza cercetări sistematice.

Prezentarea cercetării

La finalul anului 2024 a fost realizată o supraveghere arheologică, cu ocazia decopertării străzii Independenței, în vederea modernizării drumului, ocazie cu care s-au înregistrat câteva descoperiri arheologice, motiv pentru care am transformat două zone în cercetare arheologică. Astfel, în cursul anului 2025, în intervalul martie – august, am realizat cercetări arheologice în cele două zone. Din motive independente de voința arheologilor, cercetarea a fost sistată, iar investigarea unora dintre complexe a rămas nefinalizată.

Prezentăm în continuare succint complexele arheologice descoperite:

Cx 01. Zidul sudic de incintă al așezării civile, realizat din calcar, piatră de râu și mortar. A fost identificat pe o lungime de 8,50 m, având lățimea de 2,10 m și înălțimea maximă de 2 m, fiind orientat E-V. Între pietre a fost descoperit un vârf de *pillum*. Zidul a fost afectat de un șanț pentru o conductă de apă, introdusă fără avizul DJC Olt.

Cx 02. Nivel de arsură cu multă dărâmătură, identificat la adâncimea de 0,45-0,65 m. Au fost descoperite cărămizi romane, dar și țigle, provenite, probabil, din acoperișul unei clădiri, afându-se în proximitatea zidului Cx 14. Au fost descoperite două ace din os întregi și unul fragmentar.

Cx 03. Nivel de dărâmătură, cu pietre de calcar și fragmente de tegule, surprins la nord de zidul Cx 01, în proximitatea acestuia, la adâncimea de 1,10-1,35 m, având o suprafață de 3,20 × 1,40 m. Printre pietre apare și arsură. Au fost descoperite multe fragmente ceramice și oase de animale, un cui și o verigă din fier și fragmente de vase de sticlă.

Cx 04. Nivelare / nivel de lut galben bătucit, sub Cx 03, având o grosime de 4–8 cm, având aceeași suprafață cu nivelul de dărâmătură.

Cx 05. Amenajare ? / aglomerare realizată din fragmente de tegule romane, sparte mărunt, la adâncimea de 1,05–1,15 m, în partea de est a Cx 03, având o suprafață de 2 × 1,90 m.

Cx 06. Pavaj realizat din țigle și cărămizi romane, de formă neregulată, în partea de sud a zidului Cx 01, lipit de acesta, la adâncimea de 0,65–0,67 m. Suprafața este de aproximativ 0,90 × 0,90 m. Dedesubtul pavajului a fost descoperită ceramică medievală.

Cx 07. Strat de moloz din epoca romană, descoperit în partea de sud a fundației Cx 17, chiar lângă aceasta, continuându-se sub podeaua Cx 12. Adâncimea variază între 0,55 și 0,80 m.

Cx 08. Fundație de zid realizată din pietriș, în care s-a descoperit multă ceramică romană, identificată la adâncimea de 0,34–0,45 m. Sub nivelul de pietriș au fost descoperite pietre de mari dimensiuni.

Cx 09. Amenajare din cărămizi și țigle romane (pavaj), cu multă ceramică. Țiglele au fost așezate peste un nivel de pietriș. A fost descoperită la adâncimea de 0,95 m, pe o suprafață mică (sub 1 mp).

Cx 10. Groapă descoperită la sud de zidul Cx 01, chiar lângă acesta. A fost descoperită o cantitate mare de ceramică și multe oase de animale. A fost descoperit și un fragment dintr-o statuetă de ceramică – Venus Pudica. O conductă de apă introdusă fără avizul DJC Olt străbate zona de deasupra gropii.

Cx 11. Groapă lângă zidul Cx 01, în partea de nord a acestuia, sub nivelul zidului, fiind cel mai timpuriu complex arheologic cercetat. A fost conturată la adâncimea de 2,05 m și atinge adâncimea maximă la 2,50 m. Au fost descoperite fragmente ceramice romane, oase de animale, un vârf de *pillum* fragmentar și un fragment ceramic aparținând culturii Vădastra.

Cx 12. Podea realizată din lut bătucit, la adâncimea de 0,45 m. Are formă rectangulară și dimensiunile de 2,03 × 1,53 m,

cu o grosime de 8–10 cm. A fost afectată de groapa mormântului medieval M 6.
Cx 13. Zid din piatră. Este tăiat de zidul Cx 01, fiind mai timpuriu decât acesta din urmă. A fost identificat pe o lungime de 1,5 m, lățimea de 0,6 m, iar în elevație s-a păstrat pe 0,55–0,65 m. Este orientat NE-SV.
Cx 14. Zid din piatră de calcar, poziționat la sud de Cx 02, la adâncimea de 0,52 m, cu lățimea de 0,82–0,95 m, identificat pe o lungime de aproximativ 10 m. A fost spart în mai multe locuri de intervenții post-romane. Are fundație din pietriș și s-a păstrat un rând de piatră din elevație. Lângă zid a fost surprinsă dărâmătura din țigle romane (Cx 02). A fost spart de groapa romană Cx 24.
Cx 15. Zonă cu dărâmătură formată din țigle și cărămizi romane, conturată la adâncimea de 0,95 m. Între acestea se află un posibil zid de compartimentare/amenajare, realizat din cărămizi așezate pe cant.
Cx 16. Fundație de zid, realizată din balastru, la sud de dărâmătura Cx 15, surprinsă la adâncimea de 1,08 m, având o lățime de 0,60 m. Este perpendiculară pe zidul Cx 14.
Cx 17. Traseu de zid, orientat NV-SE. Lățimea variază între 1,10 și 1,20 m, fiind descoperit la adâncimea de 0,80 m, pe o lungime de aproximativ 9–10 m. Umplutura este formată din piatră de râu și bucăți de calcar.
Cx 18. Nivel de arsură, identificat la adâncimea de 0,74 m, de formă rectangulară, aflat în proximitatea fundației Cx 08. Pe nivelul de conturare a fost descoperită foarte multă ceramică romană și un fragment ceramic dacic, multe oase de animale, precum și câteva fragmente ceramice din Evul Mediu. Dedesubtul arsurii s-au conturat câteva gropi de mici dimensiuni.
Cx 19. Amenajare din cărămizi romane și piatră de râu, care pare a fi parte dintr-un cuptor din Evul Mediu. Baza cuptorului este realizată din lut galben bătucit. Au fost descoperite trei fragmente ceramice medievale, prinse în stratul de lut (baza cuptorului). S-a mai păstrat un singur nivel de cărămizi din pereții cuptorului. Dimensiunile exterioare sunt de 1,07 **×** 0,94 m, iar la interior are 0,40 m.
Cx 20. Nivel de dărâmătură în care am descoperit piatră de râu, țigle și cărămizi, în proximitatea Cx 16, în partea de est.
Cx 21. Amenajare din cărămizi romane, așezate în cant și acoperite cu alte cărămizi. A fost descoperită la adâncimea de 0,40 m. Poate fi gura unui cuptor.
Cx 22. Strat de dărâmătură, format din cărămizi romane și piatră de râu, la adâncimea de 0,68 m, lângă amenajarea de cărămizi Cx 21.
Cx 23. Strat de dărâmătură, formată din pietre de râu, țigle și cărămizi romane, conturat la adâncimea de 0,70 m, în proximitatea zidului Cx 14. A fost descoperită o cantitate mare de ceramică romană și oase de animale.
Cx 24. Groapă, săpată în zidul Cx 14, conturată la adâncimea de 0,95 m, atinge adâncimea maximă la 1,24 m. Taie parte din fundația zidului, fiind săpată după demolarea acestuia. Are două niveluri de umplere: un strat gri afânat și un strat negru cu pietricele și cărămidă.
Cx 25. Locuință medievală, conturată la adâncimea de 0,50/0,55 m, cu laturile de 3,85 × 2,08 m. A fost descoperită foarte multă ceramică medievală, inclusiv două farfurii întregi și multe oase de animale. În umplutură apare foarte multă arsură și cenușă, semn că a fost incendiată. Locuința a fost tăiată de gropile Cx 34-37.
Cx 26. Zid de compartimentare, realizat din piatră de calcar de dimensiuni mici, prinsă cu mortar, având o lățime de 13 cm. S-a păstrat o singură asiză. Este poziționat perpendicular pe zidul Cx 14, fiind surprins pe lungimea de 1,20 m.
Cx 27. Rest de zid (spart), conturat la adâncimea de 0,70 m, paralel cu fundația Cx 17, se intersectează cu fundația Cx 16, fiind dintr-o altă fază de construcție. S-a păstrat o singură asiză, fiind realizat din bolovani de calcar și cărămizi romane.
Cx 28. Groapă, în care a fost aruncată foarte multă piatră, printre care au fost descoperite fragmente ceramice. Este poziționată la nord de zidul Cx 17, în proximitatea acestuia. A fost conturată la adâncimea de 1,10 m, fiind circulară. Nu s-a finalizat cercetarea. Pe nivelul de conturare a fost descoperit un obiect din os, care pare a fi parte dintr-o furcă de tors pentru deget.
M 1. Mormânt de copil (până în 6 luni), orientat E-V, descoperit la adâncimea de 0,15–0,20 m, în poziție decubit dorsal. A fost descoperit în conexiune anatomică, fiind relativ bine conservat. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.
M 2. Mormânt de individ matur, descoperit în apropierea M 1, la adâncimea de 0,20 m, în poziție decubit dorsal. Au fost descoperite doar o parte din oasele picioarelor, fiind, probabil, afectat de intervenții moderne/contemporane. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.
M 3. Mormânt de animal. A fost depus doar craniul (probabil al unui cal). Starea de conservare este precară. Este orientat E-V și a fost descoperit la adâncimea de 0,40 m.
M 4. Mormânt de individ matur, descoperit la adâncimea de 0,20–0,25 m, în poziție decubit dorsal. A fost descoperit în conexiune anatomică, oasele aflându-se într-o stare precară de conservare. A fost afectat de intervenții contemporane (lipsește craniul, o parte din femurul drept, parte din coaste și din vertebre). Inventarul funerar constă din: un cui din fier, un cui din bronz și un fragment de obiect din bronz.
M 5. Mormânt de individ matur, descoperit la adâncimea de 0,65–0,72 m, în poziție decubit dorsal. A fost descoperit în conexiune anatomică, oasele aflându-se într-o stare precară de conservare. A fost afectat de o intervenție contemporană (un șanț de canalizare, săpat fără avizul DJC Olt). Inventarul funerar constă din trei obiecte din fier, descoperite lângă craniu.
M 6. Mormânt de individ matur, descoperit la adâncimea de 0,55 m, în poziție decubit dorsal. A fost descoperit în conexiune anatomică, oasele aflându-se într-o stare precară de conservare (lipsesc craniul și femurul stâng). Groapa mormântului taie podeaua cpl. roman Cx 12. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar. Se păstrează urme de la sicriul de lemn.

M 7. Mormânt de copil, descoperit la adâncimea de 0,10-0,15 m, în poziție decubit dorsal. Scheletul a fost afectat de intervenții contemporane, fiind păstrate foarte puține oase. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.
M 8. Mormânt de individ matur – oase umane care nu se află în conexiune anatomică, descoperite în nivelul de dărâmătură Cx 23, pe o suprafață de aproximativ 1 mp și la adâncimi care variază între 0,57 și 0,95 m.

Concluzii

Deși cercetarea nu a fost finalizată, fiind sistată din motive independente de voința arheologilor, au fost descoperite 36 de complexe arheologice. Dintre acestea, 28 datează din epoca romană (secolele II–III), iar opt datează din Evul Mediu și epoca premodernă (secolele XVI–XVII). Cercetarea prezentată cu această ocazie este cea mai mare realizată până în prezent în așezarea civilă, însumând peste 700 mp.

Din epoca romană au fost descoperite zidul sudic de incintă al așezării civile, ziduri de la construcții civile, fundații de ziduri, niveluri de arsură, niveluri de dărâmătură, nivelare din lut, amenajări din fragmente de tegule (pavaj?), amenajări din pietriș, gropi, podea din lut bătucit. Din Evul Mediu și epoca premodernă au fost descoperite opt morminte, o locuință, un nivel de arsură și părți din două cuptoare de uz casnic.

Abstract

Between March and August 2025, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research on a land affected by an investment aimed at the modernization of Independenței Street in Celei (ancient Sucidava), Corabia town, Olt county.

36 archaeological complexes were discovered, of which 28 date from the Roman Era (2nd-3rd century) and eight date from the Middle Ages and the Pre-Modern Era. From the Roman Era, the southern enclosure wall of the civil settlement, walls from civil constructions, wall foundations, burning levels, rubble levels, clay leveling, arrangements made of tile fragments (paving?), gravel arrangements, pits, beaten clay floor were discovered. From the Middle Ages and the Pre-Modern Era, eight tombs, a dwelling, a burning level and parts of two domestic ovens were discovered.

Illustrations list:

Fig. 1. The southern enclosure wall (Cx 01) of the civil settlement of Sucidava.
Fig. 2. The grave M 5.
Fig. 3. The grave M 6.

Fig. 1. Zidul sudic de incintă (Cx 01) al așezării civile de la Sucidava

Fig. 2. Mormântul M 5

Fig. 3. Mormântul M 6

90. Celei, oraș Corabia, jud. Olt *[Sucidava]*
Punct: Așezarea romană Sucidava. Sector: str. Mircești

Tip de sit: 1 (locuire), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 34 (epoca romano-bizantină), 431 (epoca medievală timpurie), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 125551.02
Autorizația nr. 655 / 12.11.2025
Colectiv: Florin Ciulavu (MJ Olt) - responsabil științific
Total finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada: 24.11 – 4.12. 2025

În perioada 24 noiembrie – 4 decembrie 2025, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv investigarea arheologică a terenului afectat de o investiție care vizează introducerea unei conducte de gaze naturale pe strada Mircești din Celei (antica așezare Sucidava), oraș Corabia, jud. Olt.

În fortificația de la Sucidava au realizat săpături, de-a lungul timpului, Dumitru Tudor, Octavian Toropu, Corneliu Tătulea, Petre Gherghe, Lucian Amon, Mircea Negru și echipele de colaboratori, fiind publicate foarte multe rapoarte de săpături. Rezultatele cercetărilor din intervalul 1969-1983 din cimitirul roman și roman târziu, aflat la nord de așezarea civilă, au fost publicate de către Gheorghe Popilian și Dorel Bondoc.

Au trecut câteva decenii de la ultimele cercetări arheologice sistematice realizate în așezarea civilă, care sunt reprezentate de câteva secțiuni relativ mici și câteva sondaje. De aceea, sunt foarte importante cercetările preventive, prin intermediul cărora pot fi aflate noi informații referitoare la locuirea din epoca romană și din Evul Mediu, mai ales în condițiile în care, în marea majoritate a zonelor din așezarea civilă, nu se pot realiza cercetări sistematice.

Prezentarea cercetării

Cercetarea s-a realizat în contextul introducerii unei conducte de gaze naturale pe str. Mircești. Este vorba despre un șanț pentru extinderea rețelei și un branșament, cu lungimea totală de 330 m și lățimea de 0,40 m, totalizând o suprafață de 132 mp.

Pe toată lungimea șanțului au fost descoperite doar trei complexe arheologice: drumul roman care mergea de la Sucidava la Romula și mai departe până la Apulum, o fundație de zid din epoca romană și o groapă medievală săpată în drumul roman. Prezentăm în continuare succint complexele arheologice descoperite:

Cx 1. Drum roman. Pe traseul șanțului (l = 0,50 m), la 15 m înspre vest de intersecția străzilor Libertății și Mircești, a fost surprinsă o mică parte a drumului roman Sucidava-*Romula*, pe o lățime de 3,70 m. Cu siguranță a fost mai lat, însă în partea de est este tăiat de o groapă medievală. În partea de vest a drumului s-a păstrat marginea realizată din bolovani de mari dimensiuni. În stratul de pietriș a fost descoperită o cantitate relativ mare de ceramică romană, însă fragmentele sunt mici și foarte mici. De asemenea, a fost descoperită o monedă provincială (AE) bătută de monetăria Pautalia (Tracia) pentru Septimius Severus. Grosimea stratului de pietriș (drumului) variază între 0,42/0,45-1,25/1,40 m, fiind mult mai gros decât segmentul surprins într-o altă cercetare preventivă realizată la intersecția străzilor Libertății și Sucidava.

Cx 2. Fundație de zid. Rest din fundația unui zid, realizat din piatră de calcar, cu lățimea de 0,60 m, având orientarea NV-SE. S-a păstrat un singur nivel de piatră, partea superioară fiind afectată de intervențiile realizate pentru decopertare la momentul în care s-a reabilitat drumul (lucrările au fost realizate fără Aviz DJC Olt). Adâncimea, pe zid, este de 0,45 m. În proximitatea zidului s-au descoperit puține fragmente ceramice din epoca romană.

Cx 3. Groapă medievală (secolele XV–XVI) conturată la adâncimea de 0,45 m (pe același nivel cu drumul roman) și atinge adâncimea maximă la 1,40 m. Taie drumul roman (Cx 1) în partea de est. A fost descoperită o cantitate mare de ceramică romană, alături de care au fost identificate și câteva fragmente ceramicemedievale. De asemenea, au fost descoperite relativ multe oase de animale.

Concluzii

Deși cercetarea s-a realizat pe un șanț cu lățimea de 0,40-0,50 m, am putut surprinde complexele arheologice menționate. Două dintre ele sunt din epoca romană și unul (groapa) este din Evul mediu. În punctul cercetat, grosimea drumului roman este de 0,85-1 m, fiind mai gros decât segmentul surprins la intersecția străzilor Libertății și Sucidava, unde are o grosime de aproximativ 0,60 m. Exceptând descoperirile menționate, pe tot traseul șanțului nu au fost înregistrate alte descoperiri, nici măcar fragmente ceramice. Însă, așa cum arată stratigrafia până la adâncimea de 1 m, unde s-a oprit investiția, considerăm că stratul arheologic abia de acolo începe, și ne așteptăm ca în viitor să se realizeze descoperiri la adâncimi mai mari.

Abstract

Between November 24 and December 4, 2025, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research, in order to carry out an investment aimed at introducing a natural gas pipeline on Mircești Street in Celei (ancient Sucidava), Corabia town, Olt county. On this occasion, three archaeological complexes were discovered, two of which are from the Roman Period and one is from the Middle Ages. This is the Roman road that started from Sucidava

and went north, to Apulum, the foundation of a wall and a pit. On the Roman road, a provincial Roman coin minted in Pautalia, in Thrace, emited by Septimius Severus was discovered.

Illustrations list:

Fig. 1.The Roman road (Cx 1).
Fig. 2. Provincial Roman coin discovered in the Roman road.
Fig. 3. Wall foundation (Cx 2).

Fig. 1. Drumul roman (Cx 1)

Fig. 2. Monedă romană provincială descoperită în drumul roman

Fig. 3. Fundație de zid (Cx 2)

91. Celei, oraș Corabia, jud. Olt *[Sucidava]*
Punct: Așezarea romană Sucidava. Sector: str. Sucidava

Tip de sit: 1 (locuire), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 34 (epoca romano-bizantină), 431 (epoca medievală timpurie), 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 125551.02
Autorizația nr. 867/22.09.2025
Colectiv: Florin Ciulavu (MJ Olt) – responsabil științific
Finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada desfășurării cercetării: 22.09–7.10.2025

Cercetarea arheologică preventivă a fost determinată de o investiție care vizează introducerea unei conducte de gaze naturale pe strada Sucidava din Celei, oraș Corabia, jud. Olt.

În fortificația de la Sucidava au realizat săpături, de-a lungul timpului, Dumitru Tudor, Octavian Toropu, Corneliu Tătulea, Petre Gherghe, Lucian Amon, Mircea Negru și echipele de colaboratori, fiind publicate foarte multe rapoarte de săpături. Rezultatele cercetărilor din intervalul 1969–1983 din cimitirul roman și roman târziu, aflat la nord de așezarea civilă, au fost publicate de către Gheorghe Popilian și Dorel Bondoc.

Au trecut câteva decenii de la ultimele cercetări arheologice sistematice realizate în așezarea civilă, care sunt reprezentate de câteva secțiuni relativ mici și câteva sondaje. De aceea, sunt foarte importante cercetările preventive, prin intermediul cărora pot fi aflate noi informații referitoare la locuirea din epoca romană și din Evul Mediu, mai ales în condițiile în care, în marea majoritate a zonelor din așezarea civilă, nu se pot realiza cercetări sistematice.

Prezentarea cercetării

Cercetarea s-a efectuat în contextul introducerii unei conducte de gaze naturale pe str. Sucidava. Este vorba despre un șanț pentru extinderea rețelei și un branșament, cu lungimea totală de 492 m și lățimea de 0,40 m, totalizând o suprafață de 196,8 mp.

Pe toată lungimea șanțului au fost descoperite șapte complexe arheologice: patru ziduri, drumul roman care mergea de la Sucidava la Romula și mai departe până la Apulum și două gropi din perioada modernă. Prezentăm în continuare succint complexele arheologice descoperite:

Cx 1. Zid din piatră și mortar, descoperit la adâncimea de 0,85 m. S-a păstrat un singur rând de piatră (lespede), având lățimea de 0,47 m. Dedesubt a fost descoperită o monedă romană (aflată în procedură de restaurare).

Cx 2. Groapă conturată la -0,45 m, care atinge adâncimea maximă la 1,70 m, fiind concavă. Umplutura este formată dintr-un sol negru afânat, cu puține materiale ceramice și fragmente de cărămizi. Ceramica datează groapa în perioada modernă, cel mai probabil în secolul al XIX-lea.

Cx 3. Zid (colțul unei încăperi) realizat din piatră de râu și fragmente de cărămizi. Cărămizile au fost folosite doar la colț, fiind vorba despre o refacere. A fost descoperit la adâncimea de 0,84 m și atinge adâncimea maximă la 1,45 m. Lungimea lui Cx 3a (latura lungă) este de 2,45 m, iar Cx 3b (latura scurtă) măsoară 1,15 m. În partea de vest (Cx 3b) este spart de o groapă din perioada modernă (Cx 5).

Cx 4. Zid orientat N-S, aflat în fața cetății Sucidava (apare pe un plan al lui Dumitru Tudor). A fost descoperit la adâncimea de 0,56 m și atinge adâncimea maximă la 1,05 m, fiind afectat de lucrările realizate pentru asfaltarea străzii (desfășurate fără avizul DJC Olt). Este realizat din piatră de râu, bucăți de calcar și mortar.

Cx 5. Groapă din epoca modernă care a spart parte din zidul Cx 3b. Au fost descoperite câteva fragmente ceramice (probabil din secolul XIX) și oase de animale. Nu s-a putut contura mai sus de nivelul zidului (- 0,84 m). Atinge adâncimea maximă la 1,60 m.

Cx 6. Drum roman. Pe traseul șanțului (l = 0,50 m), pe marginea de vest a drumului actual (str. Libertății), la adâncimea de 0,45 m, a fost identificată o mică parte a drumului roman Sucidava –Romula, pe o lățime de 1,70 m. Cu siguranță a fost mult mai lat, însă în partea de est este tăiat de o intervenție din perioada contemporană (groapă de la finalul secolului. XX), iar în partea de vest a fost distrus, tot în secolul XX, de o intervenție în vederea construirii unui sistem de colectare a apelor pluviale. Umplutura drumului este formată din piatră de râu de dimensiuni relativ mici, amestecată cu fragmente mici de tegule și cu pietriș. Grosimea stratului (drumului) este de 0,60 m, fiind mult mai subțire decât grosimea aceluiași drum surprinsă la aproximativ 170 m înspre nord, la intersecția străzilor Libertății și Mircești (aproximativ 1 m).

Cx 7. Zid realizat din fragmente de cărămizi și mortar, surprins la adâncimea de 0,80 m, cu orientarea NE-SV. Are lățimea de 0,60 m și înălțimea de 0,25 m, fiind păstrate trei asize. Având în vedere faptul că este construit sub nivelul drumului roman și nu este paralel cu acesta, credem că a fost realizat înainte de construirea drumului.

Concluzii

Deși cercetarea s-a realizat într-un șanț cu lățimea de 0,40–0,50 m, am putut surprinde cele șapte complexe arheologice menționate. Cinci dintre ele sunt din epoca romană și două gropi sunt din perioada modernă. În punctul cercetat, grosimea drumului roman este de 0,60 m, fiind mai subțire decât segmentul surprins la intersecția străzilor Libertății și Mircești, la aproximativ 170 m înspre nord, unde are o grosime de aproximativ 1 m. Exceptând descoperirile menționate, pe tot traseul șanțului nu au fost înregistrate alte descoperiri, nici măcar fragmente ceramice.

Abstract

Between September 22 and October 7, 2025, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research, with the objective of introducing a natural gas pipeline on Sucidava Street in Celei (ancient Sucidava), Corabia town, Olt county. Given that in the vast majority of areas in the civil settlement, systematic research cannot be carried out, these small preventive researches are very useful for recovering stratigraphy, but also structures or artifacts. Although the research was carried out on a ditch with a width of 0.40-0.50 m, we were able to identify and research seven archaeological complexes. Five of them are from the Roman Period and two (pits) are from the Modern Era. At the researched point, the thickness of the Roman road is 0.60 m, being thinner than the segment captured at the intersection of Libertății and Mircești streets, approximately 170 m to the north, where it is approximately 1 m thick. Except for the aforementioned discoveries, no other discoveries were recorded along the entire route of the ditch, not even ceramic fragments.

Illustrations list:

Fig. 1. Pit Cx 2.
Fig. 2. Wall Cx 3.
Fig. 3. Wall Cx 3.
Fig. 4. Wall Cx 4.
Fig. 5. Wall Cx 7.

Fig. 1. Groapa Cx 2

Fig. 2. Zidul Cx 3

Fig. 3. Zidul Cx 3

Fig. 4. Zidul Cx 4

Fig. 5. Zidul Cx 7

92. Cluj-Napoca, jud. Cluj
Punct: Str. Avram Iancu, nr. 1 – Turnul Pantofarilor (Bogdánffy)

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 125 (fortificații)
Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie), 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod LMI: CJ-II-a-A-07242
Autorizația nr. 587/21.10.2025
Colectiv: Cristian Dima (MNIT) – responsabil științific; Monica Gui, Szabolcs Nagy, Oana Toda (MNIT)
Perioadă desfășurării cercetării**:** octombrie – noiembrie 2025

Introducere. Date istorice și arheologice

Cercetarea arheologică preventivă a fost realizată în interiorul Turnului Pantofarilor, monument istoric situat în municipiul Cluj-Napoca, str. Avram Iancu, nr. 1, jud. Cluj. Intervenția a fost determinată de necesitatea documentării stratigrafiei interioare a parterului turnului, ca urmare a proiectului de realizare a unei noi scări interioare de acces către mansarda imobilului, proiect care face parte din procesul mai amplu de reabilitare și refuncționalizare a ansamblului construit.

Obiectivul este amplasat în centrul istoric al municipiului Cluj-Napoca, într-o zonă cu potențial arheologic ridicat, situată pe o terasă joasă a Someșului Mic, la limita sudică a celei de-a doua incinte medievale a orașului. Din punct de vedere geomorfologic, amplasamentul se află într-un areal de tranziție între Dealurile Clujului și Masivul Feleacului, într-o zonă care a favorizat locuirea continuă încă din Antichitate. Turnul Pantofarilor reprezintă turnul de colț sud-vestic al fortificației medievale târzii a orașului Cluj, fiind edificat în prima jumătate a secolului al XV-lea, în contextul consolidării sistemului defensiv urban (Fig. 1). Începând cu secolul al XIX-lea, turnul a fost înglobat în Casa Bogdánffy (LMI CJ-II-m-B-07356), pierzându-și funcționalitatea defensivă și fiind supus unor modificări structurale și funcționale semnificative (Fig. 2 a–c).

Din perspectiva istoriei sitului, sectorul investigat se afla în epoca romană în afara incintei orașului Napoca, într-o zonă periferică marcată de prezența presupusă a uneia dintre necropolele așezării antice, documentată prin descoperirile funerare din proximitate, de pe actualele străzi Lucian Blaga și Victor Babeș. În perioada medievală, odată cu dezvoltarea orașului Cluj și cu ridicarea celei de-a doua incinte fortificate, zona devine parte integrantă a sistemului defensiv, fiind ocupată de zidul de incintă, turnuri de apărare, șanțul exterior și, ulterior, de un antemural (*Zwinger*). Turnul Pantofarilor, cu plan patrulater și dimensiuni de aproximativ 7,8 × 7 m, avea rol de apărare și control pentru un sector strategic al fortificației. Accesul inițial în turn se realiza dinspre interiorul orașului, printr-un gang larg, ulterior obturat. În secolele XVI–XVII, zona din exteriorul zidurilor a fost utilizată temporar ca spațiu funerar, fapt atestat de sursele textuale de arhivă și de inscripțiile funerare păstrate pe paramentul exterior al turnului și curtinei adiacente. După mijlocul secolului al XVII-lea, sistemul defensiv este adaptat noilor realități militare, fiind amenajat un bastion în această zonă, iar, în secolul al XIX-lea, turnul este integrat în noua reședință Bogdánffy, suferind transformări majore, inclusiv modificări ale acceselor și nivelurilor de călcare, interior și exterior (Fig. 3 a–b).

Obiective, suprafețe cercetate și metodologia de cercetare

Obiectivele cercetării arheologice preventive au vizat documentarea stratigrafiei interioare a parterului turnului, identificarea fundațiilor și a eventualelor niveluri de călcare istorice, evaluarea impactului lucrărilor proiectate asupra structurii monumentului și recuperarea materialului arheologic afectat de intervenție. Totodată, s-a urmărit stabilirea relației dintre depunerile arheologice și structura de zidărie, precum și identificarea eventualelor faze de amenajare și reutilizare a spațiului interior.

Metodologia de cercetare a constat în realizarea exclusiv manuală a săpăturii, cu respectarea normelor și procedurilor în vigoare și adaptarea unităților de săpătură la particularitățile patrimoniului construit. Înregistrarea stratigrafică s-a realizat conform metodei „single context planning", fiecare context fiind documentat prin descriere detaliată, corelat cu cotele de adâncime raportate la nivelul de construcție utilizat în proiect, ulterior echivalate cu cote absolute MN 1975. Materialul arheologic a fost colectat și analizat preliminar, fiind depozitat la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.

În primă fază a fost deschis sondajul S1, cu dimensiunile de 1,8 × 3,45 m, amplasat de-a lungul zidului de nord-vest al turnului, în raport direct cu amprenta la sol a radierului de scară proiectat. Săpătura a debutat de la cota de 353,04 m și s-a adâncit până la 351,26 m. Pe parcursul cercetării au fost identificate depuneri instabile, formate din straturi consistente de dărâmătură și umpluturi afânate, de dată târzie, care se adânceau sub nivelul de călcare medieval indicat de către crepida umărului de la nivelul fundației. Din considerente de siguranță și pentru o mai bună înțelegere a stratigrafiei generale, s-a decis golirea întregului interior al turnului până la cota de aproximativ 351,10 m, intervenție desemnată convențional ca S1 ext.

Astfel, de la această nouă cotă de călcare, a fost trasat sondajul S2, cu dimensiunile de 2 × 2 m, amplasat în colțul vestic al turnului, săpat până la 349,66 m, cu o adâncire suplimentară în colțul vestic, sub forma unei casete cu dimensiunile aproximative de 1 × 1 m, până la cca 347,85 m. Această succesiune de unități de săpătură adaptate la condițiile din teren (Fig. 4–5) a permis documentarea completă a stratigrafiei verticale și a fundațiilor turnului (pe o adâncime totală de 5,25 m). Această decizie a permis observarea în ansamblu a relației dintre depunerile arheologice și

structura de zidărie a monumentului, dar și documentarea în siguranță a cotei inferioare a fundației, lucru imposibil prin efectuarea sondajului arheologic inițial, cu suprafață restrânsă.

Principalele rezultate ale cercetării

Stratigrafia generală (Fig. 6) a evidențiat faptul că, începând de la cota superioară a săpăturii și până la adâncimea de 4,20 m (349,66 m), sunt prezente exclusiv umpluturi antropice, alcătuite din alternanțe de moloz cu bolovani și straturi afânate bogate în material menajer. Aceste depuneri conțin fragmente ceramice, sticlă, oase de animale, obiecte metalice și piese de inventar cotidian, indicând o umplere intenționată a unui spațiu interior. Interpretarea preliminară sugerează că nivelul de călcare din interiorul turnului a fost coborât artificial cu aproximativ 1,7 m față de nivelul medieval, probabil în legătură cu amenajarea unui subsol, într-o etapă modernă. Umplerea acestui spațiu pare a fi avut loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, datare susținută de materialul arheologic recuperat chiar și din cele mai joase niveluri de umplere.

Sub acestea, între cotele de 349,66 și 349,25 m, a fost identificat un strat de lut gri, compact, cu material arheologic foarte redus, interpretat ca o nivelare, posibil asociată unei faze de amenajare intermediare. Sub acest nivel, până la 348,85 m, a fost surprins un strat de pământ negru, compact, cu pigmenți de mortar și fragmente ceramice, indicând o activitate antropică mai veche (din epoca romană sau imediat ulterioară?). La cota de aproximativ 348,85 m a fost descoperit un pavaj din piatră neregulată, care, prin caracteristicile sale și materialul care îl suprapune, poate fi atribuit epocii romane (Fig. 8), deși contextul său stratigrafic este afectat de intervențiile ulterioare. Sub acest pavaj, până la talpa fundației turnului, s-a constatat un strat de pământ maroniu, lutos, cu material arheologic foarte redus, reprezentând, eventual, depuneri naturale sau niveluri slab antropizate.

Un element important al stratigrafiei îl constituie o groapă sau un șanț, care coboară de sub primul nivel cu material modern, străpungând stratigrafia anterioară turnului (Fig. 6–7) și adâncindu-se sub fundația zidului de sud-vest, pe care o și afectează (Fig. 8). Umplutura acestei intervenții conține blocuri de piatră provenite din zidăria turnului, sugerând o acțiune de extragere a materialului de construcție din fundația obiectivului, probabil de dată modernă. În dreptul acestei gropi a fost identificată o spărtură semnificativă în fundația zidului, cu potențial impact asupra stabilității structurale a monumentului, spărtură realizată oblic, dinspre interiorul turnului. Intervenția a condus la extragerea pietrei din ultima asiză a fundației și la afectarea celor superioare, golul astfel rezultat fiind documentat parțial pe o lățime de 1 m și o adâncime de 0,6 m. Înspre colțul vestic, la adâncimea de 347,80 m a fost descoperită o conductă modernă, protejată cu material plastic, trasată sub fundație, asociată unui foraj care indică intervenții foarte recente.

Fundația turnului (Fig. 9) a fost documentată pe toate laturile investigate. Crepida, mai mult sau mai puțin evidențiată a fundației, a fost identificată la adâncimi cuprinse între 351,53 și 351,31 m, în funcție de latură. Aceasta este și singurul indicator al nivelului de călcare din secolul XV. Talpa fundației apare la cca 347,91 m (fundația laturii sud-vestice având o adâncime maximă de 3,5 m). Fundația este realizată din blocuri de piatră de mari dimensiuni, parțial înecate în mortar, așezate în asize și ritmate uneori de asize de egalizare. Cele două asize superioare ale fundației nu sunt înecate în mortar, ci clădite mai îngrijit. În general, fundația prezintă o bună capacitate portantă. Starea de conservare este însă afectată local de intervenția modernă, care a produs golul amintit și posibilitatea destabilizării punctuale a structurii.

Materialul arheologic recuperat (Fig. 10) provine, în principal, din umpluturile moderne și include ceramică de uz comun, fragmente de sticlă, obiecte metalice, o gamă variată de piese de inventar cotidian și monede, majoritatea databile în secolele XVIII–XIX, cu câteva excepții, încadrabile în veacul al XVII-lea. Materialul mai timpuriu, de epocă romană, este redus cantitativ și nu permite, în acest stadiu al cercetării, o datare mai exactă a nivelurilor inferioare, inclusiv o atribuire cronologică fermă a pavajului identificat.

Concluzie

Cercetarea arheologică preventivă realizată în interiorul Turnului Pantofarilor a evidențiat o stratigrafie puternic perturbată de intervenții moderne, prin aparenta amenajare a unui subsol, ulterior umplut cu mult material menajer. Aceste intervenții, de datat după toate aparențele în secolul al XIX-lea și de asociat cu apariția casei pe lotul urban nou-creat, au afectat nivelurile medievale și au condus la modificări semnificative ale interiorului monumentului. Dintre aceste modificări, unele se evidențiază la nivelul etajului, conectat printr-un coridor cu noua casă Bogdánffy, iar altele la cel al parterului, a cărui intrare originală a fost obturată, practicându-se una mult restrânsă dinspre lotul Bogdánffy, situat în exteriorul fostei zone fortificate.

Arheologic, au fost identificate nivelul medieval de călcare, talpa fundației turnului, un posibil pavaj din epocă romană și intervenții distructive asupra fundației, cu implicații asupra stabilității structurale. Pe baza rezultatelor obținute, s-au realizat lucrări de consolidare a zidăriei afectate, dar și reproiectarea scării, alături de recompartimentarea turnului pe verticală, pentru racordarea întregului proiect la cotele istorice (medievale!), evidențiate pentru parter și etaj.

Abstract

The rescue excavation carried out in October and November 2025 inside the Shoemakers' Tower (Turnul Pantofarilor), a 15th-century defensive element of the late medieval fortification of Cluj, was undertaken in connection with an ongoing construction project. The monument (LMI code CJ-II-a-A-07242) was incorporated into the Bogdánffy House in the 19th century, undergoing structural and functional transformations.

The research focused on documenting the stratigraphy of the ground floor, identifying foundation levels, evaluating the impact of modern interventions, and recovering archaeological material. The excavation units were adapted to the

conditions set by the standing architecture and safety reasoning.

The stratigraphic sequence revealed extensive modern anthropogenic fills between 349.66 and 349.25 m, composed of rubble layers and loose deposits rich in domestic refuse, indicating a major lowering of the original (medieval) floor level, likely associated with the creation of a cellar/basement space during the modern period. These fills were probably deposited in the second half of the 19th century. Below this sequence, a compact grey clay layer interpreted as a leveling deposit was identified, followed by darker anthropogenic deposits. At approximately 348.85 m, a stone pavement tentatively attributed to the Roman period was uncovered.

The excavation reached the tower's foundation lower limit, at c. 347.91 m. A major modern-period disturbance was documented along the south-western foundation, consisting of a pit or trench that cut through earlier layers and pierced below the foundation. A contemporary pipeline installed beneath the foundation also illustrates the effects of recent interventions.

The results show the heavily altered stratigraphy within the tower, the survival of deeply buried archaeological levels, and some structural vulnerability caused by modern interventions.

Bibliografie:

Crişan, I. H., Bărbulescu, M., Chirilă, E., Vasiliev, V., Winkler, I., *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992.

Jakab, E., *Kolozsvár története. II. Nemzeti fejedelmi korszak (1540–1690)*, Buda, 1888.

Kovács, Zs., Lupescu, R., *Restaurarea și reabilitarea monumentului istoric „Zidul cetatii" – fragment din zidul celei de a doua incinte a orașului medieval Cluj-Napoca. Studiu de istoria artei și analiza paramentului*, Cluj-Napoca, 2023, mss.

Lupescu, R., *Kolozsvár második középkori erődítése az írott források tükrében*, în: Bogdándi, Zs., Dáné, V., Lupescu Makó, M. (eds.), *Album amicorum: Tanulmányok Sipos Gábor születésének 70: évfordulójára,* Kolozsvár, 2021, p. 433–456.

Mérai, D., *Memories Carved In The Wall. A 16th-Century Type of Funerary Monuments in Transylvania,* Hungarian Archaeology, 10/1 (Spring), 2021, p. 41–49.

Miklósi-Sikes, Cs., *Kolozsvár bástyái és városfalai. Adatok a középkori Kolozsvár katonai jellegű építkezéseihez*, Művészettörténeti Értesítő, 50/3–4, 2001, p. 269–284.

Nagyajtai Kovács, I., *Vándorlások Kolozsvár' várfalai körül 1840-ben májusban*, Nemzeti Társalkodó, 9, 1840, p. 65–72.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of the Shoemakers' Tower in relation to elements of the medieval urban topography of Cluj.
Fig. 2. Appearance of the Shoemakers' Tower prior to restoration: a. aerial view from the east; b. view from the northeast, from inside the late medieval fortification; c. view from the courtyard of the Bogdánffy House (drawing by Lajos Pákey).
Fig. 3. a. The tower in relation to the early modern bastion, the zwinger wall, and the main precinct wall segments on the town plan (G. M. Visconti, 1691); b. the tower within the plot boundaries defined in the early 19th century and its relationship to the Bogdánffy House on the cadastral plan of Cluj (G. Breiner, 1893–1896).
Fig. 4. Positioning of the excavation units in relation to the masonry of the Shoemakers' Tower.
Fig. 5. 3D image of the ground floor of the tower after lowering the floor level by approximately 2 m and excavating trench S2.
Fig. 6. Stratigraphic sequence on the northeastern profile of trench S2.
Fig. 7. Trench S2: post-Roman leveling layer and the outline of the pit that damaged the tower's foundation structure on the southwestern side.
Fig. 8. Trench S2: pavement tentatively dated to the Roman period.
Fig. 9. Trench S2: the tower's foundation on its southwestern side.
Fig. 10. Artifacts recovered from the modern fills of the tower.

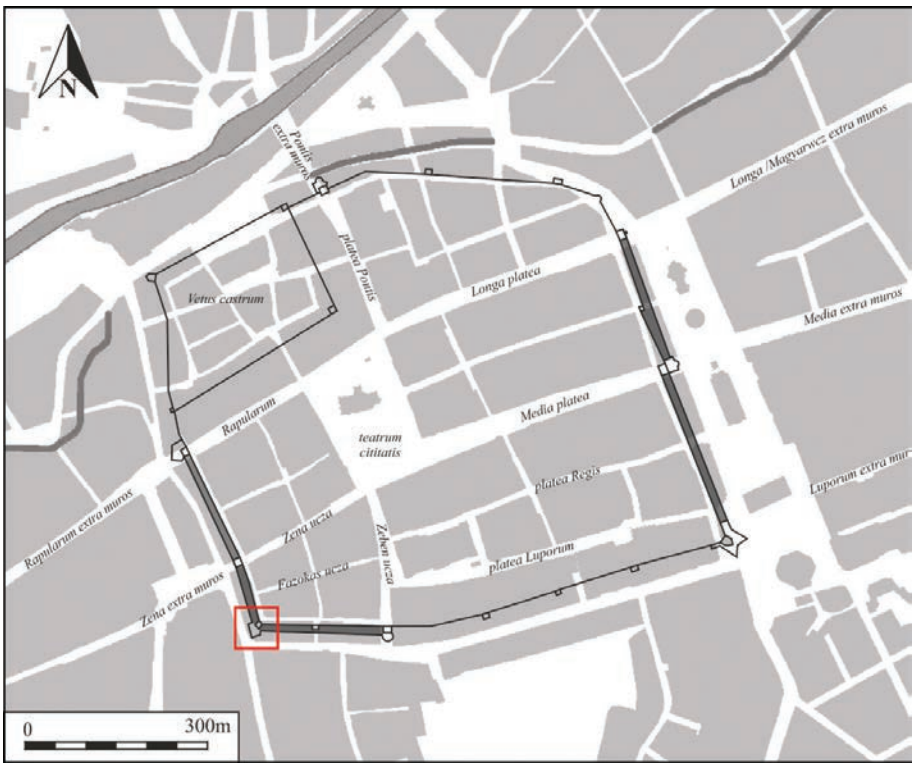

Fig. 1. Localizarea Turnului Pantofarilor în raport cu elemente de topografie urbană medievală a Clujului

Fig. 2. Aspectul Turnului Pantofarilor anterior restaurării: a. vedere aeriană dinspre E; b. vedere dispre NE, de la interiorul fortificației medievale târzii; c. vedere din curtea Casei Bogdánffy (desen L. Pákey)

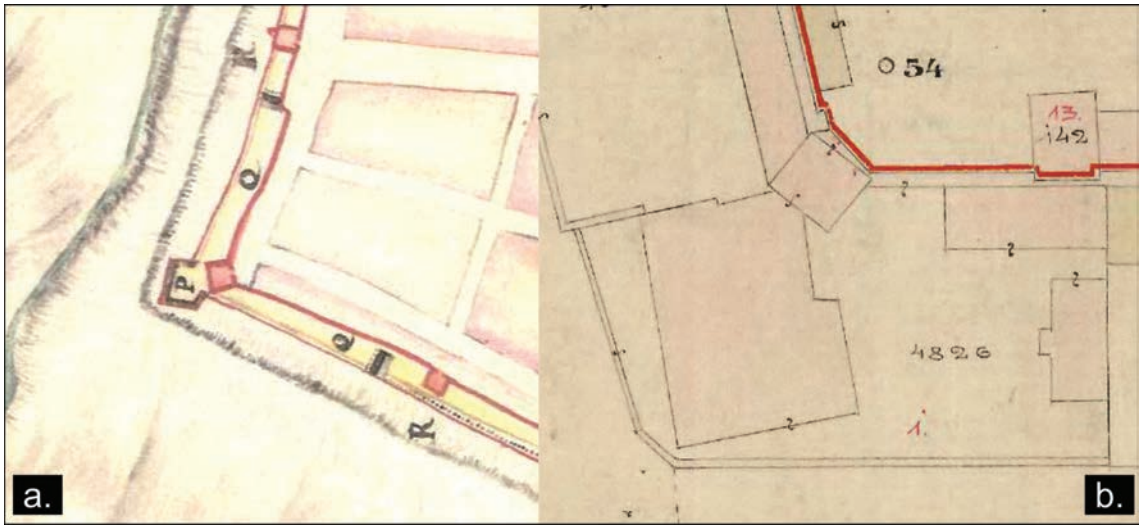

Fig. 3. a. Turnul în raport cu bastionul modern timpuriu, antemuralul și segmentele curtinei principale pe planul orașului (G. M. Visconti, 1691); b. turnul pe lotul delimitat la începutul veacului al XIX-lea și raportul cu Casa Bogdánffy pe planul cadastral al Clujului (G. Breiner, 1893–1896)

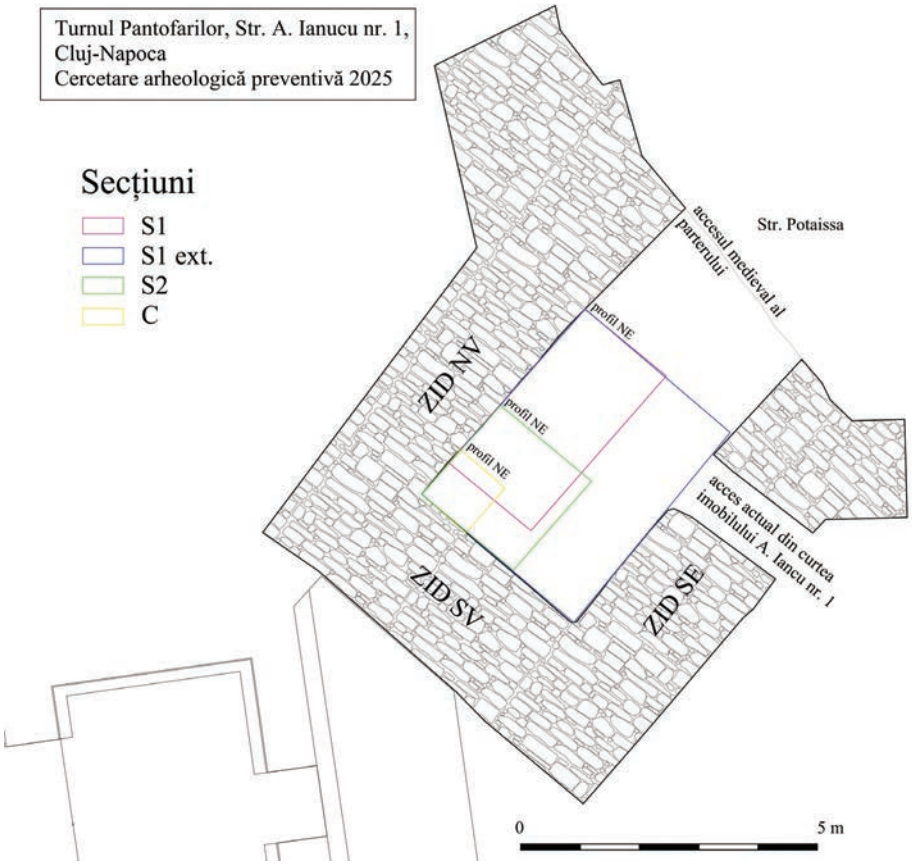

Fig. 4. Poziționarea unităților de săpătură în raport cu zidăria Turnului Pantofarilor

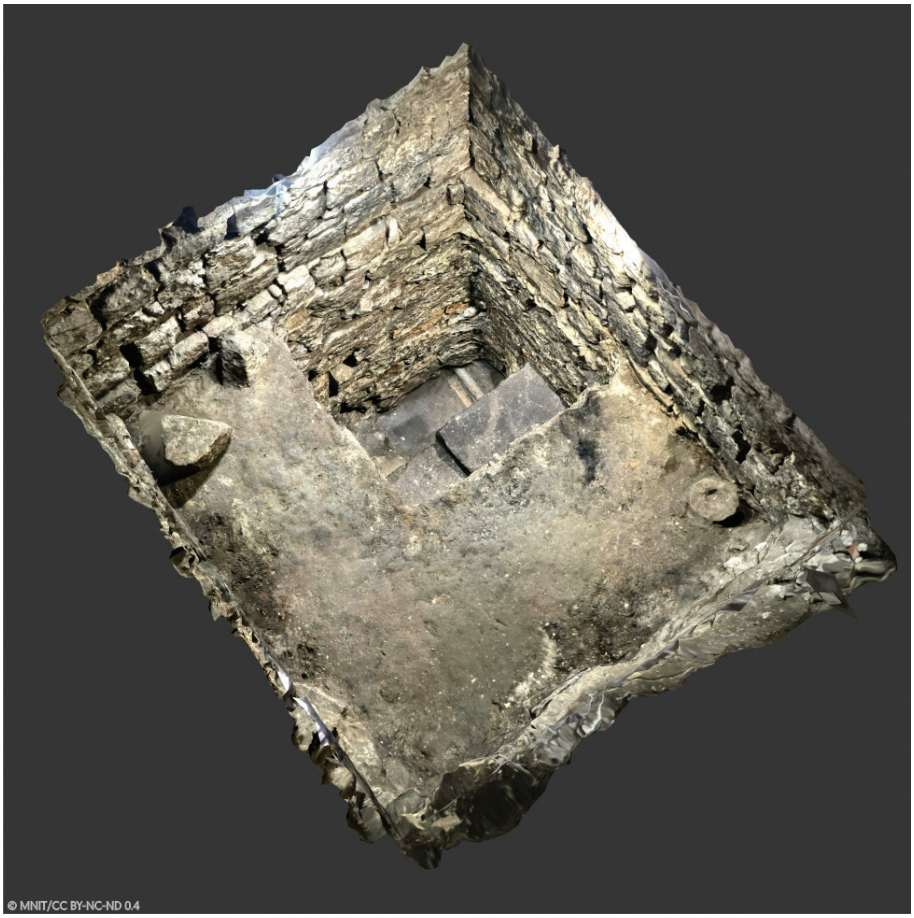

Fig. 5. Imagine 3D a parterului turnului, după coborârea nivelului cu circa 2 m și săparea S2

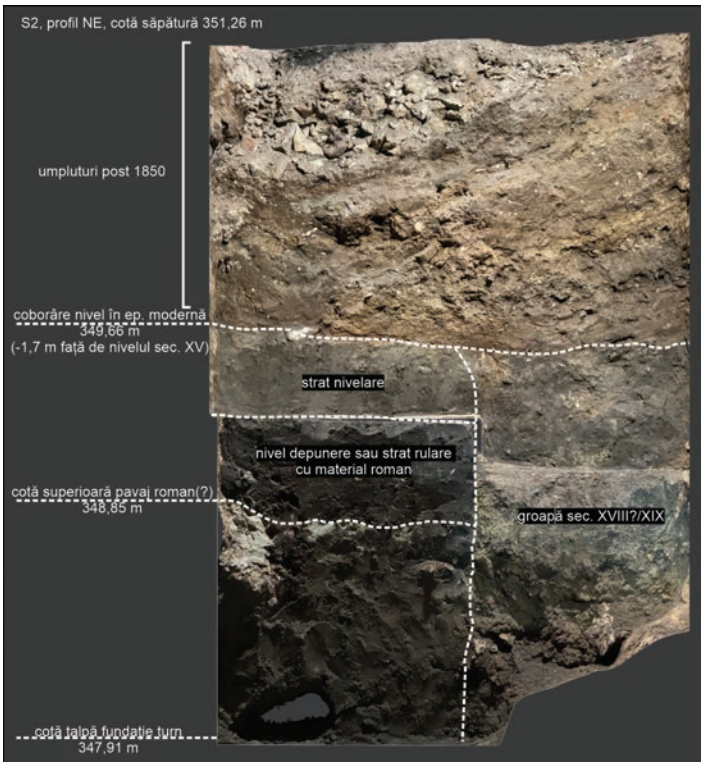

Fig. 6. Succesiunea stratigrafică pe profilul NE al S2

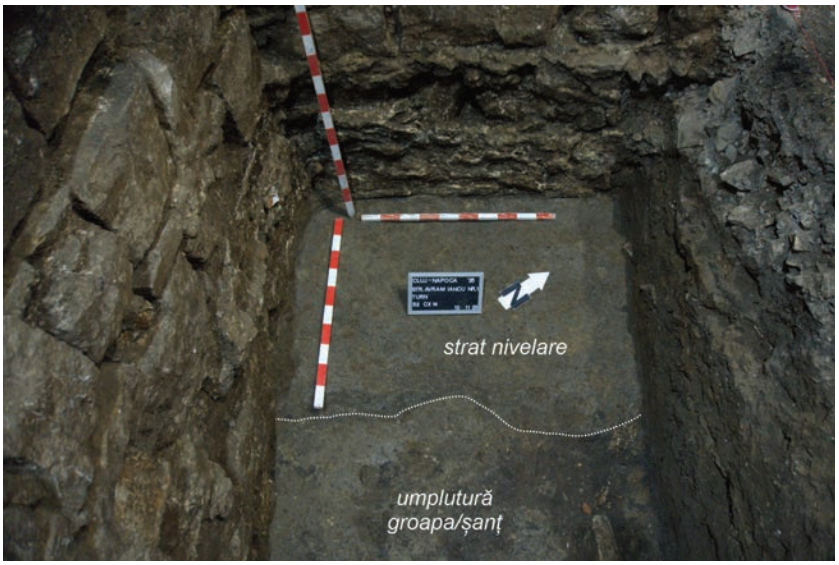

Fig. 7. S2, strat de nivelare post-roman și conturarea gropii care a avariat structura fundației turnului pe latura de SV

Fig. 8. S2, pavaj cu încadrare cronologică presupusă în epoca romană

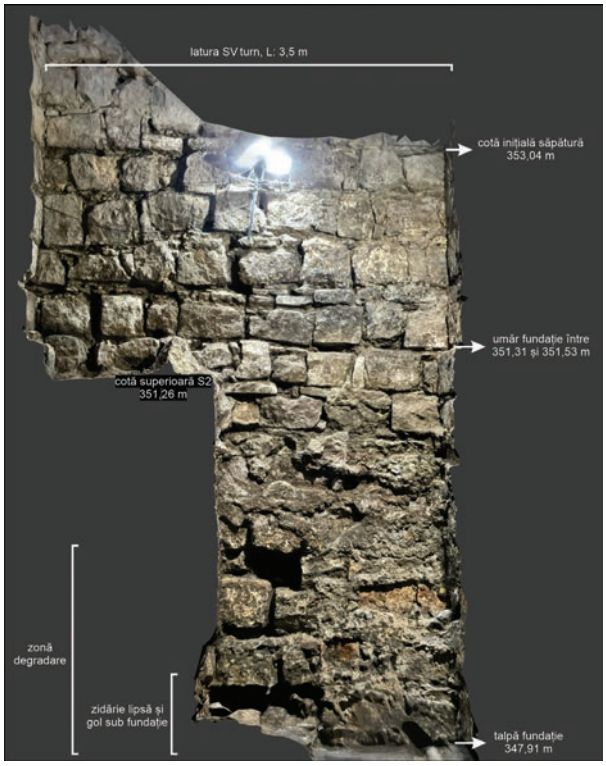

Fig. 9. S2, fundația turnului pe latura sa de SV

Fig. 10. Materiale arheologice recuperate din umpluturile moderne ale turnului

93. Constanța, jud. Constanţa

Sit: Aşezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt/XXVI Tocilescu al valului de piatră

Punct: Constanța, B-dul. 1 Mai, nr. 44 și 44 Lot-2

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN*:* 60428.20; **cod LMI**: CT-I-s-A-02555
Autorizaţia nr. 249/04.06.2025
Colectiv: Cristina Talmaţchi (MINAC) – responsabil științific; Constantin Şova (MINAC)
Perioada desfăşurării cercetării: iunie – iulie 2025

În vara anului 2025 a fost realizată cercetare arheologică preventivă în municipiul Constanța, pe B-dul. 1 Mai, nr. 44 și 44 Lot-2, conform contractului de cercetare încheiat între MINAC și beneficiarul DAKONIS IMOBILIAR SRL. Cercetarea a fost prilejuită de investiția „Extindere imobil existent C1 cu imobil C2 – S+8-9E locuințe colective cu spații comerciale la parter cu creare acces între cele două imobile, schimbare destinație subsol C1 din spațiu tehnic în parcări și modificare compartimentări interioare și fațade la imobil C1".

Terenul supus investiției, de circa 1055 mp, este situat într-o zonă cu patrimoniu arheologic reperat, la V de Centrul de Scafandri (Cazarma 2798), dincolo de bulevard, respectiv la circa 275 m SV de Stadionul Portul. Zona este cunoscută ca făcând parte dintr-o așezare medievală timpurie (secolele X–XI), constituită în preajma castrului I Schuchhardt/XXVI Tocilescu al valului de piatră, fiind delimitată, în acest stadiu al cercetărilor, de descoperirile de pe bulevardul 1 Mai, nr. 44, Lot-1, spre sud, de cele de pe strada Aleea Scafandrilor/Fundătura 1 Mai, la est, respectiv de cele de pe bulevardul 1 Mai (la vest de Stadionul Portul), la nord[1]. O limită provizorie poate fi dată spre sud-est de descoperirile de pe Strada Aleea Scafandrilor/Fundătura 1 Mai, Lot-1, înregistrate în 2019[2].

Pe jumătatea sudică a perimetrului, la nr. 44, Lot-1, a fost realizată în anul 2020, cu ocazia investiției imobil C1, o cercetare arheologică preventivă, în urma căreia au fost identificate două locuințe medievale timpurii. Noua investiție ne-a oferit prilejul de a înregistra noi date arheologice care să completeze informațiile referitoare la stratigrafia, mărimea, planimetria și evoluția economică a așezării, în acest sector.

Săpătura a debutat cu efectuarea unei secțiuni stratigrafice în partea de V a terenului, apoi cercetarea s-a făcut în suprafață, printr-o decapare cu mijloace mecanice în etape diferite și răzuieli manuale succesive, până la un nivel la care s-au putut delimita complexe arheologice (variind de la - 1 la - 1,40 m, sub nivelul actual al terenului), respectiv mai jos acolo unde nu au existat, pentru o completă verificare a perimetrului. În unele zone, a fost necesară înlăturarea unor conducte și țevi din ciment, ceramică sau metal, respectiv a unor cămine de apă, pentru o verificare exhaustivă.

Succesiunea stratigrafică generală a sectorului cercetat era următoarea: pământ galben-brun, încărcătură depusă în perioada 2020–2024, nivelată, cu o grosime variind între 0,20 şi 0,25 m; nisip cenușiu, în strat gros de 0,10–0,12 m; strat cu pietriș, în strat gros de 0,13–0,22 m; nisip gălbui, în strat gros de 0,20–0,26 m (toate straturile de mai sus reprezintă încărcătură depusă începând cu 2020, săpătura de pe Lot - 1); urma un strat de beton, cu grosimea de 0,03–0,07 m; sub acesta era un nivel de pământ brun compact, cu sporadice resturi moderne (obiecte din fier, plastic etc.), depus în timp, cu o grosime de 0,60–0,70 m; apoi un nivel de pământ brun-gălbui, din care pornesc complexele medieval-timpurii, gros de circa 0,50–0,60 m; un nivel de pământ brun-gălbui (paleosol), cu numeroase galerii de crotovine şi fără material arheologic, gros de maxim 0,30 m; pământ galben viu (*loess*), care apare între -1,55–1,65 m, în funcție de profil.

În urma cercetării, sub depunerile sau printre intervențiile moderne, pe suprafața de 1055 mp au fost identificate trei complexe medieval-timpurii, reprezentând locuințe adâncite. Două dintre ele erau situate pe limita vestică a perimetrului cercetat, iar al treilea se afla în colțul de nord-est.

Cpl. 1 – Locuință adâncită (bordei), aflată pe limita de vest a suprafeței cercetate. A fost investigată parțial (pe 3,60 m × 2,05 m), partea de vest intrând sub profil. Avea podea din lutuială brună, iar în peretele de est, spre colțul de sud-est, fusese săpat un cuptor, a cărui vatră, aproximativ circulară, era de 0,60 × 0,62 m și se afla la nivelul podelei. Podeaua conserva două gropi de pari pe limita sudică a încăperii, una verticală și una oblică, din care au fost colectate câteva fragmente ceramice specifice perioadei. Trei gropi porneau de la nivelul podelei complexului. Una, aproximativ ovală, se afla la vest de cuptor și intra parțial sub profil. Era la 0,35 m de limita de sud a încăperii, avea deschiderea în partea superioară de 0,80 × 0,55 m și se adâncea maxim 0,34 m de la podea. Umplutura acesteia era din pământ brun, ușor tasat, în care se găseau bucăți de lipitură coaptă, pietre afumate, fragmente ceramice cu decor incizat și unul de la un urcior, o gresie, oase, un împungător de os și cărămizi fragmentare, dintre care una cu șănțuiri. A doua era la 0,80 m distanță de limita de nord a încăperii, avea deschiderea în partea superioară de 0,95 × 0,90 m, se adâncea de la podea 0,32 m și avea pereții drepți. Umplutura era din pământ brun-gălbui, în care se găseau oase, fragmente ceramice medieval-timpurii, cărămizi fragmentare și pietre afumate, precum și bucăți de lut copt, care proveneau de la vatra unui cuptor. A treia era în colțul de nord-est. Aceasta avea deschiderea de 0,47 × 0,92 m și se adâncea de la podea 0,45 m pe partea sudică și 0,27 m pe cea nordică. Din umplutura ei au fost colectate două fragmente mici cu linii incizate și bucăți de pământ copt. De la jumătate în jos, umplutura consta din straturi succesive de cenușă cu pământ copt, care alternau cu pământ brun sau galben. Inventarul locuinței se completa cu: fragmente ceramice medieval-timpurii, decorate prin tehnica inciziei, cu

[1] Paraschiv-Talmaţchi 2018, p. 3–15; Talmaţchi, Șova 2019, p. 271–273; Talmaţchi, Șova 2021, p. 395; Paraschiv-Talmaţchi 2021, p. 211–233; Paraschiv-Talmaţchi, Şova 2022, p. 71–79; Talmaţchi, Șova 2024, p. 537–539.
[2] Talmaţchi, Șova 2020, p. 466.

linii orizontale sau în val; un împungător din os; o cărămidă cu șănțuiri; un fragment de râșniță și materiale faunistice.
Cpl. 2 – Locuință adâncită (bordei), aflată pe limita de vest suprafeței cercetate. A fost investigată parțial (pe 2,75 × 3 m), intrând sub profilul de vest, unde se afla și un cămin de apă. Avea podea din lutuială brun-gălbuie, iar în colțul de sud-est se păstrau resturile unui cuptor, clădit din piatră și câteva cărămizi fragmentare, a cărui gură era spre vest. Aproximativ pe centrul încăperii se păstrau urmele unei vetre deschise. Au fost observate patru găuri de la parii care susțineau structura superioară, dintre care trei aproximativ aliniate pe direcția nord-sud, iar a patra în exteriorul locuinței, imediat la est de a treia. Inventarul locuinței consta în ceramică medieval-timpurie și material osteologic.
Cpl. 3 – Locuință adâncită (bordei), care se afla în colțul de nord-est al suprafeței cercetate. A fost investigată parțial (pe 2,65 × 2,40 m), intrând sub profilul de nord, unde se afla și un cămin de apă, care o tăia. Mai multe pietre erau situate pe limitele încăperii, dintre care două legate cu pământ galben, sugerând o posibilă temelie din piatră a pereților. Avea podea din lutuială brun-gălbuie, iar în partea de nord, relativ pe centru față de limitele de est și vest ale complexului, conserva o vatră deschisă. Au fost observate trei găuri de pari, una pe limita vestică și două în interior. În colțul de sud-est al complexului se aflau mai multe pietre, unele afumate, printre care și una relativ dreptunghiulară (0,34 × 0,28 × 0,18 m). Dintre pietre și din lateral de acestea, au fost colectate mai multe fragmente ceramice cu striuri și cu suprafața smălțuită oliv cu galben, o gresie și o cute. Inventarul locuinței constă în ceramică medieval-timpurie, de uz comun și cu smalț (majoritar provenind de la o căniță), un piron din fier, o gresie, o cute și material osteologic.

Din totalul descoperirilor de interes arheologic, materialul ceramic medieval-timpuriu este cel mai numeros. Acesta a apărut cu precădere în interiorul complexelor, în strat fiind sporadic. I se adaugă obiecte din os (un împungător), din lut (o greutate pentru plasa de pescuit, o cărămidă cu şănţuiri folosită la ascuţit obiecte din os), din fier (un piron) și material faunistic. În timpul cercetării, nu a fost descoperită nicio piesă monetară specifică perioadei.

Materialul rezultat a fost depozitat la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Abstract:

In the summer of 2025, a preventive archaeological investigation was carried out in the municipality of Constanța, on 1 Mai Boulevard, no. 44 and 44, Lot-2. The land subjected to the investment is situated in an area with identified archaeological heritage, west of the Diving Centre (Barracks 2798), across the boulevard, respectively at about 275 m south-west of the Portul Stadium. The area is known as being part of an early medieval settlement (10th – 11th centuries), formed in the vicinity of fort I Schuchhardt / XXVI Tocilescu of the Stone Dyke, being delimited, at this stage of the research, by the discoveries on 1 Mai Boulevard, no. 44, Lot-1, to the south, those on Aleea Scafandrilor Street/Fundătura 1 Mai, to the east, respectively by those on 1 Mai Boulevard (west of the Portul Stadium), to the north. A provisional limit can be given to the south-east by the discoveries on Aleea Scafandrilor Street/Fundătura 1 Mai, Lot-1, recorded in 2019.

On the southern half of the perimeter, at no. 44 Lot-1, in 2020, on the occasion of the C1 building investment, a preventive archaeological investigation was carried out, as a result of which two early medieval dwellings were identified. Following the 2025 research, on the surface of 1055 sq m three early medieval features were identified, representing deepened dwellings. Thus, the new investment offered us the opportunity to identify and record new archaeological data, which complete the information regarding the stratigraphy, size, planimetry and economic evolution of the settlement, in this sector. From the total of the discoveries of archaeological interest, the early medieval ceramic material is the most numerous. It appeared especially inside the features, while in the layer it was sporadic. To this are added objects made of bone (awls), clay (weight for a fishing net, brick with grooves used for sharpening bone objects), iron (a nail) and faunal material. The resulting material was stored at the Museum of National History and Archaeology Constanţa.

Bibliografie:

Paraschiv-Talmațchi 2018 – Paraschiv-Talmaţchi, C., *About an Early Medieval Settlement in the South of Ancient Tomis*, Konštantinove listy/Constantine's Letters, Nitra, 11/1, 2018, p. 3–15.
Paraschiv-Talmațchi 2021 – Paraschiv-Talmaţchi, C., *Constantia – Constanța. Beneficiile arheologiei preventive*, în: Colesniuc, S. M., Talmațchi, G. M., Dumitrașcu, L. D., Paraschiv-Talmațchi, C. (eds.), *Porți deschise către civilizații. Tomis – Constanța MMXXI*, Cluj-Napoca, 2021, p. 211–233.
Paraschiv-Talmațchi, Șova 2022 – Paraschiv-Talmaţchi, C., Şova, C., *Early medieval pottery from Constantia*, în: Döhner, G., Grunwald, L. (eds.), *Keramik in Berlin, Brandenburg und Europa. Produktion, Innovation, Handel und Sammlungsgeschichte – 53. Internationales Keramik-Symposium 2020*, Reihe Beiträge zur Denkmalpflege in Berlin, Berlin, Landesdenkmalamt Berlin, 2022, p. 71–79.
Talmaţchi, Șova 2019 – Talmaţchi, C., Șova, C., *Constanța, jud. Constanța. Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt/XXVI Tocilescu al valului de piatră. Punct: Str. Fundătura 1 Mai, lot C (Aleea Scafandrilor)*, în: *CCAR. Campania 2018*, Sibiu, 2019, p. 271–273.
Talmaţchi, Șova 2020 – Talmaţchi, C., Șova, C., *Constanța, jud. Constanța. Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt/XXVI Tocilescu al valului de piatră. Punct: Lot 1, Zona Școala de Scafandri*, *Str. Fundătura 1 Mai (Aleea Scafandrilor),* în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 466.
Talmaţchi, Șova 2021 – Talmaţchi, C., Șova, C., *Constanța, jud. Constanța. Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt/XXVI Tocilescu al valului de piatră. Punct: Constanța, B-dul 1 Mai, nr. 44*, în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 395.
Talmaţchi, Șova 2024 – Talmaţchi, C., Șova, C., *Constanța, jud. Constanța. Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt/XXVI Tocilescu al valului de piatră. Punct: Constanța, B-dul 1 Mai, nr. 19*, *Cazarma 2798 (Centrul de Scafandri)*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 537–539.

94. Constanţa, jud. Constanţa [*Tomis*] – necropola orașului antic
Punct: Str. Nicolae Iorga, nr. 33 (proprietatea Gheorghe Cartali)

Tip de sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60428.16
Autorizaţia nr. 251/04.06.2025
Colectiv: Constantin Băjenaru (MINAC) – responsabil științific; Ștefan Palamiuc, Bianca Profiran (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: iunie, octombrie 2025

Perimetrul cercetat (proprietar Gheorghe Cartali) se află în cartierul Tomis II – zona locuințelor individuale, la intersecția dintre străzile Nicolae Iorga și Bucovinei. Terenul este situat în sectorul de N al necropolelor elenistice și romane, într-o zonă în care au fost identificate de-a lungul timpului numeroase morminte din perioada elenistică[1], dar și aglomerări de complexe funerare de incinerație și de inhumație datate în perioada romană (secolele II–III p.Chr.). Cel mai probabil, peisajul antic era dominat de tumuli în această zonă.

Cercetarea s-a efectuat în suprafață, pe limitele fundațiilor viitorului imobil (210 mp). Inițial s-a trasat o secțiune de control (S1, unde săpătura s-a oprit pe stratul de loess la -1,00 m), extinsă apoi la subsolul fostei clădiri de pe amplasament (aflat la cota -2,00-2,20 m). Contextele funerare s-au reperat în partea de SV a perimetrului cercetat și constau în șapte morminte datate în perioada romană – unul de incinerație (tip *bustum*, secolul II p.Chr.) și șase de inhumație (în firidă longitudinală, datate în secolul III p.Chr.)

M1 – incinerație (*bustum*) – groapă rectangulară, slab conturată în loess, șanț de tiraj pe mijloc, cu arsură destul de superficială; orientare NNV-SSE; s-au identificat rare fragmente de oase calcinate și câteva fragmente ceramice. Datare: secolul II p.Chr.

M2 – inhumație (firidă longitudinală) – groapă rectangulară (2,20 × 0,65 m); firidă săpată către SV (dimensiuni 2,00 × 0,70 m); defunctul a fost afectat de intervenții antropice în partea superioară; orientare NE-SV; la picioare s-a păstrat inventarul – o cană din ceramică. Datare: secolul III p.Chr.

M3 – inhumație (firidă longitudinală) – groapă rectangulară (1,85 × 0,75 m); firidă săpată ușor deviat față de axul longitudinal al gropii de acces, către SE (dimensiuni 1,90 × 0,60 m); oasele scheletului nu s-au păstrat, fiind pulverizate de natura solului; orientare NV-SE; în capătul firidei au fost plasate obiectele de inventar – o cană ceramică și un opaiț de lut de import (cu inscripție de olar în limba greacă – „Demetriou"). Datare: secolul III p.Chr.

M4 – inhumație – groapă rectangulară (1,60 × 0,70 m), orientare S-N; firidă săpată în pantă descendentă către N (dimensiuni 2,15 × 0,60 m); câteva oase găsite în dezordine în groapa de acces indică probabil jefuirea mormântului, din al cărui inventar s-a mai păstrat doar un opaiț (recuperat din groapa de acces). Datare: secolul III p.Chr.

M5 – inhumație (firidă longitudinală) – groapă rectangulară (1,65 × 0,62 m), orientată NE-SV; firidă săpată ușor deviat față de axul longitudinal al gropii de acces, către SSV (dimensiuni 2,20 × 0,70 m); nu s-au identificat oase umane și nici elemente de inventar. Posibil abandonat din antichitate. Datare: secolul III p.Chr. (prin context și tip de mormânt).

M6 – inhumație (firidă longitudinală) – groapă rectangulară (1,70 × 0,63 m); firidă săpată către NE (dimensiuni 2,00 × 0,80 m), în care au fost depuși doi defuncți unul peste altul; oasele se păstrează în stare relativ bună, fiind afectate totuși zona craniilor (posibilă jefuire); orientare SV-NE; din inventar se păstrează două căni din ceramică și un opaiț (depuse la picioare). Datare: secolul III p.Chr.

M7 – inhumație (firidă longitudinală) – groapă rectangulară (2,10 × 0,55 m), adâncită până la – 4,00 m sub nivelul actual; orientare SV-NE; firidă săpată ușor deviat față de axul longitudinal al gropii de acces, în pantă descendentă către NE (dimensiuni 2,35 × 0,65 m); Nu s-au păstrat oasele defunctului și nici elemente de inventar. Datare: secolul III p.Chr. (prin context și tip de mormânt).

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Cartali din strada Nicolae Iorga a condus la identificarea de noi contexte funerare în perimetrul nordic al necropolei tomitane. Se constată existența unui nucleu de inhumații specifice secolului III p.Chr. (prin prezența clasicelor gropi cu firide longitudinale), care se dezvoltă în interiorul unei arii funerare mai vechi (posibil chiar un tumul), în care predomina incinerația.

Abstract

Located in the Northern sector of the Hellenistic and Roman necropolises of Tomis, the preventive research carried out on the Cartali property at 33 Nicolae Iorga Street allowed the identification of seven tombs dated to the Roman period – one cremation (*bustum* type, 2nd century AD) and six inhumations (in pits with longitudinal niche, dated to the 3rd century AD). The existence of a nucleus of burials specific to the 3rd century AD (through the presence of the typical longitudinal niches) is noted, which develops inside an older burial area (possibly even a tumulus) in which cremation predominated.

[1] Mihai Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1967.

Illustrations list:

Fig. 1. Constanța, 33 Nicolae Iorga Street – excavation plan.
Fig. 2. Tomb M2.
Fig. 3. Tomb M3 – detail of the grave goods.
Fig. 4. Tomb M6.

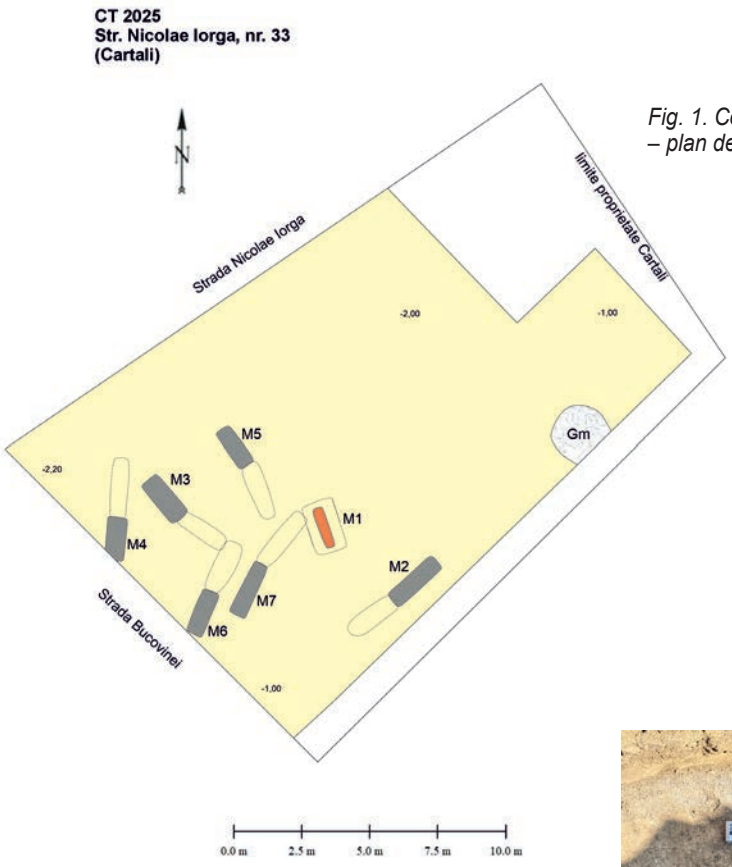

Fig. 1. Constanța, str. Nicolae Iorga, nr. 33 – plan de săpătură

Fig. 2. Mormântul M2

Fig. 3. Mormântul M3 – detaliu inventar

Fig. 4. Mormântul M6

95. Constanţa, jud. Constanţa [*Tomis*] – necropola orașului antic
Punct: Str. Sabinelor, nr. 38 (proprietatea Metropol Star SRL)

Tip de sit: 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană)
Cod RAN: 60428.16
Autorizaţia nr. 498/29.08.2025
Colectiv: Constantin Băjenaru (MINAC) – responsabil științific; Cătălin Nopcea, Laura Gheorghiu, Ștefan Palamiuc, Bianca Profiran (MINAC)
Perioada desfășurării cercetării: august – septembrie 2025

Perimetrul cercetat este situat în zona centrală a orașului, pe latura dinspre NV a străzii Sabinelor, sectorul cuprins între strada I. G. Duca și bulevardul Mamaia. Terenul este situat în sectorul central-vestic al necropolelor tomitane de epocă elenistică și romană, dar și în perimetrul unei vaste necropole din perioada romană târzie (secolele IV–V p.Chr). Cercetarea s-a efectuat pe o suprafață de aproximativ 250 mp, fiind descoperite patru morminte din perioada elenistică, două morminte din perioada romană târzie (secolul IV) și o construcție de tip *hypogeu* cu plan în cruce, compusă din trei încăperi (datată în a doua jumătate a secolului IV).

Morminte din perioada elenistică (secolele III–II a.Chr.)

M1 – mormânt de incinerație. Afectat parțial de implantarea unei gropi moderne. Groapă rectangulară cu colțurile rotunjite (dimensiuni 2,05 × 1,20 m), cu alveole săpate la colțuri pentru amplasarea patului funerar. O alveolare aproximativ circulară în zona centrală asigura tirajul focului, ulterior în ea fiind depuse o parte din obiectele de inventar (post-cremație). S-au recuperat oase calcinate, deși arsura nu este foarte puternică. Inventar: *lagynos*, oală fragmentară, *lekythos* cu gura trilobată, două opaițe. Datare: secolele III–II a.Chr.

M4 – mormânt de incinerație. Groapă rectangulară cu colțurile rotunjite (dimensiuni 1,60 × 1,15 m). Șanțul de tiraj este de formă ovală, pe limitele acestuia fiind ulterior amplasate țigle care protejau inventarul depus post-cremație. S-au recuperat numeroase oase calcinate. Inventar: *lagynos*, *lekythos*, cană cu pastilă, bol cu decor în relief, *unguentarium*, două opaițe, polonic din bronz, aplice din os și lut, fibulă de bronz, cuțit de fier, strigiliu de fier. Datare: secolele III–II a.Chr.

M5 – mormânt de incinerație. Groapă rectangulară cu colțurile rotunjite (dimensiuni 2,15 × 1,30 m), cu alveole săpate la colțuri pentru amplasarea patului funerar. Șanțul de tiraj este de formă ovală, puțin adâncit, în el fiind depus inventarul post-cremație. S-au recuperat oase calcinate, deși arsura nu a fost foarte puternică. Inventar: *lagynos*, *lekythos*, două boluri *echinus*, *unguentarium*, opaiț, oglindă de bonz. Datare: secolele III–II a.Chr.

M6 – mormânt de inhumație în firidă laterală, situat în imediata apropiere a mormântului de incinerație M1. Groapă de acces de formă rectangulară (dimensiuni 1,80 × 0,80 m), firidă săpată în peretele lateral dinspre sud, blocată cu pietre și câteva fragmente de țigle. Posibil jefuit din antichitate, s-au păstrat câteva cuie și fragmente de oase.

Morminte din perioada romană târzie (secolul IV p.Chr.)

M2 – mormânt de inhumație în firidă longitudinală. Groapa de acces nu s-a putut contura. Se păstrează firida orientată V-E, în care a fost depus un *infans*, din ale cărui oase s-au păstrat fragmente foarte mici. Fără inventar.

M3 – mormânt de inhumație în firidă longitudinală. Groapa de acces (cu lățimea de 0,75 m) se află în martorul dinspre imobilul învecinat de la SV. Firidă săpată către est (dimensiuni 1,50 × 1,00 m), blocată cu o țiglă. În mormânt au fost depuși doi copii de vârste diferite: d. 1 – la nord – probabil *infans*, cu oasele slab conservate, depus pe o treaptă mai înălțată; d. 2 – la sud – vârstă probabil 3–4 ani, oasele relativ bine conservate. Orientare V(cap)- E. Fără inventar.

C1 – construcție de tip *hypogeu*, cu planul în cruce, compusă din trei camere boltite. Dimensiuni maxime la nivelul de conturare: aproximativ 10 × 5 m. Axul lung este orientat pe direcția V-E. Zidurile sunt construite din piatră legată cu mortar alb, iar bolțile conțineau și segmente din cărămidă. Profilele stratigrafice indică o distrugere în timp a bolților, cu prăbușiri și umpluturi/colmatări succesive. Pereții camerelor sunt tencuiți cu mortar, pe care s-a aplicat un decor în pasta moale, constând din figuri a căror interpretare rămâne încă deschisă. La partea inferioară, pe anumite segmente există și linii care sugerează imitația unor blocuri de zidărie. Intrarea este situată pe latura de sud a camerei centrale, probabil printr-un culoar săpat în pământ și având la bază dale mari de calcar. În peretele de N al camerei centrale există o nișă de aproximativ 1 m înălțime, în care s-a descoperit doar un fragment din partea inferioară a unei amfore de Sinope datată în secolul IV. În partea inferioară a aceleiași camere, aproape de nivelul de călcare, s-au recuperat oasele în dezordine ale unui defunct, semn al jefuirii încă din perioada antichității. Datarea complexului este asigurată de monede de la Constantius II și Valens, recuperate din mortarul utilizat la construcție, care indică a doua jumătate a secolului IV p.Chr.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Metropol Star din strada Sabinelor a condus la identificarea a două nuclee de înmormântări din perioade istorice diferite – elenistică și romană târzie. Grupul de morminte din perioada elenistică (secolele III–II a.Chr.) constă din bine cunoscutele morminte de incinerație pe loc (precursoare ale tipului *bustum* din perioada romană) și din morminte de inhumație în firidă laterală. Este posibil ca aceste morminte să fi făcut parte din peisajul tumular al epocii elenistice, documentat în zonele înalte din zona centrală a Constanței. Cele două morminte cu firidă longitudinală și construcția de tip hypogeu fac parte dintr-o vastă necropolă romană târzie (secolele IV–V) amplasată la distanțe cuprinse între 300 și 900 m spre NV de zidul de incintă al orașului, în zona central-vestică a orașului modern, până în perimetrul cartierului de blocuri din apropierea Casei de Cultură. Monumentul de tip hypogeu

constituie un unicat între descoperirile de acest tip din Dobrogea și chiar din zona balcanică, valoarea sa fiind dată de planul arhitectural, care amintește de construcțiile subterane dotate cu nișe pentru depunerea defuncților (*arcosolia*), dar și de decorul parietal.

Abstract

The researched area is located in the center of Constanța, on the NW side of Sabinelor Street, the sector between I. G. Duca Street and Mamaia Boulevard. The land is located in the central-western sector of the Hellenistic and Roman necropolises of Tomis, but also within the perimeter of a vast necropolis from the Late Roman period (4th–5th centuries AD). The excavation was carried out on an area of approximately 250 square meters and led to the identification of two burial horizons from different historical periods – Hellenistic and Late Roman.

The four graves from the Hellenistic period (3rd–2nd century BC) consists of the well-known in situ cremation graves (precursors of the Roman *bustum* type) and inhumation graves with a lateral niche. It is possible that these tombs were part of the tumular landscape of the Hellenistic period, documented in the highlands of the central area of Constanța.

Two inhumation tombs in a longitudinal niche and especially a hypogeum-type construction belong to the large necropolis from the Late Roman period (4th–5th centuries) located at distances between 300 and 900 m to the NW of the Tomis city wall. The *hypogeum* has a cross-shaped plan, with its long axis oriented in the W-E direction and is composed of three vaulted rooms. The walls are built of stone bound with white mortar, and the vaults also contained brick segments. The walls of the rooms are plastered with mortar, on which a soft paste decoration was applied, consisting of figures whose interpretation still remains open. Stratigraphic observations and the presence of human bones in disarray in the central chamber indicate the looting and partial destruction of the construction since antiquity. The dating of the complex is assured by coins from Constantius II and Valens, recovered from the mortar used in the construction, which indicate the second half of the 4th century AD.

Illustrations list:

Fig. 1. Constanța, 38 Sabinelor Street – excavation plan.
Fig. 2. Tomb M1 (Hellenistic).
Fig. 3. Tomb M4 (Hellenistic) – detail of the grave goods.
Fig. 4. Tomb M5 (Hellenistic).
Fig. 5. Tomb M3 (4th c. AD.)
Fig. 6. The *hypogeum* – general view from the south.
Fig. 7. The *hypogeum* – stratigraphic profile in the east room.
Fig. 8. The *hypogeum* – the north wall of the central room.

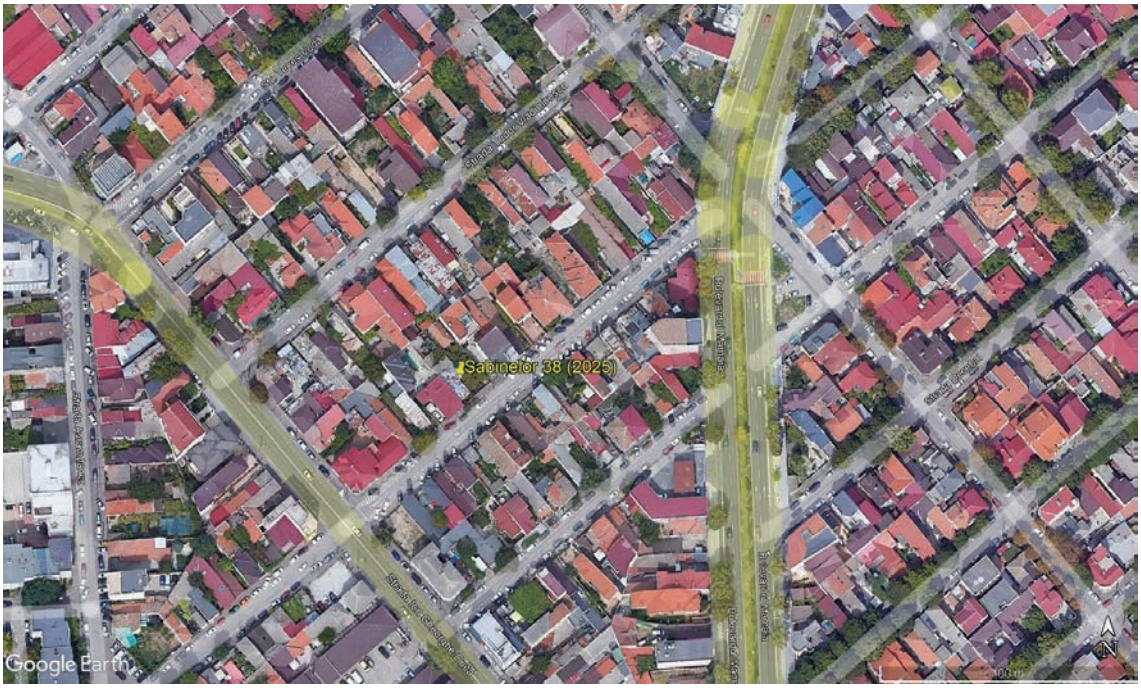

Fig. 1. Constanța, str. Sabinelor 38 – localizare amplasament

Fig. 2. Mormântul M1 (elenistic)

Fig. 3. Mormântul M4 (elenistic) – detaliu inventar funerar

Fig. 4. Mormântul M5 (elenistic)

Fig. 7. Hipogeu – profil stratigrafic în camera de est

Fig. 8. Hipogeu – peretele de nord al camerei centrale

Fig. 5. Mormântul M3 (secolul IV p.Chr.)

Fig. 6. Hipogeu – vedere generală dinspre sud

96. Dumbrăviţa, com. Dumbrăviţa, jud. Timiș
Punct: Aşezarea sarmatică de la Dumbrăviţa – Obiectivul 10

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 155270.07
Autorizația nr. 633/03.11.2025
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil științific
Perioada desfășurării cercetării: noiembrie 2025

Perimetrul care a fost cercetat se află pe teritoriul administrativ al comunei Dumbrăvița, jud. Timiș, sat Dumbrăvița, CF 414303. A fost decopertată amprenta construcției, precum și o bandă largă de 3 m în fața casei, spre stradă, pentru legarea utilităților, în total 220 mp. Au fost cercetate 12 complexe, care aparțin toate unei așezări sarmatice din epoca romană târzie, din secolul IV p.Chr.

Stratigrafia suprafeței cercetate este extrem de simplă: complexele coboară direct de sub stratul arabil. Toate cele 12 complexe au fost descoperite în partea nordică a suprafeței cercetate. Remarcăm: o concentrare de gropi de provizii în jurul unui complex de mari dimensiuni (Cx 11), poate o locuință; o groapă de provizii, Cx 7, în care a fost descoperit un schelet întins pe spate cu brațele ridicate, cu picioarele îndoite, defunctul fiind așezat pe fundul gropii, cu capul spre nord, cu un vas spart în zona craniului. Această cercetare, desfășurată pe o suprafață relativ mică, confirmă presupunerea anterioară privind existența în zonă a unei așezări sarmatice târzii, întinse, caracterizată prin grupări de gropi de provizii în jurul unor locuințe, formând astfel o rețea complexă de nuclee de locuire.

Abstract

The footprint of the contruction was uncovered, as well a 3 m wide strip in front of the house, toward the street, for connecting utilites, a total of 220 sq m 12 features were researched, all of wich belong to a Sarmatian settlement from the late Roman age, from 4th century AD.

Illustration

Pl. I. 1. Location of the research (red rectangle) on orthophotoplan image; 2. General research plan; 3– 4. Representative features from the research.

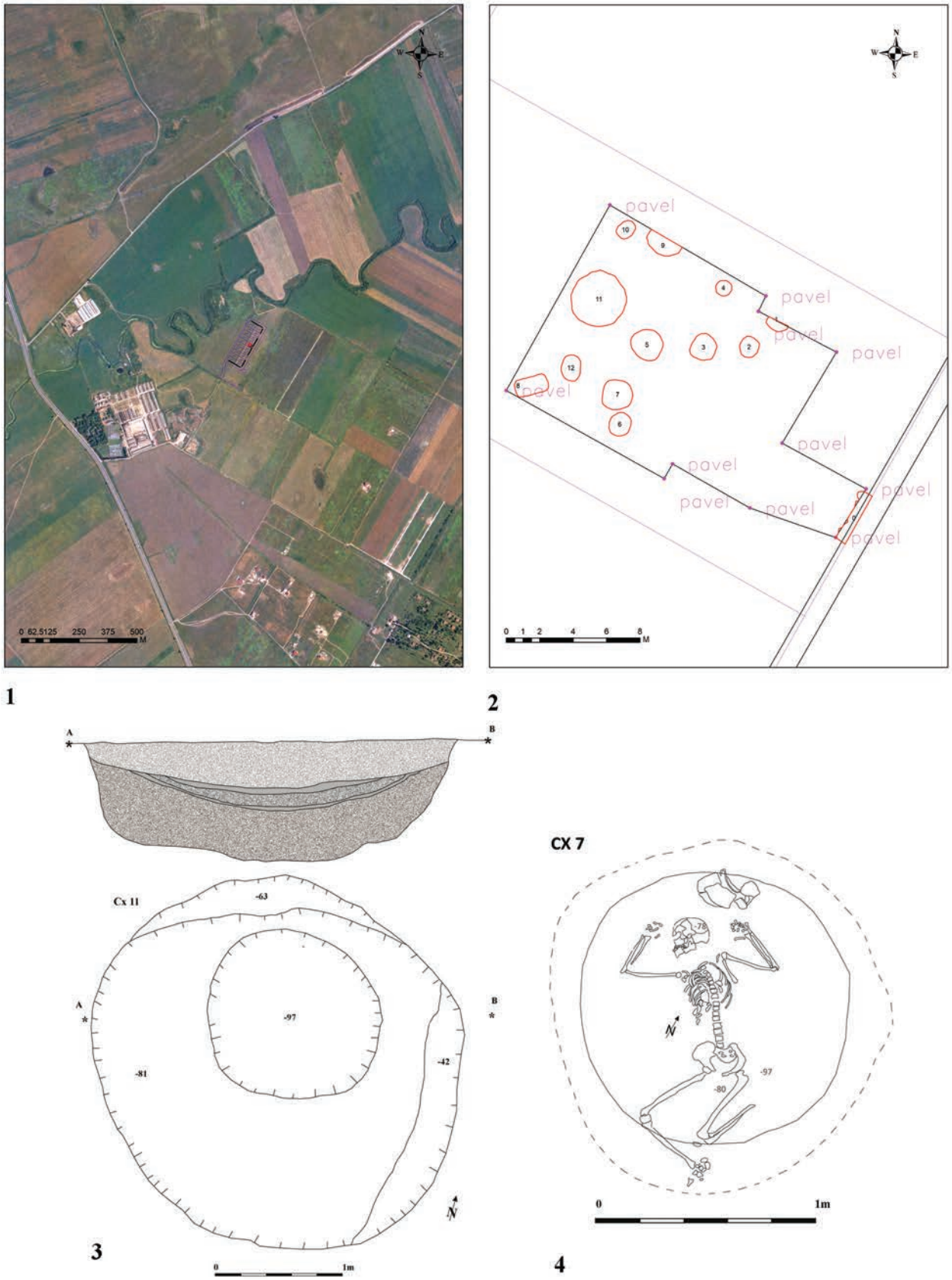

Pl. I. Dumbrăvița – Obiectivul 10. 1. amplasarea zonei cercetate (cu roșu) pe ortofotoplan; 2. planul general al cercetărilor; 3–4. complexe reprezentative cercetate.

97. Dumbrăviţa, com. Dumbrăviţa, jud. Timiș
Punct: Situl arheologic de la Dumbrăviţa – Obiectivul 3

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 155270.02
Autorizația nr. 32/28.01.2025
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil științific; Raul Trif (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: februarie 2025

Cercetarea în Situl 3 de la Dumbrăvița a fost posibilă ca urmare a dezvoltării unui parc industrial (CF 412832). Situl este amplasat într-o zonă inundabilă, pe malul drept al pârâului Beregsău, pe o terasă relativ înaltă, în vecinătatea nordică a centurii de nord a municipiului Timișoara. Situl arheologic a fost descoperit prin periegheze, la începutul anilor 2000, fiind cercetat în anul 2004, cu ocazia realizării centurii de nord a municipiului Timișoara. Cercetarea a fost desfășurată în cadrul a două suprafețe. A fost deschisă o suprafață la marginea sitului (S1), identificat în urma unui diagnostic intruziv, realizat de Universitatea de Vest Timișoara și pe traseul viitoarelor utilități (S2), în vecinătatea estică a drumului de legătură dintre centură și baza logistică Maracana (Pl. I). Au fost identificate: o grupare de complexe databile în epoca romană (S 1: Cx 1–4, 6–15), un complex din Evul Mediu, secolele XIV–XV (S2: Cx 1–4) și o fântână modernă, secolele XIX–XX (S1: Cx 5).

Așezarea din epoca romană

Complexele databile în epoca romană se concentrează în Suprafața 1. Având în vedere cercetările în imediata vecinătate a suprafeței săpate de noi, putem să facem câteva aprecieri privind structura și întinderea așezării studiate. În primul rând suprafața a fost delimitată pe nord și vest de un diagnostic intruziv, care a exclus ipoteza întinderii sitului spre această direcție. În cadrul suprafeței 2 nu au fost identificate descoperiri databile în epoca romană, însă câteva complexe au fost identificate cu ocazia cercetărilor preventive de pe șoseaua de centură, la cca 150–200 m de grupul de complexe cercetat. Foarte probabil, complexele descoperite cu ocazia cercetărilor legate de construcția drumului sunt cvasi-contemporane cu cele descoperite de colectivul nostru, Mircea Mare menționând oale modelate cu mâna, cu brâu alveolat și cu alveole pe buză și fragmente de terra sigillata. Având în vedere aspectele menționate, putem să concluzionăm că structura așezării din epoca romană este una bazată pe gospodării răsfirate, reprezentate arheologic prin grupări de complexe aflate la o distanță de 150–200 m una față de cealaltă.

Așezarea medievală (secolele XIV–XV)

Cele patru complexe databile în această perioadă au fost identificate în S 2, la marginea estică a drumului de pământ care face legătura între șoseaua de centură și centrul logistic Maracana. Aceste complexe aparțin așezării descoperite cu ocazia săpăturilor legate de construcția șoselei, ușor identificabilă la suprafață, pe terasa vestică a pârâului Beregsău, prin abundența fragmentelor ceramice. Satul medieval este indicat și prin toponimul *Satu Batran*, de pe a doua ridicare militară austriacă.

Cx 01. Complex reprezentat de o groapă de formă ovală în plan, conturat parțial la limita de vest a săpăturii, având lungimea de 3,70 m și lățimea de 1,50 m. Adâncimea maximă este de 1,50 m. Umplutura este formată dintr-un pământ brun închis, compact, pigmentat cu chirpici și cărbune, cu lentile de cenușă în compoziție. Marginea estică a complexului este tăiată de șanțul pentru conducta de gaz. Materialul arheologic prelevat constă în: un frg. de toartă plată, albă, semifină (Pl. II/B 3); 37 de frg. de oale și capace cenușii sau cărămizii, semifine, arse secundar, dintre care se remarcă câteva buze profilate și capace cu buză îngroșată (Pl. II/B 1, 2); 32 de frg. de oase de animale.

Cx 02. Complex reprezentat de o groapă de formă rectangulară în plan, conturat parțial la limita de vest a săpăturii, având laturile de 1,40 m. Adâncimea maximă este de 1,48 m. Umplutura este formată dintr-un pământ brun închis, compact, pigmentat cu chirpici și cărbune, cu lentile de lut galben în compoziție. Colțul estic al complexului este tăiat de șanțul pentru conducta de gaz. În partea superioară a umpluturii s-a conturat o vatră sau baza unui cuptor, având dimensiunile de 1,20 x 0,80 m. Grosimea stratului de lut ars este de 5 cm. Materialul arheologic prelevat este reprezentat de: 69 de frg. de oale cenușii sau cărămizii, cu ardere secundară, semifine, din care se remarcă câteva buze profilate (Pl. II/B 4), 28 de frg. de oase de animale

Cx 03.Complex reprezentat de o groapă de formă ovală în plan, conturat parțial în limita de est a săpăturii, având lungimea de 1,10 m și lățimea de 0,50 m. Adâncimea maximă este de 0,48 m. Umplutura este formată dintr-un pământ brun deschis, compact, ușor pigmentat cu chirpici. Materialul arheologic prelevat este reprezentat de trei frg. de oase de animale.

Cx 04. Complex reprezentat de o groapă de formă ovală în plan, conturat parțial în limita de vest a săpăturii, având lungimea de 0,90 m și lățimea de 0,60 m. Adâncimea maximă este de 0,37 m. Umplutura este formată dintr-un pământ brun închis, compact, pigmentat cu chirpici și cărbune. Marginea estică a complexului este tăiată de șanțul pentru conducta de gaz. Materialul arheologic prelevat constă în: două frg. de oale, cărămizii, semifine, trei frg. de ulcioare negricioase, semifine (Pl. II/B 5), șapte frg. de oase de animale.

Abstract

Our research in the site 3 at Dumbrăvița was made possible by teh development of an industrial parc (CF 412832). An area was opened on the edge of the site (S1), identified following an intrusive diagnosis by UVT and on the route of future utilities (S2), in the eastern vicinity of the connecting road between the beltway and the Maracana logistic base. We identified a group of features datable to the Roman age (S1; Cx 1-4, 6-15), one of the Medieval period, 14th–15th centuries (S2: 1–4) and a modern fountain, 19th–20th centuries (S2: cx 5).

Bibliografie:

Mare, M., *Descoperirile daco-romane*, în: Drașovean, Fl., Benea, D., Mare, M., Tănase, D., Chiu, Fl., Regep-Vlascici, S., Ștefănescu, A., Munteanu, M., Crânguș, M., Micle, D., Szentmiklosi, A., Timoc, C., *Săpăturile arheologice preventive de la Dumbrăviţa. DN 6 – varianta ocolitoare Timişoara, km. 549+076-DN 69, km. 6+430*, Bibliotheca Historica et Archaeologica, în: Banatica, 33, 2004, p. 32–37.

Gindele, R., *Așezarea din epoca romană de la Dumbrăvița – Obiectiv 3 (jud. Timiș)*, în: AMP, 47, 2025, p. 277–294.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Location of the research (red arrow) on Google Earth image (capture 08.07.2025); 2. Location of trhe surface S1 on Google Earth image (capture 08.07.2025); 3. General research plan, 4. General plane surface S2A-B; 5. General plane surface S1.

Pl. II. A. The aerial image of the S2A; B1–5. Medieval age pottery from the features of the surface S2A.

Pl. III. Medieval age features from the surface S2A.

1

2

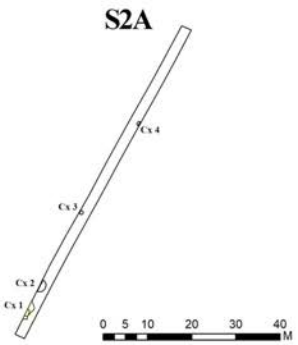

3

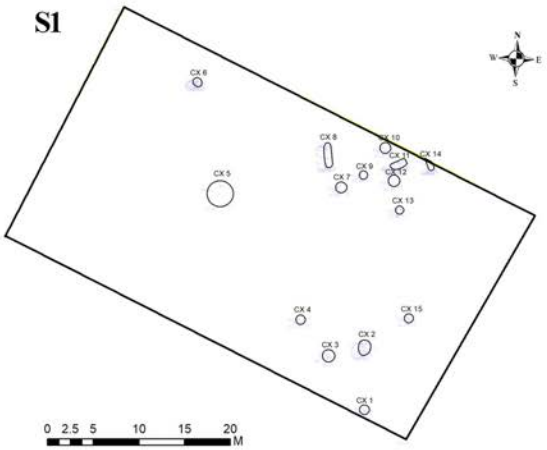

4

Pl. I. Dumbrăvița Obiectivul 3. 1. amplasamentul cercetării (săgeată roșie) pe imagine Google Earth (captură 08.07.2025), 2.planul general al cercetărilor, 3. plan general suprafața S2A-B, 4. plan general suprafața S1

A

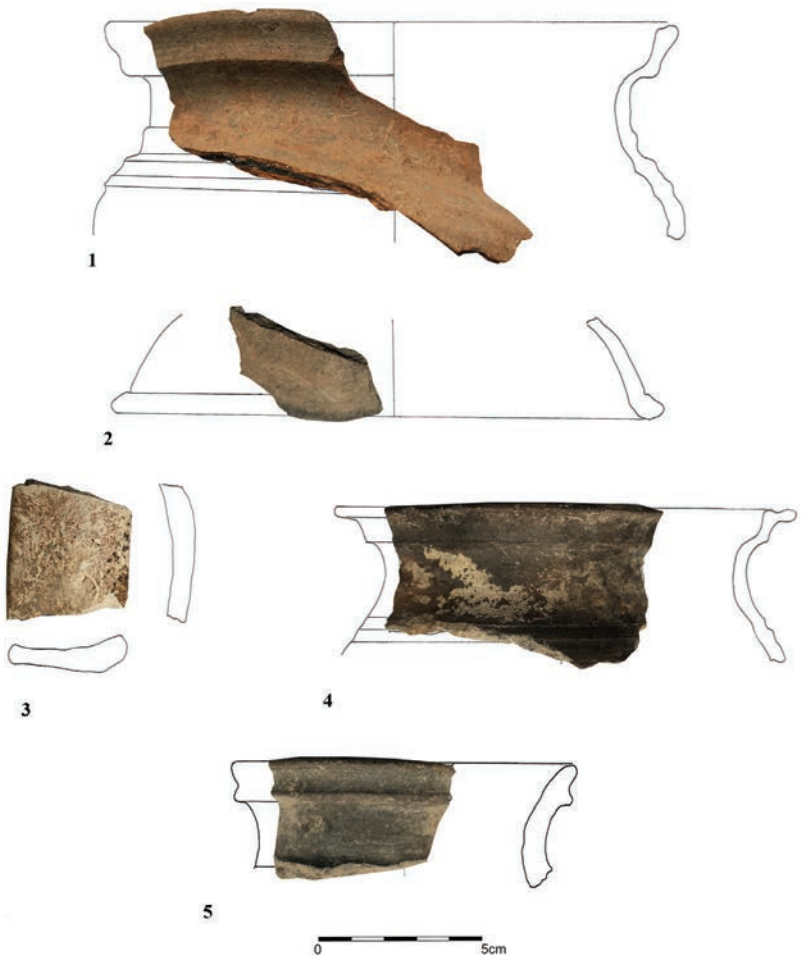

B

Pl. II. A. imaginea aerieană a S2A, B 1–5. fragmente ceramice descoperite în complexe medievale din S2A

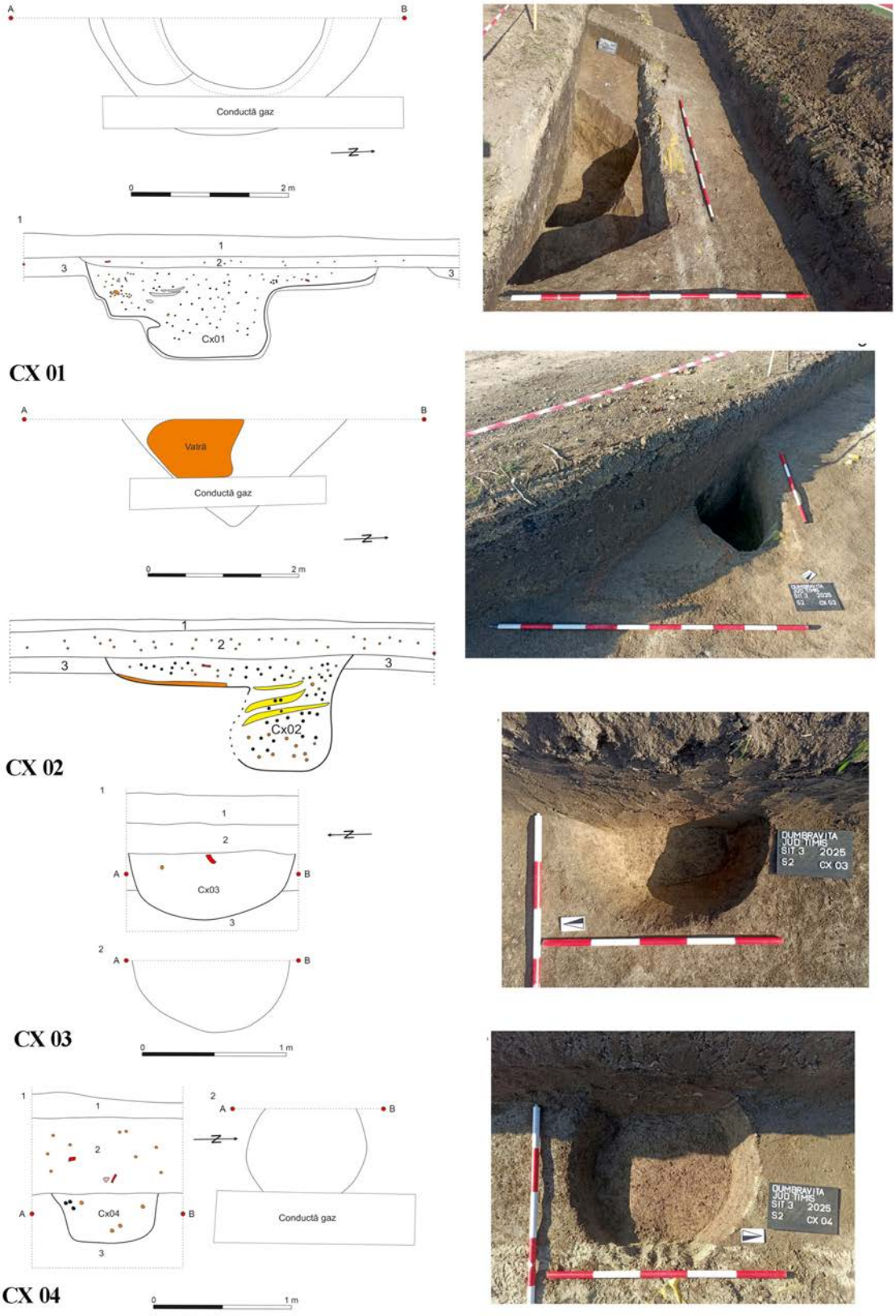

Pl. III. Complexele medievale din S2A

98. Fântânele, com. Scânteiești, jud. Galați
Punct: la NE de Fântânele

Tip de sit: 21 (necropolă), 221 (mormânt tumular)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului)
Autorizația nr. 580/08.10.2025
Colectiv: Gabriel Jugănaru – responsabil științific; Adrian Adamescu (MIPP Galați); Andreea Loredana Parnic (MDJ Călărași)
Finanțare: investitor: S.C. DRĂGHIESCU PARTNERS SRL
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2025

Obiectivul arheologic este situat la nord-est de localitatea Fântânele, com. Scânteiești. Intervenția a fost determinată de un proiect tehnic care prevede amplasarea a opt centrale eoliene și realizarea infrastructurii subterane aferente. Având în vedere că Tumulul 1 de la Fântânele este afectat de drumul de legătură și linia electrică subterană dintre Turbinele WTG 22 și WTG 25, a fost necesară implementarea procedurii de cercetare arheologică preventivă a acestuia.

Pentru investigarea integrală a Tumulul nr.1 au fost trasate patru suprafețe, delimitate de doi martori stratigrafici, cu o grosime de 1 m, orientați nord-sud/est-vest: S1. suprafața nord-vestică; S2. suprafața nord-estică; S3. suprafața sud-estică; S4. suprafața sud-vestică. Toate adâncimile au fost luate din centrul movilei, considerat a fi punctul 0.

Metodologia aplicată a permis documentarea relațiilor stratigrafice și identificarea a cinci complexe funerare (Cx1 M1 – M5), toate reprezentând morminte de inhumație.

Cx1 M1 – Mormânt secundar. Suprafața 2, în c. XVIII–XIX/16–17, la adâncimea de 0,90 m. Compexul a apărut sub forma unei gropi de formă ovală cu orientarea NV-SE și dimensiunile de 1,65 × 1,26 m. Complexul a fost săpat de la adâncimea de 1,80 m. La adâncimea de 1,90 m au apărut resturile unui individ aflat într-o stare de conservare precară. Era orientat NV-SE, cu fața către NE. A fost depus în groapă în poziție decubit lateral, chircit pe partea stângă. S-a păstrat craniul și câteva părți din membrele inferioare. Membrele inferioare erau așezate pe partea stângă. Baza a fost atinsă la adâncimea de 2,00 m. Fără inventar.

Cx2 M2 – Mormânt secundar. Suprafața 2, în c.XVIII/26. Groapă de formă rectangulară, cu dimensiunile de 1,30 × 0,90 m, descoperită la adâncimea de 2,00 m. Umplutura gropii este omogenă, din argilă lutoasă de culoare brună medie, fără incluziuni sau obiecte funerare vizibile. La baza gropii se afla un schelet uman articulat, în mare parte conservat și ușor comprimat. Corpul este așezat într-o poziție ghemuită (flexată), pe partea stângă cu capul la NE și picioarele la SV. Craniul este intact, dar puternic tasat; mandibula nu este clar vizibilă. Membrele inferioare sunt strâns flexate spre trunchi, piciorul stâng este îndoit, iar cel drept este peste cel stâng. Membrele superioare par a fi îndoite din coate, mâna stângă dusă spre genunchi, iar mâna dreaptă aproape de față. Pe baza morfologiei vizibile, avem de-a face cu un individ adult, posibil tânăr sau de vârstă mijlocie și fără dovezi clare de traumă sau alterare patologică a oaselor în această etapă. Baza a fost atinsă la adâncimea de 2,46 m. Fără inventar.

Cx3 M3 – Mormânt secundar. Suprafața 3, în c.XVIII-XIX/8, la adâncimea de 1,25 m. Compexul era de formă ovală, cu un pământ de umplutură de culoare negru pigmentat cu pământ galben. Complexul avea dimensiunile de 1,80 × 1, 40 m și orientarea NNE-SSV. Complexul a fost săpat de la adâncimea de 1,75 m. La adâncimea de 2,90 m, au fost găsite oasele unui individ aflat în conexiune anatomică și într-o stare de conservare bună. Depus în groapă ovală în poziție flexată. Corpul este chircit, plasat pe partea dreaptă. Capul este aplecat înainte și în jos, spre piept. Coloana pare a fi curbată. Brațul drept pare îndoit, cu antebrațul poziționat peste trunchi sau abdomen. Brațul stâng pare mai extins sau înclinat în jos. Membrele inferioare sunt puternic flexate cu genunchii strânși spre piept. Baza a fost atinsă la adâncimea de 2,65 m.

Cx4 M4 – Mormânt principal. Aflat la intersecția dintre martori, complexul a fost identificat la adâncimea de 1,70 m. Se pare că mormântul a fost distrus de o groapă de jaf sesizată în profil, care a fost săpată de sub stratul vegetal și perforează toate straturile arheologice. Complexul este de formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 1,20 × 0,90 m și cu orientarea NV-SE. În pământul de umplutură al gropii au fost găsite resturi de oseminte umane fără conexiune anatomică. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,95 m. Fără inventar.

Cx5 M5 – Mormânt secundar. Suprafața 3, în c.XXII/9. Descoperit la adâncimea de 1,00 m (de la punctul 0), în Au fost găsite oasele unui schelet dezarticulat și într-o stare de conservare precară. Individul era orientat NE-SV. S-au păstrat craniul și câteva părți din membrele superioare. Fără inventar.

Cercetarea arheologică desfășurată în cadrul Tumulului 1 de la Fântânele a evidențiat existența unui mormânt principal (Cx4 M4), în jurul căruia au fost realizate ulterior depuneri secundare (Cx1 M1, Cx3 M3, Cx5 M5). Deosebit de relevantă este situația complexului Cx2 M2, amplasat în afara perimetrului movilei funerare. Absența inventarului funerar, coroborată de poziția defuncților – predominant depuși în decubit lateral, cu membrele flexate – indică practici funerare specifice comunităților Epocii Bronzului din zona stepică.

Abstract

In the autumn of 2025, a team from Galaţi History Museum, performed an archaeological excavation in the burial mound no. 1 in Fântânele village, Galați county. During the excavation, five tombs were discovered, all dated to the Bronze Age.

Illustrations list:

Fig.1. Aerial photograph of Tumulus 1 (T1) from Fântânele, com. Scânteiești, Galați county.
Fig. 2. View from the south side.
Fig. 3. Burial no. Cx2 –M2.
Fig. 4. Burial no. Cx3 –M3.

Fig. 1. Fotografie aeriană cu T1 de la Fântânele, com. Scânteiești, jud. Galați

Fig. 3. T1 Fântânele, com. Scânteiești, jud. Galați. Cx2 –M2

Fig. 2. T1 Fântânele, com. Scânteiești, jud. Galați. Vedere dinspre sud

Fig. 4. T1 Fântânele, com. Scânteiești, jud. Galați. Cx3 –M3

99. Hărman, jud. Brașov

Punct: Ansamblul Bisericii Evanghelice Fortificate, str. Pieței, nr. 2

Tip de sit: 122 (cetate), 133 (biserică), 322 (monument)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 41097.10; **cod LMI:** BV-II-a-A-11715
Autorizația nr. 140/01.04.2025
Colectiv: Daniela Marcu-Istrate (IAB) – responsabil științific; Sebastian Ovidiu Dobrotă, Cătălina State (doctoranzi IAB)
Finanțare: Parohia Evanghelică C.A. Hărman
Perioada desfășurării cercetării: 01.05–15.12.2025

În anul 2025, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", București a desfășurat lucrări de cercetare preventivă la ansamblul bisericii evanghelice fortificate din Hărman, în vederea colectării de date pentru un proiect de restaurare a monumentului istoric (Fig. 1).

Punctul central al ansamblului este biserica ridicată în secolul XIII, înconjurată de trei rânduri de fortificații – o incinta interioară cu șapte turnuri, dintre care cel de est a reutilizat o capelă, un zwinger pe latura de sud și un șanț de apărare, parțial nivelat. În incinta interioară se aflau cămări și alte construcții, dintre care numai o parte au supraviețuit. Intrarea în cetate se face pe un pod zidit iar, în stânga lui, imediat la vest de sistemul defensiv al porții, între prima și a doua curtină, se ridică clădirea „vechii primării", un adaos de la începutul secolului XIX.

Ansamblul bisericii fortificate din Hărman a fost investigat arheologic în mod repetat, mai întâi în contextul amplelor intervenții de restaurare și reamenajare din anii 1970[1], iar ulterior în anul 1994, când cercetarea s-a axat pe zona capelei[2]. Cercetarea arheologică a fost reluată în anul 2025, în contextul pregătirilor pentru noi operațiuni de restaurare și valorificare a ansamblului[3]. Proiectul utilitar aflându-se încă în etapa studiilor de teren, au fost propuse pentru cercetare treisprezece sondaje preliminare, planificate a avea dimensiunile de 2 × 2 m, deși situațiile identificate în teren au necesitat extinderea unora dintre ele pe parcursul lucrărilor. Sondajele au fost numerotate în continuarea unităților de săpătură deschise anterior (Fig. 2):

S.18, în colaterala de sud a bisericii, lângă pilonul de sud-vest. S-a stabilit că stâlpii stau pe o fundație continuă, au fost identificate resturi ale unui vechi pavaj de cărămidă și a fost cercetat un mormânt de interior, ce a deranjat morminte mai vechi (Fig. 3).

S.19, în incinta interioară, pe latura de vest a bisericii. S-a stabilit că rezalitul portalului a fost construit unitar cu partea sudică a bisericii, dar s-au observat și cel puțin două momente de întrerupere a lucrărilor de construcție pe durata amenajării fundațiilor (Fig. 4).

S.20, în incinta interioară, pe latura de sud a bisericii, în colțul dintre capela sudică a altarului și navă. S-a stabilit că acestea au fost construite unitar, pe fundații superficiale, așezate pe un nivel de balast extrem de dur. A fost de asemenea identificată ruina unei clădiri adosate laturii de sud a navei și trei morminte (Fig. 5).

S.21, în incinta interioară, în dreptul turnului de nord-est. Relația dintre turn și curtina incintei nu a putut fi stabilită, dar s-au observat multiple faze constructive și intervenții în structura curtinei și a fost identificată ruina unei clădiri adosate incintei, tencuită pe interior.

S.22, în zona fostului șanțului de apărare, pe exteriorul zwinger-ului de sud-est. S-a observat că fundația zwinger-ului s-a așezat pe balast steril, foarte dur, și a fost acoperită artificial cu umpluturi.

S.23, în interiorul zwinger-ului de sud-est, în colțul dintre turnul de poartă și incinta interioară. Relația dintre ele nu a putut fi stabilită, cele două elemente fiind unite numai prin zidăria superficială a unui acces înzidit. Adosarea actualului turn de poartă la structura turnului mai vechi a fost parțial observată, iar în punctul de contact ambele suprapuneau ruina unui zid subțire, curbat, și extrem de adânc. Ruina unui al șaselea zid, care a făcut uz și de cărămidă, a apărut adosată acestui zid timpuriu, pe latura dinspre șanțul de apărare (Fig. 6–7).

S.24, în zona fostului șanț de apărare, pe colțul de sud-est al barbacanei. S-a observat că fundația barbacanei, puternic evazată și tencuită până la o mare adâncime, era din zidărie seacă, iar la est de ea a fost identificat un zid târziu, probabil cu funcție de sprijin. A fost de asemenea identificat un pavaj de piatră, care unea acest zid cu limita superioară a porțiunii evazate și tencuite a barbacanei.

S.25, în zona fostului șanț de apărare, în colțul dintre barbacană și primăria veche. S-a observat adosarea primăriei la barbacană și faptul că fundația barbacanei, făcută și aici din zidărie seacă, fusese grav afectată de o serie de intervenții, probabil în contextul construirii primăriei. Ca urmare a slăbiciunilor structurale astfel detectate, lucrările au trebuit sistate într-o etapă intermediară.

S.26, în incinta interioară, în dreptul turnului de sud-vest. Nici aici relația dintre turn și curtină nu a putut fi stabilită, dar s-a observat că actualul zid de incintă și zidul cămării adosate acestuia, încă existente, au suprapus ruinele unor structuri zidite mai vechi.

[1] Dumitrache 1979.
[2] Marcu-Istrate 2022, p. 339.
[3] În cursul acestor pregătiri au fost efectuate și măsurători geofizice de către S.C. GEOMATHICS-ONE S.R.L., măsurători prin care a putut fi restabilită mare parte din planimetria cămărilor dispărute.

S.27, în exteriorul incintei principale, în colțul dintre aceasta și turnul de vest. Ca și în S.25, au fost identificate slăbiciuni structurale, care au impus sistarea într-o etapă intermediară a lucrărilor. S-a putut însă observa și aici prezența aceluiași zid îngust și extrem de adânc, identificat anterior în **S.23**, acum suprapus de turnul de vest al cetății (Fig. 8).
S.28, în incinta interioară, în dreptul turnului de nord-vest. Deschisă în dreptul unei aparente intrări înzidite în turn, săpătura a identificat două faze în structura zidită a curtinei și ruina unei cămări adosate.
S.29, în incinta interioară, pe latura de nord-est, în dreptul unei arcade înzidite, interpretată ca o intrare în zwinger-ul de est. Săpătura a relevat că actualul zid de curtină a reutilizat resturi ale unui zid mai vechi. Spațiul dintre acest zid și capelă fusese pavat cu piatră, la o cota aflată la peste un metru sub nivelul actual de călcare.
S.30, în zona fostului șanț de apărare, pe exteriorul zwinger-ului de sud-vest. Și aici temelia zwinger-ului s-a așezat pe balast foarte dur, steril, iar nivelurile de umplutură coborau până la talpa fundației.

Cele treisprezece sondaje din 2025 au furnizat o multitudine de informații, dar asamblarea acestora într-o imagine coerentă este încă dificilă. Prezența balastului steril aproape de suprafață în partea de est a sitului, coborând în pantă către vest, pentru a fi înlocuit de umpluturi antropice, sugerează masive reamenajări de teren istorice. Situația pare a se reflecta în evoluția constructivă a bisericii, a cărei structură zidită diferă în partea de est față de cea de vest (Fig. 3–5). Semnificativă a fost identificarea zidului cu traseu circular, înconjurând incinta principală, și care a fost suprapus de turnurile acesteia, ceea ce asigură datarea sa timpurie (Fig. 6–8). Foarte adânc, dar îngust (cca 0,6 m), rolul său pare a fi fost mai degrabă structural (pentru a preveni alunecarea umpluturilor de nivelare) decât defensiv sau de simplă delimitare. Notabil este și faptul că actuala incintă principală prezintă multiple neregularități și fundații relativ superficiale, sugerând cămășuieli.

Materialele descoperite, relativ puțin numeroase, vor intra în custodia Muzeului Județean de Istorie Brașov, după prelucrarea lor de către colectivul de cercetare. Majoritatea sunt moderne sau foarte moderne, precum un fragment de farfurie de porțelan Waechterbach, decorată cu dansatori, databilă în perioada 1910–1945.

Abstract

Archaeological research has resumed in 2025 at the Fortified Church in Hărman, a 13th-century foundation, due to preparations for a renovation project. Thirteen research units (S.18-S.30) were opened at various points of the site – inside the church, inside the two fortified wards, and in the area of the former moat. Due to the different areas investigated, a variety of situations were identified, some of them expected (such as ruins of demolished chambers), other less so.

It was noticed that the topography of the site has been anthropically altered, so now the sterile (a rock-hard layer of gravel) is close to the surface in the eastern area while in the western area the ground level has been artificially heightened. The foundations of the eastern part of the church also structurally differ from those of the western part, suggesting that it was originally shorter, and structural irregularities in the western end indicate interruptions of the construction process.

Another significant result of the archaeological research was identifying new segments of a very deep, but thin, wall that encircled the inner ward. This enclosure, which predated the current towards, seems too flimsy to have served defensive purposes, and too deep to be a simple demarcation, so it likely consolidated the anthropically-altered releveled inner area of the site. Also, the rather shallow foundations of the defensive walls of the inner ward suggest that what can be seen nowadays is due to thickening masonry added to the original ramparts.

Bibliografie:

Dumitrache 1979 – Dumitrache, M., *Materiale ceramice din Cetatea Țărănească din comuna Hărman, jud. Brașov*, în: CA, 3, 1979, p. 409–419.
Marcu-Istrate 2022 – Marcu-Istrate, D., *Church Archaeology in Transylvania (ca. 950 to ca. 1450)*, Brill: *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450*, vol. 84, Leiden – Boston, 2022.

Illustrations list:

Fig. 1. The fortified church in Hărman during the archaeological research of the year 2025.
Fig. 2. Overview of the archaeological research units opened in 2025. Yellow: research units. Red: ruins identified during the excavation. Light red: reconstruction proposals.
Fig. 3. Research unit S.18, with the foundation of the columns of the southern aisle and remnants of brick pavement.
Fig. 4. Research unit S.19, with the irregular foundations of the western side of the church.
Fig. 5. Research unit S.22, with the cojoined foundations of the southern sanctuary chapel and of the southern aisle.
Fig. 6. Research unit S.23, next to the gate tower, with the ruin of the old precinct wall.
Fig. 7. Research unit S.23, plan, with the identification of the masonry structures and with their relations at foundation level.
Fig. 8. Research unit S.27, next to the western tower, with the ruin of the old precinct wall.

Fig. 1. Biserica fortificată din Hărman în cursul cercetărilor arheologice din anul 2025

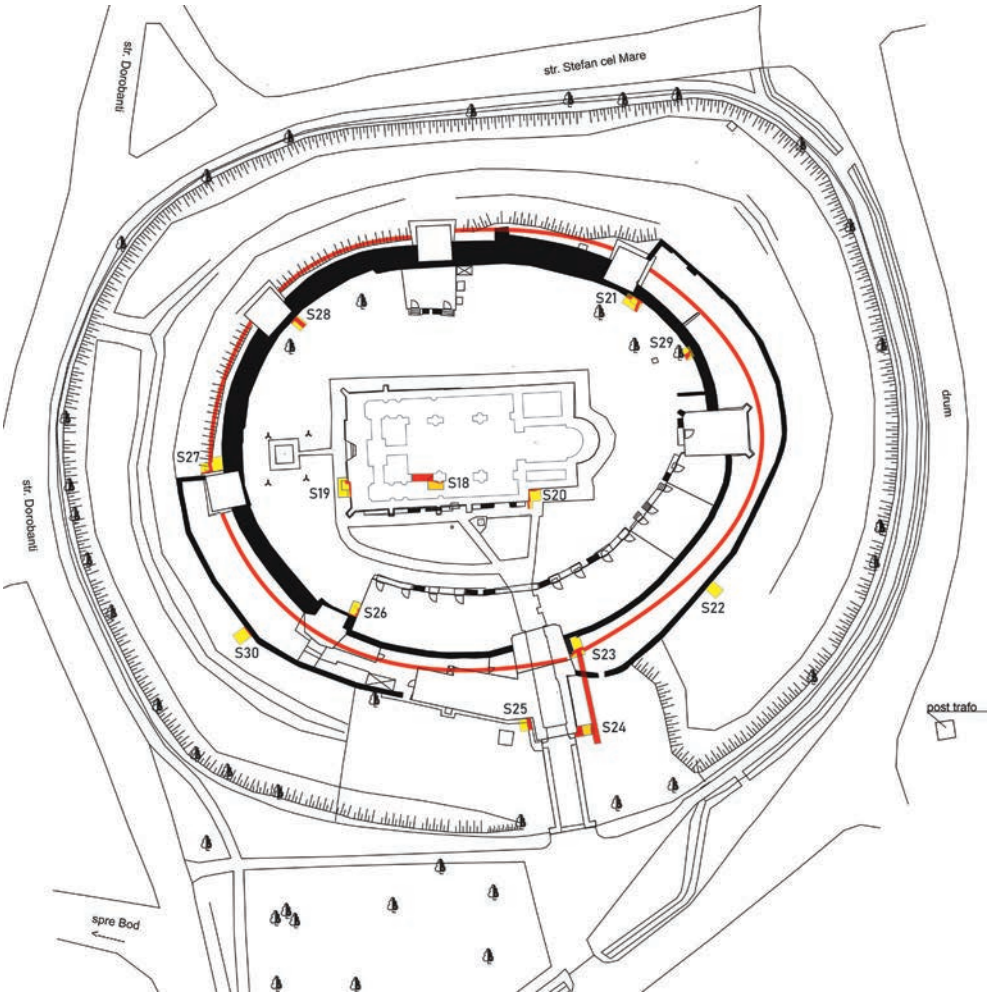

Fig. 2. Plan general cu unitățile de cercetare arheologică deschise în 2025. Galben: unități de cercetare. Roșu: ruine identificate în săpătură. Roșu deschis: propuneri de reconstituire

Fig. 3. Sondajul S.18, cu fundația stâlpilor colateralei de sud și resturi de pavaj de cărămidă

Fig. 4. Sondajul S.19, cu fundațiilor neregulate ale laturii de vest a bisericii

Fig. 5. Sondajul S.20, cu fundațiile țesute ale capelei sudice a altarului și ale colateralei sudice

Fig. 6. Sondajul S.23, lângă turnul de poartă, cu ruina vechiului zid de îngrădire

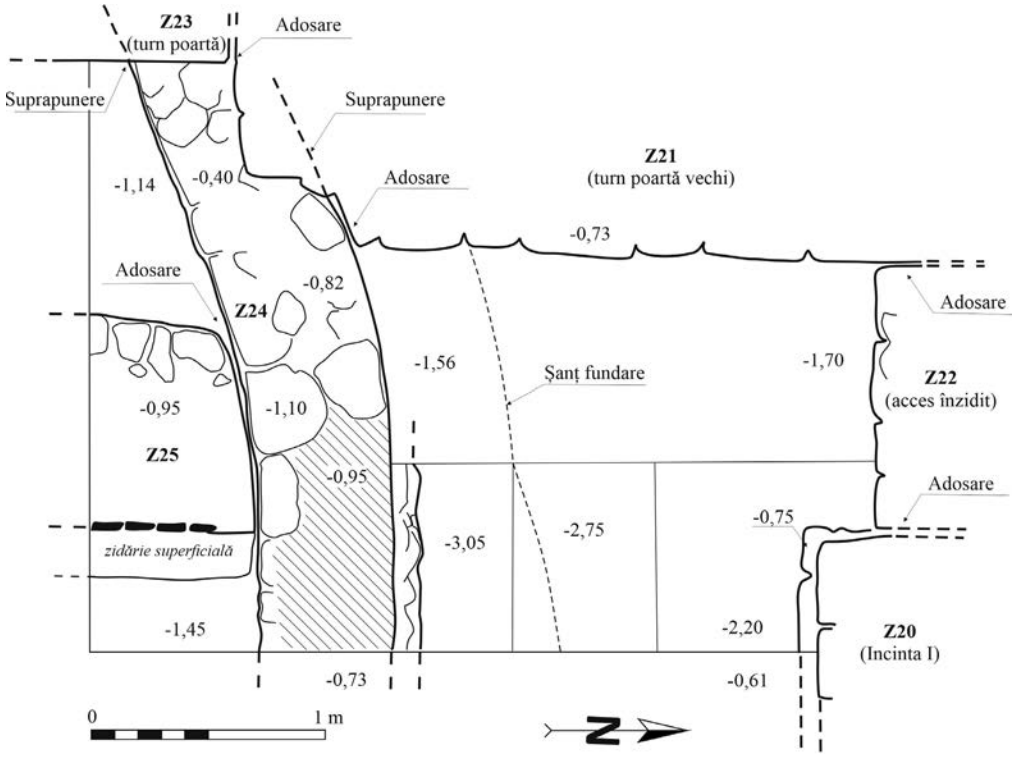

Fig. 7. Sondajul S.23, grund, cu structurile identificate și cu relațiile dintre ele la nivel de fundație

Fig. 8. Sondajul S.27, lângă turnul de vest, cu ruina vechiului zid de îngrădire

100. Hida, jud. Sălaj
Punct: Castel Hatfaludy

Tip de sit: 123 (castel)
Încadrare cronologică: 5 (epoca modernă)
Cod LMI: SJ-II-a-B-05061
Autorizaţia nr. 79/20.02.2025
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan (MJIA Zalău) – responsabil științific; Horea Pop (MJIA Zalău) – responsabil sector
Finanţare: 4 521 lei
Perioada desfășurării cercetării: 18–31.03.2025

Monumentul este situat în localitatea Hida, pe o terasă înaltă dispusă în partea stângă a șoselei Sânmihaiu Almașului – Hida. Clădirea a fost ridicată de către familia Hatfaludy în secolul XIX. După naționalizare, în perioada comunistă, monumentul a intrat în proprietatea statului, fiind utilizat ca sediu IAS. În anul 2001, clădirea a fost retrocedată moștenitorilor familiei Hatfaludy. Până în prezent, monumentul a trecut prin mâinile mai multor prorietari. În prezent se află în stare profundă de degradare. În acest obiectiv nu s-au efectuat până acum niciun fel de investigații arheologice.

Obiectivele cercetării

Prin cercetarea arheologică preventivă din anul 2025, s-a urmărit identificarea precisă a fundațiilor unor clădiri anterioare sau care făceau parte din ansamblul arhitectural (fostul conac baroc, fosta cantină, fosta magazie/șură), dar și a unor posibile urme de locuire mai vechi.

Scurtă descriere a descoperirilor

Suprafața 1 – **Conacul baroc**

Cercetarea la conacul baroc, doar în fază de diagnostic, a avut ca rezultat identificarea structurilor zidite pe axele V-E (Sondajul S4: 39,5 × 0,75 m) și N-S (Sondajul S5: 29 × 0,75 m).

Se poate concluziona că, pe axul N-S, conacul avea lungimea de cel puțin 23,5 m, dacă ținem cont de prezența beciului de pe latura sudică. Pe axul V-E, conacul avea lățimea de aprox. 15,5 m, incluzând și amenajarea destinată accesului principal de pe latura estică (Z6) și posibila extindere cu zid superficial de pe latura vestică (Z3). Trebuie precizat că pe latura nordică și pe cea vestică, la exteriorul zidului Z1, respectiv a zidului Z3, a fost sesizată o alee din nisip (strat lenticular gros de max. 10 cm), amenajată pe îndreptarea masivă în panta dealului, cu prilejul realizării terasei pe care a fost ridicat edificiul baroc. În zona zidului Z3, pe latura vestică, se constată o diferență de nivel de 2,5–3,0 m între stratul de nisip și cota superioară, vestică, a terenului. Pe latura nordică, în zona zidului Z1, diferența scade firesc la doar 1 m.

În sondajele trasate au fost identificate puține materiale arheologice (din fier, sticlă și ceramice: fragmente de recipiente și materiale de construcție). (vezi Tabel 1)

Suprafața 2 – **Magazia/Grajdul**

Construcția este simplă, fără valoare arhitecturală, ridicată pe temelie din piatră prinsă cu mortar de slabă calitate. Edificiul s-a păstrat parțial în picioare, iar restul a fost spoliat până la fundații și a devenit depozit neoficial de gunoaie în perioada post-comunistă. Materialele descoperite (sticlă, ceramică, plastic, metal etc.) argumentează această afirmație. Amplasarea unui dispensar uman în proximitate a constituit o altă sursă de deșeuri medicale (seringi, recipiente din sticlă etc.).

Suprafața 3 – **Cantina**

Structurile zidite descoperite au foarte puțină elevație păstrată, fiind de asemenea spoliate. Degradările suferite și din cauza intemperiilor au transformat chiar și molozul în sfărâmătură roșcată. Planimetria construcției pare a fi păstrată după planul original. Ruina, vizibilă în teren, chiar dacă era acoperită cu moloz, înierbată și cu vegetație de ruină crescută pe ea, a avut ca inventar, la fel ca Magazia, deșeuri menajere din perioada comunistă. Amplasarea unui dispensar uman în proximitate a constituit o altă sursă de deșeuri medicale (seringi recipiente din sticlă, etc). Caracterul de cantină, atât în perioada comunistă, cât și anterior, este demonstrat de numeroasele elemente de veselă din faianță și porțelan descoperite.

Din punct de vedere stratigrafic, suprafețele trasate, în toate cele trei zone, au indicat aproximativ aceeași situație, nivel de pământ cenușiu-negricios, argilos, ca steril, iar stratul superior și umpluturile din moloz datorat demolărilor și spolierii brutale realizate în anii ’80 și ulterior.

Prezentarea principalelor descoperiri (complexe şi elemente de inventar)

Suprafața 1

În cele două sondaje trasate au fost identificate puține materiale arheologice (fier, sticlă și ceramice: fragmente recipiente și materiale de construcție). Din preajma zidurilor Z1 și Z2 provin fragmente de sticlă de geam, vandalizat până la momentul demolării din anii ’80. De asemenea, din acest sector provin fragmente de recipiente din sticlă și faianță, fragmente de cahle, dar și două piese masive ascuțite din fier.

Din zona zidului Z3 provin materiale de construcție din fier printre care o scoabă masivă.

La vest de zidul Z10 au fost descoperite fragmente ceramice moderne și un os de animal, dar și o parte metalică din cupru de la o ușă și o verigă masivă din fier.

De la acoperiș provin doar două fragmente de țiglă, produsă în Banat la începutul secolului XX.

Suprafața 2

Materialele descoperite, din sticlă, ceramică, plastic, metal etc., argumentează faptul că spațiul a servit ca loc de depozitare de deșeuri în perioada comunistă și ulterior.

Suprafața 3

Amplasarea unui dispensar uman în proximitate a constituit o importantă sursă de deșeuri medicale (seringi, recipiente din sticlă etc). Caracterul de cantină, atât în perioada comunistă, cât și anterior, e demonstrat de numeroasele elemente de veselă din faianță și porțelan descoperite.

Tehnici de cercetare utilizate

Cercetarea de teren a fost precedată de o cercetare teoretică la nivelul de cunoaștere actual a istoriei edificiului care face obiectul investigațiilor de teren. După efectuarea evaluării teoretice, s-a trecut la obținerea autorizației de cercetare arheologică preventivă. La cercetarea din teren au fost utilizate planșele puse la dispoziție de beneficiar cu ipotezele privind localizarea conacului baroc. Cercetarea arheologică a anexelor castelului aflat în reabilitare a constatat în curățirea de vegetația și molozul recent format, rezultând fundațiile construcțiilor cunoscute în teren. De asemenea, a fost curățată și fântâna castelului.

În ceea ce privește vechiul conac baroc, localizarea acestuia a fost urmărită inițial cu trei secțiuni de sondaj (18–19 martie), orientate N-S (S1: 20 × 1,6 m; S2: 29 × 1,6 m; S3: 18 × 1,6 m), în apropierea actualului conac, care nu au identificat nicio structură zidită. Cu secțiunile de sondaj S4 (39,5 × 0,75 m) și S5 (29 × 0,75 m), trasate „în cruce", orientate E-V și N-S, au fost identificate structurile zidite, la nivel de fundații, ale conacului vechi (24–26, 31 martie). Actualul raport de cercetare arheologică preventivă este unul intermediar, la nivelul unui diagnostic pentru identificarea extinderii ruinelor subterane ale conacului baroc.

Deplasarea în teren a dus la constatarea următoarei situații: terenul supus evaluării era acoperit aproape în totalitate de vegetație specifică ruinelor din piatră. Demolate în urmă cu cca 40 de ani, la nivelul fundațiilor, depunerile ulterioare au fost minime, dar suficiente ca urmele zidurilor să nu mai fie vizibile. Spolierea completă de material de construcție (țigle, cărămizi, material feros, lemn) au determinat, în această fază, imposibilitatea constituirii unui inventor arheologic comcludent. Mai mult, nu s-a reușit stabilirea vreunui nivel de călcare, cu excepția spațiului dintre zidurile Z1 și Z2.

Din cauza apropierii mari de gardul altei proprietăți la sud de cea pe care s-a derulat diagnosticul, a fost imposibilă delimitarea completă a beciurilor adosate la fundațiile conacului baroc pe latura sa sudică.

Obiectivele cercetărilor viitoare: În urma cercetării literaturii de specialitate, precum și a cercetărilor arheologice efectuate în zona proiectului investițional „Reabilitare ansamblu conac Hida**"** au fost identificate structurile zidite (fundațiile) ale anexelor (Cantina și Magazia), dar și ale vechiului conac baroc, identificat în teren cu această ocazie.

Conacul avea lungimea de cel puțin 23,5 m (pe axul N-S) și lățimea de aprox. 15,5 m pe axul V-E, incluzând și amenajarea destinată accesului principal de pe latura estică și posibila extindere cu zid superficial de pe latura vestică. O eventuală dezvelire a ruinelor castelului baroc va presupune și cercetarea exhaustivă a acestuia.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Ca urmare a cercetărilor arheologice preventive desfăşurate în localitatea Hida, punct *Castel*, strada Stadionului, nr. 6, judeţul Sălaj, autorii săpăturilor au propus continuarea investigației ruinelor subterane ale conacului baroc, identificat prin sondajele prezentate, dacă investitorul va considera oportun acest proiect complementar.

Abstract

The monument is located in the town of Hida, on a high terrace located on the left side of the Sânmihaiu Almașului–Hida road. The building was built by the Hatfaludy family in the 19th century. After nationalization, during the communist period, the monument became state property and was used as the IAS headquarters. In 2001, the building was returned to the heirs of the Hatfaludy family. Until now, the monument has passed through the hands of several owners. It is currently in a deep state of decay. No archaeological investigations have been carried out in this object so far. The preventive archaeological excavation this year (2025) aimed to investigate/detect/research the precise location of the foundations of previous buildings or buildings that were part of the architectural ensemble (the former Baroque mansion, the former cafeteria, the former shops/barn), but also to identify possible traces of older habitation.

As for the old Baroque mansion, its location was initially traced with three survey sections (March 18-19), oriented S-N (S1: 20 × 1.6 m; S2: 29 × 1.6 m; S3: 18 × 1.6 m) near the current mansion, which did not identify any built structure. With survey sections S4 (39.5 × 0.75 m) and S5 (29 × 0.75 m), drawn "crosswise", oriented E-W and N-S, the built structures, at the level of the foundations, of the old mansion were identified (March 24, 25, 26, 31). The current preventive archaeological research report is an intermediate one, at the level of a diagnosis for identifying the extension of the underground ruins of the Baroque mansion.

Bibliografie:

Băcueț-Crișan, D., Mureșan, O, Spînu, O. C., *Cetăți, castele și conace din județul Sălaj*, Cluj-Napoca, 2019.

Tabel 1. Structuri zidite în Suprafața 1 – Conacul baroc

Zid	Localizare	Material	**Lățime (m)**	**Înălțime păstrată (m)**	**Observații**
1	S5, m 5,5-6	Piatră	0,65	0,46	Tencuit la nord (tencuială groasă de 5 cm)
2	S5, m 8	Piatră	0,65	0,7	La nord, până la Z1 o pardoseală păstrată aprox. integral din pardoseli terrazzo
3	S4, m 15,5	Cărămidă	0,3	0,3	Tencuit la vest (tencuială groasă de 3 cm) și prăbușit către vest. Fără o fundație sesizabilă
4	S5, m 26-27	Piatră	0,6	0,65	La sud prezintă o dublare din cărămidă la care se poate observa pornire de boltă de beci a cărui boltă cu fier/beton s-a prăbușit
5	S4, m 27-28	Piatră	0,8	0,3	Pare un zid care delimitează un coridor interior
6	S4, m 30-31	Cărămidă	1,0	0,35	Prezintă și placă din beton armat (adăugire ulterioară?), „mustățile" din fier beton fiind surprinse în săpătură. Structura pare să țină de intrarea în conac dinspre stradă pe latura estică
7	S5, m 20	Piatră	0,7	0,9	
8	S4, m 20-21 S5, m 10-16	Piatră	0,7	0,7	Se țese „în cruce" cu Z9
9	S4, m 21-24 S5, m 13-14	Piatră	0,55	0,9	Se țese „în cruce" cu Z8
10	S4, m 29-30	Piatră	0,8	1,35 (parțial)	La Z10 se adosează structura Z6. Fiind un zid exterior spre panta în care a fost amenajată terasa conacului, zidul Z10 a avut și un rol de zid de sprijin. Nu a putut fi surprinsă talpa sa datorită îngustimii sondajului
11	S5, m 27-27,5	Cărămidă	0,2	1,2 (parțial)	Zidul din cărămidă care „cămășuiește" zidul Z4 surprins de la adâncimea de 1,5 m care prezintă pornirea de boltă de beci adosat pe latura sudică a conacului. Surprins până la -2,0 m. Beciul a avut boltă cu armătură din bare de fier. Umplutura sa doar moloz din cărămizi cu dimensiunile de 30 x 17 x 6 cm. Nu a putut fi surprins nivelul de călcare din beci datorită îngustimii sondajului și apropierii de altă proprietate. În zonă s-a constatat multe elemente de blocuri din piatră, depozitate probabil la demolare.

101. Homorod, jud. Brașov
Punct: Ansamblul Bisericii Evanghelice Fortificate

Tip de sit: 122 (cetate), 133 (biserică), 322 (monument)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod LMI: BV-II-a-A-11722
Autorizația nr. 139/01.04.2025
Colectiv: Daniela Marcu-Istrate (IAB) – responsabil științific; Sebastian Ovidiu Dobrotă, Cătălina State (doctoranzi IAB)
Finanțare: Parohia Evanghelică C.A. Homorod
Perioada desfășurării cercetării: 02.04–15.05.2025

Ansamblul bisericii evanghelice fortificate din Homorod, situat în vatra istorică a localității, la nr. 29, monument istoric de importanță națională (Fig. 1), a fost îndelung apreciat pentru valoarea și vechimea sa. Satul apare menționat pentru prima dată în documente la 1400, dar istoria artei a argumentat că începuturile bisericii trebuie să coboare spre secolul XIII. Ansamblul constă din biserica evanghelică, cu o formă mai puțin obișnuită, rezultată în urma modificărilor efectuate asupra planimetriei inițiale, înconjurată de o incintă fortificată, aproximativ rectangulară, cu turnuri pe colțuri. O a doua incintă, mult mai scundă și lipsită de turnuri, se păstrează parțial, în forma actuală semănând mai mult cu un gard.

Începând cel puțin din secolul XVIII, numeroase demolări, reconstruiri și refaceri sunt documentate la ansamblul fortificat din Homorod. Diverse intervenții de restaurare s-au desfășurat și pe parcursul secolului XX, intervenții care trebuie să fi afectat și subsolul, dar reconstituirea evoluției timpurii a ansamblului s-a bazat practic numai pe observații făcute la nivel de elevații și pe dovezi documentare. Abia în anul 2015 au fost efectuate primele investigații arheologice documentate, cu această ocazie fiind efectuate două dezveliri de fundație (S.1 – S.2) și identificându-se în proces ruina unei construcții către extremitatea laturii de nord a navei[1].

În anul 2025, cercetarea arheologică a fost reluată, în contextul lucrărilor pregătitoare pentru proiectul „Revitalizarea bisericii fortificate Homorod pentru turism sustenabil și dezvoltare comunitară”. Colectivul de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” a efectuat nouă sondaje de dimensiuni diferite, numerotate în continuarea celor din campania 2015 (Fig. 2), după cum urmează:

S.3 (2 × 2 m), în incinta interioară, pe latura de nord a curtinei. A fost identificat un nivel de țiglă târziu, atribuibil unei refaceri a zidului de apărare, și două morminte.

S.4 (3 × 2 m, orientată nord-sud), în incinta interioară, pe latura de nord a masivului turn ridicat deasupra vechiului altar romanic. A fost identificat nivelul de construcție al turnului, ruina (Z.31) unei structuri zidite demolate și parțial distruse în contextul construirii acestuia, precum și mai multe morminte, stratigrafic toate ulterioare turnului (Fig. 3–5).

S.5 (2 × 2 m), în incinta interioară, pe latura de est a curtinei. Au fost identificate cinci morminte, dintre care unul dublu, unele dintre ele tăiate de zidul incintei (Fig. 6).

S.6 (2,5 × 1,5 m, orientată est-vest), în incinta exterioară, în colțul dintre turnul de sud-est și curtina sudică a incintei interioare. S-a observat că cele două elemente defensive erau țesute la nivelul fundației.

S.7 (2 × 1,7 m, orientată est-vest), în incinta exterioară, pe latura de sud a curtinei. S-a observat că actualul zid al incintei reprezintă o reconstrucție pe o fundație mai veche, avansată mult față de aliniamentul elevației vizibile, precum și faptul că straturile din secolul XX coboară cel puțin un metru sub nivelul actual de călcare (Fig. 8).

S.8 (2,5 × 2 m, orientată est-vest), în incinta exterioară, în colțul dintre turnul de sud-vest și curtina sudică a incintei interioare. Aici săpătura a trebuit sistată într-o etapă intermediară, din cauza pericolului de prăbușire a structurilor zidite. Atât turnul, cât și incinta prezentau o structură precară, așezată parțial pe cioturi de zidărie, parțial pe moloz friabil, probabil ca urmare a unor reconstrucții sau cămășuieli.

S.9 (2 × 2 m), în incinta exterioară, pe latura de vest a curtinei. Aici decalajul dintre elevația actuală și puternica structură zidită mai veche a incintei era vizibil deasupra pământului. Nivelul recent cobora și aici cca 1 m sub nivelul de călcare, incluzând și o groapă de var.

S.10 (3,5 x 2 m, orientată nord-sud), în incinta exterioară, în colțul dintre turnul de nord-vest și curtina vestică a incintei interioare. A fost surprinsă ruina (Z.32) unei clădiri demolate în secolul XX, o masivă groapă-osuar și patru morminte anterioare fortificațiilor. Atât turnul, în forma sa actuală, cât și ruina erau adosate zidului incintei (Fig. 7).

S.11 (2,5 x 2 m, orientată nord-sud) în incinta exterioară, în colțul dintre „vechea școală” și curtina de nord-vest. S-a constatat că această porțiune a curtinei era un simplu gard de zid, adosat clădirii școlii (Fig. 9).

În linii mari, stratigrafia sitului poate fi redusă la câteva mari niveluri. Lutul galben steril a apărut suprapus de pământ negru lutos, extrem de dur. În incinta interioară, dar punctual și în cea exterioară (în S.10), urma un strat negru dur, pigmentat cu mortar, constând din umpluturi de morminte timpurii, anterioare fortificațiilor. Multiple suprapuneri dintre ziduri și morminte au indicat că dimensiunile cimitirului vechi erau mai mari decât aria inclusă în prima incintă fortificată.

În incinta interioară a urmat o creștere a nivelul de călcare în două etape, separate printr-o intervenție asupra zidurilor. Și în incinta exterioară s-a observat o creștere exponențială a nivelului de călcare, dar aici situațiile sunt și mai

[1] Diagnostic arheologic efectuat în baza autorizației 24/2015 sub coordonarea Danielei Marcu-Istrate, sub a cărei coordonare s-au desfășurat și cercetările din 2025. Din cauza naturii limitate a diagnosticului, informațiile nu au fost diseminate.

variate, masiv influențate de intervenții care nu pot data anterior secolului XX. În incinta exterioară nu au fost identificate înmormântări care să poată fi datate ulterior fortificării.

În ceea ce privește evoluția bisericii, tradițional aceasta a fost larg împărțită în trei faze: A. faza romanică, constând din corul estic, navă și un turn la vest; B. faza gotică de fortificare, ocazie cu care corul estic a fost suprapus de un turn masiv, iar capătul vestic extins (?) la aceeași lățime cu nava; C. faza barocă, în care biserica a primit un cor nou, orientat către sud. Principala contribuție a cercetărilor arheologice din 2025 la nuanțarea acestei evoluții a fost identificarea ruinei (Z.31) de pe latura de nord a corului vechi, tăiată de masiva temelie a turnului ridicat deasupra corului, ruină care a aparținut, cel mai probabil, unei sacristii.

În ceea ce privește ansamblul elementelor de fortificație, sondajele, fiind punctuale, au adus contribuții disparate, dar au putut stabili că măcar turnul de sud-est (și, probabil, toate turnurile originare), a fost construit odată cu incinta interioară și au confirmat adosarea actualului turn de nord-est, reclădit în anul 1657. În ceea ce privește incinta exterioară, s-a constatat că starea ei de conservare este mai precară decât părea inițial, actualele structuri vizibile fiind reconstrucții în stil de gard, zidit pe o fundație mai veche și mai masivă, sau, în cazul zonei de nord-vest, simple adaosuri din secolele XIX-XX, pe un aliniament fără precedent istoric.

Cercetările au relevat, de asemenea, situația structurală precară a zonei de sud-vest a incintei interioare, confirmând necesitatea unor intervenții de consolidare și restaurare urgente la acest monument. Materialele arheologice, care urmează a intra în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie Brașov, au fost puțin numeroase și în general de dată recentă. Pe parcursul cercetărilor au fost însă colectate probe de mortar, care urmează a fi analizate, inclusiv prin metoda C^{14}.

Rezultatele sunt încă punctuale și dificil de corelat între ele, dar un proiect de cercetare arheologică de largă amploare a fost elaborat și urmează a fi implementat în etapele următoare ale proiectului de restaurare și punere în valoare a ansamblului.

Abstract

In 2025, archaeological research took place at the fortified church in Homorod, a site never previously archaeologically investigated, except for two trial trenches in the year 2015. During the current season, nine research units were opened to investigate various points of the church and of the two defensive wards surrounding it, in preparation for a restoration project.

The main achievement of the year 2025 was identifying the ruin of an older built structure (possibly a sacristy) on the north side of the old church sanctuary, which is currently overlapped by a massive defensive tower. The research also identified a number of graves, from different stages. Some postdated the massive eastern tower of the church while others were cut by the foundations of the inner ward, precious indications for the size and distribution of the early cemetery.

Various reconstructions, abutments, and demolitions were also recorded. Especially the outer ward revealed that its present shape is due to late reconstructions, being basically a masonry fence standing on older, massive foundations for most of the trajectory. The stratigraphy of the outer ward has been also largely modified by recent interventions, in contrast to that of the inner ward, where historical phases are discernible.

The investigations have only begun to shed light on the potential of this underexplored site but were enough to draw new alarm signals about its structural integrity and future preservation. Archaeological research is scheduled to resume on a larger scale in conjunction with the restoration of the fortified church.

Illustrations list:

Fig. 1. The fortified church in Homorod in 2025, as seen from the south-west.

Fig. 2. Overview of the ensemble of the fortified church, with the archaeological research undertaken in 2015 (yellow) and 2025 (orange). Explanation: black – the old Romanesque church (c. 13th century); grey – auditions from the fortification period (c. 14th–15th century); hatched grey – the north-western tower (rebuilt in 1657); light grey – late additions and reconstructions (18th–20th century); light hatched grey – various other buildings; red – archaeologically identified ruins; light red – reconstructed planimetries.

Fig. 3. Trench S.4, at the depth of the construction level of the tower that overlapped the Romanesque sanctuary and of the burials that cut through this level.

Fig. 4. Trench S.4, at the depth where the ruin cut by the foundation of the tower could be identified.

Fig. 5. Trench S.4, at the depth where the bottom of the foundation of the tower was reached.

Fig. 6. Trench S.5, with a grave (M.09) cut by the eastern side of the inner ward.

Fig. 7. Trench S.10, with the skull of a grave (M.15) noticeable underneath the foundation of the western side of the inner ward and ruin of the late built structure visible in the edge of the trench.

Fig. 8. Trench S.7, with the foundation of the outer ward imperfectly overlapped by the reconstruction of the superstructure and corresponding to a stratigraphy with very recent materials.

Fig. 9. Trench S.11, with the masonry fence of the north-western outer ward abutting the old school.

Fig. 1. Ansamblul bisericii fortificate din Homorod în 2025, văzut dinspre sud-vest

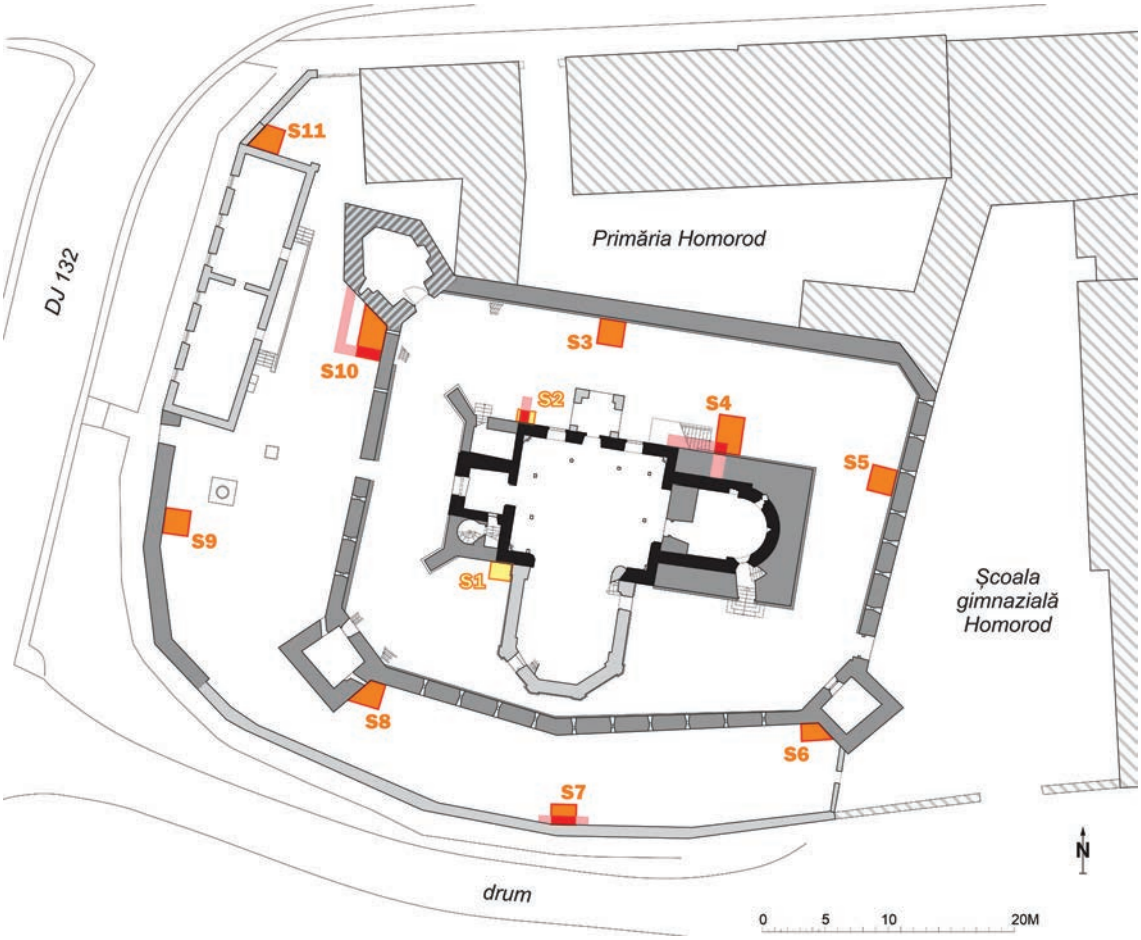

Fig. 2. Plan general al ansamblului bisericii fortificate, cu marcarea unităților de cercetare arheologică din 2015 (galben) și 2025 (portocaliu). Legenda: negru – vechea biserică romanică (cca secolul XIII); cenușiu – adiții din perioada de fortificare (cca secolele XV - XVI); cenușiu hașurat – turnul din nord-vest (reclădit 1657); cenușiu deschis – adiții și reconstrucții târzii (secolele XVIII - XX); cenușiu deschis hașurat – variate alte clădiri; roșu – ruine identificate arheologic; roșu deschis – propuneri de reconstituire

Fig. 3. Secțiunea S.4, la conturarea nivelului de construcție a turnului de peste corul romanic și a mormintelor ce au tăiat acest nivel

Fig. 4. Secțiunea S.4, la conturarea ruinei tăiate de fundația turnului

Fig. 5. Secțiunea S.4, la conturarea tălpii de fundare a turnului

Fig. 6. Secțiunea S.5, cu un mormânt (M.09) tăiat de latura de est a incintei interioare

Fig. 7. Secțiunea S.10, cu craniul unui mormânt (M.15) vizibil sub temelia laturii de vest a incintei interioare și cu ruina unei construcții târzii vizibilă în profil

Fig. 8. Secțiunea S.7, cu fundația incintei exterioare decalat suprapusă de reconstrucția elevației și corelată unei stratigrafii cu materiale foarte recente

Fig. 9. Secțiunea S.11, cu gardul zidit al zonei de nord-vest a incintei exterioare adosat la școala veche

102. Horia, com. Horia, jud. Tulcea
Punct: Horia – Situl 18

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Autorizația nr. 544/16.09.2025
Cod RAN: 160537.06
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil științific; Zoltan Kadas (MJ Satu Mare); Sorin Ailincăi, Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea)
Perioada desfășurării cercetării: noiembrie 2025

Situl arheologic a fost identificat prin periegheze în anii 2015-2016. Au fost decoperite fragemente ceramice din perioada elenistică, printre care și ceramică modelată cu mână, de tradiție locală și amfore, ceramică fină pontică, specifice epocii romane timpurii.

Scopul săpăturii din 2025 a fost cercetarea preventivă a unui perimetru de 599 mp din sit, afectați de lucrările Transgaz. Stratigrafia sitului este simplă, nu apare un strat de cultură, sterilul arheologc a fost suprins imediat sub stratul arabil și sub un strat de humus relativ gros.

Descrierea complexelor arheologice descoperite

Cx. 1. Groapă. Are formă ovală, la nivelul de conturare 85 de cm, 160 × 147 cm, pereții coboară vertical, fundul este drept, adâncime de 74 cm de la nivelul de conturare, partea nordică se adâncește la 80 cm. Umplutura este brun-închisă, compactă, cu bucăți de chirpici. În umplutura complexului au fost descoperite fragmente ceramice modelate la roată, fine, cărămizii (nouă fragmente) și fine cenușii, cu angobă cenușiu-închisă (patru fragmente) (Pl. II/1–2), precum și ceramică modelată cu mâna (16 fragmente) (Pl. II/3).

Cx. 2. Groapă. Are formă ovală, conturată la adâncimea 83 cm, 112 × 120 cm, pereții și fundul sunt ușor arcuiți, adâncime de 60 cm de la nivelul de conturare, umplutură brun-deschisă, cu bucăți de chirpici și pietre. În umplutura complexului au fost descoperite fragmente ceramice modelate la roata rapidă, fine, cărămizii (12 fragmente), dintre care se remarcă torți și buze de ulcioare/amfore (Pl. III/1–3); fine cenușii (două fragmente), printre care un fund inelar (Pl. III/4) și ceramică modelată cu mâna (13 fragmente), dintre care se remarcă un fragment de oală ornamentată cu brâu alveolat sub buză (Pl. III/5) și un posibil fragment din epoca bronzului, în poziție secundară (Pl. III/6).

Cx. 3. Groapă de stâlp. Are formă rectangulară, cu colțuri rotunjite la conturare, cu dimensiuni de 60 × 60 cm, pereții coboară drept, adâncime de 52 cm de la nivelul de conturare.

Cx. 4. Groapă. S-a conturat la adâncimea de 85 cm, are formă ovală, 98 × 88 cm, pereții coboară în pantă, fundul este drept, adâncime 24 cm de la nivelul de conturare, umplutură compactă, cenușiu-deschisă. Au fost descoperite fragmente ceramice modelate la roată, fine, cărămizii (cinci fragmente) din care se remarcă două fragmente de toartă de ulcior și amforă (Pl. II/4–5); cenușii (un fragmente) precum și ceramică modelată cu mâna (nouă fragmente), dintre care se remarcă o oală ornamentată cu brâu alveolat (Pl. II/6). În poziție secundară se află un fragment de bol din epoca bronzului.

Situl arheologic cercetat este constituit de o locuire răsfirată, în suprafața investigată (S1) descoperindu-se trei gropi și o groapă de stâlp, cu un material arheologic care încadrează așezarea în epoca romană.

Abstract:

The purpose of our excavation was the rescue research of a 599 sq m perimeter of the site, wich will be affected by the Transgaz works. The stratigraphy of the site is simple, there is no cultural layer, the archaeologica features was discovered immediately below the arable layer and under a relatively thick layer of humus. The archaeological site we investigated is a speawling settlement from the Roman age. In the researched area we discivered three pits and a post hole, with archaeological material dating the settlement to the Roman age.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Location of the research (red circle); 2. General research plan; 3. General plan, with the details of features; 4. Drawings of the discovered features.
Pl. II. Pottery discovered in the excavations.
Pl. III. Pottery discovered in the excavations.

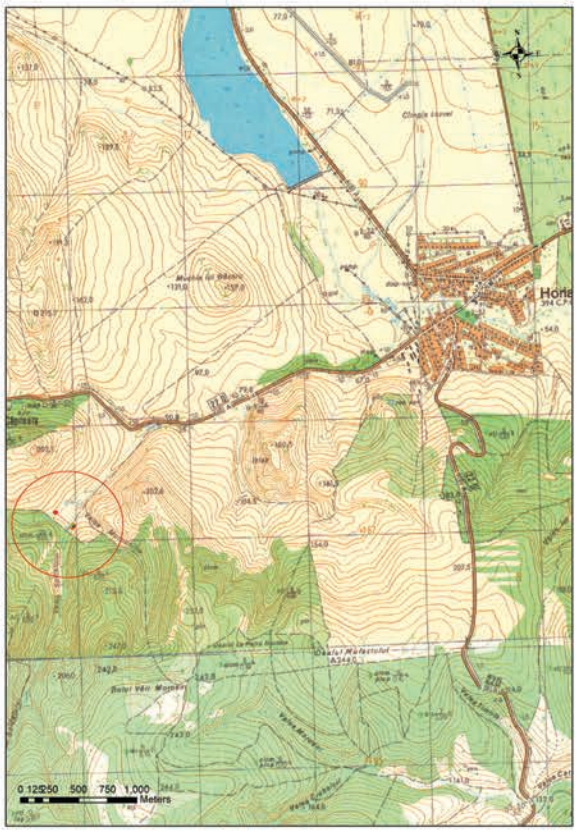

1

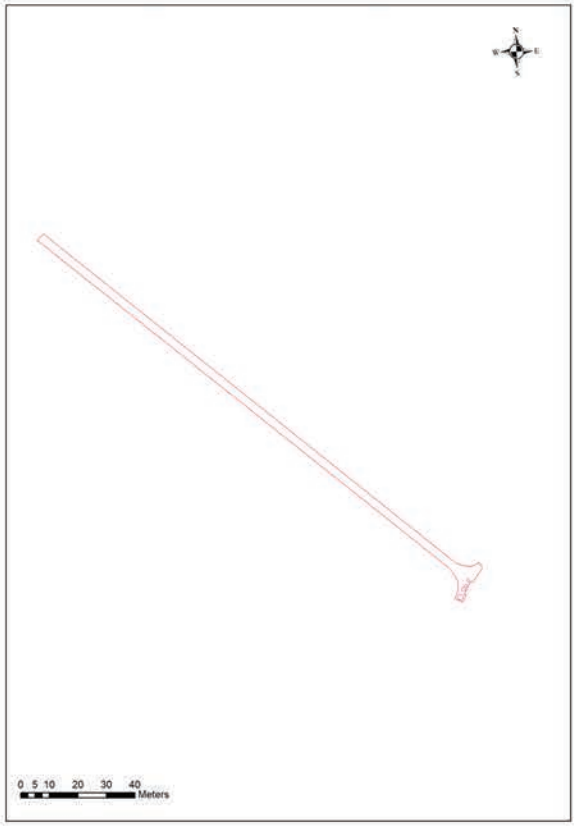

2

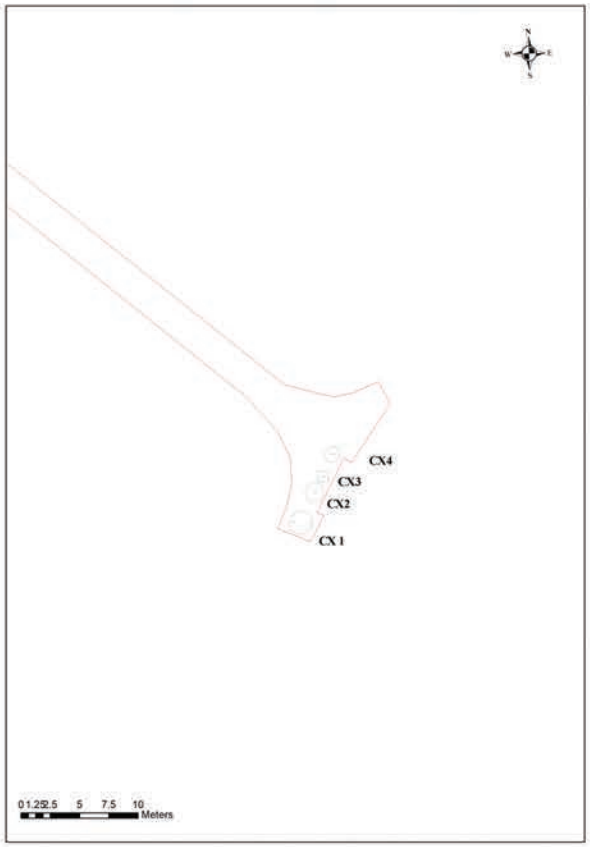

3

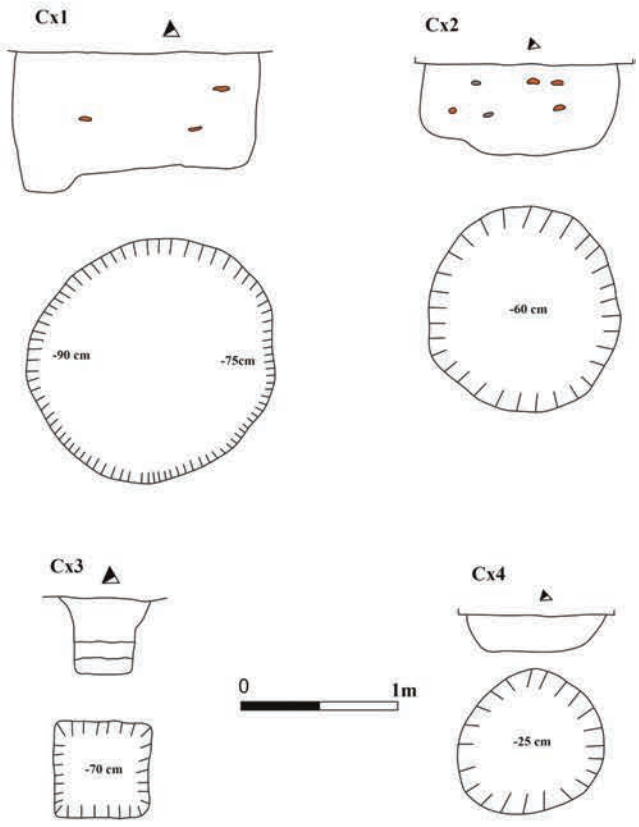

4

Pl. I. 1. amplasamentul cercetării (cerc roşu), 2. planul general al cercetărilor, 3. plan general cu detaliu complexe, 4. desene cu complexele descoperite

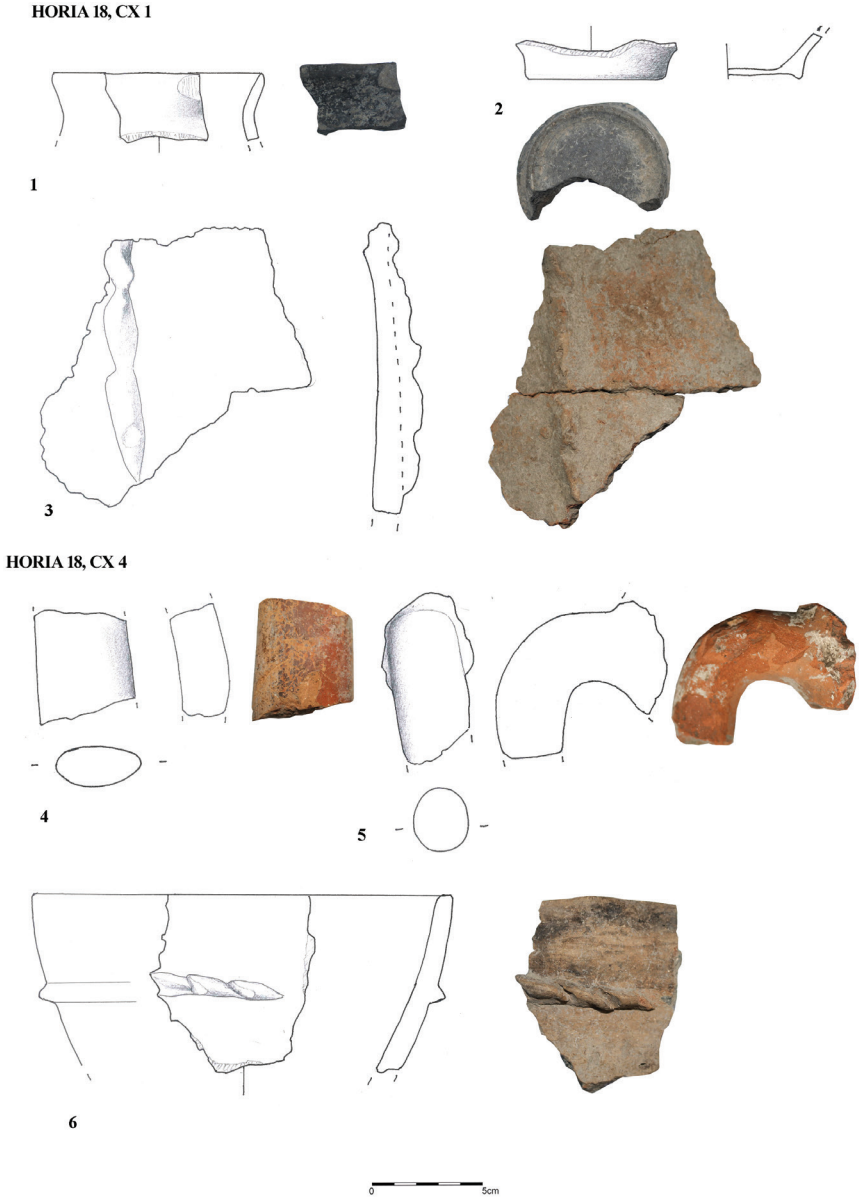

Pl. II. Ceramică descoperită în timpul cercetărilor

Pl. III. Ceramică descoperită în timpul cercetăriilor

103. Iași, jud. Iași
Punct: Iași, str. I. C. Brătianu, nr. 26

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 95079.04; **cod LMI:** IS-I-s-A-03504
Autorizația nr. 435/08.08.2025
Colectiv: Ludmila Pîrnău (IA Iași) – responsabil științific; Lavinia Grumeza, Cătălin Hriban, Măriuca Vornicu, Dan Aparaschivei, George Bilavschi, Bogdan Minea, Andrei Baltag (IA Iași); Alexandru Grămadă, Matei Ilie, Andrei Ghițu (FI UAIC Iași – masteranzi voluntari)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie – decembrie 2025

Cercetarea arheologică preventivă, necesară realizării proiectului „PUZ - *Construire Centru cultural (opera teatru), spații expoziționale, spații cazare, parcare subterană și supraterană pe teren proprietate* (conform CU nr. 91 din 18.01.2024) pe amplasamentul din str. I.C. Brătianu, nr. 26 (NC 146377), municipiul Iași, județul Iași, a fost desfășurată sub egida Institutului de Arheologie din Iași al Academiei Române în lunile septembrie – decembrie 2025, oferind informații prețioase referitoare la evoluția țesutului urban din vechea mahala a Mâjilor de-a lungul perioadei secolelor XVII–XX.

Imobilul din strada I. C. Brătianu, nr. 26, este situat în perimetrul sitului „Centrul istoric și Curtea Domnească" Iași, respectiv, în apropierea unor importante monumente istorice, unele fiind foste imobile locuite de reprezentanți ai neamurilor de mari boieri, precum Balș, Razu, Ruset, Catargiu, Sturza, Roznovanu ș.a. În zona respectivă, au funcționat, de-a lungul secolelor XVII–XIX, mai multe lăcașuri de cult, unele astăzi dispărute[1]. Astfel, analiza surselor documentare, statistice și cartografice ne sugerează potenţialul arheologic excepţional al zonei studiate, fiind vorba de nucleul vechiului târg medieval al Iaşilor.

Se știe că perimetrul studiat reprezintă o parte a vechii proprietăți stăpânite de neamul Razu, preluată apoi de vornicul Ștefan Catargiu și urmașii săi. După 1834, imobilul a fost închiriat unor instituții, cum ar fi Agia, Poliția și Eforia orășenească, iar în 1896, proprietar era Lupu Wexler, după cum reiese din planul orașului Iași, întocmit de G. Bejan. La începutul secolului al XX-lea, potrivit dosarelor de arhivă consultate, rezultă că pe amplasamentul respectiv funcționa Școala primară de băieți „Cultura", iar apoi și Școala de fete ORT[2].

Pentru realizarea obiectivelor proiectului, a fost propus spre cercetare un sector de pe terenul de sport al școlii, lângă fosta casă boierească a familiei Razu. Secțiunea trasată a fost orientată NV-SE, având dimensiunile de 12 × 32 m. În prima fază a cercetărilor a fost decapat stratul de asfalt și de amenajare a terenului de sport, apoi au continuat lucrările executate atât mecanic cu excavatorul, cât și manual, inițial într-o secțiune de 4 × 32 m (Pl. I.1), apoi extinse pe toată suprafața propusă. Astfel, în perimetrul studiat au fost descoperite vestigiile unui lăcaș de cult ortodox (Pl. I/2; II/1), demolat la sfârșitul secolului al XIX-lea, precum și, la diferite adâncimi, complexe de locuire, gropi menajere, atribuite secolelor XVII–XVIII (Pl. II/1–2; III/1–2). În capătul nordic al secțiunii trasate, a fost identificat șanțul și o conductă de beton (Cx. 3) instalată cândva, în perioada postbelică, dar înainte de amenajarea terenului de sport (ante 1975) la o adâncime de - 2,5–3,0 m de la nivelul actual de călcare.

Însă descoperirea deosebită a acestei campanii o reprezintă fundațiile edificiului de cult (Cx. 1) (Pl. I.2; II.1), cunoscut în sursele documentare ale vremii drept *biserica*/*paraclisul Răzoaiei*[3], despre care s-a scris în literatura de specialitate; chiar recent subiectul a fost abordat într-un studiu foarte bine documentat[4]. Prin urmare, avem confirmarea documentelor și a izvoarelor cartografice, care atestau funcționarea lăcașului respectiv lângă casa mare boierească a soților Vasile Razu și Catrina, dar separată de un zid, așa cum apare figurată pe planul orașului Iași din 1857[5]. Marele logofăt a construit biserica, care purta hramul Bunei Vestiri, ca paraclis pentru familie în grădina sa în jurul anului 1770[6]. După moartea logofătului, paraclisul a fost întreținut mulți ani de Ecaterina Razu, fapt ce explică existența denumirii de „biserica Răzoaiei". În anul 1873, biserica era în „proastă stare" și a fost demolată până la fundație cândva în anii 1873–1875[7].

Lăcașul de cult a fost construit, probabil, din cărămidă și acoperit cu olane. Mărturii în acest sens sunt numeroasele cărămizi și olane, majoritatea sparte, descoperite pe toate laturile zidirii la nivelul vechi de călcare. Edificiul a fost prevăzut cu altar, naos, pronaos și pridvor. Intrarea se făcea, probabil, de pe latura vestică, zonă în care am identificat două trepte. Pentru fundația edificiului au fost folosite cărămizi sparte legate cu mortar, rezultând o calitate destul de precară a zidirii. Înălțimea fundațiilor păstrate este între 35 și 50 cm. În altar a fost dezvelită fundația piciorului mesei altarului de formă patrulateră. Menționăm că biserica a fost ridicată pe un nivel de locuire mai vechi, identificat în zona altarului, unde șanțul de fundare a fost săpat într-un strat de umplutură cu urme consistente de arsură, bârne arse, dar și numeroase fragmente

[1] Bogdan 1913; Bădărău, Caproșu 2007.
[2] Botoşineanu 2015, p. 262; Rădvan 2022, p. 19.
[3] Bogdan 1913, p. 237; Stoicescu 1974, p. 613.
[4] Rădvan 2022, p. 7–22
[5] Rădvan 2022, p. 15, Fig. 4.
[6] Rădvan 2022, p. 14.
[7] Rădvan 2022, p. 18.

de vase ceramice tipice pentru secolul al XVII-lea și resturi faunistice. De asemenea, în zona pronaosului a fost identificat conturul parțial (dimensiuni: 1,30 × 1,95 m) al unei gropi menajere (?) (Cx. 16) tăiat de fundațiile bisericii, având o umplutură neomogenă a solului în amestec cu lut ars, pigmenți de cărbune. Cercetarea acestor complexe identificate urmează a fi făcută în acest an, lucrările fiind oprite la începutul lunii decembrie 2025 din cauza condițiilor climaterice. Totodată, din aceeași cauză, au fost cercetate parțial și alte complexe arheologice identificate în toamna anului 2025, cum ar fi Cx. 7, un complex de locuire, de mari dimensiuni săpat parțial (partea vestică), în umplutura căruia au fost găsite numeroase fragmente de vase și cahle, atribuite secolului al XVII-lea și resturi faunistice. Din umplutura acestui complex au fost recuperate numeroasele monede (denari, șilingi, poltorac) provenite din diferite spații monetare, majoritatea fiind emise în secolul al XVII-lea[8].

În concluzie, în urma cercetărilor arheologice efectuate în acest punct în toamna anului 2025, am obținut o imagine mai clară privind stratigrafia generală a sitului și noi date referitoare la evoluția țesutului urban din vechea mahala a Măjilor de-a lungul perioadei secolelor XVII–XX, precum și aspecte ale vieții spirituale din epoca modernă. Totodată, săpăturile au confirmat că nu toată suprafața studiată a fost folosită în vechime pentru amenajări de către stăpânii locului, întrucât au fost observate zone cu sol nederanjat din vechime până în perioada contemporană. De asemenea, au fost identificate numeroase urme ale unor incendii din secolele XVII–XIX, dar și intervenții antropice postbelice, cum ar fi conductă de beton, gropi menajere, inclusiv una umplută cu resturi de oase de animale, provenite, probabil, din bucătăria cantinei școlare.

Abstract

Development-led archaeological research conducted in autumn 2025 at 26 I. C. Brătianu Street, within the perimeter of the "Historic Centre and Princely Court" site in Iași, revealed significant evidence concerning the urban evolution in the 17th–20th centuries. The principal discovery consists of the foundations of the Răzoaiei Church/chapel (c. 1770 – 1873/1875), thus confirming documentary and cartographic sources. In addition, dwelling complexes, refuse pits, ceramic and numismatic material dating to the 17th–18th centuries, traces of fires, and modern interventions were identified, contributing to a clearer understanding of the site's stratigraphy and the dynamics of habitation within this sector of Iași's medieval core.

Bibliografie:

Bădărău, Caproșu 2007 – Bădărău D., Caproșu I., *Iașii vechilor zidiri până la 1821*, ediția a II-a, Iași, 2007.

Bogdan 1913 – Bogdan, N. A., *Orașul Iași. Monografie istorică și socială*, Iași, 1913.

Botoșineanu 2015 – Botoşineanu, C., *Minoritățile din Iași și învățământul primar, secundar și universitar în perioada interbelică*, in: *Iaşi – oraş al diversităţii. Categorii etnice și minorități în secolele XV–XX: aspecte sociale, economice și culturale*, vol. coord. de Laurențiu Rădvan, Iași, 2015.

Rădvan 2022 – Rădvan, L., *Biserica Razului din Iaşi – un paraclis uitat*, **în**: Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal „Regina Maria" Iași, Seria III, vol. IV, 2022, p. 7–22.

Stoicescu 1974 – Stoicescu, N., *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional, Bucureşti, 1974.

Illustrations list:

Pl. I. Iași, site: 26 I. C. Brătianu Street. 1. General view of the site before the start of archaeological investigations (photo: L. Pîrnău); 2. Construction site view showing the level at which the foundations of Răzoaiei Church were identified (drone photo: C. Hriban).

Pl. II. 1. View of the investigated sector and the partially uncovered area of Răzoaiei Church (Cx. 1) (drone photo: C. Hriban); 2. Dwelling feature (Cx. 4) (photo: L. Pîrnău).

Pl. III. 1–2. Partially investigated dwelling features: 1. Cx. 7 (drone photo: C. Hriban); 2. Cx. 18 with a brick floor preserved near the profile section (photo: L. Pîrnău).

[8] Monedele au fost determinate de către colegul numismat drd. Andrei Baltag (IA Iași), căruia îi mulțumim și pe această cale.

1

2

Pl. I. Municipiul Iași, punct: str. I. C. Brătianu, nr. 26. 1. amplasamentul studiat în momentul demarării lucrărilor (foto: L. Pîrnău); 2. aspect de șantier cu nivelul de identificare a fundațiilor bisericii Răzoaiei (foto din dronă: C. Hriban)

1

2

Pl. II. 1. - 2. Complexe de locuire cercetate parțial: 1. Cx. 7 (foto din dronă: C. Hriban); 2. Cx. 18 cu pardoseală de cărămidă păstrată, vezi lângă profil (foto: L. Pîrnău)

Pl. III. Imagine cu sectorul studiat și suprafața dezvelită parțial a bisericii Răzoaiei (Cx. 1) (foto din dronă: C. Hriban)

104. Lazuri, com. Lazuri, jud. Satu Mare
Punct: Lubi tag

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu), 32 (epoca romană), 42 (epoca migrațiilor)
Autorizația nr. 671/23.12.2025
Cod RAN: 137979.01
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil științific; Ciprian Teodor Astaloș, Liviu Marta, Norbert Nagy ((MJ Satu Mare).
Perioada desfășurării cercetării: ianuarie 2025

Situl arheologic Lazuri – *Lubi tag* este foarte bine cunoscut în literatura de specialitate. Suprafața totală cercetată pe parcursul multor ani de săpătură sistematică, până la întreruperea acesteia în anul 2003, a fost de 2288 mp. La începutul anului 2025, cu ocazia construcției unui grajd, au fost realizate cercetări arheologice preventive, pe o suprafață de 1850 mp. Deși suprafața este comparabilă cu cea a cercetărilor sistematice efectuate până acum, rezultatele sunt mult mai modeste, săpătura fiind desfășurată la marginea sitului arheologic (Pl. I/4). În cursul săpăturilor arheologice au fost cercetate 47 de complexe, dintre care mai multe au fost, de fapt, alveolări naturale (Pl. I/1). Cercetarea preventivă o completează pe cea sistematică, efectuată în apropiere, în anii 1990–2000 și furnizează date importante, cel puțin pentru epoca romană, privind locuirea zonei. Săpătura a evidențiat foarte clar o locuire grupată pe grinduri de mici dimensiuni, abia obervabile azi pe teren. Pe aceste grinduri se concentrează complexele, pe când alveolările sunt toate în zonele mai joase, umede. Pentru epoca romană am identificat două nuclee de locuire, pe două grinduri (Pl. I/2). Pe unul au fost descoperite două gropi rectangulare cu pereți arși (Cx. 33, cx 34) și o construcție de suprafață, identificată prin șase gropi de stâlpi (Cx. 35). Pe celălalt grind, au fost descoperite două gropi (Cx. 36, Cx. 37), cea ce ne indică o utilizare diferită, o structurare a diferitelor tipuri de complexe separat, pe aceste grinduri de mici dimensiuni.

Abstract

Our research from 2025 completes the image of the settlement from the Roman Age of Lazuri-Lubi tag primarily on the structure of the settlement. The relatively large researched area of over 1850 mp allowed us to have a general picture of a part of this settlement, although we think we are at its edge. The settlement at Lazuri-Lubi tag had a household structure clustered on small grinds, probably around sunken houses in the ground. So far we have not identified the tendency of grouping different types of features in a special space intended (grouping of rectangular pits with burnt walls, rows or groups of dwellings, etc.).

Illustration

Pl. I. 1. General research plan of 2025; 2. General plan only with the features from the Roman Age; 3. Aerian image with the excavation, the highlighting of the features from the Roman Age; 4. Aerial image with the surface and the areas investigated in 2025 and previously.

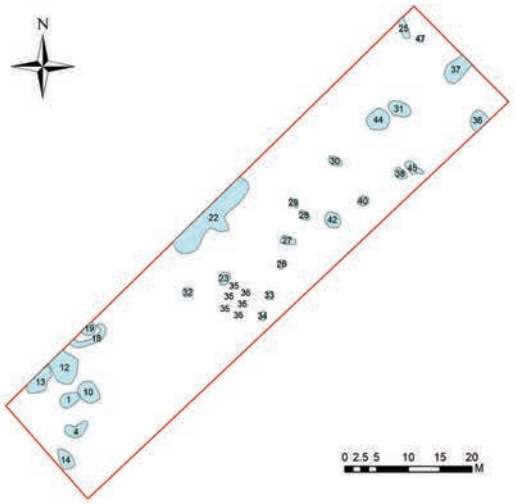

1

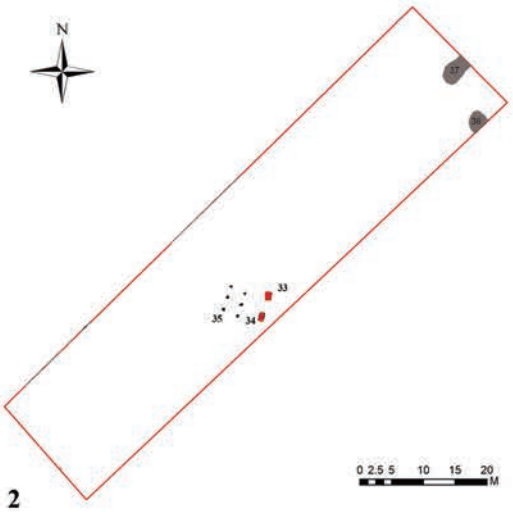

2

3

4

Pl. I. 1. planul general al cercetărilor din 2025. 2.planul general doar cu complexele din epoca romană.3.imagine aeriană cu săpătura, cu evidențierea complexelor din epoca romană. 4. imagine aeriană cu suprafața săpată în 2025 și zonele cercetate anterior

105. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: str. Corneliu Baba, nr. 19, lot 2

Tip de sit: 1 (locuire)
Încadrare cronologică: 13 (epoca neolitică)
Cod RAN: 60491
Autorizația nr. 276/12.08.2025
Colectiv: Nicolaie Alexandru (MA Mangalia/Primăria Mangalia) – responsabil științific; Robert Constantin, Mihai Ionescu (MA Mangalia/Primăria Mangalia)
Perioada desfășurării cercetării: iunie 2025

Prezentul raport[1] are în vedere o săpătură arheologică preventivă realizată în municipiul Mangalia, str. Corneliu Baba, nr. 19. Zona afectată de proiect a făcut obiectul a numeroase cercetări din aceeași categorie, care au condus la identificarea unor locuiri din epoca neolitică, așezarea din zona cartierului „Dobrogea I" fiind atribuită fazei târzii a culturii Hamangia[2].

Metodologia abordată în cazul cercetării din mun. Mangalia, str. Corneliu Baba, nr. 19, lot 2, a constat în trasarea unei secțiuni, cu dimensiunile de: 1,5 × 19,3 m, pentru un sondaj stratigrafic, pe latura de vest a suprafeței propuse pentru imobilul P, orientată nord-sud, după care cercetarea a continuat în suprafață pe carouri.

În S. 1, după stratul vegetal care ajungea la adâncimea de 0,60, a urmat un strat brun deschis, între -0,60–0,80 m, cu rare fragmente ceramice din epoca neolitică. Între -0,80 și -0,90 m a urmat pământul galben steril, *loess*. În capătul de nord al S. 1, a fost descoperit un șanț cu lățimea de 0,5 m, orientat E-V. La nord de acest șanț a fost descoperită o groapă cu depuneri de ceramică fragmentară de epocă elenistică și oase de animal. Cercetarea a continuat în suprafață, stratigrafia a fost aceeași cu situația identificată la cercetarea secțiunii S. 1. În cercetarea în suprafață au fost descoperite 12 complexe cu depuneri de fragmente ceramice din epoca neolitică și oase de animal – complexe notate de la C. 1 la C. 12.

Șanțul cercetat în S. 1 continuă spre est pe întreaga suprafață, cu două schimbări de direcție. În carourile D_4 și D_3 continuă 6,50 m pe direcția E-V, pentru ca apoi să-și schimbe direcția, SE-NV, iar în caroul A1 să revină la o direcție E-V și să intre în profilul de est al suprafeței cercetate. Șanțul a fost cartat pe toată lungimea cu lățimea de 0,50 m, iar acesta cobora până la -1,00 m. În cercetarea acestui șanț nu au fost descoperite materiale arheologice. Amenajarea descoperită este posibil să fi ținut de organizarea terenurilor agricole din imediata vecinătate a orașului Callatis. Coroborată de descoperiri din alte cercetări arheologice, este cel mai probabil să fie legată de parcelarea din epoca romană – *strigatio* (Pl. II)

Cele 12 gropi cu depuneri de fragmente ceramice fragmentare din epoca neolitică și oase de animal, notate de la C. 1 la C. 12 (vezi Pl. I) atingeau adâncimi cuprinse între -1,10 m și -1,30 m față de nivelul de călcare actual.

C1, complex cercetat în caroul D. 1, de formă ovală, profil neregulat, cu dimensiunile de 2 × 1,80 m, se adâncea până la -1,30 m. În acest complex au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică, oase de animal dar și mici bucăți de pământ vitrifiat, urme ale unei. C1, având in vedere prezența resturilor de vatră, este posibil să fi aparținut în faza sa inițială unei locuințe de tip bordei (Pl. II/2b)

C2, complex cercetat în caroul C. 2, de formă rectangulară, cu dimensiunile de 1 × 1,5 m, se adâncea până la -1,10 m. Nu au fost descoperite materiale arheologice.

C3, complex cercetat în caroul D. 2, de formă circulară, profil neregulat, cu dimensiunile de 2,70 × 3 m, se adâncea până la -1,10 m. De asemenea au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică și oase de animal. Dimensiunile considerabile ale complexului C. 3 ne îndreptățesc să avansăm ipoteza ca este vorba de o locuință-bordei.

C4, complex cercetat în caroul D. 4, de formă circulară, profil neregulat, cu dimensiunile de 2 × 1,75 m, se adâncea până la -1,10 m. Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică. Posibil locuință sau groapă cu deșeuri menajere din epoca neolitică.

C5, complex cercetat în caroul D. 3, de formă rectangulară, profil neregulat, cu dimensiunile de 1 × 1,2 m, se adâncea până la -1,10 m. Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică și oase de animal. Acest complex a fost tăiat de șanțul descris mai sus. Dimensiunile relativ mici şi materialele arheologice indică o groapă menajeră

C6, complex cercetat în caroul C. 3, de formă rectangulară, profil neregulat, cu dimensiunile de 1 × 1,5 m, se adâncea până la -1,10 m. Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică și oase de animal. La fel ca în cazul complexului C. 5, este vorba de o groapă menajeră.

C7, complex cercetat în carourile A. 1 – B. 1, de formă rectangulară, profil neregulat, cu dimensiunile de 2 × 1,5 m, se adâncea până la -1,10 m. Au fost descoperite fragmente ceramice de epocă neolitică și oase de animal. Și acest complex a fost tăiat de șanțul descoperit. Posibil groapă menajeră.

C8, complex cercetat în caroul A1, de formă neregulată, profil neregulat, cu dimensiunile de cca 1 × 1 m, se adâncea până la -1,10 m. Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică și oase de animal. În cazul C. 8 este vorba, cu siguranță, de o groapă menajeră.

C9, complex cercetat în caroul B. 2, de formă circulară, profil neregulat, cu dimensiunile de 1 × 1,5 m, se adâncea până la -1,10 m. Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică (Pl. III/1) și oase de animal; deci o groapă menajeră şi în acest caz.

C10, complex cercetat în caroul C. 2, de formă neregulată, cu dimensiunile de 2,20 × 1,5 m, se adâncea până la -1,10 m.

[1] Mulțumim și pe această cale domnului Cristian Micu pentru observații și sugestii.
[2] Pâslaru, Colesniuc 2007, p. 66–68; Voinea, Caraivan, Florea 2016, p. 158, fig. 1.

Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică (Pl. III/2) și oase de animal.
C. 11, complex cercetat în caroul A. 2, de formă circulară, cu dimensiunile de 2 × 1 m, se adâncea până la -1,10 m. Nu au fost descoperite materiale arheologice.
C. 12, complex cercetat în carourile A. 3-4 – B. 3-4, de formă rectangulară, profil neregulat, cu dimensiunile mai mari, de cca 10 × 5,5 m, partea de nord se adâncea până la -1,30 m. Au fost descoperite fragmente ceramice din epoca neolitică și oase de animal. C. 12 a fost cu siguranță o locuință, având în vedere dimensiunile considerabile şi inventarul arheologic.

Stratigrafia generală:
0–0,60 m – vegetal;
-0,60–0,80 m – brun deschis cu rare fragmente ceramic de epocă neolitică și oase de animal (preponderant și bovine şi ovi-caprine);
-0,80–0,90 m – *loess*.

Concluzii

Pe str. Corneliu Baba, nr. 19, lot 2, Mangalia a fost cercetată o suprafață totală de cca 374,40 mp. A fost descoperit traseul unui șanț, probabil de delimitare funciară în epoca romană (*strigatio*) și 12 complexe arheologice, dintre care zece cu depuneri de epocă neolitică. În urma cercetării acestor complexe, au fost descoperite fragmente ceramice și oase de animale (preponderent bovine si ovicaprine). Materialul ceramic descoperit constă în fragmente de mici dimensiuni, caracteristice culturii Hamangia – începutul mileniului V a.Chr.

Adăugăm o statistică a complexelor arheologice cercetate în zona așezării Hamangia din cartierul *Dobrogea I* din Mangalia în anii 2021–2025:

1. str. Corneliu Baba, nr. 19, lot 2 – 12 complexe;
2. str. Demostene Botez, nr. 26 – șase complexe;
3. str. Geo Bogza, nr. 15, lot 2 – două complexe;
4. str. Corneliu Baba, nr. 15B – șapte complexe;
5. str. Demostene Botez, nr. 24C – trei complexe;
6. cartier Dobrogea I, lot. 4 – trei complexe;
7. str. Geo Bogza, nr. 7 – două complexe;
8. str. Augustin Buzura, nr. 30A – două complexe;
9. str. Ion Jalea, nr. 13B – cinci complexe;
10. str. Augustin Buzura, nr. 28 – cinci complexe.

Punerea acestor puncte pe planul orașului ne oferă o imagine asupra dimensiunii așezării neolitice din zona farului de aterizare de la Mangalia, Cartierul *Dobrogea.* (Pl. IV).

În cercetările din zonă au fost descoperite unelte şi fragmente de unelte litice din silex, majoritatea microlite, lame, lamele, răzuitoare pe aşchie, răzuitoare pe lamă și aşchii, fragmente de nucleu, care demonstrează faptul ca materialul litic a fost prelucrat în această aşezare. (Pl. V)

Abstract

At 19 Corneliu Baba Street, Plot 2, Mangalia, a total surface of approximately 374.40 sq m was investigated. The course of a ditch was identified, likely representing a Roman-period land boundary trench (*strigatio*), as well as 12 archaeological features, 10 of which contained Neolithic deposits. Following the excavation of these features, ceramic fragments and animal bones were recovered (predominantly cattle and ovicaprids). The ceramic assemblage consists of small-sized sherds characteristic of the Hamangia culture, dated to the beginning of the 5th millennium BC.

We also present statistical data regarding the archaeological features investigated within the Hamangia settlement area in the Dobrogea I district of Mangalia between 2021 and 2025.

Bibliografie:

Pâslaru, Colesniuc 2007 – Pâslaru, I., Colesniuc, S., *Noi date despre aşezarea culturii Hamangia din zona Mangaliei*, în: MCA S.N., 3, 2007, p. 65–81.

Voinea, Caraivan, Florea 2016 – Voinea, V., Caraivan, G., Florea, M., *Holocene landscape changes and eneolithic settlemets dynamics on the western Black Sea Coast*, în: *Pontica*, 48–49, 2015–2016, p. 147–176.

Illustrations list:

Pl. I. Mangalia, Corneliu Baba Street No. 19, lot 2, research plan and stratigraphic profile.
Pl. II. Archaeological research – Corneliu Baba Street No. 19, lot 2: 1. photo from the NE corner; 2. detail of complex C. 1; 3. researched area, photo from the west.
Pl. III. Ceramic fragments discovered during the research on Corenliu Baba Street No. 19, lot 2: 1. ceramic fragments discovered in complex C. 9; 2. ceramic fragments discovered in complex C. 10.
Pl. IV. Mangalia, orthophotomap with the location of the Neolithic settlement (discovery points of the Neolithic complexes) and the Callatis fortress.
Pl. V. Lithic tool discovered in the area of the Neolithic settlement in the *Dobrogea I* neighborhood, Mangalia.

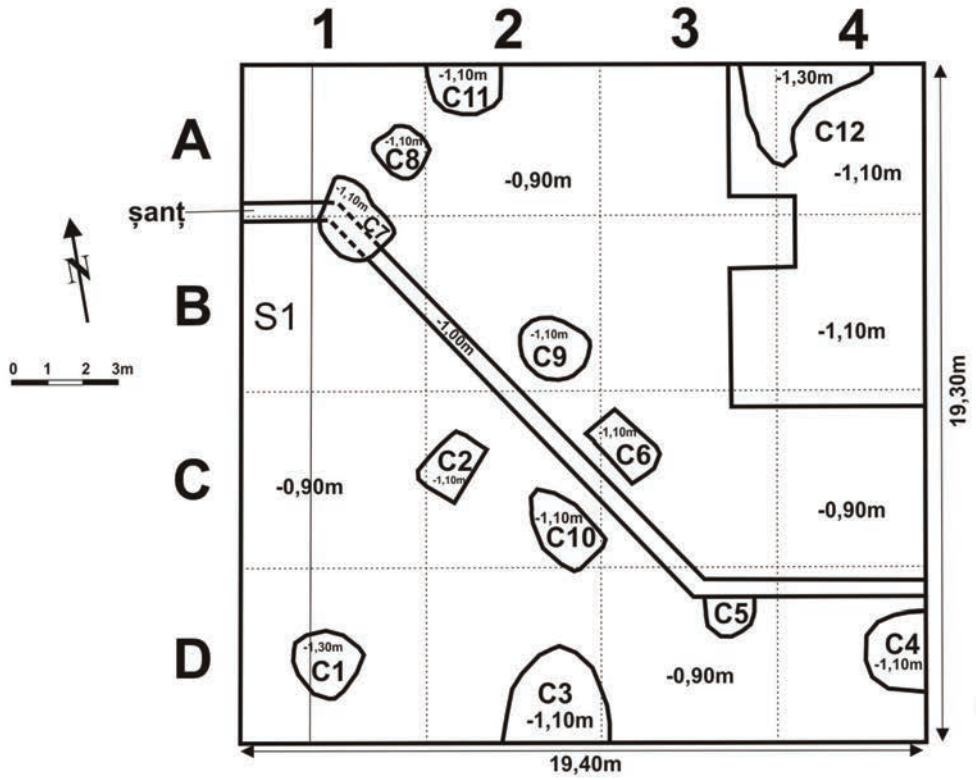

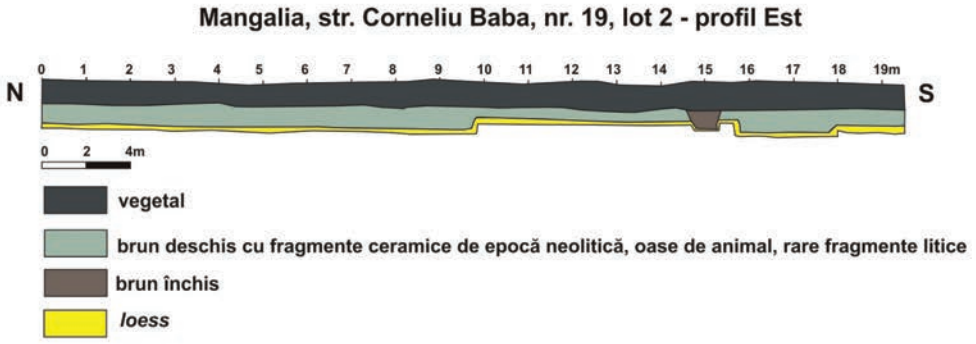

Pl. I. Mangalia, str. Corneliu Baba, nr. 19, lot 2, plan cercetare și profil stratigrafic

a

b c

Pl. II. Cercetare arheologică - str. Corneliu Baba, nr. 19, lot 2: a. foto din colțul de NE: b. detaliu complex C1; c. suprafață cercetată, foto de la vest

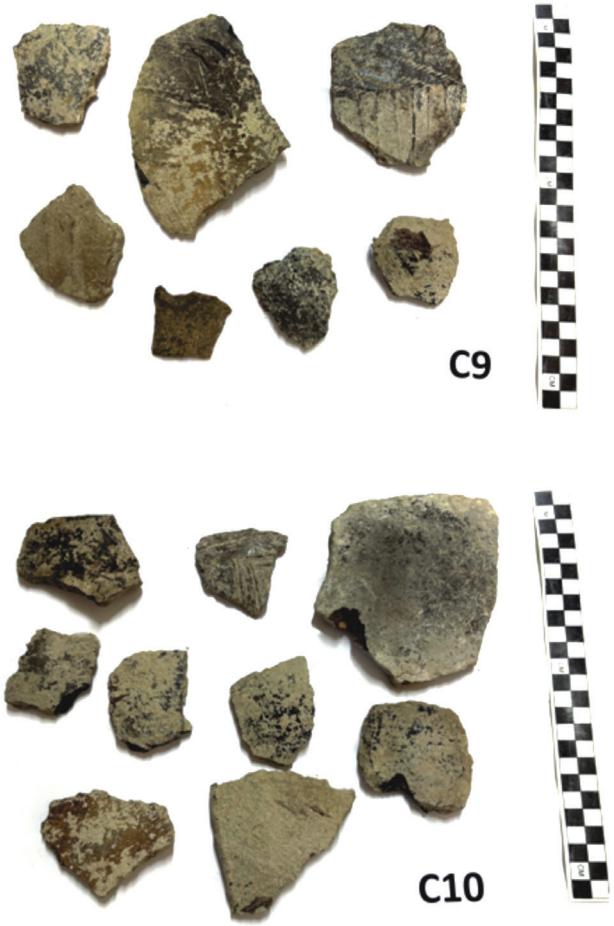

Pl. III. Fragmente ceramice descoperite în cercetarea de pe str. Corenliu Baba, nr. 19, lot 2: a. fragmente ceramice descoperite în complexul C. 9; b. fragmente ceramice descoperite în complexul C. 10

Mangalia, ortofotoplan cu amplasamentul așezării neolitice și al cetății Callatis. Puncte de descoperire ale complexelor din epoca neolitică: 1 - str. Corneliu Baba, nr. 19, lot. 2; 2 - str. Demostene Botez, nr. 26; 3- str. Geo Bogza, nr. 15;4- str. Corneliu Baba, nr. 15B; 5 - str. Demostene Botez, nr. 24C; 6- Cartier Dobrogea I, lot. 4; 7- str. Geo Bogza, nr. 7; 8- str. AugustinBuzura, nr. 30A; 9- str. Ion Jalea, nr. 13B; 10- str. Augustin Buzura, nr. 28.

Pl. IV. Mangalia, ortofotoplan cu amplasamentul așezării neolitice (puncte de descoperire ale complexelor din epoca neolitică) și al cetății Callatis

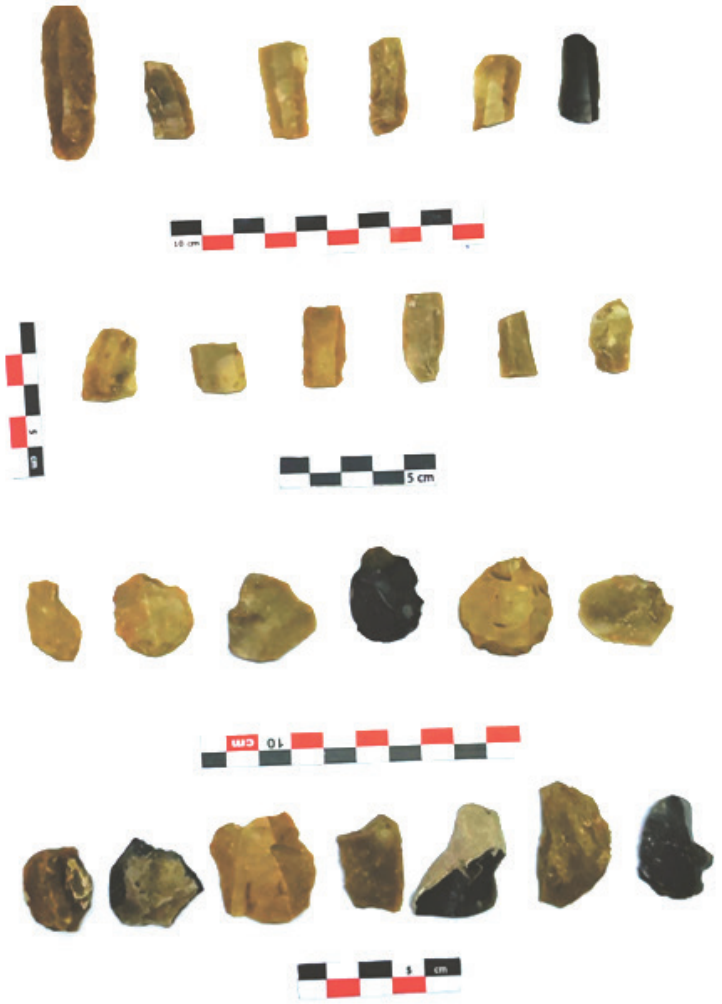

Pl. V. Utilaj litic descoperit în zona așezării neolitice din cartierul Dobrogea I, Mangalia

106. Mangalia, jud. Constanța *[Callatis]*
Punct: str. Libertății, nr. 15B

Tip de sit: 113 (așezare urbană)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică)
Cod RAN: 60491
Autorizația nr. 277/12.06.2025
Colectiv: Nicolaie Alexandru (MA Mangalia/Primăria Mangalia) – responsabil științific; Robert Constantin, Mihai Ionescu (MA Mangalia/Primăria Mangalia)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – august 2025

Prezentul raport are în vedere o săpătură arheologică preventivă realizată în municipiul Mangalia, str. Libertății, nr. 15A, la această adresă fiind cercetată o suprafață totală de cca 142 mp, în vederea construirea unei extinderi de locuință. Conform topografiei cetății antice, perimetrul propus spre cercetare se află în interiorul incintei callatiene, la limita de vest a orașului antic din secolele IV–II a.Chr. În antichitate zona era apărată și de valul descris de Pamfil Polonic în anul 1901[1]. În cercetările din această zonă au fost descoperite structuri de locuire antice[2].

Metodolgia abordată în cazul cercetării din mun. Mangalia, str. Libertății, nr. 15B, a constat în trasarea a două secțiuni orientate nord-sud, S. 1 și S2, de 2 × 15 m, în restul suprafeței, pentru că era una neregulată, cercetarea a continuat în suprafață pe carouri de 2 × 2 m. În S. 1, după un strat de umplutură modernă neomogenă care mergea la adâncimea de -1 m, a urmat un strat brun închis cu fragmente litice și rare fragmente ceramice din epoca elenistică, între -1 și – 1,50 m. Între -1,50 și – 2 m, a fost descoperit un strat brun cu fragmente ceramice din epoca elenistică, iar între -2 m și -2,10 m strat galben steril, *loess.* Cercetarea a continuat în S. 2 și după în suprafață, stratigrafia a fost în mare asemănătoare cu situația identificată la cercetarea secțiunii S. 1.

În S. 1, în carourile C_1–D_1 și E_1–G_1 au fost descoperite două gropi cu ceramică și țiglă otomană, probabil din secolul XIX, gropi care se adânceau până la -2/-2,10 m. În caroul G. 1, la -1,70 m a fost descoperit un traseu de canalizare modern. În caroul I. 1, la -1,20 m a fost descoperit un zid orientat NE-SV, cu lățimea de 0,50 m, zid construit din blocuri de calcar legate cu pământ (Z_1). În același carou, în profilul de vest, a fost descoperită o dală de calcar, la -1,80 m, probabil un nivel de călcare. După înregistrarea profilului de est al S1 a fost trasată secțiunea S. 2.

În S. 2 au continuat gropile cu ceramică otomană în carourile C_2–D_2 și E_2–G_2. În caroul G_2 a fost identificat un cămin de scurgere modern. Din acesta continuă spre est un traseul al canalizării moderne, după construcție acest traseu pare mai târziu decât cel descoperit în S. 1. În caroul H_2 a fost descoperită continuarea traseului zidului Z_1 identificat în S. 1 caroul I1. În caroul D_2 a fost descoperit un al doilea zid (Z_2), similar și paralel cu cel descoperit în capătul de sud al secțiunilor S. 1 și S. 2. Zidul Z_2 din caroul D_2 este puternic afectat de groapa modernă descrisă mai sus. În S. 2 cercetarea a coborât până la -2 m, unde s-a oprit pe un strat de pământ galben, fără material arheologic. În capătul de nord al S. 2, în caroul B_2 cerctarea s-a oprit la -1,80 pe un nivel de pământ galben tasat, cel mai probabil un nivel de călcare. Acesta fiind la același nivel cu dala de calcar descoperită în capătul de sud al S. 1, în profilul de vest.

Cercetarea a continuat în suprafață spre est. Zidul Z_2 a fost descoperit pe o lungime de 6,30 m, din caroul D_2 până în caroul B_4. Acesta are o orientare SV-NE, este construit din blochete de calcar legate cu pământ, are lățimea de 0,50 m, înălțimea maximă la care se păstrrază este de 0,40 m. Zidul Z_1 a fost cercetat din caroul I1 până în caroul E_4, o lungime de 10,50 m. Este afectat la mijloc (în caroul H_3) de o intervenție modernă ca și de traseul canalizării moderne – canalizare care continuă spre est). Zidul Z_1, orientat SV-NE, paralel cu Z_2 și care are aceeași manieră constructivă. Înălțimea maximă care se păstrează este de 0,40 m. Distanța dintre ziduri este de 6m. În caroul D_3 cercetarea s-a oprit pe un nivel de pământ galben tasat, la -1,80 m, nivel de călacre. În carourile E_{3-4} și F_{3-4}, cercetarea a continuat până la -2,70 m, rezultatul fiind amenjare oarecum rectangulară, cca 3 × 3 m, în care a fost descoperit material ceramic din secolul III a.Chr. O altă groapă a fost cercetată și în caroul F5, aceasta cobora până la -2,50 m, dar era de mai mici dimensiuni, cca 1,5 × 1 m.

Materialul arheologic consta în fragmente ceramice de la sfârșitul secolului IV a.Chr, dar mai ales din secolul III a.Chr. și câteva fragmente de boluri deliene sau ale unor vase de tip Hadra, care pot fi datate în secolul II a.Chr. Ceramica este reprezentată, mai ales, de fragmente de la obiecte de uz casnic: boluri, ulcioare, opaițe, vase de tip *fish-plate*, guttus. Au fost escoperite, de asemenea, numeroase fragmente de amfore: Thasos, Sinope, Heracleea Pontica, Cnidos sau Cos, dar și fragmente de statuete ceramice de tip Tanagra, fragmente de altărașe de cult. Pe lângă acestea au fost recuperate oase de la animale și cochilii de midii.

Stratigrafia:
0–1,00 m, strat umplutură modernă neomogenă;
-1,00–1,50 m, strat brun închis cu fragmente litice și rare fragmente ceramice din epoca elenistică;
-1,50–2 m, strat brun cu fragmente ceramice din epoca elenistică;
- nivel de călcare antic, identificat la -1,80 m
-2–2,10 m, strat galben steril, *loess.*

[1] Pamfil Polonic, mss 11, Academia Romană.
[2] Alexandru *et alii* 2018, p. 82–113, 134, 166–171.

Concluzii

Pe str. Libertății, nr. 15A din Mangalia, în suprafața cercetată de cca 142 mp, au fost descoperite două ziduri paralele, notate Z_1 și Z_2, construite în aceeași manieră, din blochete de calcar legate cu pământ, cu lățimea de 0,50 m. Distanța dintre aceste ziduri este de 6 m. Au fost descoperite niveluri de călcare antice, reprezentate de un pavaj din dale de calcar, în caroul I_1, sau de straturi de pământ galben tasat, în carourile C_2 și D_3, toate acestea fiind la -1,80 m față de nivelul de călcare actual. De semnalat o amenajare oarecum rectangulară, de cca 3 × 3 m, în carourile E_{3-4} și F_{3-4}, amenajare înregistrată până la -2,70 m față de nivelul actual de călcare.

Cum zona este la limita vestică a orașului antic din secolele IV–III a.Chr., *intra-muros*, ne aflăm în fața compartimentării unei locuințe din epoca elenistică, cu ziduri din blocuri mici de calcar legate cu pământ, acoperită cu țiglă și olane, cu podele din dale de calcar sau lutuieli, eventual și cu un subsol (pivniță), ipoteză înaintată datorită amenajării cercetate în carourile E_{3-4} și F_{3-4}. În carourile I_1 și C_3 au fost descoperite și straturi puternice de arsură. Casa conținea un bogat material ceramic. Porțiunile de zid descoperite, sunt doar resturi de ziduri, acestea au fost puternic afectate de intervențiile din epoca otomană, poate de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar, mai ales, din secolul al XIX-lea, ori de trasee de canalizare modernă.

Abstract

At 15A Libertății Street, Mangalia, a total surface of approximately 142 sq. m. was investigated, where a residential extension is proposed. Two parallel walls were discovered, constructed in the same manner, of limestone blocks bonded with earth, each measuring 0.50 m in width. The distance between the walls is 6 m. Ancient levels were identified, represented either by a limestone slab pavement or by layers of compacted yellow clay, all located at -1.80 m below the present-day ground level.

As the site lies at the western limit of the ancient city (4th–3rd centuries BC), *intramuros*, the remains appear to represent the internal partitioning of a Hellenistic-period house. The rich ceramic assemblage recovered constitutes the household inventory of this dwelling.

The exposed wall segments represent only fragmentary remains, heavily affected by interventions dating to the Ottoman period (possibly late 18th century), but especially by 19th-century disturbances and modern sewage installations.

Bibliografie:

Alexandru *et alii* 2018 – Alexandru, N., Alexiu, A., Colesniuc, S. M., Constantin, R., Ionescu, M., Radu, L., Ungureanu, M., *Callatis, cercetări arheologice 1993–2018*, Constanța, 2018.

Pamfil Polonic, Academia Română Ms. XI.1, Arhiva Pamfil Polonic, mss 11.

Illustrations list:

Pl. I. Archaeological research plan – 15 A Libertății street, Mangalia.
Pl. II. Research 15 A Libertății street, Mangalia – stratigraphic profiles.
Pl. III. Photo details of archaeological research – 15 A Libertății street, Mangalia.
Pl. IV. Photo research, 15 A Libertății street, Mangalia.

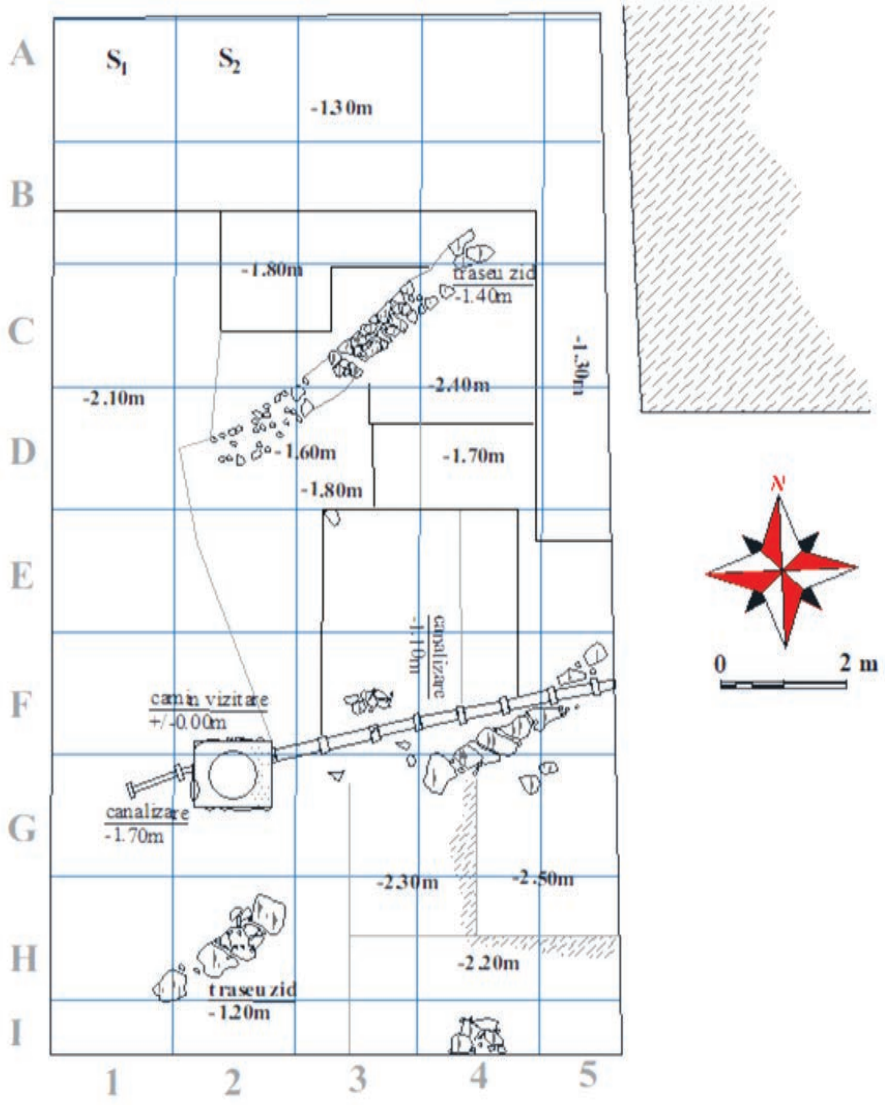

Pl. I. Plan cercetare arheologică – str. Libertății, nr. 15A, Mangalia

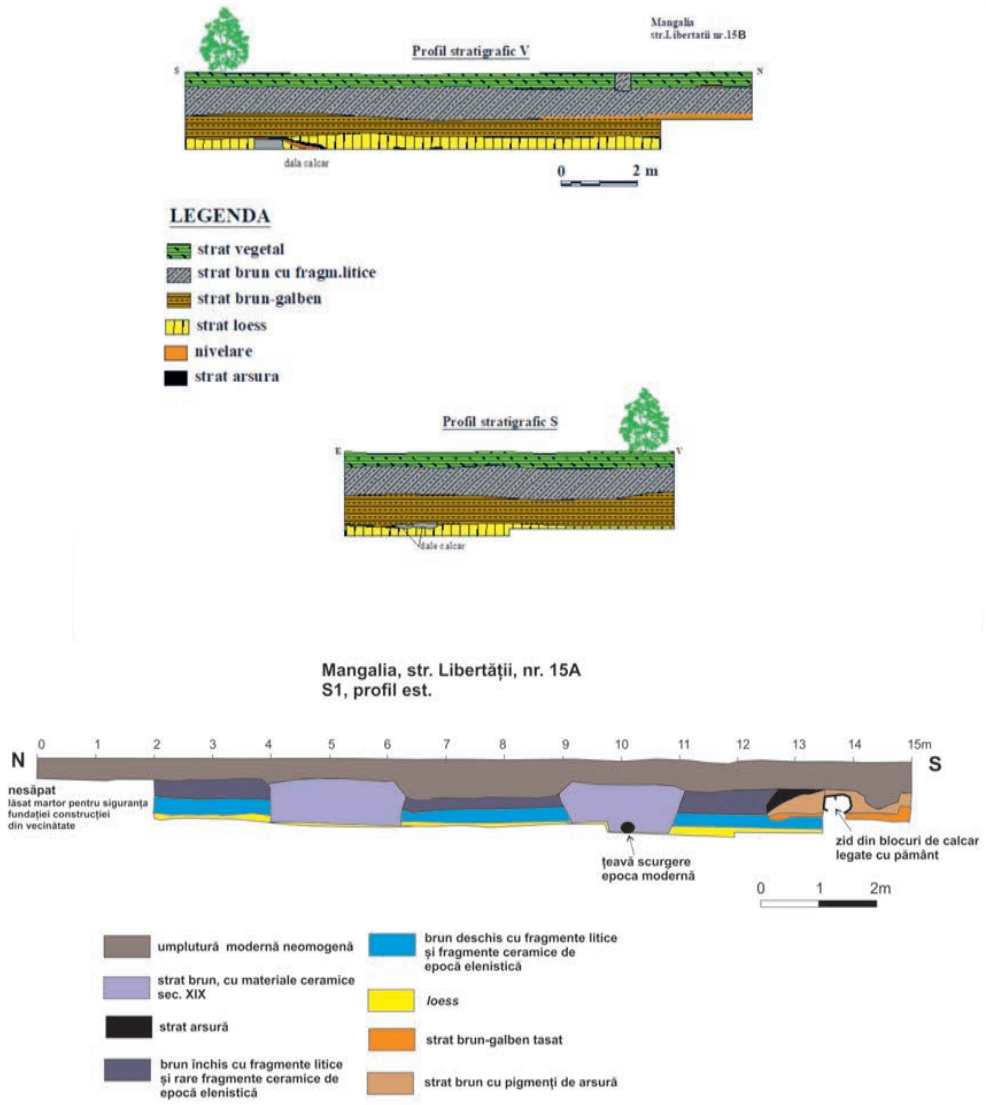

Pl. II. Cercetare str. Libertății, nr. 15A, Mangalia – profile stratigrafice

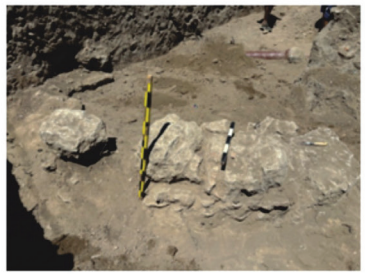

Fig. 3a

Fig. 3b

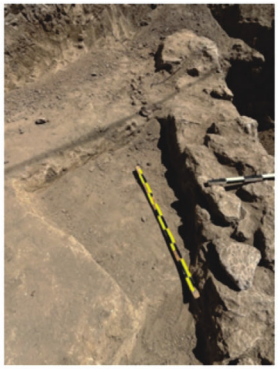

Fig. 3c

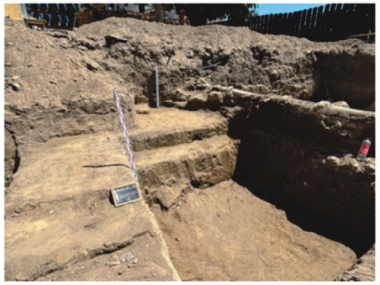

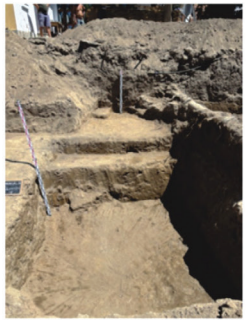

Fig. 3d

Pl. III. Foto detalii cercetare arheologică – str. Libertății, nr. 15A, Mangalia

Fig. 4a

Fig. 4b

Pl. IV. Foto cercetare, str. Libertății, nr. 15A, Mangalia

107. Mănăstioara, com. Udești, jud. Suceava
Punct: *Biserica de lemn cu hramul „Intrarea în Biserică”*

Tip de sit: 111 (aşezare deschisă), 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 150622.01; c**od LMI**: SV-II-B-05567
Autorizația nr. 248/ 28.05-02.06. 2025
Colectiv: Sorin Ignătescu (USM Suceava) – responsabil științific; Ion Mareș (Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților); Irina Rusu, Valentina Larisa Savu, Ana-Maria Mărănduca (USM Suceava)
Finanțare: Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”
Perioada desfășurării cercetării: 09.06–01.09.2025

Situl arheologic este amplasat pe un platou înalt, care separă bazinele Sucevei la nord și al Șomuzului Mic la sud, la o altitudine de 376 m, în Podișul Fălticenilor, una dintre subunitățile Podișului Moldovei. Stațiunea arheologică este amplasată pe două terase succesive de pe partea stângă a pârâului Cânepiștea: una, situată mai aproape de cursul apei (sector 1), unde urmează să se construiască biserica nouă cu hramul „Schimbarea la Față” și unde este clădirea chiliilor și o alta mai înaltă, pe care se află biserica de lemn „Intrarea în biserică” (sector 2).

Cel mai vechi nivel de locuire din zonă, identificat deocamdată doar pe baza cercetărilor de suprafață și doar pe terasa înaltă, aparține culturii Horodiștea, de la începutul epocii bronzului. Stațiunea a fost locuită din nou, în ambele sectoare, abia în secolele VII–VIII p.Chr. (cultura Dridu). În secolul al XVIII-lea, pe terasa înaltă a fost construită biserica de lemn cu hramul „Intrarea în biserică”. Nivelurile preistoric și medieval au fost descoperite în urma unei cercetări arheologice de suprafață făcute de Ioan Iosep în anul 1977.

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat ca urmare a contractului încheiat cu Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”, care urmează să construiască Biserica cu hramul „Schimbarea la Față” în zona de protecție a monumentului istoric „Biserica de lemn Intrarea în Biserică”. Echipa și-a propus ca prin acest proiect să realizeze o documentare geografică și istorică cu privire la situl arheologic și monumentul istoric, să stabilească stratigrafia locului, să identifice și să cerceteze eventualele complexe arheologice și să recupereze materialele arheologice aflate *in situ*.

În zona în care a fost realizată cercetarea preventivă a fost identificat un singur strat arheologic, discontinuu, reprezentat de complexele adâncite în pământ, specifice secolelor VII–VIII p. Chr. Acestea, o locuință adâncită și o groapă menajeră, se aflau la o adâncime cuprinsă între 0,40 și 0,75 m față de suprafață.

Locuința adâncită L. 1 (Fig. 1) era orientată NE-SV și avea circa 3,30 × 3,40 m. Accesul se făcea printr-un gârlici, cu o lungime de cca 2,50 m și o lățime de 0,50 m, situat în colțul estic al construcției. Adâncimea la care se găsea fundul locuinței era de cca 0,20–0,35 m de la suprafața antică de călcare.

În colțul nordic al locuinței a fost construit un cuptor, de cca 1,10 × 1,20 m. Acesta a fost realizat din gresii locale, care se găsesc și azi în Dealul Cetățuii. Între pietrele cuptorului și peretele gropii bordeiului exista un spațiu de circa 15 cm, unde nu au fost găsite materiale arheologice și care ar putea reprezenta locul în care s-a aflat un perete din bârne. Toată ceramica descoperită în locuință se afla grupată în jurul cuptorului. Pe vatra acestuia și în afară a fost descoperit un strat consistent de lemn carbonizat.

Groapa Gr. 1 (Fig. 2) se afla la circa 2,10 m sud de locuință și avea o lățime variabilă între 0,70 și 1,40 m și o adâncime de - 0,30 m de la nivelul antic de călcare. În umplutura ei au fost găsite fragmente de vase și oase de animale.

Cea mai mare parte din materialul arheologic este alcătuită din vase de lut, la care se adaugă o fusaiolă, o piatră de ascuțit și câteva oase de animale. Ceramica descoperită face parte din categoria celei grosiere, modelată cu mâna. Cele mai multe dintre vase sunt de tipul borcanelor, la care se adaugă vase tronconice și de tip tăviță. Buza acestor vase este frecvent decorată cu alveole făcute cu degetul.

Abstract

The archaeological site is located on a high plateau that separates the Suceava basin to the north from the Șomuzul Mic basin to the south, at an altitude of 376 meters. The archaeological site is situated on two successive terraces on the left bank of the Cânepiștea stream: one, located closer to the watercourse, where the new church dedicated to the “Transfiguration” is to be built and another, higher terrace, on which stands the wooden church dedicated to the “Presentation of the Blessed Virgin Mary”.

The oldest habitation level in the area, identified so far only on the basis of surface surveys and exclusively on the upper terrace, belongs to the Horodiștea culture, dating to the beginning of the Bronze Age. The site was reoccupied, in both sectors, only in the 7th–8th centuries AD (Dridu culture). In the 18th century, the wooden church dedicated to the “Presentation of the Lord in the Church” was constructed on the upper terrace. The prehistoric and medieval levels were identified following a surface archaeological survey conducted by Ioan Iosep in 1977.

In the area where the preventive excavation was conducted, a single, discontinuous archaeological layer was identified, represented by sunken features characteristic of the 7th–8th centuries AD. These consisted of a pithouse and a refuse pit, located at depths ranging between 0,40 and 0,75 m below the present surface.

The pithouse L.1 (Fig. 1) was oriented NE–SW and measured approximately 3,30 × 3,40 m. Access was provided by an entrance passage approximately 2,50 m long and 0,50 m wide, located in the eastern corner of the structure. The depth of the dwelling floor ranged between approximately 0,20 and 0,35 m below the ancient walking surface.

In the northern corner of the dwelling, an oven measuring approximately 1,10 × 1,20 m was constructed from local sandstone. All ceramic material discovered within the dwelling was clustered around the oven. A substantial layer of carbonized wood was identified both on the hearth and in its immediate surroundings.

Pit Gr.1 (Fig. 2) was located approximately 2,10 m south of the dwelling and had a variable width ranging from 0,70 m to 1,40 m, with a depth of approximately 0,30 m below the ancient walking surface. Its fill contained pottery fragments and animal bones.

Illustrations list:

Fig. 1. Pithouse L. 1.
Fig. 2. Pit Gr. 1.

Fig. 1. Mănăstioara – Biserica de lemn, locuința L. 1

Fig. 2. Mănăstioara – Biserica de lemn, groapa Gr. 1

108. Mănăstirea Humorului, jud. Suceava
Punct: Mănăstirea Humorului – incintă

Tip de sit: 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Autorizaţii nr.: 76/9.02.2025, 174/15.04.2025
Cod RAN: 146879; c**od LMI**: SV-II-a-A-05487
Colectiv: Monica Dejan (MNB Suceava) – responsabil ştiinţific); Ştefan Dejan, Beatrice Manole (MNB Suceava); Adrian Bătrâna (cercetător independent); Daniel Amariei (MNB Suceava)
Perioada desfăşurării cercetării: februarie – iulie 2025

Mănăstirea Humorului este printre cele mai vechi așezăminte monahale, a cărei existență este atestată la începutul secolului XV, avându-l ca ctitor pe vornicul Oană. Nu se cunosc motivele pentru care vechea mănăstire a fost părăsită, un nou așezământ monahal fiind ridicat în imediata apropiere, la circa 100 m nord-vest.

Actuala biserică a fost ridicată pe cheltuiala marelui logofăt Toader Bubuiog și a soției sale, Anastasia, la îndemnul domnului Moldovei, Petru Rareș, după cum consemnează pisania, în anul 1530.

Cercetarea arheologică din anul 2025 a avut ca scop continuarea cercetărilor realizate anterior, între anii 2023 și 2024, în cadrul proiectului de restaurare. Acesta a presupus lucrări extinse de punere în valoare a ruinelor aflate la vest și sud, dar și la zidul de incintă din piatră. Menționăm că anterior, între anii 1967 și 1971, au fost realizate cercetări arheologice (rămase inedite) în întreaga incintă de către Adrian Bătrîna și, ulterior, de către Cornel Cîrjan, care au avut amabilitatea de a ne pune la dispoziție o parte din documentația arheologică. Rapoarte există și în arhiva DMI, puse la dispoziție prin amabilitatea domnului Alin Saidac. Tuturor celor menționați mai sus le suntem recunoscători pentru informația furnizată. Ulterior cercetărilor arheologice, a fost întocmit proiectul de restaurare realizat de către arhitecta Ioana Grigorescu. În consecință, întreaga suprafață cercetată pe baza celor două autorizații nu conținea stratigrafie arheologică, ci doar stratul vegetal, un strat de pământ galben purtat urmat de sterilul arheologic. Totuși, între anii 1967 și 1971, au fost cercetate integral ruinele aflate pe laturile de sud și de est, a fost documentat traseul zidului de incintă și al porții de intrare, așa cum se găsea poziționată inițial. Ulterior, în timpul lui Vasile Lupu se realizează lucrări de refacere prin construirea unui nou drum și a unui turn (1641). Tot pe latura de est a incintei a fost descoperit un cuptor. Materialele descoperite cu acest prilej au fost fragmente de cahle, mucarnițe și o monedă din secolul XVII, care datează transformările acestei etape. În anii 2023–2024, aceste vestigii au fost cercetate din nou de către Ion Mareș, ca responsabil de șantier, scopul fiind punerea în valoare a ruinelor de pe laturile de est și sud în cadrul proiectului de restaurare.

Pe baza informațiilor istorice, dar și a cadastrului austriac din anul 1856 se poate documenta existența, încă la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, a unor construcții aflate în incinta mănăstirii, care, după desființarea acesteia, în anul 1785, au servit unor scopuri diverse, stabilite în funcție de necesitățile autorităților austriece. În lipsa unei stratigrafii arheologice, observațiile noastre din timpul cercetărilor din anul 2025 s-au bazat pe aspectul fundațiilor ruinelor, pe existența unei continuități constructive, a adosărilor și a recompartimentărilor, care puteau fi sesizate în structura zidăriei. Menționăm că parte din aceste ruine au fost stabilizate și restaurate în cadrul proiectului realizat sub conducerea Ioanei Gigorescu. În același timp, s-a putut constata o operațiune de orizontalizare a terenului care curge în pantă de la nord la sud, astfel încât suprafața afectată mai mult de această amenajare se găsește la nordul bisericii. S-au realizat patru secțiuni magistrale, două la nordul incintei, una la vest și una la sud, nefiind sesizat în niciuna dintre ele vreun strat arheologic, după cum a fost precizat de la început. Cele 16 casete realizate la fundațiile ruinelor și la ruina zidului de incintă au fost revelatoare pentru stabilirea aspectului fundațiilor la interior și, în unele cazuri, pentru stabilirea tălpii fundației la exterior, la ruina de pe latura de est, unde există o diferență de fundare între partea de subsol și zona supraterană, adăugată ulterior. Caseta C 18 este singura în zona de nord-vest, la limita incintei mănăstirii și a fost realizată cu scopul de a confirma sau infirma existența unui turn de colț, deși această situație a fost din start puțin probabilă, pentru că incinta inițială a mănăstirii depășește la vest actuala incintă, care este mai restrânsă. După îndepărtarea stratului vegetal, s-a putut observa existența unei aglomerări de pietre de diverse dimensiuni, fragmente de mortar și smoală care nu formau un zid, ci proveneau, probabil, de la amenajările din timpul lucrărilor de restaurare anterioare. Nu a existat o amenajare a unei fundații, iar sterilul arheologic a apărut la -0,40 m.

Pe baza cercetărilor realizate în anul 2025, fără a putea oferi repere cronologice în lipsa straturilor și materialelor arheologice, ci doar observații bazate de coroborarea datelor istorice de dovezi circumstanțiale furnizate de cercetările arheologice, observăm că, în incinta mănăstirii, au existat încă de la începutul fondării ei cel puțin două construcții, situate pe latura de est și de sud. Acestea erau folosite de călugării din mănăstire, exprimându-ne îndoială că una dintre cele două construcții a avut o reprezentativitate aulică, în lipsa oricăror elemente în acest sens: arhitecturale, materiale, detalii de construcție, mai ales că nu se păstrează decât părți din fundații. După ocuparea nordului Moldovei și desființarea mănăstirii, clădirile primesc o destinație civilă sau militară, în funcție de necesitățile noilor autorități pentru ca apoi să se distrugă încet. Faptul că se păstrează doar parte din pivnițe și trasee de ziduri frecvent modificate nu oferă posibilitatea emiterii unor ipoteze prea complexe. Acest aspect este valabil și pentru zidul de incintă, din care se păstrează doar fundația, deci nu există posibilitatea de a determina ceea ce și cât era deasupra solului, înălțimea și eventualul aspect. Deși există ziduri de incintă din epocă bine păstrate, acestea nu pot fi translate automat la Humor, unde nu se mai păstrează niciun martor de acest fel contemporan epocii lui Petru Rareș.

Abstract

The Humor Monastery is among the oldest monastic settlements whose existence is attested at the beginning of the 15th century. The reasons for which the old monastery was abandoned are unknown, a new monastic settlement being built nearby, about 100 m northwest. The current church was built at the expense of Toader Bubuiog and his wife, Anastasia, at the urging of the ruler of Moldavia, Petru Rareș, as recorded in the inscription, in 1530. The archaeological research in 2025 aimed to continue the research previously carried out between 2023 and 2024, as part of the restoration project. This involved extensive work to enhance the ruins located to the west and south, as well as the stone enclosure wall.

Illustration:

Pl. I. Humor Monastery – sections S 1 and S 2 (profiles and images from the excavation).

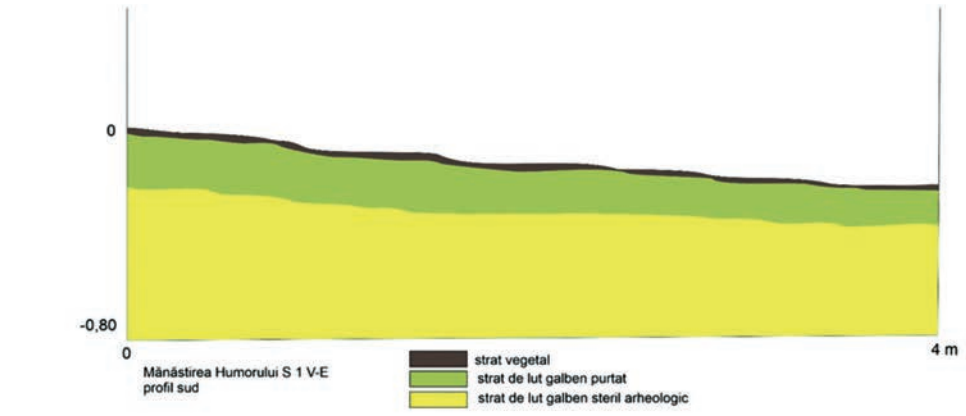

Secțiunea S 1 (la vestul bisericii)

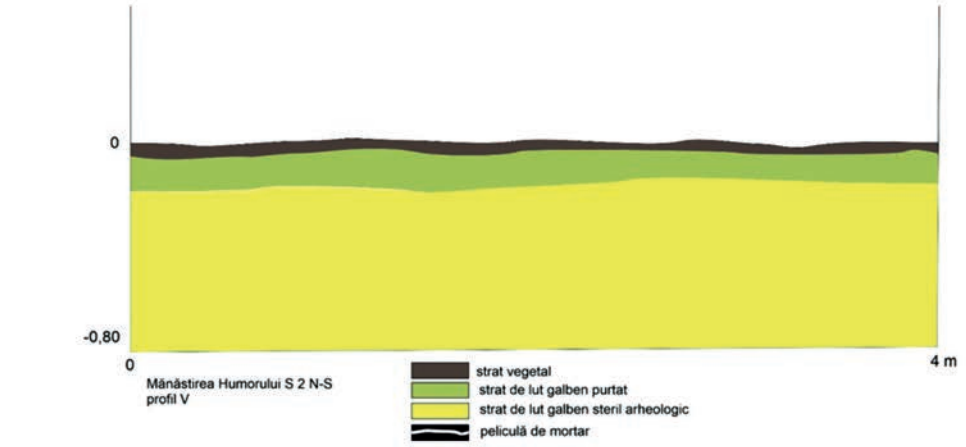

Secțiunea S 2 (la nordul bisericii)

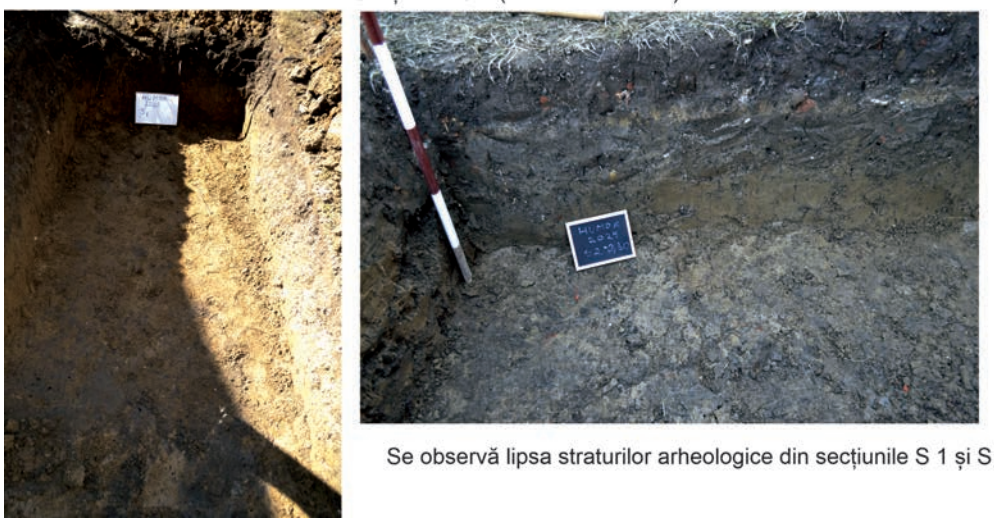

Se observă lipsa straturilor arheologice din secțiunile S 1 și S 2.

Pl. I. Mănăstirea Humor – secţiunile S 1 şi S 2 (profile şi imagini din săpătură)

109. Moșnița Nouă, com. Moșnița Nouă, jud. Timiș

Punct: Obiectiv 4, CF 407055, 407054, 407051, 407047, 407086
Tip de sit: 111 (așezare deschisă).
Încadrare cronologică: 132 (neolitic mijlociu)
Cod RAN: 157843.03
Autorizația nr. 165/07.04.2025
Colectiv: Mihai-Marius Dunca (UV Timișoara) – responsabil științific; Fănucu Todor, Vlăduț Ionel Filip (UV Timișoara)
Perioada desfășurării cercetării: 8.04–10.05.2025

Suprafețele pe care s-a desfășurat săpătura arheologică se află în hotarul localității Moșnița Nouă, jud. Timiș, într-o zonă rezidențială în expansiune. Din punct de vedere geografic ne referim la Câmpia Joasă a Banatului, mai precis Câmpia Timișului, iar din perspectiva micro-reliefului de o terasă cu altitudinea de 90–91 de m, aflată la 1,4 km sud-est de pârâul Șubuleasa. Proiectul imobiliar «*Construire casă P + 1E cu două apartamente, împrejmuire și realizare branșamente la utilitățile existente, com. Moșnița Nouă, jud. Timiș, CF 407055, 407054, 407051, 407047, 407086"* prevedea câte o construcție rezidențială pe fiecare dintre cele cinci parcelele cadastrale menționate (Fig. 1), toate aflate în aria sitului Moșnița Nouă-*Obiectiv 4*, impunându-se cercetarea arheologică preventivă. Situl menționat, având denumirea completă ***Așezarea din epoca neolitică de la Moșnița Nouă – Obiectiv 4***, ocupă o terasă mărginită de două meandre fosile, fiind tăiat de un canal de hidroameliorații[1], a cărui săpare a și dus la reperarea sa în urma unei periegheze. Mai multe diagnostice au dus la unificarea acestui obiectiv arheologic cu cele denumite Obiectiv 5 și Obiectiv 6. Cercetările preventive din 2019 și 2024 au dus la descoperirea de complexe arheologice încadrabile culturii Vinča[2].

A fost deschisă câte o suprafață corespunzătore fiecărei construcții imobiliare și racordului acesteia la utilități, dându-se denumirile S. 1, S. 2, S. 3, S. 4, S. 5 în ordinea CF-urilor mai sus enumerate, însumând 1226,97 mp. Decopertarea s-a făcut mecanizat, folosind cupa de taluz a excavatorului și s-a oprit pe nivelul de contur al complexelor arheologice, acestea fiind săpate manual și documentate. Pentru stratigrafia generală am folosit câte un profil magistral în cadrul fiecărei suprafețe. Fiind însă aproximativ aceeași în toate suprafețele, o vom exemplifica prin profilul magistral vestic al suprafeței S2 (Fig. 2), în cadrul căruia am delimitat următoarea succesiune, pornind de la nivelul actual de călcare: I – nivel arabil, între 0 și 0,3 m adâncime; II – nivel brun-cenușiu, compact, ușor pigmentat cu chirpici, cuprins în medie între 0,3 și 0, 7 m adâncime, reprezentând stratul de cultură arheologică; III –- nivel brun-gălbui, lutos, steril din punct de vedere arheologic, sondat până la 0,85 m adâncime. În cadrul stratului de cultură, la 0,5-0,6 m adâncime, s-a conturat complexul Cx. 2, având două niveluri de umplere: 1 – nivel brun închis compact, cu multe fragmente ceramice și oase de animale; [2]

– nivel brun-cenușiu compact, cu lentile de lut galben. Complexul se adâncea până la 1 m față de nivelul de conturare.

Au fost cercetate 54 de complexe arheologice, toate încadrabile neoliticului dezvoltat, culturii Vinça. Din perspectiva funcționalității presupuse, pot fi împărțite în: locuințe adâncite – patru dintre ele, gropi de provizii – 11, gropi menajere – 25, gropi de extras lut – 14. Alegem să prezentăm detaliat cele patru locuințe adâncite, mai ales pentru că două dintre ele prezintă câte o groapă centrală, conturată de la nivelul podelei, pe care o interpretăm drept o amenajare pentru provizii.

Descrierea locuințelor adâncite

S. 1, Cx. 1 reprezintă un complex (Fig. 3) de formă circulară, identificat parțial în suprafață, cu dimensiunile conturabile de 2,8 × 2,6 m, adâncindu-se până la 1,1 m față de nivelul de contur și având umplutura alcătuită din trei niveluri: 1 – nivel brun închis pigmentat cu chirpici; 2 – nivel gri-gălbui; 3 – nivel brun închis, pigmentat cu cărbune. În cadrul gropii am delimitat două praguri, la 0,7 și 0,9 m adâncime. Materialul arheologic descoperit se compune din fragmente ceramice, oase de animal, piese din piatră șlefuită și un aratru din corn. Ținând cont de adâncime, considerăm că locuința poate fi denumită bordei, iar cele două praguri puteau servi la coborâre și depozitare de obiecte.

S. 2, Cx. 2 reprezintă un complex (Fig. 2, 4) de formă ovală, identificat în suprafața de săpătură pe o porțiune cu dimensiunile de 3,9 × 2,2 m, adâncindu-se până la 1 m în partea centrală, în rest până la 0,5-0,6 m de la nivelul de contur, având și un prag la 0,2 m adâncime tot de la conturare. Umplutura alcătuită din două niveluri am detaliat-o deja la prezentarea stratigrafiei generale. Se remarcă alveolarea centrală, cu diametrul de 1,2 m, care include și multe lentile de lut galben. Considerăm că a fost special amenajată la săparea gropii bordeiului, fiind probabil căpăcuită cu lut. Inventarul arheologic se compune din fragmente ceramice și oase de animal.

S. 2, Cx. 5 este un complex (Fig. 5) de formă ovală, identificat în săpătură, pe o porțiune cu dimensiunile de 3 × 1,94 m, adâncindu-se până la 0,92 m față de nivelul de conturare; a avut umplutura alcătuită din: 1 – nivel brun închis cu fragmente ceramice, oase de animale; 2 – nivel de gri cu flecuri gălbui, cu fragmente ceramice, oase de animal si chirpici; 3 – nivel brun deschis cu chirpici; întreaga umplutură fiind compactă. Pe lângă materialul menționat deja, s-au mai descoperit și o daltă de piatră șlefuită și două nuclee de silex. În zona de sud-vest are o treaptă de circa 1 m lungime și 1,4 m lățime, aflată la 0,5 m adâncime față de zona de conturare, ce putea să fi servit pentru depozitare.

[1] Măruia *et alii* 2013, p. 304.
[2] https://ran.cimec.ro/?codran=157843.03

S. 4, Cx. 10 este un complex (Fig. 6) de formă ovală, identificat parțial în săpătură, pe o porțiune de 3,9 × 3,1 m, adâncindu-se până la 0,66 m față de nivelul de conturare; a avut umplutura alcătuită din: 1 – nivel de culoare brun închis cu fragmente ceramice, chirpici și oase de animale; 2 – nivel de culoare brun-gri incluzând fragmente ceramice, o piesă de cuarț prelucrat și oase de animale. S-a conturat un prag cu dimensiunile de 3,6 × 1,2 m, aflat cu 0,2 m mai sus decât adâncimea maximă și o groapă cu adâncimea de 0,92 m de la nivelul de contur și un diametru de 1,4 m pe care o interpretăm tot drept groapă de provizii (a fost notată Cx. 10A).

În privința celorlalte complexe descoperite, toate adâncite, atribuirea funcțională s-a făcut mai degrabă după carcateristicile gropii. Gropile cu formă relativ regulată au fost considerate menajere, iar cele neregulate drept gropi pentru extragerea lutului, deseori tăindu-se unele pe altele, cea mai mare suprapunere descoperindu-se în S5, unde cinci gropi de extragere a lutului și două menajere se întretăiau (Fig. 7), toate devenind în final menajere dacă judecăm după materialul ceramic recuperat. Cele cu pereții cuptoriți în mod regulat le-am considerat gropi de provizii, însă doar într-un caz, în S. 5, Cx. 2 am descoperit și vase întregibile (Fig. 8), două castroane *in situ* și un alt vas, păstrat într-o proporție mare.

Am menționat încadrarea cronologică în neoliticul dezvoltat, mai precis cultura Vinča, argumentul fiind materialul ceramic descoperit. Provenind din vase modelate cu mâna (Pl. I), cele mai multe fragmente ceramice au fost lucrate dintr-o pastă grosieră, degresată cu pietricele și micașist, nelipsind și pleava, fiind arse preponderent oxidant, rezultând nuanțe de portocaliu, cărămiziu, bej, iar, în cazul arderii reducătoare, nuanțe de cenușiu sau chiar negru. Lustruirea pereților este destul de superficială în toate cazurile, dar mai ales la ceramica arsă oxidant. Decorurile sunt simple, alcătuite din butoni sau incizii meandrice, incizii care delimitează benzi umplute cu impresiuni punctiforme, alveole, brâuri alveolare, buză crestată. În acest moment nu putem preciza majoritatea formelor, dar am descoperit fragmente de chiup, vase mici de tip cupă (Pl. II/1, 3), un castron antropomorf (Pl. II/2), vase cu picior și capace de vase (Pl. I/20). Inventarul ceramic este completat de fusaiole (Pl. II/5) și o statuetă antopomorfă (Pl. II/4). Au fost descoperite și piese din piatră cioplită, de regulă de silex, mai rar obsidian și opal - lame, așchii, dar și nuclee (Pl. II/7) și piese din piatră șlefuită - dălți cel mai des, dar și topoare și tesle (Pl. II/8, 9). Se remarcă și industria prelucrării osului și cornului, descoperindu-se lame, cuțite și împungătoare, piesa cea mai remarcabilă fiind un aratru din corn (Pl. II/6). Căutând în siturile vinciene din com. Moșnița analogii pentru materialul arheologic descoperit, îndeosebi pentru cel ceramic, încadrăm toate complexele cercetate culturii Vinça, faza A3[3]. Chiar dacă a existat un singur nivel de locuire, diversele suprapuneri de complexe, dar și conturarea lor, la adâncimi diferite, în cadrul acelui nivel, indică o locuire de durată, al cărei interval urmează a fi delimitat prin analize ulterioare.

Abstract

The archaeological digging from Moșnița Nouă – *Obiectiv 4* site was required by the real estate project of building five residential houses. We have discovered 54 archaeological complexes, divided from the presumed functionality into: pit-houses (four of them), storage pits- 11, clay extraction pits- 14 and waste pits- 25. The pit-houses had steps inside, used for decending or displaying objects (no such complex was entirely outlined in our research units so we cannot be sure) and two of them had a pit starting from the floor, that we interpret as storage pit, inside the house. The archaeological material is mostly composed by pot sherd, modeled by hand, coarse, using chaff or small pebbles as a degreaser, burnt mostly oxidant and decorated with incisions, small groves, groped in registers; all these characteristics being consistent with the phase A3 of the Vinča culture. From the special finds we mention an anthropomorphic figurine and pot and a plough made of antler.

Bibliografie:

Măruia *et alii* 2013 – Măruia, L., Floca, C, Berzovan, A., Borlea, O, Micle, D., Stavilă, A., Bolcu L., *Geografia istorică a zonei Moșnița Veche. Rezultatele cercetărilor arheologice de teren*, Cluj-Napoca, 2013, on-line: https://ran.cimec.ro/?codran=157843.03.

Illustrations list:

Fig. 1. General plan of the digging from *Moșnița Nouă – Obiectiv 4.*
Fig. 2. The general stratigraphy of the digging illustrated by the western profile of S. 2.
Fig. 3. The pit-house S. 1, Cx. 1.
Fig. 4. The pit-house S. 2, Cx. 2.
Fig. 5. The pit-house S. 2, Cx. 5.
Fig. 6. The pit-house S. 4, Cx. 10.
Fig. 7. Overlap of clay extraction and waste pits.
Fig. 8. Pots *in situ* from S. 5, Cx. 2.
Pl. I. Ceramic material from the archaeological complexes.
Pl. II. Small finds.

[3] Măruia *et alii* 2013, p. 197–198.

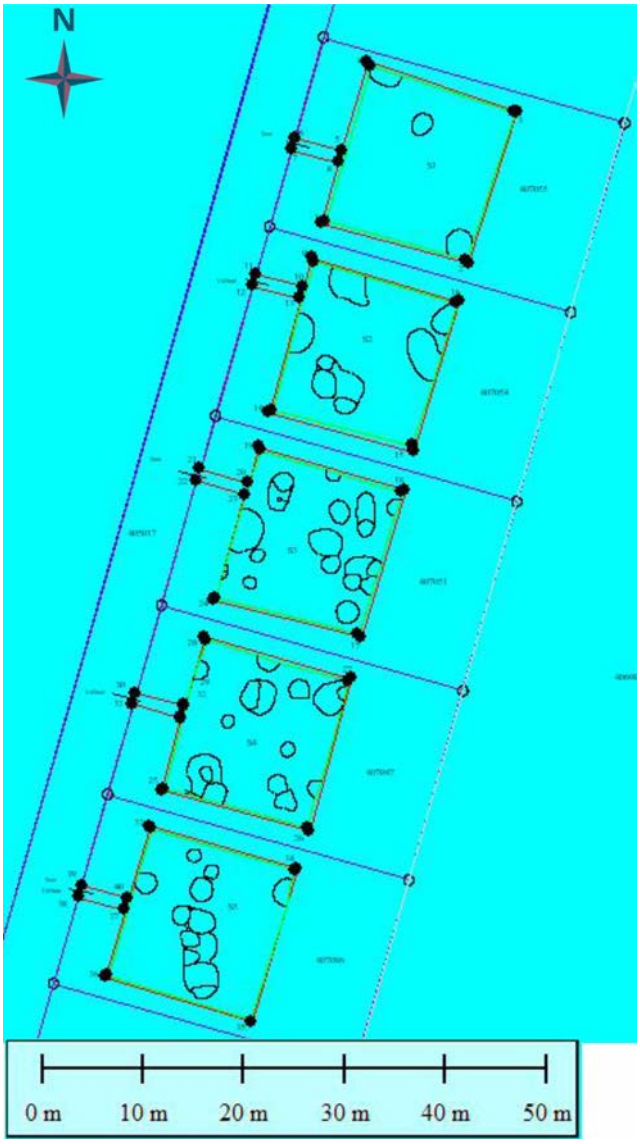

Fig. 1. Plan general al săpăturii de la Moșnița Nouă - Obiectiv 4

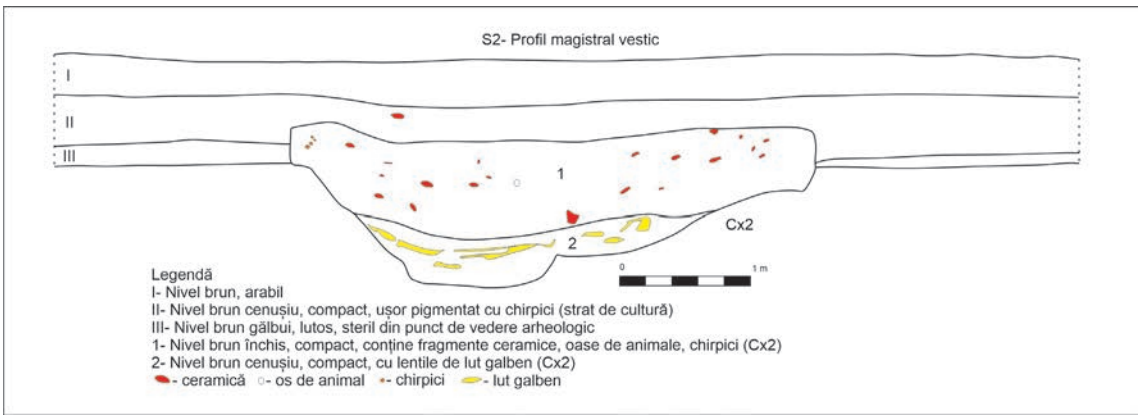

Fig. 2. Stratigrafia generală a săpăturii, ilustrată prin profilul vestic al S2

Fig. 3. Bordeiul S. 1, Cx. 1

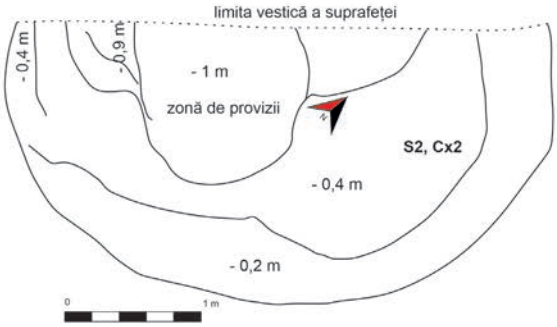

Fig. 4. Bordeiul S. 2, Cx. 2

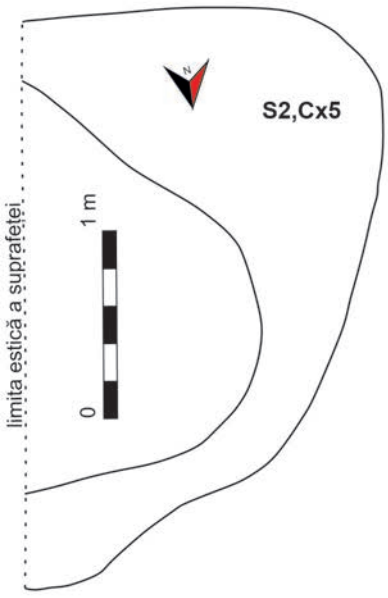

Fig. 5. Bordeiul S. 2, Cx. 5

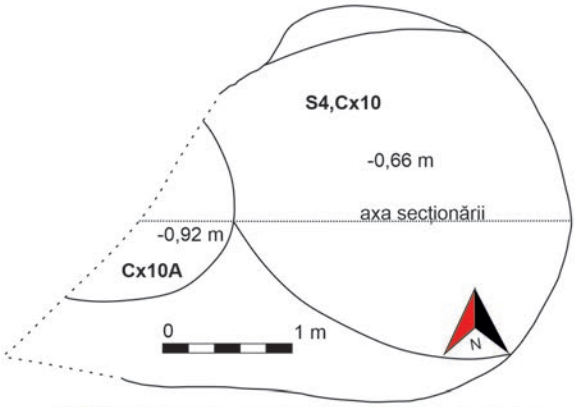

Fig. 6. Bordeiul S. 4, Cx. 10

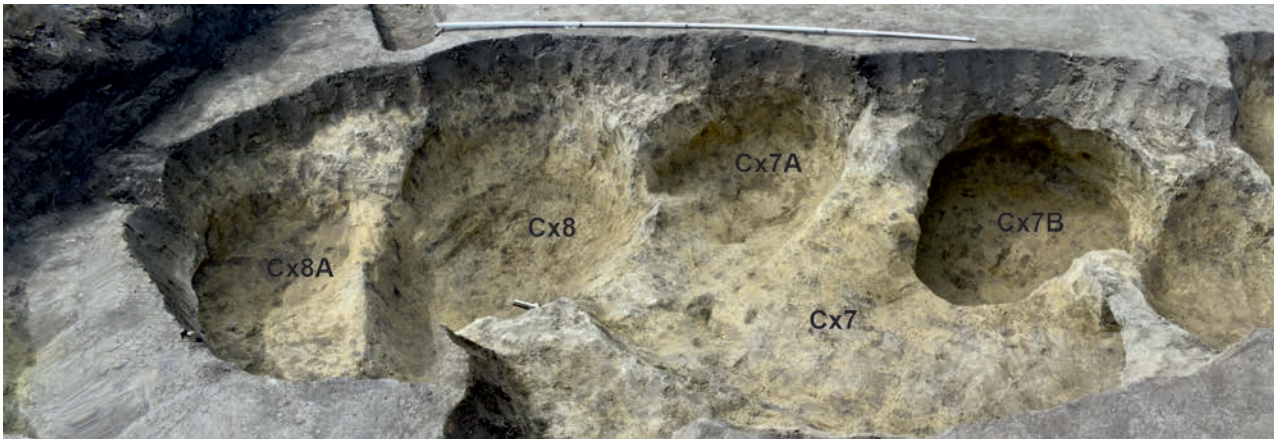

Fig. 7. Suprapunere de gropi de extragere a lutului și menajere

Fig. 8. Vase in situ din S. 5, Cx. 2

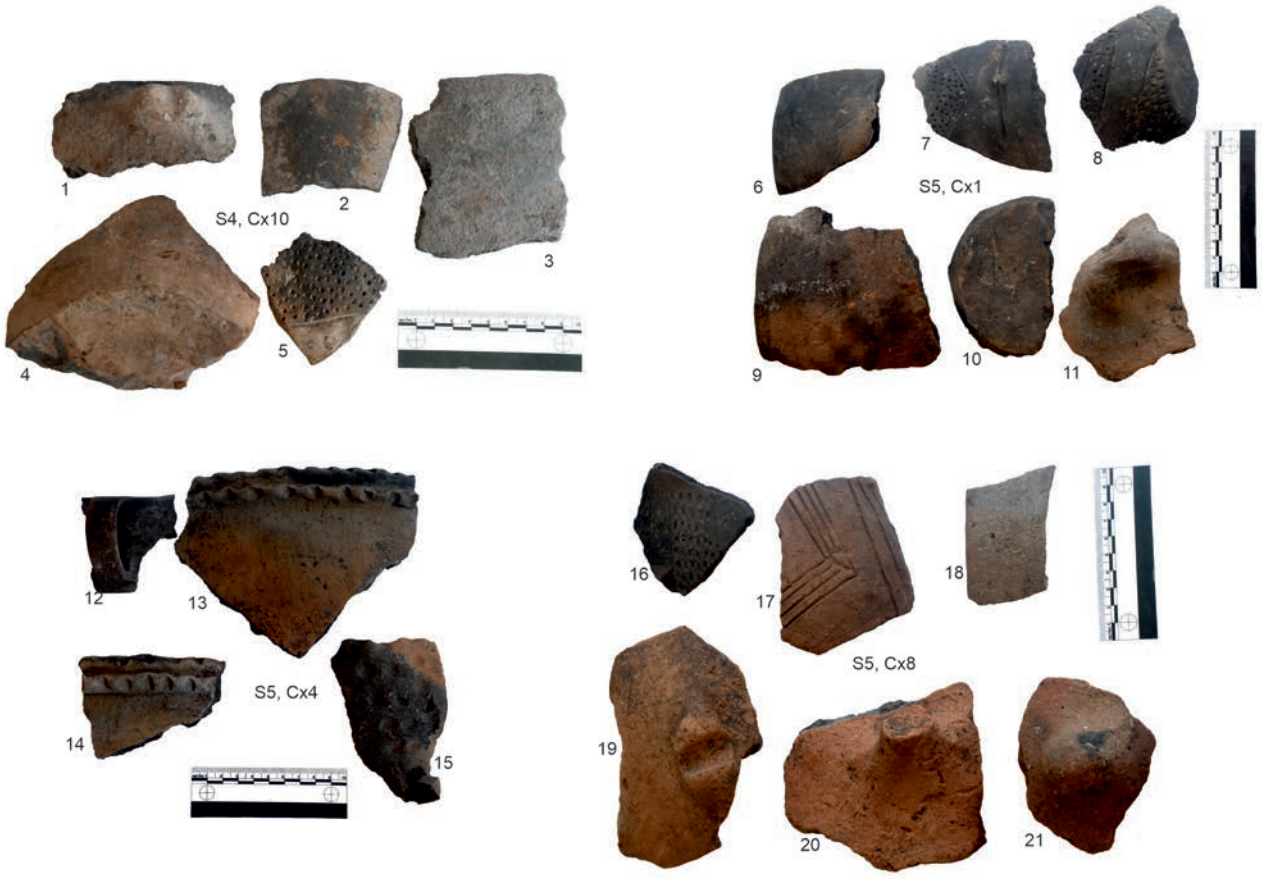

Pl. I. Material ceramic din complexele arheologice

Pl. II. Material special

110. Movilița, jud. Constanța
Punct: Str. Brizei, nr. 36

Tip de sit: 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 313 (epoca elenistică)
Cod RAN: 63116.08
Autorizația nr. 15 /22.01.2025
Colectiv: Vitalie Bodolică (MINAC) – responsabil științific; Adrian-Daniel Irimia, Radu Petcu, Manuela Măiță (MINAC); Victor Silea (voluntar – UO Constanța)
Perioada desfășurării cercetării: martie – aprilie 2025

Istoricul cercetărilor

Până în anul 2017, în localitatea Movilița nu au fost înregistrate situri arheologice în RAN sau LMI. Actualizarea PUG Topraisar a prilejuit efectuarea unor periegheze, care au determinat identificarea mai multor zone cu potențial arheologic/ situri arheologice amplasate atât în intravilan cât și în extravilan. Pentru perioada clasică și pentru cea elenistică, RAN menționează o serie de așezări rurale din perioada elenistică și romană, nuclee de locuire, o necropolă tumulară, grupări de tumuli și tumuli singulari. În ansamblul localității Movilița au fost individualizate două situri arheologice. Primul sit, denumit convențional situl nr. 18 – așezarea romană Movilița Vest se află la marginea de NV a localității. Pe raza sa au fost identificate, prin periegheze, diferite nuclee de locuire din perioada romană timpurie.

Cercetările arheologice derulate în perimetrul localității au permis identificarea unor puncte cu potențial arheologic în zona dată. Cele derulate în punctele denumite Str. Ancorei 16 (2024) și Str. Apusului 17 (2023) au prilejuit descoperirea unui material arheologic databil în perioada elenistică (secolele IV–III a.Chr.). Cercetarea din punctul Str. Brizei, nr. 36[1] a permis descoperirea unor contexte arheologice din perioada romană timpurie (secolul II p.Chr.).

Obiectivele cercetării

Cercetarea a fost derulată pe amplasamentul (proprietatea Bejan) afectat de proiectul construirii unei locuințe unifamiliale. Aceasta se află în intravilanul localității Movilița, str. Brizei, nr. 36, în zona de SV, recent parcelată pentru construirea de locuințe individuale, pe latura de sud a străzii sus menționate. Obiectivele științifice au urmărit identificarea nucleelor de locuire – elenistic, respectiv roman timpuriu; înțelegerea topografiei sitului nr. 18 (suprapunerea/intersectarea celor două nuclee; colectarea materialului arheologic, în special a celui ceramic, pentru înțelegerea dinamicii așezărilor rurale/zonelor rurale de locuire (din perioada greco–romană), prin stabilirea ponderii între materialul de import – materialul produs local sau despre care a existat supoziția producției locale.

Metodologia de cercetare

Cercetarea s-a efectuat în suprafața delimitată de amprenta proiectată pentru fundația imobilului propus, o suprafață de formă rectangulară, care a însumat 121,44 mp.

Terenul supus cercetării arheologice este amplasat pe o pantă lină spre zona de E. Pe baza acestui considerent, pentru o mai bună documentare și interpretare a suscesiunii stratigrafice a zonei au fost trasate patru secțiuni și două casete, cu microprofile de control între ele de 0,50 m lățime, orientate E – V. Secțiunile au fost notate *S. 1 – S. 4,* iar casetele, *Caseta 1,* în care a fost înglobată secțiunea *S2* și *Caseta 2,* cu *caroul 1.* Complexele au fost săpate manual până la adâncimea maximă de 3,25 m steril, iar G. 7 până la adâncimea de 3,95 m. În toate secțiunile s-a ajuns cu cercetarea până pe nivelul steril, după care s-au demontat martorii stratigrafici pentru identificarea eventualelor complexe existente sub acestea. Toate unitățile de săpătură, complexele arheologice și perimetrul cercetat au fost înregistrate topografic cu GPS diferențial, în sistem de coordonate Stereo 70.

Stratigrafia generală a sectorului:

Din punct de vedere stratigrafic, au fost identificate două secvențe de locuire, precum și un moment anterior, cel mai vechi – corespunzător gropilor, datate în perioada elenistică.

Secvența I de locuire, mijlocul – finalul secolului IV-lea a.Chr.; (conform profilelor stratigrafice corespunzătoare segmentului de adâncimi 0,30–1,10/1.20 m sub nivelul actual);

Secvența II de locuire, secolul III-lea a.Chr. (observată pe segmentul de adâncimi 1,10/1,20– 3,15 m sub nivelul actual).

Contexte arheologice descoperite

Pe suprafața cercetată au fost descoperite mai multe complexe arheologice, de tipul gropilor, șanțurilor, structurilor de ziduri (predominant dezarticulate), fundația unei posibile structuri de locuire, un pavaj din dale de piatră provenit de la o structură de locuire.

C. 1 – groapă circulară, conturată la adâncimea de 2,30 m sub nivelul actual, cu adâncimea finală de 3,00 m sub nivelul actual, diametru 1,70 m, profil drept. Umplutură caracterizată de sediment de culoare brun–cenușie, amestecat cu lentile de sediment de culoare galbenă, pietre nefasonate de dimensiuni mici și medii, resturi de vatră. A fost descoperit material ceramic (cpl. identificat în unitatea denumită S. 3)

C. 2 – groapă de formă circulară, conturată la adâncimea de 2,00 m sub nivelul actual, cu adâncimea finală de 3,10 m sub nivelul actual, diametru 0,70 m, profil drept (cpl.identificat în unitatea denumită S. 3),

C. 3 – groapă de formă circulară, conturată la adâncimea de 2,30 m, cu adâncimea finală de 3,00 m sub nivelul actual,

[1] Măiță Maxim, Colțeanu, Irimia 2024, p. 201–227.

profil tip „clopot”, diametru 0,70 m, profil tip „clopot” (cpl. identificat în unitatea denumită S1)
C. 4 – groapă de formă circulară, conturată la adâncimea de 2,30 m, cu adâncimea finală de 3,10 m sub nivelul actual, diametru 1,00 m, profil tip „clopot” (cpl. identificat în unitatea denumită S1)
C. 5 - groapă de formă circulară, conturată la adâncimea de 2,80 m, cu adâncimea finală de 3,00 m sub nivelul actual, diametru 1,10 m, profil tip „clopot” (cpl. identificat în unitatea denumită S1)
C. 2 – C. 3 – C. 4 – C. 5 prezintă o umplutură caracterizată de sediment de culoare brun-cenușie, amestecat cu lentile din sediment de culoare galbenă, compact. A fost identificat material ceramic.
C. 6 – groapă de formă circulară, conturată la adâncimea de 3,00 m, cu adâncimea finală de 3,38 m sub nivelul actual, diametru 1,40 m, profil tip „clopot”. Umplutură reprezentată de sediment de culoare brun – cenușie, amestecat cu lentile din sediment de culoare galbenă; angrenate pietre de dimensiuni mici și mari, nefasonate, resturi osteologice provenite de la mamifere de talie mare, scoici, material ceramic (cpl. identificat în unitatea denumită Caseta 1/S2).
C. 7 – groapă de formă circulară, conturată la adâncimea de 2,70 m, cu adâncimea finală de 3,90 m sub nivelul actual, diametru 1,20 m, profil tip „clopot” (conturat în Caseta 2, delimitată drept suprafața de sub Caroul 1).
C. 8 – groapă de formă circulară, conturată la adâncimea de 3,00 m, cu adâncimea finală de 3,75 m sub nivelul actual, diametru 1,35 m, profil tip „clopot” (cpl. identificat în Caseta 1).
C. 7 – C. 8 conțin o umplutură reprezentată de sediment de culoare brun – cenușie, compact; angrenate pietre de dimensiuni mici și medii, nefasonate, fragmente ceramice.
C. 9 – șanț, L = 3,.15 m, l = 0,30–0,50 m, adâncime **–** 0,60 m (cpl. identificat în S.1; se închide în S.3).
C. 10 – șanț, L = 5,00 m, l = 0,80–1,00 m, adâncime **–** 0,60 m (cpl. identificat în S. 1; se închide sub microprofilul dintre secțiunile S.3**–**4).
C. 9 – C. 10, orientate pe direcția N-S; au fost săpate în vegetalul antic, caracterizate prin umplutură din sediment de culoare brună. Fără material arheologic.
C. 11 – șanț, orientat pe direcția E-V; L = 9,20 m; l = 0,70–1,30 m. Umplutură reprezentată de sediment de culoare brună, amestecat cu cenușă. A fost descoperit un bogat inventar arheologic, reprezentat de un vârf de săgeată și o fibulă din bronz, material ceramic – ștampile amforice elenistice provenite din șase centre de producție, fragmente ceramice aparținând veselei de masă (identificat în casetele 1–2, pe întreaga lățime a fundației casei).
C. 12 – fragmente de ziduri, identificate la adâncimea de 2,00 m sub nivelul actual, sub nivelul antic de călcare; continuă sub profilul de est. Dimensiuni păstrate, L = 2,00 m, l = 3,00 m). Structura este reprezentată de trei ziduri (laturile de N-S-E), care delimitează o suprafață, cel mai probabil, de formă rectangulară Acestea sunt legate cu pământ și formate din una sau din două asize de piatră, adâncite în vegetalul antic. În interiorul structurii în sedimentul de culoare brun – cenușie amestecat cu cenușă, compact au fost identificate fragmente ceramice, monedă de bronz, un rest de vatră. Probabil provine de la o structură de locuire (identificate în partea de est a secțiunii, S.4 și a casetei 1/S2).
C. 13 – zid fragmentar, identificat la adâncimea de 1,60 m sub nivelul actual, așezat pe vegetalul antic. Dimensiuni păstrate, L = 3,14 m, l = 0,30–0,50 m, înălțime păstrată **–** 0,40 m. Acesta este orientat NE – SV, realizat din pietre de calcar, de dimensiuni medii, nefasonate legate cu pământ. (identificat în S.1 și S.3).
C. 14 – fragmente de ziduri, notate **Z1** și **Z2**; așezate pe un strat subțire de nivelare peste vegetalul antic. Formate din dintr-o singură asiză, de piatră de calcar, de dimensiuni mari și medii, nefasonate și legate cu pământ.

Z1 – ad. conturare – 1,60 m, orientat NE – SV, paralel cu **C 13**; dimensiuni păstrate: L = 3,20 m, l = 0,30–0,70, înălțime păstrată a zidului **–** 0,40 m. Provine, cel mai probabil, din fundațiile unei structuri antice.

Z2 – ad. conturare – 1,70/-1,80 m, orientat N-S; dimensiuni păstrate: L = 2,10 m, l = 0,25**–**0,35 m înălțime păstrată a zidului **–** 0,40 m.

Între cele două fragmente de zid este format un colț. Provine, cel mai probabil, din fundațiile unei structuri antice. (identificate în secțiunile S.3 și S.4).

C. 15 - fragment de zid, conturat la adâncimea de 1,65 m sub nivelul actual, așezat pe un strat subțire de nivelare peste vegetalul antic; Dimensiuni păstrate: L = 2,85 m, l = 0,30–0,55 m, înălțime păstrată a zidurilor 0,45 m.Format dintr-o singură asiză de pietre de dimensiuni , mari și medii, nefasonate, alegate cu pământ, printre rosturile acestora fiind descoperite fragmente ceramice elenistice, orientat N-S.; Provine, cel mai probabil, din fundațiile unei structuri antice (identificat în S4 și Caseta 2).
C16 – **fragment de zid,** conturat la adâncimea de 1,60/1,75 m sub nivelul actual, așezat pe un strat subțire de nivelare peste vegetalul antic; în teren s-au putut documenta dimensiunile păstrate: L = 1,30 m, l = 0,50–0,90 m, înălțimea păstrată a pietrelor **–** 0,45 m. Format dintr-o singură asiză de pietre de calcar de dimensiuni mici și medii. dimensiuni păstrate, Provine, cel mai probabil, din fundațiile unei structuri antice (identificat în Caseta 2/Caroul 1).
C17 – **fragment de zid**, conturat la adâncimea de 0,90 m sub nivelul actual. Dimensiuni păstrate: L = 3,00 m, l = 0,40–0,50 m, înălțimea păstrată a zidurilor 0,35 m. Format dintr-o singură asiză de pietre de calcar de dimensiuni mici și medii, nefasonate, legate cu pământ, orientat NV–SE. Provine, cel mai probabil, din fundațiile unei structuri antice (identificat în Caseta 2/Caroul 1).
C18 – **pavaj** format din dale mari de piatră, conturat la adâncimea de 0,60/-1,00 m sub nivelul actual, orientat N-S, amenajat în secvența I de locuire elenistică. Dimensiunile păstrate ale ansamblului sunt L = 2,80 m, l = 2,75 m, grosimea pavajului 0,35 m. Pietrele de calcar de dimensiuni mari și medii au fost legate cu pământ. În zona de nord a platformei pavate au fost identificate rămășițele unei structuri de tip cuptor/vatră (?), într-o stare de conservare precară. Pavajul, cel mai probabil, provine dintr-o structură de locuire antică. Din punct de vedere cronologic, acesta incheie locuirea în

microzona supusă cercetării noastre. Sub acest pavaj au fost descoperite cele mai multe vestigii arheologice, fragmente amforice printre care mai multe ștampile, precum și o fibulă de bronz (identificat în Caseta 2/Caroul 1).

C. 19 – zid antic dărâmat, conturat la adâncimea de 1,50 m sub nivelul actual. Dimensiuni păstrate: L = 1,60 m, l = 0,75 m, orientare E-V. Dărămătura era formată din pietre medii si mici de calcar, printre rosturile acestora fiind descoperite fragmente ceramice de factură elenistică. Resturile sunt așezate pe nivelul de călcare elenistic din secvența II de locuire, prăbușite în umplutura șantului antic **C11** (identificate în caseta1/S. 2, pe jumătate în profilul de Est).

C. 20 – zid antic dărâmat, conturat la adâncimea de 1,35 m, dimensiuni păstrate L = 0,90 m, l = 1,15 m. Acestea sunt așezate pe nivelul de călcare elenistic din secvența II de locuire, fiind orientate N-S. Dărămătura a fost formată din pietre mici și medii de calcar, printre rosturile acestora fiind descoperite fragmente ceramice de factură elenistică (identificat în Caseta 2/Caroul1, continuând sub malul de Nord).

Materialul descoperit

Principalul criteriu folosit pentru analiza preliminară a acestui material este reprezentat de cel funcțional. Au fost stabilite următoarele grupuri ceramice – vase destinate transportului (amfore); vase destinate produselor lichide (kantharoi, lekythoi, căni); vase destinate alimentelor (boluri, lekanides, *fish plates*, platouri); vase de toaletă (unguentarii); vase de bucătărie lucrate la mână, produse getice (oale-borcan); materiale de construcții (tegulae, imbrex). În cadrul acestora au fost identificate produse de import – ceramică cu firnis negru, unele exemplare prezentând decor în stil West Slope; precum și produse despre care emitem supoziția producției locale – ceramică roșie, ceramică gri.

Vasele destinate transportului au beneficiat de o analiză preliminară, efectuată de dr. Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Națională a Moldovei Chișinău). Lotul de ștampile amforice se repartizează astfel: *Sinope* – 71; *Heracleea Pontică* – 15; *Thasos* – 6; *Rhodos* – 5; *Paros* – 1; *neidentificate* – 4; încadrarea cronologică, relativă, a microzonei, poate fi atribuită mijlocului secolului al IV-lea – secolului al III-lea a.Chr.

Concluzii

Cercetarea arheologică derulată pe proprietatea Bejan a permis identificarea unei zone care a cunoscut o locuire îndelungată în perioada elenistică (secolele IV–III a.Chr.). Coroborând aceste informații de cele din literatura de specialitate, în partea de V a localității poate fi delimitat un nucleu de locuire. Pe baza analizei lotului amforelor ștampilate, în mod particular a celor sinopeene de magistrați, și a analogiei cu cele descoperite în cadrul așezărilor de la Histria, Olbia, Albești, Tomis, Callatis, Satu Nou II, putem considera că și perimetrul studiat de pe raza actualei localități Movilița ar putea aparține unei așezări rurale.

Pe baza acestor informații, considerăm că se impune actualizarea fișei RAN, prin redefinirea Sitului 18 ca „așezare elenistică și romană timpurie."

Abstract

Recent archaeological research conducted by the Museum of National History and Archaeology Constanța allowed the study of archaeological contexts in the central Dobrogea area. From a methodological point of view, our research was conducted on small areas, corresponding to the footprints of small to medium-sized individual dwellings. Such a case study is represented by the site no. 18, delimited in the General Urban Development Plan of Movilița, Constanța County and designated Early Roman settlement. Our research has allowed the mapping of two dwelling nuclei. The first dwelling nucleus dates from the Hellenistic period, being generically framed in the 4th–3rd centuries BC., and the second in the Early Roman period, to the 2nd–3r^{d} centuries AD. This current case study presents the results of an archaeological preventive research conducted in the Hellenistic area of the site. The discoveries in the area allowed the identification of stone structures represented by fragments of single-sided walls, a pavement consisting of large stone slabs, large ditches that crossed the property and pits.

From a stratigraphic point of view, two habitation stages were identified. The ceramic material discovered during the research confirms these preliminary hypotheses. At this point of our study we formulated our objectives based on stamped amphora material. The chronology thus establishes a first stage of habitation starting from the end of the 4th century – the middle /3rd century BC, respectively a second stage datable to the 2nd century BC.

Bibliografie:

Măiță Maxim, Colțeanu, Irimia 2025 – Măiță Maxim, M., Colțeanu, P., Irimia, A.-D., *Cercetări arheologice preventive pe suprafața localității Movilița (jud. Constanța),* în: Aparaschivei, D., Bilavschi, G., Bacumenco-Pârnău, L. (eds.), *Varia Archaeologica (V). Cercetarea arheologică românească: între performanță și austeritate*, Iași, p. 201–227.

Illustrations list:

Fig. 1. Map of Movilița locality (Constanța county), with archaeological site 18 – Movilița V settlement and site 23 Movilița SV necropolis and preventive research carried out on Bejan property.

Fig. 2. Movilița, 36, Brizei street (Bejan lot), aerial view with the outline of discovered features.

Pl. I. Movilița, 36, Brizei street (Bejan lot), excavation plan.

Pl. II. Archaeological items discovered, small finds and pottery.

Fig. 1. Harta localității Movilița (județul Constanța), cu situl arheologic 18 – Așezarea Movilița V și situl 23 – Necropola Movilița SV și cercetări preventive efectuate pe proprietatea Bejan

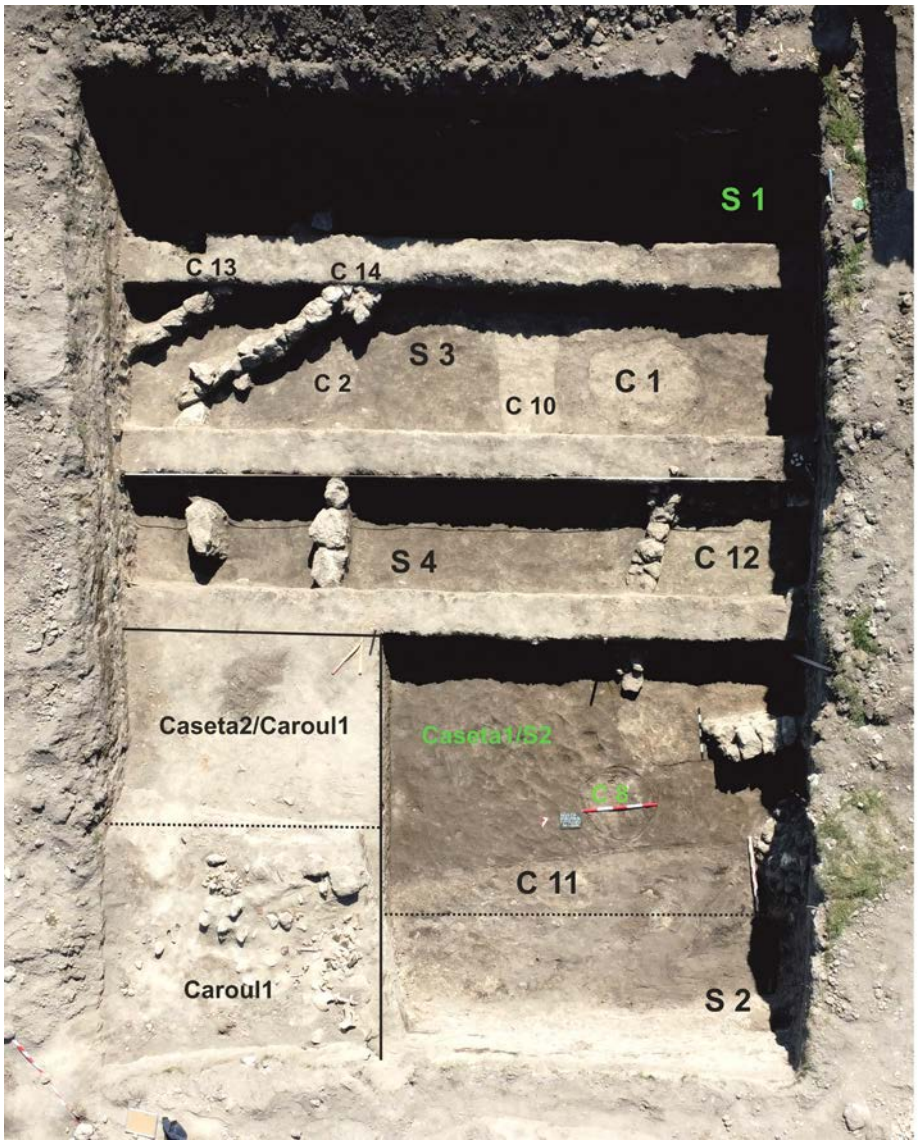

Fig. 2. Movilița, Strada Brizei 36 (Lotul Bejan), vedere aeriană cu schița elementelor descoperite

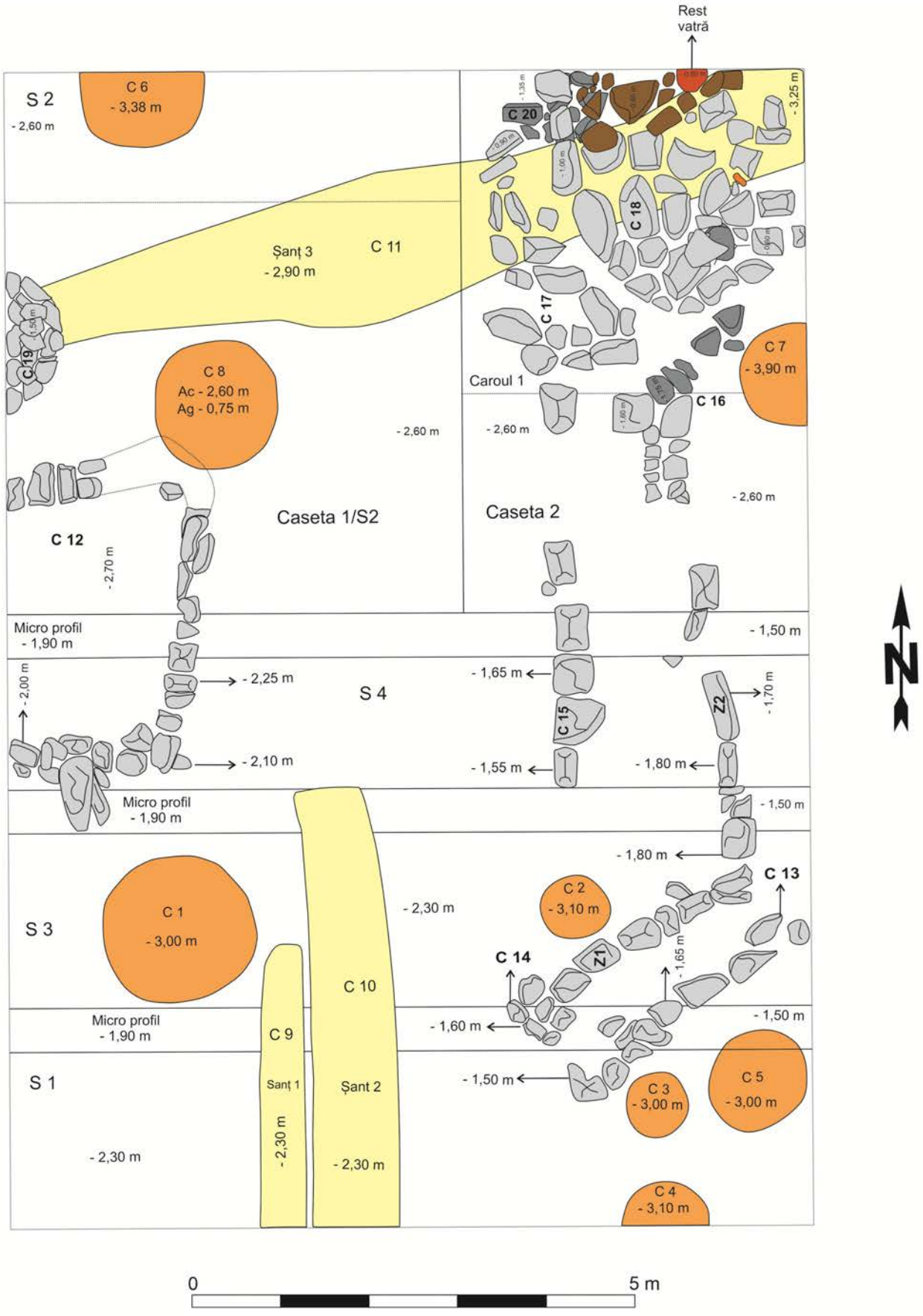

Pl. I. Movilița, Strada Brizei, nr. 36 (Lotul Bejan), plan de excavare

Pl. II. Piese arheologice descoperite, mici descoperiri și ceramică

111. Plăieșii de Jos, jud. Harghita
Punct: Biserica romano-catolică – intravilan, nr. 1681

Tip de sit: 133 (biserică)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
Autorizaţia nr. 610/2025
Colectiv: István Botár (MSC Miercurea Ciuc) – responsabil științific
Perioada desfășurării cercetării: 21.01–11.03.2025

Biserica parohială romano-catolică, al cărei patronim era, în Evul Mediu, a „Tuturor Sfinților" (Fig. 1), a fost resfințită în anul 1943, în cinstea Regelui Hristos. Ea se află pe un promontoriu la sud de sat, pe malul drept al pârâului Cașin. Clădirea are un sanctuar poligonal, boltit și cu contraforți din goticul târziu, dar apare în lista dijmelor papale din secolul al XIV-lea, deci începuturile ei pot fi presupuse în secolul al XIII-lea. (Fig. 2) Ulterior, s-au petrecut schimbări majore: un turn-clopotniță a fost construit pe latura vestică în anul 1777, iar nava veche a fost demolată și a fost construită una nouă în secolul al XX-lea. Biserica nu a fost cercetată anterior din punct de vedere arheologic; se știa doar, cu ocazia unor intervenții din anii '30 ai secolului trecut, că a fost observată fundația unui sanctuar semicircular, demolat, în interior. Anterior cercetării arheologice a fost observată în podul bisericii, pe zidul estic al turnului, amprenta unui fronton/unei șarpante al/a unei nave mai vechi și mai puțin înalte (Fig. 3).

Odată cu primele acțiuni legate de pregătirea unui plan de restaurare, obiectivul cercetării arheologice preventive a fost documentarea preliminară a suprafețelor unde se doreau analize geologice și statice ale fundațiilor în diferite părți ale bisericii.

Având în vedere perioada rece în care s-a desfășurat cercetarea, localizarea secțiunilor a fost aleasă cu scopul de a colecta cât mai multe informații privind periodizarea bisericii din suprafețe cât mai puține și mai restrânse ca dimensiuni. Astfel, în total. au fost deschise două secțiuni și un sondaj mai mic: S. 1 – în zona de joncțiune dintre sanctuarul gotic și sacristia sudică, S. 2 – între navă și turn, pe partea nordică și partea exterioară a zidului de incintă (S. 3). Pe planul bisericii se vede clar că turnul vestic de clopotniță are o axă diferită față de navă și față de sanctuarul gotic (Fig. 4).

S. 1 (latura de sud – colțul sanctuar – sacristie):

Fundația sacristiei sudice este legată cu zidul sudic al sanctuarului gotic, deci aparține acestei faze, inclusiv în elevație.

Sanctuarul gotic suprapune morminte mai vechi, existând deci dovezi concrete și directe despre o fază pre-gotică. Aceasta din urmă este faza/biserica *Kasun,* despre care relatează lista dijmelor papale din anii 1333–1334, al cărei sanctuar semicircular a fost observat în anii '30, în interiorul sanctuarului gotic, cu ocazia lucrărilor din interior;

La sud de sanctuarul gotic, s-a format un cimitir extrem de dens utilizat, în suprafața cercetată, de cca 4,3 mp, fiind descoperite rămășițele a minim opt schelete (întregi și deranjate). Acestea au afectat, la rândul lor, mai multe înmormântări mai vechi, oasele umane fără context antropologic fiind în număr mare în umplutura lor. Umplutura acestor morminte cu sicriu este destul de modernă, conținând fragmente de țigle, care, împreună cu forma regulată patrulateră și adâncimile însemnate (-240 cm față de nivelul actual de călcare) arată că pot fi încadrate cândva în secolele al XVII-lea și al XIX-lea. Aceste complexe funerare, mai recente, cu gropi adânci, au distrus în totalitate orizonturile de înmormântare mai vechi, gotice și ante-gotice. Densitatea cimitirului dezvoltat în jurul fazei anterioare celei gotice este ilustrată plastic de faptul că sub (!) fundația estică a sacristiei gotice au fost dezvelite două schelete, la nici 30 cm distanță (Fig. 5).

S. 2 (latura de nord – colțul turn – zidul vestic al navei):

Zidul vestic actual al navei fost adosat turnului-clopotniță.

Turnul suprapune morminte mai vechi.

Turnul a fost construit, împreună cu un zid, la est de fundația vestică actuală al navei, orientat N-S, cu o ușoară diferență de axă, probabil prin demolarea și reconstrucția părții vestice a navei medievale. Această fundație de navă este „mascată" spre vest de soclul fundației navei actuale. Între cele două fundații, există un strat de pământ, conținând morminte. În jurul turnului (și al bisericii) s-a format în cursul secolelor un cimitir dens, a cărei utilizare intensivă, a distrus, prin adâncimea mare a a gropilor mormintelor mai recente, mormintele mai vechi, practicate la adâncimi mai mici.

Fundația vestică a navei actuale suprapune soclul fundației turnului și mormintele mai vechi (Fig. 6).

S. 3 (partea estică, exterioară, a zidului cimitirului):

Ulterior cercetării preventive, a fost efectuat un mic sondaj în partea estică, exterioară a cimitirului, pentru verificarea adâncimii zidului de incintă al acestuia, observându-se adosarea contrafortului (talpa fundației la -80 cm, pe sol steril) și faptul că are o subzidire din beton (-120 cm față de nivelul actual de călcare).

Concluzii, propuneri

În urma cercetării preventive, s-a confirmat faptul că biserica are mai multe faze de construcție, documentate direct și indirect. Existența primei faze, romanice (probabil cea menționată în anul 1333), cu un sanctuar semicircular (potrivit surselor orale din anii '30 ai secolului XX) a fost demonstrată indirect de mormintele suprapuse de zidurile gotice. Acestea din urmă aparțin perioadei a doua, din goticul târziu, databilă în secolele XV–XVI, căreia îi corespunde sanctuarul actual, inclusiv zidul estic al sacristiei sudice. Nu se știe dacă în faza gotică s-a păstrat nava anterioară (romanică), cum s-a petrecut de obicei în cazul bisericilor contemporane din zonă sau a fost construită o navă nouă, contemporană cu

sanctuarul gotic. În orice caz, într-o perioadă ulterioară (faza a treia) zidul vestic al acestei nave a fost demolat și a fost ridicat un zid nou, împreună (!) cu noul turn-clopotniță, în anul 1770. În ultima fază, înainte de anul 1940, această navă a fost demolată și s-a ridicat actuala navă, care, la rândul ei, într-o intervenție ulterioară, a primit contraforți. Din aceste cauze, propunem ca anterior oricărei intervenții în interiorul bisericii, care ar afecta nivelul de călcare, să fie efectuată o cercetare arheologică preventivă, menită să documenteze zidurile și mormintele fazelor medievale.

Abstract

The Catholic church of Plăieșii de Jos (Harghita) was first mentioned in the 14th century (*Kasun*). Today, however, the sanctuary displays a Late Gothic form with buttresses and vaulting, the nave is visibly of later date, and the western bell tower appears to be postmedieval, consistent with its 1777 inscription. Although the building has never been systematically researched, oral tradition reports the discovery of an earlier semicircular sanctuary foundation during construction works carried out inside the church in the 1930s.

As part of the restoration project, three archaeological trenches were opened around and outside the building to document the presumed construction phases. The first trench, located on the south side of the Gothic sanctuary, intersected several skeletons, demonstrating the presence of an earlier cemetery and indirectly confirming the existence of an earlier church or building phase, in agreement with written sources and oral tradition. Surprisingly, the eastern wall of the southern sacristy is structurally connected to the Gothic sanctuary, indicating that these components are contemporary.

The second trench, situated between the western nave wall and the northern side of the tower, revealed that the current nave postdates the tower but conceals the remains of an earlier wall built together with the tower. This suggests that the medieval nave – either contemporary with or earlier than the Gothic sanctuary – was completely or partially dismantled in 1777, the year the tower was constructed. All foundations intersect multiple burials.

Illustrations list:

Fig. 1. The localisation of the church.
Fig. 2. The sanctuary from South-East.
Fig. 3. The sign of a earlier roof on the tower.
Fig. 4. The archaeological sections from 2025 and the orientation difference between the tower and Gothic sanctuary.
Fig. 5. Section S. 1/2025: plan and view.
Fig. 6. Section S. 2/2025: plan and view.

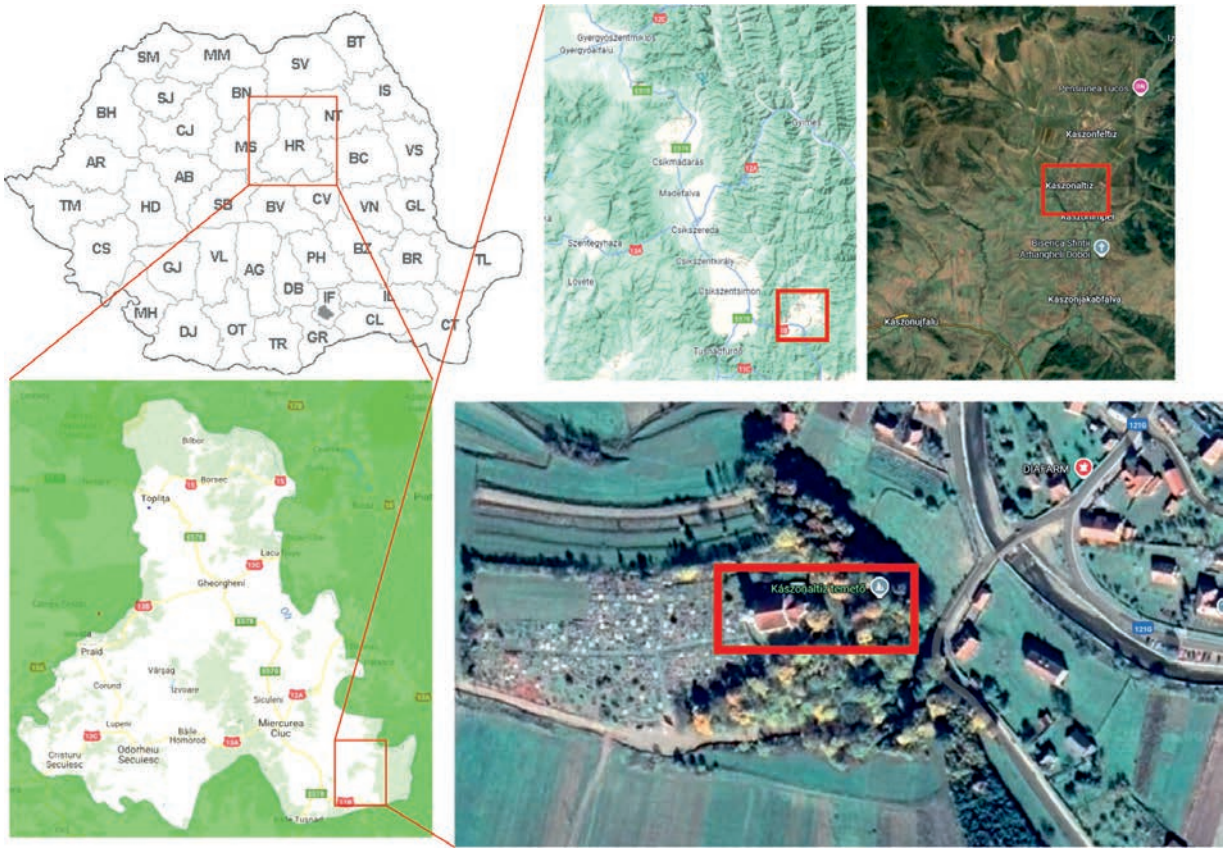

Fig. 1. Localizarea bisericii

Fig. 2. Sanctuarul dinspre SE

Fig. 3. Amprenta șarpantei unei nave anterioare pe turn

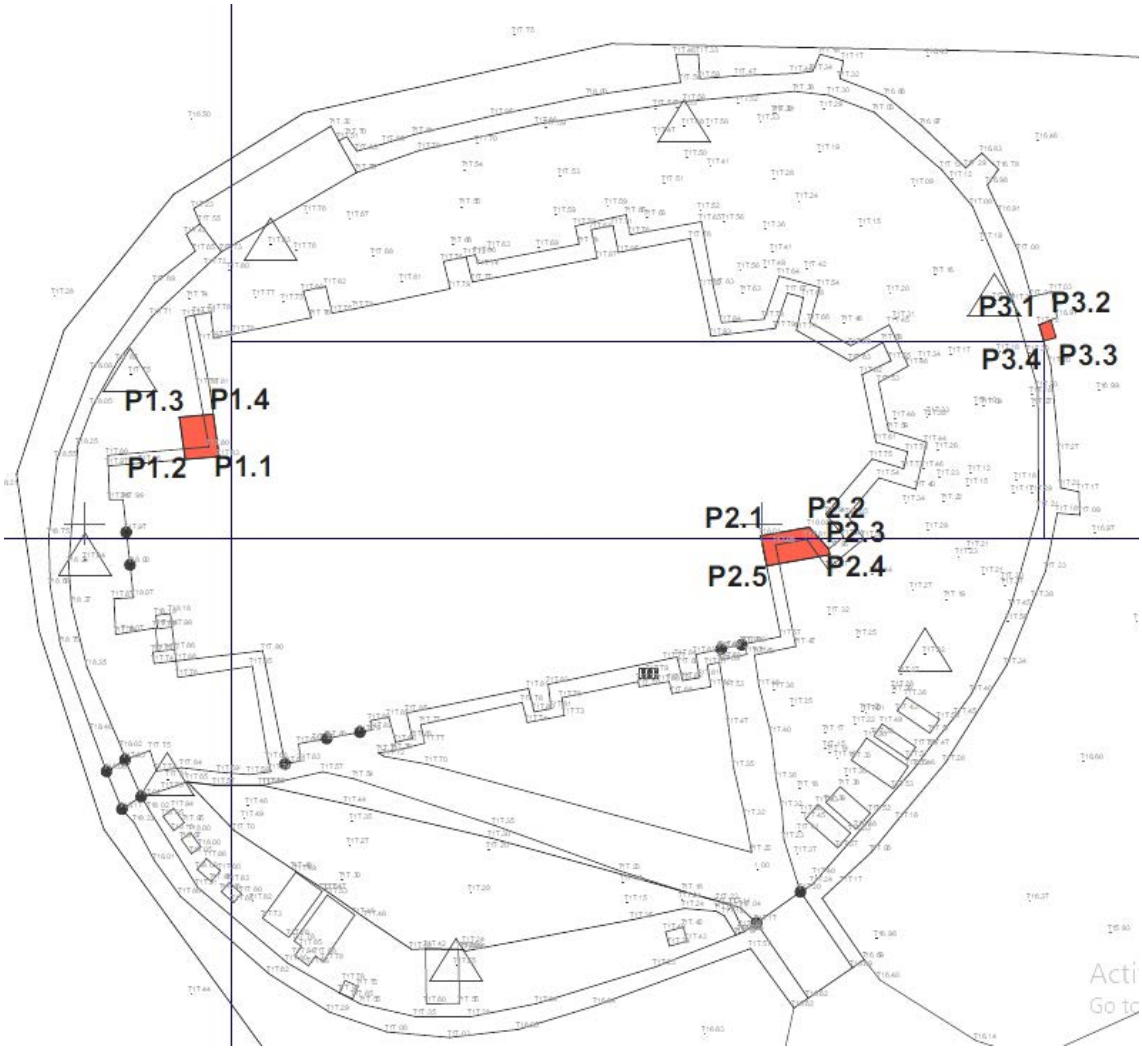

Fig. 4. Localizarea secțiunilor din 2025 și axa diferită a turnului față de sanctuarul gotic

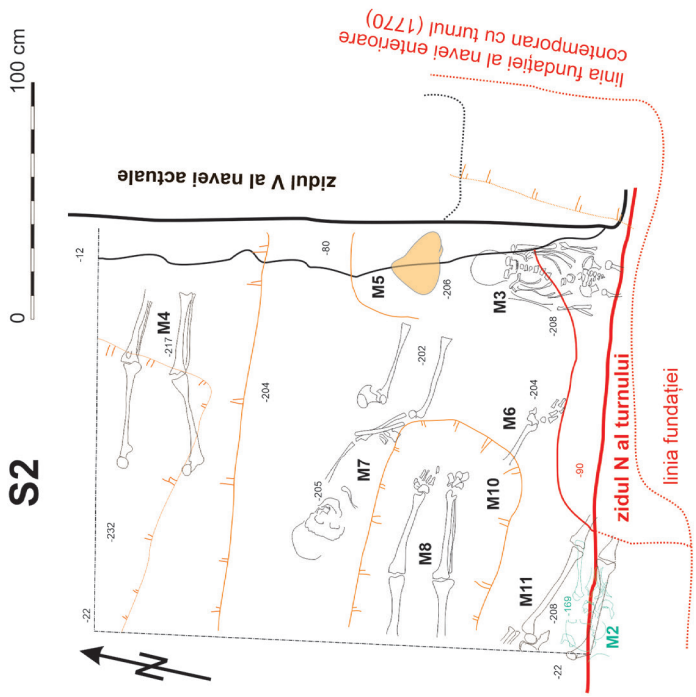

Fig. 6. Vederi din S. 2 și planul secțiunii

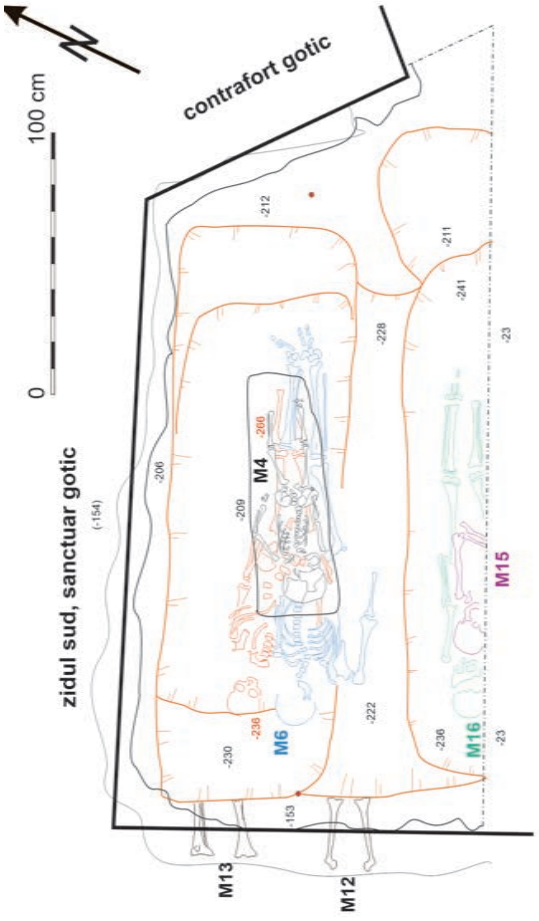

Fig. 5. Vederi din S. 1 și planul secțiunii

112. Poarta Sălajului, com. Românași, jud. Sălaj
Autostrada Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea
Punct: Situl 5, Subsecțiunea 3B2: Zimbor – Poarta Sălajului (km 13+260 – 25+500)

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 151 (epoca bronzului timpuriu)
Autorizaţia nr. 371/19.05.2022
Colectiv: Cristian Virag (MJ Satu Mare) – responsabil ştiinţific; Ioan Bejinariu (MJIA Zalău); Oana Gheorghe, Liviu Constantin Voisei (SC Vanderlay Arheo SRL)
Perioada desfășurării cercetării: septembrie – octombrie 2022

Situl 5 al Autostrăzii Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea se află la aproximativ 1,4 km sud-vest de satul Poarta Sălajului, la 1,8 km vest de șoseaua Cluj – Zalău (DN 7), având următoarele repere geografice: la aproximativ 1,2 km est de Pârâul Răstolț, pe un bot de deal cu altitudinea de aproximativ 350 m.

Tronsonul 3B2 al Autostrăzii „Transilvania" străbate partea de sud-est a Sălajului și anume o parte din zona Depresiunii Almaș – Agrij. Este o zonă cu relief colinar, puțin înalt, brăzdat de văile unor cursuri de apă secundare, tributare celor două râuri mai importante, Almașul și Agrijul. Administrativ, zona vizată de cercetarea arheologică preventivă aparține parțial comunei Românași (limita nordică a lotului), respectiv comunei Sânmihaiu Almașului și se află în hotarul localităților Poarta Sălajului, respectiv Sântă Măria.

Monumentele tumulare sunt amplasate fie în zona de pășune, fie în zona împădurită a culmilor orientate aproximativ est-vest, care converg spre „Dealul Gorgana". În toate cazurile tumulii sunt amplasați pe culme, în zonele cu maximă vizibilitate și niciodată pe înșeuările mai line unde panta coboară.

Au fost identificate trei contexte funerare de tip tumular. Groapa mormântului este poziționată central, în două dintre cazuri fiind descoperite și osemintele umane, precar păstrate din cauza aciditătii solului.

In solul depus deasupra mormântului au fost descoperite materiale ceramice și rebuturi de cioplire.

Tumulul 1 (diam. 25 m, H 1,40 m), cercetat în septembrie – octombrie 2022, s-a aflat pe tronsonul inițial al proiectului investițional, pe culmea dealului, într-o zonă împădurită. Începutul lucrărilor a fost semnificativ întârziat de procesul de expropriere și despădurire a necropolei tumulare Sit 5.

Tumulul a fost secționat în patru sferturi, poziționarea profilelor fiind determinată prioritar de existența cioturilor copacilor tăiați, urmărindu-se obținerea unor profile întregi pentru o documentare cât mai corectă.

Pe latura nord-vestică a tumulului a fost surprinsă o movilă mai mică, reprezentând o bornă de delimitare a proprietății.

Stratigrafia contextului funerar Tumulul 1:

1. 0–0,20 m: strat vegetal, brun-cenușiu afânat;
2. 0,20–0,40 m: strat brun-roșiatic, lutos;
3. 0,40–0,54 m. strat brun-cenușiu, afânat, amestecat cu brun-roșiatic, lutos;
4. 0,54–1,25 m: strat brun-negricios, lutos, cu materiale ceramice și chirpic diseminat; grosimea stratului este variabilă, prezintă lentile de argilă galbenă;
5. 1,25–1,40 m: strat brun-roșiatic, lutos, pigmentat cu pământ negru

Groapa mormântului este de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, dimensiuni: 1,65 × 0,80 m, orientată est-vest. A fost identificată central, la intersectarea pofilelor arheologice. Nu au fost descoperite materiale osteologice, doar câteva fragmente ceramice în umplutura gropii. Remarcăm un fragment de ceșcuță cu profil în formă de „S", încadrabilă în epoca bronzului timpuriu.

Pe latura sudică a tumulului, a fost descoperit un fragment de menhir, de formă trapezoidală, fasonat pe muchii și la bază, fragmentat în partea superioară, fără vreun tip de decorație, cioplită sau gravată.

Tumulul 2 (diam. 22 m, H 1,1 m) s-a aflat în imediata vecinătate a Tumulului 1. Inițial, acesta nu se afla pe culoarul autostrăzii, fiind cercetat ca urmare a extinderii tronsonului.

Tumulul a fost secționat în patru sferturi, pofilele fiind poziționate pe axa nord-sud și est-vest.

Stratigrafia contextului funerar Tumulul 2:

1. 0–0,25 m: strat vegetal, brun-cenușiu afânat;
2. 0,25–0,50 m: strat brun-roșiatic, argilos, compact, nepigmentat;
3. 0,50–0,70 m: strat cafeniu, argilos, afânat, ușor pigmentat cu chirpici și cărbune;
4. 0,70–1,10 m: strat negru-cenușiu, argilos, compact, pigmentat cu chirpici și cărbune.

Materialele ceramice descoperite în nivelul de umplutură a tumulului sunt semnificativ mai puține, comparativ cu tumulul 1.

Groapa mormântului este de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, dimensiuni: 1,72 × 0,84 m, poziționată în zona centrală, pe direcția NE-SV, capul spre SV. Defunctul a fost depus pe partea stângă, picioarele flexate în unghi de 60°. Oasele sunt păstrate precar, fiind descoperite membrele inferioare și calota craniană. Pe femurul drept, în zona de îmbinare cu osul coxal, a fost descoperit un vârf de săgeată bifacial, din piatră.

Pe fundul gropii de mormânt s-a putut observa o amprentă de lemn, probabil defunctul fiind depus pe un pat de lemn sau într-un sicriu de lemn.

Tumulul 3 (diam. 15,5 m, H 1 m) este situat pe partea estică a tronsonului Subsecțiunea 3B2: Zimbor – Poarta Sălajului, fiind afectat inițial de două drumuri de pădure, care au determinat o puternică eroziune în lateralele tumulului. În aceste condiții, a fost posibilă realizarea unui singur profil stratigrafic întreg, pe axa nord-sud.

Stratigrafia contextului funerar Tumulul 3:

1. 0–0,25 m: strat vegetal, brun cenușiu afânat;
2. 0–25-0,50 m: strat brun-roșiatic, argilos, afânat;
3. 0,50–0,80 m: strat cafeniu, nisipos, compact;
4. 0,80–1 m: strat de pământ roșiatic, argilos, compact, steril arheologic.

Groapa mormântului este de formă rectangulară, dimensiuni: 1,70 × 0,96 m, orientată nord-sud. Defunctul a fost culcat pe partea dreaptă, fără inventar. Materialul osteologic este păstrat precar. Au fost surprinse parțial membrele inferioare, mâna dreaptă poziționată de-a lungul corpului.

Nu au fost descoperite materiale ceramice în nivelul de umplutură a tumulului.

Abstract

The burial mounds are located either in the pasture area or in the wooded area of the peaks oriented approximately east-west that converge towards “Gorgana Hill.” In all cases, the mounds are located on the peaks, in areas with maximum visibility, and never on the gentler slopes where the slope descends.

Three tumulus-type burial contexts have been identified. The grave pit is positioned centrally, and in two cases human remains were also discovered, poorly preserved due to the acidity of the soil.

113. Popeşti, oraş Mihăileşti, jud. Giurgiu
Punct: la nord de DJ 412 A

Tip de sit: 12 (aşezare fortificată), 111 (aşezare deschisă), 114 (aşezare rurală), 113 (aşezare urbană)
Încadrare cronologică: 152 (epoca bronzului mijlociu), 153 (epoca bronzului târziu), 161 (Hallstatt timpuriu), 162 (Hallstatt mijlociu), 21 (epoca Latène), 432 (ev mediu târziu), 5 (epoca modernă).
Cod RAN: 104172.01; **cod LMI:** GR-I-s-A-14816
Autorizaţii nr.: 641/02.12.2024; 642/02.12.2024; 131/18.03.2025
Colectiv: Nona Palincaş (IAB) – responsabil ştiinţific; Cătălin Ion Nicolae (IAB)
Finanţare: pentru cercetările preventive din cimitirul satului/Sectorul B, deoarece proprietara terenului, parohia locală, nu are fonduri, s-a recurs la soluţia de compromis a împărţirii cheltuielilor între IAB, membrii colectivului de cercetare şi beneficiarii direcţi (cei care au nevoie de gropi în cimitir); cercetarea preventivă şi supravegherea arheologică în Sectorul C au fost finanţate de beneficiarii racordurilor la conductele de gaze naturale.
Perioada desfășurării cercetării: aprilie 2025

Descrierea lucrărilor

Situl, un promontoriu de formă triunghiulară care se desprinde din prima terasă a Argeşului, în partea sa dreaptă (la nord de DJ 421A), este împărţit în trei sectoare – A, B şi C – numite şi aşezări. Lucrările s-au făcut în Sectoarele B şi C.

Sectorul B este situat central, între primul şi al doilea şanţ de apărare vizibil la suprafaţa terenului din zilele noastre. Pe acesta se află biserica, cimitirul satului şi terenuri agricole. Aici s-au continuat săpăturile preventive din aria cimitirului satului, în abordarea „mormânt cu mormânt" instituită în anul 2019[1]. În anul 2025, numărul de cereri pentru gropi de morminte a fost foarte mic (numai trei), probabil că şi din cauza numărului mare de decese din perioada pandemiei şi a numărului mare de cavouri construite în ultimii ani (cca 25 în şase ani). Cereri de cavouri noi au existat, dar apoi nu s-au mai făcut, probabil din cauza înrăutăţirii situaţiei economice.

Sectorul C este cel de la sud de al doilea şanţ de apărare. Este suprapus parţial de satul contemporan[2]. În aria satului care suprapune situl şi, respectiv, în zona de protecţie a sitului s-au făcut cercetări arheologice preventive şi lucrări de supraveghere arheologică, toate fiind limitate la suprafeţele afectate de racordarea gospodăriilor locale la conductele de alimentare cu gaze naturale.

Rezultatele cercetării

Sectorul B

Epoca medievală târzie/premodernă

Din cauza cererii de groapă de mormânt de la o zi la alta, s-a repetat situaţia săpării doar a unei părţi – atât cât era necesar pentru o singură groapă – dintr-un lot funerar cu depunere arheologică *in situ*, aflat la nord de biserică. S-au găsit părţi din două gropi probabil premoderne sau medieval târzii – una cu interiorul ars, probabil o groapă de provizii, care taie o groapă mai veche, care conţinea ceramică smălţuită, cărămizi vechi şi alte materiale (Fig. 1), între care şi un mâner de os de la o unealtă (Fig. 2). Groapa mai veche tăia stratul Latène; nu a putut fi epuizată din lipsă de timp.

Epoca Latène

La fel ca în anii precedenţi, au fost identificate minim trei nivele de călcare. Materialele rezultate din săpătură au fost cele obişnuite pentru perioada secolul II î.e.n. – începutul secolului I e.n. O piesă mai rară este fragmentul de figurină zoomorfă, recuperat de pe suprafaţa unei gropi de mormânt mai vechi, în luna ianuarie, probabil ajunsă la suprafaţă din umplutura mormântului, prin procese de bioturbaţie şi efectele vremii de iarnă (Fig. 3).

Hallstatt şi epoca bronzului

Materiale preistorice au fost găsite dislocate de construcţiile medievale, care, de altfel, au perturbat şi părţi din depunerea Lat***ène.***

Sectorul C

Cu ocazia a patru racorduri la conductele de alimentare cu gaze naturale, dată fiind adâncimea mică la care se sapă, au fost intersectate exclusiv etapele mai vechi ale satului actual, fără a se fi ajuns la un strat steril arheologic. Materialele rezultate nu permit datarea cu precizie. Clar este, ca şi în anii precedenţi, procesul de lărgire a străzilor.

Au fost sesizate organele de poliţie cu privire la racordarea Şcolii generale nr. 1 din sat la conducta de alimentare cu gaze naturale şi alte lucrări făcute în aria sitului arheologic fără asistenţă arheologică. Situaţia este în curs de investigare.

Zona de protecție de la sud de sit

În general, s-a văzut același proces de lărgire a străzilor satului mai vechi, care s-a costatat şi mai spre nord, în sit.

Zona de protecție de la nord de sit

Continuă problema modificării traseului Autostrăzii Bucureşti – Alexandria, proiectată iniţial să treacă pe la capătul de nord al promontoriului, respectiv la limita nordică a cetăţii geto-dacice, prin şi peste depunerea arheologică dintre cetate şi râul Argeş (deci inclusiv cu afectarea depunerii medievale târzii/premoderne, atestată prin Second military survey of the Habsburg Empire (https://maps.arcanum.com/ro/geoname/romania/bucuresti-683504/ şi Harta Specht de

[1] Palincaş 2021.
[2] Pentru amplasarea sectoarelor, vezi Palincaș 2021, fig. 2.

la 1790[3].

Arhiva documentară şi materialele sunt la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, în curs de prelucrare.

Concluzii

Săpăturile din 2025, făcute exclusiv in regim preventiv şi neobişnuit de reduse ca număr faţă de anii precedenti, au dus la rezultate similare cu cele din anii anteriori, respectiv au recuperat informaţii din locuirea medievală târzie/ premodernă şi din *dava* getică.

Deocamdată nu a fost soluţionată problema marii ameninţări la adresa acestui sit arheologic excepţional – zonă protejată de interes naţional – pe care o reprezintă traseul actual ales pentru Autostrada Bucureşti – Alexandria.

Abstract

In 2025, preventive excavations were carried out in Sectors B and C (central and southern sectors, respectively) and archaeological monitoring in the protection zone of the site. The number of excavated sections was unusually small compared to the preceding years. Results are in keeping with those from previous years: in Sector B were recovered data from the late mediaeval/early modern structures as well as from the La Tène habitation layers belonging to the Getic dava – the latter being partly affected by the former (Figs. 1–2). An interesting find of the La Tène period is a fragment of a zoomorphic figurine, unfortunately found dislocated, on the surface of a grave filling (Fig. 3). In Sector C and in the protection zone of the site, where archaeological excavations were limited to the trenches dug for connecting individual properties to the natural gas supply pipes, only the process of widening of roads of the earlier (modern) village could be observed.

Bibliografie:

Palincaș 2021 – Palincaş, N., *The new structure of of the dava at Popeşti (Giurgiu Co., Southeastern Romania, 2nd Century BC – c. AD 6), based on the 2019–2020 preventive excavations. The first data***,** în: MCA S.N., 17, 2021, p. 49–70.

Illustrations list:

Fig. 1. Popeşti, Giurgiu Co. Grave of Constantin Marin. Southern section with *(1)* a pre-modern pit with burnt walls, cutting *(2)* a pit which, among others, contained the object in Fig. 2; the latter pit cuts *(LT)* the archaeological deposit of the La Tène period (photo: Cătălin I. Nicolae).

Fig. 2. Popeşti, Giurgiu Co. Grave of Constantin Marin. Bone handle from the earlier pit visible on southern section (see Fig. 1). (photo: Cătălin I. Nicolae).

Fig. 3. Popeşti, Giurgiu Co. Fragment of a La Tène zoomorphic figurine: *passim* (found on the surface of the filling of a grave) (photo: Cătălin I. Nicolae).

[3] https://maps.arcanum.com/ro/map/romania-1790/?layers=128&bbox=2879824.299503023%2C5517966.763247942%2C2893850.4941933528%2C5523260.027456691); https://maps.arcanum.com/ro/map/romania-1790/?layers=128&bbox=2879824.299503023%2C5517966.763247942%2C2893850.4941933528%2C5523260.027456691).

Fig. 1. Popeşti, jud. Giurgiu. Mormântul Constantin Marin. (1) Profil de sud cu o groapă pre-modernă, cu strat de arsură la interior, care taie (2) o groapă care conţinea obiectul din Fig. 2 şi care taie, la rândul ei, depunerea arheologică din epoca Latène (foto: Cătălin I. Nicolae)

Fig. 2. Popeşti, jud. Giurgiu. Mormântul Constantin Marin. Mâner de os din groapa mai veche de pe profilul de sud (v. Fig. 1) (foto: Cătălin I. Nicolae)

Fig. 3. Popeşti, jud. Giurgiu. Fragment de figurină zoomorfă din epoca Latène: passim (găsită la suprafaţa umpluturii unui mormânt) (foto: Cătălin I. Nicolae)

114. Racu, jud. Harghita
Punct: Capela Bogat – extravilan, nr. 166

Tip de sit: 133 (biserică)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 85662.01
Autorizaţia nr. 613/2025
Colectiv: István Botár (MSC Miercurea Ciuc) – responsabil științific
Perioada desfășurării cercetării: 08–17.10.2025

Capela „Sfinții Filip și Iacob" (Fig. 1) se află pe culmea dealului Bogat, la o înălțime de 728 m, pe malul drept, vestic al râului Olt, la vest de satul Racu (județul Harghita), la cca 10 km nord de municipiul Miercurea Ciuc, la vest de DE 576.

Capela are un cor poligonal, cu o fereastră îngustă, „gotică", fără contraforți și o navă cu lățime identică. Situl este cunoscut încă din secolul XIX, când dealul și capela au fost descrise de Balázs Orbán (1869). Dealul cu terase pe care este amplasată capela este o fortificație preistorică[1]. Biserica și satul din Racu apar prima oară în izvoare pe lista dijmelor papale din anii 1333–1334[2].

Deși capela „Sf. Iacob și Filip" este considerată ca fiind construită în anul 1725[3], planul, proporțiile și fereastra ogivală sud-estică sugerează o perioadă mult mai timpurie. Reparația menționată în anul 1652 (în traducere liberă: *Am reparat capela de la Bogat, împreună cu domnul Cserei Mihály*)[4] este, un indiciu al unei origini medievale.

În mod surprinzător, capela nu este menționată în vizitele episcopale din anii 1716 și 1731, ea fiind, probabil, profanată în urma distrugerilor tătare din anii 1661 și/sau 1694. Aceasta ar explica și titlul/patronajul baroc, care l-a înlocuit, probabil, pe cel medieval, după reconsacrarea capelei (Fig. 2). Titlul/patronul original, medieval al capelei pare să fi fost „Sfinții Apostoli", fiindcă, în anul 1750, se interzice studenților din Șumuleu să participe, între altele, la procesiunile de la capela „Sfinții Apostoli" din Racu[5], dar pe teritoriul satului nu avem cunoștință de existența altei capele (Fig. 5–6).

Pe baza unor crăpături verticale și a planului lung, destul de atipic pentru epoca medievală, am presupus că clădirea are două etape distincte, cu o prelungire spre vest în epoca post-medievală. Această presupunere a fost întărită de o secțiune deschisă pe partea sudică exterioară și de cercetările de parament.

Proiectul de restaurare a capelei este în curs de implementare. În cursul acestuia, se dorește schimbarea pardoselii de beton din interior și, în același timp, marcarea perioadelor constructive ale clădirii pe paviment și elevația zidurilor. În urma cercetării anterioare din exterior, s-a presupus existența unei fundații orientate N-S, care delimita spre vest planul original al capelei. Pentru verificarea acestor informații, a fost necesară cercetarea preventivă în interiorul capelei: delimitarea fostului zid vestic demolat și documentarea straturilor din interior. Cu acest scop, a fost deschisă o secțiune, S. 2/2025[6], pe latura de sud a navei (vezi releveul), cu dimensiunile: 280 × 150 cm, în interiorul capelei, în zona centrală, pe partea opusă cezurii identificate pe latura exterioară, cu ocazia cercetărilor anterioare (S. 1/2008). Pentru cota +/-0,0 a cercetării, a fost ales pragul intrării vestice, la fel ca în cazul investigațiilor anterioare.

Sub placa de beton/nivelul de călcare modern (Fig. 3), a existat un strat de nivelare din pietriș, sub care a fost observat un strat de pământ brun, probabil urma unei podele de lemn. Sub aceste straturi, a apărut o fundație demolată, orientată N-S, constituind zidul original vestic al capelei, la care a fost adosat dinspre vest o prelungire, probabil în secolul XVIII. Fundația părții estice (originale) are o adâncime mai mică față de partea vestică, prelungirea, care are o fundație mai adâncă cu 20 de cm. Textura și caracterul celor două fundații diferă, cea a prelungirii având un soclu și fiind mai îngustă spre talpă, iar partea estică este mai compactă, mai atent finisată, în timp ce partea vestică este puțin mai rudimentară.

Desigur, între cele două fundații este o cezură certă, pe baza căreia se poate formula o cronologie relativă: partea estică (secolele al XIV-lea - al XVI-lea?) și ulterior partea vestică (secolul al XVIII-lea) (Fig. 4). Sub fundația mai recentă, s-a observat o groapă, cu formă patrulateră și pereți abrupți, probabil un mormânt suprapus, săpat lângă și în afara primei faze. Din umplutura mormântului au fost adunate fragmente de cahle din secolele al XVI-lea - al XVII-lea și fragmente de lipitură de lut ars dintr-o casă de bârne. Este puțin probabil ca, pentru reumplerea gropii de mormânt, să se fi adus pământ de jos, din sat, deci aceste materiale atestă existența unei locuințe undeva în apropierea capelei (!). Noile informații au o importanță locală, zonală, demonstrându-se încă o dată: capelele medievale sunt mai mici și au fost (unele dintre ele) extinse în epocile ulterioare (în cazul nostru, probabil în secolul al XVIII-lea, în anul 1725).

În urma cercetării preventive, s-a confirmat existența mai multor faze de construcție ale capelei și amenajarea unui cimitir în apropierea construcției din prima fază. Anterior extinderii capelei, pe platoul dealului existau mai multe locuințe.

[1] Referitor la datele preistorice, vezi Rep Arh Harghita, p. 214.
[2] Pentru informații detaliate și literatură, vezi Botár 2016; Botár 2019, p. 366–373. Prima menționare: MonVat 112, 116, 132; EO II, 412.
[3] Sisa 1995, p. 55–56; Léstyán 2000, p. 244. Vezi și: https://visitharghita.com/hu/places/szent-jakab--s-f-l-p-k-polna---cs-kszereda; Digitális értéktár - A bogáti római katolikus kápolna (kjnt.ro)
[4] Veszely 1860, p. 146: *Az Bogát kápolnáját megcsináltattuk Cserei Mihály urammal*.
[5] Mohay 2009, p. 142.
[6] Coordonatele secțiunii: X – 550585.707/Y – 557341.238; X – 550586.580/Y – 557343.687; X – 550585.364/Y – 557344.131; X – 550584.491/Y – 557341.671.

Materialul arheologic preistoric a apărut doar un cantități minime.

Propunem ca, anterior oricărei intervenții în interiorul și jurul capelei, care ar afecta nivelul de călcare, să fie efectuată o cercetare arheologică preventivă, menită să documenteze straturile și complexele fazelor medievale și ale așezării preistorice.

Abstract

The ”Saint Phillip and Jacob” chapel, located on Bogát Hill above Racu (Harghita County), features a polygonal Gothic sanctuary without buttresses and an archaic ogival window. Although its medieval appearance is evident, local tradition and the literature attributed its construction to the 18th century (1725). Recent research, however, has revealed vertical wall cracks indicating an enlargement of the original structure, and written sources that mention repair works carried out in 1652. These data strongly support a medieval construction date.

Archaeological and architectural investigations on the chapel's southern exterior wall have documented the original southwest corner of the building. Based on this information, the most recent excavation inside the chapel aimed to locate the presumed demolished west wall of the earliest construction phase. The primary outcome of this research was not the identification of this north–south oriented foundation, but rather the discovery of contemporary graves and indirect evidence of nearby late medieval dwellings. Stovetile fragments found within a gravel pit -later overlapped by the chapel's western extension - suggest that the hilltop was inhabited during the 16th–17th centuries.

Bibliografie:

Botár 2016 – Botár, I., *Középkori kápolnák Csíkban*, în: Dolgozatok, 6-7, 2011–2012, 2016, p. 161–172.

Botár 2019 – Botár, I., *Havasok keblén rejtező szép Csík. A Csíki-medence középkori településtörténete*. Budapest, 2019.

EO II – *Erdélyi okmánytár* (1301-1339) II. Közzéteszi Jakó Zsigmond, Budapest, 2004.

Léstyán 2000 – Léstyán, F., *Megszentelt kövek - A középkori erdélyi püspökség templomai*, 2000.

MonVat – *Monumenta Vaticana historia regni Hungariae illustrantia*, Series I, Tomus I, Budapest, 1887.

Mohay 2009 – Mohay, T., *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás*, Budapest, 2009.

Rep. Arh. Harghita – *Repertoriul arheologic al judeţului Harghita*, red. V. Cavruc, Seria monografii arheologice II, Sfântu Gheorghe, 2000.

Sisa 1995 – Sisa, B., *Táltos a templomtornyon*, Nyíregyháza, 1995.

Veszely 1860 – Veszely, K., *Erdélyi egyháztörténelmi adatok I*, Kolozsvár, 1860.

Illustrations list:

Fig. 1. Racu. The localisation of the chapel Bogat.
Fig. 2. The sanctuary. View from South-East (2008).
Fig. 3. Section 2. View from South.
Fig. 4. Plan and profile of section 2.
Fig. 5. Section 1. Different foundations.
Fig. 6. Building phases of the chapel.

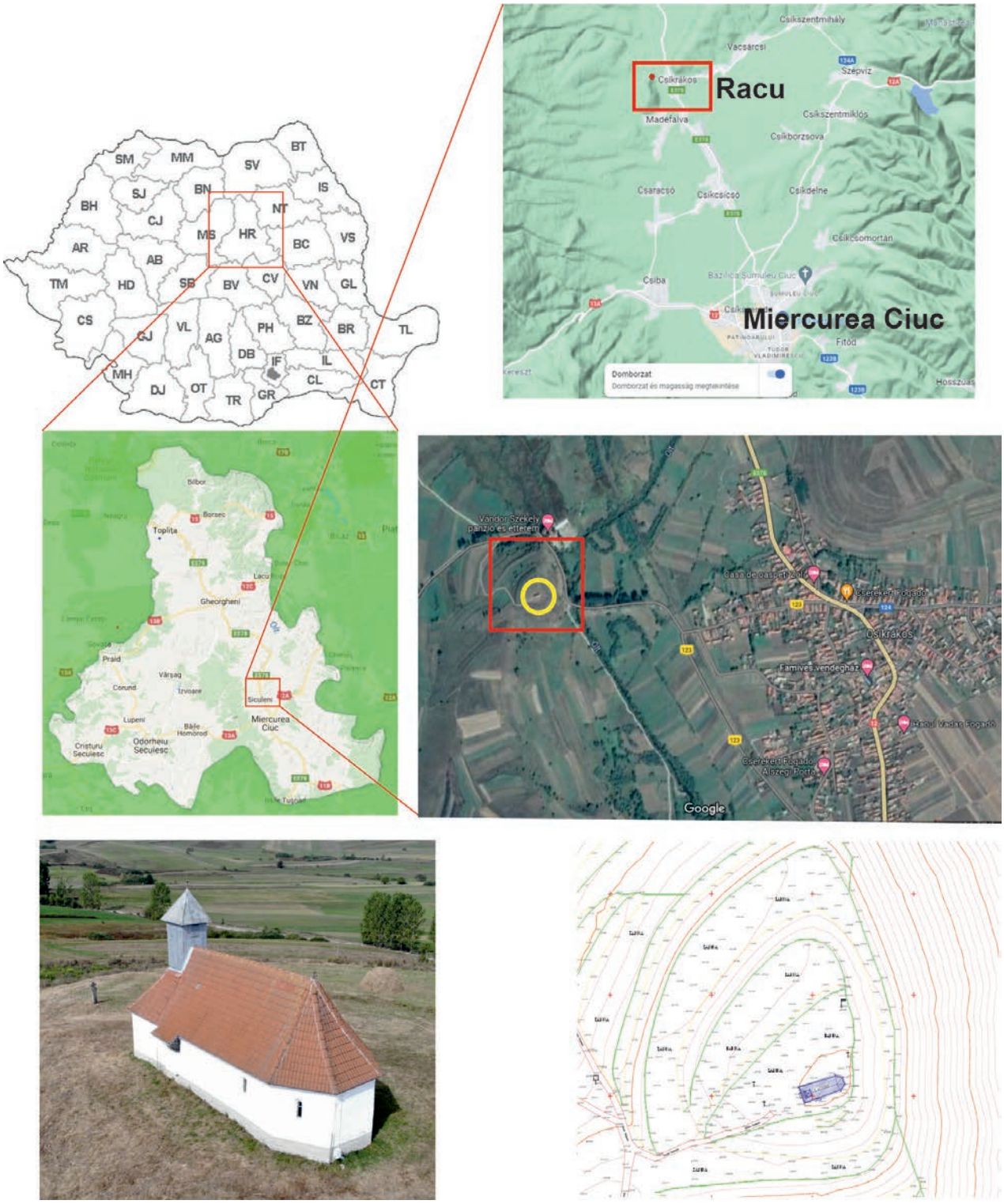

Fig. 1. Racu. Localizarea capelei Bogat

Fig. 2. Sanctuarul văzut dinspre SE (2008)

Fig. 3. Secțiunea 2. Vedere dinspre sud

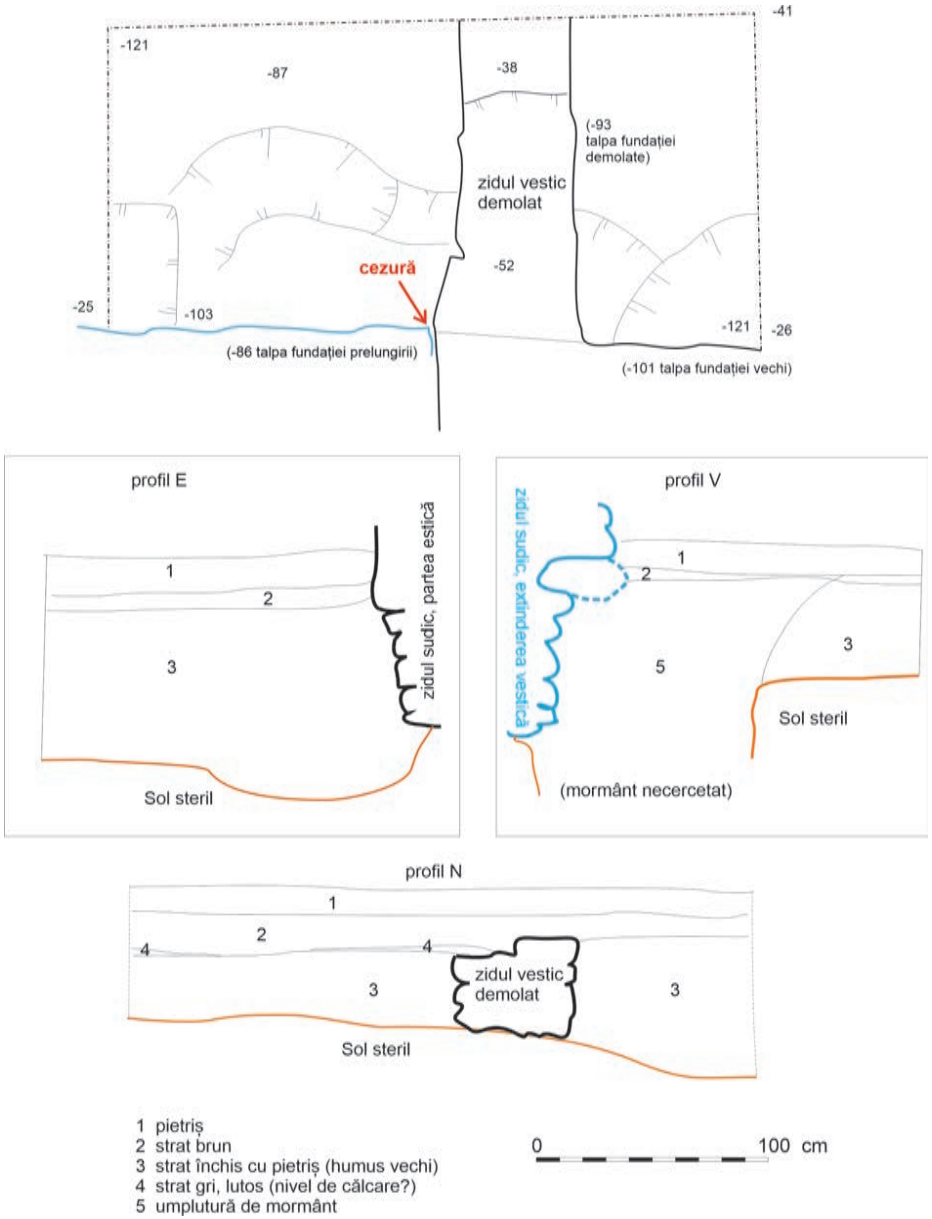

Fig. 4. Planul și profilul secțiunii 2/2025

Fig. 5. Secțiunea 1. Fundații din perioade diferite

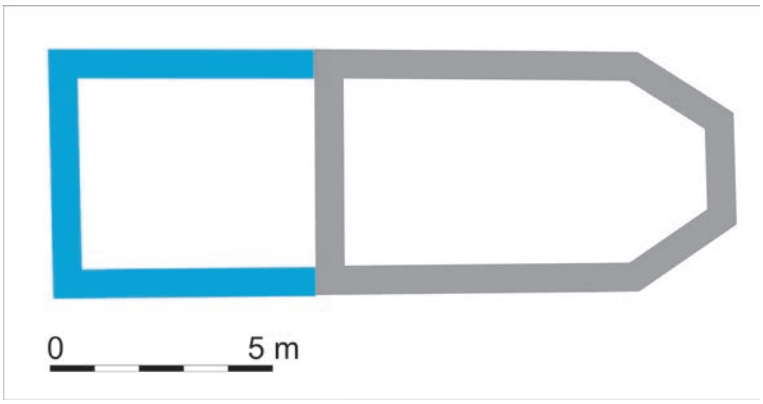

Fig. 6. Fazele constructive ale capelei

115. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]*
Punct: str. Ștefan cel Mare. Sector: centrul sitului

Tip de sit: 1 (locuire); 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 32 (epoca romană), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 126754.04
Autorizația nr. 257/10.06.2025
Colectiv: Florin Ciulavu (MJ Olt) – responsabil științific
Finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada desfășurării cercetării: 14–24.07.2025

În luna iulie 2025, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv cercetarea terenului afectat de o investiție care vizează alimentarea cu apă a satului Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt (antica așezare Romula), continuare a proiectului din anii 2022[1], 2023[2] și 2024[3]. Din păcate, din motive independente de voința noastră, cercetarea nu a fost finalizată nici în anul 2025.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Cele mai timpurii descoperiri de la Reșca datează din neolitic și eneolitic[4].

Despre Romula s-a scris începând din secolul al XVIII-lea. Primele investigații arheologice s-au realizat în anul 1869, sub coordonarea lui Cezar Bolliac. Mai sunt cunoscute săpături conduse de V. A. Urechia (1870), Pamfil Polonic (1900) și Alexandru T. Dumitrescu (1911). Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 1965, sub coordonarea lui Dumitru Tudor. La Romula au mai săpat sistematic Mircea Babeș (1965–1969), Valeriu Leahu (1969 și 1972), Gheorghe Popilian (1968–1998) și Mircea Negru (2013–2025)[5]. În ultimii ani, s-au realizat tot mai multe cercetări arheologice preventive la Reșca, în majoritatea dintre ele înregistrându-se descoperiri interesante, care vin să completeze tabloul descoperirilor de la Romula, mai ales ținând cont de faptul că cercetările preventive se realizează în zone în care nu se pot efectua cercetări arheologice sistematice.

Cadrul geografic

Satul Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) se află pe malul drept al Oltului, fiind traversat de râul Teslui și de pârâul Potopin. Este situat în Câmpia Caracalului, subdiviziune a Câmpiei Romanațiului. Pe teritoriul său există aproximativ zece izvoare. Clima temperat-continentală și rețeaua hidrografică (râu, pârâuri și izvoare), combinate cu solul fertil din zonă, au creat un mediu propice pentru dezvoltarea continuă a comunităților umane din preistorie și până în prezent[6].

Prezentarea cercetării

Zona cercetată se află pe str. Ștefan cel Mare, în apropierea Fortificației centrale. Lățimea șanțului pentru introducerea conductei de apă este de 0,70 m și este amplasat între drumul asfaltat și rigolă.

În cursul cercetării din anul 2025 au fost descoperite 16 complexe arheologice, notate Cx. 62–77 (ziduri, fundații de ziduri, gropi, niveluri de dărâmătură, podea), în continuarea celor cercetate în anii 2022–2024 în cadrul aceluiași proiect. Pe lângă complexele menționate, toate din epoca romană, a fost descoperită o cantitate relativ mare de ceramică, între care și câteva fragmente de *terra sigillata*. De asemenea, au fost descoperite relativ multe oase de animale, piroane întregi și fragmentare, fragmente de vase din sticlă, obiecte din os și o monedă.

Complexele arheologice descoperite:

Cx. 62. Zid din cărămizi prinse cu mortar, din care s-au păstrat două asize. Este orientat NE-SV, fiind poziționat lângă podeaua Cx. 69. A fost descoperit la adâncimea de 1,10 m, având o lățime de 0,70/0,75 m.

Cx. 63. Dărâmătură lângă zidul Cx. 62, în partea de nord a acestuia. Este formată din cărămizi, țigle, fragmente de vase de mari dimensiuni și două tuburi mari de la instalația de hypocaust, așezate vertical, având distanța de 0,34 m între ele. În nivelul de dărâmătură au fost descoperite și fragmente ceramice din Evul Mediu. Într-un tub de hypocaust a fost descoperită o monedă din bronz emisă de Severus Alexander.

Cx. 64. Groapă de formă neregulată, între ziduri. Umplutura este formată din sol negru afânat, cu multe fragmente de țigle, cărămizi și ceramică. A fost descoperită o cantitate relativ mare de oase de animale. A fost conturată la adâncimea de 1,65 m și are diametrul maxim de 2,40 m.

Cx. 65. Dărâmătură formată din țigle și cărămizi, localizată la sud de zidul Cx. 62, la adâncimea de 1,25/1,35 m. Între materialele amintite au fost descoperite și multe fragmente de conducte (înspre zidul Cx. 62). A fost identificată pe lățimea șanțului (0,70 m) și pe o lungime de 3,42 m.

Cx. 66. Dărâmătură formată din multe țigle întregi și fragmentare, cărămizi și multă ceramică, identificată la adâncimea de 0,65/0,70 m, pe o lungime de 5,5–6 m pe șanț.

[1] Ciulavu, Bleoancă 2023, p. 625–627.
[2] Ciulavu, Bleoancă 2024, p. 590–593.
[3] Ciulavu, Bleoancă 2025, p. 679–681.
[4] Tătulea 1994. A se vedea și Ștefan 2018a, p. 143–150; Ștefan 2018b, p. 109–130; Ștefan 2019, p. 19–42.
[5] Pentru un istoric al cercetărilor la Romula, a se vedea Negru, Schuster 2016, p. 7–12; Negru 2022, p. 13–14; Negru, Schuster 2022, p. 5–13; a se vedea și Negru, Schuster 2024.
[6] Pentru mai multe detalii privind cadrul fizico-geografic de la Reșca, a se vederea Cruceru, Stănilă 2024, p. 11–17.

Cx. 67. Dărâmătură formată din fragmente de țigle și de cărămizi, ceramică și bucăți de podea din *cocciopesto*, identificată între zidul Cx. 62 și dărâmătura Cx. 65, la adâncimea de 1,60/1,70 m.
Cx. 68. Dărâmătură formată din multe țigle și cărămizi, între care au fost identificate și câteva fragmente ceramice, la adâncimea de 0,60/0,65–0,90/1,00 m.
Cx. 69. Podea din *cocciopesto*, sub nivelul de dărâmătură Cx. 63, la adâncimea de 1,35 m. Tuburile de hypocaust menționate la Cx. 63 au punctul de pornire pe podeaua lipită de zidul Cx. 62, făcând parte din aceeași încăpere. Descoperită pe o lungime de 1,20/1,25 m, pe lățimea șanțului. În partea de nord a fost afectată de intervenții ulterioare, probabil din Evul Mediu (ceramică medievală deasupra podelei, în dărâmătură).
Cx. 70. Groapă cu multă arsură pe nivelul de conturare, sub nivelul de dărâmătură Cx. 65, conturată la adâncimea de 1,55 m. Umplutura este formată din sol negru afânat, cu multă cenușă și arsură, fiind identificate și mici lentile de sol galben. Au fost descoperite multe fragmente ceramice și câteva fragmente de pahare de sticlă din epoca romană, dar și câteva fragmente de vase care pot fi atribuite culturii eneolitice Vădastra. De asemenea, au fost descoperite multe oase de animale. Adâncimea maximă este de 2,95 m (cercetarea nu a fost finalizată).
Cx. 71. Fundație de zid realizată din țigle așezate în poziție oblică, în interiorul nivelului de dărâmătură Cx 68, la adâncimea de 0,70/0,75 m și având lățimea de 0,60 m. S-a păstrat un singur rând de țigle.
Cx. 72. Zid din cărămizi, la adâncimea de 1,06 m, având o lățime de 0,55 m. S-au păstrat câteva cărămizi, dedesubtul cărora se află fundația din pietriș. Este lipit de fundația Cx. 73.
Cx. 73. Fundație de zid, din pietriș, lipită de zidul Cx. 72. A fost descoperită la adâncimea de 1,20 m, având lățimea de 0,42 m.
Cx. 74. Fundație de zid, identificată pe o lungime de 2,70 m, pe traseul șanțului. Capătul dinspre nord intră sub zidul Cx. 72. Lățimea maximă este de 0,35 m.
Cx. 75. Zid din cărămizi prinse cu mortar, la adâncimea de 1,45 m, pe o lungime de 1,16 m (pe traseul șanțului). S-au păstrat două rânduri de cărămidă, având lățimea de 0,46 m.
Cx. 76. Fundație de zid realizată din cărămizi sparte, așezate în poziție oblică, la adâncimea de 1,76 m, având lățimea de 0,60 m.
Cx. 77. Fundație de zid realizată din cărămizi și pietriș. Peste un strat de pietriș cu grosimea de 0,40 m a fost identificat un strat de cărămizi fragmentare. A fost descoperit la adâncimea de 1,20 m și are lățimea de 0,65 m.

Concluzii

În cercetarea arheologică preventivă realizată în anul 2025 la Reșca (Romula), în cadrul proiectului de introducere a conductelor de apă potabilă, au fost descoperite 16 complexe arheologice din epoca romană, care vin să completeze datele cunoscute din acea zonă a sitului. De asemenea, a fost surprinsă stratigrafia în zonă, fiind completate datele stratigrafice obținute în anii precedenți. Pe lângă materialele din epoca romană, au fost surprinse și câteva fragmente ceramice, care pot fi atribuite culturii Vădastra (eneolitic), dar și fragmente ceramice din Evul Mediu, descoperite în special în nivelurile de dărâmătură cercetate, ceea ce ne indică faptul că unele distrugeri ale vestigiilor din epoca romană s-au produs în perioada medievală.

Abstract

In July 2025, the Olt County Museum organized a preventive archaeological research, with the objective of researching the land affected by an investment aimed at supplying water to the village of Reșca, commune of Dobrosloveni, Olt county (ancient Romula), a continuation of the project from 2022–2024. 16 archaeological complexes, marked Cx. 62-77 (in continuation of those researched in previous years), were identified and researched. In addition to the discoveries from the Roman Periodra, ceramic materials from the Vădastra culture (Eneolithic) and from the Middle Ages were also identified. Medieval objects were discovered especially in the rubble levels, which indicates that some destruction of the Roman Period vestiges occurred in the medieval period.

Bibliografie:

Ciulavu, Bleoancă 2023 – Ciulavu, F., Bleoancă, M., *Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct: str. Caracal. Sector: Sectorul de Sud-Est*, în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 625–627.

Ciulavu, Bleoancă 2024 – Ciulavu, F., Bleoancă, M., *Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct: str. Ștefan cel Mare. Sector: centrul sitului*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 590–593.

Ciulavu, Bleoancă 2025 – Ciulavu, F., Bleoancă, M., *Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]. Punct: str. Ștefan cel Mare. Sector: centrul sitului*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 679–681.

Cruceru, Stănilă 2024 – Cruceru, N., Stănilă, A.-L., *Caracterizare fizico-geografică a spațiului de la Reșca*, în: Negru, M., Schuster, C. (eds.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. III. Raport privind cercetările arheologice din anul 2017 / Romula. Series of Archaeological Reports. III. Report on archaeological excavations from 2027*, Târgoviște, 2024.

Negru 2022 – Negru, M., *Introducere*, în: Negru, M. (coord.), Gămureac, Șt.-E., Gherghe, P., Amon, L., Ștefan, C. E., Petac, V., Ene, S., *Romula: Seria Rapoarte Arheologice. II. Raport privind cercetările arheologice din anul 2013 / Series of Archaeological Reports. II. Report on the Archaeological Research from 2013*, Cluj-Napoca, 2022, p. 13–14.

Negru, Schuster 2016 – Negru, M., Schuster, C. (ed.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. I. Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Târgoviște, 2016.

Negru, Schuster 2022 – Negru, M., Schuster, C., *Romula. Scurt istoric*, în: Negru, M., Schuster, C., Ciulavu, F., Bleoancă, M. (eds.), *Romula. Expoziția „Rezultatele cercetărilor arheologice din perioada 2013–2018" / The Exhibiton "The archaeological research results from 2013–2018"*, Cluj-Napoca, 2022, p. 5–13.

Negru, Schuster 2024 – Negru, M., Schuster, C. (ed.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. III. Raport privind cercetările arheologice din anul 2017 / Romula. Series of Archaeological Reports. III. Report on archaeological excavations from 2027*, Târgoviște, 2024.

Ștefan 2018a – Ștefan, C. E., *Notă asupra unui capac zoomorf neolitic de la Romula (Reșca, jud. Olt)*, în: SP, 15, 2018, p. 143–150.

Ștefan 2018b – Ștefan, C. E., *Notă asupra unor materiale preistorice de la Romula (Reșca, județul Olt)*, în: BMJT, 10, 2018, p. 109–130.

Ștefan 2019 – Ștefan, C. E., *Noi descoperiri de tip Vădastra la Romula (Reșca, jud. Olt), România*, în: RAASI, 1, 2019, p. 19–42.

Tătulea 1994 – Tătulea, C. M., *Romula–Malva*, București, 1994.

Illustrations list:

Fig. 1. Aspect during the research of Cx. 62.
Fig. 2. Aspect during the research of Cx. 63.
Fig. 3. Aspect during the research of Cx. 65.
Fig. 4. Aspect during the research of Cx. 68.
Fig. 5. Aspect during the research of Cx. 69.

Fig. 1. Aspecte din timpul cercetării Cx 62

Fig. 2. Aspecte din timpul cercetării Cx 63

Fig. 3. Aspecte din timpul cercetării Cx. 65

Fig. 4. Aspecte din timpul cercetării Cx. 68

Fig. 5. Aspecte din timpul cercetării Cx. 69

116. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt *[Romula]*
Punct: str. Traian, nr. 36A. Sectorul de Est

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 32 (epoca romană), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 126754.04
Autorizația nr. 380/24.07.2025
Colectiv: Florin Ciulavu (MJ Olt) – responsabil științific
Finanțare: conform contractului cu beneficiarul
Perioada desfășurării cercetării: 24.07–18.08.2025

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Cele mai timpurii descoperiri de la Reșca datează din neolitic și eneolitic[1].

Despre Romula s-a scris începând din secolul al XVIII-lea. Primele investigații arheologice s-au realizat în anul 1869, fiind conduse de Cezar Bolliac. Mai sunt cunoscute săpături conduse de V. A. Urechia (1870), Pamfil Polonic (1900) și Alexandru T. Dumitrescu (1911). Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 1965, sub coordonarea lui Dumitru Tudor. La Romula au mai realizat săpături sistematice Mircea Babeș (1965 - 1969), Valeriu Leahu (1969 și 1972), Gheorghe Popilian (1968 - 1998) și Mircea Negru (2013 - 2025)[2].

În ultimii cinci ani s-au realizat o serie de cercetări arheologice preventive la Reșca, în majoritatea dintre ele înregistrându-se descoperiri cel puțin interesante, care vin să completeze tabloul descoperirilor de la Romula, mai ales ținând cont de faptul că cercetările preventive se realizează în zone în care nu se pot efectua cercetări arheologice sistematice.

Cadrul geografic

Satul Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) se află pe malul drept al Oltului, fiind traversat de râul Teslui și de pârâul Potopin. Este situat în Câmpia Caracalului, subdiviziune a Câmpiei Romanațiului. Pe teritoriul său există aproximativ 10 izvoare. Clima temperat continentală și rețeaua hidrografică (râu, pârâuri și izvoare), coroborate cu solul fertil din zonă, au creat un mediu propice pentru dezvoltarea continuă a comunităților umane din Preistorie și până în prezent[3].

Prezentarea cercetării

În anul 2025, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă la Reșca, pe str. Traian, nr. 36A, ocazie cu care au fost descoperite și cercetate 14 complexe arheologice. Suprafața cercetată (180 mp) a fost împărțită în carouri de 3 × 3 m, exceptând ultimele trei carouri, care au suprafața de 3 × 2 m.

Au fost descoperite 14 complexe arheologice, care, pe baza artefactelor identificate, pot fi încadrate în epoca romană (secolele II–III) și în Evul Mediu (secolele XIV–XV). Pe lângă cele menționate, au mai fost descoperite artefacte arheologice din preistorie (culturile Dudești și Vădastra) – lame de silex și fragmente ceramice și din epoca dacică – fragmente ceramice, însă nu se aflau în contexte arheologice. La complexele menționate se mai adaugă trei gropi fără materiale arheologice.

Complexele arheologice descoperite:

Cx. 01. Dărâmătură formată din țigle și cărămizi romane, descoperită la adâncimea de 0,30/0,35 m, în caroul 1B. Dimensiunile pe care se întinde dărâmătura (în săpătura noastră) sunt de 2,10 × 1,65 m. În suprafața cercetată a fost surprinsă doar o parte a complexului (care se întinde spre nord-vest). Pe lângă tegule și fragmente ceramice, au fost descoperite fragmente de opaițe, fragmente de vase de sticlă, cuie din fier, fragmente de ace de cusut și de păr, coarne de berbec debitate, o roată de car miniatural din ceramică, o aplică din bronz și multe fragmente de tencuială pictată și fragmente de tegule cu amprente de animale. De asemenea, au fost descoperite și câteva fragmente ceramice preistorice, aparținând culturii Vădastra. Această dărâmătură are legătură cu Cx. 04 – fundația unui atelier de prelucrare a osului, care a fost descoperită dedesubtul Cx. 01.

Cx. 02. Aglomerare de ceramică și fragmente de tegule, descoperită la adâncimea de 0,55 m, în caroul 3D. Dimensiunile complexului sunt de 1,10 × 0,65 m. Majoritatea fragmentelor ceramice sunt romane, însă au fost descoperite și câteva de factură dacică. Pe lângă fragmente de vase ceramice, au mai fost descoperite fragmente de ace de os, fragmente de obiecte din sticlă, fragmente de opaițe, coarne debitate și un capac întreg. Probabil aceste obiecte se aflau într-o groapă de mici dimensiuni, care nu a putut fi conturată din cauza solului și adâncimii mici.

Cx. 03. Dărâmătură formată din țigle și cărămizi romane, descoperită la adâncimea de 0,57/0,70 m, în carourile 1D-E (doar partea sud-vestică a caroului D). Dimensiunile pe care se întinde dărâmătura (în cercetarea noastră) sunt de 1,40 × 1,25 m. În suprafața afectată de investiție a fost descoperită doar o parte a complexului (care se întinde spre nord-vest). Pe lângă tegule și fragmente ceramice, au mai fost descoperite fragmente de tencuială pictată, cuie din fier și o monedă romană. Piesele metalice se află în proces de restaurare. Din punct de vedere cronologic, credem că această dărâmătură a aparținut unei clădiri contemporane cu Cx. 01. Ținând cont de stratigrafie, cel mai probabil ambele complexe datează de la jumătatea secolului III.

Cx. 04. Fundație de zid, realizată din fragmente de cărămizi și țigle așezate în poziție oblică, descoperită la adâncimea de 0,45/0,50 m, în carourile 1-2 B-C. S-a păstrat un singur rând de tegule. Aceasta apare sub nivelul de dărâmătură Cx. 01

[1] Tătulea 1994. A se vedea și Ștefan 2018a, p. 143–150; Ștefan 2018b, p. 109–130; Ștefan 2019, p. 19–42.

[2] Pentru un istoric al cercetărilor la Romula, a se vedea Negru, Schuster 2016, p. 7–12; Negru 2022, p. 13–14; Negru, Schuster 2022, p. 5–13; a se vedea și Negru, Schuster 2024.

[3] Pentru mai multe detalii privind cadrul fizico-geografic de la Reșca, a se vederea Cruceru, Stănilă 2024, p. 11–17.

și au făcut parte din aceeași clădire. Dedesubtul tegulelor a fost surprins un nivel de balast, cu grosimea de aproximativ 0,30 m. Lățimea fundației este de 0,50/0,56 m. Face parte dintr-o clădire care se întinde spre nord-vest, în afara zonei cercetate. Pe nivelul de călcare au fost descoperite fragmente de tencuială pictată, un fragment dintr-un ac de fier, ace de os în curs de prelucrare și coarne de berbec în curs de prelucrare. Prin analogii cu alte fundațiile similare descoperite în cadrul altor cercetări arheologice preventive din zonă, credem că această clădire poate fi datată în secolul III.

Cx. 05. Groapă în care au fost descoperite mai multe niveluri de arsură și cenușă. De asemenea, a fost descoperită o cantitate relativ mică de ceramică medievală, dar și ceramică romană și oase de animale. A fost descoperită în carourile 3D-E, în marginea sudică a săpăturii (peste jumătate din groapă se află în afara suprafeței afectată de investiție). A fost conturată la adâncimea de 0,81/0,85 m și atinge adâncimea maximă la 1,66 m de la nivelul actual de călcare. După ceramică poate fi datată în Evul Mediu (secolul al XV-lea).

Cx. 06. Dărâmătură formată din multe țigle și cărămizi romane, descoperită la adâncimea de 0,70/1,10 m, în carourile 2-3 A-B. Dimensiunile pe care se întinde dărâmătura sunt de 4,3 × 3,2 m. Pe lângă țigle, cărămizi și pile de hipocaust, au fost descoperite foarte multe bucăți de tencuială, între care multe sunt pictate, cuie din fier, fragment de frcutieră din ceramică cu decor, fragment de ac de fibulă din bronz și o cărămidă cu amprentă de câine. Din punct de vedere stratigrafic, acest complex este sub nivelul dărâmăturilor Cx. 01 și Cx. 03, ceea ce ne determină să credem că este anterioară celor două amintite. De asemenea, acest nivel suprapune groapa Cx. 12.

Cx. 07. Dărâmătură formată din țigle și cărămizi romane, descoperită la adâncimea de 0,70/0,75 m, pe nivelul de călcare din încăperea Cx 04, de o parte și de cealaltă a fundației, în carourile 1-2 C-D-E. Dimensiunile pe care se întinde dărâmătura în suprafața afectată de investiție sunt de 4,7 × 4,2 m (se întinde spre nord-vest, în afara suprafeței). Pe lângă fragmente de țigle și cărămizi au mai fost descoperite cărămizi cu amprente de câini, multe fragmente de tencuială pictată, fragmente de vase de sticlă, fragment de râșniță din calcar, un ac din bronz, cuie din fier, fragmente ceramice de tip *terra sigillata*, două opaițe întregi de tipul Locscheke 8 (produs local, imitație de Firmalampen), care se datează în prima treime a secolului III[4], fragmente de ace de os și un ac de cusut din os (întreg).

Cx. 08. Fundație de zid, realizată din pietriș, sub nivelul dărâmăturii Cx. 01 (partea vestică din ea), descoperită la adâncimea de 0,56 m, în carourile 1A-B. De asemenea, din punct de vedere stratigrafic este sub nivelul fundației Cx .04, chiar dacă din cauza conformației actuale a terenului (nivelul actual de călcare) nu pare. Lățimea fundației este de 0,68/0,71 m. Încăperea descoperită în cercetarea noastră are laturile de 4,3 m (latura de sud) × 3 m (laturile de est și vest).

Cx. 09. Dărâmătură formată din multe țigle și cărămizi romane, descoperită la adâncimea de 1,38 / 1,45 m, în carourile 1-2E, sub nivelul dărâmăturii Cx. 03 și la est de clădirea Cx. 04. Nu au fost descoperite obiecte care ar putea ajuta la o datare rapidă (în această fază a cercetării), însă, pe baza stratigrafiei, putem preciza faptul că acest complex face parte din al doilea nivel de locuire descoperit în cadrul acestei cercetări. Partea estică din acest nivel de dărâmătură suprapune groapa Cx. 11. Pe lângă tegule, au mai fost descoperite multe fragmente ceramice și oase de animale. Din categoria obiectelor „speciale", menționăm fragmente de vase de sticlă (inclusiv unul cu decor în relief), cărămizi cu amprente de animale și un cui din bronz.

Cx. 10. Nivel de arsură descoperit la adâncimea de 0,58/0,85 m, în carourile 1A-B, în interiorul Cx. 08, fiind un nivel de incendiere a încăperii. Stratul de arsură este identificat pe o lungime de 1,53 m, având grosimea de 0,34 m. Nu au fost descoperite obiecte în arsură.

Cx. 11. Groapă de mari dimensiuni, descoperită parțial în cercetarea noastră. Probabil a fost realizată pentru scoaterea lutului[5], deoarece a fost săpată până la stratul de piatră. A fost conturată la adâncimea de 1,20/1,25 m și a fost cercetată până la adâncimea maximă de 3,10 m. În interiorul suprafeței cercetate, are dimensiunile de 6,90 × 4,90 m, în carourile 1-2F și 1G, fiind orientată NV-SE (se continuă spre NV, în afara suprafeței afectată de investiție). Este suprapusă de nivelul de dărâmătură Cx. 09. Are trei niveluri de umplere. Pe lângă cantitatea mare de fragmente ceramice și oase de animale, au fost descoperite foarte multe obiecte mărunte (considerate „speciale"): ace de os întregi, multe fragmente de ace de os (inclusiv aflate în curs de prelucrare), un ac din bronz, fragmente de vase de tipul terra sigillata, cuie din fier, bucăți de tencuială pictată, capul unei statuete din ceramică, fragmente de vase din sticlă, tuburi și fragmente de tuburi utilizate pentru încălzire, multe coarne și coaste de animale debitate/în curs de prelucrare, fragmente de vase din ceramică pictate și un fragment de râșniță din calcar. Considerăm că, în această groapă, care se află în proximitatea încăperii Cx 04 (care credem că aparținea unui atelier de prelucrare a osului și cornului), erau aruncate rebuturile și piesele aflate în curs de prelucrare care se rupeau.

Cx. 12. Groapă de mari dimensiuni, descoperită parțial în cercetarea noastră (aproximativ 80%). A fost conturată la adâncimea de 1,25/1,30 m și a fost cercetată până la adâncimea maximă de 1,74 m. În interiorul suprafeței cercetate are dimensiunile de 4,47 × 3,70 m, în carourile 2-3 A-B. Forma gropii este neregulată, iar baza este plată. A fost suprapusă parțial de dărâmătura Cx. 06 (care a fost descoperit la adâncimea de 0,70/1,10 m). Au fost descoperite o cantitate mare de ceramică romană, fragmente ceramice dacice cu decor specific, foarte multe fragmente de oase de animale, un fragment de râșniță din calcar.

Cx. 13. Fundație realizată din piatră de râu, descoperită la adâncimea de 0,57/0,85 m (de la nivelul actual de călcare), în carourile 2-3A, dar care este cea mai veche (prima) dintre toate fundațiile descoperite în cadrul acestei cercetări, dacă ne raportăm la cotele lor topografice (în prezent terenul este în pantă). Are formă de „L" în cadrul cercetării noastre, și este surprinsă pe lungimea de 3,85 m pe latura lungă, respectiv de 1,78 m pe latura scurtă. Grosimea statului de piatră din fundație este de 0,35/0,43 m. În mod evident reprezintă o parte a unei încăperi care se continuă în afara suprafeței afectată de investiție.

[4] Analogii există în sectorul Fortificația Centrală de la Romula, unde, în cadrul cercetărilor arheologice sistematice au fost descoperite astfel de piese (Negru *et alii* 2022, p. 30, nr. 27).

[5] Menționăm faptul că în acea zonă solul este lutos și în prezent, fiind foarte greu de lucrat.

Cx. 14. Amenjare interioară realizată din pietriș, în interiorul încăperii Cx. 13, în carourile 2-3A, descoperită la adâncimea de 0,60/0,75 m (de la nivelul actual de călcare). Dimensiunile complexului, surprinde în cercetarea noastră sunt de 3,30 × 1,95/1,60 m. la fel ca fundația Cx 13, această amenajare se continuă în afara suprafeței afectată de investiție.

Pe lângă descoperirile amintite mai sus, trebuie menționate și fragmentele ceramice databile în Evul Mediu (secolele al XIV-lea – al XV-lea), identificate în strat, în caroul 3B, deasupra gropii Cx. 12. Foarte probabil ceramica este contemporană cu cea descoperită în groapa Cx. 05.

Concluzii

Pe baza rezultatelor obținute în urma cercetării, inclusiv materialul arheologic (descoperit în cantitate foarte mare, în curs de prelucrare), pot fi expuse succint doar câteva concluzii preliminare. Raportat la adâncimile fundațiilor descoperite, au fost identificate trei niveluri de construcție/locuire în această cercetare. Primul este reprezentat de Cx. 13 și Cx. 14 (fundație din piatră de râu și amenajare interioară din pietriș). Al doilea este reprezentat de Cx. 08 (fundație din pietriș) și Cx. 10 (nivel de incendiere al încăperii Cx. 08). Al treilea nivel de locuire este reprezentat de Cx. 04 (fundație realizată din fragmente de țigle și cărămizi).

Au fost descoperite 57 de obiecte din os și corn, prelucrate și în curs de prelucrare, ceea ce ne determină să credem că în acea zonă sau în proximitatea ei exista un atelier de prelucrare a osului și cornului, care a funcționat în secolele II–III d.Hr.

Abstract

During the preventive archaeological research that I present here, 14 archaeological complexes were discovered. The surveyed area (180 sq m) was divided into 3 × 3 m squares, except for the last three squares, which have an area of 3 × 2 m.

14 archaeological complexes were discovered, which based on the identified artifacts can be classified in the Roman Period (2nd – 3rd century) and the Middle Ages (14th – 15th century). In addition to those mentioned, archaeological artifacts from prehistory (Dudești and Vădastra cultures) were also discovered – flint blades and ceramic fragments and from the Dacian era – ceramic fragments, but they were not in archaeological contexts.

In relation to the depths of the discovered foundations, we identified three levels of construction / habitation in this research. The first is represented by Cx. 13 and Cx. 14 (foundation made of river stone and interior improvement made of gravel). The second is represented by Cx. 08 (gravel foundation) and Cx. 10 (fire level of room Cx. 08). The third level of habitation is represented by Cx. 04 (foundation made of fragments of tiles and bricks).

The 57 bone and horn objects, processed and in the process of processing, lead me to believe that a bone and horn processing workshop operated in the researched area or in its proximity.

Bibliografie:

Cruceru, Stănilă 2024 – Cruceru, N., Stănilă, A.-L., *Caracterizare fizico-geografică a spațiului de la Reșca*, în: Negru, M., Schuster, C. (eds.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. III. Raport privind cercetările arheologice din anul 2017 / Romula. Series of Archaeological Reports. III. Report on archaeological excavations from 2027*, Târgoviște, 2024.

Negru 2022 – Negru, M., *Introducere*, în: Negru, M. (coord.), Gămureac, Șt.-E., Gherghe, P., Amon, L., Ștefan, C. E., Petac, V., Ene, S., *Romula: Seria Rapoarte Arheologice. II. Raport privind cercetările arheologice din anul 2013 / Series of Archaeological Reports. II. Report on the Archaeological Research from 2013*, Cluj-Napoca, 2022, p. 13–14.

Negru, Schuster 2016 – Negru, M., Schuster, C. (ed.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. I. Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Târgoviște, 2016.

Negru, Schuster 2022 – Negru, M., Schuster, C., *Romula. Scurt istoric*, în: Negru, M., Schuster, C., Ciulavu, F., Bleoancă, M. (eds.), *Romula. Expoziția „Rezultatele cercetărilor arheologice din perioada 2013–2018" / The Exhibiton "The archaeological research results from 2013–2018"*, Cluj-Napoca, 2022, p. 5–13.

Negru, Schuster 2024 – Negru, M., Schuster, C. (ed.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. III. Raport privind cercetările arheologice din anul 2017 / Romula. Series of Archaeological Reports. III. Report on archaeological excavations from 2027*, Târgoviște, 2024.

Negru *et alii* 2022 – Negru, M. (coord.), Gămureac, Șt.-E., Gherghe, P., Amon, L., Ștefan, C. E., Petac, V., Ene, S., *Romula: Seria Rapoarte Arheologice. II. Raport privind cercetările arheologice din anul 2013 / Series of Archaeological Reports. II. Report on the Archaeological Research from 2013*, Cluj-Napoca, 2022.

Ștefan 2018a – Ștefan, C. E., *Notă asupra unui capac zoomorf neolitic de la Romula (Reșca, jud. Olt)*, în: SP, 15, 2018, p. 143–150.

Ștefan 2018b – Ștefan, C. E., *Notă asupra unor materiale preistorice de la Romula (Reșca, județul Olt)*, în: BMJT, 10, 2018, p. 109–130.

Ștefan 2019 – Ștefan, C. E., *Noi descoperiri de tip Vădastra la Romula (Reșca, jud. Olt), România*, în: RAASI, 1, 2019, p. 19–42.
Tătulea 1994 – Tătulea, C. M., *Romula–Malva*, București, 1994.

Illustrations list:

Fig. 1. Placement of the area (map processed from Google Maps).
Pl. I. Northern profile of the surveyed area (drawing).
Pl. II. Foundation of a possible bone and horn workshop (Cx. 04).
Pl. III. Processed and in-process bone objects.

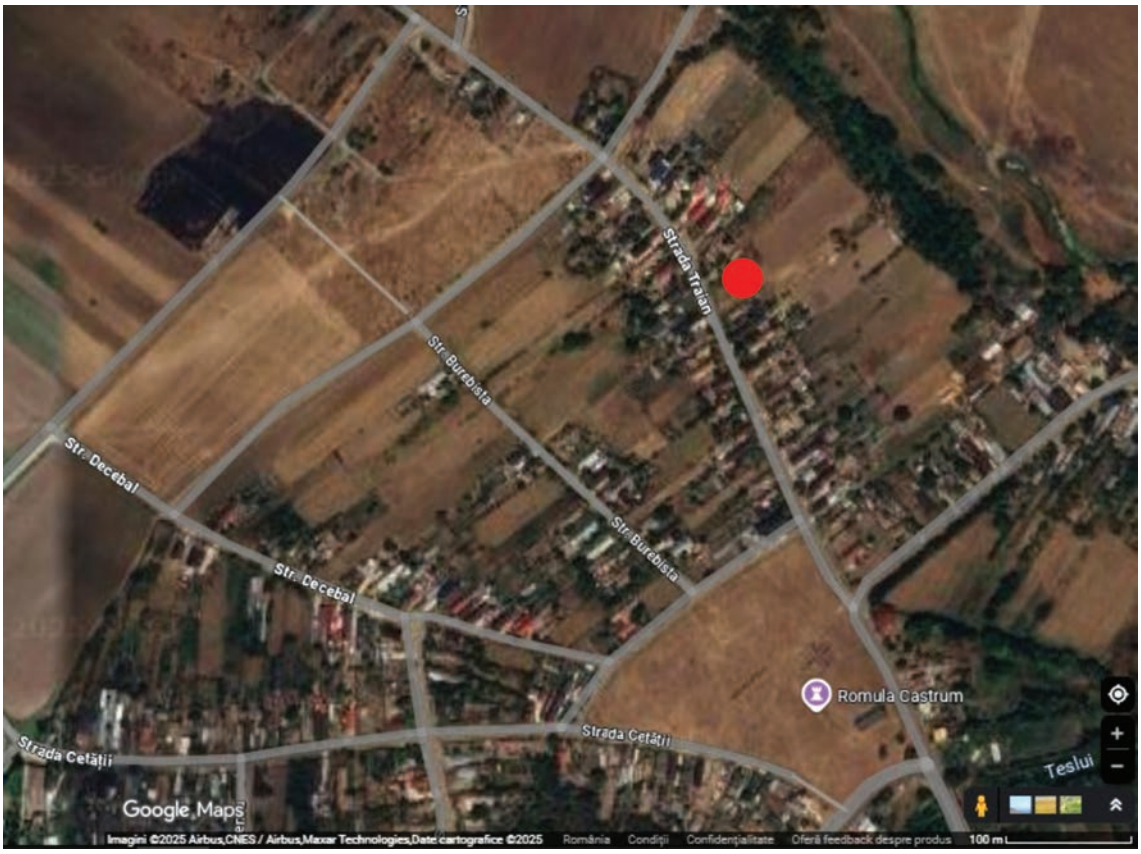

Fig. 1. Încadrarea în zonă (hartă prelucrată după Google Maps)

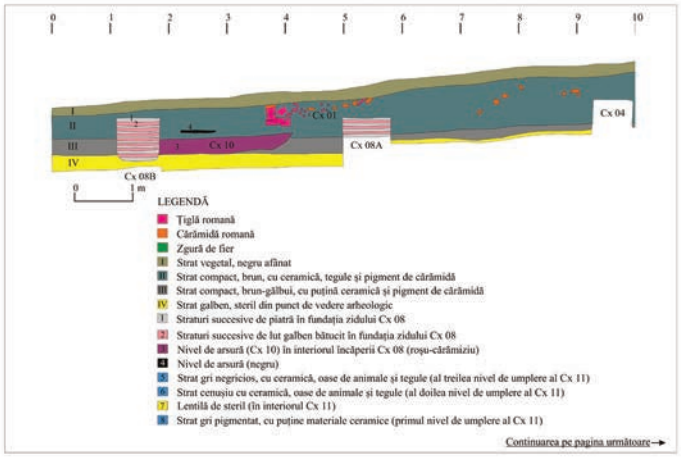

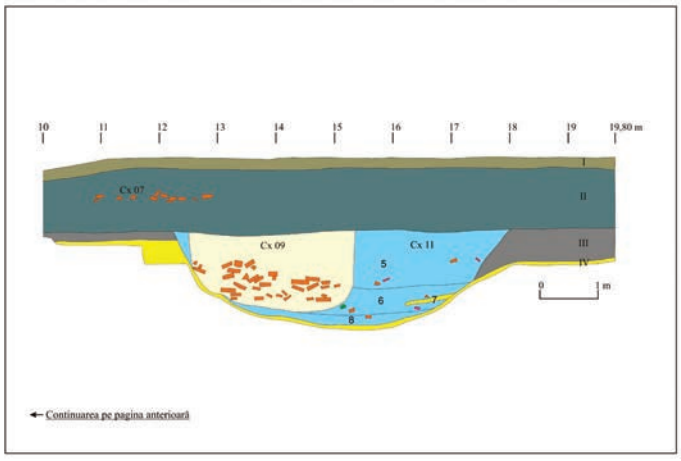

Pl. I. Profilul nordic al suprafeței cercetate (desen)

1

2

3

Pl. II. Fundația unui posibil atelier de prelucrare a osului și cornului (Cx. 04)

Pl. III. Obiecte din os prelucrate și în curs de prelucrare

117. Richiș, com. Biertan, jud. Sibiu
Punct: Biserica fortificată Richiș

Tip de sit: 322 (monument).
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
Cod LMI: BV-II-a-A-11767
Autorizația nr. 444/16.10.2023
Colectiv: Ioan Marian Țiplic (ULB Sibiu) – responsabil științific; Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu) – responsabil sector; Adrian Nicolae Șovrea, Larisa-Elena Constantinescu (ULB Sibiu)
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2025

Numele localității Richiș este menționat într-un document emis în contextul luptelor pentru putere dintre Ladislau IV (regele Ungariei) și partida condusă de familia Aba. În anul 1282, imediat după victoria regelui Ladislau IV împotriva clanului Aba și într-un context care nu era favorabil episcopiei de la Alba Iulia, oaspeții sași ai decanatului Mediaș au revendicat și au obținut privilegii referitoare la o organizare ecleziastică autonomă. În urma unor negocieri cu opt parohii din Mediaș (*sacerdotes de Medies* din Ațel, Biertan, Richiș, Moșna, Mediaș, Brateiu, Șaroș și Copșa Mare), capitlul din Alba Iulia le concesionează trei părți din dijmele din bucate, vin, albine și miei, pentru suma de 40 de mărci de argint bun de Alba[1].

Legat de numele localității, au existat mai multe puncte de vedere, între care cel care a fost acceptat de o largă majoritate a cercetătorilor este cel care leagă numele localității de numele unui locator/greav.

Bazilica gotică a fost construită în mai multe etape succesive, dintre care cele mai vechi elemente arhitecturale datează din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Monumentul, construit la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, a fost precedat, cu siguranță, de o faza romanică, semnalată prin atestarea unor preoți în anii 1283 și 1284.

Biserica se remarca prin numeroase elemente sculptate, care decorează coloanele care separă nava principală de navele laterale. Altarul este decorat în stil baroc și are în prim-plan scena Răstignirii. Este construit în 1775 de un artist sighișorean, Johann Folbarth. In stânga acestuia, se afla frumoasa ușă a sacristiei, realizată din lemn, cu cadrul în forma unei ogive gotice. Aceasta pare a fi identică cu ușa sacristiei din Biertan, fiind datată pe baza anului scris pe ea – 1516 –, și având, la rândul ei, un mecanism complex de închidere.

Casetele din exteriorul bisericii:

C. 1 – caseta C1 a avut dimensiunile de 1,10 × 1,50 m (apoi a fost mărită E-V 90 cm și N-S 1,5 m). Trasată pe latura de sud a Turnului Poartă, la joncțiunea dintre Turn și incintă. Sub NCA a fost descoperită o fundație (Z. 1), care sprijinea, probabil, scara care urca la primul etaj al turnului sau un zid de strajă. Talpa fundației Turnului nu a putut fi atinsă, întrucât la -2 m NCA a început să se strângă apă în casetă, iar săpătura a fost întreruptă.

Fundația Z1 este din piatră prinsă în mortar de slabă calitate (var cu mult nisip galben) și este adosată atât incintei, cât și Turnului (talpa la ad. -110 cm NCA). De fundația Z. 1 este adosată o altă fundație descoperită *in situ* (Z. 2), care a ieși în prelungirea E-V și care ține, cel mai probabil, de zidul de incintă (Fig. 2). Talpa lui Z. 2 e la -60 cm.

C. 2 – caseta C. 2 a fost trasată pe latura de nord a navei, la joncțiunea navei cu sacristia și contrafortul sacristiei. Dimensiunile casetei sunt de 1,50 × 1,50 m. A fost descoperită o fundație (Z. 4), peste care stă fundația navei (Z. 3) și fundația contrafortului (Z. 5) (fig. 3). Au fost cercetate cinci morminte: patru de dinainte de reformă (M. 1, M. 2, M. 3, M. 4) și un mormânt post reformă (M. 2A). Stratigrafia de aici arată un nivel de umplutură modern sau contemporan, de 20-30 cm grosime, după care urmează un strat deranjat de înmormântări și în final un strat legat de perioadele de început ale bisericii, deoarece conține foarte puține materiale de construcție. Din acest ultim strat fac parte mormintele M. 1 și M3. Mormântul M3 este sub fundația contrafortului, iar construcția contrafortului nu l-a deranjat. Aici fundația navei stă pe argilă albă.

C. 3 – caseta C. 3 a fost trasată pe latura de sud a navei bisericii, la joncțiunea dintre navă cu capela și contrafortul. Dimensiunile casetei au fost de 1,5 × 1,5 m. Fundația navei nu stă pe argilă, ci pe un strat arheologic, din pământ cenușiu-negricios, cu urme de cărbune și mortar. Nu s-a ajuns la sterilul arheologic, deoarece starea fundației navei, dar și pietrele prinse în contrafort, care nu erau zidite cu mortar, ridicau probleme de structură și exista un pericol în ceea ce privește integritatea navei și a contrafortului (Fig. 4).

Nivelul de înmormântare este atât ante cât și post reformă. M. 5: orientat V-E, *in situ* este reprezentat doar prin picioare, restul scheletului este în profilul de vest, tăiat în zona gambelor de M. 7A; M. 6: *in situ* s-a păstrat doar piciorul stâng, partea dreaptă a fost distrusă din vechime de reînhumarea lui M. 7, iar partea inferioară a piciorului stâng (oasele gambei, laba piciorului) a fost tăiată de groapa lui M. 7A; orientare: V-E; datat în perioada dinainte de reformă. M. 7: *in situ* este o groapă cu oseminte reînhumate; taie pe M6 în partea dreaptă. M. 7A: o groapă de mormânt din perioada post-reformă, orientare: N-S; nu a fost cercetat; în umplutura gropii, la curățarea și evidențierea conturului acesteia, a fost găsită o monedă (un kreutzer, anul 1707).

C. 4 – caseta C. 4 a fost trasată pe latura de est a corului pe partea de nord a axului. Dimensiunile casetei sunt de 1,60 × 2 m. Cercetarea a arătat că fundațiile corului și contrafortului se țes până la talpa acestora, aflată la -2 m NCA. Talpa

[1] Ub. I, nr. 203; DIR. C, veacul XIII, vol. II, nr. 283; EO I, nr. 399.

fundației este săpată în argilă galbenă nisipoasă. Decroșul este specific doar în fundația contrafortului.
În zona centrală a casetei, între adâncimile 120 cm și 140 cm, au fost descoperite nouă cranii umane reînhumate. S-a observat și nivelul original de înmormântare reprezentat de M. 9 (care apare de la adâncimea de 140 cm până la -156 cm), în pământ compact negru, cu urme de materiale de construcții. La talpa fundației a apărut un craniu (M. 8) și o groapă cu alte oseminte reînhumate, aflate la sud-est de M. 8 (Fig. 5).
C. 8 – caseta C. 8 a fost trasată pe latura de vest a bisericii la joncțiunea acestei laturi cu contrafortul de colț aflat în nord-vestul bisericii. Dimensiuni: 1,5 × 2 m.

In situ remarcăm existența a două niveluri de înmormântare: post-reformă (M11, M12, M14), cu morminte orientate S-N (capul la sud) și ante-reformă (M13). Într-un strat superior a fost un craniu (M. 15) reînhumat.

Nu s-a ajuns la talpa fundației și nu s-a mai putut săpa deoarece la -2 m s-a strâns apă, ca și în C. 1. Fundația laturii de vest și a contrafortului de colț se țes. În același timp se pot observa două niveluri de construcție a fundației laturii de vest.

Casetele din interiorul bisericii:

În interiorul bisericii, casetele C. 5 (0,80 × 2 m) și C. 6 (1,10 × 2,60 m), trasate pe latura de sud a bisericii, arată că între cei doi stâlpi de la arcul de triumf al corului la stâlpul navei nu a existat o fundație comună. Au fost înmormântări în biserică, dar scheletele au fost scoase și reînhumate, iar altele au fost deranjate și amestecate cu pământ, așa cum s-a văzut în C. 6. În C. 5 există o fundație lată, realizată pentru arcul de triumf. Fundațiile ambilor stâlpi stau pe argilă (nu e clar în C. 5 căci nu s-a putut săpa, nefiind loc suficient).

Caseta C. 7 (1,70 × 2 m) arată că la realizarea fundației stâlpului tribunei s-a luat în considerare starea terenului și s-au efectuat lucrări tehnice de compactare a pământului, prin straturi cu diverse compoziții de pământ și lut, consolidate cu șape de mortar cu var și piatră sfărâmată. Până la adâncimea de 180 cm s-au văzut aceste straturi și nu s-a ajuns la talpa fundației. Săpătura s-a oprit la această adâncime pentru a nu pune în pericol fundația stâlpului tribunei.

Abstract

Following the archaeological investigations carried out at the church in Richiș, seventeen graves dating to the ante- and post-Reformation periods were identified. The foundations of the nave on the western side and those of the choir on the eastern side are carefully constructed and were excavated to a considerable depth, exceeding −2.0 m relative to the current ground level (NCA). On the northern side, a foundation uncovered in Trench C. 2 may be associated with the sacristy; however, its stratigraphic position indicates the existence of an earlier construction phase predating both the nave and the present buttress. By contrast, the southern foundation of the nave, documented in Trench C. 3, rests directly on a medieval trampled surface. The burials within the church interior have been significantly disturbed, with skeletal remains either removed or displaced as a result of construction activities or subsequent interventions.

Bibliografie*:*

Enciclopedia arheologiei şi istoriei vechi a României, A–C, Bucureşti, 1994, voce *Biertan*.

Crîngaci-Țiplic, M. E., *„Oaspeții germani" în sudul Transilvaniei*, București, 2013. Entz, G., *Erdély építészete a 14-16. Században*, Kolozsvár/Cluj, 1996.

Fabini, H., *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, I., Hermannstadt/Sibiu – Heidelberg, 1998, p. 584.

Fabritius-Dancu, J., *Sächsische Kirchenburgen aus Siebenbürgen*, Sibiu, 1980.

Luca, S. A., Pinter, Z. K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al județului Sibiu (Situri, Monumente arheologice și istorice)*, Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu, 2003.Popa, C., *Consideraţii privind arhitectura şi sculptura decorativă ale bisericii evanghelice din Richiş*, în *Arhitectura religioasă,* 1999, p. 163–187.

Suciu, C., *Dicționar Istoric al localităților din Transilvania,* vol. I–II, București, 1966–1968.

Treiber, G., *Die Mittelalterlichen Kirchen in Siebenbürgen*, München, 1971, p. 204.

Vătășianu, V., *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, București, 1959, p. 235–237.

Illustrations list:

Fig. 1. Plan of the church and the positioning of the excavation trenches.
Fig. 2. Trench C. 1 and foundations Z1 and Z2 discovered *in situ.*
Fig. 3. Trench C. 2 with foundations Z3, Z4 and Z5. Burials M. 1–M. 4.
Fig. 4. Trench C. 3 with the foundations of the nave and the buttress, and the burial level.
Fig. 5. Trench C. 4 with the reinterred skulls and the condition of the choir and buttress foundations.

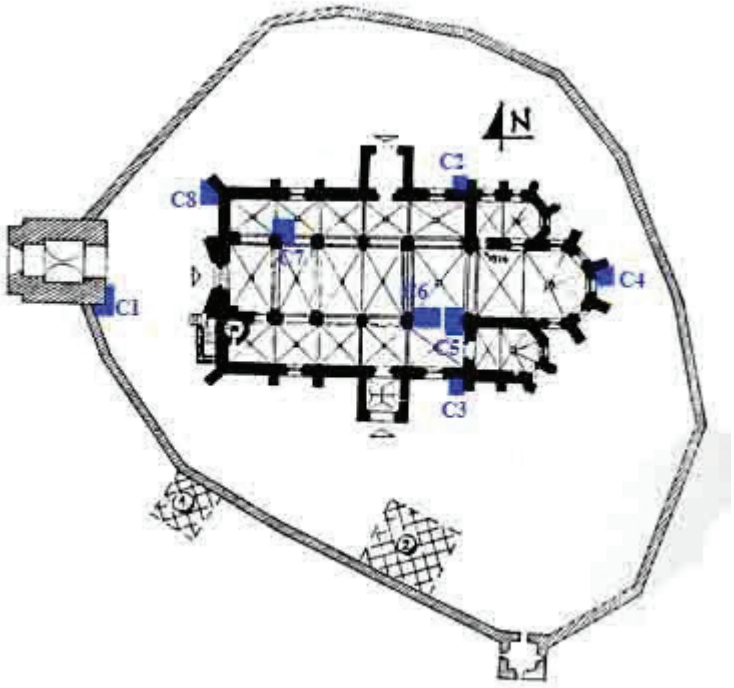

Fig. 1. Planul bisericii și poziționarea casetelor

Fig. 2. Caseta C. 1 și fundațiile Z1 și Z2 descoperite in situ

Fig. 3. Caseta C. 2 cu fundațiile Z3, Z4 și Z5. Mormintele M1-M4

Fig. 4. Caseta C. 3 cu fundațiile navei și a contrafortului și a nivelul de înmormântare

Fig. 5. Caseta C. 4 cu craniile reînhumate și situația fundațiilor corului și a contrafortului

118. Roman, jud. Neamț
Punct: Şcoala „Costache Negri”/Fosta Şcoală nr. 5

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 120879.11
Autorizația nr. 96/13.03.2025
Colectiv: George-Dan Hânceanu (CMN Neamț) – responsabil științific; Dănuț Prisecaru (CMN Neamț)
Finanțare: 47 317 lei
Perioada desfășurării cercetării: 14.04–27.06.2025

În anul 2025 a fost demarat Proiectul integrat de construire şi dotare corp „b” şi sală de sport - Școala Costache Negri pentru învăţământul general obligatoriu şi reabilitare şi modernizare drumuri publice din cartierul Petru Rareş, municipiul Roman. Suprafața afectată de proiect se află în aria de protecție a monumentului istoric, de categorie B, Biserica ortodoxă „Precista Mică”, cu hramul „Intrarea în Biserică” din Roman (cod LMI/2015: NT-II-m-B-10678), str. Sucedava, nr. 143 (Pl. I/1).

Anterior acestor lucrări, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, au avut loc intervenții administrative în curtea fostei Școli Generale nr. 5 (actuala Școală Generală nr. 2, „Costache Negri”), în vederea amenajării unui teren de sport, pe lângă gardul care delimita instituția de lăcașul de cult menționat. Cu acest prilej, au fost descoperite 32 de morminte medievale și moderne din cimitirul bisericii semnalate, întrucât perimetrul respectiv a făcut parte din vechea incintă a lăcașului. În anii 1969 şi 1970 s-au desfășurat săpături arheologice în scopul „salvării” vestigiilor funerare[1]. Deși biserica actuală este o construcție de la finalul secolului al XVIII-lea, inventarul funerar sugerează funcționarea cimitirului încă din secolul al XVI-lea; aspect care indică, pentru epoca medievală, prezența unui prim lăcaș, posibil din lemn, între timp dispărut.

Noul proiect administrativ a vizat aceeași curte a școlii amintite, motiv pentru care exista posibilitatea să fie descoperite alte morminte din epocile medievală și modernă. Perimetrul actual afectat a fost de 927,5 mp (Pl. I/2). El a inclus două zone de cercetare: prima zonă (Z.1) a fost lângă vechiul corp al școlii, în vederea construirii unui nou imobil (notat corpul b) (Pl. II/1) și o a doua zonă (Z.2), necesară pentru ridicarea clădirii sălii de sport (Pl. III/1).

Anterior investigării arheologice, a fost tăiată vegetația, au fost eliminați o parte din arbori, au fost decapate porțiunile cu plăci sau cele turnate de la terenul de sport. Inițial, suprafața afectată de proiect, care este în linii generale plană, a fost supusă supravegherii arheologice[2], iar după descoperirea primului complex funerar (Pl. III/4–5) s-a trecut la o cercetare preventivă, după efectuarea demersurilor necesare obținerii autorizației.

Sub nivelul vegetal, decapat mecanic, s-a identificat un strat de culoare cenușie (între 0,30 și 0,50 m adâncime), pigmentat cu cărămidă și bucățele de var, rămase de la zidăria clădirilor epocii moderne și cu fragmente de la vase din lut, olane, recipiente din faianță, porțelan etc. Sub acesta era un nivel de culoare brun-închis, (între 0,50 și 1,1 m) cu materiale arheologice amestecate, rezultate în urma lucrărilor de amenajare ale fostului teren de sport, dar şi ale cercetărilor arheologice de salvare anterioare.

În **zona Z.1** a săpăturii a fost găsit un cămin de apă din cărămidă (notat Cx. 1), abandonat între timp (Pl. II/2–4). Interiorul acestuia conținea materiale din epoca modernă (ceramică, sticlă, porțelan și o lingură din os) (Pl. II/5–9). Restul gropilor surprinse anterior acestui complex arheologic, din secolul al XIX-lea, s-au dovedit a fi recente, fiind intervenții antropice, majoritatea din perioada realizării terenului de sport din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

În **zona Z.2** a săpăturii au fost trasate șapte secțiuni[3] în perimetrul afectat, dispuse transversal pe gardul delimitator (de incinta actuală a bisericii) și cu martori stratigrafici variabili între ele[4], demontați la final (Pl. IV/1). Dimensiunile secțiunilor[5] și martorilor au acoperit o suprafață de 26,5 × 35 m, la o adâncime medie de 1,7 m. Între cele două zone menționate este o distanță de maximum 30 m.

Cercetarea arheologică din acest ultim obiectiv a suprapus o parte din „săpătura veche” (surprinsă inițial în timpul supravegherii arheologice, prin secțiunea S.supr.) (Pl. III/2–3) și a permis descoperirea unui număr de 39 de morminte de înhumație[6], în care indivizii au fost identificaţi în conexiune anatomică şi alte 11 situaţii în care au fost prelevate fragmente

[1] Responsabil științific, arheolog Domnița Hordilă. Rezultatele au rămas inedite timp de peste 50 de ani, fiind semnalată doar săpătura în cronicile revistei instituției muzeale nemțene (Cucoș 1971, p. 581, nr. crt. 12; Cucoș 1976, p. 303; Cucoș 1992, p. 47, nr. crt. 44.1.d). Recent, respectivele descoperiri au fost publicate (pentru detalii, consultă Hânceanu, Baltag 2022, p. 367–410).

[2] Propunere din partea Comisiei Zonale a Monumentelor Istorice nr. 7 Suceava.

[3] Prima secțiune a fost deschisă în timpul supravegherii lucrărilor (notată S.supr.). Ulterior a fost trasată și secțiunea S.I, în latura opusă, prilej cu care a fost descoperit primul vestigiu funerar. După transformarea investigației în cercetare preventivă, s-au deschis alte cinci secțiuni.

[4] Cu o lățime de 1,5 m între S.I–S.II, 2 m între S.II–S.III, 2 m între S.III–S.IV, 3 m între S.IV–S.V, 3,5 m între S.V–S.VI și 1,5 m între S.VI–S.supr.

[5] S.supr. (26,5 m × 3 m), S.I (26,5 m × 4 m), S.II (26,5 m × 3 m), S.III (26,5 m × 3 m), S.IV (26,5 m × 3 m), S.V (26,5 m × 3 m) și S.VI (26,5 m × 2,5 m).

[6] Numărul foarte mare al mormintelor nu permite o descriere detaliată a fiecărui mormânt și a inventarului acestuia, motiv pentru care am optat pentru o prezentare generală.

sau aglomerări de oseminte umane, fără context arheologic clar (notate Mx. 1–11). Complexele funerare erau dispuse uniform pe latura sudică şi central-sudică a suprafeţei, pe maximum cinci–șase niveluri. Mormintele de inhumație au fost notate în continuarea celor identificate în săpătura veche de salvare, astfel, s-a început numerotarea de la numărul M.33. O parte dintre ele au fost afectate de lucrările menționate deja.

Majoritatea mormintelor conțin schelete singulare, doar într-un caz este un mormânt dublu (M.60) (Pl. V/4). Gropile defuncţilor nu au putut fi identificate, pe de o parte, din cauza faptului că lucrările de amenajare ale vechiului teren de sport au amestecat puternic solul de deasupra, pe de altă parte, pentru că pământul din zona scheletelor are, de cele mai multe ori, aceeaşi culoare şi consistenţă cu sterilul.

În general, defuncții au o stare de conservare relativ bună. În majoritatea cazurilor au fost depuși anatomic, pe spate (decubit dorsal) și orientați creștinește, vest (cap)-est (picioare), doar unii având deviații. Poziția brațelor este diferită, pe piept, bazin sau una pe piept, iar alta pe bazin. Printre cei înmormântați se găsesc atât adulți, cât și copii (Pl. V/1–8).

Au fost găsite și complexe cu schelete reînhumate sau deranjate. Similar multor cimitire medievale, printre morminte erau fragmente ceramice. Inventarul funerar conținea monede și piese de podoabă (ace de văl, cercei, mărgele) (Pl. V/9–13). De regulă, pământul de sub defuncți a fost cernut pentru a nu se pierde piese de inventar (Pl. IV/2–4), iar scheletele au fost ridicate pentru determinarea antropologică.

Cercetarea arheologică preventivă din ambele zone semnalate a coborât până la nivelul steril și a oferit informații relevante pentru istoria medievală și modernă a târgului Roman.

Abstract

In 2025, the project to build a new building (called building b) next to the current building of the General School no. 2, „Costache Negri" in Roman, Neamț County, initially required archaeological supervision and subsequently, preventive archaeological research. In addition to this construction, the area affected by the project also targeted the construction of a sports hall, on the site of the old precinct of the *Precista Mică* Orthodox Church. In the first area investigated, intended for building b (denoted Z.1), a disused water well was discovered, which contained fragmentary clay, glass and porcelain vessels, dated to the 19th century. In the area Z.2 (for the sports hall), located near the aforementioned place of worship, seven sections were drawn and 39 burial graves from the medieval and modern epochs (16th–18th centuries) were discovered. The funerary inventory included coins and pieces of jewelry (veil pins, earrings, beads).

Bibliografie:

Cucoș 1971 – Cucoș, Șt., *Săpăturile arheologice din judeţul Neamţ (II)*, în: MemAntiq, 2, 1971, p. 577–583.

Cucoș 1976 – Cucoș, Șt., *Săpăturile arheologice din judeţul Neamţ (III)*, în: MemAntiq, 4–5 (1972–1973), 1976, p. 301–304.

Cucoș 1992 – Cucoș, Șt., *Contribuţii la repertoriul arheologic al judeţului Neamţ*, în: MemAntiq, 18, 1992, p. 5–61.

Hânceanu, Baltag 2022 – Hânceanu, G-D, Baltag, A., *Cercetări arheologice din anii 1969–1970 în cimitirul medieval al bisericii Precista Mică din Roman,* în: *RAASI*, 4, 2022, p. 367–410.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Layout of the Precista Mică church (1) in relation to the Precista Mare church (2) and the Archbishopric of Roman and Bacău (3); 2. perimeter of the area affected by the investment project.
Pl. II. Area Z.1 – aspects from the surveillance: 1. the marked place (Z.1) intended for building b - school; 2–4. details of the disused water well (inventory with objects made of clay, glass, bone and porcelain, 19th century); 5. glass with a mark; 6. decorated bone spoon; 7–9. porcelain glass and cups (5–9 from the inventory).
Pl. III. Zone Z.2 – aspects from the surveillance: 1. the location of the former sports field (Z.2) on which the sports hall will be built (in the background the Precista Mică church); 2–3. the opening of the section on the west (S.supr.) and the identification of the old section from 1969–1970 (see long arrow), and after the building (property boundary), part of the premises of the Precista Mică Orthodox church (see short arrow); 4–5 – the location of the marking of the S.I section on the east and details of the first discovered grave.
Pl. IV. Zone Z.2 – aspects of the preventive excavation: 1. layout of the investigated area Z.2 (through sections S.supr. and S.I – S.VI) in relation to the Precista Mică Church; 2– 4. work aspects.
Pl. V. Zone Z.2 – aspects from the preventive excavation: 1–3. single graves with adult skeletons (M.34, M.35, M.37); 4. double grave (M.60) with adult skeletons; 5–8. single graves with child skeletons (M.38, M.39, M.44, M.61); 9. beads from M.34; 10–13. silver coins from the inventory of graves M.55, M.57, M.63 and Mx.6.

1

2

Pl. I. 1. dispunerea bisericii Precista Mică (1) în raport cu biserica Precista Mare (2) și Arhiepiscopia Romanului și Bacăului (3); 2. perimetrul suprafeței afectată de proiectul de investiție

Pl. II. Zona Z.1 - aspecte din supraveghere: 1. locul trasat (Z.1) destinat corpului b - școală; 2 – 4. detalii cu căminul de apă dezafectat (inventar cu obiecte din lut, sticlă, os și porțelan, secolul al XIX-lea); 5 - sticlă cu marcă; 6. lingură din os decorată; 7 – 9. pahar și cești din porțelan (5 – 9 din inventar)

1

2

3

4

5

Pl. III. Zona Z.2 - aspecte din supraveghere: 1. locul fostului teren de sport (Z.2) pe care va fi construită sala de sport (în fundal biserica Precista Mică); 2, 3. trasarea secțiunii pe vest (S.supr.) și identificarea vechii secțiuni din 1969-1970 (vezi săgeata lungă), iar după clădire (limită de proprietate), o parte din incinta bisericii ortodoxe Precista Mică (vezi săgeata scurtă); 4, 5. locul trasării secțiunii S.I pe est și detalii cu primul mormânt descoperit

Pl. IV. Zona Z.2 - aspecte din săpătura preventivă: 1. dispunerea zonei cercetată Z.2 (prin secțiunile S.supr. și S.I - S.VI) în raport cu biserica Precista Mică; 2 – 4. aspecte de lucru

Pl. V. Zona Z.2 - aspecte din săpătura preventivă: 1 – 3. morminte singulare cu schelete de adulți (M. 34, M. 35, M. 37); 4. mormânt dublu (M.60) cu schelete de adulți; 5 – 8. morminte singulare cu schelete de copii (M. 38, M. 39, M. 44, M. 61); 9. mărgele din M. 34; 10 – 13. monede din argint din inventarul mormintelor M. 55, M. 57, M. 63 și Mx. 6

119. Roman, jud. Neamț
Punct: Spitalul Precista

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 120879.12
Autorizația nr. 441/15.11.2022
Colectiv: George-Dan Hânceanu (CMN Neamț) – responsabil științific; Vasile Diaconu (CMN Neamț) – membru voluntar
Finanțare: proiect CNI
Perioada desfășurării cercetării: 5.05–10.11.2025

Spitalul Precista, denumit și „Spitalul Vechi", este o clădire impresionantă din punct de vedere arhitectural, finalizată în anul 1872. Imobilul este amplasat între Seminarul ortodox „Melchisedec Ștefănescu" și Biserica ortodoxă „Precista Mare" [1]. Situl arheologic din curtea interioară conține mărturii ale vechii vetre medievale a Romanului, suprapusă de locuirea din epoca modernă.

În anul 2025 a avut loc cea de-a treia campanie arheologică preventivă în situl menționat, el fiind investigat din anul 2023, odată cu inițierea proiectului de reabilitare a Spitalului Precista. Întrucât clădirea împarte curtea în două, pe axa est-vest, suprafața afectată de proiect (8107 mp) a fost structurată în Suprafața 1 (zona din față, terenul dintre seminar și clădirea spitalului)[2] și Suprafața 2 (zona din spate, terenul dintre spital și biserica „Precista Mare")[3]. Pentru că cea de-a doua suprafață a curții interioare este mult mai mare decât prima a necesitat și încă necesită investigații arheologice pentru a fi cercetată.

În anul 2023, a fost încheiată săparea S.1 și epuizată, din S.2, numai zona cimitirului, situat spre nord, în interiorul incintei vechi a lăcașului de cult[4]. Ulterior, în anul 2024 s-a investigat zona de nord-nord-vest a S.2, aflată dincolo de zidul de incintă semnalat, care includea „cartierul meșteșugăresc"[5].

În campania anului 2025, cercetarea arheologică preventivă a avut loc în sectorul de sud-sud-est al S.2, situat între laturile interioare ale clădirii spitalului, aflate pe lateralele de vest și est ale imobilului. Adăugăm și sectorul de est, dintre săpătura veche (2023) și latura interioară a clădirii de pe partea de est, care a fost cercetat în paralel și a înlesnit legătura între săpături, suprafața rezultată fiind investigată exhaustiv.

Săpătura arheologică s-a efectuat manual, doar stratul vegetal și, unde a fost cazul, „umplutura recentă" (adăugată pentru uniformizare ori rezistență a solului la transport) fiind decapate mecanic. În general, au fost atinse adâncimi maxime de până la 2,80–3 m.

Prima zonă cercetată, dintre laturile spitalului, a fost cea de pe latura de vest (din dreapta clădirii), cu un perimetru de 32 m lungime × 24 m lățime (768 mp). Au fost deschise șase secțiuni, transversale pe latura imobilului, notate S.33-S.38 (dimensiuni: 21 m × 4 m)[6], cu câte un martor între ele, de 1 m grosime[7], demontat la final (Pl. I/1, 2). Din punct de vedere stratigrafic s-a observat o deranjare a nivelului medieval, întrucât au fost construite două jgheaburi, adiacente spitalului, cu scopul de a colecta și conduce apa prin canale de piatră, pentru a se scurge într-o conductă generală, circulară, din cărămidă, situată în paralel cu clădirea spitalului. Sistemele de colectare ale apei erau poziționate pe colțurile laturii de vest (lucrate sub forma literei „V") și se prelungeau până la conducta de cărămidă, lutuită la interior și exterior, prevăzută cu o zonă de acces de formă pătrată. Principalul complex arheologic păstrat este o locuință medievală din piatră, de formă pătrată, care avea și un antreu, la care am identificat intrarea, delimitată cu dale (Pl. I/3–4). Descoperită în cadrul secțiunilor S.35-S.36, inventarul locuinței conținea ceramică, obiecte din os (mânere, plăsele), fier (cuțite, chei), bronz (două monede) și argint-aurit (cercei perlați). În afara locuinței amintite au fost găsite și două gropi menajere (notate Gr.1, Gr.2), dintre care ultima a atins nivelul neo-eneolitic (cunoscut din campaniile anterioare), fiind descoperite câteva piese litice, dar și un rest dintr-o amuletă din piatră. Groapa Gr.1 a fost descoperită în secțiunea S.33 (Pl. II/1), iar groapa Gr. 2 în secțiunea S.38 (Pl. II/2–3).

În prima jumătate a suprafeței cercetate au mai fost găsite vetre cu lutuieli succesive, care pot fi considerate o prelungire a zonei „cartierului meșteșugăresc" situat în preajmă. La una dintre vetre (din secțiunea S.33) s-a găsit, similar situațiilor din campania precedentă, o „mică depunere", formată din monede și piese de port (Pl. II/4–5), probabil, rămasă de la meșteri.

A doua zonă investigată, dintre laturile spitalului, a fost de pe latura de est (din stânga clădirii), tot cu un perimetru de 32 m × 24 m (768 mp). Au fost trasate, la fel, șase secțiuni, dispuse transversal pe latura clădirii, notate S.39-S.44

[1] În rapoartele campaniilor anterioare, publicate în cronicile din anii 2024 și 2025, sunt planșe cu poziționarea spitalului și a sitului menționat, motiv pentru care nu vom mai relua ilustrația cu amplasamentul.
[2] Prescurtată S.1
[3] Prescurtată S.2
[4] Pentru detalii, de consultat Hânceanu 2023, p. 151–198; Hânceanu *et alii* 2024, p. 597–607.
[5] Pentru detalii, de consultat Hânceanu 2024, p. 449–480; Hânceanu, Diaconu 2025, p. 682–689.
[6] Pentru fiecare secțiune în parte.
[7] Doar martorul de la extremități, dintre peretele clădirii și secțiunile S.33 (respectiv S.38) a fost de 1,50 m lățime.

(dimensiuni: 21 m × 4 m)[8], cu câte un martor între ele, de 1 m grosime[9], demontat la final (Pl. III/1–2). Din punct de vedere stratigrafic se constată aceeași situație, precum în latura precedentă, cu deranjări ale nivelului medieval de construcțiile din epoca modernă, adiacente spitalului. Similar situației anterioare, și acum au fost găsite pe colțurile laturii de est sisteme sub forma literei „V", necesare colectării apei de pe acoperiș până la baza structurii și ulterior cu vărsare în conducta de cărămidă. A fost descoperită, în secțiunile S.41-S.43, o singură locuință medievală, adâncită, incendiată (Pl. III/3–4), al cărei conținut era compus din ceramică, unelte din os și fier (mânere, cuțite, chei), monede. Separat, au fost identificate câteva vetre, una în secțiunea S.41 (Pl. IV/4) și un cuptor medieval de ars ceramică, în S.40 (Pl. IV/1–3).

Important de semnalat că, la demontarea martorului dintre secțiunile S.41 și S.42 a fost descoperit, la circa 1,40–1,60 m adâncime, un rest de vatră, alături de care se afla baza unei căni, în interiorul căreia erau mai multe monede lipite (posibil, circa 50–60 de groși moldovenești din argint – Pl. IV/5– 6, dintre care unii emiși de Bogdan al III-lea, la începutul secolului al XVI-lea)[10].

Ultima parte a săpăturilor arheologice preventive din 2025 a inclus zona de est a perimetrului central, dintre săpătura veche (2023) și latura de est a clădirii spitalului, cercetată prin secțiunile S.39-S.44. În acest ultim segment al campaniei au fost deschise două secțiuni paralele, notate S.45 și S.46 (dimensiuni: 45 m lungime × 4,5 m lățime) (Pl. V/1–2), având un martor stratigrafic (1 m grosime) situat între ele, demontat la final.

În secțiunea S.45 au fost descoperite două locuințe, L.1 și L.2) (Pl. V/3–4) și două gropi menajere, Gr.1 și Gr.2) (Pl. VI/2–3). Inventarul locuințelor conținea ceramică medievală fragmentară, piese din fier și bronz (în general, obiecte casnice). Prima groapă avea fragmente ceramice, iar a doua includea mai multe resturi de cahle. În dreptul carourilor c.12–13, pe profilul martorului de sud, a fost descoperită o vatră cu arderi și lutuieli succesive (Pl. VI/1), la care, pe partea opusă, a fost identificat tezaurul de groși moldovenești.

Spre deosebire de secțiunea anterioară, în S 46 nu a fost identificat niciun complex de locuire, dar s-a putut face legătura cu vechea săpătură și întregirea celor două camere din piatră, cercetate în 2023.

Singura descoperire notabilă a fost înregistrată în dreptul caroului c.6, la 0,60 m adâncime, unde erau depuse mai multe monede (Pl. VI/5). Caseta efectuată strict pe locul respectiv a indicat prezența unui alt tezaur monetar (Pl. VI/6), al doilea din sit, care cuprindea circa 25–30 de emisiuni (groși, denari, schillingi)[11]. Posibil ca monedele să fi fost puse într-o pânză, o parte dintre ele fiind perforate (Pl. VI/4). Cel mai probabil, depunerea a avut loc în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

*

În campania anului 2025 au fost investigați circa 1800 mp prin intermediul unui număr de 14 secțiuni (notate S.33-S.46) cu forme și dimensiuni diferite, adaptate perimetrului cercetat. Deși construcțiile din epoca modernă (jgheaburi din piatră, conducta din cărămidă), adiacente clădirii spitalului, au deranjat stratul medieval am descoperit și câteva complexe de locuire medievale (locuințe, gropi).

În general, săpătura arheologică poate fi împărțită în trei etape: **prima** include perimetrul din latura interioară de vest a spitalului, cu secțiunile S.33-S.38, **a doua** cuprinde perimetrul din latura interioară de est a spitalului, cu secțiunile S.39-S.44 și **a treia** cu perimetrul dintre săpăturile vechi și noi, cu secțiunile S.45 și S.46. În prima etapă au fost descoperite, pe lângă sistemul de colectare a apei, contemporan clădirii spitalului, o locuință, vetre și două gropi menajere din epoca medievală. În a doua etapă, situația este aproximativ similară, fiind identificat același sistem de colectare a apei din epoca modernă, o locuință, vetre și un cuptor de ars ceramică din epoca medievală. În ultima etapă au fost găsite două locuințe și alte două gropi menajere medievale. Fără îndoială, cele mai importante mărturii arheologice ale campaniei sunt cele două tezaure monetare din secolele XV și XVII.

Abstract

In the 2025 campaign from Roman, the *Spitalul Precista* point, 14 sections (noted S.33-S.46) were drawn, of different shapes and sizes, adapted to the surveyed perimeter. The recent campaign targeted the southern sector of the hospital courtyard (noted S.2), more specifically the inner sides of the building and the connecting perimeter between the old investigations of 2023 (in the northern and eastern sectors) and the hospital building.

The archaeological excavation can be divided into three stages: the first includes the perimeter of the inner western side of the hospital, with sections S.33-S.38, the second includes the perimeter on the inner eastern side of the hospital, with sections S.39-S.44, and the third with the perimeter between the old and new excavations, with sections S.45 and S.46. In the first stage, in addition to the water collection system, contemporary with the hospital building, a dwelling, fireplaces and two household pits from the medieval era were discovered. In the second stage, the situation is roughly similar, with the same water collection system from the modern era, a dwelling, fireplaces and a ceramic kiln from the medieval era being identified. In the last stage, two dwellings and two other medieval household pits were found. Also important to note are the two medieval monetary hoards from the 15th and 17th centuries.

[8] Pentru fiecare secțiune în parte.

[9] Doar martorul de la extremități, dintre peretele clădirii și secțiunile S.39 (respectiv S.44) a fost de 1,50 m lățime.

[10] Numărul lor poate varia, întrucât este doar un total estimativ (tezaurul nu este încă restaurat). Emitentul menționat a fost dezvăluit de însemnele vizibile de pe unele monede.

[11] Incertitudinea este dată de faptul că o parte sunt lipite, iar tezaurul nu a fost încă restaurat.

Bibliografie:

Hânceanu 2023 – Hânceanu, G.-D., *Cercetări arheologice preventive la Spitalul Precista din Roman. Rezultate preliminare din Suprafața 1 – campania anului 2023*, în: Istros, 29, 2023, p. 151–198.

Hânceanu 2024 – Hânceanu, G.-D., *Cercetări arheologice preventive la Spitalul Precista din Roman. Rezultate preliminare din Suprafața 2 – campania anului 2023*, în: Istros, 30, 2024, p. 449–480.

Hânceanu, Diaconu 2025 – Hânceanu, G.-D., Diaconu, V., *Roman, jud. Neamț. Punct: Spitalul Precista*, în: *CCAR, Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 682–689.

Illustrations list:

Pl. I. 1. The inner west side of the Precista Hospital building with sections S.33-S.38; 2. the same side (without section witnesses) with the water collection system located on the corners of the building and with the drain into the brick pipeline; 3–4. the medieval dwelling with access on the south side (see the arrow), discovered in sections S.35-S.36.
Pl. II. 1. Pit Gr.1 in section S.33; 2–3. pit Gr.2 in section S.38; 4–5. aspect of work at the fireplace in S.33-S.34 and the deposition of objects in the vicinity.
Pl. III. 1. The inner east side of the Precista Hospital building with sections S.39-S.44; 2. the same side (without section witnesses) with the water collection system located on the corners of the building and with the drain into the brick pipeline; 3–4. the burned medieval dwelling in sections S.41-S.43.
Pl. IV. 1–2. pottery kiln from section S.40; 3. fragmentary pottery discovered on the kiln fireplace; 4. sectioned fireplace from section S.41; 5–6. the first monetary hoard discovered during the dismantling of the core between sections S.41-S.42.
Pl. V. 1–2. sections S.45 and S.46, photographed from both ends (to the east, the complete unveiling of the masonry of the stone dwellings discovered in 2023); 3–4. dwellings L.1 and L.2 from section S.45.
Pl. VI. 1. the fireplace where the first medieval monetary hoard was found, on the opposite side (see the arrow); 2–3. pits Gr.1 and Gr.2 from section S.45; 4–6. the second medieval monetary hoard, from section S.46, *in situ* aspects and the box opened for its discovery.

1

2

3

4

Pl. I. 1. latura interioară de vest a clădirii Spitalului Precista cu secțiunile S.33-S.38; 2. aceeași latură (fără martorii secțiunilor) cu sistemul de colectare al apei situat pe colțurile clădirii și cu scurgerea în conducta din cărămidă;
3, 4. locuința medievală cu acces pe latura de sud (vezi săgeata), descoperită în secțiunile S.35-S.36

Pl. II. 1. groapa Gr.1 din secțiunea S.33; 2, 3. groapa Gr.2 din secțiunea S.38; 4, 5. aspect de lucru la vatra din S.33-S.34 și depunerea de obiecte din preajmă

1

2

3

4

Pl. III. 1. latura interioară de est a clădirii Spitalului Precista cu secțiunile S.39-S.44; 2. aceeași latură (fără martorii secțiunilor) cu sistemul de colectare al apei situat pe colțurile clădirii și cu scurgerea în conducta din cărămidă; 3, 4. locuința medievală incendiată din secțiunile S.41-S.43

Pl. IV. 1, 2. cuptor de ars ceramică din secțiunea S.40; 3. ceramică fragmentară descoperită pe vatra cuptorului; 4. vatră secționată din secțiunea S.41; 5, 6. primul tezaur monetar descoperit la demontarea martorului dintre secțiunile S.41-S.42

1

2

3

4

Pl. V. 1, 2. secțiunile S.45 și S.46, fotografiate din ambele capete (la est, dezvelirea completă a zidăriei locuințelor din piatră, descoperite în 2023); 3, 4.locuințele L.1 și L.2 din secțiunea S.45

Pl. VI. 1. vatra la care a fost găsit, pe partea opusă (vezi săgeata), primul tezaur monetar medieval; 2, 3. gropile Gr.1 și Gr.2 din secțiunea S.45; 4 – 6. al doilea tezaur monetar medieval, din secțiunea S.46, aspecte in situ și caseta deschisă pentru descoperirea acestuia

120. Sântă Măria, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj

Punct: Dealul Bogătului/ situl nr. 4 – Autostrada Transilvania, lot 3B2, km. 21+400 – km. 21+520

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 1 (Preistorie)
Autorizație nr. 379/21.09. 2022
Colectivul: Ioan Bejinariu (MJIA Zalău) – responsabil științific; Cristian Virag (MJI Satu Mare); Oana Gheorghe (SC Vanderlay Arheo SRL)
Perioada desfășurării cercetării: mai – iunie 2025

Lucrările de arheologie preventivă s-au derulat în două etape: inițiate la finele anului 2022, reluate în lunile mai – iunie 2025, după recoltarea masei lemnoase de pe o parte din suprafața sitului, care a făcut obiectul unei rectificări de proiect pe acest subsector al șoselei de mare viteză.

Între localitățile Poarta Sălajului, Sânmihaiu Almașului și Sântă Măria (jud. Sălaj), se află o înșeuare deluroasă, numită „Gorgana", care separă microdepresiunile Agrijului, respectiv Almașului. În „triunghiul" marcat de cele trei așezări actuale, pe culmile care se răsfiră aproximativ est- vest și nord-sud, au fost identificate, începând cu anii 1995–1996, zeci de movile, după toate aspectele cu un potențial caracter funerar. În zona localității Sântă Măria și mai departe, între Poarta Sălajului și Răstoltu Deșert, traseul proiectat al șoselei de mare viteză „taie" două culmi deluroase, ambele orientate aproximativ est-vest. Pe cele două culmi au fost identificate, în campania de diagnostic intruziv din anul 2020, câteva movile, iar dintre acestea cinci sunt localizate pe traseul proiectat al autostrăzii. Prima grupare de movile, aflată imediat deasupra satului Sântă Măria, pe „Dealul Bogatului", a fost identificată drept „situl nr. 4". Tumulii se află atât în pădure, cât și în zona pășunabilă și sunt, de regulă, dispuși pe culme, în locuri cu puternic impact vizual. Gruparea de tumuli din zona „Dealului Gorgana", identificată în anii 1995–1996 constă din peste 50 de movile identificate pe teren, însă numărul lor este cu siguranță mai mare. Culmea pe care se află cele două movile – desemnate drept situl nr. 4 – era foarte erodată și îngustă, probabil din cauza pășunatului intensiv din ultimele decenii, fiind și tăiată de două drumuri pentru a permite accesul mai facil spre terenurile agricole ale sătenilor, aflate la nord de zona respectivă. Cele două movile sunt localizate la limita estică, respectiv vestică a zonei erodate, acolo unde pădurea mai deasă a protejat suprafețele de eroziunea naturală și degradare.

Cei doi tumuli au fost excavați în maniera clasică, consacrată pentru cercetarea monumentelor de acest fel. Suprafața lor a fost împărțită în patru cadrane, cu păstrarea unor martori stratigrafici cu lățimea de 1,00 m. Decopertarea s-a realizat mecanizat, cu ajutorul unui excavator cu cupă de taluz, sub directa supraveghere a arheologului. Ulterior, după îndepărtarea stratului rezultat din acumulările recente, s-a procedat la răzuirea suprafețelor și la continuarea manuală a săpăturilor. Săpătura manuală s-a realizat pe cadrane, urmărindu-se atent detaliile constructive ale movilei, precum și eventualele cazuri de depuneri ale unor materiale arheologice pe nivelul de amenajare sau în mantaua tumulului. În urma cercetării s-a dovedit, fără echivoc, că prima movilă (T.1/2022), excavată în anul 2022, avea un caracter natural, iar aspectul de movilă aplatizată i-a fost conferită de eroziunea naturală a terenului de pe culmea îngustă.

Cealaltă movilă, aflată pe latura de vest (T.2 /2025), avea un aspect alungit pe axul est-vest, ceea ce ne-a determinat inițial să credem că ar putea fi doi tumuli alăturați. Pe axa E-V, martorul stratigrafic prin tumul măsura 37 m, iar pe axa N-S 23 m. Amenajarea movilei T.2 a fost simplă, fiind ridicată cu sol local, probabil din zona dealului pe care a fost amenajată. Nu avea manta de piatră. Groapa mormântului, orientată est-vest, măsura circa 2,20 m pe această direcție, respectiv 1,00 m pe direcția nord-sud. S-a conturat foarte bine la adâncimea de 0,70 m. Se adâncea de la acest nivel încă 0,40 m. Groapa avea colțurile rotunjite. Nu apar indicii de jefuire. Nu apar resturi umane în groapă și nici fragmente sau recipiente ceramice. Stratigrafic groapa are două niveluri de umplere. Nivelul superior are un aspect brun-roșiatic amestecat cu lut galben și pigmentat cu cărbune. Era gros de 10–13 cm. Sub acest nivel urmează altul, din lut galben amestecat cu lut roșiatic, lipsit de pigmenți. Nu au apărut indicii ale unei amenajări „speciale" a gropii sau ale unor construcții din lemn ori piatră peste groapă.

Suplimentar, în zona din jurul celor două movile, mai ales pe versantul nordic, sub culme, acolo unde panta este mai lină, au fost efectuate șase secțiuni de sondaj pe versantul vestic, iar pe cel estic a fost deschisă o suprafață de circa 206 mp. Scopul acestora a fost de a verifica suprafețele respective, deși până acum, dintre tumulii cartați de noi în cadrul acestei necropole, niciunul nu se afla sub culme.

Situația constatată în cazul T.2/2025, unde s-a conturat groapa unui mormânt, în care, însă, nu au apărut resturi umane sau elemente de inventar funerar, ridică o serie de întrebări. Probabil este vorba despre un cenotaf, un mormânt simbolic, iar un indiciu în acest sens constă tocmai în adâncimea redusă a gropii, de cel mult 0,40 m de la nivelul de conturare. Nu excludem nici posibilitatea ca resturile umane să fi dispărut din cauza parametrilor chimici ai solului. Totodată, pe suprafața tumulului, la excavare nu au apărut niciun fel de materiale arheologice și ne referim aici la ceramică care să ofere indicii/repere referitoare la perioada când a fost ridicată movila sau la cultura arheologică de care poate fi legat monumentul funerar. În aceste condiții, singurele indicii sunt cele provenite din cercetarea tumulilor localizați pe culmea învecinată spre nord (situl nr. 5) unde au fost investigați trei tumuli (Ioan Bejinariu).

Abstract

In May – June 2025, preventive archaeological research was carried out on lot 3B2 of the Transylvania Highway (km. 21+400 - km. 21+520), in the area of Sântă Măria, Sânmihaiu Almașului commune, Sălaj county. Here, in the area of the „Gorgana" Hill, a large group of mounds, supposedly tumulus graves, was identified since 1995-1996. Two of the mounds were located on the sector called „site no. 4" and were excavated in this context. One of them turned out to be of a natural character. The other had an anthropic character, but unfortunately no human remains or other archaeological materials appeared in the simple pit, located approximately in the central area of the mound. The cultural attribution of the tumulus graves and their dating could only be done by referring to the discoveries from three other mounds, located on a ridge further north, where both human remains and a few ceramic fragments appeared.

121. Seini, jud. Maramureș
Punct: Biserica Romano-Catolică „Neprihănita Zămislire”

Tip de sit: 133 (biserică), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod LMI: MM-II-m-A-04661
Autorizația nr. 101/17. 03. 2025
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan (MJIA Zalău) – responsabil științific; Andrei Fărcaș, Timea Major-Keresztes (MJIA Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: martie 2025

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Orașul Seini se află la 26 km vest de Baia Mare și 41 km est de Satu Mare, la extremitatea estică a Câmpiei Someșului, pe linia de contact a acesteia cu prelungirile vestice ale Munților Gutâi, la o altitudine medie de 140 m. Prin centrul localității curge râul Seinel, alături de care se găsește obiectivul de investiție. Cu timpul, râul Seinel și-a modificat cursul în mod repetat, în cele din urmă fiind regularizat cu maluri de beton în perioada comunistă. Ridicările topografice din secolele XVIII și XIX arată biserica romano-catolică aflându-se chiar pe malul acestui curs de apă, fiind despărțită de el prin ridicarea actualei școli, în secolul al XIX-lea.

Localitatea apare menționată pentru prima oară în anul 1334, sub numele de Synir, iar în anul următor sub forma Zynyrwarallya. În ceea ce privește biserica actuală, nu au fost realizate până acum niciun fel de cercetări arheologice. Studiile de parament efectuate recent au scos la iveală elemente arhitectonice gotice, aparținând secolului al XV-lea, inclusiv o poartă de acces pe latura sudică, blocată actualmente de un contrafort neogotic, dar și un ancadrament de poartă gotic, amplasat pe peretele vestic al navei. Elevația medievală se păstrează pe înălțimea de 1-2 m deasupra nivelului actual de călcare.

Conform tradiției locale, biserica ar fi fost ctitorită în anul 1421, de către Zsuzsana Báthory, an gravat pe o piatră descoperită în anul 1748, dar neidentificabilă astăzi. În perioada dominației otomane, biserica a aparținut cultului reformat, pentru ca apoi să fie cedată romano-catolicilor în anul 1753. O primă distrugere apare consemnată (însă neverificată) în anul 1717, urmată de o incendiere în anul 1848. După încheierea ostilităților Revoluției Pașoptiste, biserica a intrat într-un amplu proces de reconstrucție în anul 1870, iar în anul 1913 au avut loc intervenții asupra turnului principal de pe fațada vestică.

Metodologia de cercetare

Cercetarea de față a fost demarată în contextul reabilitării bisericii romano-catolice din localitate, proiectul aflându-se în faza DALI/PT. Pentru aceasta a fost necesară executarea prealabilă a șapte sondaje, necesare realizării studiului geotehnic: șase la edificiul bisericii, iar unul la anexa toaletei, aflate la NE de biserică. Astfel, cercetările arheologice preventive au avut ca scop evidențierea și salvarea posibilelor vestigii arheologice, stabilirea cotelor de fundare ale zidurilor diferitelor corpuri ale clădirii, precum și stabilirea exactă a stratigrafiei și identificarea sterilului din punct de vedere arheologic.

Campania arheologică derulată în acest an (2025) a constat în executarea a șapte unități de săpătură, denumite convențional S.1/2025, S.2/2025, S.3/2025, S.4/2025, S.5/2025, S.6/2025 și S.7/2025 (Pl. I). Au fost identificare 12 complexe arheologice, dintre care trei niveluri de călcare (Cx.1/S.1/2025, Cx.2/S.2/2025, respectiv Cx.3/S.6/2025), cinci morminte (Cx.4/S.5/2025, Cx.5/S.5/2025, Cx.6/S.1/2025, Cx.7/S.1/2025 și Cx.8/S.1/2025), un osuar contemporan (Cx.9/S.3/2025) și trei structuri de zidărie (Cx.10/S.1/2025, Cx.11/S.4/2025 și Cx.12/S.6/2025).

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Cu ocazia cercetărilor arheologice preventive din 2025 la Biserica romano-catolică „Neprihănita Zămislire” din orașul Seini, jud. Maramureș, executate prin șapte sondaje, au rezultat 12 complexe arheologice: un nivel de călcare (probabil din secolul al XIX-lea), identificat în trei sondaje (S.1/2025, S.2/2025 și S.6/2025), cinci morminte de inhumație (în S.1/2025 și S.5/2025), precum și trei structuri de zidărie: unul probabil medieval (în S.1/2025), un contrafort aparținând fazei gotice a bisericii (în S.4/2025), precum și o structură modernă adosată turnului principal (în S.6/2025).

În ceea ce privește faza gotică, aferentă secolului al XV-lea, morfologia fundațiilor navei și corului prezintă consecvență, ceea ce denotă o biserică medievală de dimensiuni considerabile. Din cercetările actuale nu se poate preciza dacă aliniamentul vestic al acelei faze coincide cu cel actual. Ancadramentul gotic de portal de pe peretele vestic al navei actuale poate aparține unui turn inițial nealipit edificiului de cult sau poate să fi fost mutat la o dată mai târzie. De asemenea, latura sudică a turnului este așezată pe o structură mai veche, cu o fundație foarte adâncă, a cărei explicație nu a putut fi încă deslușită. În ceea ce privește peretele nordic al navei, descoperirea fundației de contrafort în sondajul S.4/2025 confirmă caracterul gotic al construcției inițiale, fără ferestre pe peretele nordic.

Abstract

According to local tradition, the church was founded in 1421 by Zsuzsana Báthory, a year engraved on a stone discovered in 1748, but unidentifiable today. During the preventive archaeological research this year (2025) at the Roman Catholic Church “Neprihănita Zămislire” in the town of Seini, Maramureș County, seven surveys were carried out, resulting in 12 archaeological complexes: a treading level (probably from the 19th century) captured in three surveys

(S.1/2025, S.2/2025 and S.6/2025), five inhumation graves, as well as three masonry structures: one probably medieval (in S.1/2025), a buttress belonging to the Gothic phase of the church (in S.4/2025), as well as a modern structure attached to the main tower (in S.6/2025).

Bibliografie:

Takács, P., *Szatmár vármegye települései*, în: „A történeti Szatmár vármegye." vol. I, ed.: Takács Péter. Fehérgyarmat: Kölcsey Társaság, 2016, p. 534.

Illustrations list:

Pl. I. Seini – Biserica Romano-Catolică. The plan of the church and the disposal of the archaeological trenches.

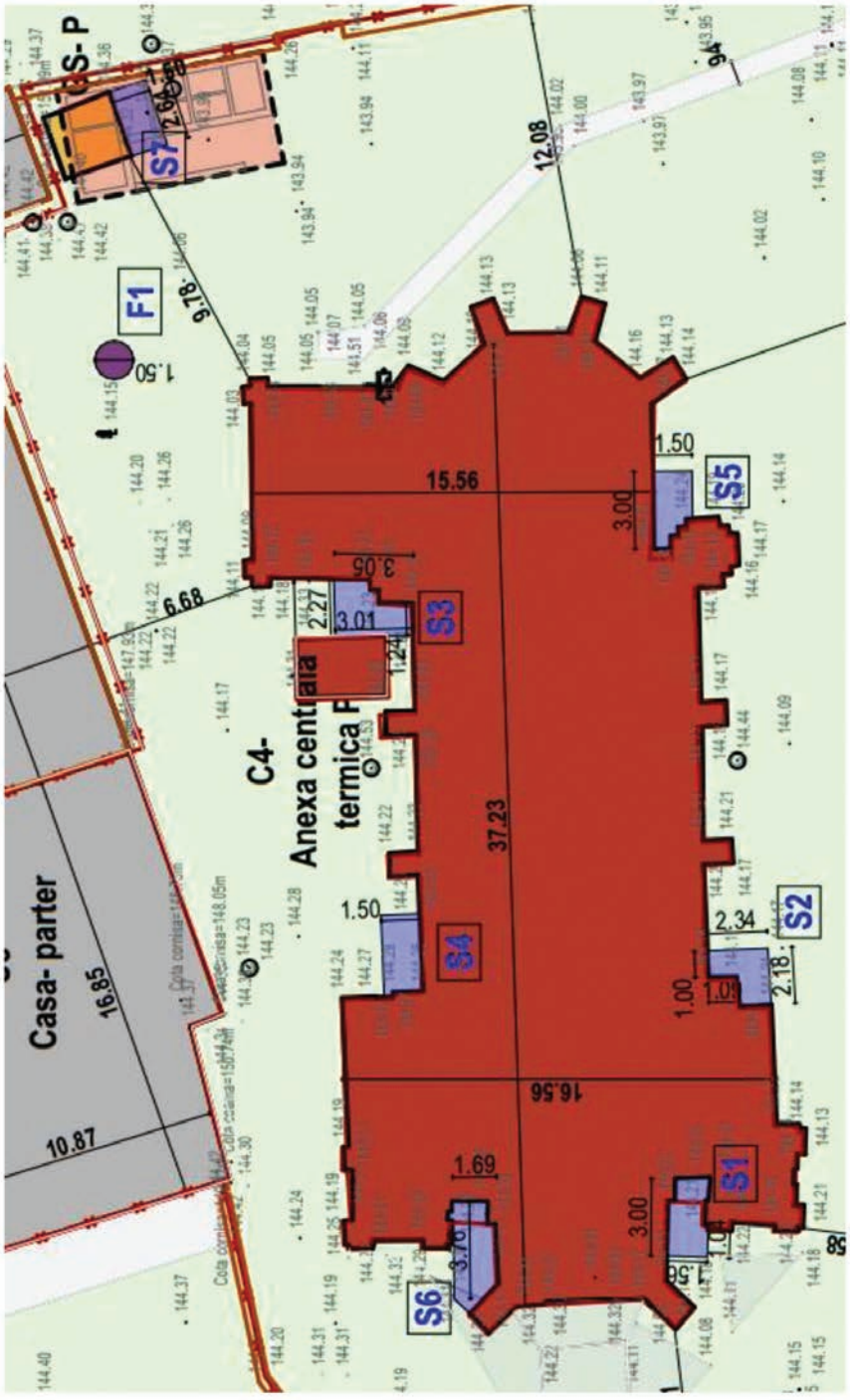

Pl. I. Planul general al bisericii și amplasamentul unităților de cercetare arheologică preventivă

122. Sighișoara, jud. Mureș
Punct: Cetatea Sighișoara

Tip de sit: 322 (monument)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 114523.09; **cod LMI:** MS-II-a-A-15805
Autorizația nr. 256/30.06.2023
Colectiv: Daniela Marcu-Istrate (IAB) – responsabil științific; Adrian Nicolae Șovrea (ULB Sibiu); Ioan Fedor Pascu (Primăria Municipiului Sighișoara); Sebastian Ovidiu Dobrotă (doctorand IAB).
Perioada desfășurării cercetării: 13.07–25.09.2023

Cercetare arheologică preventivă

Cercetarea arheologică de la Cetatea Sighișoara s-a desfășurat în două etape: cercetare preventivă și supraveghere arheologică. Cercetarea preventivă s-a derulat în contextul lucrărilor pregătitoare pentru proiectul „Lucrări de consolidare-restaurare la zidul Cetății Sighișoara – Tronsoanele 12, 16 și 22 Cetatea Sighișoara, județul Mureș".

Cercetarea a vizat deschiderea unor casete și secțiuni arheologice proiectate pe incinta de fortificare (*intra* și *extra muros*) la tronsoanele 12, 16 și 22 (prescurtate T. 12., T. 16. și T. 22.), urmărindu-se colectarea de date cu privire la adâncimea fundațiilor, modul în care acestea au fost realizate, structura nevăzută a elevației, nivelurile vechi de călcare, intervențiile ulterioare, relațiile cu alte structuri zidite, precum și o bună corelare sau relaționare cu stratigrafia adiacentă.

În total au fost deschise 12 casete astfel: la T.16. casetele C. 1, C. 2, C. 3, C. 3A, C. 4, C. 4A, C. 5. Acestea au avut diverse dimensiuni în funcție de disponibilitatea terenului. La T. 22. au fost deschise casetele C. 6, C. 7, C. 8, C. 9 și secțiunea S. 1. La T.12. a fost trasată caseta C. 10.

La Tronsonul T.16, există următoarele casete și descoperiri importante:

C. 1 (2 × 2,2 m). Caseta C. 1 a fost trasată *intra muros*, perpendicular pe zidul cetății. A fost dezvelită fundația unui pilon, care ținea de zidul de strajă și un vechi pavaj, presupus din Evul Mediu târziu, realizat din piatră mare, dar și din pietre de mici dimensiuni așezate în cant, care intra sub pavajul actual la -50 cm NCA.

C. 2 (0,5 × 1,5 × 2,6 m)[1]. Caseta C. 2 a fost trasată *intra muros*, perpendicular pe zidul cetății. Cercetarea a arătat că elevația actuală a curtinei a suferit dese intervenții.

C. 3 (2 × 2,6 m). Caseta C. 3 a fost trasată *extra muros*, la sud de contrafortul de zid din cimitirul evanghelic, la joncțiunea dintre acesta și zidul de incintă. Au ieșit la iveală complexe arheologice medievale și preistorice (epoca fierului și a bronzului). CX. 1 s-a conturat ca o groapă cu pământ brun închis, amestecat cu galben și cu urme de cărbune (Fig. 1, strat 6). Ceramica găsită în complex se datează în secolele XII–XIII (Fig. 2). Complexele CX. 2, CX. 3, CX. 4 sunt din preistorie (Fig. 1, straturile 7, 10, 11, 12) și arată prin CX. 2 și CX. 3 un nivel preistoric din epoca fierului (Hallstatt timpuriu) (Fig. 1, stratul 7), iar prin CX. 4 un complex cu urme de vatră din epoca bronzului (ceramică ce ține de cultura Wietenberg) (Fig. 1, stratul 12).

C. 3A (1 × 1,2 m). Caseta C. 3A a fost trasată în prelungirea casetei C. 3, către sud, și a confirmat că fundația incintei se continuă cu talpa la aceeași adâncime. De asemenea arată că fundația incintei a fost realizată în trepte, datorită pantei pe care o are Dealul Cetății.

C. 4 (2 × 2,4 m). Caseta a fost trasată *extra muros* la joncțiunea dintre Bastionul Măcelarilor și incintă. Cercetarea a arătat că fundația bastionului este adosată incintei, iar fundația incintei a fost realizată în trepte, datorită pantei abrupte a dealului Cetății.

C. 4A (1,5 × 1,5 m). Caseta C4A a fost trasată *extra muros* în dreptul porții de sud a Bastionului Măcelarilor, pentru a stabili adâncimea fundației bastionului.

C. 5 (2 × 2 m). Caseta C5 a fost trasată *intra muros*, perpendicular pe zidul cetății, la sud de Bastionul Măcelarilor. A fost stabilită adâncimea fundației incintei.

La tronsonul T. 22. există următoarele descoperiri arheologice.

C. 6 (2,2 × 2,5 m). Caseta a fost trasată *extra muros*, pe latura de est a Turnului Tăbăcarilor. Cercetarea a adus la lumină o ruină perpendiculară pe fundația turnului, aparținând unei structuri anterioare acestuia (Fig. 4).

C. 7 (2,2 × 2,5 m). Caseta a fost trasată *extra muros*, între Turnul Tăbăcarilor și primul contrafort dinspre vest. A ieșit la iveală ruina fundației unui contrafort scos din uz din vechime (Fig. 3).

C. 8 (2,2 × 2,5 m). Caseta a fost trasată *extra muros*, pe partea de nord a turnului Cositorarilor, la intersecția dintre turn și incintă. Se observă țeserea dintre turn și incintă, diverse alte faze de construcție ale turnului, iar înspre est fundația e mult mai veche.

C. 9 (2,2 × 2,5 m). Caseta a fost trasată *extra muros* la intersecția dintre Turnul Cositorarilor și bastionul aferent. Zidul bastionului este adosat turnului.

S. 1 (2 × 8 m). Secțiunea S. 1 a fost trasată *extra muros*, perpendicular pe zidul incintei, lângă cel de al doilea contrafort. Acesta din urmă este adosat incintei într-o perioadă târzie. În secțiune au fost cercetate ruinele fundațiilor a două ziduri, presupunem un fost drum de rond/strajă și un fost zid de incintă (Fig. 5). Semnalăm și o locuință preistorică cu vatră din epoca bronzului.

La tronsonul T. 12. a fost trasată caseta 10, *extra muros*, în curtea Casei Rogoz. Nu au fost obținute informații arheologice relevante.

[1] Dimensiuni variabile datorate existenței unui pavaj actual și unei țevi de alimentare cu gaz.

Abstract

Preventive archaeological research has revealed several ruins of now-vanished walled structures. At T.16. in C1 is the foundation of a pillar that belonged to the guard wall. At section T. 22., in box C. 6 the foundation of a wall perpendicular to the Tanners' Tower appeared, but older than the tower – the wall being in fact already ruined when the tower was built. In box C7 the ruins of the foundation of a buttress, apparently once woven into the enclosure wall, were revealed. In what is now section S1, the ruins of two mortared stone walls appeared. Both were about 0.6 m thick and ran parallel, 0.5 m apart.

The research also revealed the existence of a Bronze Age level (Wietenberg culture), through ceramic inventory and complexes discovered in boxes C. 3, C. 4, C. 5 (section T. 16). And in section S. 1 (section T. 22) we have a dwelling with a fireplace from the same period. There is also a level of archaeological culture from the first Iron Age (Hallstatt), traces of which are visible through pottery in areas C. 2, C. 3 (section T. 16), S. 1 (section T. 22) and C10 (section T12).

Illustrations list:

Fig. 1. Trench C3, south profile.
Fig. 2. Trench C3, context CX1. Medieval pottery.
Fig. 3. Trench C7 - ruin of the old buttress.
Fig. 4. Trench C6 - detail with the connection between the tower and the ruin.
Fig. 5. Trench S1 – Ruin Z4, probably belonging to the curtain of the first medieval enclosure, and ruin Z3, probably the base for the related guard road.

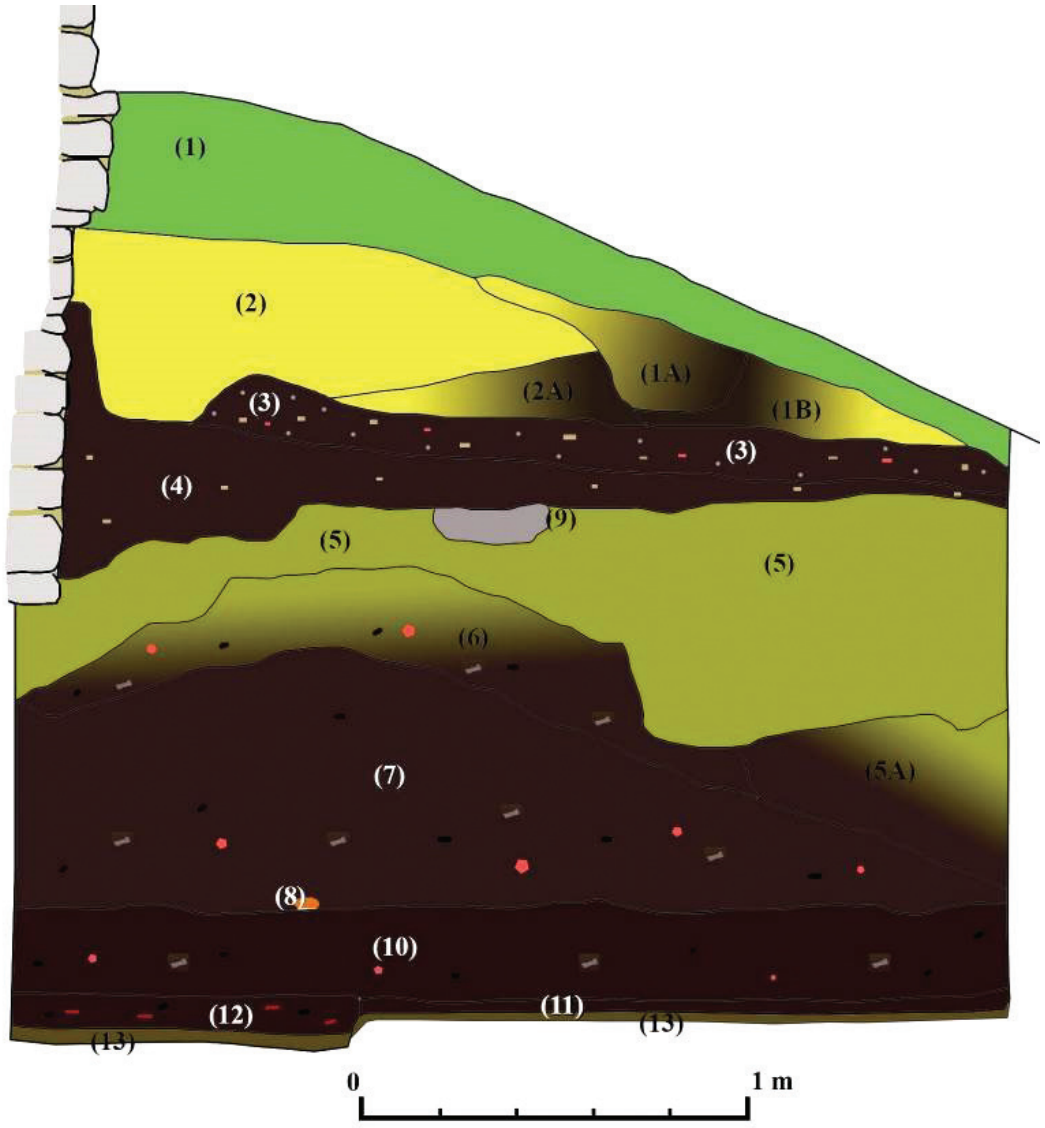

Fig. 1. Caseta C. 3, profil sud

Fig. 2. C. 3 CX. 1. Ceramică medievală

Fig. 3. C. 7 – ruina vechiului contrafort

Fig. 4. C. 6 – detaliu cu relația dintre turn și ruină

Fig. 5. S1 – ruina Z4, probabil aparținând curtinei primei incinte medievale și ruina Z3, probabil talpa de sprijin pentru drumul de gardă aferent

123. Suceava, jud. Suceava
Punct: Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou" de la Suceava

Tip de sit: 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 14627206; **cod LMI** SV-II-a-A-05469
Autorizația nr.: 294/26.06.2025
Colectiv: Monica Dejan (MNB Suceava) – responsabil științific; Ștefan Dejan, Beatrice Manole, Daniel Amariei (MNB Suceava); Maria Hlade (studentă)

Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou" de la Suceava cu Biserica „Sfântul Gheorghe" este cel mai important monument eclesiastic al municipiului Suceava, fiind situată într-o zonă de locuire veche, cu descoperiri arheologice și numismatice începând din a doua epocă a fierului și până în Evul Mediu târziu. Construirea Bisericii „Sfântul Gheorghe" a însemnat o nouă etapă în evoluția urbană a Sucevei. Vechea biserică mitropolitană, aflată într-o stare avansată de degradare și în imposibilitatea de a fi reparată, este înlocuită de un nou lăcaș de cult. Pentru a stabili etapele edificării bisericii, în pisanie se menționează începerea ridicării bisericii în anul 1514, în timpul domniei lui Bogdan III și terminarea ei în timpul domniei lui Ștefăniță (1522). Din ce se cunoaște până acum, biserica s-a ridicat pe un teren liber, nu a existat o biserică anterioară, așa cum s-a întâmplat la cele mai multe biserici medievale din Suceava. Deși exista o biserică nouă, moaștele Sfântului Ioan cel Nou continuă să fie păstrate în cealaltă Biserică „Sfântul Gheorghe", vechea mitropolie, până în anul 1589, când Petru Șchiopul le mută în noua biserică. În Pomelnicele păstrate ale bisericii se menționează ca și ctitori următorii domnitori: Petru Rareș (în timpul căruia se realizează pictura), Alexandru Lăpușneanu, Ștefan Tomșa, Ieremia Movilă, Simion Movilă. Petru Schiopul este amintit în inscripția din naos ca fiind cel care a acoperit biserica, a făcut clopotnița și a adus moaștele Sfântului Ioan cel Nou. Provenind dintr-o familie de suceveni, Anastasie Crimca, mitropolitul Moldovei, va ridica în timpul domnitorului Miron Barnovschi, la nord vestul bisericii, o clisiarniță.

Fiind o zonă arheologică de maxim interes, în incinta mănăstirii s-au realizat în ultimii 20 de ani mai multe cercetări, care confirmă importanța istorică a locului în care mănăstirea a fost ctitorită. Pe lângă descoperirile de factură medievală, în anul 1999 (cercetări Mugur Andronic și Monica Dejan) a apărut și un locuință semiadâncită premedievală, cu cuptor din piatră, în umplutura căruia a fost găsit un vârf de săgeată. Cel mai probabil, aceasta face parte din cunoscuta așezare de la Suceava-Șipot, datată în secolele al VI-lea – al VII-lea.

Cercetarea arheologică preventivă s-a datorat proiectului „Corp tehnic subteran acoperit cu foișor deschis pentru activități culturale la Mănăstirea Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava". Proiectul are ca scop realizarea unui spațiu tehnic în incinta Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou" de la Suceava, în partea de nord-vest, în apropierea gardului împrejuitor (Pl. I - III). Deși amplasamentul investiției se găsește la relativă distanță de biserică, s-a putut constata existența în zonă a unui cimitir care a fost afectat masiv de amenajările succesive realizate de-a lungul timpului în Evul Mediu și în epoca modernă, dar și de restaurările de la turnul de intrare. Pe partea de nord a incintei au existat diverse construcții, observabile în fotografii de la sfârșitul secolului al XIX-lea, care au distrus în parte straturile medievale. În același timp, în restaurările realizate în deceniul patru al secolului trecut s-a produs o răzuire semnificativă a terenului. O parte dintre morminte au fost afectate de realizarea vechiului zid împrejuitor, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Au fost cercetate 21 de morminte de inhumație, cu orientarea V-E, din care câteva aparțin orizontului timpuriu al cimitirului, fiind datate cu monede din a doua jumătate a secolui al XVII-lea. Cadastrul austriac din anul 1856 nu marchează existența aici a unui cimitir. Locurile de înmormântare se găseau în partea de nord a incintei, acestea fiind documentate și cu ocazia cercetării din anul 1999, menționată anterior. În cazul cimitirului descoperit cu ocazia cercetărilor din anul 2025, acesta aparține orășenilor care încep să fie îngropați aici, foarte curând după ctitorirea bisericii. Inventarul, deși nu foarte bogat, este semnificativ: cercei de bronz, copci, numeroase cuie de la sicrie, precum și câteva monede, datate preliminar (sunt în curs de restaurare) în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și secolul al XVII-lea. În zonă există însă două niveluri de înmormântare: cel timpuriu, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și secolul al XVII-lea, urmat de un altul care se datează pe parcursul secolului al XVIII-lea. Câteva morminte sunt distruse de altele, ulterioare, după cum există și câteva reînhumări, realizate cu grijă. O parte dintre morminte au fost deranjate de construirea zidului împrejumuitor al mănăstirii, la sfârșitul secolului al XIX-lea (Pl. IV). Un aspect important îl reprezintă săparea acestor morminte într-un strat medieval de la sfârșitul secolului XIV și începutul secolului al XV-lea, după cum o dovedesc fragmentele ceramice, dar și o monedă de argint de la începutul secolului al XV-lea, un soldo emis în Patriarhatul de Aquileia (Louis de Teck, 1412–1420).

Deși suprafața cercetată a fost restrânsă, într-o zonă afectată de multe intervenții moderne și contemporane, după cum o dovedește și descoperirea unor morminte la adâncimea de mai puțin de un metru față de actualul nivel de călcare, și situată la circa 50 m vest-nord-vest față de fațada nordică a bisericii, descoperirea a peste 20 de morminte dovedește o folosire îndelungată a spațiului, pentru înmormântarea orășenilor care locuiau în apropiere, mai precis a meșteșugarilor menționați frecvent ca atare în documente referitoare la orașul Suceava.

Abstract

The Monastery of Saint John the New in Suceava with the church of Saint George is the most important ecclesiastical monument of the municipality of Suceava, being located in an old residential area, with archaeological and

numismatic discoveries starting from the Second Iron Age until the late Middle Ages. The construction of the church of Saint George marked a new stage in the urban evolution of Suceava. Although the researched area was restricted, in an area affected by many modern and contemporary interventions, as evidenced by the discovery of graves at a depth of less than one meter from the current tread level, and located about 50 m west-northwest of the northern facade of the church, the discovery of over 20 graves proves a long-term use of the space for the burial of the townspeople who lived nearby, more precisely of the craftsmen, frequently mentioned as such in documents relating to the city of Suceava.

Illustrations list:

Pl. I. Saint John the New Monastery in Suceava. Research plan.
Pl. II. Saint John the New Monastery in Suceava. Section profile S. 3.
Pl. III. Saint John the New Monastery in Suceava. Section profile S. 6.
Pl. IV. Saint John the New Monastery in Suceava. Aspects during the research.

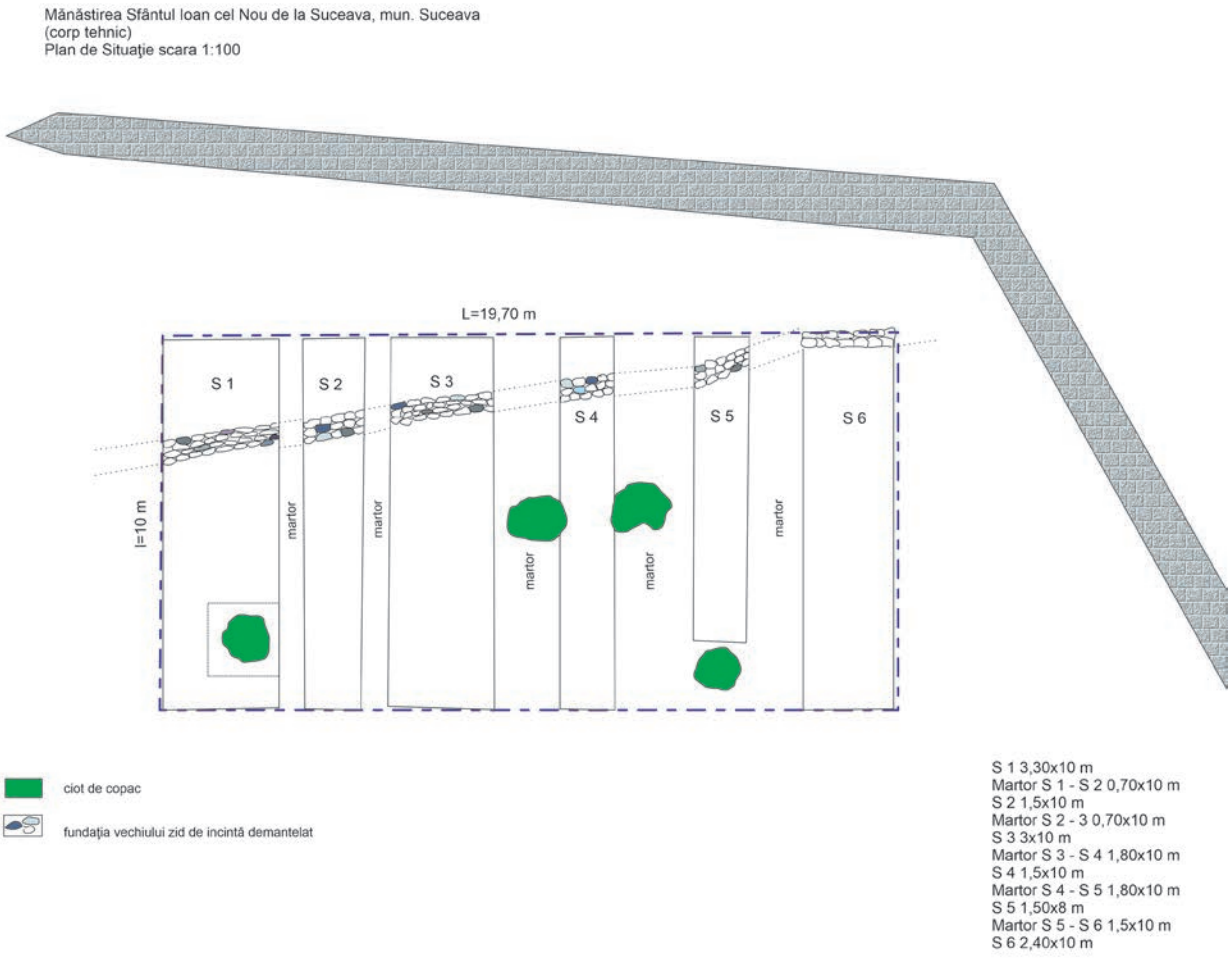

Pl. I. Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou" de la Suceava – planul cercetărilor

Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, mun. Suceava
corp tehnic
Secţiunea S 3, profilul N
Scara 1:50

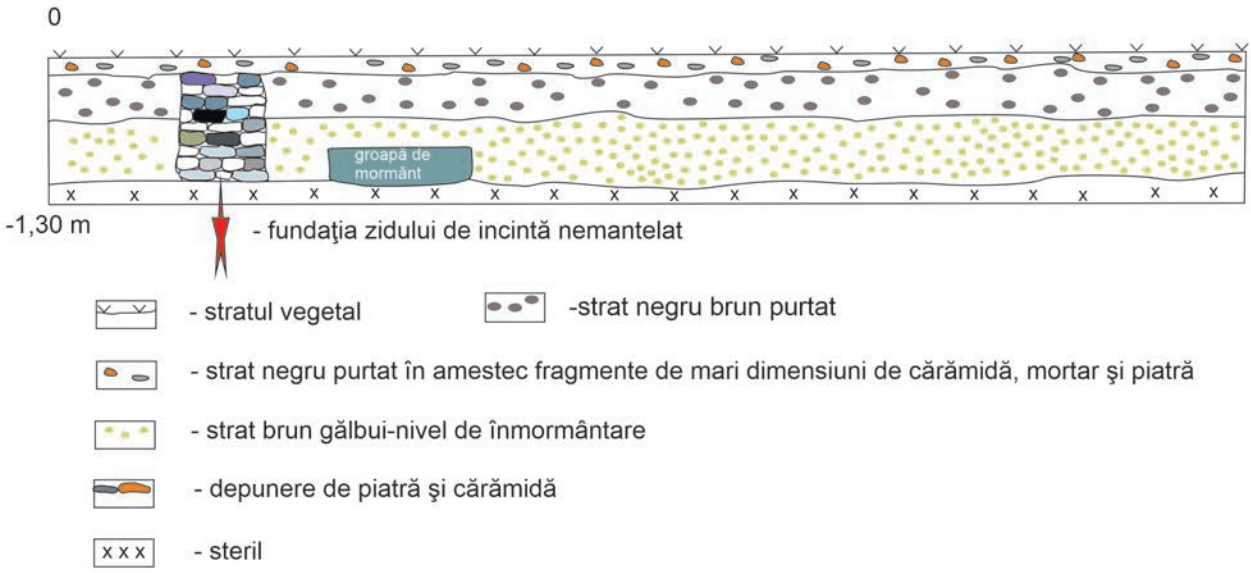

Pl. II. Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou" de la Suceava - profilul secţiunii S 3

Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, mun. Suceava
corp tehnic
Secţiunea S 6, profilul N
Scara 1:50

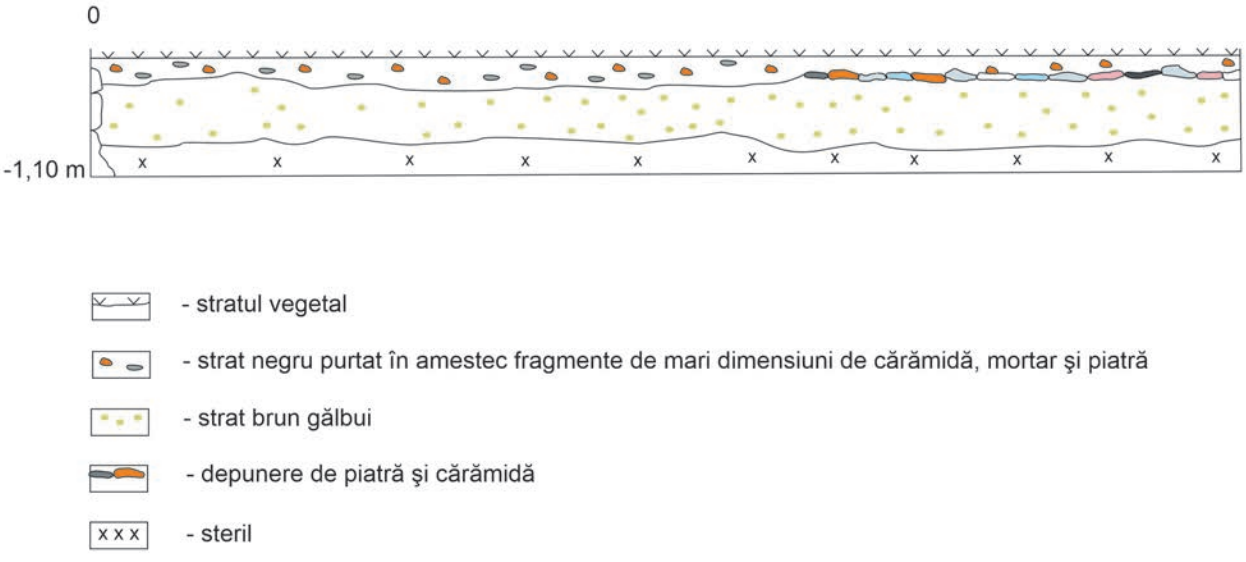

Pl. III. Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou" de la Suceava - profilul secţiunii S 6

Pl. IV. Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou” de la Suceava – aspecte din timpul cercetării

124. Șag, com. Șag, jud. Timiș
Punct: Așezarea medievală de la Șag – Icloda; Șag – Valul Roman

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 43 (epoca medievală)
Autorizația nr. 360/16.07. 2025
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil științific; Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: august 2025

Crecetările preventive au fost cauzate de lucrările legate de Extindere sistem de alimentare cu apă în localitatea Șag, jud. Timiș (Comunicarea DJC Timiș nr. 3779/12.12.2023), Extindere sistem de canalizare menajeră în localitatea Șag, jud. Timiș (Comunicare DJC Timiș nr. 3720-445/30.01.2024). A fost cercetată o așezare medievală (Șag-Icloda) și au fost trasate mai multe secțiuni prin fortificația liniară romană târzie din Barbaricum. Au fost deschise mecanizat secțiuni pe traseul apă/canal, cu lățime de 1,5 m și cu lungime în funcție de lungimea străzilor în cazul sitului Icloda și în funcție de lățimea sistemul de fortificare liniare la Valul Roman. Fiecare stradă a fost considerată o secțiune cu denumirea străzii, iar complexele au fost numerotate distinct pentru fiecare secțiune, începând cu nr. 1. Din păcate nu toate străzile au prevăzute în proiect aceste utilități, astfel ne-am limitat la zonele afectate de aceste săpături. Cercetarea noastră a fost îngreunată de nenumăratele branșamente de gaz și curent, aceste utilități fiind deja introduse pe străzile unde am lucrat.

Așezarea medievală de la Șag – *Icloda*

Așezarea se întinde pe terasa estică, nord-estică a unui braț mort al Timișului. Deși hărțile istorice nu indică foarte bine situația geografică înainte de marile intervenții antropice în peisaj, terenul încă păstrează aceasta terasă, mai ales pe strada XLVII, unde este foarte clară marginea așezării. Legat de această așezare medievală, pe strada XLVIII au fost descoperite cinci complexe, iar pe strada XXVII un singur complex. Deși am lucrat pe o lățime de doar 1,5 m, între strada asfaltată și gardurile proprietăților, lungimea secțiunilor ne permite să facem câteva aprecieri științifice. Așezarea a fost compusă din grupuri de complexe/nuclee de locuire, răspândirea lor urmărește terasa brațului mort al Timișului. Locuirea începe cândva după năvălirea tătară, în a doua jumătate a secolului XIII (Cx. 1/str. XXVII) și continuă, probabil, până în secolele XV–XVI (complexele de pe strada XLVIII), până la invazia otomană.

Strada XLVII.

Șanțul pentru apă/canal parcurge latura vestică a străzii; a fost trasată o secțiune continuă, cu lățimea de 1,9 m, pe o lungime de 165 m de la capătul nordic al străzii. Deoarece în această zonă terenul este nisipos, afânat, instabil, mlăștinos, situl nu acoperă toată lungimea străzii. Nu au fost identificate complexe, terenul având altă consistență față de cele două străzi aflate la est, cu un pământ lutos, compact, în care se concentrează situl arheologic.

Strada XLVIII.

Șanțul pentru apă/canal parcurge latura estică a străzii; a fost trasată o secțiune continuă, cu lățimea de 1,9 m, pe toată lungimea străzii, 250 m.

Cx. 1. Este o groapă de stâlp, lângă cx 2. Are diametrul de 0,6 m, adâncime maximă de 1,12 m de la nivelul actual de călcare. În complex au fost descoperite trei frg. ceramice zgrunțuroase, medievale.

Cx. 2. S-a conturat la o distanță de 110 m de la capătul nordic al străzii. Complexul a fost parțial descoperit, la adâncimea de 0,81 m, lângă profilul estic, având o lungime de 2,52 m. Pereții coboară în trepte, adâncimea este de 1,98 m, tot lângă profilul estic. Umplutura este cenușie, afânată, cu multă cenușă, cu bucăți de chirpici și lentile de cenușă. În umplutura complexului au fost descoperite fragmente ceramice modelate la roată rapidă, zgrunțuroase: un fragment de gât de cană, 21 fragmente de buză profilată de oală, două frg. de buză de capac și alte 111 frg. de pereți, șapte frg. de fund, 16 frg. de oase de animale, un frg. de zgură de fier, zece frg. de lipitură, cu vopsea albă în exterior.

Cx 3. S-a conturat la o distanță de 58 m de la capătul nordic al străzii. Complexul a fost integral descoperit în secțiune, la adâncimea de 0,81 m. Are formă ovală, 1,02 × 1,2 m, pereții coboară în pantă abruptă, fundul este drept. Umplutura afânată, cu cenușă și chirpici. În complex au fost descoperite 11 frg. ceramice zgrunțuroase, medievale.

Cx 4. S-a conturat la o distanță de 155 m de la capătul nordic al străzii, la adâncimea de 0,80 m, partea nordică fiind afectată de un branșament de gaz. Are formă oval-alungită, lungime identificată de 2,74 m lângă profilul vestic. Pereții coboară în pantă abruptă, fundul este drept, adâncimea de 1,42 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura este afânată, brun-cenușie, uniformă, cu bucăți de chirpici. În umplutura complexului au fost descoperite șase fragmente ceamice medievale și două fragmente din epoca romană în poziție secundară, precum și 25 fragmente de oase de animale.

Cx 5. S-a conturat la o distanță de 145 m de la capătul nordic al străzii, la adâncimea de 0,72–0,74 m, pe o lungime de 2,96 cm, coboară în trepte spre profilul vestic, unde are adâncimea maximă de 1,53 m de la nivelul actual de călcare. Fundul este ușor alveolat, umplutura uniformă, brun-cenușie, afânată. În umplutura complexului au fost descoperite fragmente ceramice zgrunțuroase: două fragmente de capac, trei fragmente de buze de oale, 67 fragmente de pereți, 11 fragmente de fund, zece fragmente de oase de animale, 20 fragmente de chirpici și lipitură și două fragmente de piatră fasonată.

Strada XXVII.

Șanțul pentru apă/canal parcurge latura vestică a străzii; a fost trasată o secțiune continuă, cu lățimea de 1,9 m, pe toată lungimea străzii, de 248 m.

Cx. 1. S-a conturat la o distanță de 157 m de la capătul nordic al străzii, la adâncimea de 0,72–0,74 m, a fost cercetat parțial, pe o lungime de 5,34 m, măsurat lângă profilul estic. Complexul are formă neregulată, coboară în trepe, adâncindu-se de la nord spre sud, la adâncimea maximă în capătul sudic de 1,81 m. Umplutura este relativ uniformă, un pământ cenușiu, compact cu foarte puține fragmente de chirpici. În umplutura complexului au fost descoperite fragmente ceramice zgrunțuroase: opt fragmente de buză, 40 fragmente de pereți și un fragment de fund de vas, precum și nouă fragmente de lipitură.

Șag – ***Valul Roman***

Obiectivul a fost secționat de patru străzi, a fost urmărit traseul valului de pe a doua ridicare militară austriacă, care, în zona localității Șag, este relativ precisă pentru acest obiectiv, așa cum au demonstrat cercetările arheologice precedente. Cu excepția străzii LXIII, valul nu mai este observabil în teren, însă, pe baza hărții, am reușit să secționăm șanțurile, care pornesc toate imediat de sub stratul arabil. Traseul valului urmează aproximativ direcția nord/nord-est -sud/sud-vest, iar străzile de mai jos îl intersectează aproape perpendicular, astfel având șansa de a face observații arheologice relevante.

Abstract

The rescue excavations were caused by the works related to the extinsion of the water supply/canal system. A medieval settlement (Șag – *Icloda*) was researched and several cross sections were traced through the late Roman linear fortification in Barbaricum. The archaeological sections were opened mechanically on the water/canal route, with a widht of 1.5 m and a lenght depending on the lenght of the streets in the case of the Icloda site and depending on the width of the linear fortification system.

Illustrations list:

Fig. 1. The location of the reasearch with blue lines, on the orthophoto plane and the drawings of the features from the medieval period
Fig. 2. Pottery from the feature 1, street XXVII.
Fig. 3. Pottery from the feature 2, street XLVIII.
Fig. 4. Pottery from the feature 2 și 5, street XLVIII.

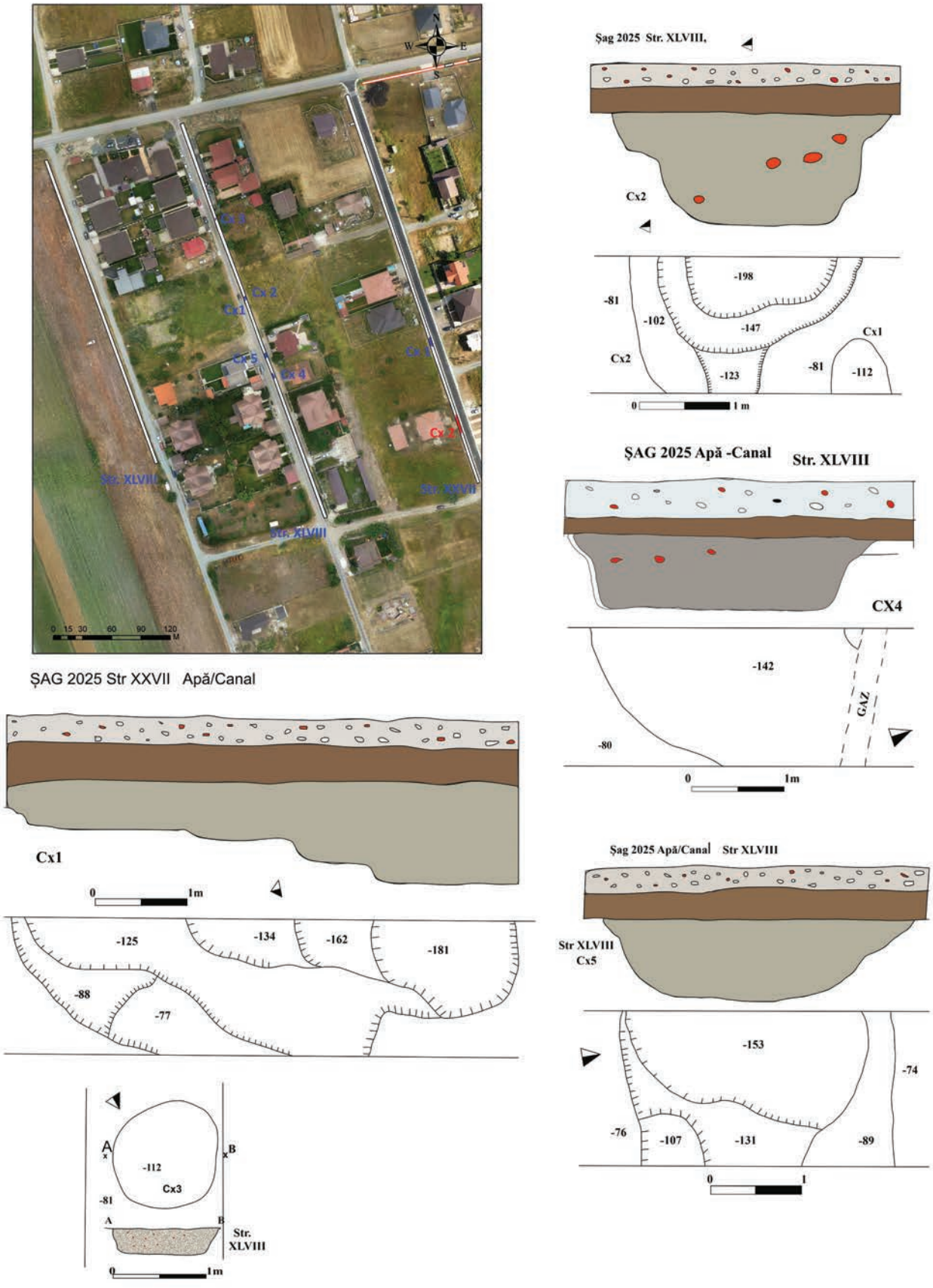

Fig. 1. Amplasamentul cercetărilor cu linii albastre, pe ortofotoplan și desenele complexelor din perioada medievală

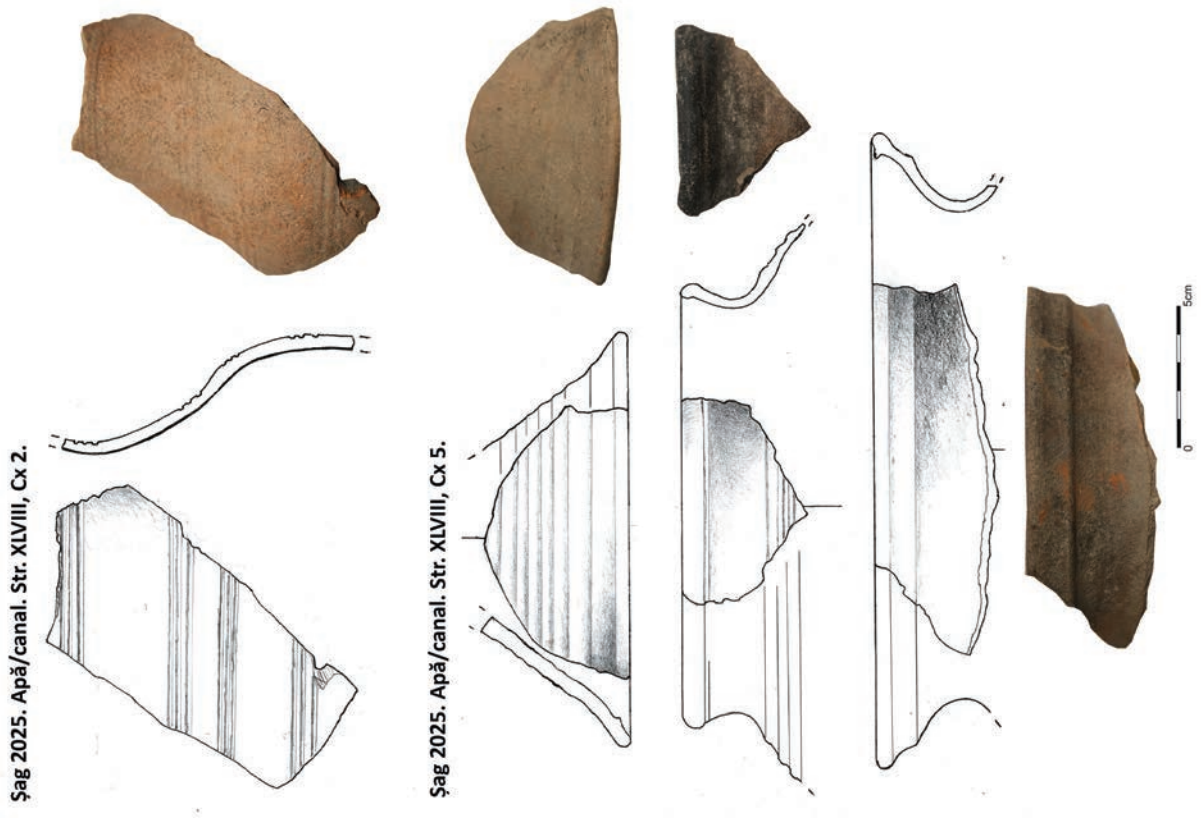

Fig. 3. Ceramică din complexul 2, str. XLVIII

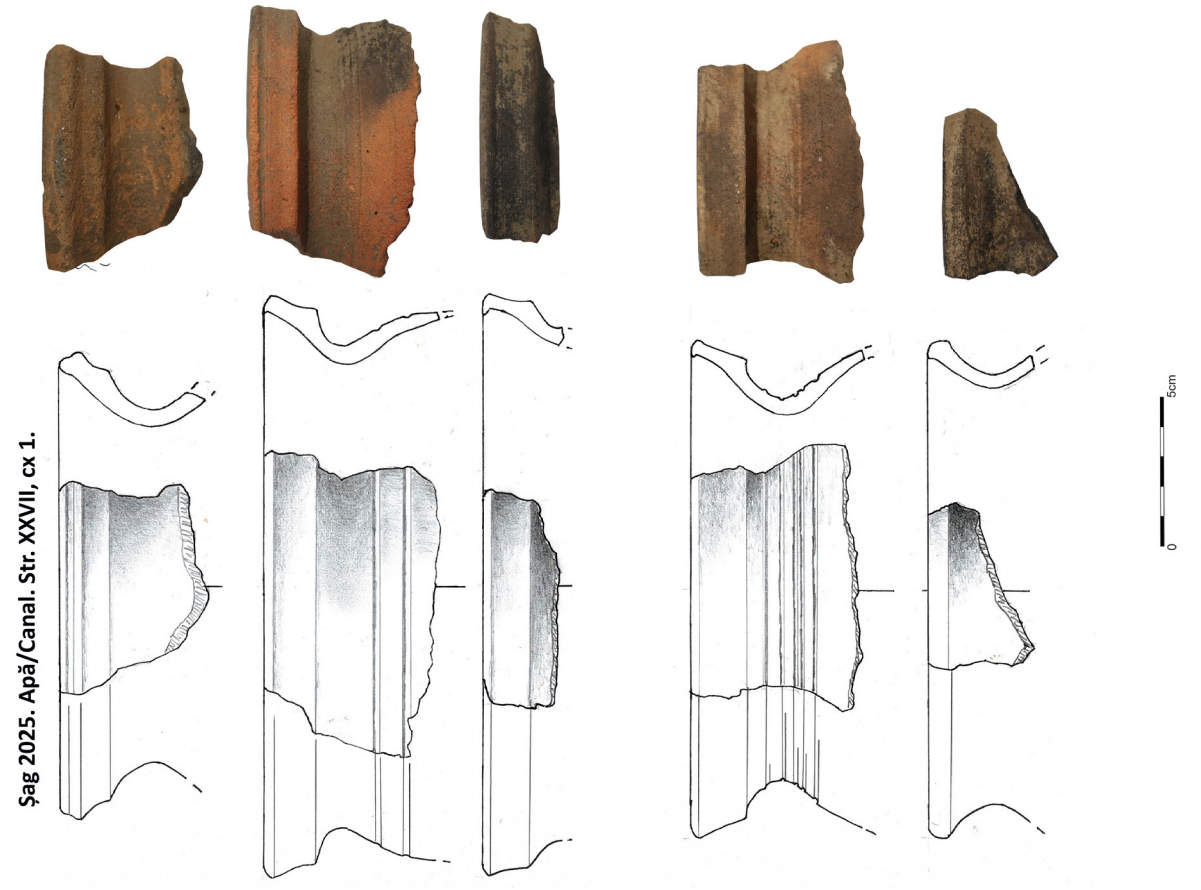

Fig. 2. Ceramică din complexul 1, str. XXVII

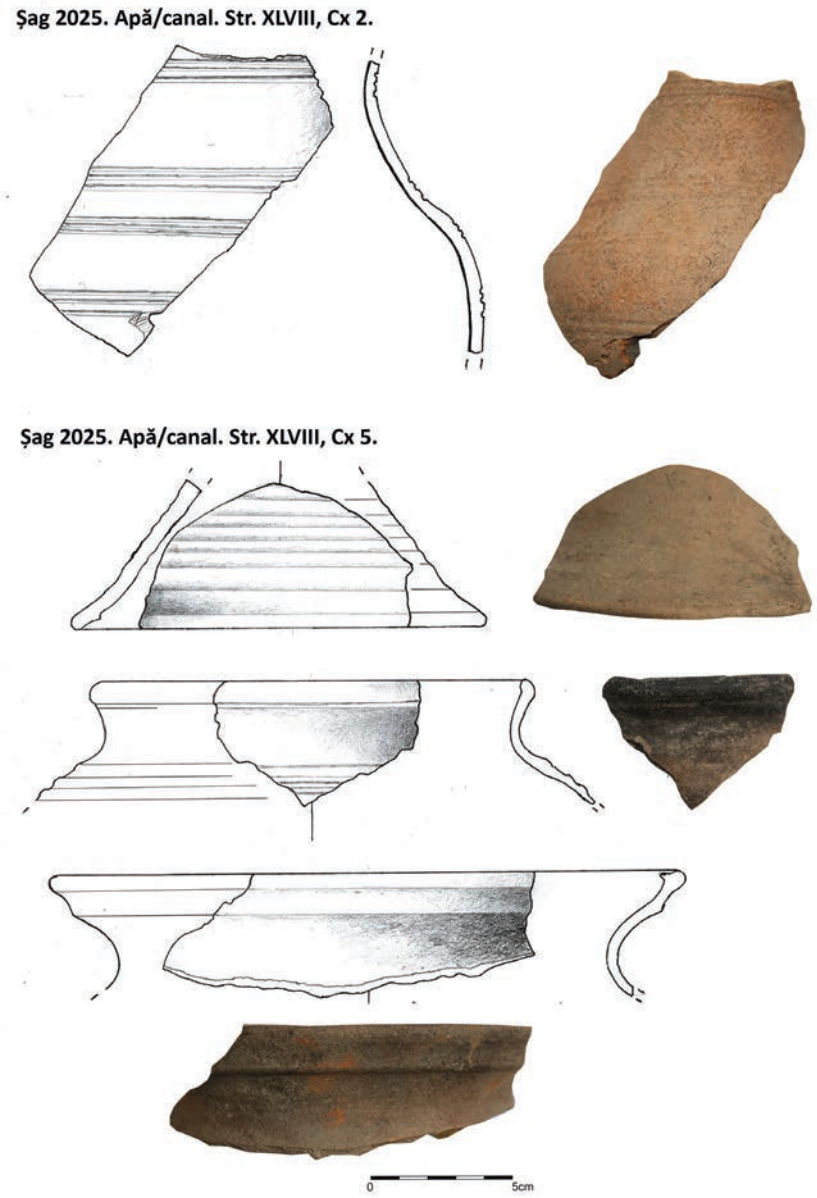

Fig. 4. Ceramică din complexele 2 și 5, str. XLVIII

125. Șagu, jud. Arad
Punct: Șagu – *Vest – Situl nr. 9*

Tip de sit: 2 (descoperire funerară), 114 (așezare rurală)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 32 (epoca romană), 43 (epoca medievală)
Autorizația nr. 351/11. 07. 2025
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan (MJIA Zalău) – responsabil științific; Ioan Bejinariu, Timea Major-Keresztes, Andrei Fărcaș, Horațiu Cociș (MJIA Zalău)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – august 2025

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Situl este amplasat în partea de N (intravilan) Șagu, la V de actuala cale ferată, partea dreaptă a șoselei Arad-Timișoara, pe trei terase înalte separate de o paleovale și de o vale activă.

Situl a fost identificat în urma unui diagnostic arheologic efectuat în perioada 2016–2017. Diagnosticul arheologic s-a soldat cu identificarea unor urme de locuire din mai multe etape istorice: preistorie, perioada romană și Evul Mediu. Cercetările arheologice preventive din situl arheologic de la Șagu Vest, Situl nr. 9 (com. Șagu, jud. Arad), derulate în perioada iulie – august 2025 au fost determinate de investiţia „Modernizarea liniei feroviare Caransebeș – Timișoara – Arad, Lot 4 Ronaț Triaj Gr. D – Arad”.

Metodologia de cercetare

Zona investigată arheologic este amplasată pe trei terase înalte separate (între ele) de o paleovale și de o vale activă. De la bun început, pentru a verifica existența urmelor de locuire pe ductul paleovăii s-a trasat o secțiune de control, S. P./2025. Cercetarea paleovăii a arătat că zona respectivă nu a fost locuită în vechime, fiind lipsită de orice fel de vestigii arheologice. Fiecare terasă (dintre cele trei) a fost investigată prin excavarea/decopertarea (mecanizată) unei unități de cercetare arheologică preventivă. Cele trei suprafețe cercetate arheologic au fost excavate succesiv, pornindu-se de la N la S și au fost denumite S. 1/2025, S. 2/2025 și S. 3/2025.

Dispunerea unităților de săpătură arheologică s-a făcut pe ductul investițional, pe suprafața afectată de proiectul investițional (suprafața amprizei), paralel cu traseul actual al căii ferate aflată în uz. Suprafața S. 1/2025 a avut dimensiunile de 251,15 × 10 m (2 254 mp). Suprafața S. 2/2025 a avut dimensiunile de 76 × 12 m (890 mp). Suprafața S. 3/2025 a avut dimensiunile de 65 × 6, 50 m (415 mp). Artefacte și complexe arheologice au fost identificate și cercetate în suprafețele S. 1/2025 și S. 2/2025. În suprafața S. 3/2025 nu au fost descoperite artefacte sau complexe arheologice.

Săpăturile arheologice au arătat faptul că valea actuală și paleovalea nu au fost locuite, ambele fiind lipsite total de vestigii arheologice. Urme de locuire (complexe arheologice) au fost identificate doar pe prima terasă și pe capătul nordic al celei de a doua terase.

Datele științifice rezultate arată faptul că, în realitate, suprafața ocupată de vestigii (suprafața sitului) este mult mai mică față de cea trasată/estimată în urma diagnosticului arheologic efectuat în anii 2016–2017 (suprafață sit/ocupată de vestigii – 3 144 mp).

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Pe parcursul decopertării au fost înregistrate 205 complexe arheologice, după investigarea lor s-a dovedit faptul că doar 191 erau complexe arheologice. Inventarul arheologic furnizat de complexele arheologice indică mai multe etape de locuire: preistorie (epoca bronzului), antichitate (populație sarmatică), Evul Mediu (secolele XIV–XV).

Locuirea preistorică (epoca bronzului) nu este foarte consistentă, materialele arheologice constau în fragmente ceramice de la vase de culoare brun-cărămizie, uneori cu pete cenușii sau negricioase decorate cu incizii sau caneluri.

Locuirea din epoca romană (secolele II–III, populație sarmatică) constă din gropi menajere și gropi de stâlpi de la unele structuri/construcții de suprafață. Din aceste complexe provin fragmente de vase ceramice (diferite forme: străchini, oale, ulcioare) modelate la roata rapidă (pastă cenușie) sau cu mâna (oale decorate pe buză cu alveole/impresiuni practicate cu degetul). De remarcat prezența unor fragmente ceramice cărămizii de la vase (boluri) de tip *terra sigillata*, provenite, cel mai probabil, din mediul roman (importuri). Alături de complexele sarmatice de locuit, au mai fost cercetate și două morminte de inhumație. Mormântul C. 202/2025 se remarcă prin inventarul funerar: o cană cu două toarte, mărgele din pastă de sticlă, un colier din bronz, o cataramă și fibule din bronz.

Cea mai consistentă locuire este cea medievală, databilă în secolele XIV–XV. Complexele arheologice cercetate sunt variate ca dimensiune, planimetrie și funcționalitate: locuințe (unele de mari dimensiuni și prevăzute cu două camere, vezi Pl. I/1), anexe gospodărești, cuptoare amenajate în aer liber și gropi menajere. Aceste structuri arheologice au furnizat o cantitate importantă de artefacte, variate ca material (lut, fier, sticlă, piatră), formă și utilitate. Fragmentele ceramice provin de la mai multe tipuri de vase: oale, pahare (Pl. I/2), capace, străchini, ulcioare. Artefactele din piatră sunt de tipul râșnițelor și gresiilor pentru ascuțit unelte. Din sticlă există un singur fragment din fundul unui recipient cu pereții subțiri (provenit din import, din mediul italian). S-au descoperit multe artefacte din fier, foarte variate ca formă și utilitate: cuie și scoabe de la construcții, cuțite (diverse dimensiuni), o seceră, chei de la uși, un lacăt (?) și pinteni cu rotițe (care asigură încadrarea așezării medievale în secolele XIV–XV).

Abstract

During the excavation, 205 archaeological complexes were recorded, after their investigation it was proven that only 191 were archaeological complexes. The archaeological inventory provided by the archaeological complexes indicates several stages of habitation: prehistory (Bronze Age), antiquity (Sarmatian population), the Middle Ages (14th-15th centuries).

Prehistoric habitation (Bronze Age) is not very consistent, the archaeological materials consist of ceramic fragments from brick-brown vessels, sometimes with gray or blackish spots decorated with incisions or grooves.

The habitation from the Roman era (2nd-3rd century, Sarmatian population) consists of household pits and pillar pits from some surface structures/constructions. From these complexes come fragments of ceramic vessels (different shapes: bowls, pots, jugs) modeled on the fast wheel (gray paste) or by hand (pots decorated on the rim with alveoli/impressions made with the finger). It is worth noting the presence of some brick ceramic fragments from vessels (bowls) of the terra sigillata type, most likely originating from the Roman environment (imports). Along with the Sarmatian habitation complexes, two inhumation graves were also investigated. Grave C. 202/2025 is notable for its funerary inventory: a two-handled mug, glass paste beads, a bronze necklace, a bronze buckle and brooches.

The most consistent habitation is the medieval one, dating back to the 14th-15th centuries. The archaeological complexes investigated are varied in size, layout and functionality: dwellings (some of them with two rooms, see Pl. I/A), household annexes, open-air ovens and household pits. These archaeological structures have provided a significant amount of artifacts, varied in material (clay, iron, glass, stone), shape and utility. The ceramic fragments come from several types of vessels: pots, cups (Pl. I/B), lids, bowls, jugs. The stone artifacts are of the type of millstones and stoneware for sharpening tools. From glass we have a single fragment from the bottom of a thin-walled container (imported from the Italian environment). Many iron artifacts were discovered, very varied in shape and utility: construction nails and staples, knives (various sizes), a sickle, door keys, a padlock (?) and spurs with wheels (which ensure the chronological framing of the medieval settlement in the 14th-15th centuries).

Bibliografie:

Zalán, G., *Pinteni cu rotiță din Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei (secolul al XIII-lea – începutul secolului al XV-lea),* în: Arheologia Medievală, 5, 2004, p. 94–112.

Illustration:

Pl. I. Șagu Vest: medieval surface dwelling with two rooms (XIVth – XVth centuries) (A), medieval clay cups (XIVth – XVth centuries) (B).

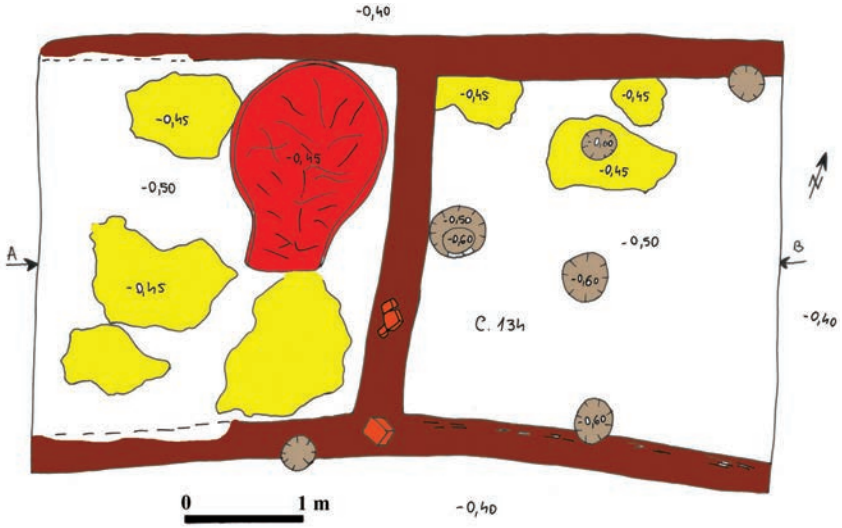

A

B

Pl. I. A. locuință medievală (secolele XIV - XV) de suprafață prevăzută cu două camere; B. pahare medievale (secolele XIV-XV) din lut

126. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj
Punct: cartier Cehei, *Strada Nove, nr. 78*

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 32 (epoca romană), 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 139919.03
Autorizaţie nr. 228/24.06.2025
Colectiv: Horea Pop (MJIA Zalău) – responsabil științific
Finanţare: 1 562 lei
Perioada desfășurării cercetării: 25–26.06.2025

Scurtă prezentare a sitului

Din punct de vedere geografic, localitatea Cehei este amplasată în Depresiunea Şimleului, aşezarea de la Cehei – *Nove* fiind situată pe o pantă lină, la nord de mlaştina formată de firul de apă, afluent al Văii Crasnei. Cercetarea arheologică preventivă efectuată în anul 2025 a avut ca scop salvarea vestigiilor arheologice apărute în zona afectată de construcţia unei case familiale. Situl era cunoscut anterior, ca urmare a campaniilor de cercetări arheologice preventive și supravegheri arheologice din anii 2008, 2010, 2011, 2014 și 2023), determinate atât de investiții private (construiri de locuințe), cât și de inițiative publice, ale primăriei orașului Șimleu Silvaniei (introducerea rețea de apă, canalizare și gaze naturale). A fost constatată existenţa în zonă a unor aşezări din eneolitic, epoca bronzului şi Evul Mediu timpuriu.

Obiectivele cercetării

Investiţia fiind efectuată în zona sitului, cercetarea a avut drept obiectiv principal salvarea vestigiilor arheologice pe suprafaţa delimitată de viitoarea construcţie, stabilirea stratigrafiei sitului şi colectarea cât mai multor informaţii despre tipul de habitat.

Tehnici de investigație utilizate

Au fost utilizate mijloace mecanice de decapare și conturare a complexelor, iar ulterior cercetarea acestora a fost realizată manual.

Rezultate şi interpretarea lor

În sectorul cercetat al sitului stratigrafia se prezintă astfel:

-0,00–0,20 m: strat de nivelare cu zgură de la Fabrica de Materiale Izolatoare (IZOMAT) din apropiere;
-0,20–0,40 m: strat de sol maroniu, cu pigmenți moderni ceramici;
-0,40–0,70 m: strat cenușiu, cu materiale sporadice medievale târzii;
-0,70–1,10 m: strat maroniu, cu fragmente ceramice sporadice din epoca bronzului (grupul Cehăluț).

Au fost identificate zece complexe arheologice, toate gropi (de stâlp, de provizii, menajere), unele (cele medievale) la adâncimi mai mici, altele (cele preistorice) în nivelul sterilului arheologic (lutul maroniu).

Scurtă descriere a descoperirilor:

Complexul Cx. 1: Groapă menajeră, în peretele nordic al săpăturii, diametrul = 0,70 m, adâncimea = 0,35 m, conturare la -0,20 m; inventar: arsură roșie; datare: evul mediu târziu (secolele XIV–XV);
Complexul Cx. 2: Groapă menajeră, diametrul = 0,82 m, adâncimea = 0,55 m, conturare la -1,10 m; inventar: fragmente ceramice și chirpici de dimensiuni mari și medii, sol roșcat cu arsură; datare: perioada de tranziție la epoca bronzului (cultura Coțofeni);
Complexul Cx. 3: Groapă de stâlp, diametrul = 0,40 m, adâncimea = 1,00 m conturare la -0,30 m; inventar: complexul plin cu chirpici și cateva fragmente ceramice preistorice și oase de animale; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț);
Complexul Cx. 4: Groapă menajeră, diametrul = 1,00 m, adâncimea = 0,20 m, conturare la -1,05 m; inventar: fragmente ceramice din epoca bronzului, pietre de râu și chirpici; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț);
Complexul Cx. 5: Groapă menajeră, diametrul = 1,20 m, adâncimea = 0,20 m, conturare la -1,00 m; inventar: fragmente ceramice din epoca bronzului, pietre de râu și chirpici; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț);
Complexul Cx. 6: Groapă menajeră, diametrul = 0,90 m, adâncimea = 0,40 m, conturare la -1,00 m; inventar: fragmente ceramice din epoca bronzului și chirpici; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț);
Complexul Cx. 7: Groapă menajeră, diametrul = 1,20 m, adâncimea = 0,30 m, conturare la -1,20 m; inventar: o râșniță la conturare care suprapunea fragmente ceramice de la jumătatea inferioară a unui vas, chirpici, pietre de râu, oase de animale, fragmente de vas cuptor, fragmente de străchini, cană cu toartă; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț);
Complexul Cx. 8: Groapă menajeră, diametrul = 1,00 m, adâncimea = 0,25 m, conturare la -1,20 m; inventar: chirpici; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț);
Complexul Cx. 9: Groapă menajeră, diametrul = 1,00 m, adâncimea = 0,15 m, conturare la -1,20 m; inventar: fragmente ceramice din epoca bronzului chirpici; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț);
Complexul Cx. 10: Groapă menajeră, diametrul = 1,20 m, adâncimea = 0,20 m, conturare la -1,20 m; inventar: fragmente ceramice din epoca bronzului și chirpici; datare: epoca bronzului târziu (grupul Cehăluț).

Materialul arheologic descoperit în complexele cercetate este predominant ceramic (recipiente fragmentare și chirpici), apărând prea puțin material litic (o râșniță și pietre de râu cu întrebuințare incertă). Fragmentele ceramice aparțin perioadei de tranziție la epoca bronzului (cultura Coțofeni), epocii bronzului (grupul Cehăluț) și perioadei medievale.

Cercetările cu caracter preventiv derulate în acest sit în anul 2025 s-au soldat cu descoperirea a zece complexe arheologice, în care a fost identificat și material concludent pentru încadrarea cronologică a acestora, în epoca bronzului și perioada medievală. Situl era cunoscut anterior pentru descoperirile aparţinând grupului eneoliticului (Tiszapolgár), dar şi prin descoperirile aparținând finalului epocii bronzului, epocii romane, epocii medievale timpurii și clasice. Noutatea adusă de campania 2025 este complexul datat în perioada de tranziție spre epoca bronzului (Cx 2, Cultura Coțofeni).

Obiectivele cercetărilor viitoare: în funcție de ritmul investițiilor locale, se vor efectua alte cercetări preventive sau supravegheri în zonele adiacente.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: materialele arheologice descoperite au fost fotografiate și conservate curativ, urmând a fi inventariate și restaurate, în limita posibilităților.

Abstract

The preventive research carried out on this site in 2025 resulted in the discovery of ten archaeological complexes in which conclusive material for their chronological classification was identified. The site was previously known for the discoveries belonging to the Eneolithic group (Tiszapolgár), but also for the discoveries from the late Bronze Age, the Roman Age, the Early Middle Ages and the Classical Middle Ages. What was discovered in our research, as a novelty, is the complex of data from the transition period to the Bronze Age (Cx. 2, Coțofeni Culture). Based on the research carried out in 2008 and the other subsequent campaigns, we have indications about the extent of the Cehei – *Nove* site. Through the campaigns of 2010, 2011, 2014, the nuclei of the former settlements from the historical periods mentioned above were established with some certainty.

We know today that habitation in this site began in the Eneolithic period through the communities of the Tizsapolgár culture. Then, this year, a complex dated to the transition period to the Bronze Age-Coțofeni Culture was discovered. Also, habitation is observed, in an intense way, especially in the late Bronze Age-Cehăluț Group. The last habitations seem to belong to the communities of the Early Middle Ages, 7th-9th centuries, and of the Classical Middle Ages, 14th–15th centuries, which, this year, were discovered, but superficially.

Bibliografie:

Bejinariu, I., *139. Cehei, oraș Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj. Punct Nove, str. Pustă*, în: *CCAR. Campania 2008*, Târgoviște 2009, în: Valachica, 21–22, 2008 - 2009, p. 284 - 285.

127. Șura Mare, com. Șura Mare, jud. Sibiu
Punct: Șura Mare - str. Atelierului FN nr. cad. 106736–106751

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 16 (Hallstatt), 161 (Hallstatt timpuriu), 32 (epoca romană)
Autorizația nr. 30/06.02.2024
Colectiv: Ioan Marian Țiplic (ULB Sibiu) – responsabil științific; Adrian Nicolae Șovrea, Larisa-Elena Constantinescu, Anamaria Tudorie (ULB Sibiu)
Perioada desfășurării cercetării: februarie – mai 2024

Cercetarea arheologică de la Șura Mare – strada Atelierului a arătat trei niveluri arheologice, dintre care două preistorice – sfârșitul epocii bronzului (cultura Gava) și începutul epocii fierului (cultura Basarabi sau cultura Noua) – și unul roman (secolele II-III p.Chr.). Aceste noi descoperiri de artefacte sunt pe același palier cronologic cu descoperiri arheologice din alte puncte de pe strada Atelierului, la nr. 5A, 5B și 9C (Fig. 1).

În decursul a trei ani, au fost cercetate trei zone de pe str. Atelierului, nr. 11D, Str. Atelierului FN (nr. topo. 106736-106751 – suprafețele 1–9, viitoarele duplexuri din cartierul rezidențial) și suprafața 10 (traseul drumului aparținând noului cartier rezidențial) (Fig. 1).

Cercetările din punctul 11D au arătat existența a două complexe arheologice. CX. 1 este o groapă de extragere a lutului, iar CX. 2 o locuință adâncită, identificată parțial *in situ*, cu fundul nivelat și lutuit. CX. 2, deranjat de o intervenție ulterioară, conținea materiale precum chirpici și fragmente ceramice preistorice.

Cercetarea din suprafețele 1–9 (viitoarele duplexuri din cartierul rezidențial) a arătat că urmele arheologice de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Gava) și de la începutul epocii fierului (cultura Basarabi sau cultura Noua) se extind spre sud. În plus față de celelalte puncte, există descoperiri care indică prezența unei așezări din epocă romană (secolele II–III p.Chr.).

Preistoria este reprezentată prin complexe și o necropolă. Complexele sunt gropi de extragere a lutului, umplute ulterior cu pământ negru, cu urme de galben, care conțin fragmente ceramice. Necropola de inhumație descoperită în partea de sud-vest a S. 3 a dus la cercetarea a opt morminte cu vase de ofrandă, în care într-un mormânt (M. 5) sunt două schelete (M. 5a și M. 5b), iar în altul (M. 6 – Fig. 2) sunt trei schelete (M. 6a, M. 6b, M. 6c), prin urmare, în total, zece schelete. Caracteristicile generale ale mormintelor sunt următoarele: defuncții depuși în poziție chircită, cu genunchii adunați și mâinile de asemenea, așezați pe o poziție laterală, fie pe dreapta, fie pe stânga; pentru opt morminte orientarea este aproximativ V-E, cu capul la vest, cu două excepții: M. 6, scheletul de copil (M. 6c) este orientat S-N, cu capul la sud, iar M. 7 este orientat sud-nord, cu capul la sud. Fiecare schelet are câte un vas depus ca ofrandă, excepție M. 6C unde nu a fost surprins vreun vas. Un mormânt izolat de copil (M. 1/S4) a fost descoperit în S4. Acesta a fost depus în poziție chircită, așezat pe partea dreaptă cu genunchii adunați și mâinile aduse la piept. Nu a avut vas de ofrandă. După ritual, acest mormânt ține de comunitatea îngropată în necropola din S. 3. Ritualul de înmormântare și tipul de vase depuse ca ofrandă arată în istoriografia de specialitate că aceste morminte aparțin culturii Noua.

În S. 3/Cx. 4, au fost descoperite trei urne, în ceea ce pare a fi o groapă ritualică (Fig. 3). Fragmentele ceramice descoperite în complexele din S. 5 și S. 7 arată o arie culturală ce ține de cultura Basarabi.

Din perioada romană au fost cercetate două cuptoare de ars ceramica (Cx. 2/S. 4 și Cx. 3/S. 4) (Fig. 4) și o locuință-umbrar (Cx. 1/S4), aflată în imediata apropiere a celor două cuptoare de ars ceramică. În mijlocul locuinței a fost descoperit un mormânt de copil (M. 1/S. 4 – menționat mai sus). O altă locuință romană (Cx. 1/S. 8) (Fig. 5) avea o vatră construită în afara perimetrului acesteia în scoarța argilei-steril arheologic și posibil alte două vetre în interiorul perimetrului acesteia.

Alte descoperiri sunt mai multe gropi, majoritatea circulare, pe care le considerăm ca fiind gropi rezultate de pe urma extragerii lutului necesar confecționării vaselor. Aceste gropi erau umplute cu pământ negru cu urme de galben. În câteva dintre ele au fost găsite fragmente ceramice, atât romane, cele din apropierea cuptoarelor de ars ceramică, cât și hallstattiene (cultura Basarabi).

În S. 10 (traseul drumului legat de noul cartier rezidențial), rezultatele arheologice au fost de asemenea interesante și confirmă, în mare parte, datele obținute la cercetarea celor nouă parcele. Stratul de cultură roman suprapune adesea stratul preistoric, dar, în același timp ,stratul de cultură din preistorie este deranjat de intervențiile din perioada romană. Sunt porțiuni ale suprafeței unde stratul de cultură arheologic este foarte slab vizibil și chiar dispare. Au fost cercetate nouă complexe arheologice pe această suprafață S10, dintre care unul conținea un vas din perioada romană (Cx. 3), iar altele sunt gropi de extragere a lutului (Cx. 4-Cx. 8). Totuși, a fost cercetată și o locuință din perioada romană (Cx. 1) și un cenușar preistoric (Cx. 2). Pentru Cx. 9 nu s-a putut stabili utilitatea.

Abstract

Archaeological investigations conducted at Șura Mare – Strada Atelierului encompassed several excavation areas, initially including Points 5A, 5B, and 9C, and subsequently expanded in 2024 to include Point 11D, Areas 1–9 (planned for future residential duplexes), and Area 10, corresponding to the route of a new access road (Fig. 1). The research

identified an inhumation cemetery attributed to the Gava cultural horizon, comprising eight graves with associated offering vessels; one grave (M. 5) contained two individuals, while another feature (M. 6; Fig. 2) included three successive burials. Evidence of the Basarabi culture is represented by a ritual pit containing three ceramic vessels (Fig. 3). In addition, a Roman-period occupation level was documented, including two pottery kilns (Cx. 2/S. 4 and Cx. 3/S. 4; Fig. 4) and a domestic structure with a hearth (Cx. 1/S. 8; Fig. 5).

Bibliografie:

Popa, D., *Villae, vici, pagi: aşezarile rurale din Dacia romană intracarpatică*, Sibiu, 2002.
Glodariu, I., Nägler, Th., Rill, M., Iaroslavschi, E. *Cercetări arheologice la Şura Mică*, în: MCA, 13, 1980, Bucureşti, 1983, p. 242–245.
Luca, S. A., Pinter, Z. K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al Județului Sibiu*, Sibiu, 2003.
Mihu, I., *Șura Mare – o comună din preajma Sibiului*, Sibiu, 2004.
Radu, L., Stănică, A., *Un cuptor pentru ars ceramice descoperit la Noviodunum*, în: Pontica, 45, 2012, p. 477–488.

Illustrations list:

Fig. 1. Șura Mare – archaeological sites on Atelierului Street.
Fig. 2. The burials at M6.
Fig. 3. The ritual pit.
Fig. 4. The two Roman kilns.
Fig. 5. A dwelling from the Roman period, S8. Cx1.

Fig. 1. Șura Mare – punctele arheologice de pe strada Atelierului

Fig. 2. Mormintele din M. 6

Fig. 3. Groapa ritualică

Fig. 4. Cele două cuptoare romane

Fig. 5. Locuință din perioada romană S.8. Cx. 1

128. Târgoviște, jud. Dâmbovița
Punct: str. Matei Basarab, nr. 60

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 112 (paleolitic mijlociu), 113 (paleolitic superior), 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 65351.15; **cod LMI**: DB-I-s-A-16954
Autorizația nr. 619/27.10.2025
Colectiv: Mihai-Claudiu Năstase (CNMCD Târgoviște) – responsabil științific; Florin-Gabriel Petrică, Minodora Cârciumaru (CNMCD Târgoviște)
Perioada desfășurării cercetării: 12.11–03.12.2025

Zona supusă cercetării arheologice preventive se află în situl arheologic de la Târgoviște – *Vatra orașului medieval*, care este situat între Iazul Morilor, pe marginea terasei înalte a Ialomiței la nord-est, str. cpt. Constantinescu la sud-est, Biserica „Sf. Gheorghe" la nord, str. N. Filipescu și Mitropolia la sud, str. Poet Grigore Alexandrescu și Bărăției la sud-vest și vest.

Zona a beneficiat de mai multe cercetări arheologice, unele publicate[1]: altele rămase, din păcate, inedite.

Ca spațiu legat de începuturile orașului medieval Târgoviște, cartierul Suseni, din care face parte și zona cercetată, este foarte ofertant, din punct de vedere arheologic, alături de principala arteră a orașului, Calea Domnească, sau zona vechii Mitropolii a Țării Românești, care corespunde, împreună cu aria sa de protecție, zonei centrale a actualului municipiu Târgoviște.

Au fost deschise patru unități de săpătură: o secțiune și trei casete.

Secțiunea 1 (S. 1) a urmat inițial amprenta la sol a viitoare construcții, 160 mp, din care, după decopertare și având în vedere situația stratigrafică observată, au fost cruțați 16 mp, din cauza prezenței rădăcinilor unui cireș *(Prunus avium L.)*, care a fost tăiat în cursul anului precedent, 2024, o dată cu demolarea vechiului imobil existent la această adresă, acțiune care a antrenat și perturbarea situației stratigrafice, în special în perimetrul S1, de unde lipsesc cca 40–50 cm din partea superioară. S. 1 a căpătat astfel forma unui poligon cu laturi inegale, orientat est-vest, cu axul în lungime de 17 m, lățimea minimă de 7 m, pe latura vestică, și cea maximă de 12 m, pe latura estică.

Pe latura sudică a proprietății au fost deschise două casete, C. 1 și C. 2, cu dimensiunile de 3 × 2 m, orientate nord-sud, iar pe latura vestică, care corespunde și cu deschiderea spre strada Matei Basarab, o a treia casetă, C. 3, cu aceeași orientare și dimensiunile de 5 × 1,5 m.

În secțiunea 1 (S. 1) au fost identificate mai multe complexe arheologice: gropi (menajeră și de depozitare), amprenta unei locuințe semi-îngropate (bordei), de formă patrulateră, cu latura de 3 m, împreună cu două gropi de par. O a treia groapă de par a fost identificată în extremitatea vestică a secțiunii, dar fără a putea fi în legătură cu alte complexe. Tot pe latura vestică a S. 1 au mai fost identificate alte trei gropi superficiale. În afara acestora, alte urme antropice corespund unor activități moderne: beciul casei vechi, demolată în anul 2024, urme ale fundației aceleiași construcții, o conductă de utilități și ceea ce pare a fi o casetă tehnică a acestei utilități dezafectate, de formă patrulateră, cu latura de 1 m.

Traseul acestei conducte secționează parțial o altă groapă cu diametrul de 80 cm și o adâncime de 40 cm, individualizată la - 80 cm față de nivelul de călcare actual, o groapă care, prin conținutul ei, pare să fi fost menajeră, în interior fiind găsite mai multe fragmente ceramice de mici dimensiuni și resturile unui craniu de bovideu, ale cărui coarne au fost prelevate cu grijă.

Pe lângă această groapă menajeră, a mai fost identificată încă una, cu diametrul tot de 80 cm, dar a cărei formă ușor evazată ne-a condus către ipoteza unei gropi de depozitare, care a fost ulterior umplută tot cu materiale menajere, așa cum indică și resturile ceramice de mici dimensiuni și cele câteva oase pe care le conținea.

Pe latura de vest a S. 1 au apărut mai multe gropi, inclusiv o groapă de par, care nu a putut fi pusă în legătură cu celelalte sau cu alte elemente, de dimensiuni mai mici, 40–60 cm diametru, dar superficiale, având adâncimi de la 4 cm la 12 cm.

Principala descoperire a S1 este reprezentată de urmele unei locuințe semi-îngropate (bordei): au fost descoperite două gropi de par, resturile unei lodbe și o suprafață lutuită de 3 × 3 m. Materialul ceramic conținut nu a fost unul numeros, situație care se extinde și asupra celui osteologic.

Casetele 1 și 2 nu au dus la identificarea unor urme arheologice consistente, dar în caseta 3 au fost evidențiate două gropi menajere, care au oferit majoritatea materialului arheologic recoltat în urma cercetării arheologice preventive desfășurate asupra proprietății din Târgoviște, strada Matei Basarab, nr. 60.

Din punct de vedere al stratigrafiei generale a sitului, am observat o cotă destul de ridicată a argilei roșiatice aparținând terasei înalte a râului Ialomița, care se găsește imediat sub un sol negru, afânat, cu o grosime variind între 40 și 80 de cm.

Materialul ceramic nesmălțuit prezintă consistente urme de folosire la foc deschis, iar cel smălțuit este reprezentat de ulcioare și farfurii/străchini de culoare verde, galbenă sau brună și de ceramică decorată în tehnica *sgraffito,* încadrabile cronologic în secolele XV–XVI, pe baza analogiilor cu alte descoperiri din centrul orașului sau de la Curtea Domnească din Târgoviște. Au fost descoperite inclusiv fragmente de cahle-borcan cu gură pătrată și ancadramente decorative de sobă.

[1] Mihăescu 1980–1981, p. 117–134; Muscă, Muscă 1980–1981, p. 135–140; Diaconescu 2009, p. 13–15, 22, 39, 64–67, 69, 73–75, 84.

Materialul osteologic aparține unor exemplare de vite, cornute și porcine, posibil și vânat, fiind descoperite doar două oase de pasăre.

Mai ales prin descoperirea urmelor locuinței semi-îngropate, dar și prin materialul arheologic rezultat, în special din cele două gropi menajere ale C. 3, cercetarea arheologică preventivă întreprinsă asupra proprietății situate în Târgoviște, strada Matei Basarab, la numărul 60, se înscrie în continuarea unor cercetări anterioare asupra zonei, confirmând și fiind confirmată la rândul ei de acestea. Ca dimensiuni și planimetrie, locuința identificată în S. 1 este foarte asemănătoare cu cea descoperită de arheologii Luciana și Tiberiu Muscă, în anul 1979, în curtea, pe atunci, a Școlii nr. 4, astăzi a Inspectoratului Școlar Județean Dâmbovița.

Din păcate, lipsesc elemente de datare mai exactă a descoperirilor făcute, nefiind înregistrată nicio monedă. Totuși, prin analogie cu materialele descoperite cu ocazia altor săpături în zonă, putem emite concluzia preliminară că acestea aparțin unui orizont cronologic situat între sfârșitul secolului al XIV-lea și secolul al XV-lea.

Abstract

The preventive archaeological research carried out in Târgoviște, Matei Basarab Street, no. 60 was prompted by the desire of the land owners to build a new underground + ground floor + first floor building on this site, after they demolished the old existing building at this address in 2024, an operation that affected at least the reference elevations of the land by approximately 40–50 cm.

The research allowed the identification of several archaeological complexes: postholes, household or storage pits, the footprint of a semi-buried dwelling, square in shape, with a side length of 3 m and two household pits, of considerable size, which provided most of the archaeological inventory discovered, consisting of: common-use ceramics with strong traces of use in open fire, decorative or luxury ceramics, constituent elements of heating installations, osteological remains, mainly from horned animals, a little from pigs or wild boars and almost exclusively from birds.

Bibliografie

Oancea, L., *Săpăturile arheologice din Târgovişte – 1972. Aşezarea prefeudală*, în: Valahica, 8, 1976, p. 55–74.

Mihăescu, G., *Contribuții la problema începuturilor orașului medieval*, în: Valachica, 9, 1977, p. 521–524.

Mihăescu, G., Fruchter, E., *Consideraţiuni asupra începuturilor oraşului medieval Târgovişte*, în: RMM-MIA, II, 1, 1978, p. 25–35.

Mihăescu 1980–1981 – Mihăescu Gabriel, *Cercetări arheologice în Târgovişte – Suseni,* în: Valachica, 12–13, 1980–1981, p. 117–134.

Muscă, L., Muscă, T.-I., *Descoperiri feudale timpurii în Târgovişte, cartierul Suseni,* în: Valachica, 12–13, 1980–1981, p. 101–116.

Muscă, Muscă 1980–1981 – Muscă, L., Muscă, T.-I., *Complexul de locuire din secolul al XVI-lea din Târgovişte – Suseni,* în: Valachica, 12–13, 1980–1981, p.135–140.

Diaconescu 2009 – Diaconescu, P.-V., *Arheologia habitatului urban târgoviștean – secolele XIV–XVIII,* Târgoviște, 2009.

Illustrations list:

Fig. 1. The archaeological sections. Ortophotoplan.
Fig, 2. S. 1. Ortophotoplan.
Fig. 3. S. 1. Plan.
Fig. 4. S. 1. Plan of the dwelling.
Fig. 5. S. 1. Pottery from the dwelling.
Fig. 6. S. 1. Osteological remains from the dwelling.
Fig. 7. C. 3. Pottery and fragmentary cauldron-tiles. Pit no. 1 – northern view.
Fig. 8. C. 3. Glazed ceramics, decorated in the *sgraffito* technique. Pit no. 1 – northern view.
Fig. 9. C. 3. Pottery. Pit no. 2 – southern view.
Fig. 10. C. 3. Glazed ceramics and fragmentary stove crowning. Pit no. 2 – southern view.

Fig. 1. Ortofotoplan cu amplasarea secțiunilor cercetate

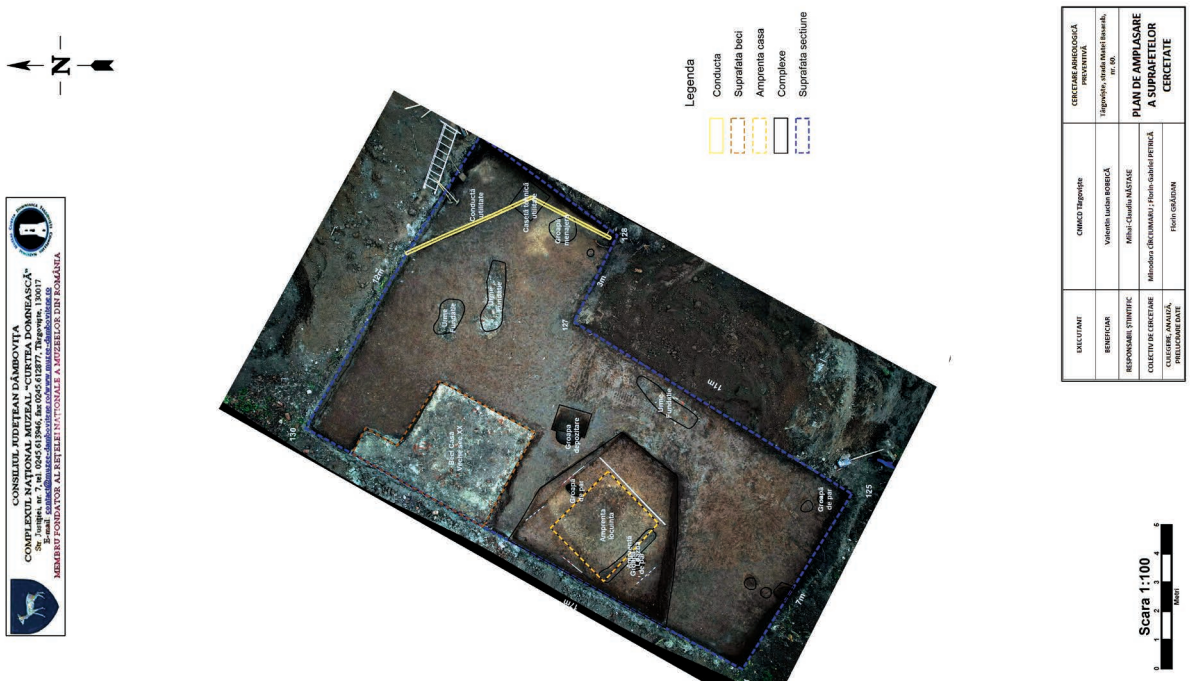

Fig. 2. Ortofotoplan secțiunea 1 (S. 1)

Fig. 4. Secțiunea 1 S. 1). Locuință – plan final

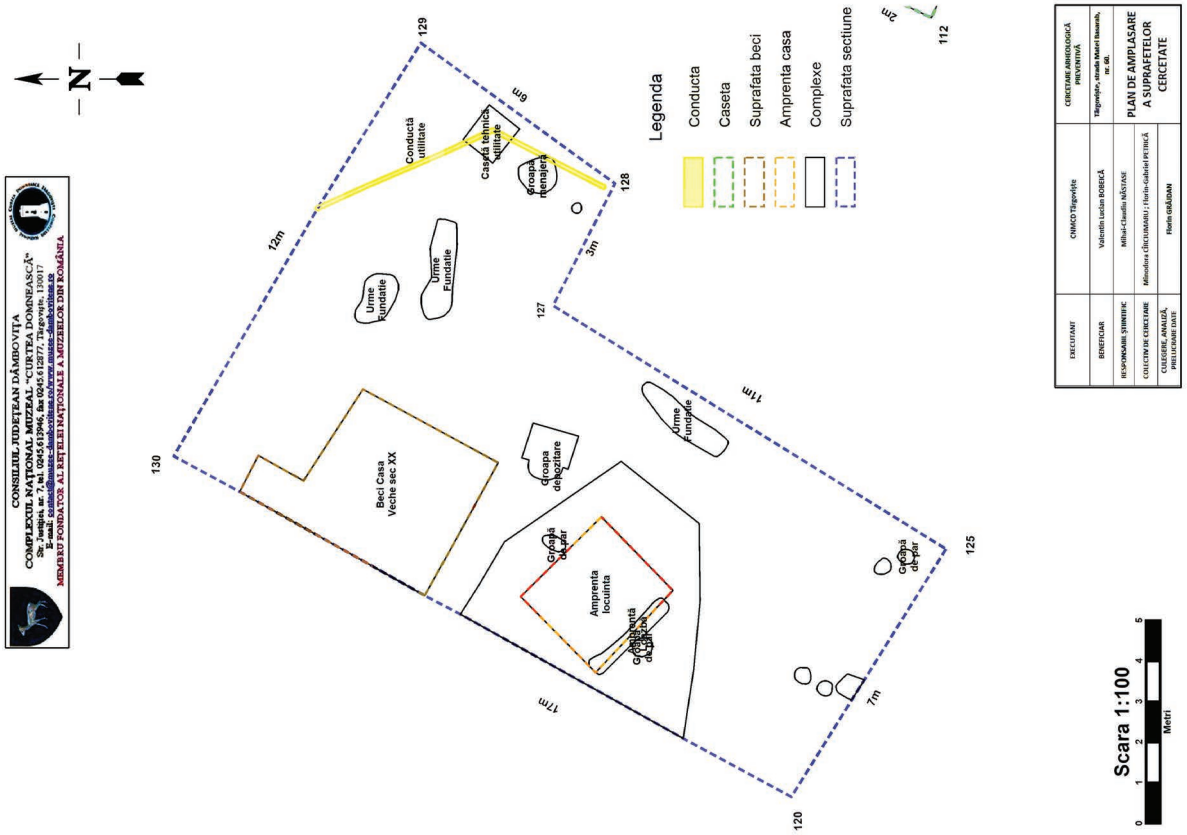

Fig. 3. Plan secțiunea 1 (S. 1)

Fig. 6. Material osteologic din secțiunea 1 (S. 1) – locuință

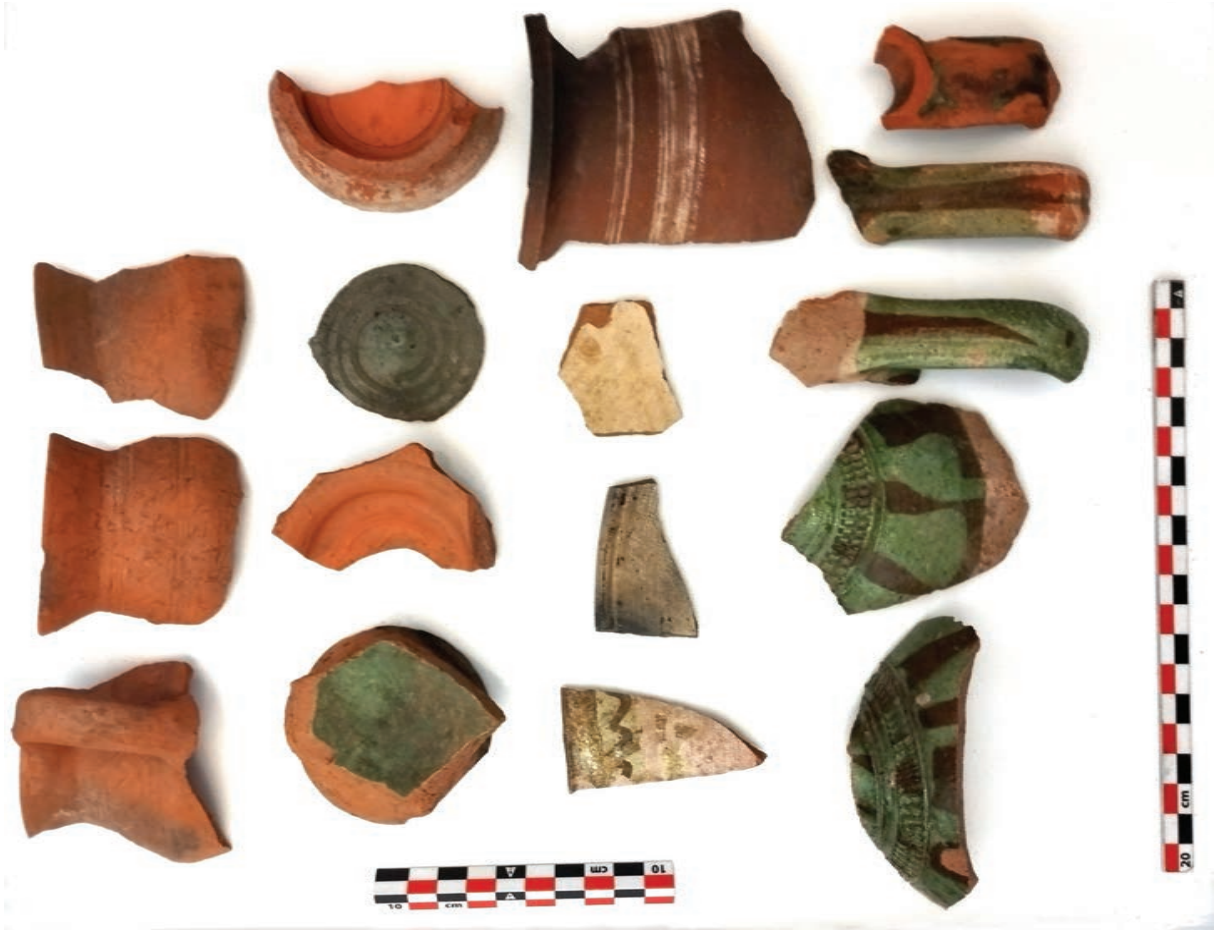

Fig. 5. Material ceramic din secțiunea 1 (S. 1) – locuință

Fig. 7. Caseta 3 (C. 3). Material ceramic tipic și fragmente de cahla borcan cu gură pătrată. Groapa menajeră 1 – nord

Fig. 8. Caseta 3 (C. 3). Material ceramic smălțuit decorat în tehnica sgraffito. Groapa menajeră 1 – nord

Fig. 9. Caseta 3 (C. 3). Material ceramic tipic. Groapa menajeră 2 – sud

Fig. 10. Caseta 3 (C. 3). Material ceramic smălțuit și fragmente de coronament de sobă. Groapa menajeră 2 – sud

129. Târgoviște, jud. Dâmbovița

Punct: Vatra oraşului medieval, str. Poet Grigore Alexandrescu, nr. 22C

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
Cod RAN: 65351.15; **cod LMI**: DB I-s-A-16954
Autorizaţia nr. 601/22.10.2025
Colectiv: Elena-Cristina Nițu (CNMCD Târgoviște) – responsabil științific; Florin-Ionuț Lupu, Ovidiu Cîrstina, Gheorghe Olteanu, Felician Cheosea, Florin Grăjdan (CNMCD Târgovişte)
Perioada desfășurării cercetării: 1–30.11.2025

În scopul realizării unui proiect care implică mai multe construcții, s-a realizat o cercetare arheologică preventivă pe un teren situat în partea centrală a municipiului Târgoviște, pe str. Poet Grigore Alexandrescu, nr. 22C, județul Dâmbovița, zona fiind inclusă în situl „Vatra oraşului medieval Târgovişte", secolele XIV–XVIII (Cod LMI: DB I-s-A-16954; Cod RAN: 65351.15) și Situl Urban Calea Domnească (cod LMI DB-II-a-A-17262).

Cercetarea a cuprins o singură secțiune, care a suprapus întreaga zonă pe care vor fi amplasate viitoarele construcții, suprafața săpată fiind de 208 mp, puțin mai mare decât amprenta construcțiilor propuse (Fig. 1). Partea superioară a depunerii cuprinde un strat gros de umplutură; se pare că terenul a suferit ample modificări în perioada contemporană, o parte fiind eliminată pentru a se aduce pământ favorabil agriculturii. Din aceste considerente, stratigrafia nu oferă informații semnificative, fiind alcătuită doar din umplutură recentă, suprapusă pe un nivel de argilă compactă, brun-roșcat, steril din punct de vedere arheologic.

Au fost identificate zece complexe arheologice, reprezentate prin gropi menajere de diverse dimensiuni, majoritatea având adâncimi reduse, precum și un apeduct bine conservat (Fig. 1). Gropile au fost săpate în stratul de argilă, însă nu s-a putut stabili care era nivelul de călcare din cauza modificărilor recente ale terenului.

Din punct de vedere arheologic, ceramica recuperată din gropi aparține majoritar secolelor XV–XVI, în număr mai redus existând și fragmente încadrabile secolelor XVII–XVIII. În afară de C. 4, care a avut o adâncime de 2,20 m, restul complexelor erau puțin adânci și nu au furnizat multe materiale. Există și gropi în care nu au fost descoperite urme arheologice, cum este C. 7, care a fost umplută preponderent cu pietriș. C. 5 reprezintă două gropi care s-au surpat, adâncite treptat, în care au fost aruncate oase de erbivore de talie mare și medie.

Șanțul apeductului a fost săpat peste două complexe: C. 8 și C10. În C. 8 au fost descoperite doar fragmente de chirpici și arsură. În această groapă au fost depuse resturile unui cuptor, însă nu se poate estima cu exactitate vechimea acestuia, cel mai probabil fiind contemporan cu celelalte complexe. Ceramica din C. 10, deși nu este numeroasă, se încadrează în secolele XV–XVII, fiind în acord cu restul descoperirilor.

Apeductul are o lungime de 13,6 m și o lățime de 40 cm, fiind construit pe direcția NV-SE, iar traseul acestuia, dacă a fost rectiliniu, putea duce către Mitropolie (Fig. 2–3). Pentru că depunerea a suferit intervenții recente, nu se poate distinge care a fost adâncimea șanțului în care a fost amplasat apeductul,dar s-a constatat că acesta avea o lățime de 60 cm.

Cărămizile cu care a fost acoperit apeductul, acolo unde s-au putut face observații, au următoarele dimensiuni: L – 24/24,5 cm; l – 13,5/14 cm; g –3/4 cm. Într-o singură zonă s-a putut observa cum se prezintă unul dintre olane, acesta fiind de dimensiuni reduse, cca 30 cm lungime, diametrul estimat fiind în jur de 10 cm. Olanele sunt placate cu cărămidă bine arsă, formând un triunghi, prinse în mortar din abundență pe toate laturile. Mortarul s-a păstrat destul de bine și pe exteriorul construcției.

Suprafața săpată cuprinde doar două categorii de descoperiri: gropi menajere, cu materiale databile în secolele XV–XVI, și apeductul, construit peste acestea. Deoarece nu au fost recuperate materiale arheologice din șanțul apeductului, vechimea acestuia poate fi estimată prin compararea cu alte descoperiri similare.

Informațiile arheologice despre apeducte în Târgoviște sunt destul de sumare, pentru că descoperirile au fost majoritar izolate și fragmentare[1]. Potrivit lui P. Diaconescu, după forma construcției, cele cu morfologie triunghiulară sunt considerate mai vechi, putând fi atribuite secolului XVII, ulterior înlocuite de forme trapezoidale[2]. Descrierea apeductelor este oarecum diferită într-un studiu al E. Mareș și M. Oproiu[3], care menționează trei apeducte, care pornesc din zona Teiș, realizate din materiale și într-o tehnică diferite. Încadrarea în categoria triunghiulară este observată în cazul a două apeducte, dintre care unul avea direcția spre Curtea Domnească, fiind atribuit epocii lui Matei Basarab, iar celălalt se îndrepta spre Mitropolie, fiind datat în secolul XIX, construcția lui începând în anul 1825. Se menționează că modul de construire este similar celui din perioada lui Matei Basarab. Dimensiunile olanelor și ale cărămizilor apeductului descoperit în săpătura de pe str. Grigore Alexandrescu sunt similare cu acesta din urmă. Este posibil ca autorii să nu fi avut suficiente argumente pentru datarea apeductelor descrise, acest lucru fiind observabil în cazul descrierii unui apeduct încadrat de cărămizi care formează un trapez, pe care îl atribuie secolului XVII, deci foarte devreme în comparație cu alte descoperiri asemănătoare.

[1] Diaconescu 2007.
[2] Diaconescu 2009.
[3] Mareș, Oproiu 1978–1979.

Modul de construcție și sistemul de protecție, conducte înglobate în mortar, protejate de cărămizi așezate în triunghi, este apropiat de descoperirile de la Curtea Domnească din Iași, datate la finalul secolului XVII și începutul secolului XVIII[4]. Prin urmare, analizând sursele existente, apeductul descoperit aparține, cel mai probabil, secolelor XVII–XVIII.

La finalul lucrărilor, s-a propus extragerea apeductului din sit, în scopul depozitării și conservării în condiții optime, pentru definitivarea ulterioară a unui spațiu în care să fie pus în valoare.

Abstract

In a frame of a project involving several constructions, preventive archaeological research was carried out on a plot of land located in the central part of Târgoviște, on Poet Grigore Alexandrescu Street, no. 22C, Dâmbovița County, the area being included in a medieval site, 14th–18th centuries (LMI Code: DB I-s-A-16954; RAN Code: 65351.15).

Ten archaeological structures were identified, represented by domestic pits of various sizes, most of them having shallow depths, as well as a well-preserved aqueduct. The pottery recovered from the pits belongs mostly to the 15th–16th centuries; in smaller numbers there are also fragments that can be framed from the 17th–18th centuries. The aqueduct has a length of 13.6 m and a width of 40 cm, being built in the NW-SE direction, and its route, if it was rectilinear, could lead to the Metropolia. Chronologically, the aqueduct discovered in our research most likely belongs to the 17th–18th centuries.

Bibliografie:

Andronic, Neamțu, Dinu 1967 – Andronic, A., Neamțu, E., Dinu, M., *Săpăturile arheologice de la Curtea Domnească din Iași*, în: ArhMold, 5, 1967, p. 169–285.

Diaconescu 2007 – Diaconescu, P. V., *Cercetarea arheologică a habitatului urban târgovișteан*, în: Valachica. Studii și cercetări de istorie și istoria culturii, 20, 2007, p. 179–200.

Diaconescu 2009 – Diaconescu, P. V., *Arheologia habitatului urban târgovistean*, Târgoviște, 2009.

Mareș, Oproiu 1978–1979 – Mareș, E., Oproiu, M., *Drumul izvoarelor*, în: Valachica. Studii și cercetări de istorie, 10–11, 1978–1979, p. 455–463.

Illustrations list:

Fig. 1. Târgoviște town, Poet Grigore Alexandrescu street, location plan of the investigated area.
Fig. 2. General images of the discovered aqueduct.
Fig. 3. Details of the discovered aqueduct.

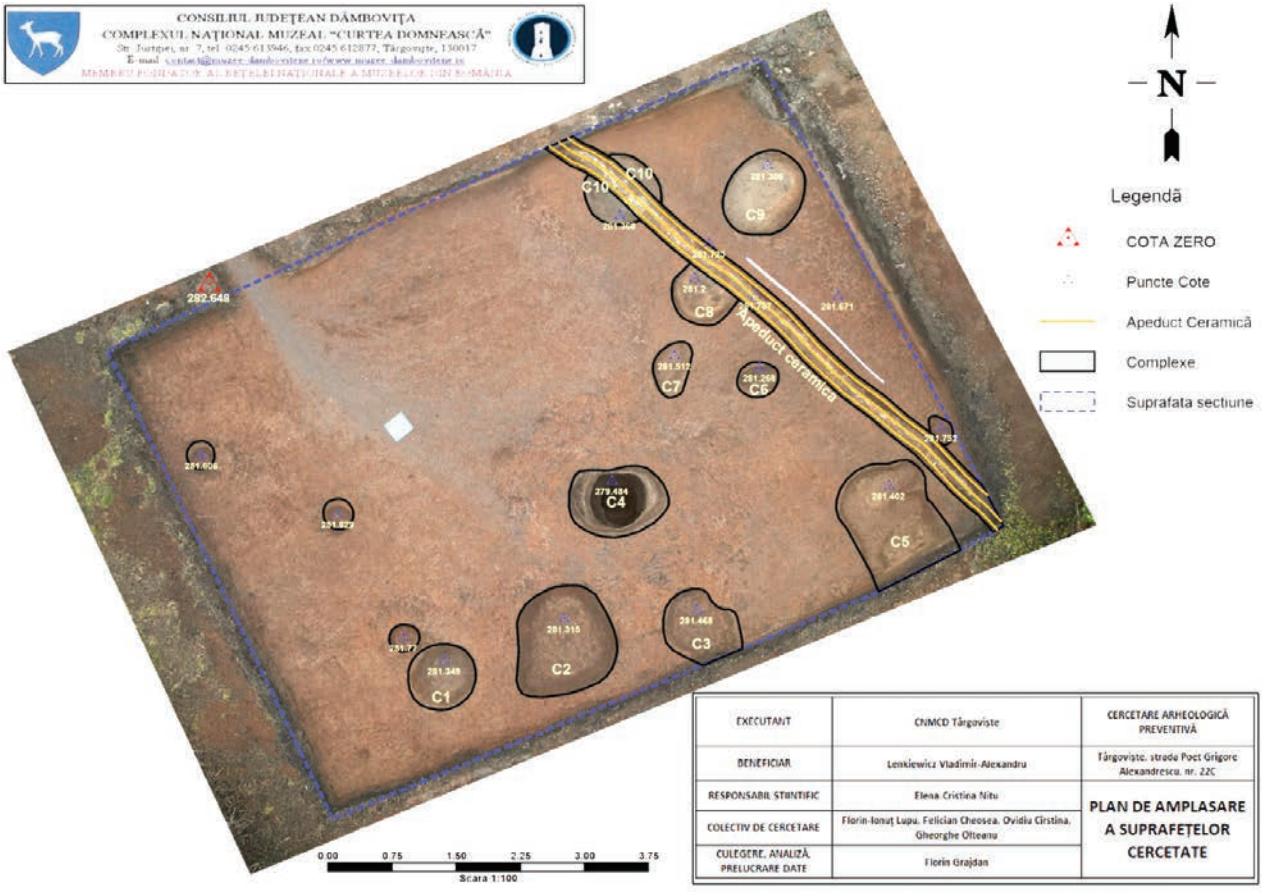

Pl. I. Târgoviște, strada Poet Grigore Alexandrescu, plan de situație al suprafeței cercetate

Pl. II. Imagini generale cu apeductul descoperit

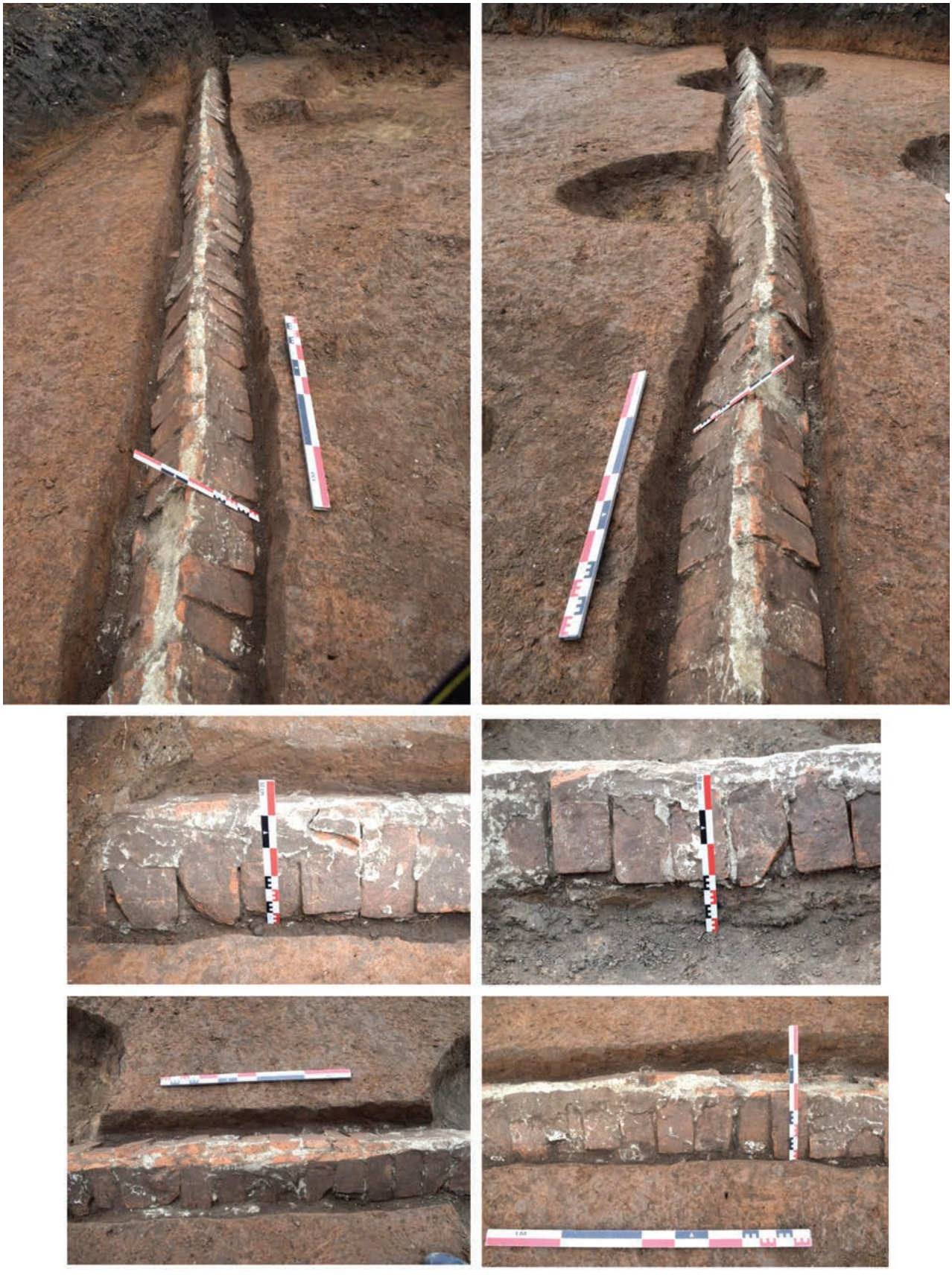

Pl. III. Detalii cu apeductul descoperit

130. Târgu Mureș, jud. Mureș
Punct: Biserica „Sf. Ioan Botezătorul”

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 133 (biserică), 134 (mănăstire), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod LMI: MS-II-a-A-15569, MS-II-m-A-15509.01, MS-II-m-A-15569.02
Autorizația nr. 501/02.07.2025
Colectiv: Gál Szilárd Sándor (MJ Mureș) – responsabil științific; Ünige Bencze, Bernadett Kovács (MJ Mureș)
Finanțare: Parohia romano-catolică Târgu Mureș nr. 1
Perioada desfășurării cercetării: 15–22.07.2025

Scopul principal al cercetării preventive a fost realizarea săpăturii în jurul bisericii și al clădirii parohiei, în cadrul proiectului „Consolidare și reparații biserica Sf. Ioan Botezătorul și ansamblul de monumente Târgu Mureș” (D.T.A.C.). În acest sens s-au practicat cinci sondaje, trei în exteriorul bisericii (două sondaje nu s-au putut efectua din cauza drenajului existent), unul în cripta bisericii și altul în subsolul casei parohiale.

Clădirile parohiei și bisericii sunt situate în capătul nordic al șirului estic de case din Piața Trandafirilor din Târgu Mureș. În secolul al XVIII-lea, dimensiunile mici ale clădirilor din jur făceau ca biserica să pară și mai monumentală, reprezentând un element definitoriu al pieței în stil baroc, închisă spre sud de vechea primărie (care între timp a fost demolată).

István Endes, primul reprezentant al ordinului iezuit, care s-a întors în Transilvania sub protecția Habsburgilor, a ajuns în actuala localitate Târgu Mureș în anul 1702. Patronul său, Simon Boér, un căpitan din Țara Făgărașului, a donat misiunii o casă nobiliară în Scaunul Mureș. Până în anul 1705 s-a construit o capelă mică de lemn, unde, doi ani mai târziu, după alegerea lui Rákóczi ca principe, a fost organizat o slujbă *Te Deum*. Între timp, iezuiții au achiziționat o casă de colț, construită în anul 1623, de la moștenitorii lui Francisc Nagy Szabó. Misiunea a fost ridicată la rang de parohie în anul 1727 de către episcopul János Antalfi, iar construcția bisericii a început la scurt timp după aceea. Se crede că biserica a fost construită conform planurilor părintelui iezuit Valentinus Scherzer. Meșterul constructor a fost Conrad Hammer, un zidar originar din Schwalbach, care a coordonat și lucrările de construcție a bisericii iezuiților din Cluj-Napoca. Piatra de temelie a noului lăcaș de cult a fost așezată în 8 august 1728, iar această parte a clădirii a fost acoperită până în anul următor. Construcția navei și a turnurilor a început în anul 1734. Biserica a fost sfințită la 4 octombrie 1750, de către episcopul Zsigmond Antal Sztojka.

Ținând cont de configurația terenului, a construcțiilor și amenajărilor existente, s-au deschis cinci sondaje, numerotate S. 1, S. 2, S. 3, S. 4 și S. 5. Dintre cele cinci sondaje delimitate, s-au putut executa cercetări numai în trei: în criptă; în curtea interioară, în colțul unde clădirea bisericii se unește cu clădirea parohiei; în subsolul casei Nagy Szabó. Celelalte două sondaje (S. 2 și S. 3), amplasate în partea estică și sudică a bisericii, nu au putut fi efectuate din cauza existenței drenajului pe acele părți de-a lungul zidurilor. În toate secțiunile s-a folosit metoda săpăturii manuale.

S. 1 (1,35 × 1,75 m). Sondajul a fost trasat în colțul în care zidul nordic al bisericii se întâlnește cu clădirea parohiei, în curtea interioară (Pl. I). Acesta a vizat observarea fundației zidului nordic al bisericii și al clădirii parohiei, dar și a diferitelor contexte arheologice existente. Cota cea mai joasă atinsă a fost de -3,30 m, baza fundației zidului sudic fiind identificată la -2,86 m față de punctul de referință. Acest sondaj a identificat și intervenții moderne, sub forma unei țevi de canalizare (care a fost evientiată în diagonală, pe direcția est-vest), pentru introducerea căreia în clădire a fost spart și zidul estic al clădirii parohiei. După îndepărtarea pavimentului din piatră cubică și a stratului de nisip de sub acesta, a fost identificat un strat masiv de umplere și depunere, care, cronologic, a urmat după construcția bisericii și clădirilor parohiei. Prin acest strat masiv s-a observat umplerea teritoriului în straturi succesive, care s-au putut delimita destul de clar. Aceste straturi succesive de depunere și umplere s-au adâncit până la -2,35 m, sub acestea fiind observat un strat de pământ negru lutos, reprezentând solul steril din punct de vedere arheologic. S-a putut observa că zidul nordic al bisericii a atins o adâncime mult mai mare (2,86 m) decât clădirea anexă a parohiei, fiindcă, așa cum s-a menționat, sub biserică există o criptă destul de extinsă. Fundația și zidul parohiei au fost adosate zidului bisericii, atunci când s-a închis accesul dinspre piața mare (astăzi a Trandafirilor) spre curtea interioară, prin extinderea clădirilor parohiei spre sud.

S. 4 (1 × 1,40 m). Caseta a fost trasată în subsolul (pivnița) casei de colț Nagy Szabó, în colțul interior, unde aripa vestică se întâlnește cu aripa nordică. Fiind deja la o adâncime semnificativă (aprox. 4 m de la nivelul de călcare actual), au fost observate numai două straturi, care, la rândul lor, au fost deranjate de țevi moderne instalate pentru sistemul de căldură și canalizare menajeră (Pl. II). Fundația zidului estic s-a aflat la -0,10 m sub pavimentul de piatră folosit actual. Sub această podea de piatră legată cu ciment, s-a delimitat un strat destul de gros de nisip și balast. Sub acesta s-a identificat un strat de pământ negru compact lutos, în unele zone cu foarte mult pietriș concentrat. În acest strat s-au găsit fragmente de ceramică roșie din cultura neolitică Starčevo-Criș, cu arsură secundară și o bucata de așchie cioplită. Sub acest strat cu material arheologic, a fost observat, la -0,50 m, tot un pământ lutos negru compact, cu piatră de râu, reprezentând sterilul din punct de vedere arheologic. Adâncimea maximă atinsă a fost de 0,80 m.

S. 5 (1,30 × 2,10 m). Sondajul a fost trasat în interiorul criptei bisericii, pentru care, din păcate, nu există o ridicare topografică exactă, în capătul estic al acesteia (Pl. III). Această casetă fiind practicată la o adâncime semnificativă față

de nivelul de călcare actual (aprox. 4 m), s-au observat numai câteva straturi de depunere și umplere. Sub podeaua de cărămidă amenajată în anul 2018, s-a înlăturat un strat gros de nisip fin, sub care s-a observat un strat compactat de pământ amestecat cu mult pietriș, indicând un nivel de călcare anterior amenajării podelei de cărămidă. Sub acesta s-a identificat sterilul arheologic, format de un strat solid de balast, cu multe pietre de râu de dimensiuni mari și medii. Adâncimea maximă atinsă a fost de 0,45 m.

Situația stratigrafică în jurul bisericii și al parohiei a putut fi observată numai într-o singură secțiune, S. 1, în care s-a observat groapa de fundație, straturi de umplere și nivelare masivă, lângă ziduri, intervenții legate de ridicarea zidurilor bisericii și, la scurt timp, și a clădirilor parohiei. Depre ultima mare intervenție constructivă, derulată în anii 1998–1999, știm destul de puțin, doar că de aceasta s-a legat și o nivelare a întregii curți interioare, cu pământ brun nisipos amestecat cu mult moloz. Stratul steril din punct de vedere arheologic a fost alcătuit de pământul negru lutos umed.

Nu s-au identificat complexe arheologice clare, s-au delimitat straturi de depunere și de umplere, rezultate mai ales după construcția bisericii actuale, ridicată în anii 1728–1754, și a clădirii parohiei. S-au verificat mai ales fundațiile zidurilor bisericii și parohiei. Fundația zidului nordic al bisericii a fost construită în mare parte din cărămidă legată cu mortar, s-au observat în câteva locuri bucăți mai mari de piatră de carieră și un rând de egalizare format numai din piatră (la o adâncime de 2,00–2,08 m). Fundația zidului estic al parohiei (aripa de vest), în punctul în care se întâlnește cu zidul bisericii, a fost așezată pe o fundație mai veche (arătând ca o fundație retrasă), a unei construcții mai mici, despre care se știe că a existat în acea zonă (pe baza planurilor vechi urbanistice și a cercetării lui János Orbán). Zidul parohiei a fost construit tot din cărămizi legate cu mortar. Fundația mai veche, care a aparținut unei case de locuit de mici dimensiuni, a constat din piatră de râu în mortar nisipos gălbui și patru rânduri de cărămizi.

Cea mai mare parte a materialului arheologic colectat este constituită din fragmente de veselă ceramică variată, mai ales smălțuită monocrom (cu maroniu, galben sau verde), dar și policrom. Mai rar s-au găsit fragmente de obiecte din fier (mai ales cuie) și bucăți de sticlărie, care se încadrează în secolele XVII–XIX. Ceramica de uz casnic și de servit este prezentă în cantitatea cel mai mare, mai ales piese smălțuite (cu diferite culori) sau pictate. Cahlele, mai puține, prezintă forme variate, simple sau acoperite cu smalț (cahle-plăci rectangulare cu motive florale și vegetale sau nedecorate). Printre materialele arheologice amintim și oasele de animal, în cantitate destul de ridicată (provenind de la porci, găini, bovine etc.). Ceramica neolitică este prezentă prin câteva fragmente din pastă roșie aparținând culturii Starčevo-Criș și o așchie cioplită.

În urma efectuării cercetării arheologice preventive din anul 2025, au fost verificate mai ales fundațiile zidurilor bisericii și clădirii parohiei. Contexte arheologice nu s-au delimitat, zonele prielnice pentru cercetare arheologică fiind foarte reduse, din cauza faptului că, în anii 1998–1999, când s-a efectuat o renovare completă, totul a fost betonat sau pavat și s-au introdus diferite țevi (pentru apă, canalizare, electricitate, paratrăsnet etc.), fără efectuarea de săpături arheologice. S-a confirmat și informația potrivit căreia pe terenul unde s-a construit parohia, pe lângă casa Nagy Szabó, a mai existat o casă mai mică, spre sud, în zona bisericii, din care a fost identificată o mică parte a fundației.

Abstract

The main purpose of the research was to carry out preventive excavations around the church and parish building as part of the project “Consolidation and repair of St. John the Baptist Church and the Târgu Mureș monument complex.” To this end, a total of five test trenches were excavated, three outside the church (two test pits could not be investigated due to existing drainage), one in the church crypt, and another in the basement of the parish house. The preventive archaeological research analyzed especially the foundations of the church walls and the parish building. No archaeological contexts were identified, as the areas suitable for archaeological research were very limited due to the fact that in 1998–1999, when a complete renovation of the buildings was carried out, everything was covered in concrete or paved (also various pipes were laid in the ground – water, sewage, electricity, lightning rods etc.), and no archaeological excavations were carried out. We know that on the plot, where the parish house was built, next to the Nagy Szabó house, another smaller house stood to the south, in the area of the church, of which we have most likely identified a small part of the foundation.

Bibliografie:

Márton, J., *A Keresztelő Szent János plébániatemplom története* [Istoria bisericii parohiale Sf. Ioan Botezătorul], în: A marosvásárhelyi Keresztelő Szent János plébániatemplom. Marosvásárhely, 2000.

Orbán, J., *Keresztelő Szent János templom és plébánia* [Biserica Sf. Ioan Botezătorul și parohia]: https://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=229 (accesat: 09.09.2025).

Illustrations list:

Pl. I. S. 1.
Pl. II. S. 4.
Pl. III. S. 5.

Pl. I. S. 1

Pl. II. S. 4

Pl. III. S. 5

131. Târgu Mureș, jud. Mureș

Punct: Sinagoga Mare

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 13 (structură religioasă)
Încadrare cronologică: 5 (epoca modernă)
Cod LMI: MS-II-m-B-15501
Autorizația nr. 299/20.05.2025
Colectiv: Gál Szilárd Sándor (MJ Mureș) – responsabil științific; Ünige Bencze, Bernadett Kovács (MJ Mureș)
Finanțare: Comunitatea Evreilor din Târgu Mureș
Perioada desfășurării cercetării: 28.07–08.08.2025

În perioada 28 iulie – 8 august 2025 a fost realizată o cercetare arheologică preventivă la Sinagoga Mare din municipiul Târgu Mureș, județul Mureș, monument istoric clasat, situat în zona centrală a orașului, pe strada Aurel Filimon, nr. 21. Intervenția arheologică a fost solicitată de Comunitatea Evreilor din Târgu Mureș și s-a desfășurat în cadrul elaborării documentației D.T.A.C., necesare pentru inițierea lucrărilor de restaurare și consolidare a edificiului.

Sinagoga Mare a fost proiectată de arhitectul vienez Jakob Gärtner și construită în anii 1899–1900. Clădirea combină elemente neogotice, maure și neoromanice, caracteristice sinagogilor proiectate de Gärtner în Imperiul Austro-Ungar. Compoziția arhitecturală este dominată de o cupolă centrală amplă, flancată pe fațada principală de două turnuri zvelte, cu coifuri bulbiforme. Decorul exterior este marcat de prezența unui număr ridicat de rozase, amplasate atât pe fațade, cât și pe tamburul cupolei, contribuind la o simetrie clar articulată. Interiorul păstrează, într-o proporție semnificativă, pictura decorativă originală și mobilierul inițial, aspecte care conferă edificiului o valoare patrimonială deosebită. De-a lungul secolului al XX-lea, clădirea a fost supusă mai multor intervenții de reparații și întreținere, însă lipsa unei restaurări sistematice și infiltrațiile de apă au condus la degradarea treptată a unor elemente structurale și decorative. În prezent, clădirea este încadrată în clasa de risc seismic III, situație care impune lucrări de consolidare și restaurare realizate cu respectarea strictă a principiilor de conservare a monumentelor istorice.

Cercetarea arheologică preventivă din anul 2025 a avut ca obiectiv principal evaluarea stării de conservare a fundațiilor zidurilor sinagogii și identificarea eventualelor contexte arheologice sau structuri construite anterioare edificării clădirii actuale, care ar putea fi afectate de lucrările propuse prin proiectul de restaurare. Având în vedere configurația terenului, prezența amenajărilor moderne și necesitățile proiectului, au fost deschise patru sondaje arheologice, numerotate S. 1–S. 4, dispuse perimetral în jurul clădirii.

Primul sondaj (S. 1), cu dimensiunile 1,10 × 2,00 m, a fost deschis lângă zidul sudic al sinagogii, în colțul unde zidul intrării se întâlnește cu zidul navei. Săpătura a fost realizată manual, ajungând la adâncimea de 1,80 m. Nivelul superior a fost afectat de o alee modernă din beton și de conducte de gaz. Sub aceste intervenții au fost identificate straturi de umplutură cu pământ negru, nisip și pietriș, conținând fragmente de ceramică smălțuită și porțelan, databile în secolele XIX–XX. Fundația zidului sudic a fost observată la -1,70 m.

Al doilea sondaj (S. 2), cu dimensiunile 1,40 × 1,60 m, a fost plasat lângă zidul nordic al clădirii. Săpătura a ajuns la -1,70 m, pentru a verifica fundația zidului nordic și eventuale structuri mai vechi. S-au descoperit intervenții moderne similare cu S1, precum și un strat de umplutură cu pietriș și pământ brun, fragmente arheologice din secolele XIX–XX. Sub acesta, un strat de nisip galben și lutos negru a fost considerat steril din punct de vedere arheologic.

Al treilea sondaj (S. 3), cu dimensiunile 1,55 × 2,15 m, a fost deschis lângă zidul sudic, partea estică. A vizat fundația clădirii anexe (bucătăria), ridicată după construcția sinagogii. Adâncimea maximă atinsă a fost de 2,06 m. Straturile superioare au fost deranjate de intervenții moderne (alee de beton, platbandă de descărcare). S-au identificat mai multe straturi de depunere cu materiale din secolele XIX–XX și un strat de umplutură cu nisip și pietriș.

Ultimul sondaj (S. 4), cu dimensiunile 1,50 × 1,50 m, a fost deschis în colțul de nord-est, lângă zidul estic. S-au investigat șapte straturi de depunere și umplere. Nivelul superior a fost afectat de amenajări recente și conducte moderne. Sub stratul de nisip și pietriș au fost straturi cu materiale variate (ceramică, porțelan, sticlă, fier), iar sub acestea stratul de pământ negru lutos a fost considerat steril.

Stratigrafia observată în jurul sinagogii s-a dovedit a fi relativ unitară, însă puternic afectată de intervenții moderne. În toate sondajele, nivelul superior a fost reprezentat de amenajarea unei alei masive din beton, realizată, cel mai probabil, în anul 1998, cu ocazia unor lucrări de renovare. Aceasta a fost așezată pe un strat consistent de nisip amestecat cu pietriș și balast. Sub acest nivel au fost identificate straturi de umplere modernă, conținând cantități mari de materiale arheologice fragmentare, precum ceramică smălțuită, porțelan, sticlă, cahle, cărămidă, țiglă, tencuială, obiecte metalice.

În mai multe sondaje au fost identificate intervenții utilitare moderne, precum introducerea de conducte de gaz, apă și elemente ale instalației de paratrăsnet, care au afectat atât stratigrafia, cât și integritatea unor porțiuni ale zidurilor. De asemenea, au fost observate subzidiri din beton de mari dimensiuni, realizate probabil în cursul lucrărilor de consolidare din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Sub nivelurile moderne și de umplere au fost identificate straturi de depunere cu material arheologic variat, încadrabil cronologic în principal în secolele XIX–XX. Aceste straturi nu au putut fi asociate cu complexe arheologice clare sau cu structuri construite distincte, ci reprezintă depuneri rezultate din utilizarea îndelungată a zonei după edificarea sinagogii. Sterilul arheologic a fost atins în toate sondajele și a fost reprezentat de un pământ negru lutos umed, lipsit de

materiale arheologice.

Materialul arheologic recoltat în cadrul cercetării constă predominant din fragmente de veselă ceramică smălțuită, porțelan, sticlă, cahle și obiecte din metal, databile în intervalul secolelor XVIII–XX. Ceramica este reprezentată în principal de piese de uz casnic și de servit, multe dintre ele smălțuite sau policrome. Cahlele identificate sunt relativ puține și prezintă forme simple, unele cu decor vegetal sau floral, caracteristice secolului al XIX-lea. Materialul metalic și sticlăria sunt fragmentare și nu permit identificări tipologice deosebite.

În urma cercetării arheologice preventive din anul 2025 nu au fost identificate vestigii arheologice sau structuri construite anterioare edificării Sinagogii Mari. Rezultatele obținute confirmă caracterul modern al contextelor investigate și indică faptul că zona a fost puternic remodelată prin intervenții succesive în secolul al XX-lea.

Abstract

In 2025, a preventive archaeological excavation was carried out at the Great Synagogue of Târgu Mureș, Mureș County, Romania, a listed historic monument located in the central area of the city. The archaeological investigation was requested by the Jewish Community of Târgu Mureș and was conducted as part of the preparation of the D.T.A.C. documentation required for the restoration and structural consolidation of the building. The Great Synagogue was designed by the Viennese architect Jakob Gärtner and built between 1899 and 1900. It represents a significant example of late 19th-century Jewish religious architecture within the former Austro-Hungarian Empire. Architecturally, the building is characterized by an eclectic style, combining Neo-Gothic, Moorish, and Neo-Romanesque elements. Its main features include a large central dome, two slender towers with bulbous roofs on the main facade, and an extensive use of rose windows on the facades and the dome drum. A substantial part of the original interior decoration and furniture has been preserved, contributing to the monument's high heritage value. Throughout the 20th century, the building underwent several repair and maintenance campaigns; however, insufficient long-term conservation and water infiltration led to the gradual deterioration of certain structural and decorative elements. The main objective of the 2025 preventive archaeological research was to assess the condition of the building's foundations and to identify any archaeological contexts or earlier structures that might be affected by the planned restoration works. Four test trenches (S1–S4) were opened around the building, strategically placed to investigate the northern, southern, and eastern sides of the synagogue. The stratigraphy observed in all trenches proved to be relatively uniform but heavily disturbed by modern interventions. The uppermost levels consisted of a massive concrete walkway, most likely installed in 1998 during renovation works, laid over a thick layer of sand and gravel. Beneath this, several modern fill layers were identified, containing abundant fragmented archaeological material such as glazed pottery, porcelain, glass, stove tiles, bricks, roof tiles, plaster, and metal objects. Numerous modern utility installations, including water and gas pipes, lightning conductor elements, and large concrete underpinning structures, were also documented, significantly affecting the archaeological deposits. Below the modern fills, layers containing archaeological material dated mainly to the 19th and 20th centuries were identified. These deposits could not be associated with well-defined archaeological features or building remains predating the synagogue. In all trenches, sterile soil consisting of wet, dark loamy earth was reached. The recovered archaeological material dates predominantly between the 18th and 20th centuries and consists mainly of domestic glazed ceramics, porcelain tableware, glass fragments, stove tiles, and metal objects. No archaeological remains earlier than the construction of the synagogue were identified.

The preventive archaeological excavation confirmed the predominantly modern character of the investigated contexts and demonstrated the strong impact of 20th-century interventions on the area surrounding the Great Synagogue. The results provide essential data for the ongoing restoration project, particularly regarding the state of the foundations and the degree of disturbance affecting the archaeological stratigraphy.

Illustrations list:

Pl. I. Profiles of S. 1.
Pl. II. Profiles of S. 2.
Pl. III. Profiles of S. 3.
Pl. IV. Profiles of S. 4.

Pl. I. Profile S. 1

Pl. II. Profile S. 2

Pl. III. Profile S. 3

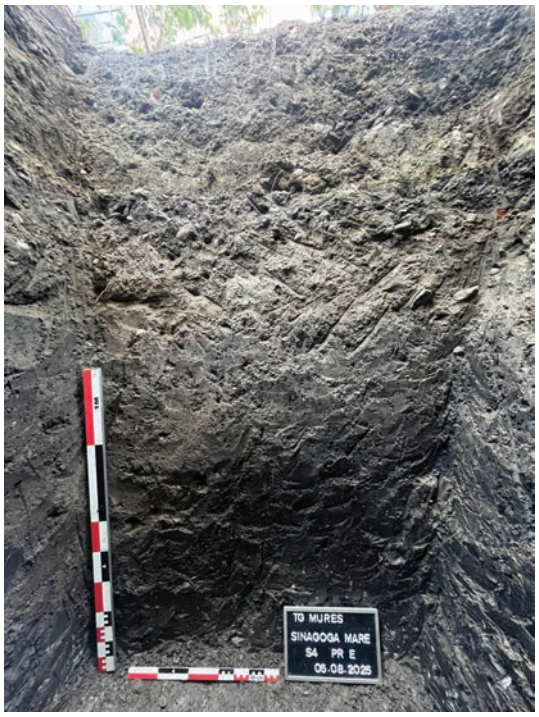

Pl. IV. Profile S. 4

132. Tecuci, jud. Galați
Punct: Așezarea Sântana de Mureș-Cerneachov Rateș III

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 22 (mormânt izolat), 222 (mormânt)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 151 (epoca bronzului timpuriu), 33 (epoca postromană), 431 (epoca medievală timpurie)
Autorizația nr. 583/6.11.2024
Colectiv: Paul Ciobotaru (Muzeul de Istorie „Teodor Cincu" Tecuci) – responsabil științific
Finanțare: S. C. Davide Construct S.R.L.
Perioada desfășurării cercetării: 02.06–11.07.2025

Realizarea obiectivului investițional „Amenajare exploatare agregate minerale cu redarea terenului în circuitul agricol" a implicat cercetarea zonei din extravilanul municipiului Tecuci, T 87, P. 420/1, *în partea de sud vest a zonei în care se derulează proiectul*, pe terasa superioară a malului stâng al râului Bârlad, brațul Rateș, la aproximativ 1 500 m nord de DJ 251 Tecuci – Matca.

În condițiile unui teren mare, cu rare complexe arheologice, cercetarea arheologică a fost efectuată în suprafață, în carouri de 20 × 20 m, numerotarea acestora începând din colțul de SV, cu cifre de la vest la est și litere de la sud spre nord.

Au fost descoperite patru morminte de inhumație, 30 de gropi menajere, două locuințe și un cuptor de uz casnic.

Dintre cele patru morminte, unul a fost descoperit izolat, orientat NS, poziție semichircită, iar celelalte trei au fost descoperite în L1 (Cx. 22). Mormintele descoperite în locuință erau amplasate în niște nișe săpate în pereții de N (M. 2), S (M. 3) și V (M. 4), orientate VE, poziție semichircită.

Datorită faptului că mormintele M. 2, M. 3 și M. 4 au fost descoperite într-o locuință specifică secolelor X–XI, în care a fost descoperit un cuptor de piatră de uz casnic, specific acestei perioade, dar și faptului că în cuptor au fost descoperite fragmente ceramice și oale fragmentare specifice acestei perioade, deși nu au avut inventar, mormintele pot fi încadrate în această perioadă (secolele X–XI). M 1 a fost descoperit izolat, nu a avut inventar și orientarea este alta decât a celorlalte trei morminte, deși poziția este identică, acesta nu poate fi, deocamdată, încadrat cronologic.

Locuința 1 (Cx. 10) are formă rectangulară cu colțurile rotunjite, fiind prevăzută cu câte două gropi de par pe laturile de V și E ale acesteia, precum și cu o adâncitură în centrul ei. Intrarea în locuință se făcea în colțul de SE al acesteia, iar acoperișul era în două ape. Materialul arheologic recoltat o încadrează în cultura Sântana de Mureș-Cerneachov.

Locuința 2 (Cx. 22) a avut inițial formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, dar apoi și-a schimbat forma în urma descoperirii nișelor cu înmormântările din pereții de N, S și V. Forma finală a acesteia este ca un vârf de săgeată. Materialul arheologic recoltat o încadrează în Evul Mediu timpuriu, secolele X–XI.

Cuptorul 1, a fost descoperit în L 2, în partea de E a acesteia. Este amenajat din pietre, dărâmate, printre care au fost descoperite fragmente de vase lucrate la roată și un cuțit de fier, specifice secolelor X–XI.

Gropile, în număr de 30, aveau rol menajer și forme variate: rotunde, ovale, semicirculare, rectangulare etc. Materialele arheologice recoltate le încadrează în cultura Sântana de Mureș-Cerneachov.

Materialul arheologic:

Ceramică

Ceramica prelevată atât din locuințe, cât și din gropi aparține epocii bronzului timpuriu, secolului IV p.Chr. (cultura Sântana de Mureș-Cerneachov) și secolelor X–XI.

Descriere succintă în funcție de apartenența culturală:

– epoca bronzului timpuriu (cultura Folteşti) – câteva fragmente ceramice, lucrate cu mâna, din pastă de culoare cărămizie, grosieră, decorată cu incizii verticale pe buză, care provin de la o oală;

– cultura Sântana de Mureș-Cerneachov (secolul IV) – trei tipuri de vase, provenite de la diferite forme de vase: primul tip (fragmente de oale, cești) este reprezentat de ceramica grosieră, lucrată cu mâna, de culoare cărămizie și cărămiziu-cenușie, în compoziția căreia au intrat și cioburi pisate; al doilea tip (căni cu toartă, castroane, castron cu trei toarte, oale) este reprezentat de ceramica lucrată cu roata, de bună calitate, care are în compoziție nisip, foarte bine arsă, fină lustruită, cu ornamente din categoria brâului simplu în relief, liniilor incizate și motivelor lustruite; al treilea tip este constituit de ceramica de import, reprezentată de fragmente provenite de la amfore romane, din pastă cu nisip în compoziție, culoare gălbuie și roșiatică, precum și de la vase din pastă fină, cărămiziu-roșiatică, acoperită cu angobă roșie;

– secolele X–XI – fragmente provenite de la vase (oale), realizate din pastă grosieră, cu pietricele în compoziție, culoare cărămiziu-cenușie, cu decor din linii incizate circulare, paralele și vălurite.

Unelte, arme, piese de port și podoabă și obiecte casnice

Din locuințe și din gropi au fost recoltate o serie de unelte din os, lut și metal. Uneltele din os sunt realizate prin prelucrarea oaselor de animale și sunt reprezentate de împungătoare și de o placă de os ornamentată cu cercuri concentrice și un punct în mijloc. Pe lângă unelte, au fost descoperite obiecte de uz casnic, reprezentate de cuțite de fier și o fusaiolă din lut ars.

Categoria obiectelor de port și podoabă este reprezentată de un ac de fibulă din bronz și de o placă de cataramă, tot din bronz.

Armele sunt prezente printr-un vârf de lance din fier, prevăzut cu dulie.

Abstract

The preventive archaeological research of "The settlement of Sântana de Mureș-Cerneachov. Rateș III" site was carried out in 2025 having the objective of discharging the archaeological planning condition of an area where is implemented the investment project „Development of mineral aggregates exploitation with the return of the land to the agricultural circuit. Were investigated 8587 sqm from the entire area. Thirty-seven archaeological complexes dated from the Sântana de Mureș-Cerneachov culture (4th century) and early medieval period dated in the X–XI centuries were discovered during the site investigation.

Bibliografie:

Harhoiu, R., *Das Ende der Sântana de Mureş-Černjachov - Kultur und die Phase der hunnischen Expansion, în: Die Sântana de Mureş-Černjachov-Kultur, Akten des Internatio-nalen Kolloquiums in Caputh von 20*. bis 24. Oktober 1995, Bonn, 1999, p. 59–68.

Ilie, C., Adamescu, A. I., Mandache, T., *Situl arheologic Negrilești. Cercetare preventivă din punctul „Grădiniță"*, în: Danubius, 38, 2019, p. 69–84.

Petrescu, F., *Repertoriul monumentelor de tip Sântana de Mureş-Cerneahov de pe teritoriul României*, Bucureşti, 2002.

Illustrations list:

Pl. I. General plan of archaeological research.
Pl. II. Tombs 1 - 4.
Pl. III. Household pits.
Pl. IV. Dwellings and domestic oven.
Pl. V. Ceramics specific to the Sântana de Mureș–Cerneachov culture.
Pl. VI. Imported ceramics and metal pieces specific to the Sântana de Mureș–Cerneachov culture (2); ceramics and metal pieces specific to the 10th–11th centuries (1).

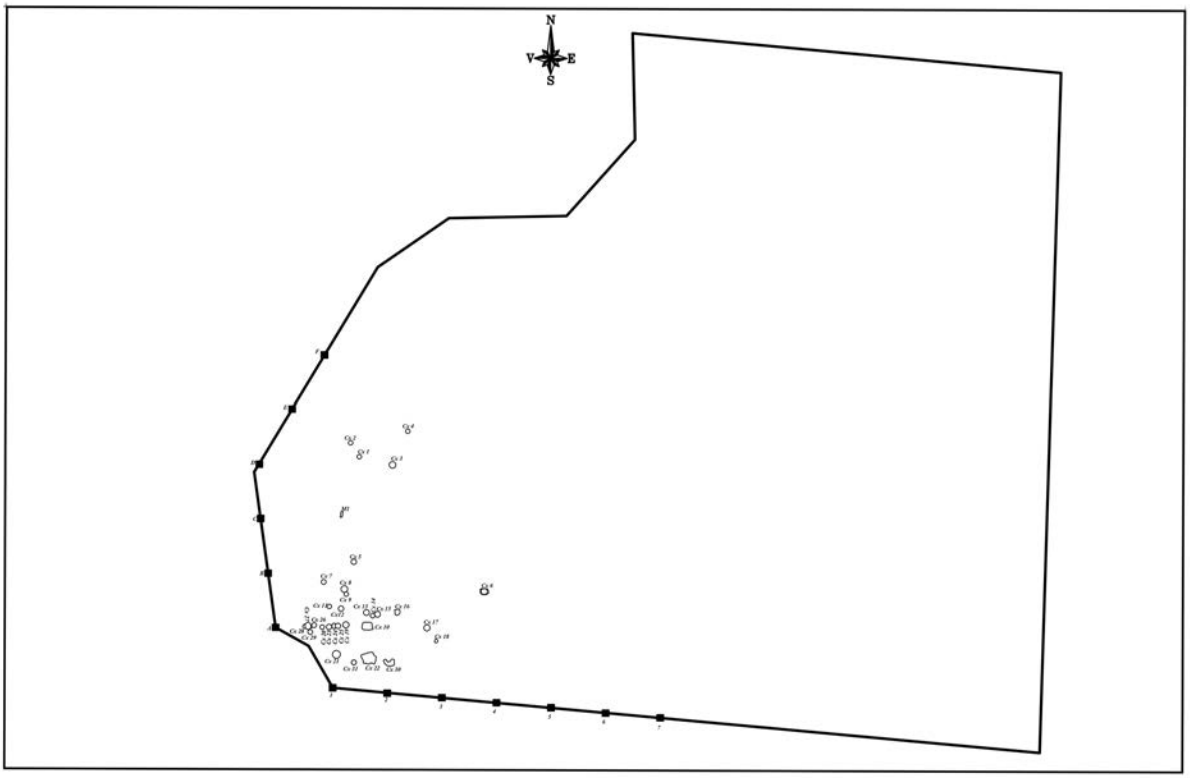

Pl. I. Planul general al cercetării arheologice

M 1

M 2

M 3

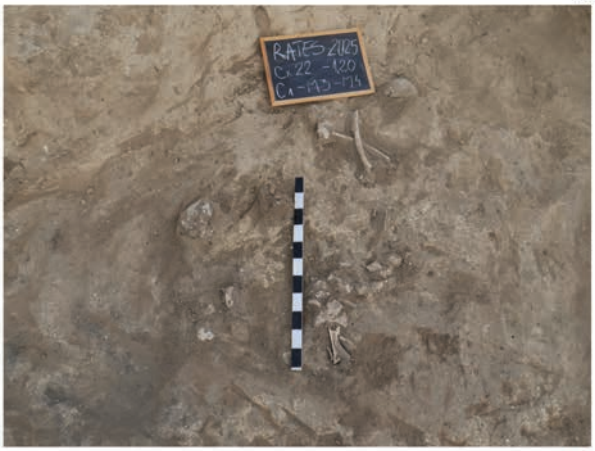

M 4

Pl. II. Mormintele 1 - 4

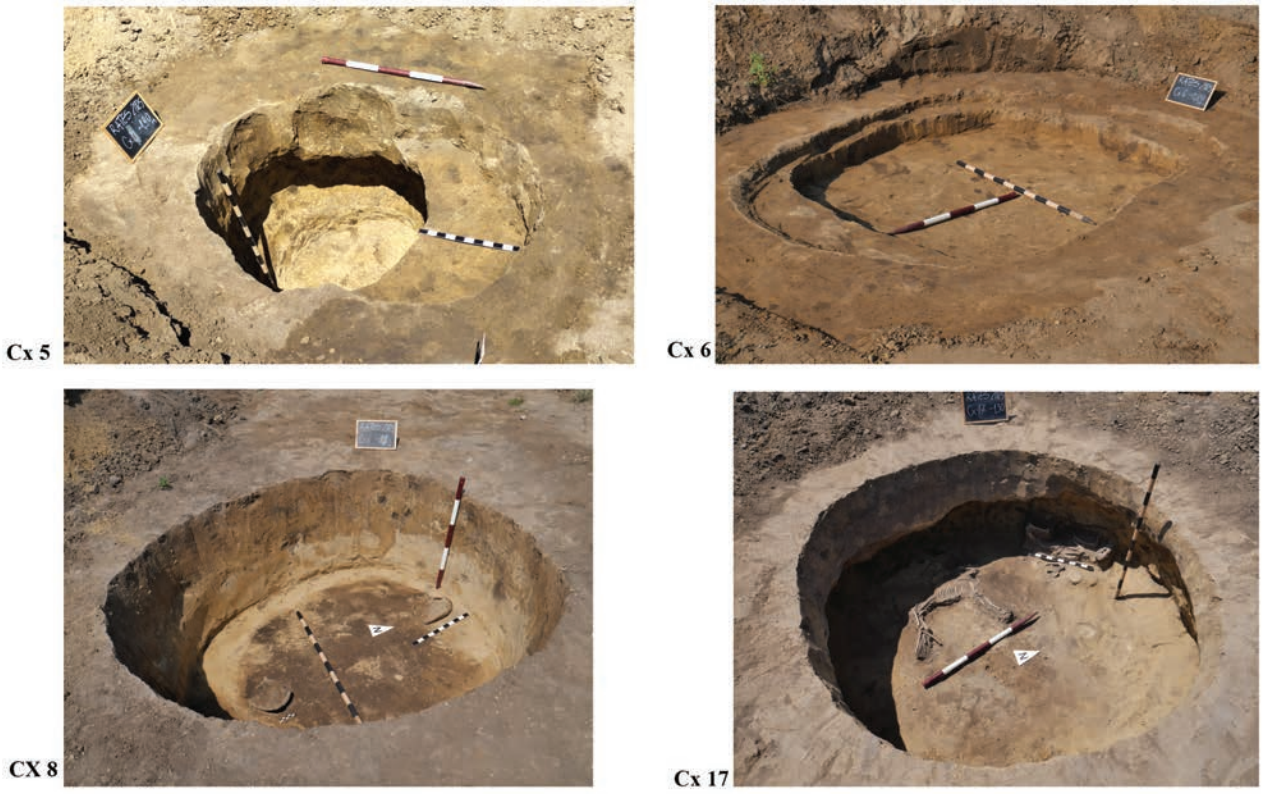

Pl. III. Gropi menajere

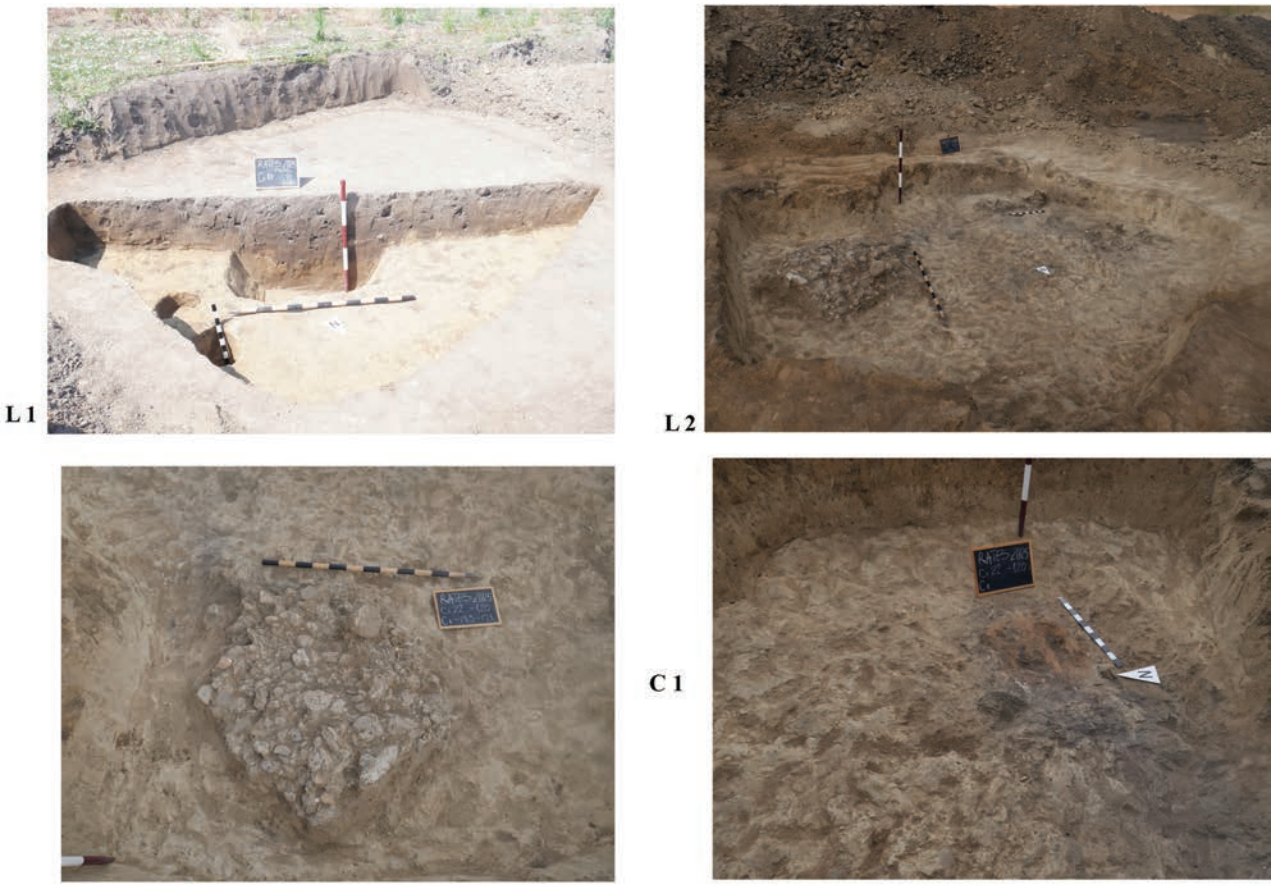

Pl. IV. Locuințe și cuptor de uz casnic

Pl. V. Ceramică specifică culturii Sântana de Mureș - Cerneachov

Pl. VI. Ceramică de import și piese de metal specifice culturii Sântana de Mureș-Cerneachov (2); ceramică și piese metalice specifice secolelor X - XI (1)

133. Turnu Măgurele, jud. Teleorman

Punct: Cetatea Turnu

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 125 (fortificații)
Încadrare cronologică: 4 (epoca medievală)
Autorizaţia nr. 199/29.04.2025
Colectiv: Irina Ene (MNIR) – responsabil ştiinţific; Silviu Oța, Marius Neculae (MNIR)
Perioada desfășurării cercetării: 5.05–10.07.2025

Cercetarea arheologică preventivă a fost determinată de solicitarea Beneficiarului (UAT Turnu Măgurele) de a fi realizate lucrările de specialitate necesare pentru parcurgerea procedurii de obținere a certificatului de descărcare de sarcină arheologică a terenului delimitat topografic, necesar pentru construirea unei piste de biciclete, proiect finantat prin PNRR.

Cetatea Turnu și așezarea creată ulterior în jurul acesteia sunt prezente pe hărți și planuri încă din secolul al XVII-lea. Fortificația propriu-zisă a fost atestată la sfârșitul secolului al XIV-lea. Prin Pacea de la Adrianopol, raiaua a fost retrocedată Țării Românești, fiind părăsită și demantelată ulterior. Încă de la mijlocul secolul al XIX-lea au avut loc cercetări arheologice sporadice, atât cu caracter sistematic, cât și preventiv, multe dintre acestea fiind publicate.

Rezultatele cercetării preventive

Din punct de vedere stratigrafic, nu se poate stabili o succesiune unitară de niveluri arheologice, întrucât zona cercetată (lunca Dunării) a fost supusă, pe lângă agricutură extensivă, la inundații, îndiguirii, colmatări, depuneri de nisip în urma inundațiilor, umpleri de văioage cu materiale diverse (arheologice și/sau contemporane). *In extenso* stratigrafia generală este următoarea:

1. 0–0,60 m/1,00 m = nivelul vegetal (arătura);
2. - 0,60 m/1,00–1,20 m/1,30 m = nivelul de depunere aluvionară nisipoasă, produsă în urma unei inundații puternice;
3. - 1,20 m/1,30–1,80 m = nivelul de cultură în care au fost realizate structurile arheologice, pământ cenușiu cu rari pigmenți roșiatici și negricioși;
4. -1,80–2,00 m = pământ de culoare galbenă, argilos, compact, fără materiale arheologice, steril din punct de vedere arheologic.

Scurtă descriere a descoperirilor

În zona supusă cercetării arhelogice preventive, au putut fi identificate structuri constructive din secolele XVII-XVIII, păstrate precar, din cauza practicării agriculturii extensive, precum și a deselor inundații ale luncii Dunării, amenajări de indiguiri și irigații, precum și reamenajări ale drumurilor de pământ.

Pornind de la vest către est, respectiv de la cetate spre exterior, suprafața poate fi împărțită în carouri, astfel:

1. C. 1–27, în incinta mare a cetății, unde a fost identificat un cuptor de redus minereul, un zid de compartimentare interior, o platformă de piatră cu un canal și zidul incintei mari a cetății;
2. C. 28–31, o locuință, cercetată parțial, întrucât depășește spre sud limitele terenului alocat proiectului. Acest complex a fost identificat sub stratul vegetal, la 4 m est de zidul incintei mari. Cel mai probabil, este vorba de o locuire, după momentul dezafectării acesteia, conservată pe acest segment doar la nivelul fundației. Încadrarea complexului nu poate fi anterioară secolului al XIX-lea.
3. C. 32–108, fără complexe/materiale arheologice, descoperite resturi de combustie, de canale și de țevi de irigații.
4. C. 109–169, zonă de locuire, cu două structuri constructive și alte gropi si vetre casnice. În această zonă, prima structură de locuire (o casă și anexe surprinse parțial, gropi menajere, vetre) este constituită din Cx. 30–34, cu pereți prăbușiți de chirpici, iar cea de-a doua, Cx. 35–37 din care au fost surprinse un colț de zid din piatră, care intră în malul de nord, o vatră cu cărămizi si o groapă menajeră.
5. C. 170–196, nu au fost identificate complexe arheologice. Profilul prezintă o depunere aluvionară nisipoasă, peste un nivel de cultură, bine spălat în urma unei inundații.
6. C. 197–270, zona de instalații de combustie de mari dimensiuni, cu material bogat; aceste cuptoare de mari dimensiuni, ca și zona de locuire, au fost identificate sub arătură și au fost construite în steril.

Materialele arheologice decoperite se compun din ceramică (vase de uz casnic), cărămizi și cahle de sobă, pipe, cuie de construcție dar și caiele, zgură de fier, ghiulele, oase de animale, în special bovine si ovi-caprine. Având în vedere timpul scurt scurs de la investigația în teren, artefactele se află în proces de conservare și cercetare.

Concluzii

Așezarea numită Orașul turcesc a luat naștere în jurul cetății Turnu, în lunca Dunării, fiind delimitată la sud de Dunăre și la vest de râul Sâi. Zona are destinație agricolă, fiind lucrată anual. Proiectul investițional traversează radial, pornind de la Cetatea Turnu spre est, această așezare medievală (3 × 840 m).

În zona supusă cercetării arhelogice preventive au putut fi identificate structuri constructive din secolele XVII–XVIII, păstrate precar, concentrate în trei zone cu potential arheologic: prima încadrează incinta mare a cetății, a doua prezintă o locuire civilă (pereți prăbușiți, gropi menajere, vetre), iar cea de-a treia concentrează o activitate meșteșugărească, fiind reprezentată de instalații de combustie/vetre de mari dimensiuni. Între aceste zone, nu au fost idenificate structuri de locuire sau artefacte, fapt datorat,cel mai probabil, configurației luncii Dunării de-a lungul timpului.

Abstract

The preventive archaeological research effectively provided a cros sectional assessment of the settlement via a radial sample extending from the Fortress outward (E). This research was determined by an investment project funded through the NRRP (National Recovery and Resilience Plan) for the construction of a bicycle lane.

In the area subject to preventive excavation, structures from the 17th–18th centuries were identified. These were poorly preserved due to long-term agricultural practices and extensive modification of the Danube floodplain. Three zones of archaeological potential were identified: the first encompasses the main enclosure of the fortress; the second shows evidence of civilian settlement; and the third constitutes a center of craft production, represented by large-scale combustion installations/hearths. No habitation structures or artifacts were found between these zones, a fact attributed to the configuration of the Danube floodplain and, more significantly, to contemporary interventions.

Illustrations list:

Fig. 1. Bike path route. Aerial view from the west.
Fig. 2. Orthophotoplan. Section of the large enclosure.
Fig. 3. Orthophotoplan. Section of the civilian settlement.
Fig. 4. Photograph of Feature, Cx. 1. Combustion installation.
Fig. 5. Photograph of Feature, Cx. 3. Stone structure.
Fig. 6. Photograph of Feature, Cx. 6. Fragment of the large enclosure wall.
Fig. 7. Photograph of Feature, Cx. 22. Combustion installation.
Fig. 8. Photograph of Feature, Cx. 22. Combustion installation. Detail of a stove tile (pottery type).
Fig. 9. Drawing of a clay pipe – Feature, Cx. 52.
Fig. 10. Drawing of clay pipe fragments – Feature, Cx. 54.

Fig. 1. Traseu pista biciclete. Vedere aeriană dinspre vest

Fig. 2. Ortofotoplan. Secțiune incinta mare

Fig. 3. Ortofotoplan. Secțiune așezare civilă

Fig. 4. Fotografie Cx. 1.
Instalație de combustie

Fig. 5. Fotografie Cx. 3.
Amenajare de piatră

Fig. 6. Fotografie Cx. 6.
Fragment din zidul incintei mari

Fig. 7. Fotografie Cx. 22.
Instalație de combustie

Fig. 8. Fotografie Cx. 22. Instalație de combustie. Detaliu oală cahlă

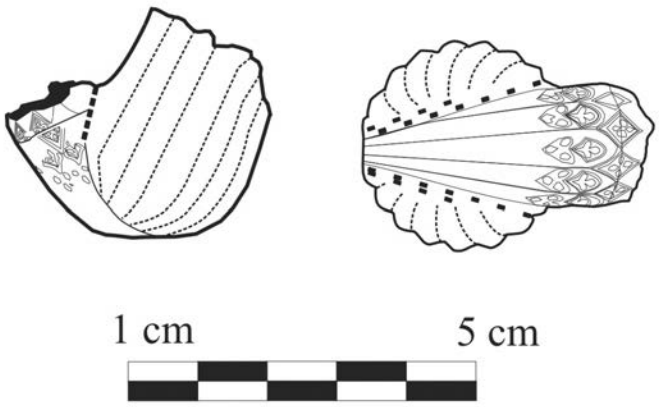

Fig. 9. Desen pipă Cx. 52

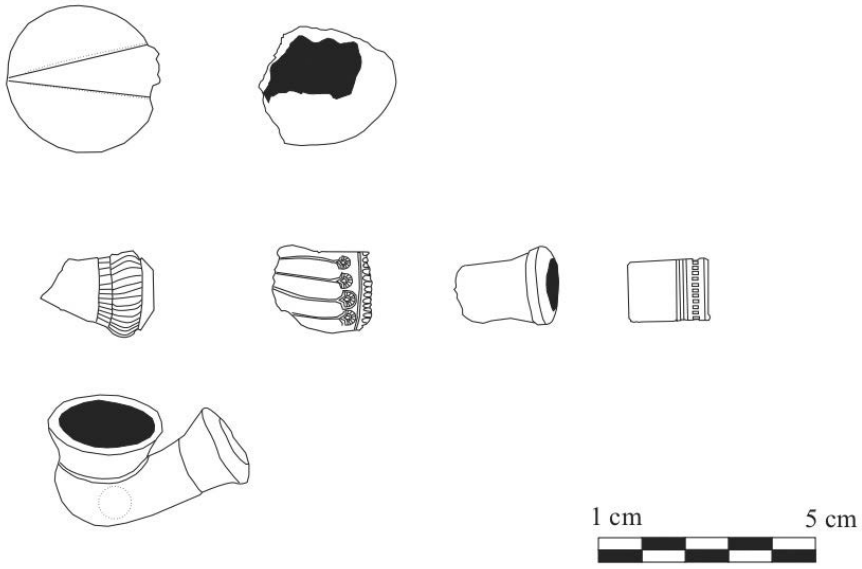

Fig. 10. Desen fragmente de pipă Cx. 54

134. Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare
Punct: Centru de colectare deșeuri prin aport voluntar

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu), 32 (epoca romană), 42 (epoca migrațiilor)
Cod RAN: 137979.01
Autorizația nr. 452/13.08.2025
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil științific; Liviu Marta, Norbert Nagy (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: 16–31.08.2025

Cercetarea noastră a fost demarată în contextul construirii obiectivului „Centru de colectare deșeuri prin aport voluntar și împrejmuire investiție, comuna Urziceni, jud. Satu Mare, CF 103329. Săpăturile noastre au identificat de fapt marginea sud-estică a unor așezări din diferite epoci istorice, care se întind pe un grind foarte bine evidențiat, atât pe hărțile istorice și actuale, cât și în teren. În cursul cercetărilor arheologice au fost cercetate 23 de complexe, relativ multe pentru dimensiunile suprafeței. Din punct de vedere cronologic, a fost suprinsă o paletă largă de complexe: epoca neolitică (Cx. 5), epoca bronzului (Cx. 8, 12, 20, 21, 23), din secolele V–VI p. Chr./gepizi (Cx. 2, 16), Evul Mediu timpuriu (secolele XI–XIII) (Cx. 17). Câteva complexe se pot data în general în preistorie (Cx. 3, 18), iar în altele nu s-au găsit elemente care să asigure încadrarea lor cronologică (Cx. 1, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 15, 19). Alături de complexele din așezări, a fost descoperit un singur mormânt de inhumație, izolat (Cx. 14), orientat NV-SE, aparținând unui copil, fără inventar.

Abstract:

Our excavations have actually uncovered the southeastern edge of settlements from different historical periods, which extend over a very well-marked area both on historical and current maps and the field. During the archaeological research 23 features were investigated, relativ many for the size of the area. From a chronological point of view, a wide range of features was uncovered: Neolithic, Bronz Age, Gepids from the 5th-6th centuries and thea 11th-13th centuries.

Illustration

Pl. I. 1. The place of excavation on the topographical map; 2. General research plan of 2025.

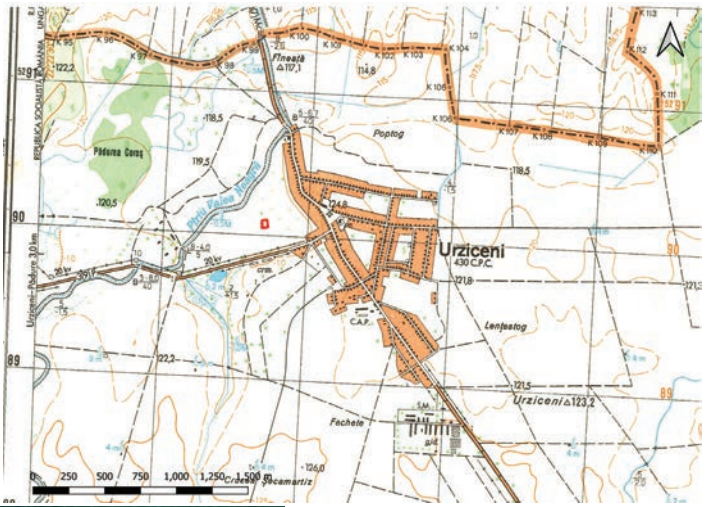

1

2

Pl. I. 1. Zona săpăturii pe harta topografică;
2. Planul general al cercetărilor din 2025

135. Vălișoara, com. Bucoșnița, jud. Caraş-Severin
Punct: Situl nr. 6 – Dealul Pădurele 1

Tip de sit: 116 (locuire sezonieră)
Încadrare cronologică: 11 (paleolitic)
Cod RAN: 51797.05
Autorizaţia nr. 238/03.06.2025
Colectiv: Dimitrie Pavel Negrei (MJERG Caransebeș) – responsabil ştiinţific; Ancuța-Ioana Bobînă, Bogdan Bobînă, Doru Gligor Bogdan, Maria Cristina Marton (UBB Cluj-Napoca); Sebastian Manolescu (Univ. Alba Iulia); Dorottya Nyulas (UBB Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetării: iunie 2025

Cercetarea arheologică preventivă a fost necesară ca urmare a demarării proiectului investițional „Conductă de transport gaze naturale pe direcţia Prunișor – Orșova – Băile Herculane – Jupa (inclusiv alimentare cu energie electrică, protecţie catodică și fibră optică), jud. Caraș-Severin”.

Situl este amplasat în localitatea Vălișoara (UAT Bucoșnița), jud. Caraș-Severin, pe Dealul Pădurele, la 1,6 km vest de Valea Pleşiului şi la 1,5 km nord de satul Vălişoara, la cca 800 m nord de pârâul Vălişoara şi la cca 1,7 km est de râul Timiş, fiind identificat, în anul 2024, în urma diagnosticului arheologic efectuat pentru proiectul investițional amintit.

Cercetarea arheologică preventivă a fost efectuată pe panta nordică a dealului, pe o lungime de 360 m și o lățime de 2,20 m, fiind identificate opt complexe arheologice (vetre și gropi de par).

În timpul decapării zonei sudice a așezării, între Cx. 06 și Cx. 07, fără un context arheologic au fost recuperate opt piese litice cioplite, lame și așchii din silex. Acestea considerăm că fac parte dintr-un atelier de cioplit, cel mai probabil deranjat de lucrările agricole intensive.

Situația stratigrafică este simplă și se prezintă astfel:

1. 0–0,20 m – strat vegetal;
2. 0,20–0,25–0,30 m – sol brun-cenușiu cu fragmente milimetrice de pigment (nivel de cultură);
3. 0,25–0,50 m – sol brun-gălbui lutos, steril din punct de vedere arheologic.

Situația stratigrafică ne confirmă locuirea și utilizarea zonei în vechime, dar precaritatea descoperirilor efectuate în suprafața cercetată împiedică o discuție largă privitoare la o interpretare exactă: cel mai probabil suprafața cercetată face parte dintr-o așezare sezonieră. Având în vedere că nu au fost descoperite fragmente ceramice, cât și funcționalitatea unor complexe (vetre și gropi de par), putem presupune că piesele aparțin perioadei paleolitice, însă o analiză mai amănunțită a materialului litic va confirma sau infirma această încadrare cronologică.

Abstract

The stratigraphic situation confirms the habitations and using the area since ages, but the precarious of archeological discoveries in the researched area stumbles the large disruptions about the exactly interpretation, but more probably the researches area is part of a seasonal settlement. Taking into account that there were not discovered the ceramic fragments, also the and the functionality of some complexes (fireplaces and hair pits) we can assume that the pieces belong to the Paleolithic period, but a more detailed analysis of the lithic material will confirm or deny this periodization.

Bibliografie:

Băltean, I. C., *The Palaeolithic in Banat*, în: Tasić, N., Draşovean, F. (eds.), *The Prehistory of Banat, Vol. I. The Palaeolithic and Mesolithic*, București, 2011.

Păunescu, A., *Paleoliticul şi mezoliticul din spaţiul transilvan*, Bucureşti, 2001.

Petrescu, S. M., *Cercetări arheologice în peșteri din bazinul Anina-Steierdorf*, Cluj-Napoca, 2022.

Illustrations list:

Pl. I. Vălișoara Sit 6. 1. Site location; 2. General stratigraphy.
Pl. II. Vălișoara Sit 6. Flint.

Pl. I. Vălișoara Sit 6. 1. Amplasarea sitului; 2. Stratigrafia generală

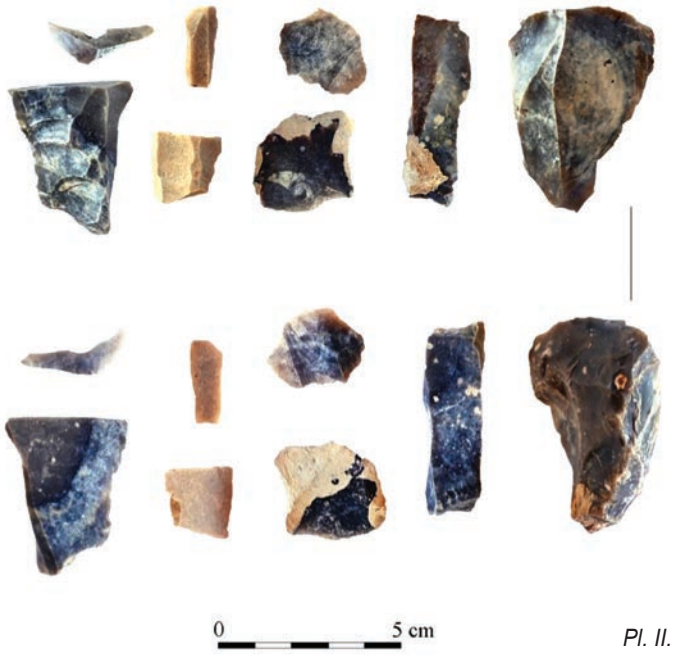

Pl. II. Vălișoara Sit 6. Silex.

136. Vălișoara, com. Bucoșnița, jud. Caraş-Severin
Punct: Situl nr. 8 – Sat Bătrân – Valea Vălișoara

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului)
Cod RAN: 51797.07
Autorizaţia nr. 240/03.06.2025
Colectiv: Dimitrie Pavel Negrei (MJERG Caransebeș) – responsabil ştiinţific; Ancuța-Ioana Bobînă, Bogdan Bobînă, Doru Gligor Bogdan; Maria Cristina Marton (UBB Cluj-Napoca); Sebastian Manolescu (Univ.Alba Iulia); Dorottya Nyulas (UBB Cluj-Napoca)
Perioada desfășurării cercetării: iunie 2025

Cercetarea arheologică preventivă a fost necesară ca urmare a demarării proiectului investițional „Conductă de transport gaze naturale pe direcţia Prunișor – Orșova – Băile Herculane – Jupa (inclusiv alimentare cu energie electrică, protecţie catodică și fibră optică), jud. Caraș-Severin".

Situl este amplasat în localitatea Vălișoara (UAT Bucoșnița), jud. Caraș-Severin, pe prima terasă a pârâului Vălișoara, la ieșirea din sat. (Pl. I/1), fiind identificat, în anul 2024, în urma diagnosticului arheologic efectuat pentru proiectul investițional amintit.

Situația stratigrafică este simplă și se prezintă astfel (Pl. I/3):

1. 0–0,30 m – strat vegetal;
2. 0,30–0,55 m – sol brun-cenușiu cu fragmente milimetrice de pigment și chirpici, piatră și urme de arsură (nivel de cultură);
3. 0,55–0,75 m – sol brun-gălbui compact, steril din punct de vedere arheologic.

Din punct de vedere arheologic au fost identificate patru complexe arheologice care vor fi descrise în rândurile ce urmează:

Cx. 01. Groapă de formă aproximativ ovală, orientată est-vest, margini neclare, pereți înclinați, baza alveolată, cu dimensiunile păstrate de 1,30 × 0,90 m și adâncimea de 0,30 m. Umplutura este alcătuită din pământ gri-maroniu amestecat cu pigment roșiatic și arsură, cărbuni și fragmente de chirpici mai ales în zona sudică și fragmente ceramice ce aparțin perioadei moderne. Ca funcționalitate cel mai probabil este o vatră.(Pl. II/1; Pl. III/1)

Cx. 02. Groapă de formă aproximativ ovală, orientată nord-sud, margini neclare, pereți înclinați, baza alveolată, cu dimensiunile păstrate de 0,90 × 0,60 m și adâncimea de 0,20 m. Umplutura este alcătuită din pământ gri-maroniu compact amestecat cu pigment roșiatic și fragmente ceramice preistorice. (Pl. II/2; Pl. III/2).

Cx. 03. Groapă de formă aproximativ ovală, orientată est-vest, margini clare, pereți înclinați, baza alveolată, cu dimensiunile păstrate de 0,75 × 0,78 m și adâncimea de 0,25 m. Umplutura este alcătuită din pământ gri-maroniu compact amestecat cu pigment roșiatic și fragmente ceramice preistorice. (Pl. II/3; Pl. III/3).

Cx. 04. Groapă de formă aproximativ circulară, margini neclare, pereți înclinați, baza alveolată, cu dimensiunile păstrate de 1,55 × 1,25 m și adâncimea de 0,47 m. Umplutura este alcătuită din pământ maroniu spre negru amestecat cu pigment roșiatic și arsură, cărbuni și fragmente de chirpici, cu multe fragmente ceramice preistorice. (Pl. II/4; Pl. IV).

Materialul arheologic descoperit în Cx. 01 se compune în principal din fragmente ceramice lucrate la roata rapidă, cu ardere bună. Printre fragmente fiind identificate un fund de vas de culoare cărămizie și mai multe buze din categoria străchini și ulcioare, unele dintre ele fiind pictate cu nuanțe roșu cărămiziu, iar altele păstrând pe suprafața lor o glazură verde (Pl. III/1). Acestea pot fi încadrate în perioada modernă, având legătură cu vechea vatră a satului Vălișoara.

Fragmentele ceramice preistorice descoperite atât în nivelul de cultură cât și în complexe (Cx. 02, Cx. 03 și Cx. 04) este compus din fragmente atipice, realizate dintr-o pastă omogenă, degresată cu nisip cu bob de diferite dimensiuni, în urma arderii culoarea acestora variind de la cărămiziu roșiatic la cărămiziu închiz cu urme de ardere secundară dar și fragmente de culoarea neagră din categoriile fină și semi-fină. Fragmentele ceramice tipice fac parte din categoriile semi-fină și fină (lustruite), se compun din buze de vas cu buton perforat transversal, din pasta semi-fină, ardere reducătoare, un fragment de toartă supraînălțată, fragmente de fund de vas, un fragment atipic de culoare neagră lustruit și decorat cu linii incizate. Vasele aparțin categoriiilor cești cu toartă supraînălțată, străchini, castroane etc.(Pl. III/2; Pl. III/3; Pl. IV).

Materialul arheologic preistoric descoperit poate fi datat pe baza analogiilor grupului cultural Balta Sărată.

În cei 169,4 mp supuși cercetării, au fost identificate patru complexe arheologice, trei gropi și o vatră care poate fi datată în perioada modernă. Acestea au fost descoperite în urma decapării planimetrice mecanizate la adâncimea aproximativă de 0,45 m.

Situația stratigrafică ne confirmă locuirea și utilizarea zonei în vechime. Cercetarea arheologică a identificat, cel mai probabil, zona limitrofă a unei așezări, care se întindea spre vest față de perimetrul excavat, mărturie fiind numărul redus de complexe identificat. Cât privește Cx. 01, vatra, aceasta poate fi pusă în legătură cu vechea vatră a satului Vălișoara, așa numitul „Satul Bătrân" ce se extinde în partea estică față de zona cercetată de noi.

Din punct de vedere al materialului arheologic preistoric identificat, putem data așezarea în epoca bronzului târziu. Fragmentele ceramice descoperite par a aparține grupului cultural Balta Sărată.

Abstract

In the 169.4 sq m subject of the research, were identified four archaeological complexes, three pits and a fireplace that can be dated to the modern period. These were discovered following mechanized planimetric stripping at an approximate depth of 0.45 m.

The stratigraphic situation confirms the habitation and use of the area in ages, most likely the archaeological research has discovered the bordering area of a settlement. The evidence is the small number of complexes identified. Most likely the prehistoric settlement extends westward from the perimeter excavated by us. As for Cx. 01, the fireplace, it can be linked to the old hearth of the village of Vălișoara, the so-called "Old Village" which extends to the eastern side of the area investigated by us.

Bibliografie:

Gumă, M., *Epoca bronzului în Banat. Orizonturi cronologice şi manifestări culturale*, BHAB 5, Timişoara, 1997.

Petrovszky, R., Gumă, M., *Un nou grup cultural al epocii bronzului în sud-vestul României – Descoperirile de tip Balta Sărată*, în: Studii și Comunicări de Istorie, Caransebeș, 3, 1979, p. 53–110.

Illustrations list:

Pl. I. 1. Site location; 2. Aerial photograph taken during the research; 3. General stratigraphy.
Pl. II. 1. Complex Cx. 01; 2. Complex Cx. 02; 3. Complex Cx. 03; 4. Complex Cx. 04.
Pl. III. 1. Ceramics Cx. 01; 2. Ceramics Cx. 02; 3. Ceramics Cx. 03.
Pl. IV. Ceramics Cx. 04.

1

2

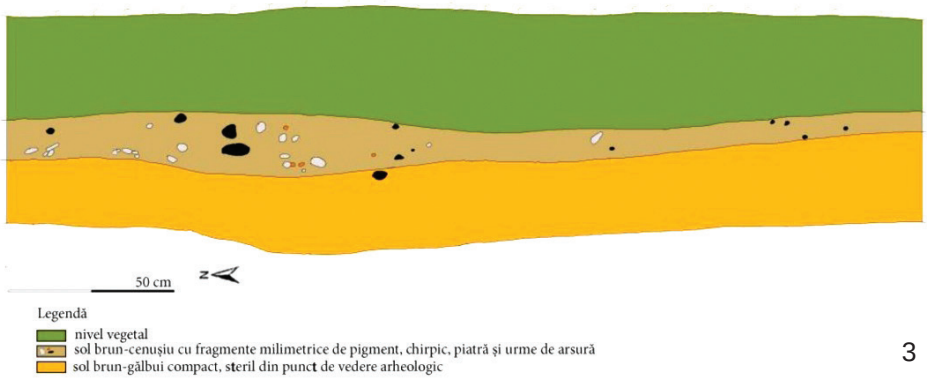

3

Pl. I. Amplasarea sitului; 2 Fotografie aeriană din timpul cercetării; 3. Stratigrafia generală

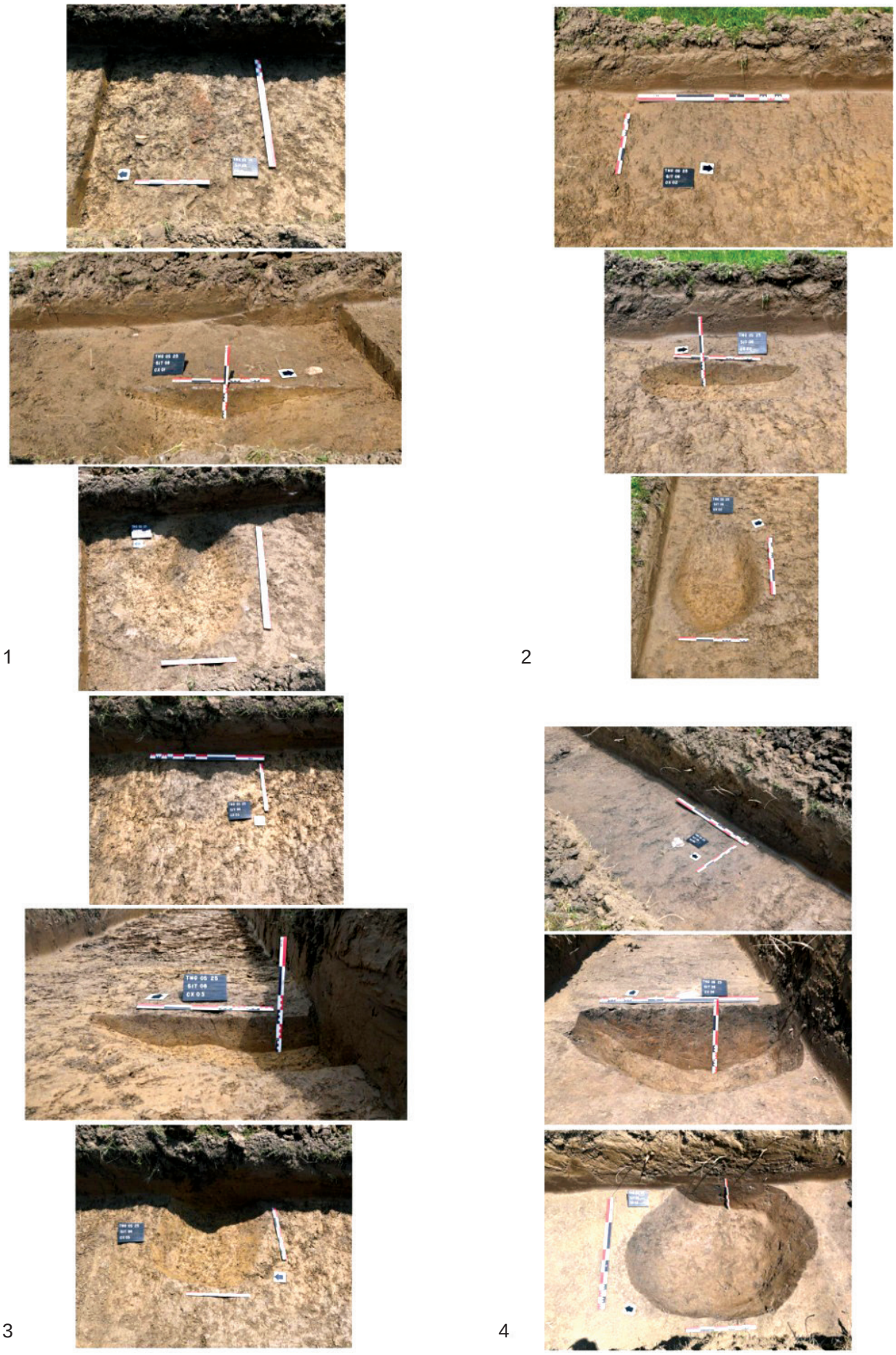

Pl. II. 1. Complexul Cx. 01; 2 Complexul Cx. 02: 3. Complexul Cx. 03; 4. Complexul Cx. 04

Pl. III. 1. Ceramică Cx.01; 2 Ceramică Cx.02; 3. Ceramică Cx. 03

Pl. IV. Ceramică Cx.04

137. Văratec, com. Agapia, jud. Neamț
Punct: Mănăstirea Văratec – Biserica „Adormirea Maicii Domnului”

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 121144.01
Autorizația nr. 536/16.09.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Silviu-Constantin Ceaușu (MIA Piatra-Neamț – CMN Neamț)
Perioada desfășurării cercetării: 01–20.10.2025

Mănăstirea Văratec este unul dintre obiectivele monahale reprezentative pentru zona Neamțului, având o tradiție de mai bine de două secole. Așezământul ecleziastic cuprinde trei biserici, dintre care cea mai veche are hramul „Adormirea Maicii Domnului” și a fost edificată la începutul secolului XIX, pe locul unei construcții de lemn anterioare[1].

Lăcașul de cult amintit a beneficiat de cercetări arheologice în anul 2013[2], fiind realizate mai multe sondaje în interior, care au permis obținerea unor date referitoare la structura monumentului, iar cu acel prilej au fost descoperite și câteva complexe funerare, atribuite începutului secolului al XIX-lea.

Recenta construcție a unui agheasmatar în incinta principală a mănăstirii, în imediata apropiere a Bisericii „Adormirea Maicii Domnului”, a impus realizarea unei cercetări arheologice preventive. În acest scop a fost deschisă o suprafață de 10 × 10 m, la o distanță de 15 m NV față de pridvorul bisericii, în apropierea caselor monahale (Pl. I/1–2).

Suprafața cercetată a fost împărțită în carouri de 2 × 2 m, pentru o mai bună înregistrare a datelor din teren. Latura estică a perimetrului cercetat a avut lungimea de 6 m datorită prezenței a doi arbori de mari dimensiuni la fiecare extremitate, iar săpătura a trebuit adaptată la această situație particulară.

Toate complexele arheologice au fost cercetate și înregistrate (Pl. I/3), iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Reperele altimetrice au fost raportate la „punctul 0” (P. 0) al șantierului arheologic.

Încă de la debutul cercetării s-a putut constata că perimetrul respectiv era puternic antropizat și că în ultimele decenii s-au realizat diverse intervenții, care, parțial, au afectat partea superioară a depunerilor arheologice.

Cx. 1 – rest de fundație, descoperit pe latura nordică a suprafeței cercetate (Pl. II/2). Era orientat NV-SE și s-a păstrat pe o lungime de 4,9 m, dar a fost distrus parțial de montarea recentă a canalizării și a unui cămin pentru apă. Zidul era construit din piatră exploatată din zona montană, prinsă cu mortar pe bază de nisip și var. Lățimea zidăriei era de 0,5 m. Pe latura sudică a fundației a fost surprins și un segment de pavaj din piatră de râu, care avea o suprafață de aproximativ 1 mp.

Cx. 2 – a fost identificat în caroul 5, la adâncimea de 0,7 m, și era constituit dintr-o conductă pentru aducțiunea apei, alcătuită din tuburi ceramice (olane) (Pl. II/2). Instalația s-a păstrat pe o lungime de aproximativ 5 m și a fost montată într-un șanț cu o lățime de 0,5 m. Pentru a fi protejate, tuburile ceramice au fost așezate pe un pat de pietre plate și au fost acoperite cu același tip de material. În umplutura șanțului, alături de tuburile ceramice au fost identificate fragmente ale unor conducte de lut, de la o aducțiune mai veche, care a fost dezafectată. Pe baza fragmentelor ceramice identificate în umplutura șanțului, putem spune că respectiva aducțiune de apă a funcționat la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Cx. 3 – Pivnița 1 a fost identificată în carourile 2 și 3, fiind orientată V-E (Pl. II/1–3). A fost realizată din piatră provenită din zona montană și prinsă cu lut. Construcția era dreptunghiulară în plan, fiind prevăzută cu o intrare dinspre E, sub forma unui gârlici, mai îngust decât lățimea beciului. Lungimea pivniței era de 6,60 m, lățimea era de 3,10 m, iar înălțimea estimată era de 1,7 m. Bolta a fost demantelată și piatra a fost recuperată la jumătatea secolului al XX-lea, iar un indiciu în acest sens îl constituie descoperirea, în interiorul pivniței, a unei monede emise în anul 1955. În umplutura acestui complex au fost găsite fragmente de cărămidă, piatră de râu, dar și urme de arsură, precum și resturi de sticlă. Capătul vestic al pivniței s-a păstrat destul de bine, fiind prevăzut cu o nișă care avea boltă de cărămidă. Doar pe latura de sud a pivniței s-a păstrat un fragment mai consistent al zidului de piatră, deși s-au putut observa foarte bine și aici urmele demantelării. Grosimea medie a zidului pivniței era de 0,5 m.

Intrarea în pivniță se făcea printr-un gârlici, cu o lățime de 1,4 m și o lungime de 1,6 m, prevăzut cu patru trepte de lemn, ale căror urme se observă și în golurile păstrate în zidărie (Pl. II/4). Pereții de la intrarea în pivință au fost tencuiți și zugrăviți.

Din inventarul pivniței au fost recuperate câteva fragmente de vase din faianță (farfurii, boluri), dar și cuie de fier și piese pentru fixarea unor elemente de lemn pentru construcții. Materialul ceramic prezintă trăsături specifice secolului XIX.

Cx. 4 – Pivnița 2, din care s-a păstrat culoarul de acces, cu o lungime de 7 m și o lățime de 1,5 m (Pl. III). Intrarea se făcea tot dinspre E, printr-un gârlici cu o lățime de 1,3 m (Pl. III/1). Pivnița a fost realizată din piatră de munte, adusă din apropiere, și zidită cu mortar pe bază de var și nisip. Pe peretele nordic al culoarului de acces s-au păstrat urmele unor ocnițe de cărămidă, din care doar una s-a conservat integral. În profilul de sud al săpăturii a fost identificat și peretele care despărțea cele două încăperi principale ale pivniței. Acest perete avea o lățime de 1,6 m (Pl. III/2–3). Spre deosebire de Pivnița 1, acest complex nu a fost prevăzut cu boltă, tavanul fiind plat.

Nivelul de călcare din pivniță a fost identificat la adâncimea de - 2,25 m.

[1] *Mănăstirea Văratic*, 1986, p. 26.
[2] Diaconu 2014, p. 422–423.

În umplutura acestui coridor de acces se aflau numeroase resturi de cărămidă, piatră, dar și consistente urme de arsură, probabil de la construcția care a suprapus pivnița și a cărei existență s-a încheiat, cel mai probabil, în urma unui incendiu (Pl. III/5). Din umplutură au fost recuperate numeroase cuie de fier, resturi de sticlă deformate de foc, fragmente de farfurii de faianță, care pot fi datate în a doua jumătare a secolului al XIX-lea.

Având în vedere prezența urmelor consistente de incendiere în umplutura celor două pivnițe, putem admite că distrugerea locuințelor care le-au suprapus a fost cauzată de marele incendiu care a afectat Biserica „Adormirea Maicii Domnului" în anul 1900[3].

Pe baza celor menționate anterior, putem spune că recenta cercetare preventivă de la Mănăstirea Văratec a adus un set de informații utile pentru reconstituirea unei secvențe istorice a acestui obiectiv monahal, mai ales pentru perioada secolului XIX.

Materialele arheologice se păstrează la Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț.

Abstract

Recent preventive archaeological research carried out at Văratec Monastery has provided new clues about the history of this monastic settlement, whose origins date back to the end of the 18th century. The construction of a new ecclesiastical building has allowed the identification of the remains of two stone cellars, the foundations of a monastic dwelling, and a section of a water pipe made of ceramic tubes. One of the cellars was dismantled in the mid-20th century to recover the stone needed for other constructions. The second cellar was only partially excavated. Both underground structures were covered by monastic houses that were destroyed by fire, most likely in 1900, according to historical sources. Common archaeological artefacts were also recovered from the investigated area, namely ceramic fragments, iron and glass pieces, dating from the 19th century.

Bibliografie:

***Mănăstirea Văratic*, Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași, 1986.

Diaconu 2014 – Diaconu, V., *Cronica cercetărilor arheologice din județul Neamț (2013–2014)*, în: MemAntiq, 29–30, 2014, p. 413–430.

Illustrations list:

Pl. I. 1. ″Adormirea Maicii Domnului" Church; 2. location of the researched area; 3. view during research (photos V. Diaconu).

Pl. II. 1. View of the researched area; 2. traces of a foundation and the water pipe; 3. cellar no. 1; 4. detail from the cellar entrance (photos V. Diaconu).

Pl. III. 1–5. construction and stratigraphic details from cellar 2 (photos V. Diaconu).

[3] *Mănăstirea Văratic*, 1986, p. 37.

1

2

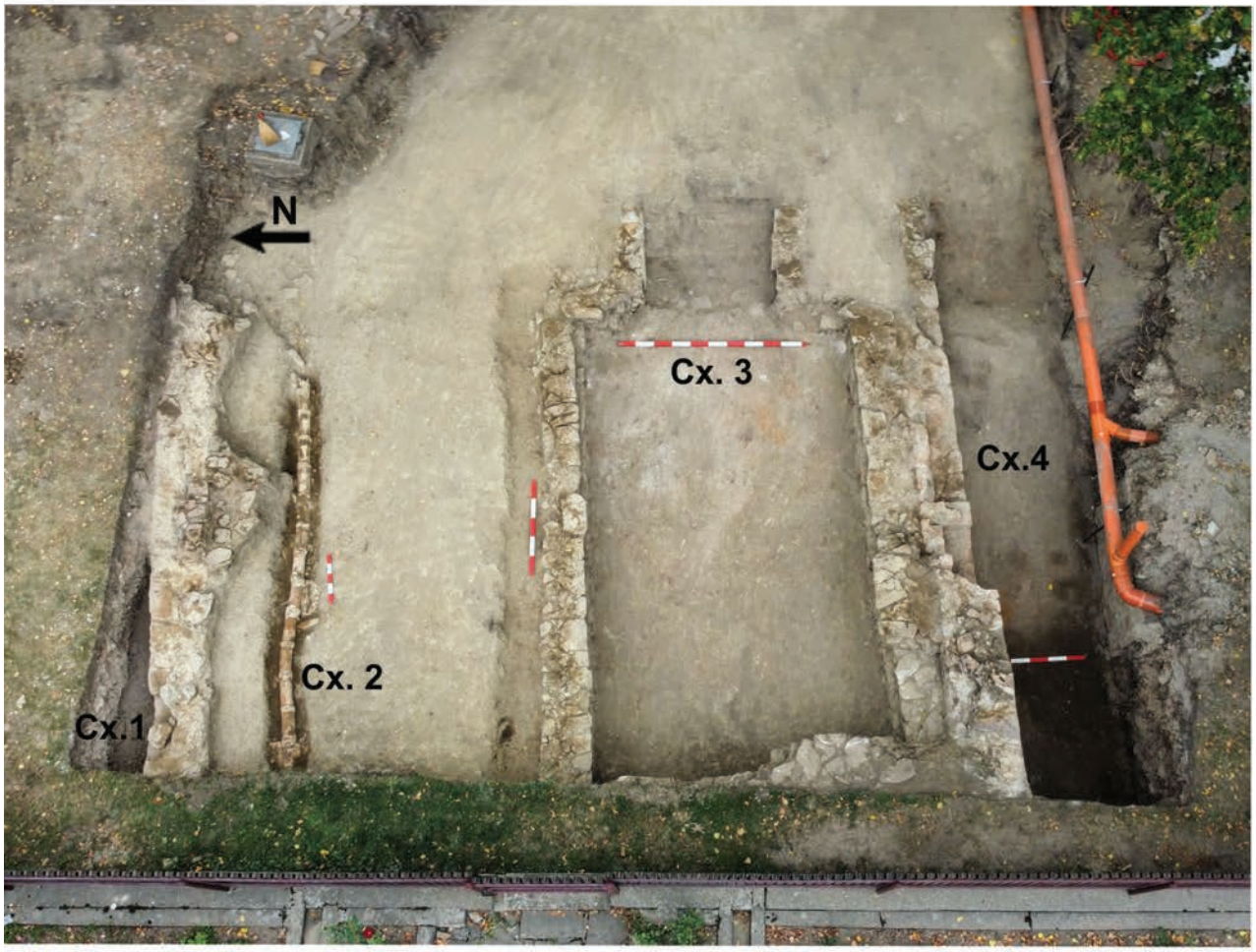

3

Pl. I. 1. Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, 2. amplasamentul zonei cercetate; 3. aspect din timpul cercetărilor (1, 3, foto – V. Diaconu)

1

2

3

4

Pl. II. 1. vedere asupra zonei cercetate; 2. urmele unei fundații și conducta pentru apă; 3. pivnița nr. 1; 4. detaliu de la intrarea în pivniță (1 - 4, foto – V. Diaconu)

Pl. III. 1 - 5. detalii constructive și stratigrafice din pivnița 2
(1 - 5, foto – V. Diaconu)

138. Vinga, jud. Arad
Punct: Dealul Călăcii – Situl nr. 12

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 131 (neolitic timpuriu), 153 (epoca bronzului târziu), 21 (La Tène) 431 (epoca medievală timpurie)
Autorizația nr. 100/14.03. 2025
Colectiv: Ioan Bejinariu (MJIA Zalău) – responsabil științific; Dan A. Băcueț-Crișan, Horațiu V. Cociș, Sanda Băcueț-Crișan, Dan A. Deac (MJIA Zalău); Mihaela Simion (MNIR)

În decursul anului 2023 au fost efectuate lucrări de diagnostic arheologic ce au precedat implementarea proiectului de modernizare a liniei de cale ferată Arad – Timișoara – Caransebeș, lotul 4 Ronaț Triaj Gr. D – Arad. În urma lucrărilor de diagnostic arheologic au fost identificate o serie de situri arheologice, unele cunoscute anterior, iar altele nou-descoperite.

Cercetarea arheologică preventivă pe care o prezentăm în acest caz a vizat situl nr. 12 localizat în extravilanul localității Vinga, jud. Arad, la sud-vest de localitate. Situl a fost descoperit cu ocazia diagnosticului intruziv realizat de arheologi ai MNIR în vara anului 2023. Localitatea Vinga se află în partea de sud-vest a județului Arad, la sud de Mureș, la limita cu județul Timiș. Satul este localizat preponderent pe o terasă înaltă de pe partea dreaptă a D.E. Arad – Timișoara, la circa 23 km de primul municipiu, respectiv la 30 km de al doilea. Geografic este vorba despre Câmpia Vingăi, subunitate a Câmpiei de vest, situată la sud de valea inferioară a râului Mureş, la contactul cu Podişul Lipovei (în est, în cadrul căruia pătrunde sub forma unor mici golfuri), cu Câmpiile Lugojului şi Timişului (în sud) şi cu Câmpia Mureşului (în vest). Are caracterul unei câmpii piemontane, formată din conurile aluviale ale râului Mureş, acoperită cu o cuvertură de loess şi fragmentată de numeroase văi, puţin adânci (10–20 m sub nivelul interfluviilor largi şi netede).

Au fost decopertate două suprafețe, S. 1 și S. 2 /2025, ambele de pe partea dreaptă a liniei de cale ferată Arad – Timișoara, pe suprafața care urmează să fie afectată de lucrările nou-proiectate. Între cele două suprafețe există o alta, unde în trecut a fost depozitat pământul în urma unor lucrări mai vechi. Cercetarea preventivă a început cu decopertarea mecanică a suprafeței S. 1/2025, oprită la limita unde relieful coboară și este o zonă mlăștinoasă, improprie locuirii. S-a lucrat pe fâșii consecutive, pe lungimea sitului, aproximativ pe direcția sud-nord, cu excavatoare cu cupă de taluz, pe adâncimi mici, astfel încât, în cazul apariției unor indicii ale prezenței complexelor arheologice, să fie efectuate răzuiri succesive pentru conturarea acestora.

Cercetările arheologice preventive derulate în primăvara anului 2025 la Vinga, jud. Arad, în punctul *Dealul Călăcii* (situl nr. 12) au evidențiat existența mai multor etape ale locuirii umane din trecut pe acest sector al sitului arheologic. Pe suprafața cercetată, aflată la limita nordică a terasei înalte, au fost identificate două grupări de complexe arheologice, care aparțin perioadei neoliticului timpuriu din Banat, perioadei târzii a epocii bronzului, perioadei sarmatice și Evului mediu timpuriu.

Unele complexe arheologice pot fi interpretate drept locuințe/construcții și amenajări anexe, toate aparținând prezenței umane din neoliticul timpuriu din nord-vestul Banatului (cultura Starčevo–Criș). Menționăm în acest context complexul Cpx. 11 și 11.1, 11.2, împreună cu ceea ce am desemnat Cpx. 12. După toate indiciile, reprezintă resturile unei gospodării compuse dintr-o construcție adâncită în sol, probabil o locuință și o serie de anexe ale acesteia. Ansamblul nu a putut fi cercetat integral, deoarece s-a conturat la limita vestică a suprafeței investigate. Întreg ansamblul ocupa o suprafață mare, din care am investigat zona disponibilă, de peste 50 mp. Inventarul arheologic, foarte bogat, consta din ceramică, resturi de paleofaună, utilaj litic, piese diverse din lut ars, os și corn cu urme de prelucrare. După toate indiciile, ansamblul a fost abandonat după o incendiere. Pe fund apare un strat gros de cenușă, iar până la nivelul de conturare pot fi surprinse mai multe straturi cu material arheologic amestecat cu pământ, rezultate prin aruncarea de reziduuri diverse în decursul existenței comunității. Tot locuirii din această perioadă îi aparțin și o serie de gropi cu diverse funcționalități. Inventarul arheologic constă în proporție covârșitoare din fragmente ceramice și mai puțin din vase întregibile. O altă categorie bine reprezentată numeric în mai multe dintre contextele acestei perioade sunt bilele din lut ars, aproximativ de mărimea unei mingi de tenis, pe care sunt vizibile amprentele degetelor celor care le-au modelat. Resturile de paleofaună sunt de asemenea bine reprezentate în complexele acestei perioade. Menționăm și câteva piese de os sau corn cu urme de prelucrare, precum și fragmente de plastică neolitică.

Cel puțin 12 dintre complexele arheologice cercetate aparțin perioadei Bronzului târziu. Toate sunt gropi cu diverse utilități presupuse. Cele mai spectaculoase sunt câteva dintre ele, care au drept numitor comun depunerea unor vase întregi sau întregibile. Este vorba despre Cpx. 23, 42, 42.1, 46.1. În toate aceste gropi au fost depuse în principal cești și, într-un număr mai mic, strachini/castroane sau chiar un vas bitronconic de mari dimensiuni, toate întregibile. În Cpx. 46.1 apar, depuse alături de o strachină întregibilă, mai multe greutăți piramidale din lut ars, perforate în treimea superioară. Depunerea unor greutăți piramidale din lut ars a fost constatată și în cazul Cpx. 42. În alte câteva dintre aceste gropi apar, alături de vase întregibile, și bucăți mari de chirpici ars, cu amprenta parilor, precum și fragmente, probabil din lipitura pereților unor construcții, cu un decor spiralic, pe care apare aplicat și un strat subțire de spoială cu un aspect albicios (Cpx. 21). Gropile Cpx. 37 și Cpx. 42.1 au în inventar râșnițe întregi sau întregibile. Majoritatea gropilor au, mai ales pe fund, o cantitate mare de cenușă, dar în cazul Cpx. 23 cenușa apare în partea superioară a gropii, unde, de altfel, au fost și depuse o serie de cești întregi sau întregibile. Piesele de metal sunt foarte rare și putem menționa, din suprafața cercetată, doar pandantivul cordiform din bronz apărut în Cpx. 26. Piese de acest tip apar în estul Bazinului Carpatic

în contexte arheologice încă din perioada Koszider (a doua jumătate a Bronzului mijlociu) și se regăsesc și ulterior, în contexte datate în Bronzul târziu I și II.

Ceramica descoperită în gropile atribuite locuirii din Bronzul târziu este de regulă de bună calitate, lucrată dintr-o pastă omogenă, bine arsă cu suprafețele cel mai adesea lustruite. Vasele sunt decorate cu linii fine, incizate, dipuse în registre în zig-zag sau în arcade, ori în grupuri verticale sau orizontale. Apar și caneluri verticale cu marginile bine reliefate, proeminențe conice, precum și apucători tubulare late (la vasul mare bitronconic din Cpx. 42). Tot în complexul Cpx. 42 apar fragmente de la străchini cu marginea invazată, precum și fragmente de la vase, probabil bitronconice, unde, pe gâtul vasului, apare un decor dintr-un fascicul de caneluri orizontale, sub care se observă un alt fascicul de caneluri dispus „în ghirlandă". Remarcăm lipsa totală a decorului care imită șnurul. Menționăm și descoperirea unor toarte provenind de la căni/cești, care au modelată în partea superioară reprezentarea stilizată, de formă rombică, a unei protome antropo- sau zoomorfe. Cea mai mare parte a inventarului complexelor arheologice cercetate – ceramica și decorul vaselor – are analogii în cadrul așezării cercetate în urmă cu mai bine de un deceniu și jumătate, la Șagu (jud. Arad), sit A1_1[1]. Tot acolo au fost descoperite și câteva pandantive cordiforme de tipul celui apărut în așezarea de la Vinga. Sunt bine reprezentate și depunerile de fragmente de pereți decorați cu motive spiralice. Aceste descoperiri pot fi asociate evoluției culturii Cruceni–Belegiš din Bronzul târziu, în mod particular fazei a II-a din evoluția acestei culturi.

Cu siguranță, zece dintre complexele arheologice (Cpx. 33, 35, 36, 41. 41.1 etc.) descoperite au un inventar ceramic specific perioadei sarmatice din Banat. Inventarul cel mai semnificativ provine din Cpx. 36. Acest indicativ desemnează o instalație de foc (cuptor) și groapa sa de deservire. Cuptorul fusese amenajat pe un pat consistent de fragmente ceramice provenite de la vase cenușii lucrate la roata olarului. Peste stratul de fragmente ceramice fusese așternut un strat de lutuială fină, groasă de circa 2 cm. S-a păstrat o parte din bolta cuptorului, cu grosimea de 10–12 cm la bază. Cuptorul avea o formă ovală, cu dimensiunile de 1,10 m × 0,90 m. Groapa sa de deservire se adâncea până la - 0,93 m față de nivelul la care a fost surprinsă (- 0,55 m). Avea un aspect aproximativ rectangular, măsurând 2,00 m pe axul lung, respectiv 1,80 m pe axul scurt. Umplutura sa avea un aspect cenușiu. Din groapa/zona de deservire a cuptorului provine ceramică fragmentară, inclusiv vase parțial întregibile lucrate la roată, o jumătate dintr-o râșniță din tuf vulcanic, aflată într-o zonă cu multă cenușă.

Alte câteva gropi (Cpx. 31, 32, 40 etc.), cu un inventar ceramic destul de modest, aparțin perioadei medievale timpurii și reprezintă indicii certe ale existenței unei așezări în zona localizată la sud - sud-vest de localitatea actuală Vinga. Inventarele arheologic ale acestora este, în general, fragmentar și oferă indicii destul de vagi despre datarea complexelor/așezării căreia îi aparțin. Probabil este vorba despre o așezare din perioada arpadiană (Ioan Bejinariu).

Abstract

In the spring of 2025, preventive archaeological research took place at Vinga, Arad county, site no. 12 (*Dealul Călăcii*). The research was carried out as part of the preliminary project to modernize the railway between Timișoara and Arad. Archaeological remains from the Neolithic (Starcevo–Criș culture), the Late Bronze Age (Cruceni–Belegis culture), as well as discoveries attributed to the Sarmatians from the Banat Plain, respectively from the early medieval period, were discovered. Several burial tombs belonging to the Neolithic and Sarmatian periods have also appeared. The archaeological inventory consists of ceramics and various burnt clay objects, remains of paleofauna, metal pieces, etc.

Illustrations list:

Fig. 1. 42 Feature (Cruceni – Belegiś culture)

Fig. 2. 42 Feature, Cruceni – Belegiś culture ceramic cup.

[1] Sava, V., Hurezan, G. P., Mărginean, F., *Șagu sit A1.1. O așezare a epocii finale a bronzului la Mureșul de Jos / A Late Bronze Age settlement on the Lower Mureș*, Cluj-Napoca, 2011.

Fig. 1. Cpx. 42 (cultura Cruceni – Belegiș)

Fig. 2. Cpx. 42, vas cultura Cruceni – Belegiș

3

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ DE DIAGNOSTIC ȘI EVALUĂRI DE TEREN

Lista rapoartelor de cercetări arheologice de diagnostic și evaluări de teren

139	Bodești, com. Bodești, jud. Neamț *Punct: Movila Cireșului*	682
140	Butimanu, jud. Dâmbovița *Punct: suprafață de 378,9 ha în com. Butimanu*	686
141	Cenade, com. Cenade, jud. Alba *Punct: Dealul înalt*	690
142	Ciacova, oraș Ciacova, jud. Timiș *Punct: Câmpia Timișului, pe râul Timișul Mort, la 28 km de Timișoara*	694
143	Corunca, com. Livezeni, jud. Mureș *Punct: Castelul Toldalagi – str. Castelului, nr. 2*	699
144	Crăciunești, com. Băița, jud. Hunedoara *Punct: Peștera Copta Mare*	703
145	Darabani, jud. Botoșani *Punct: Ansamblul Bisericii „Sf. Nicolae” – str. 1 Decembrie, nr. 104*	705
146	Davideni, com. Țibucani, jud. Neamț *Punct: La curte*	709
147	Davideni, com. Țibucani, jud. Neamț *Punct: Movila de la nord de sat*	712
148	Diocheți-Rediu, com. Movilița, jud. Vrancea *Punct: Islaz*	716
149	Dorolț, com. Dorolț, jud. Satu Mare *Punct: Parc Fotovoltaic*	720
150	Dumbrava, com. Timișești, jud. Neamț *Punct: Poiana Cenușa*	721
151	Dumbrăvița, com. Ruginoasa, jud. Iași *Punct: Tarlaua Iezer*	725
152	Grigorești, com. Siminicea, jud. Suceava *Punct: Dealul Pleșa*	729
153	Hoisești, com. Mărgineni, jud. Neamț Punct: *La Curmătură*	732
154	Întregalde, Geoagiu, jud. Alba *Punct: Bazinul hidrografic Geoagiu – Peștera nr. 2/3211/Peștera lui Peștereanu*	747
155	Isaccea, UAT Isaccea, jud. Tulcea Punct: Isaccea, Situl 4 (*Movilele Dese)*	750
156	Lunca, com. Lunca, jud. Teleorman *Punct: str. Principală, nr. 179*	757
157	Nadișu Hododului, com. Hodod, jud. Satu Mare *Punct: Biserica reformată, Nadisu Hododului, str. Principală, nr. 99*	760
158	Plopeni, oraș Salcea, jud. Suceava Punct: *Dealul Căprăriei*	762
159	Plopu, com. Plopu, jud. Prahova *Punct: Podul Rotarilor*	764

160	Poiana, com. Ciuperceni, jud. Teleorman *Punct: FLM 15*	767
161	Poiana, com. Dolhasca, jud. Suceava *Punct: Biserica „Naşterea Maicii Domnului*”	774
162	Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani *Punct: Cinghinia – Gura Hârtopului*	776
163	Sighișoara, jud. Mureș *Punct: Cetatea Sighișoara*	784
164	Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj *Punct: Drum de legătură „Descărcare trafic Șimleu Silvaniei” la Autostrada A3 Brașov – Târgu Mureș – Cluj – Oradea*	787
165	Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj *Punct: Observator*	790
166	Tazlău, com. Tazlău, jud. Neamț *Punct: Slătioara*	792
167	Târgu Neamț, jud. Neamț *Punct: Cetatea Neamț*	795
168	Târgu Neamț, jud. Neamț *Punct: Dealul Colacu*	798
169	Târgu Neamț, jud. Neamț *Punct: Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț*	800
170	Târpești, com. Petricani, jud. Neamț *Punct: Movilă*	803
171	Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț *Punct: Movil*ă	806
172	Unip, com. Sacoşu Turcesc, jud. Timiş *Punct: În Pustă*	809
173	Ursoaia, com. Românești, jud. Iași *Punct: la Sud-Sud-Est de sat, așezarea din epoca eneolitică de la Ursoaia*	814
174	Vatra Moldoviței, jud. Suceava *Punct: Mănăstirea Moldovița, Biserica Buna Vestire*	818
175	Văculești, com. Văculești, jud. Botoșani *Punct: La Prisacă*	820
176	Zalău, jud. Sălaj *Punct: Cartier Ortelec – Cetate*	829
177	Zalău, jud. Sălaj *Punct: Cartier Ortelec – Corniște*	831
178	Zona Valu lui Traian și Agigea *Modernizarea infrastructurii feroviare din Portul Constanța „Etapa II”*	832

139. Bodești, com. Bodești, jud. Neamț
Punct: Movila Cireșului

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie)
Autorizația nr. 68/20.02.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Vlad Dulgheriu (SC. Geocad Services SRL)
Perioada desfășurării cercetării: 18–20.10.2025

În partea de nord a Depresiunii Cracău-Bistrița, la aproximativ 5 km nord-est de satul Bodeștii de Sus (com Bodești), apare semnalat pe hărțile din secolul XIX toponimul „Movila Cireșului" (Pl. I/1–2), dar acest lucru nu a atras atenția arheologilor până acum, iar perimetrul respectiv nu a fost cercetat. Prima consemnare a acestui toponim apare pe un plan de moșie, din anul 1862, unde este figurată existența unei movile, care, la momentul respectiv, era și element de hotar între satele Bodești și Țolici (Pl. I/1).

În *Dicționarul Geografic pentru județul Neamț* apare consemnată o altă variantă a toponimului, respectiv *Movila lui Cireș*, dar fără alte precizări cu semnificație istorică[1].

Pentru a verifica existența unei posibile structuri antropice în acest punct, situat pe o culme de deal împădurită, aflată între satele Țolici și Bodești (Pl. II/1), în anul 2023 a fost realizată o cercetare de suprafață, care a permis identificarea unei necropole tumulare, care se întinde pe o lungime de aproximativ 600 m. Realitățile din teren au indicat prezența mai multor tumuli, izolați sau dispuși în grupuri. Ambele extremități ale necropolei sunt jalonate de movile de mari dimensiuni, dintre care cea dinspre capătul sudic are un diametru de aproximativ 40 m și înălțimea de 3 m (Pl. I/3), iar cea din marginea nordică are un diametru de aproximativ 20 m și o înălțime păstrată de aproximativ 2 m. Movilele din zona centrală, care formează un grup distinct, sunt destul de aplatizate, având înălțimea maximă de 0,70 m și diametre cuprinse între 10 și 15 m.

Pentru că acest spațiu funerar se află într-o zonă împădurită, am considerat necesar să înregistrăm toate detaliile topografice, dar și poziționarea foarte precisă a structurilor antropice prin intermediul unei scanări LiDAR, realizată cu sprijinul SC. GEOCAD SERVICES SRL.

Pentru a obține modelul digital al sitului a fost utilizată o platformă multirotor DJI Matrice 350 RTK, echipată cu senzorul DJI Zenmuse L2, care este un sistem integrat de cartografiere aeropurtată de înaltă precizie.

Drona DJI Matrice 350 RTK reprezintă o platformă profesională de tip quadricopter, destinată aplicațiilor topografice și geospațiale avansate. Sistemul dispune de un modul Real-Time Kinematic (RTK) dual, capabil să furnizeze date de poziționare cu o precizie de ±1 cm + 1 ppm orizontal și ±1,5 cm + 1 ppm vertical, reducând erorile de georeferențiere în timpul zborului. Autonomia de zbor a fost de aproximativ 35–40 de minute, iar altitudinea de lucru s-a situat între 100–120 m AGL, cu o viteză medie de deplasare de 5-6 m/s. Corecțiile RTK au fost transmise în timp real și validate ulterior prin post-procesare (PPK), pentru asigurarea preciziei spațiale maxime.

Senzorul LiDAR – DJI Zenmuse L2 este un sistem LiDAR de ultimă generație, integrând un emițător laser multi-eco, o unitate IMU de înaltă precizie și o cameră RGB sincronizată. Sistemul funcționează cu o rată de emisie de 240.000 puncte/secundă, operând în regim multi-return (până la cinci reveniri per impuls), ceea ce permite penetrarea coronamentului forestier și înregistrarea ecourilor multiple provenite de la sol. Distanța maximă de detecție este de 250 m (pentru ținte cu reflectivitate 80%), iar precizia sistemului, conform specificațiilor și testelor de calibrare, este de ±5 cm orizontal și ±4 cm vertical. Camera RGB integrată (20 MP, senzor CMOS de 1") furnizează imagini georeferențiate sincronizate cu datele LiDAR, permițând generarea de nori de puncte colorate (true-color point clouds). Unitatea IMU dispune de o stabilitate unghiulară de ±0,03° (pitch/roll) și ±0,05° (yaw), asigurând o corelare precisă între datele GNSS și geometria fasciculului laser.

Misiunile de zbor au fost planificate cu o suprapunere longitudinală de 70% și transversală de 50%, parametri care garantează o acoperire completă și un control geometric adecvat al norului de puncte. Datele brute au fost procesate inițial în DJI Terra pentru generarea norului de puncte primar, ulterior filtrat și clasificat automat în DJI Terra, Agisoft Metashape și Lidar360, prin algoritmi de separare a suprafeței terenului de vegetație. Corecțiile și validările spațiale au fost realizate în Lidar360, iar rezultatele finale au fost exportate în formate compatibile GIS pentru analiza morfologică și arheologică. Din setul de date finale au fost derivate: Modelul Digital al Terenului (DTM) – rezoluție 0,10-0,20 m/pixel și Modelul Digital al Suprafației (DSM).

Scanarea LiDAR a sitului arheologic a pus în evidență foarte bine caracteristicile topografice ale zonei, dar, mai ales, dipunerea și dimensiunile movilelor. Se individualizează foarte bine grupul tumular central, alcătuit din șase movile, care ocupă un mic platou, dar și movila cea mai mare, aflată în marginea sudică a necropolei (Pl. II/2).

Pe baza datelor de care dispunem în prezent, putem afirma că necropola tumulară de la Bodești este printre puținele de acest fel din județul Neamț. Faptul că se află într-o zonă împădurită a contribuit la o bună conservare a acesteia. Deși nu avem elemente foarte precise de datare, pe baza analogiilor cunoscute, dar și a modelului topografic în care se află acest spațiu funerar, propunem atribuirea acestei necropole epocii fierului.

[1] Gheorghiu 1890, p. 238.

Abstract

The report presents the results of non-invasive investigations (LiDAR scanning) carried out for a group of burial mounds in the central area of Neamț County, located near the Bodești village (Neamț County). Because the burial mounds are located in a forested area, the best method for recording their precise location, as well as the finest topographical details, was scanning using LiDAR technology. This confirmed the presence of a group of a nine burial mounds, arranged linearly and in small groups, some of which are large in size.

The presence of burial mounds is also indicated on some maps from the 19th century, but until now no archaeological research has been carried out in this area.

Bibliografie:

Gheorghiu 1890 – Gheorghiu, C. D., *Dicționar geografic al județului Neamțu*, București, 1890.

Illustrations list:

Pl. I. Location of the burial mounds at Bodești: 1. estate plan from 1862; 2. map from the end of the 19th century; 3. the largest mound in the necropolis (1. source – National Archives of Romania; 2. after https://maps.arcanum.com/en/map/europe-19century-second survey; 3. photo by V. Diaconu).

Pl. II. The burial mounds at Bodești: 1, aerial view of the area where the burial site is located; 2, LiDAR map of the mounds (1, 2, photo and processing by V. Dulgheriu).

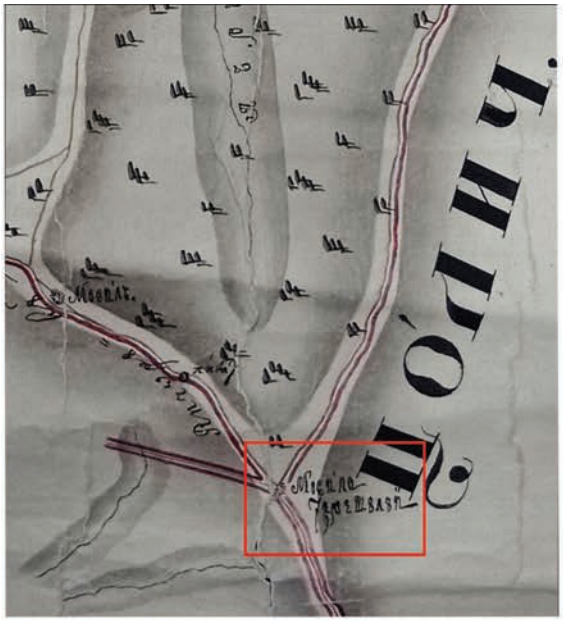

1

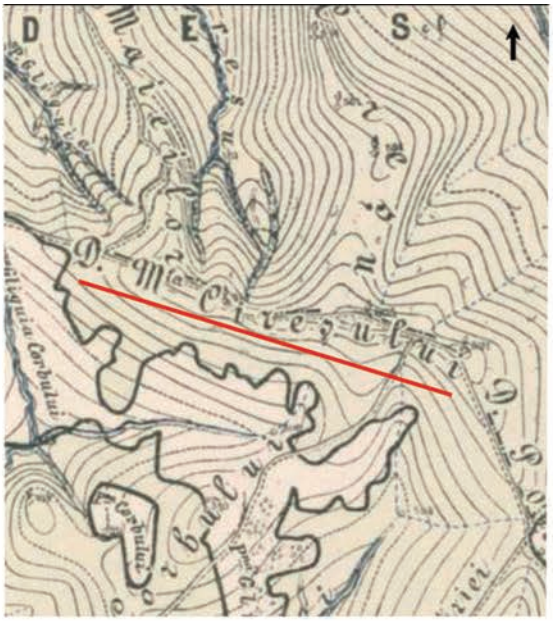

2

3

Pl. I. Amplasamentul necropolei tumulare de la Bodești: 1. plan de moșie din 1862; 2. hartă de la sfârșitul secolului XIX; 3. movila cea mai mare din cadrul necropolei (1. sursa Arhivele Naționale ale României; 2. după https://maps.arcanum.com/en/map/europe-19 century-secondsurvey; 3. foto - V. Diaconu)

1

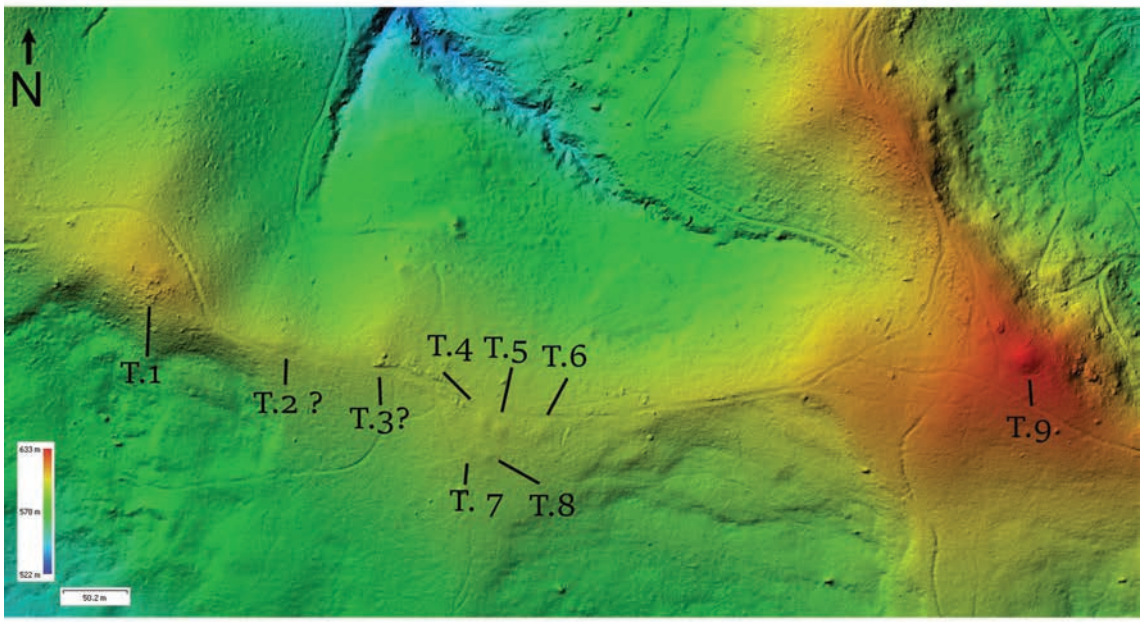

2

Pl. II. Necropola tumulară de la Bodești: 1. vedere aeriană asupra zonei în care se află spațiul funerar; 2. harta LiDAR a necropolei (1, 2. foto și procesare V. Dulgheriu)

140. Butimanu, jud. Dâmbovița
Punct: suprafață de 378,9 ha în com. Butimanu

Autorizaţii nr. 725/20.11.2024 și 38/17.02.2025
Colectiv: Elena-Cristina Nițu (CNMCD Târgoviște) – responsabil științific; Florin-Ionuț Lupu, Horia Ghiță, (CNMCD Târgoviște)
Perioada desfășurării cercetării: noiembrie 2024, februarie 2025

Cercetările de teren au fost determinate de realizarea unui proiect energetic, *Construire capacitate generare și stocare energie electrică Butimanu Solar 3 compusă din instalații de producere și stocare a energiei electrice, drumuri de acces, rețele interioare de transport energie electrică, împrejmuiri și posturi de transformare*, în care sunt cuprinse mai multe terenuri, localizate în intravilanul comunei Butimanu, jud. Dâmbovița, suprafața lor totalizând 378,9 ha (Pl. I). Toate terenurile sunt amplasate în aceeași zonă, alcătuind o suprafață relativ unitară. Acestea ocupă o parte semnificativă din comună, fiind situate în continuarea altui areal care a beneficiat de cercetări de diagnostic în 2023, inclus în același tip de proiect: F1 – teren intravilan/extravilan, în suprafață de 173 ha, F2 – teren intravilan/extravilan, în suprafață de 120 ha[1].

Având în vedere contextul general cunoscut din diagnosticele anterioare, realizate în comuna Butimanu pe suprafețe mari în 2022 și 2023, cercetarea s-a efectuat în două etape, cuprinzând la început o evaluare de teren (prima etapă a diagnosticului), care a implicat cercetări de suprafață în scopul identificării prezenței unor urme arheologice. Au fost izolate mai multe zone considerate având potențial arheologic, pe care au fost executate sondaje arheologice (Pl. I; Pl. II).

Conform Repertoriului Arheologic Național, pe teritoriul comunei Butimanu se găsesc 12 situri arheologice, majoritatea fiind prezente pe teritoriul satului Butimanu. În principal, acestea sunt amplasate în partea nordică a comunei, în timp ce în zona sudică, unde sunt localizate terenurile incluse în proiect, singurul sit cunoscut este Lucianca – Movila (RAN 101591.01), despre care nu știm dacă are o identificare exactă[2]. Din cercetările anterioare realizate de noi în comuna Butimanu[3] am observat că, în afară de siturile localizate pe forme de relief vizibile (spre exemplu situl arheologic de la Butimanu - Movila Motoroiu, Cod RAN 101573.03), celelalte așezări se identifică doar prin mențiuni sumare ale unor descoperiri izolate. Spre exemplu, despre situl de la Lucianca există doar câteva informații sumare. De fapt, sunt descrise unele descoperiri aparținând mai multor epoci, care pot proveni dintr-un unic sit, deși acest lucru nu este foarte clar. Astfel, C. Boroneanț[4] precizează existența unei locuiri aparținând culturii Gumelnița la Lucianca, fără indicarea locului exact, iar ulterior este specificat că se află undeva la sud de obârșia Luciului[5]. De asemenea, sunt amintite descoperiri aparținând epocii bronzului în partea de vest a satului[6] și o așezare dacică în partea de sud-vest a localității (p. 55). În DIJD (1983, p. 77), toate descoperirile sunt atribuite unui unic sit, descris mai sus. În anul 2023, a fost realizată o evaluare de teren, care a inclus și sondaje arheologice, pe o suprafață de 300 ha, adiacentă celei care a fost cercetată prin prezentul proiect. Singurele urme identificate la suprafață au fost delimitate pe latura nordică a perimetrului (NC 76487), acest teren fiind, de altfel, mai apropiat de râul Luciu (care acum este secat), situat pe partea dreaptă a acestuia, la vest de satul Lucianca, și corespunde parțial cu descrierile bibliografice privind amplasarea descoperirilor mai vechi. Având în vedere urmele foarte slabe arheologice identificate, fie acestea nu aparțin sitului Lucianca – Movila inclus în RAN, fie situl a fost distrus de-a lungul timpului.

La finalul anului 2024, s-a realizat o evaluare de teren pentru identificarea la suprafață a unor eventuale urme arheologice. În afară de câteva loturi care nu erau arate și, prin urmare, nu au putut fi bine analizate, dar pe care s-au realizat sondaje în următoarea etapă, marea majoritate a terenului a fost cercetată. S-a remarcat existența unor foste zone mlăștinoase, cu sedimente nisipoase care apar la suprafața solului, fenomen observat și în cercetările anterioare. Pe un singur teren (NC 71031) au fost recuperate fragmente ceramice de dimensiuni foarte mici, încadrabile epocii bronzului. Prin urmare, toate terenurile care erau poziționate pe malul râului Crevedia au beneficiat de un număr mai mare de sondaje fiind, de altfel, singura zonă cu potențial arheologic mai mare (Pl. II).

Din punct de vedere stratigrafic, s-a identificat aceeași succesiune similară altor sondaje realizate de noi în comuna Butimanu[7]. În afară de stratul vegetal, depozitul este alcătuit majoritar dintr-un nivel de argilă compactă, plastic vârtoasă, care începe destul de aproape de suprafața solului (cca 30/40 cm adâncime). Prezervarea pe o grosime redusă a depozitului Holocen sau lipsa acestuia este o caracteristică a întregii zone. În cazul depozitelor Pleistocene, din cauza modului de formare și, mai ales, de evoluție a Câmpiei Snagovului, acestea au suferit procese ample de remaniere. Siturile au șanse să se conserve doar pe formele de relief preexistente, care nu au fost afectate profund de procesele de divagare ale rețelei hidrografice, în unica terasă care s-a conservat, de vârstă holocenă, a Ialomiței și pe pseudoterasele din Holocenul superior (faza Atlantică) de pe râurile mai mici. Această situație este caracteristică parțial sectorului analizat în prezentul studiu.

La finalul săpăturilor, a fost delimitată o așezare de epoca bronzului, având dimensiuni mari, care pare să

[1] Nițu 2023.
[2] Stoicescu, Oproiu 1983, p. 77; Olteanu 2002.
[3] Nițu, 2022 a; Nițu 2022b; Nițu 2023.
[4] Boroneanț 1979, p. 53.
[5] Boroneanț 1989.
[6] Boroneanț 1979, p. 54.
[7] Nițu 2022 a; Nițu 2022b; Nițu 2023.

reprezinte o locuire semnificativă, cu densitate mare de materiale arheologice (Pl. III). Aceasta este localizată pe malul râului Crevedia. Perimetrul sitului a fost stabilit în acord cu rezultatele din săpături, cuprinzând o suprafață de 33 000 mp, la care se mai adaugă o zonă de protecție de 66 000 mp.

În stadiul actual al cercetărilor, este posibil să existe un singur nivel arheologic, iar, conform observațiilor preliminare, materialele ceramice aparțin culturii Tei. Nivelul de locuire este localizat destul de aproape de suprafața solului, la partea superioară a nivelului de argilă compactă, adâncimile fiind concentrate între 40 și 50 cm. Evident, pe alocuri este afectat de lucrările agricole. Urmele arheologice se evidențiază prin concentrări de materiale ceramice, chirpici, diverse roci, zone cu arsură, chiar și fragmente osteologice aparținând unor erbivore de talie medie, iar în unul din sondaje a fost identificată o parte dintr-un complex arheologic, care pare să fie de dimensiuni mari. Sondajele cu urme arheologice consistente au fost săpate parțial, dorindu-se prezervarea pentru cercetare preventivă.

Abstract

In 2024 and 2025, archaeological surveys were carried out determined by the implementation of an energy project, on a large area, which included several plots of land located in the Butimanu commune, Dâmbovița County (378.9 ha).

At the end of the excavations, a large Bronze Age settlement was delimited, which appears to represent a significant occupation, with a high density of archaeological materials. It is located on the left banks of the Crevedia River. The perimeter of the site was established in accordance with the excavation results, covering an area of 33,000 square meters, to which is added a protection zone of 66,000 square meters.

At the current stage of research, it is possible that there is only one archaeological layer, and according to preliminary observations, the ceramic materials belong to the Tei culture.

Bibliografie:

Boroneanț 1979 – Boroneanț, C., *Comuna Butimanu*, lucrare de diplomă, Univ. București, Facultatea de Geologie-Geografie, 1979, manuscris.

Boroneanț 1989 – Boroneanț, C., *Potențialul geoeconomic și calitatea mediului în zona Butimanu*, lucrare pentru obținerea gradului I didactic, 1989, manuscris.

Olteanu 2002 – Olteanu, Gh., *Repertoriul arheologic al județului Dâmbovița*, I, Târgoviște, 2002.

Nițu 2022a – Nițu, E.-C., *Raport de diagnostic arheologic, comuna Butimanu, județul Dâmbovița, zona sitului Ferma avicolă nr. 1* (cod: RAN 101573.04), Târgoviște, 2022.

Nițu 2022b – Nițu, E.-C., *Raport de diagnostic arheologic pentru PUZ construire parc fotovoltaic, sat Butimanu, com. Butimanu, T13, NC 70029*, Târgoviște, 2022.

Nițu 2023 – Nițu, E.-C., *Raport de diagnostic arheologic sat Lucianca, comuna Butimanu, județul Dâmbovița, pentru proiectele Construire capacitate generare și stocare a energiei electrice, drumuri de acces, rețele interioare de transport energie electrică, împrejmuiri și posturi de transformare F1 (teren intravilan/extravilan în suprafață de 1.731.067 mp); Construire capacitate generare și stocare a energiei electrice, drumuri de acces, rețele interioare de transport energie electrică, împrejmuiri și posturi de transformare F2 (teren intravilan/extravilan în suprafață de 1.202.473 mp)*, Târgoviște, 2023.

Stoicescu, Oproiu 1983 – Stoicescu N., Oproiu M., *Dicționar istoric al județului Dâmbovița*, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Târgoviște, 1983.

Illustrations list:

Pl. I. Butimanu, Dâmbovița County General images of surveyed land.

Pl. II. Butimanu, Dâmbovița County, delimitation of the site, the surveys excavated in the settlement area and materials discovered.

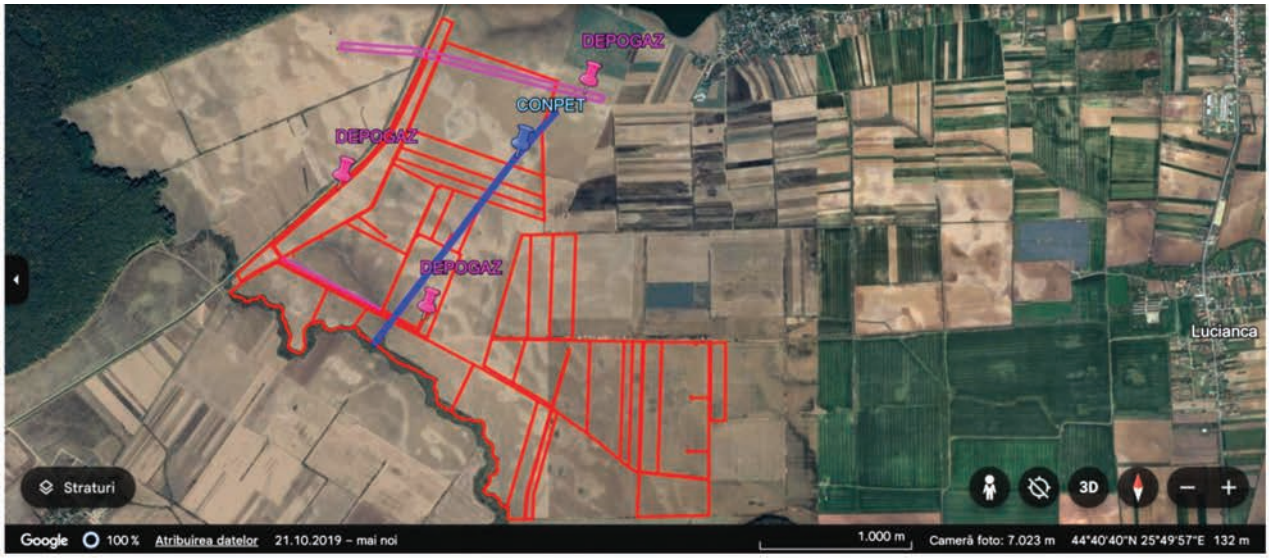

Pl. I. Butimanu, jud. Dâmbovița. Imagini generale cu terenuri cercetate

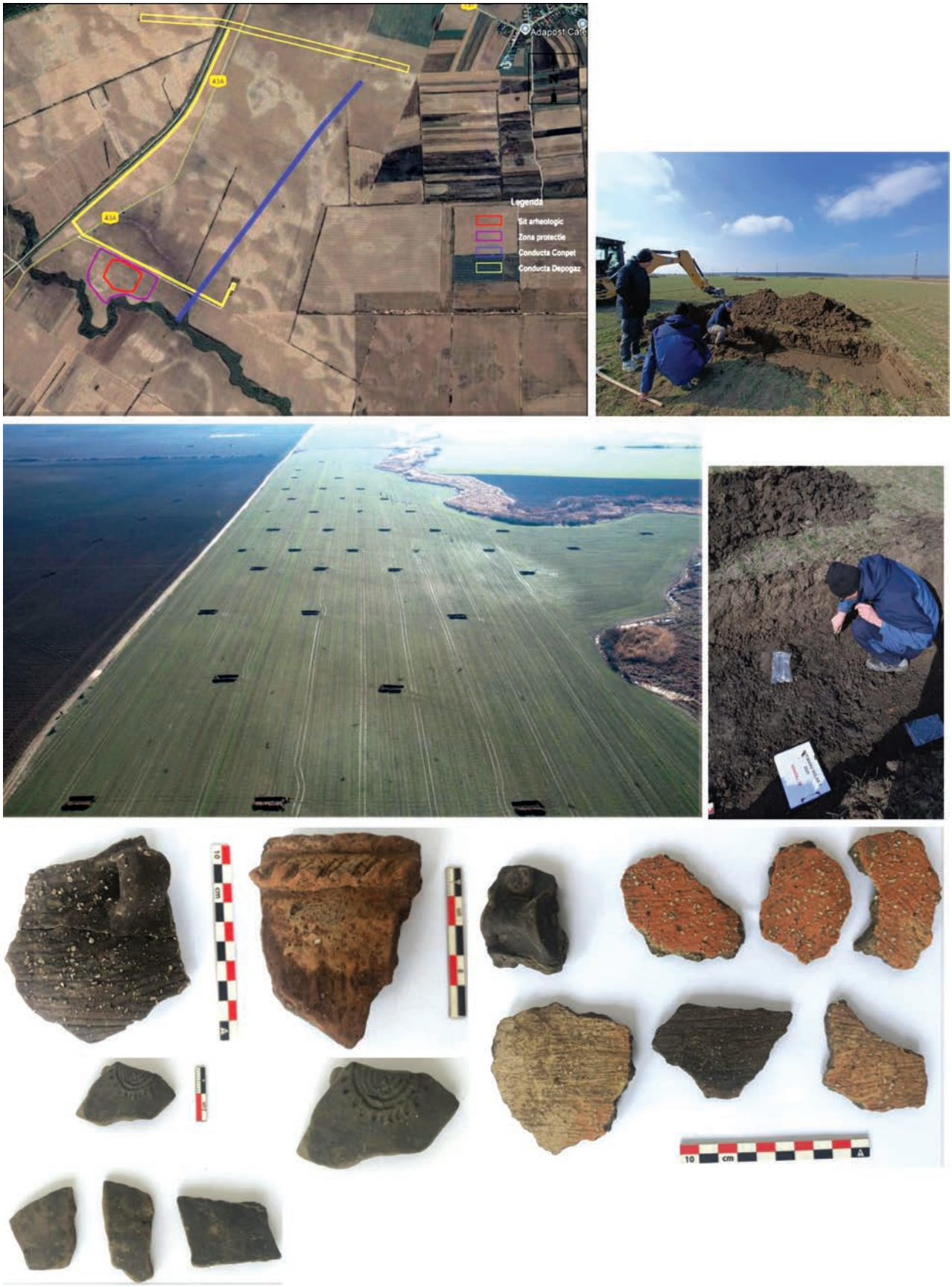

Pl. II. Butimanu, jud. Dâmbovița, delimitarea sitului, sondaje săpate în zona așezării și materiale descoperite

141. Cenade, com. Cenade, jud. Alba
Punct: Dealul înalt

Tip de sit: 313 (tezaur monetar)
Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)
Autorizația nr. 161/02.04.2025
Colectiv: Ovidiu Maxim Oargă (MNUAI) – responsabil științific; Ilie Alexandru Lascu, George Bounegru (MNUAI)
Perioada de desfășurare: aprilie 2025

Diagnosticul a fost determinat de predarea în custodia Muzeului Național al Unirii Alba Iulia a unui tezaur compus din 185 de monede romane republicane și un lanț din argint, descoperit cu ajutorul detectorului de metale[1]. Zona descoperirii este situată la nord-est de localitatea Cenade și la sud-vest de localitatea Lunca, la limita cu județul Sibiu, pe malul stâng al râului Târnava Mare[2]. Aceasta este o zonă împădurită cu foioase, cunoscută sub toponimul „Dealul înalt". Descoperirea a fost realizată pe panta estică a dealului, în apropierea bazei acestuia.

Dealul pe care a fost efectuată descoperirea închide spre nord, iar zona Capului Dealului, aflată pe teritoriul județului Sibiu, închide spre sud un culoar de trecere generat de valea Cenadului, pe aliniamentul căruia se află în prezent drumul județean DJ 141C.

Conform informațiilor furnizate de descoperitor, monedele se aflau, în marea lor majoritate, într-o groapă, alături de lanțul din argint, aflat într-o poziție compactă, pliat deasupra. Această groapă a fost considerată punctul de reper al descoperirii, respectiv nucleul tezaurului sau locul de depunere. De asemenea, a fost semnalată prezența unor fragmente ceramice, probabil provenind de la vasul în care tezaurul a fost depus sau care, ipotetic, îl acoperea. Extragerea tezaurului a presupus distrugerea completă a contextului arheologic, motiv pentru care intervenția noastră a avut exclusiv scopul recuperării altor monede care făceau parte din depozit. O parte dintre monede au fost identificate dispersat față de nucleul tezaurului.

Verificarea zonei de proveniență a tezaurului a fost realizată în două etape, pe parcursul a două zile, și a condus la descoperirea a încă 54 de monede (46 în prima zi și 8 în cea de-a doua). Procedura de diagnosticare este una standard și care, în decursul timpului, a dus la identificarea mai multor părți de tezaure lăsate *in situ* de către utilizatorii de detectoare[3]. Utilizând aparatura de detecție a MNUAI, s-au înregistrat semnale suplimentare pe pantă, la câțiva metri mai jos față de nucleul descoperirii. Monedele, deplasate în timp din masa inițială a tezaurului, se aflau în principal în stratul de turbă, imediat sub covorul de frunze. Distribuția acestora indică o împrăștiere cauzată de factori naturali. Monedele au fost descoperite pe o suprafață de peste 60 mp, fără a fi descoperite două sau mai multe una lângă cealaltă.

Stratigrafia zonei este simplă: sub un strat superficial de câțiva centimetri de turbă urmează un strat galben-lutos. În acest strat se aflau atât o parte dintre monedele recuperate ulterior, cât și masa compactă a tezaurului extras inițial. În cadrul cercetării noastre, fiecare piesă a fost documentată prin notarea adâncimii de descoperire și a distanței față de groapa rezultată în urma detecției. Verificările au condus la identificarea unor monede situate mult mai jos pe pantă, probabil deplasate tot ca urmare a unor procese naturale.

Tezaurul este compus preponderent din denari republicani (230 de piese), la care se adaugă un număr redus de denari *serrati* (9 piese). Toate monedele (atât cele predate din descoperirea cu detectorul, cât și cele recuperate în urma diagnosticului arheologic) se încadrează cronologic în intervalul de datare al tezaurului, făcând, fără îndoială, parte din acesta. Adâncimea maximă de descoperire a fost de 0,36 m (piesa nr. 14), în timp ce alte exemplare se aflau imediat sub stratul de frunze uscate (vezi pl. 2). Starea de conservare a pieselor este excelentă, nefiind necesară intervenția chimică, ci doar curățarea mecanică în cadrul Laboratorului de Restaurare Ceramică – Metal al MNUAI.

Din punct de vedere cronologic, cele mai timpurii monede din tezaur au fost emise la sfârșitul secolului al III-lea p.Chr. (după anul 211 p.Chr.), iar cea mai târzie a fost bătută în anul 74 p.Chr., de către C. Postumius. Monedele sunt eșalonate pe o perioadă de mai multe decenii, ceea ce încadrează tezaurul în categoria celor cu acumulare progresivă, bine documentate în literatura de specialitate.

Un element distinctiv față de alte descoperiri similare îl constituie prezența lanțului din argint, care permite clasificarea tezaurului în categoria depunerilor mixte, asociind monede cu obiecte de podoabă.

Poziționarea acestei depuneri la o distanță redusă față de satul Lupu, unde, în anul 1978, a fost descoperit fortuit un tezaur celebru, datat aproximativ în aceeași perioadă, sugerează existența unui centru de putere local pe valea Târnavei Mari sau a unuia mai amplu, pe valea Târnavelor, posibil cu reședința la Cetatea de Baltă, unde este atestată o fortificație[4].

În ceea ce privește motivul ascunderii tezaurului, cândva ulterior anului 74 p.Chr., acesta rămâne deocamdată necunoscut, putând fi pus, ipotetic, în legătură cu eventuale conflicte.

[1] Descoperitorul, B. Ferenc, a menționat punctul descoperirii și a însoțit în teren echipa de arheologi. Au luat parte la diagnostic Arian Bartha (elev) și Alina Indrei (studentă la istorie).
[2] Deplasându-ne la fața locului, am aflat că de câțiva ani, zona a fost arondată administrativ comunei Cenade, limita celor două UAT-uri din județul Alba fiind practic la câțiva metri de descoperirea noastră. Drept urmare, vom atribui și noi descoperirea localității Cenade.
[3] Vezi Ciută, Bounegru 2023, p. 161–171.
[4] Gheorghiu 2000, p. 231–238; Rep AB: *Lupu*.

Abstract

In the spring of 2025, a silver coin hoard discovered with the help of a metal detector within the territory of the village of Cenade, near the boundary with Lunca (Valea Lungă commune), was handed over to the National Museum of the Union in Alba Iulia. The hoard consists of a total of 239 silver coins, including 230 Republican denarii and 9 serrated Republican denarii, as well as a silver chain.

Bibliografie:

Ciută, Bounegru 2023 – Ciută, M-M., Bounegru, G.V., *An ancient coin hoard discovered, forgotten, rediscovered and recovered. The Jidvei hoard case*, în: JAHA, 10.4, 2023, p. 161–171.

Gheorghiu 2000 – Gheorghiu, G., *O groapă de cult descoperită în așezarea dacică de la Lupu, com. Cergău (jud. Alba),* în: Istros, 10, 2000, p. 231–238.

Rep AB – *Repertoriul Arheologic al Jud. Alba*, în: Moga, V., Ciugudean, H. (eds.), Biblioteca Museii Apulensis II, 1995.

Illustrations list:

Pl. I. Location of the discovery.

Pl. II. Aspects of the field investigation.

Pl. III. The discovered hoard.

a

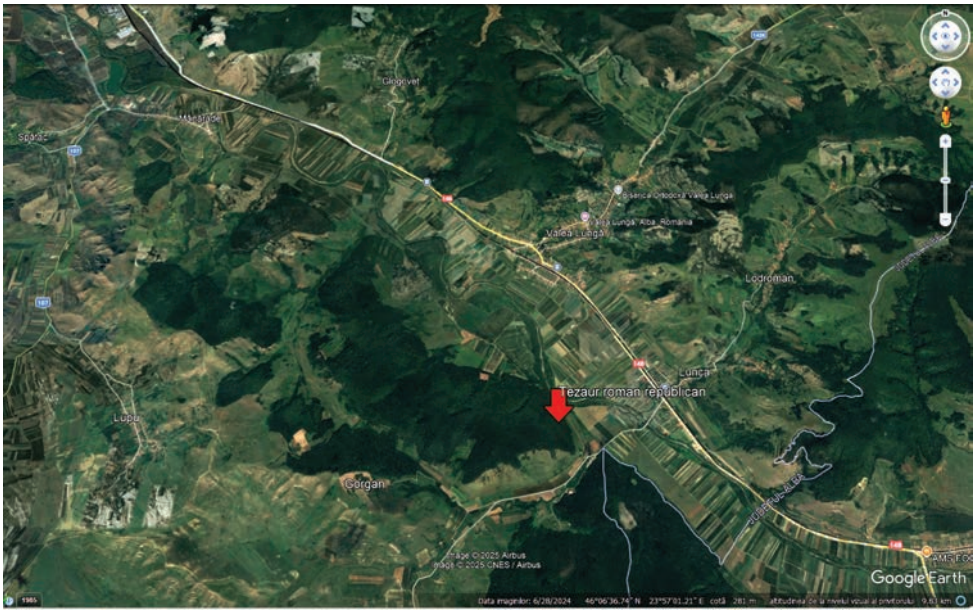

b

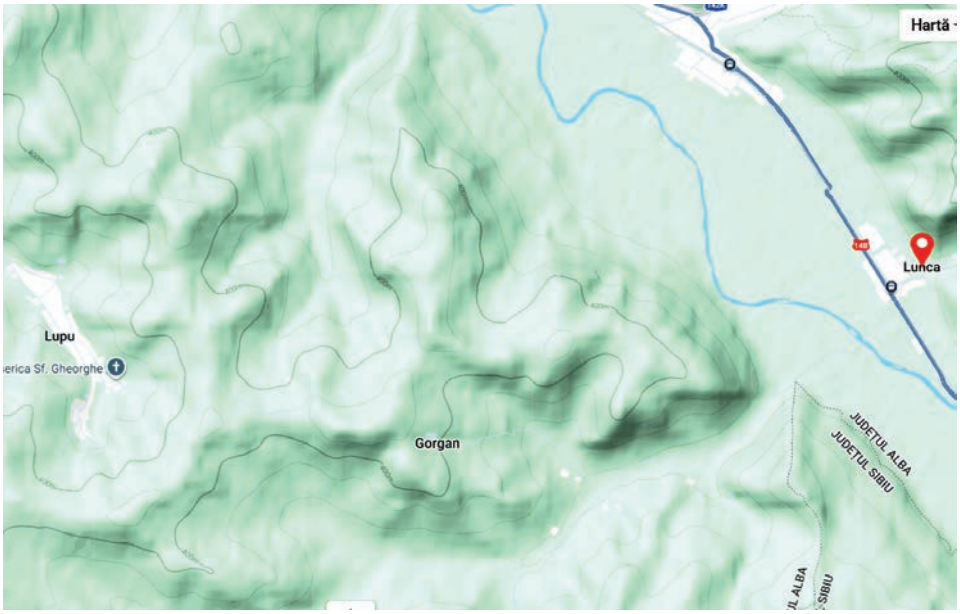

Pl. I. a. - b. Poziționarea descoperirii

a

b

c

d

Pl. II. a. - d. Aspecte din timpul cercetării

a

b

Pl. III. Tezaurul descoperit: a. piesele predate; b. monedele restaurate

142. Ciacova, oraș Ciacova, jud. Timiș
Punct: Câmpia Timișului, pe râul Timișul Mort, la 28 km de Timișoara

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată), 133 (biserică)
Încadrare cronologică: 143 (epoca eneolitică târzie), 33 (epoca postromană), 4 (epoca medievală)
Autorizația nr. 190/29.04.2025
Colectiv: Victor Bunoiu (Academia Română – Filiala Timișoara) – responsabil științific
Perioada desfășurării cercetării: august 2025

Diagnosticul arheologic a fost efectuat ca urmare a demarării unui proiect investițional pe raza orașului Ciacova, jud. Timiș. Proiectul respectiv propunea realizarea unui parc fotovoltaic în cadrul mai multor perimetre: Perimetrul 1 – 38 ha; Perimetrul 2 – 32,78 ha; Perimetrul 3 – 22,7 ha; Perimetrul 4 – 32,86 ha; Perimetrul 5 – 47,66 ha, cu o suprafață totală însumată de 174 ha (Fig. 1).

Terenul studiat este situat în Câmpia Timișului, parte a Câmpiei Banatului, pe râul Timișul Mort, la o distanță de 28 km de Timișoara. Modelul digital al terenului obținut prin tehnologia LiDAR evidențiază amplasarea perimetrelor studiate într-o zonă de câmpie joasă, uniformă, dar marcată de microrelief cu variații altimetrice subtile. Peisajul este modelat de interfluvii slab conturate, microdepresiuni longitudinale și urme ale vechilor traiectorii meandrate, caracteristice evoluției hidromorfologice holocene a luncilor din Banatul de Sud.

Analiza surselor bibliografice a ilustrat o prezență relativ scăzută a punctelor de interes arheologic în cadrul hotarului administrativ al comunei Ciacova. Pe raza localității Obad, în Repertoriul Arheologic Național este înregistrat un singur sit arheologic – Așezarea eneolitică de la Obad – SE, cod RAN 156419.01. Materialele arheologice identificate în anul 2013 în acest punct sunt datate în perioada eneolitică (cultura Tiszapolgár) și epoca medievală (secolele XVII–XVIII).

În cadrul perimetrelor investiționale, avându-se în vedere suprafața totală afectată a parcurilor fotovoltaice (174 ha), într-o primă etapă s-a efectuat periegheză cu scopul identificării și delimitării unor posibile situri arheologice. Metoda de cercetare a presupus evaluarea sistematică de suprafață (vizuală) prin parcurgerea pedestră a întregului teren.

Ca urmare a cercetărilor arheologice de suprafață au fost identificate trei zone cu patrimoniu arheologic. Astfel, în cadrul Parcului Fotovoltaic Ciacova 2, a fost identificată o zonă cu fragmente ceramice medievale, fiind delimitat un sit arheologic cu o suprafață de 1,95 ha – Situl arheologic de la Ciacova – Obiectiv 4.

În cadrul Parcului Fotovoltaic Ciacova 3, a fost identificat și delimitat un alt sit arheologic (Situl arheologic de la Obad – Fortificația Yobbágy), fiind delimitată o suprafață de cca 29,8 ha, care se întinde și în afara perimetrului investițional. Majoritatea materialelor arheologice descoperite prin periegheză aparțin epocii medievale (secolele XI–XIII p.Chr. – puține fragmente) și secolele XIV–XV p.Chr. Fragmente ceramice specifice secolelor II–IV p.Chr. au fost identificate în extremitatea vestică, partea nordică și estică a sitului. Totodată, în cadrul sitului arheologic a fost vizibilă o zonă ușor mai înălțată decât restul perimetrului, aici constatându-se o concentrare mare de piatră și puțină cărămidă. Analiza imaginilor satelitare din anul 2021 și a ortofotoplanurilor din anul 2022 au relevat, pe baza diferenței de culoare a vegetației, o construcție importantă, înconjurată de un șanț de apărare de formă ovală (Fig. 2). Pe axa NNV-SSE perimetrul întregii structuri măsura cca 80 m, iar pe axa NNE-SSV cca 100 m. Modelul digital de elevație al terenului, realizat prin măsurători RTK de înaltă precizie ilustrează însă și o posibilă structură aproximativ rectangulară, cu dimensiunile de cca 130 × 207 m. Aceasta poate reprezenta fie un complex fortificat mai amplu sau o amenajare ulterioară a incintelor elipsoidale, o extindere, dar și fortificare suplimentară a acestora (Fig. 3–4).

Totodată, în cadrul Parcului fotovoltaic Ciacova 5, a fost identificată o movilă de pământ. A fost realizată ridicarea topografică a acesteia rezultând o înălțime de 1,2 m și un diametru de 70 m.

Pentru delimitarea limitelor siturilor arheologice identificate prin cercetări de suprafață (Situl arheologic de la Ciacova – Obiectiv 4 și Situl arheologic de la Obad – Fortificația Yobbágy), în a doua etapă a diagnosticului arheologic s-a propus realizarea de sondaje arheologice (10 × 1,2 m), în zona de protecție a acestora, pe o suprafață însumată de 8 ha.

Pentru Perimetrul A (zona de protecție a Situl arheologic de la Ciacova – Obiectiv 4 – Parc fotovoltaic Ciacova 2), au fost efectuate 10 sondaje arheologice (Fig. 5). Doar în cadrul secțiunii arheologice nr. 8 a fost identificat un complex arheologic (CX 1), acesta reprezentând un șanț cu chirpici în umplutură. Sondajele au permis delimitarea sitului arheologic, acesta având o suprafață de 1,27 ha și putând fi încadrat, pe baza fragmentelor ceramice identificate, în epoca medievală (secolele XII–XIII p.Chr.).

Pentru Perimetrul B (zona de protecție a Sitului arheologic de la Obad – Fortificația Yobbágy) au fost efectuate 57 de sondaje arheologice. Au fost identificate 30 de complexe arheologice în cadrul a 23 de secțiuni (Fig. 6 – roșu (secțiuni cu complexe arheologice), albastru (secțiuni cu strat/materiale arheologice), galben (secțiuni sterile din punct de vedere arheologic). Acestea reprezintă locuințe, gropi menajere, cuptoare, un șanț de apărare (preistoric) și o fundație a unui posibil zid al structurii fortificate observate pe imaginile satelitare.

Suplimentar față de rezultatele cercetării arheologice de suprafață, diagnosticul intruziv a permis și identificarea unor complexe arheologice aparținând epocii eneolitice (cultura Baden). În cadrul S30, a fost identificat CX 14, care reprezintă, cel mai probabil, un șanț de apărare, cu o lățime de 3,60 m, care delimitează spre NE așezarea eneolitică. Așezarea preistorică se situează în colțul de NV al Sitului arheologic de la Obad – Fortificația Yobbágy, într-o zonă joasă.

În cadrul sondajelor efectuate fost identificate complexe arheologice și materiale specifice perioadei secolelor

II–IV p.Chr., confirmând rezultatele perieghezei, care semnalase fragmente ceramice sarmatice în partea de nord, vest și est a sitului arheologic.

Predomină însă materialele specifice epocii medievale (secolele XIV–XV p.Chr.). Complexe arheologice au fost identificate în secțiunile S1, S2, S4, S8, S27, S28, S42, S50. În cadrul secțiunilor S3, S4 s-a constatat existența mortarului, a unor bucăți de cărămidă și piatră (calcar micritic) care nu este specifică arealului. Nu au fost identificate morminte, cu toate că în timpul perieghezei a fost găsit un fragment dintr-o calotă cranianã.

Sondajele au permis delimitarea Sitului arheologic de la Obad – Fortificația Yobbágy, sit arheologic multistratificat, având o suprafață de 29,8 ha (Fig. 7).

Stratigrafia generală în cea mai mare parte a sitului arheologic este următoarea: 1. strat arabil, caracterizat printr-un sol de culoare gri-cenușiu, afânat, situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,30–0,40 m; 2. stratul maro-lutos, cu urme de chirpici, cărbune și fragmente ceramice, de la cota de -0,30–0,80 m; 3. strat de culoare maro-lutos, cu concrețiuni calcaroase (steril arheologic), situat la adâncimea de 0,80 m.

Abstract

The archaeological diagnosis was carried out following the launch of an investment project that proposed the construction of a photovoltaic park on a total area of 174 hectares. In the first phase of archaeological diagnosis, a survey was carried out to identify and delimit possible archaeological sites. The research metod involved a systematic surface (visual) assesment by walking across the entire terrain. In the second phase of the archaeological field evaluation, within the perimeter proposed for intrusive diagnosis (8 hectares), 67 mechanized archaeological surveys were carried out. Following the intrusive archaeological diagnosis, 31 archaeological complexes were identified in 24 archaeological sections. Also, the digital terrain model revealed the presence of an ellipsoidal elevation with a complex internal organization, suggesting a fortified structure possibly associated with a church. Intrusive investigations confirmed the presence of medieval features (14th–15th centuries), a possible wall and a perimeter ditch, as well as stratigraphic layers and features belonging to the Eneolithic (Baden culture) and the Sarmatian period (2nd–4th centuries AD). The recovered archaeological material includes typical medieval pottery, bone and iron artefacts, as well as early ceramic fragments (12th–13th centuries).

Bibliografie:

Lazarovici, Gh., *Despre eneoliticul timpuriu din Banat*, în: Tibiscus, 4, 1975, p. 9–32.

Luca, S., A., *Descoperiri arheologice din Banatul Românesc* (Ed. II), Bibliotheca Brukenthal XLVI, Sibiu, 2010.

Milleker, B., *Délmagyarország régiségleletei. A honfoglalás e-lőtti időkből*, Temesvár, 1897.

Ţeicu, D., *Geografia eclesiastică a Banatului medieval*, Cluj-Napoca, 2007.

Illustrations list:

Fig. 1. Project area framing plan – Military topographic map of Romania (1975).
Fig. 2. Fortified structure in the center of the Obad Archaeological Site – Yobbagy fortification (ANCPI orthophotoplan 2022).
Fig. 3. Digital terrain model – Yobbágy, fortification.
Fig. 4. Digital terrain model – Yobbágy fortification illustrating the traced and analyzed altimetric profile.
Fig. 5. Archaeological section plan (drone photo) – Ciacova site – Objective 4.
Fig. 6. Obad Archaeological Site – Yobbágy, fortification – Plan of sections and archaeological complexes: red (sections with archaeological complexes); blue (sections with archaeological layer); yellow (sterile sections from archaeological point of view).
Fig. 7. Perimeter of Obad Archaeological Site – Yobbágy, fortification – Military topographic map of Romania (1975).

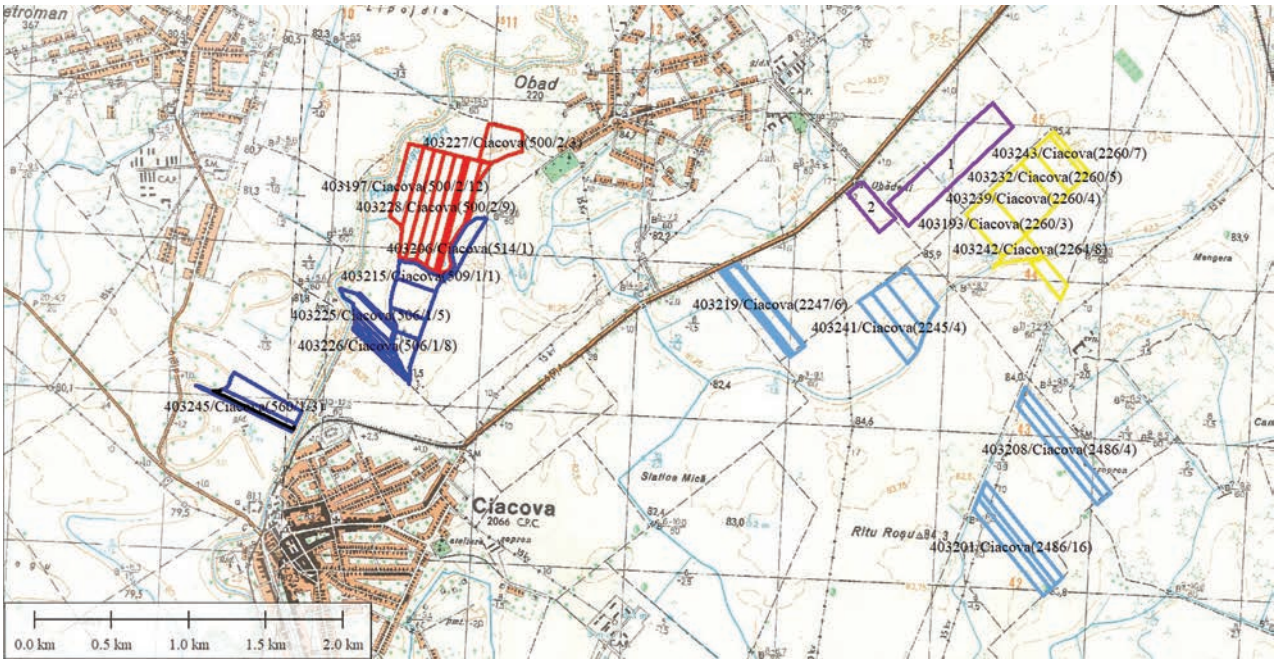

Fig. 1. Plan situație perimetre investiționale – Harta topografică militară România 1975 (ediția a II-a)

Fig. 2. Structură fortificată în centrul Sitului arheologic Obad – Fortificația Yobbágy (Ortofotoplan ANCPI 2022)

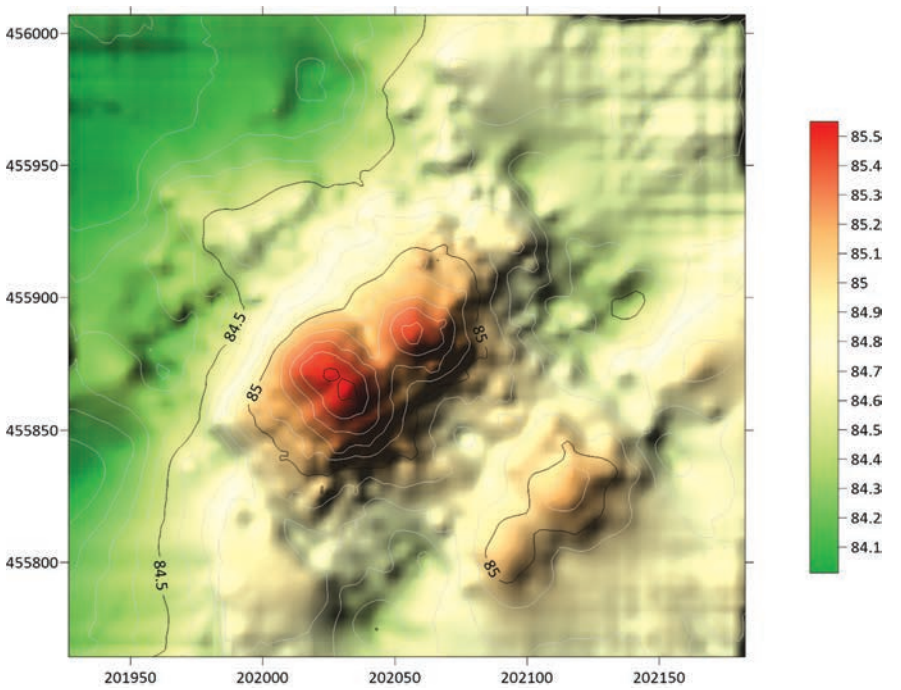

Fig. 3. Model digital de teren al Fortificației Yobbágy

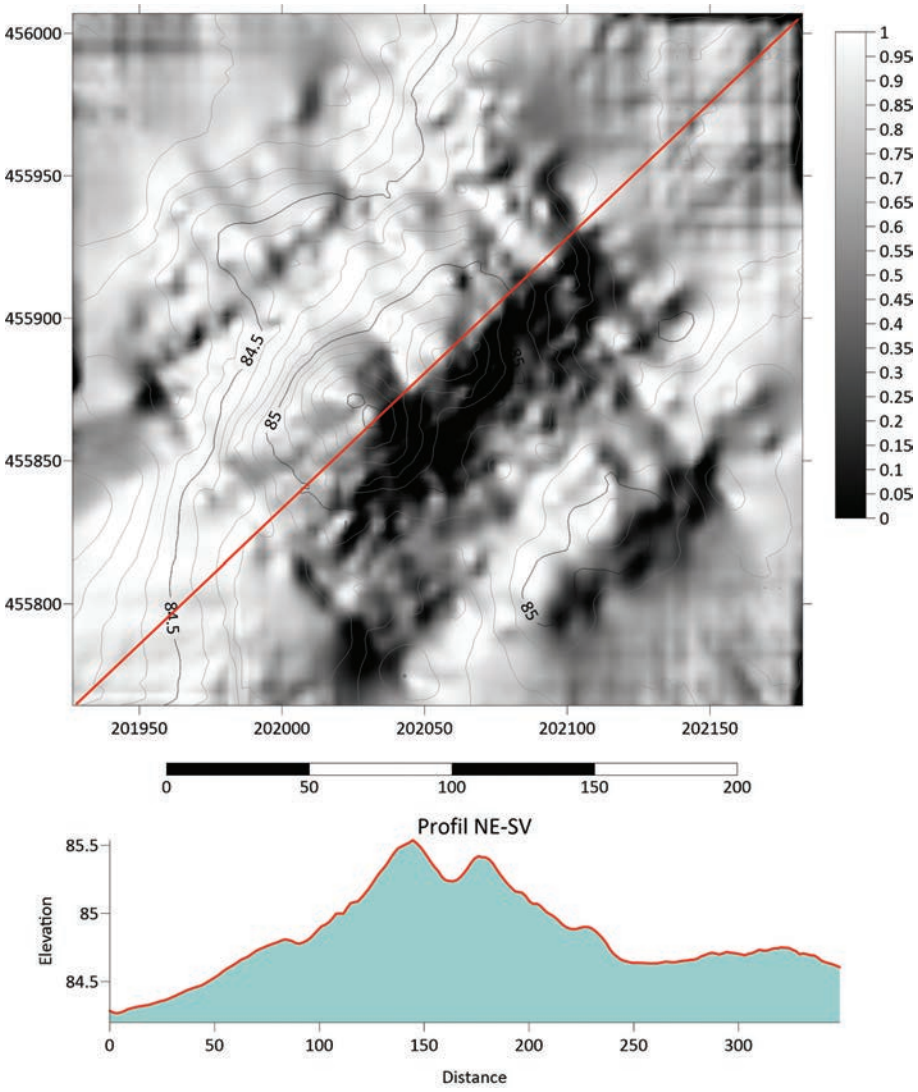

Fig. 4. Model digital de teren al Fortificației Yobbágy, ilustrând profilul altimetric trasat și analizat

Fig. 5. Fotografie dronă – sondaje arheologice în zona de protecție a Sitului Ciacova – Obiectiv 4

Fig. 6. Sondaje arheologice Sit Obad–Fortificația Yobbágy – roșu (secțiuni cu complexe arheologice), albastru (secțiuni cu strat/materiale arheologice), galben (secțiuni sterile din punct de vedere arheologic

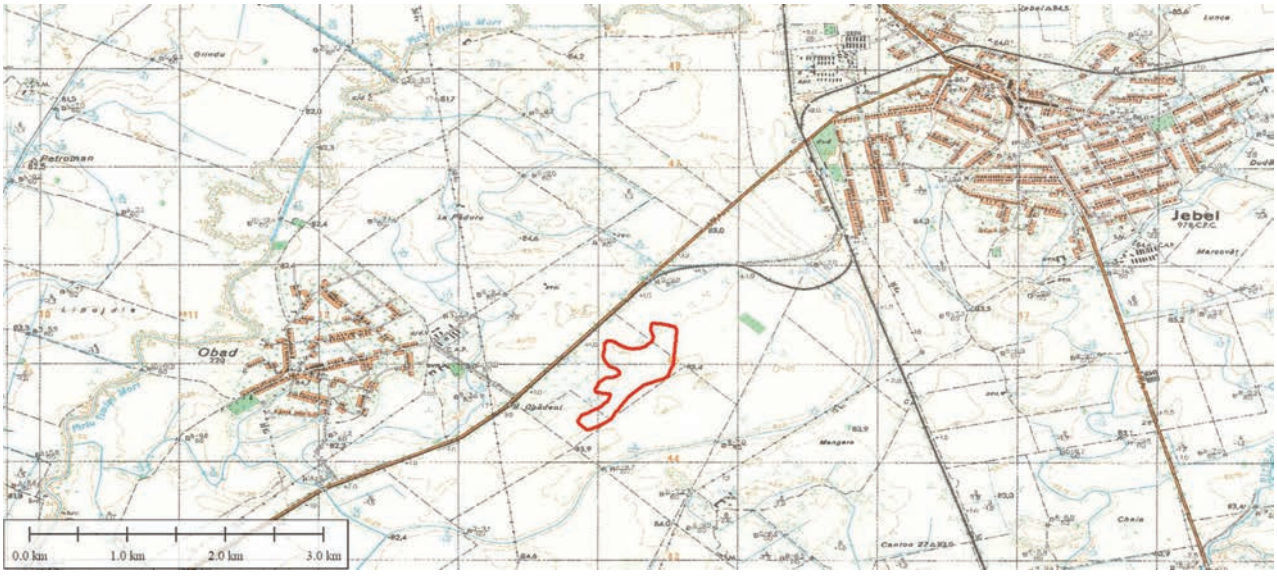

Fig. 7. Perimetru Sit Obad – Fortificația Yobbágy – Harta topografică militară România 1975 (ediția a II-a)

143. Corunca, com. Livezeni, jud. Mureș
Punct: Castelul Toldalagi – str. Castelului, nr. 2

Tip de sit: 123 (castel)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 117952.02; **cod LMI:** MS-II-a-A-15632
Autorizația nr. 641/29.09.2025
Colectiv:. Ünige Bencze (MJ Mureș) – responsabil științific; Bernadett Kovács (MJ Mureș)
Finanțare: SC. Transylvania Labs. S.R.L.
Perioada desfășurării cercetării: 13–17.10.2025

Lucrările de diagnostic arheologic intruziv au fost prilejuite de un proiect de reabilitare și amenajare a curții Castelului Toldalagi (faza DALI) din Corunca, jud. Mureș. Diagnosticul a fost precedat de o documentare istorică bazată pe informațiile cuprinse în publicații de specialitate, surse documentare, hărți istorice și consultarea Registrului Arheologic Național (RAN).

Domeniul satului medieval Corunca a aparținut, în primele decenii ale Principatului Transilvaniei, familiei Myhalyffy, originar din zona Scaunului Sepsi, ulterior intrând în posesia cancelarului Farkas Kowachyoczy. Conform literaturii de specialitate, castelul actual a fost construit de Ferenc Toldalagi (1803–1864), pe baza planurilor elaborate de Joseph Weixlbraun, însă, pe baza unui inventar păstrat din anul 1680, știm că, deja în secolul al XVII-lea, a existat un conac nobiliar „între drumul care merge spre Bozeni și drumul care merge la Acățari”. Două documente din anul 1580 relatează că voievodul Transilvaniei, Kristóf Báthory, a donat lui Farkas Kowachyoczy bunurile lăsate de Myhalyffy Tamás și fiul lui, pe nume János, care a rămas fără urmași. Printre aceste posesiuni și bunuri, apare menționată și Corunca, cu un conac nobiliar. Un alt inventar, din anul 1724, descrie bunurile și clădirile existente în conacul lui Toldalagi János (m. 1722), rămase ca moștenire fiicei sale, Toldalagi Zsuzsanna (m. 1758). Un alt inventar, din anul 1750, oferă o descriere și mai detaliată. Locul unde a fost amplasată această curie nobiliară mai veche nu este cunoscut, cel mai probabil se afla undeva pe locul castelului de azi. Castelul în forma actuală a fost ridicat de Ferenc Toldalagi și s-a realizat la dimensiuni mai modeste decât cele planificate inițial, așadar s-a construit, în stil clasicist, un castel cu planul în forma literei „U”, cu o fațadă principală de o lungime de 50 m. Sunt cunoscuți doi cioplitori de piatră, care au lucrat în anul 1805 la castelul din Corunca: Hartmann Antal și Kocsárdi Mihály. Schindler Mihály (bătrânul) a lucrat la cripta familiei în anul 1806. Ultimul membru al familiei, care a locuit în castel, a fost Toldalagi József, care a fost nevoit să părăsească castelul în aul 1944. Castelul a fost folosit ca depozit de grâne. Clădirea a fost revendicată de urmașul familiei în anul 2004, însă acesta a vândut-o lui Jean Claude Moscovici, care a lăsat clădirea să se ruineze. Castelul a fost răscumpărat de administrația locală în anul 2021 și se încearcă salvarea acestuia (Fig. 1). Nu au fost efectuate cercetări de ordin arheologic în incinta castelului.

În anul 2025, ținând cont de configurația terenului și de starea precară a castelului, au fost deschise trei sondaje (S1, S2, S3) la sugestia arhitecților.

S1 (1,30 × 1,50 m). Sondajul a fost trasat în colțul exterior al aripii nordice (Pl. I). Acesta a vizat observarea fundației zidului sudic al aripii nordice al castelului, mai exact colțul sud-vestic al aripii nordice, unde începe coridorul cu coloane, care se continuă spre vest. Cota cea mai joasă atinsă a fost de 2,10 m, baza fundației zidului sudic al aripii nordice s-a identificat la -1,98 m față de punctul de referință. După îndepărtarea stratului de beton (grosime 20 cm) de lângă ziduri, s-a prezentat un strat de pământ brun gălbui de depunere cu moloz, cu foarte puține materiale arheologice contemporane (puține fragmente de ceramică, sticlă, cărbune, dar mai ales fragmente de cărămizi, țigle, beton, plastic, pietriș, tencuială, mortar). Sub acest strat s-a delimitat un strat de pământ negru fin, dar lipicios, cu mult fragmente de oase de animale și câteva bucăți de ceramică modernă arsă secundar și mici bucăți de cărbune. Acest strat a fost urmat de o depunere de pământ negru argilos, compact, cu foarte puține fragmente de ceramică. Stratul steril din punct de vedere arheologic a fost reprezentat de un strat de argilă maro-gălbui, cu pigment alb calcaros umed și compact. Fundația zidului a fost atinsă la -1,98 m, iar la -2,10 m a apărut și apa freatică, care a umplut o parte a sondajului. Fundația și zidul sudic ale aripii nordice a castelului au fost construite din cărămizi legate cu mortar, deasupra lor au fost așezate două pietre fasonate de mari dimensiuni, peste care s-a ridicat zidul din cărămidă. Sub aceste pietre mari a apărut și umărul de fundare a zidului, sub care s-a evidențiat fundația de cărămidă în pat de mortar.

S2 (1,40 × 1,70 m). Caseta a fost trasată în colțul nord-vestic al coridorului central deschis, care leagă cele două aripi ale castelului, cel nordic și cel sudic (Pl. II). După îndepărtarea stratului de beton și faianță, s-au identificat mai multe straturi de depunere și umplere. Primul strat a constat din pământ brun, amestecat cu moloz contemporan (cărămidă, beton, tencuială, mortar, pietriș), sub care s-a ivit o nivelare din lut cenușiu gălbui cu mult pietriș. Sub acesta, mai multe bucăți mici și mari de lemn, care, probabil, provin de la o pardoseală de lemn pe un pat de pământ subțire maro afânat. După îndepărtarea acestui strat s-a identificat o podea de cărămidă (alcătuită din cărămizi dreptunghiulare (Pl. II), pe care s-a oprit săpătura, pentru a salva nivelul de călcare și podeaua în eventualitatea unei restaurări. Adâncimea maximă atinsă a fost de 0,80 m.

S3 (1 × 1,50 m). Sondajul a fost trasat în interiorul aripii sudice al castelului, în prima încăpere dinspre coridorul central, mai exact în colțul nord-vestic al încăperii (Pl. III). Primul strat a fost alcătuit din moloz modern, cu pământ afânat

maroniu, nisipos cu multe fragmente de cărămizi și țigle contemporane (încăperea a fost curățată înainte de cercetări de către echipa care a consolidat zidurile castelului, îndepărtându-se un strat semnificativ de moloz). După îndepărtarea molozului, a fost identificat un strat subțire cu cărămizi, sub care apare un strat compact de pământ negru lutos, care s-a așezat peste un strat de cenușă fină. Sub aceste straturi, s-a identificat o depunere de pământ lutos maroniu cu fragmente de cărămizi. Sub această depunere, s-a conturat o fundație din cărămidă, orientată nord-sud, paralel cu zidul vestic al încăperii, la o distanță de 90 cm de acesta (la est), nelegată de zidul nordic, fiind o distanță de 5-6 cm până în fața fundației zidului nordic. La 54 cm sub această fundație, s-a găsit o alta, a doua, orientată nord-est – sud-vest, puțin oblic față de zidul de deasupra ei (Pl. III). Zidul nordic al aripii sudice s-a construit peste această fundație. Fundațiile zidurilor au fost săpate într-un strat de sol compact, umed, lutos de culoare galben cenușiu, cu pigmenți albi de calcar, observat și în S1. Adâncimea maximă atinsă a fost de 2,14 m, fundația zidului vestic se găsește la -2.10 m și fundația zidului nr. 2 a fost identificată la -2.15 m.

Situația stratigrafică în jurul castelului, dar și în interiorul lui, a putut fi observată în S1 și S3, deoarece, în S2, nu s-a distrus podeaua existentă. În aceste două secțiuni, s-a observat fundarea zidurilor într-un strat steril de lut galben cenușiu, cu pigmenți albi de calcar, s-au identificat straturi de umplere și nivelare, intervenții legate de ridicarea zidurilor castelului, dar și de amenajarea interioarelor existente sub nivelurile de călcare. Deoarece se știe destul de puțin despre actualul castel, iar cercetări arheologice nu s-au efectuat până acum și nici nu există studii arhitecturale, de istoria artei sau de parament, observațiile noastre rămân destul de simple. Straturile nu indică o folosință lungă și complicată, se remarcă numărul foarte precar al materialelor existente (ceramică și câteva fragmente de sticlă), și acestea provenind din secolele XVIII–XX. Deocamdată nu am găsit indicii clare că cele două fundații suprapuse în S3 ar proveni de la un castel mai timpuriu, din secolul al XVII-lea. Până la o cercetare arheologică mai amplă, credem, mai degrabă, că avem de a face cu fragmente de fundații suprapuse, care au precedat actualul castel, însă, având în vedere tehnica de construcție și adâncimile similare cu restul zidurilor, sunt, probabil, tot din secolul al XVIII-lea și indică o fază de construcție începută, care s-a abandonat (din motive necunoscute) și nu s-a mai realizat.

Abstract

The archaeological test excavation took place in 2025 at the request of the design team as a preliminary study to compile a restoration project (DALI) for the castle and its courtyard (Fig. 1). Three trenches were researched (S1, S2, S3), along castle walls (where these could be researched given the pre-collapse state of the castle) in order to verify the state of the foundations and the characteristics of the soil as well as to check whether archaeological contexts from earlier periods were present, since the castle was never researched archaeologically. The results of the excavation were humble, since mainly construction debris and contemporary trash was found in the upper layers. The walking level of the front courtyard was identified as well as a brick floor most probably from the early 19th century in the open central corridor, which connects the northern and southern castle wings. Also another 19th century walking level was identified in one of the rooms, under which two superposed brick wall foundation were also found, in a slightly different orientation (NE-SW) than the standing castle walls. Seemingly these foundations represent most probably a construction phase also from early 19th century (based on the materials, construction technique and foundation depths) but which was not finalized, the reason for the abandonment is unknown. The archaeological material is made up from very few modern pottery sherds and glass fragments.

Bibliografie:

Nagy Margit, B., *Reneszánsz és barokk Erdélyben,* Bukarest, 1970.

Nagy Margit, B., *Kastélyok, várak, udvarházak ahogy a régiek látták: XVII-XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak,* Bukarest, 1973, p. 291–296.

Bicsok, Z., Orbán, Z., *”Isten segedelmével udvaromat megépítettem...” Történelmi családok kastélyai Erdélyben,* Csíkszereda, 2012, p. 536–537.

Illustrations list:

Fig. 1. Aerial view of the Toldalagi castle, its state in 2021 (Photo published in székelyhon.ro: https://szekelyhon.ro/aktualis/ujjaepulhet-a-koronkai-tholdalagi-kastely).
Pl. I. Trench S1.
Pl. II. Trench S2.
Pl. III. Trench S3.

Fig. 1. Vedere aeriană a Castelului Toldalagi, situația din 2021
(fotografie publicată pe székelyhon.ro: https://szekelyhon.ro/aktualis/ujjaepulhet-a-koronkai-tholdalagi-kastely)

a

b

Pl. I. S1

a

b

c

Pl. II. S2

Pl. III. S3

144. Crăciunești, com. Băița, jud. Hunedoara
Punct: Peștera Copta Mare

Tip de sit: 115 (locuire în peșteră)
Încadrare cronologică: 153 (epoca bronzului târziu)
Cod RAN: 88136.17
Autorizația nr. 267/16.06.2025
Colectiv: Adrian Doboș (IAB) – responsabil științific; Alexandru Bărbat, Antoniu Marc, Cătălin Rișcuța (MCDR Deva); Răzvan Arghir, Alexandru Petculescu (Institutul de Speologie „Emil Racoviță", București); Wei Chu (Universitatea din Köln, Germania); Malvinka Urak, Almos Ballai (MNIT); Istvan Manases (UBB Cluj-Napoca)
Finanțare: European Research Council, IAB
Perioada desfășurării cercetării: 10.07–08.08.2025

Copta Mare este o peșteră fosilă, cu deschiderea spre sud, situată în masivul Măgura Băiței (coordonate N46º01'17.6", E22º52'49.7").

Rezultate

A fost săpată o suprafață totală de 5 mp. Conform caroiajului, suprafața excavată corespunde carourilor M104, N104, O104. De asemenea, au fost săpate două carouri la intrarea în peșteră, N80-81, într-o zonă care pare a fi un adăpost umplut cu sediment până la tavan. P108-P110, Z82, K103.

Materialul a fost recoltat individual și înregistrat cu stația totală. Sedimentul a fost recoltat în găleți, proveniența acestuia fiind de asemenea înregistrată cu stația totală.

Stratigrafie

În zona careurilor M-O 104 a fost observată următoarea stratigrafie (Fig. 1):

Nivel 1 – sediment negru-cenușiu prăfos, pe alocuri cu cenușă și cu numeroase fragmente ceramice și resturi faunistice. Nivelul conține numeroase claste angulare de calcar.

Nivel 2 – sediment gălbui deschis, cu claste angulare de calcar și resturi faunistice. În partea de vest a profilului a fost sesizată o mare acumulare de claste de calcar, probabil provenind de la un bolovan căzut din tavan și dezagregat *in situ*.

Nivel 3 – sediment roșcat, cu claste angulare de calcar și resturi faunistice.

Nivel 4 – sediment brun-cenușiu, friabil, cu claste angulare de calcar și resturi faunistice.

Precizăm că în acest sector Nivelul 4 a apărut ca o entitate distinctă, în vreme ce în zona dinspre fundul peșterii, cercetată în anul 2023, acesta apăruse sporadic.

În zona careurilor N80-81, la intrarea în peșteră, a fost observată următoarea stratigrafie:

Nivel G1 – sediment brun-cenușiu, cu mici fragmente ceramice.

Nivel G2 – sediment roșiatic, cu claste centimetrice de calcar. Spre partea inferioară devine mai roșiatic.

Descoperiri

În peretele de nord al careului O104 a fost observată o posibilă groapă de par, care conținea un fragment de lemn. Nu au fost descoperite fragmente ceramice sau de altă natură, care să dea informații despre vârsta acesteia. A fost prelevată o probă pentru datare cu radiocarbon.

În nivelurile 3 și 4 au fost descoperite numeroase resturi scheletice, provenind în principal de la ursul de peșteră. Au fost descoperite, de asemenea, două fragmente litice cioplite, o lamelă și o așchie.

În jumătatea vestică a careului N80, a fost descoperită, între adâncimile 0,15 și 0,25 m, o vatră cvasicirculară, cu diametrul de cca 0,5 m (Fig. 2–3) În vatră au fost descoperite fragmente ceramice arse secundar, aparținând sfârșitului epocii bronzului.

Abstract

During the 2025 excavation, most of the discoveries consist of cave bear skeletal remains. Outside the cave, in a shelter filled with sediment was found a hearth with late Bronze Age burned pot-sherds.

Bibliografie:

Doboș, A. *et alii*, *Raport de cercetare arheologică de la Crăciunești, com. Băița, jud. Hunedoara, Punct: Peștera Copta Mare*, 2023 https://cronica.cimec.ro/Public/Detalii.php?k=7226&d=Crăciunești-Băița-Hunedoara-Peștera-Copta-Mare-2023

Păunescu, A., *Paleoliticul şi mezoliticul din spaţiul transilvan*, Bucureşti, 2001.

Illustrations list:

Fig. 1. *Copta Mare*, North profile of squares M-O 104.

Fig. 2–3. *Copta Mare*, hearth from N 80.

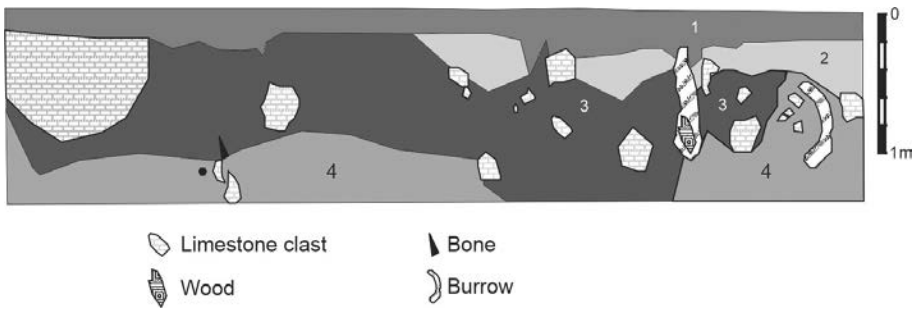

Fig. 1. Copta Mare, profilul de nord al careurilor M-O 104

Fig. 2. Copta Mare, vatră descoperită în careul N 80

Fig. 3. Copta Mare, vatră descoperită în careul N 80

145. Darabani, jud. Botoșani
Punct: Ansamblul Bisericii „Sf. Nicolae" – str. 1 Decembrie, nr. 104

Tip de sit: 13 (structură de cult/religioasă)
Încadrare cronologică*:* 5 (epocă modernă, 1840–1900)
Cod LMI: BT-II-a-B-01963
Autorizația nr. 136/04.04.2025
Colectiv: Adela Kovács (MJ Botoșani) – responsabil științific; Aurel Melniciuc, Alexandru Nechifor (MJ Botoşani)
Finanţare: Primăria Darabani – 9 600 lei
Perioada desfășurării cercetării: 05–10.04.2025

Ansamblul Bisericii „Sf. Nicolae", obiectul prezentului studiu – cod LMI BT-II-a-B-01963 –, este compus din două obiective – Biserica „Sf. Nicolae" (C1) – BT-II-m-B-01963.01 și Turnul Clopotniță (C2) – BT-II-m-B-01963.02. Parcela monument, CF 61136, intravilan oraș Darabani, str. 1 Decembrie, nr. 104, UAT Darabani este proprietatea Parohiei „Sf. Nicolae" Darabani. Scopul diagnosticului de față este întocmit în vederea unei potențiale intervenții de punere în siguranță și restaurare a Bisericii „Sf. Nicolae". Prin Certificatul de Urbanism nr. 62 din 18.07.2023, Parohia „Sf. Nicolae", într-un parteneriat cu Primăria Darabani, a demarat reabilitarea monumentului cu finanțare din fonduri europene.

Edificarea monumentului istoric Biserica „Sf. Nicolae" din Darabani este strâns legată de familia nobiliară Balș, de origine din orașul Darabani. Marele Hatman Teodor Balș (1791–1867) a fost Comandant al oastei Moldovei.

Târgul Darabani (fost sat Căbiceni) este înființat de marele logofăt și general Teodor C. Balș, proprietarul moșiei, dorind sporirea veniturilor moșiei și găsind favorabilă poziția la drumul comunal care lega Bucovina (Austria) de Ștefănești și satele din avalul Prutului. A căpătat hrisovul în anul 1837, de la Mihail Gr. Sturdza Vodă la 21 iunie cu nr. 28 Iași, prin care-i acordă dreptul înființării târgului cu 12 iarmaroace pe an și ziua de lunea în fiecare săptămână.

Echipa de cercetare a derulat activitățile specifice de diagnostic arheologic, în conformitate cu prevederile legale în vigoare, pe o suprafață restrânsă, cu scopul de a stabili sistemul de construcție al monumentului, precum și etapele constructive ale pavimentului interior.

Diagnosticul arheologic a cuprins două zone distincte: o zonă în interior, unde s-a documentat o decapare a podelei neautorizată, realizată de beneficiar, anterior încheierii contractului de prestări servicii dintre beneficiar și Muzeul Județean Botoșani. Această zonă a fost desfăcută din nou, s-a golit și s-a extins, cu scopul documentării stratigrafiei pe temelia bisericii dinspre interior, realizând inclusiv observații stratigrafice ale podelei realizate în interior. Această zonă de interior a fost numerotată Sondaj 1.

A doua zonă, Sondaj 2, s-a axat pe documentarea etapelor constructive ale Bisericii „Sf. Nicolae" din Darabani, în zona exterioară, printr-un sondaj la adâncime, pentru a descrie și documenta imagistic fundațiile monumentului istoric. Adâncimea maximă la care s-a ajuns cu sondajul manual este de 2,30 m de la suprafața solului, nefiind atinsă cota maximă la care se află fundația edificiului. Din acest moment, decaparea manuală nu a mai fost posibilă, din motive legate de securitatea lucrătorilor și pe viitor va fi nevoie de o decapare mecanizată, dacă nu se găsesc alte sisteme de determinare a adâncimii maxime a temeliei edificiului.

În cadrul lucrărilor de diagnostic, s-au efectuat următoarele lucrări: decopertarea manuală pe zone restrânse, fiind efectuate două sondaje: Sondaj 1 – interior, Sondaj 2 – exterior; delimitarea perimetrului intervențiilor anterioare; stabilirea relațiilor cultural-cronologice între elementele constructive pe amplasamentul monumentului; identificarea etapelor constructive ale edificiului; înregistrarea stratigrafiei orizontale și verticale. Cercetarea arheologică s-a axat pe o zonă restrânsă, în funcție de studiul de diagnostic necesar. S-au realizat imagini generale și de detaliu, pentru a surprinde întreaga suprafață supusă diagnosticului, precum și de la nivelul solului, pentru documentarea temeliei monumentului istoric. S-a făcut desenarea clasică a planurilor și profilurilor și rasterizarea lor în programe dedicate prelucrării imagistice. Sondajele au fost înregistrate prin măsurători topografice, în format Stereo 70.

Sondaj 1: 1,30 × 0,90 m (Fig. 4–6).

Intervenția neautorizată a cuprins o decopertare inițială a pardoselii existente, în partea dreaptă a naosului, pe locul stranei cântăreților bisericești, pe o suprafață de 130 × 90 cm, începând de la perete. Am constatat că pardoseala din piatră nu pornește din perete, ci de la o distanță de 0,70 m de acesta. Aici erau poziționate stranele de lemn, pe toată lungimea peretelui, până la scaunul arhieresc.

S-a decapat suprafața săpată anterior de către beneficiar și s-au continuat cercetările pe toată zona, până la adâncimea de 0,80 m, nivel de la care începe stratul steril.

Pardoseala originală, cea din piatră fasonată, era cioplită oblic la îmbinări. În zona îmbinărilor s-a găsit un fel de adeziv foarte moale, cu care acestea erau umplute. Grosimea lespezilor de piatră atinge 20 de cm. Sub dalele de piatră s-au documentat mai multe niveluri de umplutură, formate din pământ brun cu diferite amestecuri, precum nisip și resturi de la zidărie. În zona în care a fost făcută decopertarea s-au dezvelit 4 dale de piatră, cele dinspre perete fiind mai înguste decât cele din altar.

Între straturile de podele succesive, aflate deasupra pavimentului original, nu există legătură, acestea desprinzându-se foarte ușor unul de celălalt. Betonul turnat peste piatra originală nu are nicio aderență pe aceasta.

Lespezile de piatră din altar au dimensiuni de aproximativ 60 × 60 cm, nefiind intervenții asupra lor de-a lungul

timpului. Singurele afectări ale pardoselii din altar sunt în dreptul ușilor diaconești, cu erodări specifice datorate traficului uman intens.

În zona dintre dalele de piatră și perete, unde nu există pardoseala de piatră, s-a folosit o plasă de fier beton subțire atunci când s-a turnat șapa de egalizare în anul 2015.

Temelia a fost dezvelită pe o lățime de 0,60 m, fiind construită din bolovani parțial fasonați, unii dintre ei fiind sub formă de plăci din piatră, plate. Adezivul folosit este un mortar format din nisip și var. Golurile dintre bolovani și plăci sunt umplute cu piatră spartă, bolovani mici de râu și mortar care leagă temelia. Adâncimea maximă la care apare stratul steril este de 0,80 m de la suprafața podelei actuale. În zona superioară a temeliei plăcile de piatră par să fie așezate mai organizat.

Sondaj 2: 2 × 1,25 m (Fig. 7–9).

Sondajul a fost trasat în exteriorul bisericii, alături de altar, pe latura nordică. La adâncimea de 0,50 m, s-au conturat cărămizi așezate în linie dublă, care, în interior, prezentau alte cărămizi sparte și fragmente de cărbune. Structura are lungimea de 1,20 m și lățimea de 0,50 m. S-au înlăturat în total, documentând fiecare strat, opt niveluri de cărămidă, ultimul nivel de cărămizi fiind așezat compact, formând o talpă a unei construcții. Cărămida este de tip plin, cu dimensiunile de 22 × 14 × 6 cm.

Structura (numită Structura 1) nu se conectează cu zidul de temelie al clădirii monument istoric, fiind separată de aceasta. Structura 1 a fost construită din două șiruri de cărămidă cu gol în interior tip șanț, de circa 30 cm, stivuite unele peste altele, prinse cu nisip și lut. Baza structurii 1 este formată din cărămidă plină, așezată pe toată suprafața structurii. Structura este separată de biserică (temelie) cu circa 20 cm distanță. Structura 1 se afla în jumătatea vestică a Sondajului 2. Alături de Structura 1, se află un șanț recent care cuprinde bandă izolatoare (folie) și un tub pentru protecția cablurilor electrice.

În jumătatea estică a Sondajului 2 s-au observat plăci de piatră, care lățesc fundația cu scopul de a stabiliza edificiul. De la nivelul de tencuială, pe lungimea de 0,50 m, fundația este mai îngustă, însă ea se lățește în adâncime. S-au efectuat adânciri manuale, până la 2,30 m adâncime de la suprafața solului, alături de temelia bisericii, însă nu s-a atins cota maximă a fundației monumentului.

În cadrul sondajelor efectuate nu au fost identificate elemente de inventar arheologic, singurele descoperiri fiind strict legate de construirea Structurii 1, o posibilă construcție care să nu aibă legătură directă cu edificiul.

Din cele observate după efectuarea lucrărilor de diagnostic intruziv, se observă câteva repere importante legate de construcția monumentului istoric. Baza temeliei este mai lată decât fundația de la partea superioară, având o adâncime de minim 2,30 m. În zona învecinată peretelui bisericii monument istoric este posibil să fie o serie de structuri adiacente, care să fi dispărut de-a lungul vremii și ale căror urme să fie în zona curții și în zona de protecție a monumentului. Structura 1 demonstrează faptul că există amenajări în imediata vecinătate a acestuia.

Podeaua originală din interior este păstrată în condiții foarte bune și, dacă există șansa de a fi restaurată, merită toată atenția și o cercetare temeinică, pe secțiuni și casete, pentru decopertarea acesteia în totalitate, prin cercetare arheologică și cu documentarea tuturor intervențiilor ulterioare.

Abstract

The historical monument ensemble „Sf. Nicolae”/„St. Nicholas” in Darabani, classified in the List of Historical Monuments under the code LMI BT-II-a-B-01963, consists of the church itself and the bell tower, owned by the Parish „Sf. Nicolae”. The study aims to carry out a preliminary archaeological diagnosis, necessary for future works to secure and restore the monument, in the context of the rehabilitation initiative supported by the parish and the local administration by accessing European funds.

The archaeological diagnosis was carried out on a limited area and aimed at establishing the constructive system of the building and identifying the stages of arranging the interior pavement and foundations. The research included two surveys: one inside the church, intended to analyze the stratigraphy of the floor and foundation, and one outside, oriented towards documenting the foundations and any adjacent structures.

The results of the internal survey (Trench 1) revealed the existence of several successive levels of flooring, including modern interventions from 2015, under which the original pavement of shaped stone slabs is preserved, in a good state of conservation. The foundation of the church is made of boulders and stone slabs bound with lime and sand mortar, and the sterile layer was identified at approximately 0.80 m depth compared to the current floor level. The external survey (Trench 2) confirmed the constructive characteristics of the foundation, indicating a base wider than the upper part and a minimum depth of 2.30 m. At the same time, a separate brick structure was identified, not directly related to the church, suggesting the existence of missing auxiliary facilities. The research did not reveal any mobile archaeological materials, the discoveries being limited to constructive elements. The archaeological diagnosis provided essential information regarding the construction technique and the evolution of the monument, highlighting the need for continued research, especially for the valorization and restoration of the original pavement, as well as for the clarification of the associated structures in the protection area of the ensemble.

Illustrations list:

Pl. I. The Church of „St. Nicholas" in Darabani. 1. General views of different angles; 2. Plan of the church; 3. Section through the building of the church.

Pl. II. The Church of „St. Nicholas" in Darabani. 4. Trench 1: image of the south profile - the church foundation; 5. Trench 1: image of the north profile – the church floor; 6. Detail with the restoration levels of the floor

Pl. III. The Church of „St. Nicholas" in Darabani. 7. Trench 2: detail view of the foundation; 8. Trench 2: general vertical views; 9. Trench 2: View of the church foundation with the two elements.

1

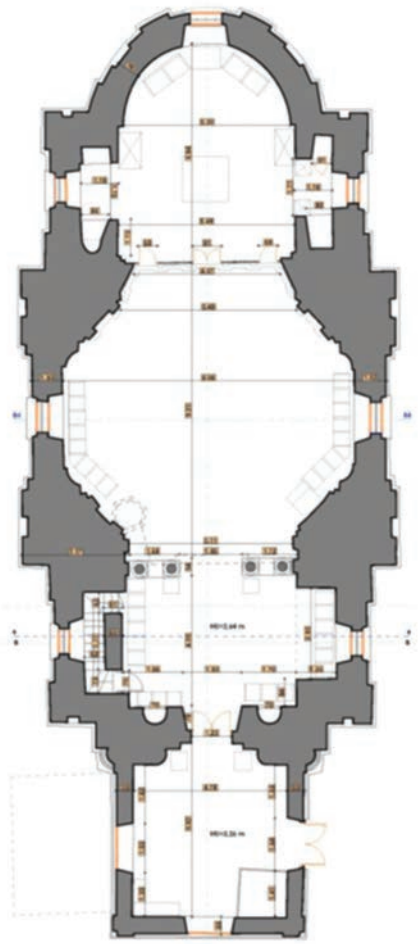

2

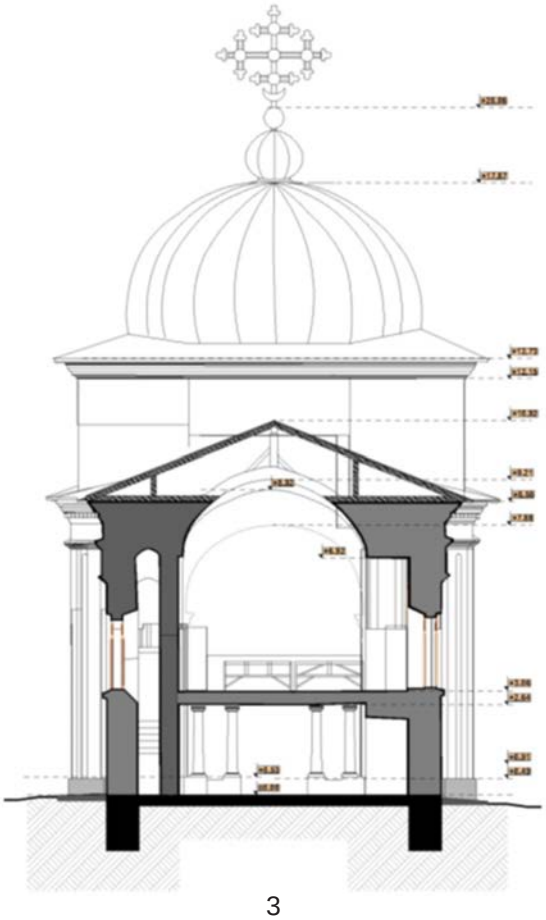

3

Pl. I. 1. Vederi generale asupra Bisericii Sfântu Nicolae de la Darabani - diferite unghiuri; 2. Planul Bisericii Sfântu Nicolae din Dorohoi; 3. Secțiune prin clădirea bisericii

4

5

6

Pl. II. 4. Sondaj 1: imagine asupra profilului de sud-temelia bisericii; 5. Sondaj 1: imagine asupra profilului de nord-podeaua bisericii; 6. Detaliu cu nivelurile de refacere ale podelei

7

8

9

Pl. III. 7. Sondaj 2: vedere de detaliu asupra temeliei; 8. Sondaj 2: vederi verticale generale; 9. Sondaj 2: Vedere asupra fundației bisericii cu cele două elemente.

146. Davideni, com. Țibucani, jud. Neamț

Punct: La curte

Tip de sit: 11 (locuire civilă)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 14 (eneolitic), 2 (protoistorie), 16 (Hallstatt), 3 (epoca antică), 322 (epoca romană târzie), 42 (epoca migrațiilor)
Autorizația nr. 703/23.10.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific.
Perioada desfășurării cercetării: 20–25.09.2025

Localitatea Davideni este cunoscută în literatura arheologică datorită amplelor cercetări realizate în cadrul sitului în punctul *La Izvoare/Spiești*, unde a fost investigată o așezare cu etape de locuire din eneolitic până în secolul VIII p.Chr. Rezultatele acestor investigații, care s-au desfășurat timp de aproape trei decenii, au fost deosebit de importante pentru cunoașterea celei de-a doua jumătăți a mileniului I p.Chr. și au fost valorificate monografic[1].

În schița de repertoriu arheologic al județului Neamț, publicată de Șt. Cucoș, se menționează faptul că pe teritoriul satului Davideni, în punctul *La curte*, a fost realizat un sondaj și au fost identificate urmele unui sit cu vestigii din secolelel IV și VI–VII p.Chr[2]. În colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț se află câteva fragmente ceramice provenite din situl amintit, dar acestea prezintă trăsături ale culturii Precucuteni, la care se adăugă și un vas de mici dimensiuni, care poate fi atribuit secolelor VI–VII p.Chr.

Pentru a verifica situația arheologică din acest punct, în toamna anului 2025 au fost realizate o cercetare de suprafață și un diagnostic intruziv.

Situl se află în marginea de nord a satului, pe terasa a doua din dreapta râului Moldova, în apropierea unor izvoare abundente și în imediata vecinătate a Bisericii „Sf. Ioan Botezătorul", dar și a fostului conac al boierului Davideanu, ambele monumente istorice (Pl. I/2–3).

Situl are o suprafață de aproximativ 3 ha și este afectat de lucrările agricole intensive.

La aproximativ 100 m N față de clădirea conacului a fost realizat un sondaj, cu dimensiunile de 3 × 2 m, cu scopul de a verifica stratigrafia sitului, dar și pentru a colecta probe bio-arheologice, dar și eșantioane de sediment.

În suprafața cercetată stratigrafia se prezintă astfel:
- între 0 m și - 0,30 m sol arabil, brun;
- între - 0,30 m și -0,60 m sol, brun cenușiu, afânat;
- între -0,60 m și -0,80 m, sol brun, granulat;
- între -0,80 m și -1 m, sol argilos, steril;

În partea de nord a sondajului, a fost cercetat parțial un complex adâncit, a cărui bază se afla la - 1,6 m (Fig. 2/1), în umplutura căruia au fost identificate numeroase resturi osteologice animale, fragmente ceramice specifice culturii Sântana de Mureș, lucrate cu mână și la roată (Pl. II/14–21), dar și câteva resturi de olărie specifice culturii Precucuteni (Pl. II/2–8), precum și unele din prima epocă a fierului (Pl. II/11–13).

Aceleași etape cronologice sunt documentate și prin intermediul vestigiilor recuperate de pe suprafața sitului. Perioadei eneolitice îi aparțin și mai multe piese tipice, realizate din silex ((Pl. II/9–10).

În partea de nord a sitului, aproape de fostele saivane ale CAP, au fost observate la suprafața solului aglomerări de pietre, cu urme de mortar, care ar putea indica existența unor fundații din perioada medievală. De altfel, pe unele din hărțile de la jumătatea secolului XIX, în acest loc sunt figurate diverse construcții, care pot să confirme și toponimul *La curte*. Din acest perimetru au fost recuperate și fragmente de vase și de cahle, specifice secolelor XVII–XVIII (Pl. II/22–23).

Importanța acestui sit derivă din faptul că se confirmă, printre altele, existența unei noi așezări a culturii Precucuteni, aspect ce contribuie la o conturare mai bună a dinamicii locuirilor eneolitice timpurii pe Valea Moldovei, acolo unde urmele acestui segment cronologic sunt foarte rare.

Abstract

Davideni village (Neamț County) is known for several important archaeological discoveries, especially for the understanding the history of the 1st millennium AD. In the 1970s, archaeological materials specific to the 4th century AD and the 6th–7th centuries AD were discovered in a place called „La curte", located in the northern part of the village. In the autumn of 2025, an archaeological survey was conducted at the site in order to obtain stratigraphic details and collect bio-archaeological samples. On that occasion, ceramic materials specific to the Eneolithic period (Precucuteni culture) and Late Antiquity – 4th century AD (Sântana de Mureș culture) were discovered, and only a few are to the 6th–7th centuries AD.

Bibliografie:

Mitrea 1980 – Mitrea, I., *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în sec. VI–XI e. n.*, în: Carpica, 12, 1980, p. 55–190.

Mitrea 2001– Mitrea, I., *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din sec. V–VIII*, BMA, IX, Piatra Neamț, 2001.

[1] Mitrea 2001.
[2] Mitrea 1980, p. 132.

Illustrations list:

Pl. I. 1. location of the site on a map from the 19th century; 2. location of the site on a map from the 20th century; 3. aerial view of the site and location of the archaeological survey (1. source – National Archives of Romania; 2. photo V. Diaconu).
Pl. II. 1. detail of the archaeological test trench; 2–23. pottery and lithic items from the test trench (1–23, photo V. Diaconu).

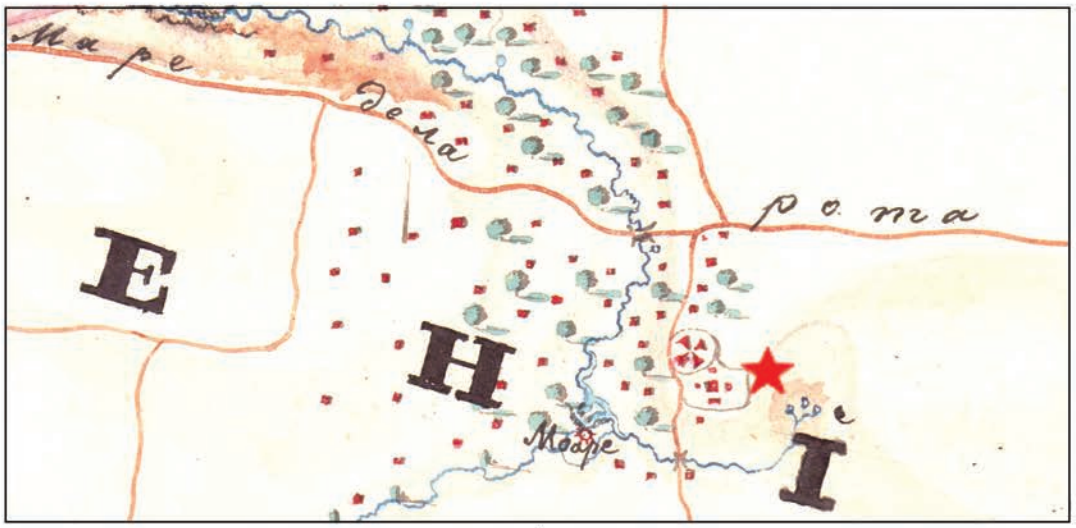

1

2

3

Pl. I. 1. amplasamentul sitului pe o hartă din secolul XIX; 2. amplasamentul sitului pe o hartă din secolul XX; 3. imagine aeriană asupra sitului și localizarea sondajului arheologic (1. sursa – Arhivele Naționale ale României; 2. foto – V. Diaconu)

Pl. II. 1. detaliu cu sondajul arheologic; 2 - 23: ceramică și piese litice provenite din sondajul arheologic (1 - 23, foto – V. Diaconu)

147. Davideni, com. Țibucani, jud. Neamț
Punct: Movila de la nord de sat

Tip de sit: 221 (mormânt tumular)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie)
Autorizația nr. 65/20.02.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Jaroslav Peška (Centrul Arheologic Olomouc, Cehia); Tomáš Tencer, Jan Havelka, Jiři Geršl (Universitatea Masaryk, Brno, Cehia)
Perioada desfășurării cercetării: 18–20.03.2025

Satul Davideni se află în partea de nord-est a județului Neamț, pe malul drept al râului Moldova, la confluența cu pârâul Țibucani, într-un areal dominat de diferite etaje de terase și dealuri domoale.

Localitatea este cunoscută în literatura arheologică datorită amplelor cercetări din situl de la *Izvoare/Spiești* (cu vestigii preponderent din secolele VI–VIII p. Chr.), coordonate de arheologul Ioan Mitrea și publicate monografic în anul 2001[1].

Pe teritoriul satului sunt cunoscute și două movile, situate pe terasa înaltă a Moldovei, consemnate pe unele hărți din secolele XVIII–XIX (Pl. I/1–3), dar necercetate până în prezent. Una dintre movile se află în partea de nord a localității, iar a doua se află în marginea sudică, fiind bine conservată și semnalată printr-o cruce metalică montată relativ recent.

În cadrul unui proiect dedicat investigării mediului cultural Yamnaya din estul României, desfășurat de Centrul de Cercetări Arheologice din Olomouc (Cehia), au fost realizate o serie de investigații non-invazive și pentru unii tumuli din zona submontană a Neamțului. Principalul obiectiv al acestui demers științific este acela de a obține informații preliminare edificatoare pentru viitoarea cercetare a tumulilor care pot conține și înmormântări specifice culturii Yamnaya.

În cadrul campaniei de prospecțiuni geo-magnetice a fost scanată și movila aflată la nord de satul Davideni, situată pe partea stângă a drumului Târgu Neamț-Țibucani (DJ 155l) (Pl. I/4–5; II/2).

Movila are un diametru de aproximativ 40 m și o înălțime păstrată de 1 m și a fost ridicată pe un teren relativ plat, dar cu o ușoară pantă spre est (Pl. II/1). La aproximativ 50 m spre nord se observă o foarte ușoară denivelare a terenului, care a impus extinderea investigațiilor geofizice. Astfel, au fost stabilite două perimetre distincte, care includeau cele două zone cu potențial arheologic și care totalizau o suprafață de 1 ha.

Din punct de vedere metodologic, perimetrele pentru magnetometrie au fost stabilite astfel încât să acopere integral zonele de interes.

Densitatea măsurătorilor geomagnetice a fost de 0,5 m pe axa X și de 0,1 m pe axa Y, în toate zonele investigate. Direcția de măsurare este axa Y, iar magnetometrul s-a deplasat peste zona de studiu în linii paralele (profile).

Pentru studiul magnetic a fost utilizat magnetometrul LEA MAX (Eastern Atlas, Germania), cu zece sonde gradiometrice fluxgate (FEREX CON 650, Foerster, Germania), cu o precizie de 0,2 nT. Condițiile din teren au impus tractarea manuală a magnetometrului.

Magnetometrul este proiectat ca un gradiometru pentru a măsura gradientul vertical al câmpului magnetic local - diferențele dintre componentele verticale ale câmpului magnetic la două înălțimi diferite de la suprafață. Distanța verticală dintre cei doi senzori din fiecare sondă este de 0,65 m. Distanța orizontală dintre senzori este de 0,5 m. Această configurație permite colectarea de date cu o densitate de 0,5 m pe axa X și 0,1 m pe axa Y în toate zonele studiate.

Datele au fost colectate cu informații spațiale. Poziționarea a fost realizată cu ajutorul a două instrumente RTK GNSS (Real-Time Kinematic; Global Navigation Satellite System), un model Trimble R-10 2 în configurație rover-bază. Locația bazei a fost corectată cu serviciul de corecție Trimble RTX, cu o eroare de poziționare de 2-10 cm. Sistemul de coordonate utilizat în timpul măsurătorilor magnetice a fost WGS84 UTM 35N (EPSG: 32635).

Datele brute au fost decodificate, s-a aplicat corecția de derivă și s-au normalizat utilizând un filtru median.

Toate etapele au fost procesate în software-ul Eastern Atlas EAL D2. Rasterul interpolat (dimensiunea celulei de 0,25 m) reprezintă harta rezultată a gradientului vertical ΔZ al câmpului magnetic al Pământului (nT) – magnetograma. În majoritatea cazurilor se utilizează o scară alb-negru, în care tonurile întunecate reprezintă anomalii pozitive, iar tonurile deschise indică anomalii negative sau invers. Pentru o lizibilitate optimă a caracteristicilor arheologice tipice se aplică, în general, un interval dinamic de ±3 nT. În cazul vizualizării structurilor recente se utilizează intervale mai largi, cum ar fi ±35 nT sau ±100 nT. Interpretarea arheologică, vizualizarea și analiza rasterului au fost efectuate în ArcGIS Pro 3.4 (ESRI).

În perimetrele investigate au fost identificate mai multe anomalii, care confirmă caracterul antropic al acestor movile. Cea mai importantă observație este aceea potrivit căreia în zona studiată se confirmă existența a doi tumuli, dintre care unul foarte aplatizat și necunoscut până acum (Pl. II/3).

În cazul T. 1 (movila care se observă mai bine în teren) a fost identificată o anomalie centrală, cu dimensiunile de 6 × 5 m, care poate fi considerată mormântul central al tumulului, iar pe harta magnetometrică se observă și un ring bine conturat, dar incomplet, cu un diametru de aproximativ 30 m (Pl. II/3–4).

În cazul T.2 se observă o anomalie de 3 × 3 m, situată central și interpretată ca fiind posibil complex funerar (Pl. II/3–4).

În ambele suprafețe scanate a fost observată și o anomalie liniară, dispusă în zig-zag, care avea o lungime de

[1] Mitrea 2001.

aproximativ 100 m și care poate fi interpretată ca un tranșeu militar din cel de-al Doilea Război Mondial (Pl. II/4).

Pe baza studiilor geofizice realizate la Davideni – *Movila de la nord de sat* se confirmă existența a doi tumuli, cel mai probabil preistorici, dar și a unor structuri militare defensive, din prima jumătate a secolului XX.

Abstract

As part of a project dedicated to studying the Yamnaya communities east of the Carpathians, carried out in partnership with the Center for Archaeological Research in Olomouc (Czech Republic), non-invasive investigations were conducted on burial mounds in the sub-Carpathian area of Neamț County.

One of the locations where geophysical surveys were conducted is in the village of Davideni (Țibucani commune), where several burial mounds are known, but have not yet been investigated.

As part of the aforementioned project, a perimeter in the northern part of the village was scanned, where a well-preserved burial mound was located, and magnetometry confirmed the existence of a central anomaly that can be interpreted as a grave. Also, in the vicinity of this tumulus (called T.1), another burial (T.2) was identified, which is currently flattened but has an anomaly in the central area that can also be considered a burial complex.

Geophysical scans also revealed traces of a military trench from the World War II.

Bibliografie:

Mitrea 2001 – Mitrea, I., *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din sec. V–VIII*, BMA, IX, Piatra Neamț, 2001.

Illustrations list:

Pl. I. 1–3. location of the burial mound on 19th century maps; 4–5. location of the burial mound and perimeters studied in 2025 (1–3. source – National Archives of Romania; 4–5 made by T. Tencer).

Pl. II. 1–2. field aspects; 3. magnetometric map; 4. interpretation of magnetometric data (1–2. photo V. Diaconu; 3–4. made by T. Tencer).

Pl. I. 1 - 3. amplasamentul tumulului pe hărți din secolul XIX; 4, 5. localizarea și perimetrele studiate în anul 2025
(1 - 3. sursa Arhivele Naționale ale României; 4, 5. realizat de T. Tencer)

1

2

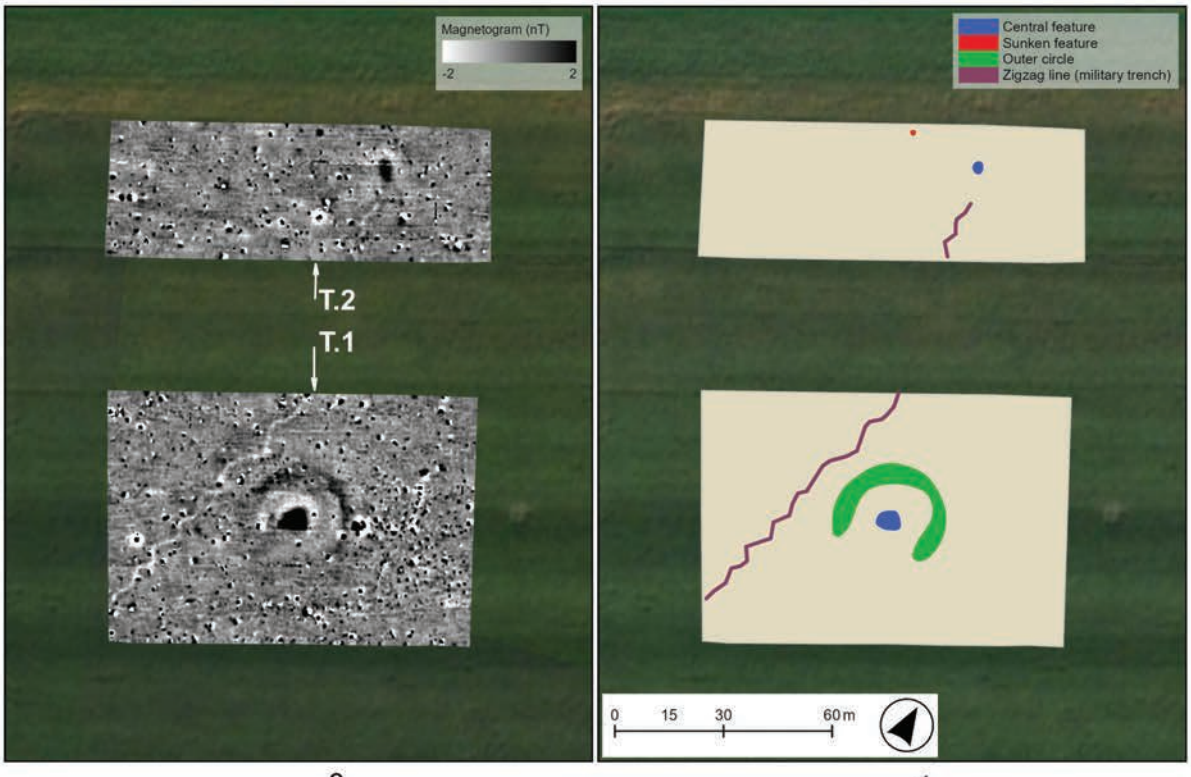

3 4

Pl. II. 1, 2. aspecte din teren; 3. harta magnetometrică; 4. interpretarea datelor magnetometrice (1, 2. foto - V. Diaconu; 3, 4. realizat de T. Tencer)

148. Diocheți-Rediu, com. Movilița, jud. Vrancea

Punct: Islaz

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 15 (epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 21 (La Tène)
Cod RAN: 176819.03
Autorizația nr. 264/12.06.2025
Colectiv: Mădălina Stănescu (M Vrancei) – responsabil științific; Ionuț Stănescu (M Vrancei); Daniel Garvăn, Roxana Munteanu, Cătălin Dinu (MJ Buzău); Andrei Asăndulesei (UAIC Iași); Lucian Munteanu (IA Iași)
Perioada desfășurării cercetării: iunie 2025

Situl se găsește în lunca pârâului Zăbrăuți, pe malul drept, la aproximativ 1 km sud de satul Movilița și 2,5 km NV de satul Diocheți-Rediu, pe un grind traversat pe direcția NV-SE de un drum de exploatare. Marginea de NE este puternic afectată de eroziunea produsă de cursul de apă. Cea mai mare parte a grindului a suferit numeroase intervenții antropice de-a lungul timpului, întreaga jumătate de NE, utilizată ca groapă de împrumut, fiind decapată pe o adâncime cuprinsă între 0,5 și 1 m

Acest sit a fost identificat în urma unor cercetări de suprafață, în anul 2021[1], de către Costin Croitoru, Stănică Pandrea și Mădălina Stănescu, în cadrul proiectului *Peisaje ascunse: exploatarea prin teledetecție și LIDAR a drumurilor, granițelor și câmpurilor de luptă din Carpații de Sud-Est*. Cu aceeași ocazie au fost realizate mai multe sondaje, între care unul (cu dimensiunile de 3 × 2 m, orientat SV-NE) pe latura de NE a sitului, într-o zonă unde se observau fragmentele de pereți prăbușiți ai unei locuințe incendiate. Sondajul nu a atins baza depunerilor antropice, dezvelind parțial o locuință incendiată Precucuteni.

În completarea acestor sondaje, pentru clarificarea întregii secvențe stratigrafice a sitului, în anul 2024 au fost reluate cercetările[2], sub forma investigațiilor non-intruzive, completate de sondaje. A fost redeschis sondajul din marginea de NE (S. I) și extins până la 4 × 3 m.

În anul 2025 a fost deschisă o nouă secțiune (notată SII), alăturată celei din campania anterioară (Pl. I/1), cu scopul de a identifica marginea de V-NV a locuinței incendiate, cercetată parțial în campaniile anterioare. SII a fost trasată în continuarea SI, pe latura de NV, având dimensiunea inițială de 4 × 3 m, fiind apoi extinsă cu 2 mp în colțul de E al secțiunii, pentru a cerceta o groapă dacică. Noua secțiune a fost împărțită în carouri de 1 x 1 m, numerotate cu cifre (de la 0 la 3) pe latura de SV și litere (A-D) pe latura de SE.

Distrugerea locuinței Precucuteni a fost identificată pe aproape întreaga suprafață a secțiunii, fiind întreruptă în carourile A0-A1, A2-B2 și C-D1 de trei gropi (Pl. I/3). Resturile se prezentau sub forma unor mase compacte de bulgări de lipitură arsă, cu o grosime de peste 0,25 m. După îndepărtarea acesteia s-a conturat podeaua, destul de bine conservată, păstrată sub forma de bucăți de lipitură arsă (lungime = 12–14 cm , grosime = 7–9 cm). Aceasta a fost amenajată pe o structură realizată din bârne despicate. Nu au fost surprinse amenajări interioare.

Materialul arheologic descoperit în această structură de locuire a fost destul de abundent, având în vedere intervențiile ulterioare. Acesta este compus din fragmente ceramice, statuete antropomorfe, fragmente osteologice, oase prelucrate, material litic slefuit și cioplit, fragmente de râșniță. Pe baza materialelor identificate în interiorul locuinței, aceasta a fost atribuită culturii Precucuteni, faza III.

Pe latura de NE, pe marginea grindului, sub L1 (la -0,50 m de la nivelul actual de călcare), se evidențiază resturile celei de-a doua locuințe incendiate (L.2), surprinsă, ca și în campania anterioară, pe o suprafață destul de mică, atribuită tot culturii Precucuteni, având în vedere poziția stratigrafică. Cea mai mare parte a locuinței a fost distrusă de eroziune.

Sub nivelul eneolitic au fost descoperite resturi de locuire neolitice, acestea constând, în special, în fragmente ceramice. În caroul C3 s-a conturat o groapă, notată Gr.4, atribuită, după materialul ceramic descoperit la partea superioară, culturii ceramicii liniare. Ceea ce am considerat a fi o groapă, a fost în realitate o alveolare în care s-au acumulat materiale. Nivelul atribuit culturii ceramicii liniare are o cromatică și o structură mai apropiată de cea a substratului geologic.

În campania anului 2025, am cercetat și trei gropi: Gr. 3, atribuită epocii bronzului (cultura Noua); Gr. 1 și 2 conțineau materiale specifice celei de-a doua epocă a fierului.

Groapa aparținând culturii Noua (Gr. 3) s-a conturat în carourile A2-B2, prin întreruperea distrugerii locuinței eneolitice. După demontarea întregii locuințe, groapa s-a evidențiat foarte clar, având diametrul de 1,7 m și adâncimea de la nivelul de cercetare de 0,70 m. În umplutură a fost descoperită o cantitate mare de material ceramic specific epocii (Pl. I/4).

Celelalte două gropi (Gr. 1 și Gr. 2) au fost identificate în colțurile de S (Gr. 1) și E (Gr. 2), aparținând secolelor I a.Chr. – I p.Chr. Partea superioară a gropilor a fost amputată cu ocazia intervențiilor neautorizate din deceniul trecut. Materialul descoperit este destul de numeros și fragmentar. Au fost identificate fragmente de la cinci vase întregibile (dintre care patru lucrate la roată), o fibulă, numeroase alte fragmente ceramice provenind de la alte recipiente, resturi osteologice. Gropile perforează locuința eneolitică, coborând puțin sub nivelul acesteia (Pl. I/5–6).

[1] Croitoru, Pandrea 2022, p. 209.
[2] Stănescu *et alii* 2025, p. 599.

În marginea se SE a grindului a fost realizată o mică taluzare (Pl. I/1–2), într-o zonă în care eroziunea este activă. Materialele identificate aici aparțin exclusiv culturii ceramicii liniare. Menționăm că și în această zonă staturile superioare au fost distruse de intervenții antropice recente.

Concluzii

În urma sondajului realizat în 2025 am obținut noi date referitoare la stratigrafia sitului. Săpăturile au confirmat că partea superioară a depunerilor antropice a fost distrusă prin decapări. Judecând după observațiile din SI și SII, depunerea din epoca fierului pare să fi fost, în mare parte, afectată, cel puțin, în sectorul investigat. De la suprafața solului sau din rupturile malurilor și, mai ales, din cele două gropi din SII, au fost recuperate suficient de multe fragmente ceramice specifice primei epoci a fierului pentru a presupune prezența aici a unei locuiri.

Și în SII se păstrează *in situ* o depunere bogată din perioada eneolitică (cu cel puțin două orizonturi de construcții), care pare, la prima vedere, relativ bine conservată. De asemenea, cercetările efectuate au permis identificarea unui material ceramic neolitic relativ abundent, la baza depunerilor antropice. Pentru definirea acestui nivel mai vechi și pentru obținerea unei imagini clare asupra topografiei sitului sunt necesare investigații suplimentare.

Abstract

The multilayered site at Diocheți-Rediu is located in the valley of the Zăbrăuți Stream, on a gravel terrace. Over time, the terrace has undergone numerous unauthorized human interventions, leading to the destruction of the upper stratigraphic layers, particularly those attributed to the Iron Age. During the 2025 excavation campaign, an area of 14 square meters was investigated. The remains of a dwelling belonging to the Precucuteni culture were partially excavated. The research revealed the presence of at least two habitation layers associated with this culture. At the base of the Eneolithic deposits, artefacts attributed to the Linear Pottery culture were identified; however, a distinct habitation level was not documented.

Bibliografie:

Croitoru, Pandrea 2022 – Croitoru, C., Pandrea, S., *Rezultatele cercetărilor de suprafață de la Movilița, județul Vrancea*, în: Mousaios, 25, 2022, p. 209.

Stănescu *et alii* 2025 – Stănescu, M., Garvăn, D., Munteanu, R., Asăndulesei, A., *Diocheți Rediu, comuna Movilița, jud. Vrancea. Punct: Islaz*, în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 599–601.

Illustrations list:

Pl. I. Diocheți-Rediu – images from the archaeological investigations. 1. Aerial view of the site from the NE: A. Sector S.II and B. the terraced area; 2. Profile of the terracing; 3. Remains of Feature L.2; 4. Bronze Age pit; 5-6. Dacian-period pits.
Pl. II. Ceramic fragments attributed to the Linear Pottery culture (1–12) and the Precucuteni culture (13–20).

Pl. I. Diocheți-Rediu – imagini din timpul cercetărilor. 1. Vedere aeriană asupra sitului, dinspre NE: A. zona S.II și B. zona taluzării; 2. Profilul taluzării; 3. Resturile L.2; 4. Groapa din epoca bronzului; 5 - 6. Gropi din perioadă dacică

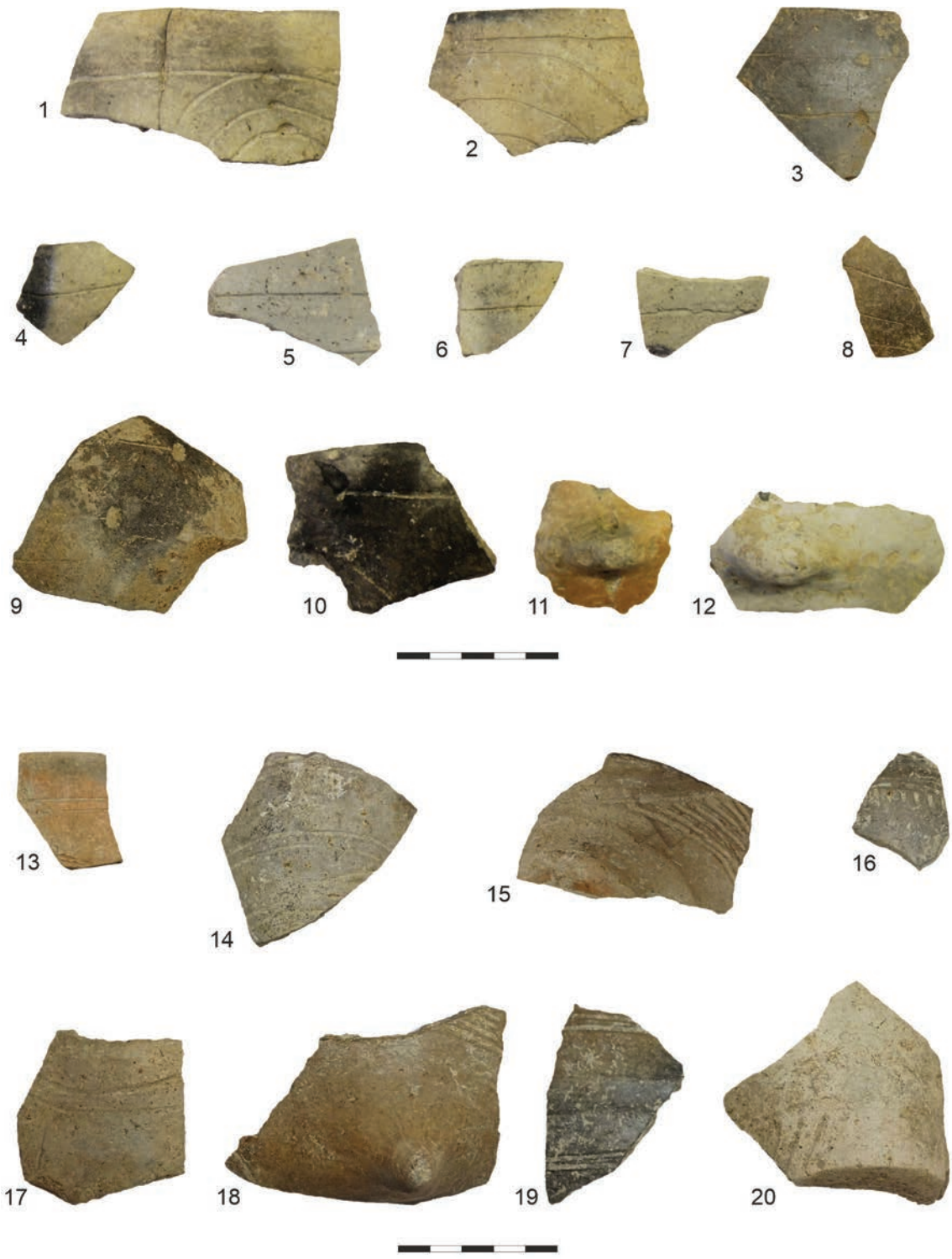

Pl. II. Fragmente ceramice atribuite culturii ceramicii liniare (1 - 12) și Precucuteni (13 - 20)

149. Dorolț, com. Dorolț, jud. Satu Mare
Punct: Parc Fotovoltaic – CF 185785

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Autorizația nr. 809/22.12.2025
Colectiv: Robert Gindele (MJ Satu Mare) – responsabil științific; Sebastian Emil Belbe (MJ Satu Mare)
Perioada desfășurării cercetării: decembrie 2025

Zona studiată, cu o suprafață de aproximativ 5 ha, se află la marginea estică a localității Dorolț, pe partea dreaptă a drumului Dorolț – Lazuri. Aceasta se încadrează în Câmpia joasă a Someșului, mai exact pe malul drept al unui pârâu secat, cunoscut sub denumirea Horgas-erge. Din perspectiva istoriografiei arheologice a peisajului analizat, zona este caracterizată prin locuiri preistorice, din epoca romană și din epoca medievală timpurie. Siturile sunt, în general, identificate pe grindurile mai înalte, care se înalță deasupra zonelor joase. În cadrul cercetărilor de tip diagnostic de teren au fost deschise, în total, 49 de secțiuni arheologice, cu o lățime de 1,6 m și o lungime de aproximativ 11–13 m, adâncimile maxime atingând 0,75–0,80 m față de nivelul actual de călcare. Raportat la numărul secțiunilor executate, complexe arheologice au fost identificate în următoarele secțiuni:
În secțiunea S31 (Fig. 1), după decopertare, atât în profilul nordic, cât și în plan, s-a conturat urma unui complex, pe o suprafață relativ mare. Cx1/S31, cu dimensiunile de 1,67 × 1,84 m, la -0,62 m față de nivelul actual de călcare. Cx2/S31 s-a prezentat sub forma unei gropi circulare, de dimensiuni reduse, conturată la -0,60 m față de nivelul actual de călcare. Complexele nu au conținut materiale arheologice care să permită datarea lor.
În secțiunea S32 (Fig. 1), după decopertare, în latura sud-vestică a secțiunii, s-a conturat urma unui complex arheologic de formă neregulată, cu umplutură de pământ negru afânat. În urma extinderii, complexul se întinde pe o suprafață de 5 × 2 m și a fost conturat la adâncimea de -0,63 m față de nivelul actual de călcare. Materialul arheologic identificat este compus din fragmente ceramice lucrate la roată, databile în secolele III–IV (?).

În secțiunea S48 (Fig.1), după decopertare, a fost identificată o groapă de stâlp, cu diametrul de 40 cm, conturată la -0,65 m față de nivelul actual de călcare. Complexul nu conține material arheologic.

Rezultatele cercetărilor indică o locuire sporadică pe amplasamentul studiat, cu câteva complexe concentrate pe un grind de mici dimensiuni.

Abstract

The investigated area (approx. 5 ha), located east of the village of Dorolț, in the low plain of the Someș River, was examined through 49 diagnostic archaeological sections. The research revealed several isolated archaeological features concentrated on a slightly higher ridge. In sections S31 and S48, features without archaeological material were identified, while in S32 a feature containing wheel-made ceramic fragments was recorded, probably dating to the 3rd–4th centuries AD. Overall, the discoveries indicate sporadic habitation of the area during the mentioned historical periods.

Illustration

Fig. 1. Plan of the sections where the archaeological features were discovered.

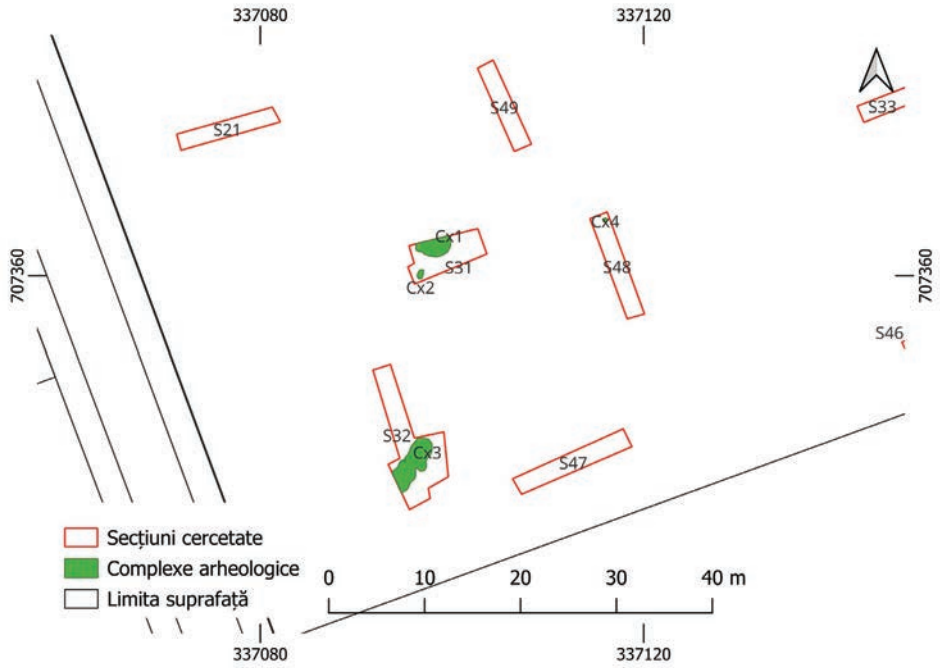

Fig. 1. Planul secțiunilor unde au fost descoperite complexele arheologice

150. Dumbrava, com. Timișești, jud. Neamț

Punct: Poiana Cenușa

Tip de sit: 1 (locuire); 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 143 (eneolitic târziu), 152 (epoca bronzului mijlociu)
Autorizația nr. 394/28.02.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Carsten Mischka, Martin Gruber, Dario Gräf, Clara Portenhauser, Kara Neßhöfer, Franziska Popp, Josina Sieler (Universitatea „Friedrich Alexander" Erlangen-Nürnberg), Constantin Preoteasa (CICCC Piatra Neamț – CMN Neamț)
Perioada desfășurării cercetării: 25–30.03.2025

Situl eneolitic de la Dumbrava este cunoscut încă din anii '30 ai secolului trecut, dar, până în prezent, nu au fost efectuate cercetări care să confirme datele menționate cu acel prilej. Singurele informații existente menționau că, în zona amintită, au fost identificate materiale ceramice specifice culturii Cucuteni[1].

În cadrul parteneriatului științific dintre Complexul Muzeal Național Neamț și Universitatea din Erlangen-Nürnberg, în primăvara anului 2025, situl de la Dumbrava – *Poiana Cenușa* a beneficiat de investigații geofizice, fiind scanată magnetometric o suprafață de aproximativ 3 ha.

Amplasat pe extremitatea răsăriteană a Dealului Boiștea, care jalonează contactul dintre arealul subcarpatic și culoarul râului Moldova, situl ocupă un teren cu o pantă ușoară spre E, mărginit spre NE și NV de versanți abrupți (Pl. I; III /2). Înspre NE situl este traversat de drumul care face legătura cu localitatea Ingărești și tot aici se află și resturile unei cazemate, care era parte din amplul sistem defensiv existent în această zonă în al doilea Război Mondial.

Pe baza materialelor arheologice prezente la suprafață s-a estimat că situl are o întindere de aproximativ 6 ha, dar investigațiile geofizice s-au concentrat doar în zona mai joasă, acolo unde s-a observat o pondere mai mare a vestigiilor arheologice eneolitice. În același perimetru, exploatarea argilei a expus și a distrus parțial două complexe eneolitice, respectiv un cuptor (Cx. 1) și o groapă menajeră (Cx. 2), care pot fi atribuite, pe baza materialelor identificate în interiorul lor, culturii Cucuteni (Pl. II).

Investigațiile geofizice s-au desfășurat în două zone distincte, amplasate pe ambele părți ale drumului care traversează situl, dar rezultatele cele mai consistente au fost obținute în perimetrul delimitat de drum și de panta abruptă aflată spre NV.

Interpretarea datelor magnetometrice ne arată faptul că așezarea eneolitică era demarcată de un șanț destul de amplu, cu o latură dreaptă și una ușor arcuită, care închidea un spațiu cvasirectangular. În interiorul zonei delimitate de șanț s-au conturat urmele a două construcții incendiate, dintre care una de mari dimensiuni (cu laturile lungi de aprox. 20 m), dar au fost observate și alte anomalii, interpretate ca posibile gropi (Pl. III).

Pe suprafața sitului au fost identificate numeroase materiale arheologice, reprezentate de ceramică și piese litice, dar majoritatea atipice.

Lotul cel mai consistent îl reprezintă resturile de olărie specifice culturii Cucuteni (cel mai probabil faza B) (Pl. IV/1–6), dar acestea nu mai păstrează pictură și sunt puternic fragmentate.

Pe zona mai înaltă a sitului au fost identificate consistente materiale ceramice tipice perioadei mijlocii a epocii bronzului (cultura Costișa) (Pl. IV/7–14).

Deși rezultatele scanărilor geofizice nu au fost spectaculoase, situl de la Dumbrava prezintă o importanță aparte. Avem de a face cu o așezare cucuteniană oarecum atipică, pentru că dispune de un sistem defensiv care închide un spațiu generos, dar în interiorul acestuia se află doar două construcții, fără să existe urme ale altor locuințe care să fi fost distruse de lucrările agricole sau de alte intervenții antropice. Un alt amănunt interesant este acela că așezarea eneolitică deținea o poziție topografică care permitea un bun control asupra unui teritoriu amplu de pe Valea Moldovei, fiind oarecum izolată față de alte situri contemporane. Prin localizarea sa, așezarea culturii Cucuteni de la Dumbrava jalona foarte bine și intrarea în Depresiunea Neamț, pe valea râului Neamț.

O anumită importanță prezintă și urmele de locuire atribuite culturii Costișa, pentru că această așezare confirmă prezența unor comunități ale bronzului mijlociu și pe Valea Moldovei și nu excludem o posibilă legătură între acest sit și fortificația atribuită aceluiași segment cronologic, aflată la 3 km spre vest, în punctul Petricani – *Cetățuie*[2].

Abstract

The research project based on non-invasive investigations at Eneolithic sites in Neamț County, carried out by the Neamț National Museum Complex in partnership with Friedrich Alexander University of Erlangen-Nürnberg, has yielded interesting results in 2025. Among the sites studied, located in the submontane area of Neamț County, the one at Dumbrava stands out, located at the contact between the hilly and low-lying areas of the Moldova River corridor. This Cucuteni settlement has been known since the 1930s, but no systematic research has been conducted until now.

[1] Monah, Cucoș 1985, p. 92, nr. cat. 379.
[2] Diaconu *et alii* 2024.

With the support of the German team, a magnetometric scan was carried out, revealing a large defensive ditch, and within the space delimited by it, the remains of two burned buildings were identified, one of which was very large.

Based on the pottery identified on the surface of the soil, as well as in two complexes destroyed by clay exploitation, the Eneolithic settlement belongs to the Cucuteni B phase. Also, in the higher area of the site, substantial pottery materials attributed to the Middle Bronze Age (Costișa culture) were identified.

Bibliografie:

Diaconu, *et alii* 2024 – Diaconu V., Gerea, Al., Tătaru, D., Năstase, E., Grecu, B., Zaharia, B., Toma Dănilă, D., Emilian Mihai, A., Cerbu, B., *Petricani, com. Petricani, jud. Neamț. Punct: Cetățuie*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 717–718.

Monah, Cucoș 1985 – Monah, D., Cucoș, Șt., *Așezările culturii Cucuteni din România*, Iași, 1985.

Illustrations list:

Pl. I. 1. location and view of the site from the north-west; 2. aspects during the magnetometric measurements (1–2. photo V. Diaconu).

Pl. II. 1. Chalcolithic archaeological complexes affected by clay exploitation; 2. oven specific to the Cucuteni culture (1–2, photo V. Diaconu).

Pl. III. 1–2. magnetometric map of the investigated area (1–2. after C. Mischka).

Pl. IV. 1–6. Chalcolitic archaeological materials; 7–14. Middle Bronze Age archaeological materials (1–2. photo V. Diaconu).

1

2

Pl. I. 1. localizarea și vedere asupra sitului dinspre nord-vest; 2. aspect din timpul scanărilor magnetometrice (1, 2. foto - V. Diaconu)

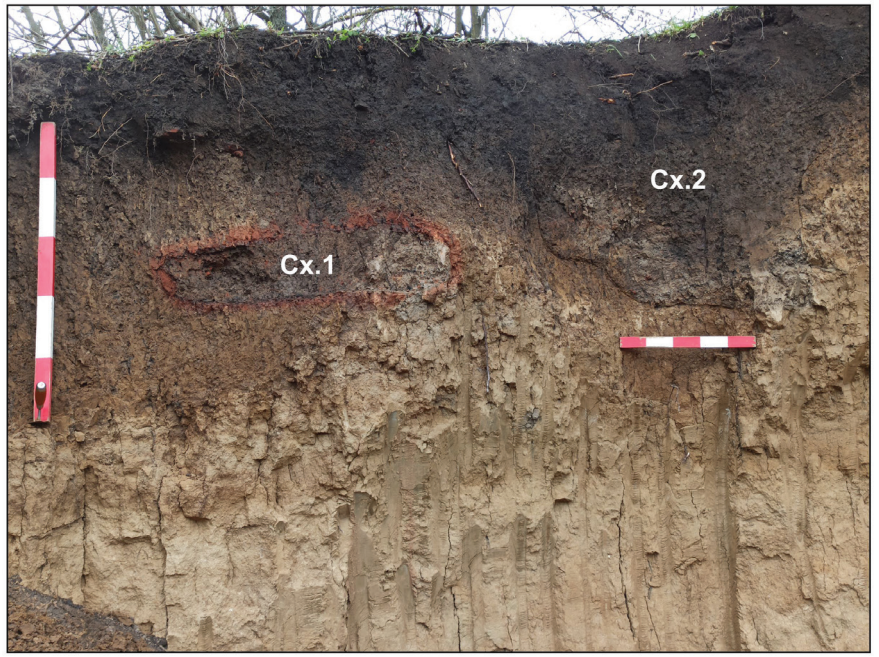

1

2

Pl. II. 1. complexe arheologice eneolitice afectate de exploatarea lutului; 2. cuptor specific culturii Cucuteni (1, 2. foto - V. Diaconu)

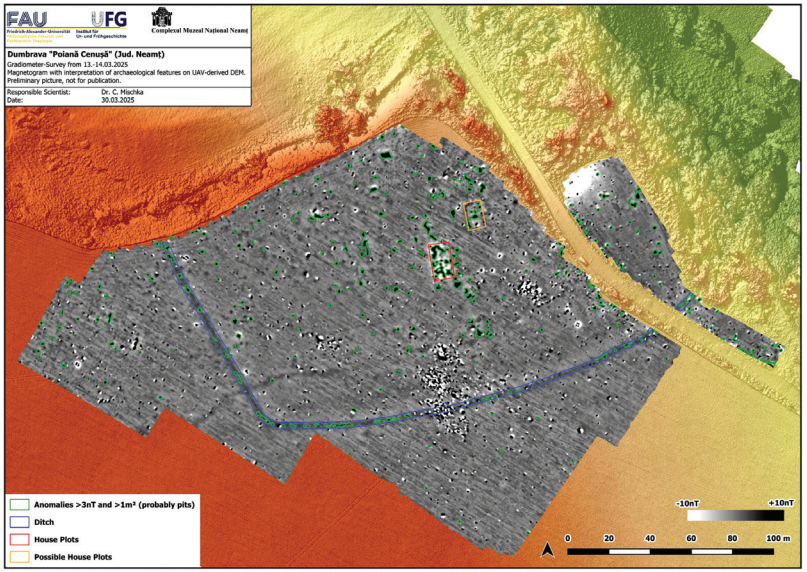

1

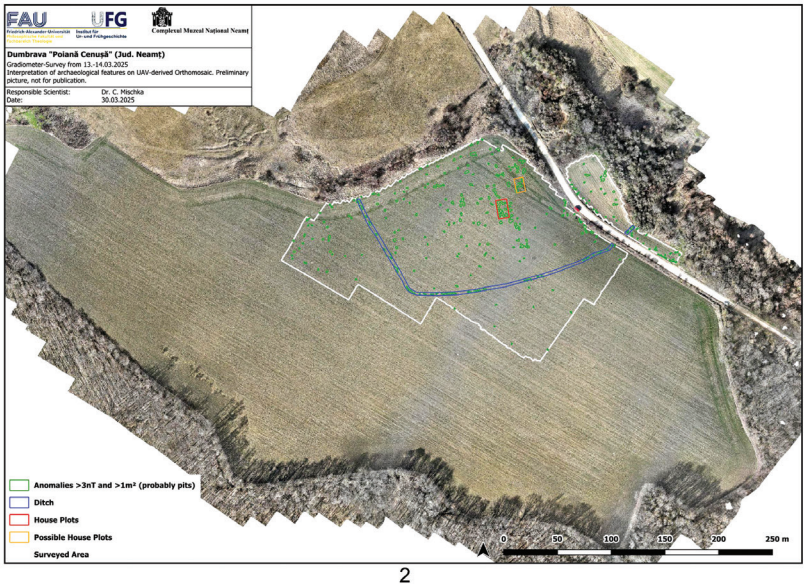

2

Pl. III. 1, 2. harta magnetometrică a zonei investigate (1, 2. după C. Mischka)

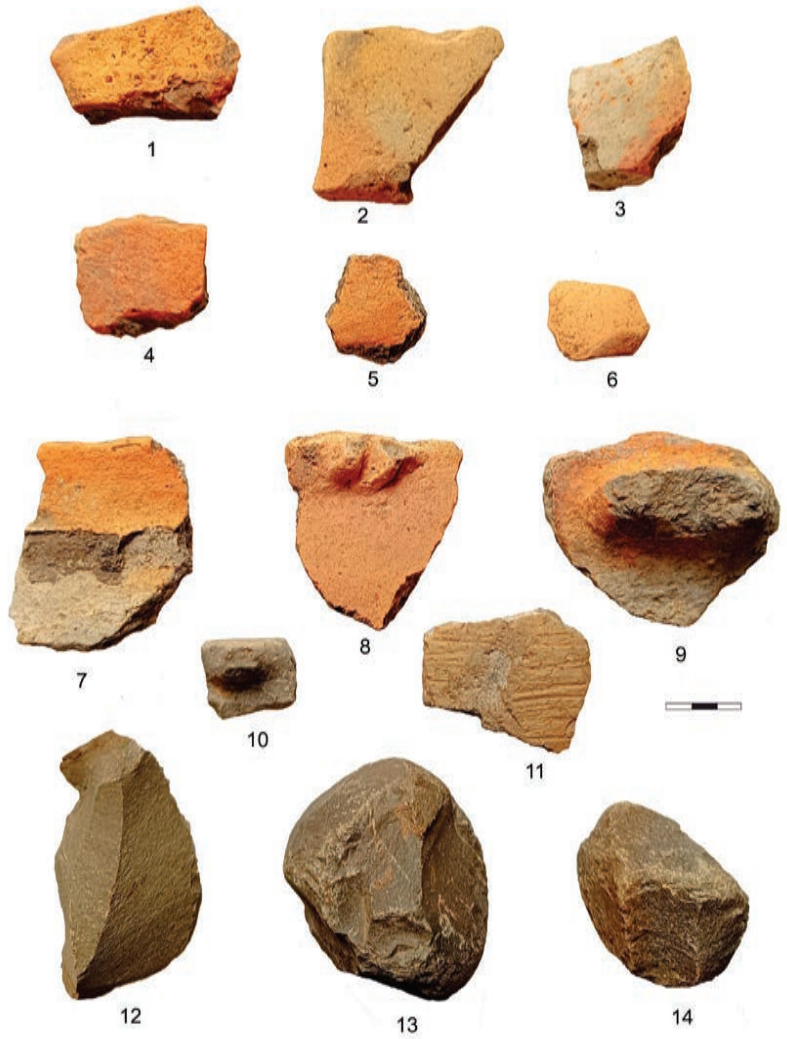

Pl. IV. 1-6. materiale arheologice eneolitice; 7-14. materiale arheologice din perioada mijlocie a epocii bronzului (1, 2. foto - V. Diaconu)

151. Dumbrăvița, com. Ruginoasa, jud. Iași

Punct: Tarlaua Iezer

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu)
Autorizația nr. 282/25.06.2025
Colectiv: Andrei Asăndulesei (UAIC Iași – Centrul Arheoinvest, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Facultatea de Istorie) – responsabil științific; Felix-Adrian Tencariu (UAIC Iași – Centrul Arheoinvest, Institutul de Cercetări Interdisciplinare); Radu Pîrnău (Academia Română, Filiala Iași – Centrul de Cercetări Geografice); Casandra Brașoveanu (UAIC Iași – Centrul Arheoinvest, Institutul de Cercetări Interdisciplinare); Ana Drob, Radu Brunchi, Radu Balaur (UAIC Iași); Sergiu-Constantin Enea (Inspectoratul Școlar Județean Iași); Maria-Cristina Ciobanu, Adina Amăriuței, Analisa Ariton, Alina Patriche, Alex Ababei, Ana Apetri, Diana Beldea, Petronela Ciotină, Adela Coroamă, Bianca Pintilie, Elena-Camelia Pintilie, Iacob Constantin Gabriel (studenți UAIC Iași – Facultatea de Istorie)
Perioada desfășurării cercetării: aprilie – mai 2025

Scurtă prezentare a sitului

Situl arheologic Dumbrăvița – *Tarlaua Iezer*[1] este amplasat pe un platou înalt, situat la aproximativ 2000 m NNE de satul Dumbrăvița, comuna Ruginoasa, județul Iași, la limita vestică a bazinului hidrografic Bahluieț (Lat.: 47°17’14.61”N; Long.: 26°50’49.17”E; Alt.: 375 m altitudine absolută). Din punct de vedere geomorfologic, zona se află la contactul dintre Câmpia Moldovei și Podișul Sucevei, partea de sud a Masivului Dealul Mare-Hârlău, la contactul cu Șaua Ruginoasa-Strunga[2]. Amplasarea într-o zonă de interfluviu, în proximitatea unei microdepresiuni lacustre naturale[3], conferă sitului un caracter geomorfologic aparte și un potențial ridicat pentru analiza relației comunităților eneolitice cu mediul (Pl. I).

Așezarea aparține culturii Cucuteni, faza B (subfaza B1), semnalată inițial în anul 1980. Cercetările sistematice au debutat începând cu anul 2021, fiind precedate de prospecțiuni non-invazive (fotografie aeriană și magnetometrie). Investigațiile au evidențiat o așezare de mari dimensiuni, cu o suprafață estimată la aproximativ 15 ha, delimitată de un sistem defensiv sau de delimitare (Pl. II). Situl este afectat de lucrări agricole intensive și de intervenții contemporane, însă păstrează un potențial științific ridicat pentru studiul organizării spațiale și funcționale a așezărilor cucuteniene de mari dimensiuni[4].

Obiectivele campaniei arheologice din anul 2025 au fost stabilite în acord cu un nou proiect de cercetare derulat în Centrul Arheoinvest (UAIC), ale cărui activități au vizat, în principal, verificarea anomaliilor magnetice identificate în urma prospecțiunilor geofizice anterioare, cu scopul clarificării naturii și funcționalității acestora. Cercetarea a urmărit identificarea și documentarea instalațiilor de producție ceramică, precum și integrarea acestora în planimetria generală a așezării.

Un obiectiv important l-a constituit evaluarea relației dintre elementele defensive/de delimitare și zonele de producție, în vederea înțelegerii modului de organizare funcțională a așezării cucuteniene. De asemenea, campania a avut ca scop completarea datelor referitoare la relația dintre așezare și dolina din proximitate, precum și evaluarea arheometrică a artefactelor identificate (cu precădere ceramice), prin corelarea rezultatelor cercetării arheologice cu informațiile furnizate de investigațiile non-invazive și studiile interdisciplinare.

Rezultatele cercetării arheologice

Cercetarea arheologică desfășurată în campania anului 2025 s-a concentrat asupra sectorului de sud-vest al așezării, zonă în care prospecțiunile magnetometrice realizate anterior au indicat prezența unor anomalii dipolare puternice. Verificarea acestora prin sondaje arheologice a condus la identificarea și documentarea a două instalații de ars ceramică, amplasate în imediata vecinătate a șanțului defensiv al așezării (Pl. II).

Instalațiile identificate (C1 și C2) sunt cuptoare de tip bicameral, cu tiraj vertical. Camerele de combustie au fost săpate în solul antic și prezintă două canale de foc separate printr-un perete median cruțat, în timp ce camerele superioare, construite la suprafață, nu s-au păstrat. Prezența fragmentelor de plăci de lut puternic arse și deformate indică existența unui sistem de separare a registrelor funcționale, probabil sub forma unui grătar realizat din dale de lut.

Starea de conservare a complexelor este precară, fiind afectată de lucrările agricole intensive și de intervenții moderne, în special de un șanț contemporan de irigație, care a distrus parțial zonele de alimentare ale cuptoarelor. Cu toate acestea, amprenta termică reziduală și elementele constructive păstrate permit reconstituirea morfologiei generale a instalațiilor.

În proximitatea instalațiilor de ars ceramică documentate a fost cercetat traseul unui șanț identificat pe harta magnetometrică, aparținând sistemului defensiv sau de delimitare a sitului. Poziționarea cuptoarelor pe marginea șanțului defensiv sugerează o relație funcțională între spațiul de producție și infrastructura de delimitare a așezării, probabil în vederea facilitării alimentării cu combustibil și a protejării instalațiilor. Datele magnetometrice indică posibilitatea existenței

[1] Lucrare realizată cu sprijinul financiar al Ministerului Educației și Cercetării, Autoritatea Națională pentru Cercetare, CNCS-UEFISCDI, proiectul nr. PN-IV-P1-PCE-2023-0040.
[2] Băcăuanu *et alii* 1980.
[3] Ploscaru 1974.
[4] Asăndulesei *et alii* 2023.

unei a treia instalații similare în continuarea acestui aliniament, conturând ipoteza delimitării unei zone specializate de producție ceramică în cadrul așezării.

În zona de nord-est a așezării a fost trasată o secțiune arheologică la contactul dintre aria de locuire și formațiunea lacustră naturală, cu scopul de a verifica existența unei eventuale limite antropice sau a unui element de delimitare contemporan cu locuirea eneolitică. Cercetarea a urmărit, totodată, evaluarea caracterului natural sau recent al acestei limite, în contextul modificărilor geomorfologice posibile. Observațiile stratigrafice preliminare indică absența unor amenajări antropice clare (șanț, taluz sau structură construită) asociabile fazei Cucuteni B, sugerând că limita estică a așezării a fost determinată, cel mai probabil, de prezența formațiunii lacustre naturale. Datele obținute susțin ipoteza conform căreia aceasta a funcționat ca element natural de delimitare a locuirii, fără intervenții majore de amenajare în perioada eneolitică.

Studii interdisciplinare

În cadrul cercetărilor interdisciplinare au fost realizate profile de sol comparative, amplasate atât în interiorul, cât și în exteriorul unei locuințe cercetate anterior. Analiza morfologică și fizico-chimică a solurilor evidențiază o perturbare accentuată a stratigrafiei naturale în zonele antropizate, reflectată prin amestecul orizonturilor și prezența frecventă a materialului arheologic. Valorile ridicate ale fosforului, potasiului și materiei organice indică un aport antropic consistent, asociat activităților domestice și de producție desfășurate în cadrul așezării.

Pentru stabilirea unui cadru cronologic absolut au fost analizate trei probe osteologice provenite din contexte arheologice sigure. Rezultatele calibrate ale analizelor radiocarbon plasează locuirea în intervalul cuprins între a doua jumătate a mileniului V și începutul mileniului IV a.Chr., confirmând și rafinând încadrarea cronologică a așezării în faza Cucuteni B.

În vederea caracterizării compoziției și a tehnologiei de producție ceramică, a fost selectat un lot de 52 de probe ceramice, aflate în curs de analiză prin metode arheometrice (SEM-EDX și pXRF). Rezultatele acestor investigații vor contribui la o mai bună înțelegere a practicilor tehnologice și a organizării producției ceramice în cadrul așezării.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Cercetările viitoare vor urmări extinderea investigațiilor arheologice asupra zonei de producție ceramică, în vederea confirmării existenței altor instalații de ars și a delimitării complete a acestui sector funcțional. De asemenea, se are în vedere verificarea anomaliilor magnetice adiacente și corelarea acestora cu structurile deja documentate. Un alt obiectiv îl constituie integrarea rezultatelor cercetării arheologice cu datele furnizate de analizele interdisciplinare, pentru o mai bună înțelegere a organizării interne, a activităților economice și a relației dintre spațiile domestice, defensive și de producție. Totodată, se urmărește continuarea analizelor arheometrice și a studiilor cronologice, în scopul rafinării interpretărilor privind dinamica locuirii din faza Cucuteni B.

Abstract

The archaeological investigations carried out in 2025 at the Eneolithic settlement of Dumbrăvița – *Tarlaua Iezer* (Ruginoasa commune, Iași County, Romania) are part of an ongoing interdisciplinary research project focused on large Cucutenian settlements from the eastern Carpathian area. The site is located on a high plateau at the western edge of the Bahluieț river basin, in close proximity to a natural lacustrine depression, at the contact zone between the Moldavian Plain and the Suceava Plateau. The settlement belongs to the Cucuteni culture, phase B (subphase B1), and covers an area of approximately 15 hectares, being delimited by a system of defensive or boundary ditches.

The 2025 archaeological campaign focused on the south-western sector of the settlement, where magnetometric data indicated the presence of pronounced dipolar anomalies. Archaeological testing led to the identification and documentation of two pottery kilns located in the immediate vicinity of a defensive or delimitation ditch. Both installations are bicameral kilns with vertical draught, featuring combustion chambers cut into the ancient ground surface and upper firing chambers originally built above ground, which are no longer preserved. Fragments of heavily fired and deformed clay plates indicate the presence of a separating grate between the functional chambers.

The state of preservation of the kilns is poor, due to intensive agricultural activities and modern interventions, particularly a contemporary irrigation trench that partially destroyed the firing channels. Nevertheless, the preserved structural elements and residual thermal imprint allow for the reconstruction of the general morphology of the installations. The placement of the kilns along the ditch suggests a functional relationship between the production area and the boundary infrastructure, possibly facilitating fuel supply and offering protection from environmental factors. Magnetometric data also indicate the possible presence of a third kiln, supporting the hypothesis of a specialized pottery production zone within the settlement.

In the north-eastern part of the site, an archaeological section was excavated at the contact between the inhabited area and the lacustrine formation, in order to verify the existence of an anthropogenic boundary. Stratigraphic observations indicate the absence of Eneolithic structures associated with a constructed boundary, suggesting that the eastern limit of the settlement was most likely determined by the natural lacustrine feature.

Bibliografie:

Asăndulesei *et alii* 2023 – Asăndulesei, A., Tencariu, F. A., Cotiugă, V., Enea, S. C., Brașoveanu, C., Drob, A., Brunchi, R., Balaur, R.-Şt., Pîrnău, R., Roșca, B., Vasiliniuc, I., Ciobanu, M. C., Hrinciuc, I.-C., Bobe, S.-D., Simalcsik, R., Cuculescu, D., Cioată, D., Groapă, C., Harhătă, A.-E., Liciu, I. A., *Dumbrăvița, com. Ruginoasa, jud. Iași, Punct: Tarlaua Iezer,* în: *CCAR. Campania 2022*, Târgoviște, 2023, p. 714–716.

Băcăuanu *et alii* 1980 – Băcăuanu, V., Barbu, N., Pantazică, M., Ungureanu, A., Chiriac, D., *Podişul Moldovei. Natură, om, economie*, Bucureşti, 1980.

Ploscaru 1970 – Ploscaru, D., *Câteva observaţii geomorfologice asupra depresiunilor lacustre interfluviale din Podişul Central Moldovenesc*, în: Analele Ştiinţifice ale Universităţii „A.I. Cuza” Iaşi, secţ. II-c, XVI, p. 147–150.

Illustrations list:

Pl. I. Dumbrăvița – *Tarlaua Iezer* site.

Pl. II. Dumbrăvița – *Tarlaua Iezer*. Magnetometric map, detail and kilns.

Pl. I. Localizarea sitului Dumbrăvița – Tarlaua Iezer

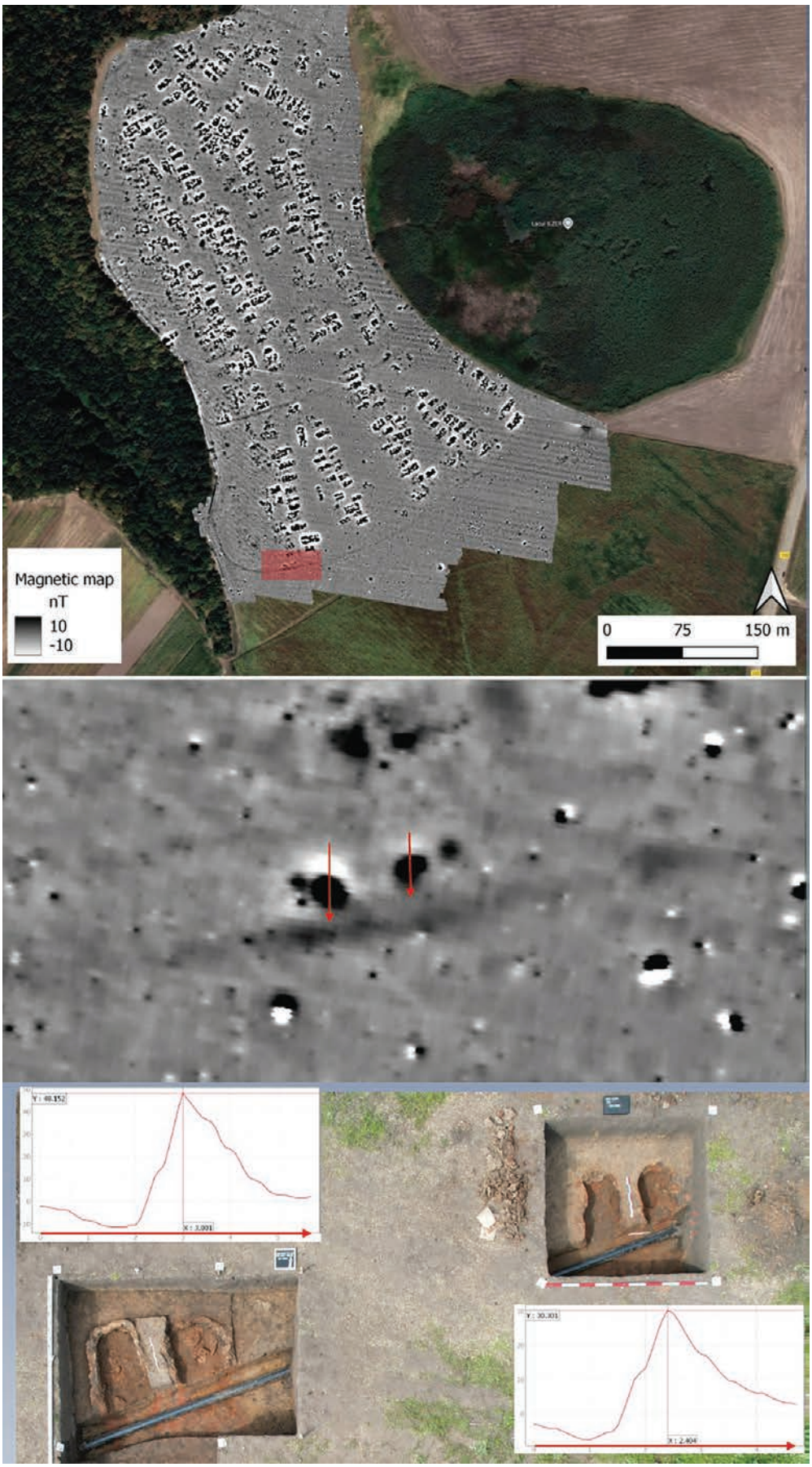

Pl. II. Dumbrăvița – Tarlaua Iezer. Harta magnetometrică, detaliu și cuptoare cercetate

152. Grigorești, com. Siminicea, jud. Suceava
Punct: Dealul Pleșa

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului)
Autorizația nr. 446/05.08.2025
Colectiv: Sorin Ignătescu (USM Suceava) – responsabil științific; Bogdan Petru Niculică (MNB Suceava) – responsabil sector; Jan Romaniszyn, Przemysław Makarowicz, Krzysztof Michalczewski (Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań), Vasile Budui (USM Suceava); Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Iași); Irina Rusu, Cosmin Curcan (USM Suceava)
Finanțare: Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań
Perioada desfășurării cercetării: 11.08–21.09.2025

Necropola tumulară de la Grigorești este situată la aproximativ 11 km nord-est de centrul municipiului Suceava. Ea este alcătuită din patru movile aproape complet nivelate, aliniate de-a lungul unei axe N–S, și se extinde pe o distanță de puțin sub 250 m. Pe baza prospecțiunilor noninvazive efectuate în decembrie 2024, doi tumuli, desemnați drept Tumulul 2 și Tumulul 4, au fost selectați pentru diagnostic intruziv.

Tumulul 2 avea un diametru de aproximativ 16 m, și o înălțime care nu depășea 0,2 m față de nivelul terenului înconjurător. Pentru a permite observarea profilelor stratigrafice, suprafața movilei a fost împărțită în patru sferturi, lăsând martori stratigrafici cu lățimea de 0,5 m.

În interiorul tumulului au fost identificate două complexe arheologice (Fig. 1). Primul consta într-o groapă situată în partea centrală a movilei, în sfertul sud-estic. Complexul avea formă ovală și măsura 2,9 × 2,5 m la nivelul de decopertare, iar adâncimea maximă atingea aproximativ 0,6 m. Marginea sud-vestică a gropii era căptușită cu 16 pietre provenite din zonă. Umplutura complexului era alcătuită dintr-un pământ brun-cenușiu, humic, clar diferențiat de depozitele movilei, și conținea numeroase pietre mici, precum și fragmente de cărbune. Materialul organic recuperat din umplutură a fost supus analizei radiocarbon (^{14}C), rezultatele indicând un interval cronologic cuprins între secolele I–III d.Hr. În plus, din umplutură au fost recuperate 11 fragmente de cărbune, 74 de fragmente de chirpici, 62 de fragmente ceramice și opt mici fragmente de oase arse, de specie nedeterminată.

Cel de-al doilea complex consta într-o concentrație de bucăți mari, neregulate, de lut ars, localizată în sfertul sud-estic al movilei. Complexul ocupa o suprafață de formă neregulată, cu dimensiuni de aproximativ 2,3 × 1,0 m. În interiorul acestuia au fost descoperite 24 de fragmente ceramice și 16 fragmente de lut ars.

În total, din întreaga suprafață a Tumulului 2 de la Grigorești au fost recuperate 226 de fragmente de lut ars, 170 de fragmente ceramice, opt mici fragmente de oase arse de specie nedeterminată (provenite din complex) și un fragment de mandibulă de oaie sau capră (Ovis/Capra). Ceramica pare să aparțină culturii Horodiștea.

Al doilea tumul supus cercetării arheologice la Grigorești a fost Tumulul 4. Suprafața acestuia a fost împărțită în patru sferturi, lăsând martori stratigrafici cu lățimea de 0,5 m. Movila avea formă circulară în plan, cu un diametru de aproximativ 30 m și o grosime de circa 0,3 m. În interiorul movilei au fost identificate zece complexe arheologice. Complexele 1, 2 și 5 au fost verificate și interpretate ca perturbări produse de rădăcini de arbori. Complexele 3, 4, 6, 7 și 9 erau de dată preistorică, dar, din punct de vedere arheologic, în mare parte sterile. Complexul 10 era contemporan și conținea fragmente sparte ale unui recipient din sticlă.

Complexul 8 (Fig. 2) a fost interpretat ca o groapă funerară, situată în sfertul nord-estic al movilei, la aproximativ 11,5 m de centrul acesteia. La nivelul de decopertare, mormântul avea formă rectangulară, cu margini neregulate, măsurând aproximativ 4,7 × 1,6 m și fiind orientat pe axa N-S. La baza complexului, la o adâncime de 0,4–0,5 m sub nivelul de decopertare, au fost descoperite resturi scheletice slab conservate. La acest nivel, groapa se îngusta până la dimensiuni de aproximativ 1,5 × 0,7 m. Defunctul fusese depus în poziție chircită, pe partea stângă, cu capul orientat spre nord. Pe lângă resturile osteologice slab conservate, în interiorul complexului au fost identificate patru fragmente de cărbune. Nu a fost descoperit niciun fel de inventar funerar. Un fragment de cărbune recuperat din imediata vecinătate a mormântului a fost supus analizei radiocarbon (^{14}C), rezultatele indicând o cronologie cuprinsă între secolele VI–VII d. Hr.

Per ansamblu, din această movilă a fost recuperat un ansamblu redus de materiale, alcătuit din 13 fragmente ceramice, o lamelă de silex, șapte fragmente de lut ars și trei fragmente de cărbune. Deși slab conservată, ceramica prezintă analogii cu cea aparținând culturii Horodiștea.

Abstract

The barrow cemetery site in Grigorești is located approximately 11 km north-east of the center of Suceava city. The cemetery consists of four nearly completely levelled barrows, aligned along an N–S axis, and extends over a distance of just under 250 m. On the basis of non-invasive surveys carried out in december 2024, two mounds, designated as Barrow 2 and Barrow 4, were selected for archaeological excavation.

The Barrow 2 had a diameter of approximately 16 m, while its height did not exceed 0.2 m above the surrounding ground surface. In order to enable observation of stratigraphic profiles, the surface of the barrow was divided into four

quarters, leaving baulks 0.5 m wide.

Two archaeological features were recorded within the barrow (Fig. 1). The first was a pit located in the central part of the mound, within the south-eastern quarter. The feature had an oval shape and measured 2.9 × 2.5 m at the level of exposure, while its maximum depth reached approximately 0.6 m. The south-western edge of the pit was lined with 16 locally sourced stones. The fill of the feature consisted of grey-brown humic soil, clearly distinguishable from the barrow mound deposits, and contained numerous small stones as well as fragments of charcoal. Organic material recovered from the fill was submitted for radiocarbon (^{14}C) analysis, the results of which indicate a date range from the 1st to the 3rd century AD. In addition, the fill yielded 11 fragments of charcoal, 74 fragments of daub, 62 pottery sherds, and 8 small fragments of burnt bones of undetermined species.

The second feature consisted of a concentration of daub located in the south-eastern sector of the barrow. It comprised mainly large, irregular lumps of fired clay. The feature covered an area of irregular shape, measuring approximately 2.3 × 1.0 m. Within its extent, 24 pottery sherds and 16 fragments of daub were discovered.

In total, 226 fragments of daub, 170 pottery sherds, 8 small fragments of burnt bones of undetermined species (derived from the feature), and one fragment of a sheep or goat mandible (Ovis/Capra) were recovered from the entire area of Barrow 2 in Grigorești. The pottery seems to belong to Horodiștea culture.

The second mound subjected to archaeological excavation at Grigorești was Barrow 4. Its area was divided into four quarters leaving baulks 0.5 m wide. The barrow mound was circular in plan, with a diameter of approximately 30 m and a thickness of about 0.3 m. A total of 10 archaeological features were recorded within the barrow. Features 1, 2, and 5 were verified and interpreted as tree root disturbances. Features 3, 4, 6, 7 and 9 were prehistoric, but mostly empty from archaeological point of view. Feature 10 was contemporary and contained broken fragments of a glass container.

Feature 8 (Fig. 2) was identified as a grave pit, located in the north-eastern quarter of the barrow, approximately 11,5 m from its center. At the level of exposure, the grave had a rectangular shape with irregular edges, measured approximately 4.7 × 1.6 m, and was oriented along the N–S axis. At the base of the feature, at a depth of 0,4 - 0,5 m below the level of exposure, poorly preserved skeletal remains were discovered. At this depth, the pit narrowed to dimensions of approximately 1.5 × 0.7 m. The deceased had been deposited in a crouched position on the left side, with the head oriented to the north. In addition to the poorly preserved bones, four fragments of charcoal were recorded within the feature. No grave goods were identified. One charcoal fragment recovered from the immediate vicinity of the burial was submitted for radiocarbon (^{14}C) analysis, the results of which indicate a chronology spanning the 6th–7th centuries AD.

Overall, a small assemblage of material was recovered from the barrow, comprising 13 pottery sherds, one flint flake, seven fragments of daub, and three fragments of charcoal. Although poorly preserved, the pottery resembles that of Horodiștea culture.

Illustrations list:

Fig. 1. Barrow 4, structure 8.

Fig. 2. Barrow 2, features 1 and 2.

Fig. 1.Tumulul 4, structura 8

Fig. 2.Tumulul 2, structurile 1 și 2

153. Hoisești, com. Mărgineni, jud. Neamț
Punct: *La Curmătură*

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 141 (eneolitic mijlociu), 152 (perioada mijlocie a epocii bronzului)
Cod RAN: 123200.01
Autorizația nr. 129/01.04.2022.
Colectiv: Neculai Bolohan (UAIC Iași) – responsabil științific; Bogdan-Ștefan Novac (UAIC Iași)
Finanțare: DJC Neamț – 5 000 lei; PROFI ROM FOOD SRL – sponsor principal; av. Radu Bobîrnat – 3 000 lei, preot prof. dr. Constantin Necula – 3 000 lei, fonduri personale – 6 000 lei
Perioada desfășurării cercetării: 22.07–14.08.2024, 21.07–11.08.2025

Scurtă prezentare a sitului

Situl arheologic Hoisești – *La Curmătură*, comuna Mărgineni, județul Neamț se află în zona central-estică a Depresiunii Cracău-Bistrița, în cadrul microbazinului pârâului Verdele, afluent pe stânga al râului Bistrița, într-un context paleoecologic care a facilitat convieţuirea a nouă comunități eneolitice contemporane[1]. Așezarea preistorică ocupă terasa superioară stânga, pe un platou delimitat la nord, est, sud și vest, de pante abrupte, accentuate de albiile fosile ale unor surse de apă secundare (Fig. 1). Suprafața platoului este de aproximativ 0,51 ha[2] și este destinată activităților agricole. Se poate observa că, atât pe suprafața cercetată, cât și în zonele din imediata proximitate, activitățile agricole sezoniere, realizate cu mijloace mecanizate de mare tonaj, afectează patrimoniul arheologic local, provocând distrugeri iremediabile.

Desfășurarea acestei etape a diagnosticului arheologic a fost susținută de o echipă formată din responsabilul de șantier, un membru al colectivului și trei studenți, fapt care a afectat îndeplinirea obiectivului privind investigarea unității de cercetare Cas. A. Existența unui plan inițial de structurare a spațiului domestic este sugerată de topografia liniară a structurilor de locuire, de prezența căilor de comunicare sub forma unor ulițe între șirurile de case și a unor „poteci'' între vecinătăți.

În anul 2024, săpătura a fost protejată printr-o structură ușoară din lemn, pentru a reduce efortul de acoperire și decopertare. Această măsură a permis și o mai bună conservare a contextelor arheologice protejate.

Campania 2024

Măsurătorile geomagnetice

Au evidențiat planimetria sitului, relevând trei rânduri de locuințe orientate pe direcția NNV-SSE, precum și mai multe anomalii în proximitatea acestora, interpretate ca posibile gropi sau instalații pirotehnologice. De asemenea, a fost identificată o anomalie curbiliniară în plan, pe partea estică a sitului, atribuită unui șanț care delimita spațiul locuit. Pe traseul acestuia, în zona centrală, se observă o întrerupere în dreptul unei ,,bătături", interpretată ca posibilă cale de acces/pod (Fig. 2).

Obiective

Pentru derularea campaniei din anul 2024 au fost propuse următoarele obiective: 1. verificarea arheologică a existenței și a conținuturilor anomaliei curbiliniare (Fig. 2); 2. înregistrarea datelor stratigrafice, a conținuturilor materiale, obținerea datelor privind funcționalitatea, utilizarea și părăsirea șanțului; 3. identificarea relației dintre acest șanț și zona sălășluită reprezentată de locuința 1 (L. 1) și vecinătățile; 4. continuarea decopertării Cas. A și a L. 1; 5. conservarea zonei cercetate și protejarea cu o structură ușoară din lemn a suprafeței Cas. A.; 5. proiectarea și realizarea activităților permanente cu publicul (ghidaj minimal în zona sitului) și derularea activității speciale „Ziua porților deschise".

Proiectarea săpăturii arheologice. **Secțiunea I (SI)**

S.I, 8,00 × 2,00 m, orientată perpendicular pe direcția șanțului (ENE–SSV), intersectează, în colțul nord-estic, o anomalie circulară cu semnal magnetic puternic, interpretată inițial drept cuptor/vatră (Fig. 2).

Rezultatele şi interpretarea cercetării

S.I. proiectată la 5,00 m est de Cas. A, a fost realizată perpendicular pe axul anomaliei geomagnetice, care reprezintă un șanț care marchează estul sitului. Dimensiunile maxime ale șanțului vechi sunt de 71,00 m lungime, 3, 25 m lățime și 1,23 m adâncime[3] (raportat P0). Profilul transversal este de forma literei „U" deschis (Fig. 3, Pl. I/a–c). Stratigrafia și conținuturile materiale indică un proces de depuneri antropice provenite din niveluri de locuire succesive aflate în proximitatea vestică (L .1), care suprapun o structură pedologică parentală de culoare galbenă și carbonați de calciu[4].

[1] Cercetările de suprafață au arătat că această microzonă și aceleași locuri au fost preferate și de către comunitățile din perioada mijlocie a epocii bronzului.
[2] Bolohan, Drob 2022.
[3] Măsurătorile privind lățimea și adâncimea șanțului au fost realizate din locul săpării acestuia.
[4] În ultimele trei zile de lucru au rămas doar trei persoane, care nu au mai avut posibilitatea finalizării excavării întregii suprafețe de lucru din S. I. O parte din extremitatea vestică a șanțului este o propunere de reconstituire rezultată ca urmare a observațiilor privind declivitatea depunerilor arheologice de pe taluzul de vest și a profilului părții inferioare a contextului studiat.

Stratigrafia (Fig. 3, Pl. I)

A fost realizat un profil de stratigrafie verticală pe peretele sudic al S.I, ale cărui caracteristici corespund, în cea mai mare măsură, cu observațiile de pe peretele nordic. Măsurătorile au fost realizate prin raportarea la punctul topografic P0.

Modelul stratigrafic rezultat este reprezentat de următoarele secvențe, numerotate de jos în sus: 1. strat geologic parental de culoare galbenă și cu pigmenți de carbonați; A. interfața; 2. strat amestecat de pământ brun și galben cu pigmenți de carbonați rezultat al săpării șanțului, vizibil pe taluzurile laterale; 3. strat de umplutură de culoare brună cu puține resturi artefactuale acoperite cu pojghiță de carbonați; 4. strat de umplutură de culoare brun deschis, cu reflexe cenușii, cu fragmente de olărie și oase de animale; 5. lentilă de pământ galben; 6. lentilă de pământ verzui cu granulație foarte fină; 7. strat de umplutură afânat, afectat de lentile de pământ galben și ganguri de rozătoare, cu grosimea de 0,60 m, culoare gri-deschis, care conține numeroase materiale arheologice atribuite stratului habitațional din proximitate, provenite din abandonarea și distrugerea acestuia; 8. strat de umplutură cafeniu închis; 9. stratul arabil actual, răscolit de lucrările agricole, cu grosimea de aproximativ 0,28 cm, în care fragmentele ceramice sunt sporadice și puternic rulate, loc în care a fost descoperit CX. 69[5], reprezentat de un vas miniatural piriform.

Contexte arheologice

Pentru secțiunea S.I au fost înregistrate opt contexte arheologice (CX. 69 – CX. 73 și CX. 75 – CX. 77), majoritatea constând în aglomerări de fragmente de olărie, atribuite eneoliticului (un context aparte este reprezentat de CX. 71, C. 2, la adâncimea -0.90 m, care este constituit din fragmente de la același vas depus într-o groapă), la care se adaugă puține fragmente din silex, fragmente osteologice de animale. Un artefact (CX. 76) realizat din os prelucrat a fost recuperat în C. 2, -1.28 m (Pl. II/a–c). Semnalul magnetic intens din colțul de NNE al S. I, C. 4, -0.30 m, s-a dovedit a fi o pată cărămizie.

Materialitatea arheologică

Majoritatea fragmentelor de olărie au fost descoperite așezate pe partea plată, în zona centrală a S. I, C. 2–3. Au fost recuperate aproximativ 3 400 de fragmente ceramice, cu greutatea totală de 51 kg, ceea ce reprezintă o cantitate semnificativă pentru suprafața investigată. Fragmentele sunt mici, cu grad redus de întregibilitate (sub 25% din suprafața vasului), iar piesele întregibile parțial nu depășesc 50–60%. Alături de acestea au fost recuperate materiale litice cioplite și șlefuite și resturi osteologice de animale (Pl. III).

Proiectarea săpăturii arheologice. Caseta A (Cas. A)

Prima etapă a constat în extragerea pământului și a materialelor de protecție – structură ușoară din lemn și material geotextile utilizate pentru protejarea săpăturii. Activitatea a fost realizată de către un grup de șapte voluntari formată din: Ilarie Tomiuc, Daniel Ciubotaru, Marinică Fercalo, Ovidiu Fercalo, Florin Ungureanu, Narcis Nistor, Ioan Ivanovici din județele Botoșani și Suceava. Echipa arheologică a rectificat profilurile est, nord, vest și sud și a reconfigurat caroiajul proiectat în anul 2023 având ca sistem de referință datele topografice interne. Astfel, întreaga suprafață de lucru a fost împărțită în trei sectoare numerotate de la est-vest (Sector/S 1-3), iar fiecare sector a fost împărțit în câte trei carouri notate cu litere de la A la I (Pl. IV/a, Pl. V). Cercetările au continuat pe suprafața de investigare existentă, de forma unui patrulater convex, unde s-a urmărit curățarea nivelului de locuire și analiza stratigrafiei în L. 1 prin realizarea unei micro-secțiuni la sud de CX. 1 (CX. 1 - vatră) până la extremitatea vestică a platformei L. 1[6].

Rezultatele și interpretarea cercetării

Suprafața de lucru cu aria de 74,63 m^2 a fost curățată, fapt care a făcut posibilă vizualizarea conturului în plan a L.1, extremitatea nordică a L. 2 și extremitatea vestică a L. 3. Cu această ocazie am constatat că extremitatea vestică a S1 și cea estică a Cas. A corespund stratigrafic.

Stratigrafia

A fost continuată activitatea în microsecțiunea S.II de pe suprafața L.1, pentru a realiza observații stratigrafice privind nivelul de locuire individualizat prin prezența *in situ* a unei vetre și posibile niveluri de locuire subsecvente. Astfel, am constatat că în contextul suprafeței de lucru Sector 2/F, sub o podină din lut ars, se află depus un vas cu picior-suport (CX. 74).

Contexte arheologice

Cas. A a scos la iveală noi contexte (CX. 74 – vas cu suport, spart pe loc; CX. 78 – partea superioară a unui vas spart pe loc, pe aleea dintre L.1 – L.2; CX. 79 – partea superioară a unui vas spart pe loc). De pe suprafața L. 1, în stânga intrării, a fost recuperat CX. 47 – instalație din lut ars[7] utilizată pentru pregătirea cerealelor (PL. IV/a-b).

Materialitatea arheologică

Deși a fost investigată sporadic au fost înregistrate descoperiri de recipiente întregi și întregibile, precum și o cantitate apreciabilă de fragmente de olărie specifice perioadei eneolitice, Cucuteni A.

Concluzii

Această etapă a diagnosticului arheologic a fost dedicată identificării conținutului semnalului magnetic de la extremitatea estică a spațiului locuit[8]. O comunitate din perioada Precucuteni III (Fig. 5) a realizat un șanț pentru

[5] Înregistrarea contextelor a continuat de la ultimul context din anul 2023.

[6] Instalația casnică amplasată lângă peretele estic al L. 1 a fost descoperită în campania anului 2022, cercetată arheologic în anul 2023 și protejată *in situ*.

[7] Boghian *et alii* 2004, p. 233, 235, Fig. 13/2.

[8] Nu excludem ca suprafața locuită să fi fost mai generoasă spre nord și vest, zone cu declivitate accentuată, în care au fost găsite artefacte. De altfel, rezultatele investigării geomagnetice arată că spațiul de locuit de pe marginea vestică și nordică s-ar afla pe extremitățile platoului.

delimitare/separare[9], etapă după care urmează treptata umplere a acestuia cu diferite resturi materiale (12 kg fragmente de lipitură din lut ars și 50,3 kg fragmente de olărie cu depunere consistentă de carbonați) sau osteoarheologice. Șanțul reconfigurat a continuat să existe și la începutul perioadei Cucuteni A, după cum o arată materialul ceramic din jumătate superioară a umpluturii, devenind, voit sau prin neglijență, o anexă menajeră. Istoria acestui context trebuie reluată prin cercetarea în extremitatea sa sudică, acolo unde semnalul geomagnetic arată că șantul a fost suprapus de un alt nivel de locuire și sugerează existența unui alt posibil sistem pentru delimitarea spațiului ocupat.

Investigarea Cas. A s-a rezumat la realizarea unei microsecțiuni (S. II), care a confirmat existența unor niveluri de locuire mai vechi sau a făcut posibilă confirmarea unor date privind prelucrarea lemnului utilizat pentru elementele de construcție ale L. 1 (Pl. V).

Suprafața S.I a fost acoperită cu pământul excavat și suprafața Cas. A a fost protejată cu material geotextil, folie de polietilenă și o structură ușoară ușoară din lemn. Zona de lucru a fost marcată cu elementele de identificare ale Repertoriului Arheologic Național (Fig. 4).

Benefactores: Primăria comunei Mărgineni, județul Neamț, Primar Robert Gabriel Mitrea; Radu Munteanu, sat Hoisești, județul Neamț; Merlins Beverages SRL; Bussiness Agroconsulting SRL.

Abstract

The Hoisești – *La Curmătură* archaeological site, situated within the administrative boundaries of the Mărgineni commune, Neamț County, is positioned in a topographically and strategically advantageous location within the central-eastern sector of the Cracău-Bistrița watershed. The site is embedded in the hydrographic catchment of the Verdele Stream, a left-bank tributary of the Bistrița River, and occupies the uppermost left terrace atop a geomorphological plateau measuring approximately 0.51 hectares. This plateau is rigorously bounded on all cardinal axes by steep escarpments, further accentuated by the presence of fossilized remnants of minor palaeochannels. The convergence of these geomorphological and hydrological determinants not only afforded inherent defensive advantages but also played a determinative role in structuring prehistoric habitation strategies, territoriality, and resource accessibility within the broader settlement landscape.

The 2024 archaeological investigation sought to uncover the specifics of a geomagnetic anomaly identified along the eastern outlying edge of the settlement by excavating a trench (S. I) measuring 8 × 2 meters, oriented perpendicular to the presumed alignment (ENE–SSW). The core objectives included establishing the sequential linkage between the eastern anthropogenic moat and the neighbouring settlement area, clarifying the intended purpose of the moat, and compiling data on its infilling processes. The excavation unequivocally confirmed the existence of an anthropogenic moat encircling the eastern segment of the site. This feature displayed maximum dimensions of 5.5 meters in width and 2.10 meters in depth, characterised by a conspicuous „U" - shaped profile. Stratigraphic sequencing demonstrated a succession of nine distinct stratigraphic depositional units, each containing archaeological material - including pottery sherds, stone, flint and chert artefacts, and bone implements - associated with occupational horizons located immediately to the west. Non-continuous exploration of unit Cas. A generated informative results on domestic household facilities related to grain processing, as well as building-related information on the construction of dwelling L 1.

Bibliografie:

Bem, C., *Traian Dealul Fântânilor. Fenomenul Cucuteni A-B* (ediție bilingvă), Târgoviște, 2007.

Boghian *et alii* 2024 – Boghian, D., Ignătescu, S., Mareş, I., Niculică, B.-P., *O locuinţă Cucuteni B de la Feteşti-„La Schit"*, jud. Suceava, în: MemAntiq, 23, 2024, p. 223–239.

Bolohan, Drob 2022 – Bolohan, N., Drob, A., *Hoisești – La Curmătură 1, Neamț county. An archaeological survey in Eastern Romania*, în: CA, 29, 2, 2022, p. 411–454.

Illustrations list:

Fig. 1. View from the north of the plateau and the site.
Fig. 2. Results of the magnetometric investigation (ArcGIS 10.6.1 © Andrei Asăndulesei).
Fig. 3. Graphic representation of the stratigraphy of S.I, northern profile.
Fig. 4. Protection and conservation of the surface of excavation unit A.
Fig. 5. Pottery fragment attributed to the Precucuteni III culture, discovered in the fill of the ditch, at a depth of –1.20 to –1.29 m.
Pl. I. Results of the geomagnetic and stratigraphic investigations: a. general plan of the geomagnetic investigation and delimitation of the working area (grey border); b. general view of the research unit S.I - southern profile; c. orthophotograph of S.I.
Pl. II. Archaeological contexts identified during the research of S.I: a. CX. 69 - small globular vessel; b. CX. 71 – concentration of material; c. CX. 73 – concentration of material.
Pl. III. Statistical presentation of the ceramic material: a. graphic representation of the number of pottery fragments (f.o.); b. distribution of f.o. across the research subunits.
Pl. IV. Layout of research units in excavation area A: a. plan view with indication of the main contexts; b. CX. 74 – complete support vessel.

Pl. V. Distribution of research units on the surface of excavation unit A and distribution of fragments of burnt clay paste with processed wood imprints on the surface of L. 1.

Fig. 1. Vedere dinspre nord asupra platoului și sitului

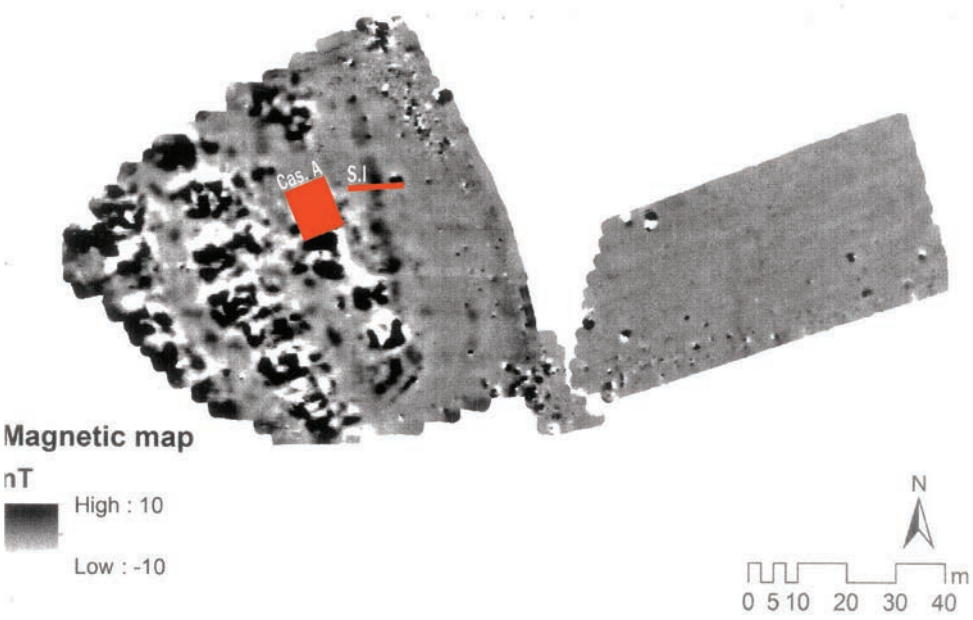

Fig. 2. Rezultatele investigației magnetometrice (ArcGis 10.6.1 © Andrei Asăndulesei)

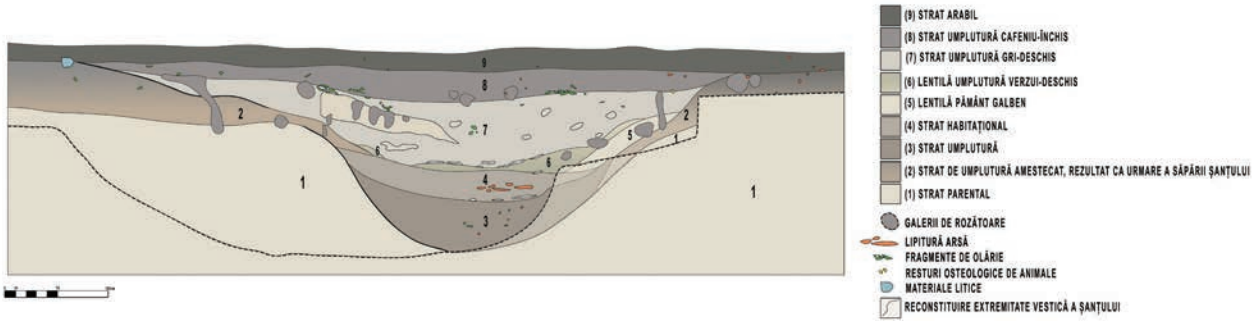

Fig. 3. Reprezentarea grafică a stratigrafiei S. I, profil nordic

Fig. 4. Protejarea și conservarea suprafeței Cas. A

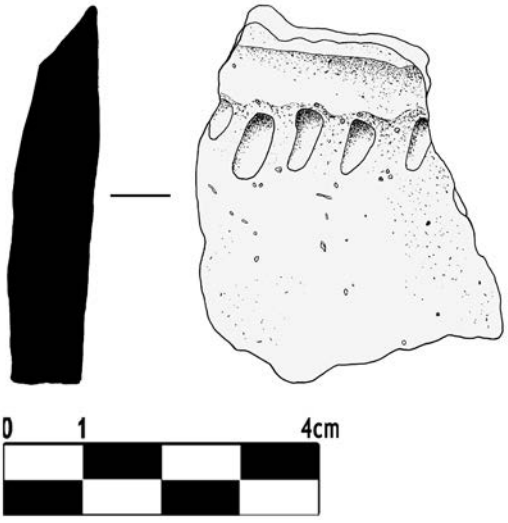

Fig. 5. Fragment de olărie atribuit culturii Precucuteni III, descoperit în umplutura șanțului, la adâncimea de -1,20 – 1,29 m

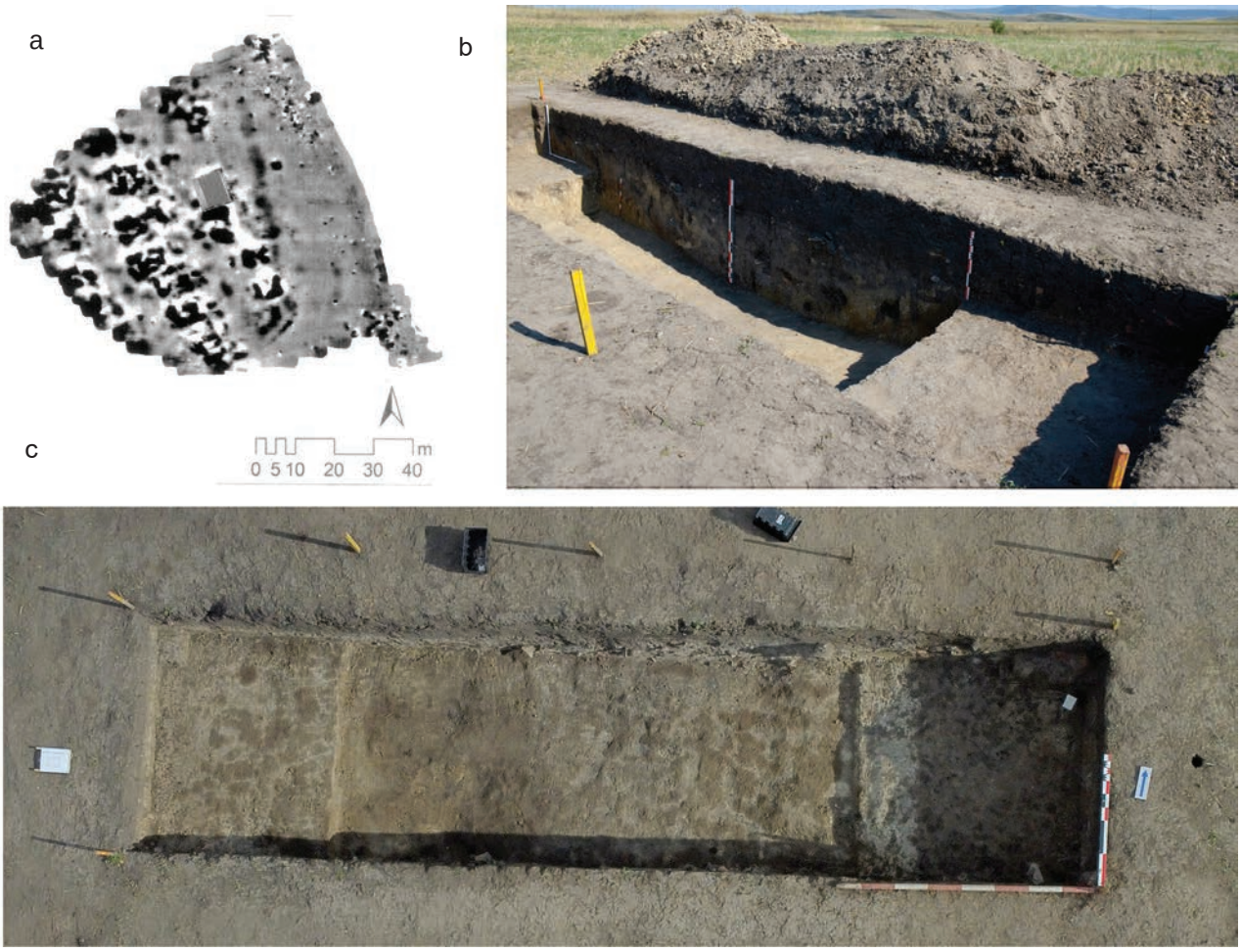

Pl. I. Rezultatul investigațiilor geomagnetice și stratigrafice: a. plan general al investigației geomagnetice și delimitarea spațiului de lucru (chenar gri); b. imagine generală asupra unității de cercetare S.I – profilul sudic; c. Ortofotografie realizată pentru S.I

Pl. II. Contexte arheologice identificate în timpul cercetării S.I: a. CX. 69 – vas globular de mici dimensiuni; b. CX. 71 – aglomerare de material; c. CX. 73 – aglomerare de material

a

b

c

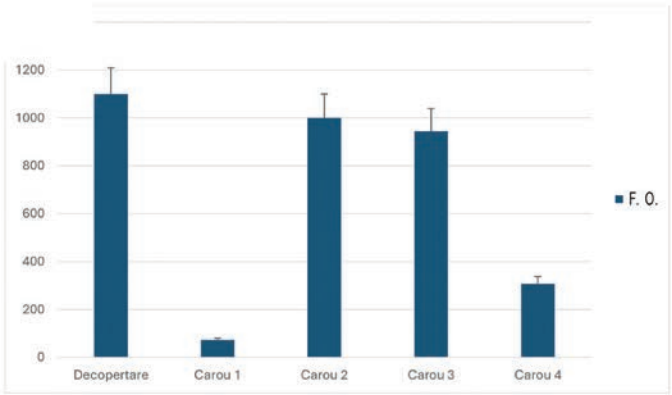

a

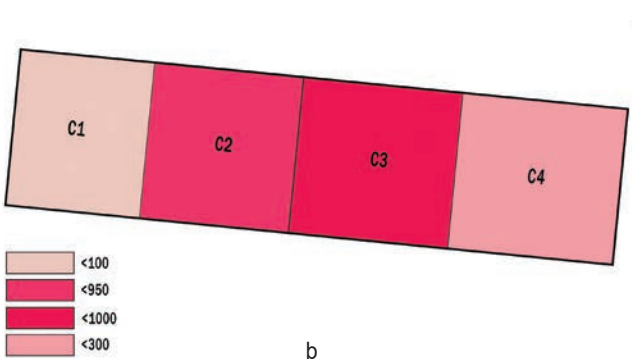

b

Pl. III. Prezentarea statistică a materialului ceramic: a. reprezentare grafică a numărului de fragmente de olărie (f. o.); b. distribuția f. o. pe subunitățile de cercetare

a

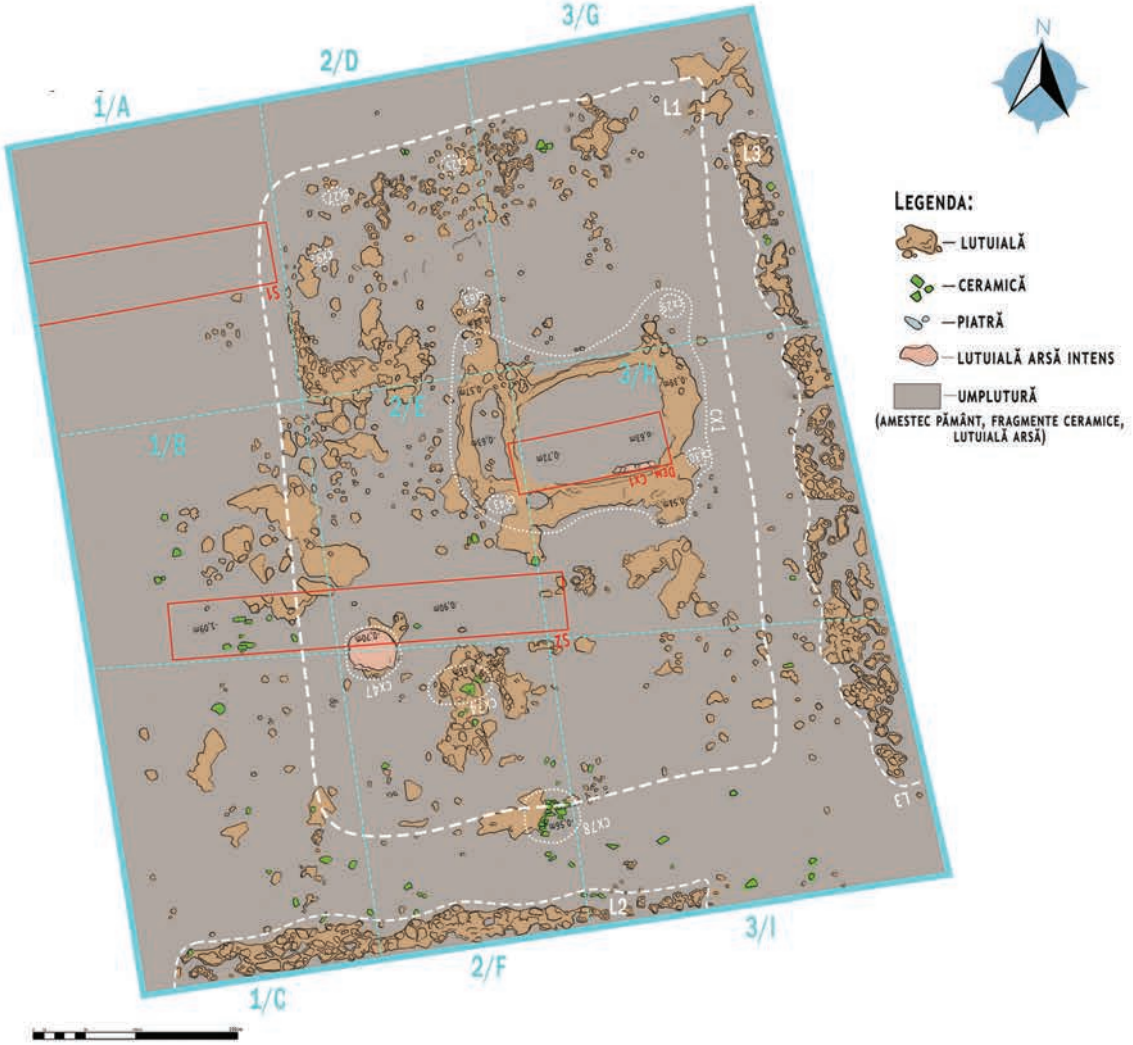

b

Pl. IV. Proiectarea unității de săpătură Cas. A: a. reprezentare grafică a planului și marcarea principalelor CX.; b. CX. 74 – vas suport întregibil

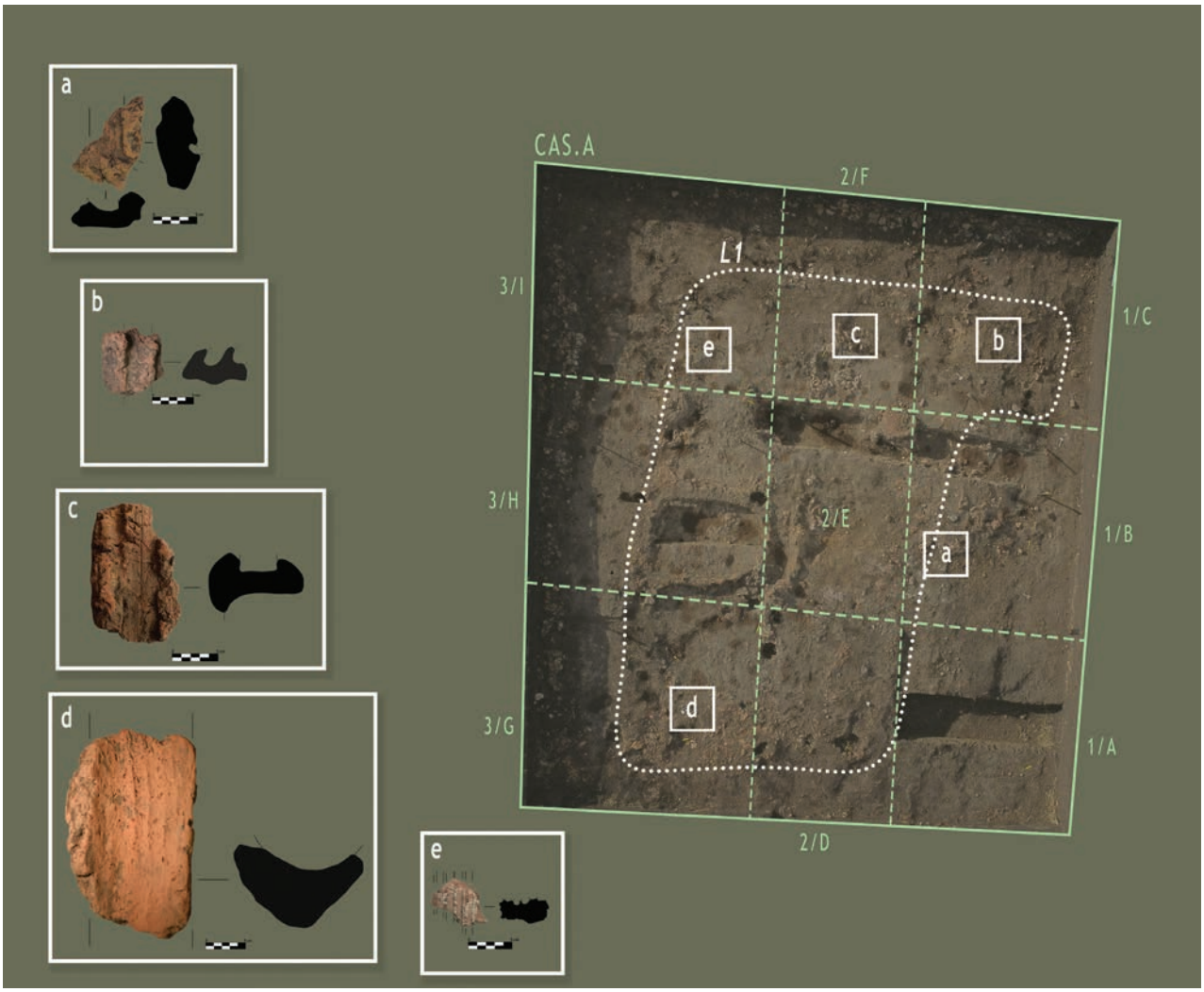

Pl. V. Distribuția unităților de cercetarea pe suprafața Cas. A și reprezentarea distribuției unor fragmente de lipitură din lut ars cu amprentă de lemn prelucrat pe suprafața L. 1

Campania 2025

Măsurătorile geomagnetice

Aceste investigații au evidențiat planimetria sitului, relevând o structură, un șanț, pentru delimitarea spațiului de locuit, o cale de acces/pod și o *„bătătură"* pe latura estică, trei rânduri de 16/17 locuințe orientate pe direcția NNV–SSE, precum și mai multe anomalii circulare în proximitatea acestora, interpretate ca posibile anexe gospodărești. Același șanț este acoperit în extremitatea sa sudică de amprenta geomagnetică a unei posibile locuințe care face parte din șirul estic de structuri. Rezultatele investigației geofizice din aceeași zonă sudică sugerează și o altă posibilă construcție mai veche pentru delimitarea spațiului domestic (Fig. 2).

Obiectivele cercetării

Campania arheologică din anul 2025 s-a desfășurat ca urmare a definirii obiectivelor de lucru: 1. continuarea cercetărilor pe suprafața Cas. A, în special în jumătatea sudică; 2. reluarea observațiilor din microsecțiunea S.2 de pe suprafața L 1; 3. definirea raportului cronologic și cultural dintre L. 1 și L. 2 prin cercetarea ,,potecii'' dintre cele două structuri învecinate; 4. decopertarea treptată a suprafețelor S.2/D – E; 5. extragerea și prepararea probelor pentru analize paleobotanice; 6. descrierea, înregistrarea și depozitarea temporară a materialului arheologic; 7. semnalarea privind distrugerea unei porțiuni din structura de protejare temporară a sitului, realizată la sfârșitul campaniei din 2024.

Tehnici de cercetare utilizate

Principalele activități au constat în: curățarea și răzuirea suprafeței, pe nivelul de umplutură, demontarea treptată a nivelurilor de locuire, realizarea de microsecțiuni pentru contexte arheologice speciale, înregistrarea fotografică și grafică a contextelor arheologice, extragerea materialului arheologic și cernerea pământului excavat pentru recuperarea resturilor paleobotanice.

Am urmărit recuperarea integrală a materialelor arheologice de pe suprafața cercetată pentru o mai bună reprezentare statistică, în care am inclus date privind numărul, cantitatea și gradul de fragmentare.

Cotele topografice sunt raportate la punctul intermediar P. 1, care a fost translat din P. 0 (punct localizat în colțul nord-estic al platoului) și a fost amplasat pe latura estică a Cas. A.

Rezultatele și interpretarea lor

Suprafața de lucru a fost împărțită în trei sectoare (S.1–3), orientate pe axul lung al L. 1, de la nord la sud, fiecare sector fiind divizat în câte trei carouri (e.g. S.1/A–S. 1/C). În acest context a fost identificată sub forma unei platforme cu fragmente de lut ars, amprenta la sol a unei locuințe, notată L. 1. Succesiv, pe parcursul conturării planului L. 1, au fost identificate zonele de contact – poteci – cu alte două structuri de locuire situate în imediata vecinătate: L. 2, la sud, și L. 3, la est (Fig. 3).

Activitățile de cercetare din anul 2025 s-au concentrat în zona sudică a suprafeței Cas. A, respectiv în S. 1/C, S. 2/F și S.3/I, în spațiul dintre L. 1 și L. 2, denumit „potecă". În paralel, am continuat investigarea stratigrafică în microsecțiunea S.II/2025, carourile S.1/B/C – S. 2/E/F (Pl. I/a-b). Răzuirea suprafeței a continuat până la stratul steril arheologic de culoare galbenă, înregistrat la adâncimea de -0.96 - 0.98 m, în caroul S.2/F (Pl. I/b).

Cercetarea spațiului de comunicare („poteca") dintre L. 1 și L. 2 (Fig. 3; Pl. I) a adus contribuții importante privitoare la înțelegerea istoriei locului. Rezultate mulțumitoare au fost obținute pe baza cercetării zonei de intrare în L. 1, aflată în extremitatea sudică, loc în care am avut posibilitatea să cercetăm un „cerdac", anexa din fața intrării, locul prin care era realizat accesul în interior, precum și detalii constructive privind structura de rezistență și materialele utilizate (Pl. II/a).

Pe lângă contextele arheologice obișnuite (fragmente de recipiente, vase întregibile), într-o zonă situată între unitățile de cercetarea S. 2/F – S. 3/I, la baza profilului sudic al Cas. A, la -0.75 m a fost identificat un contur semicircular marcat printr-un șir de fragmente de lipitură arsă dispuse vertical (Pl. II/b). Acestea se află sub nivelul L. 2, CX. 87, dar pe același nivel cu fragmente de olărie care provin de la un vas cu volum mare aflate sub „streașina" sudică a L. 1 (Fig. 4). Astfel, prin răzuiri succesive, am reușit să identificăm resturile unei vetre[10] care a fost distrusă prin amenajarea L. 2. Instalația casnică aparține unui nivel mai vechi de locuire și impune continuarea diagnosticului arheologic (Pl. II/c, CX. 88).

Microsecțiunea S. II/2025, carourile S.1/B/C – S.2/E/F (Pl. III) a fost curățată și a oferit baza pentru datele stratigrafice din L.1. Pe profilul de lucru am observat următoarea succesiune stratigrafică[11]: 1. strat de pământ brun-închis și afânat; 2. nivel de chirpici ars de culoare roz-cenușiu; 3. strat de pământ brun deschis tasat; 4. fragmente de chirpici de dimensiuni mari căzute către extremitatea vestică a S.2 în afara spațiului L. 2; 5. CX. 85, vas globular „căzut'' din cupa vasului cu suport CX. 79[12]; 6. pământ galben deschis cu inserții brun-roșcate, fără conținut arheologic.

Decopertarea arheologică pe suprafața S.2/carourile D-E a inclus curățarea și evidențierea stratului de pământ brun-închis și afânat cu pigmenți de arsură, care acoperă un nivel de chirpici așezați pe partea plată[13]. Pe această suprafață au apărut fragmente de olărie pictată.

Extragerea probelor pentru analize paleobotanice. Au fost prelevate probe de sol din contextele analizate. În această campanie am reușit să cernem o cantitate apreciabilă din pământul extras din săpătură. Au fost utilizate trei tipuri de site, după care a urmat spălarea pământului selectat (Fig. 5). Rezultatele acestui proces au fost încurajatoare, recuperând semințe carbonizate și resturi vegetale asociate locuirii din vechime.

Descrierea, înregistrarea și depozitarea temporară a materialului arheologic reprezintă etape importante privind managementul tranziției către etapa post-excavare. Întrucât activitatea noastră are o componentă didactică majoră fiecare dintre membrii echipei a luat cunoștință despre conținuturile specifice. Materialul arheologic extras a fost transportat la Facultatea de Istorie a UAIC din Iași, a fost depozitat la Seminarul de arheologie și a fost pregătit pentru valorificarea științifică de etapă.

Semnalarea privind distrugerea unei porțiuni din structura de protejare temporară a sitului realizată la sfârșitul campaniei din 2024 a fost realizată ca urmare a vizitării sitului de către coordonatorii cercetării arheologice în ziua de 19 iulie 2025. Atunci am constatat că pe latura sudică a structurii de protejare, la aproximativ 1,00 m spre interior, a fost ruptă polietilena dinspre vest spre est, într-un arc de cerc. Pe această suprafață, pe podina din lemn a structurii, a fost realizată cu un mijloc mecanic de tăiat o deschizătură cu laturile de 0,60 × 0,30 m. Au fost anunțate Primăria comunei Mărgineni, care a anunțat Secția de Poliție rurală nr. 2, Săvinești, județul Neamț și DJC Neamț. Ancheta este în desfășurare.

Scurtă descriere a descoperirilor

Cercetările din 2025 au condus la descoperirea și si investigarea a 16 contexte noi (CX. 70 – CX. 95). Acestea cuprind detalii specifice despre spațiul construit precum anexa din fața L. 1, CX. 80 (Pl. II/a), o nouă instalație casnică sub forma resturilor unei vetre, CX. 88 (Pl. II/b), care ilustrează un vas suport fragmentar *in situ* la adâncimea de - 0.85 m, întregibil în proporție de aproximativ 70%, CX. 81 (Pl. II/c) și CX. 87 care ilustrează aglomerările de materiale arheologice (Fig. 4)[14]. Alte descoperiri speciale includ râșnițe, frecătoare, topoare, vârf de săgeată, greutate de lut și fragmente de linguri. Tot din categoria pieselor speciale amintim un fragment de statuetă zoomorfă și trei fragmente de statuete antropomorfe, reprezentări feminine tipice culturii Cucuteni.

Spre deosebire de campaniile anterioare, nu am înregistrat o cantitate mare de materiale arheologice (405

[10] Detaliile, mult prea consistente, vor face parte dintr-o contribuție extinsă privind ansamblul de instalații casnice investigate pe suprafața Cas. A.

[11] Descrierea succesiunii stratigrafice a fost realizată de la nivelul actual de călcare spre stratul de pământ galben deschis, fără conținut arheologic.

[12] Recipientele din CX. 79 și 85 sunt căzute pe aceeași direcție, la exteriorul peretelui vestic al L1.

[13] Conținutul descris corespunde cu reprezentarea stratigrafică de pe profilul din S.II (v. *supra*).

[14] Aici am prezentat o ilustrare tematică a descoperirilor realizate pe parcursul campaniei din anul 2025.

fragmente de olărie cu greutatea de 13,8 kg)[15], suprafața de lucru fiind mai restrânsă și activitatea a fost concentrată. Majoritatea materialului ceramic este specifică perioadei eneolitice, fiind atribuită culturii Cucuteni, faza A. O bună parte dintre piesele de olărie sunt în stare fragmentară, descoperite în nivelul de distrugere, foarte puține fiind întregibile într-un procent mai mare de 25%.

Obiectivele cercetărilor viitoare. Pentru anul următor ne propunem identificarea fondurilor necesare pentru continuarea diagnosticului, realizarea unei echipe mai consistente și decopertarea întregii suprafețe până la cota la care am ajuns în anul 2025.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Suprafața arheologică investigată, denumită Cas. A, a fost protejată și conservată pe toată suprafața de lucru, prin montarea unei structuri ușoare din lemn și materiale prefabricate din lemn, etapă urmată de acoperirea cu material geotextil și folie din polietilenă (Fig. 6).

Concluzii

Realizarea etapei diagnosticului din campania anului 2025 a fost concentrată în zona sudică a Cas. A. Aici au fost urmărite obiectivele expuse mai sus, pe care am reușit să le îndeplinim, deși cu mijloace și forțe reduse.

În zona cercetată descoperirea resturilor unei vetre dezafectate și aflată sub nivelul de călcare al spațiului de comunicare – poteca dintre L. 1 și L. 2 – confirmă existența unui nivel mai vechi și a unei alte configurări a spațiului de locuit. Aceste ultime date vor fi federate cu cele obținute prin cercetarea șanțului pentru delimitarea suprafeței estice a așezării. Toate aceste observații obținute pe baza investigațiilor actuale și grefate pe mediul favorabil locuirii – surse de apă, slatine, solul de tip cernoziom, depozitele de argile, pădure, comunicabilitate – susțin preferințele de locuire ale celor nouă comunități preistorice contemporane, care au locuit pe valea pârâului Verdele.

Abstract

The Hoisești – *La Curmătură* archaeological site, situated in the Mărgineni commune, Neamț County, Eastern Romania, is positioned in the central-eastern sector of the Cracău-Bistrița watershed, within the Verdele River microbasin a left - bank tributary of the Bistrița River (Fig. 1).

Magnetometric investigations have elucidated the site's planimetric organisation, identifying a principal structure, a moat demarcating the habitation area, an access route or bridge, and a village square situated on the eastern periphery. Three parallel rows comprising 16 or 17 dwellings each, oriented along a NNW–SSE axis, have been discerned, alongside several proximate circular anomalies, which are interpreted as potential ancillary domestic features. At its southern extremity, the moat is superimposed by the geomagnetic signature of a dwelling within the eastern row. Additionally, geophysical data from this southern sector suggest the possible existence of a further construction that delimits the residential zone (Fig. 2).

The 2025 archaeological investigation was principally focused on the southern sector of the Cas. A unit. The excavation area was methodically partitioned into three sectors (S.1 – S.3), oriented along the longitudinal axis of L. 1, extending from north to south. Each sector was subsequently subdivided into three spatially controlled squares (e.g., S.1/A–S. 1/C), facilitating systematic stratigraphic investigation. Within this analytical framework, the structural remains of a habitation, designated as L. 1, were documented, manifesting as a platform containing fragments of burnt clay, indicative of architectural processes involving thermal alteration. During the drafting of the L. 1 architectural plan, interconnecting pathways to two proximate residential structures were discerned: L. 2, positioned to the south, and L. 3, situated to the east (Fig. 3).

Within the scope of the present investigation, the stratigraphic identification of the vestiges of a disused hearth, situated subjacently to the habitation level of the interstitial communication corridor (i.e., the passageway interposed between dwelling 1 (L. 1) and dwelling 2 (L. 2), unequivocally substantiates the presence of an antecedent occupational horizon and intimates a previously differentiated spatial and functional organization within the settlement. The integration of these emergent data with the corpus of information acquired from the analysis of the moat demarcating the eastern periphery of the site will facilitate a more holistic reconstruction of settlement dynamics. Collectively, these observations, interpreted within the context of an ecologically advantageous milieu defined by perennial hydrological resources, brine springs, fertile chernozem soils, abundant clay deposits, extensive arboreal coverage, and established communication corridors, yield substantive insights into the determinants of site selection and the adaptive strategies employed by the nine temporally coexistent prehistoric communities inhabiting the Verdele stream valley.

Illustrations list:

Fig. 1. Aerial view (orthophoto) of the site.
Fig. 2. Results of the magnetometric investigation (ArcGis 10.6.1, © Andrei Asăndulesei) and marking of the geomagnetic anomalies mentioned in the text.
Fig. 3. Graphic of excavation unit Cas. A plan, and marking of the archaeological contexts included in the text.
Fig. 4. Photographic recording of CX. 87, work stage.
Fig. 5. Preparation of samples for archaeobotanical analyses.

[15] Au fost cuantificate numai fragmente care provin de la vase.

Fig. 6. Temporary protection and conservation of the site
Pl. I. Orthophotograph of the working surface in excavation unit A: a. General plan; b. Detail of the working surface from the southern end.
Pl. II. Archaeological contexts mentioned in the text: a. CX. 80 – porch, entrance; b. CX. 88 – hearth; c. CX. 81 – support vessel, integrable, broken *in situ*.
Pl. III. S. II/2025: a. aerial photo (orthophoto); b. Northern stratigraphic profile (side view).

Fig. 1. Vedere aeriană - ortofotografie - asupra sitului

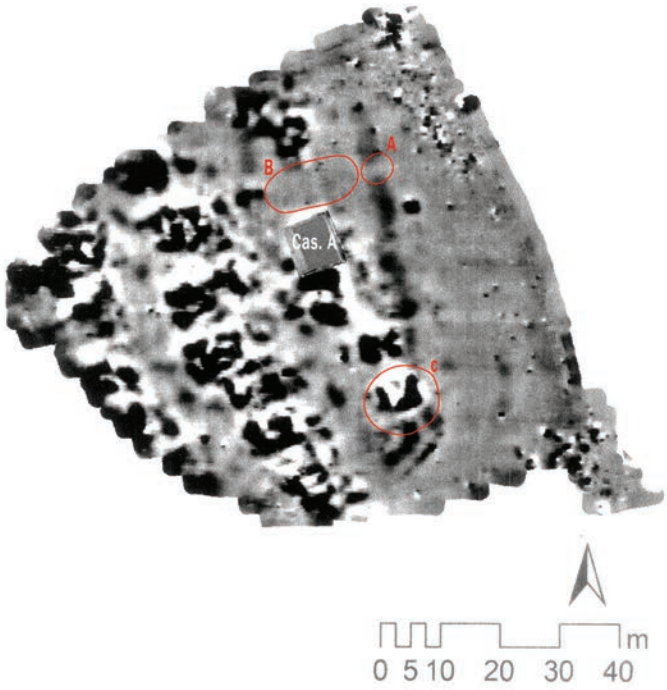

Fig. 2. Rezultatele investigației magnetometrice (ArcGis 10.6.1 © Andrei Asăndulesei) și marcarea anomaliilor geomagnetice menționate în text

Fig. 5. Pregătirea probelor pentru analize arheobotanice

Fig. 6. Protejarea și conservarea temporară a suprafeței de lucru

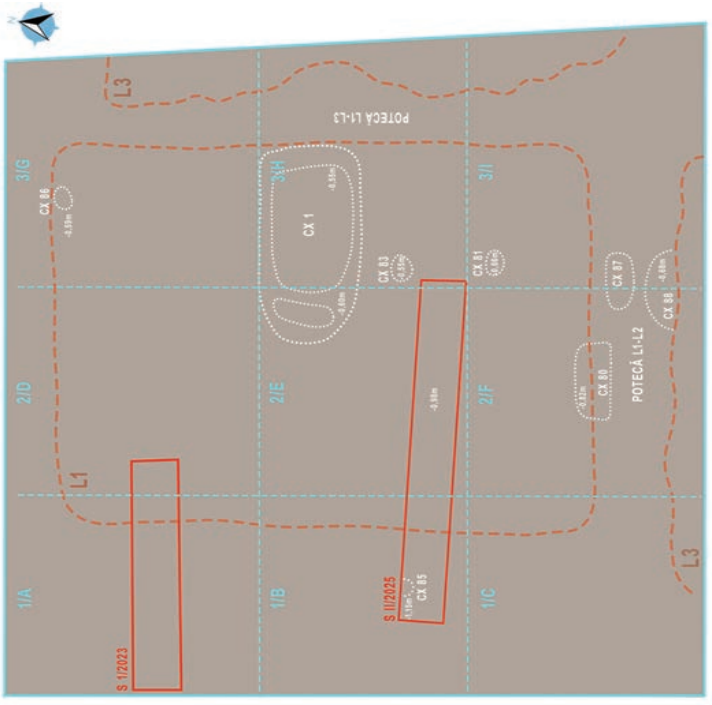

Fig. 4. Înregistrarea fotografică a CX. 87, etapă de lucru

Fig. 3. Reprezentarea grafică a planului Cas. A și marcarea contextelor arheologice incluse în text

a

b

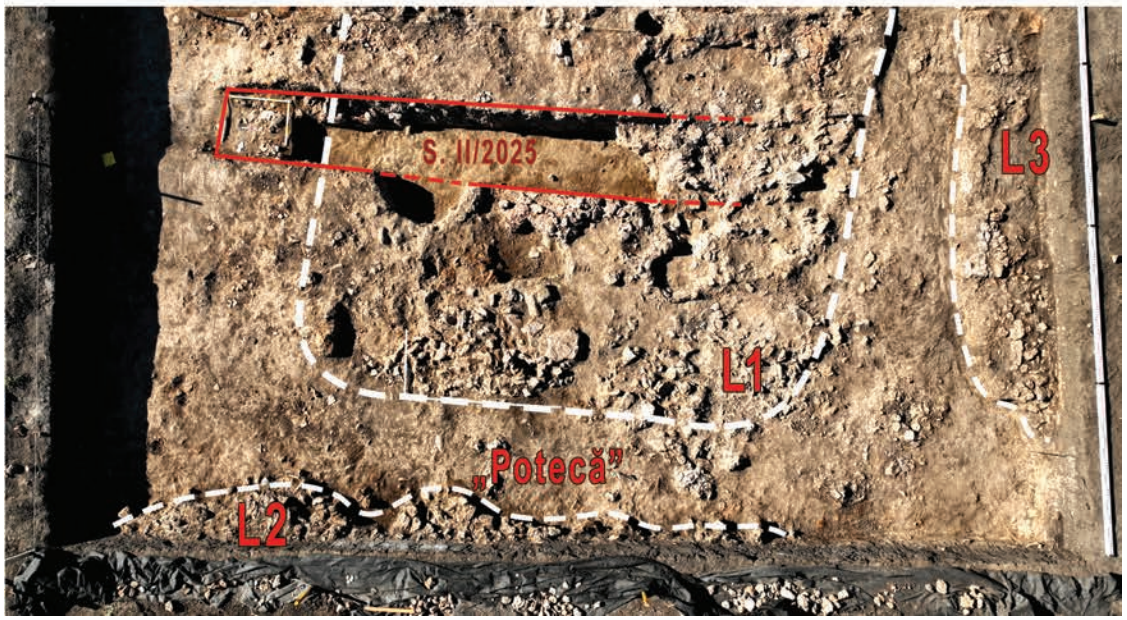

Pl. I. Fotografie aeriană - ortofotografie - asupra suprafeței de lucru din Cas. A: (a) Plan general; (b) Detaliu de lucru din extremitatea sudică

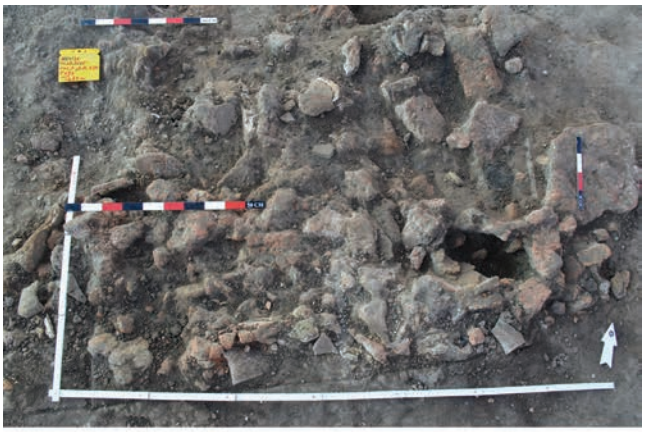

a

b

c

Pl. II. Contexte arheologice menționate în text: (a) CX. 80 – cerdac, intrare; (b) CX. 88 – vatră; (c) CX. 81 – vas suport, întregibil, spart in situ

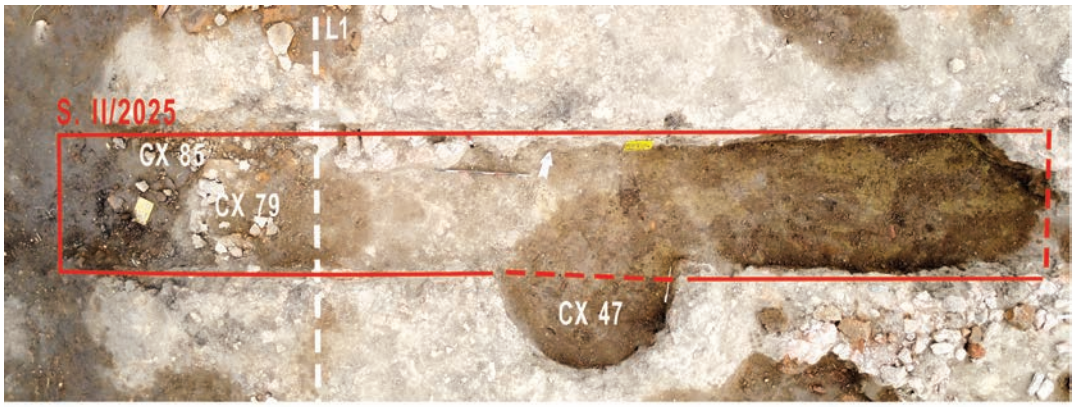

a

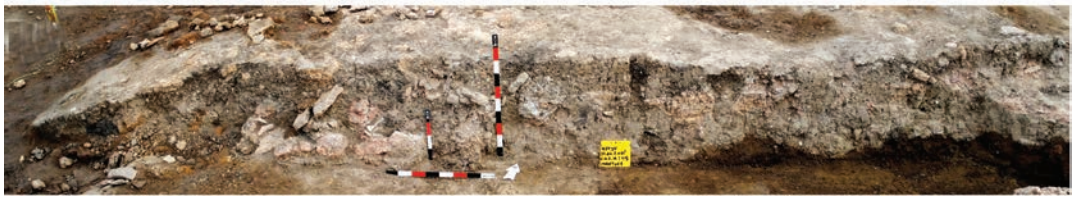

b

Pl. III. S.II/2025: a. fotografie aeriană – ortofotografie; b. profilul nordic al secțiunii

154. Întregalde, Geoagiu, jud. Alba

Punct: Bazinul hidrografic Geoagiu – Peștera nr. 2/3211/Peștera lui Peștereanu

Tip de sit: 115 (locuire în peșteră)
Încadrare cronologică: 11 (epoca paleolitică), 151 (epoca timpurie a bronzului)
Colectiv: Marian Cosac (UV Târgoviște) – responsabil științific; George Murătoreanu (UV Târgovişte); Alexandru Radu (DC Dâmboviţa); Daniel Vereş (ISER Cluj-Napoca); Ştefan Vasile (U Bucureşti); Loredana Niţă, Gabriel Șerbănescu (UV Târgovişte); Dan Lucian Buzea (MNCR); Horia Ghiţă (CNMCD Târgovişte); Vlăduţ Georgescu, Ionel Geambașu (UV Târgovişte); Mădălina Stănescu, Ionuţ Stănescu (M Vrancei); Elena-Cristina Constantin, Raluca Toader (UV Târgovişte)
Perioada desfășurării cercetării: iulie – septembrie 2025

Obiectivul inițial al evaluării de teren a fost de a identifica/reidentifica peșterile din Bazinul hidrografic Geoagiu, de a carta zonele de portal, de a efectua sondaje de verificare stratigrafică în posibile zone de concertare a materialului arheologic preistoric, identificarea sursele de materii prime și de a aloca coordonate GIS, în vederea realizării unei baze de date. Bazinul este amplasat în Munții Apuseni, areal ce are aproximativ 4 000 de peșteri, pe o suprafață de 1 132 kmp de calcar și dolomite. Facem precizarea că în lista monumentelor din județul Alba se regăsește doar „Peștera Șura de Piatră", la 2 km N de sat, pe Valea Ghibațului, dar nu cu materiale de vârstă paleolitică.

Rezultate

Peștera nr. 2/3211/Peștera lui Peștereanu din Valea Pravului. În cadrul evaluării a fost abordată o singura peșteră, în care am efectuat un sondaj de 2/1, în sala principală a acesteia (Fig. 1). În partea superioară a secțiunii au fost identificate două vetre asociate cu faună și fragmente ceramice (Fig. 2), iar, de la adâncimea de -35 cm, au apărut materiale litice și faunistice de vârstă paleolitică. La adâncimea de 56 cm, a fost identificată o vatră asociată cu material litic și faunistic (Fig. 4). Săpătura a atins adâncimea de 80 de cm de la nivelul de călcare al peșterii, dar nu a atins patul acesteia (Fig. 5).

Materialul ceramic și fauna asociată acestuia sunt în curs de prelucrare la Universitatea „1 Decembrie" din Alba Iulia.

Colecția litică recuperată din peștera Peștereanu include 57 de piese, respectiv 12 cassons, șase galeți, un percutor și 38 de produse de debitaj din porfir, chert/silex, bazalt, radiolarit/jasp verde și cuarțit, distribuite pe întreaga secvență stratigrafică cercetată, de 1 m, dar concentrate, cu precădere, în partea mediană a acesteia (-30-60 cm de la suprafața de călcare). Produsele de debitaj sunt reprezentate de așchii (n = 15), nuclee fragmentate (n = 3), produse corticale și de reamenajare (n = 5), o lamă (n = 1), o piesă indeterminată (n = 1) și piese retușate (n = 13). Fragmentele de nucleu, din cuarțit, au dimensiuni variabile și prezintă negative de desprindere, aparținând, cel mai probabil, așchiilor, întrerupte de suprafețe de fractură. Cele mai multe dintre așchii, atât retușate cât și neretușate, sunt reprezentate de fragmente meziale sau distale; exemplarele complete au 43/46/78 mm lungime, 33/45/58 mm lățime, 9/17/29 mm grosime și prezintă taloane netede, de 9–10 mm grosime. Piesele retușate au drept suport așchii și, izolat, o lamă. Din punct de vedere tipologic, acestea pot fi definite, *grosso-modo*, drept așchii, respectiv lamă, retușate abrupt/semiabrupt, bi-/unilateral, parțial/continuu; nu este exclus ca, înainte de fragmentare, ele să fi avut funcția de racloirs laterale sau convexe, sau chiar de vârfuri.

Materialul litic și faunistic este distribuit pe coloana stratigrafică între -35 și -68 cm., de la nivelul de călcare (Fig. 6). Macrofauna asociată este în curs de prelucrare.

Probele prelevate pentru datarea radiocarbon au fost analizate la IFIN „Horia Hulubei". Pentru locuirea postpaleolitică au fost obținute două vârste, plasate în perioada timpurie a epocii bronzului, iar, pentru locuirea paleolitică, patru probe au furnizat vârste la limita de estimare cronologică a metodei radiocarbon. Materialul litic este încadrabil în perioada paleoliticului mijlociu, iar rezultatele atrag atenția asupra potențialului carstului din Munții Apuseni în ceea ce privește această perioadă.

La finalul campaniei de cercetare arheologică, secțiunea S1 a fost acoperită cu folie și sediment, în vederea reluării săpăturii în anul 2026.

Abstract:

The evaluation included only the research of Cave no.2/3211/Peștera lui Peștereanu, where two stages of habitation were identified, the Bronze Age and the Middle Paleolithic. This is the first cave in this area with habitation from the Paleolithic period. The samples taken for radiocarbon dating were estimated at IFIN „Horia Hulubei". For the post-Paleolithic habitation, two ages were obtained, placed in the early Bronze Age, and for the Paleolithic habitation, four samples provided ages at the limit of the chronological estimation of the radiocarbon method. The lithic material can be classified as belonging to the Middle Paleolithic period, and the results draw attention to the potential of the karst in the Apuseni Mountains regarding this period.

At the end of the archaeological research campaign, section S1 was covered with foil and sediment, in order to resume the excavation in 2026.

Illustrations list:

Fig. 1. Cave plan and location of section S1.
Fig. 2. Section S1.
Fig. 3. Combustion remains and ceramic fragments.
Fig. 4. Delimitation of the Middle Paleolithic hearth.
Fig. 5. SE profile Section S1.
Fig. 6. Vertical distribution of archaeological materials.
Fig. 7. Paleolithic lithic material.

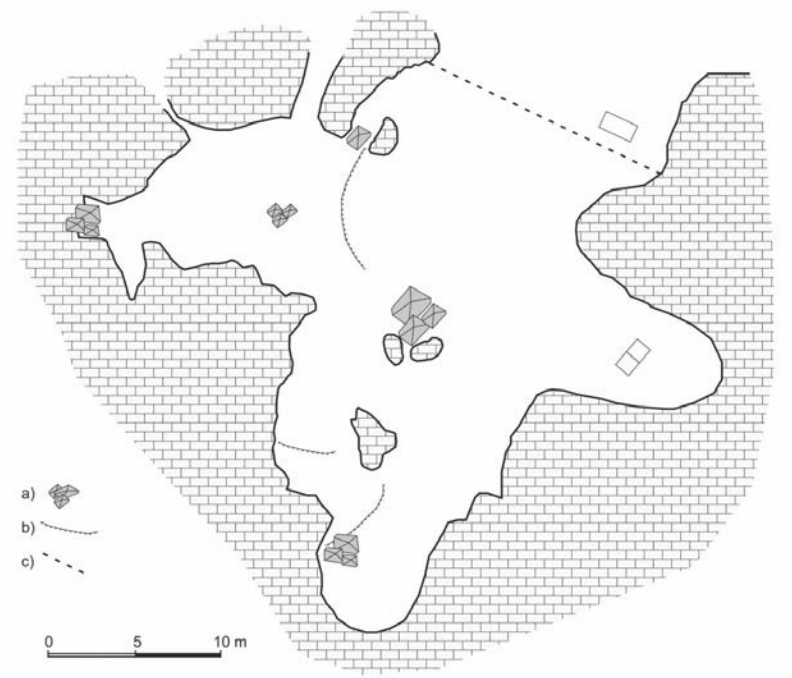

Fig. 1. Planul peșterii și amplasarea secțiunii S1

Fig. 2. Secțiunea S1

Fig. 3. Resturi combustie și fragmente ceramice

Fig. 4. Delimitarea vetrei (paleolitic mijlociu)

Fig. 5. Profil SE Secțiunea S1

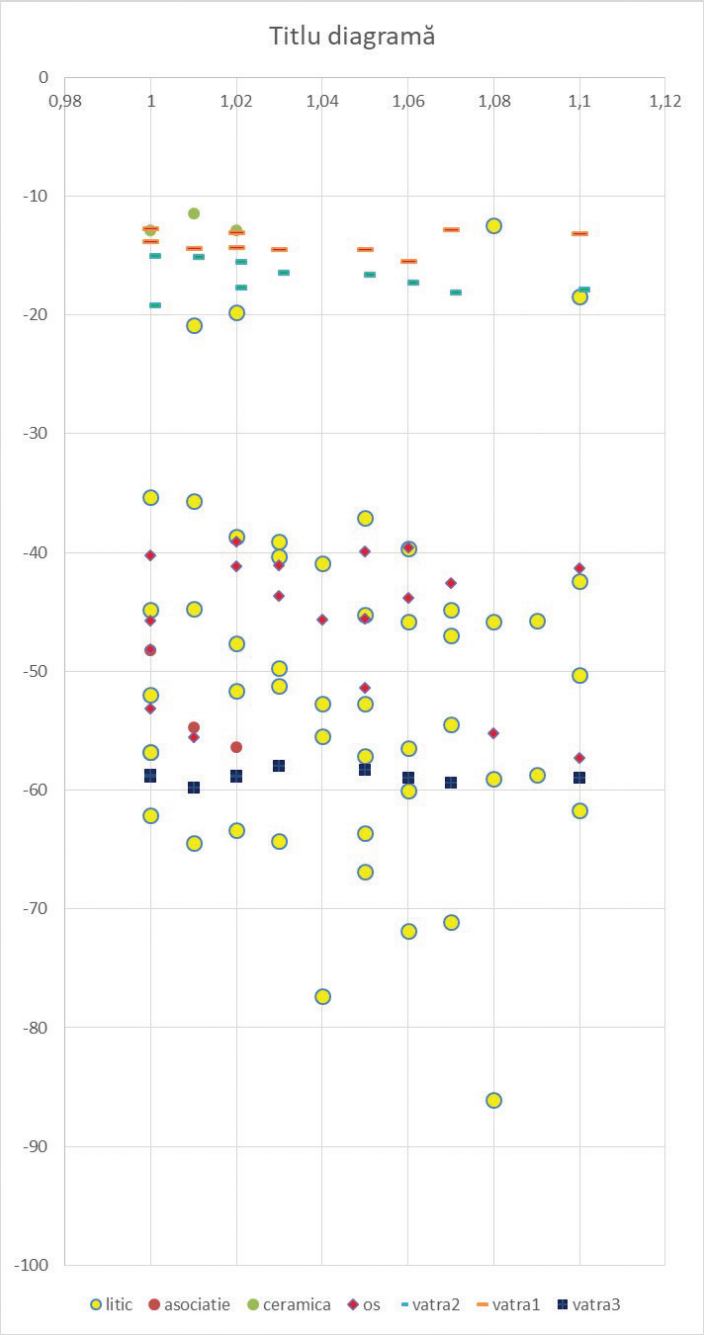

Fig. 6. Distribuția pe verticală a materialelor arheologice

Fig. 7. Material litic paleolitic

155. Isaccea, UAT Isaccea, jud. Tulcea
Punct: Isaccea, Situl 4 (*Movilele Dese)*

Tip de sit: 1 (locuire); 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)
Cod RAN: 159696.09
Autorizația nr. 552/22.08.2025
Colectiv: Aurel-Daniel Stănică (ICEM Tulcea) – responsabil științific; Marius Cristian Streinu, Bianca-Elena Grigoraș, Bogdan Șandric, Florentina Ghemuț, Alexandra Pârvan, Marian Ilie Tufaru, Oana Borlean (INP)
Finanțare: Institutul Național al Patrimoniului
Perioada desfășurării cercetării: 2025

În partea de sud-est a localității Isaccea, la aproximativ 4 km sud de cetatea antică Noviodunum, pe malul lacului Gorgonel, aproape de limita UAT Isaccea cu UAT Niculițel, pe baza evaluărilor de teren efectuate în anii 2010 și 2018[1], a fost identificată o așezare de epocă romană, denumită convențional Sit 4. Aceasta este înregistrată în Repertoriul Arheologic Național, ca având codul 159696.09 și o suprafață de 584 048 mp.

Pentru documentarea acestui sit, în anul 2024 au fost realizate cercetări non-invazive, utilizând metoda magnetometriei, în urma cărora au fost observate înșiruiri de structuri de formă rectangulară (Pl. I/2). Pentru verificarea rezultatelor cercetării non-invazive, în campania anului 2025 au fost trasate patru sondaje, dispuse în două zone de interes, care au permis identificarea tipului de descoperire arheologică. Acestea au avut dimensiuni cuprinse între 8,5 și 13,5 m lungime și 1,5–2 m lățime, două fiind orientate est–vest și două nord–sud[2].

Sondajul 1 (Pl. II), cu dimensiunile de 13,5 m lungime și 2 m lățime, orientat est–vest, a fost cercetat un tranșeu cu aceeași orientare, având lungimea de 10,60 m și lățimea de 0,90–0,95 m. Pământul de umplutură avea culoarea gri închis, fiind depus peste un nivel de călcare steril, bine bătătorit, de culoare galbenă. În umplutura tranșeului au fost descoperite mai multe cartușe (Pl. III/1), ștanțate cu anul producției 1916, gloanțe (Pl. III/2), nasturi (Pl. III/3), fragmente de tablă din fier și cărămizi. De asemenea, a fost descoperit un obiect din fier, de formă circulară, gol la interior, puternic deteriorat (Pl. IV/1).

Pe marginea sudică a tranșeului a fost identificată o groapă de formă ovală, cu diametrul de 0,50–0,51 m și adâncimea de 0,32 m, a cărei umplutură este formată din pământ tasat, de culoare gri-gălbui, fără material arheologic (Pl. IV/2). Sub stratul vegetal, pe latura de nord a tranșeului, a fost descoperită o aglomerare de țigle de epocă romană, antrenate de lucrările agricole (Pl. V/1). De asemenea, pe aceeași latură, la vest de acestea, a fost identificată o instalație de încălzit/gătit (sobă), formată din cărămizi dreptunghiulare și semicirculare, suprapuse de bucăți de tablă din fier (Pl. V/2).

Sondajul 2 (Pl. VI)**,** cu dimensiunile de 8,5 m lungime și 1,5 m lățime, orientat est–vest, s-a conturat un șanț surprins în secțiune pe direcția nord–sud, atribuit epocii moderne, fără a fi descoperite materiale arheologice (Pl. VI/2).

Sondajul 3 (Pl. VII)**,** cu dimensiunile de 10,5 m lungime și 2 m lățime, orientat nord–sud, nu au fost descoperite complexe sau materiale arheologice.

Sondajul 4 (Pl. VIII)**,** cu lungimea de 11 m și lățimea de 1,5 m, orientat nord–sud, au fost cercetate două complexe, ambele reprezentând gropi menajere (Pl. VIII/1–2; Pl. IX/1–2). Prima, **CX 1**, se află pe latura de est a sondajului și este umplută cu pământ fin, de culoare cenușie, cu pigmenți galbeni. În umplutura acesteia au fost descoperite un pachet de muniție (Pl. IX/1–2; Pl. X), mai multe cartușe netrase, gloanțe, un nasture, fragmente de sticlă, tablă, fragmente din fier, o bucată de grenadă și o potcoavă. Groapa are pereții arși și formă rectangulară, cu lungimea de 2,20 m, lățimea cuprinsă între 0,20 și 0,63 m și adâncimea de 1,20 m.

Cea de-a doua groapă, **CX 2**, se află în jumătatea de nord-est a secțiunii și are formă semicirculară. Este compusă din pământ fin, de culoare cenușie. În umplutura acesteia au fost descoperite cartușe, fragmente de cutii din tablă, cuie, fragmente de sticlă și fier, o lingură, un nasture și o talpă de pantof. Groapa are dimensiunile de 1,40 m lungime, 1,14 m lățime și adâncimea de 0,43 m.

În concluzie, structurile rectangulare identificate în urma cercetării non-invazive din campania anului 2025 reprezintă, de fapt, un complex de tranșee din perioada Primului Război Mondial, fapt demonstrat de materialul arheologic descoperit, în special de cartușele inscripționate cu anul 1916. De asemenea, anomaliile circulare corespund unor gropi menajere în care soldații au aruncat inclusiv muniție netrasă. Este posibil ca materialul de perioadă romană identificat la suprafață să provină din complexe arheologice deranjate de aceste intervenții, precum și de lucrările recente pentru instalarea conductelor de irigații sau de gaz.

[1] Cercetările de teren desfășurate în cadrul Proiectului *Noviodunum 2020*, realizate pe parcursul mai multor campanii în anii 2009–2018, au avut ca obiectiv identificarea și cartarea siturilor din hinterlandul cetății (așezări, necropole, drumuri, surse de apă etc.). Cu acest prilej au fost delimitate și cartate siturile din teritoriul cetății.

[2] Cercetările au fost efectuate în cadrul Programului Național LIMES, implementat de Ministerul Culturii prin Institutul Național al Patrimoniului.

Abstract

During the 2025 archaeological campaign carried out at Site 4, Isaccea (Movilele Dese), four evaluation trenches were opened in order to verify the anomalies identified through non-invasive investigations (magnetometry) conducted in 2024. The excavations demonstrated that the rectangular features detected geophysically do not belong to a Roman settlement, but rather correspond to a system of trenches and refuse pits dating to the First World War. The recovered material, especially cartridges stamped with the year 1916, ammunition, metal fragments, and other military-related objects, clearly supports this chronological attribution. At the same time, the sporadic presence of Roman material indicates the existence of an ancient occupation in the area, most likely disturbed by modern and contemporary interventions.

Illustrations list:

Pl. I. Non-invasive investigations, Site 4. 2024 campaign.
Pl. II. Trench 1.
Pl. III. Trench 1. Recovered materials.
Pl. IV. Trench 1. Recovered materials.
Pl. V. Trench 1. Campaign stove.
Pl. VI. Trench 2.
Pl. VII. Trench 3.
Pl. VIII. Trench 4.
Pl. IX. Trench 4, Feature 1 (CX1).
Pl. X. Trench 4. Recovered materials.

Pl. II. Sondaj 1

Pl. I. Cercetări non-invazive, Sit 4. Campania 2024

Pl. IV. Sondaj 1. Materiale descoperite

Pl. III. Sondaj 1. Materiale descoperite

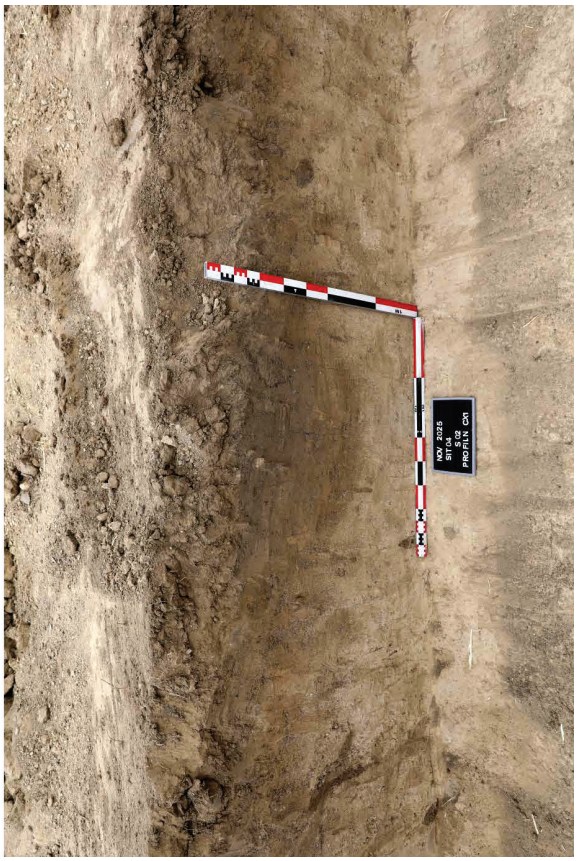

Pl. VI. Sondaj 2.

Pl. V. Sondaj 1. Sobă campanie.

Pl. 8. Sondaj 4

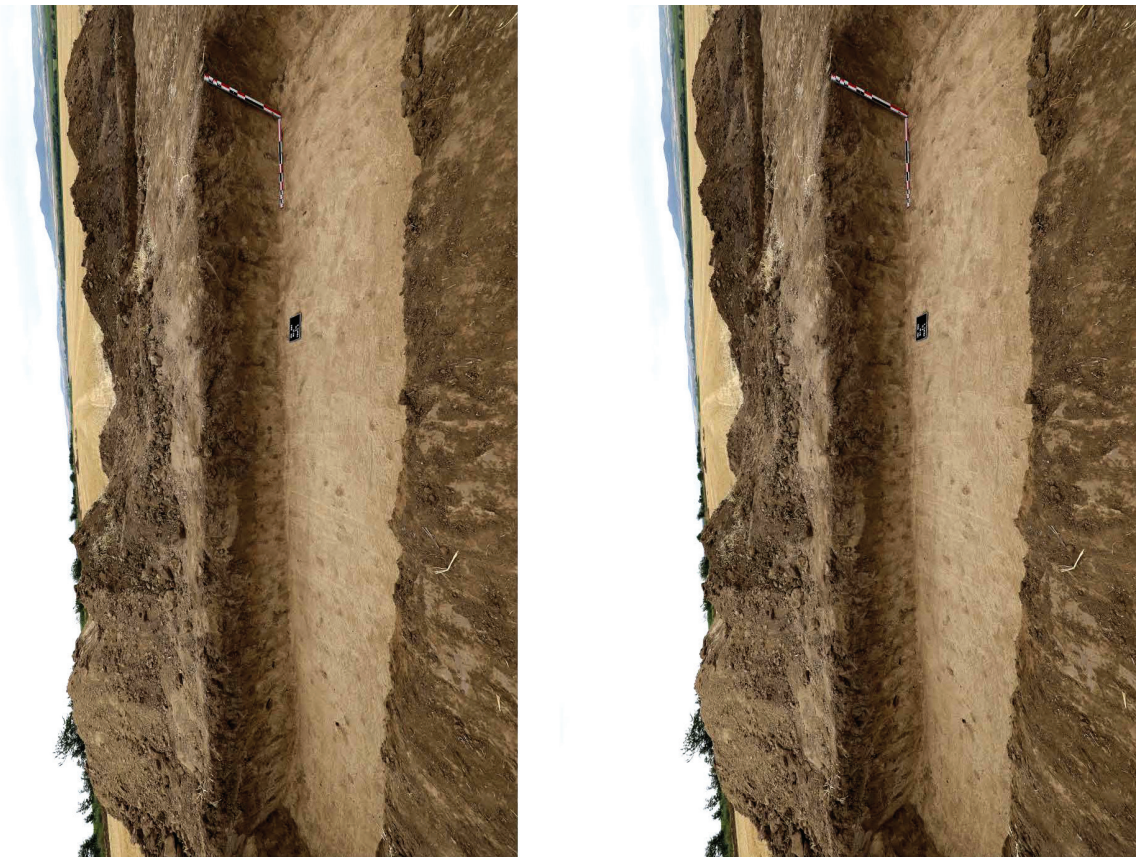

Pl. 7. Sondaj 3

Pl. 9. Sondaj 4, CX1

Pl. 10. Sondaj 4. Materiale descoperite

156. Lunca, com. Lunca, jud. Teleorman
Punct: str. Principală, nr. 179

Tip de sit: 211 (necropolă plană)
Încadrare cronologică*:* 5 (epoca modernă)
Cod RAN: 153160.01
Autorizaţia nr. 269/16.06.2025
Colectiv: Pavel Mirea (MJ Teleorman) – responsabil științific; Ion Torcică (MJ Teleorman)
Perioada desfășurării cercetării: 8.06.2025

Diagnosticul arheologic intruziv efectuat a avut ca scop identificarea și cercetarea patrimoniului arheologic pentru suprafața de teren care urmează a fi afectată de viitoarea lucrare de investiție „Construire și dotare centru medical, strada Principală, nr. 179, sat Lunca, com. Lunca, jud. Teleorman".

Suprafața totală de teren alocată lucrării de investiție și investigată arheologic a fost de 1 743 mp, terenul având o formă aproximativ trapezoidală, cu lungimea maximă de aproximativ 75 m (axa E-V) și lățimea maximă de 38 m (axa N-S). Partea de est este mărginită de trotuarul aflat de-a lungul DJ 546, părțile de sud și vest de proprietăți particulare iar partea de nord de strada Biserica Veche, care delimitează astfel terenul vizat de lucrare de ruinele bisericii vechi, înscrisă în RAN cu codul 153160.01 (Pl. I/1).

Biserica de zid, azi în ruină, aflată în centrul satului, era terminată anterior anului 1855, când a fost pusă o piatră de mormânt cu această dată, mormântul aparținând serdarului Ion Rioșanu[1]. Biserica s-a aflat în cult până în 1904, an în care a fost terminată construcția actualei biserici a satului Lunca[2].

Existența în imediata apropiere a unui sit arheologic reperat s-a constituit ca argument principal pentru potențialul arheologic al terenul în cauză. Pornind de la acest considerent, s-a verificat prin sondaje arheologice situația arheologică din zonă, caracteristica, consistența și frecvența locuirilor omenești din diferite epoci, precum și orice alte elemente care să ateste urme de locuire sau activitate umană.

Diagnosticul arheologic intruziv a constat în executarea a șase sondaje (S.I – S.VI), pe suprafața afectată de proiect, toate având dimensiunile de 10 × 1 m, fiind orientate pe direcția E-V, ESE-VNV sau cu ușoare variații ale acesteia.

Situația arheologică înregistrată a fost următoarea: în patru dintre secțiuni (S.I, S.II, S.IV, S.VI) au fost descoperite complexe arheologice – 13 morminte (M.1 – M.13) (Pl. I/2; II/1–2) iar în două dintre (S.III, S.V) ele nu s-au descoperit materiale sau alte complexe arheologice. Mormintele identificate nu au fost cercetate exhaustiv, ci doar înregistrate la stadiul în care au fost conturate, fiind conservate pentru a fi degajate integral într-o viitoare cercetare arheologică preventivă.

Stratigrafia secțiunile a fost, în general, una simplă – solul steril se evidențiază la adâncimea de maxim 0,40 m sub stratul vegetal și este reprezentat de un sol gălbui-cenușiu, nisipos, relativ omogen, slab legat, în care au fost săpate mormintele, fără alte materiale arheologice.

Cu toate că elementele de datare directă nu au fost identificate (de exemplu, monedele de ort), cele câteva materialele arheologice descoperite, respectiv vasele funerare (ulcele), coroborate de datele cronologice cunoscute pentru biserica din vecinătate, pledează pentru o încadrare cronologică în secolul al XIX-lea (Pl. II/3). Vasele funerare menționate prezintă analogii cu cele descoperite în cimitirele cercetate în zona învecinată, la Mănăstirea Aluniș-Plăviceni (com. Plopii Slăvitești) sau la Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul" (com. Ciuperceni), etapele târzii ale acestora fiind încadrate tot în secolul al XIX-lea.

Mormintele identificate aparțin cimitirului modern care a existat în curtea vechii bisericii și confirmă practica vremii, existentă cel puțin anterior anului 1864, anul apariției cadrului legal pentru înființarea cimitirelor publice, dar probabil extinsă la Lunca, ca, dealtfel, și în alte localități, până la cumpăna dintre secolele XIX și XX.

Zona în care a fost efectuat diagnosticul arheologic intruziv se afla într-o arie supusă periodic inundațiilor, activitatea hidrodinamică majoră a Oltului, înainte de lucrările de hidroameliorații de pe râu, punându-și amprenta asupra existenței așezărilor omenești în diferite epoci.

Abstract

The researches carried out at Lunca (Lunca commune, Teleorman county), aimed to establish the archaeological potential of a terrain for a future investment project (a medical centre).

The terrain with an area of 1743 square meters is located in the centre of the village, south of the ruins of the old church.

The old church was completed before 1855, when a tombstone with this date was placed inside, covering the grave belonging to Ion Rioșanu, an army commander ("serdar"). The church was in worship until 1904, the year in which the construction of the contemporary village church was completed.

In order to establish the presence of archaeological remains, six trenches, measuring 10 by 1 m, was excavated (S.I – S.VI). In four of them (S.I, S.II, S.IV, S.VI) 13 burials (M.1 – M.13) were discovered. They were not exhaustively excavated, only recorded at the stage in which they were outlined and being preserved for a future rescue excavation.

[1] Stoicescu 1970, p. 534.
[2] Episcopia 2011, p. 176.

A very few finds, such as funerary vessels, confirmed by the known chronological data for the nearby church, certify the graves in the 19th century.

The burials belong to the modern cemetery that existed in the courtyard of the old church and according with the practice of the time, existing at least before 1864, the year of the appearance of the law who establish the rules for public cemeteries.

Bibliografie:

Episcopia 2011 - Episcopia Alexandriei și Teleormanului, Protoieria Turnu Măgurele, *Album – Monografie: „Biserica Parohiei Bunavestire – Lunca”*, Alexandria, 2011.

Stoicescu, N., 1970 - *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească*, vol. I, Mitropolia Olteniei, Craiova, 1970.

Illustrations list:

Pl. I. Lunca, Teleorman County. The terrain where the survey was carried out before the research started (1); location of the survey sections (2).

Pl. II. The plan of S.I, S.II, S.IV and S.VI sections where M.1 – M.13 burials were identified (1); images of the M.3, M.6, M.7 and M.13 burials (2); funerary vessels discovered in S.II (3a) and S.IV (3b).

Pl. I. 1. Terenul pe care a fost efectuat diagnosticul arheologic intruziv înainte de începerea cercetării; 2. amplasarea secțiunilor de sondaj de diagnostic intruziv

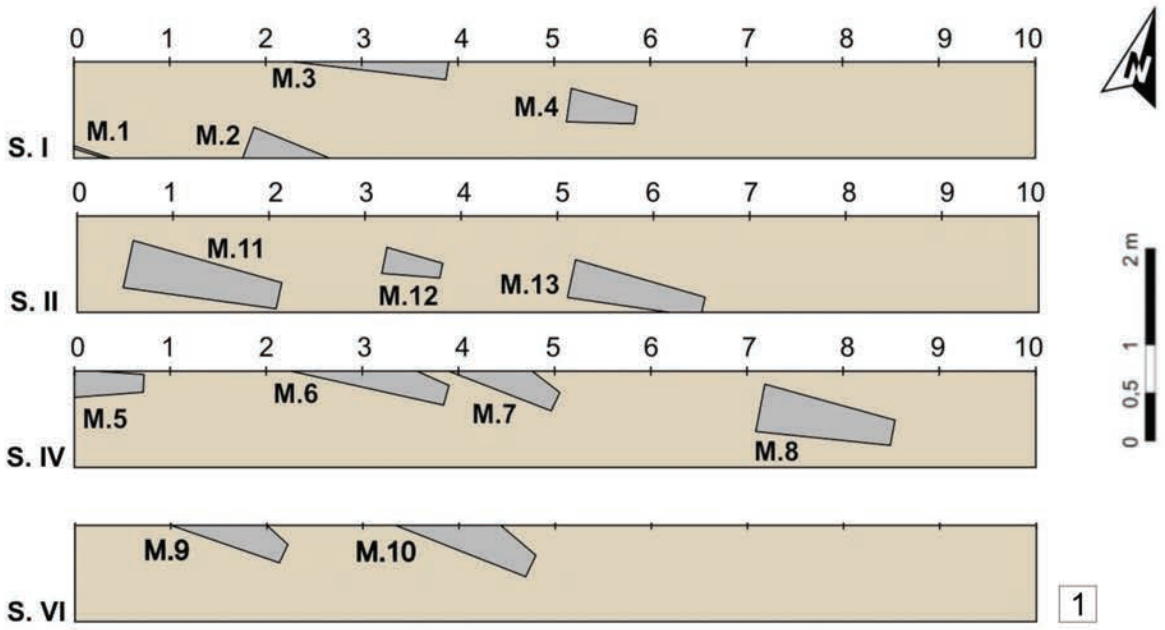

1

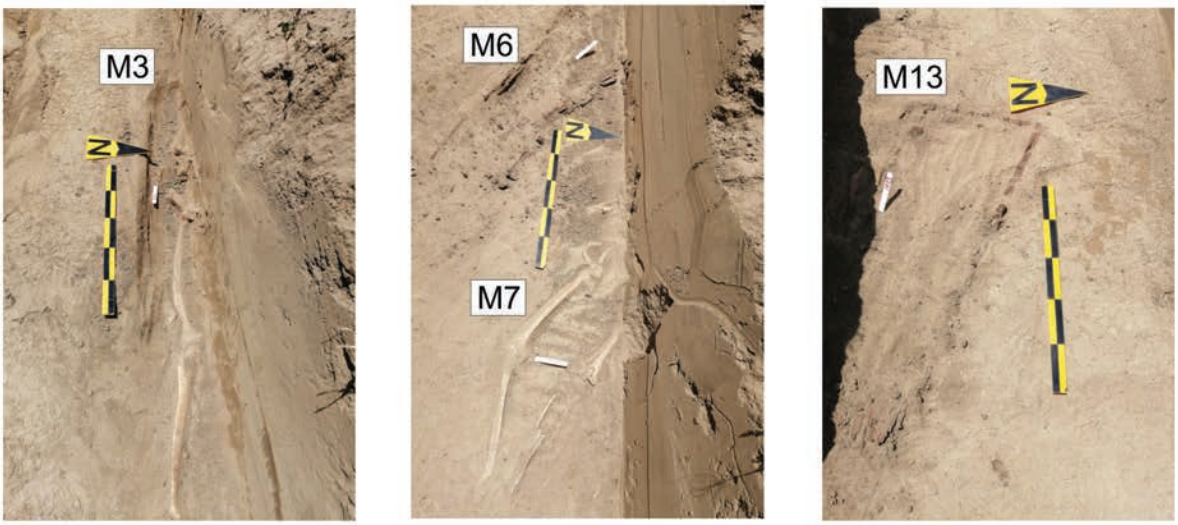

2

3

Pl. II. 1. Planul secțiunilor S.I, S.II, S.IV și S.VI în care au fost identificate mormintele M.1 – M.13; 2. imagini ale mormintelor M.3, M.6, M.7 și M.13; 3. vase funerare descoperite în S.II (3a) și S.IV (3b)

157. Nadișu Hododului, com. Hodod, jud. Satu Mare
Punct: Biserica reformată, Nadișu Hododului, str. Principală, nr. 99

Tip de sit: 133 (biserică)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală), 5 (epoca modernă)
Cod LMI: SM-II-m-B-05336
Autorizația nr. 380/2025
Colectiv: Péter Levente Szőcs (MJ Satu Mare) – responsabil științific; Roland Zsóri (MJ Satu Mare)
Finanțare: Parohia Reformată Nadișu Hododului
Perioada desfășurării cercetării: 30.06–05.07.2025

Localitatea Nadișu Hododului apare menționat din secolul al XIII-lea. Primele surse despre biserica locului sunt din secolul al XV-lea, când aceasta era din piatră, fără turn, dar cu cimitir adiacent. Locuitorii satului au devenit protestanți pe parcursul secolului al XVI-lea, dar, până în anul 1763, congregația a funcționat ca o filie a parohiei din Hodod. Biserica de azi păstrează părți care lasă impresia unor edificii medievale. Are un sanctuar cu închidere poligonală și navă rectangulară, sprijiniți de contraforți. În anul 1841, nava a fost lărgită spre sud cu o colaterală, la care a mai fost adăugată în fața ușii un hol-antreu (portic) prevăzut cu timpan la intrare. Conform inscripției de pe peretele sudic turnul monumental a fost zidit în stil clasicist în anul 1857, coiful turnului este în formă de bulb de ceapă. În interior, partea de vest a navei și colaterala de sud este prevăzut cu o galerie de lemn. Amvonul din piatră decorat cu motive florale a fost realizat de către vestitul sculptor de piatră din Cluj, Dávid Sipos în anul 1753, așa cum atestă inscripția de el. Pe tavanul casetat sunt pictate blazoanele familiilor de moșieri în zonă Wesselényi și Dégenfeld.

Cercetarea arheologică s-a desfășurat sub forma unui diagnostic arheologic intruziv și a fost necesară pentru studiul geotehnic și cel de rezistență, precum și în vederea întocmirii proiectului DALI pentru restaurarea bisericii. Au fost deschise cinci secțiuni, în scopul de a verifica relația părților de clădire, structura fundațiilor și eventuale faze mai vechi. Secțiunea S1/2025 a fost deschisă pe latura de sud a turnului, pe fațada de vest a navei, și a avut dimensiuni de 2,00 × 1,90 × 2,20 × 0,60 m. Secțiunea a avut formă triunghiulară, determinată de spațiul dintre turn, fațada de vest a navei și contrafortul acestuia de pe colțul SV, pus oblic pe colț. Secțiunea a permis studierea fundația turnului ridicat în 1857, elevația și fundația navei vechi, fațadă vest, precum și elevația și fundația contrafortului de sud-vest. Secțiunea S2/2025 a fost deschisă la sud de colaterala sudică, în dreptul porticului de sud, spre vest, și a avut dimensiuni de 2 × 2 m. Au fost cercetate elevația și fundația porticului sudic, precum și elevația și fundația navei colaterale /extindere/ de sud; ambele structuri fiind ridicate în anul 1841, potrivit datelor istorice. Secțiunea S3/2025 a fost deschisă pe latura de sud a sanctuarului, între umărul navei și primul contrafort, și a avut dimensiuni de 3 × 2 m. Au fost cercetate elevația și fundația colateralei sudice, elevația și fundațiile sanctuarului vechi, latura sud, precum și elevația și fundația contrafortului sudic al sanctuarului. Secțiunea S4/2025 a fost deschisă pe latura nord a navei, în dreptul primului contrafort dinspre vest și a avut dimensiuni de 2,2 × 1,8 m. Au fost cercetate elevația și fundația navei vechi, latura nord, precum și elevația și fundația contrafortului de pe colțul de nord vest; această din urmă, are o formă neobișnuită, de plan patrulater, sprijinind colțul bisericii atât dinspre vest, cât și dinspre nord. Secțiunea S5/2025 a fost deschisă pe latura de nord a sanctuarului, la umărul navei, și a avut dimensiuni de 3,40 × 2,50/1,50 m. În secțiune au fost cercetate elevația și fundația navei vechi, umărul de nord-est, elevația și fundația sanctuarului vechi, latura de nord; precum și elevația și fundația contrafortului de nord-est.

În urma observațiilor din S5/2025, fundația navei este adosată sanctuarului vechi, totuși par să fie realizate în aceeași perioadă, deoarece au caracteristici identice și adâncimi de fundare apropiate. În secțiunea S1/2025, s-a observat relația dintre fundațiile navei și contrafortul de pe colțul de sud-vest, iar în secțiunea S4/2025 relația fundațiilor navei și a contrafortului de pe colțul de nord-vest. În ambele cazuri, contraforturile au fost adosate navei. În schimb, în secțiunea S5/2025, relația fundațiilor navei cu contrafortul de pe umărul de nord-est arată că acestea sunt țesute, adică realizate împreună. Similar, observațiile din S3/2025 arată că fundația sanctuarului și a contrafortului sudic sunt țesute. Relația structurilor cercetate în secțiunea S3/2025 arată că fundația colateralei de sud este adosată la sanctuar. În secțiunea S5/2025, s-a observat ca fundația turnului este adosată navei.

În cursul cercetării, în afara structurilor zidite, nu au fost identificate morminte sau alte tipuri de complexe arheologice. De asemenea, nu au fost descoperite vestigii notabile, în afara unor resturi de materiale de construcții. Stratigrafia este relativ simplă: în afară de câteva intervenții destul de recente, în toată incintă există diverse umpluturi de grosime variabilă, amestecate cu moloz – rezultatul unor reparații și amenajări de teren. În toate secțiunile cercetate, straturile sterile arheologic au fost identificate la o adâncime relativ mică, fapt ce denotă o activitate antropogenă redusă în zonă.

Caracteristicile zidăriei la nivelul fundațiilor arată că sanctuarul și nava veche au fost construite concomitent, împreună cu cele două contraforturi cercetate în partea de est (S3/2025 și S5/2025). Celelalte două contraforturi cercetate în partea de vest (în S1/2025 și S4/2025), precum și colaterala de sud și turnul sunt adosate într-o etapă ulterioară. Lipsa inhumațiilor, a artefactelor relevante precum și stratigrafia simplă – fără urma activităților umane intense – sugerează că biserica este construită mai recent decât Evul Mediu, probabil în perioada premodernă, în secolul al XVII-lea (eventual chiar secolul al XVIII-lea).

Abstract

The settlement of Nadișu Hododului was mentioned first during the thirteenth century; according to written sources of the fifteenth century, the church from here was built of stone and it has no tower, but it was surrounded by a cemetery. The buttresses and the polygonal plan of the choir attest the medieval origin of the church. Along the nave, on the southern side a collateral and a portico was constructed in 1841, while a tower was added to the building on the western façade in 1857. The archaeological researches were necessary for the geotechnical sondages, and for the structural investigations in order to compile the project for the restoration of the church. During the archeological researches the relation of the building parts was studied, and it became clear that the nave and the choir were built in the same time, together with the eastern buttresses. The western buttresses, the southern collateral, the portico and the tower were added during the modern period. The lack of burials, the simple stratigraphy and the presence of undisturbed soil in relative low depths suggest that the oldest part of the church were built during the early modern period, most probably during the 17th century (or even in the 18th century).

Illustration:

Fig. 1. Ground plan of the Calvinist church of Nadișu Hododului, with the researched sections and discovered structures

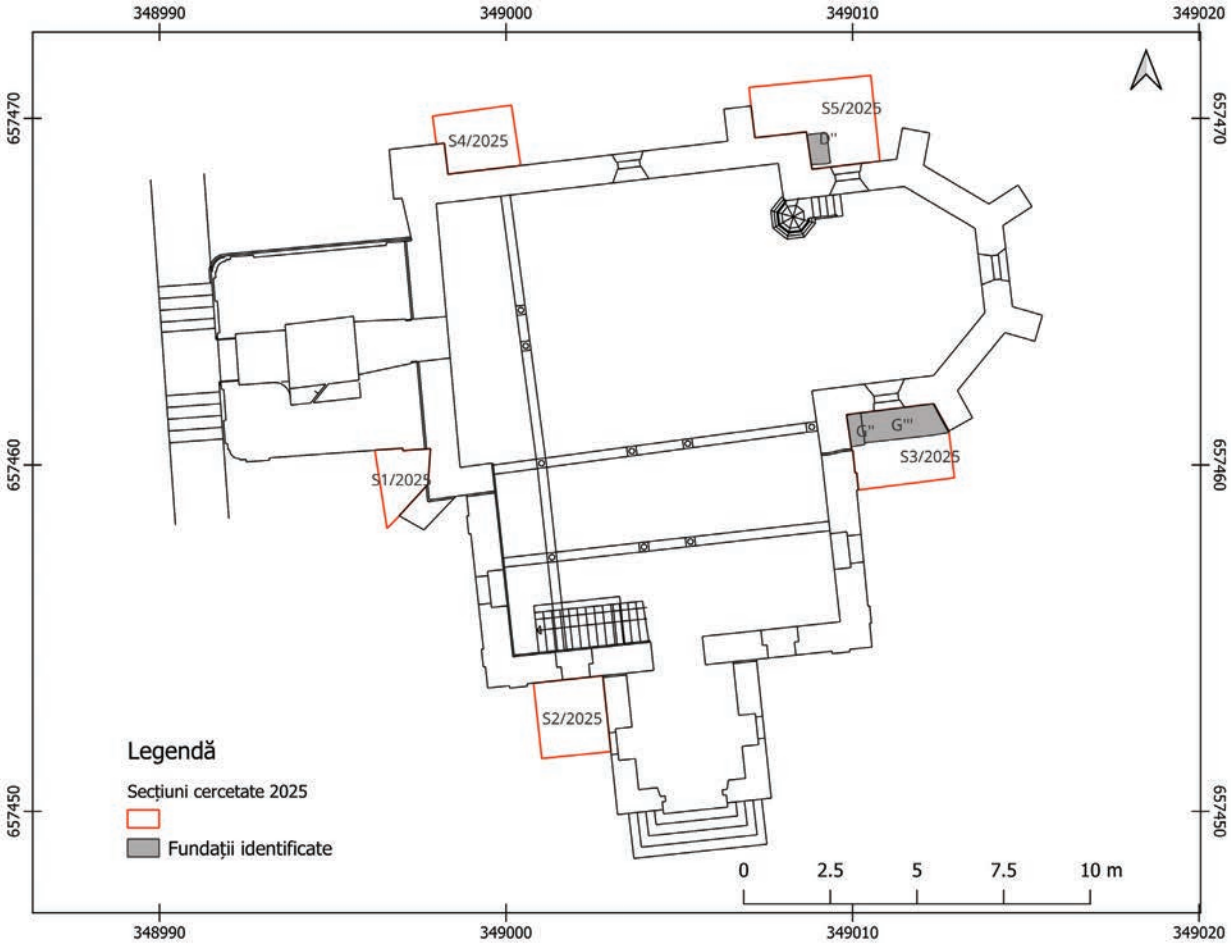

Fig. 1. Planul bisericii reformate Nadișu Hododului, cu secțiunile cercetate și structurile descoperite

158. Plopeni, oraș Salcea, jud. Suceava
Punct: *Dealul Căprăriei*

Tip de sit: 212 (necropolă tumulară)
Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului)
Autorizația nr. 447/05.08.2025
Colectiv: Sorin Ignătescu (USM Suceava) – responsabil științific; Bogdan Petru Niculică (MNB Suceava) – responsabil sector); Jan Romaniszyn, Przemysław Makarowicz, Krzysztof Michalczewski (Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań); Vasile Budui (USM Suceava); Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Iași), Irina Rusu, Cosmin Curcan (USM Suceava)
Finanțare: Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań
Perioada desfășurării cercetării: 8–21.09.2025

Necropola de la Plopeni – *Dealul Căprăriei* se află pe un vast platou, situat la circa 6,5 km nord-est de centrul municipiului Suceava, între râurile Siret și Suceava. Sectorul central al monumentului se află în partea cea mai înaltă a dealului, alți tumuli fiind dispuși în șiruri spre sud-est, pe Dealurile Calica și La Urs. În decembrie 2024, în sectorul central al sitului arheologic a fost efectuată o serie de prospecțiuni neinvazive, incluzând scanare LiDAR, prospecțiune magnetometrică și investigație cu radar de penetrație a solului (GPR) în cadrul proiectului „The waves of Kurganization. Multidisciplinary studies of Early and Middle Bronze Age Pre-Carpathian barrow societies" (proiect nr. 2023/49/B/HS3/00966), obținut prin competiție de către dr. Jan Romaniszyn de la Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznań și finanţat de către Centrul Naţional Ştiinţific din Polonia. În acest fel, în această zonă au fost identificate aproximativ 20 de monumente distincte (Fig. 1). Pe baza rezultatelor prospecțiunilor neinvazive, tumulul 10 a fost ales pentru realizarea în cursul anului 2025 a unui diagnostic intruziv.

Investigațiile au fost realizate în două sferturi opuse ale movilei, orientate de-a lungul axei NV–SE. Sfertulul nord-vestic a fost excavat până la nivelul subsolului natural, atingând o adâncime de 0,95 m de la nivelul actual de călcare, în timp ce sfertul sud-estic a fost investigat până la adâncimea de -0,55 m. Tumulul este circular în plan, cu un diametru de aproximativ 13,5 m. Stratul de humus, cu o grosime de aproximativ 0,2–0,3 m, a fost îndepărtat cu echipamente mecanice. Săpătura ulterioară a fost realizată manual, prin săparea de straturi cu grosimea de 0,20 m.

În sfertul nord-vestic nu au fost identificate structuri arheologice sau construcții clar vizibile, asociate funcției originale a monumentului. Totuși, în partea vestică a sfertului au fost descoperite două vase ceramice, împreună cu 63 de fragmente de cărbune, 10 fragmente de lut amestecat cu paie, 16 fragmente ceramice și un fragment de os.

În sfertul sud-estic, în imediata apropiere a centrului movilei, au fost recuperate rămășițele a două vase ceramice, împreună cu 15 fragmente de cărbune și 16 fragmente ceramice (Fig. 2).

Un eșantion de cărbune a fost analizat prin metoda radiocarbon (^{14}C). Rezultatul obținut indică o dată corespunzătoare sfârșitului secolului al IX-lea î.Hr. și începutului secolului al VIII-lea î.Hr.

În total, săpătura celor două cadrane investigate ale movilei 10 de la Plopeni a permis recuperarea a 78 de fragmente de cărbune, 16 fragmente de lut amestecat cu paie, 25 de fragmente ceramice, o lamelă de silex și un fragment de os ars. De asemenea, în interiorul movilei au fost identificate rămășițele a patru vase ceramice (două din sfertul nord-vestic și două din sfertul sud-estic), care pot fi atribuite Hallstattului mijlociu sau final (grupul podolo moldav).

Abstract

The Plopeni necropolis was discovered in 2023 and is located approximately 6.5 km north-east of the centre of Suceava. In October 2024, a programme of non-invasive surveys was conducted at the site, including LiDAR scanning, magnetometric prospection, and ground-penetrating radar (GPR) survey. Within the investigated barrow group from the central sector, approximately 20 monuments with distinct topographic forms were identified. On the basis of the non-invasive survey results, Barrow 10 was selected for trial excavation.

Fieldwork was carried out within two opposing quarters of the barrow, oriented along the NW–SE axis. The north-western quarter was excavated down to the level of the natural subsoil, reaching a depth of 0.95 m below the present ground surface, while the south-eastern quarter was investigated down to a depth of 0.55 m. The barrow is regular and circular in plan, with a diameter of approximately 13.5 m. The humus layer of approximately 0.2–0.3 m in thickness was removed using mechanical equipment. Subsequent excavation was carried out manually, employing mechanical layers with a thickness of 0.20 m.

In the north-western quarter, no archaeological features or clearly identifiable structures related to the original function of the monument were identified. However, two ceramic vessels were found in the western part of the quarter, along with 63 fragments of charcoal, 10 fragments of daub, 16 pottery sherds, and one bone fragment.

In the south-eastern quarter, in the immediate vicinity of the barrow center, the remains of two ceramic vessels were recovered, together with 15 fragments of charcoal and 16 pottery sherds (fig. 2).

A charcoal sample was submitted for radiocarbon (^{14}C) analysis. The obtained result indicates a date corresponding to the end of the 9th century BC and the beginning of the 8th century BC.

In total, the excavation of the two investigated quarters of Barrow 10 in Plopeni revealed 78 fragments of charcoal, 16 fragments of daub, 25 pottery sherds, one flint flake, and one fragment of burnt bone. In addition, the remains of four ceramic vessels were identified within the barrow (two from the north-western quadrant and two from the south-eastern quadrant), belonging to the middle or late Hallstatt (podolo-moldavian group).

Illustrations list:

Fig. 1. Plopeni – *Dealul Căprăriei*,central sector based on LiDAR imagery.
Fig. 2. Plopeni – *Dealul Căprăriei*, south-eastern quarter of barrow 10, with vessels N3 and N4.

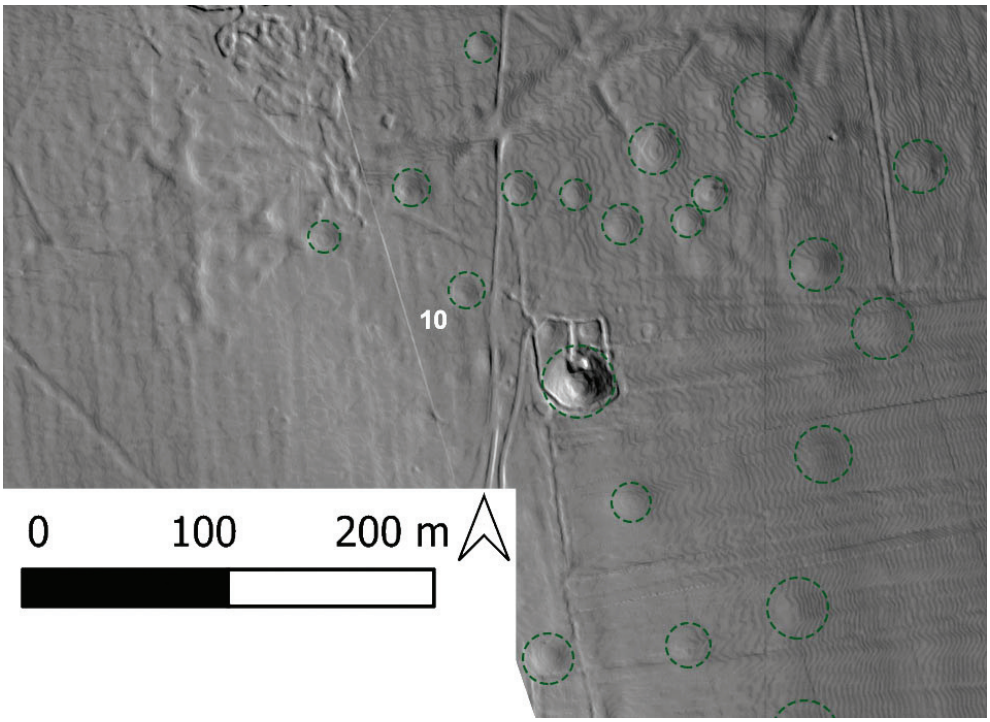

Fig. 1. Plopeni – Dealul Căprăriei, sectorul central pe baza scanărilor LiDAR

Fig. 2. Plopeni – Dealul Căprăriei, sfertul sud-estic al tumulului 10, cu vasele N3 și N4

159. Plopu, com. Plopu, jud. Prahova
Punct: Podul Rotarilor

Tip de sit: 31 (depozit/tezaur)
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Colectiv: Bogdan Ciupercă (MJIA Prahova) – responsabil științific; Cătălin Dîscă, Eduard Ghinea (MJIA Prahova)
Autorizația nr. 26/28.01.2025
Perioada desfășurării cercetării: decembrie 2024 – ianuarie 2025

Comuna Plopu se găsește în partea centrală a județului Prahova, în zona primelor Dealuri Subcarpatice din nordul Munteniei, pe valea pârâului Bucovel, un afluent de pe partea stângă a râului Teleajen.

În urma unei sesizări venite din partea profesorului Virgil Nitu de la Școala nr. 1 din Mizil, în punctul *Podul Rotarilor*, pe teritoriul comunei Plopu au fost identificate patru depozite de arme și unelte din fier, datând de la sfârșitul mileniului I d.Hr. Locul în care au fost făcute aceste descoperiri se găsește în pădurea din partea de sud a comunei, la sud-est de drumul județean DJ 102E, la o distanță de aproximativ 1,65 km în linie dreaptă de acesta, pe o terasă de pe partea dreaptă a Văii Rotarilor. Anterior acestor descoperiri, de pe teritoriul comunei Plopu se mai cunoșteau alte două depozite, unul găsit de un detectorist în cursul anului 2023 și un altul apărut în condiții necunoscute, într-un punct neprecizat, în urmă cu mai multe decenii. Printre cele mai spectaculoase piese ale acestui ultim depozit se numărau un cazan de aramă de tip peceneg și 11 monede bizantine de bronz datând din secolele X–XI[1].

Pornind de la sesizarea menționată, specialiștii Muzeului Județean de Istorie și arheologie Prahova au întreprins un diagnostic arheologic în punctul *Podul Rotarilor*, recuperând peste 80 de arme și unelte agricole. Aceste piese erau distribuite în patru depozite distincte, grupate într-un areal bine delimitat, pe o suprafață care măsura în jur de 200 mp. Trei dintre depozite, respectiv complexele arheologice etichetate drept Cx. 1, Cx. 3 și Cx. 4, erau dispuse aproape coliniar, pe o axă orientată sud-vest – nord-est, la distanțe inegale unele de altele. Primul, dinspre sud vest, era Cx 3, la aproximativ 10 m de acest complex spre nord-est era Cx. 1, iar la circa 5 m de acesta spre nord est era Cx. 4. Depozitul etichetat ca Cx. 2 a fost identificat la est de Cx. 3, la o distanță de 5 m de acesta.

Cele patru depozite recent descoperite la Plopu au fost identificate la adâncimi foarte mici, valorile variind între -0,10 și -0,30 m față de nivelul actual de călcare. Așa cum rezultă din cercetările de teren, piesele de metal au fost depuse în câteva alveolări naturale de mici dimensiuni, cu un diametru de până la 2 m. Deasupra uneltelor de fier și a acestor alveolări naturale s-a „presărat", mai întâi, puțin pământ afânat, care apoi a fost acoperit, probabil, cu crengi, frunze, iarbă sau alte resturi vegetale.

În umplutura a trei dintre complexe, respectiv Cx. 1, Cx. 2 și Cx. 3, s-au descoperit mai multe fragmente ceramice de mici dimensiuni, provenind de la vase care se încadrează în intervalul secolelor VIII–X. În aceste condiții, o ipoteză demnă de luat în calcul este aceea că, în imediata vecinătate a depozitelor, este foarte probabil să se găsească și o așezare, care însă nu a fost identificată până la această dată.

În cele patru depozite, descoperite în cursul diagnosticului arheologic realizat la Plopu, piesele erau distribuite în mod inegal. Astfel, în Cx. 2, în afară de materiale ceramice, au mai fost identificate doar câteva instrumente domestice și unelte agricole. În schimb, în Cx. 1 și Cx. 3, au fost depuse zeci de piese, atât instrumente domestice și unelte agricole, cât și piese de echipament militar. Din punct de vedere funcțional, printre piesele recuperate din aceste depozite se găsesc mai multe brăzdare și cuțite de plug, seceri și alte unelte agricole, o serie de topoare de luptă, un vârf de lance și alte piese de echipament militar, o nicovală, o scăriță de șa, o zăbală, scoabe de tâmplărie, catarame, verigi, cuțitașe și diverse alte instrumente domestice.

Ținând cont de faptul că cele aproximativ 80 de piese de metal erau grupate în mod ordonat în patru complexe distincte și nu împrăștiate la întâmplare, se poate concluziona că acestea au fost depuse aici, nu pierdute sau aruncate. Acțiunile factorilor naturali (alunecări de teren, rădăcini de plante, galerii de rozătoare și altele) au deplasat unele piese, însă majoritatea au rămas grupate în locul în care au fost depuse. Modul în care factorii naturali au acționat a fost observat, cel mai clar, în cazul depozitului cu numărul 4. Acest depozit, peste care la momentul săpăturilor arheologice se găsea un arbore, era amplasat într-un loc mai în pantă. Chiar și în aceste condiții, majoritatea obiectelor au rămas grupate în locul în care au fost depuse, însă câteva piese au fost împinse ceva mai jos de rădăcini și de alunecări de teren.

Importanța celor patru depozite descoperite în urma diagnosticului arheologic din punctul *Podul Rotarilor* este una deosebită. Dincolo de numărul mare de piese și diversitatea tipologică a acestora, poate cel mai important aspect este documentarea contextului arheologic. În acest sens merită amintit aici că depozitele de arme și unelte agricole sunt un fenomen specific pentru sfârșitul mileniului I d.Hr., însă, pentru cele mai multe dintre aceste descoperiri, nu se cunoaște contextul arheologic. Din această cauză au rămas încă foarte multe aspecte de clarificat în legătură cu acest fenomen. Dintre depozitele de la nordul Dunării de Jos care au intrat deja de mai multe decenii în literatura de specialitate, printre cele mai cunoscute se numără cele de la Bârlogu (jud. Argeș), Curcani și Radovanu (jud. Călărași), Budești, Dragosloveni, Obrejița și Răstoaca (jud. Vrancea) și Ploiești Triaj (jud. Prahova).

Pe lângă depozitele cunoscute deja în literatura de specialitate, în ultimii ani, doar în județul Prahova au mai fost făcute nu mai puțin de zece astfel de descoperiri de către detectoriști pe teritoriul localităților: Coada Malului, Cocorăștii

[1] Ioniță, Ciupercă 2003.

Mislii, Făgetu, Gura Vitioarei, Hârșa, Mehedința, Plopu și Valea Călugărească. Cele mai multe dintre aceste localități se găsesc în zona Dealurilor Subcarpatice din nordul Munteniei.

În literatura de specialitate au fost propuse mai multe interpretări pentru a explica numărul mare al depozitelor de obiecte de fier din această perioadă. Astfel aceste depozite au fost asociate de unii specialiști unui fenomen de tezaurizare generat de un embargou asupra fierului impus de Imperiul Bizantin, de alții cu o serie de practici ritualice, iar de către alți specialiști cu o perioadă politică destul de instabilă.

Descoperirile făcute în urma diagnosticului de la Plopu, alături de cele făcute la Târgșoru Vechi, tot în județul Prahova, în urmă cu câțiva ani, aduc o serie de clarificări în legătură cu acest fenomen depozițional de la sfârșitul mileniului I d.Hr. Astfel, în cazul celor trei depozite de la Târgșoru Vechi, descoperite în anii 2019 și 2020, s-ar putea vorbi despre un anumit ritual de depunere, întrucât este evident faptul că acele câteva zeci de obiecte de metal și vase ceramice de tradiție bizantină, în stare foarte bună de conservare, au fost selectate, depuse și îngropate cu o atenție deosebită[2]. În schimb, în cazul descoperirilor de la Plopu, s-ar putea presupune, mai degrabă, că acestea au fost ascunse la repezeală și nu au mai fost apoi recuperate, întrucât, în acest caz este destul de limpede că depozitele au fost îngropate într-o manieră superficială, iar printre piese se găsesc unele care erau rupte sau deteriorate la momentul depunerii.

Abstract

Plopu Commune is located in the central part of Prahova County, within the area of the first Subcarpathian Hills of northern Muntenia. On the territory of this commune, at the site known as *Podul Rotarilor*, four hoards of iron implements and weapons dating to the end of the 1st millennium AD were identified following a report submitted by Professor Virgil Nitu from School No. 1 in Mizil.

The investigations carried out by archaeologists of the Prahova County Museum of History and Archaeology led to the recovery of more than 80 items, distributed among four distinct hoards, grouped within an area of approximately 200 square metres. From a functional point of view, the recovered items include several plough shares and plough coulters, sickles and other agricultural tools, a series of battle axes, a spearhead and other pieces of military equipment, an anvil, a stirrup, a horse bit, carpentry clamps, buckles, rings, knives, and various other implements. Some of these artefacts were already broken or damaged at the time of deposition.

Given that the four hoards from Plopu were shallowly buried in small natural hollows, a plausible hypothesis is that they were hastily concealed and subsequently never recovered.

The pottery fragments found in the fill of the natural hollows in which the hoards of iron implements and weapons were placed suggest the existence of a nearby settlement that has not yet been identified.

The importance of the Plopu discoveries lies not only in the number and diversity of the implements, but also in the documentation of the archaeological context, which is unknown in the case of most hoards of this type north of the Lower Danube. Consequently, the Plopu hoards, together with those discovered at Târgșoru Vechi in 2019 and 2020 during rescue archaeological investigations, provide important clarifications regarding this depositional phenomenon at the end of the 1st millennium AD.

Bibiografie:

Ciupercă *et alii* 2020 – Ciupercă, B., Anton, A., Dîscă, C., Hila, T., *Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova, Punct: Balastieră Holcim*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 511–515.

Ciupercă, Dîscă, Hila 2021 – Ciupercă, B., Dîscă, C., Hila, T., *Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova, Punct: Balastieră Holcim*, în: *CCAR. Campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 519–523.

Ioniță, Ciupercă 2003 – Ioniță, A., Ciupercă, B., *Depozitul de la Plopu (Jud. Prahova)*, în: Marcu Istrate, D., Istrate, A., Gaiu, C. (ed.*), In Memoriam Radu Popa: Temeiuri ale civilizației românești în context european*, Cluj-Napoca, 2003, p. 177–184.

***Illustrations list*:**

Fig. 1. Location of the hoards of iron implements and weapons at Plopu (Google Earth images).
Fig. 2. Items from hoard no. 4 disturbed by tree roots.
Fig. 3. Cx. 1 (hoard no. 1) at the time of its delineation in plan – general view.
Fig. 4. Cx. 1 – cross-section (note the shallow depth of the pit).
Fig. 5. Items from hoard no. 1 grouped in the south-eastern half of the feature.
Fig. 6. Work-in-progress image showing several objects from hoard no. 3.

[2] Ciupercă *et alii* 2020; Ciupercă, Dîscă, Hila 2021.

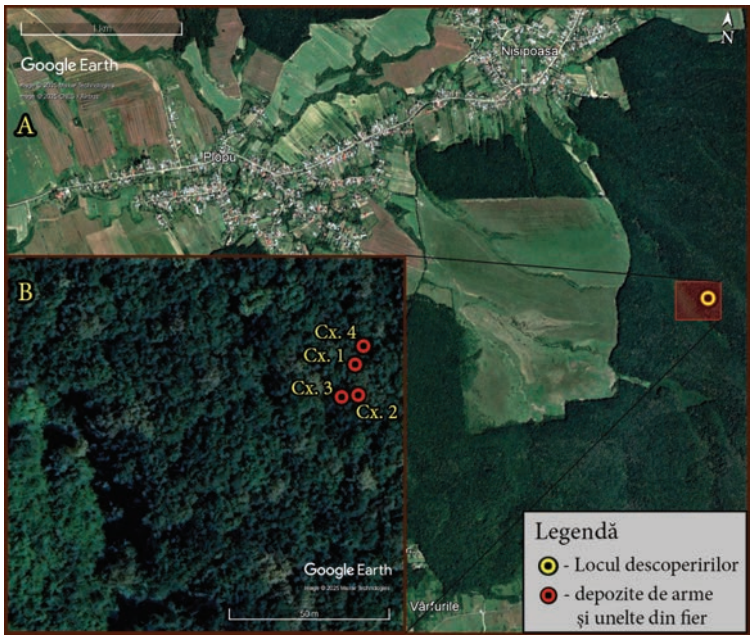

Fig. 1. Localizarea depozitelor de arme și unelte de la Plopu (imagini Google Earth)

Fig. 2. Piese din depozitul Cx. 4 „deranjate" de rădăcini de copaci

Fig. 3. Cx. 1 (depozitul 1) la momentul delimitării în plan - imagine de ansamblu

Fig. 4. Cx. 1 - secțiune transversală (de remarcat adâncimea superficială a gropii)

Fig. 5. Piese din Cx.1 grupate în jumătatea sud-estică a complexului

Fig. 6. Poză de lucru cu câteva dintre piesele depozitului nr. 3

160. Poiana, com. Ciuperceni, jud. Teleorman
Punct: FLM 15

Tip de sit: 1 (locuire), 2 (descoperire funerară)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 15 (epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 151727.06
Autorizaţie nr. 561/25.08.2025
Colectiv: Pavel Mirea (MJ Teleorman) – responsabil ştiinţific; Steve Mills (Cardiff University, UK); Ion Torcică (MJ Teleorman); Amelia Pannett (Freelance Lithic Analyst, Llantarnam, Wales, UK); Mark Macklin (Lincoln University, UK)
Perioada desfășurării cercetării: 4–5, 8–10.09.2025

Diagnosticul arheologic efectuat pe raza localităţii Poiana (numită în trecut Flămânda), com. Ciuperceni, jud. Teleorman a fost realizat ca parte a „Proiectului pentru cercetarea interacţiunilor om – fluviu în preistorie (cca 9000-5000 cal. BC) la Dunărea de Jos", derulat de Muzeul Judeţean Teleorman şi Şcoala de Istorie, Arheologie şi Religie a Universităţii din Cardiff, reprezentând o continuare a cercetărilor derulate în anii 2017–2019, respectiv 2022–2024. Încă din anul 2011, au fost identificate, în jurul comunei Ciuperceni şi mai ales în jurul satului Poiana, 26 de situri (notate FLM 001, FLM002, FLM 003 etc.), cu urme de locuire din mai multe epoci: paleolitic, posibil mezolitic, neolitic timpuriu, dezvoltat şi eneolitic, epoca bronzului, Hallstatt, La Tène, epoca romană şi medievală. Multe dintre punctele identificate sunt situate pe zone uşor ridicate deasupra luncii inundabile, ferite de inundaţiile Dunării. Descoperirile preistorice din aceste situri, precum şi prezenţa unor vestigii din paleoliticul superior la Ciuperceni, au oferit punctul de plecare pentru proiect. Alte puncte (FLM 24, FLM 25, FLM 26) au fost descoperite ulterior, în anul 2016[1] (Pl. I/1).

Obiectivele cercetării din anul 2025 au fost următoarele:

- efectuarea unui nou sondaj test în situl FLM 15, în partea centrală a acestuia, în vederea stabilirii specificului locuirii și a unei secvențe stratigrafice. Reamintim că în anul 2024 un asemenea sondaj test (S.I) fusese făcut în partea de est a sitului, cu identificarea resturilor unei zone de cioplire a silexului, atribuită eneoliticului (Gumelnița A1) (Pl. I/2, II/1);
- analizarea materialelor arheologice rezultate din sondaj.

Sondajul test (S.II) a avut dimensiunile inițiale de 2,00 × 2,00 m, fiind restrâns, după adâncimea de 0,50 m (UN 1), la dimensiunile de 2,00 × 1,00 m. La baza unității stratigrafice UN 2, respectiv la –0,65/0,70 m a fost identificată, în jumătatea sud-estică, partea unei gropi a cărei bază se afla la –1,60 m (UN 3). Cel mai probabil a fost evidențiată doar partea de nord-vest a acesteia, groapa continuând în profilele sud și parțial est și vest ale sondajului. Groapa era săpată într-un sol maroniu deschis, de consistență medie. Umplutura consta dintr-un sol maroniu, mai închis la culoare, în care s-a aflat o cantitate mare de material arheologic: fragmente ceramice, material litic, un fragment de corn de cerb cu urme de debitaj, diferite resturi faunistice (Pl. II/2).

Analiza preliminară a materialului ceramic

Din cele trei unități stratigrafice au fost recuperate 479 de fragmente ceramice, majoritatea provenind din UN3, 353 de fragmente (73,7%), în celelalte două unități numărul de fragmente ceramice fiind aproape egal, 58 de fragmente în UN1 (12,1%) și 68 de fragmente în UN2 (14,2%). Analiza materialului ceramic a confirmat faptul că aproape toate fragmentele ceramice (98,3%) aparțin eneoliticului, respectiv fazei timpurii (A1) a culturii Gumelnița, puținele intruziuni fiind din epocile bronzului și geto-dacică. Având în vedere aceste date, analiza tehnologică și tipologică a ceramicii s-a axat pe cele provenite din UN3, unitate care corespunde unui complex închis (Pl. III–IV).

Gradul de fragmentare al ceramicii a fost relativ mare, dar, pentru UN2 și UN3, unele fragmente s-au putut asambla, câte două până la cinci fragmente.

Ceramica fină a fost modelată dintr-un lut omogen, amestecat cu nisip fin, micacios, ca degresant și arsă reducător. Ceramica de uz comun, semi-grosieră sau grosieră, a fost modelată dintr-un lut relativ omogen, având ca degresant nisipul micacios și pleava, în diferite proporții. Arderea acesteia s-a făcut, de regulă, în atmosferă oxidantă, uneori incompletă.

Primei categorii aparțin, ca forme ceramice, castroanele tronconice, cu partea superioară lustruită, decorată cu caneluri orizontale, paralele (Pl. III/2). Un fragment dintr-un castron tronconic, cu umărul lățit, decorat cu același tip de caneluri, păstrează și urme de grafit pe gât. În această categorie pot fi încadrate și fragmentele de capace de mari dimensiuni (diametrul între 45 și 55 cm), cu forma de calotă sferică ușor aplatizată și buza dreaptă, relativ înaltă, decorată cu benzi paralele, excizate, în alternanță cu unele cruțate (Pl. IV/1–2). Aceste capace sunt prevăzute cu mâner de forma unui buton cilindric, masiv, cu partea superioară conică, un asemenea fragment provenind din UN3. Fără a putea stabili forma vaselor din care provin, putem aminti și alte fragmente ceramice decorate cu caneluri sau linii incizate, însă ponderea lor este foarte redusă.

Ceramica de uz comun este reprezentată de trei tipuri de vase. Primul dintre ele este acela al vaselor tronconice, cu umărul lățit, uneori cu diferite aplicații plastice – butoni conici simpli sau dublii, pastile circulare, brâuri alveolate, asociate sau nu cu barbotina organizată (Pl. IV/3–7). Al doilea tip îl reprezintă vasele cu pereții mai mult sau mai puțin

[1] Mills, Macklin, Mirea 2017, p. 35–46; Mills *et alii* 2018, p. 25–41; Mills *et alii* 2023, p. 21–58.

arcuiți, cu buza dreaptă, teșită, rotunjită sau ușor evazată, cu fundul concav-convex, decorate, de obicei, cu barbotină organizată în benzi verticale (Pl. III/6-9, IV/8). Un al treilea tip este dat de vasele de provizii, de formă globulară, cu gâtul scurt, cilindric, gura strâmtă și buza rotunjită, cu decor barbotinat pe corp (Pl. III/10–11).

Unui tip special de vase ceramice, strecurătorile, aparțin două fragmente de la două asemenea recipiente (Pl. IV/9–10).

O prezență singulară tot din categoria ceramicii este constituită de un fragment de picior, cel mai probabil provenit de la o figurină zoomorfă.

Analiza preliminară a materialului litic

Materia primă este reprezentată preponderent de un silex de culoare galben-maronie, urmat de varietăți maroniu-roșcate, gri și negre. Silexul galben-maroniu este acoperit de un cortex subțire de cretă, cu suprafață neregulată, indicând surse primare sau secundare slab rulate.

Au fost descoperite 494 de piese litice, întregi și fragmentare, dintre care un număr redus prezintă urme de ardere. Majoritatea materialului provine din umplutura gropii (UN3) (Pl. IV–V).

Așchiile reprezintă categoria dominantă a ansamblului litic (Pl. V/1–4). Unele dintre acestea sunt arse. Ele prezintă o mare varietate morfologică, incluzând așchii corticale și parțial corticale, rezultate din etapele de decorticare și amenajare a nucleelor, precum și așchii necorticale, de dimensiuni variabile, corespunzătoare fazelor de exploatare. Se remarcă așchii de mari dimensiuni, ajungând până la 11–13 cm lungime, de tip entame, parțial corticale sau laminare. Taloanele sunt predominant plate, concave sau diedre, indicând alături de caracteristicile bulbului, utilizarea majoritară a percuției directe cu percutor dur mineral.

Nucleele, în număr de nouă exemplare, sunt epuizate și prezintă forme variate (conice, plate și prismatice) (Pl. V/7–8). Acestea au un singur plan de percuție și dimensiuni cuprinse între 4 și 7,5 cm. Se disting două categorii funcționale: nuclee pentru așchii și nuclee pentru lame. Percuția directă a fost utilizată pentru producerea așchiilor, în timp ce pentru obținerea suporturilor laminare a fost aplicată percuția indirectă. Unele nuclee păstrează negative corespunzătoare extragerii a 3–4 lame.

După așchii, lamele constituie categoria cea mai numeroasă, fiind reprezentate atât de exemplare neretușate (Pl. V/9–19), cât și de piese retușate (Pl. VI/19–22, 24). Lamele neretușate sunt în majoritate atipice, provenind din fazele inițiale ale debitajului. Lamele retușate sunt variate tipologic, remarcându-se o piesă îngustă realizată dintr-un silex maroniu-închis, de foarte bună calitate, cu retușe fine, directe, dispuse pe ambele laturi (Pl. VI/24).

Gratoarele sunt prezente sub formă de piese întregi și fragmentare și pot fi grupate în două categorii: gratoare de dimensiuni medii, amenajate pe așchii masive și gratoare realizate pe lame relativ scurte (3-5 cm), majoritatea având secțiune trapezoidală (Pl. VI/1–17). Alte categorii de piese includ: trei perçoirs (Pl. VI/18), o lamă de seceră (Pl. VI/23), o lamă cu troncatură, o tabletă de amenajare a planului de percuție și trei percutoare realizate din roci diverse (Pl. V/5–6).

Concluzii

Sondajul realizat în 2025 în situl FLM 15 a surprins parțial o secvență de locuire dintr-o așezare eneolitică atribuită fazei timpurii a culturii Gumelnița, încă puțin cunoscută în această parte a Dunării de Jos. Au fost aduse unele informații referitoare la tipologia ceramicii, dar și a paleoeconomiei animaliere. În ceea ce privește materialul litic, descoperirile din anul 2025 completează informațiile cu caracter de unicat furnizate de zona de cioplire cercetată în anul precedent.

Analiza preliminară a resturilor faunistice de moluște, pești și reptile

(Radu Valentin, MNIR)

Din cele două unități analizate UN 2 și UN 3 au fost identificate în total 52 de resturi (tabelul 1) din care 2 în UN 2 și 50 în UN 3. Acestea au aparținut bivalvelor (19), peștilor (27) și țestoasei de apă (6).

Mollusca. Taxon reprezentat de valvele speciei *Unio crassus* (scoica de râu). Au fost înregistrate 6 valve stânga

Taxon		UN2	UN3	Total
Mollusca				
Unio crassus	scoica de râu		19	**19**
Acipenseridae	Sturioni	1	5	6
Cyprinidae			14	14
Silurus glanis	somn	1		1
Pisces nedeterminat			6	6
Pisces total		**2**	**25**	**27**
Reptilia				
Emys orbicularis	țestoasa de apă		6	**6**
Total		**2**	**50**	**52**

Tabelul 1. Repartiția numărului de resturi analizate

și 13 dreapta (NMI = 13). Dimensiunile acestor valve se eșalonează între 29 și 37 mm cu o medie de 32,7 mm. Acestea valorile sunt mari pentru specia *Unio crassus*, depășind chiar și pe cele ale indivizilor care trăiesc în zona Dunării (comparate cu datele din siturile neo-eneolitice de la Hârșova și Bordușani).

***Pisces*.** Au fost identificate resturi provenind de la sturioni, ciprinide și somn.

Sturionii sunt reprezentați de câte o radie de înotătoare în fiecare unitate, provenind de la doi indivizi de talii mici (cca 50 cm). Pentru individul din UN 3 au fost identificate și plăci din zona capului și solzi. Ciprinidele sunt prezente cu fragmente de coaste și radii de înotătoare de la indivizi de talie medie (cca 30 cm). Somnul a fost identificat printr-o radie de la înotătoarea pectorală, care provenea de la un individ de 130 cm și masa de 18,9 kg și prima vertebră precaudală de la un alt individ, de 160 cm și 30,9 kg.

***Reptilia*.** Câteva resturi provenind de la plastron atestă existența a doi indivizi de țestoasă de apă (*Emys orbicularis*). De la un individ a fost identificat jumătate de plastron, iar de la celălalt un fragment de plastron și patru resturi de la carapace (plăci costale).

Eșantionul este caracterizat de existența unor specii acvatice care, atât în cazul bivalvelor (*Unio crassus*), cât și al peștilor (sturioni sau somn) sunt caracteristice unei zone de râu, cu apă curgătoare, bine oxigenată și curent puternic. Cel mai probabil au fost capturate în Dunăre sau într-un braț al ei sau cu apă permanentă. În schimb țestoasa de apă (*Emys orbicularis*) preferă zonele inundabile cu bălți permanente sau temporare și iese pe uscat destul de rar, mai ales pentru depunerea pontei în zonele uscate înalte.

Analiza preliminară a resturilor faunistice de mamifere

(David Baciu, IAB)

Fauna analizată numără 127 de resturi (801 g), acestea fiind în totalitate resturi de mamifere. Gradul de determinare a fost unul scăzut din cauza gradului accentuat de fragmentare a resturilor osteologice. Din cele 127 de resturi, doar 27 (21,26%) au putut fi determinate taxonomic, dar care cântăresc 600 g (74,90%). În acest eșantion sunt prezente atât animale domestice vită (*Bos taurus*), capră (*Capra hircus*), ovicaprine (*Capra hircus /Ovis aries*), porc domestic (*Sus domesticus*) și câine (*Canis familiaris*) cât și două specii sălbatice: iepurele de câmp (*Lepus europaeus*) și castorul (*Castor fiber*) (tabelul 2).

Din cele 27 de resturi, bovinele se situează pe primul loc cu 18 resturi (66,67%), urmate de ovicaprine cu 4 resturi (14,81%), iar restul speciilor sunt prezente în acest eșantion cu câte un rest fiecare (tabelul 2).

Specie	NR	%	G	%	NMI	%
Bos taurus	18	66.67	545	90.83	1	14.29
Capra hircus	1	3.70	14	2.33	1	14.29
ovicaprine	4	14.81	13	2.17	1	14.29
Sus domesticus	1	3.70	20	3.33	1	14.29
Canis familiaris	1	3.70	1	0.17	1	14.29
Total domestice	**25**	**92.59**	**593**	**98.83**	**5**	**71.43**
Lepus europaeus	1	3.70	5	0.83	1	14.29
Castor fiber	1	3.70	2	**0.33**	1	14.29
Total sălbatice	**2**	**7.41**	**7**	**1.17**	**2**	**28.57**
Total determinate	**27**	**100.00**	**600**	**100.00**	**7**	**100.00**
indet animale talie medie	56		54			
indet animale talie mare	44		147			
Total mamifere	**127**		**801**			

Tabelul 2. Distribuția numerică și procentuală a resturilor faunistice (număr de resturi – NR; greutate – G; număr minim de indivizi – NMI).

Eșantionul faunistic a permis o estimare precisă a numărului minim de indivizi. Toate speciile sunt reprezentate printr-un singur individ: pe baza dentiției am putut estima vârsta bovinei (1–1,5 ani) și a caprei (1–1,5 ani). Ovicaprina este reprezentată de un individ subadult/adult pe baza unui unghi mandibular, porcul este prezent în eșantion printr-o vertebră cervicală iar câinele este reprezentat de un dinte inferior de pe partea stângă. Iepurele este reprezentat de un coxal epifizat de pe partea dreaptă, iar castorul este prezent printr-o diafiză de ulnă care aparține unui subadult/adult.

Abstract

The research was carried out at Poiana village (formerly called Flămânda), Ciuperceni commune, Teleorman County, as part of the "Prehistoric (c. 9000-5000 cal. BC) human-river interactions in the Lower Danube valley" project by the Teleorman County Museum and the School of History, Archaeology and Religion, Cardiff University and a continuation of the research from 2017-2019 and 2023-2024.

The objectives of the 2025 season were the following:

- a new test sondage at FLM 15 site in the central area, to establish the specifics of the habitation and a stratigraphic sequence. In 2024 a similar test sondage in the eastern part of the site a knapping area attributed to the Eneolithic (Gumelnița A1);
- the analysis of the finds from the sondage.

A 2 by 2 m sondage was excavated in the central part of the site, reduced to 2 by 1 m after 0.50 m depth. At the depth of 0.65/0.70 m, in the south-east side of the sondage a pit was identified, with a base at –1.60 m.

The pit was dug in a light brown soil of medium consistency. The filling consisted of a darker brown soil, containing a large amount of ceramic fragments, lithic material and various faunal remains.

The pottery analysis confirmed that most of the ceramic fragments (98.3% of 479 potsherds) belong to the Eneolithic, the early phase (A1) of Gumelnița. The technological and typological analysis of the ceramics focused on UN3, which corresponds to the pit. Despite the degree of fragmentation, several shapes could be established: holemouth pots, truncated conical vessels with a widened shoulder, storage globular vessels with a short cylindrical neck, lids, and sieves.

A total of 494 flint pieces were recovered, mainly in UN3. A typological analysis of the flint identified knapping debris – chips and exhausted cores and finished pieces – mostly unretouched and retouched blades, and scrapers. Other categories of pieces include: three piercers, a sickle blade, a truncation blade, a flint core rejuvenation tablet, and three hammerstones made from various rocks.

The faunal remains are represented by different taxa: *Mollusca* (fresh water shell), *Pisces* (sturgeon, carp and catfish), *Reptilia* (turtle) and *Mammals* (cattle, goat, ship/goat, domestic pig, dog, rabbit and beaver).

Bibliografie:

Mills, Macklin, Mirea 2017 – Mills, S., Macklin, M., Mirea, P., *Encounters in the watery realm: early to mid-Holocene geochronologies of Lower Danube human-river interactions*, în: Bickle P., Cummings V., Hofmann D., Pollard J. (eds.) *The Neolithic of Europe: papers in honour of Alasdair Whittle*, Oxford, 2017, p. 35–46.

Mills *et alii* 2018 – Mills, S., Mirea, P., Pannett, A., Macklin, M.G., *Early to mid-Holocene human-river interactions in the Lower Danube Valley: new research at Poiana (Teleorman County)*, în: BMJT, 10, 2018, p. 25–41.

Mills *et alii* 2023 – Mills, S., Mirea, P., Macklin, M.G., Pannett, A., *Archaeological and geomorphological contexts of prehistoric flint scatters at Poiana, Lower Danube Valley, Teleorman County: results and wider significance*, în: BMJT, 15, 2023, p. 21–58.

Illustrations list:

Pl. I. Poiana, Ciuperceni commune. The location of FLM 15 site (1) and of the sondage S.II.
Pl. II. Aerial view of FLM 15 site (1) and detail of S.II.
Pl. III. Potsherds discovered in sondage S.II.
Pl. IV. Potsherds discovered in sondage S.II.
Pl. V. Lithics discovered in S.II: chips (1–4), cores (7–8), blades (9–19) made by flint and hammerstones (5–6).
Pl. VI. Flint tools discovered in S.II: scrapers (1–17), piercer (18), retouched blades (19–22, 24), sickle blade (23).

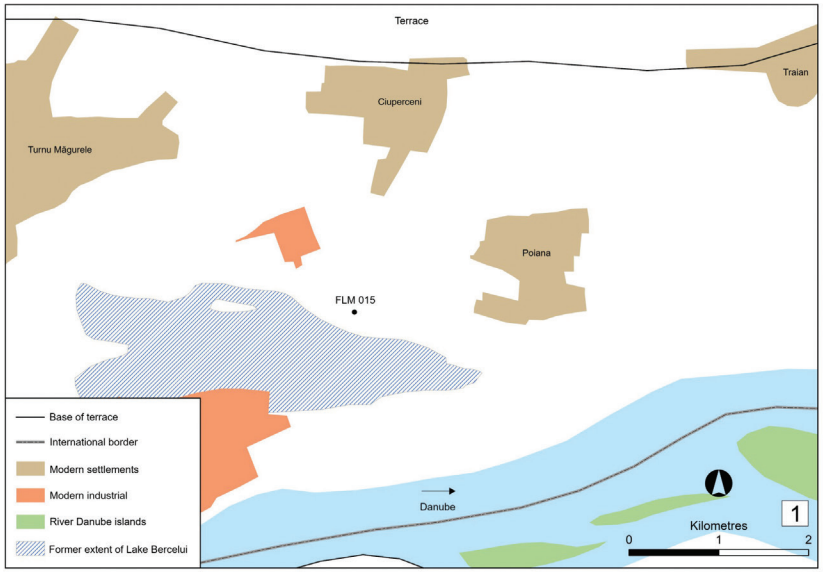

Pl. I. Poiana, com. Ciuperceni. Amplasarea sitului FLM 15 (1) și a sondajului S.II

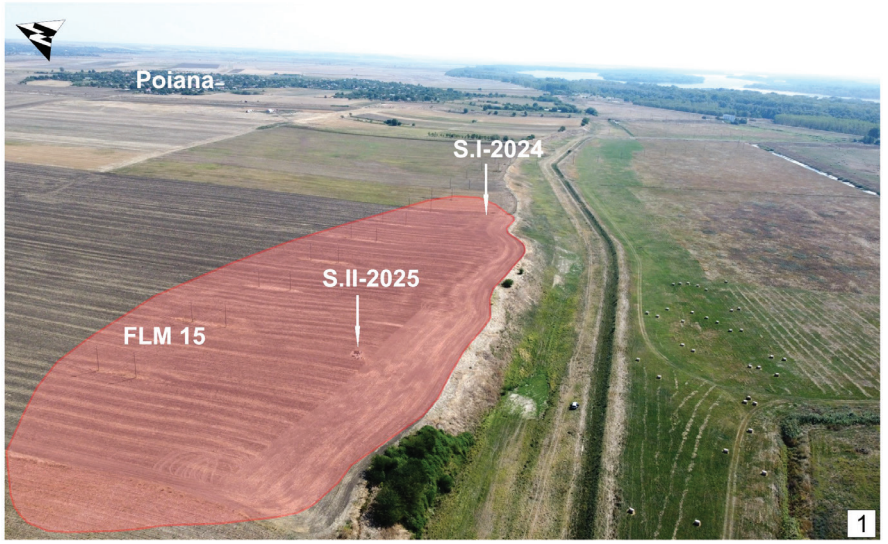

Pl. II. Imagine aeriană a sitului FLM 15 (1) și detaliu din S.II

Pl. IV. Fragmente ceramice provenite din S.II

Pl. III. Fragmente ceramice provenite din S.II

Pl. VI. Piese de silex descoperite în S.II: gratoire (1-17), perçoire (18), lame retușate (19-22, 24), lamă de seceră (23)

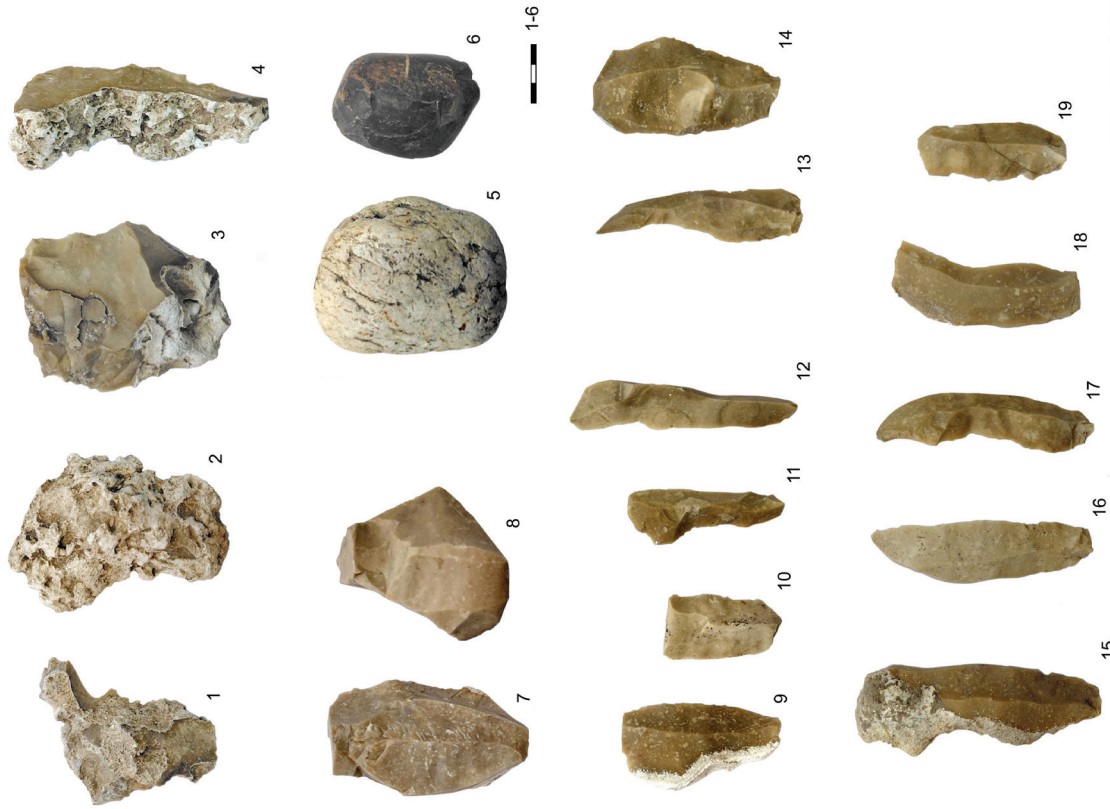

Pl. V. Materiale litice descoperite în S.II: așchii (1-4), nuclee (7, 8), lame (9-19) de silex, percutoare (5, 6) de piatră

161. Poiana, com. Dolhasca, jud. Suceava
Punct: Biserica „Naşterea Maicii Domnului"

Tip de sit: 133 (biserică)
Încadrare cronologică: 5 (epoca modernă)
Cod LMI: SV-II-m-B-05585
Autorizaţia nr. 601/8.09.2025
Colectiv: Ştefan Dejan (MNB Suceava) – responsabil ştiinţific; Monica Dejan, Beatrice Manole, Constantin-Emil Ursu (MNB Suceava)

Diagnosticul arheologic de la Biserica „Naşterea Maicii Domnului" de la Poiana, sat aflat la marginea oraşului Dolhasca (jud. Suceava), a fost realizat pentru studiul geotehnic, parte din viitorul proiect de restaurare a monumentului. Biserica a fost construită la mijlocul secolului XIX de către fraţii Lupu şi Nicolae Răftivanu, boieri care aveau moşii întinse în zona Dolhasca. Pentru că aici exista şi un han, treptat s-a format o localitate care a purtat denumirea de Poiana Răftivanului. Iniţial acest cătun era legat de Dolheşti, pentru ca, în anul 1897, să fie alipit la comuna Dolhasca. Biserica se remarcă printr-o arhitectură neobişnuită, fără abside laterale, dar cu patru turle inegale, care au un acoperiş dezvoltat din cel în formă de bulb. Faţadele sunt decorate în zona ferestrelor, dar şi a intrării. Deşi târzie, construită în anii 1846-1848, biserica este unică prin desprinderea completă de construcţiile religioase tradiţionale, aspectul său fiind o noutate în arhitectura locală. Familia celor doi ctitori era una importantă în Moldova, cu relaţii întinse, de aici probabil dorinţa de a face o construcţie care să le adeverească, şi în acest fel, statutul. Iniţial, ctitorii îşi propuseseră să ridice o mănăstire, adăugând un gard şi un corp de clădire. Urmaşii se vor îngriji, la rândul lor de biserică, dar aceasta se va degrada în momentul în care ultimii urmaşi ai boierilor părăsesc zona la venirea comuniştilor. Următoarele lucrări de reparaţii se vor realiza pe cheltuiala credincioşilor din Poiana (Răftivanului).

Forma neobişnuită a bisericii, înaltă şi îngustă, dar şi greutatea celor patru turle, a provocat deteriorarea destul de rapidă a monumentului, care astăzi are fracturi pe faţade, dar şi în dreptul ferestrelor. În aceste condiţii, a fost necesară realizarea unui diagnostic arheologic şi care a constat din casete practicate la exteriorul bisericii, la fundaţii, dar şi la zidul de incintă. Astfel, s-au realizat două casete la faţadele monumentului, caseta C1 (pe latura nordică, 1,90 × 0,90 m) şi C 2 (pe latura sudică, 1,90 × 0,90 m), şi una la zidul de incintă, caseta C3 (pe latura sudică, 1,50 × 0,70 m). Casetele realizate la biserică s-au săpat până la talpa fundaţiei, care se află la -1,90 m (pe nord) şi la -2,35 m (pe sud) faţă de actualul nivel de călcare. S-a constatat că deşi elevaţia este fracturată în diverse locuri, fundaţiile monumentului sunt solide, nu există fracturi sau desprinderi de piatră. Caseta C 3, realizată la zidul de incintă, a coborât până la talpa fundaţiei, aflată la -1,10 m.

Deşi nu au fost găsite complexe arheologice, acestea pot apărea în timpul viitoarelor cercetări arheologice preventive, mai ales că întreaga zonă este cunoscută prin descoperiri, începând cu paleoliticul şi până în Evul Mediu târziu.

Abstract

The archeological research at the church from Poiana, near Dolhasca (Suceava county) was made to analyse the conservation of the church which was founded in the middle of the 19th century. Besides the church, other ruins are also preserved which belongs to the former constructions used by founders belonging to Răftivanu noble family.

Illustrations list:

Pl. I. Aspect of the degradations which could be observed to the church˝The Birth of Mother of God" from Poiana (Dolhasca town).
Pl. II. The aspects during the archaeological research: C1, C2 and C 3.

Pl. I. Aspecte ale degradării bisericii „Naşterea Maicii Domnului” de la Poiana, oraş Dolhasca, jud. Suceava

Pl. II. Aspecte din timpul cercetării arheologice casetele C 1, C 2, C 3

162. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoşani
Punct: Cinghinia – Gura Hârtopului

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 142 (eneoliticul mijlociu, cultura Cucuteni B1, 3900–3800 BC), 153 (bronzul târziu, Cultura Noua II, 1400–1200 BC), 161 (Hallstatt-ul timpuriu/canelat/ secolul XI BC)
Cod RAN: 38740.01; **cod LMI**: BT-I-s-B-01826
Autorizația nr. 769/18.11.2025
Colectiv: Dumitru Boghian (USM Suceava) – responsabil științific; Aurel Melniciuc, Adela Kovács (MJ Botoșani); Carsten Mischka, Doris Mischka (Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, Germania)
Finanțare: MJ Botoșani
Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2025

În conformitate cu programele și proiectele curente de cercetare și fondurile disponibile vremelnic, ne propuneam, la începutul trimestrului al IV-lea al anului 2025, realizarea unei evaluări de teren a sitului în discuție, în complementaritatea și continuarea investigațiilor teoretico-documentare și a prospecțiunilor geofizice realizate. Această activitate avea, și continuă să aibă, ca obiective: cercetarea arheologică interdisciplinară a sitului Ripiceni – Cinghinia – *Gura Hârtopului*); verificarea, prin sondaj arheologic, a realităților evidențiate în harta magnetometrică; precizarea stratigrafiei și distribuției spațiale a complexelor; determinarea caracteristicilor patrimoniului arheologic, a stării de conservare și valorii acestuia; înregistrarea, conservarea, valorificarea multilaterală și managementul descoperirilor; fundamentarea altor proiecte de cercetare. Din nefericire, măsurile financiare adoptate la sfârșitul anului 2025 (OUG nr. 52 din 1 octombrie 2025) au afectat bugetul Muzeului Județean Botoșani și, implicit, desfășurarea practică a acestei investigații. De aceea, în prezentul raport, vom prezenta doar rezultatele obținute în cadrul studiilor teoretico-documentare și al prospecțiunilor geofizice, urmând ca sondajul arheologic să-l reprogramăm în anul 2026, evident dacă resursele financiare vor permite acest lucru.

Situl arheologic Ripiceni – Cinghinia – *Gura Hârtopului*, cunoscut și sub mai vechile denumiri de Ripiceni – Cinghinea – *Gura Hârtopului* – În Ponoare și *Hârtopul Sărături*, cod RAN 38740.01[1], se găsește în partea est-centrală a comunei Ripiceni (jud. Botoșani), în extravilanul satului actual Ripicenii Noi[2], la 2,5 km SSE de vatra acestuia și 2,6 km SSE de Biserica ortodoxă cu hramul „Sfinții Arhangheli" din localitate, și la 2,1 km E de Movila Mare de pe Dealul Badu (227,1 m; +6 m), în parcela cadastrală: A127, P140[3] (coordonate geografice, aprox. în centrul arealului: Lat – 47°55'24.62" N; Long – 27°8'28.22" E).

Caracterizare geomorfologică

Materialele cartografice și cercetările de teren au indicat că amplasamentul sitului vizat se găsește pe panta est-sud-estică a Dealului Badu (*La Oăi*), componentă a terasei a II-a de pe partea dreaptă a Prutului (*QP3*; alt. relative de 20–30 m; alt. absolută 100 m) acoperită cu depozite aluvionar[4], care cobora, altădată, ca un promontoriu („pinten"), spre vechiul curs al râului, azi Lacul de acumulare Stânca-Costești, de la 125 m (VNV) până la 95 m (ESE), altitudini absolute (Pl. I/1–6). Până la contruirea și darea în funcțiune a Nodului hidro-energetic de la Stânca-Costești (septembrie 1973 – august 1978), așezarea avea înfățișarea unui promontoriu, cu înălțimii relative cuprinse între 58 și 28 m, pe aliniamentul NV-SE, deasupra unui meandru al râului Prut (cota 67 m), în lunca acestuia (Pl. I/2–3) Pe aceeași direcție, declivitatea terenului este relativ redusă (3–5°), iar expunerile estică și sud-estică sunt predominante.

În prezent, configurația terenului este mult afectată spre sud și sud-vest, probabil și în trecutul nu foarte îndepărtat, de dezvoltarea unor puternice alunecări de teren în trepte, mici monticuli și valuri (cca 180 ha la NV și SE de DN 24C Ștefănești – Stânca – Ripiceni), în jurul Văii Hârtopului (Valea Cinghinea), de numai 2,5 km, și a altor izvoare și pâraie aferente, iar spre est de eroziunea hidrică laterală a Lacului de acumulare, care au generat abrupturi active spre est și sud (Pl. I/5–6; Pl. II/2–6).

---

[1] Zaharia, Petrescu-Dîmbovița, Zaharia 1970, p. 278–279, pct. nr. 215 c; Chirica 1971, P. 306, 310, FIG. 3.1–5, 4.1–3, 5.1–2, 6.2, 7.1,6; Păunescu, Șadurschi, Chirica 1976, p. 221, XLIX.1.F, nr. 5; Florescu 1991, p. 48, pct. 124/N,2; Șovan 2013, p. 358, nr. 5; Șovan 2016, p. 360, pct. nr. 5; Niculică *et alii* 2016, p. 178–187. În acest context, amintim și repetatele cercetări de teren ale profesorului Gh. Stanciu (Botoșani), precum și cele ale colectivelor de cercetare arheologică din cadrul șantierului Ripiceni – *Holm/La Telescu* (Boghian *et alii* 2016, p. 70–72, 346–351).

[2] Înainte de anul 1978, zona aferentă sitului se găsea la nord de fostul sat Cinghinea (com. Ripiceni), azi dezafectat prin comasare la localitatea centru de comună (toponimul Cinghinea este derivat din turcescul čengene/çingianè = țigan; țigănie (DEXLR: https://dexonline.ro/definitie/cinghinea).

[3] Șovan 2016, 360, pct. nr. 5. A se vedea și Institutul Geografic Militar, *Planul director de tragere,* scara 1:20000, foaia 4782, Movila Ruptă, Retipărit 1939 (https://culturalia.ro/search/1f461c7c-e80e-495d-8a49-f7c62e01aa64/ view); Direcția Topografică Militară General de Divizie „Constantin Barozzi", Harta topografică militară, ediția a 3-a (1991), scara: 1:25000, foile: L-35-007-A-a, L-35-007-A-b, L-35-007-A-c, L-35-007-A-d, (https://culturalia.ro/search;page=1;size=10; view=LIST;searchType=NORMAL;q=Ripiceni;modePREFIX;qf=CULTURAL_ENTITIES_FILTER%28schema:Map%29,RESOURCE_TYPE_FILTER%28Imagine%29; https://culturalia.ro/search/c1718247-7d45-4018-9fc3-2a15537dfc54/view).

[4] Băcăuanu 1968, p. 153–154. Pentru caracterizarea geografică și arheologică a microzonei, vezi și Boghian *et alii* 2015, p. 621–661, cu o parte din bibliografia problemei.

Aceste procese erozionale au fost amplificate de ridicarea microregională a pânzei freatice ca urmare a creșterii nivelului apei din Lacul de acumulare de la cotele de 66–67 m (Prutul vechi, ante 1978) la 80–85 m și chiar mai mult, în timpul inundațiilor periodice. Cu toate că au fost realizate o serie de canale de drenare, în spatele monticulilor și „valurilor" de alunecare s-au format mici acumulări de apă (bulhace) și zone înmlăștinite, creând imaginea de „sărătură". Aceste eroziuni sunt în evoluție și au afectat și continuă să distrugă, treptat și sigur, integralitatea sitului arheologic, mai mult de jumătate fiind deteriorată. Terenul din zona sitului se află în proprietatea Consiliul local Ripiceni și a unor producători agricoli.

Cercetări geofizice

În anul 2023 a fost inițiată și realizată, printr-o colaborare dintre Muzeul Județean Botoșani și Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg (Germania), o campanie de cercetare geofizică pe suprafața neafectată de eroziuni a sitului pluristratificat de la *Gura Hârtopului* (2,5 ha; un triunghi cu laturile: 200 m baza/est–limita eroziunii hidrice laterale a Lacului de acumulare; 225 m sud-sud-vest–marginea alunecării de tip „hârtop"; 250 m–latura nordică, la care se adaugă patru benzi de control în interiorul terasei (Pl. III/2–5), utilizându-se un gradiometru Sensys MX-PDA DGPS (Emlid Reach RS+). Această investigație a oferit importante date despre planimetria sitului, organizarea spațiului construit/locuit din faza Cucuteni B (construcții dispuse cvasi-circular și liniar; două șanțuri de apărare, circulare și paralele) și dimensiunile estimate ale unor locuințe cucuteniene.

Detaliind, potrivit interpretărilor colegilor Carsten și Doris Mischka, locuirea cucuteniană era înconjurată de un sistem de fortificare alcătuit din două șanțuri paralele (Pl. III/3–5), ambele cu lățimi de aproximativ 3–4 m, aflate la o distanță de aproximativ 10 m unul față de celălalt, fără a se observa anomalii între acestea. Se pare că au avut, inițial, forma unui oval prelung/elipsă, care continua în zonele erodate. În porțiunea păstrată (NV și N), nu exista nicio poartă vizibilă sau alte amenajări.

În ceea ce privește locuințele cucuteniene, acestea se caracterizează prin anomalii bine definite, de formă dreptunghiulară, generate de ruinele formate din straturile masive de lut ars. Magnetograma a evidențiat cel puțin 31 de asemenea structuri/anomalii (Pl. III/3–5). Referitor la dimensiunile medii estimate ale suprafețelor locuințelor, aceasta sunt cuprinse în jur de 55,6 mp, cu un maxim de 103,4 mp și un minim de 30,3 mp, lipsind megastructurile (Pl. III/1). Cu titlul de ipoteză de lucru, se poate arăta că locuințele erau dispuse în șiruri liniare, de-a lungul unor căi de circulație (ulițe), orientate NV-SE, și invers, de la NE către SV (Pl. III/4, șirurile 1–4), fără a exclude și o eventuală organizare cvasi-circulară, binecunoscută în faza Cucuteni B, justificată de șirul ușor curbat din partea de nord-vest, care pare a urma traseul șanțurilor duble (Pl. III/4, șirul 5).

Unele șiruri par a fi incomplete, existând mari spații libere între locuințe (Pl. III/4). Unele mici anomalii din aceste spații par a indica prezența anterioară a mai multor construcții, care nu mai sunt vizibile, fie din cauza eroziunii, a lucrărilor agricole excesive și a suprapunerii complexelor culturii Noua, în special. Este posibil ca unele dintre acestea să prezinte gropi de deșeuri, cuptoare sau alte complexe mai mici, chiar locuințe nearse (a se vedea noile investigații de la Drăgușeni – *Ostrov*[5]). De altfel, în profilul natural de la marginea de est terasei, se pot observa vestigiile unor locuințe distruse (Pl. II/7–9) unele dispuse stratificat, putând indica și diferite faze și etape de locuire cucuteniană din sit. Spre zona de centru-sud a suprafeței scanate, la capătul de SE a șirurilor 1 și 2 de locuințe, pare să se configureze un spațiu liber, o posibilă piață centrală a așezării, „închis" de rândurile 3–4 de la nord-estul, estul și sud-estul acestui perimetru dreptunghiular (Pl. III/4).

În harta magnetometrică obținută nu se observă, din păcate, din cauza structurilor mai puțin arse, anomaliile specifice cenușarelor de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua) și începutul epocii fierului (Grupul cultural Corlăteni-Chișinău) ale căror vestigii au fost semnalate prin cercetările de teren anterioare, și nici cele specifice secolelor III–V p. Chr. (Sântana de Mureș-Cernjachov). Acestea se observă, în schimb, pe unele hărți satelitare (Google Earth 2015, Geoportal ANCPI și Corona 1965), depășind mult spre NV întinderea locuirii eneolitice și par a ecrana unele dintre complexele cucuteniene (Pl. I/3; Pl. II/1–2).

Cercetări arheologice de teren

Cercetările perieghetice efectuate de-a lungul perioadei postbelice (Nicolae Zaharia; colectivul Repertoriului Arheologic Botoșani – Alexandru Păunescu, Paul Șadurschi, Vasile Chirica; prof. Gheorghe Stanciu; colectivul șantierului arheologic Ripiceni – *Holm* – Dumitru Boghian, Aurel Melniciuc, Sergiu-Constantin Enea, Eduard Gheorghe Setnic, Marcel Sebastian Ciupu, Alexandru Nechifor, Dumitru-Ionuț Stigleț) au condus la identificarea de materiale arheologice specifice mai multor epoci și culturi: paleoliticul superior, eneoliticul mijlociu (Cucuteni B1), finalul epocii bronzului (Noua), începutul primei epoci a fierului (grupul cultural Corlăteni-Chișinău) și epoca romană (Sântana de Mureș-Cernjachov).

Descrierea materialelor

Materialele paleolitice, reprezentate de numeroase resturi de bulgări de silex local, spărturi și puține unelte/produse finite, urme ale unor ateliere de cioplire, se găsesc către baza terasei actuale, pe cotele de 82–85 m (Pl. II/10), sub stratul de marne cenușii, care se degradează ca urmare a umidității și acțiunii factorilor climatici[6]. Materialele arheologice cucuteniene se găsesc în arealul sitului, atât în zona scanată cât și pe suprafețele învecinate afectate de eroziune (monticulii de alunecare). Este vorba de lutuieli arse provenind de la locuințele distruse (Pl. II/7–9), ceramică pictată, de uz gospodăresc și din specia „Cucuteni C", cu scoică pisată în pastă, statuete antropomorfe și zoomorfe, puține unelte din

[5] Mischka, Kovács 2022, p 165–180; Kovács, Mischka 2024, p. 35–50.

[6] Boghian *et alii* 2016, p. 70–72, 346–351.

piatră și silex. Pe baza ceramicii pictate, doar în maniera grupei stilistice epsilon (ε), cu negru pe fondul natural sau, uneori, acoperit cu alb al vasului și cu motivele decorative asociate, putem concluziona că este vorba de etapa B1 evoluată. Ca forme se remarcă, paharele, străchinile și castroanele, amforele cu gura răsfrântă în exterior, remarcându-se câteva fragmente cu motive geometrice, elemente cruciforme solare, spiralice și ornitomorfe pictate, de regulă, cu negru: păsări picioroange – posibil stârcul cenușiu/bâtlanul (*Ardea cinerea*), egreta (*Ardea alba*) sau barza (*Ciconia ciconia*), precum și cele cu redare de „fețe umane stilizate" (Pl. IV/1–6), la care se adaugă câteva reprezentări plastice antropomorfe și zoomorfe (Pl. V/1–6)[7], cu analogii la Miorcani[8], Ripiceni –*Popoaia*[9], Stânca – *Stânca Doamnei*[10] și așezările Cucuteni B din nordul Republicii Moldova)[11].

Deși în cercetările noastre de teren am descoperit puține materiale Noua, din literatura de specialitate reiese că este un sit important pentru bronzul final cu un număr important de complexe tip cenușar[12] și importantul set de tipare de piatră pentru turnat piese de bronz[13], în vreme ce unele materiale Sântana de Mureș ar putea reprezenta răspândiri din situl Ripiceni – *La Mangu*, aflat în apropiere[14].

În concluzie, din datele obținute până în prezent, situl Ripiceni – Cinghinia – *Gura Hârtopului* se profilează ca unul foarte important din această zonă, fapt care va fi certificat de viitoarele cercetări, prin săpătură arheologică de tip diagnostic, pentru precizarea stratigrafiei complexelor, obținerea unor noi informații despre planimetrie și recuperarea de materiale arheohogice bine încadrate, necesare analizelor radiometrice C14 și interdisciplinare, precum și pentru decelarea celorlalte niveluri de locuire din sit.

Abstract

Because, for financial reasons, the projected archaeological diagnosis could not be carried out in the field (quarter IV/2025), the authors present only the results of the theoretical-documentary investigations, the geographical study, the geophysical prospections carried out, as well as a series of archaeological materials recovered, over time, through periegetic research performed at the Ripiceni – Cinghinia – *Gura Hârtopului – În Ponoare* (Hârtopul Sărături) site, RAN code 38740.01. The archaeological materials collected attest to the existence of an important multi-stratified site: Upper Paleolithic, Middle Eneolithic (Cucuteni B), the end of the Bronze Age (Noua), the beginning of the first Iron Age (Corlăteni-Chișinău cultural group) and the Roman era (Sântana de Mureș-Cernjachov), with different spatial arrangements of the habitations, the most consistent occupational level being that of the Cucuteni B1 stage: approx. 31 rectangular dwellings, arranged in rows and somewhat circular; two parallel ditches (see magnetogram), painted pottery and specific anthropomorphic and zoomorphic plastic representations.

Bibliografie:

Băcăuanu 1968 – Băcăoanu V., *Câmpia Moldovei, Studiu geomorfologic*, București, 1968.

Boghian *et alii* 2015 – Boghian, D., Enea, S.-C., Pîrnău, R.-G.,Melniciuc, A., *Încercare de reconstituire a evoluției peisajului preistoric în Depresiunea Prutului Mijlociu, microzona sitului cucutenian de la Ripiceni – Holm, județul Botoşani (Partea I)*, în: *ArheoVes*t, III, *In Memoriam Florin Medeleț. Interdisciplinaritate în arheologie și istorie,* Vol. 2: *Metode Interdisciplinare și Istorie*, Asociația „ArheoVest" Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2015, p. 621–661.

Boghian *et alii* 2016 – Boghian, D., Enea, S.-C., Melniciuc, A., Setnic, Ed., Ciucălău D., Kovács, A., Asăndulesei, A., Stigleț, D.-I., *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani Punct: „Holm" / „Telescu"*, în: *CCAR. Campania 2015*, Târgu-Jiu, 2016, p. 70–72, 346–351.

Chirica 1971 – Chirica, V., *Cercetări arheologice de teren în județul Botoșani*, în: Carpica, 4, 1971, p. 299–313.

DEXLR – Dicționarul explicativ al limbii române, https://dexonline.ro/).

Direcția Topografică Militară General de Divizie „Constantin Barozzi", Harta topografică militară, ediția a 3-a (1991), filele: L-35-007-A-a, L-35-007-A-b, L-35-007-A-c, L-35-007-A-d, scara: 1:25 000.

(https://culturalia.ro/search;page=1;size=10;view=LIST;searchType=NORMAL;q=Ripiceni;mode=PREFIX;qf=CULTURAL_ENTITIES_FILTER%28schema:Map%29,RESOURCE_TYPE_FILTER%28Imagine%29; https://culturalia.ro/search/c1718247-7d45-4018-9fc3-2a15537dfc54/view).

Florescu 1991 – Florescu A. C., *Așezările și necropolele culturii Noua*, în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, 9, Călărași, 1991.

Institutul Geografic Militar, *Planul director de tragere, fila 4782 Movila Ruptă*, scara 1:20000, Retipărit 1939 (https://cultu-

[7] Colectivul de cercetare mulțumește domnului profesor Gheorghe Stanciu, pentru permisiunea studierii materialelor, și domnului Marcel Sebastian Ciupu, pentru fotografiile realizate.

[8] Nițu 1969, p. 279–298.

[9] Vornicu-Țerna, Țerna 2015–2016, p. 97–112; Vornicu-Țerna *et alii* 2019, p. 401–403; Vornicu-Țerna *et alii* 2020, p. 539–541.

[10] Nițu, Șadurschi 1994, p. 181–193; Kovács, Aparaschivei 2025, p. 19–56.

[11] Маркевич 1981, *passim*.

[12] Chirica 1971, p. 306, 310.

[13] Niculică *et alii* 2016, p. 178–187.

[14] Boghian *et alii* 2015, p. 70–72, 346–351.

ralia.ro/search/1f461c7c-e80e-495d-8a49-f7c62e01aa64/ view);

Kovács, Mischka 2024 – Kovács, A., Mischka, C., *Drăguşeni – Ostrov, jud. Botoșani, Noi cercetări și informații*, în: Hierasus S.N., I, 2024, p. 35–50.

Kovács, Aparaschivei 2025 – Kovács, A., Aparaschivei, C., *Vessels with zoomorphic painted decoration in the collections of the Botoş*ani County Museum, în: MCA S.N., 21, 2025, p. 19–56.

Mischka, Kovács 2022 – Mischka, C., Kovács, A., *Drăguşeni – Ostrov, Botoşani County: New Research and Information*, în: ArhMold, 44, 2022, p. 165–180.

Niculică *et alii* 2016 – Niculică, B. P., Melniciuc, A., Vasilache, V., Lazanu, C.-C., *Câteva observații asupra tiparelor de piatră pentru turnat bronzuri, descoperite la Cinghinia (com. Ripiceni, jud. Botoșani)*, în: *Culturi, procese și contexte în Arheologie. Volum omagial Oleg Levițki la 60 de ani*, editori: Sîrbu, L., Telnov, N., Ciobanu, L., Sîrbu, G., Kașuba, M., Chișinău, 2016, p. 178–187.

Nițu 1969 – Nițu, A., *Ceramica Cucuteni B de la Miorcani (Botoşani)*, în: MemAntiq, I, 1969, p. 279–298.

Nițu, Șadurschi 1994 – Nițu, A., Șadurschi, P., *Săpăturile de salvare de la „Stânca Doamnei" (sat Stânca-Ștefănești, județul Botoșani)*, în: Hierasus, 9, 1994, p. 181–193.

Păunescu, Șadurschi, Chirica 1976 – Păunescu, A., Șadurschi, P., Chirica, V., *Repertoriul arheologic al Județului Botoșani*, vol. I, Botoșani, 1976.

Șovan 2013 – Șovan, O. L., *Repertoriul arheologic al Județului Botoșani*, Botoșani, 2013.

Șovan 2016 – Șovan, O. L., *Repertoriul arheologic al Județului Botoșani*, Ediția a II-a, Botoșani, 2016.

Vornicu-Țerna, Țerna 2015–2016 – Vornicu-Țerna, A., Țerna, St., *Ripiceni-Popoaia: a new Cucuteni B settlement in North-Eastern Romania*, **în**: MemAntiq, 31–32, 2015–2016, p. 97–112.

Vornicu-Țerna *et alii* 2019 – Vornicu-Țerna, A., Țerna, St., Asăndulesei, A., Tencariu, F.-A.,Vornicu, D.-M.,*Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani – Punct: Popoaia (2017)*, în: *CCAR. Campania 2018,* Sibiu, 2019, p. 401–403.

Vornicu-Țerna *et alii* 2020 – Vornicu-Țerna, A., Țerna, St., Gheorghieș, D., Asăndulesei, A., Tencariu, F.-A., Groapă, Cr., *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani – Punct: Popoaia*, în: *CCAR. Campania 2019*, Buzău, 2020, p. 539–541.

Zaharia, Petrescu-Dîmbovița, Zaharia 1970 – Zaharia, N., Petrescu-Dîmboviţa, M., Zaharia, Em., *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970.

* * *

Маркевич 1981 – В. И. Маркевич, Позднетрипольские племена Северной Молдавии, Штиинца, Кишинев, 1981.

Illustrations list:

Pl. I. The site location in the county and microregional context. 1. Map of Botoșani county; 2. Extract of the master plan, sheet 4782, Movila Ruptă; 3. *Corona* satellite map (1965); 4–5. Extract of the Topographic map of Romania (1993), sheets: L-35-007-A-a, L-35-007-A-b, L-35-007-A-c, L-35-007-A-d; 6. Extract of the ABA Prut-Bârlad Lidar Map; (cartographic supports: https://pe-harta.ro/botosani/, 10 January 2026; Institutul Geografic Militar, *Planul director de tragere, foaia 4782 Movila Ruptă*; Harta topografică militară, ediția a 3-a (1991), foile:L-35-007-A-a, L-35-007-A-b, L-35-007-A-c,L-35-007-A-d; .U.S. Geological Survey (USGS), Earth Resources Observation and Science (EROS) Center (https://eros.usgs.gov/, accesat 09 December 2017; ABA Prut-Bârlad; graphic processing D. Boghian).

Pl. II. The site images. 1–2. Satellite maps extracts; 3–10. Photos 2015; (cartographic supports: Geoportal ANCPI (2018); Google Earth (2015); photo S.-C. Enea, D-I. Stigleț; graphic processing D. Boghian).

Pl. III. 1–5. The geophysical research results; (design, interpretation and graphic processing Carsten Mischka, Doris Mischka).

Pl. IV. 1–6. Painted pottery Cucuteni B1 (Collections of County Museum of Botoșani and Prof. Gh. Stanciu; photo Marcel Sebastian Ciupu, Gabriel Azamfirei; graphic processing D. Boghian).

Pl. V. 1. 3–6. Anthropomorphic statuettes; 2. Zoomorphic representation (protome ?) (Collection of Prof. Gh. Stanciu; photo Marcel Sebastian Ciupu; graphic processing D. Boghian).

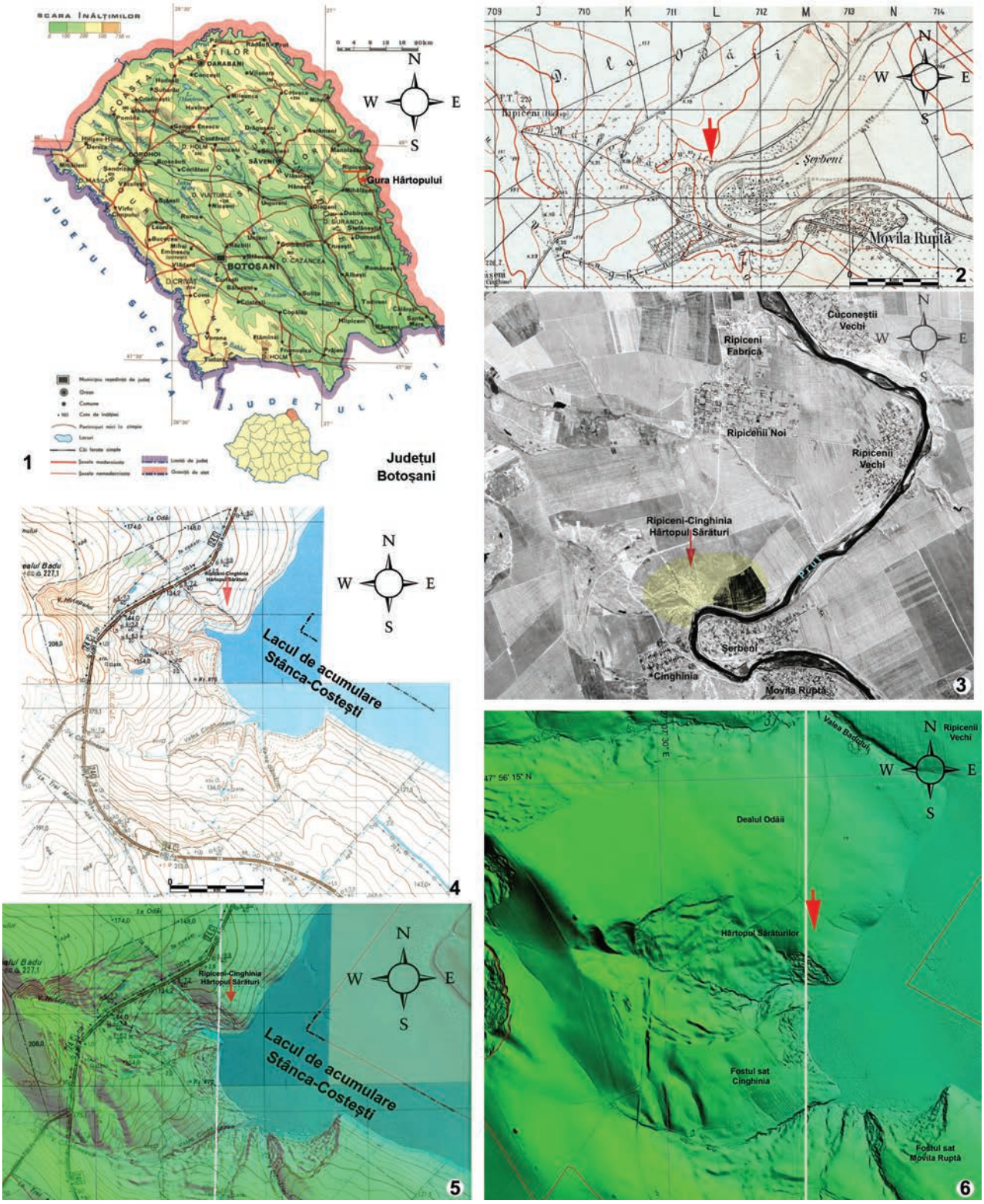

Pl. I. Localizarea sitului în context județean și microregional. 1. Harta județului Botoșani; 2. Extras plan director de tragere, foaia 4782, Movila Ruptă; 3. Harta satelitară Corona (1965); 4 - 5. Extras harta topografică a României (1993), foile: L-35-007-A-a, L-35-007-A-b, L-35-007-A-c,L-35-007-A-d; 6. Extras Harta Lidar ABA Prut-Bârlad (suporturi cartografice: https://pe-harta.ro/botosani/, 10 ianuarie 2026; Institutul Geografic Militar, Planul director de tragere, foaia 4782, Movila Ruptă; Harta topografică militară, ediția a 3-a (1991), foile:L-35-007-A-a, L-35-007-A-b, L-35-007-A-c,L-35-007-A-d; U.S. Geological Survey (USGS), Earth Resources Observation and Science (EROS) Center (https://eros.usgs.gov/, 09.XII.2017; ABA Prut-Bârlad; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. II. Imagini sit. 1 - 2. Extrase hărți satelitare; 3 - 10. Fotografii 2015; (suporturi cartografice: Geoportal ANCPI (2018); Google Earth (2015); foto: S.-C. Enea, D-I. Stigleț; prelucrare grafică D. Boghian)

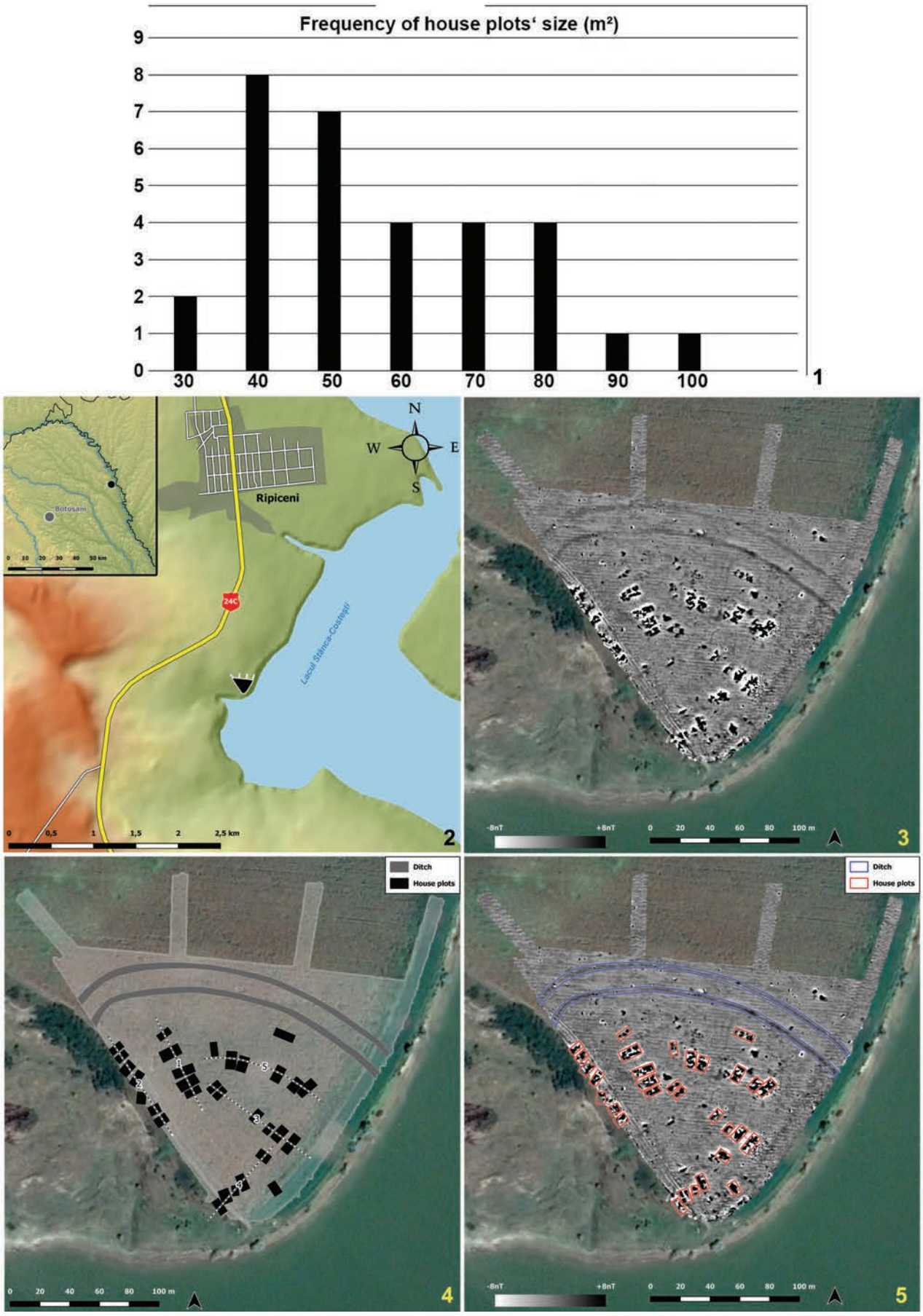

Pl. III. 1 - 5. Rezultatele cercetărilor geofizice (concepție, interpretare și prelucrare grafică Carsten Mischka, Doris Mischka)

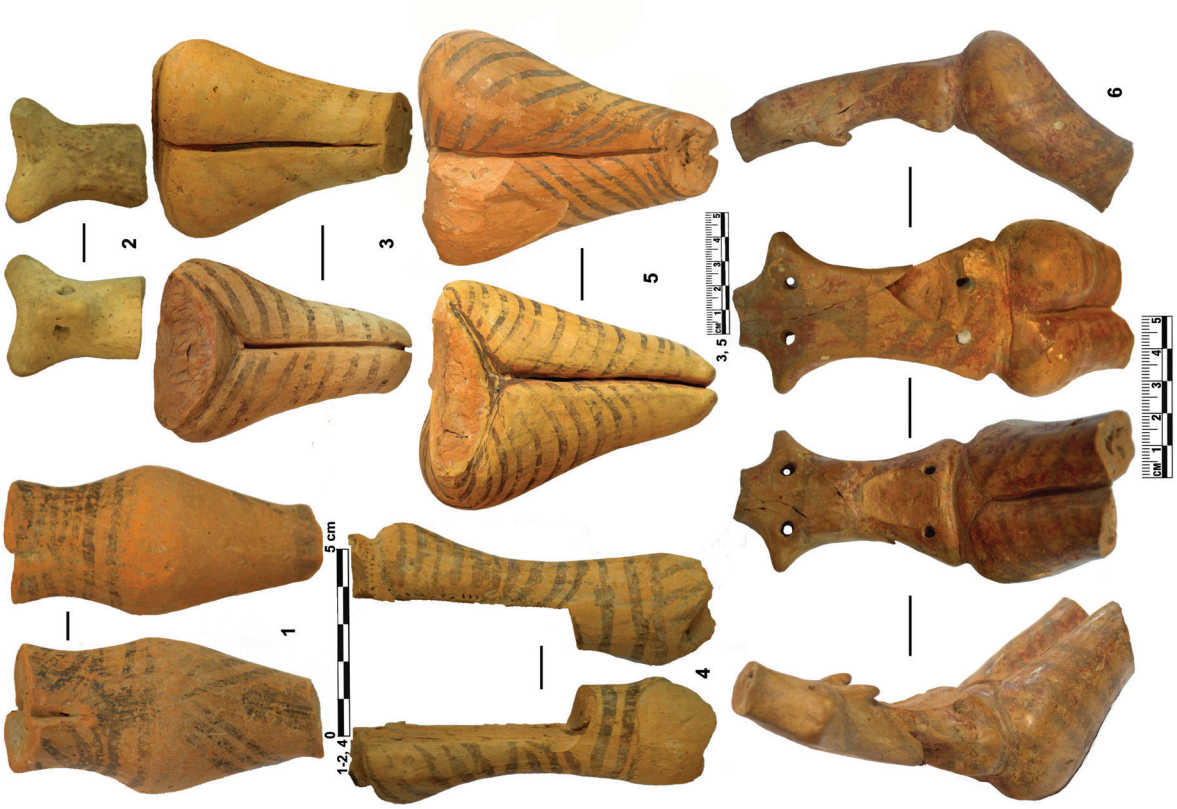

Pl. V. 1, 3 - 6. Statuete antropomorfe; 2. Reprezentare zoomorfă (protomă ?); (Colecția Prof. Gh. Stanciu; foto Marcel Sebastian Ciupu; prelucrare grafică D. Boghian)

Pl. IV. 1 - 6. Ceramică pictată Cucuteni B1; (Colecțiile Muzeului Județean Botoșani și Prof. Gh. Stanciu; foto Marcel Sebastian Ciupu,Gabriel Azamfirei; prelucrare grafică D. Boghian)

163. Sighișoara, jud. Mureș
Punct: Cetatea Sighișoara

Tip de sit: 322 (monument).
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală).
Cod RAN: 114523.09; **cod LMI:** MS-II-a-A-15805
Autorizația nr. 430/30.07.2023
Colectiv: Daniela Marcu-Istrate (IAB) – responsabil științific; Adrian Nicolae Șovrea (ULB Sibiu); Ioan Fedor Pascu (Primăria Municipiului Sighișoara); Sebastian Ovidiu Dobrotă (doctorand IAB)
Perioada de desfășurării cercetării: septembrie – octombrie 2023, august – octombrie 2024, iulie – octombrie 2025

Descoperiri din timpul supravegherii arheologice

În timpul supravegherii arheologice au fost descoperite diverse vestigii arheologice, care contribuie semnificativ la cunoașterea etapelor și a evoluției fortificațiilor cetății Sighișoara. La T.16. au fost dezvelite în total 6 fundații de piloni care au ținut de drumul de strajă (Fig. 1). Începând de la poarta de intrare în cimitirul evanghelic și până la primul contrafort în picioare, aflat la nord în pantă, ruinele celor ;ase piloni, aflați la aprox. 3 m unul față de altul, au fost identificați *in situ* sub nivelul de călcare. Stratigrafia arată trei niveluri de construire/demolare și de călcare: sub nivelul vegetal, este un nivel de pământ cu materiale de construcție și fragmente ceramice moderne ori contemporane, care ține, cel mai probabil, de demantelarea zidului de strajă. Urmează apoi un alt nivel de construire, care ține de supraînălțarea incintei și ridicarea unui nou zid de strajă, adaptat armelor de foc, stratul fiind din pământ cu mult var, urme de mortar, urme de cărbune, piatră de dimensiuni mici și bucăți de cărămidă. Cel mai timpuriu strat medieval este alcătuit din pământ cu rare urme de mortar, var, cărbune, pietre și fragmente de cărămidă și arată prima etapă de ridicare a incintei medievale, așezată la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul celui următor.

La T.22., stratigrafia conturată pe marginea adâncirii până la aproape de -4 m NCA (Fig. 2) a „șanțului de fundație" pentru noul zid de taluz și sprijin al platoului de aici, împreună cu materialele arheologice recuperate, indică depuneri de niveluri culturale care cuprind vremurile preistorice (Wietenberg și/sau Hallstatt), evul mediu, epoca modernă și timpurile contemporane. Cel mai important artefact arheologic medieval găsit la supraveghere în spațiul de la T.22. este o monedă din argint, databilă în timpul regelui Carol Robert de Anjou (1308–1342), adică în perioada de avânt a recastramentării în piatră a fortificării sighișorene.

La tronsonul T.12., care ține de incinta fortificată cu aliniament nord-sud dinspre Turnul Croitorilor, a fost asigurată o asistență arheologică de specialitate, în zonă era presupusă și așteptată descoperirea ruinelor aparținătoare Turnului Țesătorilor. Cum prezumțiile arheologice au fost confirmate, prin descoperirea unei fundații perpendiculare pe fundația incintei actuale, s-a trecut de la asistența de specialitate la o cercetare arheologică de salvare, prin deschiderea a trei casete numerotate cu C.14, C.14A, C.15 și C.16. În urma cercetării a fost evidențiat traseul fundației turnului Țesătorilor, putându-se astfel contura planimetria la sol al acestui turn: pătrată pe exterior, dar pe interior are o formă hexagonală în dreptul laturilor Z.2A, Z.2B și Z.2C, dar arcuită la nivelul fundațiilor Z.2C, Z.2D și Z.2E (Fig. 4). O observație importantă este că latura de nord-vest (Z.2B) a fost adosată laturii de nord (Z.2A) prin alipire cu mortar, direct pe fundația Z.2A. Fragmentele ceramice descoperite arată că o formă timpurie a turnului a existat încă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea sau de la începutul secolului al XIV-lea. Martorii stratigrafici stau pe un fragment de fund de vas, care pe exterior are o marcă de olar (cruce înscrisă în cerc), dar și altele de culoare cenușie-negricioasă.

Tot aici, în urma unei prelungiri înspre nord a ariei de cercetare, s-a constatat existența unei fundații de zid anterioare acestor ruine ale Turnului Țesătorilor (Fig. 4). Fundația este din piatră prinsă în lut și este tăiată de fundația de nord a Turnului Țesătorilor. Dintre vestigiile arheologice remarcăm ceramica fină lustruită roșie și gri, datată în prima parte a secolului al XIII-lea și o monedă de la Ladislau IV (1272–1290). Moneda a fost găsită în umplutura care acoperea această fundație din piatră prinsă în lut.

În perioada august – octombrie 2024 la T.22., au avut lucrări de consolidare a platoului la Turnul Tăbăcarilor. Supravegherea arheologică a devenit o cercetare de salvare, deoarece au fost dezvelite de către muncitori ruinele unui zid care are legătură cu fundația descoperită în C6/2023, la cercetarea preventivă (Fig. 3).

În perioada septembrie – octombrie 2025, la T.16, s-a făcut supraveghere arheologică datorită lucrărilor planificate de refacere a zidului de incintă încă de la nivelul fundației, conform proiectului de restaurare. Spre surpriza noastră, *in situ*, sub talpa fundației porțiunii de zid dărâmate, au fost identificate și salvate trei morminte de copii, dintre care M3 este un mormânt dublu (Fig. 5). Au fost înmormântați cândva în jurul anului 1200. Datarea aceasta se bazează pe faptul că groapa lor a fost săpată în nivelul medieval în care s-au găsit fragmente ceramice specifice secolele XII–XIII. Mormintele nu au avut inventar și, până la o eventuală analiză mai detaliată a acestora, încadrarea cronologică propusă este pentru aceste secole. De asemenea mormântul M3 are groapă antropomorfă, ceea ce ne determină, din nou, spre o încadrare cronologică în jurul anului 1200. Oricum, mormintele datează dinainte de ridicarea zidului de incintă, fiind descoperite sub talpa fundației porțiunii de zid demontate. Nu au fost deranjate de ridicarea fundației zidului de incintă. La momentul construirii zidului de incintă, nu se mai cunoștea locul de înmormântare a defuncților, altfel osemintele ar fi fost scoase și reînhumate altundeva.

Abstract

The archaeological surveillance turned into a rescue excavation. At T.16. 3 children's graves from around 1200 were discovered. At T.12. the ruins of the Weavers' Tower were highlighted, as well as a foundation base prior to this tower. At T.22. a large part of the foundations discovered in C6 and S1/2023 were highlighted.

Illustrations list:

Fig. 1. Trench T.16. General layout of the pillars of the guard wall discovered during the archaeological survey.
Fig. 2. Trench T.22. Area 3, Segment 1. West profile.
Fig. 3. Trench T.22. Foundations discovered during the archaeological survey.
Fig. 4. Trench T.12 . General layout of the ruins of the Weavers' Tower.
Fig. 5. General layout of the T.16. Tomb M3. Details of M3A and M3B *in situ*.

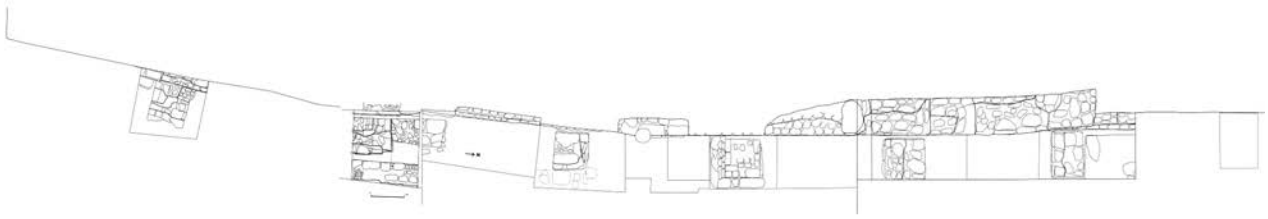

Fig. 1. T.16. Desen în plan cu pilonii ce țin de zidul de strajă descoperiți în timpul supravegherii arheologice

Fig. 2. T.22. - Suprafața 3, Segmentul 1. Profilul de vest

Fig. 3. T.22. Fundații descoperite în timpul supravegherii arheologice

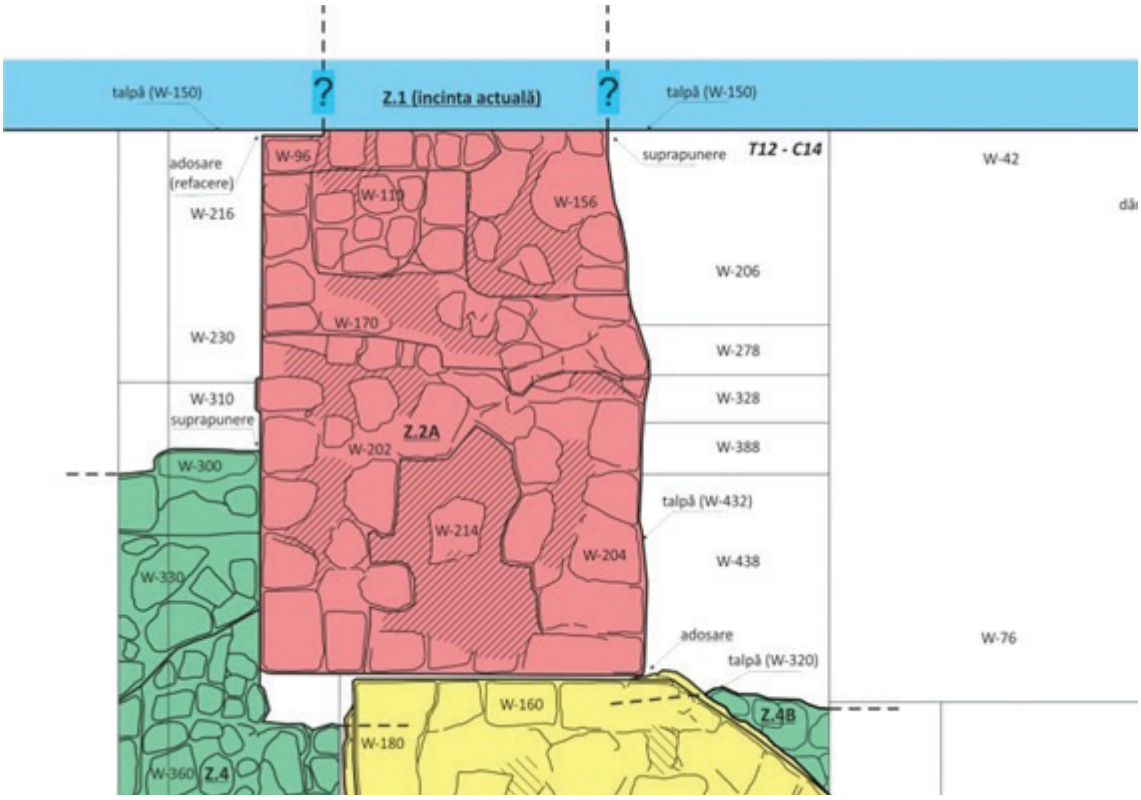

Fig. 4. T.12. Desen în plan cu ruinele Turnului Țesătorilor

Fig. 5. T.16. Mormântul M3. Detalii cu M3A și M3B in situ

164. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj

Punct: Drum de legătură „Descărcare trafic Șimleu Silvaniei" la Autostrada A3 Brașov –Târgu Mureș – Cluj – Oradea

Tip de sit: 11
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 139893.41
Autorizaţia nr. 808/19.12.2025
Colectiv: Horea Pop (MJIA Zalău) – responsabil științific; Dan Băcueț-Crișan (MJIA Zalău) – responsabil sector
Finanţare: Primăria orașului Șimleu Silvaniei
Perioada desfășurării cercetării: 22–24.12.2025

Scurtă prezentare a sitului

Pentru obiectivul de investiții *Drum de legătură „Descarcare trafic Șimleu Silvaniei" la Autostrada A3 Brașov -Târgu Mureș - Cluj – Oradea*, al cărui beneficiar este Orașul Șimleu Silvaniei, a fost efectuată o evaluare teoretică, pentru identificarea posibilelor situri care ar fi afectate de construcţie. Din cele două situri anticipate, doar unul a fost intersectat de traseul șoselei. Verificarea celui de-al doilea nu s-a soldat cu rezultate pozitive, nefiind vorba despre un sit, ci doar de formațiuni geologice care sugerau existența unei posibile fortificații. Au fost descoperite însă alte două situri noi, datate în epoca romană și în Evul Mediu timpuriu.

Din punct de vedere administrativ, oraşul Şimleu Silvaniei este situat în vestul judeţului Sălaj, la cca 28 km de reşedinţa de judeţ, municipiul Zalău. Din punct de vedere geografic, orașul este situat pe valea Crasnei, la poalele masivului Măgura Șimleului în Depresiunea piemontană a Crasnei care, împreună cu cea a Plopișului, formează Depresiunea Șimleului. Depresiunea prezintă un relief colinar, fragmentat de râul cu același nume, Crasna, și de afluenții acestuia. Rețeaua hidrografică constituie un factor important al mediului geografic, cu atât mai mult cu cât ne refererim la o perioadă în care legăturile intercomunitare se realizau pe firul văilor, rămase importante până la debutul comunicațiilor moderne.

Cele 56 de sondaje trasate (tabelul anexat) au avut ca scop delimitarea siturilor descoperite. În suprafețele sondate au apărut două complexe arheologice (gropi de provizii/menajere, urme de locuire din epoca romană și Evul Mediu timpuriu).

Lungimea sondajelor efectuate totalizează 590 ml. Suprafața investigată prin sondaje este de 885 mp. Suprafața celor trei situri delimitate este de 7 159 mp. Stratigrafia: 1- argilă maronie sterilă; 2 - nivel arabil (sol cenușiu cu argilă maronie); 3 - sol maroniu; 4 - sol negru steril.

Obiectivele cercetării

Evaluarea de teren a avut ca scop identificarea urmelor arheologice de locuire, mai precis delimitarea exactă a siturilor arheologice de pe traseul șoselei proiectate. Siturile nou identificate au fost afectate de lucrările de amenajare a livezilor de pe versantul sudic al dealurilor din componența Dealului Sfânt, în perioada comunistă (anii ’70 și mai târziu) când acestea au fost defrișate, iar rădăcinile au fost extrase cu scarificatorul.

Istoricul cercetărilor

În perioada anilor 1994–1997 în zona *Piersecărie*, au fost derulate cercetări arheologice de suprafață, ocazie cu care au fost identificate două situri arheologice *Ferma Pomicolă nr. 9 – punct 1,* și la cca 300 spre vest *Ferma Pomicolă nr. 9 – punct 2.*

Descriere: cele două situri sunt amplasate pe partea dreaptă a șoselei care duce către Nușfalău (DN1H), partea stângă a unui pârâu cu debit variabil *Valea Sării* (*Sós Patak – Valea Sărată*) și terasa din partea dreaptă a văii *Ciurdei*. Au fost identificate materiale ceramice atribuite epocii bronzului şi epocii romane (secolele II–IV p.Chr.).

Tehnici de cercetare utilizate

Cercetarea de teren a fost precedată de o cercetare teoretică la nivelul literaturii de specialitate. După efectuarea evaluării teoretice, s-a trecut la cercetarea de teren, urmărind planșele puse la dispoziție de către beneficiar. Deplasarea în teren a dus la constatarea următoarei situații: terenul supus evaluării (versantul nordic) este acoperit aproape în totalitate de pășune și boscheți, dar în perioadele anterioare au fost executate cu siguranță și arături. Versantul sudic a fost acoperit cu livezi amenajate în anii ’70–80, iar după anii ‘90, o bună parte au fost defrișate și terenul arat, cultivat cu porumb. Pe traseul lung de 3,383 km, au fost realizate 56 de sondaje arheologice, variabile ca lungime, cu lățimea de 1,5 m, în zone cu potențial arheologic, pe tot traseul șoselei proiectate. Traseul variantei de drum are lungimea de 3,383 km, iar pe ductul său nu se cunoșteau cu certitudine situri arheologice. Situl *Piersecărie 2* nu părea afectat direct, zona afectată fiind la vest, despărțită de un pârâu cu debit fluctuant. În ceea ce privește punctul de pe *Dealul Cucului*, traseul drumului îl atinge tangențial, iar referitor la ipotezele, emise anterior, privind existența vreunui sit în acest punct, planul LIDAR nefiind infailibil, odată cu verificarea situației arheologice din această locație s-a ajuns la concluzia că este vorba doar de structuri geologice.

Rezultate şi interpretarea lor

Din punct de vedere stratigrafic, secțiunile au indicat aproximativ aceeași situație, nivel de pământ cenușiu-

negricios de la suprafață până la 0,3–0,6 m. Sub acest strat urmează sterilul arheologic, care este fie argilă maronie, fie balastru, zona fiind sedimentară din punct de vedere geologic. Această situație este specifică mai ales sondajelor trasate dinspre localitatea Cehei spre culmea și pantele sudice ale Dealului Cucului, care este și cea mai instabilă din punct de vedere geologic, fiind observate alunecări de teren. Zona de sud a Dealului Cucului până la intersecția cu DN1H este caracterizată prin depuneri de soluri brune, negre, iar nivelele arheologice au aceleași caracteristici. Chiar dacă terasele pe care au fost identificate siturile beneficiază de expunere sudică și sunt mai stabile geologic, au fost afectate profund la excavarea cu scarificatorul a rădăcinilor pomilor din livezile dezafectate.

Materiale arheologice au fost descoperite în zonele de delimitare a siturilor și la conturarea complexelor arheologice. Au fost identificate două complexe arheologice (gropi de provizii/menajere și urme de locuire aparținând epocilor romană și medievală timpurie).

SITUL 1: a fost identificat între sondajele S33–36 (și prin sondajele S34, 35, 37), pe o lungime de 134 m și o suprafață de 4 516 mp. Terasa, puțin înclinată, este amplasată la baza Dealului Cucului și oferă condiții excelente de locuire. Spre vest și, probabil, și est este mărginit de două pâraie, actualmente cu debit fluctuant. În sondajul S36 a fost conturată o groapă cu diametrul de aprox. 1m spre profilul vestic, la 1m sud de capătul nordic al sondajului. Au fost descoperite materiale arheologice (ceramică și chirpici), databile în secolele VIII–IX, într-un sol de umplutură neagră cu pigmentație ceramică și de lemn ars. Materiale din același orizont cronologic au fost descoperite și în sondajele S33 și 34. Solul, specific sitului, este unul cenușiu amestecat cu maroniu. Sterilul locului este un sol negru cu o consistență lutoasă.

SITUL 2: a fost identificat între sondajele S23–25, pe o lungime de 50 m și o suprafață de 1 490 mp. Terasa, puțin înclinată, este amplasată la baza Dealului Cucului și oferă condiții excelente de locuire. Spre vest și, probabil, și spre est este mărginit de două pâraie, actualmente cu debit fluctuant. În sondajul S25, la 0,5–0,6 m adâncime, a fost conturat un complex (groapă?), cu diametrul de aprox. 1,5 m spre profilul estic, la 4 m sud de capătul nordic al sondajului lung de 15 m. Au fost descoperite materiale arheologice (ceramică și chirpici, un fragment de râșniță), databile în secolele II–III, într-un sol de umplutură neagră cu pigmentație ceramică și de lemn ars. Materiale ceramice, din același orizont cronologic, au fost descoperite și în sondajul S23. Solul, specific sitului, este cenușiu amestecat cu maroniu. Sterilul locului este un sol negru cu o consistență lutoasă.

SITUL 3: a fost identificat între sondajele S45–46, pe o lungime de 55 m și o suprafață de 1 153 mp. Materiale ceramice cenușii modelate la roată au fost descoperite în sondajul S46, iar în celelalte doar pigmenți ceramici. *Ferma pomicolă nr. 9 – punct 2 apare* pe Planurile Urbanistice ale orașului Șimleu ca sit nr. 11, COD RAN 139893.41, cu statutul administrativ de sit arheologic reperat.

Obiectivele cercetărilor viitoare: investigarea exhaustivă a tronsoanelor care suprapun situri.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: expunerea descoperirilor în spațiile expoziționale ale Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, sub forma unui demers tematic.

Abstract

Within the project Feasibility Study Development, Technical Assistance to support the financing application, technical assistance provided to the Beneficiary for the award procedure of the design and execution of the works, advertising provision, data room provision for the investment objective "Șimleu Silvaniei Traffic Discharge" connecting road to the A3 Brașov –Târgu Mureș – Cluj – Oradea Motorway, a theoretical assessment was carried out to identify possible sites that would be affected by the construction. Of the two anticipated sites, only one was intersected by the road route. The verification of the second one did not result in positive results, as it was not a site but only geological formations that suggested the existence of a possible fortification. However, two other new sites dated to the Roman era and the early Middle Ages were discovered.

From an administrative point of view, the town of Şimleu Silvaniei is located in the west of Sălaj County, about 28 km from the county seat, the municipality of Zalău. From a geographical point of view, the town is located on the Crasna Valley, at the foot of the Măgura Şimleului massif in the Crasna Piedmont Depression, which, together with that of Plopiș, forms the Şimleului Depression. The depression has a hilly relief, fragmented by the river of the same name, Crasna, and its tributaries. The hydrographic network is an important factor of the geographical environment, especially since we are referring to a period in which intercommunity connections were made along the valleys, which remained important until the beginning of modern communications.

The 56 surveys, drawn in the last decade of December 2025, aimed to delimit the discovered sites. In the surveyed areas, 2 archaeological complexes appeared (supply/household pits, traces of habitation from the Roman era and the early Middle Ages).

Bibliografie:

Pop, H., Bejinariu, I., Băcueţ-Crişan, S., Băcueţ-Crişan, D., Sana, D., Csok, Z., *Şimleu Silvaniei. Monografie arheologică. Istoricul cercetărilor,* Cluj-Napoca, 2006.

SONDAJ Nr.	LUNGIME ml	Suprafața mp	SONDAJ Nr.	LUNGIME ml	Suprafața mp
1	10	15	**29**	15	22,5
2	10	15	**30**	15	22,5
3	10	15	**31**	10	15
4	10	15	**32**	10	15
5	10	15	**33**	10	15
6	10	15	**34**	10	15
7	10	15	**35**	10	15
8	10	15	**36**	10	15
9	10	15	**37**	10	15
10	10	15	**38**	15	22,5
11	10	15	**39**	10	15
12	10	15	**40**	10	15
13	10	15	**41**	10	15
14	10	15	**42**	10	15
15	15	22,5	**43**	10	15
16	10	15	**44**	10	15
17	10	15	**45**	10	15
18	10	15	**46**	10	15
19	10	15	**47**	10	15
20	10	15	**48**	10	15
21	10	15	**49**	10	15
22	10	15	**50**	15	22,5
23	10	15	**51**	10	15
24	10	15	**52**	10	15
25	15	22,5	**53**	10	15
26	10	15	**54**	10	15
27	10	15	**55**	10	15
28	10	15	**56**	10	15

Tabel cu sondajele trasate

165. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj

Punct: Observator

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 152 (epoca bronzului mijlociu), 153 (epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 213 (La Tène târziu), 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 139893.01
Autorizaţia nr. 163/15.04.2025
Colectiv: Horea Pop (MJIA Zalău) – responsabil științific; Aurora Pețan (UV Timișoara) – responsabil sector; Ovidiu Udrescu (UNSTPB - Centrul Universitar Pitești) – responsabil sector; Melania Pohaidac (MJIA Maramureș); studenții Antonio Nechifor, Bianca Andreea Clipici, Sebastian Caba
Finanţare: 22 400 lei
Perioada desfășurării cercetării: 2–17.09.2025

Scurtă prezentare a sitului

Punctul se află amplasat la nord de orașul Șimleu Silvaniei, pe *Măgura Șimleului*, la cota maximă a acesteia (597 m). În anul 1978, Alexandru V. Matei executa, pe platoul central al *Măgurii*, o secţiune de verificare şi o serie de periegheze în zona întregului masiv, descoperind „fragmente ceramice lucrate cu mâna şi la roată”, atribuite epocii dacice. Începând cu anul 1994, vor fi demarate în acest punct primele săpături arheologice sistematice, de către un colectiv coordonat de Mircea Rusu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca). Până în prezent au fost efectuate 19 campanii de săpături, iar suprafaţa cercetată este de peste 6 500 mp. Pe parcursul acestor campanii au fost descoperite materiale ceramice din neolitic, complexul cultural Criş şi enolitic final, cultura Coţofeni, un complex arheologic aparţinând perioadei timpurii a epocii bronzului (un mormânt de incineraţie), ceramică cu decor de tip Wietenberg, atribuită perioadei mijlocii a epocii bronzului, toate acestea destul de reduse ca pondere în comparaţie cu materialul şi complexele etapelor superioare de locuire din perioada târzie a epocii bronzului, prima epocă a fierului şi perioadei dacice. De asemenea, deosebit de importante sunt descoperirile datate în Evul Mediu timpuriu (secolele IX–X), constând într-o fortificație de refugiu.

Obiectivele cercetării: În anul 2025 au fost încheiate cercetările la Șimleu Silvaniei – *Observator*, cu cea de-a 19-a campanie arheologică, la 31 de ani de la debutul acestora, în anul 1994. Pentru anul 2025, ne-am propus continuarea cercetării, prin sondaj, în partea cea mai înaltă a incintei nr. 5, în ideea verificării situației arheologice din acest sector, neinvestigat deocamdată la o scară mai mare. Diagnosticul din anii precedeți a oferit concluziile potrivit cărora incinta 5 ar fi depozitara necropolei dacice aferente locuirii fortificate din incintele 1–4.

Tehnici de cercetare utilizate: Campania anului 2025 s-a concentrat pe extinderea cercetării din anul precedent, pentru evaluarea unei suprafețe mai mari în vederea finalizării diagnosticului propus. Astfel au fost trasate două suprafețe la vest de secțiunea S1/2024. Suprafața S1/2025 (orientată S-N, dimensiuni 17 × 3 m) a fost trasată la 1 m vest de S1/2024, cu caroul 0 din dreptul caroului 2 al S1/2024. Suprafața S2/2025 a fost trasată la 1 m vest de S1/2025, paralelă cu aceasta (orientată S-N, dimensiuni 16 × 3m). În general, complexele arheologice s-au conturat la nivelul rocii sterile locale (șist cristalin) între 0,25-0,5 m. Complexele descoperite aparțin doar primei epoci a fierului și, cu excepția unuia (Cx 3-locuință), toate celelalte sunt gropi de provizii (Cx 1, 2, 4, 5, 6/1, 6/2).

Rezultate şi interpretarea lor: În anul 2023, au fost surprinse trei complexe arheologice funerare în trei dintre cele patru suprafețe trasate. Prin sondajele diagnosticului realizat începând cu anul 2022, se poate afirma că, în perioada dacică (secolul I a.Chr.), spațiul cercetat a suferit nivelări dinspre zona înaltă spre pantă, astfel încât actualmente depunerea pe stânca nativă are doar o grosime de 0,1–0,2 m.

Cercetarea din anul 2024, cea de-a 18-a de la Șimleu Silvaniei – *Observator*, a completat imaginea formată de săpăturile din anii 2021–2023 cu privire la incinta 5, amenajată în prima epocă a fierului, aleasă apoi de comunitatea dacică pentru depuneri cu caracter funerar. Au fost descoperite doar două complexe arheologice din prima epocă a fierului, dar și o serie însemnată de materiale arheologice speciale. din fier, bronz și argint dacice, majoritatea provenind de la depuneri funerare deranjate în timp sau împrăștiate chiar în epoca dacică, în urma unui ritual cu caracter special.

Diagnosticul din anul 2025 a adus argumente privind amenajarea zonei mai înalte din incinta 5 în epoca dacică (secolul I a.Chr.) pentru efectuarea de depuneri funerare prin mai multe mijloace. Acestea au constat în amenajarea unor platforme pe care se realiza depunerea resturilor incinerate. O altă manieră era acea a depunerilor în urnă, iar, foarte probabil, cea de-a treia modalitate era aceea a împrăștierii în vânt, pe sol a resturilor cinerare.

Complexele preistorice cercetate conțin fragmente ceramice și câteva ustensile din lut (prâsnele) sau gresii destinate confecționării tiparelor sau finisării și ascuțirii pieselor metalice. Nu au fost descoperite morminte dacice de incinerație, ci numai piese metalice, unele arse secundar, sau deformate în urma cremației, împrăștiate pretutindeni. Printre piesele descoperite în suprafețele cercetateamintim javeline, cuțite (unele arse secundar), verigi din fier și bronz, fibule din fier și resturi de fibule din argint (de tipul cu noduri), fragment de obiecte arse secundar, topituri din argint, fragmente de paftale, fragmente de brățări din fier și argint.

Scurtă descriere a descoperirilor:

Complexul Cx1: Groapă, identificată în suprafața S2, în dreptul caroului 4–5; adâncime 0,4 m; diametru 1,3 m; umplutură sol maroniu cu fragmente ceramice; datare: prima epocă a fierului.

Complexul Cx2: Groapă, identificată în suprafața S2, în dreptul caroului 5,5-8, parțial în profilul vestic; adâncime 0,4 m; diametru 1,5 m; umplutură sol maroniu cu fragmente ceramice; datare: prima epocă a fierului.

Complexul Cx3: Locuință adâncită (0,4-0,5), de formă patrulateră cu laturile de 7 × 4,3 m, orientată aprox. E-V; surprinsă în ambele suprafețe cercetate. Complexul a fost identificat aproape integral, doar extremitatea estică rămânând în martorul dintre S1/2024 și S1/2025. Umplutura complexului constă în sol cenușiu închis, datorat probabil cenușii rezultate la incendierea sa. Inventarul complexului costă în numeros material ceramic. Datere: prima epocă a fierului.

Complexul Cx4: Groapă, identificată în suprafața S2, în dreptul caroului 13–14,5; adâncime 0,5 m; diametru 1,25m; umplutură sol cenușiu cu puține fragmente ceramice; datare: prima epocă a fierului.

Complexul Cx5: Groapă, identificată în suprafața S2, în dreptul caroului 13–16 în profilul estic; adâncime 0,5 m; iese din profil maxim 1 m; umplutură sol maroniu cu puține fragmente ceramice; Foarte probabil groapa este una de deservire pentru o vatră de foc (posibil a unui cuptor) alunecată pe panta gropii dinspre sud. Nu este exclus ca respectivul complex, destinat preparării hranei, să țină de complexul Cx 3-locuință; datare: prima epocă a fierului.

Complexul Cx6/1: Groapă, identificată în suprafața S1, în dreptul caroului 4,5–5,2; adâncime 0,4m; diametru 0,7m; umplutură sol cenușiu cu fragmente ceramice; datare: prima epocă a fierului.

Complexul Cx6/2: Groapă, identificată în suprafața S1, întrând în martorul dintre secțiuni în dreptul caroului 5,5–6,5; adâncime 0,4 m; formă ovală orientată aprox. E-V, diametre 1 × 1,8 m; umplutură sol cenușiu cu fragmente ceramice; datare: prima epocă a fierului.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Extinderea sondajelor cu excavarea unei alte suprafețe compacte în apropiere pentru completarea imaginii. Cercetarea necropolei dacice, poate nu singura din această locație, este deosebit de importantă privind tratamentul funerar aplicat nu doar elitei războinice ci și civililor de rând sau aristocrației locale dacice din secolul I a.Chr.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Parteneriat cu Primăria orașului Șimleu Silvaniei, Poliția Locală și Ocolul Silvic și administratorul fondului de vânătoare privind monitorizarea tranzitului de persoane în sit în vederea descurajării braconajului arheologic.

De asemenea, în anul 2025, a fost lansat un film de promovare a sitului arheologic.

Abstract

The diagnosis of 2025 brought arguments regarding the arrangement of the higher area of enclosure 5 in the Dacian era (1st century BC) for the performance of funerary deposits by several means. These consisted in the arrangement of platforms on which the cremated remains were deposited. Another manner was that of deposits in urns, and very likely, the third way was that of scattering the cremated remains in the wind, on the ground.

The 2025 campaign focused on expanding the previous year's research to assess a larger area in order to finalize the proposed diagnosis. Thus, two areas were drawn to the west of section S1/2024. Area S1/2025 (oriented S-N, dimensions 17 × 3 m) was drawn 1 m west of S1/2024, with square 0 next to square 2 of S1/2024. Area S2/2025 was drawn 1 m west of S1/2025, parallel to it (oriented S-N, dimensions 16 × 3 m). In general, the archaeological complexes were outlined at the level of the local barren rock (crystalline shale) between 0.25 - 0.5 m. The discovered complexes belong only to the first Iron Age and except for one (Cx 3 - dwelling) all the others are supply pits (Cx 1, 2, 4, 5, 6/1,6/2).

No Dacian cremation graves were discovered, but only metal pieces, some secondary, or deformed by cremation, scattered everywhere, including small cremated bones. Among the pieces discovered in surfaces S1-2 we mention javelins, knives (some secondary ass), iron and bronze rings, iron fibulae and remains of silver fibulae (of the type with knots) secondary ass, silver melts, fragments of paftals, fragments of iron and silver bracelets.

This year's diagnosis brought arguments regarding the development of the higher area of precinct 5 in the Dacian era (1st century BC) for carrying out burials by several means. These consisted in setting up platforms on which the incinerated remains were deposited. Another way was that of deposits in the urn, and very likely, the third way was that of scattering the cremated remains in the wind, on the ground.

Bibliografie:

Pop, H., *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României,* Cluj-Napoca, 2006, p. 39–43.

Pop, H., *Așezări dacice din vestul și nord-vestul României (sec. II î.Chr.-I d.Chr.) – cu specială privire la Depresiunea Șimleului*, Cluj-Napoca, 2009, p. 98–99.

166. Tazlău, com. Tazlău, jud. Neamț
Punct: Slătioara

Tip de sit: 4 (exploatare)
Încadrare cronologică: 2 (protoistorie), 21 (La Tène), 5 (epoca modernă)
Autorizația nr. 396/28.07.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific
Perioada desfășurării cercetării: 25–26.09.2025

Sursa salină de la Tazlău – *Slătioara* se află în partea de sud-vest a satului cu același nume, la sud de Măgura Mare și aproape de obârșia pârâului Slătioara, afluent de dreapta al râului Tazlău. Izvorul de slatină este situat la 4 km sud-vest față de Mănăstirea Tazlău, în zona montană, împădurită (Pl. I/1).

Pe un versant abrupt de pe malul drept al pârâului Slătioara se află izvorul sărat, captat în prezent într-o amenajare circulară de lemn, de mici dimensiuni (diametrul 0,60 m și adâncimea 1 m) (Pl. I/2).

Emergența salină a fost prospectată pentru prima dată de o echipă franceză în anii 2005 și 2006, prilej cu care au fost prelevate și probe de apă pentru analize chimice[1]. Tot atunci s-a observat că în imediata apropiere a izvorului se găseau materiale ceramice, atribuite de specialiștii francezi neo-eneoliticului și epocii fierului.

Lângă amenajarea în care a fost captată sursa de apă sărată se observă un mic monticul, destul de erodat, cu o suprafață de aproximativ 4 mp. De altfel, doar în acest perimetru terenul este relativ plat; la sud și est de izvor versantul este abupt și accidentat.

Pentru a verifica natura antropică a acelei platforme aflate în proximitatea sursei de slatină, unde se observau și mici fragmente ceramice, a fost realizat un sondaj de dimensiuni reduse (1 × 1 m) (Pl. I/3– 4).

Din punct de vedere stratigrafic, a fost înregistrată următoarea situație:

- între 0,0 m și - 0,05 m se află un nivel argilos, gălbui, dens, care conține și pietrișuri;
- între - 0,05 m și - 0,30 m a fost identificată o depunere arheologică alcătuită din fragmente ceramice, pământ, resturi de cărbuni și fragmente mici de lemn;
- între - 0,30 m și - 0,40 m se află un nivel argilos, gălbui, dens și fără vestigii arheologice;
- între - 0,40 și - 0,60 m se găsea un nivel argilos, brun-gălbui, dens și fără vestigii arheologice;
- între - 0,60 m și - 0,65 m a fost identificat un nivel subțire constituit din resturi de combustie și fragmente ceramice.
- între - 0,65 m și - 0,70 m a fost observat un nivel de microprundișuri, steril din punct de vedere arheologic.

În suprafața cercetată, depunerea arheologică conținea la partea ei superioară un amestec de resturi de combustie, fragmente ceramice de mici dimensiuni, bucăți mărunte de lemn aduse, cel mai probabil, de pe versant, precum și resturi de cărbuni. La partea inferioară, nivelul arheologic conținea numeroase fragmente ceramice, de dimensiuni variabile, dar și o cantitate importantă de cărbuni și cenușă.

Materialul ceramic recuperat, care este destul de consistent în raport cu suprafața săpată, aparține exclusiv epocii fierului și este constituit din fragmente care provin, preponderent, de la vase deschise, cu corpul tronconic (străchini). Cea mai mare proporție a ceramicii este nedecorată.

La partea superioară a depunerii arheologice au fost identificate și fragmente ceramice specifice epocii moderne (secolele XIX–XX).

Pe baza unei probe de cărbune analizată în laboratorul din Poznan (POZ-18757), echipa franco-română care a făcut cercetări de suprafață în acest punct în anul 2025 a obținut o datare absolută, care este plasată în intervalul 390–190 cal BC[2]. Inventarul ceramic recuperat din sondajul arheologic recent prezintă trăsături tipologice care îl plasează în secolele V–III a.Chr.

Importanța sitului arheologic de la Tazlău – *Slătioara* derivă din faptul că este singura exploatare salină de la est de Carpați unde au fost documentate exclusiv doar vestigii specifice epocii fierului.

Materialele arheologice se află în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț.

Abstract

The archaeological site at Tazlău-*Slătioara*, which is linked to the exploitation of a salt spring, has been included recently in the scientific circuit, but without any systematic research having been carried out. In order to verify the stratigraphy and to collect bioarchaeological samples from this site, located in a forested mountain area, a small-scale archaeological survey was conducted. The archaeological deposit occupies an extremely small area, and stratigraphic data have shown that the salt spring was intensively exploited during the Iron Age (5th–3rd century BC). Numerous ceramic materials were identified, coming from open vessels with a truncated cone shape, used for boiling salt water and recrystallization of salt.

[1] Weller, Brigand, Alexianu 2007, p. 165.
[2] Weller, Brigand, Alexianu 2007, p. 165.

Bibliografie:

Weller, Brigand, Alexianu 2007 – Weller, O., Brigand, R., Alexianu, M., *Cercetări sistematice asupra izvoarelor de apă sărată din Moldova. Bilanțul explorărilor din anii 2004–2007 efectuate în special în județul Neamț*, în: MemAntiq, 14, 2007, p. 121–190.

Illustrations list:

Pl. I. Tazlău – *Slătioara*: 1. location of the site; 2. salt spring and the archaeological deposit; 3. the archaeological test trench; 4. stratigraphic detail (1. according to GoogleEarth; 2–4. photo V. Diaconu).

Pl. II. Tazlău – *Slătioara*: 1–20. pottery specific to the Iron Age (photo and drawing V. Diaconu).

Pl. I. Tazlău – Slătioara: 1. localizarea sitului; 2. izvorul de sare și depunerea arheologică; 3. sondajul arheologic; 4. detaliu stratigrafic (1. după GoogleEarth; 2 - 4. foto – V. Diaconu)

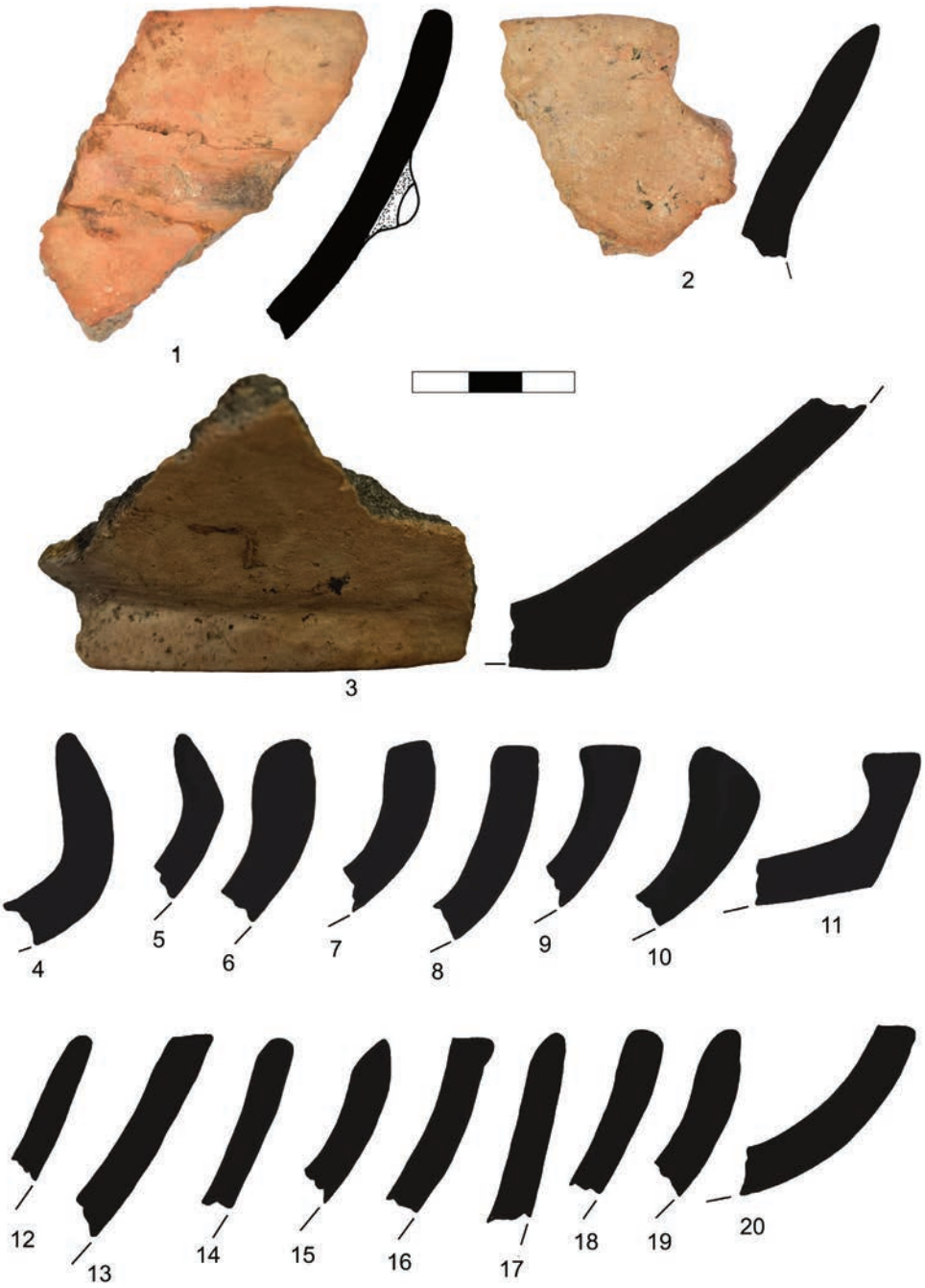

Pl. II. Tazlău – Slătioara: 1 - 20. ceramică specifică epocii fierului (1 - 20. foto și desen – V. Diaconu)

167. Târgu Neamț, jud. Neamț
Punct: Cetatea Neamț

Tip de sit: 122 (cetate)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 121064.03
Autorizația nr. 707/23.10.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Alexandra Gerea, Dragoș Tătaru, Eduard Năstase, Bogdan Grecu, Bogdan Zaharia, Andrei Emilian Mihai, Alexandra Petrescu, Bogdan Cerbu (INCDFP)
Perioada desfășurării cercetării: 01–15.12.2025

Cetatea Neamț este una dintre cele mai reprezentative fortificații din sistemul defensiv al Moldovei medievale, având o importanță strategică deosebită pentru apărarea zonei vestice a proviciei istorice amintite.

Fortificația mușatină, edificată în a doua parte a secolului XV, a avut rol militar până la începutul secolului XVIII, îndeplinind în toată această perioadă, secvențial, și rol administrativ.

În perioada interbelică, la începutul anilor ’40, la Cetatea Neamț au debutat cercetări arheologice destul de ample, desfășurate pe parcursul a trei campanii, și care au avut ca principal scop scoaterea la lumină a anumitor perimetre și structuri de zid din incinta monumentului istoric[1].

Ulterior, în anii ’50, în cadrul amplului șantier arheologic Suceava – Cetatea Neamț, și la fortificația mușatină de lângă Târgu Neamț au fost realizate câteva sondaje arheologice, inclusiv în zona exterioară a fortificației[2].

Ca etapă premergătoare lucrărilor de restaurare a monumentului istoric, în anii ’60, au fost desfășurate cercetări mai ample în incinta Cetății Neamț, dar și în zona sistemului defensiv, însă rezultatele au fost valorificate într-o formă extrem de succintă[3].

La ultima etapă de reabilitare a Cetății Neamț au fost făcute mai multe sondaje arheologice, atât în curtea interioară a fortificației, cât și pe platoul exterior, aflat în partea de nord, fiind descoperite o serie de contexte arheologice interesante, dar și un grup de morminte medievale[4].

Deși pe parcursul acestor etape de cercetare au fost aduse informații importante privitoare la istoria și evoluția acestei importante cetăți medievale, încă mai sunt detalii care merită analizate. În acest sens, în cadrul unui proiect interdisciplinar, desfășurat de Complexul Muzeal Național Neamț în parteneriat cu Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare pentru Fizica Pământului, a fost realizată o scanare LIDAR, pentru o analiză mai temeinică a morfologiei terenului pe care a fost edificată construcția cu rol defensiv.

Din punct de vedere metodologic, scanarea LiDAR s-a făcut cu un senzor Lidar YellowScan Mapper+. Lungimea de undă utilizată este de 905 nm. Precizia este de 25 mm, iar acuratețea de 30 mm. Câmpul vizual al scanerului este de 70.4 grade orizontal și 4.5 grade vertical. Rata transmiterii de pulsuri este de 240.000/s. Numărul de ecouri pe puls este de până la 3. Acest senzor include și o cameră foto Sony, utilizată pentru obținerea de imagini utile în colorizarea norului de puncte obținut. Senzorul a fost atașat unei drone DJI Matrice 300 RTK, la sol fiind instalată și o stație de bază GNSS DJI D-RTK2, pentru corecții de poziționare în timp real.

În ceea ce privește parametrii de achiziție, menționăm că pentru zbor s-au folosit griduri octogonale/oblice, la înălțimea de 40-50 m, unghiul de scanare fiind de 70 grade, în condițiile unei temperaturi atmosferice de 20°C și cer însorit.

Procesarea datelor a fost realizată cu ajutorul programelor de specialitate, PoSPac și YellowScan Cloud Station. În primă fază au fost realizate corecțiile de poziție ale traiectoriilor, pentru a asigura o poziționare corectă în spațiu a rezultatelor. A urmat crearea norului de puncte rezultat din măsurători și ulterior s-a realizat o clasificare simplă (2 categorii), care a fost utilizată la interpolarea datelor și crearea modelelor digitale de elevație. Acestea din urmă sunt de două feluri: modele digitale de suprafață (MDS), care oferă informații despre elevația tuturor obiectelor aflate la suprafață și modele digitale ale terenului (MDT), care oferă informații legate de elevația suprafeței solului, după ce toate obiectele (inclusiv vegetația) au fost eliminate, ducând la un model cât mai apropiat de elevația reală a terenului. Într-un final, datele rezultate, de tip raster (format .tif), sunt colorizate în funcție de elevație și pantă pentru punerea în evidență a reliefului obiectivelor de interes.

În urma scanării LiDAR a perimetrului Cetății Neamț, s-au evidențiat mult mai bine trăsăturile sistemului defensiv medieval (Pl. I/1). Cu acest prilej s-a observat că, inclusiv pe latura sudică, unde versantul este foarte abrupt, a fost săpat un segment din șanțul de apărare, dar nu de aceeași amploare ca pe laturile de N, E și V. De asemenea, pe versantul de SE al promontoriului pe care se află Cetatea Neamț, în zona împădurită, se observă o anomalie liniară, cu o lungime de aproximativ 100 m, care poate să aibă caracter antropic și nu excudem posibilitatea să fi avut rol defensiv într-o anumită etapă din perioada de funcționare a fortificației mușatine.

[1] Minea, Grigoraș, Cojoc 1943; Constantinescu 1946.
[2] Mitrea *et alii* 1955, p. 801.
[3] Constantinescu 1960; Constantinescu 1963.
[4] Diaconu, Dumitroaia 2012.

Pornind de la rezultatele măsurătorilor neinvazive, am considerat necesară verificarea unui segment al sistemului defensiv, unde nu au fost realizate săpături până în prezent.

Sondajul realizat la SE de fortificația medievală, dincolo de șanțul de apărare, pe un monticul aflat în stânga drumului de acces către monument, a avut dimensiunile de 3 × 1 m și a fost orientat NE-SV (Pl. I/2). Scopul acestui sondaj a fost acela de a verifica dacă perimetrul respectiv a cunoscut intervenții antropice în perioada Evului Mediu.

Din punct de vedere stratigrafic, situația înregistrată în acest sondaj a fost următoarea (Pl. I/3):

- între 0 m și -0,1 m, nivel vegetal, de culoare neagră;
- între -0,1 m și -0,8 m, nivel constituit din șisturi verzui, provenite din excavarea șanțului de apărare;
- între -0,8 m și -0,85 m, lentilă de culoare brun-căzămizie, care conține și pigmenți de mortar, corespunzătoare nivelului de călcare din evul mediu;
- între -0,8 m și -1 m, nivel compact, steril arheologic, alcătuit din șisturi verzui.

Pe baza observațiilor stratigrafice, corelate cu datele LiDAR, se poate concluziona că zona de la SE de cetate a fost înălțată cu material sedimentar excavat din șanțul de apărare, fiind obținut un pseudo-val, care sporea capacitatea defensivă a fortificației.

Cercetările de dată recentă vin să confirme faptul că trecutul acestei importante fortificații medievale încă mai are necunoscute, iar folosirea tehnologiilor recente poate să ajute la înțelegerea unor aspecte legate de modul cum au fost folosite trăsăturile terenului pentru edificarea acestei cetăți și amploarea intervențiilor antropice pentru realizarea sistemului defensiv.

Abstract

Neamț Fortress is one of the most important medieval fortifications in eastern Romania and played an important military role between the 14th and 18th centuries. Over the last century, several archaeological excavations have been conducted here, providing significant data about the fortress's past, but we still do not have a complete picture. For this reason, using modern technologies, we are trying to understand lesser-known details related to the topographical features, but also to the complexity of the defensive system.

Recently, as part of the "ForTum – Geophysical Investigations in Archaeological Sites With Social Impact in the Neamț County" project, implemented by the Neamț National Museum Complex in partnership with the National Institute for Earth Physics Romania, a LiDAR scanning survey has been carried out at Cetatea Neamț, with the purpose of highlighting relevant topographical details and features related to the development dating back to the medieval period.

Based on LiDAR data, an archaeological survey was conducted in the southeastern part of the fortress, outside the defensive ditch, which confirmed the extent of the defensive system built in the 15th century.

Bibliografie:

Constantinescu 1946 – Constantinescu, D., *Campania de săpături din anul 1940 de la Cetatea Neamțului*, în: Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1943, 1946, p. 136–178.

Constantinescu 1960 – Constantinescu, N., *Date noi în legătură cu Cetatea Neamț*, în: SCIV, 11, 1, 1960, p. 95–99.

Constantinescu 1963 – Constantinescu, N., *Din nou în problema Cetății Neamțului*, în: SCIV, 14, 1, 1963, p. 217–219.

Diaconu, Dumitroaia 2012 – Diaconu, V., Dumitroaia, Gh., *Mormintele medievale de la Cetatea Neamț*, în: MemAntiq, 28, 2012, p. 229–256.

Minea, Grigoraș, Cojoc 1943 – Minea, I., Grigoraș, N., Cojoc, Gh., *Din trecutul Cetății Neamț – în legătură cu campania noastră de săpături arheologice din vara anului 1939*, în: Cercetări Istorice, 17I, 1943, p. 141–210.

Mitrea *et alii* 1955 – Mitrea, B., Diaconu, Gh., Matei, M., Alexandrescu, Al., Constantinescu, N., Martinovici, T., Nicolescu, C., Olteanu, Șt., Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului, în: SCIV, 6, 3–4, 1955, p. 753–818.

Ilustration:

Pl. I. Târgu Neamț – *Neamț Fortress:* 1. LiDAR image of the area where Neamț Fortress is located; 2. archaeological survey conducted in 2025; 3. stratigraphic detail from the survey conducted in 2025 (1. made by INCDFP; 2–3. photo V. Diaconu).

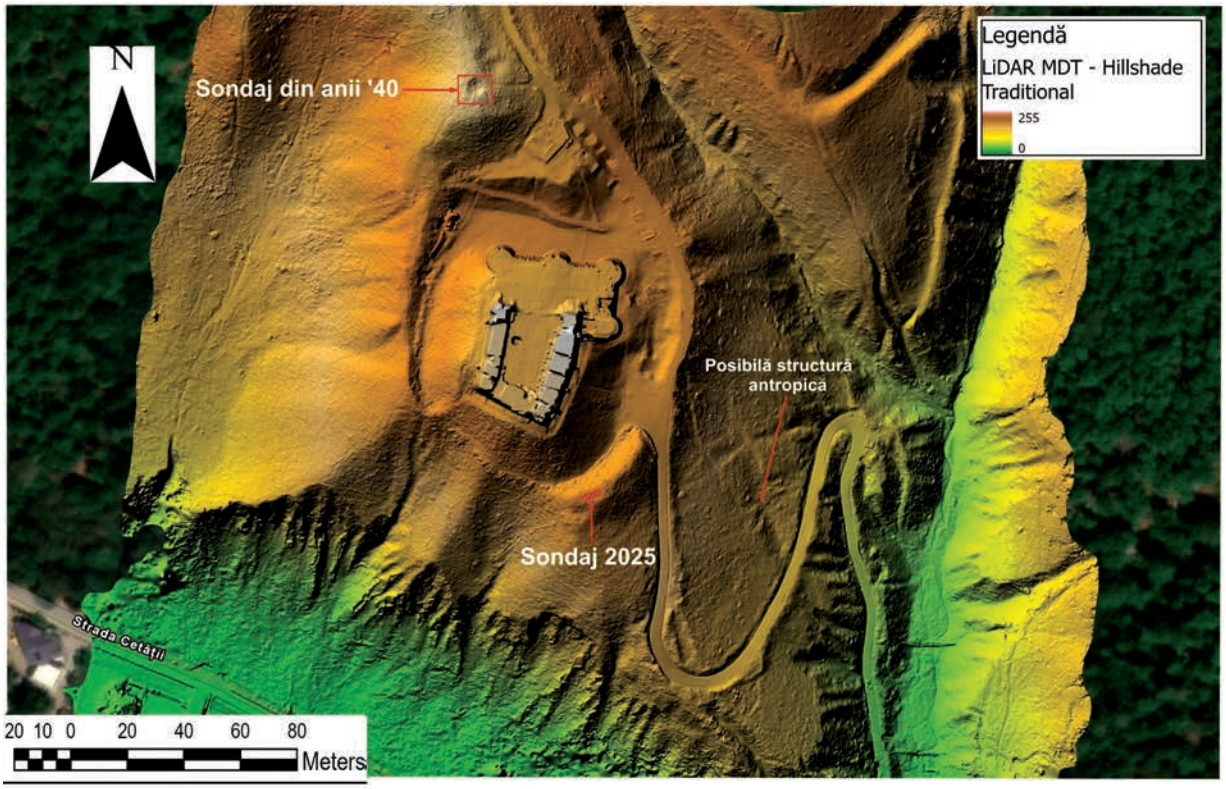

1

2

3

Pl. I. 1. imagine LiDAR a zonei în care se află Cetatea Neamț; 2. sondaj arheologic realizat în anul 2025; 3. detaliu stratigrafic din sondajul realizat în anul 2025 (1. realizat de INCDFP; 2, 3. foto – V. Diaconu)

168. Târgu Neamț, jud. Neamț
Punct: Dealul Colacu

Tip de sit: 221 (mormânt tumular)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie)
Cod RAN: 121064.10, 121064.11
Autorizația nr. 64/20.02.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Jaroslav Peška (Centrul Arheologic Olomouc, Cehia); Tomáš Tencer, Jan Havelka, Jiři Geršl (Universitatea Masaryk, Brno, Cehia)
Perioada desfășurării cercetării: 18–20.03.2025

Până acum trei decenii, în zona orașului Târgu Neamț nu erau cunoscuți tumuli, însă cercetările intense de teren, precum și verificarea unor surse cartografice din secolele XVIII-XIX, au permis identificarea unor astfel de construcții funerare. Astfel, în partea de SE a localității și la 1 km N față de satul Topolița, pe un platou numit *Dealul Colacu*, au fost identificați încă din anul 2006 doi tumuli, dintre care unul foarte aplatizat[1].

Zona în care se află tumulii are o altitudine absolută de 393 m și constituie limita dintre bazinele hidrografice ale râurilor Neamț și Topolița.

Pentru că cele două movile se află pe traseul viitoarei autostrăzi A8 și urmează să fie afectate de lucrările de infrastructură, s-a considerat necesară scanarea geofizică în cadrul unui proiect dedicat răspândirii comunităților Yamnaya la est de Carpați și implementat în parteneriat cu Centrul de Cercetări Arheologice din Olomouc (Cehia).

Cu scopul obținerii unor date relevante a fost scanată magnetometric o suprafață de 1,1 ha, de formă cvasirectangulară (210 m × 60 m), orientată N-S. Investigațiile geofizice au fost limitate de prezența rețelei de înaltă tensiune în imediata apropiere a unuia dintre tumuli.

Tumulul T.1 are un diametru de aproximativ 40 m și o înălțime actuală de cca 1 m (Pl. I/1).

Tumulul T. 2 are diametrul de cca 35 m, iar înălțimea maximă este de aproximativ 0,5 m.

Densitatea măsurătorilor geomagnetice a fost de 0,5 m pe axa X și de 0,1 m pe axa Y, în toate zonele investigate. Direcția de măsurare este axa Y, iar magnetometrul s-a deplasat peste zona de studiu în linii paralele (profile).

Pentru studiul magnetic a fost utilizat magnetometrul LEA MAX (Eastern Atlas, Germania), cu zece sonde gradiometrice fluxgate (FEREX CON 650, Foerster, Germania), cu o precizie de 0,2 nT. Pentru acoperirea întregii suprafețe care urma să fie investigată, magnetometrul a fost tractat mecanizat, cu ajutorul unui ATV (Pl. I/2).

Magnetometrul este proiectat ca un gradiometru pentru a măsura gradientul vertical al câmpului magnetic local - diferențele dintre componentele verticale ale câmpului magnetic la două înălțimi diferite de la suprafață. Distanța verticală dintre cei doi senzori din fiecare sondă este de 0,65 m. Distanța orizontală dintre senzori este de 0,5 m. Această configurație permite colectarea de date cu o densitate de 0,5 m pe axa X și 0,1 m pe axa Y în toate zonele studiate.

Datele au fost colectate cu informații spațiale. Poziționarea a fost realizată cu ajutorul a două instrumente RTK GNSS (Real-Time Kinematic; Global Navigation Satellite System), un model Trimble R-10 2 în configurație rover-bază. Locația bazei a fost corectată cu serviciul de corecție Trimble RTX, cu o eroare de poziționare de 2-10 cm. Sistemul de coordonate utilizat în timpul măsurătorilor magnetice a fost WGS84 UTM 35N (EPSG: 32635).

Datele brute au fost decodificate, s-a aplicat corecția de derivă și s-au normalizat utilizând un filtru median.

Toate etapele au fost procesate în software-ul Eastern Atlas EAL D2. Rasterul interpolat (dimensiunea celulei de 0,25 m) reprezintă harta rezultată a gradientului vertical ΔZ al câmpului magnetic al Pământului (nT) - magnetograma. În majoritatea cazurilor se utilizează o scară alb-negru, în care tonurile întunecate reprezintă anomalii pozitive, iar tonurile deschise indică anomalii negative sau invers. Pentru o lizibilitate optimă a caracteristicilor arheologice tipice se aplică, în general, un interval dinamic de ±3 nT. În cazul vizualizării structurilor recente, se utilizează intervale mai largi, cum ar fi ±35 nT sau ±100 nT. Interpretarea arheologică, vizualizarea și analiza rasterului au fost efectuate în ArcGIS Pro 3.4 (ESRI).

Scanarea geofizică a indicat, în cazul tumului T.1, o anomalie pozitivă, de formă circulară, cu un diametru de aproximativ 25 m, care a fost interpretată ca un posibil ring al tumulului. În interiorul acestui perimetru au fost identificate o serie de alte anomalii, dintre care una este mai bine evidențiată, amplasată în zona centrală a movilei, și care a fost interpretată ca fiind posibilul mormânt principal (Pl. I. /3).

În cazul tumulului T. 2, care este foarte aplatizat, măsurătorile geofizice au confirmat existența unei structuri antropice, sub forma unui semicerc, care ar putea să fie tot parte dintr-un ring (Pl. I./4).

Ambii tumuli sunt supuși erodării constante datorate lucrărilor agricole, iar tumulul T. 1 va fi afectat de lucrările de infrastructură pentru autostrada A. 8.

Abstract

Until two decades ago, no burial mounds were known in the area around Târgu Neamț, but recent field research has identified such funerary monuments.

[1] Diaconu 2007, p. 107.

As part of a research project carried out in partnership with the Center for Archaeological Research in Olomouc (Czech Republic), two burial mounds located in the southern part of Târgu Neamț, in a place called *Dealul Colacu*, were scanned using magnetometry. Geophysical investigations confirmed the existence of the two anthropic structures, with anomalies identified in both cases indicating the possibility of burial complexes.

Bibliografie:

Diaconu 2007 – Diaconu, V., *Recunoașteri arheologice de suprafață în zona orașului Târgu Neamț*, în: MemAntiq, 24, 2007, p. 87–120.

Illustration:

Pl. I. Târgu Neamț – *Dealul Colacu*: 1. burial mound no. 1; 2. view during geophysical investigations; 3. magnetometric map and the interpretation of geophysical data (1–2. photo V. Diaconu; 3–4, processing by T. Tencer).

.

1

2

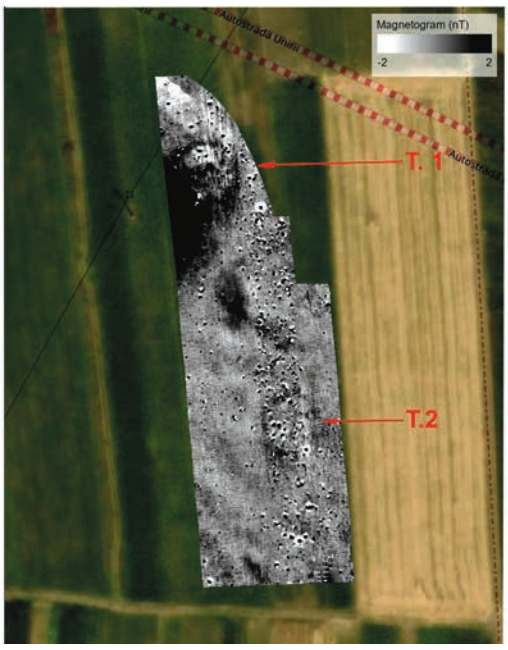

3

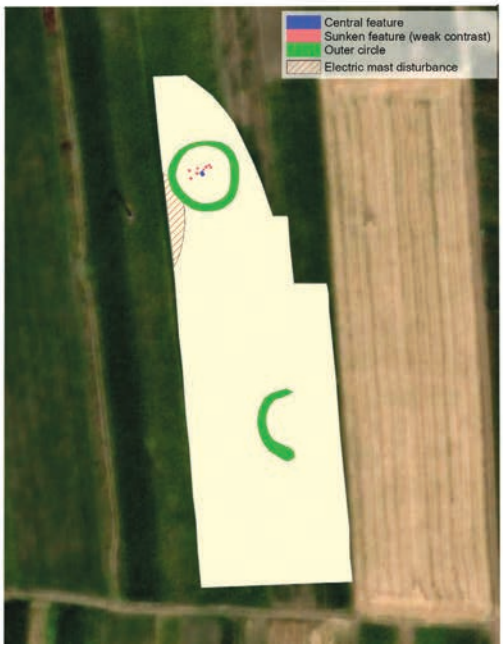

4

Pl. I. Târgu Neamț - Dealul Colacu: 1. tumulul nr. 1; 2. aspect din timpul investigațiilor geofizice; 3. harta magnetometrică și interpretarea datelor geofizice (1, 2. foto – V. Diaconu; 3, 4. procesare T. Tencer)

169. Târgu Neamț, jud. Neamț
Punct: Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 432 (epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)
Autorizația nr. 705/23.10.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific
Perioada desfășurării cercetării: 04–05.11.2025

Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț funcționează în fosta Școală Domnească, edificată în anii 1850–1852, pe un teren care aparținea Mănăstirii Neamț. Instituția de învățământ a fost construită din inițiativa domnului Moldovei – Grigore Alexandru Ghica – și a funcționat până în anul 1976, când în clădirea amintită a fost transferat muzeul de istorie al orașului.

Conform datelor istorice, pe locul unde au fost construite Școala Domnească și spitalul a existat Biserica „Sf. Dumitru" și cimitirul aferent acesteia, care au funcționat în secolul XVI și, probabil, și în sec. XVII[1].

Pentru implementarea unui proiect de reabilitare a clădirii Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, ca etapă premergătoare pentru întocmirea documentației de proiectare, a fost realizată o dezvelire a unui segment al fundației clădirii, cu scopul evaluării stării acesteia și a identificării soluțiilor necesare pentru consolidarea monumentului. În acest sens a fost deschisă o casetă de 2 × 2 m, pe latura estică a edificiului, în colțul de SE (Pl. I/1). Cu acest prilej, au putut fi făcute o serie de observații stratigrafice interesante, care confirmă intensa antropizare a acestui spațiu, fapt cunoscut, de altfel, din sursele istorice ale secolelor XVIII–XIX.

Din punct de vedere stratigrafic au fost observate mai multe niveluri de frecventare ale acestui loc, care pot fi rezumate astfel (Pl. I/2):

- Între 0 m și - 0,3 m, alee de beton;
- Între - 0,30 m și - 0,45 m, amenajare de pământ cu șisturi verzui;
- Între - 0,45 m și - 0,55 m, nivel de construcție, cu resturi de cărămidă și moloz;
- Între - 0,55 m și - 1,15 m, nivel arheologic de culoare brună, care conținea pietre, ceramică și resturi osteologice animale;
- Între -1,15 m și - 1,80 m, nivel argilos, steril din punct de vedere arheologic;
- nivel de pietrișuri compacte.

Deși săpătura a fost una restrânsă, rezultatele sunt interesante și merită să fie evidențiate. Astfel, s-a observat că, sub nivelul de construcție al clădirii, a existat o etapă de locuire confirmată prin numeroase fragmente ceramice, piese de fier și resturi faunistice, încadrate în secolul XVI și în prima parte a secolului XIX (Pl. II/2–16). La baza acestui nivel se găseau și pietre de râu de dimensiuni medii și mici.

Observațiile asupra fundației monumentului arată că aceasta a fost realizată din piatră de râu, zidită cu mortar pe bază de var și nisip. La 0,80 m față de bază, fundația este ușor decroșată.

Cx. 1. La talpa fundației, la limita dintre nivelul argilos și cel alcătuit din pietrișuri, a fost identificat un mormânt de înhumație, al unui adult, orientat V-E. S-au păstrat în poziție anatomică oasele membrelor inferioare, respectiv tibiile, calcaneele și falangele. Nu a fost observat conturul gropii și nici nu s-au păstrat resturi de sicriu (Pl. II/1). Faptul că respectivul complex funerar a fost identificat sub fundația muzeului ne oferă și un indiciu privitor la datarea acestuia anterior anului 1850.

Chiar dacă nu avem elemente de inventar, corelând sursele istorice cu datele arheologice, putem presupune că mormântul aparține, cel mai probabil, secolului XVII și trebuie pus în legătură cu cimitirul Bisericii „Sf. Dumitru", care a existat în apropiere și care este menționat în mai multe surse istorice[2].

Pe baza celor menționate anterior putem afirma, chiar dacă săpătura arheologică a fost de dimensiuni reduse, că zona în care a fost edificat monumentul istoric unde funcționează Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț a fost puternică antropizată până la jumătatea secolului XIX. De asemenea, avem certitudinea că fosta Școală Domnească a fost ridicată în spațiul în care a funcționat cimitirul Bisericii „Sf. Dumitru", dar, cel mai probabil, în secolul XIX acest areal cu destinație funerară fusese de mult abandonat.

Abstract

History and Ethnography Museum of Târgu Neamț operates in the former Royal School, built in the mid of the 19th century. The building is a historical monument, and a recent test trench was carried out to check the structure of the foundations.

The results shown us that the area was intensely anthropized in the 16th-19th centuries; numerous ceramic materials, animal bones, and iron pieces has being identified. Part of a human skeleton was discovered at the base of

[1] Luca 2008, p. 360.
[2] Dumitroaia 1992, p. 94.

the foundation, confirming the presence in this area of a cemetery belonging to the St. Dimitrie Church, which operated in the 16th-17th centuries.

Bibliografie:

Dumitroaia 1992 – Dumitroaia, Gh., *Materiale și cercetări arheologice din zona de nord-est a județului Neamț*, în: MemAntiq, 18, 1992, p. 63–144.
Luca 2008 – Luca, G., *Târgu Neamț. Monografie*, Piatra-Neamț, 2008.

Illustrations list:

Pl. I. Târgu Neamț – *History and Ethnography Museum of Târgu Neamț*: 1. details of the foundation and funerary complex; 2. stratigraphic details (1–2. photo V. Diaconu).
Pl. II. Târgu Neamț – *History and Ethnography Museum of Târgu Neamț*: 1, detail of the medieval funerary complex; 2–16. archaeological materials from the 16th–19th centuries (1–16, photo – V. Diaconu).

1

2

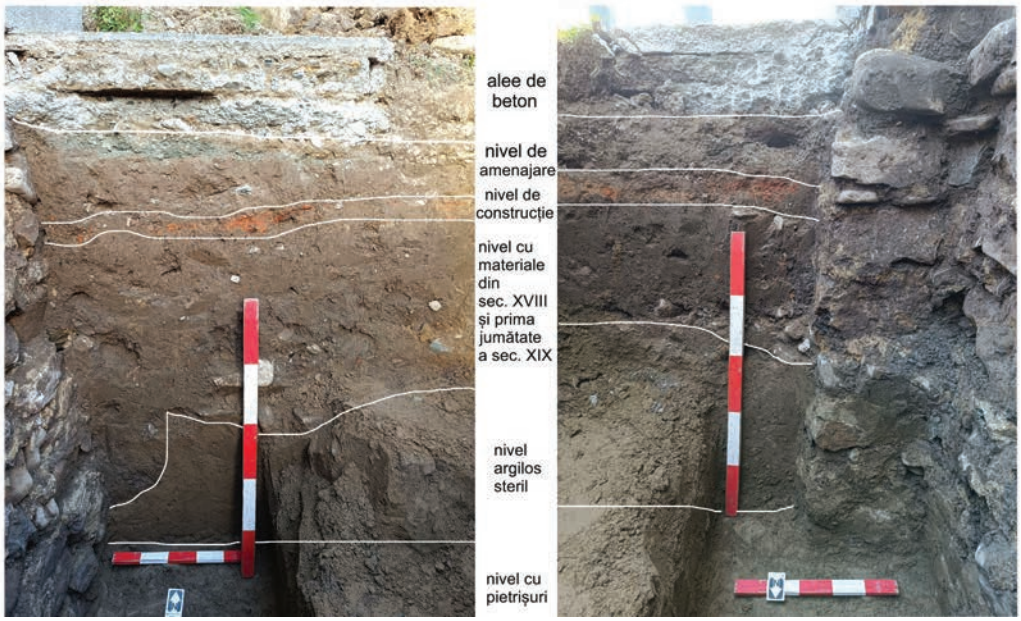

Pl. I. 1. detalii ale fundației și complex funerar; 2. detalii stratigrafice (1, 2. foto – V. Diaconu)

Pl. II. 1. detaliu al complexului funerar medieval; 2 - 16. materiale arheologice din secolele XVI-XIX (1 - 16. foto – V. Diaconu)

170. Târpești, com. Petricani, jud. Neamț

Punct: Movilă

Tip de sit: 221 (mormânt tumular)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie)
Autorizație nr. 395/27.08.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Jaroslav PeŠka (Centrul Arheologic Olomouc, Cehia); Tomáš Tencer, Jan Havelka, Jiři Geršl (Universitatea Masaryk, Brno, Cehia)
Perioada desfășurării cercetării: 18 – 20.03.2025

Comuna Petricani se află în partea de nord-est a județului Neamț, la limita dintre zona submontană și culoarul râului Moldova, fiind un teritoriu bogat în vestigii arheologice din diferite etape istorice. Până relativ recent, pe teritoriul localității nu era înregistrat niciun tumul, deși exista o simplă mențiune potrivit căreia între satele Târpești și Topolița s-ar fi aflat o movilă care a fost distrusă anterior anului 1990, dar din care nu s-au păstrat vestigii arheologice[1].

Verificarea unor surse cartografice din secolul XIX a indicat faptul că în partea de nord-vest a satului Târpești exista o movilă, care corespunde în prezent cu o zonă ușor mai înaltă, aflată pe terasa secundară din stânga râului Topolița (Pl. I /1). Deși perimetrul respectiv pare ușor atipic pentru edificarea unui tumul, în cadrul unui proiect de studiere a comunităților Yamnaya la est de Carpați, implementat de Centrul de Cercetări Arheologice din Olomouc (Cehia), s-a decis investigarea acestui perimetru cu scopul de a confirma sau infirma existența unei structuri antropice.

Zona studiată se află în dreapta șoselei Târgu Neamț - Petricani, la 500 m vest față de intersecția dintre DJ 155l și DJ 115 M (Pl. I /2, 3).

Pentru înregistrarea unui set complex de informații, a fost cercetată megnetometric o suprafață de aproximativ 0,5 ha (Pl. II /1).

Densitatea măsurătorilor geomagnetice a fost de 0,5 m pe axa X și de 0,1 m pe axa Y, în toate zonele investigate. Direcția de măsurare este axa Y, iar magnetometrul s-a deplasat peste zona de studiu în linii paralele (profile).

Pentru studiul magnetic a fost utilizat magnetometrul LEA MAX (Eastern Atlas, Germania), cu zece sonde gradiometrice fluxgate (FEREX CON 650, Foerster, Germania), cu o precizie de 0,2 nT.

Magnetometrul este proiectat ca un gradiometru pentru a măsura gradientul vertical al câmpului magnetic local - diferențele dintre componentele verticale ale câmpului magnetic la două înălțimi diferite de la suprafață. Distanța verticală dintre cei doi senzori din fiecare sondă este de 0,65 m. Distanța orizontală dintre senzori este de 0,5 m. Această configurație permite colectarea de date cu o densitate de 0,5 m pe axa X și 0,1 m pe axa Y în toate zonele studiate.

Datele au fost colectate cu informații spațiale, iar poziționarea a fost realizată cu ajutorul a două instrumente RTK GNSS (Real-Time Kinematic; Global Navigation Satellite System), un model Trimble R-10 2 în configurație rover-bază. Locația bazei a fost corectată cu serviciul de corecție Trimble RTX, cu o eroare de poziționare de 2-10 cm. Sistemul de coordonate utilizat în timpul măsurătorilor magnetice a fost WGS84 UTM 35N (EPSG: 32635).

Datele brute au fost decodificate, s-a aplicat corecția de derivă și s-au normalizat utilizând un filtru median.

Toate etapele au fost procesate în software-ul Eastern Atlas EAL D2. Rasterul interpolat (dimensiunea celulei de 0,25 m) reprezintă harta rezultată a gradientului vertical ΔZ al câmpului magnetic al Pământului (nT) - magnetograma. În majoritatea cazurilor se utilizează o scară alb-negru, în care tonurile întunecate reprezintă anomalii pozitive, iar tonurile deschise indică anomalii negative sau invers. Pentru o lizibilitate optimă a caracteristicilor arheologice tipice se aplică, în general, un interval dinamic de ±3 nT. În cazul vizualizării structurilor recente, se utilizează intervale mai largi, cum ar fi ±35 nT sau ±100 nT. Interpretarea arheologică, vizualizarea și analiza rasterului au fost efectuate în ArcGIS Pro 3.4 (ESRI).

Rezultatele investigațiilor neinvazive au indicat faptul că în punctul amintit există un tumul, delimitat foarte clar de o structură circulară, cu un diametru de aproximativ 25 m. În interiorul zonei circulare au fost identificate mai multe anomalii pozitive, care pot să indice prezența unor complexe funerare. Interesant este și detaliul potrivit căruia în exteriorul zonei circulare există două rânduri de câte patru anomalii rectangulare, care pot fi puse în legătură tot cu unele practici funerare (Pl. II /2–3).

Situația înregistrată la Târpești-*Movilă* confirmă, prin intermediul investigațiilor neinvazive, prezența certă a unui tumul, iar numeroasele anomalii geomagnetice identificate în acest caz indică o situație complexă, care necesită verificare prin intermediul unei cercetări arheologice sistematice.

Abstract

As part of a research project dedicated to the presence of Yamnaya communities east of the Carpathians, implemented by the Center for Archaeological Research in Olomouc (Czech Republic), a presumed burial mound located on the outskirts of the Târpești village was investigated non-invasively. Until now, no burial mounds were known in this area, but in the last century several flat graves were identified, which show features of the Yamnaya culture.

[1] Dumitroaia 1992, p. 81.

Magnetometric scanning indicated the existence of a burial mound with a circular ring, and inside it there were several anomalies, which were interpreted as burial complexes. Several anomalies were also identified outside the mound, which could also be related to burial practices.

Bibliografie

Dumitroaia 1992 – Dumitroaia, Gh., *Materiale și cercetări arheologice din zona de nord-est a județului Neamț*, în: MemAntiq, 18, 1992, p. 63–144.

Illustrations list:

Pl. I. Târpești – *Movilă*: 1. location of the tumulus on a map from the 19th century; 2 – 3. current location (1. source – National Archives of Romania; 2 – 3. acording to T. Tencer).

Pl. II. Târpești – *Movilă*: 1. view during fieldwork; 2 – 3. geomagnetic map and data interpretation (1. photo – V. Diaconu; 2 – 3. processing by T. Tencer).

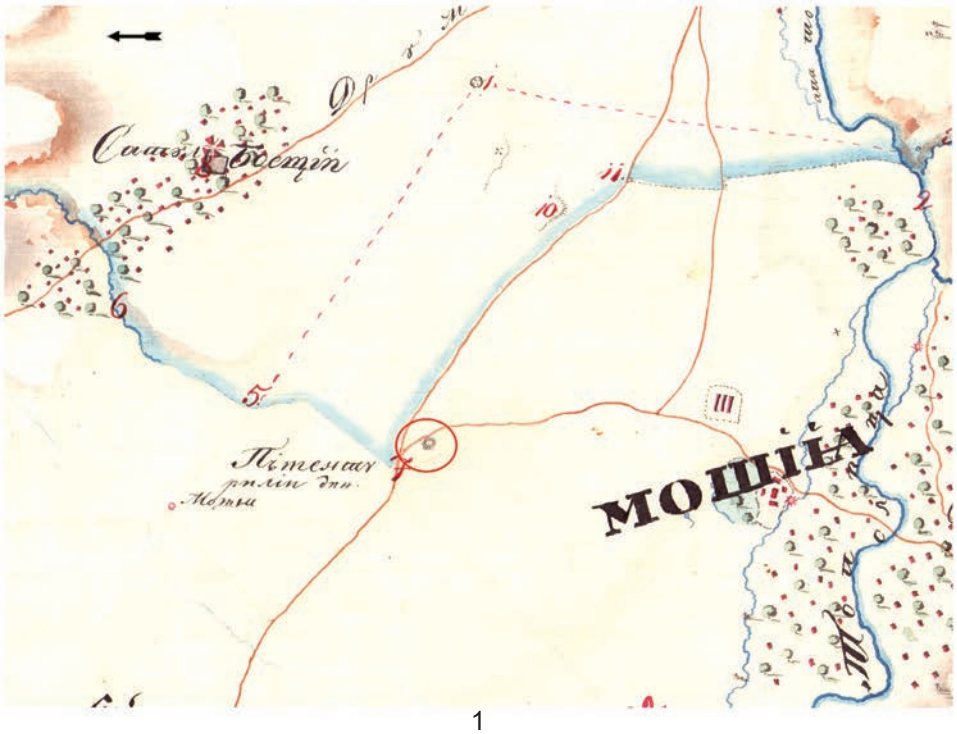

1

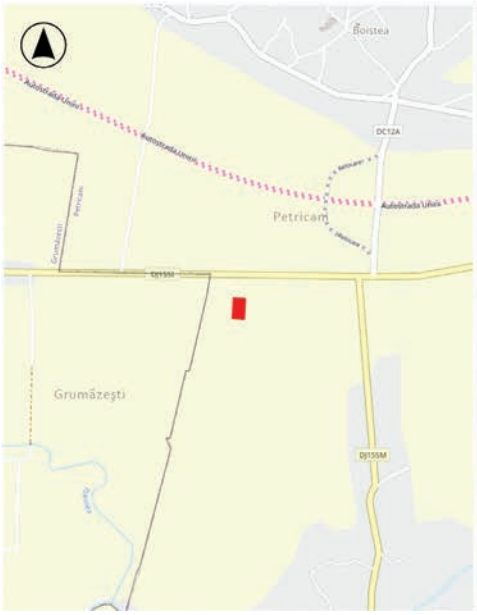

2

3

Pl. I. 1. amplasamentul tumulului pe o hartă din seccolul XIX; 2, 3. amplasamentul actual (1. sursa – Arhivele Naționale ale României; 2, 3. după T. Tencer)

1

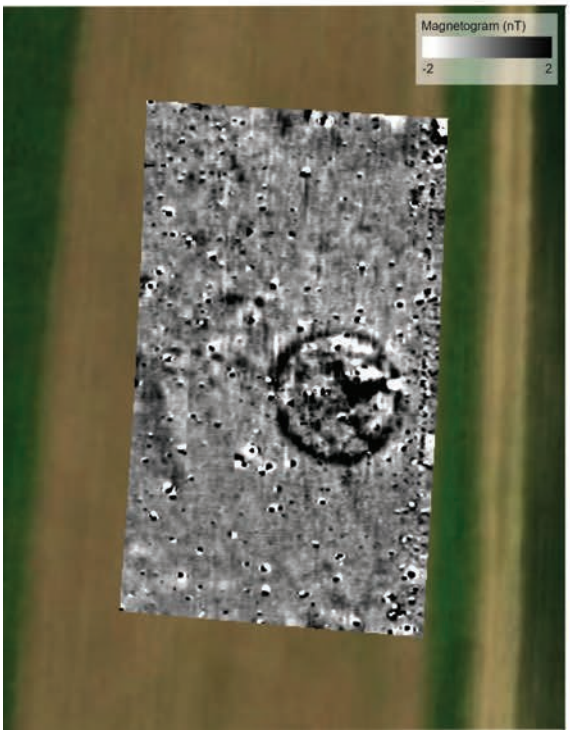

2

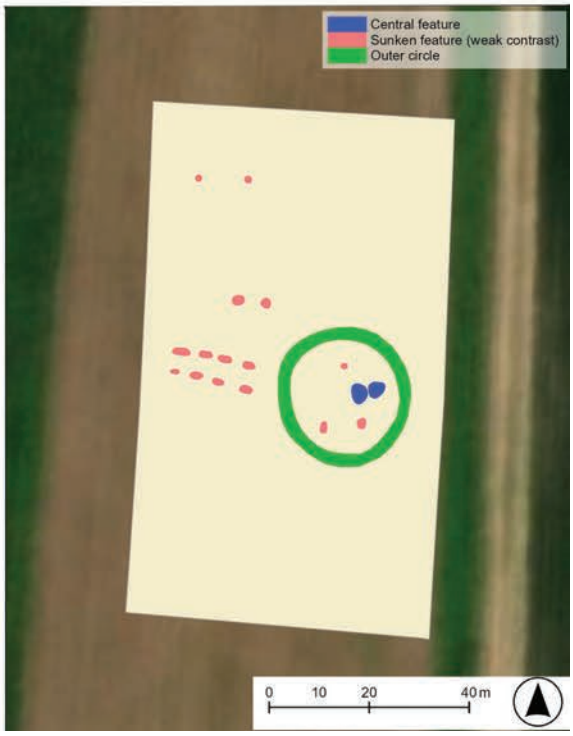

3

Pl. II. 1. aspect din timpul activității de teren; 2, 3. harta geomagnetică și interpretarea datelor (1. foto – V. Diaconu; 2, 3. procesare după T. Tencer)

171. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț

Punct: Movilă

Tip de sit: 221 (mormânt tumular)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie)
Cod RAN: 122944.04
Autorizație nr. 67/20.02.2025
Colectiv: Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț – CMN Neamț) – responsabil științific; Jaroslav PeŠka (Centrul Arheologic Olomouc, Cehia); Tomáš Tencer, Jan Havelka, Jiři Geršl (Universitatea Masaryk, Brno, Cehia).
Perioada desfășurării cercetării: 18–20.03.2025

Satul Topolița (comuna Grumăzești) se află în partea centrală a Depresiunii Neamț, pe cursul mijlociul al râului Topolița, într-un areal dominat de dealuri și zone de terasă, cu o intensă prezență a comunităților umane în preistorie și antichitate. Pe teritoriul comunei Grumăzești sunt cunoscuți doi tumul, dar care nu au fost cercetați până în prezent.

Sursele cartografice din secolul XIX consemnează prezența unei movile de mari dimensiuni în apropierea satului Topolița (com. Grumăzești). Pe diferite planuri de moșie din această perioadă apare toponimul ,,Movilă", figurat cu diverse simboluri cartografice, dar care nu a atras atenția specialiștilor până acum.

După o cercetare de teren din anul 2018, s-a constatat că pe culmea Dealului Ocea, aflat între satele Topolița și Netezi, la altitudinea absolută de 409 m, se află un tumul aplatizat, cu un diametru de aproximativ 30 m și înălțimea păstrată de aproximativ 1 m.

Pentru a verifica natura antropică a acestei formațiuni, a fost realizată o scanare geomagnetică în cadrul unui proiect dedicat cercetării monumentelor funerare ale comunităților Yamnaya de la est de Carpați.

Pentru înregistrarea unui set de date cât mai complet a fost scanată o suprafață de aprox. 0,3 ha, care a inclus suprafața tumulului și zona imediat învecinată.

Densitatea măsurătorilor geomagnetice a fost de 0,5 m pe axa X și de 0,1 m pe axa Y, în toate zonele investigate. Direcția de măsurare este axa Y, iar magnetometrul s-a deplasat peste zona de studiu în linii paralele (profile).

Pentru studiul magnetic, a fost utilizat magnetometrul LEA MAX (Eastern Atlas, Germania), cu zece sonde gradiometrice fluxgate (FEREX CON 650, Foerster, Germania), cu o precizie de 0,2 nT. Condițiile din teren au impus tractarea manuală a magnetometrului.

Magnetometrul este proiectat ca un gradiometru pentru a măsura gradientul vertical al câmpului magnetic local - diferențele dintre componentele verticale ale câmpului magnetic la două înălțimi diferite de la suprafață. Distanța verticală dintre cei doi senzori din fiecare sondă este de 0,65 m. Distanța orizontală dintre senzori este de 0,5 m. Această configurație permite colectarea de date cu o densitate de 0,5 m pe axa X și 0,1 m pe axa Y în toate zonele studiate.

Datele au fost colectate cu informații spațiale. Poziționarea a fost realizată cu ajutorul a două instrumente RTK GNSS (Real-Time Kinematic; Global Navigation Satellite System), un model Trimble R-10 2 în configurație rover-bază. Locația bazei a fost corectată cu serviciul de corecție Trimble RTX, cu o eroare de poziționare de 2-10 cm. Sistemul de coordonate utilizat în timpul măsurătorilor magnetice a fost WGS84 UTM 35N (EPSG: 32635).

Datele brute au fost decodificate, s-a aplicat corecția de derivă și s-au normalizat utilizând un filtru median.

Toate etapele au fost procesate în software-ul Eastern Atlas EAL D2. Rasterul interpolat (dimensiunea celulei de 0,25 m) reprezintă harta rezultată a gradientului vertical ΔZ al câmpului magnetic al Pământului (nT) - magnetograma. În majoritatea cazurilor se utilizează o scară alb-negru, în care tonurile întunecate reprezintă anomalii pozitive, iar tonurile deschise indică anomalii negative sau invers. Pentru o lizibilitate optimă a caracteristicilor arheologice tipice se aplică, în general, un interval dinamic de ±3 nT. În cazul vizualizării structurilor recente, se utilizează intervale mai largi, cum ar fi ±35 nT sau ±100 nT. Interpretarea arheologică, vizualizarea și analiza rasterului au fost efectuate în ArcGIS Pro 3.4 (ESRI).

Rezultatele scanării geofizice confirmă faptul că movila are caracter antropic. S-a observat foarte bine o anomalie circulară, de tip ring, cu diametrul de aproximativ 30 m, iar în centrul acestui spațiu se remarcă o perturbare geomagnetică, cu dimensiunile de 3 × 2 m, care poate fi considerată complex funerar. De asemenea, în exteriorul tumului, spre sud, se observă alte două anomalii, de formă ovală, dar care pot fi morminte sau chiar structuri geologice.

Studierea neinvazivă a acestei structuri antropice de pe teritoriul satului Topolița a confirmat faptul că aveam de a face cu un monument funerar, cel mai probabil preistoric, și care prezintă un anumit tipar structural tipic comunităților epocii bronzului.

Abstract

There are two known burial mounds in the commune of Grumăzești (Neamț County), one of which is located near the village of Topolița, on the top of a hill. This mound is marked on several maps from the 19th century, but no research has been conducted here to date. As part of a project dedicated to researching the Yamnaya communities east of the Carpathians, carried out in partnership with the Center for Archaeological Research in Olomouc (Czech Republic), this tumulus on the outskirts of the village of Topolița was investigated non-invasively. The results of the geophysical study confirmed that it is an anthropogenic structure, with several anomalies observed: a circular, magnetically positive

anomaly interpreted as the outer circle or enclosing element of a burial mound (tumulus). This feature is approximately 30 m in diameter, with an outline band of approximately 4–5 m in wide. At the centre of this circular band, a distinct magnetically positive anomaly was recorded and interpreted as a potential central feature, possibly a grave structure, measuring approximately 3 × 2 m.

In addition to the central anomaly, two lower-contrast, oval-shaped positive anomalies were detected within the mound area. These are interpreted as sunken features of uncertain function.

Illustrations list:

Pl. I. 1 - 3. location of the tumulus on the 19th century maps; 4 - 5. location and perimeter studied in 2025 (1 – 3. source – National Archives of Romania; 4 - 5. created by T. Tencer).

Pl. II. 1. view during geophysical investigations; 2 - 3. magnetometric map and interpretation of geophysical data (1. photo V. Diaconu, 2 - 3. processing by T. Tencer).

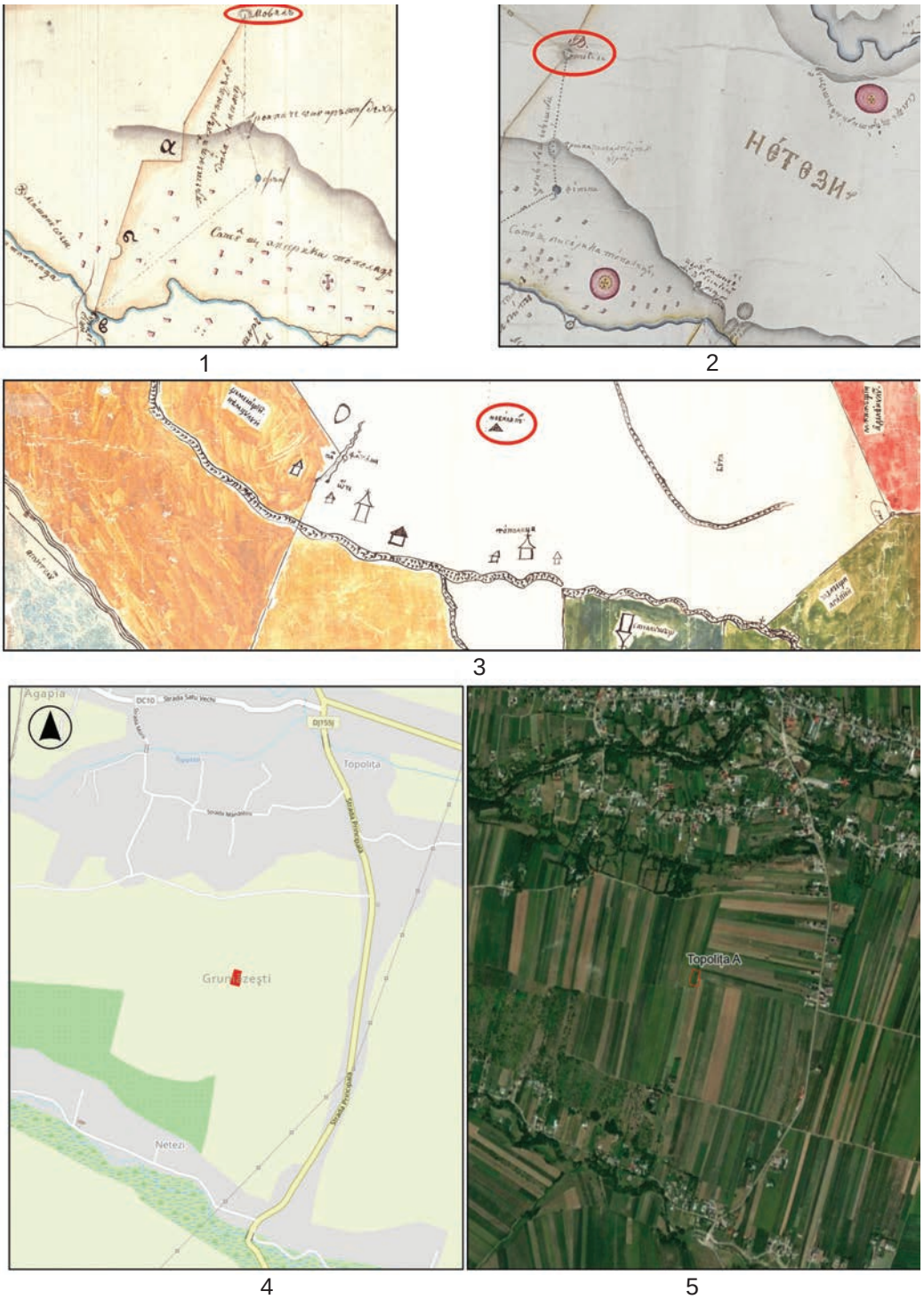

Pl. I. 1 - 3. amplasamentul tumulului pe hărți din secolul XIX; 4, 5. localizarea și perimetrul studiat în anul 2025 (1 - 3. sursa - Arhivele Naționale ale României; 4, 5. realizat de T. Tencer)

1

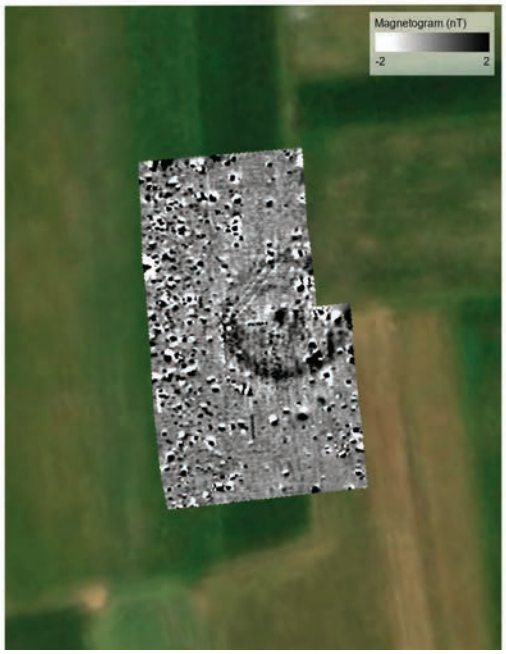

2

3

Pl. II. 1. aspect din timpul investigațiilor geofizice; 2, 3. harta magnetometrică și interpretarea datelor geofizice (1, 2. foto – V. Diaconu, 3. procesare de T. Tencer)

172. Unip, com. Sacoşu Turcesc, jud. Timiş
Punct: În Pustă

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)
Încadrare cronologică: 16 (Hallstatt); 42 (epoca migrațiilor)
Autorizația nr. 276/17.06.2025
Colectiv: Cristian Floca (Academia Română – Filiala Timişoara) – responsabil științific; Andrei Stavilă (UV Timişoara)
Perioada desfășurării cercetării: 04.07–08.08.2025

Diagnosticul arheologic intruziv a avut ca obiectiv evaluarea obiectivului Unip 22A, din punctul cunoscut de localnici sub toponimul *În Pustă*, din extravilanul localității Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș. Săpăturile au fost coordonate de către C. Floca (Academia Română - Filiala Timișoara) și A. Stavilă (Universitatea de Vest Timișoara) și au avut loc în continuarea șantierului-școală de pe *Dealu Cetățuicii*, luând parte în acest fel la cercetare și o parte din studenții practicanți[1].

Situl este amplasat în albia majoră a râului Timiș, într-o zonă aluvionară, inundabilă, suprafața sitului remarcându-se față de împrejurimi ca un mic platou mai înalt cu un surplus de elevație de cca 1 m, cu aspect antropic (Fig. 3). Terenul pe care este amplasat obiectivul face parte din lunca râului, aflată între cursul apei și digul de protecție, zonă nelucrată agricol, actualmente pășune și zonă arbustiferă, lipită de vizibilitate la suprafață (Fig. 1–2). Obiectivul a fost descoperit prin microsondaje superficiale de C. Floca în anul 2020 în marginea Pădurii Unip și în malul stâng al râului Timiș, la doar 250 m NV față de cunoscutul sit multistratificat de la Unip – *Dealu Cetățuicii*. Lipsa unor artefacte relevante pentru datare în momentul descoperirii, a determinat diagnosticarea punctului de aici, în vederea comparării rezultatelor cu cele obținute pe șantierul sistematic de pe *Dealu Cetățuicii*.

Istoricul cercetărilor

Pe plan științific, în zilele noastre, Unipul trimite cu gândul la *Dealu Cetățuica*. Săpăturile demarate aici de către Universitatea de Vest din Timișoara încă din 2009 au făcut cunoscut acest punct, devenit de referință prin descoperirile sale, publicate în mai bine de 20 de studii până în prezent, descoperirile de aici văzând lumina tiparului în cadrul monografiei sitului, publicată în anul 2019 de către L. Măruia, D. Micle, A. Stavilă și C. Floca[2]. În cadrul acestui sit sunt cunoscute 4 etape cronologice clare de activitate, încadrabile în prima epocă a fierului, epoca Regatului Dac, perioada migrațiilor și încheind cu Evul Mediu.

Situația împrejurimilor sitului de pe Dealu Cetățuica nu era cunoscută în mod sistematic până de curând. Cu ocazia unor verificări de suprafață mai ample, întinse pe circa 6 000 de hectare, efectuate de C. Floca și publicate în 2024[3], s-a conturat o imagine asupra potențialului arheologic din jurul Cetățuicii, fiind descoperite mai multe situri, atât în Pădurea Unipului, cât și de-a lungul luncii râului Timiș. Cu această ocazie, pe malul râului Timiș, la câteva sute de metri distanță față de situl de pe Dealu Cetățuicii a fost descoperit obiectivul numit Unip 22A (*În Pustă*), prin intermediul unor microsondaje manuale superficiale (40 × 40 cm), ca un mic platou mai înalt față de împrejurimi, din cadrul căruia, din sondaj, au reieșit mai multe obiecte din fier dificil de încadrat cronologic[4]. Lipsa altor artefacte și stoparea sondajului la nivel superficial (35 cm adâncime) pentru a nu perturba stratigrafia, nu au permis datarea descoperirilor, însă învecinarea cu Cetățuica a stârnit un interes justificat, fiind astfel propus un diagnostic invaziv.

Metodologie

Înainte de demararea cercetărilor s-a procedat la crearea unui model digital al terenului prin intermediul tehnologiei LiDAR, în contextul în care datele LiDAR, obținute de Administrația Bazinală de Ape Banat încă din 2007, sunt aproape inutilizabile în acest areal, din cauza calității lor slabe. Zborul pentru scanare s-a efectuat în luna martie a anului 2025, înainte de dezvoltarea vegetației, cu drona din dotarea Institutului de Cercetări Avansate de Mediu al UV Timișoara, de către Andrei Ioniță, rezultând un model acurat, pe baza căruia ne-am format strategia de amplasare a primei secțiuni.

În vară, s-a trecut la toaletarea vegetației de arbuști de pe suprafața sitului, urmărindu-se ca, înainte de intervențiile invazive, să fie efectuate investigații geofizice pe o suprafață cât mai cuprinzătoare din sit. După toaletarea mecanizată și manuală, au fost efectuate măsurători magnetometrice de către Adrian Cristian Ardelean și Adriana Sărășan (Muzeul Național al Banatului și ICAM - UV Timișoara), etapă utilizată și în scop didactic, pentru studenții practicanți ai șantierului Dealu Cetățuicii (Fig. 3). Rezultatele obținute au ilustrat o serie de anomalii magnetice de interes arheologic, care ne-au sprijinit în strategia de cercetare, mai cu seamă în ce privește Secțiunea 2.

Rezultatele scanărilor LiDAR și a investigațiilor geofizice nu le ilustrăm în cadrul acestui raport, ele făcând subiectul unui viitor studiu, după ce vor fi procesate în forma lor finală.

Rezultate

Având ca principal obiectiv determinarea stratigrafiei sitului și cronologia acestuia, dar și din intenția unei intervenții

[1] Îi amintim aici, mulțumindu-le pentru sprijin, pe Paul Balint, Oana Blescău, Andrei Fodor, Kristine Weinmüller, Denis Damșa, Cristian Balagean, Ștefania Maria Baiko.
[2] Măruia *et alii* 2019.
[3] Floca 2024.
[4] Floca 2024, p.548, 550.

cât mai puțin invazive, am optat pentru trasarea unei secțiuni în marginea sudică a platoului, deja afectată de lucrările de săpare a cubicelor, în secolul al XIX-lea (Fig. 4). Aceasta a fost urmată de excavarea unei secțiuni în zona mediană a movilei, orientată N-S.

Secțiunea 1

Secțiunea a avut dimensiunea de 10 × 2 m, a fost orientată SV-NE, fiind săpată pe 3 planuri artificiale și documentată pe carouri de 1 m. În cadrul ei nu a fost descoperit niciun complex arheologic, în schimb mai multe artefacte databile în epoci diferite s-au regăsit în cadrul planurilor artificiale și s-au putut face observații stratigrafice. Adâncimea generală a secțiunii a fost de 70 cm față de latura nordică, mai înaltă, iar în cadrul caroului (metrului) 10, adică în capătul Secțiunii, nivelul a fost coborât cu încă un plan artificial, până la cota de 90 cm față de nivelul de călcare amintit (Pl. I).

Stratul 1, cuprins între 0–35/40 cm, este compus dintr-un sol brun-deschis, nisipos-argilos, afânat, conținând artefacte mărunte, în poziție secundară. Aparent, stratul reprezintă un nivel aluvionar. Dată fiind acoperirea prealabilă a acestei zonei cu vegetație densă de arbuști, acest strat conține numeroase perturbații ale rădăcinilor.

Stratul 2, cuprins între 40–70 cm este reprezentat de un sol brun-cenușiu, granulos-afânat, cu pigmentație și conținut de artefacte ceramice și metalice. Pe baza câtorva elemente de decor specifice, putem spune că ceramica din acest strat se încadrează în general în Prima Epocă a Fierului, aparent cultura Gornea-Kalacaka.

Din straturile superficiale, mai cu seamă din latura sudică a secțiunii, spre zona excavată în secolul XIX, au fost descoperite mai multe fragmente sau piese din fier, aparent moderne. Nu este exclus ca piesele să provină din cadrul marelui șantier de îndiguire a râului Timiș, desfășurat în zonă în a doua jumătate a secolului XIX, însă o mai bună analiză a acestora va putea fi făcută după curățarea pieselor de depuneri. Dacă Stratul 1 pare mai degrabă un nivel aluvionar depus de activitatea fluvială a râului Timiș, Stratul 2 este dificil de determinat ca origine. Aspectul său nu este specific unui nivel de locuire, el putând reprezenta un nivel antropic, o posibilă amenajare cu rol de ridicare a terenului, mai ales dacă cele două șanțuri care par a se contura la E și V de sit nu au un aspect natural.

Stratul 3, prezent numai în cadrul adâncirii din dreptul metrului 10, este compus dintr-o argilă nisipoasă brun-gălbuie, cu artefacte sporadice. Aspectul stratului și al celor câteva artefacte, care la prima vedere sunt mai vechi și par rulate de apă, trimit spre o interpretare a unui nivel aluvionar în ce privește Stratul 3.

Nivelul general la care s-a ajuns cu săparea Secțiunii 1 este relativ la aceeași cotă cu nivelul exterior movilei.

Lipsa unor rezultate concludente în cadrul Secțiunii 1, prin lipsa conturării unor complexe arheologice și unor materiale mai consistente ne-a determinat să căutăm continuarea evaluării sitului într-o altă zonă a sitului.

Secțiunea 2

Rezultatele neclare obținute în cadrul Secțiunii 1 ne-au determinat să avansăm diagnosticarea sitului în zona centrală a platoului movilei, acolo unde mai multe anomalii apăruseră în cadrul magnetogramei. Astfel a fost trasată o mică secțiune de 4 × 2 m, săpată pe primul plan artificial general, până la cota de 15 cm. Ulterior, la săparea planurilor 2 și 3 suprafața a fost împărțită în 8 carouri de 1 × 1 m. Încă de la raderea planului 2 (20 cm ad.) s-a conturat pe latura estică a suprafației o pată mare de culoare negricioasă, delimitată mai clar abia odată cu raderea Planului 3, structură care a primit indicativul Cx.1.

Observațiile stratigrafice au permis conturarea a două straturi principale, exceptând situația internă a complexului amintit (Pl. II). Astfel, Stratul 1, are o grosime variabilă, 20–35 cm, fiind compus dintr-un sol nisipos-argilos, brun-gălbui, aparent același nivel aluvionar regăsit și în cadrul lui S.1, cu artefacte sporadice. Imediat sub acesta se regăsește Stratul 2, cuprins în intervalul -35–65/70 cm, compus dintr-o argilă prăfoasă, cenușiu-gălbuie, foarte compactă, cu conținut de fragmente ceramice sporadice. Cota finală la care săparea secțiunii s-a oprit, 65/70 cm, a ținut cont de schimbarea solului și dispariția artefactelor, dar și de excavarea extrem de dificilă în acest nivel. Este de dorit ca într-o campanie viitoare acest nivel să fie sondat și verificat dacă reprezintă cu adevărat sterilul arheologic, campania actuală concentrându-se să determine natura și cronologia noului complex conturat. Cert este că Stratul 2 este unul depus și existent la nivelul Epocii Migrațiilor, deoarece în acest strat este săpat Complexul 1, databil în acest orizont cronologic. Privind profilul longitudinal se constată căderea terenului spre N cu aproape 50 cm (Pl. II – mijloc), fapt datorat existenței aici, în vecinătate secțiunii, a unei vechi gropi, de formă circulară și diametru de circa 5 m. Astfel de gropi apar în zona aceasta a luncii râului în mai multe rânduri, cauza apariției acestoa fiind încă un subiect de interes pentru cercetarea noastră.

Complex 1 (Cx.1)

Complexul 1 s-a conturat neclar încă de la adâncimea de 0,25 m, inițial sub formă semicirculară, ca o pată de culoare negricioasă. După adâncirea planului general al secțiunii limitele complexului au fost mai clare, fiind delimitată acum forma sa reală, patrulateră. Surprins parțial, intrând în profilele de N și E ale lui S.2, complexul are o dimensiune suprinsă de 2,5 × 1,5 m și o adâncime de 70–75 cm față de nivelul său de conturare și reprezintă o locuință semi-adâncită. Stratigrafia internă este compusă din două straturi majore: Stratul 1, cu o grosime de 50 cm, este compus dintr-un sol negru, granulos-prăfos, cu pigmentație de cărbune, bogat în conținut de artefacte și chirpici. Se remarcă mai multe piese mărunte din fier, dar și o mărgea metalică de mari dimensiuni. Din cadrul pieselor de lut amintim existența unor greutăți perforate de formă alungită, utilizate probabil la plasa de pescuit. Sub acest nivel de umplere de după abandonul locuinței, a apărut în plan un strat de argilă galbenă, foarte compactă, care în acest moment poate fi interpretată ca un nivel de refacere, de reutilizare a locuinței, numită Stratul 2. Grosimea acestui strat este variabilă, între 10 și 25 cm, cu o grosime mai mare spre marginile locuinței.

Săparea acestui nivel de amenajare a prilejuit descoperirea mai multor artefacte în conținutul stratului (chirpici,

fragmentele unor vălătuci de lut, sporadice fragmente ceramice, 1 colț de mistreț), dar mai ales a permis conturarea sub acest nivel a unui cuptor, în partea nordică a locuinței, intrând în profilul general al lui S.2.

După îndepărtarea Stratului 2 și atingerea bazei complexului și a sterilului arheologic a fost documentat cuptorul, având formă circulară în plan, cu un diametru de circa 50 cm, fără boltă păstrată, și cu conținut foarte ridicat de materiale arheologice, în special vălătuci de lut întregi sau fragmentari (Pl. I, jos). Cuptorul a fost excavat în argila locală, astfel că baza și pereții acestuia nu au fost excavați, mai cu seamă că este de dorit o dezvelire completă a structurii pe viitor. În fața cuptorului s-a conturat o groapă de formă relativ circulară, puțin adâncită, umplută spre cuptor cu același tip de artefacte (în mare parte vălătuci fragmentați), care a funcționat cel mai probabil în legătură cu cuptorul, ca o groapă de deservire/curățare a cenușei.

Tipologia fragmentelor ceramice dar și aspectul cuptorului pentru încălzit locuința și a vălătucilor de lut își găsesc analogii precise în locuirea de pe *Dealu Cetățuicii*, încadrată orizontului slav timpuriu[5].

Abstract

Archaeological excavations begun at the recently discovered site at Unip – *În Pustă*, have led to the discovery of some interesting and relevant findings, including a settlement dating from the early Slavic horizon. Although we have learned stratigraphic and chronological data about this mound-like site and magnetometric investigations have provided an overview of the site's structural data, there are still many questions to seek answers into the future.

Bibliografie:

Floca 2024 – Floca, C., *Banatul de câmpie, un ținut istoric al apelor. Habitatul uman la confluența râurilor Timiș și Pogăniș*, Cluj-Napoca, 2024.

Măruia *et alii* 2019 – Măruia, L., Micle, D., Stavilă, A., Floca, C., *Unip – Dealu Cetăţuica. Rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate între anii 2009 – 2015,* Cluj-Napoca, 2019.

Micle, Craiovan 2019 – Micle, D., Craiovan, B., *Epoca migrațiilor,* în Măruia *et alii* 2019, p. 159 – 169.

Illustrations list:

Fig. 1. Location of the site. Sattellite image G. Earth™.
Fig. 2. Location of the site and natural surroundings. Drone image (2025, july).
Fig. 3. Preparing the magnetometer for measurements on Unip – *În Pustă* site, with assisting students (2025, july).
Fig. 4. General aerial view from Unip – *În Pustă*, at the end of excavations (2025, August).
Pl. I. Section 1, photos of the final plan and main profiles.
Pl. II. Section 2, photographs of the final plan, main profiles and Cx.1.

Fig. 1. Localizarea sitului. Imagine satelitară G. EarthTM, editată

[5] Micle, Craiovan 2019, p.168–169.

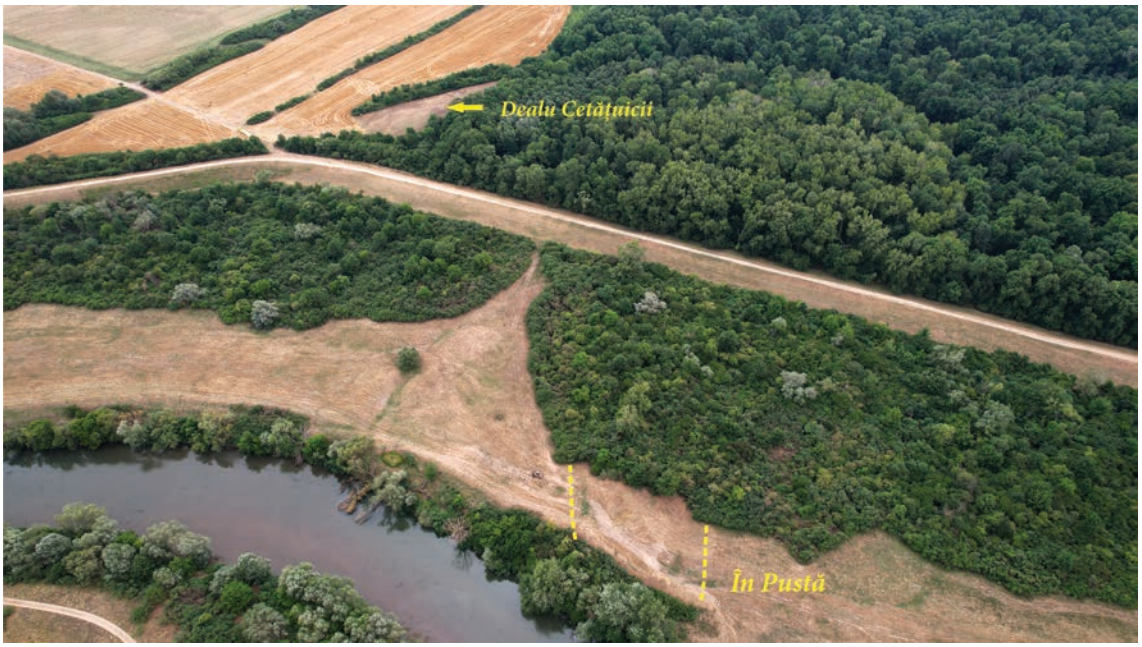

Fig. 2. Localizarea sitului și cadrul natural. Imagine din dronă, iulie 2025

Fig. 3. Pregătirea magnetometrului pentru măsurători pe situl Unip - În Pustă, cu asistarea studenților practicanți (iulie 2025)

Fig. 4. Vedere aeriană a sitului Unip - În Pustă, după finalizarea săpăturilor (august 2025). Secțiunea 1

Secțiunea 1 - plan final

Secțiunea 1 - profil transversal (vest)

Secțiunea 1 - profil longitudinal (nord - metrul 9-10)

Pl. I. Secțiunea 1, fotografiile planului final și al profilelor principale

Secțiunea 2 și Cx.1 - plan final

Secțiunea 2 - profil longitudinal (est)

Secțiunea 2 - profil transversal (nord)

Secțiunea 2 - Cx.1 - cuptor

Pl. II. Secțiunea 2, fotografiile planului final, al profilelor principale și ale Complexului 1

173. Ursoaia, com. Românești, jud. Iași
Punct: la Sud-Sud-Est de sat, așezarea din epoca eneolitică de la Ursoaia

Tip de sit: 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu)
Cod RAN: 98765.01
Autorizație nr. 459/01.08.2024
Colectiv: Diana-Măriuca Vornicu (IA Iaşi) – responsabil științific; Felix-Adrian Tencariu (UAIC Iași - Centrul Arheoinvest, Institutul de Cercetări Interdisciplinare); Andrei Asăndulesei, Adina Amăriuței, Analisa Ariton, Maria-Cristina Ciobanu (Facultatea de Istorie, UAIC Iaşi); Cristin Groapă (cercetător independent)
Finanțare: proiect CNCS – UEFISCDI, PN-IV-P1-PCE-2023-0040
Perioada desfășurării cercetării: iunie 2025

Situl de la Ursoaia (comuna Românești, județul Iași) este amplasat în sectorul sudic al Câmpiei colinare a Moldovei, în apropiere de confluența râului Roșior (afluent de stânga al Bahluiului) cu pârâul Ursoii. Așezarea ocupă o poziție înaltă, pe un platou al unui deal (Pl. I/1–2).

Primele cercetări în sit au avut loc în anul 2024, dar în cadrul evaluării de teren din acel an nu s-a reușit îndeplinirea tuturor obiectivelor propuse[1]. Un prim deziderat pentru 2025 l-a constituit finalizarea scanării geomagnetice a sitului care însă nu s-a concretizat nici în acest an din cauza inaccesibilității terenului. Investigațiile intruzive din iunie 2025 au avut ca scop verificarea contemporaneității a două dintre anomaliile magnetice juxtapuse relevate de scanarea geo-fizică realizată în 2024 (Pl. I/3). Prima dintre anomalii este prelungă (cvasi-ovală) și prezintă toate caracteristicile unui șanț care înconjura așezarea; a doua este o anomalie circulară, cu diametrul de aproximativ trei metri și valoare magnetică de maximum 25 nT, situată imediat în exteriorul șanțului, în partea de NNV a așezării. Pentru a surprinde ambele complexe într-o singură unitate de săpătură arheologică, a fost trasată o secțiune (SI) de 8 × 2 m, orientată VNV-ESE (Pl. I/3–4), prelungită ulterior spre capătul ESE cu un metru și extinsă lateral în ambele părți la capătul VNV. După cum era de așteptat, secțiunea a intersectat două complexe, Cx 5 – un cuptor masiv de ardere a ceramicii și Cx 6 – șanțul de apărare al așezării, ambele aparținând eneoliticului, etapei Cucuteni B_{1a} –Trypillia BII/CI (Pl. II).

Descrierea complexelor arheologice

Șanțul de apărare avea (în această unitate de săpătură arheologică) o deschidere la gură de aproximativ 6,5 m, cu o adâncime maximă de 2,50 m de la suprafața actuală și de 1,70 m de la nivelul de săpare (Pl. III/A). În ambele părți, în primii doi metri, peretele șanțului coboară lin, pentru ca spre centru panta să devină mai accentuată (40–50$^{0)}$; fundul șanțului este îngust (35–40 cm lățime) și drept. În ceea ce privește umplutura sa, se observă o serie de caracteristici interesante, direct legate de amenajarea și utilizarea cuptorului de ars ceramica (Pl. III/A):

1. pe o înălțime de 65 cm de la zona plată de adâncime maximă, șanțul a fost umplut (foarte probabil forțat) cu un sediment foarte compact de culoare brun-gălbuie la partea inferioară și gri-gălbuie la partea superioară, în care s-au identificat fragmente ceramice și fragmente osoase;
2. peste această umplutură s-a delimitat un nivel de sediment de culoare galben închis (10–18 cm grosime), fără resturi arheologice, provenit din amenajarea cuptorului, în panta nord-vestică a șanțului (vezi mai jos).

Această lentilă este suprapusă de

3. un nivel de sediment gri-deschis (pe o lungime de circa 2,20 m și o grosime de 30 cm spre nord-vest, scăzând până la 5 cm spre sud-est), cu multă cenușă și fragmente de lipituri de lut arse la roșu-gălbui până la roșu-cărămiziu. Această secvență se asociază perioadei de utilizare a cuptorului de ars ceramica;
4. partea superioară a șanțului este formată dintr-o umplutură relativ uniformă (deranjată puternic de numeroase bioturbații), de culoare gri-închis, cu fragmente sporadice de ceramică și resturi osoase, reprezentând un nivel de umplere naturală a șanțului (post utilizare Cx5) cu un sediment identic cu cel din nivelul de cultură preistoric.

Probabil, la un moment al locuirii, dat de extinderea așezării, acest șanț și-a pierdut destinația inițială, de delimitare/apărare, fiind re-utilizat în câteva locuri și abandonat în rest.

Elementul central al cercetării arheologice a fost complexul nr. 5, cuptorul de ars ceramica (Pl. II). Este vorba de un cuptor bicameral cu tiraj vertical. La nivelul de la care s-a păstrat, acesta apare ca o construcție de lut foarte puternic arsă, masivă, de formă cvasi-rectangulară cu colțurile rotunjite, având o vatră neamenajată în fața sa, la capătul sud-estic. Pe axul lung (NV-SE) măsoară cca 3,10 m (până la marginea platformei interioare a cuptorului), respectiv 3,35 m incluzând și vatra din față; pe axul scurt măsoară 2,40 m. Adâncimea la care s-a conturat camera inferioară a acestui complex este de un metru de la nivelul actual de călcare, respectiv 40 cm de la nivelul antic de călcare, în partea de nord a complexului.

Această instalație a fost construită prin exploatarea ingenioasă a șanțului de apărare a așezării foarte probabil dezafectat la momentul realizării cuptorului. După cum menționam mai sus, am surprins arheologic un nivel de 65 cm de umplere forțată a șanțului, în porțiunea centrală, abruptă. Adosat a fost săpată o alveolă cvasi-rectangulară în solul galben al peretelui dinspre exteriorul nucleului așezării. Această operațiune explică și lentila de sol galben (10–15 cm

[1] Vornicu *et alii* 2025.

grosime) din profilul șanțului, acesta fiind antrenat prin excavare, împins de o parte și de alta a gurii alveolei și bătătorit deasupra nivelului de umplere forțată. La nivelul platformei au fost cruțate, în această etapă de construcție, elementele constitutive ale camerei inferioare (de combustie):

1) trei piedestaluri alungite ca formă, cu capetele rotunde. Acestea măsoară 2,30 m, 2,20 m și 2,23 m în lungime, între 0,23 și 0,25 m în lățime și între 0,22 și 0,25 m în înălțime de la platforma lutuită;

2) un prag înalt de 20–23 cm, lat de 7–8 cm de jur împrejurul alveolei.

Întreaga suprafață a camerei de combustie a fost atent netezită și acoperită cu un strat de lut amestecat cu nisip și pleavă, inițial gros de 2 cm. Instalația a cunoscut reparații în timpul utilizării, fiind identificate încă două lutuiri succesive, de 2 cm, respectiv 1,8 cm. Împreună, cele trei piedestaluri și pragul reprezintă structura de susținere a elementelor care separau camera de combustie de camera de ardere a vaselor, determinând patru canale de foc cu lățimea de 27–30 cm. Pe întreaga suprafață a platformei arderile repetate și puternice au determinat impresiunea termică (la roșu cărămiziu) a solului galben de dedesubt și din lateral pe o grosime de circa 5–10 cm.

În fața cuptorului, pe toată lățimea, a fost delimitată o vatră neamenajată – o zonă puternic impresionată termic, cu urme de cenușă și cărbune, lată de 30–45 cm – care suprapunea parțial umplutura forțată a șanțului. Într-o primă etapă a arderii, probabil aici se ardea combustibilul, pentru o încălzire treptată a cuptorului și a șarjei de vase, fiind ulterior împins în interiorul cuptorului.

Din fericire, în cazul acestui cuptor au fost identificate și elemente ale structurii de separare între cele două camere. În canalele de foc, pe piedestaluri, dar și alunecate ușor în afara cuptorului (pe vatra din față sau pe baza bolții cuptorului), se aflau zeci de fragmente mai mari sau mai mici ale unor plăci de lut cvasi-rectangulare cu colțuri rotunjite menite a separa camera de combustie de camera de ardere și a susține greutatea șarjei de vase. Nici una dintre aceste plăci nu era întreagă și, deși la curățare păreau solide, fiind foarte bine arse, la demontare s-au dovedit a fi foarte friabile, fracturile proaspete relevând un lut cu foarte multă materie vegetală în amestec; astfel, multe dintre ele s-au dezintegrat efectiv în încercarea de prelevare. Cu toate acestea, pe baza măsurătorilor *in situ* putem preciza că aveau lungimi maxime de 60–70 cm, lățimi maxime de 33–35 de cm, grosimi de 6–8 cm și greutatea de 11–12 kg fiecare. Nu aveau marginile drepte, ci o formă ușor trapezoidală în secțiune, pentru a se potrivi mai bine în spațiile dintre piedestaluri, respectiv între piedestalurile laterale și marginea păstrată pe circumferința interioară a cuptorului. După numărul de fragmente și dimensiunile păstrate sau estimate, corelate cu dimensiunile canalelor de foc credem că peste fiecare dintre canale erau așezate câte patru astfel de plăci, ceea ce înseamnă cel puțin 16 în total.

În ceea ce privește camera superioară de ardere a vaselor, evidențele arheologice nu mai sunt atât de generoase. Particularitatea constructivă a acestui cuptor – alveola în formă de amfiteatru în panta șanțului – a permis păstrarea părții îngropate, din spate, a camerei vaselor. Această porțiune a peretelui alveolei a fost lutuită, similar podelei cuptorului, cu un strat de lut cu nisip și pleavă gros de până la 7 cm. De asemenea, în zona din fața cuptorului, unde peretele îngropat scade până la dispariție, s-au păstrat urme ale bolții construite, cu o grosime de 17–20 cm. Fragmente de lutuieli, foarte probabil bucăți din bolta căzută în interior, au fost descoperite și printre fragmentele de plăci dintre și de deasupra piedestalurilor. Aceste fragmente, dintr-un lut ars la roșu, cu mult mai puțină materie vegetală în amestec sunt, din păcate, cvasi-amorfe, dar masive și nu păstrau urme de pari sau nuiele de la o eventuală structură lemnoasă a bolții. De asemenea, nici pe marginea alveolei nu am identificat urme de pari care să fi susținut bolta. Aceeași incertitudine planează și în privința gurii de foc. În zona din față, de unde începe podeaua lutuită a cuptorului, nu au fost identificate elemente în acest sens. Parțial, a fost surprinsă arcuirea bazelor bolții în partea din față a cuptorului (colțurile), dar pe o lungime de circa 1,30 m (centrul, unde era gura cuptorului) nu au fost descoperite alte indicii.

În timpul cercetărilor au fost descoperite, în umplutura șanțului de apărare, la nivelul de funcționare a cuptorului numeroase fragmente ceramice (Pl. III/B.1–3) provenind în principal de la vase de mari dimensiuni (Pl. III/B.1), statuete zoomorfe (Pl. III/B.4–5) și antropomorfe (Pl. III/B.6) tipice culturii Cucuteni, faza B_{1a}. Materialul arheologic descoperit este în curs de restaurare și prelucrare.

Cele patru date radiocarbon obținute pe oase descoperite în timpul cercetărilor din sit indică faptul că așezarea a funcționat în decursul secolelor 40-37 BC (Poz-197933: 5050±35 BP; Poz-197934: 5080±35 BP; Poz-198001: 5040±35 BP; Poz-198002: 4980±35).

Mulțumiri: Mulțumirile noastre se îndreaptă către primarul U.A.T. Românești, Ioan Stegariu, pentru tot sprijinul acordat în timpul săpăturilor arheologice. Determinările speciilor cărora au aparținut fragmentele osoase trimise pentru datare au fost realizate de către arheozoolog Daniel Malaxa (IA Iași), căruia îi mulțumim pe această cale.

Abstract

The archaeological site of Ursoaia (Românești commune, Iași County) is located in the southern sector of the Moldavian Plateau, near the confluence of the Roșior River and the Ursoaia stream. The settlement occupies a high position on a hilltop plateau. A major goal for 2025 was the completion of geomagnetic scanning; unfortunately, this was again not achieved. Nevertheless, intrusive excavations carried out in June 2025, aimed at verifying the contemporaneity of two juxtaposed magnetic anomalies identified in 2024, provided essential data for understanding the site's planimetry and chronology. A test trench (SI) was positioned to intercept both anomalies. Excavation revealed two Coper Age features belonging to the Cucuteni B_1–Trypillia BII/CI stage: Cx 6, the defensive ditch, and Cx 5, a massive kiln.

The ditch showed a width of 6.5 m and a maximum depth of 1.70 m, with a complex sequence of intentional fills associated with the construction and use of the kiln. The kiln itself is a bicameral, vertically drafted installation ingeniously built into the abandoned ditch. It preserves a combustion chamber with three elongated pedestals, a raised threshold, multiple resurfacing episodes, and numerous fragments of clay plates that once separated the firing chamber from the combustion area. Ceramics, figurines, and other finds characteristic of the Cucuteni B1a phase were recovered from the ditch. Four radiocarbon dates obtained from animal bones place the occupation between the 40th and 37th centuries BC.

Bibliografie:

Vornicu *et alii* 2025 – Vornicu, D.-M., Asăndulesei, A., Tencariu, F.-A., Ciobanu, M.-C., Pintilie, C., *192. Ursoaia, com. Românești, jud. Iași. Punct: La Sud-Sud-Est de sat,* în: *CCAR. Campania 2024*, Constanța, 2025, p. 877–878.

Illustrations list:

Pl. I. Ursoaia site: 1. location on the topographic plan of the area; 2. view from the north of the hill (in the foreground) on which the site is located (2023), 3. magnetometric scan of the site, 4. the place of the section researched in 2025 on the magnetometric map.

Pl. II. Ursoaia. Drawings of the investigated features: 1. general plan of trench SI: Cx5 (the kiln) and Cx6 (the ditch); 2. sections through Cx 5.

Pl. III. Ursoaia. The defensive ditch of the settlement. A. NW-SE profile of the SI (corresponds to the A-B axis in plate II/1); B. artefacts discovered during the investigations.

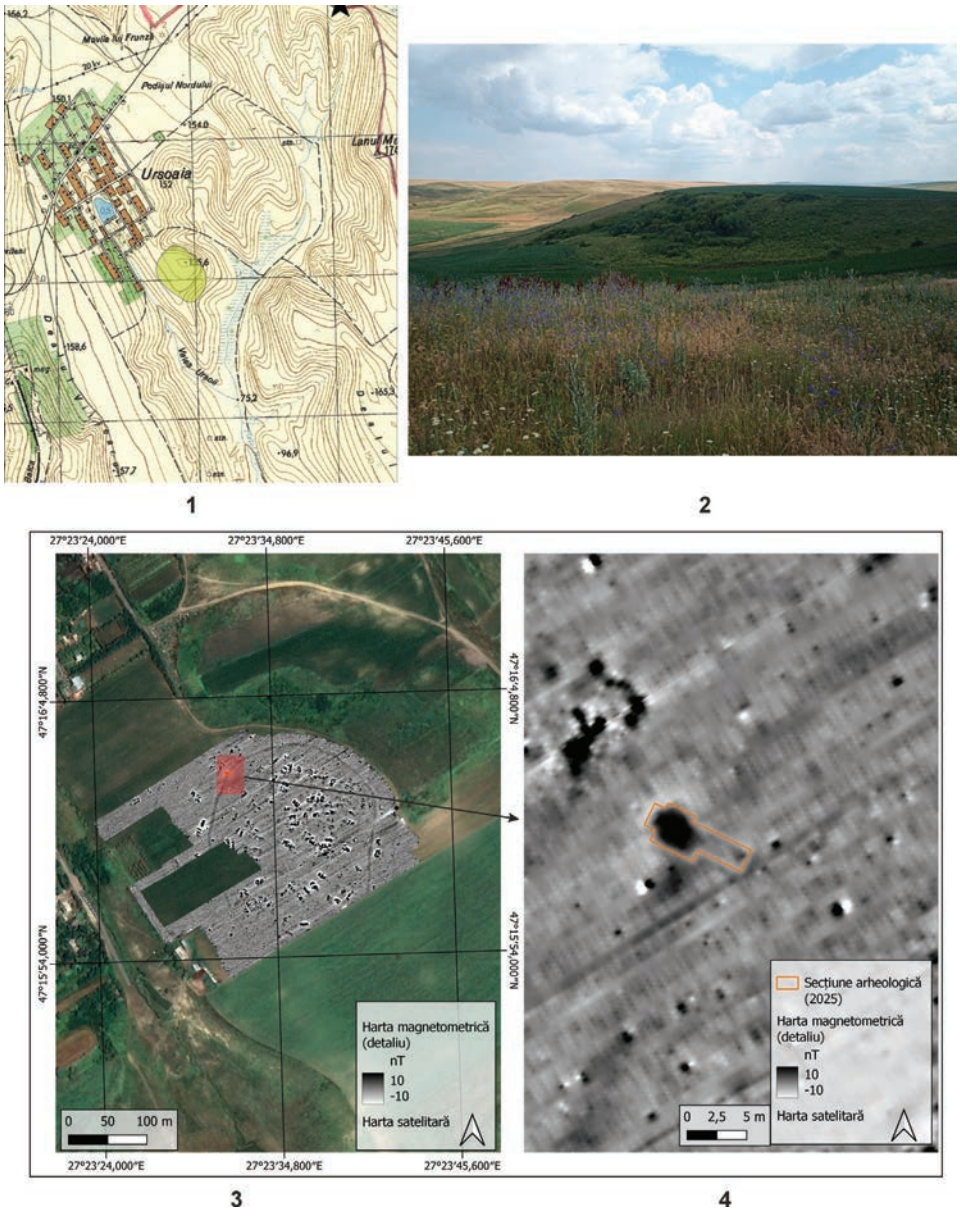

Pl. I. Ursoaia - 1. amplasarea pe planul topografic al zonei; 2. vedere de la nord asupra dealului (în prim plan) pe care se află situl (2023); 3. scanarea magnetometrică a sitului; 4. amplasarea secțiunii cercetată în 2025 pe harta magnetometrică

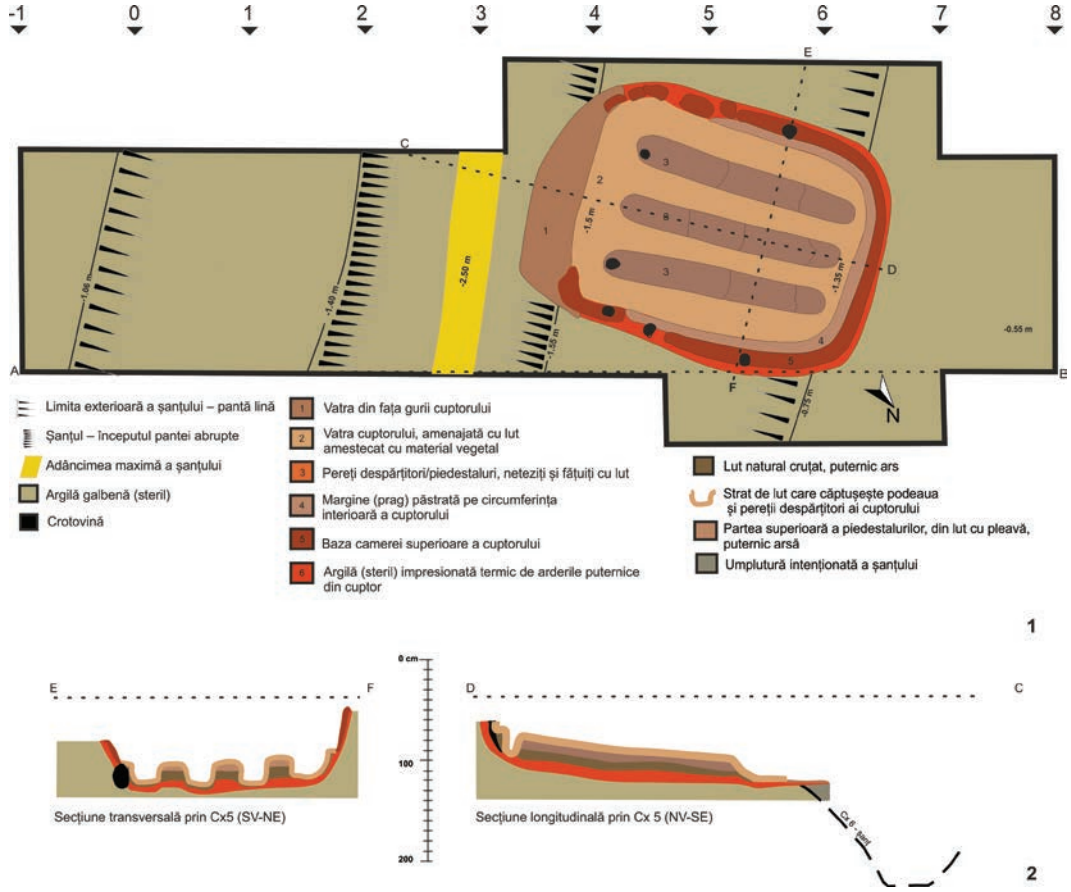

Pl. II. Desene ale complexelor cercetate: 1. planul general al SI cu Cx5 (cuptorul) și Cx6 (șanțul de apărare); 2. secțiuni prin Cx 5

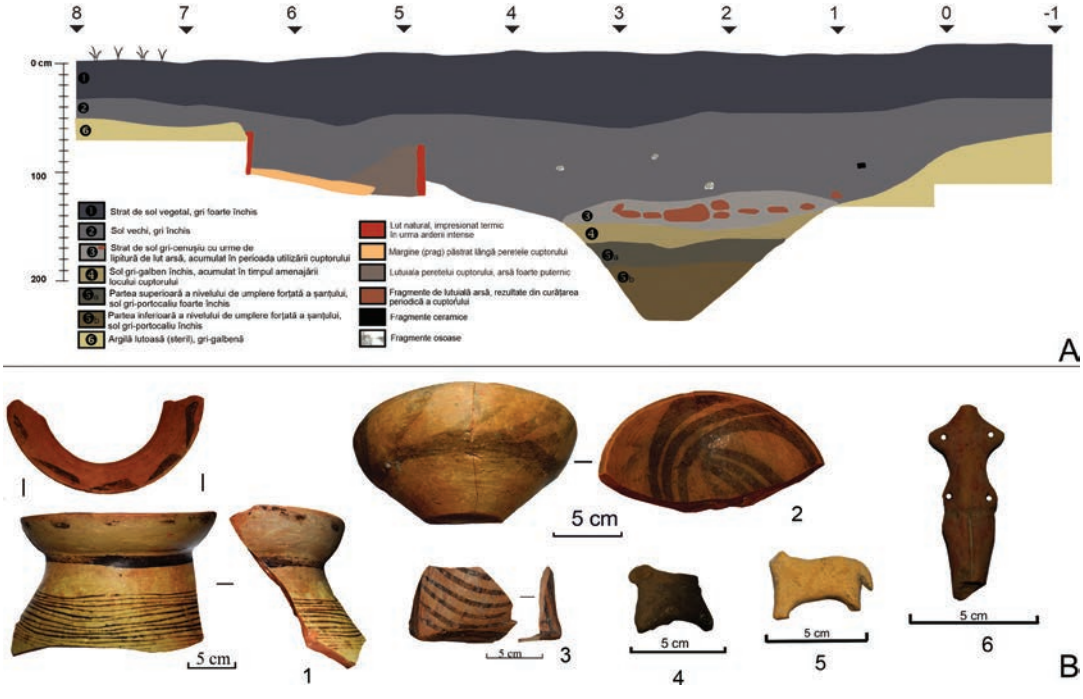

Pl. III. Șanțul de apărare al așezării. A. Profilul de NV-SE al SI (corespunde axului A-B din planșa II/1); B. artefacte descoperite în timpul cercetărilor

174. Vatra Moldoviței, jud. Suceava
Punct: Mănăstirea Moldovița, Biserica „Buna Vestire”

Tip de sit: 134 (mănăstire)
Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)
Cod RAN: 150999.01, **cod LMI**: II-a-A-05673
Autorizație nr. 741/10.11.2025
Colectiv: Ștefan Dejan (MNB Suceava) – responsabil științific; Monica Dejan, Beatrice Manole (MNB Suceava)

Diagnosticul arheologic de la Mănăstirea Moldovița (jud. Suceava) s-a realizat pentru fundamentarea proiectului de restaurare propus pentru ansamblul mănăstiresc, faza DALI. În acest scop, s-au realizat șapte sondaje și cinci secțiuni care au acoperit incinta mănăstirii, zidul de incintă, turnul de intrare, altarul de vară și pangarul. Deși mănăstirea Moldovița este amintită în documente în din vremea lui Alexandru cel Bun, aceasta se găsește la distanță de actuala mănăstire, care a fost ctitorită de Petru Rareș, în anul 1532. Tot în timpul lui Petru Rareș se ridică și zidul de incintă, ca și alte construcții pentru uzul obștii monahale, astăzi ruinate. În anul 1954, la Moldovița s-au realizat cercetări arheologice care au stat la baza lucrărilor de restaurare a casei egumenești, construcție mai târzie decât restul ansamblului, după cum o dovedește și pisania păstrată (1612). Cercetările s-au restrâns strict la această construcție. Astfel, alte cercetări arheologice nu s-au mai realizat.

În 2025, cele patru casete la zidul de incintă s-au realizat la nord, la est și la vest, până la talpa fundației care se găsește în toate casetele la -2,10 m. Cu acest prilej s-a observat că în toate zonele sondate, fundația zidului este degradată, cu pierderi de material datorate și umezelii excesive din zonă. În caseta C1, situată în colțul de sud-est a zidului de incintă, s-a cercetat și fundația contrafortul existent. Fundația zidului este de tipul turnat, neîngrijit lucrată din piatră brută nefasonată. Fundația turnului de colț de asemenea prezintă pierderi de piatră și lipsa mortarului hidraulic. Turnul nu are fundația la aceeași cotă cu zidul de incintă și cele două fundații sunt țesute. Cota fundației turnului de sud-est are cota la -1,40 m. Talpa fundației prezintă un decroș cu grosimea de 0,30–0,50 m și se este așezată pe solul sterilul arheologic care are în amestec piatră brută de mari dimensiuni (solul aluvionar).

În anul 2016, la biserica *Buna Vestire* a fost amenajat un un trotuar din beton în jurul bisericii și o rigolă care nu este alineată cu marginea acoperișului ceea ce face ca apa să se scurgă spre pereții bisericii, afectând soclul și fresca situată în partea de jos a fațadei. În colțul de nord est al absidei altarului a fost realizată o casetă. După înlăturarea stratui suport de beton (-0,36 m), am constatat că amenajarea făcută în anul 2016 coboară până la adâncimea de -0,65 m (pat suport de nisip în amestec cu piatră de mici dimensiuni). De la această adâncime s-a săpat în pământ galben nisipos în amestec cu sort și piatră (solul aluvionar observabil în întreaga incintă). Fundația bisericii este de tipul turnat în șanț lat pentru care s-au folosit pietre de mari dimensiuni nefasonate prinse cu lapte de mortar. Fundația nu prezintă pierderi de piatră, este foarte solidă. Umiditatea excesivă întâlnită în casetele descrise în acest raport nu se întâlnesc la fundația bisericii.

Pentru suprafețele pe care vor fi realizate pangarul și altarul de vară, acestea se găsesc la relativă distanță de zidul de incintă al mănăstirii de circa 40 m. În toate secțiunile practicate s-a constatat o succesiune de straturi care aratălipsa intervenției antropice. După decaparea stratului vegetal s-a săpat în pământ de umplutură negru purtat afânat în amestec cu sort de mici dimensiuni. Grosimea acestui strat este de 0,40 m. De la această adâncime (-0,40 m) s-a săpat în stratul de steril arheologic care se prezintă în teren sub forma de nisip galben în amestec cu sort de mari dimensiuni. Acest sol aluvionar este instabil și, datorită umezelii excesive existente a făcut ca săpătura să fie dificilă, existând permanent riscul prăbușirii malurilor.

Deși există mențiuni cu privire la conducte de olane care aduceau apa până la mănăstire, traseele acestor conducte prezumptive nu au fost descoperite încă.

Abstract

The archaeological diagnosis at Moldovița Monastery (Suceava County) was carried out for the proposed restoration project of the monastic ensemble For this purpose, seven surveys and five sections were carried out, covering the monastery enclosure, the enclosure wall, the entrance tower and other future constructions.

Ilustration:

Pl. I. Moldoviţa Monastery (MNB Suceava) – aspects from the archaeological researches.

Clisiarnița Mănăstirii Moldovița (MNB Suceava) – restaurare din anii 60 ai secolului trecut, precedată de cercetări arheologice efectuate în anul 1954 de către Mara Nicolescu

Caseta C 1 (MNB Suceava) – talpa de fundare a zidului de incintă. Se observă instabilitatea solului și structura deteriorată a fundației

Caseta C 2 (MNB Suceava) – aspectul zidăriei și al fundației la colțul de nord-est a turnului de intrare

Pl. I. Mănăstirea Moldoviţa (MNB Suceava) – aspecte din timpul cercetării arheologice

175. Văculești, com. Văculești, jud. Botoșani
Punct: La Prisacă

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată)
Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 143 (eneolitic târziu – 4300–3800 a.Chr.)
Cod RAN: 39621.01
Autorizaţii nr. 448/05.08.2025, 497/23.06.2025
Colectiv: Adela Kovács (MJ Botoşani) – responsabil științific; Doris Mischka, Carsten Mischka (Institut für Ur- und Frühgeschichte/Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg); Constantin Aparaschivei (MNB Suceava); Alexandru Nechifor, Alexandru-Constantin Ciobanu (MJ Botoşani); Aurora Botsch, Alissa Dittes, Hanne Schilmeier, Martin Gruber, Denis Sipos Kulcsar, Marc Utzelmann, Jan Nikolai Hain, Jonas Möller, Ondrej Klapa, Monika Kokesova (Muzeul Sileziei, Opava, Republica Cehă).
Finanţare: 65 000 lei (proiectul Diachrone Landschaftsarchäologie im Spätneolithikum und in der Kupferzeit in Siebenbürgen und der Moldau (Moldova), Rumänien)
Perioada desfășurării cercetării: 03–30.08.2025

Comuna Văculești este situată în partea de nord-est a României, în județul Botoșani, aparținând regiunii istorice Moldova. Din punct de vedere administrativ, comuna este alcătuită din trei sate: Văculești (reședința), Gorovei și Saucenița. Din perspectivă fizico-geografică, teritoriul comunei se înscrie în zona depresionară Botoșani-Dorohoi, aflată la contactul dintre Câmpia Moldovei și Dealurile Ibănești lor, cu un relief predominant deluros, slab fragmentat, cu altitudini relativ reduse, în jurul valorii medii de aproximativ 200 m.

Comuna se află la aproximativ 7 km de municipiul Dorohoi și este învecinată cu comunele Șendriceni, Broscăuți, Vârfu Câmpului, Brăești și Corlăteni, fiind conectată prin rețeaua rutieră județeană și națională cu orașele Dorohoi și Botoșani. Poziționarea în nordul Podișului Moldovei îi conferă un cadru caracterizat prin interfluvii domoale, văi largi și condiții favorabile activităților agricole.

Așezarea cucuteniană de la Văculești – *La Prisacă*, com. Văculești, județul Botoșani, a fost descoperită în anul 1974 de colectivul primului Repertoriu Arheologic al județului Botoșani, compus din arheologii Alexandru Păunescu, Paul Şadurschi și Vasile Chirica. Situl arheologic este amplasat la aproximativ 25 km NE de orașul Botoșani, aproape de așezarea Cucuteni A-B, situată în punctul La Odaie (Fig. 1). Așezarea acoperă o terasă de mari dimensiuni, care se întinde în plan, dinspre SV spre NE, fiind traversată longitudinal de drumul către Gara Văculești și transversal, pe o porțiune scurtă, de drumul național Botoșani – Dorohoi (Fig. 2).

În anul 2022, cu ocazia efectuării unor verificări în teren, au fost identificate fragmente ceramice tipice fazei Cucuteni B2, scoase la suprafață de lucrările agricole (Fig. 5). În consecință, în anii 2023 și 2024, au fost realizate investigații geofizice, care au furnizat o imagine coerentă asupra organizării interne a așezării și a sistemului său de fortificare (Fig. 3). Având în vedere dimensiunile excepționale ale sitului, acesta acoperind o suprafață aproximativă de 50 de hectare, scanarea geofizică va continua și în anul 2026.

Cercetările arheologice intruzive au debutat în vara anului 2025 și au avut ca obiectiv delimitarea și cercetarea unor complexe arheologice și stabilirea vechimii acestora. La lucrări au participat profesori și studenți de la Universitatea Friedrich-Alexander din Erlagen-Nüremberg, Germania și din România, specialiști de la Muzeul Județean Botoșani, Muzeul Național al Bucovinei din Suceava și de la Muzeul Sileziei din Opava, Cehia.

Încă de la primele cercetări de suprafață, s-a putut constata faptul că așezarea cucuteniană de la Văculești – *La Prisacă* este puternic afectată de lucrările agricole care scot mult material arheologic la suprafață. Unele anomalii geofizice determinate în prima etapă, au fost verificate prin intermediul perieghezelor sistematice (Fig. 6). De asemenea, cercetările arheologice invazive au avut ca scop determinarea cronologiei a șase dintre clădirile identificate, fiecărei locuințe de pe suprafața sitului fiindu-i asociată câte o groapă menajeră (Fig. 7). Trei dintre sondaje (secțiunile 1, 2 și 3) au fost trasate în partea vestică a sitului, iar celelalte trei au fost amplasate în partea estică a acestuia (secțiunele 4, 5 și 6).

Secțiunea 1 (în documentația de șantier poartă denumirea *Stelle* 6) avea dimensiunile de 4 × 1,5 m. La adâncimea de 0,40 m au apărut două grupări de fragmente ceramice, care s-au dovedit a fi umplutura unei singure gropi, având mai multe etape de umplere, observate în profilul rezultat prin secționarea longitudinală a gropii. Groapa (*Stelle* 9) avea formă de sac și fundul aproape plat (Fig. 8). Adâncimea sa maximă era situată la 1,60 m de la suprafața terenului. Această groapă a prezentat un inventar bogat, format din fragmente ceramice, plastică antropomorfă, un con ceramic, o bilă de praștie și oase (Fig. 9).

Secțiunea 2 (*Stelle* 7) a avut dimensiunile de 4,6 × 3,10 m. În teren, ne-am dorit să poziționăm secțiunea, astfel încât să acopere jumătatea estică a unei gropi asociate locuinței din imediata vecinătate. În cazul de față, groapa observată pe planul geofizic, nu a prezentat urme arheologice consistente, așa ca în alte cazuri documentate în această campanie (Fig. 10). Inventarul gropii aferente acestei secțiuni (*Stelle* 13) a fost unul sărăcăcios, remarcându-se prin puține fragmente ceramice de mici dimensiuni, precum și o statuetă zoomorfă fragmentară, fără cap, care ar putea reprezenta, cel mai probabil, un porc (identificare care îi aparține dr. Cristian Oprean, muzeograf la Muzeul Banatului Montan din Reșița).

Secțiunea 3 (*Stelle* 12) avea dimensiunile de 5,45 × 1,5 m și a acoperit jumătatea vestică a gropii aferente (*Stelle* 15). Umplutura gropii a avut cel puțin trei niveluri de umplere și s-a remarcat printr-un inventar deosebit de bogat (Fig. 13).

Solul din groapă era remarcabil prin textura sa ușor lipicioasă și culoarea brună, care se distingea foarte bine de stratul steril în care a fost săpat complexul. Inventarul a cuprins vase ceramice întregi și întregibile, plastică antropomorfă și zoomorfă, dar și o cantitate mare de oase. Se remarcă o statuetă zoomorfă având capul rupt care redă o bovină (o vacă), precum și o protomă de ovină atașată pe gâtul unui vas din categoria Cucuteni C (Fig. 13).

Secțiunea 4 (*Stelle* 17) a avut dimensiunile de 5,40 × 1,80 m. În interior, la 0,50 m adâncime s-a conturat profilul gropii (*Stelle* 23) (Fig. 14). Profilul stratigrafic obținut prin secționarea gropii a surprins o succesiune de depuneri antropice și naturale, delimitate prin variații cromatice și texturale clare. În partea superioară se afla stratul vegetal actual, de culoare brun-gri deschis, cu textură relativ afânată și structură granulară, fiind prelucrat mecanic. Sub acesta s-a observat un nivel brun-cenușiu închis, aproape negricios, cu consistență mai compactă și aspect relativ omogen, acesta fiind nivelul de cultură rezultat în urma activităților antropice din preistorie. Stratul conținea numeroase fragmente ceramice de dimensiuni variabile. Al treilea nivel, de culoare brun-gălbuie avea o textură mai argiloasă și structură compactă, constituind nivelul în care a fost săpată groapa. În umplutură au fost identificate fragmente ceramice mărunte și oase de animale. Ca inventar special, s-au descoperit o statuetă antropomorfă feminină, ușor corodată, alături de două unelte de os (Fig. 15).

Secțiunea 5 (*Stelle* 19) avea dimensiunile de 4,40 × 1,40 m. Groapa (*Stelle* 21) s-a conturat la adâncimea de 0,45 m (Fig. 16), având adâncimea maximă situată la 1,35 m de la suprafața terenului. Complexul avea un contur oval și a fost secționat la jumătate. În umplutura sa s-au distins câteva grupări de fragmente ceramice, provenind de la castroane de mari dimensiuni, amfore cu buza evazată și gâtul scurt, dar și mai multe pahare miniaturale, păstrate parțial (Fig. 17).

Secțiunea 6 (*Stelle* 22) a avut dimensiunile de 4,90 × 4,80 m. Groapa (*Stelle* 24) s-a conturat la adâncimea de 0,40 m (Fig. 18), adâncimea sa maximă fiind situată la 1,35 m de la suprafața terenului. La fel ca în cazul Gropii nr. 23 din Secțiunea 4 (*Stelle* 17), în profil am putut delimita mai multe niveluri de umplere ale complexului. În zona bazei, la aproximativ 70 cm înălțime, groapa se restrângea, pentru ca apoi să se lărgească. Din umplutură au fost prelevate pe niveluri de umplere și în funcție de gruparea lor, cantități remarcabile de materiale ceramice și resturi osteologice. Din această groapă provine o protomă zoomorfă (un cap de bovină, modelat plastic), care ar putea să provină de la un vas zoomorf (Fig. 19).

Cu ocazia acestei campanii de cercetare arheologică s-a prelevat o cantitate importantă de fragmente ceramice. Materialul arheologic descoperit se află în curs de curățare și procesare la Muzeul Județean Botoșani. Materialul litic provenind de pe suprafața sitului și din secțiunile cercetate în anul 2025 este analizat din perspectivă traseologică și tipologică de către prof. univ. dr. hab. Doris Mischka.

În timpul cercetărilor, din fiecare profil arheologic documentat, au fost prelevate probe de sol, în funcție de nivelurile de umplere ale gropilor, pentru flotare și analize paleobotanice, această cercetare fiind în desfășurare în cadrul laboratoarelor Universității Friedrich-Alexander, Germania. Resturile osteologice au fost predate specialistului arheozoolog dr. Cristian Oprean, în vederea analizării acestora și elaborarea unui raport.

Fiecare etapă a cercetării arheologice a fost documentată prin intermediul fotografiilor de ansamblu, de detaliu și cele prelevate din dronă, cu diferite aparate fotografice. Au fost prelucrate imaginile pentru realizarea modelului terenului și a anomaliilor, realizându-se și modele 3D ale săpăturii, ale secțiunilor cercetate și a pieselor descoperite. Toate acestea vor face parte dintr-o expoziție virtuală pe care intenționăm să o organizăm în comun cu studenții de la Universitatea Friedrich-Alexander.

În funcție de rezultatele analizelor și de prelucrarea datelor aflate încă în curs de procesare, ne propunem finalizarea hărții geofizice a sitului și continuarea investigațiilor arheologice în viitorul apropiat.

Abstract

The commune of Văculești, located in northeastern Romania, in Botoșani County, is part of the Moldavian Plateau and includes the villages of Văculești, Gorovei, and Saucenița. The relief is predominantly hilly, with moderate altitudes and favorable conditions for agriculture. Within this geographical setting lies the Cucuteni archaeological site of Văculești–*La Prisacă*, first recorded in 1974 and situated on an extensive terrace intersected by modern communication routes. Recent research has revealed a large settlement, estimated to cover approximately 50 hectares, dated to the Cucuteni culture, phase B2.

Since 2022, surface discoveries have been complemented by geophysical investigations and systematic archaeological excavations conducted through international collaboration. The research aimed to establish the chronology of habitation and to analyze the identified structures, particularly dwellings and associated pits. During the 2025 campaign, six excavation sections were investigated across the site, each revealing features with multiple filling layers and diverse inventories, including ceramic fragments, osteological remains, anthropomorphic and zoomorphic figurines, as well as various utilitarian and symbolic artifacts. The recovered archaeological material is currently undergoing processing and interdisciplinary analysis, including traceological, archaeozoological, and paleobotanical studies. The research was documented using modern methods, including photogrammetry and 3D modeling. The results are expected to contribute to the reconstruction of the internal organization of the settlement and to its integration into the broader context of prehistoric habitation along the Sitna Valley.

Illustrations list:

Fig. 1. Geographic location of the Văculești – *La Prisacă* site, Văculești commune, Botoșani County, and the neighboring Cucuteni sites.
Fig. 2. The terrace near Văculești commune occupied by the Cucuteni culture settlement at *La Prisacă*, Văculești commune, Botoșani County.
Fig. 3. Students from the Friedrich-Alexander University of Erlangen-Nürnberg, Germany, during the geophysical survey of the site.
Fig. 4. Fragment of a binocular vessel and a flint arrowhead recovered from the surface during the geophysical survey.
Fig. 5. Traces of dwelling inventories belonging to the Cucuteni culture visible on the ground surface during the geophysical survey.
Fig. 6. Anthropomorphic figurine, flint arrowhead, and ceramic bead recovered from the surface during the geophysical survey.
Fig. 7. Plan of the test trenches carried out during the 2025 campaign, positioned according to geophysical measurements on the plan of the Văculești – *La Prisacă* settlement.
Fig. 8. Plan of Section 1 (*Stelle* 6) at different stages of excavation.
Fig. 9. Artifacts discovered during the excavation of Trench 1 (*Stelle* 6): head of an anthropomorphic figurine, middle fragment of a male anthropomorphic figurine, and a ceramic cone.
Fig. 10. Plan of Trench 2 (*Stelle* 7) at different stages of excavation and a ceramic concentration from the pit.
Fig. 11. Fragmentary zoomorphic figurine discovered during the excavation of Trench 2 (*Stelle* 7).
Fig. 12. Plan of Trench 3 (*Stelle* 12) at different stages of excavation, showing ceramic concentrations in the pit.
Fig. 13. Ceramic artifacts discovered during the excavation of Trench 3 (*Stelle* 12): anthropomorphic and zoomorphic figurines, a zoomorphic protome, and an intact miniature vessel.
Fig. 14. Plan of Trench 4 (*Stelle* 17) during excavation and the pit profile showing different filling layers.
Fig. 15. Ceramic and bone artifacts discovered during the excavation of Trench 4 (*Stelle* 17): female anthropomorphic figurine, bone awl, and bone spatula.
Fig. 16. Plan of Trench 5 (*Stelle* 19) at the level where the pit contour was identified.
Fig. 17. Fragmentary miniature cups discovered during the excavation of Trench 5 (*Stelle* 19).
Fig. 18. Plan of Trench 6 (*Stelle* 22) at the level where the pit contour was identified and profile image showing different filling layers.
Fig. 19. Fragmentary zoomorphic vessel with a bovine-head protome discovered during the excavation of Trench 6 (*Stelle* 22).

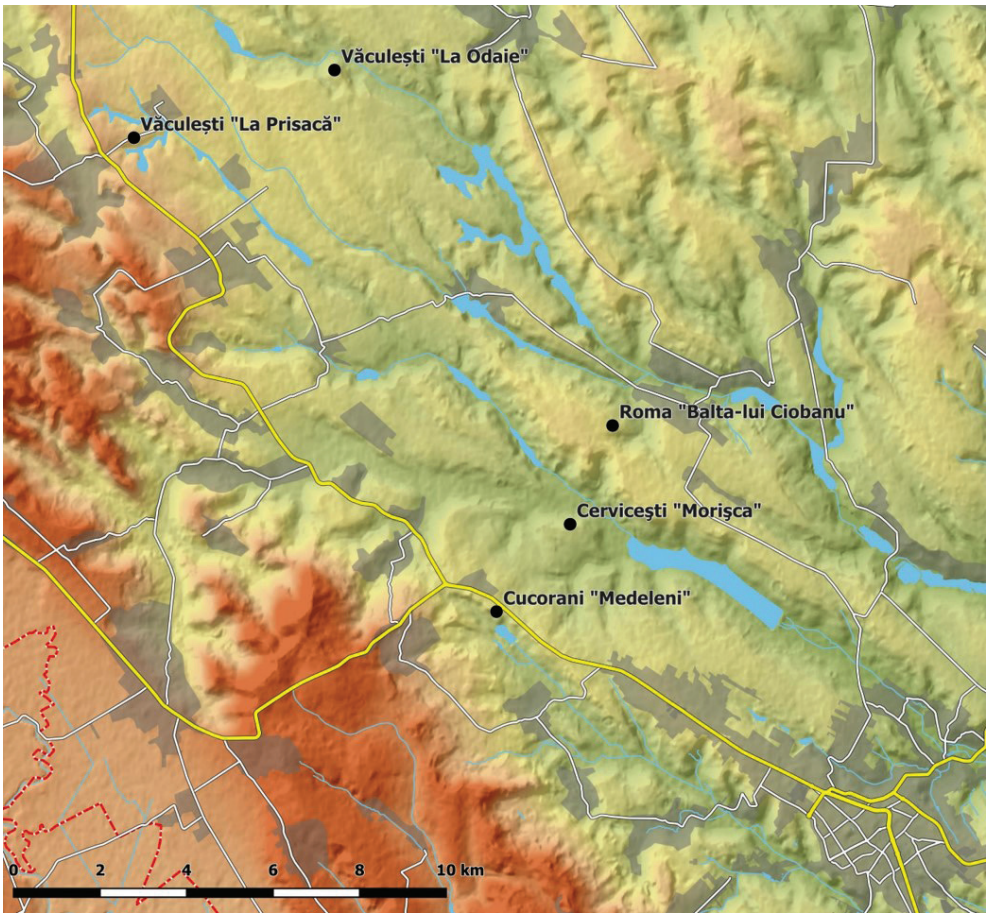

Fig. 1. Amplasarea geografică a sitului de la Văculești (MNB Suceava) – La Prisacă, comuna Văculești, jud. Botoșani, precum și siturile cucuteniene învecinate

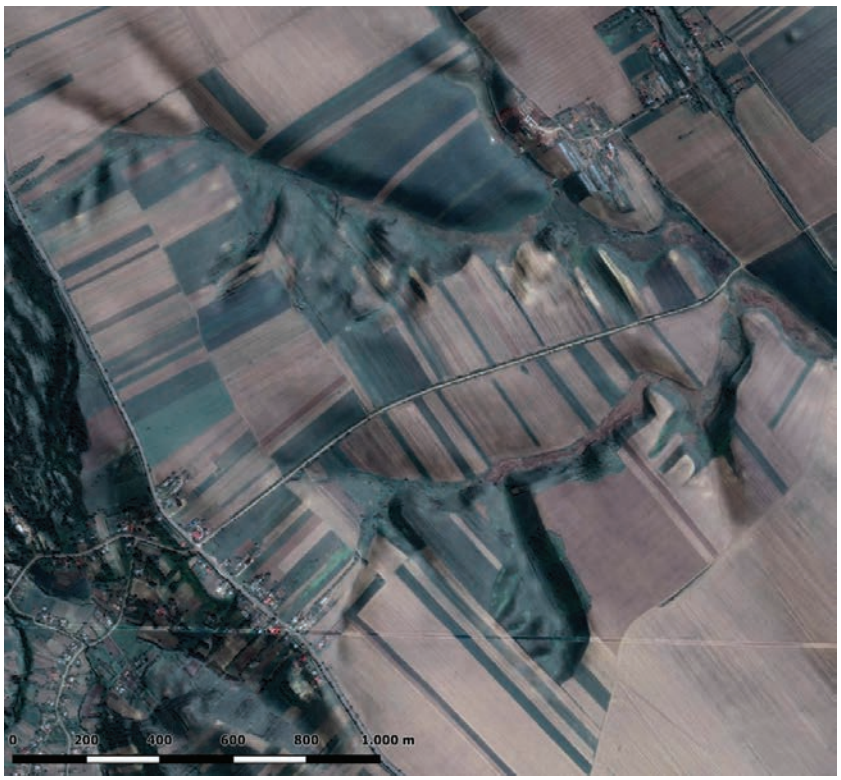

Fig. 2. Terasa aflată în vecinătatea comunei Văculești, ocupată de așezarea aparținând culturii Cucuteni (MNB Suceava) – La Prisacă, comuna Văculești, jud. Botoșani

Fig. 3. Studente din cadrul Universității Friedrich-Alexander, Erlangen-Nürnberg, Germania, în timpul scanării geofizice a sitului

Fig. 4. Fragment provenind de la un vas binoclu și un vârf de săgeată de silex, recuperate de pe suprafața terenului, în timpul scanării geofizice

Fig. 5. Urme ale locuințelor cucuteniene, vizibile la suprafața terenului în timpul scanării geofizice

Fig. 6. Statuetă antropomorfă, vârf de săgeată de silex și mărgică ceramică, recuperate de pe suprafața terenului, în timpul scanării geofizice

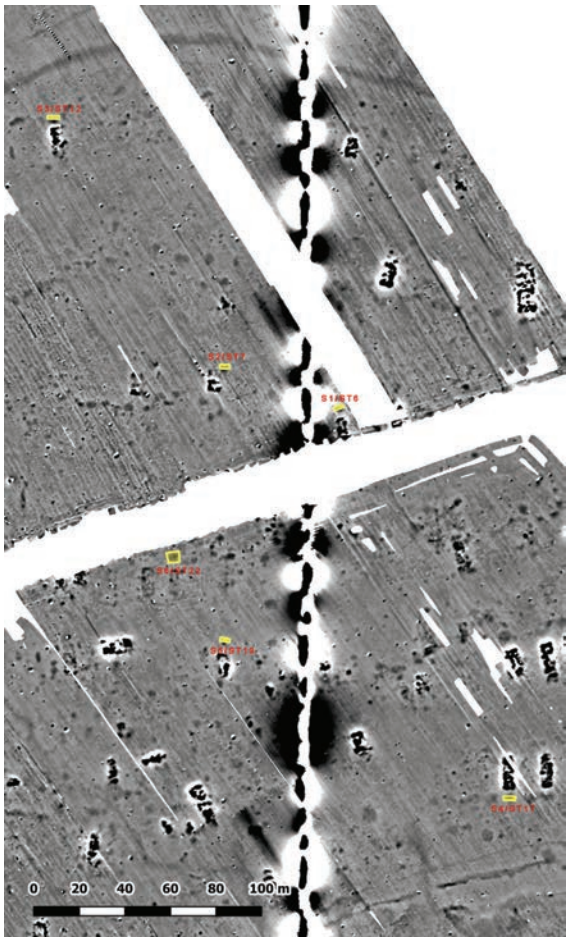

Fig. 7. Planul sondajelor efectuate în timpul campaniei din anul 2025, amplasate conform măsurătorilor geofizice pe planul așezării Văculești (MNB Suceava) – La Prisacă

Fig. 8. Planul Secțiunii 1 (Stelle 6), în diferite momente ale cercetării

Fig. 9. Artefacte rezultate în timpul cercetării Secțiunii 1 (Stelle 6): cap de statuetă antropomorfă, fragment median de la o statuetă antropomorfă masculină și un con de lut

Fig. 10. Planul Secțiunii 2 (Stelle 7) în diferite momente de cercetare și o aglomerare de fragmente ceramice din groapă

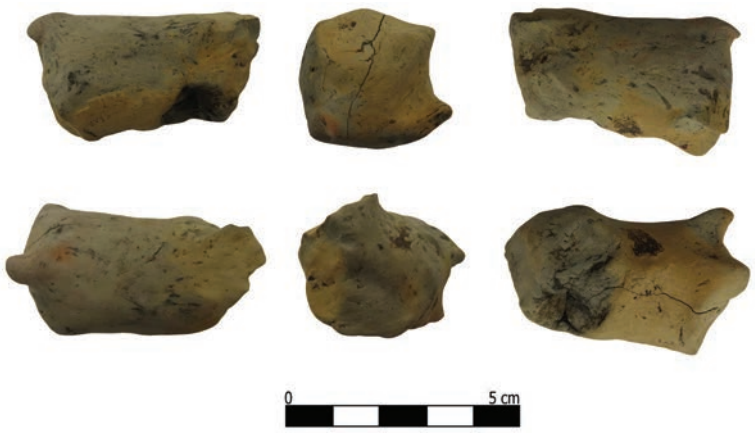

Fig. 11. Statuetă zoomorfă fragmentară descoperită în timpul cercetării Secțiunii 2 (Stelle 7)

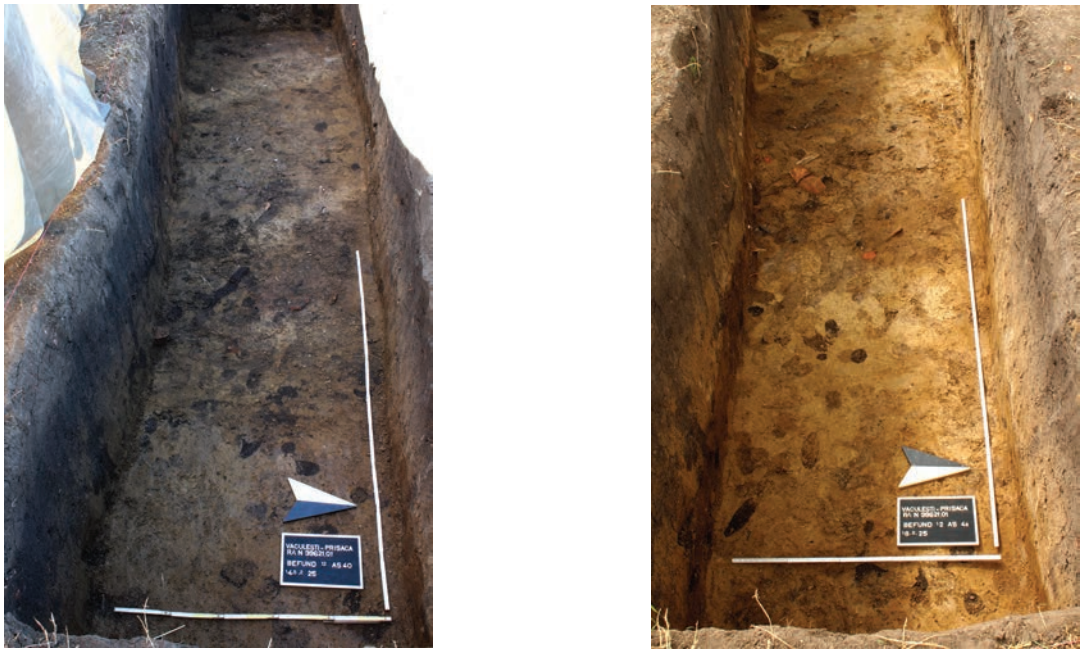

Fig. 12. Planul Secțiunii 3 (Stelle 12), în diferite momente ale cercetării, fiind evidențiate unele aglomerări de fragmente ceramice din umplutura gropii

Fig. 13. Artefacte ceramice descoperite în timpul cercetării Secțiunii 3 (Stelle 12): statuete antropomorfe și zoomorfe, o protomă zoomorfă și un vas miniatural descoperit întreg

Fig. 14. Planul Secțiunii 4 (Stelle 17) în timpul cercetării și profilul gropii cu conturarea nivelurilor de umplere

Fig. 15. Artefacte de ceramică și os, descoperite în timpul cercetării Secțiunii 4 (Stelle 17): o statuetă antropomorfă feminină, un străpungător și o spatulă de os

Fig. 16. Secțiunea 5 (Stelle 19) și nivelul de conturare al gropii

Fig. 17. Pahare miniaturale fragmentare descoperite în timpul cercetării Secțiunii 5 (Stelle 19)

Fig. 18. Secțiunea 6 (Stelle 22) și nivelul de conturare a gropii. Profilul longitudinal al complexului, având diferite niveluri de umplere

Fig. 19. Vas zoomorf fragmentar, având o protomă în formă de cap de bovideu, descoperit în timpul cercetării Secțiunii 6 (Stelle 22)

176. Zalău, jud. Sălaj

Punct: Cartier Ortelec – Cetate

Tip de sit: 122 (cetate), 1 (locuire), 133 (biserică), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 431 (epoca medievală timpurie)
Cod RAN: 139713.19.01 și 139713.19.02
Autorizația nr. 682/17.10.2025
Colectiv: Dan Băcueț-Crișan (MJIA Zalău) – responsabil științific; Timea Major-Keresztes, Andrei Fărcaș (MJIA Zalău); Sebastian Caba (masterand UBB), Adriana Băguț (student UBB)
Perioada desfășurării cercetării: octombrie 2025

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Orașul Zalău este amplasat la poalele Munților Meseș, pe cursul râului Zalău. Cartierul Ortelec (un fost sat, în prezent parte componentă a orașului Zalău) s-a dezvoltat pe cursul văii Orteleculuи. Situl arheologic din punctul *Cetate/ Dealul Bisericii* este dispus pe o terasă înaltă ce străjuiește valea Orteleculuи, în apropierea Porții Meseșene (Pl. I/1).

Situl arheologic este cunoscut în literatura de specialitate ca fortificația medievală timpurie de la Ortelec *Cetate/ Dealul Cetății*. În anul 1980, P. Iambor a efectuat primele sondaje arheologice soldate cu identificarea prezenței unui cimitir de inhumație din perioada medievală timpurie (secolele XI–XII). În anii 1996, 1998 și 2001, C. Cosma a sondat elementele defensive (valul și șanțul de pe laturile de vest și de est) ale fortificației medievale timpurii. Cercetările arheologice preventive efectuate în anii 2022–2023 sunt cele mai extinse de până acum (4957,89 mp cercetați) și au oferit cea mai mare cantitate de date științifice despre etapele de locuire umană din acest obiectiv arheologic.

Metodologia de cercetare

Diagnosticul arheologic a avut ca obiectiv identificarea urmelor (fundațiilor) unei posibile construcții cu caracter ecleziastic (biserică) din perioada medievală timpurie. În vederea atingerii respectivului obiectiv, în incinta fortificației medievale timpurii (zona de sud-vest), lângă valul defensive (Pl. I/2) au fost trasate mai multe unități de diagnostic arheologic.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Printre rezultatele remarcabile obținute în urma cercetărilor extinse efectuate în perioada 2022–2023 se numără și identificarea fundațiilor a două construcții ecleziastice, denumite convențional *Biserica 1* și *Biserica 2*. Contextele funerare descoperite atunci (complexe și artefacte) indicau posibilitatea existenței celei de a treia biserici în perimetrul fortificației, ipoteză formulată încă din campaniile anterioare.

Cercetarea din anul 2025 a confirmat această presupunere: în urma diagnosticului arheologic au fost identificate (parțial) fundațiile din piatră ale Bisericii nr. 3 (Pl. I/3), aducând astfel noi informații esențiale despre structura și evoluția complexului ecleziastic medieval. Pentru anul viitor se preconizează extinderea săpăturilor arheologice în vederea studierii complete a planimetriei Bisericii nr. 3 și a contextului său în cadrul fortificației de la Zalău (Cartier Ortelec) *Cetate*.

Abstract

Among the remarkable results obtained from the extensive research carried out at this site during 2022-2023 is the identification of the foundations of two ecclesiastical buildings, conventionally called *Church 1* and *Church 2*. The funerary contexts discovered at that time (complexes and artifacts) indicated the possibility of the existence of the third church within the fortification perimeter, a hypothesis formulated since previous campaigns.

The research made in 2025 confirmed this assumption: following the archaeological diagnosis, the stone foundations of *Church no. 3* (Pl. I/3) were (partially) identified, thus bringing new essential information about the structure and evolution of the medieval ecclesiastical complex. For next year, it is planned to expand the archaeological excavations in order to fully study the planimetry of *Church no. 3* and its context within the fortification of Zalău (Cartier Ortelec) *Cetate*.

Bibliografie:

Băcueț-Crișan, D., Băcueț-Crișan, S., Keresztes, T., Bejinariu, I., Cociș, H., Deac, D., *Șantierul arheologic Zalău (Cartier Ortelec) – Cetate/Dealul Bisericii*, în: *CCAR. Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 647–649.

Illustration:

Pl. I. Zalău (Cartier Ortelec) Cetate. Location of the site (1 - 2) and the stone foundations of Church no. 3 (3).

1

2

3

Pl. I. Zalău (Cartier Ortelec) Cetate. Localizarea sitului (1 - 2) și fundațiile Bisericii nr. 3 (3)

177. Zalău, jud. Sălaj

Punct: cartier Ortelec – Corniște

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)
Încadrare cronologică: 152 (epoca bronzului mijlociu), 153 (epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 213 (La Tène târziu), 431 (epoca medievală timpurie)
Colectiv: Horea Pop (MJIA Zalău) – responsabil științific; Emanoil Pripon (MJIA Zalău); voluntari: M. Tutovan, D. Slăvescu, C. Rusu, D. Crețu, C. Vanci, O. Gheorghe
Autorizaţia nr. 400/28.07.2025
Perioada desfășurării cercetării: 1–17.09.2025

Scurtă prezentare a sitului

Descoperirea a avut loc la Ortelec, mun. Zalău, toponim *Sub Corniște*, este la 750 m est de periferia viitoarei mănăstiri și 530 m nord-vest de fortificația romană ce proteja Apeductul mun. Porolissum. Zona studiată este un versant al dealului cunoscut sub denumirea de Corniște. Panta este lungă de 250 m și extrem de înclinată. Monede au fost descoperite până la jumătatea acestea începând cu baza pantei.

Obiectivele cercetării

Necesitatea realizării unui diagnostic arheologic în localitatea Ortelec (mun. Zalău), locația *Sub Corniște*, pe firul de apă ce străbate proprietatea Mănăstirii Tuturor Sfinților, rezidă în faptul că în zonă au fost descoperite monede (drahme grecești de tip Dyrrhachium) de către detectoriști, care le-au predat Direcției pentru Cultură Sălaj. Anul acesta, prin diagnosticul preconizat, ne propunem verificarea locației descoperirii monedelor care, după toate probabilitățile, fac parte dintr-un tezaur dacic îngropat pe o pantă extrem de greu accesibilă.

Tehnici de cercetare utilizate: Cercetare intruzivă prin trasarea unei unități de săpătură și flotarea solului excavat.

Rezultate şi interpretarea lor

În anul 2025, prin teledetecție realizată de cetățeanul Marius Tutovan, au fost descoperite drahme grecești de tip Dyrrhachium răspândite pe panta dealului sugerând existența unui tezaur dacic de monede.

În consecință Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău a efectuat un diagnostic arheologic în punctul *Sub Corniște* pentru recuperarea întregului lot monetar. A fost trasată o unitate de cercetare pe panta accentuată a versantului în zona presupusului nucleu al tezaurului monetar indicat de semnalele sesizate de descoperitor.

Suprafața trasată a avut dimensiunile de 1,5 × 2,5 m și în aceasta a fost descoperită concentrarea maximă monetară, locul de depunere inițial, mai precis o groapă săpată în stânca moale locală, cu diametrul de 0,30 m și adâncimea de 0,15–0,20 m.

Adâncimea maximă în caseta trasată a fost de 0,8 m.

Scurtă descriere a descoperirilor

Tezaurul este alcătuit din 407 drahme de Dyrrhachium și imitații ale acestora, cu o greutate totală de 1,2 kg (greutatea înainte de restaurare). La o primă evaluare, fără ca monedele tezaurului să fi treacut prin procesul de restaurare, se constată prezența masivă a emisiunilor perechilor de magistrați monetari *Meniskos-Dionysiou*, *Meniskos-Philota* și *Meniskos-Arhippou* (jumătate din piesele ce compun tezaurul), urmate la mare distanță de emisiunile perechilor de magistrați *Xenon-Philodamou* și *Xenon-Purba* (80 de monede). Emisiunile acestor magistrați monetari sunt încadrate de A. Meta în grupa a V-a cronologică (80/70–60/55 a.Chr.).

Tezaurul monetar conține și câteva piese încadrate în perioada anterioară, adică în grupa a IV-a cronologică (120 - 80/70 a. Chr.). Deocamdată au fost identificate câteva emisiuni monetare ale perechilor de magistrați *Philostratos-Damenos*, *Euktemon-Damenos* și *Sostrion-Damenos*. Având în vedere faptul că peste 80 de monede sunt momentan ilizibile datorită depunerilor de sol și coroziune, cu siguranță după restaurare, lista va fi completată cu alți emitenți.

Tezaurul cuprinde și câteva imitații barbarizate ale drahmelor de Dyrrhachium și copii realizate prin turnare.

Prin structura sa, tezaurul de la Zalău – Ortelec, *Sub Corniște* se integrează foarte bine în tiparul tezaurelor monetare cu drahme de Dyrrhachium incluse în grupa a V-a cronologică, descoperite în Dacia preromană.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Extinderea sondajului la excavarea unor suprafețe compacte, de mai mari dimensiuni, va fi cu siguranță dezideratul nostru din campania viitoare, în cazul în care suspiciunile, privind existența unor piese scurse pe pantă, se vor confirma.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: expunerea tezaurului în spațiile expoziționale ale Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Abstract

The need to carry out an archaeological diagnosis in the locality of Ortelec (mun. Zalău), the location Sub Corniște, on the watercourse that runs through the property of the Monastery of All Saints, lies in the fact that coins (Greek drachmas of the Dyrrhachium type) were discovered in the area by detectorists, who handed them over to the Sălaj Culture Directorate. This year, through the expected diagnosis, we aim to verify the location of the discovery of the coins which, in all likelihood, are part of a Dacian treasure buried on an extremely difficult to access slope. The hoard consists of 407 Dyrrhachium drachmas and their imitations, with a total weight of 1.2 kg (weight before restoration).

178. Zona Valu lui Traian și Agigea
Modernizarea infrastructurii feroviare din Portul Constanța „Etapa II”

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 125 (fortificație)
Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 41 (epoca bizantină)
Cod RAN: 60589.03, 60428.19, 63134.02; **cod LMI:** CT-I-m-A-02558.05, CT-I-m-A-02559.07
Autorizația nr. 247/10.06.2025
Colectiv: Adela Bâltâc (MNIR) – responsabil științific; Eugen Paraschiv-Grigore, Mihai Florea, Maria-Magdalena Ștefan, Corina Borș, Paul Damian (MNIR); Constantin Băjenaru (MINAC)

Lucrările de diagnostic arheologic intruziv, precum și – în prealabil – o etapă de diagnostic teoretic (documentar și recunoaștere pe teren), au fost prilejuite de solicitarea CONSIS PROIECT S.R.L. ca urmare a intenției de realizare a proiectului de modernizare a infrastructurii feroviare, etapa II, care vizează zona Portului Constanța[1], mai exact porțiunile situate în raza administrativă a localităților Valu lui Traian și Agigea (jud. Constanța). Această activitate de modernizare va presupune reabilitarea unor trasee feroviare mai vechi, unele aflate în funcțiune, altele abandonate, dar și a construirii unor căi noi (pe alte amplasamente decât cele actuale), în apropierea celor deja existente, după cum urmează[2]:

- Lot 1 – Linie de legătură Valu lui Traian, pod de încrucișare, clădire CMT, stația Palas;
- Lot 2 – Stația Agigea Nord;
- Lot 3 – Stația Agigea Ecluză, dublare linie acces Terminal Feribot.

Dat fiind faptul că pe raza comunelor Valu lui Traian (Sector I) și Agigea (Sector II)[3], UAT-uri unde se situează viitoarele lucrări de reabilitare și construire, sunt cunoscute și repertoriate numeroase puncte de interes arheologic, Direcția Județeană pentru Cultură Constanța (DJC Constanța) a solicitat realizarea unui diagnostic arheologic (teoretic și intruziv) pentru zona vizată, necesar în etapa de proiectare/faza DTAC, realizat pe baza unui contract încheiat între CONSIS PROIECT S.R.L. și Muzeul Național de Istorie a României (MNIR).

În prealabil, în cursul lunii mai 2025, un colectiv de arheologi din cadrul MNIR a elaborat un amplu studiu teoretic (predat Beneficiarului), în care a fost semnalată importanța potențialului arheologic și istoric al teritoriului studiat, afectat de viitoarele ample lucrări de modernizare a infrastructurii feroviare sus-menționate, subliniind faptul că, pentru regiunea cultural-geografică Constanța Vest – Agigea, sunt documentate numeroase puncte de interes arheologic atât în Registrului Arheologic Național[4] (RAN), cât și și în Lista Monumentelor Istorice[5] (LMI). De asemenea, pentru realizarea documentației inițiale (diagnostic teoretic) au fost luate în considerare date de mediu sau de organizare teritorială extrase din surse publice, precum *Copernicus Land Monitoring Service*, *European Space Agency*, *Geospațial.org*, *geoecomar.ro*.

În perioada 9–20 iunie 2025, o echipă de arheologi din cadrul MNIR a efectuat diagnosticul arheologic intruziv, fiind realizate 85 de secțiuni de sondaj (având poziționări și dimensiuni diverse). Observațiile de specialitate efectuate în acest context, coroborate de date de sinteză ale studiului teoretic, au stat la baza formulării concluziilor și propunerilor care au fundamentat emiterea avizului de către DJC Constanța.

Per ansamblu, zona avută în vedere de acest diagnostic arheologic (teoretic și intruziv) se încadrează în categoria celor cu potențial arheologic foarte ridicat, raportat la întreg teritoriul României. Acesta rezultă din proximitatea față de antica Tomis, unul dintre cele mai importante centre urbane ale antichității clasice și târzii din țara noastră, dar și din vestul Mării Negre. În teritoriul său se aflau numeroase așezări rurale, necropole și drumuri din perioada greacă, romană și romană târzie, dintre care doar o mică parte sunt cu adevărat cunoscute și înregistrate în RAN. În mod specific, traseul proiectului de infrastructură se situează în proximitatea fortificației liniare cunoscute sub numele de „Valul lui Traian”, chiar în zona sa cea mai sensibilă, mai exact acolo unde lucrările pentru modernizarea căii ferate intersectează în mod clar sistemul de fortificații, se suprapun și se închid cele trei valuri (Valul mic de pământ, Valul mare de pământ și Valul de piatră). Aceste fortificații, întinse pe o lungime de circa 60 km, între Dunăre și Marea Neagră, cu structuri și datări diferite, reprezintă unul dintre cele mai importante și impozante ansambluri arheologice din Dobrogea. Adosate acestora se află forturi rectangulare, mai mari sau mai mici și alte fortificații cu plan atipic, așa cum se poate observa pe diverse imagini aeriene sau satelitare. Toate acestea formează un peisaj arheologic complex, caracterizat de prezența unor structuri arheologice de mari dimensiuni și de suprapunerea activității umane de-a lungul mileniilor. Posibilitatea de a le recunoaște și studia este însă serios complicată de extinderea permanentă a zonei urbane a Constanței și de lucrările majore de construcție care au afectat peisajul – canalul Dunăre – Marea Neagră (anii 1975–1986), calea ferată (construită încă din secolul al XIX-lea), Autostrada „Soarelui” (anii 2000), conducte de gaz, sisteme de irigații (încă înainte

[1] Pentru informații generale despre acest proiect de infrastructură rutieră, vezi *29 iulie 2024 – Depunere oferte la licitația privind proiectarea și execuția lucrărilor de modernizare a infrastructurii feroviare din Portul Constanța – Etapa II – Compania Națională de Căi Ferate „CFR” – SA.*

[2] Denumirile loturilor sunt cele ale proiectului de infrastructură, acestea fiind doar trei dintre cele zece ale proiectului, respectiv cele din etapa II, conform datelor furnizate de beneficiar.

[3] Deși proiectul este împărțit pe loturi, am preferat împărțirea pe două sectoare „de lucru”, deoarece zonele se prezintă ca două segmente unitare, situate în UAT-uri diferite.

[4] Disponibil on-line la adresa web Repertoriul Arheologic Naţional (cimec.ro) / ran.cimec.ro (ultima accesare 01.06.2025).

[5] Ediția 2015 a acesteia este disponibilă on-line pe website-ul Institutului Național al Patrimoniului. https://www.patrimoniu.ro/ro/articles/lista-monumentelor-istorice (ultima accesare 01.06.2025).

de 1975). Acestea nu doar că acoperă și distrug vestigiile, dar și generează în zonele lor periferice deșeuri și deteriorări ale terenului, care împiedică atât observațiile cu ochiul liber în teren, cât și studiile geofizice.

Obiectivul general al diagnosticului intruziv a fost determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor în contextul realizării lucrărilor de modernizare a infrastructurii feroviare.

Considerând că deja documentația teoretică întocmită indica numeroase puncte de interes arheologic (zone cu potențial arheologic cert) în apropierea sau chiar pe traseul propus pentru realizarea lucrărilor de modernizare a infrastructurii feroviare, a fost evidentă necesitatea realizării unui diagnostic arheologic intruziv pentru a putea contura o imagine mai clară, anume în ce măsură proiectul Beneficiarului va afecta atât zonele cunoscute și reperate în RAN (și, după caz, LMI), cât și noi posibile zone de interes, dat fiind faptul că zona Dobrogei, în general, și cea a cetății Tomis, în special, este una cu potențial arheologic excepțional.

Diagnosticul arheologic intruziv a fost efectuat cu mijloace mecanizate, de-a lungul traseelor feroviare, conform planurilor puse la dispoziție de beneficiar. Dat fiind situația specială, și anume calea ferată actuală funcțională (cea mai mare parte electrificată) sau abandonată, precum și o serie de utilități care sunt în apropierea liniilor ferate (fire electrice pentru macaz, semafoare, transformatoare, fire de fibră optică etc.), echipa MNIR a trebuit să se conformeze și să respecte strict indicațiile oferite de personalul de specialitate al CFR S.A.[6]. În aceste condiții, sondajele arheologice au fost realizate în funcție de situația specifică din teren, respectând toate condiționările de mai sus. Secțiunile au fost excavate cu mijloace mecanizate, astfel încât prin aceste sondaje să fie acoperită uniform zona de studiu/interes, în scopul obținerii unor date relevante în raport cu suprafața necesară beneficiarului.

Cu ocazia efectuării diagnosticului arheologic intruziv pentru acest proiect de modernizare a infrastructurii CFR din zona Portului Constanța[7], s-au constatat următoarele:

- accesul pe toate porțiunile loturilor care urmează să fie afectate de proiect a fost pe alocuri limitat, aceasta mai ales din cauza situației speciale pe care o presupune siguranța națională pentru căile ferate;
- au fost descoperite fragmente ceramice și alte materiale arheologice care indică zone de interes arheologic, iar o parte dintre acestea sunt de pus în legătură cu siturile arheologice repertoriate conform listei RAN, dar și prin rapoarte de diagnostic teoretic sau intruziv, realizate anterior de către MINAC;
- s-a constatat că reabilitarea uneia dintre liniile secundare care actualmente este situată pe Valul din piatră va afecta acest monument de categoria A (cod LMI: CT-I-m-A-02559.07/cod RAN: 63134.02);
- s-a constatat că reabilitarea celor două linii abandonate din Gara Palas va afecta zona de intersectare a două dintre valurile dobrogene, ambele clasate ca monumente istorice de categoria A (Valul de piatră – cod LMI: CT-I-m-A-02559.07/cod RAN: 63134.02 și Valul mare de pământ – cod LMI: Ct-I-m-A-02558.05/cod RAN: 60428.19).

Prin urmare, rezultatele acestui diagnostic arheologic au stabilit:

(a) necesitatea supravegherii arheologice pe toate loturile de la momentul demarări proiectului de modernizare a infrastructurii feroviare în etapa de proiectare și execuție, respectiv obligatoriu de la momentul de început al tuturor decapărilor pentru zonele unde se vor realiza lucrările de modernizare a infrastructurii feroviare;

(b) cercetare arheologică preventivă în cele 7 zone (delimitate prin coordonate Stereo 70) în care au fost descoperite complexe arheologice și material arheologic, anume:

Sit 1 – Lot 1, Sector Ib, Valu lui Traian – inel dreapta, așezare (?) (Fig. 1–3);
Sit 2 – Lot 1, Sector Ic, Appendix – Valul de piatră - cod LMI: CT-I-m-A-02559.07/cod RAN: 63134.02 (Fig. 4–5);
Sit 3 – Lot 1, Sector Id, Palas Gară – așezare (?) romană timpurie (Fig.1, 6–7);
Sit 4 – Lot 1, Lot 2, Sector IIa Agigea Nord Gară – așezare (?) (Fig. 8–9);
Sit 5 – Lot 2, Sector IIb – Agigea Ecluză Sud așezare (extindere sit din RAN 60589.03) (Fig. 10–11);
Sit 6 – Lot 3, Sector IIc – Gară Agigea Ecluză, așezare (?) (Fig. 12–13);
Sit 7 – Lot 1, Sector Id – Gară Palas, zonă de intersectare a valurilor dobrogene: Valul mare de pământ (Cod RAN 60428.19/Cod LMI: Ct-I-m-A-02558.05) și Valul de piatră (cod RAN 63134.02/cod LMI: Ct-I-m-A-02559.07) (Fig. 14–15).

(c) în următoarele două zone, unde au fost identificate artefacte arheologice, dar sondajele nu au furnizat suficiente date pentru a delimita o zonă concretă drept sit, este necesară o atenție sporită la momentul decapării și realizării proiectului exclusiv sub supraveghere arheologică, fiind posibile perimetre în care să apară și vestigii arheologice care vor necesita cercetare arheologică preventivă:

Zona de atenție 1 – Lot 1, Sector Ib, inel dreapta (Fig. 1);
Zona de atenție 2 – Lot 3, Sector Ic, Gara Agigea Ecluză (Fig. 12–13).

Beneficiarul (mai exact beneficiarii, inclusiv antreprenorul desemnat prin licitație publică pentru faza de proiectare și execuție, respectiv CFR S.A.) trebuie să aibă obligatoriu în vedere faptul că linia Appendix va avea impact asupra

[6] Acestea s-au referit la traseele de servitute ale liniilor, precum și pentru păstrarea spațiului de siguranță impus de legislația în vigoare, privind securitatea liniilor de transport național, care prevede o zonă intangibilă. De asemenea, a fost obligatoriu să fie respectate și normele de securitate și protecție a muncii în situația de față.

[7] Etapa 2, Lot 1 — Linie de legătură Valu lui Traian, pod de încrucișare, clădire CMT, stația Palas, Lot 2 — Stația Agigea Nord și Lot 3 — Stația Agigea Ecluză, dublare linie acces Terminal Feribot.

Valului de piatră[8], pe toată lățimea sa, pe ambele părți ale monumentului și să ofere soluții tehnice pentru a afecta cât mai puțin acest vestigiu arheologic foarte important; de asemenea, orice soluție de proiectare care afectează această zonă trebuie aprobată de forurile de specialitate competente, respectiv Comisia Națională de Arheologie și Comisia Națională a Monumentelor din cadrul Ministerului Culturii. În orice situație cercetarea arheologică preventivă este obligatorie în faza de execuție a proiectului de modernizare. De asemenea, acesta să aibă în vedere faptul că zona delimitată drept situl 7 (în lista de mai sus) suprapune zona de intersectare a două fortificații liniare din Dobrogea, ambele monumente istorice de categoria A, clasate în Lista Monumentelor Istorice, care, chiar dacă sunt afectate într-o mare măsură de liniile ferate actuale (funcționale sau abandonate), trebuie cercetate în faza de execuție a proiectului. Nu în ultimul rând, dată fiind situația specială legată de siguranța națională a căilor ferate, Beneficiarii să aibă în vedere că accesul arheologilor în teren poate să se facă doar după îndepărtarea tuturor pericolelor (cabluri electrice și optice, deminare în zona buncărelor etc.) și să ia toate măsurile necesare anterior accesului în teren al arheologilor, drept urmare zonele pot fi cercetate (etapizat) doar în faza de execuție.

Abstract

The intrusive archaeological diagnostic works, as well as – beforehand – a stage of theoretical diagnosis (documentary and field reconnaissance), the results of which will be presented below, were prompted by the request of CONSIS PROIECT S.R.L. following the intention to carry out the railway infrastructure modernization project, Phase II, which targets the Constanța Port area, specifically the sections located within the administrative boundaries of the localities Valu lui Traian and Agigea (Constanța County). This modernization activity will involve the rehabilitation of older railway routes, some in operation, others abandoned, as well as the construction of new tracks (on locations different from the current ones), near the existing ones. In May 2025, a team of archaeologists from the MNIR prepared an extensive theoretical study (submitted to the beneficiary) highlighting the importance of the archaeological and historical potential of the territory to be affected by the extensive modernization works of the aforementioned railway infrastructure, emphasizing that for the Constanța West – Agigea cultural-geographical region, numerous archaeological sites are documented both in the National Archaeological Record and in the List of Historical Monuments. The area considered in this archaeological assessment / diagnosis (theoretical and intrusive) falls into the category of those with very high archaeological potential, compared to the entire territory of Romania. This potential results from its proximity to ancient Tomis, one of the most important urban centres of Classical and Late Antiquity in our country, as well as in the western Black Sea region. Within its territory, there were numerous rural settlements, necropolises, and roads from the Greek, Roman, and late Roman periods, of which only a small part are truly known and documented in the National Archaeological Register. Between June 9–20, 2025, a team of archaeologists from MNIR carried out an intrusive archaeological survey, conducting 85 test trenches (with various placements and sizes). As a result, seven archaeological sites were outlined, in connection with other very important archaeological vestiges, namely linear defensive ones such as "Valul Mare de Pământ" and "Valul de Piatră", as well as two additional areas requiring archaeological attention.

Bibliografie:

Băjenaru, C., Nopcea, C., Lascu, M.-F., Petcu, R., *Raport de diagnostic arheologic, „Întocmire Plan Urbanistic Zonal – stabilire reglementări urbanistice în vederea desfășurării de activități economice" Lazu, com. Agigea, jud. Constanța,* 2018.

Băjenaru, C., Nopcea, C., Petcu-Levei, I., Lascu, M., Georgescu, Șt., Grigoruță, O., Rusu, I., Gheorghiu, L., Măiță, M., Irimia, A., Palamiuc, Șt., Gheorghe, A., Done, V. G., Barbu, D., Preda, A., Bratosin, A., Georgescu-Hamat, A., Vasilescu, D., *Constanța, jud. Constanța Castrul XXV (Tocilescu) al valului de piatră. Punct: str. Caraiman, nr. 32*, în: *CCAR Campania 2023*, Târgu Mureș, 2024, p. 540–555.

Băjenaru, C., Georgescu, Șt., *Raport de diagnostic arheologic, Construire parc industrial, Constanța, str. Celulozei, nr. 5–7*, 2024.

Cliante, T., Talmațchi, C., Talmațchi, G., Potârniche, T., Lungu, L., Bodolică, V., Șova, C., Heroiu, A., Dobrotă, S., Mitroi, O., Vasilescu, D., Lascu, M., Georgescu, Șt., Petcu, Rz., Petcu, R., *Valu lui Traian, com. Valu lui Traian, jud. Constanța (Autostrada Medgidia – Constanța) Punct: km. 197+700-198+700*, în: *CCAR. Campania 2011*, Pitești, 2012, p. 292–293.

Comșa, E., *Cercetări și observații în legătură cu valurile din Dobrogea*, în: SCIV, 2, 1, 1951, p. 233–238.

Damian, O., Vasile, M., Paraschiv-Grigore, E., Samson, A., Paraschiv-Grigore, I., Ene, D., Munteanu, F., Haită, C., *Valul mare de pământ. Cercetarea arheologică preventivă pe Autostrada 2 București – Constanța, tronsonul Cernavodă – Medgidia, km 159+000 – 159+150, zona localității Făclia, com. Saligny, jud. Constanța*, în: CA, 21, 2014, p. 291–326.

Dumitriu, R. D., *Geodynamic and hydro–geological constraints regarding the extension of the prospective archaeo–cultural area within the northern Romanian coastal zone*, în: Quaternary International, 261, 2012, p. 32–42.

Caraivan, G., Dinu, I, Fulga, C., Radu, V., *Possibility of extending the drinking water supply for the Constanța Harbor*, în: Geo-Eco-Marina, 16, 2010, p. 75–84.

Hanson, W. S., Oltean, I. A., *The 'Valu lui Traian': a Roman frontier rehabilitated*, în: Journal of Roman Archaeology, 25, 2012, p. 298–318.

[8] Monument istoric clasat, de categoria A, în Lista Monumentelor (situl 2 în lista de mai sus).

Ioniță, A., Măgureanu, A., *Peştera, com. Peştera, jud. Constanţa, punct km 169+800 – 171+000 („Valul mic de pământ”)*, în: *CCAR, campania 2010*, Sibiu, 2011, p. 210–211.

Panaitescu, A., *Contribuții la cunoașterea valului mare de pământ din Dobrogea*, în: Pontica, 11, 1978, p. 241–246.

Planul de management al sitului Natura 2000 ROSCI0073 Dunele marine de la Agigea și al ariei naturale protejate de interes național Dunele marine de la Agigea – cod 2.366, din 08.06.2016, în vigoare de la 19 septembrie 2016 Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 722bis din 19 septembrie 2016.

Popescu, E., *Descoperirile arheologice de la Lazu (rn. Constanța)*, în: Studii Clasice, 7, 1965, p. 251–260.

Preoteasa, L., *Morphological changes in the proximity of the Greek colonies founded along the western (Romanian) Black Sea coast: Orgame, Histria, Tomis, and Kallatis*, în: Revista de Geomorfologie, 21, 2019, p. 15–28.

Rădulescu, F., Mocanu, V., Nacu, V., Diaconescu, C., *Study of recent crustal movements in Romania: a review*, în: Journal of Geodynamics, 22, 1–2, 2016, p. 33–50.

Illustrations list:

Fig. 1. Modernization project of the railway infrastructure in Constanța harbour, Lot 1, Sectors Ia–d (general layout).
Fig. 2. Modernization project of the railway infrastructure in Constanța harbour, Lot 1, Sector Ib, Sections S11–23, 29–33 (orthophoto plan).
Fig. 3. Modernization project of the railway infrastructure in Constanța harbour, Lot 1, Sector Ib, Sections S11–23, 29–33 (general layout).
Fig. 4. Modernization project of the railway infrastructure in Constanța harbour, Lot 1, Sector Ic, Sections S24–28, 34, Cx3 (orthophoto plan).
Fig. 5. Modernization project of the railway infrastructure in Constanța harbour, Lot 1, Sector Ic, Sections S24–28, 34, Cx3 (general layout).

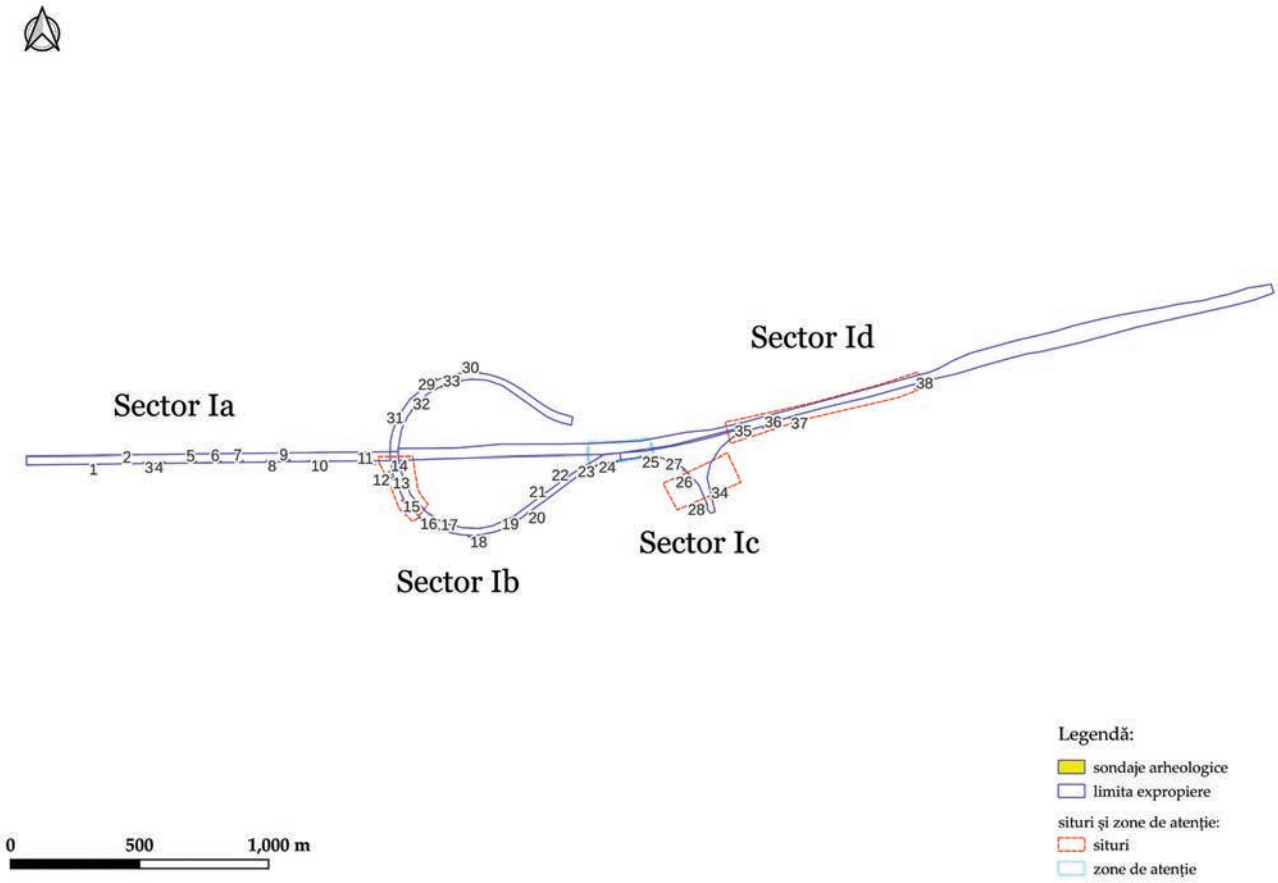

Fig. 1. Proiectul de modernizare infrastructură CFR Constanța, Lot 1, Sectoare Ia–Id (plan general)

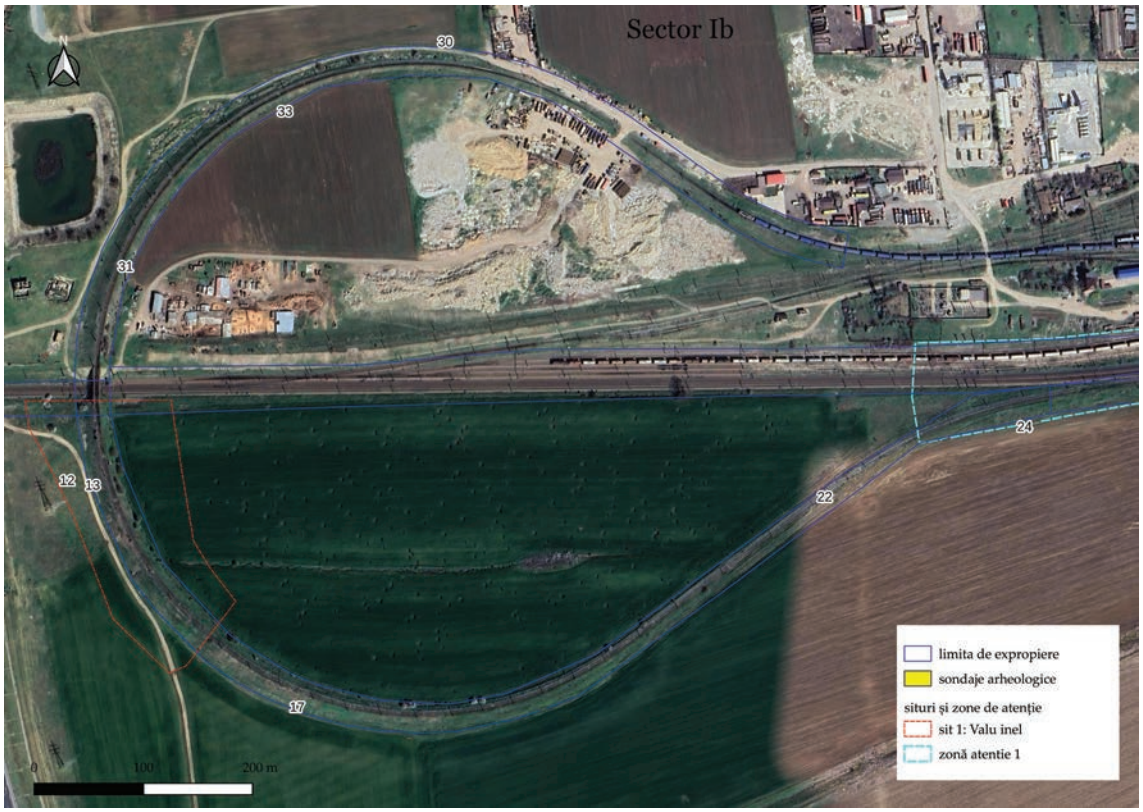

Fig. 2. Proiectul de modernizare infrastructură CFR Constanța, Lot 1, Sector Ib, Secțiuni S11–23, 29–33 (ortofotoplan)

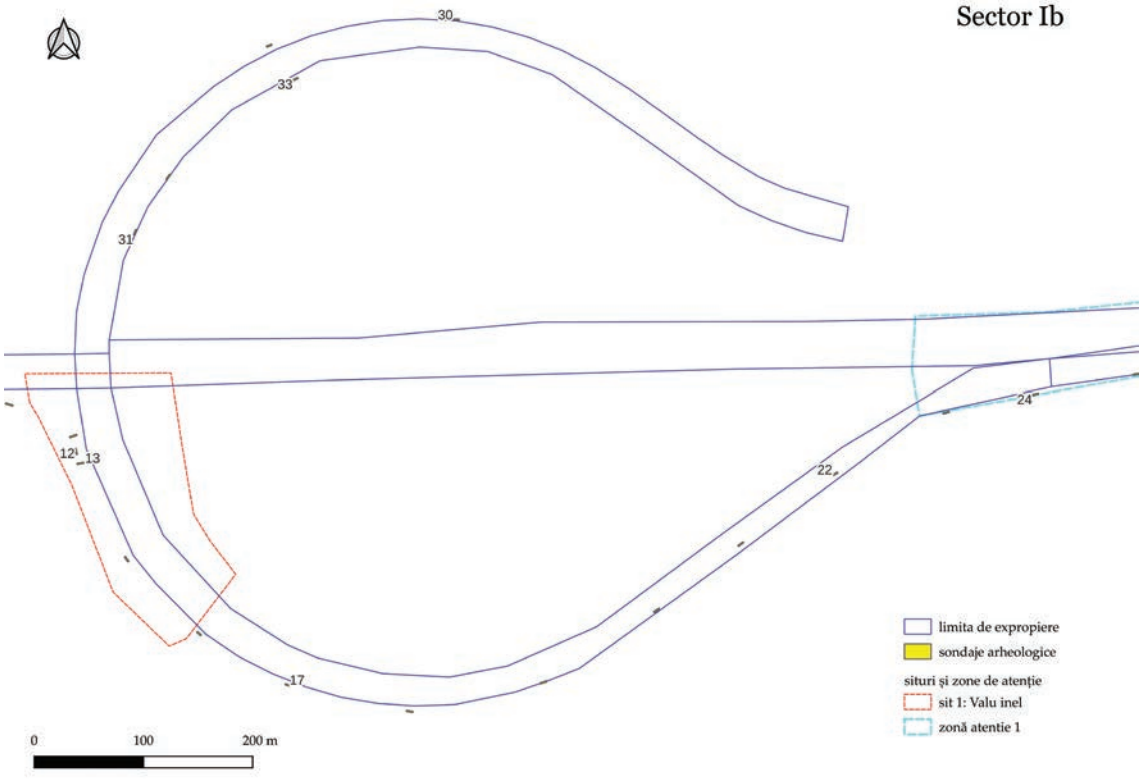

Fig. 3. Proiectul de modernizare infrastructură CFR Constanța, Lot 1, Sector Ib, Secțiuni S11–23, 29–33 (plan general)

Fig. 4. Proiectul de modernizare infrastructură CFR Constanța, Lot 1, Sector Ic, Secțiuni S24–28, 34, Cx3 (ortofotoplan)

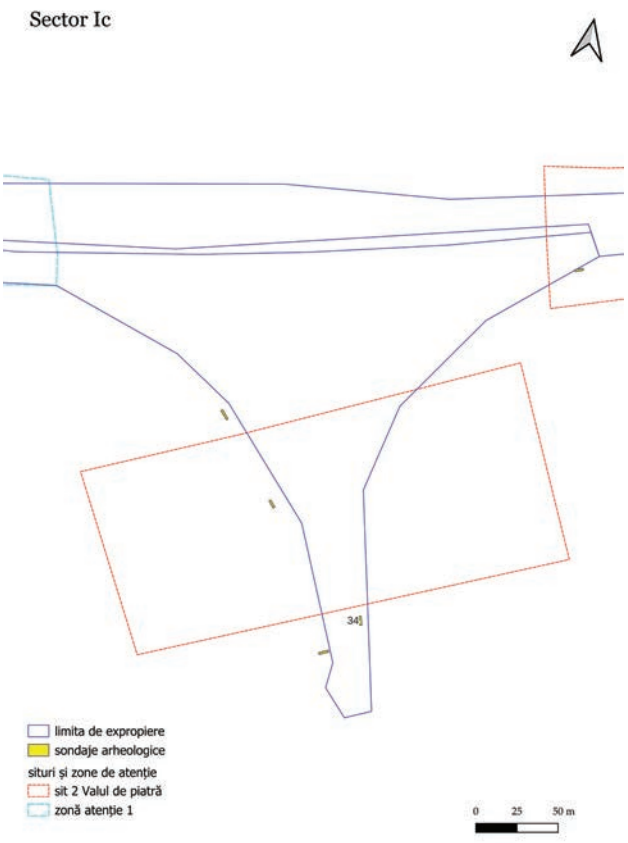

Fig. 5. Proiectul de modernizare infrastructură CFR Constanța, Lot 1, Sector Ic, Secțiuni S24–28, 34 Cx3 (plan general)

4

OBITUARIA

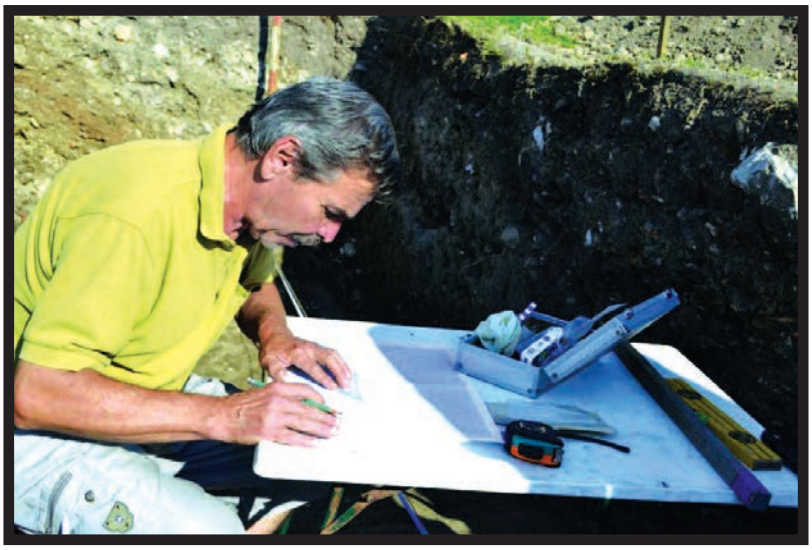

VIRGIL DIACONESCU

Gânduri despre arheologul Petru Virgil Diaconescu (1950 – 2025)

„Despre noi nimeni n-are să mai știe nimic, când om fi oale
și ulcele, măcar că ne sacrificăm viața pentru binele obștesc”.

Citatul din titlu, care îi aparține romancierului și gazetarului Cezar Petrescu (1892–1961), rostit de personajul Radu Comșa, protagonistul romanului „Întunecare”, pare să condamne la uitare chiar și pe cei care își clădesc idealurile în concordanță cu binele comun. Totuși, asocierea în sensul propriu, și nu în cel figurat, cu materialul ceramic, îl aduce pe arheolog în postura de *nemuritor*. Zeci și sute de materiale arheologice, expuse sau păstrate în depozitele muzeelor, publicate în studii, cataloage, restaurate, itinerate etc., îl leagă pentru totdeauna pe arheolog de destinele oamenilor cărora acele obiecte le erau atribute ale vieții. În felul acesta, arheologii trăiesc toate viețile pe care, cu migală și metodă, le readuc la viață, iar arheologul Petru Virgil Diaconescu nu face excepție.

Plecat în *Marea Călătorie* anul trecut, la câteva zile după ce împlinise 75 de ani, Petru Diaconescu reconstituie, din marginea orașului, din Cimitirul Suseni, fenomenele urbane petrecute în urbea natală, începând cu mijlocul secolului al XIV-lea, *când târgul își va fi început existența, susținut mai întâi de un nucleu administrativ și militar local, transformat după 1400 în reședință domnească și ceva mai târziu, în capitală a Țării Românești.*

După 35 de ani de cercetare și investigarea a peste 50 de puncte arheologice în interiorul vetrei orașului medieval, în anul 2009, arheologul Petru Virgil Diaconescu publica nu doar teza de doctorat, o sinteză a cercetărilor sale, dar mărturisea crezul care l-a urmat pe tot parcursul activității profesionale: *din respect pentru urbea în care m-am născut și pentru dascălii mei, în speranța că rezultatul va fi de un real folos cercetării istorice și subiectului pus în discuție*, adică fenomenul urban parcurs de orașul medieval Târgoviște de-a lungul secolelor. Gândurile de mai sus redau felul în care educația primită în familie și pe parcursul studiilor au amprentat destinul celui care avea să devină cel mai fin cunoscător al evoluției arheologice a Târgoviștei medievale și moderne, Petru Virgil Diaconescu. Născut în familia unui reputat profesor de istorie târgoviștean, la mijlocul secolului XX, de praznicul Sfinților Petru și Pavel, 29 iunie 1950, tânărul Petru a beneficiat din plin de biblioteca părintească, iar anii adolescenței, petrecuți în orașul marcat de existența Curții Domnești, i-au îndreptat în mod firesc pașii spre Facultatea de Istorie a Universității din București. A urmat specializarea Istorie Veche Universală, unde a beneficiat de îndrumarea *regretatului profesor*, după cum deseori afirma, Dionisie Mihail Pippidi, membru titular al Academiei Române și conducătorul cercetărilor arheologice de la Histria.

Odată cu finalizarea studiilor în 1973, a fost repartizat, inițial, ca profesor în județul Brăila, iar ulterior, începând cu 1 noiembrie 1973, ca muzeograf la Muzeul Județean Dâmbovița, unde își va desfășura întreaga activitate profesională. După propria mărturie, *la începutul carierei, neavând decât cunoștințe teoretice*, a suplinit lipsa activității practice prin participarea ca membru în cercetările întreprinse de arheologi cu experiență ai Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, precum Nicolae Constantinescu, Alexandrina Alexandrescu, Gheorghe I. Cantacuzino, Vlad Zirra sau Ersilia Tudor. Primii cinci ani i-a ucenicit pe numeroase șantiere dâmbovițene, pendulând între neolitic și evul mediu târziu, aducând contribuții remarcabile, dintre care menționăm descoperirea unei baghete semiprelucrate din aur în tell-ul eneolitic de la Măgura-Morteni (1978), bun de patrimoniu clasat în categoria „Tezaur”, selectat pentru expoziții reprezentative

relative la prelucrarea aurului antic pe teritoriul României. Ulterior s-a dedicat arheologiei medievale, orientându-se spre cercetarea orașului Târgoviște. Nu există monument istoric în Târgoviște pentru care să nu îi fie menționat numele în istoricul cercetării arheologice ori în proiectele de conservare și restaurare. Amintim doar ansamblurile Curții Domnești, Mitropoliei, Mănăstirii Stelea, cu toată zona străzii Rapsodiei și succesiunea de lăcașuri identificate drept Stelea Veche, toate bisericile medievale din Târgoviște, dar și biserica ctitorită de Neagoe Săcuianu (Săcuieni-Gura Ocniței), mănăstirea Nucet, schitul Fusea (Gura Vulcanei) etc.

În ceea ce privește Curtea Domnească, imensul șantier la care a luat parte începând cu anul 1976, și apoi la toate campaniile de cercetare, dar și Curtea de azi, cu livada de meri și cireșii plantați acum 30 de ani, aceasta îi poartă memoria prin noi, colegii care l-am cunoscut și i-am apreciat spiritul liber. Dincolo de studii si cercetări, de contribuții remarcabile la îmbogățirea patrimoniului cultural național, în urma unui om rămân amintirile, iar bonomia și generozitatea domnului Petru Diaconescu reverberează în memoria colectivului muzeului, ca și în bătrânele ziduri ale Curții, unde, în perioada 1990–1994 și apoi, începând cu anul 2002 și până la pensionare, în 2016, a îndeplinit funcția de Șef de Secție al Ansamblului Domnesc, între cele două etape ocupând postul de director adjunct al Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște (1994–2001). De asemenea, remarcăm contribuția la identificarea, cartarea și fișarea de noi monumente istorice, în calitate de membru al Oficiului de Patrimoniu (1975) și al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, secțiunea Muntenia (din 1991). Dacă, în 1973, apăreau 60 de poziții, în 2006 numărul crescuse la 272, dintre care 236 au fost introduse în LMI. De-a lungul anilor, în prima parte a carierei, a urmat diverse cursuri și specializări în arheologie medievală și topografie arheologică (1974–1975, 1978, 1980, 1984). Încă din perioada în care era muzeograf stagiar, i-a fost încredințată cercetarea arheologică a unui lăcaș de cult medieval, Biserica „Sfântul Ionică" din Târgoviște. În anul imediat următor angajării, în 1974, a publicat primul studiu, rezultatul campaniei 1973, în revista muzeului, „Valachica", de care își va lega numele ca autor și redactor responsabil în anii următori. Poate că Petru Diaconescu nu a valorificat în scris tot ce ar fi putut și nici vremurile nu au fost prielnice, dar cu siguranță a cunoscut în amănunt fenomenul urban medieval și l-a transmis colegilor și colaboratorilor, care îi duc mai departe interesul pentru orașul medieval Târgoviște.

Încheiem cu gândurile sale, exprimate în cadrul tezei de doctorat, publicată în anul 2009: *Mă bucur că pot acum, în a doua parte a vieții, când văd iuțeala cu care dispar ultimele relicve ale trecutului nostru istoric să susțin această modestă contribuție pentru mai buna înțelegere a trecutului, pe care nepoții noștri sper să-l cunoască nu numai din cărți. Nu pot să nu-mi amintesc gândurile primului arheolog originar din Târgoviște, Virgil Drăghiceanu, la fel de actuale și astăzi: Iar toții aceia care sunt legați de acest județ nu prin legătura de moment a intereselor și afacerilor personale (...), toți aceia vor simți o înălțare sufletească atunci când această operă de salvare a relicvelor trecutului neamului și județului lor se va face*.

Irina Cîrstina,
Complexul Naţional Muzeal
„Curtea Domnească" Târgovişte

DOREL PARASCHIV

(14 aprilie 1973 – 18 octombrie 2025)

La data de 14 aprilie 1973 se năștea, în familia unor profesori din localitatea Prisăcani, județul Iași, Ion Dorel. Mama lui, Georgeta Paraschiv, a fost profesoară de limba franceză, iar tatăl său, Ion Paraschiv, a predat istoria la școala din comună. Datorită părinților, tânărul Dorel Paraschiv a dezvoltat o aplecare spre științele umaniste, fapt care îi va marca destinul și a rămas totodată extrem de atașat locurilor natale, pe care le prezenta cu mândrie nedisimulată oricărui musafir care-l însoțea la Prisăcani.

Primii ani de școală îi petrece în localitatea natală, iar din clasele de gimnaziu frecventează cursurile unei școli generale din municipiul Iași. Studiile liceale îl găsesc pe Dorel Paraschiv la Câmpulung Moldovenesc, acolo unde urmează cursurile liceului cu profil silvic (astăzi Colegiul Silvic Bucovina). În atmosfera euforică specifică marilor centre universitare de la începutul anilor 1990, frecventează cursurile Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, între anii 1991 și 1996. Aici beneficiază de îndrumarea unor profesori cunoscuți atât pe plan național cât și internațional, precum Nicolae Ursulescu, Mihail Vasilescu, Gheorghe Platon sau Octavian Bounegru. Cu cel din urmă, Dorel Paraschiv a legat o relație aparte, profesorul Bounegru fiind cel care îl introduce în tainele arheologiei romane pe șantierele dobrogene de la *Histria*, *Halmyris* și *Argamum*. Aici a intrat în contact cu arheologi din alte centre de cercetare, precum Alexandru Suceveanu, Alexandru Avram (de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" din București) și Florin Topoleanu (de la Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea). După finalizarea studiilor universitare, începe studiile doctorale sub coordonarea profesorului Dan Gh. Teodor, de la Institutul de Arheologie din Iași. Astfel, în toamna anului 2005 susține public teza de doctorat cu titlul *Amfore romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec. I - VII),* publicată în anul următor (Editura Fundației Axis, Iași, 2006) în fața unei comisii alcătuite din Alexandru Suceveanu, Constantin Iconomu și Florin Topoleanu.

Activitatea profesională o începe imediat după terminarea studiilor universitare. Fiind remarcat pentru activitatea sa de pe șantierele *Histria*, *Halmyris* și *Argamum*, în 1996 este angajat la Tulcea, în cadrul proaspăt înființatului Institut de Cercetări Eco-Muzeale, ocupând un post de muzeograf. În perioada respectivă, instituția tulceană trecea printr-un amplu proces de reorganizare (trecerea de la Muzeul „Delta Dunării" la ICEM) și totodată schimb de generație, deoarece o parte dintre specialiști consacrați, care puseseră bazele arheologie tulcene în deceniile 1970 și 1980, părăsiseră instituția în favoarea altor centre de cercetare. Dorel Paraschiv a făcut parte dintr-un grup mai amplu, care și-a început cariera în acei ani la Tulcea. Între anii 1996 și 2018 parcurge toate treptele profesionale, ajungând să obțină titlul de cercetător științific gradul I la începutul anului 2018.

În prima parte a carierei sale la instituția tulceană, Dorel Paraschiv și-a desfășurat activitatea pe șantierele arheologice de la *Noviodunum* – Isaccea și *Beroe* – Piatra Frecăței, fiind preocupat de studierea nivelurilor arheologice atribuite epocii romane, dar și de materialul ceramic rezultat în urma acestor săpături.

În anul 2001 Dorel Paraschiv, alături de Mihaela Iacob, Costel Chiriac și Victor Baumann, inițiază cercetările sistematice în marea fortificație romană de la Slava Rusă. Datorită perseverenței și entuziasmului lui Dorel Paraschiv, șantierul arheologic va căpăta rapid anvergura uneia dintre cele mai importante cercetări ale unui sit din epoca romană din Dobrogea, atât prin natura săpăturilor arheologice în sine, cât și prin închegarea unui colectiv numeros și reprezentativ, cu specialiști de la cele mai prestigioase instituții de profil din țară, iar ulterior cu colaborări internaționale.

Săpăturile arheologice, efectuate alături de Costel Chiriac, de la Institutul de Arheologie din Iași, pe latura nordică a zidului de incintă, au adus informații prețioase despre cronologia și evoluția sistemului de fortificații de la Slava Rusă. Sectorul Curtina G – Turnul 8 a scos la lumină complexitatea lucrărilor de fortificație și fazele de refacere ale zidului de incintă și ale turnului, precum și elemente referitoare la începuturile vieții romane la Slava Rusă, descoperirea a trei diplome militare de la finalul secolului I p.Chr. fiind demnă de menționat. Însă cel mai însemnat rol pe care l-a îndeplinit Dorel Paraschiv la Slava Rusă a fost imprimarea caracterului de *șantier școală* pentru săpăturile arheologice pe care le-a coordonat, astfel încât, în primul deceniu al anilor 2000, la Slava Rusă s-a format un întreg contingent de specialiști, majoritatea acestora ocupând în prezent poziții în diferite instituții de profil. Grija față de tinerii studenți veniți în practică la Slava Rusă și generozitatea cu care le-a oferit spre studiu diferite categorii de material arheologic pentru redactarea unor lucrări de licență, disertație și mai târziu de doctorat sunt trăsăturile care l-au caracterizat cel mai bine pe Dorel Paraschiv.

Al doilea șantier pe care l-a coordonat, începând cu anul 2012, a fost cel de la *Argamum* – Jurilovca. Fiind un

șantier pe care și-a desfășurat activitatea încă din timpul anilor de practică universitară, Dorel Paraschiv nu și-a ascuns niciodată atașamentul față de acest sit, poate și datorită similitudinilor acestuia cu Histria. Activitatea de la Argamum s-a concentrat inițial pe cercetarea sectorului *extramuros*, aflat la vest de valurile de apărare ale cetății romane târzii, iar mai apoi asupra Turnului 1, aflat pe latura de nord-vest a zidului de incintă.

Pe lângă cercetările arheologice sistematice la care a luat parte și pe care le-a coordonat, Dorel Paraschiv a fost implicat și într-o serie de proiecte de arheologie preventivă desfășurate de Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea. Printre cele mai importante și demne de menționat se numără cercetarea din anul 2000 de pe traseul conductei Transgaz, prilej cu care a investigat o necropolă romană timpurie în proximitatea localității Poșta și o așezare romană în apropiere de localitatea Mihai Bravu. De asemenea, a coordonat lucrările pentru realizarea diagnosticelor arheologice pentru Planurile Urbanistice Generale ale comunelor Peceneaga, Ostrov, Mihai Bravu și orașului Babadag.

Activitatea de teren a fost dublată, pe parcursul întregii sale cariere, de diseminarea rezultatelor cercetărilor, atât prin participarea la manifestări științifice naționale și internaționale, cât și prin publicarea de rapoarte și articole în periodice de tradiție. Activitatea științifică i-a fost înlesnită prin obținerea unei burse de studii în Portugalia, la finalul anilor 1990, fapt care a facilitat mult accesul la bibliografie de specialitate de cea mai înaltă calitate și la stabilirea unor contacte cu mediul academic vest-european. Dorel Paraschiv a fost o prezență obișnuită la diferite sesiuni științifice naționale, precum *Pontica*, organizată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța și *Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice*, la care a participat cu regularitate, prezentând cele mai noi rezultate ale cercetărilor de la *Ibida* și *Argamum*. Pe plan extern a luat parte la manifestări științifice de prestigiu, dedicate în special studierii ceramicii romane, precum congresele *Rei Cretariae Romanae Fautores,* la care a participat în anii 2010, 2012 și 2016 și *Late Roman Coarse Ware*.

Participarea la sesiunile științifice a fost completată de activitatea publicistică. Prima lucrare care iese în evidență, atunci când ne gândim la Dorel Paraschiv, este teza sa de doctorat, publicată în anul 2006, cu titlul *Amfore romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec. I – VII).* Preocuparea sa față de studierea amforelor romane s-a materializat într-un număr substanțial de articole publicate în reviste din România, precum: Peuce, Pontica, Arheologia Moldovei, Studia Antiqua et Archaeologica și în volumele unor organizații internaționale de profil, precum *Late Roman Coarse Wares* și *Rei Cretariae Romanae Fautores*. Pe parcursul carierei sale, Dorel Paraschiv a publicat material arheologic rezultat în urma cercetărilor arheologice de la *Beroe* – Piatra Frecății, Măcin, Poșta, Baia, Niculițel și, evident, *Argamum* și *Ibida – Slava Rusă*. Preocupările sale au depășit limitele ceramicii romane și romano-bizantine, printre alte categorii de materiale arheologice numărându-se pondurile unciale, obiectele din sticlă sau monedele.

Pe lângă literatura științifică, Dorel Paraschiv s-a arătat preocupat și de popularizarea descoperirilor arheologice către publicul larg. Dovadă pentru aceasta rămân numeroasele interviuri acordate diferitelor medii de informare în masă, atât locale cât și naționale. Pe aceeași linie se înscriu organizarea unor manifestări, precum *Ziua porților deschise* pe șantierul arheologic de la Slava Rusă, sau participarea la realizarea unor expoziții în cadrul Muzeului de Istorie și Arheologie din Tulcea, precum cea din anul 2012, cu titlul *Romanii în Pontul Stâng în perioada Principatului / The Romans in the Left Pontus during the Principate* (Biblioteca Istro-Pontica. Seria Patrimonium 7, Tulcea, 2012*)* la care a avut o contribuție determinantă în redactarea și publicarea catalogului expoziției.

Preocupările lui Dorel Paraschiv nu s-au rezumat numai la cele profesionale, acesta fiind implicat încă de foarte tânăr în activități militante, precum cele întreprinse în anii studenției în cadrul Ligii Studenților sau în cadrul deplasărilor din Basarabia, în contextul politic tumultuos al anilor 1990. Nici după venirea la Tulcea nu a renunțat la implicarea în viața publică, remarcându-se prin activitatea sa de promovare a Convenției Democratice în alegerile din 1996. Anii 2000 și apariția rețelelor de socializare i-au dat ocazia de a-și face cunoscute ideile și orientările social-politice, chiar dacă unele dintre opiniile sale i-au atras uneori antipatie.

În afara celor evocate în rândurile anterioare, Dorel Paraschiv va rămâne în memoria celor care l-au cunoscut prin calitățile umane pe care le-a întruchipat, prin altruismul fără limite, prin jovialitatea și bucuria cu care întâmpina orice oaspete venit pe șantierul de la Slava Rusă.

Marian Mocanu și George Nuțu,
Institutul de Cercetări Eco-Muzeale
„Gavrilă Simion” Tulcea

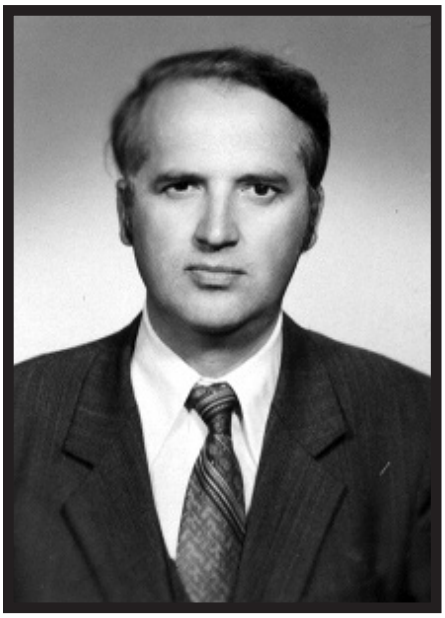

CONSTANTIN ICONOMU

Un arheolog discret și dedicat

(27 martie 1942 – 1 februarie 2026)

Constantin Iconomu, Nea Icu sau Conu' Icu, așa cum îi spuneau colegii apropiați, dar suficient de precauți în a-și exprima respectul pentru un om și un specialist de valoare, a avut o evoluție profesională firească pentru un om cu adevărat pasionat de istorie și arheologie, dar, în același timp, destul de dinamică.

S-a născut la Adjud, în 27 martie 1942. A venit la Iași pentru studiile universitare, pe care le-a absolvit, în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza", în anul 1965. Destinul, dar și preocupările sale, exprimate încă din perioada studenției, l-au purtat către tărâmul dintre Dunăre și Marea Neagră, unde a fost angajat ca muzeograf la Muzeul Regional de Arheologie Dobrogea, devenit ulterior Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, până în 1969. A fost perioada în care arheologul moldovean a fost martor și parte activă la descoperiri arheologice spectaculoase în Tomis. Alături de un colectiv deosebit de arheologi, a întreprins săpături sistematice și de salvare în Constanța, Mangalia și în alte situri romane și romano-bizantine. De asemenea, din această perioadă datează pasiunea netăgăduită pentru arheologia romană și, mai ales, pentru prelucrarea și deslușirea unor categorii specifice de artefacte romane, opaițele.

Un alt merit deosebit pe care l-a avut Constantin Iconomu, cu impact pe termen lung, a fost acela că a prefațat și a fost un deschizător de drumuri în strânsa colaborare pe care arheologii care și-au definitivat studiile la Iași au avut-o cu muzeul din Constanța, chiar și până astăzi. Interesul ieșenilor pentru provincia romană Moesia Inferior și, mai târziu, Scythia, s-a dezvoltat simțitor mai ales în ultimii 50 de ani, de când Constantin Iconomu a activat în instituția muzeală de pe litoralul Mării Negre.

După 1969 a fost repartizat ca muzeograf principal la Muzeul de Istorie din Iași. Aici a contribuit decisiv la fondarea și organizarea secției de istorie veche a Muzeului ieșean. În plus, a jucat un rol determinant în amenajarea Muzeului de la Cucuteni - Iași, inaugurat în anul 1984. Dar cariera sa nu era, nici pe departe, aproape să se stabilizeze în această instituție ieșeană.

Din 1987 este solicitat la Oficiul județean al patrimoniului cultural național din Iași, unde meticulozitatea și corectitudinea sa îl ajută să contribuie în mod util la înregistrarea și protejarea patrimoniului cultural ieșean.

Între timp, în 1986, a susținut teza de doctorat, intitulată *Un capitol al producției și schimbului de mărfuri în zona Dunării de Jos - Lucernele (sec. I e.n – VII e.n.)*, sub coordonarea acad. Emil Condurachi, o lucrare bine primită de mediul științific, dar care, din păcate, a rămas nepublicată. Manuscrisul tezei sale a fost, însă, foarte des citat de către specialiștii în opaițe romane și romane târzii, care, putem spune fără teama de a greși, s-au format având la bază studiile lui Constantin Iconomu.

Cariera sa științifică se osifică simțitor odată cu angajarea la Institutul de Arheologie din Iași, al Academiei Române, în 1991, în calitate de cercetător științific gradul III. Odată cu acest mare pas înainte în ceea ce privește cariera de cercetător își extinde preocupările în special către prima epocă a fierului, Hallstatt. Are ca proiecte de cercetare săpături ale unor cetăți getice, dar și ale unor așezări deschise și necropole geto-dace din această epocă istorică, bine reprezentată în estul României. Nu s-a eschivat, însă, nici atunci când a ajuns în situația de a cerceta situri eneolitice, din epoca bronzului sau chiar din primul mileniu al erei creștine. Menționăm aici cercetările sau prelucrarea artefactelor descoperite în siturile de la Brădicești, Pocreaca, Vânători, Chiperești, Ciortești, Cotu-Morii, Trifești, Moțca, Cozia (jud. Iași); a publicat materiale specifice și din așezări situate în alte județe, cum ar fi Mihălășeni (jud. Botoșani), Tătărani, Curteni (jud. Vaslui), Tecuci (jud. Galați). Coordonarea unor șantiere arheologice din zona Moldovei, mai ales din județul Iași, dar și contribuția sa ca membru în diferite colective de cercetare au reprezentat pași importanți pentru arheologia de la est de Carpați.

Imediat după angajare, datorită unei calități recunoscute pe care a avut-o dr. Constantin Iconomu, și anume acribia, a fost desemnat secretar de redacție al revistei Institutului, Arheologia Moldovei. Din această poziție a ținut prestigiul revistei ieșene la un nivel ridicat și a contribuit decisiv la continuitatea publicației fanion a cercetării arheologice din Moldova.

În anii următori, datorită calității muncii sale de cercetare, recunoscută ca atare la nivel național, a devenit cercetător principal II, iar, la scurt timp, cercetător principal I în institutul ieșean. De altfel, de aici s-a și pensionat, lăsând în urmă zeci de publicații extrem de utile, contribuții la studierea istoriei antice a spațiului est-carpatic și vest-pontic, dar,

în același timp, amintirea unui om integru și discret.

Referitor la opera sa, așa cum se observă și din succint prezentata biografie de mai sus, prima sa perioadă de acumulări științifice a echivalat cu preocupările pentru epoca romană și cercetările arheologice care au avut loc în anii '60 ai secolului al XX-lea în județul Constanța. Chiar și după ce s-a mutat la Iași, a continuat să lucreze și să publice artefactele arheologice pentru care era cel mai bine pregătit specialist din țară, opaițele. Lucrările sale, care au rămas de referință și astăzi, sunt mărturie în acest sens. Selectiv, amintim doar câteva: *Opaiţe greco-romane*, Constanţa, 1967; *Descoperiri de tipare de opaiţe la Tomis,* în *Pontica*, IX, 1976, p. 135 - 146; *O nouă descoperire de lucerne la Constanţa,* în *Pontica,* XIV, 1981, p. 269 - 276 (cu C. Bordeianu); *Importurile şi producţia locală de Firmalampen la gurile Dunării,* în *Symposia Thracologica*, 7, Tulcea, 1989, p. 370 - 372; *Euctemon – Un producător de lucerne la Tomis (I)*, în *ArhMold* XXXVI, 2013, p. 89–104.

Cât despre etapa ieșeană a carierei sale, atunci când și-a extins aria de interes mai ales către prima perioadă a epocii fierului, dar nu numai, sunt remarcabile cele câteva zeci de studii publicate cu predilecție în revista de specialitate Arheologia Moldovei. Selectăm aici câteva titluri reprezentative: *Descoperiri arheologice în necropola hallstattiană timpurie de la Cotu Morii-Iaşi*, în *ArhMold*, XV, 1992, p. 23 - 44 (cu M. Tănăsachi); *Un mormânt din prima epocă a fierului descoperit la Iaşi,* în *ArhMold,* XV, 1992, p. 177 - 180. (cu C. Piu); *Cercetările arheologice din aşezarea precucuteniană de la Chipereşti-Iaşi,* în *ArhMold*, XVI, 1993, p. 15 - 31 (cu N. Ciulin); *Topoare de aramă din Moldova*, în *ArhMold*, XVI, 1993, p. 275 - 277 (cu D. Monah); *Descoperiri arheologice în comuna Vânători, jud. Iaşi*, în *ArhMold,* XVII, 1994, p. 291 - 296. (cu V. Chişcă); *Contribuţii privind cunoaşterea ritualului de înmormântare a tracilor timpurii în lumina cercetărilor de la Ştefăneşti-Botoşani*, în *Pontica,* XXVII, 1994, p. 25 - 38 (cu C. Asăvoaie); *Contribuţii la istoricul cercetărilor arheologice de la Cucuteni*, în *Cucuteni aujourd'hui*, Piatra Neamţ, 1996, p. 165-200; *New archaeological discoveries of the Corlăteni - Chişinău culture in Mihălăşeni-Botoşani,* în *Hierasus*, XI, 2001, p. 37 - 54 (cu O. L. Şovan); *Noi descoperiri arheologice în aşezarea din epoca fierului de la Brădiceşti - Iaşi (II)*, în *ArhMold*, XXII, 2002, p. 49 - 66; *Descoperiri arheologice întâmplătoare în comuna Moţca, jud. Iaşi*, în *ArhMold,* XXIII–XXIV, 2000 - 2001, p. 337 - 342.

Așadar, în încheiere, putem afirma că Profesorul Constantin Iconomu, a fost un cercetător care a creat responsabil, a trăit discret și s-a retras atunci când a simțit că este momentul potrivit, lăsând în urmă ceea ce fiecare dintre noi își dorește: o contribuție științifică însemnată, ce poate fi folositoare celor de după noi, dar și imaginea unui om cu un caracter deosebit și un bagaj de cunoștințe considerabil. Nu putem uita cum povestirile sale, pigmentate cu informații enciclopedice, de la întâlnirile noastre științifice sau mai puțin formale de la Institut, captau atenția tuturor celor prezenți și, cu atât mai mult a noastră, a celor încă tineri (în acele vremuri).

Așadar, domnule Iconomu, fie ca toate lucernele, de care v-ați ocupat și pe care le-ați studiat cu cea mai profundă pasiune în timpul vieții, să vă lumineze calea dincolo de această lume efemeră.

Requiescat in pace!

Dan Aparaschivei,
Institutul de Arheologie Iași
Academia Română - Filiala Iași

Lista Cronicilor Cercetărilor Arheologice din România

Materiale și Cercetări Arheologice. A XIII-a Sesiune Anuală de Rapoarte Arheologice, Oradea, 1979, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Muzeul Țării Crișurilor Oradea; Sever Dumitrașcu, Cornelia Stoica, Doina Ignat, Nicolae Chidioșan, L. Bondar (ed.), Oradea, 1979

Materiale și Cercetări Arheologice. A XIV-a Sesiune Anuală de Rapoarte Arheologice, Tulcea, 1980, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România; Andrei Aricescu, Gheorghe Diaconu, Hadrian Daicoviciu, Sebastian Morintz, Constantin Preda, Corneliu Tătulea, Maria Coja, Suzana Dolinescu-Ferche, Mircea D. Matei, Radu Popa, Cornelia Stoica, Tereza Sinigalia, Constantin Pop, Victor Eskenasy, Adriana Stoia (ed.), Tulcea, 1980

Materiale și Cercetări Arheologice. A XV-a Sesiune Anuală de Rapoarte Arheologice, Brașov, 1981, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România; Mircea D. Matei, Hadrian Daicoviciu, Andrei Aricescu, Eugen Comșa, Sever Dumitrașcu, Panait I. Panait, Cornelia Stoica, Alexandru Suceveanu, Dan Gh. Teodor, Adriana Stoia (ed.), București, 1983

Materiale și Cercetări Arheologice. A XVI-a Sesiune Anuală de Rapoarte Arheologice, Vaslui, 1986, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România; Mircea D. Matei, Hadrian Daicoviciu, Eugen Comșa, Panait I. Panait, Cornelia Stoica, Alexandru Suceveanu, Dan Gh. Teodor, Adriana Stoia (ed.), București, 1986

Materiale și Cercetări Arheologice. A XVII-a Sesiune Anuală de Rapoarte Arheologice, Ploiești, 1983, Academia Română, Comisia Națională de Arheologie; Mircea D. Matei, Eugen Comșa, Panait I. Panait, Alexandru Suceveanu, Cornelia Stoica, Dan Gh. Teodor, Liliana Zaharia, Mihaela Udrescu (ed.), MCA, 2 vol., București, 1992–1993, ISSN 1220 – 5222

Situri arheologice cercetate în perioada 1983–1992, Comisia Națională de Arheologie, Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), Muzeul Brăilei, Brăila, 1996

Cronica cercetărilor arheologice din România. 1983–1992. A XXXI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 12–15 iunie 1997, București; Comisia Națională de Arheologie, Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), București, 1997

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1993. A XXVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 12–15 mai 1994, Satu Mare; Comisia Națională de Arheologie, Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), București, 1994

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1994. A XXIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 11–14 mai 1995, Cluj-Napoca; Comisia Națională de Arheologie, Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), București, 1995

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1995. A XXX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 2–5 mai 1996, Brăila; Comisia Națională de Arheologie, Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), București, 1996

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1996. A XXXI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 12–15 iunie 1997, București; Comisia Națională de Arheologie, Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), București, 1997

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1997. A XXXII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 20–24 mai 1998, Călărași; Ministerul Culturii, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), București, 1998

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1998. A XXXIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 30 iunie – 4 iulie 1999, Vaslui; Comisia Națională de Arheologie, Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice; Cornelia Stoica (ed.), București, 1999

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1999. A XXXIV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 24–28 mai 2000, Deva; Ministerul Culturii, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală a Patrimoniului Cultural Național, Serviciul Arheologie, Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva; Corina Borș, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Tiberiu Vasilescu, Vasile Andrei, Mircea Victor Angelescu, Mihai Dima, Dan Matei (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2000, ISBN 973–99088–6–1

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2000. A XXXV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 23–27 mai 2001, Suceava; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală a Patrimoniului Cultural, Serviciul Arheologie, Muzeul Național al Bucovinei Suceava; Mircea Victor Angelescu, Corina Borș, Irina Oberländer-Târnoveanu, Sorin Oanţă, Bogdan Tănăsescu, Florela Vasilescu, Tiberiu Vasilescu, Vasile Andrei, Paula Jercan, Dragoş Ungureanu, Roberto Lăptică, Bianca Bălașa, Mariana Blăjan, Paula Jercan, Mihaela Nicolau, Roxana Niculescu, Emilian Gamureac (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2001, ISBN 973–85287–0–4

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2001. A XXXVI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 28 mai – 1 iunie 2002, Buziaș; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală a Patrimoniului Cultural, Serviciul Arheologie, Muzeul Banatului Timișoara; Mircea Victor Angelescu, Corina Borș, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Tiberiu Vasilescu, Bogdan Tănăsescu, Vasile Andrei, Paula Jercan, Cosmin Miu, Roberto Lăptică, Irina Nicolae, Vasile Andrei, Bianca Bălașa, Mariana Blăjan, Mihaela Nicolau, Roxana Niculescu, Emilian Gamureac (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2002, ISBN 973–85287–6–3

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2002. A XXXVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 2–6 iunie 2003, Covasna; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală a Patrimoniului Cultural, Direcția Arheologie, Muzeul Carpaților Răsăriteni Sfântu Gheorghe; Mircea Victor Angelescu, Corina Borș, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Bogdan Tănăsescu, Florentina Udrea, Tiberiu Vasilescu, Vasile Andrei, Bianca Bălașa, Mariana Blăjan, Paula Jercan, Mihaela Nicolau, Roxana Niculescu, Emilian Gamureac (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2003, ISBN 973–7930–02–9

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2003. A XXXVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 26–29 mai 2004, Cluj-Napoca; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Monumente Istorice și Muzee, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca; Mircea Victor Angelescu, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Paula Jercan, Irina Nicolae, Vasile Andrei, Bianca Bălașa, Mariana Blăjan, Mihaela Nicolau, Roxana Niculescu, Emilian Gamureac (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2004, ISBN 973–7930– 06–1

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2004. A XXXIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 25–28 mai 2005, Jupiter – Mangalia; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național, Muzeul de Arheologie „Callatis" Mangalia; Mircea Victor Angelescu, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Irina Nicolae, Vasile Andrei, Paula Jercan, Ionuț Șandric (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2005, ISBN 973–7930–03–7

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2005. A XL-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 31 mai – 3 iunie 2006, Constanța; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național, Compartimentul Arheologie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Irina Nicolae, Vasile Andrei, Paula Jercan, Ionuț Șandric (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2006, ISBN 973–7930–07–X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2006. A XLI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 29 mai – 1 iunie 2007, Tulcea; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național, Direcția Monumente Istorice și Arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea; Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Irina Nicolae, Vasile Andrei, Paula Jercan, Ionuț Șandric (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2007, ISBN 978–973–87004–9–9

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2007. A XLII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 14–17 mai 2008, Iași; Ministerul Culturii și Cultelor, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național, Direcția Monumente Istorice și Arheologie, Complexul Național Muzeal „Moldova" Iași; Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu, Carmen Bem, Ania Moldoveanu, Vasile Andrei, Ioana Robu, Emilian Gamureac (ed.), București, cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2008, ISBN 978–973–7930–13–2

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2008. A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 27–30 mai 2009, Târgoviște; Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național, Consiliul Județean Dâmbovița, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Monumente Istorice, Arheologie, Peisaje Culturale și Zone Protejate, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște; Mircea Victor Angelescu, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Ovidiu Cîrstina, Gheorghe Olteanu, Carmen Bem, Alina Mușat, Ionuț Șandric, Andrei Mărgărit, ; Emilian Gamureac, Petru Virgil Diaconescu (ed.), Valahica, XXI–XXII, Târgoviște, 2008–2009, ISSN 1454–5004

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2009. A XLIV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 27–30 mai 2010, Suceava; Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Complexul Național Muzeal „Bucovina" Suceava; Mircea Victor Angelescu, Carmen Bem, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Ionuț Șandric, Anca Doina Cornaciu, Emilian Gamureac (ed.), București, Institutul de Memorie Culturală – CIMEC, Muzeul Național de Istorie a României, 2010, ISBN 978–973– 7930–29–3

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2010. A XLV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 26–29 mai 2011, Sibiu; Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Muzeul Național Brukenthal Sibiu; Mircea Victor Angelescu, Carmen Bem, Irina Oberländer-Târnoveanu, Florela Vasilescu, Vasile Andrei, Emilian Gamureac (ed.), București, Institutul de Memorie Culturală – CIMEC, 2011, ISBN 978–973–7930–23–1

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2011. A XLVI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 23–26 mai 2012, Târgu Mureș; Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Muzeul Județean Mureș; Mircea Victor Angelescu. Raluca Iosipescu, Dana Mihai, Adriana Pescaru, Ioan Opriș, Zeno Pinter, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2012. A XLVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 27–30 mai 2013, Craiova; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Muzeul Olteniei Craiova; Mircea Victor Angelescu, Dana Mihai, Adriana Pescaru, Ioan Opriș, Zeno Karl Pinter, Raluca Iosipescu, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2013. A XLVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 5–7 iunie 2014, Oradea; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Consiliul Județean Bihor, Muzeul Țării Crișurilor Oradea; Mircea Victor Angelescu, Dana Mihai, Adriana Pescaru, Ioan Carol Opriș, Zeno Karl Pinter, Raluca Iosipescu, Emilian Gămureac, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2014. A XLIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 28–30 mai 2015, Pitești; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Generală Juridică și de Patrimoniu Cultural; Dana Mihai, Raluca Iosipescu, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2015. A L-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 25–28 mai 2016, Târgu Jiu; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Consiliul Județean Gorj, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu", Biblioteca Județeană Gorj „Christian Tell"; Ioan Opriș, Zeno Karl Pinter, Florian Matei-Popescu, Raluca Iosipescu, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X, ISSN-I, 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2016. A LI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 24–27 mai 2017, București; Ministerul Culturii și Identității Naționale, Comisia Națională de Arheologie, Institutul Național al Patrimoniului, Direcția Patrimoniu Cultural, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Municipiului București; Ovidiu Țentea, Vasilica Lungu, Florian Matei-Popescu, Ruxandra Șerban, Oana Borlean, Daniel Mihalcea, Andrei Turenici (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2017. A LII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 15–17 noiembrie 2018, Cluj-Napoca; Ministerul Culturii și Identității Naționale, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca; Florian Matei-Popescu, Ioan Carol Opriș, Ovidiu Țentea, Ruxandra Șerban, Ciprian Sandu (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2018. A LIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 13–15 septembrie 2019, Sibiu; Ministerul Culturii și Identității Naționale, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Muzeul Național Brukenthal Sibiu; Ioan Carol Opriș, Ovidiu Țentea, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2019. A LIV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 25–27 noiembrie 2020, Buzău; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Consiliul Județean Buzău, Muzeul Județean Buzău; Ioan Carol Opriș, Marian Țiplic, Ruxandra Șerban (ed.), Biblioteca Mousaios XVII, Buzău, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2020. A LV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 29–31 octombrie 2021, Sibiu; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu, Centrul de Cercetare a Patrimoniului și Istoriei Socio-Culturale; Ionel Cândea, Vasile Cotiugă, Florin Drașovean, Ioan Carol Opriș, Marian Țiplic, Silviu Istrate Purece, Anamaria Tudorie, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2021. A LVI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 26–28 mai 2022, Oradea; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Consiliul Județean Bihor, Muzeul Țării Crișurilor Oradea; Ionel Cândea, Vasile Cotiugă, Florin Drașovean, Ioan Carol Opriș, Marian Țiplic, Ruxandra Șerban (ed), Institutul Național al Patrimoniului, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2022. A LVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 29–31 mai 2023, Târgoviște; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Consiliul Județean Dâmbovița, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște; Dan Aparaschivei, Ovidiu Cârstina, Ioan Carol Opriș, Roxana Munteanu, George Bounegru, Victor Sava, Constantin Băjenaru, Nicoleta Man, Mircea Negru, Raluca Teodorescu, Andrei Măgureanu, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2023. A LVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 29–31 mai 2024, Târgu Mureș; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Consiliul Județean Mureș, Muzeul Județean Mureș; Dan Aparaschivei, Roxana Munteanu, George Bounegru, Oana Damian, Mircea Negru, Ioan Carol Opriș, Raluca Teodorescu, Nicoleta Man, George Hânceanu, Dragoș Măndescu, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș, ISSN 2343 – 919X

Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2024. A LIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 28–30 mai 2025, Constanța; Ministerul Culturii, Institutul Național al Patrimoniului, Comisia Națională de Arheologie, Direcția Patrimoniu Cultural, Consiliul Județean Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; Dan Aparaschivei, Constantin Băjenaru, Roxana Munteanu, Oana Damian, Mircea Negru, George Bilavschi, Raluca Teodorescu, Nicoleta Man, Ruxandra Șerban (ed.), Institutul Național al Patrimoniului, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, ISSN 2343 – 919X.

Dr. Oana Damian